

שבוע פרשת בהעלותך

(16 - 22 June 2024)

י' - ט"ז סיון תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאֹזַת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מַעוּזָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאֹזַת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויחיים בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְאוֹלֵי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאִמְרָנָא
 יִשְׂרָאֵל: בְּלוֹלֵי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אָדָם:
 ג אָזִי חַיִּים בְּלַעֲוֵנוּ בְּחִרְוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אָזִי הַמּוֹם
 שְׁטַפּוֹנוּ נַחֲלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אָזִי עֵבֶר עַל־
 נַפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיְדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרְף
 לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּח יוֹקְשִׁים
 הַפֶּח נִשְׁבֵּר וְאַנְחָנוּ נִמְלְטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
 שְׁמִים וְאַרְצָן:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלְיָךְ נִשְׁאֲתִי אֶת עֵינֵי
 הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
 יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שְׂפָחָה אֶל יַד גְּבַרְתָּהּ
 בֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְּנוּ: ג חֲנָנוּ
 יְיָ חֲנָנוּ כִּי רַב שְׂבָעָנוּ כּוֹז: ד רַבֹּת שְׂבָעָה
 לָהּ נַפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֵאִי
 יוֹזִים:

סוף זמן קידוש לבנה, יום חמישי בערב, י"ד סיון

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז סיון, תשי"ז
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מה' שלח, ובודאי בינתים נתקבל מכתבי מענה על מכתבו הקודם.

ולתוכן מכתבו המלא נמיכת רוח ונפילת רוח וכו' לא זוהי הדרך שהתווה הבעש"ט
 תלמידיו ותלמידי תלמידיו מאורי החסידות, אשר הדגיש פעם אחר פעם ציווי השי"ת עבדו את
 ה' בשמחה וכבר כתבתי לכו"כ מאנ"ש וכמדומה גם לכת"ר אשר באמת פסק הלכה היא ולא רק
 מדת חסידות, ופס"ד יסודי ועיקרי ולא פס"ד פרטי והוא פס"ד הרמב"ם סוף הלכות לולב, עיי"ש
 בלשונו עבודה גדולה היא, ובצירוף פס"ד בהלכות דיעות סוף פרק ג', נמצא כו' עובד את ה' תמיד
 וכו' בכל דרכיך דעה, הועתק גם בטור שו"ע או"ח סי' רל"א. ואף אם בהתבוננותו במצב עצמו
 יתמה לשמחה מה זו עושה, כבר מלתו אמורה בספר תניא קדישא בענין שמחת הנפש וסיבותי
 ואיך שאין הגוף ועניניו מבלבלים בזה, יעו"ש.

ויהי רצון שיבשר בחוזר בהאמור וכן אשר מוסיף בלימודיו בחלק התורה הנקראת אילנא
 דחיי, ואשר החיים והשמחה מתקשרים עד שמתאחדים זע"ז.

בברכה לבשו"ט.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 261..... שולחן ערוך עם הערות וציונים
 262..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 265..... לקוטי תורה

אדמו"ר האמצעי

- 266..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 267..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 268..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 269..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהרי"צ

- 269..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 270..... לקוטי דיבורים - בלה"ק
 271..... רשימת הרבנית רבקה
 273..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 65..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 67..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח
 221..... נביאים וכתובים
 231..... עין יעקב - מסכת ברכות
 274..... נקודה משיחת קודש מעובדת
 275..... חומש לקריאה בציבור
 284..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 285..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ב
 286..... לוח זמנים
 287..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ועשית חג שבועות, יום ב' דחג השבועות, ה'תשל"ג... 5
 ד"ה כה תברכו את בני ישראל, ש"פ נשא, ט' סיון, ה'תשל"ג... 16

התוועדיות

- המשך שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשל"ג... 24
 שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשי"ד... 39

לקוטי שיחות

- פרשת בהעלותך, כרך נג, ב... 52
 פרשת בהעלותך, כרך נג, ג... 58

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת בהעלותך... 68
 לוח לתהלים היומי... 96
 תניא יומי... 97
 לוח 'היום יום'... 106

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם... 109
 שלושה פרקים ליום... 113
 פרק אחד ליום... 192
 ספר המצוות... 218

לימוד מודולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת גיטין... 223
 גמרא עם ביאור - מסכת בבא מציעא... 232
 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'... 262

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

אודות חג השבועות נאמר בתורה:

1 וְעִשִׂיתָ¹ חַג שָׁבוּעוֹת לַה' אֶלְקֶיךָ וצריך להביא קרבנות כפי מִסַּת
2 נְדִבַת יָדְךָ גּוֹ' פֶּאֶשֶׁר יִבְרַכְךָ הוֹי' אֶלְקֶיךָ² כפירוש רש"י "די נדבת
3 ידך, הכל לפי הברכה, הבא שלמי שמחה, וקדש קרואים לאכול". וְצִרְיָךְ³

4 לְהִבִּין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְעִשִׂיתָ חַג

5 שָׁבוּעוֹת (תְּחִלָּה וְעִשִׂיתָ וְאַחַר

6 כֶּף חַג שָׁבוּעוֹת), דְּבָכַל מְקוֹם

7 אַחַר בְּתוֹרָה נֶאֱמַר תְּחִלָּה עֲנִין

8 הָעֵיקָרִי וְאַחַר כֶּף עֲנִין

9 הָעֵשִׂיָה, וְכִמוֹ בְּסוּכוֹת

10 שֶׁנֶּאֱמַר³ חַג הַסְּפֹת תַעֲשֶׂה

11 לָךְ, תְּחִלָּה חַג הַסְּפֹת וְאַחַר

12 כֶּף תַעֲשֶׂה לָךְ, וְלָמָּה אוֹמַר

13 כָּאן וְעִשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת שׂאוֹמַר

14 תְּחִילָה אַת עֲנִין הָעֵשִׂיָה, וְעִשִׂיתָ, וְרַק

15 אַחַר כֵּךְ אַת תּוֹכֵן הָעֲנִין שׂאוֹתוֹ צִרְיָךְ

16 לְעִשׂוֹת, חַג הַשָּׁבוּעוֹת. וּמִזֶּה

17 שֶׁמִּקְדִּים הַכְּתוּב וְעִשִׂיתָ לְפָנָי

18 חַג שָׁבוּעוֹת, מוֹכַח, שֶׁבְּחַג

19 שָׁבוּעוֹת, וְעִשִׂיתָ הוּא עֲנִין

20 עֵיקָרִי, יוֹתֵר מֵאַשֶׁר בְּחַג הַסּוּכוֹת

21 לְמַשֵּׁל שֶׁם נֶאֱמַר תְּחִילָה 'חַג הַסּוּכוֹת'

22 וְרַק אַחַר כֵּךְ 'תַעֲשֶׂה לָךְ', וְצִרְיָךְ

23 לְהִבִּין טַעַם הַדְּבָר מְדוּעַ דּוֹקָא

24 בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת 'עִשִׂיתָ' הוּא עֲנִין

25 עֵיקָרִי. ?

26 וּבִיּוֹתֵר וּבִמְיֻחָד אֵינּוּ מוֹכֵן,

27 דְּלִכְאוּרָה אֲדַרְבֵּהּ, חַג

28 שָׁבוּעוֹת אֵין בּוֹ עֵשִׂיָה כְּלָל⁴

29 שֶׁל מִצְוָה מְסוּיֵמַת הַשִּׁיכַת דּוֹקָא לְחַג

30 זֶה, שֶׁזֶהוּ הַחִילּוּק הַהַבְדֵּל וְהַשׁוּנֵי

31 שֶׁבֵּין שָׁבוּעוֹת לְפֶסַח וְסוּכוֹת,

32 שֶׁבְּחַג הַפֶּסַח יִשְׁנֵנו עֲנִין

33 הָעֵשִׂיָה שֶׁל מִצְוֹת מִיּוֹחֲדוֹת לְחַג

34 הַפֶּסַח כְּבִיעוּר חֲמִין וְאַכִּילַת

35 מִצֵּה, וְכֵן בְּחַג הַסּוּכוֹת יִשְׁנֵנו

ביאור בדרך אפשר

37 עֲנִין הָעֵשִׂיָה שֶׁל מִצְוֹת מִיּוֹחֲדוֹת לְחַג הַסּוּכוֹת דְּסוּפָה וְאַרְבָּעָה

38 מִיָּנַיִם, מַה שְּׂאֵין פֶּן בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת אֵין בּוֹ עֵשִׂיָה כְּלָל וְלֹא

39 נִיתְּנָה שׁוּם מִצְוָה מִיּוֹחֲדָת לְקִיּוּם דּוֹקָא בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁלְכֵן נִקְרָא חַג

40 הַשָּׁבוּעוֹת עַל יְדֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּשֵׁם עֲצָרָת (כְּמוֹ, לְמַשֵּׁל, בְּמִשְׁנֵה בְּמִסַּכַּת

41 שְׁקָלִים "בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים בְּשִׁנָּה, תּוֹרְמִין

42 אַת הַלְשָׁכָה, בְּפִרוּס הַפֶּסַח, בְּפִרוּס

43 עֲצָרָת [חַג הַשָּׁבוּעוֹת], בְּפִרוּס חַג [חַג

44 הַסּוּכוֹת]), לְפִי שְׂאֵין בּוֹ עֵשִׂיָה

45 שֶׁל מִצְוָה מִיּוֹחֲדָת, אֶלָּא רַק

46 עֲצָרָת עֲצִירָה וְהִימְנַעוֹת מְעִשִׂיתָ

47 מְלֹאכָה⁵. וְלִפִּי זֶה תִּגְדֵּל

48 הַקּוּשִׁיא, מַהוּ הַטַּעַם לְכֵן שֶׁדּוֹקָא

49 בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת וְלֹא בְּשֵׂאֵר הַחֲגוּיִם

50 מִתְּחִיל הַכְּתוּב וְעִשִׂיתָ. וְאַף

51 עַל פִּי שְׁמָה שְׁכָתוּב וְעִשִׂיתָ

52 קָאִי מְכוּוֹן גַּם עַל מִסַּת נְדִבַת

53 יָדְךָ, הֵיינו הַבֵּאת הַקְּרַבְנוֹת כְּשֶׁעוֹלִים

54 לְהַגִּיל לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת

55 שְׁבֻזָּה שִׁיף לְשׁוֹן עֵשִׂיָה, הָרִי

56 בְּפִשְׁטוֹת קָאִי מְכוּוֹן וְעִשִׂיתָ עַל

57 חַג שָׁבוּעוֹת, הֵיינו חַג עֲצֻמוֹ

58 שְׁמֻזָּה מוֹכֵן שְׁבֻזָּה הַשָּׁבוּעוֹת

59 יִשְׁנֵנו עֲנִין הָעֵשִׂיָה, וְעַד

60 שְׁהָעֵשִׂיָה הוּא עֲנִין עֵיקָרִי בּוֹ

61 כְּנֻזָּר לְעִיל וְצִרְיָךְ לְהִבִּין אַת טַעַם

62 הַדְּבָר. ?

63 וְגַם צִרְיָךְ לְהִבִּין מַה שְׁכָתוּב

64 וְעִשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת לַה' וְ

בס"ד. יום ב' דחג השבועות,

ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 וְעִשִׂיתָ¹ חַג שָׁבוּעוֹת לַה' אֶלְקֶיךָ מִסַּת נְדִבַת

2 יָדְךָ גּוֹ' פֶּאֶשֶׁר יִבְרַכְךָ הוֹי' אֶלְקֶיךָ².

3 וְצִרְיָךְ לְהִבִּין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְעִשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת

4 (תְּחִלָּה וְעִשִׂיתָ וְאַחַר כֶּף חַג שָׁבוּעוֹת), דְּבָכַל

5 מְקוֹם נֶאֱמַר תְּחִלָּה עֲנִין הָעֵיקָרִי וְאַחַר כֶּף עֲנִין

6 הָעֵשִׂיָה, וְכִמוֹ בְּסוּכוֹת שֶׁנֶּאֱמַר³ חַג הַסְּפֹת

7 תַעֲשֶׂה לָךְ, תְּחִלָּה חַג הַסְּפֹת וְאַחַר כֶּף תַעֲשֶׂה

8 לָךְ, וְלָמָּה אוֹמַר כָּאן וְעִשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת. וּמִזֶּה

9 שֶׁמִּקְדִּים וְעִשִׂיתָ לְפָנָי חַג שָׁבוּעוֹת, מוֹכַח, שֶׁבְּחַג

10 שָׁבוּעוֹת, וְעִשִׂיתָ הוּא עֲנִין עֵיקָרִי, וְצִרְיָךְ לְהִבִּין

11 טַעַם הַדְּבָר. וּבִיּוֹתֵר אֵינּוּ מוֹכֵן, דְּלִכְאוּרָה

12 אֲדַרְבֵּהּ, חַג שָׁבוּעוֹת אֵין בּוֹ עֵשִׂיָה כְּלָל⁴, שֶׁזֶהוּ

13 הַחִילּוּק שֶׁבֵּין שָׁבוּעוֹת לְפֶסַח וְסוּכוֹת, שֶׁבְּחַג

14 הַפֶּסַח יִשְׁנֵנו עֲנִין הָעֵשִׂיָה כְּבִיעוּר חֲמִין וְאַכִּילַת

15 מִצֵּה, וְכֵן בְּחַג הַסּוּכוֹת יִשְׁנֵנו עֲנִין הָעֵשִׂיָה דְּסוּפָה

16 וְאַרְבָּעָה מִיָּנַיִם, מַה שְּׂאֵין פֶּן בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת אֵין

17 בּוֹ עֵשִׂיָה כְּלָל, שֶׁלְכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם עֲצָרָת, לְפִי שְׂאֵין בּוֹ עֵשִׂיָה מִיּוֹחֲדָת, אֶלָּא

18 רַק עֲצָרָת מְעִשִׂיתָ מְלֹאכָה⁵. וְלִפִּי זֶה תִּגְדֵּל הַקּוּשִׁיא, שֶׁדּוֹקָא בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת

19 מִתְּחִיל הַכְּתוּב וְעִשִׂיתָ. וְאַף עַל פִּי שְׁמָה שְׁכָתוּב וְעִשִׂיתָ קָאִי גַם עַל מִסַּת

20 נְדִבַת יָדְךָ, שְׁבֻזָּה שִׁיף לְשׁוֹן עֵשִׂיָה, הָרִי בְּפִשְׁטוֹת קָאִי וְעִשִׂיתָ עַל חַג

21 שָׁבוּעוֹת, שְׁמֻזָּה מוֹכֵן שְׁבֻזָּה הַשָּׁבוּעוֹת יִשְׁנֵנו עֲנִין הָעֵשִׂיָה, וְעַד שְׁהָעֵשִׂיָה הוּא

22 עֲנִין עֵיקָרִי בּוֹ כְּנֻזָּר לְעִיל. וְגַם צִרְיָךְ לְהִבִּין מַה שְׁכָתוּב וְעִשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת

(1) מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו – ד"ה בשעה שהקדימו דערב חג השבועות (תורת מנחם התוועדותיות ח"ב ע' 266 ואילך). (2) פ' ראה טז, י. (3) שם, יג. (4) ראה רד"ה ועשית חג שבועות תרע"ו (סה"מ תרע"ו ע' צז). (5) תש"ה (סה"מ תש"ה ע' 182). (6) ראה רב"ע אמור כג, לו. קדושת לוי דרוש לשבועות בתחלתו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אֱלֹקֶיךָ, ומשמעות הדברים, לפי הפנימיות, היא שְׁעַל יְדֵי עֲשִׂיַת חַג
2 שְׁבֻעוֹת נַעֲשֶׂה הַעֲנֵן דְּהַוְי' אֱלֹקֶיךָ⁴ וצריך להבין מהו תוכן
3 הענין?
4 וממשיך בפתוח מסת נדבת ידך, והיינו, שְׁנַתִּינָה זו של
5 הקרבת הקרבנות בחג צְרִיכָה
6 לְהִיֹּת שְׁלֵא עַל דְּרַךְ הַרְגִיל, 1
7 יותר ממידת הנדיבות הרגילה כפי
8 שְׁדָרְשׁוּ חַז"ל⁶ בגמרא על פסוק
9 זה שְׁמֵכִיא חוֹבְתוֹ בקרבנות
10 שלמים מן החולין וְאִם רָצָה
11 מְעַרֵב בנדבתו מן החולין, תוספת
12 נדבה מן המַעֲשֵׂר קרבנות ממה
13 שהפריש למעשר בהמה, וְהֵינּוּ
14 שְׁצָרִיף לְהַתְנַדֵּב יוֹתֵר מִן
15 הַמַּעֲשֵׂר, או כְּהַלְשׁוֹן המובא
16 לענין זה במפרשי התורה על הכתוב
17 וְיִתְרוֹ⁷ שהאדם מוותר משלו ומביא
18 קרבנות, יותר מנדבה רגילה. וְצָרִיף
19 לְהֵבִינּוּ⁸, הָרִי דִין זֶה האמור
20 בקרבנות שלמים שהאדם מביא לחג
21 שיהיו גם מהמעשר הוא כְּכֹל
22 הַמוֹעֲדִים (כפי שְׁלַמְדִים מחג
23 השְׁבֻעוֹת עַל כָּל הַמוֹעֲדִים),
24 וְלָמָּה נֶאֱמַר זֶה בְּפִירוּשׁ גַּבִּי
25 חַג הַשְׁבֻעוֹת דְּוָקָא ?
26 וְגַם צָרִיף לְהֵבִינּוּ⁹ מַה שְׁנֹאֲמַר
27 מִסַּת נְדָבַת יְדָךְ, הָרִי עֲנֵן
28 הַנְּדָבָה תְּלוּי בְּלֹב, שְׁלַכְן
29 לְשׁוֹן הַרְגִיל בתורה לגבי התנדבות
30 (כמו למשל לגבי התרומות למלאכת
31 המשכן) הוא נְדִיב לֵב, וְלָמָּה
32 אֹמַר הכתוב כאן נְדָבַת יְדָךְ,
33 וְלֹא נְדָבַת לְבָב ?
34 (ב) וְיִוְבֵן בְּהַקְדָּם כְּלֹלוֹת
35 הַעֲנֵן דְּמַתַּן תּוֹרָה, שְׁזָהוּ
36 עֲנֵינּוּ שֶׁל חַג הַשְׁבֻעוֹת,
37 כְּהַנּוֹסַח שְׁקָבְעוּ אֲנָשִׁי כְּנֹסַח
38 הַגְּדוּלָה בַתְּפִלוֹת וּבְרִכּוֹת דְּחַג

הַשְׁבֻעוֹת, שֶׁהוּא זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ
הוא התוכן והענין הכללי של חג השבועות. וְאָף עַל פִּי שְׁרַבִּינוּ הִזְקֵן
מְבָאָר בְּשִׁלְחָנוּ¹⁰ שֶׁהַפְּתוּחַ לֹא תִלָּה חַג זֶה בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה,
בשונה מפסח וסוכות ומועדים נוספים
שבהם נאמר בתורה התאריך של היום
בחדש שבו חל החג וְיָק אֵלָּא קְבִיעוֹת
חַג הַשְׁבֻעוֹת תְּלוּי בְּחֻמְשֵׁים
לְעוֹמָר הַיּוֹם החמישים מאז קרבן
העומר (בזמן שבית המקדש קיים, ויום
התחלת ספירת העומר בזמן הזה). ט"ז
ניסן (שְׁלַכְן מאחר שלחג השבועות
לא נקבע בתורה תאריך אלא הוא חל
ביום החמישים לעומר, בְּזִמְנָן שְׁהִיוּ
מְקַדְּשִׁין הַחֲדָשִׁים עַל פִּי
הָרִאִיָּה על פי עדים שראו את מולד
הירח הָיָה אֶפְשָׁר יִתְכַן שְׁתֵּהִיָּה
הַקְּבִיעוֹת דְּחַג הַשְׁבֻעוֹת גַּם
בְּיוֹם אַחֵר ולא תמיד היה החל החג
בששה בסיון כמו בזמן הזה שאין
מקדשים על פי הראיה אלא על פי
החשבון, פְּעָמִים בְּה' בחדש סיון
פְּעָמִים בּו', פְּעָמִים בְּזו"ל¹¹),
אֵלָּא שְׁלִפִי חֻשְׁבוֹן הַמְּסוּר
בְּדִירוֹ עֶכְשָׁיו, לְעוֹלָם יִהְיֶה
יוֹם הַחֻמְשֵׁים לְעוֹמָר בְּשִׁשָּׁה
בְּסִינּוֹ שֶׁהוּא יוֹם מַתַּן תּוֹרָה,
הָרִי מוֹבָן שְׁזָה גּוֹפָא עֲצֻמו
שֶׁהַקְּבִיעוֹת דְּחַג הַשְׁבֻעוֹת
עֶכְשָׁיו הֵיא לְעוֹלָם כִּלְכַל הַשְּׁנַיִם
בּו' בְּסִינּוֹ, יוֹם מַתַּן תּוֹרָה,
אֵינוּ בְּדֶרֶךְ מְקַרָּה חֵס וְשְׁלוֹם,
אֵלָּא לְפִי שְׁחַג הַשְׁבֻעוֹת אֲכַן
שְׁיִיד לְעֲנֵן דְּמַתַּן תּוֹרָה¹²
(וְעַד שְׁלֻדְעַת כְּמָה תְּנָאִים,

(6 חגיגה ח, א. 7) ראה פנים יפות פ' ראה טז, י בביאור פירוש רש"י שם. דרושים שבהערה הבאה. 8) ראה רד"ה ועשית חג שבועות באוה"ת פ' ראה ע' תשנ"ד. שם ע' תשס"ד. ד"ה הנ"ל תרנ"ו (סה"מ תרנ"ו ע' שנט), תשי"ט (סה"מ תשי"ט ע' רד). 9) ראה לקו"ת במדבר טז, ד. רד"ה ועשית חג שבועות תרנ"ו (סה"מ תרנ"ו ע' שנ), תרע"ג (המשך תער"ב ח"א ע' רמה [ח"ב ע' שלג]). רד"ה הנ"ל תשי"ט (סה"מ שם). 10) או"ח סימן תצד ס"א. 11) ר"ה ו, ב. 12) ראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 146. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הִיְתָה הַקְּבִיעוּת דְּשִׁבוּעוֹת לְעוֹלָם בְּכָל הַשָּׁנִים בְּיָוֵם, גַּם
 2 בְּזֶמֶן שֶׁהָיָה מְקֻדָּשׁ עַל פִּי הָרִאשִׁי, ¹³ כַּמְבוּאָר בְּגִמְרָא. וּמִזֶּה
 3 מוֹבֵן שֶׁעֲבוּדַת ה' שֶׁל הָאָדָם שֶׁצְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּחַג הַשִּׁבוּעוֹת,
 4 הַמְבוּאָרֶת בְּפִתּוּב וְעִשִׂית חַג שִׁבוּעוֹת גּו', הִיא הַכְּנָה וְכו'.
 5 לְעֵינֵינוּ דְּמִתֵּן תּוֹרָה שֶׁהוּא הַתּוֹכֵן
 6 וְהַעֲנִין הַכְּלָלִי שֶׁל חַג זֶה. וְעַל פִּי זֶה
 7 מוֹבֵן גַּם שֶׁכָּל הַדִּיּוּקִים
 8 וְהַפְּרִטִים שֶׁבְּפִסּוּק זֶה הֵם פְּרָטִי
 9 עֲבוּדַת הָאָדָם בְּהַכְּנָה לְמִתֵּן
 10 תּוֹרָה, שֶׁכָּל פְּרָטִים אֵלּוּ הֵם
 11 בְּהִתְאָם לְעֵינֵינוּ וְלַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי
 12 דְּמִתֵּן תּוֹרָה. וְכִמּוֹ לְמַשֵּׁל מֵה
 13 שֶׁכְּתוּב בְּפִסּוּק זֶה וְעִשִׂית חַג
 14 שִׁבוּעוֹת לַהֲנִי אֱלֹקֶיךָ, שֶׁהוּא
 15 בְּהִתְאָם לְמֵה שֶׁנֶּאֱמַר
 16 בְּהִתְחַלַּת עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת שֶׁהֵם
 17 עֲנִין עִקְרִי בְּמִתֵּן תּוֹרָה אֲנֹכִי הֲנִי'
 18 אֱלֹקֶיךָ ¹⁴.
 19 אֲךָ צְרִיף לְהַבִּינִי מֵה
 20 שֶׁנֶּאֱמַר בְּתַחֲלַת מִתֵּן תּוֹרָה
 21 בְּפִסּוּק שֶׁלִּפְנֵי עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת וְיִדְבַר
 22 אֱלֹקִים גּו' ¹⁶, לֹא שֵׁם הֲנִי'
 23 שֶׁהוּא שֵׁם הַמְּיוּחָד כּו' ¹⁷ וְיִשׁ
 24 לוֹ כִּמֵּה יִתְרוֹנוֹת וּמַעֲלוֹת, אֲלֵא שֵׁם
 25 אֱלֹקִים דְּקָא. דְּהַגָּה, שֵׁם
 26 אֱלֹקִים הוּא מְגוֹן וְנִרְתַּק כִּסְיוֹ
 27 הַמַּעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל שֵׁם הֲנִי',
 28 כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב ¹⁸ בְּהַיְלִים כִּי
 29 שִׁמְשׁ וּמְגוֹן הֲנִי' אֱלֹקִים, הֵינִי
 30 הַשֶּׁמֶשׁ הַמְּאִירָה הִיא מִשֵּׁל לְשֵׁם הוּי'
 31 שֶׁעֲנִינוּ גִילּוּי אֱלוֹקוֹת, וְהַמְּגוֹן הַמִּסְתִּיר
 32 אֶת הַשֶּׁמֶשׁ הוּא מִשֵּׁל לְשֵׁם אֱלוֹקִים
 33 שֶׁמַּעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל הַגִּילּוּי וְעַד
 34 שֶׁאֱלֹקִים בְּגִימְטְרִיא הֵטְבַע ¹⁹
 35 וְכֵשֶׁם שֶׁהֵטְבַע הוּא כִּסְיוֹ וְהִסְתַּר עַל

הָאֹר וְהַלּוּקִי שֶׁמִּתְחִיל אוֹתוֹ כִּי שֵׁם אֱלֹקִים מְכַסֵּה עַל שֵׁם הוּי', וְכִדְאִיתָא ³⁶
 וְכִפִּי שֶׁמוּבָא בְּשִׁלְחַן עֲרוּף ²⁰ לְגַבֵּי הַכוּוּנָה הַרְאוּהָ בְּאִמִּירַת שֵׁם אֱלֹקִים
 בְּתַפִּילָה דְּאֱלֹקִים פִּירוּשׁוֹ בְּעַל הַיְכוּלָתוֹ וּבְעַל הַכַּחְזוֹת כּוּלָם, ³⁷
 שֶׁעֲנִינָן זֶה (כַּח וְיִכּוּלָת) יִשְׁנֵנוּ גַם בְּנִבְרָאִים, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב ²¹
 בִּיחֻזְקָא לְ וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לְקַח
 וּפִירוּשׁוֹ הַחֻזְקִים וְהַתְּקִיפִים שֶׁבָּאֶרֶץ ⁴¹
 (שֶׁמִּפְסוּק זֶה מוֹכַח שֶׁאֱלֹקִים
 הוּא מְלִשׁוֹן בַּח). וְלִכְנֵן גַּם
 הַדִּיּוּן בְּבֵית הַרְיָן לְמִטָּה נִקְרָא ⁴⁴
 בְּשֵׁם אֱלֹקִים ²², מִלִּשׁוֹן כּוּחַ, וְעַל
 אַחַת כִּמּוֹ וְכִמּוֹ שֶׁהַמְּלַאכִים
 נִקְרָאִים בְּשֵׁם אֱלֹקִים, וְכִמּוֹ ⁴⁷
 שֶׁכְּתוּב אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים ²³.
 אֲמָנָם, בְּתוֹרָה אֹדוֹת הַתּוֹרָה ⁴⁹
 נֶאֱמַר שֶׁהַתּוֹרָה אֹמֶרֶת וְאֵהִיָּה ⁵⁰
 אֲצִלוֹ גּו' אֲצֵל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא ⁵¹
 שֶׁעֲשׂוּעִים ²⁴, וְקוֹרֵם שֶׁהַתּוֹרָה ⁵²
 נִתְּנָה לְמִטָּה, הִיְתָה הַתּוֹרָה נְעֻלְמָה ⁵³
 מֵעֵין כָּל חַיִּים ²⁵, כְּלִשְׁנוֹת הַכְּתוּבִים ⁵⁴
 בְּאִיּוֹב לֹא יָדַע אֲנוּשׁ עֲרַכָּה ²⁶. ⁵⁵
 וְכִיּוֹן שֶׁעַד מִתֵּן תּוֹרָה הִיְתָה ⁵⁶
 הַגְּזִירָה שְׂגוּר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא ⁵⁷
 שֶׁעֲלִיוֹנִים הַרוּחָנִיִּים שֶׁנִּמְצְאוּ ⁵⁸
 לְמַעֲלָה לֹא יָרְדוּ לְתַחְתּוֹנִים ²⁷ ⁵⁹
 הַגִּשְׁמִיִּים שֶׁנִּמְצְאוּ לְמִטָּה, וְלֹא יִהְיֶה ⁶⁰
 חִיבוּר בֵּין גִּשְׁמִיּוֹת לְרוּחָנִיּוֹת הַרְי ⁶¹
 מוֹבֵן שֶׁבְּתוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיְתָה ⁶²

גַּם בְּנִבְרָאִים, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב ²¹ וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לְקַח (שֶׁמִּפְסוּק זֶה מוֹכַח
 שֶׁאֱלֹקִים הוּא מְלִשׁוֹן בַּח). וְלִכְנֵן גַּם הַדִּיּוּן לְמִטָּה נִקְרָא בְּשֵׁם אֱלֹקִים ²², וְעַל
 אַחַת כִּמּוֹ וְכִמּוֹ שֶׁהַמְּלַאכִים נִקְרָאִים בְּשֵׁם אֱלֹקִים, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב אֱלֹקֵי
 הָאֱלֹקִים ²³. אֲמָנָם, בְּתוֹרָה נֶאֱמַר וְאֵהִיָּה אֲצִלוֹ גּו' שֶׁעֲשׂוּעִים ²⁴, נְעֻלְמָה מֵעֵין
 כָּל חַיִּים ²⁵, לֹא יָדַע אֲנוּשׁ עֲרַכָּה ²⁶. וְכִיּוֹן שֶׁעַד מִתֵּן תּוֹרָה הִיְתָה הַגְּזִירָה
 שֶׁעֲלִיוֹנִים לֹא יָרְדוּ לְתַחְתּוֹנִים ²⁷, הַרְי מוֹבֵן שֶׁבְּתוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיְתָה לְפָנֵי מִתֵּן

(13) ראה ר"ה שם. ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ להרס"ג ל"ת קנדרקס. (14) יתרו כ, ב. (15) ראה ד"ה וידבר אלקים עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' תמח ואילך), תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח ע' קצו ואילך). (16) יתרו שם, א. (17) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב. מורה נבוכים ח"א פס"א ואילך. (18) תהלים פד, יב. וראה תניא שעהיוה"א פ"ד ואילך. אוה"ת תהלים (יהל אור) עה"פ. (19) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ראשית חכמה שער האהבה פ"ו (ד"ה והמרגיל (קכא, ב)). (20) של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. תניא שעהיוה"א רפ"ו. ועוד. (20) או"ח סימן ה. (21) יחזקאל יז, יג. (22) ראה משפטים כב, ד"ח ומפרשי המקרא. סנהדרין ג, ב. נו, ב. (23) תהלים קלו, ב. הובא בתניא אגה"ת פ"ד (צד, א). (24) משלי ח, ל. וראה תניא קונטרס אחרון ד"ה דוד זמירות קרית להו (קסא, א). (25) איוב כח, כא. וראה קו"א שם. (26) שם, יג. (27) שמו"ר פיי"ב, ג. נתחומא וארא טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְפָנַי מִתֵּן תּוֹרָה לֹא הֵיטָה הַבְּחִינָה שְׂאִינָה שְׂיִיכֶת לַנִּבְרָאִים. 2 וְכִינֵן שְׂבֻשְׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה נִיתְּנָה הַתּוֹרָה מְשֻׁרְשָׁה הָרֵאשׁוֹן 3 לְמַעַל בְּאֻלּוּקוֹת כְּפִי שְׂהִיא הַתּוֹרָה בְּכַחֲנִית נַעֲלָמָה מֵעֵין כָּל חַי, 4 וְאֵין לָהּ קֶשֶׁר לַנִּבְרָאִים כֻּלָּל, אֵינּוּ מוֹבָן, לְמָה נֶאֱמַר עַל זֶה וַיִּדְבֵּר 5 אֱלֹקִים דְּוָקָא שְׁהוּא שֵׁם הַשֵּׁיךְ 6 לְצַמְצוּם וְהַסְתֵּר עַל הָאוֹר הָאֻלּוּקִי וְלֹא 7 שֵׁם הַשֵּׁיךְ לְגִילּוֹי הָאֻלּוּקוֹת, וְלִמָּה לֹא 8 נֶאֱמַר כֹּאן 'וַיִּדְבֵּר הוִי'?. 9 וְכִיּוֹתֵר אֵינּוּ מוֹבָן מְדוּעַ אֵכֵן 10 נֶאֱמַר כֵּן 'וַיִּדְבֵּר אֱלֹקִים' דּוּקָא עַל פִּי 11 הַמְּבֹאֵר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת 12 שְׂהַמְדַּבֵּר (שְׁעָלְיוּ נֶאֱמַר כְּתוּב 13 זֶה וַיִּדְבֵּר גּוֹ' אֵת כָּל הַדְּבָרִים 14 הָאֵלֶּה) הוּא לְמַעַלָּה 15 בְּמַדְרִיגָה מֵהַדְּבָרִים שְׂמַדְבֵּר, 16 וְכִיּוֹגְמַת אֲדָם הַמְּדַבֵּר שְׁהוּא 17 לְמַעַלָּה וְנִמְצֵא בְּדַרְגָּה עֲלוֹנָה יוֹתֵר 18 מֵהַדְּיָבוֹר שְׂמַדְבֵּר, וְעַד כִּי כֵן 19 גִּדְּלָה מַעַל הַמְּדַבֵּר עַל הַדְּיָבוֹר 20 שְׂהַדְּיָבוֹר אֵינּוּ תוֹפֵס מְקוֹם 21 כָּלֵל וְהוּא חֹסֵר עוֹךְ לְגַמְרֵי לְגַבֵּי 22 הָאָדָם הַמְּדַבֵּר (כְּמַבּוֹאֵר 23 בְּאֲרוּכָה בִּתְנַיָּא פְּרָק כ.), וְאֵף 24 עַל פִּי כֵן נֶאֱמַר לְמַרְתֵּן שְׂבַחֲנִית 25 הָאֻלּוּקוֹת שְׁעִלְיָה נֶאֱמַר כֹּאן 'וַיִּדְבֵּר' 26 הִיא בַחֲנִינָה נְעִלְיַת בִּיּוֹתֵר, כֻּלָּל זֹאת 27 נֶאֱמַר כֹּאן וַיִּדְבֵּר אֱלֹקִים דְּוָקָא 28 וְלֹא 'וַיִּדְבֵּר הוִי', עַל אֵף שְׂמַדְרִיגַת הוִי' 29 נְעִלְיַת מִמְדְרִיגַת אֱלֹקִים, וְאֵינּוּ מוֹבָן מַה 30 טַעַם הַדְּבַר?

31 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מְצִינּוּ גַם בְּנוֹגַע 32 לְעֵנֵן הַשִּׁכָּר עַל הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה 33 עַל קִיּוֹם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. 34 וְכִיּוֹתֵר, שְׂאֵף עַל פִּי 35 שְׂהַיְעוּדִים הַהַבְּטָחוֹת הָאִמּוֹרוֹת 36 בְּתוֹרָה בְּנוֹגַע לְשִׁכָּר עַל תּוֹרָה 37 וּמִצְוֹת הֵם יְעוּדִים גְּשָׁמִיִּים 38 כְּמוֹ 'אֵם בְּחוּקוֹתַי תִּלְכוּ... וְנִתְתִּי 39 גְּשָׁמִיכֶם בְּעַתָּה' וְכֹדוּמָה, הִרִי 40 מְבֹאֵר בְּרַמְבַּ"ם²⁹ שְׂעִיקֵר 41 הַשִּׁכָּר עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם 42 הַמִּצְוֹת בְּעוֹלָם זֶה הֵיטָה לְעוֹלָם

הָבֵא, דְּכָל הַנִּבְרָאִים כּוֹלֵן לֹא נִתְנַבְּאוּ וְאִמְרוּ יִיעוּדִים שׁוֹנִים עַל 2 טוֹבָה גְּשָׁמִית אֲלֵא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲבָל הָעוֹלָם הָבֵא שְׁהוּא עוֹלָם 3 רוּחָנִי וְכוּ הַנִּשְׁמָה מִקְבַּלֶת שִׁכָּר רוּחָנִי עַל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עֵין לֹא רָאָתָהּ 4 וְהִרְבֵּר גְּלוֹי רַק לְקִדּוּשׁ בִּירוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ וְלֹא לְנִבְרָאִים. 5 וְגַם כָּאֵין לְגַבֵּי הָעוֹלָם הָבֵא, לְמַרְתֵּן 6 גּוֹדֵל מַעַלְתוֹ נִזְכָּר שֵׁם אֱלֹקִים 7 דְּוָקָא 'אֱלֹקִים זוֹלַתְךָ' וְלֹא נִזְכָּר שֵׁם 8 הוִי'. 9 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגַע לְכָלֵּל הַתּוֹרָה 10 הַבְּרָכוֹת שְׂנַתְּבָרְכוּ יִשְׂרָאֵל 11 בְּתוֹרָה, שְׂשֻׁרְשָׁם שֶׁל כָּל הַבְּרָכוֹת 12 שְׁנִיתְנוּ לְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל הוּא בְּרָכוֹת 13 יִצְחָק לְיַעֲקֹב [שְׁהֵם בְּרָכוֹת 14 הָכִי נַעֲלוֹת, שְׂלֶכֶן בָּאוּ 15 מִיִּצְחָק דְּוָקָא, בְּחִינַת גְּבוּרוֹת, 16 שְׁהוּא עֵנֵן תְּגַבּוּרַת 17 הַבְּרָכוֹת³¹ כְּמַבּוֹר בְּחִסְדוֹת 18 שְׂאִמְנֵם בְּאוֹפֵן כְּלָלִי הַשְּׁפַעָה וְהַנְּתִינָה 19 בָּאָה מִמִּידַת הַחֶסֶד, וְאֵילוּ צַמְצוּם 20 וְהַגְּבֵלָה הַשְּׁפַעָה הֵם מִמִּידַת הַגְּבוּרָה, 21 מְכַל מְקוֹם תְּגַבּוּרַת וְתוֹקֵף וְחוּזֵק 22 הַשְּׁפַעָה הִיא דּוּקָא מִמִּידַת הַגְּבוּרָה, 23 וְלִכֵּן יִרְדַּת הַגְּשָׁמִים, לְמַשֵּׁל, נִקְרָאת 24 'גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים' וְאוֹמְרִים 'מְשִׁיב הַרוּחַ 25 וְמוֹרִיד הַגְּשָׁם' בְּבִרְכַת 'אַתָּה גְּבוּרִי', 26 שְׁגַם בְּנֵה בְּבִרְכוֹת יִצְחָק לְיַעֲקֹב 27 נֶאֱמַר³² וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים 28 גּוֹ', שֵׁם אֱלֹקִים דְּוָקָא. וְהִרִי 29 גַם בְּרָכוֹת אֵלוּ שְׁנֵן יִצְחָק לְיַעֲקֹב 30 שְׂיִיכוֹת לְמִתֵּן תּוֹרָה, כְּמֶאֱמַר 31 רַז"ל³³ בְּמַדְרָשׁ עַל הַפְּסוּק 32 וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים גּוֹ', שְׁהֵם 33 פְּרָטִי הָעֵנִינִים שְׂבַתְּוֹרָה, מִטַּל הַשָּׁמַיִם זֶה מִקְרָא, 34 וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ זֶה מִשְׁנָה, 35 וְרֹב דִּגְן וְתִירוֹשׁ תִּלְמוּד 36 וְאַגְדָּה, וְנִמְצֵא שְׂבַרְכוֹת יִצְחָק 37 לְיַעֲקֹב שְׂיִיכוֹת בְּמִיּוֹד לְתוֹרָה וּמִתֵּן 38 תּוֹרָה וְעַל זֶה נֶאֱמַר וַיִּתֵּן לָךְ 39 הָאֱלֹקִים, בְּדוּגְמַת מַה 40 שְׂנֶאֱמַר בְּמִתֵּן תּוֹרָה וַיִּדְבֵּר 41 אֱלֹקִים וְכִפִּי שְׂיוֹסְבֵר לְהֵלֵן.

(28) בחוקותי כו, ד. וראה רמב"ן עה"פ. כתר שם טוב סר"ז. סרנ"ד. (29) הל' תשובה פ"ח. (30) ישעי' סד, ג. (31) סידור (עם דא"ח) שעור התקיעות רמוז, ב (שסא, ג ואילך). (32) תולדות כו, כח. (33) ב"ר פס"ו, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְצָרִיף לְהִבִּין³⁴ מֵהוּ עֲנִין הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַבְּרָכָה וַיִּתֵּן לָךְ
 2 הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם זֶה מִקְרָא, וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ זֶה מִשְׁנֵה
 3 וְכוּ', הֲרִי כָּל הַתּוֹרָה עַל חִלְקִיהָ, כּוֹלל מִקְרָא וּמִשְׁנֵה וּתְלִמּוּד וְאִגְרָה
 4 מִתּוֹן הַקְּבָ"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה, וּמֵה נִיתּוֹסָף
 5 בְּכִרְפַּת וַיִּתֵּן לָךְ שְׂבִירָךְ יִצְחָק אַת
 6 יַעֲקֹב?
 7 אִף הָעֲנִין הוּא³⁵, שְׂוִיתָן לָךְ
 8 גו' מִטַּל הַשָּׁמַיִם גו' קָאִי
 9 מִכוּוֹן עַל אֵינּוֹן דְּדַחֲקִין מִלִּין
 10 דְּחִכְמָתָא³⁶, אֵלֶּה שְׂמַחִיגַעִים
 11 בְּדַבְרֵי חֲכָמָה, כִּלְשׁוֹן הוּוּרָה, שְׁהוּא
 12 עֲנִין הָעֵינּוֹן בַּתּוֹרָה, וְכִלְשׁוֹן
 13 חֲכָמֵינוּ ז"ל עֲמָלִים בַּתּוֹרָה³⁷,
 14 שְׁהוּא הַחִידוּשׁ שֶׁל לִימוּד הַתּוֹרָה
 15 בַּעֲיּוֹן וּבִיגִיעָה שֶׁל הָאָדָם לְגַבֵּי מִתֵּן
 16 תּוֹרָה, כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה מִלְּמַעְלָה,
 17 כִּי עֲנִין הָעֵינּוֹן בַּתּוֹרָה כּוּי הוּא
 18 לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַתּוֹרָה
 19 שְׂנִיתְנָה בְּמִתֵּן תּוֹרָה כִּי בַּעֲבוּרָת
 20 הָאָדָם יֵשׁ מַעְלָה וַיִּתְרוֹן. וְעַל דִּרְךָ
 21 שְׂאֲמָרוֹ רַז"ל³⁸ בְּגִמְרָא
 22 שְׂפַלְפּוּלָא דְאִוְרִיתָא נִיתְנָה
 23 מִלְּכַתְחִילָה רַק לְמִשְׁחָה רַבִּינוּ
 24 בַּעֲצֻמוֹ, אֲלֵא שְׂמִשְׁחָה נִהַג בְּהַ
 25 טוֹב עֵין וְנִתְנָה לְכָל יִשְׂרָאֵל
 26 שְׁכַל יִשְׂרָאֵל יוֹכֵל לַעֲסוֹק גַּם בְּפַלְפּוּל
 27 בְּדַבְרֵי הַתּוֹרָה.
 28 וְלָכֵן נֶאֱמַר עַל זֶה עַל הַתּוֹרָה
 29 וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים וְלִמּוֹת גּוֹרֵל
 30 הָעֲנִין נֶאֱמַר עַל זֶה שֶׁם אֱלֹקִים, כִּי
 31 הָאֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת הָעֵלֶם
 32 הָעֲצָמִי, וְאֵין הַכוּוּנָה כֵּאֵן לִשְׁם
 33 אֱלֹקִים שְׂמַעֲלִים וּמִסְתֵּיר עַל הַגִּילּוּי שֶׁל
 34 שֶׁם הוּי' אֵלֶּה עַל שֶׁם אֱלֹקִים כְּפִי
 35 שֶׁשִּׁיךְ ל'הַעֲלֵם הָעֲצָמִי, הֵינּוּ הָעֵלֶם
 36 בַּעֲצָם, שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילּוּי וְעֲנִין
 37 הָעֵינּוֹן בַּתּוֹרָה נִמְשָׁף מִבְּחִינַת
 38 הָעֵלֶם הָעֲצָמִי שֶׁל הָאֱלֹקוֹת
 39 וּמִגִּיעָה בְּהָעֵלֶם הָעֲצָמִי וְכֹאשֶׁר
 40 יְהוּדִי מִתִּיגַע בַּעֲיּוֹן הַתּוֹרָה, הַדְּבַר
 41 מִגִּיעָה וְיִגְוַע' בְּהַעֲלֵם הָעֲצָמִי.

(34) בהבא לקמן – ראה ד"ה ויתן לך תרס"ו (המשך תרס"ו ע' פה [קיג] ואילך). (35) המשך תרס"ו שם. (36) זהו ח"א קל, ב. (37) ראה תו"כ ופרש"י ר"פ בחוקותי. וראה לקו"ש ח"י ע' 313 ואילך. ובכ"מ. (38) נדרים לח, א. (39) מכות כד, רע"א. (40) משפטים כד, ז. שבת פח, א. (41) משלי יא, ג. שבת שם, ריש ע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת בְּמִוְחָד, שגם בזה רואים את השילוב האמור, 41
 2 שְׂרֹב הַצִּיּוּוִיִּים דַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת הֵם דְּבָרִים פְּשׁוּטִים כמו 42
 3 'לא תגנוב' וכדומה (פִּלְשׁוֹן רַבִּינוּ הִזְקֵן בְּלִקְוֵי תוֹרָה⁴⁵), וְאֵף 43
 4 על פי כן, שְׂיִיכִים דְּבָרִים פְּשׁוּטִים אֵלוֹ לְיִרְד הַוְי' על הר 44
 5 סִינִי⁴⁶, כלשון הכתוב אדרת מתן 45
 6 תורה שֶהוּא גִילוּי עֲצוּם שְׁלֹא 46
 7 הִיָּה לְעוֹלָמִים קודם לכן מעולם 47
 8 לא היה גילוי כזה, שְׁעַד מִתָּן 48
 9 תוֹרָה הַיּוֹתָה הַגְּזִירָה שגור 49
 10 הקדוש ברוך הוא דַעֲלוּנִים לֹא 50
 11 יָרְדוּ לַתְּחֻתוֹנִים כו'²⁷, כדברי 51
 12 המדרש, ולא יהיה חיבור בין הרוחניות 52
 13 העליונה והגשמיות התחתונה 53
 14 ובשַׁעַת מִתָּן תוֹרָה יָרְד הַוְי' 54
 15 על הר סיני, שְׁלֹכֵן בַּגֹּל 55
 16 החידוש הגדול של גילוי האלוקות 56
 17 במתן תורה, הִיָּה אֲז הַרְעַש 57
 18 דְּקוֹלוֹת וְלִפְיָדִים וְכו', כי 58
 19 הגילוי השפיע גם על המציאות 59
 20 הגשמית ומִכָּל מְקוֹם, בַּעַת 60
 21 גִילוּי אלוֹקֵי עֲצוּם זֶה נֶאֱמָרו 61
 22 דְּבָרִים פְּשׁוּטִים דְּוָקָא וגם בזה 62
 23 רואים שילוב וחיבור בין הלמעלה 63
 24 ביותר והלמטה ביותר. 64
 25 וְכֵן הוּא גַם בְּנוֹגַע לְקוֹלוֹת 65
 26 שֶהִיוּ בְּמִתָּן תוֹרָה, דָּאֵף 66
 27 שְׁקוֹלוֹת אֵלוֹ הָיוּ גִילוּיִים 67
 28 אלוֹקִיִּים נְעֻלִים בְּיוֹתֵר, וְעַד 68
 29 שֶבְהֵם נְכַלְלִים גַם הַגִּילוּיִים 69
 30 הָכִי רֵאשׁוֹנִים כו', גילויים 70
 31 אלוֹקִיִּים נְעֻלִים בְּיוֹתֵר, שְׁלֹכֵן פְּעֻלו 71
 32 שִׁנּוּי הַסֵּדֵר בְּכַחוֹת הָאָדָם, 72
 33 שֶהִיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעַת מִתָּן תוֹרָה 73
 34 רואין אֵת הַנְּשֻׁמָּע וְשׁוֹמְעִין 74
 35 אֵת הַנְּרָאָה⁴⁷, כמו שדרשו חכמינו 75
 36 ז"ל על הכתוב במתן תורה ויכל העם 76
 37 רואים את הקולות' אֵף על פי כן, 77
 38 מִזָּה גּוֹפָא עֲצֵמו מוֹכַח שֶהַקוֹלוֹת וְלִפְיָדִים הָיוּ גַם בְּנִשְׁמִיּוֹת 78
 39 קולות גשמיים שברוך כלל שומעים, ובמתן תורה נראו ולפידים גשמיים, 79
 40 שֶזָּהוּ הַפִּירוּשׁ דְּרואין אֵת הַנְּשֻׁמָּע וְשׁוֹמְעִין אֵת 80

1 תְּחֻתוֹנָה שְׂבִכְחוֹת הָאָדָם, שמבין כל הכוחות של נפש האדם, כוח 1
 2 העשייה הוא הכוח הכי חיצוני והכי נחות בְּמִבּוֹאֵר פִּתְנָא⁴² על 2
 3 הַפְּסוּק⁴³ בְּלֵם בְּחֻמָּה עֲשִׂית שֶלגבי הקדוש ברוך הוא, מדרגת 3
 4 החכמה, שהיא ראשית הכוחות וראשית הספירות, נחשבת כמו ענין העשייה 4
 5 שהוא טף המדרגות, אבל אצל האדם 5
 6 ענין המעשה הוא אכן הנחות ביותר 6
 7 מכוחות הנפש. וְהִינּוּ, דַעַם הָיוֹת 7
 8 שֶהַקְּדָמָת נַעֲשָׂה לְנִשְׁמָע 8
 9 מוֹרָה על ביטול הכי נַעֲלָה 9
 10 של האדם לגבי האלוקות, בִּיטוּל 10
 11 לְבַעַל הַרְצוֹן⁴⁴, לא רק ביטול 11
 12 לרצון ה' אלא ביטול לקדוש ברוך הוא 12
 13 בעצמו, שהוא ביטול עמוק יותר ופנימי 13
 14 יותר, שְׁמִתְבַּטֵּל האדם 14
 15 מִמְּצִיאֹתוֹ האישית לְגַמְרֵי 15
 16 וּמִתְאַחַד עם בחינת בעל 16
 17 הַרְצוֹן שְׂבִטֵל אֵלָיו שזו הבחינה 17
 18 שלגביה האדם מתבטל, שֶהוּא 'בעל 18
 19 הַרְצוֹן לְמַעְלָה מִבְּחִינַת רְצוֹן, 19
 20 וְעַל אַחַת פְּמָה וְכַמָּה ש'בעל 20
 21 הַרְצוֹן' הוא לְמַעְלָה מִהַפְּחוֹת 21
 22 הַפְּנִימִיִּים כמבואר בחסידות, כשם 22
 23 שכוחות הנפש של האדם מתחלקים 23
 24 לכוחות 'פנימיים', המלוכשים באברי 24
 25 הגוף בהתלבשות פנימית, ובכלל זה 25
 26 השכל והרגש, ולכוחות 'מקיפים' כמו 26
 27 הרצון והעונג שהם כוחות כלליים 27
 28 ואינם מתלבשים באברי הגוף 28
 29 בפנימיות, כך גם למעלה באלוקות יש, 29
 30 כביכול, כוחות 'פנימיים' וכוחות 30
 31 'מקיפים' (שֶהַרְצוֹן שהוא כוח 31
 32 'מקיף' הוא לְמַעְלָה מֵהֵם, נעלה 32
 33 יותר מהכוחות הפנימיים), מִכָּל 33
 34 מְקוֹם, על אף ש'נעשה ונשמע' הוא 34
 35 ביטול נעלה ביותר, ביטול לבעל 35
 36 הַרְצוֹן, נֶאֱמָר פֶּאֵן הַלְשׁוֹן נַעֲשָׂה 36
 37 דְּוָקָא, שְׁמוֹרָה על דְּוָגָא הָכִי 37
 38 תְּחֻתוֹנָה כאמור שענין המעשה הוא הכוח הכי נחות, וגם בזה רואים במתן 38
 39 תורה שילוב של הלמעלה ביותר עם הלמטה ביותר. 39
 40 וְעַל דְּרָף זֶה גַם בְּנוֹגַע לְתוֹכֵן פְּלוֹת הַתוֹרָה וְהַתוֹכֵן 40

(42) שעהיוה"א פ"ט. (43) תהלים קד, כד. (44) רד"ה בשעה שהקדימו באוה"ת שבועות ע' קלח. רד"ה הנ"ל תש"ט (סה"מ תש"ט ע' 147). ד"ה בשעה שהקדימו הנ"ל הערה 1. (45) במדבר יג, ג. טו, סע"ג. (46) יתרו יט, כ. (47) מכילתא יתרו כ, טו. וראה ד"ה וידבר אלקים שבהערה 15 (סה"מ עטר"ת ע' תמט, תרפ"ח ס"ע קכח).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מדרבנן ולא מן התורה, אָבַל אַף עַל פּי כֵן, לֹא הָיָה אִזְּ כָל הַשָּׁנִים
 שלפני מתן תורה, לא היה עֲדִינָן הַעֲנִין דְּמַתַּן תּוֹרָה, וְהֵינּוּ,
 שֶׁהַתּוֹרָה שְׁקִימוּ בַּפְּעוּלוֹת גַּשְׁמִיּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה לֹא פְּעֻלָּה
 שִׁינוּי בְּהַגְשָׁמִי שָׁבוּ וּבַמַּצְעוֹת קִימוּ אֶת הַמְּצוּה, לְפִי שֶׁהִיָּתָה אִזְּ
 כָל הַשָּׁנִים עַד מַתַּן תּוֹרָה הַגְּזִירָה
 שְׁעָלְיוֹנִים לֹא יִרְדוּ לְתַחְתּוֹנִים
 וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לְעָלְיוֹנִים,
 ולא היה יכול להיות חיבור בין עליונים
 ורחוקים לתחתונים גשמיים וְלִכְּנָן,
 מַעֲשֵׂה הָאֲבוֹת אַף עַל פּי שֶׁהוּ
 פְּעוּלוֹת בַּגְּשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם, כְּמוֹ וְאֵל
 הַבְּקָר רַץ אַבְרָהָם⁵⁴, חֲפִירַת
 בְּאֵרוֹת דִּיִּצְחָק⁵⁵ וְהַמְקָלוֹת
 דִּיעֲקֹב⁵⁶, אַף שֶׁהָיוּ עֲנִינִים
 נְעֻלִים, וּפְעוּלוֹ הַמַּשְׁכָּת וְגִילּוֹי
 אִלוּקוֹת בְּעוֹלָם כְּמוֹ מַעֲשֵׂה הַמְּצוּוֹת שֶׁל
 בני ישראל לאחר מתן תורה, בכל זאת
 לֹא פְּעוּלוֹ מַעֲשִׂיהֶם שֶׁל הָאֲבוֹת
 שִׁינוּי בְּהַגְשָׁמִי, וְהֵינּוּ
 שֶׁהַדְּבָר הַחֲפִיץ הַגְּשָׁמִי שָׁבוּ
 עָשׂוּ הָאֲבוֹת אֶת הַמְּצוּה, לֹא
 נַעֲשֵׂה עֲנִין שֶׁל קִדְשָׁה לְאַחֲרֵי
 עֲשִׂיַת הַמְּצוּה, מִצַּד הַגְּזִירָה
 דְּתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לְמַעְלָה
 שְׁבָאוֹתוֹ חֲזָנָן הִיָּתָה הַגְּזִירָה הַזֶּה עֲדִינָן
 בְּחֻקָּהּ. וְדוֹקָא לְאַחַר מַתַּן
 תּוֹרָה, שְׁנַתְּבַטְלָה הַגְּזִירָה,
 וְנִתְּנָן הַפֶּחַ שֶׁתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ
 וְיַתְּחַבְּרוּ לְעָלְיוֹנִים, הִנֵּה הַדְּבָר
 הַגְּשָׁמִי הַתַּחְתּוֹן שָׁבוּ
 מִתְּקִימַת הַמְּצוּה, כְּמוֹ קֶלֶף
 הַתְּפִילִין לְדוֹנָמָא נַעֲשֵׂה תַּשְׁמִישִׁי
 קִדְשָׁה אוֹ דְּבָר שְׁבִקְדָשָׁה גַּם

1 הַנִּרְאָה, שְׂרָאוּ בְּעֵינֵי הַגְּשָׁמִי אֶת הַקּוֹלוֹת שֶׁבִּדְרָךְ כָּלל שׁוֹמְעִים
 2 ולא רואים וְשָׁמְעוּ בְּאוֹזְנֵי הַגְּשָׁמִי אֶת הַלְּפִידִים שֶׁבִּדְרָךְ כָּלל רוֹאִים.
 3 (ד) וְהַעֲנִין הוּא⁴⁸, וְהַמְּשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל עֵינַי זֶה שֶׁבִּמְתַן תּוֹרָה הִיָּה
 4 שִׁילּוּב וְחִיבּוּר שֶׁל הַנְּעִלָה בִּיְתוֹרָה עִם הַנְּחוּת בִּיְתוֹרָה הַחִידוּשׁ דְּמַתַּן
 5 תּוֹרָה הוּא שְׂאֵז נַעֲשֵׂה שִׁינוּי
 6 בַּגְּשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
 7 ומבאר. דְּהִנֵּה, אַף עַל פּי
 8 שְׂאֵלְפִים שְׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה
 9 לְעוֹלָם⁴⁹, כְּמֵאמַר חֲכָמֵינוּ זִ"ל
 10 וְהִיָּתָה הַתּוֹרָה, לְפָנֵי מַתַּן תּוֹרָה גַּם
 11 בְּעוֹלָם הַזֶּה לְמַטָּה, כְּדֵאִיתָא
 12 כְּפִי שְׁמוּבָא בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי
 13 אֱלִיעֶזֶר⁵⁰ שְׂאֵדָם הִרְאִישׁוּן
 14 הָיָה לוֹמַד תּוֹרָה, וְכְמוֹ כֵן
 15 הַצְּדִיקִים שְׂאֵלְחָרְיוֹ, וְאִמְרוּ
 16 רַ"ז⁵¹ שְׁקִימֵי אַבְרָהָם אֲבִינוּ
 17 כֹּל הַתּוֹרָה עַד שְׂלֵא נִתְּנָה,
 18 וּמַעֲלוֹם לֹא פְּסָקָה יְשִׁיבָה
 19 מֵאֲבוֹתֵינוּ אֶפְּלוֹ בְּמַצְרַיִם
 20 לְמִרְתָּ קוּשִׁי הַשְּׁעִבּוּד שֶׁל בני ישראל
 21 בְּמַצְרַיִם, וּמִכָּל שְׁפָן שֶׁמַּעֲלוֹם לֹא
 22 פְּסָק לִימּוֹד הַתּוֹרָה אֲצֵל הָאֲבוֹת,
 23 אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְכְמֵאמַר⁵¹
 24 הַגְּמָרָא אַבְרָהָם זָקֵן וְיִוֹשֵׁב
 25 בִּישְׁבֵּיבָה, יִצְחָק זָקֵן וְיִוֹשֵׁב
 26 בִּישְׁבֵּיבָה, יַעֲקֹב זָקֵן וְיִוֹשֵׁב
 27 בִּישְׁבֵּיבָה, וְכֵתִיב⁵² וְכָתוּב בְּתוֹרָה
 28 שֶׁלְקִרְיַת יִרְדֵּה יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְמַצְרַיִם
 29 וְאֶת יְהוּדָה שְׁלַח יַעֲקֹב אֲבִינוּ
 30 לְפָנָיו גּוֹ' לְהוֹרֹת לְפָנָיו
 31 גְּשֻׁנָה, וְאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ זִ"ל (וְהוּבָא
 32 בְּרַשִׁי עַל פְּסוּקֵי זֶה) שֶׁיַּעֲקֹב שִׁלַּח אֶת
 33 יְהוּדָה לְיִסֹּד בֵּית מִדְרָשׁ וְבֵית
 34 הַנִּרְאָה⁵³, וְלֹא רַק שְׁהִיָּה אִזְּ
 35 לְפָנֵי מַתַּן תּוֹרָה לִימּוֹד הַתּוֹרָה,
 36 אֲלֵא שְׁהִיָּה אִזְּ גַּם קִיּוֹם מַצּוּת
 37 הַתּוֹרָה בַּעֲשִׂיָּה בְּפּוּעֵל, וְכְמוֹ
 38 שְׂאִמְרוּ בְּגִמְרָא שְׂאֲבָרְהֶם אֲבִינוּ
 39 קִיּוֹם כֹּל הַתּוֹרָה, וְאֶפְּלוֹ
 40 עִירוּב תְּבִשְׁלִינָן⁵⁰, שׁוּז מַצּוּה

(48) בהבא לקמן – ראה ס' הערכים חב"ד ערך אבות ס"ד. וש"נ. (49) מדרש תהלים צ, ד. ועוד. (50) פרק ח. (51) יומא כח, ב. (52) ויגש מו, כח. (53) ראה תנחומא (באבער) ויגש יב. יל"ש ויגש רמז קנב. פרש"י עה"פ. (54) וירא יח, ז. (55) תולדות כו, יח ואילך. וראה תו"א תולדות יז, ג. ובכ"מ. (56) ויצא ל, לו ואילך. זהר ח"א קסא, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְאַחֲרֵי עֲשִׂית הַמִּצְוָה, וְלֹא רַק בְּשַׁעַת קִיּוֹם הַמִּצְוָה בְּפֹעֵל שְׁזָהוּ
 2 עֲנִינְךָ תַּחְתּוֹנִים חֲפָצִים גְּשָׁמִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה וַיִּתְקַדְּשׁוּ.
 3 (ה) וְעַל פִּי זֶה יוֹכֵן גַּם הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל מָה שֶׁבִּשְׁשַׁעַת מִתֵּן
 4 תּוֹרָה נֶאֱמָרוּ דְבָרִים פְּשׁוּטִים דְּרָקָא, הַקְּשׁוּרִים לַחַיִּים הַמַּעֲשִׂים
 5 בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגְּשָׁמִי כִּי כָּל
 6 הַחִידוּשׁ דְּמִתֵּן תּוֹרָה הוּא
 7 שֶׁמִּשְׁשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה וְאֵילָף
 8 הֵנָּה תּוֹרָה לֹא בְּשָׂמִים הִיא⁵⁷,
 9 כְּלִשׁוֹן הַכּוּתוּב אֲלֵא יִרְדֶּה לְמִטָּה
 10 דְּרָקָא, בְּכַדֵּי הַשְּׁלִימִים הַפְּוֹנָה
 11 מְלַמָּא אַתְּ הַמְטֵרָה וְהַתְּכַלִּית שֶׁל בְּרִיאַת
 12 הָעוֹלָם שְׁהִיא, כְּדַבְּרֵי הַמְדַרְשׁ,
 13 לְעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה לְעֲשׂוֹת
 14 לְקַדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקוּם שְׁבוּ יִדּוּ,
 15 הֵינּוּ שְׁבוּ תַּהִיָּה הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה
 16 וְגִילּוֹי אֱלוֹקוֹת בְּתַחְתּוֹנִים בְּעוֹלָם
 17 הַזֶּה הַגְּשָׁמִי שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן
 18 בִּיְתֵר שְׁאֵין תַּחְתּוֹן מִמֶּנּוּ דְּרָקָא⁵⁸.
 19 וְכִמּוֹ שְׁבִדִּירַת הָאָדָם כְּתִיב⁵⁹
 20 בְּנוֹבֹאֵת יִשְׁעִיהָ כְּתַפְּאָרַת אָדָם
 21 לְשִׁבְתָּ בֵּית, שֶׁהִדִּירָה מוֹסִיפָה
 22 תַּפְּאָרַת כְּבוֹד וְיוֹפִי בְּאָדָם שְׁדֵר
 23 בָּהּ, עַל דְּרָךְ זֶה הוּא עֲנִינְךָ
 24 הַדִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׁעַל יְדֵי
 25 שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂים דִּירָה לוֹ
 26 יִתְבָּרַךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה, נִיתוּסָף
 27 כְּכִיכּוֹל גַּם לְמַעְלָה, כִּי בְּזֶה
 28 מְשַׁלְּמִים אֶת רְצוֹנוֹ
 29 שְׁלֹמְעֵשָׁה יְדִידָה תַּכְסֵּף⁶⁰,
 30 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כוֹסֵף וְרוּצָה, כְּכִיכּוֹל
 31 לְעַבְדוֹת הַנְּבִרָאִים הַתַּחְתּוֹנִים, אֵף עַל
 32 פִּי שֶׁהֵם בַּסֶּךְ-הַכֹּל מַעֲשֵׂה יְדֵי,
 33 וְכִמּוֹ אֲמָר⁶¹ חֲכַמְנוּ דַּל לְגַבֵּי הָאֲמוֹר
 34 בְּקִרְבָּנֹת שֶׁהֵם רִיחַ נִיחוּחַ נַחַת רוּחַ
 35 לְפָנַי שְׁאֲמַרְתִּי וְנַעֲשֵׂה רְצוֹנִי,
 36 שְׁעַל יְדֵי שְׁנַעֲשֵׂה רְצוֹנִי וּבְנֵי
 37 יִשְׂרָאֵל לּוֹמְדִים תּוֹרָה וּמְקִימִים מִצְוֹת
 38 בְּעוֹלָם הַזֶּה וְעוֹשִׂים אֶת הָעוֹלָם דִּירָה
 39 לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נַעֲשֵׂה נַחַת
 40 רוּחַ לְפָנַי.

וְזָהוּ גַּם הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל מָה שֶׁהֵחֲכֵנָה לְמִתֵּן תּוֹרָה הִיָּתָה
 הַקְּדָמַת נַעֲשֵׂה לְנִשְׁמַע, כְּנֹזְכֵר לְעִיל, כִּי הֵחֲכֵנָה לְקִרְאָת דְּבַר
 צְרִיכָה לְהִיּוֹת מַעֲיִן הַהִמְשָׁכָה שְׁתּוֹמֵשׁ וְתַגְלָה עַל יְדֵי דְבַר זֶה.
 וְאֵף שֶׁמִּתֵּן תּוֹרָה הֵנָּה בְּדִרְךָ אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲלָא, בַּהֲתַעְרֹרֹת
 מְלַמְעֵלָה, מְצַד הָאֱלוֹקוֹת, וְלֹא תוֹצֵא
 שֶׁל עֲבוּדַת הָאָדָם, מְכַל מְקוּם, הָרִי,
 כְּדַבְּרֵי הַגְּמָרָא בְּמִדָּה שְׁאָדָם
 מוֹדָד כּו'⁶² בַּה מוֹדֵדִין לוֹ, כִּי סָדַר
 הַהֲנַחְגָּה לְמַעֲלָה הוּא מִידָה כְּנֹד מִידָה.
 אֲלֵא שֶׁהַפְּוֹנָה פֶּאֶן הִיא לֹא
 לְעִנְיַן הַמְּדִידָה בְּמוֹכֵן שֶׁל עוֹנֵשׁ
 עַל מַעֲשֵׂי הָאָדָם חֶסֶךְ וְשְׁלוֹם, אֲלֵא
 הַכּוּוֹנָה רַק לְזֶה שֶׁהֵחֲכֵנָה לְמִתֵּן
 תּוֹרָה מְצַד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא
 שְׁיִיכָת וּמַעֲיִן הָאֲתַעְרוּתָא
 דְלַעֲלָא שְׁמַצַּד הָאֱלוֹקוֹת, וְהַהֲכַנָּה
 מְלַמְטָה הִיא בְּאוֹתוֹ עֲנִין שְׁבוּ הִיא
 הַהֲתַעְרֹרֹת מְלַמְעֵלָה. וְלִכְּנֵן, פִּינּוֹן
 שְׁהַחִידוּשׁ וְהַעֲלִיּוֹ הַמִּיּוּחַד
 שְׁבִהֵהֶמְשָׁכָה דְּמִתֵּן תּוֹרָה
 שְׁאֵין נִמְשַׁכָּה מְלַמְעֵלָה הוּא
 שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה,
 וְהַקְדוּשָׁה תִרְדַּ וְתַחְדוּר בַּתַּחְתּוֹנִים
 דּוּקָא לְכֵן גַּם בְּהֵחֲכֵנָה דְּמִתֵּן
 תּוֹרָה, נוֹגַע הַעֲנִין דְּנַעֲשֵׂה
 דְּרָקָא, וְהֵינּוּ, שֶׁהַעֲנִין
 דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֵׂה לְנִשְׁמַע,
 שֶׁהוּא הַבִּיטוּל שֶׁל הָאָדָם לְכַעַל
 הַרְצוֹן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ
 וְעַד שֶׁנַּעֲשֵׂה הָאָדָם חַד דְּבַר אַחַד
 עִם כַּעַל הַרְצוֹן כְּנֹזְכֵר לְעִיל,
 הֵנָּה עֲנִינְךָ זֶה שֶׁהוּא בִּיטוּל נַעֲלָה
 בִּיּוֹתוֹ יְהִיָּה גַּם אֲפִילוֹ כִּכְחַת
 הַעֲשִׂיָּה שְׁלוֹ שֶׁהוּא כּוֹחַ תַּחְתּוֹן,
 וְאֲדַרְבָּהּ, הַעֲיָקֵר מָה שְׁנוֹגַע
 פֶּאֶן בְּעִינְךָ נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמַע הוּא כֶּחַ
 הַעֲשִׂיָּה, שְׁגַם שְׁאֲפִילוֹ כֶּחַ

שְׁבִקְדָּשָׁה גַּם לְאַחֲרֵי עֲשִׂית הַמִּצְוָה, שְׁזָהוּ עֲנִינְךָ
 תַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה.
 (ה) וְעַל פִּי זֶה יוֹכֵן גַּם מָה שֶׁבִּשְׁשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה
 נֶאֱמָרוּ דְבָרִים פְּשׁוּטִים דְּרָקָא, כִּי כָּל
 הַחִידוּשׁ דְּמִתֵּן תּוֹרָה הוּא שֶׁמִּשְׁשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה
 וְאֵילָף הֵנָּה תּוֹרָה לֹא בְּשָׂמִים הִיא⁵⁷, אֲלֵא יִרְדֶּה
 לְמִטָּה דְּרָקָא, בְּכַדֵּי הַשְּׁלִימִים הַפְּוֹנָה לְעֲשׂוֹת לוֹ
 יִתְבָּרַךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים דְּרָקָא⁵⁸. וְכִמּוֹ שְׁבִדִּירַת
 הָאָדָם כְּתִיב⁵⁹ כְּתַפְּאָרַת אָדָם לְשִׁבְתָּ בֵּית,
 שֶׁהִדִּירָה מוֹסִיפָה תַּפְּאָרַת בְּאָדָם שְׁדֵר בָּהּ, עַל
 דְּרָךְ זֶה הוּא עֲנִינְךָ הַדִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׁעַל יְדֵי
 שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ, נִיתוּסָף
 כְּכִיכּוֹל גַּם לְמַעְלָה, כִּי בְּזֶה מְשַׁלְּמִים אֶת רְצוֹנוֹ
 שְׁלֹמְעֵשָׁה יְדִידָה תַּכְסֵּף⁶⁰, וְכִמּוֹ אֲמָר⁶¹ נַחַת רוּחַ
 לְפָנַי שְׁאֲמַרְתִּי וְנַעֲשֵׂה רְצוֹנִי, שְׁעַל יְדֵי שְׁנַעֲשֵׂה
 רְצוֹנִי נַעֲשֵׂה נַחַת רוּחַ לְפָנַי.

וְזָהוּ גַּם מָה שֶׁהֵחֲכֵנָה לְמִתֵּן תּוֹרָה הִיָּתָה
 הַקְּדָמַת נַעֲשֵׂה לְנִשְׁמַע, כִּי הֵחֲכֵנָה צְרִיכָה
 לְהִיּוֹת מַעֲיִן הַהִמְשָׁכָה. וְאֵף שֶׁמִּתֵּן תּוֹרָה הֵנָּה
 בְּדִרְךָ אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲלָא, מְכַל מְקוּם, הָרִי בְּמִדָּה
 שְׁאָדָם מוֹדָד כּו'⁶². אֲלֵא שֶׁהַפְּוֹנָה פֶּאֶן הִיא לֹא
 לְעִנְיַן הַמְּדִידָה חֶסֶךְ וְשְׁלוֹם, אֲלֵא רַק לְזֶה
 שֶׁהֵחֲכֵנָה לְמִתֵּן תּוֹרָה הִיא שְׁיִיכָת וּמַעֲיִן
 הָאֲתַעְרוּתָא דְלַעֲלָא. וְלִכְּנֵן, פִּינּוֹן שְׁהַחִידוּשׁ
 שְׁבִהֵהֶמְשָׁכָה דְּמִתֵּן תּוֹרָה הוּא שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ
 לְמַעְלָה, לְכֵן גַּם בְּהֵחֲכֵנָה דְּמִתֵּן תּוֹרָה נוֹגַע הַעֲנִינְךָ
 דְּנַעֲשֵׂה דְּרָקָא, וְהֵינּוּ, שֶׁהַעֲנִינְךָ דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֵׂה
 לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא הַבִּיטוּל לְכַעַל הַרְצוֹן וְעַד
 שֶׁנַּעֲשֵׂה חַד עִם כַּעַל הַרְצוֹן כְּנֹזְכֵר לְעִיל, הֵנָּה עֲנִינְךָ זֶה יְהִיָּה גַּם בְּכַח הַעֲשִׂיָּה
 שְׁלוֹ, וְאֲדַרְבָּהּ, הַעֲיָקֵר מָה שְׁנוֹגַע פֶּאֶן כֶּחַ הַעֲשִׂיָּה, שְׁגַם כֶּחַ הַעֲשִׂיָּה,

(57) נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב. 58) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדבר"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
 (59) ישעי' מד, יג. 60) איוב יד, טו. וראה עבודת הקודש חלק העבודה פ"א ואילך. של"ה שער הגדול (כט, ב ואילך).
 (61) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ועוד. 62) מגילה יב, ב. סוטה ח, ב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַעֲשֵׂיָהּ, שְׁהוּא דְרָגָא חֲכִי תַחְתּוֹנָה בכוחות הנפש של האדם,
 2 יְהִיָּה בְּבִיטוּל מוּחַלֵּט לֵאלוּקוֹת וַיִּתְאַחַד עִם פְּעַל הַרְצוֹן —
 3 תַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ וַיִּתְעַלוּ לְמַעְלָה עד כדי כך שיתאחדו עם האלוקות.
 4 וְזֶהוּ גַם מַה שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּדְבֵר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 5 לְאָמֵר, דְּאָף שֶׁתְּתוֹרָה הִיא
 6 נֶעְלָמָה מֵעֵינַי כָּל חַי, בְּחִינַת
 7 שְׁעִשׂוּעִים עֲצָמִים וְכוּ', וְהֵינּוּ
 8 הַשְּׁתוּרָה נִמְצָאת בְּמָקוֹם גְּבוּה וְנִעְלָה
 9 מֵאֵד בְּאֵלּוּקוֹת, כְּנֹכַח לְעֵיל, מִכָּל
 10 מָקוֹם נֶאֱמַר פֶּאֶן בְּשִׁיכּוֹת לִמְתָן
 11 תּוֹרָה שֵׁם אֱלֹקִים דְּיֻקָּא,
 12 שֶׁבְּחִינַת אֱלֹקִים שְׁמוּרָה עַל
 13 הָעֵלִם הַעֲצָמִי דְרַגַּת הָאֵלּוּקוֹת
 14 שֶׁנִּעְלַמְתָּ כִּי הִיא לִמְעַלָּה מִגְּלוּי בַעֲצָם
 15 מִהוּתָה נִמְשָׁף וַיּוֹרֵד וּפּוֹעַל גַּם
 16 בְּאֱלֹקִים כְּפִשׁוּטוֹ כו', בְּדַרְגוֹת
 17 הָאֵלּוּקוֹת שִׁירְדוּ לְצַמְצָם וְלֵהֲעֵלִים אֵת
 18 הָאוֹר הָאֵלּוּקִי.
 19 וְעֵינָן זֶה שֶׁל מִתָּן תּוֹרָה שְׁעֵלְיוֹ נִאֲמַר
 20 וַיִּדְבֵר אֱלֹקִים הוּא בְּאֹפֶן
 21 דְּ"לֵאמֹר"⁶³, שֶׁבְּכָל דּוֹר וְדוֹר
 22 כְּאֲשֶׁר אִישׁ יִשְׂרָאֵל יְהוּדִי
 23 קוֹרָא וְשׁוֹנָה בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה, הָרִי
 24 הִיא פּוֹעֵל אֶת הָעֵינָן דְּוַיִּדְבֵר
 25 אֱלֹקִים, שֶׁהַקְּב"ה קוֹרָא
 26 וְשׁוֹנָה פְּנִגְדוֹ⁶⁴, וְדַבְּרֵי הַתּוֹרָה
 27 חוֹרִים וְנִמְשָׁכִים מִלְּמַעְלָה וּבְאֹתוֹ
 28 אֹפֶן כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּשַׁעַת מִתָּן
 29 תּוֹרָה, שְׁלֹכָן מַה לְהֵלֵךְ בַּעַת
 30 מִתָּן תּוֹרָה, הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּאֵימָה
 31 כו' אָף פֶּאֶן כו'⁶⁵ כֵּל פִּעֵם
 32 שִׁיהוּדִי לּוֹמֵד תּוֹרָה, עֲלֵיו לְהַרְגִישׁ
 33 'בְּאֵימָה וּבִירָאָה בְּרַחַת וּבּוֹעֵי' כְּמוֹ
 34 בְּמִתָּן תּוֹרָה.
 35 וְזֶהוּ גַם מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִתָּן
 36 תּוֹרָה, בְּפִסְקוֹ הַפּוֹתַח אֶת עֶשְׂרֵת
 37 הַרְבּוּת אֲנֹכִי הוֹי' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר
 38 הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
 39 שֶׁבְּחִינַת אֲנֹכִי, עֲצֻמּוֹת הָאֵלּוּקוֹת
 40 שֶׁכְּדַבְּרֵי הוֹוֵה דְּלֵא אֶתְרַמִּיז לֵא
 41 בְּשׁוּם אוֹת וְלֵא בְּשׁוּם קוּץ⁶⁶,

שלא נרמזו בשום אות וגם לא בשום תג שעל גבי האותיות (ולכן 'אנכי'
 מתייחס לדרגת האלוקות שלמעלה מהדרגות של השמות הקדושים) נַעֲשֶׂה
 אֱלֹקֶיךָ, כַּחֲדָ וַחֲחִיחֲדָ שֶׁל אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי הַיְהוּדִי כְּפִי שֶׁנִּמְצָא
 לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, וְעַד גַּם לְזֶה יְהוּדִי כֹחַ שֵׁשׁ לוֹ שִׁיכּוֹת
 לְאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנִּקְרָאת בְּתוֹרָה
 עֲרוֹת הָאֶרֶץ⁶⁷, הֵינּוּ מָקוֹם נַחֲוֹת
 בְּיֹתֵר מִבְּחִינָה רֹחַנִית וְצָרִיף
 לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִשָּׁם שְׁלוֹה רֹמֵז
 הַכְּתוּב 'הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם', הִנֵּה
 גַּם הַכַּח וְהַחִיחִית שְׁלוֹ שֶׁל יְהוּדִי
 מִסּוּג זֶה הוּא אֲנֹכִי. וְזֶהוּ גַם
 מַה שֶׁבְּעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת נֶאֱמָרוּ
 דְּבָרִים פְּשׁוּטִים, וְעַד לְדְבָרִים
 כְּאֵלוֹ שֶׁאֵלְמֵלֵא לֹא נִתְּנָה
 תּוֹרָה חֲסִי-וְשְׁלוֹם הָיוּ לְמַדִּים
 כו'⁶⁸ (כְּדַבְּרֵי הַגִּמְרָא "אֵילְמֵלֵא לֹא
 נִתְּנָה תּוֹרָה הֵינּוּ לְמִדְרֵי צְנִיעוּת
 מַחְתּוּל וְגוֹל מִנְּמַלְהָ וְעִרְוִית מִיּוֹנֵה דֶרֶךְ
 אֶרֶץ מִתְּרַנְגּוּל"), וְעַד שֶׁנֶּאֱמָרוּ אֲזַי
 בַּעַת מִתָּן תּוֹרָה גַּם עֲנִינִים שֶׁל
 שְׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נַח שֶׁפְּלֹלוֹת
 עֲנִינִים הַשְּׁתוּכָן הַכְּלָלִי שֶׁל שְׁבַע
 מִצְוֹת בְּנֵי נוּחַ הוּא רַק מַה שֶׁנּוֹגֵעַ
 לְיִשׁוּב הָעוֹלָם, כְּלִשְׁוֹן הַכְּתוּב
 לְשִׁבְתָּ יִצְרָה⁶⁹, וְאֵין בְּמִצְוֹת אֵלֶּה
 אֵת הַתּוּכָן הַנִּעְלָה יוֹתֵר שִׁישְׁנו בְּמִצְוֹת
 שֶׁנִּתְּנוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּלְכְּאוּרָה,
 לְמָה הוֹצֵרָךְ עַל זֶה הָרַעֲשׁ
 דְּמִתָּן תּוֹרָה, אָף הָעֵינָן הוּא
 כְּנִזְכָּר לְעֵיל, שֶׁהַחִידוּשׁ דְּמִתָּן
 תּוֹרָה הוּא הַמְּשַׁכַּת בְּחִינַת
 אֲנֹכִי עֲצֻמּוֹת הָאֵלּוּקוֹת גַּם בְּעֲנִינִים
 הַפְּשׁוּטִים בְּיֹתֵר הַקְּשׁוּרִים עִם
 הַמְּצִיאוֹת הַגִּשְׁמִיִּת.
 וְזֶהוּ וְעֵשִׂיתָ חַג שְׁבִיעוּתוֹ,
 שֶׁהַהֲכָנָה שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת
 לְמִתָּן תּוֹרָה, הִיא לְכָל לְרֹאשׁ
 לְמִסּוֹר (אֵיבְעָרְגַעְבָּן לַחַת

גַּם בְּעֲנִינִים הַפְּשׁוּטִים.

וְזֶהוּ וְעֵשִׂיתָ חַג שְׁבִיעוּתוֹ, שֶׁהַהֲכָנָה שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת לְמִתָּן תּוֹרָה הִיא לְכָל

(63) ראה תו"א יתרו טז, א ואילך. (64) ראה תדבאר רפ"ח. (65) ברכות כב, א. תו"א שם. ועוד. (66) ראה לקו"ת פינחס פ, ב. (67) מקץ מב, ט, שם, יב. קהלת רבה פ"א, ד (בסופו). (68) עירובין ק, ב. (69) ישעי' מה, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ולהקריש) לקדוש ברוך הוא את כח העשייה שלו, שהוא כח הכי
 2 תחתון מבין כל הכוחות של האדם, ולעשות ממנו מכוח המעשה
 3 הנחות והתחתון בחינת חג שבועות שהוא זמן מתן תורה. ועל זה
 4 נאמר ועשית חג שבועות להוי' אלקיך, שעל ידי ועשית
 5 חג שבועות מסירת והקדשת כוח
 6 המעשה לעניני חג השבועות, זמן מתן
 7 תורה, נעשה הוי' אלקיך, 2
 8 שהוי' הוא כחך וחייתך. 3
 9 וממשיך מסת נדבת ידך, 4
 10 שמסירת כח העשייה שלו של
 11 האדם המתבטל ומתמסר לאלוקות
 12 היא באופן של ויתור על שלו
 13 ונדיבות לא רגילה, היינו, לא רק
 14 נתינת צדקה סתם, אלא 8
 15 בויתור. ואף על פי שגם
 16 כשנותן לצדקה רק פרוטה
 17 אחת הרי הוא נותן בזה את
 18 חיי נפשו כי בפרוטה זו היה יכול
 19 להחיות את נפשו, והרי צדקה
 20 נקראת בשם מצוה סתם,
 21 להיותה פללות כל
 22 המצוות⁷⁰, ובדוגמת יד ימין
 23 היד החזקה יותר שהכח שבה
 24 הוא פללות כל הכחות, על
 25 דרך זה הוא בצדקה (שצדקה
 26 נותנים ביד ימין) שהיא
 27 פללות כל המצוות, ואם כן מה
 28 החידוש המיוחד בנתינה זו האמורה
 29 בתורה לגבי חג השבועות מפל
 30 מקום, בנוגע להכנה למתן
 31 תורה לא מספיק נתינת צדקה
 32 סתם, אלא צריך להיות
 33 נתינה באופן של ויתור דוקא
 34 בנידיבות יותר מהרגילות. ומדייק
 35 מסת נדבת ידך, ולא נדבת
 36 לבך, ובתחילת המאמר נשאלה
 37 השאלה מה טעם הדבר שבמקומות
 38 אחרים מודגש ענין נדיבות הלב וכאן
 39 הדגש על נדבת ידך, והביאור הוא
 40 דכיון שההכנה למתן תורה
 41 צריכה להיות בענין דנעשה,

למסור את כח העשייה שלו, כזכר לעיל, לכן צריך להיות
 הויתור (לא רק מצד הלב, אלא גם) מצד היד עצמה, שגם
 היד הגשמית עצמה שבה האדם נותן את נדבתו אינה מציאות
 לעצמה, אלא כל מציאותה אינה אלא היותה יד המחלקת
 צדקה, שאז הנה גם מצד
 היד עצמה תהיה הנתינה ללא
 מדידות והגבלות כלל כי גם
 היד בטלה לגמרי לענין הצדקה. ועל
 דרך המובא על האריז"ל⁷¹
 (וכן על עוד צדיקים), שהיה
 מכניס ידו לכיסו וכמה מעות
 שהיה מוציא היה נותנם
 לצדקה, שזו הנחה של נתינה
 לצדקה ללא כל הגבלה ועל דרך
 זה בנוגע לכל המצוות שבאופן
 כזה קיום המצוות הוא ללא הגבלות.
 וזהו גם ויתן לך האלקים
 מטל השמים כו', שקאי
 שמכון על מאן דדחקין
 במילין דחכמתא המתייגעים
 בעיני התורה (פנוזר לעיל),
 שזהו באפן דמלמטה
 למעלה, בחינת פלפולא
 דאורייתא. ועל דרך מה
 שהוסיף משה בימי ההכנה למתן
 תורה יום אחד מדעתו⁷² מה
 שלא נצטווה עליו, כמספר בגמרא.
 ועל דרך זה גם בנוגע לכל
 מה שתלמיד ותיק עתיד
 לחדש⁷³, היינו לימוד התורה של
 בני ישראל בכל הדורות שהוא
 בדרך מלמטה למעלה, דאף

לראש למסור (איבערגעבן) את כח העשייה
 שלו, כח הכי תחתון, ולעשות ממנו בחינת חג
 שבועות. ועל זה נאמר ועשית חג שבועות
 להוי' אלקיך, שעל ידי ועשית חג שבועות
 נעשה הוי' אלקיך, שהוי' הוא כחך וחייתך.
 וממשיך מסת נדבת ידך, שמסירת כח העשייה
 שלו היא באופן של ויתור, היינו, לא רק נתינת
 צדקה סתם, אלא בויתור. ואף על פי שגם
 כשנותן לצדקה רק פרוטה אחת הרי הוא נותן
 בזה את חיי נפשו, והרי צדקה נקראת בשם
 מצוה סתם, להיותה פללות כל המצוות⁷⁰,
 ובדוגמת יד ימין שהכח שבה הוא פללות כל
 הכחות, על דרך זה הוא בצדקה (שצדקה
 נותנים ביד ימין) שהיא פללות כל המצוות,
 מפל מקום, בנוגע להכנה למתן תורה לא
 מספיק נתינת צדקה סתם, אלא צריך להיות
 נתינה באופן של ויתור דוקא. ומדייק מסת נדבת
 ידך, ולא נדבת לבך, דכיון שההכנה למתן תורה
 צריכה להיות בענין דנעשה, למסור את כח
 העשייה שלו, לכן צריך להיות הויתור (לא רק
 מצד הלב, אלא גם) מצד היד עצמה, שגם היד
 הגשמית עצמה אינה מציאות לעצמה, אלא כל
 מציאותה אינה אלא היותה יד המחלקת צדקה,
 שאז הנה גם מצד היד תהיה הנתינה ללא
 מדידות והגבלות כלל. ועל דרך המובא על האריז"ל⁷¹
 (וכן על עוד צדיקים), שהיה מכניס ידו לכיסו וכמה מעות שהיה מוציא היה נותנם לצדקה, ועל
 דרך זה בנוגע לכל המצוות.

וזהו גם ויתן לך האלקים מטל השמים כו', שקאי על מאן דדחקין במילין
 דחכמתא (פנוזר לעיל), שזהו באפן דמלמטה למעלה, בחינת פלפולא
 דאורייתא. ועל דרך מה שהוסיף משה יום אחד מדעתו⁷². ועל דרך זה גם
 בנוגע לכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש⁷³, שהוא בדרך מלמטה למעלה,

(70) ראה תניא פ"ז. אגה"ק ס"ג. ס"ד. ס"י. (71) ראה טעמי המצוות להרח"ו פ' ראה. נגיד ומצוה בכוננת ויברך דוד בסופה.
 (72) שבת פז, רע"א. (73) ראה שמו"ר רפמ"ז. ויק"ר רפכ"ב. לקו"ש ח"ט ע' 252. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שֶׁהַכֹּל נִתֵּן כְּבוֹר לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, הָרִי זֶה הֵעִילוּ הַמִּיּוֹתֵד שֶׁל לִימּוֹד
 2 הַתּוֹרָה שֶׁעָלָיו הִיא הַבְּרִכָּה 'וַיִּתֵּן לְךָ' נִמְשָׁךְ דְּיָקָא עַל יְדֵי זֶה
 3 שְׁמַתִּיגַע בַּתּוֹרָה, וְעַד שֶׁהַחִידוּשׁ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ⁷⁴. וְעַל יְדֵי
 4 זֶה נִמְשָׁךְ לוֹ וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים, וְכִמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ עַל כֵּךְ שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּתֵּן
 5 לְךָ' בּוֹ הַמּוֹרָה עַל כֵּךְ שֶׁאֵין זֶה נִתְּנָה
 6 חֵד פְּעֻמִּית אֲלֵא וַיִּתֵּן וַיִּחְזֹר 1 דָּאךְ שֶׁהַכֹּל נִתֵּן לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, הָרִי זֶה נִמְשָׁךְ
 7 וַיִּתֵּן⁷⁵, בְּדוּגְמַת הַלִּימּוֹד שְׁלוֹ 2 דְּיָקָא עַל יְדֵי זֶה שְׁמַתִּיגַע בַּתּוֹרָה, וְעַד
 8 שֶׁהוּא גַם בֵּן בְּאוֹפֵן דִּילְמוּד 3 שֶׁהַחִידוּשׁ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ⁷⁴. וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ
 9 וַיִּחְזֹר וַיִּלְמוּד. וְעַד שְׁנִמְשָׁךְ 4 לוֹ וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים, וַיִּתֵּן וַיִּחְזֹר וַיִּתֵּן⁷⁵,
 10 לוֹ לְמִי שְׁעוּסָק בְּעִיּוֹן הַתּוֹרָה בִּיגִיעָה
 11 וּמֵאִיר וּמִתְגַּלָּה לוֹ גַם בְּחִינַת
 12 הָעֵלָם הַעֲצָמִי, עֵינֵן לֹא רָאָתָה 6 דִּילְמוּד וַיִּחְזֹר וַיִּלְמוּד. וְעַד שְׁנִמְשָׁךְ לוֹ גַם בְּחִינַת הָעֵלָם הַעֲצָמִי, עֵינֵן לֹא
 13 אֱלֹקִים זוֹלָתָךְ, וּבְאוֹפֵן שְׁנִמְשָׁךְ תְּחִלָּה בְּטֵל הַשָּׁמַיִם זֶה מִקְרָא וּמִשְׁמַנִּי
 14 שְׁנִמְשָׁךְ גִּילּוּי זֶה שֶׁ'הֵעֱלַם הַעֲצָמִי'
 15 תְּחִלָּה בְּטֵל הַשָּׁמַיִם זֶה מִקְרָא 8 הָאֲרֵץ זֶה מִשְׁנָה כו', וְאַחַר כֵּךְ נִמְשָׁךְ גַם בְּטֵל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנִּי הָאֲרֵץ כְּפִשׁוּטָם
 16 וּמִשְׁמַנִּי הָאֲרֵץ זֶה מִשְׁנָה כו', 9 בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְעַד שְׁיִקְוִיִּים מָה שֶׁכָּתַב הַרְמָב"ם⁷⁶ שֶׁכָּל הַמְּעַדְנִים מְצוּיִים כְּעָפָר,
 17 כְּנוֹכַח לַעֲלִיל, וְאַחַר כֵּךְ נִמְשָׁךְ גַם 10 וַיִּשְׂרָאֵל יַעֲסֻקוּ בַּתּוֹרָה לְהַשִּׁיג דַּעַת בּוֹרְאָם, שְׁנִאָמַר⁷⁷ כִּי מְלֵאָה הָאֲרֵץ דַּעַה
 18 בְּטֵל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנִּי הָאֲרֵץ 11 אֶת הָרִי' כְּפִיּוֹם לְיָם מְכַסִּים.

(74 ראה ע"ז יט, א. 75) פרש"י תולדות כז, כח. 76) סוף הל' מלכים. 77) ישע"י יא, ט. רמב"ם שם.

אגרות קודש

בי"ח, כ"ט סיון, תשי"ז
 ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה יהושע שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המכתב מכ"א סיון עם הוספת כתי"ר שי ובהיותי אתמול על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע, הזכרתיו ואת בי"ב שיחיו מתאים לתוכן כתבו. ויהי רצון שיבשר טוב בזה ובפרט שזכות הרבים מסייעתו, שהרי עוסק הוא בטהרת בנות ישראל אשר גודל הענין אין די באר ואין די ערך, ואם במדינתנו לפנים מסרו נפשם בני"י על זה ובראשם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע אשר ימי חג הגאולה שלו הם בעוד איזה ימים, שמראשי סיבות המאסר היתה עסקנותו בזה ובכגון דא, עאכו"כ עתה. וגאולתו שזהו נצחון הענין על ההעלמות והסתרים, הנה יהי רצון שגם עתה יתראה שינוי מעיקרא בהטבת המצב של הטרהרה כפשוטה שבמילא תביא להוספה גם בטהרת הנשמה, ויעוין ג"כ לקוטי תורה לרבנו הזקן פ' תבא מ"ג סוף ע"ב.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבשו"ט.

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

אודות ברכת כהנים נאמר בפרשת השבוע, פרשת נשא:

1 פה תברכו את בני ישראל, אמור להם בנוסח זה יברכה וגו'
 2 וישם לה שלום¹. וידוע החילוק ההבדל בין ברכה לתפלה²
 3 (שהרי הענין דיברכה וגו' תוכן הברכה של ברכת כהנים יכול
 4 להיות גם באופן של תפלה,
 5 שמתפלל ומבקש האחד על
 6 חברו שיברכה ה' וישמרה גו', ואילו כאן בברכת כהנים
 7 האמורה בתורה אין זה באופן
 8 של בקשה, אלא באופן
 9 שמברכים את בני ישראל
 10 בענינים אלו של 'יברכה' וכו' עד
 11 (ישם לה שלום), וההבדל בין ברכה
 12 ותפלה הוא שענין התפלה הוא
 13 מלמטה למעלה, היינו,
 14 שהמתפלל עומד למטה
 15 במדרגה מהדבר המבוקש
 16 שעליו הוא מתפלל, ולכן מתפלל
 17 ומבקש ממי שהוא למעלה
 18 ממנו, כמו אדם שנמצא למטה,
 19 בדרגה נחותה, המתפלל אל הקדוש
 20 ברוך הוא שנמצא למעלה, בדרגה
 21 עליונה, שימלא את מבוקשו.
 22 מה שאין פן ענין הברכה
 23 הוא מלמעלה למטה,
 24 שהמברך המעניק את הברכה
 25 עומד למעלה מהענין
 26 שמברך וממשיך מלמעלה
 27 למטה, ויש לו למברך בעלות
 28 ושליטה על הענין להמשיכו
 29 כו', ולכן אינו אומר בלשון
 30 בקשה כמו המתפלל שמבקש, כי
 31 אם אלא ברכה נאמרת בלשון
 32 ציווי (עם זאל זיין כו' שהיה

ביאור בדרך אפשר

35 כן וכך) והבטחה (עם וועט זיין כו' שאכן כך יהיה בפועל, כי
 36 הברכה תתקיים). ולכן אנו רואים שענין התפלה שייך לכל
 37 אחד, אפילו עני (עני בכל הענינים כו' הן בגשמיות והן
 38 ברוחניות), וכמו שנגמור³ בתהלים תפלה לעני כי גם מי שנמצא
 39 במצב נחות יכול להתפלל ולבקש,
 40 מלמטה למעלה. ואדרבה, לא זו
 41 בלבד שאפילו עני יכול להתפלל
 42 ולבקש, אלא יתר על כן תפלת עני
 43 קודמת להתקבל ובקשתו קודמת
 44 וקרובה להיענות לכל התפלות של
 45 שאר המתפללים שאינם עניים, ותפילת
 46 העני קודמת אפילו לתפלת
 47 עשיר (עשיר גם אפילו
 48 בענינים הרוחניים) למרות
 49 שהעשיר (כפרט בענינים ורוחניים) הוא
 50 בדרגה גבוהה מעני, כמבואר
 51 במדרש רז"ל⁴ כמובא בוזהר,
 52 ומבואר בחסידות, שתפלה לעני
 53 נעלית אפילו יותר מתפלה למשה'
 54 ותפלה לדוד', כי העני מתפלל בלב
 55 נשבר, ובכל אופן, ענין התפלה שייך
 56 לכל אחד. מה שאין פן ענין
 57 הברכה אינו שייך לכל אחד,
 58 כי אם למי שעומד למעלה
 59 מהענין שמברך (פנופר לעיל
 60 שברכה באה ממי שנמצא מעל הענין
 61 שעליו הוא מברך ויש לו שליטה),

בס"ד. ש"פ נשא, ט' סיון, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 פה תברכו את בני ישראל אמור להם יברכה
 2 וגו' וישם לה שלום¹. וידוע החילוק בין
 3 ברכה לתפלה² (שהרי הענין דיברכה וגו' יכול
 4 להיות גם באופן של תפלה, שמתפלל ומבקש
 5 שיברכה ה' וישמרה גו', ואילו כאן אין זה
 6 באופן של בקשה, אלא באופן שמברכים את
 7 בני ישראל בענינים אלו). שענין התפלה הוא
 8 מלמטה למעלה, היינו, שהמתפלל עומד למטה
 9 במדרגה מהדבר המבוקש, ולכן מתפלל
 10 ומבקש ממי שהוא למעלה ממנו, שימלא את
 11 מבוקשו. מה שאין פן ענין הברכה הוא
 12 מלמעלה למטה, שהמברך עומד למעלה
 13 מהענין שמברך וממשיך, ויש לו בעלות על
 14 הענין להמשיכו כו', ולכן אינו אומר בלשון
 15 בקשה, כי אם בלשון ציווי (עם זאל זיין כו')
 16 והבטחה (עם וועט זיין כו'). ולכן אנו רואים שענין התפלה שייך לכל אחד,
 17 אפילו עני (עני בכל הענינים כו'), וכמו שנגמור³ תפלה לעני. ואדרבה, תפלת
 18 עני קודמת להתקבל לכל התפלות, אפילו לתפלת עשיר (עשיר גם בענינים
 19 הרוחניים), כמבואר במדרש רז"ל⁴. מה שאין פן ענין הברכה אינו שייך לכל
 20 אחד, כי אם למי שעומד למעלה מהענין שמברך (פנופר לעיל), ולכן שייך

(1 פרשתנו ו, כג ואילך. — מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו, ד"ה ועשית חג שבועות (תורת מנחם התוועדיות חע"ב ע' 289 ואילך). (2 ראה לקו"ת פ' ראה יט, רע"א. אוה"ת ויחי ח"ו תתשכה, ב. אוה"ת שמיני ע' כו. ע' כט. פרשתנו ע' ער ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' שצד ואילך. תרכ"ט ע' א ואילך. תרנ"ד ע' שיא ואילך. לקו"ש ח"י ע' 38 ואילך. (3 תהלים קב, א. וראה שם קט, כב. (4 זח"ג קצה, א. וראה סה"מ תרכ"ז ע' תכט ואילך. ד"ה ארשב"נ תר"ץ (סה"מ קונטרסים ח"ב ע' קיט ואילך). ד"ה תקעו תשי"ח (תורת מנחם התוועדיות חכ"א ע' 4 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְלֹכֵן שִׁיף עֲנִין זֶה של ברכה דְּרָקָא בְּכֹהֲנִים ולא בכל אחד, כְּמוֹ
 2 שְׁנֶאֱמַר בפסוקים אלה אָמַר לָהֶם 'להם' דווקא, דְּקָאֵי והכוונה היא
 3 על מה שְׁכָתוּב לְפָנָי זֶה¹ שהקדוש ברוך הוא ציוה את משה ורבינו
 4 דְּבַר אֶל אֶהְרֹן וְאֶל בְּנָיו גו'.
 5 אֶף עַל פִּי זֶה שיש הברל מהותי
 6 ומשמעותי בין ברכה ותפלה צָרִיף
 7 לְהִבִּין, לְמָה סְדְרוּ בְרַכַּת
 8 כֹּהֲנִים בְּתַפְלָה, והכהנים מברכים
 9 תוך כדי התפילה (בחזרת הש"ץ) הֵן
 10 בִּימֹת הַחַל וְהֵן בְּשִׁבְתַּת יוֹם
 11 טוֹב, דְּלְכֹאֲרָה הֵם בְּרַכָּה
 12 ותפילה שְׁנֵי עֲנִינִים נִפְרָדִים
 13 לְגַמְרִי, ומהי השְׁיִיכוֹת
 14 בִּינֵיהֶם, שְׁבַגְלָלָה בגלל אותה
 15 שִׁיכוֹת קָבְעוּ בְרַכַּת כֹּהֲנִים
 16 בְּסֵדֶר הַתַּפְלָה?
 17 (ב) וְיִוָּבֵן בְּהֶקְדָּם בִּיאֹר
 18 הַחִילּוֹק בֵּין בְּרַכָּה לַתַּפְלָה
 19 בְּפִרְטוּיֹת יוֹתֵר², כפי שממשיך
 20 ומבאר. דְּהִנְהוּ, עֲנִין הַבְּרַכָּה
 21 הוא לְמַעְלָה מֵעֲנִין הַתַּפְלָה,
 22 וְכִנּוּקָר לְעִיל שְׁהַמְבָרֵךְ הוא
 23 לְמַעְלָה בְּמִדְרֵיגָה מֵהַעֲנִין
 24 שְׁמִבְרַךְ, ופועל והמבורך הוא זה
 25 בפועל שְׁיִוְמַשֵּׁף הָעֲנִין שְׁעִלוי
 26 הוא מבורך לְמַטָּה, וְהִינּוּ, שְׂאָף
 27 עַל פִּי שְׁעֲנִין זֶה יִשְׁנו כָּר
 28 בְּשִׂרְשׁוֹ לְמַעְלָה ולא מדובר
 29 בהתהוות חדשה לגמרי, מְכַל
 30 מְקוֹם, למרות שהדבר כבר קיים לא
 31 בְּרִיר עֲדִיין אִם יוֹמַשֵּׁף לְמַטָּה
 32 או יִשָּׂר בשורשו למעלה וּבְאִיזָה
 33 אֹפֶן יוֹמַשֵּׁף כו' ובאיו צורה
 34 תהיה ההמשכה למטה, היינו מה תהיה
 35 מידת ההשפעה ואופן ההשפעה, וְעַל
 36 זֶה הוא עֲנִין הַבְּרַכָּה,
 37 שְׁיִוְמַשֵּׁף לְמַטָּה בְּלִי מְנִיעוֹת
 38 וְעִיבוֹבִים וההשפעה תהיה
 39 במהירות, שְׁזָהוּ עֲנִין בְּרַכַּת
 40 כֹּהֲנִים, שְׁהִיא בְּאֹפֶן שְׂעַד

(5) שם קמו, טו. וראה לקו"ת קרח נה, ג ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות ברכת כהנים (דרמ"צ קיב, א ואילך). (6) קרח יז, כג. (7) תולדות כז, כת. (8) ב"ר פס"ג, ג. (9) ד"ה ועשית חג שבועות שבהערה 1. (10) בד"ה ויתן לך (המשך תרס"ו ע' פה [קיג] ואילך). (11) זהר ח"א קל, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 רָאֵתָה אֱלֹקִים וּזְלַתְךָ¹², דרגה גבוהה באלוקות שְׁאֲפִילוּ הַנְּבִיאִים
 2 בְּנְבוּאָתָם לֹא הִגִּיעוּ לְגִילוי מְדַרְיָגָה גְבוּהָה וְנַעֲלִית ז'וּ שְׂכַבְכִּיכֹל
 3 נראית ונגלית רק לקדוש ברוך הוא בעצמו. וְכִיּוֹן שִׁיִּצְחָק פֶּעַל עֲנָן
 4 זֶה שֶׁל גִּילוי דְרָגָה נַעֲלִית ז'וּ בְּתוֹרָה עַל יְדֵי בְרַכְתּוֹ, הָרִי מוּבָן שֶׁהוּא
 5 יצחק עצמו עוֹמֵד לְמַעְלָה
 6 בְּמְדַרְיָגָה גַם מֵעֲנָן זֶה. 1 אֱלֹקִים וּזְלַתְךָ¹², שְׁאֲפִילוּ הַנְּבִיאִים בְּנְבוּאָתָם לֹא
 7 וְכָל זֶה שֶׁהַמְבֹרָךְ הוּא בְּדִרְגָה נַעֲלִית 2 הִגִּיעוּ לְגִילוי מְדַרְיָגָה ז'וּ. וְכִיּוֹן שִׁיִּצְחָק פֶּעַל עֲנָן
 8 יוֹתֵר מִהַדְּבַר שְׂאוֹתוֹ הוּא מְבֹרָךְ הוּא 3 זֶה עַל יְדֵי בְרַכְתּוֹ, הָרִי מוּבָן שֶׁהוּא עוֹמֵד
 9 בְּעֲנָן הַבְּרָכָה, מֵה שְׂאִין פֶּן 4 לְמַעְלָה בְּמְדַרְיָגָה גַם מֵעֲנָן זֶה. וְכָל זֶה הוּא
 10 בְּעֲנָן הַתַּפְּלָה, הַגָּה הַמְתַּפְּלָל 5 בְּעֲנָן הַבְּרָכָה, מֵה שְׂאִין פֶּן בְּעֲנָן הַתַּפְּלָה, הַגָּה
 11 הוּא לְמִטָּה מֵהֵעֵנָן שֶׁמְתַּפְּלָל 6 הַמְתַּפְּלָל הוּא לְמִטָּה מֵהֵעֵנָן שֶׁמְתַּפְּלָל עֲלָיו,
 12 עֲלָיו וְחֹסֵר לוֹ, וְלָכֵן תַּפְּלָתוֹ הִיא 7 וְלָכֵן תַּפְּלָתוֹ הִיא בְּאֹפֶן שֶׁל בְּקָשָׁה, שֶׁמְבַקֵּשׁ
 13 בְּאֹפֶן שֶׁל בְּקָשָׁה, שֶׁמְבַקֵּשׁ 8 שְׂתוּמָשֶׁף לוֹ הַהֲשַׁפְּעָה שְׂחֹסְרָה
 14 שְׂתוּמָשֶׁף לוֹ הַהֲשַׁפְּעָה שְׂחֹסְרָה 9 שְׂתַתְּמֵלָא בְּקִשְׁתּוֹ, וְכֵן הוּא אֲפִילוּ לְגַבֵּי מִלְּשָׁה,
 15 לוֹ וְהוּא זְקוּק לָהּ, אֲבָל אֵין 10 שְׂכַאֲשֵׁר הַתַּפְּלָל לְהַקְבִּי"ה שִׁיִּסְלַח לְיִשְׂרָאֵל עַל
 16 וְיִרְדּוּאוֹת שְׂתַתְּמֵלָא בְּקִשְׁתּוֹ 11 הַחֲטָא הַיְדוּעֵ, הִיָּה זֶה בְּאֹפֶן שֶׁל בְּקָשָׁה, וְלֹא
 17 וּבִשְׂנוּהָ מֵעֲנָן הַבְּרָכָה שֶׁם הַדְּבַר הוּא 12 יְדַע אִם תַּתְּמֵלָא בְּקִשְׁתּוֹ אוֹ לֹא.
 18 בְּשִׁלְטוֹתוֹ שֶׁל הַמְבֹרָךְ, בְּתַפִּילָה אֵין 13 אֶף לְאִירְךָ גִּיסָא יִשׁ מַעְלָה בְּתַפְּלָה לְגַבֵּי
 19 וְדאוֹת שֶׁבִקְשָׁת הַמְתַּפְּלָל אֲכַן תִּיעֲנֶה, 14 בְּרָכָה², פִּי בְּתַפְּלָה אוֹמְרִים יְהִי רְצוֹן,
 20 וְכֵן הוּא אֲפִילוּ לְגַבֵּי מִלְּשָׁה, 15 וְהִיָּינוּ, שֶׁבְכַח הַתַּפְּלָה לְפַעוּל רְצוֹן חֲדָשׁ
 21 שְׂכַאֲשֵׁר הַתַּפְּלָל לְהַקְבִּי"ה 16 לְמַעְלָה. וּבְזָה גְדֻלָּה מַעְלַת הַתַּפְּלָה עַל הַבְּרָכָה,
 22 שִׁיִּסְלַח לְיִשְׂרָאֵל עַל הַחֲטָא 17 שְׂאִינָה פּוֹעֲלַת עֲנָן חֲדָשׁ, כִּי אִם רַק לְהַמְשִׁיף
 23 הַיְדוּעֵ, חֲטָא הַעֲגַל, הִיָּה זֶה 18 לְמִטָּה (שֶׁזָּהוּ לְשׁוֹן בְּרָכָה, מְלִשׁוֹן הַמְבַרְיָף
 24 בְּאֹפֶן שֶׁל בְּקָשָׁה, וְלֹא יְדַע 19 כו'13) עֲנָן שֶׁפָּכַר יִשְׁנו לְמַעְלָה. וְזֶהוּ מֵה
 25 מִשֶׁה רַבֵּינוּ אִם תַּתְּמֵלָא בְּקִשְׁתּוֹ 20 שְׂנַאֲמַר בְּבְרַכַּת יַעֲקֹב לְבָנָיו, וְזאת אֲשֶׁר דִּבֶּר
 26 וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲכַן יִסַּח לְבַנֵּי 21 לָהֶם גו' וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבָרְכְתוֹ בְּרַךְ
 27 יִשְׂרָאֵל אוֹ לֹא. 22 אוֹתָם¹⁴, הִיָּינוּ, שֶׁבָּרַךְ כָּל שֶׁבֵט בְּבָרְכָה הַשְּׂיִיכַת
 28 אֶף לְאִירְךָ גִּיסָא מִצַּד שְׁנֵי יִשׁ 23 לְשֶׁבֵט זֶה, מִצַּד שָׂרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ כו', אֲלֹא שֶׁעַל
 29 מַעְלָה בְּתַפְּלָה לְגַבֵּי בְּרָכָה², 24 יְדֵי בְרַכְתּוֹ פֶּעַל יַעֲקֹב שִׂימָשֶׁף לְמִטָּה. וּבְזָה
 30 פִּי בְּתַפְּלָה אוֹמְרִים יְהִי רְצוֹן, 25 יוּבֵן עֲנָן תְּמוּהָ שְׂמִצְיָנוּ בְּנוֹגַע לְבָרְכָה שֶׁבָּרַךְ
 31 וְהִיָּינוּ, שֶׁבְכַח הַתַּפְּלָה לְפַעוּל 26 יַעֲקֹב אֵת בְּנֵי יוֹסֵף, אֲפָרַיִם וּמְנַשֶּׁה, שְׂכַאֲשֵׁר
 32 רְצוֹן חֲדָשׁ לְמַעְלָה וְלַחֲדָשׁ 27 יוֹסֵף אָמַר לְיַעֲקֹב שְׂמִנְשָׁה הוּא הַבְּכוֹר, עֲנָה לוֹ
 33 הַמְשַׁכָּה שֶׁל הַשַּׁפְּעָה שֶׁלֹּא הִיתָה קִימַת 28 יַעֲקֹב, יְדַעְתִּי גו' וְאוֹלָם אַחִיו הַקָּטָן יְגַדֵּל מִמֶּנּוּ¹⁵, דְּלָכְאוּרָה, הָא גּוּפָא צָרִיף
 34 קוֹדֵם לָכֵן. וּבְזָה גְדֻלָּה מַעְלַת 29 בִּיאוּר, הָרִי יַעֲקֹב הִיָּה יְכוֹל לְבָרֶךְ שְׂמִנְשָׁה (הַבְּכוֹר) יְגַדֵּל כו'. אֶף הֵעֲנָן
 35 הַתַּפְּלָה עַל הַבְּרָכָה, שְׂאִינָה 30 הוּא¹⁶, שֶׁעַל יְדֵי הַבְּרָכָה אִי אֲפָשֶׁר לְהַמְשִׁיף אֲלֹא מֵה שֶׁהִיָּה כְּבָר בְּשָׂרְשׁוֹ,
 36 פּוֹעֲלַת עֲנָן חֲדָשׁ, שֶׁהַבְּרָכָה 31 וְכַנְזָפָר לְעִיל שְׂאִישׁ אֲשֶׁר כְּבָרְכְתוֹ בְּרַךְ אוֹתָם, וְכִיּוֹן שֶׁבְּשָׂרְשׁוֹ הִיָּה אַחִיו הַקָּטָן
 37 אֵינָה יוֹצֵרֵת וּמַחֲדֻשֵׁת עֲנָן חֲדָשׁ כִּי
 38 אִם אֵלֹא פַעוּלָתָה שֶׁל הַבְּרָכָה הִיא
 39 רַק לְהַמְשִׁיף לְמִטָּה (שֶׁזָּהוּ
 40 לְשׁוֹן בְּרָכָה, מְלִשׁוֹן הַמְבַרְיָף
 41 כו'13 כְּלִשׁוֹן הַמְשַׁנָּה "הַמְבַרְיָךְ אֵת

(12) ישע"י (סד, ג. 13) כלאים רפ"ז. וראה תו"א מקץ לו, ג. 14) ויחי מט, כח. 15) שם מח, יט. 16) ראה אוה"ת פרשתנו וסה"מ תרכ"ז שבעה ע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אָחִיו הַקָּטָן אַפְרַיִם, אַחִיו הַקָּטָן שֶׁל מִנְשֵׁה גְדוֹל כּוֹי, לֹא הָיָה יָכוֹל
 2 יַעֲקֹב לְבָרֵךְ בְּאוֹפֶן אַחֵר אֲלֵא נֶאֱלַץ לְבוֹרֵךְ אֶת אַפְרַיִם בְּבִרְכָה גְדוֹלָה
 3 יוֹתֵר, בִּיד יְמִינוֹ עַל רִאשׁוֹ, אִף עַל פִּי שִׁמְנֵשָׁה הוּא הַכּוֹרֵךְ, בְּהִתְאֵם לְשׁוֹרֵשׁ
 4 הַדְּבָרִים.
 5 וּבְעֵינָיו זֶה גְדֻלָּה מְעַלָּת
 6 הַתְּפִלָּה, וְזֶה הִיתְרוֹן שֶׁל הַתְּפִלָּה עַל
 7 הַבִּרְכָּה שֶׁעַל יָדָהּ פּוֹעֲלִים
 8 לְמַעַלְהָ רְצוֹן חֲדָשׁ שְׁלֵא הָיָה
 9 קִיָּם לְפָנָיו זֶה בְּשׁוֹרֵשׁ הַדְּבָרִים,
 10 וַיִּתְרָה מִזֶּה, שְׁאֶפִּילוּ פְּשִׁיט
 11 לְמַעַלְהָ רְצוֹן הַפְּכִי, יְכוֹלִים
 12 לְפַעוֹל עַל יְדֵי הַתְּפִלָּה שִׁינּוּי
 13 וְהִפּוּךְ הַרְצוֹן, וְכַפִּי שְׁמָצִינוּ
 14 לְגַבִּי תְּפִילַת מִשֵּׁה (בְּעֵינָיו
 15 הַנְּזָכֵר לְעִיל), שְׁלֵאֲחֵרֵי
 16 שְׁאֶמְרֵי הַקָּב"ה שֶׁבִגְלַל הַחַטָּא
 17 וַיִּחַר אִפִּי בָהֶם וְאֶכְלֵם¹⁷,
 18 פְּעֻלַת תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מִשֵּׁה שִׁינּוּי
 19 רְצוֹן לְמַעַלְהָ וְהַרְצוֹן הַתְּהַפְּךְ.
 20 וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא כִּילָה אֶת בְּנֵי
 21 יִשְׂרָאֵל אֲלֵא הַמְּשִׁיךְ לַהֲחִיּוֹת וְלִקְיָם
 22 אוֹתָם.
 23 ג) וְזֶהוּ גַם עֵינָיו הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי
 24 שֶׁל דְּבָרֵי חוֹז"ל שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין
 25 רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם¹⁸, וְלִפִּי פְּשׁוּטוֹ
 26 הַכּוּוֹנָה שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמְּלֵאִים
 27 וּמְקִיָּמִים אֶת מַה שֶׁנִּצְטוּוּ עַל יְדֵי
 28 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלִפִּי הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי
 29 הַיְיָנוּ, שְׁבָנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים
 30 וּפּוֹעֲלִים (אֵיִדֵן טוֹעֵן אוּיָף בְּנֵי
 31 יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים וְחַמְדוּשִׁים) רְצוֹנוֹ
 32 שֶׁל מְקוֹם¹⁹ הַיְיָנוּ שְׁפּוֹעֲלִים רְצוֹן
 33 חֲדָשׁ לְמַעַלְהָ. וּבִזְהָ יֵשׁ גַּם דִּיּוּק
 34 הַלְשׁוֹן עוֹשִׂין (רְצוֹנוֹ שֶׁל
 35 מְקוֹם), וְכַמְּבֹאֵר בְּחִסְדוֹת²⁰
 36 שֶׁהוּא מְלָשׁוֹן פְּפִיָּה, כְּמוֹ
 37 מְלָשׁוֹן מְעַשִּׂין כּוֹפִים וּמְכַרְחִים
 38 עַל הַמְצִוֹת²¹, וְהַיְיָנוּ, שֶׁעַל
 39 יְדֵי תְּפִלָּתוֹ הָרִי הוּא הָאֵדָם הַתְּפִלָּל מְכַרְיִת כְּפִיכּוֹל אֶת הַרְצוֹן

40 לְמַעַלְהָ. וְזֶהוּ עֵינָיו הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל דְּבָרֵי חוֹז"ל הַקָּב"ה גּוֹזֵר
 41 וְצַדִּיק מְבַטֵּל אֶת הַגּוֹזֵרָה שְׁגוּר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, צַדִּיק גּוֹזֵר
 42 וְהַקָּב"ה מְקַיֵּים²² אֶת הַגּוֹזֵרָה שְׁגוּר הַצַּדִּיק, שֶׁהַדִּיּוּק בְּזֶה, שְׁלֵא
 43 נֶאֱמַר הַלְשׁוֹן צַדִּיק אוֹמֵר אוּ מְבַקֵּשׁ וְכַדּוּמָה, אֲלֵא צַדִּיק
 44 גּוֹזֵר (בְּאוֹפֶן שֶׁל גּוֹזֵרָה בְּדוּמָה
 45 לְעוֹשֵׂה) שְׁהוּא בְּהַכְרַח וּכְפִיָּה, כְּאִמּוֹר
 46 לְעִיל) דְּוָקָא, שְׁעֵינָיו זֶה שְׁמִיךְ
 47 רַק כְּאִשֶּׁר בְּעֵצָם הָיָה צָרִיךְ
 48 לְהִיּוֹת בְּאוֹפֶן אַחֵר, וְאִין לְזִהָ
 49 לְאוּפֵן הַדְּבָרִים כְּפִי הַגּוֹזֵרָה מְקוֹם
 50 בְּשִׁכְלָא כְּלָל (דְּאָם לֹא כֵן, כִּי
 51 אִם כֵּן יֵשׁ לְכֵן הַסְּבֵר הַגִּיּוּנִי הָרִי
 52 אֶפְשָׁר לְהַסְּבִיר זֹאת בְּשִׁכְלָא,
 53 וְלָמָּה צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל
 54 גּוֹזֵרָה דְּוָקָא), וְאִף עַל פִּי כֵן
 55 הָרִי הוּא הַצַּדִּיק שְׁגוּר פּוֹעֵל
 56 עֵינָיו זֶה, וּבְאוֹפֶן שֶׁל גּוֹזֵרָה
 57 שְׁמַכְרִיחַ, כְּכִיכּוֹל, שׁוּה יִהִיָּה הַרְצוֹן
 58 הַעֲלִיּוֹן. וְעַל דִּרְךָ הַעֲנִיָּן
 59 שְׁקֻדָּשָׁא בְּרִיךְ הוּא קָא חִיָּךְ
 60 וְאֶמְרֵי נְצַחֻנֵי בְּנֵי נְצַחֻנֵי²³,
 61 כְּמִסּוּפֵר בְּגַמְרָא לְגַבִּי הַמְּחַלְקֵת שֶׁל
 62 רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וְחַכְמִים לְגַבִּי טוּמָא
 63 וְטַהֲרָה שֶׁל 'תְּנוּרָה שֶׁל עַכְנָאִי' שִׁיצָאָה
 64 בַּת קוֹל וְאִמְרָה שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר.
 65 עַמְד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאִמְרֵי לֹא
 66 בְּשִׁמִּים הִיא, וְלִכֵּן אֵין מְשַׁנְיָחִין בַּבַּת
 67 קוֹל, שֶׁכָּתוּב בַּתוֹרָה 'אֲחֵרֵי רַבִּים
 68 לַהֲטוֹת', וְכִיּוֹן שֶׁחַכְמִים שֶׁהֵם הַרְבִּים
 69 חוֹלְקִים עַל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, אֵין הִלְכָה
 70 כְּמוֹתוֹ. מֵאוּחַר יוֹתֵר מִצָּאוּ רַבִּי נִתָּן
 71 לְאֵלִיהוּ הַנְּבִיא, אִמְרֵי לוֹ: מַה עִשָּׂה
 72 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה שֶׁאִמְרֵי
 73 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַה שֶׁאִמְרֵי, אִמְרֵי לוֹ: חִיָּךְ
 74 וְאִמְרֵי נְצַחֻנֵי בְּנֵי, נְצַחֻנֵי בְּנֵי (שְׁהִי
 75 הַבִּיאָר רֵאִיָּה מִן הַתּוֹרָה). וְהַיְיָנוּ,
 76 שְׁזֶהוּ עֵינָיו שֶׁל מְלַחְמָה
 77 כְּפִיכּוֹל, וְדַעַתָּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 78 מְנוּגְדָת לְדַעַת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהַקָּב"ה אוֹמֵר נְצַחֻנֵי בְּנֵי.

(17) תשא לב, י. (18) לשון חז"ל – ברכות לה, ב. (19) ראה לקו"ת אמור לב, ד. שלח מג, א. בלק סח, א. ברכה צט, ג. ובכ"מ. (20) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי בחוקותי ע' תשסא ואילך. סה"מ תרל"ט ח"ב ע' תרפא. (21) ראה ר"ה ו, א. מרדכי ב"ב ח, ב. בית יוסף לטור י"ד סרמ"ח (ד"ה ומי). (22) ראה תענית כג, א. זח"ב טו, א. שבת נט, ב. וראה מפרשי המשנה (רע"ב וכו') אבות פ"ב מ"ד. ב"מ פה, א. ועוד. (23) ב"מ נט, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 והנה, ידועה תורת הרב המגיד²⁴ ממעורר ש'עושיין רצונו
 2 של מקום קאי מכון על פ'רשה ראשונה של קריאת שמע
 3 שבה נאמר בכל מאדך²⁵. מובא בגמרא שלכאורה יש סתירה בין שני
 4 פסוקים. כתוב אחד אומר "ולקחתי דגני בעתו" וכתוב אחד אומר "ואספת
 5 דגניך". והגמרא עונה, "כאן בזמן
 6 שישראל עושין רצונו של מקום, כאן
 7 בזמן שאין ישראל עושין רצונו של
 8 מקום". ופירש רש"י: "בזמן שעושין
 9 רצונו - הרגן שלהם, וכשאין עושים
 10 רצונו נוטלו ומראה להם שהוא שלו".
 11 ואומר המגיד ממעורר ש':
 12 "מפני מה לא נאמר בפרשת והיה אם
 13 שמוע ובכל מאודכם ונראה לומר
 14 פשוט כי אין אדם עובד עבודה אלא
 15 בשביל הוספת תענוג. על דרך משל
 16 העבד עובד עבודה קשה לפי שמצפה
 17 להוספת תענוג במשלם שנתו. ואיתא
 18 בספר נגיד ומצוה מאודיך הוא לשון
 19 מאוד כלומר בכל מה שהוא חשוב
 20 בעיניך מאוד מאוד. נמצא אדם שעובד
 21 בזה להשם יתברך אין חשובים בעיניו
 22 כל התענוגים שבעולם הזה, והראיה
 23 שעובר בזה להשם יתברך, אך הוא
 24 מצפה להוספת תענוג שבעולם הבא,
 25 אבל אדם שאינו עובד להשם יתברך
 26 בכל מה שחשוב בעיניו בעולם הזה,
 27 בוודאי שיש לו תענוג גדול מדבר
 28 העולם הזה, אז ישלם לו הקדוש ברוך
 29 הוא המעט שעשה בעולם הזה כי זה
 30 חשוב בעיניו. וזהו והיה אם שמוע וגו'
 31 לעברו בכל לבבכם וגו' אבל לא תרצו
 32 לעבוד אותו בכל מאודכם, נמצאו אתם
 33 מראין בעצמיכם שחשוב בעיניכם דברי
 34 ארציות שבעולם הזה אז נתחתי מטר
 35 ארצכם שהוא גם כן דברי ארציות
 36 שבעולם הזה. ונ"ל כי בזה מובן מה
 37 שאמרו רז"ל כאן כשעושין רצונו של
 38 מקום וכו'..."

ביאור בדרך אפשר

1 ואהבת גו' בכל מאדך, ש'זהו ענין עושיין רצונו של מקום,
 2 כאמור שבכל מאדך ענינו עושיין רצונו של מקום, הרי מוכן, שאצל
 3 כל אחד מישראל שייך הענין דעושיין רצונו של מקום,
 4 לפעול ולחדש רצון חדש למעלה, ולאחרי זה לפעול
 5 שיימשך הרצון החדש גם למטה
 6 כו'.
 7 (ד) ויש לקשר הענין דעושיין
 8 רצונו של מקום המבואר בסעיף
 9 הקודם עם מה שנתבאר לעיל⁹
 10 במאמר דיבור המתחיל 'ועשית חג
 11 שבועות' שנאמר בחג השבועות, כנזכר
 12 לעיל, בפירוש הפתוב²⁷ בתורה
 13 ועשית חג שבועות גו',
 14 דלכאורה אינו מוכן מה
 15 שאומר כאן במצוה לחוג את חג
 16 השבועות לשון עשיה דוקא²⁸.
 17 ועוד זאת, ודבר נוסף אינו מוכן
 18 בפסוק זה שמשמעות הלשון
 19 ועשית חג שבועות היא
 20 שעושים ופועלים (מ'מאכט
 21 אויף פועלים ויוצרים) את הענין
 22 דחג שבועות. וכן יש לדייק
 23 במה שנגמר ועשית חג
 24 שבועות ללא ה' הידיעה, ולא חג
 25 השבועות עם ה' הידיעה, דהנה,
 26 תיבת המילה שבועות שנגמרה
 27 כאן קאי מכוונת על מה
 28 שנגמר בפסוק שלפני זה²⁹
 29 שב'עה שבועות תספור לה,
 30 והינינו, שהם השבועות
 31 הידועים ומוכרים כבר, ואם כן,
 32 הרי ליה למימר היה לו (לכתוב)
 33 לומר ועשית חג השבועות,
 34 כה"א הידיעה. ונתבאר בזה,
 35 שלאחרי שב'עה השבועות
 36 שהם ארבעים ותשעה ימים דספירת
 37 העומר שסופרים בדיבור
 38 ובכר'ה, אזי ישנו הענין
 39 דתספורו חמשים יום³⁰, שאף על פי שגם כאן לגבי היום
 40 החמישים נאמר הלשון תספורו, מכל מקום, אין סופרים יום

(24) אור תורה סימן קסו, וראה חדא"ג מהרש"א ברכות שם. לקו"ת שלח מב, ג. ובכ"מ. (25) ואתחנן ו, ה. (26) תו"א פו, ג. ובכ"מ. (27) פ' ראה טז, י. (28) ראה רד"ה ועשית חג שבועות תרע"ו (סה"מ תרע"ו ע' צז). תש"ה (סה"מ תש"ה ע' 182). וראה גם ד"ה הנ"ל תשל"ט (סה"מ תשל"ט ע' רכא ואילך). (29) שם טז, ט. (30) אמור כג, טז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַחֲמִישִׁים ולמעשה הספירה מסתיימת אחרי ארבעים ותשעה ימים, אֵלָא
 2 המשמעות של 'תספרו חמישים יום' היא זֶהוּ כְּפִי שֶׁהָאַרְבָּעִים
 3 וְתִשְׁעָה יוֹם כְּלוּלִים בְּיוֹם הַחֲמִישִׁים, דְּקָאֵי עַל שְׁעַר
 4 הַחֲמִישִׁים, כמאמר הגמרא שינשם חמישים שערי בינה וכולם ניתנו למשה
 5 רבינו חסר אחד, שנאמר 'ותחסרהו
 6 מעט מאלוקים' ורק ביום פטירתו זכה
 7 לשער הנר"ן, ומבואר בקבלה וחסידות
 8 שכך הוא הענין גם לגבי ספירת העומר
 9 שהיא מ"ט ימים, האדם מסוגל להגיע
 10 בעבודתו עד השער המ"ט ואת שער
 11 הנר"ן משפיעים מלמעלה בחג
 12 השבועות, כי ענין החמישים הוא
 13 בחינה נעלית ביותר, שְׁזָהוּ עֲנִיָן
 14 שְׁבָאִין עֲרוּף, הנעלה מארבעים
 15 ותשעה הימים לאין שיעור לְהִיּוֹתוֹ
 16 כי יום החמישים הקשור ב'שער
 17 החמישים' הוא עֲנִיָן הַכֶּתֶר בחינת
 18 'כתר עליון' — עֲטָרָה וּמִקְיָה,
 19 שְׁלֹמֶעֱלָה מִכָּל סֵדֶר
 20 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שהוא אור 'פנימי'
 21 מלוכש בכלים ולא 'מקיף', למעלה
 22 מהתלבשות, כמו בחינת הכתר. וְזֶהוּ
 23 מַה שֶּׁכֶּתֶב הַרַמְ"ז³¹ המקובל
 24 רבי משה זכות בפירושו לזוהר שְׁלֹכָן
 25 נֶאֱמַר וְעֵשֶׂת חַג שְׁבוּעוֹת,
 26 וְלֹא חַג הַשְּׁבוּעוֹת, לְפִי
 27 שְׂאִינָם הַשְּׁבוּעוֹת הַנְּזַכְרִים
 28 שֶׁסְּפָרְנוּ שהם ידועים ומוכרים,
 29 אֵלָא 'שבועות' אַחֲרֵים יוֹתֵר
 30 מְעוּלִים לְאִין קָץ כּו'. נעלים
 31 לאין שיעור מהשבועות של ארבעים
 32 ותשעה הימים, כמעלת ה'כתר' על
 33 'סדר השתלשלות'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר
 34 וְעֵשֶׂת חַג שְׁבוּעוֹת, עם דגש על
 35 עבודת האדם הֵינֵנו, שְׂגָם הֶעֱנִין
 36 הַיּוֹתֵר נֶעְלָה דְחַג שְׁבוּעוֹת,
 37 שֶׁהוּא שְׁעַר הַחֲמִישִׁים, נִפְעַל עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם
 38 (וְעֵשֶׂת). וְמַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְעֵשֶׂת חַג שְׁבוּעוֹת לְהוֹי' אֱלֹקֶיךָ,
 39 ומשמע שזוהו ענין שקשור להמשכה מלמעלה ולא כל כך בעבודת האדם,
 הָרִי זֶה עַל דְּרָךְ מֶאֱמַר רַז"ל³² במדרש עַל הַפְּסוּק³³ וְעֵשֶׂתֶם
 אִתְּם, מִעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִילוּ עֲשָׂאוּנִי, הֵינֵנו שְׁעוֹבֹת הָאָדָם
 עושה את ענינו של הקדוש ברוך הוא, כביכול וְעַל דְּרָךְ מַה שֶּׁכֶּתֶב
 הָרַב הַמְּגִיד³⁴ ממעורטש עַל הַפְּסוּק³⁵ וְשִׁמְרַתֶם גּו' אֲשֶׁר
 יַעֲשֶׂה אִוְתֶם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם, דְּהֵינֵנו לְהַמְשִׁיף חַיּוֹת
 בְּהַמְצָאוֹת, והיינו לְהַמְשִׁיף חַיּוֹת (בָּהֶם)
 מוסיפה חיות במצוות, וְעַל דְּרָךְ זֶה
 נֶאֱמַר כָּאֵן וְעֵשֶׂת חַג שְׁבוּעוֹת לְהוֹי' אֱלֹקֶיךָ, שְׁעוֹבֹת
 הָאָדָם פּוֹעֵלֶת וּמְשַׁפִּיעָה לְמַעֲלָה,
 כביכול הוֹי' אֱלֹקֶיךָ הֵם זְעִיר
 אֲנִפִּין וּמְלָכוֹת שֶׁם הוֹי' הוּא כִנְגֵד
 'פנים קטנות' הם המידות העליונות
 חסד, גבורה וכו' (שנקראו כך כי לגבי
 האור המאיר במחזין, ולמעלה מזה,
 האור המאיר בהם הוא 'קטן' ומועט)
 ושם אלקים הוא כנגד מידת ספירת
 המלכות, וְצָרִיף לְעֵשׂוֹת לָהֶם
 לְזַעֲרֵי אֲנִפִּין וּמְלָכוֹת' חַג
 שְׁבוּעוֹת, הֵינֵנו לְהַמְשִׁיף
 בְּחֵינַת הַכֶּתֶר שֶׁלְמַעֲלָה מִהַסְפִּירוֹת
 ולמעלה מ'סדר השתלשלות' (המאירה)
 לאחר השלמת ארבעים ותשעה ימי
 ספירת העומר, בחינת היום החמישים,
 כאמור (לעיל) לְזַעֲרֵי אֲנִפִּין
 וּמְלָכוֹת³⁶ שתאיר ותתגלה בהם
 (כְּשֶׁם שֶׁלְאַחַר שְׁמִיגִיעַ לְשַׁעַר
 הַחֲמִישִׁים הָרִי הוּא מִמְשִׁיף
 מְזִיָּה מֵהָאֵר שֶׁל 'שער החמישים'
 לְאַרְבָּעִים וְתִשְׁעֵי הַסְפִּירוֹת
 שהם שבע ספירות שכל אחת מהן
 כלולה מכל השבע, מִחֶסֶד שְׁבַחֶסֶד
 וְעַד מְלָכוֹת שְׁבַמְלָכוֹת).
 וּמִמְשִׁיף בְּכַתוּב לְאַחַר יַעֲשִׂית חַג
 שְׁבוּעוֹת לְהוֹי' אֱלֹקֶיךָ מִסַּת נְדָבַת
 יְדָךְ גּו', הֵינֵנו שְׁעוֹבֹדְתוֹ הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל יוֹתֵר, נְדִיבוֹת יוֹתֵר
 מהרגיל, עד לנדיבות בְּלִי שוֹם מְדִידוֹת וְהַגְּבֻלוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכֶּתֶב
 הַפְּנִיָם יְפוֹת³⁷ (לְתַלְמִיד הַמְּגִיד, רַבִּי פִּנְחָס הוֹרֵבִין שֶׁהוֹבָא

(31) לזהר ח"ג צו, ב – הובא בלקו"ת במדבר יב, א. ד"ה ועשית חג שבועות באוה"ת פ' ראה ע' תשסה. ד"ה הנ"ל תרע"ו (סה"מ שם ע' קה). (32) זח"ג קיג, א. ויק"ר פל"ה, ז. וראה לקו"ת תצא מ, ריש ע"ג. שה"ש ב, א. ובכ"מ. (33) קדושים כ, ח. בחוקותי כו, ג. (34) ראה בספרי: לקוטי אמרים סימן רכז. אור תורה סימן קי (ועם הגהות – אוה"ת אחרי ע' ק). וראה לקו"ת שבהערה 32. (35) אחרי יח, ה. (36) ראה אוה"ת וסה"מ תרע"ו שבהערה 31. (37) עה"פ. הובא באוה"ת הנ"ל (ע')

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בכמה מקומות בדברי אלקים חיים³⁸ תורת החסידות) שענין
 2 הניתור במשמעות של נדיבות בלי גבול הוא בבחינת הפתר, שהוא
 3 ה'תור' דרגה באלוקות למעלה ממדידות והגבלות וכאמור שמדריגת
 4 'כתר עליון' היא למעלה מהספירות ולמעלה מסדר השתלשלות. ומדייק
 5 הכתוב ואמר נדבת ידך (ולא
 6 נדבת לבך כמו במקומות אחרים
 7 שבהם מדובר על נדיבות ובהם נזכר
 8 הלשון נדיבות הלב), להורות
 9 שגמ'שך האור הבלתי-גבול של
 10 מדריגת ה'כתר' יורד למטה מטה,
 11 ועד שחודר (עס נעמט דרך
 12 נמשך בפנימיות ותורר) גם את
 13 היד הגשמית.
 14 ועוד ענין בזה, שדוקא על
 15 ידי מסת נדבת ידך עבודת ה'
 16 למעלה מהגבלות פועלים הענין
 17 דחג שבועות, ועל דרך
 18 המבואר בגמרא³⁹ שפאשר
 19 המלאכים רצו שתנתן התורה
 20 למעלה, אמר להם משה,
 21 בלשון שאלה ותמיהה למצרים
 22 ירדתם כו' יצר הרע יש
 23 ביניכם, והיינו, שתחלה צריך
 24 להיות הענין דאתפניא
 25 להתגבר על הרע ולכפות ולהכניע
 26 אותו, שזהו מה שגאמר בתורה
 27 ביציאת מצרים פי ברח
 28 העם⁴⁰, שהוא ענין
 29 דאתפניא⁴¹, כמבואר בספר
 30 התניא, "בחינת יציאת מצרים שנאמר
 31 בה כי ברח העם דלכאורה הוא תמוה
 32 למה היתה כזאת, וכי אילו אמרו
 33 לפרעה לשלח חפשי לעולם לא היה
 34 מוכרח לשלחם, אלא מפני שהרע
 35 שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו
 36 בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם
 37 עד מתן תורה רק מגמתם וחפצם היתה
 38 לצאת נפשם האלהית מגלות הסטרא-
 39 אחרא היא טומאת מצרים ולדבקה בו
 40 יתברך...". ומזה ממדריגת 'אתכפיא'
- 1 (לתלמיד המגיד, שהובא בכמה מקומות בדברי
 2 אלקים חיים³⁸) שענין הניתור הוא בבחינת
 3 הפתר, שהוא למעלה ממדידות והגבלות.
 4 ומדייק נדבת ידך (ולא נדבת לבך), להורות
 5 שגמ'שך למטה מטה, ועד שחודר (עס נעמט
 6 דרך) גם את היד הגשמית. ועוד ענין בזה,
 7 שדוקא על ידי מסת נדבת ידך פועלים הענין
 8 דחג שבועות, ועל דרך המבואר בגמרא³⁹
 9 שפאשר המלאכים רצו שתנתן התורה למעלה,
 10 אמר להם משה, למצרים ירדתם כו' יצר הרע
 11 יש ביניכם, והיינו, שתחלה צריך להיות הענין
 12 דאתפניא, שזהו מה שגאמר ביציאת מצרים פי
 13 ברח העם⁴⁰, שהוא ענין דאתפניא⁴¹, ומזה באו
 14 אחר כך לאתהפכא, ודוקא באופן בזה היא
 15 ההכנה למתן תורה.
- 16 (ה) והנה אף שגדלה מעלת התפלה שעל ידה
 17 פועלים למעלה רצון חדש (עושין
 18 רצונו של מקום), אין זה מספיק עדיין, פי, עד
 19 שההשפעה תומ'שך למטה יכולים להיות כמה
 20 הרפתקאות כו' (פפי שמצינו בשלמה, שאף על
 21 פי שהיה צריך להיות מלך, הוצרכו להיות כמה
 22 ענינים עד שנעשה מלך לפועל⁴²). ועל דרך מה
 23 שנתבאר לעיל בענין ועשיית חג שבועות, שגם
 24 לאחרי שפועלים (ועשיית) הענין דחג שבועות,
 25 אין זה מספיק עדיין, וצריך לפעול שתהיה
 26 ההמשכה להו' אלקיך. ועל
 27 זה כרי שהנפעל בתפילה אכן יומשך
 28 למטה תיקנו ברפת כהנים
 29 בסיום תפלת שמונה עשרה,
 30 פי, לאחרי שפועלים רצון
 31 חדש כבעל הרצון הקדוש ברוך
 32 הוא בעצמו [שזהו על ידי
 33 תפלת שמונה עשרה, שעומד
 34 האדם המתפלל בביטול מוחלט של

תשסד). וראה גם ד"ה ועשיית חג שבועות תשי"ט (סה"מ תשי"ט ע' רד ואל"ך). (38) ראה לדוגמא – לקו"ת נשא כט, ד (י"פ) הגאון החסיד מוהר"ר פנחס ז"ל הלוי האב"ד דק"ק פפד"מ תלמידו של הה"מ נ"ע). פ' ראה כד, ג. ובכ"מ. (39) שבת פח, ב. (40) בשלח יד, ה. (41) תניא פל"א (מ, ב). (42) ראה ב"ר פע"ו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 המציאות שלו **פַּעֲבָדָא קָמִי מְרִיחָה**⁴³, כמו עבד בפני אדונו **שֶׁלְכֵן**
 2 **נִקְרָאת** תפילת שמונה עשרה **בְּשֵׁם תְּפִלַּת הָעֲמִידָה**, על שם
 3 **שְׁעוּמָד בְּלִי תְנוּעָה כּוּ'**, כִּינּוּן שֶׁהוּא **בְּטַל לְמָקוֹם שֶׁהוּא**
 4 המקום, הקדוש ברוך הוא **לְמַעַלָּה מְשִׁינוּיִים** ועל דרך זה האדם הבטל
 5 עומד במצב אחד ללא תנועה או
 6 [שניו], **אֲזִי יֵשׁ צוֹרֶף בְּעֵנֵן** 1 **קָמִי מְרִיחָה**⁴³, **שֶׁלְכֵן נִקְרָאת בְּשֵׁם תְּפִלַּת הָעֲמִידָה**,
 7 **הַבְּרָכָה, כְּדִי לַפְּעוּל שֶׁפֶל זֶה** 2 **עַל שֵׁם שְׁעוּמָד בְּלִי תְנוּעָה כּוּ'**, כִּינּוּן שֶׁהוּא **בְּטַל**
 8 מה שנפעל בתפילה **יּוֹמָשֵׁף בְּאוֹפֵן** 3 **לְמָקוֹם שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מְשִׁינוּיִים**, [אֲזִי יֵשׁ צוֹרֶף]
 9 **דְּעַד מְהֵרָה יְרוּץ דְּבָרוֹ עַד** 4 **בְּעֵנֵן הַבְּרָכָה, כְּדִי לַפְּעוּל שֶׁפֶל זֶה יּוֹמָשֵׁף**
 10 **לְמִטָּה מִטָּה, וְאַפִּילוּ בְּמָקוֹם** 5 **בְּאוֹפֵן דְּעַד מְהֵרָה יְרוּץ דְּבָרוֹ עַד לְמִטָּה מִטָּה,**
 11 **שֵׁשׁ צוֹרֶף בְּזֵהִירוֹת** 6 **וְאַפִּילוּ בְּמָקוֹם שֵׁשׁ צוֹרֶף בְּזֵהִירוֹת**
 12 **(בְּאוֹרָאֲרַעְנֵעַן לּוֹדָא וּלְהַבְטִיחַ** 7 **וּלְשִׁמּוֹר) מִפְּנֵי לִיסְטִים,**
 13 **כְּדָרְשַׁת חֲזוֹ"ל בְּפִירוּשׁ** 8 **בְּפִירוּשׁ (יְבָרְכֶךָ הַיְי) וְיִשְׁמְרֶךָ, מִן**
 14 **(יְבָרְכֶךָ הַיְי) וְיִשְׁמְרֶךָ, מִן** 9 **וְלֹאֲחֲרֵי זֶה אוֹמְרִים שִׁים שְׁלוֹם כּוּ', שֶׁעַל זֶה**
 15 **הַלִּיסְטִים**⁴⁴ גם שם תּוֹמָשֵׁף הַבְּרָכָה 10 **נֶאֱמַר לֹא מִצָּא הַקְּבָ"ה כְּלִי מַחְזִיק בְּרָכָה אֱלֹא**
 11 **הַשְּׁלוֹם (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסִימָה הַש"ס בְּמִשְׁנֵיאוֹת),**
 12 **וְהֵינּוּ, שֶׁלְאַחַר שְׁפוּעָלִים עַל יְדֵי בְרַפְת כְּהֻנִים**
 13 **שֶׁהַשְּׁפָעָה תּוֹמָשֵׁף לְמִטָּה, אֲזִי יֵשׁ צוֹרֶף בְּעֵנֵן** 14 **הַשְּׁלוֹם, שֶׁזֶּהוּ הַכְּלִי שִׁיּוּכַל לְקַבֵּל הַשְּׁפָעָה (וְכָמוֹ**
 15 **שֶׁבְּסִימָה בְּרַפְת כְּהֻנִים נֶאֱמַר וְיִשֵּׁם לָךְ שְׁלוֹם, כִּי**
 16 **לֹאֲחֲרֵי הַמְשַׁכַּת הַבְּרָכָה, צָרִיף לְהִיּוֹת גַּם כְּלִי**
 17 **מַחְזִיק בְּרָכָה, שֶׁזֶּהוּ עֵנֵן הַשְּׁלוֹם, בְּנִזְכָּר לְעִיל).** וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁף לְכָל אֶחָד
 18 **מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל הַמְצַטְרֵף לוֹ, בְּכַנֵּי חַיִּי וּמְזוּנֵי, וּבְכּוֹלָם בְּאוֹפֵן שֶׁל רִוּיָחִי, וְכָמוֹ**
 19 **שֶׁכְּתוּב**⁴⁵ **עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יְהִי, וְעַד שְׁמִגְיַעִים לְעֵנֵן כּוֹסֵי רִוּיָה**⁴⁶, **כִּסָּא דְדוֹד**
 20 **מְלָכָא מְשִׁיחָא**⁴⁷, **כְּפִי שִׁיְהִיָּה בְּכִיאת מְשִׁיחַ צְדָקְנּוּ, יְבוֹא וְיִגְאָלְנוּ וְיִוְלִיכְנוּ**
 21 **קוּמְמִיּוֹת לְאַרְצָנוּ, וּבְקָרוֹב מְמַשׁ.**

(43 שבת יו"ד, א. 44 פרש"י עה"פ. במדבר פ"א, א. ה. 45 תהלים קיח, ה. 46 שם כג, ה. יומא עו, א. 47 יומא שם.)

המשך ביאור למס' בוא מציעא ליום ראשון עמ' ב

1 **יְבִשׁ דִּימְיָא דְנִקְצִין** – האם אין כוונתה איש יבש האילן מדובר בדומה
 2 לאופן שנקצץ האילן, ואם כן מה – כשם שבנקצץ מדובר בְּמִנּוּ –
 3 שהגיע זמנו להקצץ כיון שהוקצו וכבר אינו עושה פירות, שהרי אין
 4 דרך אדם לקצוץ האילן קודם לכן, אִף בִּיבֵשׁ מְדוּבַר כְּשִׁיבֵשׁ בְּמִנּוּ,
 5 ועל אופן זה קָרְנֵי – שנינו בברייתא שִׁלְקָה בְּתֵן קָרְקַע וְהוּא אוֹכַל
 6 פִּירוֹת, אֲלֵמָא קָרְנֵי הוּי – מוכח שאילן הגדל בקרקע הממושכנת
 7 נחשב לקרן עבור המלוה ולא לפירות, ולכן אם יבש האילן בזמנו
 8 אינו יכול להשתמש בעצים עצמם כשאר הפירות היוצאים מן
 9 הקרקע, ושלא כדברי אב"י שאמר שנחשבים הזמורות כפירות
 10 ויכול להשתמש בהם.
 11 מתרצת הגמרא: לא – אין זו כוונת הברייתא, אלא להיפך נִקְצִין

12 **דִּימְיָא דְבִישׁ** – שנקצץ האילן מדובר בדומה ליבש האילן, מה –
 13 כשם שבִּישׁ מְדוּבַר בְּלֵא וּמְנוּ, ובזה גם אב"י מודה שאין העצים
 14 נחשבים לפירות, כיון שלא קיבל המלוה על דעת כן את הקרקע
 15 למשכון, אלא קיבלה על דעת שערד סוף זמנו של האילן יאכל
 16 מפירותיו, ורק אחר כך ישתמש בעצים, ואם כן אִף בְּנִקְצִין מְדוּבַר
 17 בְּלֵא וּמְנוּ, אבל אם נקצץ בזמנו ודאי יכול להשתמש בו, שעל דעת
 18 כן קיבל את הקרקע.
 19 הגמרא מקשה על שיטת אב"י מברייתא אחרת: הָא שְׁמַע מִמָּה
 20 ששנינו בברייתא, נְפָלוּ לָהּ – לאשה נשואה בירושה מאביה גְּפָנִים
 21 וְיִיתִים וְקָנִים שאינם ראויים עוד להצמיח פירות.

התוועדויות

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- 1... טו. בהמשך להמדובר לעיל (סי"ג) שבחג השבועות לא מצינו עבודה הקשורה עם הליכה ברגליים
 2 (כמו בחג הפסח וחג הסוכות) – יש להעיר אודות ענין שנתבאר בתושבע"פ באריכות, אלא כיון ש"ליכא
 3 מידי דלא רמיזא באורייתא"⁷⁸, ישנו גם בתושב"כ ברמז מן הרמז:
 4 במ"ת כתיב¹⁶ "וירד ה' על הר סיני", ומבואר במדרשי חז"ל⁷⁹ שהקב"ה ירד עם כל הפמליא דילי –
 5 המרכבה העליונה כו', וזהו א' הטעמים שביום א' דחג השבועות מפטירין במרכבת יחזקאל⁸⁰: "נפתחו
 6 השמים וגו'"⁸¹.
 7 וע"פ תורת הבעש"ט⁸² (שחג השבועות הוא יום ההילולא שלו⁸³) שבכל דבר יש הוראה בעבודת ה',
 8 מובן, שיש גם הוראה מפרטי הענינים שנאמרו בנוגע למרכבה.
 9 וכמובן גם מהמסופר במדרש⁸⁴: "בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים
 10 .. והיו כולם עשויים דגלים דגלים .. כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים, התחילו
 11 מתאווים לדגלים .. לכך נאמר הביאני אל בית היינך⁸⁵, זה סיני, שנתנה בו התורה שנמשלה ביין .. ודגלו
 12 עלי אהבה⁸⁵ .. אמר להם הקב"ה מה נתאיתם לעשות דגלים, חייכם שאני ממלא משאלותיכם .. מיד
 13 הודיע הקב"ה .. ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו", והיינו, שכיון שהראו להם את
 14 המלאכים שהם עשויים דגלים דגלים, הרי זה סימן שזהו דבר ששייך אליהם, ולכן התחילו מתאווים
 15 לדגלים.
 16 וכן הוא בנוגע לכללות ענין המרכבה:
 17 אע"פ שלכאורה שייך ענין המרכבה רק למעלה, אבל לא בארץ מתחת, הרי האמת היא שרצונו של
 18 הקב"ה שכל אחד מישראל יהי בבחי' מרכבה, כמבואר בתניא¹⁴ בפ' הכתוב⁸⁶ "ועשיתם את כל מצוותי
 19 .. אני ה' אלתיכם", ש"ע"י קיום המצות הריני אלקה שלכם, כמו אלקי אברהם אלקי יצחק וכו', שנקרא
 20 כן מפני שהאבות היו בחי' מרכבה לו ית' (כמארז"ל⁸⁷ "האבות הן הן המרכבה") .. וככה הוא בכל נפש
 21 מישראל בשעת עסק התורה והמצות כו'".
 22 אלא שאצל האבות הי' זה באופן ש"כל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מעניני עוה"ז ולא נעשו
 23 מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם", ואילו אצל כל אחד מישראל הרי זה רק "בשעת מעשה וקיום
 24 המצוה", ש"אברי גוף האדם המקיימים המצוה .. נעשו מרכבה ממש לרצון העליון, כגון היד המחלקת
 25 צדקה לעניים .. ורגליים המהלכות לדבר מצוה וכו'"⁸⁸; אבל ענין המרכבה כשלעצמה היא מטרתו של

י"ם" ט אייר).

(83) לקו"ד ח"א לב, א.

(84) במדב"ר פ"ב, ג.

(85) שה"ש ב, ד.

(86) ס"פ שלח.

(87) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(88) תניא פכ"ג.

(78) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, ב. זח"ג

רכא, א. זו"ח קה, א.

(79) ראה תנחומא תשא כא. צו יב. פסיקתא דר"כ פי' יב

(בחוור השלישי). פס"ר פי' כא (עשה"ד). שמו"ר פ"ג, ב. פמ"ב,

ה. פמ"ג, ת. וראה גם במדב"ר שבעה ערה 84.

(80) ראה לקו"ש חל"ג ע' 18. וש"נ.

(81) יחזקאל א, א.

(82) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום

1 כל אחד מישראל – להיות במעמד ומצב ש"ה' נצב עליו" (שזהו"ע המרכבה⁸⁹), כלשון הכתוב בחומש⁹⁰
 2 בנוגע ליעקב אבינו, אבל זהו ענין ששייך לכל אחד מישראל בעבודתו בכל יום.
 3 ומזה מובן שלכל אחד מישראל שייכים גם פרטי הענינים שבמרכבת יחזקאל – שנאמרים בהפטר
 4 חג השבועות ששייכת לכל אלו ששומעים אותה, ובפרט שענין זה נקבע גם ב"תיקון ליל שבועות"
 5 שאומר כל אחד מישראל, ואינו יוצא י"ח באמירת הזולת.
 6 טז. והנה, בין פרטי הענינים שנאמרו בנוגע למרכבת יחזקאל (שכמה מהם נתבארו בקבלה וחסידות,
 7 וגם בספרי חקירה כמו מורה נבוכים⁹¹) – ישנו ענין שחוזר ונשנה כמ"פ בנוגע לאופן ההליכה (ברגליים)
 8 של חיות המרכבה:
 9 "לא יסבו בלכתן איש אל עבר פניו ילכו" (אם רוצות ללכת לאיזה רוח שירצו, אין צריכות להסב
 10 פניהם, שהרי יש להם פנים לכל צד, לפיכך איש אל עבר פניו ילכו, לצד פניו של אותה רוח שהם רוצים
 11 ללכת ילכו); "ואיש אל עבר פניו ילכו אל אשר יהי' שמה הרוח (הרצון) ללכת ילכו לא יסבו בלכתן";
 12 "בלכתם ילכו לא יסבו בלכתן"; "על אשר יהי' שם הרוח (הרצון של הקב"ה) ללכת ילכו שמה הרוח
 13 ללכת .. כי רוח החי' באופנים" (אין צריך לומר להם לצד זה לכו, שרוחו של הקב"ה בחיות)⁹².
 14 ובאופן כזה צריכה להיות גם הליכתו של כל אחד מישראל – שאינו צריך להסב פניו תחילה לצד
 15 זה או לצד אחר כו', אלא כשמרגיש את הרוח אלקים חיים – רצונו של הקב"ה, וכמו בנדו"ד, שהקב"ה
 16 רוצה שילך לשמח יהודים – אזי תיכף ומיד הולך למלא שליחותו.
 17 ומזה מובן שענין ההליכה שייך גם לחג השבועות, ובפרט אחד עוד יותר מהשייכות לחג הפסח וחג
 18 הסוכות – כי: בפסח נאמר אמנם "מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם וגו'", להורות על ענין החפזון, אבל
 19 לעתיד לבוא נאמר⁹³ "כי לא בחפזון תצאו"; ובסוכות קשור ענין ההליכה והריקוד ברגליים עם שמחת
 20 בית השואבה דוקא (ועד"ז בנוגע לענין ההקפות שתלוי בריקוד עם ס"ת דוקא); ואילו בשבועות שבו
 21 מודגש ענין ההליכה שמצינו במרכבה, הרי זה שייך לכללות העבודה ללא נפק"מ באיזה ענין, כמו
 22 ה"מרכבה" שאינה מבררת תחילה אם היא מוכנה לנסוע או לא, או אם היא עומדת לנסוע למקום זה או
 23 למקום אחר, כיון שבטלה לגמרי לרצונו של הרוכב.
 24 יז. ויה"ר שתהי' כללות העבודה בנוגע לכל הענינים באופן של מרכבה,
 25 ואז ישנו גם הקצה השני שבענין המרכבה – שאין לה דאגות כלל, כיון שה"רוכב" דואג לכל הענינים,
 26 שהגלגלים יסתובבו וכו',
 27 ודוגמתו אצל בני"י – שהקב"ה נותן להם כל צרכיהם "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁹⁴,
 28 מתוך אהבה – "ודגלו עלי אהבה"⁸⁵, "מגדיל עלי אהבה"⁸⁴, בכל ה' הלשונות שבתניא⁹⁵: "באהבה ..
 29 בחשיקה וחפיצה ותשוקה ונפש שוקקה".
 30 ומזה באים אח"כ לאופן נעלה יותר מאשר ענין המרכבה – "ישראל וקוב"ה כולא חד"⁹⁶, ועד
 31 שממשיכים זאת גם למטה בעולם – לעשות לו ית' דירה בתחתונים⁹⁷.

* * *

(95) פ"ג. וראה גם פמ"ו, וב"מ"מ, הגהות והערות קצרות
 לשם (ע' ג).
 (96) ראה זח"ג עג, א.
 (97) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר
 פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(89) ראה ב"ר שם.
 (90) יוצא כח, יג.
 (91) ח"ג בתחלתו.
 (92) יחזקאל א, ט"ב (ובפרש"י).
 (93) ישעי' נב, יב.
 (94) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

- 1 יח. דובר כמ"פ בנוגע לכמה ענינים בעולם שיש ביניהם צד השוה, שיש בהם גם ענינים פרטיים
 2 שחלוקים זמ"ז, וע"פ תורת הבעש"ט⁸², יש גם בהם הוראה בעבודת האדם לקונו, שזוהי תכלית בריאת
 3 האדם.
- 4 ואם הדברים אמורים בנוגע לכל עניני העולם, עאכו"כ שכן הוא בנוגע לענין עיקרי כמו מ"ת, שבו
 5 תלוי קיום העולם ומלואו – שנוסף על כללות הענין של מ"ת שישנו בחג השבועות בכל שנה, ישנם
 6 ענינים נוספים בשנים מיוחדות, שעל ידם ניתוסף גם בענינים שישנם בכל שנה, כמובן ממארו⁹⁸ "אטו
 7 שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי" (בתמי), ועד"ז בנוגע ליוהכ"פ⁹⁹.
- 8 יט. בנוגע למ"ת – הנה אע"פ שיש חילוקי דעות בקביעותו בימי החודש, "בששי בחודש" או
 9 "בשביעי בו", הרי בנוגע לקביעותו בימי השבוע איתא בגמרא¹⁰⁰ "דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה
 10 לישראל" (אע"פ שיש דעות שמ"ת הי' בערב שבת¹⁰¹).
- 11 ועוד זאת, שענין השבת מודגש גם אצל משה דוד והבעש"ט ששלשתם שייכים למ"ת¹⁰² – משה,
 12 ש"קיבל תורה מסיני", וכן דוד המלך¹⁰³ והבעש"ט⁸³, שיום ההילולא שלהם בחג השבועות, כי: משה –
 13 ענינו חכמה, ולכן "נקרא תלמיד חכם בשם משה כדאיתא בגמרא¹⁰⁴ משה שפיר קאמרת"¹⁰⁵, והרי ת"ח
 14 איקרי שבת¹⁰⁶. דוד המלך – כדאיתא בגמרא¹⁰⁷ שהסתלקותו (בעצרת) היתה בשבת (ובמק"א איתא
 15 שהסתלקות משה ודוד היתה במנחת שבת¹⁰⁸). וכן הבעש"ט – שנקרא ישראל, וידוע¹⁰⁹ שבחי' ישראל
 16 שייכת ליום השבת (ועז"נ¹¹⁰ "לא ראה עמל בישראל"), שלכן אומרים במוצאי שבת "אל תירא עבדי
 17 יעקב", מצד הירידה לעבודת ימי החול שבבחי' יעקב.
- 18 ובענין זה יש הוספה מיוחדת בשנה זו – שהיא שנה השביעית, "שבת לה"¹¹¹, "כשם שנאמר בשבת
 19 בראשית"¹¹², השביעי בימים.
- 20 [ואע"פ שהענין ד"שבת לה" נאמר בנוגע לציווי "ושבתה הארץ"¹¹¹ שהוא בארץ ישראל דוקא¹¹³ –
 21 הרי מזה ששמיטת כספים בשביעית נוהגת בזמן הזה (מדברי סופרים) בארץ ובחוץ לארץ (שלכן צריך
 22 לכתוב פרוזבוול בסיום שנה הששית, ועכ"פ בשביעית)¹¹⁴, מובן, שענין השמיטה, "שבת לה", נמשך
 23 ופועל גם בחו"ל].
- 24 וכיון שהשנה כולה היא "שבת לה", הרי מובן, שכל עניני השבת – הן ימי השבתות, והן מ"ת
 25 שקשור עם ענין השבת – הם באופן שמודגשת בהם יותר השפעת קדושת השבת.
- 26 כ. והענין בזה¹¹⁵:
- 27 אמרו רז"ל¹¹⁶ "לא ניתנה התורה לידרש אלא לאוכלי המן", שכיון שלא היו להם בלבולים מעניני
 28 העולם, שהרי הי' להם "לחם מן השמים"¹¹⁷, מים מבארה של מרים, וענני הכבוד שהיו מכבסים ומגהצים

(98) זבחים צא, רע"א. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות
 ח"ע ס"ע 148. וש"נ.
 (99) ראה יומא לב, סע"ב.
 (100) שבת פו, ב.
 (101) ראה הנסמן בלקו"ש חל"ג ע' 27.
 (102) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד ס"ב (תורת
 מנחם – התוועדויות חס"ח ע' 324 ואילך). וש"נ.
 (103) ירושלמי (ביצה פ"ב ה"ד. חגיגה פ"ב ה"ג). הובא
 בתורה"ה עצרת – חגיגה יז, א. רות רבה פ"ג, ב.
 (104) שבת קא, ב. וש"נ.
 (105) תו"א יתרו סח, ג.
 (106) זח"ג כט, א. ועוד. וראה ברכות מז, סע"ב. שבת קיט,
 א.
 (107) שבת ל, סע"א. רות רבה שם. וראה הנסמן בלקו"ש

ח"ח ע' 21 הערה 7.
 (108) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרצ"ב ס"ה. וש"נ.
 (109) ראה לקו"ת בלק עב, א ואילך.
 (110) בלק כג, כא.
 (111) בהר כה, ב.
 (112) תו"כ ופרש"י עה"פ.
 (113) קידושין לו, ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ה.
 טויו"ד רסשל"א. חינוך מצוה פד.
 (114) ראה שו"ע אדה"ז חו"מ הל' הלואה סל"ד ואילך. וש"נ.
 (115) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ריש ע' 211.
 וש"נ.
 (116) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.
 (117) שם טז, ד.

1 את כסותם¹¹⁸, היו יכולים לעסוק בתורה באין מפריע. ודוגמתו בכל אחד מישראל, שכיון ש"אין הקב"ה
 2 בא בטרוניא עם בריותיו"¹⁰, הנה בשעה שמקבל על עצמו לקיים ציווי הקב"ה ללמוד תורה, נותן לו
 3 הקב"ה את כל צרכיו כדי שיוכל לעסוק בתורה באין מפריע. וכדברי רשב"י – שהיתה "תורתו אומנתו"¹¹⁹
 4 – "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים כו"¹²⁰.

5 וזהו הרמז שבנתינת התורה בשבת – שכאשר יהודי מתחיל לחשוב איך יוכל ללמוד תורה בשלימות,
 6 בה בשעה שיש לו בלבולים מעניני הפרנסה וכו', הנה על זה אומרים לו, שעליו להיות במעמד ומצב
 7 של שבת, שאז "יהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויו" (כפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע¹²¹ בתור פסק
 8 הלכה, כך, שכל אחד מישראל יכול לקיים זאת).

9 ומטעם זה צוה הקב"ה למשה להקהיל קהלות בשבת ללמוד תורה¹²² – דכיון שיום השבת אסור בעשיית
 10 מלאכה, אזי פנויים לעסוק בלימוד התורה הרבה יותר משאר ימי השבוע שבהם צריך לעסוק במלאכה.
 11 כא. וזהו גם ענינה המיוחד של השנה השביעית, "שבת לה"¹²³:

12 ובהקדים החילוק שבין שבת לשנה השביעית¹²³ – שבשנה השביעית אסורה רק עבודת האדמה, שהיא
 13 מלאכה קשה ביותר,

14 – וזהו גם הדיוק בדברי הגמרא¹²⁰ "אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר
 15 בשעת קצירה וכו', תורה מה תהא עליי", שנזכרו ענינים הקשורים עם עבודת האדמה דוקא, שלהיותה
 16 מלאכה קשה ביותר, ה"ה בסתירה ללימוד התורה (אע"פ שאפילו עבודה קלה יכולה לבלבל ללימוד
 17 התורה כדבעי, כדברי אביי "אי אמרה לי אם קריב כותחא, לא תנאי"¹²⁴) –

18 ואילו בשבת נאמר¹²⁵ "לא תעשה כל מלאכה", אפילו מכה בפטיש, והוצאה ש"מלאכה גרועה
 19 היא"¹²⁶.

20 וכיון שעיקר ההתעסקות והטירדא של בני בארץ ישראל היתה בעבודת האדמה, הנה בכוא השנה
 21 השביעית שבה נאסרה עבודת האדמה – הי' לבני ריבוי זמן פנוי לעסוק בלימוד התורה.

22 וזהו תכלית הציווי "ושבתה הארץ שבת לה"¹²⁷ – דאע"פ שעבודת האדמה בארץ ישראל יש בה משום
 23 מצות ישוב ארץ ישראל, כפי שמצינו בגמרא¹²⁷ ש"נטע ר' ינאי ארבע מאה כרמי" (פרדסיא¹²⁸), ומבואר
 24 בראשונים¹²⁹ שבזה קיים מצות ישוב ארץ ישראל, מ"מ, אין זה מגיע למעלת לימוד התורה – כדי שבשנה
 25 זו יוכלו בני להוסיף בלימוד התורה הרבה יותר מאשר בשנים שבהם צריכים לעסוק בעבודת האדמה¹³⁰.

26 כב. ומזה מובן שיש הוראה מיוחדת ב"זמן מתן תורתנו" בשנה השביעית:

27 נוסף על התחדשות הענין דמ"ת ב"זמן מתן תורתנו" שבכל שנה – שהרי אע"פ שבכל יום ויום ישנו
 28 הענין דנתינת התורה, כמודגש בנוסח ברכת התורה: "נותן התורה", לשון הוה¹³¹, הרי זה ביתר שאת
 29 וביתר עוז ב"זמן מתן תורתנו", כמו הענין ד"זכור ליציאת מצרים", שהוא בהדגשה יתירה בחג הפסח
 30 יותר מאשר בכל ימות השנה – שמצד זה צ"ל הוספה בלימוד התורה במשך כל השנה, ניתוסף בזה
 31 הדגשה מיוחדת מצד כללות השנה שהיא "שבת לה", שבה יכולים וצריכים להוסיף יותר בלימוד התורה.

(126) תוס' ריש שבת.

(127) ב"ב יד, א.

(128) מו"ק יב, ב.

(129) ראה רשב"א ריטב"א ור"ן ב"ב שם. ראב"ד (הובא בשטמ"ק שם). הובא באג"ק חכ"ג ע' כו. וראה גם תורת מנחם

– התוועדויות ח"ע ע' 255.

(130) ראה ספורנו בהר שם.

(131) ראה של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ.

(118) פרש"י עקב ח, ד.

(119) שבת יא, א.

(120) ברכות לה, ב.

(121) אור"ח שש"ו סכ"א. וש"נ.

(122) יל"ש ר"פ ויקהל (רמז תח).

(123) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ט ס"ע 308.

ואילך.

(124) עירובין סה, א (ובפרש"י).

(125) יתרו כ, י"ד.

- 1 ובפשטות – שנוסף לכך שבדאי יש לכל אחד קביעות עתים לתורה (שהרי "לא ברשיעי עסקינן"¹³²
 2 ח"ו), ישנם זמנים מיוחדים שבהם אי אפשר להסתפק בכך, אלא צריך להוסיף בלימוד התורה ביתר שאת
 3 וביתר עוז.
- 4 והכוונה בזה – לא רק להוספה בכמות אלא גם להוספה באיכות, שהרי יש כמה דרגות בלימוד התורה
 5 בעילוי אחר עילוי,
- 6 – כדמוכח מזה שר' זירא התענה מאה (או ארבעים) תעניות לשכוח תלמוד בבלי¹³³ נוכמבואר
 7 במק"א¹³⁴ שאין להקשות על זה ממה שאמרו רז"ל¹³⁵ "כל השוכח דבר אחד ממשנתו כו", ועאכו"כ
 8 השוכח כל תלמודו כדי שיוכל להתעלות לדרגת הלימוד דתלמוד ירושלמי¹³⁶ –
- 9 ולכן, גם מי שהוא בדרגת צדיק גמור, וכבר הוסיף בלימוד התורה בזמן מ"ת אשתקד, וא"כ יכול
 10 לחשוב מה יוכל להוסיף עוד מכאן ולהבא – הנה על זה אומרים לו, שהתורה "ארוכה מארץ מדה ורחבה
 11 מני ים"¹³⁴, ולכן, אף שלפי ערך מעמדו ומצבו בשנה שעברה יצא י"ח באופן הלימוד שלמד עד עתה,
 12 הנה בבוא זמן מ"ת השתא, ובפרט שהיא שנה השביעית, צריך להתעלות לדרגה נעלית יותר בלימוד
 13 התורה, ובשום אופן אינו יכול לצאת י"ח באופן הלימוד שלמד עד עתה.
- 14 וע"ד ש"עשיר שהביא קרבן עני, לא יצא"¹³⁷, והיינו, שאע"פ שהעני יוצא י"ח ע"י קרבן של דלי
 15 דלות, ועד שאמרו רז"ל¹³⁸ "נאמר בשור הגס אשה ריח ניחוח"¹³⁹, ובעוף הדק אשה ריח ניחוח¹⁴⁰, ובמנחה
 16 אשה ריח ניחוח¹⁴¹, לומר לך, אחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוין את לבו לשמים", מ"מ, לאחר
 17 שהעשיר, שוב אינו יוצא י"ח בקרבן של דלות, ואינו יכול להסתפק אפילו בהקרכת שור שאינו שמן,
 18 אלא צריך להביא מן המובחר דוקא, כמ"ש¹⁴² "כל חלב לה"; ועד"ז – וביתר שאת – בנוגע ל"אין עני
 19 אלא בדעת ואין עשיר אלא בדעת"¹⁴³, בנוגע לקביעות עתים לתורה.
- 20 כג. וזוהי ההוראה המיוחדת מזמן מ"ת בשנה זו, שנה השביעית, "שבת לה" – שמלבד ההוספה
 21 בלימוד התורה שצ"ל בזמן מ"ת בכל שנה, צ"ל הוספה יתירה מצד היותה השנה השביעית, שכל ענינה
 22 ותכליתה היא להוסיף בלימוד התורה.
- 23 ולהעיר, שע"ז יתוסף גם בשמירת שביעית כהלכתה – כפי שהפליגו חז"ל¹⁴⁴ במעלת שומרי שביעית
 24 כהלכתה – כיון שע"ז לימוד התורה בענין מצות שביעית מבינים יותר יוקר מעלת המצוה, וע"ז ניתוסף
 25 גם בענין המעשה.
- 26 וכאשר יהודי מחליט להוסיף בלימוד התורה, מסיר הקב"ה ממנו את כל הדאגות כו' (כאמור לעיל
 27 (ס"כ)),
- 28 וכמ"ש¹⁴⁵ "אם בחוקותי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה", אזי ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ
 29 יכולה ועץ השדה יתן פריו¹⁴⁶, כמארוז"ל¹⁴⁷ שאפילו אילני סרק יטענו פירות.
- 30 וענין זה נעשה הכנה לקיום היעוד¹⁴⁸ "ואולך אתכם קוממיות", ע"י משיח צדקנו, שיבוא ויגאלנו
 31 ויוליכנו קוממיות לארצנו.

(132) ראה יומא ו, א. וש"נ.
 (133) ב"מ פה, א (ובג"י הרש"ל – נעתק עה"ג שם).
 (134) ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 183 ואילך.
 וש"נ.
 (135) אבות פ"ג מ"ח.
 (136) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 136. וש"נ.
 (137) נגעים פי"ד מ"ב.
 (138) מנחות בסופה.
 (139) ויקרא א, ט.
 (140) שם, יז.
 (141) שם, כ.
 (142) שם ג, טז. וראה רמב"ם הל' איסורי מזבח בתחלתו
 ובסופו.
 (143) ראה נדרים מא, רע"א. כתובות סח, סע"א. זח"ג רעג,
 ריש ע"ב.
 (144) ראה ויק"ר ותנחומא ר"פ ויקרא.
 (145) ר"פ בחוקותי ובתור"כ ופרש"י.
 (146) שם, ד.
 (147) כתובות בסופה. הובא בפרש"י עה"פ.
 (148) שם, יג.

* * *

1

2 כד. מהענינים העיקריים הקשורים עם מתן-תורה הוא – בחירת הקב"ה בעם ישראל, כדאיתא
3 בשו"ע¹⁴⁹ "שכשיאמר ובנו בחרת יזכור מתן תורה".

4 והסדר בזה הוא: "אשר בחר בנו מכל העמים (ולאח"ז) ונתן לנו את תורתו"⁴¹, וכפשטות הכתובים
5 – שתחילה נאמר¹⁵⁰ "ואשא אתכם גו'¹⁵¹ ואביא אתכם אלי גו' והייתם לי סגולה מכל העמים וגו'",
6 ולאח"ז – "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר"¹⁵².

7 וזהו גם הטעם שאומרים בברכות ק"ש "ובנו בחרת מכל עם ולשון" – כי, ק"ש קשורה עם מ"ת¹⁵³,
8 ש"ה' אלקינו ה' אחד"¹⁵⁴ הם כנגד אנכי ולא יהי' לך¹⁵⁵ (כללות התורה כולה³²), והרי ההקדמה למ"ת
9 היא הבחירה בבני".

10 וכיון שהבחירה בישראל באה בתור הקדמה למ"ת, עכצ"ל, שיש קשר ושייכות ביניהם, כדלקמן¹⁵⁶,
11 בתור השתתפות בכינוס-תורה.

12 כה. ויוכן בהקדם כללות הענין דמתן-תורה¹⁵⁷:

13 איתא במדרש¹⁷ "משל למה"ד למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי,
14 כך כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם¹⁵⁸, כשבקש ליתן התורה
15 בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל, שנאמר¹⁶
16 וירד ה' על הר סיני, וכתב¹⁵⁹ ואל משה אמר עלה אל ה'".

17 ובענין זה היא מעלת קיום המצוות לאחר מ"ת לגבי המצוות שקיימו האבות קודם מ"ת – כידוע¹⁶⁰
18 שקיום המצוות קודם מ"ת הי' באופן שנפעל ענין רוחני ע"י הפעולה בדבר הגשמי, אבל לא נעשה שינוי
19 בדבר הגשמי עצמו, שלא נעשה חפצא דקדושה (עליית התחתון).

20 כו. ואין סתירה מזה שגם קודם מ"ת מצינו ענין של שבועה בנקיטת חפץ, שזהו שאמר אברהם "שים
21 נא ירך תחת ירכי ואשביעך גו'¹⁶¹", "לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה .. והמילה היתה
22 מצוה כו'¹⁶² – דיש לומר בב' אופנים:

23 (א) נקיטת חפץ – "תקנת חכמים היא להטיל אימה על הנשבע"¹⁶³, ולכן, הרי זה תלוי בעיקר
24 בה"גברא" ולא בה"חפצא"¹⁶⁴, והיינו, שגם כאשר אין זה חפצא דקדושה כמו לאחר מ"ת, נעשית עי"ז
25 הפעולה דהטלת אימה על הנשבע (ה"גברא").

26 (ב) גם להדעה שהחיוב דנקיטת חפץ הוא מן התורה – יש לומר, ש"שים נא ירך תחת ירכי" אינו
27 כמו נקיטת חפץ שלאחרי מ"ת, שה"חפצא" שבו נתקיימה המצוה נעשה חפצא דקדושה (גם לאחר גמר
28 קיום המצוה), אלא שהמצוה נמשכת, דחשיב כאילו זה עתה (בשעה ששם ידו תחת ירכו) מקיים מצות

(149) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד. וש"נ.
(150) יתרו יט, ד"ה.
(151) החל מיציאת מצרים, שתכליתה – מתן-תורה, כמ"ש
"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"
(שמות ג, יב ובפרש"י).
(152) יתרו כ, א.
(153) ראה דב"ר פ"ב, לא.
(154) ואתחנן ו, ד.
(155) ע"פ ירושלמי ברכות פ"א ה"ה. וראה הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ח ס"ע 203. תורת מנחם – סה"מ
חשון ע' שכא.
(156) בהבא לקמן – נכללו כמה פרטים מהמשך הדברים
בענין זה בשיחת ש"פ נשא.

(157) ראה שיחת יום ב' דחה"ש תשל"א בתחלתה (תורת
מנחם – התוועדויות חס"ד ע' 248 ואילך). וש"נ.
(158) תהלים קטו, טו.
(159) משפטים כד, א.
(160) ראה תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 107. וש"נ.
(161) חיי שרה כד, ב.
(162) פרש"י עה"פ.
(163) ב"י לטור חו"מ ספ"ז סקכ"ה.
(164) וע"ד המבואר באחרונים לענין איסורי דרבנן, שאינם
איסור חפצא אלא איסור גברא (ראה שו"ת צפע"נ (ירושלים)
תשכ"ה) סל"ג, ובהנסמן במפענח צפונות קונטרס "מאה סברות"
בתחלתו. אתון דאורייתא כלל יו"ד. בית האוצר מערכת א' כלל
קכב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"א ס"ע 220. וש"נ).

(149) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד. וש"נ.
(150) יתרו יט, ד"ה.
(151) החל מיציאת מצרים, שתכליתה – מתן-תורה, כמ"ש
"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"
(שמות ג, יב ובפרש"י).
(152) יתרו כ, א.
(153) ראה דב"ר פ"ב, לא.
(154) ואתחנן ו, ד.
(155) ע"פ ירושלמי ברכות פ"א ה"ה. וראה הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ח ס"ע 203. תורת מנחם – סה"מ
חשון ע' שכא.
(156) בהבא לקמן – נכללו כמה פרטים מהמשך הדברים
בענין זה בשיחת ש"פ נשא.

1 מילה – כדברי הרג'ובי¹⁶⁵ שמצות מילה היא באופן של "פעולה נמשכת", וכדמוכח מסיפור הגמרא¹⁶⁶
 2 "בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום . . כיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו",
 3 היינו, שאין זה כמו היד שעליה הניח תפילין משך זמן לפניו¹⁶⁷, אלא שהמצוה עצמה היא באופן של פעולה
 4 נמשכת, כאילו מקיים המצוה זה עתה.
 5 ונמצא, שגם בנוגע למצות מילה יש חילוק בין קודם מ"ת ולאחר מ"ת, ובזה יתוסף ביאור במ"ש
 6 הרמב"ם בפיה"מ בחולין¹⁶⁸ ש"אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני
 7 שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו כו"¹⁶⁷.
 8 כזו. וכיון שהחידוש דמ"ת הוא ש"התחתונים יעלו לעליונים", הרי מובן, שכן הוא גם (ולכל לראש)
 9 בנוגע למציאותו של האדם העובד, שהוא בעצמו נעשה מציאות חדשה שהיא במעמד ומצב ד"עליונים",
 10 כיון שע"י קיום התומ"צ נעשה עבדו של הקב"ה, ו"עבד מלך מלך"¹⁶⁸.
 11 אמנם, עוד לפני העבודה בקיום התומ"צ בפועל ובהקדמה לזה – צ"ל בעולם מציאות שמוכשרת
 12 להתעלות ל"עליונים" ולהיות בבחינת "עבד מלך מלך", ולא עוד אלא ש"בכח" יש בו כבר ענין זה (ומצד
 13 זה יוכל לפעול זאת גם בעולם).
 14 ובענין זה מודגשת מעלת בני" – שבהם בחר הקב"ה מכל שאר אומות העולם:
 15 הבחירה בבני" קשורה עם עצם המציאות של בני", שעליהם נאמר¹⁶⁹ "כי חלק הוי' עמו", "חלק
 16 אלקה ממעל¹⁷⁰ (וכפי שרבינו הזקן מוסיף) ממש"¹⁷¹ – "חלק" דייקא, שהוא מעין העצם דלמעלה, כתורת
 17 הבעש"ט¹⁷² בשם הר"ס¹⁷³ "העצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכלו", ומצד זה יש בהם ההכשרה
 18 שגם בהיותם בעולם למטה, הנה ע"י קיום התומ"צ יתעלו מ"תחתונים" ל"עליונים" ויהיו בבחינת "עבד
 19 מלך מלך", כיון שמלכתחילה הם מעין העצם דלמעלה.
 20 [ועפ"ז יש לבאר מ"ש¹⁷⁴ "ולדבקה בו" ע"פ פשוטו של מקרא [דאף שדרשו חז"ל¹⁷⁵ "וכי אפשר לאדם
 21 לידבק בשכינה, אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם כו' מעלה עליו הכתוב כו'"] (ע"ד דרוז"ל¹⁷⁶ בפי'
 22 "ללכת בכל דרכיו"¹⁷⁴, "מה המקום נקרא רחום וחונן אף אתה הוי' רחום וחונן"), הרי "אין מקרא יוצא
 23 מידי פשוטו"¹⁷⁷] – שכאשר האדם מקיים מצוה (נתינת פרוטה לעני וכיו"ב) אזי נעשה דבוק בשכינה].
 24 וכיון ש"בנו בחרת מכל עם ולשון", לכן, ישנו חילוק מהותי בין קיום המצוות דבני" לקיום שבע
 25 מצוות בני נח ע"י אוה"ע [לא רק בכמות המצוות, שבני" נתחייבו בתרי"ג מצוות¹⁷⁸, תר"י¹⁷⁹ מצוות
 26 יתירות, אלא שכללות גדר המצוות אצל בני" הוא באופן אחר לגמרי¹⁸⁰] – שע"י המצוות דבני" נעשה
 27 הענין ד"תחתונים יעלו לעליונים", ועד ש"גם אברי גוף האדם המקיימים המצוה . . נעשו מרכבה ממש
 28 לרצון העליון, כגון היד המחלקת צדקה לעניים וכו"¹⁸¹; משא"כ אצל בני-נח, שביחס אליהם נשאת
 29 בתקפה ה"גזירה" דעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים, ועד כדי כך גדול הריחוק
 30 שלהם מה"עליונים", ש"עכור"ם שלמד תורה" (מלבד בנוגע ל"שבע מצוות דידהו") הרי זה אצלו ענין
 31 של הירפך החיים¹⁸¹.

165 ראה מפענ"צ פ"ה סי"ח. וש"נ. וראה גם תורת מנחם –
 התוועדויות חס"ט ע' 86 הערה 8. וש"נ.
 166 מנחות מג, ב.
 167 ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 86 הערה 22.
 168 ספרי ופרש"י דברים א, ז. ועוד.
 169 האזינו לב, ט.
 170 איוב לא, ב.
 171 תניא רפ"ב.
 172 ראה כש"ט בהוספות סרכ"ז. וש"נ.
 173 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ז ע' 276. וש"נ.
 174 עקב יא, כב.
 175 כתובות קיא, ב.
 176 ספרי עקב שם.
 177 שבת סג, א. וש"נ.
 178 ועוד ז' מצוות דרבנן – בגימטריא "כתרו" (ראה הנסמן
 בלקו"ש שם ע' 110).
 179 בגימטריא "רות" (נסמן בתורת מנחם – התוועדויות
 חס"ט ס"ע 121) – שזהו א' הטעמים להמנהג לומר מגילת רות
 בחג השבועות (ראה טעמי המנהגים עניני חגה"ש סתר"כ).
 180 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות שם. וש"נ.
 181 סנהדרין נט, רע"א. וש"נ.

1 וזהו גם מה שמצינו שבתור הכנה לפרקי אבות, שהתחלתם בכללות הענין דמ"ת, "משה קיבל תורה
2 מסיני ומסרה כו", מקדימים מאמר המשנה¹⁸² "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר¹⁸³ ועמך
3 כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר" – שדוקא מצד זה שבנ"י הם "נצר מטעי
4 מעשה ידי" (של הקב"ה), נעשו מוכשרים לקבל את התורה.

5 וזהו החידוש שנפעל במ"ת בכל סדר ההשתלשלות – שנתחדשה בעולם מציאות חדשה של בני
6 שמוכשרים לקבל את התורה; ומה שלאח"ז ישנו ענין של גיור, שזוהי מציאות חדשה, שהרי "גר שנתגייר
7 כקטן שנולד דמי"¹⁵ (בדוגמת ענין הגירות שבמ"ת¹⁸⁴) – הרי זה בהמשך ובצירוף למציאות של בני
8 שישנה כבר מקודם, כך, שבעולם אין זו מציאות חדשה; בנוגע לגר עצמו, הרי הוא מציאות חדשה,
9 אבל לא בנוגע לעולם, שבו ישנה כבר המציאות של בני מאז שנתחדשה במ"ת.

10 כח. וביאור הענין בפרטיות יותר:

11 מהחילוק שבין "עליונים" ל"תחתונים" – ש"תחתונים" הם בהגבלה, משא"כ "עליונים" הם למעלה
12 מהגבלה. ומזה מובן שהשייכות של בני לכללות הענין דמ"ת שעי"ז "תחתונים יעלו לעליונים", צריכה
13 להתבטא בענין של העדר ההגבלה – ענין הנצחיות, בדוגמת הנצחיות של הקב"ה, כמ"ש¹⁸⁵ "אתה הוא
14 ושנותיך לא יתמו".

15 [ואף שלכאורה לא שייך ענין של נצחיות בדבר שהוא בגדר הזמן, שהרי זמן (שהוא מורכב מרגעים)
16 ונצחיות הם שני הפכים – הרי זה ע"ד שמצינו בנוגע לבריאת שמים וארץ, דכתיב¹⁸⁶ "אלה תולדות
17 השמים והארץ בהבראם", שהם "חזקים כיום הבראם"¹⁸⁷, שזהו"ע תוקף הנצחיות, והיינו, שהקב"ה
18 הטביע בשמים וארץ שהם עצמם יהיו קיימים באופן נצחי, ועד שהסיבה לכך שיופסדו לעתיד לבוא היא
19 רק לפי שאז יהי רצון הבורא שיפסדו כו"¹⁸⁸].

20 וענין זה מצינו להלכה בנגלה דתורה¹⁸⁹ – שאין מיתה בציבור, שלכן, כשעלו בני מן הגולה בימי
21 עזרא, הקריבו קרבנות על חטא ע"ז שעבדו בימי צדקיהו, אע"פ שכבר מתו אלה שעבדו ע"ז¹⁹⁰.

22 והרי דין זה שייך אצל בני דוקא – ולא רק במעמד כל עם ישראל בשלימותו, אלא אפילו חלק ממנו,
23 כמו בעליית עזרא, שמספר העולים הי' כארבעים אלף¹⁹¹, שאינו עולה אפילו לרובו של שבט, ואעפ"כ
24 הי' להם דין ציבור בכל הפרטים, החל מהקרבת קרבן ציבור, שכל יחיד משתתף בו ע"י נתינת מחצית השקל
25 באופן ש"מוסרו לציבור יפה יפה"¹⁹²;

26 משא"כ אוה"ע, שאצלם לא שייך הגדר של ציבור, כדאיתא בגמרא¹⁹³ בנוגע לטומאה "יצא עובד
27 כוכבים שאין לו טומאה . . דאמר קרא¹⁹⁴ ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל,
28 במי שיש לו קהל, יצא זה שאין לו קהל", ועאכו"כ שלא שייך אצלם הענין דאינו מת (ענין הנצחיות)¹⁹⁵.

29 כט. ובעומק יותר – מודגש הדבר בגדר המציאות ד"ציבור" גופא:

30 "ציבור"¹⁹⁶ – הוא לא רק קיבוץ של כו"כ פרטים יחדיו, אלא שע"י קיבוץ הפרטים נעשית מציאות

(192) ראה ר"ה ז, סע"א ואילך. וש"נ.

(193) נזיר סא, ריש ע"ב.

(194) חוקת יט, כ.

(195) ראה מפענ"צ פ"א סי"א. סי"ג. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע'

273 הערה 38. חכ"ב ע' 27. וראה גם תורת מנחם – התועדויות שם.

(196) ראה שם פ"ד ס"ב ואילך. הנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 106

הערה 50. וראה גם תורת מנחם – התועדויות שם ריש ע' 197. וש"נ.

(182) שם ר"פ חלק.

(183) ישעי' ס, כא.

(184) ראה יבמות מו, א"ב. וש"נ.

(185) תהלים קב, כח.

(186) בראשית ב, ד.

(187) ירושלמי ריש ברכות.

(188) ראה הנסמן בלקו"ש ח"ה ע' 97 הערה 19.

(189) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"א ע' 302. וש"נ.

(190) ראה הוריות ו, א. תמורה טו, ב.

(191) עזרא ב, סד.

1 חדשה שלמעלה מהפרטים, היינו, לא רק כלל של הפרטים, אלא כלל שלמעלה מפרטים, שלכן נשאר
2 בקיומו גם לאחרי שבטלה מציאות הפרטים.

3 וצריך להבין: כיון שמציאות חדשה זו נעשית ע"י קיבוץ הפרטים – כיצד ניתוסף ונתחדש בה ענין
4 שלמעלה ממציאות הפרטים, עד כדי כך, שגם לאחרי שבטלה מציאות הפרטים שמהם מורכב הציבור
5 (שכבר מתו היחידים), קיימת מציאות הציבור (אין מיתה בציבור)?!

6 והביאור בזה:

7 מציאותם של בני"ה היא – "חלק הוי' עמו", "חלק" מהעצם דלמעלה – "הוי' אחד", שאינו מורכב
8 מפרטים ח"ו. וכיון שהעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו, נמצא, שגם כאשר בני"ה נמצאים
9 למטה במציאות וציוור מוגבל של פרטים, יש בכל אחד ה"עצם" שבו, שזוהי מציאותו האמיתית.

10 אלא, שמציאות אמיתית זו היא בכח ובהעלם במציאות והציוור המוגבל של כל פרט ופרט. ובענין זה
11 הוא החידוש שנעשה ע"י קיבוץ הפרטים – שמתגלית ויוצאת מן הכח אל הפועל מציאותם האמיתית
12 שהיא למעלה מהמציאות והציוור המוגבל של כל פרט ופרט בפ"ע – "חלק הוי' עמו", חלק מן העצם
13 דלמעלה.

14 וזהו גם הטעם שאין מיתה בציבור – כי, ענין המיתה שייך רק ביחס להמציאות והציוור המוגבל
15 שבזה חלוקים היחידים זמ"ז, אבל המציאות האמיתית שלהם (שמתגלית ובאה מהכח אל הפועל ע"י
16 קיבוץ הפרטים למציאות של ציבור), "חלק הוי' עמו" – הוי' נצח.

17 בסגנון אחר קצת: ענין הנצחיות ישנו במציאות הציבור ("קהל") עצמה (שזהו החידוש ד"ויקהל
18 משה"197), והעובדה ש"אין מיתה" היא רק הוכחה שזהו ציבור אמיתי.

19 ל. ועפ"ז מובן הטעם שענין וגדר ה"ציבור" שייך רק אצל בני"ה, משא"כ אצל אוה"ע הרי "עכור"ם
20 .. אין לו קהל":

21 ובהקדמה, שהדין והגדר של "מלך" – שנעשה רק ע"י קיבוץ כו"כ יחידים להיות מציאות של "עם",
22 שהרי "אין מלך בלא עם"198 – מצינו גם אצל אוה"ע, כמ"ש אדמו"ר הזקן בשולחנו ש"מלך אפי' נכרי
23 שכבש איזו מדינה במלחמה קונה אותה כו"199, "אין זה גזל, שהקרקע נקנית בכיבוש מלחמה קנין
24 גמור"200,

25 וראי' לדבר – מהא ד"עמו" ומואב טיהרו בסיחון" (דאע"פ שנאמר201 "אל תצר את מואב", וכן בעמו"ן
26 כתיב202 "אל תצורם", מ"מ, כבשו בני"ה את חשבון שהיתה של מואב, לאחרי שכבשה סיחון ממואב,
27 וכמו כן בנוגע ל"ארנון עד יבוק"203 שכבש סיחון מבני עמון)204, כי, אע"פ ש"קרקע אינה נגזלת"205,
28 מ"מ, במה דברים אמורים, דוקא כשלקיחת הקרקע היא ע"י יחיד, משא"כ כשנלקחת בכיבוש מלחמה
29 ע"י מלך.

30 ונמצא, שגם אצל אוה"ע ישנו הגדר של קיבוץ כו"כ יחידים למציאות של "עם" (שרק אז שייך דין
31 וגדר של מלך), ואעפ"כ, אין אצלם מציאות של "ציבור" – "עכור"ם .. אין לו קהל".

32 וההסברה בזה – שקיבוץ כו"כ יחידים להיות "עם" פועל רק שניתוסף תוקף במציאות שלהם, שמצד
33 זה נעשה דין וגדר של מלכות כו", אבל אין זה שייך לענין וגדר ה"ציבור" שישנו בבני"ה דוקא, שענינו

(201) דברים ב, ט.

(202) שם, יט.

(203) חוקת כא, כד.

(204) גיטין לח, א (ובפרש"י).

(205) סוכה ל, ריש ע"ב. וש"נ.

(197) ר"פ ויקהל. וראה יל"ש שבהערה 122.

(198) רבינו בחיי עה"פ וישב לח, ל. ועוד. תניא שעהיה"א רפ"ז. ובכ"מ (נסמן בתורת מנחם – סה"מ תשרי ע' רלד הערה 86).

(199) חו"מ הל' הפקר ס"ג.

(200) אר"ח סתרמ"ט ס"י.

1 התגלות המציאות האמיתית של ישראל שלמעלה מהגבלה – "חלק הוי' עמו", שמצד זה יש בהם ענין
 2 הנצחיות (אין מיתה בציבור), כנ"ל.
 3 וזהו גם הטעם שאצל אוה"ע יכולה להתבטל מציאות העם²⁰⁶ – כפי שמצינו²⁰⁷ ש"כשעלה סנחריב
 4 מלך אשור בלבד כל האומות ועירבם זה בזה וכו'", ובמילא נתבטלו גררי העמים דעמון ומואב וכיו"ב,
 5 והיינו, לפי שמציאותם של אוה"ע היא מציאות מוגבלת ולא מציאות נצחית, שלכן שייך בה ענין של
 6 ביטול.
 7 לא. ויש להוסיף, שענין הנצחיות שבישראל מתבטא לא רק בדין שאין מיתה בציבור (שזהו מצד
 8 התגלות אמיתית המציאות דישאל שלמעלה ממציאותם המוגבלת בעולם למטה), אלא גם במציאותו של
 9 כל יחיד מישראל בשייכות לגוף הגשמי:
 10 ובהקדמה – שענין הבחירה בישראל אינו שייך לומר ביחס להנשמה, כי אם ביחס להגוף, כפי שמבאר
 11 אדמו"ר הזקן²⁰⁸ ש"ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות
 12 העולם".
 13 ומזה מובן שמצד ענין הבחירה בישראל שבמ"ת נעשה שינוי במציאות הגוף הגשמי של איש
 14 הישראלי, שהחל מלידתו (עוד לפני התחלת העבודה בקיום התומ"צ) שונה הוא מגופי אוה"ע, ולדוגמא
 15 – כפי שמצינו במסכת שבת¹⁰⁰ ש"עכו"ם. . כיון דאכלין שקצים ורמשים חביל (חס²⁰⁹) גופייהו²¹⁰,
 16 משא"כ בני, ובכללות יותר – "ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן"²¹¹ (זוהמת הגוף).
 17 ועד כדי כך, שבגופו של איש ישראל ישנו ענין הנצחיות – דאף שישנו ענין המיתה, סילוק הנשמה
 18 מן הגוף, הרי סוכ"ס יהי' הענין דתחיית המתים, ואמרו חז"ל¹⁸² "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא",
 19 דקאי על עולם התחי'²¹², שאז יהי' קיום הגוף דכאר"א מישראל באופן נצחי.
 20 [ולהעיר, שדעת הרמב"ם²¹³ היא שלאחרי התקופה דתחיית המתים חוזרים לעפרם, ואז יהי' תכלית
 21 שלימות השכר דעולם הבא לנשמות בלא גופים. אבל ההכרעה היא כדעת הרמב"ם²¹⁴ שתכלית שלימות
 22 השכר הוא בעולם התחי' לנשמות בגופים דוקא²¹⁵, ועפ"ז נמצא שהגוף ישאר בקיום נצחי].
 23 ויש להוסיף²¹⁶, שכיון שבתחיית המתים יהי' הגוף בקיום נצחי, הרי גם השינוי שנעשה בגוף בזמן
 24 המיתה אינו שינוי אמיתי, להיותו שינוי החוזר לברייתו שאינו קונה²¹⁷. ולאידך גיסא, בנוגע לאוה"ע –
 25 כיון שאצלם אין ענין הנצחיות²¹⁸, הרי גם בזמן שגופם קיים אין זה קיום אמיתי, כיון שזהו שינוי החוזר
 26 לברייתו²¹⁹.

214) בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל – ע' שט).
 215) ראה לקו"ת צו טו, ג. דרושי ש"ש סה, סע"ד. סהמ"צ
 להצ"צ מצות ציצית (דרמ"צ יד, ב).
 216) ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 84 ואילך. תורת מנחם –
 התוועדויות חנ"ה ע' 243 ואילך. וש"נ.
 217) ראה ב"ק צג, ב. צו, א. רמב"ם הל' גזילה פ"ב ה"י.
 שו"ע חו"מ סש"ס ס"ה.
 218) ולהעיר, ש"חסידי אומות העולם" יש להם חלק לעולם
 הבא (רמב"ם הל' מלכים ספ"ח) – כיון שמקיימים שבע מצוות
 שנצטוו בני נח לא מפני הכרע הדעת, אלא "מפני שצוה בהן
 הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו כו", שלכן, ישנו ציווי על
 ישראל "לכוף את כל באי עולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח"
 (רמב"ם שם).
 219) וע"ד שמצינו ב"גר" ש"סורו רע" (מכילתא משפטים
 כב, כ), ועאכו"כ בנוגע לגוי.

206) ועד"ז בכל יחיד מאוה"ע – שיכול להתבטל מציאות
 של גוי ע"י גיור, משא"כ בישראל, ש"אע"פ שחטא ישראל הוא"
 (סנהדרין מדר, רע"א), להיותו מציאות נצחית.
 207) רמב"ם הל' איסור"ב ספ"ב.
 208) תניא פמ"ט.
 209) פרש"י.
 210) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ד ע' 107. וש"נ.
 211) שם קמו, רע"א. – ואף ש"ע"י חטא העגל חזרה זוהמתן,
 הרי אין זה באותו אופן כמו שהי' לפני"ז (ראה לקו"ש חכ"א ע'
 151 הערה 52).
 212) כדמוכה מהמשך דברי המשנה "ואלו שאין להם חלק
 לעולם הבא, האומר אין תחיית המתים מן התורה", "הוא כפר
 בתחיית המתים לפיכך לא יהי' לו חלק בתחיית המתים, שכל
 מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה" (גמרא שם).
 213) הל' תשובה פ"ח ה"א"ב. פיה"מ לסנהדרין פרק חלק
 (ד"ה ועתה אחל).

- 1 והסיבה לענין הנצחיות שבגופו של איש ישראל היא – מפני שבו בחר הקב"ה, כאמור, ש"ובנו בחרת
2 מכל עם ולשון הוא הגוף כו".
- 3 וכיון שמצד בחירתו של הקב"ה בישראל נעשה בהם ענין הנצחיות, היינו, שמציאותם היא למעלה
4 מהמציאות המוגבלת של ה"תחתונים" – הרי מובן שהבחירה בישראל היא ההקדמה למ"ת, שע"ז נעשו
5 מוכשרים להחידוש דמ"ת ש"תחתונים יעלו לעליונים".
- 6 לב. ובעמדנו בחג השבועות, שבו חוגגים בשמחה את הבחירה בעם ישראל – הנה כאן המקום
7 להזכיר ולעורר אודות הענין האיום של "מיהו יהודי":
- 8 מדובר כאן אודות ענין הקשור עם כו"כ עניני תומ"צ, כמו נישואין, יבום וחליצה – שלא ידעו עם
9 מי להתחתן, ועד"ז את מי למול, ועל מי מחללין שבת בפקו"נ, וכיו"ב, ועד לג' הענינים הכי חמורים
10 דעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים²²⁰, שיש בהם החיוב ד"יהרג ואל יעבור"²²¹,
- 11 ויתירה מזה, שזהו ענין שמהרס את כל החידוש של מ"ת, שאז הי' הגיור של עם ישראל (שהתחלתו
12 ביצי"מ וסיומו במ"ת) – עם שאודותיו מפורש בתושב"כ (בקרא, שמקובל אפילו אצל ה"קראים") שבו
13 בחר הקב"ה להיות "סגולה מכל העמים" (לאחרי ש"ואשא אתכם גו' ואביא אתכם אליי")¹⁵⁰, כולל גם
14 "גרך אשר בשעריך"²²² שמצטרף לעם ישראל ע"י גיור כהלכה.
- 15 ואעפ"כ מעיז יהודי – לאחרי שמצרף אליו גוים, כולל גם ערבים – להודיע בכל העולם כולו, שהקב"ה
16 אמר אמנם שצ"ל גיור כהלכה, אבל הוא מאפשר שגויים ירשמו בתור יהודים גם ללא גיור כהלכה,
- 17 ומוסיפים לומר שזהו ענין שלטובת עם ישראל, ועד שזה "הישג דתי"! ... אף שהם בעצמם יודעים
18 את האמת – שאינם מרמים אף אחד, שהרי הכל יודעים שעושים זאת רק כדי להשאר על ה"כסא", ע"י
19 מילוי רצון פלוני ופלונית כו' (אף ש"אין שליח לדבר עבירה"²²³).
- 20 ועוד זאת, שמסביבו עומדים יהודים שיש בידם למחות ואינם מוחים²²⁴ – כידוע²²⁵ גודל החומר
21 שבדבר, אפילו במעמד ומצב שהקב"ה אומר "גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם", שכן,
22 גם "אם לפניך גלוי, להם מי גלוי"²²⁶.
- 23 לג. ולאחרונה ניתוסף בזה עוד ענין של פראות ("א' ווילדקייט"):
- 24 יש שמסכימים שצריך אמנם לתקן את החוק, שנוגע גם לאלו שאינם דתיים, וגם בחוץ-לארץ וכו',
25 אבל הם אומרים, שעכשיו אין זה הזמן המתאים לכך, כיון שצריך להתכונן לבחירות... ולאחרי שיסתיימו
26 הבחירות אז נראה...
- 27 (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק:) ב"חדר" היו מספרים מילתא דבדיחותא²²⁷, אודות יהודי
28 שהי' מטופל בבנים ובנות, שלצורך פרנסתו הי' "חוכר" אצל ה"פריץ", וה"פריץ" שכנע אותו להמיר את
29 דתו, וכאשר הערה עליו רוח ממרום לשוב ליהדותו, אימלך בדביתוהו, ואמרה לו: כיון שעכשיו סוף אדר,
30 מוטב לדחות זאת עד לאחרי הפסח, כדי לחסוך את הטירחא הגדולה שבהכנות לפסח, ובנתיים תמשיך
31 ה"עבודה זרה" ("די געטשקע") לעמוד בפנינת הבית! ...
- 32 וגם מה שמבטיחים לעשות לאחרי הבחירות – ראו כבר בעבר שלא קיימו שום הבטחה, במקרה שהי'
33 ספק ספיקא שהדבר עלול לפגוע ב"כסא" שלהם! ...

(220) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 224. וש"נ.
(221) סנהדרין עד, א.
(222) יתרו כ, יו"ד. ועוד.
(223) קידושין מב, ב. וש"נ.
(224) נזכר גם שיש כאלו שנותנים גם "ישר כח" וממון כו'.
(225) ראה שבת נד, סע"ב ואילך. וש"נ.
(226) ראה שם נה, א.
(227) ראה "די וועלט דערציילט" (ג.י. תרפ"ח) סיפור 515 (ע'
275 ואילך). וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ס"ע 499
ואילך. וש"נ.

1 לד. בהמשך הדברים נאמר שיש להזכיר בקיצור גם אודות חומר הענין של קבלת שוחד:
 2 התורה אומרת ש"השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים"²²⁸. כלומר, אין הכוונה שהוא יודע
 3 שזה דבר פסול ואעפ"כ אומר שזה דבר כשר, כמו לומר על גוי שהוא יהודי, או לומר על מי שאסור
 4 לבוא בקהל שהוא מותר לבוא בקהל (ועד"ז להיפך, שעל המותר לבוא בקהל אומר שאינו ראוי כו'),
 5 אלא השוחד מעוור את עיניו לחשוב שכן הוא האמת! הוא יכול להיות "חכם", ולערוך פלפול עם
 6 קושיות ותירוצים וכו', אבל השוחד מעוור את עיניו שלא לראות את הדברים לאמיתתם.
 7 והגע עצמך:

8 על התורה נאמר²²⁹ "הלא כה דברי כאש", "מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין
 9 טומאה"²³⁰, גם כאשר האדם הלומד הוא במעמד ומצב של היפך הטהרה; אבל יש דבר אחד ויחיד
 10 שמונע לפסוק דין בתורה (גם אם הוא במעמד ומצב של "מאן מלכי רבנן"²³¹) – לקיחת שוחד!
 11 ובמקרה של לקיחת שוחד, יש רק עצה אחת ויחידה – כדברי הגמרא²³² שצריך לומר "פסילנא לך
 12 לדינא", כיון שבענין זה שאודותיו קיבל שוחד שוב אינו נחשב ל"חכם" ו"צדיק" ("אויס חכם", "אויס
 13 צדיק"), ואדרבה, הוא עלול לסלף את הדין!
 14 לה. וסיים, שכוונת הדיבור בזה – אף שלכאורה מה יועיל שצועקים על זה פעם נוספת – שיתוספו
 15 עוד צועקים ("נאך שרייער'ס") שיצעקו על ענין זה וכו'.
 16 והעיקר – שכיון שאי אפשר לשער ולמדוד מה שהקב"ה יכול לעשות, הנה יה"ר שסוכ"ס תתבטל
 17 הגזירה, גם אם קשה לתאר זאת בדרך הטבע, ובפרט כשבאים ממ"ת, שפעל כמה ענינים נפלאים שבדרך
 18 הטבע הי' קשה לפעול אותם.

19 ויקויים מ"²³³ה' עוז לעמו יתן" – "אין עוז אלא תורה"²³⁴, ש"זאת התורה לא תהי' מוחלפת"²³⁵,
 20 ואף אחד אינו בעה"ב עלי', גם לא פלוני שצועק שיש לו "עוז" משלו [בה בשעה שיש לו רגש נחיתות
 21 כלפי הגוי ש"מסכים" לקחת 25 אלף דולר ולהיפטר ממיסים וכו', ולהירשם כיהודי], כיון שהאמת היא
 22 ש"אין עוז אלא תורה",
 23 ועי"ז – "ה' יברך את עמו בשלום", והיינו, שהדרך היחידה לפעול שלום בעולם ושלום בין כל בני'
 24 (יהיו מי שיהיו) היא – ע"י ההנהגה ע"פ "דבר ה' זו הלכה"²³⁶, ובאופן ש"מציון תצא (לא חוקת העמים
 25 ח"ו, אלא) תורה ודבר ה' מירושלים"²³⁷, ויקויים היעוד²³⁸ "ואשיבה שופטין כבראשונה" (כמשמעות
 26 דברי הרמב"ם²³⁹ שזה יהי' עוד לפני בוא המשיח, ועאכו"כ לפני ש"הרי זה משיח בודאי"²⁴⁰), בקרוב
 27 ממש.

28 * * *

29 לו. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה ועשית חג שבועות גו'.

30 * * *

רפ"ט. ה' מלכים פי"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד
 התשיעי.
 (236) שבת קלח, ב.
 (237) ישעי' ב, ג.
 (238) שם א, כו.
 (239) בפי"ה"מ לסנהדרין פ"א מ"ג. וראה גם לקו"ש ח"ט ע'
 105 הערה 74.
 (240) רמב"ם ה' מלכים ספי"א.

(228) פ' שופטים טז, יט.
 (229) ירמ' כג, כט.
 (230) ברכות כב, א.
 (231) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).
 (232) כתובות קה, ב.
 (233) תהלים כט, יא.
 (234) שהש"ר פ"א, ד. ועוד.
 (235) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה רמב"ם ה' יסוה"ת

1 לז. דובר בהתוועדות דערב חג השבועות²⁴¹ אודות דברי המדרש²³⁴ שהקב"ה אמר לבני"י "אני נותן
 2 לכם את התורה, אלא הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה", עד ש"אמרו הרי בנינו עורבים אותנו".
 3 וכיון שהתורה היא נצחית²⁴², בכל הפרטים שבה, הרי מובן שכן הוא גם בנוגע לפרט זה – שקיום
 4 התורה ע"י בני"י תלוי בכך שמבטיחים את ה"ערבות" של הילדים, ע"י שמחנכים אותם מקטנותם בדרך
 5 התורה והיהדות, וכמ"ש²⁴³ "חונך לנער גו' גם כי יזקין לא יסור ממנה".
 6 ובענין זה יש אחריות וזכות מיוחדת לאמהות (וכן בנות שמתכוננות להיות אמהות) בישראל – שבהם
 7 תלוי עיקר גידולו וחינוכו של הילד במשך כל הזמן ש"צריך לאמו"²⁴⁴ (משא"כ לאחר שגדל, שאז
 8 ניתוסף בחלקו של האב, ועד לשנים שבהם עיקר החינוך תלוי באב), החל מלידתו, "מן הבטן" – להעמיד
 9 את הבית (שהרי "חכמות נשים בנתה ביתה"²⁴⁵) על עמודי התורה שעליהם נשען בית ישראל, שבו יחונך
 10 הילד באופן שיהי' ראוי להקרא "שומר משמרת הקודש",
 11 – כפי שמצינו במנין בני לוי [ו"לא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש . . אשר נדבה רוחו אותו
 12 וכו"²⁴⁶] "מבן חודש ומעלה", שמיד "משיצא מכלל נפלים (ונעשה בר-קיימא) הוא נמנה לקרות שומר
 13 משמרת הקודש", כפי ש"למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן"²⁴⁷ –
 14 וכאשר הילד מגיע לגיל שבו צריכים לשלוח אותו למוסד חינוך – יהי' זה מוסד חינוך על טהרת
 15 הקודש, כך, שבחינוך בדרך התורה והיהדות גופא יהי' זה באופן הטוב ביותר, כטבע של הורים שלא
 16 מסתפקים לתת לילדיהם את המינימום המוכרח בלבד, ומה גם שה"מינימום" הוא שכל יהודי יהי' שייך
 17 ל"גוי קדוש"²⁴⁸, שלומד תורתנו הקדושה, וחי חיים קדושים, כראוי למי ש"נמנה לקרות שומר משמרת
 18 הקודש".
 19 לח. ובענין זה יש לנצל את ההזדמנות המיוחדת שקיימת בימי הקיץ – ע"י שמתכוננים לכך, כמו
 20 בכל דבר מסודר, בעוד מועד:
 21 כיון שבימי הקיץ יש חופש מלימודי חול – יכולים וצריכים לנצל זאת באופן שיתוסף ריבוי זמן
 22 ללימודי קודש, תורה ומצוות.
 23 ולכל לראש – ע"י "מחנות קיץ" (מחוץ לעיר, או "מחנות קיץ יומיים" בתוך העיר) שמתנהלים על
 24 טהרת הקודש, שבהם יקלטו את כל ילדי ישראל, גם אלו שבמשך שאר ימות השנה נמצאים בבתי-ספר
 25 שבהם לא לומדים מספיק יהדות, או בתי-ספר חילוניים לגמרי.
 26 ובפרט שבימי הקיץ יש גם מורים רבים שיש להם חופש, כך, שיכולים לנצל את מלוא הזמן לעסוק
 27 בחינוך בני ובנות ישראל, ולו על מנת לקבל פרס, ובלבד שיעסקו בחינוך מתוך מסירה ונתינה יותר מאשר
 28 לפי ערך קבלת הפרס.
 29 יש להרעיש אצל כל אלו שיש להם השפעה בשטח החינוך, ועאכו"כ אצל אלו שקשורים באופן ישיר
 30 עם מוסדות חינוך, וכן אצל ההורים, וכן אצל התורמים – אשר, מבלי הבט על המצב שהי' בשנים
 31 שעברו, יש "להפוך עולמות" כדי להבטיח שבימי הקיץ לא ישאר ילד יהודי אחד מחוץ למסגרת של
 32 חינוך הכשר, כיון שיכניסו את כולם – אם במוסדות שכבר קיימים, או במוסדות חדשים, מבלי להכנס
 33 לחשבונות של ממון כו', ואין לך דבר העומד בפני הרצון!

(245) משלי יד, א.

(246) רמב"ם הל' שמיטה ויובל בסופו.

(247) במדבר ג, טו ובפרש"י.

(248) יתרו יט, ו.

(241) בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 275

ואילך). וש"נ.

(242) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(243) משלי כב, ו.

(244) עירובין פב, א"ב. וש"נ.

לט. ועוד ענין בזה:

1
2 עיקר הסיבה לכך שיש הרבה ילדים שאינם מקבלים חינוך הכשר היא – בגלל העדר ידיעת ההורים
3 בגודל חשיבות הדבר.
4 ומהעצות לזה – שבכל מקום יהיו ספריות²⁴⁹ שבהם יוכלו לעיין בספרים שעוסקים בעניני חינוך וכו',
5 הן לקרוא בהם על אתר, או להשאילם למשך זמן,
6 – שעז"נ²⁵⁰ "אשרי... עושה צדקה בכל עת"²⁵¹, וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת, דרשו רבותינו...
7 זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאילן לאחרים" –
8 ושתהי' פרסומת על הדבר, ומתוך הדגשה שלא יצטרכו לשלם כסף עבור השימוש בספרים.
9 וההשתדלות בזה מוטלת על כל אחד, ולכל לראש – על אלו שבלאה"כ שייכים לעסקנות ציבורית,
10 ובפרט במוסדות חינוך, שבכל אחד מהם תהי' ספרי' כזו, כך, שגם הורי הילדים ובעלי-הבתים של
11 העסקנים יוכלו להשתמש בה.
12 מ. ובנוגע להוצאות בכהנ"ל – הנה בלי-נדר ישתתפו מכאן בסכום שבין מעשר ל"עשר אעשרנו"²⁵².
13 ויה"ר שתימצא ההיענות הנכונה – להשקיע את עצמו ("אריינווארפן זיך") במסירה ונתינה, מתוך
14 אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל, בניצול ימי הקיץ להקמת מחנות-מחנות של ילדי ישראל עוסקים
15 בתורה ומקיימים מצוות, דבר שיגרום נחת-רוח יהודי אמיתי להורים ולזקנים, בידעם שזוהי ה"ערכות"
16 האמיתית לקיום התומ"צ.
17 ואז יקיים הקב"ה הבטחתו: "אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם"¹⁴⁵, וכל הברכות המנויות
18 בפרשה, עד "ואולך אתכם קוממיות"¹⁴⁸ – ש"בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"²⁵³, נלך לקבל פני
19 משיח צדקנו, בקרוב ממש.
20 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה, ולאח"ז ניגון רבינו הזקן בן ד' הככות (בבא הד' –
21 ג"פ), והניגון "ניע זשוריצי כלאפצי"].

* * *

22
23 מא. בין הענינים דמ"ת – היא ההכנה לכניסה לארץ ישראל, "ארץ טובה ורחבה"²⁵⁴, "ארץ אשר גו'
24 עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"²⁵⁵, שהרי המסע הראשון לאחרי מ"ת הי' באופן
25 שהלכו מהלך י"א יום בשלשה ימים, כדי למהר את הכניסה לארץ²⁵⁶, ובאופן שכל צרכיהם היו להם מן
26 המוכן, "לחם מן השמים"¹¹⁷ (שבו טעמו כל הטעמים)²⁵⁷, מים מבארה של מרים, וענני הכבוד שהיו
27 מכבסים ומגהצים את כסותם כו'¹¹⁸.
28 ומזה מוכן, שכאשר הענין דמ"ת מתחדש בזמן מ"ת בכל שנה ושנה – מתחדשת גם ההכנה לכניסה
29 לארץ ישראל (הן כפשוטה, אצל אלו שנמצאים בחוץ-לארץ, והן אצל אלו שנמצאים בארץ ישראל)
30 בגאולה העתידה לבוא.
31 וההכנה לזה – עי"ז שמנצלים את ימי הגלות האחרונים להתנהג (בעצמו, ולהשפיע גם על הזולת
32 להתנהג כן) באופן שיראו בגלוי ש"מציון תצא תורה גו'"²³⁷, ע"י לימוד התורה וקיום המצוות, ועד
33 שזוכים לביטול הגלות, ולקבל פני משיח צדקנו, שיוליכנו קוממיות לארצנו, ויבנה מקדש במקומו ויקבץ

(249) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"א ע' 128. וש"נ.

(254) שמות ג, ח.

(255) עקב יא, יב.

(256) ראה פרש"י דברים א, ב.

(257) יומא עה, א.

(250) כתובות נ, טע"א.

(251) תהלים קו, ג.

(252) ויצא כח, כב. וראה שפ"ח עה"פ.

(253) בא יו"ד, ט.

1 נדחי ישראל²⁴⁰, שלכן יתחייבו אז בכל המצוות שבתורה, גם אלו התלויות בארץ ובביהמ"ק כו'²⁵⁸, וגם
2 לימוד התורה יהי' באופן שמישיח ילמד תורה את כל העם²², בגאולה האמיתית והשלימה למטה מעשרה
3 טפחים, בקרוב ממש.

4 [לאחרי ברכת המזון, תפלת ערבית והבדלה, חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכל הנאספים
5 שיחיו מ"כוס של ברכה", ואח"כ בירך ברכה אחרונה.

6 טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "אתה בחרתנו"].

(258) ראה רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

המשך ביאור למס' בנא מציעא ליום ראשון עמ' א

38 רב כהנא אמר, מסתלק מניטעת הכרמים, אבל וְשָׁקֵל – נוטל הוא
39 שְׁבָחָא, שכוונתו היתה שכאשר יפסיד, יסתלק מלעבוד, אבל יטול
40 השבח. ומוֹדָה רב כהנא, דאי אמר במפורש אי פסידנא מסתלקנא
41 בלא שְׁבָחָא – אם אפסיד אסתלק לגמרי ואף לא אטול השבח, אכן
42 מסתלק בלא שְׁבָחָא. רבא אמר, אף אם אמר שיסתלק בלא ליטול
43 השבח שנשאר, אִסְמַכְתָּא היא – אמר כן רק בגזומא שאדם מבטיח
44 את חבריו כדי שיסמוך עליו, שאם יפסיד יסתלק מהכל, וְאִסְמַכְתָּא
45 לא קניא – ואין דבריו תופסים כקנין, ולכן אף שאמר שלא יטול
46 כלום, אינו מפסיד מחמת דבריו.
47 מקשה הגמרא על דעת רבא: וְלִרְבָּא, מאי שָׁנָא – מה שונה דין זה
48 מְהָא דְרַתְּנָן – ממה ששינונו במשנה (לעיל קד.). המקבל שיה
49 מחבירו לזורעה ולא זרעה, משלם לבעל השדה כמה שהיתה
50 ראויה לעשות, משום שכך כותב לו אִם אֹכִיר – אעשה את השדה
51 בורה, וְלֹא אֶעְבֵּד – ולא אעבוד להצמיח בה פירות, אֲשֵׁלֶם כְּמִיטְבָּא
52 – במיטב, ואין אומרים שנחשב כאסמכתא, אלא צריך לשלם כפי
53 שאמר, ואף כאן עליו להפסיד כל השבח כפי שאמר.
54 מתרצת הגמרא: הָתָם במשנה לא חייב לקנוס את עצמו יותר מכפי
55 הראוי, אלא מאי דְאִפְסִיד מְשַׁלֵּם, והרי הפסיד את כל מה שהיה
56 ראוי לצמוח אילו היה עובד בה, וְהָכָא – גם כאן ראוי שנאמר כן,
57 דְמֵאֵי דְאִפְסִיד מְנִיבִין לֵיהּ – מנכים מחלקו את השבח שהפסיד,
58 וְאִידֵךְ יְהִיבִין לֵיהּ – ומכל מקום את שאר השבח שנשאר נותנים לו.
59 מעשה נוסף: אדם ושמו רובינא, שְׁתֵּלָא דְרַבִּינָא הָהּ – היה נוטע
60 כרמים בקרקעותיו של רבינא, ועובד בהם כאריס לקבל מחצית
61 הפירות הצומחים בהם. פעם אחת אִפְסִיד רובינא ולא השביחו
62 הפירות, ומחמת כן סִלְקֵיהּ – סלקו רבינא. אֲתָא לְקַמְיָה דְרַבָּא – בא
63 רובינא לפי רבא, אָמַר לֵיהּ, הָוֵי מֵרַ מֵאֵי קָא עָבִיד לִי – יראה הרב
64 מה עשה לי רבינא. אָמַר לֵיהּ רבא לרובינא, שְׁפִיר עָבִיד – טוב עשה
65 רבינא שסילקך משדותיו. אָמַר לֵיהּ רובינא, הָא – הרי לא התרה פי
66 קודם שסילקני, וכיצד יכול לסלקני בלא התראה. אָמַר לֵיהּ רבא,
67 לֹא צָרִיכָא – לא היה רבינא צריך לְהִתְרוֹת בך מפני שאתה
68 כמותרה ועומד, כיון שאם תפסיד לא יוכל רבינא בעל הקרקע
69 להשיב לעצמו את הרווח שהפסיד. וְרַבָּא לְמַעְמֵיהּ – לשיטתו,
70 דְאָמַר רַבָּא, מְקַרְי דְרַבְּרִין – מלמד תינוקות, וכן שְׁתֵּלָא – נוטע
71 כרמים בשדות אחרים ועובד בהם כאריס ונוטל מחצית הפירות
72 שצומחים בהם, וכן מְקַרְיָא – טבח השוחט ובודק את הבהמות, וכן
73 אֹיפְנָא – מודהל תינוקות,

1 מעשה נוסף: רב ביבי בר אבין קביל אֲרַעָא – קרקע בחכירות, וְאִהְדֵּר
2 לֵיהּ מְשֻׁנְיָתָא – וכמין שן של סלע הר הקיפה את הקרקע, וְקִדְחוּ
3 בִיהּ וְרִדְתָּא – וצמחו על סלע זה עצי זרדים. כִּי קָא מִיִּסְתַּלְק רב
4 ביבי, אָמַר לֵהּ לבעלי הקרקע, הָבוּ לִי שְׁבָחָא שהשביחו אילנות
5 אלו. אָמַר רב פפי לרב ביבי, מְשֻׁם דְאִתִּיתוּ מְמוּלְאֵי – משום שאתם
6 מבית עלי, ממשפחה רעועה, אָמַרְתוּ מִילֵי מוּלְיָתָא – אומרים
7 אתם דברים שאינם נכונים, הלא אָפִילוּ רב פפא לא אָמַר שרוצה
8 השבח שהשביחו האילנות שצמחו בשדה, אֲלָא מְשֻׁם דְאִית לֵיהּ
9 פְּסִידָא – שנגרם לו הפסד בכך, שהרי צמחו במקום הראוי לזריעה,
10 אבל הָכָא שצמחו בסלע שאינו מקום זריעה, מאי פְּסִידָא אִית לֵךְ
11 – איזה הפסד יש לך, הרי אף אם לא היה צומח לא היית זורע שם,
12 ולכן אינך זכאי ליטול בשווי השבח שהשביחו אילנות אלו:
13 רב יוסף הוה לֵיהּ הָהּוּא שְׁתֵּלָא – היה לו אדם שהיה נוטע כרמים
14 בקרקעותיו, ועובד בהם כאריס גם לאחר שיתעם כל ימיהם,
15 לקבל בשכרו מחצה מהם. לימים שָׁכַיב – מת, וְשָׁבַק חֲמִשָּׁה
16 הַתְּנוּוֹתָא – והשאיר אחריו חמשה חתנים. אָמַר רב יוסף, עַד
17 הָאִידִנָא הוּד – עד עתה עבד בשדותי אדם אחד, וְהִשְׁתָּא – עתה
18 חֲמִשָּׁה. עַד הָאִידִנָא לֹא הָווּ קָמְכוּ אִהְדֵּרִי – עד עתה שאחד היה
19 עובד, לא היה סומך על אחרים, וְלֹא מְפַסְדוּ לִי – לא היו נפסדים
20 הכרמים, אבל הִשְׁתָּא חֲמִשָּׁה אַנְשִׁים, וְקָמְכוּ אִהְדֵּרִי – יסמכו כל
21 אחד על עבודתו של השני, וּמְפַסְדוּ לִי. לכן אָמַר לֵהּ רב יוסף
22 לאותם החמשה, אי שְׁקִלְתוּ שְׁבָחֵיכוּ – אם תיטלו את השבח
23 שמגיע לכם בירושת חותנכם, דהיינו מחצה מן הפירות שצמחו
24 בשדותי עד עתה, וּמְסַלְקִיתוּ – ותסתלקו משדותי, מוּטְבָּ, וְאי לא,
25 מְסַלְקִנָא לְבוּ – אסלק אתכם בלא שְׁבָחָא. ורשאי אני לעשות כן,
26 כפי דְאָמַר רב יהודה, וְאִיתִימָא רב הונא, וְאִיתִימָא רב נחמן, הֵא
27 שְׁתֵּלָא דְשָׁכַיב – הנוטע כרמים בשדות אחרים ועובד בהם כאריס
28 ונוטל מחצה מהם, ומת, ויִרְשִׁים דִּילֵיהּ מְסַלְקִין לֵהּ בְּלֹא שְׁבָחָא –
29 יכול בעל הקרקע לסלק את יורשיו בלא שיקבלו בשבח השדה
30 כלל. ומסיימת הגמרא: וְלֹא מִלְיָתָא היא – ודבר זה אינו נכון, אלא
31 נוטלים בשבח ככל ירושה שהוריש להם.
32 מעשה נוסף: הָהּוּא שְׁתֵּלָא – מעשה באדם שהיה נוטע כרמים
33 בקרקעות אחרים ועובד בהם כאריס, דְאָמַר לֵהּ לבעלי השדות,
34 אי מְפַסְדִּינָא מְסַלְקִנָא – אם יהיה הפסד מחמתי אסתלק, ולבסוף
35 אכן אִפְסִיד חלק מהשבח הראוי לבוא, ועדיין נשאר שבח בכרמים
36 שנטע. אָמַר רב יהודה, מְסַלְקִי בְּלֹא ליטול כלל שְׁבָחָא מהפירות
37 שנשארו, שכך מפרשים אנו את כוונתו שיסתלק בלא ליטול כלום.

התוועדות

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

א. [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ניגון שמחה, ואחרי כן אמר:]

במתן תורה נאמר¹ "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק", דהיינו שבני ישראל עמדו בתנועה של יראה. ולכן אמר להם משה רבנו "אל תיראו"², דהיינו שלא יעמדו בתנועה של יראה.

אבל בנוגע לדורות – איתא בגמרא³ "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע", דהיינו, שהענין דמתן-תורה שישנו באופן תמידי – כפי שאנו אומרים "נותן התורה", לשון הווה⁴, כיון שמתן-תורה ישנו בכל יום ויום, ובפרט בחג השבועות, "זמן מתן תורתנו" על כל השנה – צריך להיות מתוך יראה דווקא.

והנה, אף על פי שבגמרא נאמר שצריך להיות ענין היראה, הרי בזהר⁵ (בחלק שאומרים ב"תיקון ליל שבועות") איתא להיפך – "התם (במתן-תורה) יאות הווה למהווי דחיל, אנן בחביבותא תליא מילתא", דהיינו שצריך להיות התנועה דאהבה, היפך היראה.

ב. ויש לבאר תיווך הדברים – בהקדים שספר הזהר הוא חיבורו של רשב"י, שעניינו הוא החיבור דנגלה דתורה ופנימיות התורה.

וכידוע⁶ שהיו תנאים שעיקר עסקם היה בנגלה דתורה, וכמו כן היו גם "מארי קבלה"; ואילו עניינו של רשב"י היה בשני הענינים – בנגלה ובפנימיות התורה, כיון שרשב"י חיבר נגלה דתורה ופנימיות התורה יחד, דהיינו שגם בנגלה דתורה גילה את הפנימיות שבה.

וכן הוא גם בנדון דידן, שמאמר הזהר "אנן בחביבותא תליא מילתא" אינו סותר לדברי הגמרא "אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע", אלא שבזהר מגלה את פנימיות הפירוש בגמרא – שהיראה הרצויה היא באופן ש"בחיבותא תליא מילתא", היינו, שגם היראה צריכה להיות מצד אהבה, כמבואר בתניא⁷ שישנו "דחילו הנכלל ברחימו".

ג. וביאור הענין:

כדי לבוא לידי יראה – ישנם שני אופנים: אפשר לבוא לידי יראה על ידי התבוננות השייכת ליראה, ואפשר לבוא לידי יראה על ידי אהבה, שזהו ענין "דחילו הנכלל ברחימו". וזהו מה שכתוב בזהר "אנן בחביבותא תליא מילתא" – שהיראה דמתן-תורה צריכה להיות יראה שמצד אהבה.

כאשר ניגשים למתן-תורה מתוך תנועה של יראה – הרי זה פועל שנבהלים ונעמדים מרחוק ("מען שרעקט זיך אָפּ און מען שטייט פון ווייטן"), וכפי שהיה בשעת מתן-תורה – "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק" (ועל זה איתא בזהר⁸ דקאי על "העם" דייקא, דהיינו הערב רב, ולא על בני ישראל האמיתיים);

ואילו הגישה הטובה ונעימה יותר ("געשמאַקער און בעסער") היא – היראה הבאה מצד אהבה.

וענין זה נוגע גם לקיום המצוות – שמצד גודל אהבתו להקב"ה הרי הוא ירא להיות נפרד ממנו, ומצד זה נזהר בשמירת מצוות לא תעשה.

(1) יתרו כ, טו.

(2) שם, יז.

(3) ברכות כב, א. וש"נ.

(4) ראה שלי"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ.

(5) ח"ג קכח, א.

(6) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' שב ואילך. וש"נ.

(7) ספי"ט.

(8) ח"ג קכה, רע"ב (ברע"מ).

- 1 וכאשר היראה היא מצד אהבה, אזי גם ההמשכה מלמעלה היא באופן אחר: בכלל, ישנו חילוק בין
2 מצוות עשה ומצוות לא תעשה – ששמירת מצוות לא תעשה פועלת רק הדחה וצחצוח הכלי, אבל לא
3 המשכת אור, ואילו קיום מצוות עשה פועל המשכת אור. אבל כאשר היראה היא מצד אהבה – אזי נפעל
4 גם על ידי שמירת מצוות לא תעשה (לא רק הדחה וצחצוח הכלי, אלא גם) המשכה.
- 5 ד. הענין האמור – שהיראה צריכה להיות מצד אהבה – מתאים גם על פי נגלה דתורה:
6 יראה – היא מצות עשה, והרי השורש לכל מצוות עשה הוא אהבה (כידוע? שיראה היא שורש למצוות
7 לא תעשה, ואילו השורש למצוות עשה הוא אהבה דווקא). וכיון שהשורש ליראה (כמו לכל שאר מצוות
8 עשה) הוא אהבה – צריכה גם היראה עצמה להיות מצד אהבה.
- 9 ועל פי זה יש לבאר מה שכתב אדמו"ר הזקן ב"חינוך קטן"¹⁰ בענין "חנוך לנער על פי דרכו גם כי
10 יזקין לא יסור ממנה"¹¹, ומקדים לבאר ש"שורשי עבודת ה' ויסודותיה הן דחילו ורחימו, היראה שרש
11 ויסוד לסור מרע והאהבה לועשה טוב", ולאחר שמבאר בארוכה כמה מדרגות באהבה, מסיים "אך כי
12 יפול לא יוטל כתיב"¹². כי נשאר בה בחינת רשימו ממדרגתו הראשונה, אך עיקרה מאהבה שנתחנך והורגל
13 בה מנעוריו – דלכאורה אינו מובן: כיון ש"שורשי עבודת ה' ויסודותיה הן דחילו ורחימו" (כמו שנאמר
14 לפני זה), היינו, שצריך להיות אהבה וגם יראה – מהי הפעולה בכך שלא יסור "מאהבה שנתחנך והורגל
15 בה", בשעה שצריך להיות גם יראה? – אך הביאור הוא על פי הנ"ל, שהיראה באה מצד האהבה.
- 16 וזהו מה שכתוב בזוהר "אנן בחביבותא תליא מילתא" – שהדרך ללימוד התורה וקיום המצוות, הן
17 קיום מצוות עשה והן קיום מצוות לא תעשה, הוא באהבה ("בחביבותא"), דאף שהשורש דמצוות לא
18 תעשה הוא יראה – הרי היראה גופא צריכה להיות מצד אהבה, כנ"ל.
- 19 ה. והנה, דובר לעיל¹³ שההכנה למתן-תורה צריכה להיות על ידי אהבת ישראל, שכל בני ישראל יהיו
20 יחד "כאיש אחד", כמו שנאמר במתן-תורה "ויחן", לשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד"¹⁴.
- 21 וכשם שנתבאר לעיל שאהבה היא הדרך (לא רק למצוות עשה, אלא) גם למצוות לא תעשה, כן הוא
22 גם באהבת ישראל – שהאהבה צריכה להיות לכל בני ישראל בשווה, מבלי הבט על פשעי הזולת, שהרי
23 האהבה להזולת צריכה להיות כמו האהבה לעצמו, כמו שנאמר¹⁵ "ואהבת לרעך כמוך", והרי בנוגע
24 לאהבת עצמו נאמר¹⁶ "על כל פשעים תכסה אהבה".
- 25 וכאשר ישנה אצלו האהבה לזולת באופן זה (מבלי הבט על מעמדו ומצבו כו') – אזי מעורר גם את
26 האהבה מלמעלה אליו באופן זה, כמו שנאמר¹⁷ "אהבתי אתכם אמר הוי", מבלי הבט על מעמדו ומצבו
27 הלא טוב.
- 28 ועל ידי זה – ביכולתו לילך למתן-תורה ולקבל את התורה, ובדרך ממילא – לקבל גם את "טבעת
29 הקידושין" שנתן הקב"ה במתן-תורה, שזהו מה שנאמר¹⁸ "ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה
30 גר"¹⁹.

(9) תניא פ"ד. וראה ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לשם (ע' מט). וש"נ.

(10) עה, ב ואילך.

(11) משלי כב, ו.

(12) תהלים לו, כד.

(13) שיחת ש"פ במדבר, מבה"ח סיון ס"ז. ס"ד ("דבר מלכות" פ' במדבר ע' יד. ע' טז). וראה גם שיחת שבת מבה"ח סיון דאשתקד* (תורת מנחם - התוועדויות ח"ח ע' 169 ואילך).

(14) יתרו יט, ב ובפרש"י. וראה מכילתא שם.

(15) קדושים יט, יח.

(16) משלי יו"ד, יב.

(17) מלאכי א, ב. וראה זהר שבערה 5.

(18) בחוקתי כו, ד.

(19) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ריש ע' רעז

(נעתק ב"היום יום" כח תשרי). וראה גם שיחת יום ב' דחג השבועות דאשתקד ס"כ* (תורת מנחם - התוועדויות ח"ח ע' 221).

(* מזכרת במכתב כ"ט אייר שנה זו (אגרות- קודש ח"ט ע' עז).

1 [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן "צמאה לך נפשי", "הודיעני ה' קיצי"20, וניגון הבעל שם טוב,
2 ואמר, שהיום הוא ה"אָרְצִיִּיט" של דוד המלך והבעל שם טוב21].

3 * * *

4 ו. ציוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל וידבר אלוקים גו'.

5 * * *

6 ז. לפני עשר שנים, בחג השבועות תש"ד, סיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר22, שאצל רבותינו נשיאינו
7 היה הסדר ביום ב' דחג השבועות, לומר מאמר דא"ח, וכן לחזור "תורה" או לספר סיפור מהבעל שם
8 טוב.

9 וסיפר אז כ"ק מורי וחמי אדמו"ר:

10 מנהגו של הבעל שם טוב היה לנסוע מעיר לעיר ומכפר לכפר, לקבץ מסביבו אנשים נשים וטף, לדבר
11 עמם ולספר להם סיפורים ולקרנם כו'. פעם הגיע הבעל שם טוב לעיר אחת, קיבץ סביבו יהודים, אנשים
12 נשים וטף, ואמר בפניהם:

13 כתיב23 "אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך". בבני ישראל יש
14 מדרגות: אלו שבבחינת "חצריך", ואלו שבבחינת "קדוש היכלך". אמנם, על ידי הענין ד"אשרי" – ראשי
15 תיבות "אמן יהא שמי' רבא" – שלזה שייכים גם אנשים פשוטים, נעשה "תבחר ותקרב", שכולם הם
16 בשווה.

17 ועל ידי "תורה" זו – סיים כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – עורר הבעל שם טוב אצל יהודים חביבות
18 באמירת "אמן יהא שמי' רבא".

19 ח. באותה התוועדות – דחג השבועות תש"ד24 – דיבר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אודות הענין שפעל
20 מתן-תורה במשה רבנו:

21 אצל כל בני ישראל – פעל מתן-תורה שיהיו יכולים לעלות למעלה משורשם וליקח את העצמות
22 ("נעמען עצמות"), כמדובר לעיל בהמאמר25. אבל משה רבנו, שהיה במדרגת חכמה דאצילות, שעליה
23 כותב אדמו"ר הזקן בתניא26 "שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה" – מה פעל בו
24 מתן-תורה?

25 וביאר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שהחידוש דמתן-תורה אצל משה רבנו הוא – שהכיר והרגיש ("ער
26 האָט דערהערט") את המעלה של אנשים פשוטים.

27 ט. ויש לבאר את מאמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר הנ"ל – בפשטות, על פי נגלה:

28 איתא במדרש27 שבשעת מתן-תורה היו מוכרחים להיות ששים ריבוא בני ישראל (שזהו חשבון המספר
29 של הנשמות כלליות דבני ישראל28), ואילו היו ששים ריבוא פחות אחד – מבלי הבט על מהותו של אותו
30 "אחד" ("ווער דער אחד זאָל ניט זיין"), אפילו פשוט שבפשוטים ופחות שבפחותים – לא היה הקב"ה
31 נותן את התורה אפילו למשה וכת דיליה.

(24) שם ס"ד (סה"ש שם ע' 136 ואילך).

(25) לעיל ע' י ואילך.

(26) פל"ה בהגהה.

(27) מכילתא יתרו יט, יא. דב"ר פ"ז, ת. ועוד.

(28) ראה תניא פל"ז (מת, א).

(20) ראה שבת ל, סע"א.

(21) ראה גם שיחת חג השבועות הנ"ל ס"א (שם ע' 206).

וש"נ.

(22) שיחת יום ב' דחה"ש תש"ד ס"י (סה"ש תש"ד ע' 140).

(23) תהלים סה, ה. - פסוק זה נוהגים לאמרו בשעת ברית

מילה.

- 1 [וכן הוא בנוגע להענין ד"אכל בי עשרה שכינתא שריא"²⁹ – שאפשר לעשות "מנין" מעשרה יהודים
2 פשוטים, אבל מתשעה אנשים במדרגת משה רבנו ("ניין משה רבינו" – אי אפשר לעשות "מנין"]³⁰.
- 3 ומזה למד משה רבנו את מעלתם של היהודים הפשוטים.
- 4 י. ויש להוסיף בזה בעומק יותר:
- 5 נתבאר בהמאמר החידוש דמתן-תורה על מעשה האבות, שעל ידי זה שבמתן-תורה ניתנו המצוות
6 בגשמיות דווקא, תופסים את העצמות – כמו שכתוב בזוהר³¹ על הפסוק³² "ויקחו לי תרומה", "והוה ליה
7 למימר ותרומה, אלא משום דכולא חד", וכמאמר רבותינו ז"ל³³ "שאנכי" ראשי תיבות "אנא נפשי כתבית
8 יהבית", דהיינו שבמתן-תורה ניתן העצמות, שענין זה נעשה על ידי זה שבמתן-תורה ניתנו התורה ומצוות
9 בגשמיות דווקא.
- 10 [ומטעם זה – הרי כאשר מקיימים את המצוה בפועל, אלא שחסר בענין הכוונות, יש עצה להשלים
11 זאת; מה שאין כן אם יכוונו את כל הכוונות, אבל לא יקיימו את המצוה בפועל – חסר העיקר, כיון
12 שהעיקר הוא קיום התורה ומצוות בפשטות]³⁴.
- 13 ועל פי זה יש לבאר דברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר הנ"ל, שבשעת מתן-תורה הכיר והרגיש משה רבנו
14 את מעלתם של אנשים פשוטים – שהכוונה בזה היא להמעלה שבענין הפשטות, דהיינו מעלת ה"איש
15 פשוט" שבמשה גופא:
- 16 אמרו חכמינו ז"ל³⁵ "האבות הן הן המרכבה", "שכל אבריהם כולם היו קדושים כו"³⁶. ופשיטא –
17 ובמכל שכן – שאצל משה רבנו לא היה חסר הענין שהיה אצל האבות. ואף על פי כן, כל הענינים לא
18 היו אלא "ריחות" בלבד³⁷.
- 19 וזהו שבשעת מתן תורה הכיר והרגיש משה רבנו מעלת ה"איש פשוט" שבו – דהיינו מעלת קיום
20 התורה ומצוות בגשמיות דווקא, שהיא למעלה מכל המדרגות שלו.
- 21 יא. ההוראה מהאמור בעבודה:
- 22 "אל תהי בז כו' לכל דבר"³⁸. ישנם החושבים, שמכיון שהם שייכים לענינים נעלים – לימוד התורה,
23 לימוד נגלה ולימוד חסידות – אינם צריכים להתעסק בענינים פשוטים, לעשות טובה ליהודי בגשמיות
24 או ברוחניות. בענינים אלה – טוענים הם – יתעסקו אנשים פשוטים, אך הם – צריכים לשבת וללמוד!
- 25 ולכן עליהם לדעת, שככל שיהיו במדרגה נעלית – אינם גדולים ממשה רבנו, והרי אפילו משה רבנו
26 הכיר והרגיש בשעת מתן-תורה את מעלת ה"איש פשוט" שבו דווקא, היינו, לא את המעלה שבה "גדלות"
27 שלו, אלא המעלה שביכולתו לקיים מצוה בפועל ממש, כמו כל יהודי פשוט.
- 28 ועל אחת כמה וכמה בנוגע אליהם, שבוודאי עליהם לדעת שעיקר המעלה שבהם היא – יכולתם לבצע
29 ענין בפועל, כמו כל היהודים הפשוטים.
- 30 יב. את מעלתם של "אנשים פשוטים" דווקא – ראו במדחש:
- 31 באותה התוועדות – שבועות תש"ד³⁹ – בחר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר ג' אנשים, ואמר שְׁמִמְנָה אותם
32 לשלוחים, כדי לקרב בחורים מ"עולם'שע ישיבות" לתורת החסידות.

(29) סנהדרין לט, א.
 (30) ראה גם שיחת ש"פ במדבר ס"ה-ז ("דבר מלכות" שם ע'
 (יד).
 (31) ח"ב קמ, ב. הובא בתניא פמ"ז (סז, א).
 (32) ר"פ תרומה.
 (33) שבת קה, א (לגירסת הע"י).
 (34) ראה תניא רפ"ח.
 (35) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. זח"ג רנו, ב.
 (36) תניא פכ"ג (כה, ב).
 (37) שהש"ר פ"א, ג (א). וראה לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך.
 וש"נ.
 (38) אבות פ"ד מ"ג.
 (39) שם ס"ט (סה"ש שם ע' 139).

וביאר אז כ"ק מורי וחמי אדמו"ר:

- 1
2 "אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך גו"⁴⁰. "רעך" – קאי על הקב"ה⁴¹, ו"ערבת לרעך" פירושו – לגרום
3 ערבות ונעימות להקב"ה ("מאכן זיס דעם אויבערשטן"). וזהו "אם ערבת לרעך" – אם ברצונך לגרום
4 ערבות ונעימות להקב"ה – "תקעת לזר כפיך", הושט ירך ("שטעק אַרויס דיין האַנט") ל"זר", כדי לקרבו.
5 – "זר" אין פירושו דווקא שהוא "זר" בכל הענינים; אלא כשם שכל אחד ואחת מישראל, אפילו
6 תלמיד-חכם גדול, הוא "זר" לענייני כהונה⁴² – כך יתכן שיהיו אנשים שהם גדולים בנגלה, אבל מכיון
7 שלא למדו חסידות – נקראים הם "זרים" לענין זה. –
8 והנה, אותם ג' אברכים שבחר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – היו שייכים לג' סוגים שונים: א' מהם –
9 למדן גדול, א' – בינוני, וא' – איש פשוט. ועל דרך זה היתה התחלקות ביניהם בנוגע לתורת החסידות:
10 א' – הי' משכיל גדול בחסידות, א' – בינוני, וא' – קטן מהם.
11 ובפועל – הרי ב' הלמדנים והמשכילים, הגדול והאמצעי, התחילו אחרי כן לעסוק בענייניהם הפרטיים;
12 בענייני גשמיות עולם הזה, או אפילו בענייני עולם הבא, ולא פעלו בענין שליחותם. ודווקא הפשוט
13 מביניהם – אמנם אין הוא למדן או משכיל גדול כמותם, וגם פרנסה אין לו... ואף על פי כן עוסק הוא
14 עד היום הזה – ובוודאי ימשיך לעסוק – בשליחות שהטיל עליו כ"ק מורי וחמי אדמו"ר.
15 מאותה התועדות עברו כבר עשר שנים – שנחשבות לספירה אחת, שהרי "ימי שנותינו בהם שבעים
16 שנה"⁴³, כנגד ז' המידות⁴⁴, דהיינו שבכל עשר שנים צריך לברר מדה אחת, ונמצא שכל עשר שנים הן
17 כנגד ספירה אחת. ולאחרי שעברו עשר שנים (ספירה שלימה) מהתועדות הנ"ל – רואים כבר עתה את
18 הפירות שפעל אותו יהודי.
19 ובעשר שנים אלו גופא – הרי זה כבר ארבע שנים לאחרי הסתלקות כ"ק מורי וחמי אדמו"ר,
20 – האמת היא, כפי שמבואר באגרת הקודש⁴⁵ שלאחר ההסתלקות "אשתכח יתיר"⁴⁶, כיון שגם בחיים
21 חיותו בעלמא דין חיו הם "חיים רוחניים שהם אמונה יראה ואהבה", אלא ש"בהיות הצדיק חי על פני
22 האדמה היו שלשה מידות אלו בתוך כלי ולבוש שלהם בבחינת מקום גשמי שהיא בחינת נפש הקשורה
23 בגופו", מה שאין כן לאחר ההסתלקות. אלא שזהו אליבא דאמת, אבל לענייני הרי זה ענין של הסתלקות
24 –
25 ואף על פי כן, גם ארבע שנים לאחר ההסתלקות, מוסיף הוא לעסוק בשליחותו של הרבי, וכיון
26 ש"שלוחו של אדם כמותו"⁴⁷, הרי בכל מקום שאליה הוא הולך, הולך עמו הרבי.
27 ונמצא, שבענין זה נתגלתה במוחש מעלתם של אנשים פשוטים.
28 וכיון ש"אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה"⁴⁸, ו"צדיקים דומים לבוראם"⁴⁹ – הרי בוודאי ישלם לו
29 הרבי על כך שהוא מבצע את שליחותו. הרבי הוא "השקעה בטוחה" ("דער רבי איז אַ בטוח")... ובוודאי
30 ימלא את כל הצריך לו.
31 והיינו, שעל ידי התעסקותו בהענין ד"תקעת לזר כפיך" – ימשיך שלום בפמליא של מעלה, ובדרך
32 ממילא (ובעיקר) גם בפמליא של מטה⁵⁰, בנוגע לפרנסה בהרחבה, וכל הדרוש לו.

(46) זח"ג עא, ב.

(47) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.

(48) ב"ק לח, ב. וש"נ.

(49) רות רבה פ"ד, ג. וראה ב"ר פס"ז, ח. במדב"ר פ"י, ה.

אסת"ר פ"ו, ב.

(50) ראה סנהדרין צט, ב.

(40) משלי ו, א.

(41) ראה שמו"ר רפכ"ז. פרש"י שבת לא, א (ד"ה דעלך).

ועוד.

(42) ראה שבת שם.

(43) תהלים צ, יו"ד.

(44) ראה רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) עה"פ (ע' שכד).

(45) ביאור לסי' ז"ך.

* * *

1 יג. דובר אודות החילוק בין העומר שמתיר את החדש במדינה לשתי הלחם שמתירים את החדש
2 במקדש, פרטי הביאורים בזה על-פי נגלה דתורה, ותוכן עניינם בעבודת ה' – הוגה על ידי כ"ק אדמו"ר
3 שליט"א, ונדפס⁵¹ בלקוטי שיחות חלק ב עמוד 134 ואילך.
4

* * *

5 יד. ידוע⁵² שנגלה דתורה הוא "גופא דאורייתא", ופנימיות התורה היא "נשמתא דאורייתא". והרי
6 משמות אלו (גוף ונשמה) גופא מוכח שבכל החלקים שבנגלה דתורה ישנה הפנימיות ("דער אינעווייניק")
7 שבהם, דהיינו הנשמה שבהם.
8

9 כשם שבגוף ונשמה שבאדם, הרי הנשמה והחיות ("דער לעבן") נמצאים (לא רק במוח לב וכבוד,
10 שהם "תלת שליטין"⁵³, אלא גם) בכל חלקי הגוף, דהיינו שהגוף כולו הוא גוף חי ("א לעבעדיקער") –
11 כך הוא גם בנגלה דתורה ("גופא דאורייתא"), שהיא בבחינת "גוף חי", כיון שבכל חלק ובכל דין שבה
12 ישנה פנימיות ונשמה⁵⁴.

13 אלא, שכשם שבגוף האדם, אף שהחיות היא בכל חלקי הגוף, הרי ישנם חלקים שבהם ניכרת החיות,
14 וישנם חלקים שבהם אין החיות ניכרת (וכמו העקביים, שבהם אין ניכרת חיות, כדאיתא באבות דרבי
15 נתן⁵⁵ "הקב"ה.. יצר באדם כל מה שברא בעולמו.. מלאך המוות באדם זה עקיביו של אדם") – כן הוא
16 גם בנגלה דתורה, שאף שבכל חלק שבה ישנה הפנימיות שבו, אף על פי כן ישנם חלקים בנגלה דתורה
17 שבהם ניכר שישנה פנימיות, וישנם חלקים שבהם אין הדבר ניכר.

18 והחילוק שבין ב' סוגים אלו – הוא בדוגמת החילוק שבין חלקי הגוף שבהם ניכרת החיות, לחלקי
19 הגוף שבהם אין החיות ניכרת, והיינו, שאף על פי שגם עקביים (שאינן החיות ניכרת בהם) הם "מת
20 שבחי", שלמעלה מ"מת" סתם, כמעלת דומם שבאדם על דומם סתם, מכל מקום הרי זה "מת שבחי",
21 ואינם בדומה לשאר חלקי הגוף.

22 טו. דוגמא לענין בנגלה דתורה שניכר בו הפנימיות⁵⁶:

23 שנינו⁵⁷: "אין מדליקין בשמן שריפה (שמן של תרומה טמאה) ביום טוב", ובגמרא שם: "מאי טעמא,
24 לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב", כיון שאין זה צורך אוכל נפש.

25 והקשו בתוספות⁵⁸: "ואם תאמר היכי ילפינן תרומה מקדשים, דקדשים דין הוא שאין שריפתן דוחה
26 יום טוב לפי שאין יכול ליהנות בשעת שריפה.. אלא שריפת תרומה טמאה שמותר ליהנות בשעת שריפה
27 למה ייאסר, מאי שנא משמן חולין שמותר לשורפו ולהדליקו להנאתו, דאטו תרומה לפי שיש מצוה
28 בשריפתה מיגרע גרע?"

29 ותירצו: "ואומר ריב"א דוודאי גרע, דכיון שאסרה תורה כל הנאות רק הנאת שריפה, אם כן הבערה
30 זו אינה לצורך הנאתו אלא לשם מצות שריפה, אלא שהתורה לא הקפידה שיהנה ממנה בשעת ביעורה,
31 ולהכי לא דחיא יום טוב".

32 והנה, על פי נגלה – עדיין אינו מובן:

33 מה בכך ("וועמען אַרט דאָס") שיש בזה גם מצוה? – הרי בינתיים יש בזה גם צורך אוכל נפש
34 (שמסיקה תחת תבשילו), ומה גורעת בזה המצוה ("וואָס מאַכט קאַליע די מצוה")?

(55) ספ"א.

(51) בשילוב עם שיחת יום ב' דחג השבועות תשי"א.

(56) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 193 ואילך. וש"נ.

(52) זח"ג קנב, א.

(57) שבת כד, ב (ובפרש"י). וש"נ.

(53) זח"ב קנג, א.

(58) ד"ה לפי.

(54) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"י ע' 205. וש"נ.

1 ועל דרך שכללות האכילה ביום טוב היא מצוה, ואף על פי כן מותר לעשות מלאכה ביום טוב לצורך
 2 אוכל נפש, ואין אומרים שהמצוה שבזה מבטלת את ההיתר ד"אוכל נפש"! ואם כן, מדוע אסור להסיק
 3 תרומה תחת תבשילו ביום טוב?

4 – ייתכן אמנם שאפשר לנסות ("טרייען די בעסט", כפי שאומרים ב"אמריקא"...) להסביר את דברי
 5 התוספות על פי נגלה, אבל, גם אז אינני יודע אם אצליח בכך. ולכן, יש צורך לבאר ענין זה על פי
 6 חסידות, כיון שדברי תוספות אלו הם מהחלקים בנגלה דתורה שניכר שיש בהם פנימיות.

7 טז. וביאור הענין:

8 כל העולם נברא אך ורק בשביל קיום התורה ומצוות. ולכן, בכל מציאות שבעולם, הרי כל מציאותו
 9 אינה אלא דבר טפול לגבי העיקר שבו – קיום המצוה שבו, שזהו תכלית ועיקר מציאותו.

10 וכאשר מנצלים את תכליתו של הדבר, על ידי שמקיימים בו מצוה – על ידי זה מתבטלת כל מציאותו
 11 של הדבר, ונשאר רק תכלית הדבר – המצוה שמקיימים בו.

12 וזהו הטעם לאיסור להסיק תרומה תחת תבשילו ביום טוב:

13 כיון ששריפת תרומה היא מצוה, הרי אף שפעולת השריפה היא גם לצורך אוכל נפש, הרי ענין זה
 14 (צורך אוכל נפש שבשריפת התרומה) אינו מציאות כלל, כיון שכל המציאות דשריפת התרומה אינה אלא
 15 המצוה שבזה.

16 ולכן אסור לעשות זאת ביום טוב, כיון שלא הותרה הבערה ביום טוב אלא לצורך אוכל נפש, ולא
 17 לצורך מצוה.

18 יז. ההוראה מהאמור בעבודה:

19 כאשר יהודי הולך לעשות מצוה – אין לו להתחשב עם שום דבר, לא עם מציאותו שלו ולא עם
 20 מציאותם של דברים אחרים כלשהם, כיון שכאשר מדובר על דבר מצוה – מתבטלים כל הענינים האחרים,
 21 וכל המציאות אינה אלא קיום המצוות שמקיים.

22 וכאשר אינו מתחשב בשום דבר, והולך לעשות מצוה מתוך ביטול מציאותו – אזי מתעלה הוא, יחד
 23 עם הדברים הגשמיים שעוסק בהם, למדרגה נעלית יותר.

24 ואז יש לו גם כל צרכיו בגשמיות, כמו שנאמר⁵⁹ "אם בחוקותי תלכו" – "אין אם אלא לשון
 25 תחנונים"⁶⁰, שהקב"ה מתחנן לבני ישראל שלא יביטו על שום ענין, אלא "בחוקותי תלכו" – אזי ונתתי
 26 גשמיכם (לשון גשמיות⁶¹) בעתם".

27 יח. ענין נוסף בנגלה דתורה שניכר בו הפנימיות:

28 בנוגע לשתי הלחם שצריכים להיות "ממושבותיכם"⁶², מארץ ישראל דווקא – "בעי ר' זירא, חייטין
 29 שירדו בעבים מהו.. ממושבותיכם אמר רחמנא לאפוקי דחוצה לארץ דלא, אבל דעבים שפיר דמי, או
 30 דלמא ממושבותיכם דווקא ואפילו דעבים נמי לא"⁶³.

31 ובפירושו רש"י שם⁶⁴: "שירדו בעבים – עם המטר, כששתו העבים באוקיינוס בלעו ספינה מליאה
 32 חטיין".

33 [כלומר: כיון שהעבים הם סמיכים ("דיקע"), ביכולתם לבלוע חטים, ואחרי כן כשיתפזרו העבים על

(59) אמור כג, יז.

(60) מנחות סט, ב.

(61) ד"ה שירדו.

(59) ר"פ בחוקותי.

(60) ע"ז ה, סע"א.

(61) ראה כתר שם טוב סוסר"ז. וראה גם סה"ש תשמ"ט ח"א

ע' 19, והתועדויות תשמ"ט ח"ד ע' 391 - בשוה"ג.

1 ידי הרוח, יפלו מהם החטים עם המטר. ואין זה ענין של גוזמא, כי כבר אירע בפועל שהעבים בלעו
2 מעל גבי הרים גבוהים כו', ולכן ייתכן מעשה כזה גם בארץ ישראל].

3 אמנם, בתוספות שם⁶⁵ הקשו על פירוש רש"י – דממה־נפשך: "אי מחוצה לארץ, וכי הותרו לשתי
4 הלחם בשביל שהיו בעבים, מכל מקום ממושבותיכם בעיני וליכא. ואי מארץ ישראל, וכי נאסרין הן על
5 ידי כך. אלא נראה לי דעל ידי נס ירדו בעבים".

6 והנה, על פי נגלה – אינו מובן האיבעיא בגמרא בנוגע לחטים שירדו בעבים על ידי נס:

7 ידוע הכלל⁶⁶ ש"לא עביד קוב"ה ניסא למגנא". ומה גם שבנדון דידן אפילו אם יהיה נס שירדו חטים
8 בעבים, לא יוכלו להקריבם לשתי הלחם, כיון שיש בזה בעיא דלא איפשיטא, כפסק הרמב"ם⁶⁷ "חטים
9 שירדו בעבים – שלפירוש התוספות היינו על ידי נס – יש בהם ספק.. לפיכך לא יביא". ואם כן, מה
10 מקום שהגמרא תסתפק בזה, ועד שהרמב"ם יפסוק הלכה?

11 וכיון שעל פי נגלה הדבר אינו מובן – בהכרח לבאר את פנימיות האיבעיא.

12 יט. והביאור בזה:

13 "שתי הלחם" נעשים מחטים, שהם מאכל אדם (כנ"ל⁶⁸), ועד שנעשים ראויים להקרבה על גבי
14 המזבח. אלא שבשביל זה יש צורך ביגיעה – "תנא סידורא דפת נקט"⁶⁹, "הזורע והחורש כו"⁷⁰, מכיון
15 שאין רצונו של הקב"ה ב"נהמא דכיסופא"⁷¹.

16 והנה, נתבאר לעיל⁶⁸ ש"שתי הלחם" מורה על ההבנה שבתורה, והקרבתם על גבי המזבח הוא הביטול
17 ושעבוד השכל כו'.

18 וענין זה נעשה על ידי עבודה ויגיעה דווקא – במכל שכן מענין ההבנה שבתורה שצריך להיות על
19 ידי יגיעה דווקא, כמאמר רבותינו ז"ל⁷² "לא יגעתי ומצאתי אל תאמין", דהיינו שאין לצאת ידי חובה
20 בבקשה מהקב"ה "ותן⁷³ בלבנו בינה להבין ולהשכיל"... אלא מחויבים להתייגע, ואז – "יגעתי ומצאתי
21 תאמין"⁷².

22 וכל זה הוא הסדר כפי שראוי להיות. אמנם, כאשר הקב"ה רואה שהאדם עצמו אינו מתייגע – אזי
23 נותן לו "חטים שירדו בעבים", דהיינו שמכניס בו ("ער וואַרפט אים אריין") הרהור תשובה מלמעלה.

24 אלא שמכיון שיהודי הוא "מרה שחורה־ניק"... מתחיל הוא להסתפק ולחקור ("הויבט ער אָן צו
25 קלערן"): "הואיל והוא לא התייגע על ענין זה – הרי אין זה "שלו", דהיינו שאין זה בפנימיות, ובמילא
26 אינו יודע מה יהיה כו'.

27 ועל זה אומרים לו, שחטים שירדו בעבים "לא יביא ואם הביא כשר":

28 מצד סדר העבודה הראוי להיות לכתחילה – אין מקום ל"חטים שירדו בעבים", אלא חייבים להתייגע;
29 אבל בדיעבד – "אם הביא כשר", דהיינו שכאשר יש לו הרהור תשובה, עליו לנצל.

30 והטעם לזה – כי לבד זאת שבינתיים (גם כאשר אין זה בפנימיות) יינצל מלהיות שקוע בענייני רע
31 כו', הרי סוף כל סוף יגיע גם למעמד ומצב שיהיה בו הענין גם בפנימיות.

32 * * *

33 כ. [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן "עסן עסט זיך", ואחרי כן אמר:]

(65) ד"ה חייטין.
 (66) ראה דרשות הר"ן דרוש ח (נעתק בלקו"ש ח"ג ע' 966)
 (67) וראה שבת נג, ב. ועוד.
 (68) ה'ל' תמידין ומוספין פ"ח ה"ג.
 (69) שבת עד, רע"ב.
 (70) שם עג, סע"א (במשנה).
 (71) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.
 (72) מגילה ו, רע"ב.
 (73) נוסח ברכת אהבת עולם.
 (68) בשיחה המוגהת (לקו"ש ח"ב שם).

1 כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אמר⁷⁴ בשם הבעל שם טוב: "במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא
2 בעצמו". והוסיף בזה אדמו"ר הזקן, שענין זה (שנמצא באותו מקום) נמשך גם לאחרי כן.
3 וביאור הענין:

4 רצון – עניינו מקיף. ולכן, פעולת התעוררות הרצון היא רק באותה שעה שבה עומד אדם בתנועה של
5 התעוררות, כמאמר הבעל שם טוב ש"שם הוא נמצא בעצמו"; ועל זה הוסיף אדמו"ר הזקן, שענין זה
6 נמשך אצלו גם בפנימיות, ולכן נמשך הענין גם לאחרי כן.

7 ועל פי זה יובן מאמר רבותינו ז"ל⁷⁵ ש"על כל דיבור ודיבור ("אנכי ה' אלוקיך"⁷⁶ ושאר הדיברות)
8 פרוחה נשמתן" – דלכאורה אינו מובן: הרי הכוונה דמתן-תורה היא לנשמות בגופים דווקא, וכיון ש"פרחה
9 נשמתן", מה היתה פעולת עשרת הדברות על בני ישראל? – אך הענין בזה, על פי מאמר אדמו"ר הזקן
10 הנ"ל, שגם לאחר ש"החזירה הקב"ה להן בטל שעתידי להחיות בו את המתים"⁷⁷, נשאר עדיין ההרגש
11 שהיה בשעת שמיעת עשרת הדיברות.

12 וענין זה הוא גם בנוגע להתנועה דתשובה – שתנועה זו צריכה להימשך גם לאחרי משך זמן. והיינו,
13 שאין זה באופן שבשעת ההתוועדות מנגנים "עסן עסט זיך שלאָפן שלאָפן זיך", ולאחר ההתוועדות
14 חוזרים לאכול ולישון כמקודם... אלא הרגש שבשעת ההתוועדות צריך להימשך גם לאחרי כן, שהאכילה
15 והשינה יהיו כדבעי, בהתאם להניגון⁷⁸.

16 כא. בכלל יש חילוק בין ניסן לתשרי⁷⁹ – שתשרי ענינו עבודת התשובה, וניסן ענינו עבודת הצדיקים.
17 אבל אף על פי כן, צריכה תמיד להיות התנועה דתשובה, "אסורה מכאן להתקרב לשם"⁸⁰.
18 וביאור הענין:

19 גם כאשר האדם הוא במדרגת צדיק – הרי אם הוא עומד על מקומו, אין זה כדבעי ("טויג דאָך ניט"),
20 שהרי אמרו רבותינו ז"ל⁸¹ "צדיקים אין להם מנוחה.. שנאמר⁸² ילכו מחיל אל חיל", ואם כן, עליו לשוב
21 בתשובה על זה גופא שלא קיים מאמר חכמינו ז"ל זה!

22 יש לעמוד תמיד בתנועה ד"אסורה מכאן להתקרב לשם". וגם אם אין מרגישים את ה"שם" – הרי
23 על ידי עצם ההתעוררות "להתקרב לשם", שעל זה אומר הבעל שם טוב ש"במקום שרצונו של אדם שם
24 הוא בעצמו", ואדמו"ר הזקן מוסיף שענין זה נמשך גם לאחרי כן, אזי סוף-כל סוף מגיעים ל"שם".

25 * * *

26 כב. בענין⁸³ מתן תורה וההכנה לקבלת התורה, כתיב⁸⁴ "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל",
27 ואמרו רבותינו ז"ל⁸⁵ "בית יעקב אלו הנשים", כלומר, שתחילה יודיע משה רבנו ענין זה לנשים ואחרי
28 כן לנשים.

29 והיינו לפי שבנשי ישראל תלוי קיום התורה: ענין החינוך תלוי בנשי ישראל ונמצא בידיהן. בשנים
30 הראשונות, כשהילד עדיין קטן ביותר – נמצא הוא במשך כל היום בבית, וגם אחרי כן, כשהילד גדל
31 והולך ל"חדר" – גם אז נמצא הוא במשך רוב הזמן בבית, עם אמו.

79 ראה שם ס"ז ואילך (שם ע' טו ואילך). וש"נ.

80 פרש"י שמות ג, ג.

81 ברכות בסופה. וש"נ.

82 תהלים פד, ח.

83 שיחה זו (עד סו"מ כג) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א

(באידית), ונדפסה בלקו"ש ח"ב ע' 573 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

84 יתרו יט, ג.

85 מכילתא ופרש"י יתרו יט, ג. וראה גם שמו"ר פכ"ח, ב.

74 שיחת ליל ב' דחג השבועות תש"ד בתחלתה (סה"ש תש"ד ס"ע 132 ואילך). וראה כתר שם טוב (הוצאת השנ"ט) בהוספות סמ"ח. וש"נ.

75 שבת פח, ב. שמו"ר פכ"ט, ד. שהש"ר פ"ה, טז (ג).

76 יתרו כ, ב. ועוד.

77 לשון התניא ספ"ו. וראה שבת שם. ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות לשם (ע' רכד). וש"נ.

78 ראה גם שיחת ש"פ קדושים ס"ד ("דבר מלכות" פ'

קדושים ע' יד). וש"נ.

- 1 וגם כל מעמדו ("דער גאַנצער שטעל") של הבית, ובמילא, במידה רבה, מראהו והנהגתו של הבעל
 2 – נמצא בידיה של האשה, עקרת הבית.
- 3 ועל זה אומרים לנשי ישראל: "תאמר לבית יעקב" – "תאמר – בלשון רכה"⁸⁶. אבל אין זה אלא
 4 לשון – צורת ביטוי ("אויסדרוק") – רכה, ולא שצריכים לומר להן תוכן אחר. צריכים לומר להן את
 5 אותו התוכן שאומרים לאנשים, אבל בלשון רכה. וכפתגם כ"ק מורי וחמי אדמו"ר: אין צורך לדבר בצד
 6 הלא טוב (אם לא ילכו בדרך התורה ח"ו), אלא בצד הטוב⁸⁷.
- 7 יש להסביר להן, שאם רצונן שילדיהן יהיו בריאים בגשמיות – והרי בריאות בגשמיות ודאי שהכל
 8 רוצים – ומאשרים בגשמיות וברוחניות, הרי זה יכול לבוא רק על ידי בריאות הנשמה, שאז נעשה גם
 9 הגוף בריא.
- 10 אפילו חכמי אומות העולם, להבדיל, אומרים שבריאות הגוף יכולה לבוא רק על ידי בריאות הנשמה,
 11 כי כאשר הנשמה בריאה, אזי ה"עצבים" בריאים, וממילא הגוף בריא. ואצל בני ישראל אפשרי הדבר
 12 רק על ידי חינוך וחיים על-פי תורה.
- 13 יכולה לבוא אמא ולשאול קושיא: מהי השייכות של התורה לבריאות הגוף? זהו דבר שתלוי באכילה
 14 ושינה והדומה; אבל מהי השייכות לכשרות, קריאת שמע, ברכות, ציצית, גידול פיאות, לימוד אלף-בית,
 15 וכדומה?
- 16 יש לדעת, שכיון שהקב"ה ברא את העולם, הרי הוא "בעל-הבית" על העולם, הן על הנשמה והן על
 17 הגוף, וכפי שהוא קבע, כך מוכרחים לעשות.
- 18 אנו רואים, שמי שתיכנן תוכניות של מפעל ("א פּעקטאָריי", "פּאַבריק") – יודע הוא דווקא כיצד לנהל
 19 את המפעל. מה שנראה בעיני אדם אחר כדבר קטן ערך ("א קלייניקייט") שאינו נוגע – יודע הוא שפרט
 20 זה נוגע לכל המפעל⁸⁸. אנו רואים שעקרת-בית בביתה אינה סומכת על איש, ורצונה שהכל יתנהל כפי
 21 הנראה בעיניה, מכיון שהיא היודעת בדיוק צרכיו של הבעל, צרכיהם של הילדים, וצרכי הבית⁸⁹.
- 22 ואם כן הוא בנוגע לבעלות בענין פרטי – מכל-שכן ובוודאי שכאשר מדובר אודות ילד, ונוגע לא רק
 23 לילד עצמו אלא גם לבניו ולבני-בניו, לדורי דורות, הרי בוודאי שאיש אינו יכול להתערב בענייני בעלות
 24 ("מישן זיך אין בעל-הבית שקייט"), ובדרך שקבע הקב"ה, ה"בעל-הבית" של העולם – כך חייבים
 25 להתנהג, וזה נוגע לילד עצמו וגם לדורי דורות.
- 26 יש לדעת, שהקב"ה, שהוא "בעל-הבית" על השמים – הוא "בעל-הבית" בדיוק באותה מידה גם
 27 ב"ארצות-הברית", או בכל מדינה אחרת. ואם רוצים שהילד יהיה בריא במאת האחוזים – הרי גם חינוכו
 28 צריך להיות בכל מאת האחוזים, מאה אחוז על-פי תורה.
- 29 הורים לא יסכימו על ילד במצב של "חצי חצי" ("פיפטי-פיפטי") חס-ושלום – חצי יום בריא, וחצי
 30 יום, חס-ושלום, באופן אחר. הורים מוסרים את נפשם כדי שילדיהם יהיו בריאים בגופם בשלמות, ללא
 31 שום פשרות. אלא שענין זה קשור – כפי שקבע הקב"ה – בכך שחינוך הילדים יהיה שלם, ללא פשרות,
 32 לא "חצי חצי" ("פיפטי-פיפטי"), חצי להקב"ה וחצי לאנשים ("צו לייטן"), אלא כל מאת האחוזים
 33 להקב"ה.
- 34 נוסף לזה יש לוודא באופן מוחלט, שיהיו דברי תורה חקוקים במוחו וחרותים בזיכרונו, בהתאם לגילו:
 35 "שמע ישראל", "מורה אני", ברכות, תפלות, פסוקי חומש, משניות אחרות. וענין זה נוגע גם עבור הזמן

88 ראה גם תורת מנחם - התועודיות ח"א ע' 224 ואילך.

89 ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 150.

86 ספרי ופרש"י בהעלותך יב, א. ועוד.

87 ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חכ"א ריש

ע' קלו.

1 שבו אינו לומד, ואינו חוזר על לימודו – גם אז משפיע הדבר, כמבואר בחסידות⁹⁰, ובשנים האחרונות הודו
2 בכך גם הרופאים.

3 כג. הסך-הכול מכל האמור, בקיצור:

4 מצינו בתורה, והדבר מובן גם בשכל הבריא, שהנהגה בהתאם להוראותיו של "בעל-הבית" של
5 העולם, היא הדרך היחידה להצליח בעולם. ואם חפצים בהצלחה בלי פשרות – צריכה להיות הנהגה
6 ללא פשרות.

7 ובפרט בנוגע לילדים:

8 ילדים צריכים להיות בריאים בכל מאת האחוזים, ולכן יש לחנכם ולמוסרם להקב"ה בכל מאת
9 האחוזים. ואז נותן הקב"ה לילדים – וגם להורים – הן רוחניות והן גשמיות במאה אחוזים, כמו שנאמר⁹¹
10 "אם בחוקותי תלכו.. ונתנה הארץ יכולה.. והרביתי אתכם, והקימותי את בריתי אתכם".

11 [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן "ממצרים גאלתנו"].

12 * * *

13 כד. עומדים עתה בשבוע דפרשת בהעלותך [כידוע⁹¹ שישנו הסדר דימי השבוע והסדר דימי השנה,
14 והסדר דימי השנה – שבכלל זה הם המועדים – אינו סותר להסדר דימי עולם (ימי השבוע)], שבה
15 מדובר אודות המנורה.

16 והנה, בנוגע להטבת המנורה (דהיינו ניקוי המנורה) והדלקת המנורה, מצינו שהדלקת המנורה כשרה
17 בזר⁹², ואילו הטבת המנורה, אף שאינה אלא הכנה להדלקה, צריכה להיות בכהן דוקא⁹³. וטעמא בעי⁹⁴.

18 ועוד דבר פלא שמצינו בענין זה: לדעת הרמב"ם⁹⁵ היו צריכים להדליק את המנורה ב' פעמים בכל
19 יום, הן בלילה והן ביום. ולכאורה אינו מובן: בשלמא הדלקת המנורה בלילה – הרי אף ש"לא לאורה
20 הוא צריך"⁹⁶, מכל מקום, כיון שסדר העולם הוא שמדליקים נרות בלילה, היה גם בבית המקדש ענין
21 זה; אבל ביום, שאין סדר העולם להדליק נרות – מדוע הוצרכו להדליק נרות בבית המקדש?

22 כה. וביאור הענין:

23 נתבאר לעיל (סעיף י"ט) שאין רצונו של הקב"ה שיהיה "נהמא דכסופא", אלא כל אחד ואחת צריך
24 להתייגע בעצמו.

25 ובנדון דידן: רק כאשר האדם בעצמו "מיטיב את המנורה", מנקה ומסלק את כל הדברים הלא-טובים,
26 ואחרי כן מדליק אור – נעשה אצלו אור; אבל מה שהזולת מתייגע ומאיר אור – על ידי זה לא נעשה
27 אור אצלו, אלא עליו להתייגע בעצמו.

28 ולכן הטבת הנרות צריכה להיות בכהן דווקא, אף שהדלקתם כשרה בזר – כיון שעיקר העבודה אינה
29 ההדלקה, אלא דווקא ההטבה, שהוא ענין היגיעה.

30 ולכן היתה הדלקת הנרות גם ביום – להורות שגם כאשר השמש מאירה והעולם כולו מואר, אין די
31 בכך כדי שיהיה אור אצלו; כדי שיהיה אור אצלו – עליו בעצמו להתייגע ולהדליק את האור שיהיה מאיר.

32 כו. הוראה נוספת מהאמור:

(94) ראה גם שיחת חג השבועות תשי"ז (לקו"ש ח"ב ע' 317).

(95) הל' תמידין ומוספין פ"ג ה"י-יב.

(96) שבת כב, ב. וש"ג.

(90) ראה לקו"ת ס"פ קדושים.

(91) ראה גם תורת מנחם - התועודיות ח"א ע' 85. וש"ג.

(92) רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ז.

(93) ראה שם ה"ה.

1 דובר לעיל (סעיף כ"ב) שבריאותם של ילדי ישראל תלויה בכך שהחינוך הוא על פי תורה בכל מאת
2 האחוזים, כיון שבריאות הגוף תלויה בבריאות הנשמה.

3 ולכאורה נשאלת השאלה: הרי אצל גויים, להבדיל, אין חינוך על פי תורה, ואף על פי כן הגשמיות
4 אצלם כדבעי?

5 והמענה לזה: לכל לראש – אף פעם אי אפשר לדעת מה חסר בגשמיות אצל הזולת ("וואָס יענעם
6 קוועטשט"); ונוסף לזה – אין להביא ראייה מגויים על בני ישראל, שהרי "אתה בחרתנו מכל העמים"⁹⁷, ולכן,
7 גם אם בכל העולם יתכן שתהיה גשמיות בלי רוחניות – הרי אצל בני ישראל קשורה הגשמיות עם רוחניות.
8 וזוהי ההוראה מהדלקת המנורה בבית המקדש גם ביום, אף שבלאו הכי ישנו אור – שגם כאשר
9 השמש זורחת, והעולם כולו מואר, אין זו ראייה שגם בבית המקדש (דהיינו אצל בני ישראל) ישנו אור;
10 כדי שיהיה אור בבית המקדש – יש צורך להדליק את המנורה כפי שצויה הקב"ה דווקא.

11 * * *

12 כז. כתיב⁹⁸ "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". כלומר: אם רק נושאים את העיניים למעלה, אזי
13 רואים "מי ברא אלה". כאשר מביטים בעיניים פקוחות – רואים השגחה פרטית.

14 וזהו גם אחד מהחילוקים בין אדם לבהמה, שהבהמה הולכת על ארבע, והאדם על שתיים – שנוסף
15 לכך שאצל הבהמה הראש והרגל והזנב הם בהשוואה, ואילו אצל האדם הראש הוא למעלה מהרגל,
16 ישנו גם החילוק (שהוא הנוגע לענייננו) שהבהמה לא ראתה מעולם את השמים, ואילו האדם יכול להביט
17 השמימה⁹⁹. והיינו, שאם רק ירצה להביט בעיניים פקוחות, אזי יראה השגחה פרטית.

18 כח. ובנוגע לענייננו:

19 ישנם ריבוי "כתבים" ישנים בדא"ח, שהיה בדעתי שלא להדפיסם, מצד גודל האחריות שבדבר כו'.
20 ולכן, ה' בדעתי להדפיס רק את הכתבים שכ"ק מורי וחמי אדמו"ר אמר בפירוש שרצונו שידפיסום.
21 והנה, בהשגחה פרטית אירע מעשה¹⁰⁰:

22 בא אלי יהודי אחד – מסופקני אם הוא מניח תפילין – ומדבר עמי אודות השגת כסף להדפסת כתבי
23 אדמו"ר הזקן, כל מה שנמצא. מעולם לא דברתי עמו על כך, הוא שמע ממשיהו אחר שישנם כתבים
24 אלו, ומדבר עמי על דבר הדפסתם!

25 הוא פנה למקום מסוים למטרה זו, ובתחילה אמרו לו שלא יתנו לו כסף על זה. ולאחר זמן מתקשר
26 הוא אלי, ומודיע שהם מוכנים לתת, עד שבסופו של דבר נתנו פי שנים ומחצה ממה ששיערו בתחילה!

27 ובכן: האם אין זו השגחה פרטית?! ...

28 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: :) ייתן השם יתברך, שכשם שנתבטלו המניעות החיצוניות להדפסת ספרי
29 חסידות – כן יתבטלו המניעות הפנימיות, ויתקיים הענין ד"פוצו מעינותיך חוצה"¹⁰¹.

30 [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן הניגון "כאָטש מי כודי", "קול דודי", ניגון רבנו הזקן (בבא
31 הרביעית – ה' פעמים), "ניע זשוריצי כלאַפצי"].

32 כט. בהתוועדות הנ"ל (סעיף ז ואילך) – חג השבועות תש"ד¹⁰² – אמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר,

100 ראה גם מכתב פסח שני שנה זו (אגרות-קודש ח"ט ס"ע

לו ואילך). ועוד.

101 לשון הכתוב - משלי ה, טז. וראה תענית ז, א. אגה"ק
דהבעש"ט הידועה - כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

102 יום א' דחג השבועות ס"ז (סה"ש תש"ד ע' 129).

97 נוסח תפלת העמידה דיו"ט.

98 ישעי' מ, כו.

99 ראה סה"מ תש"ב ע' 96. אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ
ח"ג ריש ע' שיא (נעתק ב"היום יום" יג שבט). ח"ו ס"ע שכו.

וראה גם שיחת יום ב' דחג השבועות תשי"א הערה 32 (תורת
מנחם - התוועדויות ח"ג ע' 147).

שכשם שבכל ראש השנה צריך כל אחד לקבל על עצמו ענין חדש, כך בכל שנה בחג השבועות, זמן מתן תורתנו, יש להוסיף שיעור לימוד בכל יום.

וברצוני להוסיף בזה מדילי – אף שענין זה לא נאמר אז על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר:

כיון שמתן-תורה הי' לא רק על נגלה דתורה, אלא גם על פנימיות התורה¹⁰³,

– כדמוכח מזה שמתן תורה לא יהיה עוד הפעם¹⁰⁴, ועל כורחך צריך לומר שעתה (בשעת מתן-תורה)

ניתנה גם פנימיות התורה, אלא שענין זה יתגלה לעתיד –

וגם נגלה דתורה לקחו באופן שלמעלה מטעם ודעת, ועל ידי פנימיות התורה –

לכן, גם ההוספה שמקבלים בחג השבועות – צריכה להיות בב' הענינים: הן בנגלה דתורה והן

בפנימיות התורה, בכל יום ויום.

[אחרי תפלת ערבית והבדלה – נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכל אחד מהנאספים שיחיו מ"כוס של

ברכה". וטרם צאתו אמר:]

קיץ בריא וקיץ שמח, ונתראה בהתועדויות חסידיות.

תע"ב ח"א ע' שסו. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"ה ע' קצט. תש"ט ע' 57. ועוד.

103 ראה גם שיחת יום ב' דחג השבועות דאתשקד סמ"ה (תורת מנחם - התועדויות ח"ח ע' 241).

104 סה"מ תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג. שם ע' תקמו.

המשך ביאור למט' בנא מציעא ליום חמישי עמ' 1

ממשיכה הגמרא: רבי ישמעאל ורבי עקיבא גם הם סוברים כן, דתניא בברייתא, הרי שהיו נושין בו אלה זוו, והוא לבוש איצטלא – גלימה בת מאה מנה, שהם עשרת אלפים זוו, מפשימין אותה ממנו ומוכרים אותה, ובאותם דמים מלבישים אותו איצטלא זולה יותר ה'ראויה לו לפי כבודו, ומשאר המעות פורעים את חובו. ותנא – ושנה התנא משום רבי ישמעאל, ותנא משום רבי עקיבא, כל ישראל ראוין לאותה איצטלא השוה מאה מנה, ואין מוכרים אותה כדי לפרוע את חובו.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רב נחמן, ומבררת כיצד העלתה בדעתה לדחות את קושייתו. מקשה הגמרא: ולמאי דפליק אדעתין מעיקרבא – ולפי מה שהעלינו בדעתינו בתחילה לתרץ את קושיית רב נחמן, ולומר שכונת רבי שמעון בן גמליאל במשנתנו היא דיהיב ליה מאי דחוי ליה, ומזבנינן מאי דלא חוי ליה – שמוכר את המשכון ונותן ללוה מתוכו את הכלים הראויים לו לפי כבודו, וגובה את השאר, יש להקשות, בשלמא לגבי בר וקבט ששנינו במשנה, חוי ליה דביני ביני – יתכן שראויים לו כר וכסת פשוטים וזולים יותר ממה שיש לו, אלא מהחרישה ששנינו במשנה, למאי חזיא – למה היא ראויה, כלומר, וכי יש מחרישה שאינה ראויה לו, והרי כל המחרישות שוות.

מתרצת הגמרא: אמר רבא בר רבא, מדובר במחרישה דבספא – מחרישה העשויה מכסף, כלומר, אין זו מחרישה לחרישת שדה, אלא כלי כעין מחרישה קטנה שמתגרדים בו במרחץ, ואם היא עשויה מכסף אפשר למוכרה ולתת לו מחרישה זולה יותר, ולגבות מהפרש את החוב.

הגמרא מבררת את עיקר החיוב לסדר לבעל חוב. מקשה הגמרא: מתקיף לה רב הונא, מדוע מסדרים לבעל חוב, ולימא ליה – יאמר לו המלוה, לאו עלי קרמית – אין עול פרנסתך מוטל עלי יותר מאשר כל ישראל, ואיני צריך להפסיד ולא לגבות את כל חובי כדי שישארו לך הדברים הנצרכים לך.

מתרצת הגמרא: אמר ליה אביי לרב הונא,

לו לפי כבודו, ומזבנינן מאי דלא חוי ליה – ומוכר את הדברים היקרים יותר, ומנין לו שלרבן שמעון בן גמליאל אין מסדרים לבעל חוב כלל.

דוחה הגמרא: אי סלקא דעתך דאית ליה לרבן שמעון בן גמליאל האי סברא – שהוא סובר שמסדרין לבעל חוב, הרי לדעתו לימא מידי דלא חוי ליה – אין דבר שאינו ראוי ללוה, ואף דברים יקרים ביותר, כיון שהורגל בהם. מבארת הגמרא היכן מצינו זאת: דאמר אביי, רבן שמעון בן גמליאל, ורבי שמעון, ורבי ישמעאל ורבי עקיבא, כוליהו סבירא להו – כל התנאים האלו סוברים שכל ישראל בני מלכים הן נחשבים, לגבי דינים שונים ונכמו שיבואר להלן, וכיון שאמר רבן שמעון בן גמליאל שאחרי שלשים יום מוכרים את המשכון, בודאי כוונתו שמוכרים הכל, ולכן הוקשה לרב נחמן כיצד יתכן שהוא יסבור ש'מסדרים לבעל חוב'.

הגמרא מבארת עתה מנין לנו שהתנאים שנמנו לעיל סוברים ש'כל ישראל בני מלכים הם'. אומרת הגמרא: רבן שמעון בן גמליאל סובר כך, דתנן במשנה בשבת (קכו): אין מטלטלים בשבת לא את הלוח – מין קטנית, כיון שאי אפשר לבלשלו בשבת, וכשהוא חי אינו ראוי לאכילה אף לרוב העופות, ולא את התרדל – מין תבלין, כיון שאי אפשר לטוחנו בשבת, וכשהוא שלם אינו ראוי למאכל. רבן שמעון בן גמליאל מתיר בלוח לטלטלו, מפני שהוא מאכל לעורבין, ואף שאדם זה אינו מגדל עורבים, מכל מקום ישראל בני מלכים הם, וראוי להם לגדל עורבים לנוי ולמשחק בדרך בני מלכים.

ממשיכה הגמרא: ואף רבי שמעון סובר כן, דתנן במשנה בשבת (קיא). בכלל איטורי רפואה בשבת, שאסור לסוך שמן ורד על גבי המכה, כיון שדמיו יקרים ואין דרך להשתמש בו ללא מכה, ומוכח הדבר שעושים כן לרפואה, אבל בני מלכים סבין שמן ורד על גבי מכותיהן בשבת, שכן דרבן לסוך גם בחול ואף ללא מכה, ולא ניכר שעושים זאת עתה לרפואה. רבי שמעון חולק ואומר, כל ישראל בני מלכים הן ורשאים לסוך בשמן ורד על גבי המכה, כיון שהם ראויים לסוך בו אף ללא מכה.

לקוטי שיחות

פרשת בהעלותך

כרך כג, ב

מתורגם ללשון הקודש

א.

"יפוצו אויביך וינוסו משנאיך"

על הפסוק¹ "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך" מפרש רש"י: "ויפוצו אויביך, המכונסין. וינוסו משנאיך, אלו הרודפים". בפשטות מובן², שרש"י תמה על כפל הלשון בפסוק³ – "ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך" – והוא מפרש שמדובר כאן על שני סוגים: במילים "ויפוצו אויביך" מדובר על האוייבים "המכונסין", ולכן יתרחש ההיפך מכך – "ויפוצו אויביך"⁴. ואילו המילים "וינוסו משנאיך" מדברות על ה"רודפים", שבמקום לרדוף אחר ישראל, הם ימלטו – "וינוסו משנאיך".

אך יש דיוק בולט בניסוח של דברי רש"י: לגבי "ויפוצו אויביך" הוא אומר "המכונסין", אך לגבי "וינוסו משנאיך" הוא מוסיף את המילה "אלו הרודפים"?

ושינוי זה תמוה יותר: המקור לפירוש רש"י הוא בספרי⁶, ושם נאמר "אלו המכונסין .. אלו הרודפים", ורש"י משנה מלשון הספרי – לגבי "אויביך" הוא משמיט את המילה "אלו", ואילו לגבי "משנאיך" הוא כן מצטט מילה זו!

ב.

משנאיך אלו שונאי ישראל

לאחר מכן מצטט רש"י שוב את המילה "משנאיך", ומפרש⁷: "אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר⁸ ומשנאיך נשאו ראש, ומי הם, על עמך יערימו סוד".

בפשטות מתכוון רש"י להבהיר כאן: בפסוק הרי מדובר על הבאים להלחם עם ישראל, ומדוע איפוא הם מכונים בפסוק "משנאיך", (של הקדוש-ברוך-הוא)? לפיכך מפרש רש"י, "שכל השונא את ישראל, שונא את מי שאמר והיה העולם".

אך תמוה: שאלה זו מתעוררת לפני כן לגבי "ויפוצו אויביך" – ואם כך, מדוע אומר רש"י פירוש זה רק על "וינוסו משנאיך"?

יש המפרשים¹⁰, שמשום שבפסוק המובא על ידי רש"י כהוכחה נאמר "משנאיך", לכן מביא רש"י פירוש זה על "משנאיך", ולא על "אויביך" ("שלא נזכר שם אויבים").

אך תירוץ זה קשה מאוד, כי באותו פסוק, לפני המילים "משנאיך נשאו ראש", נאמר: "כי הנה אויביך

1 (פרשתנו י, לה).

2 באר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן.

3 ואף שבפשט"מ אפ"ל דדרך הכתובים במשל ושיר לכפול הענין במלים שונות (ראה נבואת בלעם. וראה לקו"ש ח"ג ע' 85 ואילך), וכפי הראב"ע כאן – מ"מ מובן, דיומנת יותר באם יש לפרש דקאי על ענינים נפרדים*. ועוד ועיקר – ינוסו שונה מיפוצו (ע"ד נח יא, ד) ולא כפל.

וראה שפ"ח כאן עוד הכרח לפרש"י זה (בכמה הוצאות נשמט קטע זה בשפ"ח).

4 להעיר מדור הפלגה דהיו "עם אחד ושפה אחת" ולכן "ויפגץ ה' גוי" (נח יא, א ואילך). אבל ראה לקמן סעיף ג.

5 בדפוס שני וכמה כתי"י רש"י** גם כאן "הרודפים" (בלי תיבת

"אלו") – אבל בדפוס ראשון ודפוסי רש"י שלפנינו הוא ככפנים.

6 עה"פ.

7 מספרי עה"פ (בשינוי לשון – ראה לקמן סעיף ד"ה ובהערות שם).

8 תהלים פג, ג"ד.

9 בספרי כאן: "וכי יש שונאים לפני מי שאמר והי' העולם .. וכי יש קמים לפני כו" – אבל ע"ד הפשט מצינו קמים נגד ה' (גם כשאינם קמים נגד ישראל) – נח שם (וברש"י שם: ונעשה עמו מלחמה. וראה רש"י שם י, ח"ט. יא. ועוד), וכן שונא אביו שבשמים" (רש"י לך יד, ב). אבל ראה לקמן בפנים סו"ס"ה ואילך.

10 שפ"ח כאן (בשם קיצור מזרחי).

(* וראה שיחת ש"פ יתרו תשד"מ.

** בב' כתי"י שתחז"י ד"ה ינוסו משנאיך ליתא (וב' מהם נתוסף אח"כ על הגליון).

מובן, שבמילה "אויביך", בדיוק כבמילה "משנאיך", הכוונה היא לאלו אשר שונאים את ישראל¹⁴, שאיבתם ושנאתם מתבטאת במלחמתם נגד ישראל. כפי שנאמר לפני כן¹⁴ "וארון ברית ה' נוסע לפניהם", כפי שמפרש רש"י "זה הארון היוצא עמהם למלחמה", ובהמשך לכך נאמר בפסוק "ויהי בנסוע הארון... ויפוצו אויביך (המכונסין) וינסו משנאיך (אלו הרודפים) – וממילא אין מלכתחילה מקום לומר שהמשמעות של המילה "אויביך" כאן היא לאלו שהקב"ה שונא אותם.

והכרחי אפוא לומר, שרש"י אינו מפרש דבר על "אויביך", משום שהוא מסתמך על פירושו הקודם ל"תהרוס קמיך", ששם הוא כבר הסביר בכיורו, שאלו אשר "על עמך יערימו סוד .. קורא אותם אויביו של מקום".

אך אם כך, קשה לאיך גיסא: מדוע כאשר מגיעים למילה "משנאיך" אין רש"י מסתמך על פירושו הקודם, אלא הוא אומר זאת שוב?

ד.

דיוקים בלשון רש"י

כן ישנם מספר דיוקים בלשון רש"י, ובמיוחד תמוהים ההבדלים בין דברי רש"י כאן לבין דבריו בפירושו על "תהרוס קמיך", שהוזכר לעיל, ומהם:

(א) מדוע מדגיש רש"י כאן "שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם", ואינו אומר בקצרה "שונא את הקדוש־ברוך־הוא" או "שונא את המקום"¹⁵?

(ב) בפירושו על "תהרוס קמיך" מאריך רש"י בלשונו "ומי הם הקמים כנגדו", ואילו כאן הוא אומר מיד: "משנאיך, אלו שונאי ישראל"¹⁶.

(ג) כאשר רש"י מביא שם את ההוכחה מן הפסוק "כי הנה אויביך יהמיון" הוא מתבטא במילים "וכן הוא אומר", ואילו כאן הוא אומר "שנאמר"¹⁷.

1 יהמיון¹¹ – ואם כך, הרי נאמר במפורש, שאלו אשר "על עמך יערימו סוד" נקראים "משנאיך" וגם "אויביך"?

3 ויותר מכך: בדומה לענין שמביא רש"י כאן –

4 ש"שונאי ישראל" נקראים "משנאיך" של הקדוש־ברוך־

5 הוא – כבר פירש רש"י לפני כן, על הפסוק "תהרוס קמיך" (בשירת הים בפרשת בשלח¹²): "ומי הם הקמים כנגדו,

7 אלו הקמים על ישראל", ושם הוא אכן מביא את ההוכחה

8 – "וכן הוא אומר" – (לא מן הביטוי "משנאיך נשאו

9 ראש", אלא) מהמילים "כי הנה אויביך יהמיון, ומה היא

10 ההמיה, על עמך יערימו סוד, ועל זה קורא אותם אויביו

11 של מקום".

12 ואילו בפסוקנו אין רש"י מפרש ענין זה על המילה "אויביך", אלא רק על "משנאיך"?

ג.

משנאי הקב"ה ולא שונאי הקב"ה

מפרשים אחרים¹³ מתרצים, שאת המילה "אויביך" ניתן להסביר, שאין משמעותה כלפי אלו אשר שונאים את הקב"ה, אלא להיפך, אלו שהקדוש־ברוך־הוא שונא אותם. ולעומת זאת את המילה "משנאיך" (ולא "שונאיך") אי אפשר לפרש, אלא באופן אחד בלבד: אלו אשר שונאים אותך – ולכן צריך רש"י להבהיר "אלו שונאי ישראל, שכל השונא...".

אך גם תירוץ זה אינו מובן, כי:

בנוסף לעיקר, שכיון שרש"י כבר פירש לפני כן, כדלעיל, שאלו אשר "על עמך יערימו סוד" נקראים "אויביך", "אויביו של מקום", כי ה"קמים על ישראל" הם גם "קמים כנגדו" – בדיוק כ"משנאיך" – ואם כך, הרי אין כבר מקום להסביר כאן אחרת ולומר בדוחק שהמשמעות של המילה "אויביך" כאן היא לאלו אשר הקב"ה שונא אותם, ובנוסף לכך,

מתוכנם של הפסוקים בהמשך (לפי פירוש רש"י)

"מקום", אבל בדפוס ראשון ודפוסי רש"י שלפנינו הוא ככפנים. ואף ש"ה לשון הספרי (ראה הערה 19), הרי כמדובר כמ"פ, כן המובא בפרש"י ע"ה הוא פשוטו של מקרא. ובפרט שכאן לא ציין רש"י שהוא מספרי.

16 ובפרט שבספרי כאן ליתא תיבות אלו.

17 ובפרט שגם בספרי כאן הלשון "וכן הוא אומר" (על הפסוק שהביא לפניו).

11 ובספרי כאן הובאו גם תיבות אלו.

12 טו, ז (וכמצויין בנחלת יעקב כאן). והוא ממכילתא עה"פ שם (בשינוי לשון – ראה לקמן סעיף ה והערה 21).

13 משכיל לדוד ובאר יצחק כאן.

14 להעיר מתיב"ע ות"י כאן "בעלי דבכיהון דעמך".

14* י, לג.

15 בדפוס שני וכמה כת"י רש"י "להקב"ה" (ובא' הכת"י –

(* באזורים מכת"י רש"י שתוז"ח התיבות "שכל השונא .. מי שאמר ודי' העולם" – ליתא.

המכילתא²¹ "שכל מי שקם כנגד ישראל כאילו קם כנגד הקדוש-ברוך-הוא"²² – כי לפי רש"י שני ענינים אלו הם היינו הך: הגויים יודעים שישראל הם "לי סגולה מכל העמים"²³ ו"בני בכורי ישראל"²⁴, ולפיכך, אצלם זהו דבר אחד: כאשר הם "קמים כנגדו" הרי הם ממילא "קמים על ישראל"²⁵ שהם עם סגולתו של הקדוש-ברוך-הוא²⁶.

אך באופן ובעוצמת השנאה עצמה יש הבדל בין "אויביך" (קמ"ך) לבין "משנאיך", ומשום כך אין רש"י יכול להסתמך בהבנת המילים "וינוסו משנאיך" על פירושו לגבי "תהרוס קמ"ך": מהעובדה שאומות העולם הם "קמ"ך" ו"אויביך" משום שהם "קמים על ישראל" ו"על עמך יערימו סוד" אי אפשר ללמוד ולהוכיח שכך הוא גם לגבי "משנאיך", ששנאתם לישראל היא הוכחה לשנאתם כלפי הקב"ה – כי הביטוי "שונא" מביע איבה עמוקה וחזקה הרבה יותר מאשר "אויב" ו"קמ"ך", אשר, לכאורה, אינה מתאימה כלפי מעלה, כדלהלן.

1.

אויב – שנאה גלויה. שונא – טינה נסתרת

ההבדל בין אויב לבין שונא, כאשר מקפידים להבדיל ביניהם²⁷, הוא²⁸:

אויב הוא מי שהשנאה אצלו היא בדרך כלל גלויה, שנאה הכרוכה בביטויים מעשיים, והוא מתנהג כלפי הזולת בפועל באופן של שנאה. לעומת זאת "שונא" הוא, בדרך כלל, מי שהשנאה היא אצלו מדה בלבד²⁹, שזוהי שנאה עמוקה ביותר: השנאה לזולת חקוקה בלבו, ולכן

והא דלא הביא רש"י שם ראי' לפירושו (כפירושו כאן ובפ' בשלח*) – י"ל בפשטות, כי שם מפורש הוא בהכתובים עצמם "נקמת בני ישראל .. נקמת הוי"; משא"כ בנדו"ד שבכתוב נאמר רק "משנאיך" (ועד"ז בבשלה נאמר רק "קמ"ך").

26) וכלשון המכילתא הנ"ל "שקמו נגד בניך".
27) כי בכמה מקומות – ב' הלשונות משמשים לאותו הענין.
28) ראה ערכי הכינויים (לבעל סה"ד) ע' שונא ד"שונא בלב .. אויב מגלה השנאה". וראה מלבי"ם כאן. ועייג"כ אה"ח כאן. ולהעיר מסה"מ תשי"א (ע' 181) ועוד – בחילוק ד"אויב" ו"מתנקס".
ובבחי (נציבים ל, ז) כתב דאויב גדול משונא דאויב הוא שבלבו איבה עולמית.

ואולי יש לתווכך עם הנ"ל דשנאה היא עמוקה יותר מאיבה – ע"פ המבואר בס' החקירה בסופו (צב, א. וכו' באוה"ת בחוקותי ע' ריא. ועוד) דמ"ש בבחי דאויב גדול משונא הוא לפי שאיבה (מלשון אבה) שייכת לרצון ושנאה היא המדה בלב (היפך האהבה). ואכ"מ.
29) כמש"נ (קדושים יט, יז) "לא תשנא את אחיך בלבבך".

1) ד) כאשר מבאר רש"י את ההוכחה הוא אומר כאן
2) "משנאיך נשאו ראש, ומי הם על עמך יערימו סוד",
3) שהשאלה היא מי הם משנאיך¹⁸. לעומת זאת, שם אומר
4) רש"י (א) "כי הנה אויביך יהמיון ומה היא ההמיה על עמך
5) יערימו סוד", כלומר, שהשאלה היא במה מתבטאת
6) פעולתם (ההמיה) של "אויביך", (ב) אחר-כך מסיים רש"י
7) ואמר "ועל זה (משום ההמיה של "ועל עמך...") קורא
8) אותם אויבי של מקום".

ה.

שנאה לישראל ושנאה לה' – היינו הך

כדי להבין כל זאת יש להקדים ולהדגיש שבדברי רש"י בפרשתנו יש הבדל מהותי לעומת דברי ה"ספרי", שהוא המקור לפירוש רש"י: ב"ספרי" נאמר "שכל מי ששונא את ישראל כאילו שונא את מי שאמר והיה העולם"¹⁹, ואילו רש"י אומר "שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם" (ללא המילה "כאילו")²⁰.

כלומר: רש"י מסביר, שהנאמר בפסוק "משנאיך" אינו מצביע רק על דמיון בחומרה של החטא והעונש (ששנאה לישראל דומה לשנאה לקדוש-ברוך-הוא), אלא "משנאיך" הכוונה כפשוטו – הם שונאים את הקדוש-ברוך-הוא, מפני ששני ענינים אלו הם היינו הך. או – היותו "שונא את ישראל" נובע מכך שחוא "שונא את מי שאמר והיה העולם".

וכך גם בפירושו על "תהרוס קמ"ך" מדגיש רש"י "ומי הם הקמים כנגדו אלו הקמים על ישראל", ולא כלשון

18) ומשנה מלשון הספרי כאן (ועד"ז הוא במכילתא שם) "מפני מה על עמך כו".

19) כ"ה ביל"ש כאן ועוד (ראה ספרי מהדורת האראוויץ). ובדפוסים שלפנינו: כמי ששונא את המקום.

20) בדפוס שני וכמה כת"י רש"י שתח"י "כאילו" (ובדפוס ראשון וא' מכת"י רש"י (שתח"י) – "כשונא"; ובעוד כת"י – "מעלה עליהם הכתוב כאילו") – אבל בדפוס רש"י שלפנינו הוא ככפנים.

21) ולשון רש"י הוא לכאורה ע"פ ראשית לשון המכילתא שם "ומי הם שקמו נגדך הם שקמו נגד בניך". אבל לא משמע כן, כי הראי' מהפסוק "כי הנה אויביך גוי" הובאה על הענין "שכל מי שקם כו' כאילו קם כו'".

22) ודק לשון זה (כאילו קם כו') הובא בספרי כאן.

23) יתרו יט, ה.

24) שמות ד, כב ("ואמר אל פרעה בני גוי").

25) וצ"ע בפרש"י מטות (לא, ג) "שהעומד כנגד ישראל כאילו עומד כנגד הקב"ה". ואולי – "עומד" מורה יותר על מלחמה בפועל (במעשה) שזה אין שייך (כ"כ) כלפי מעלה.

* ודוחק לומר כי טומך על פירושו בפרשתנו כאן. כי בפרשתנו מדובר ברגש שבלב (משנאיך). משא"כ שם במלחמה בפועל. ככפנים ההגדרה.

בפסוק "ויפוצו" יודעים שמדובר על אויבים שהם "מכונסין"³³.

אך לעומת זאת, על המילים "וינוסו משנאיך" אומר רש"י "אלו הרודפים", כי רודפים אינו רק ההיפך של "וינוסו" אלא זוהי תוכן המשמעות של התואר "משנאיך"³⁴ – "משנאיך אלו הרודפים"³⁴ – אלו אשר יש בלבם שנאה, ולכן הם רודפים את ישראל, ומחפשים תמיד כיצד להרע ולהזיק לישראל.

ה.

לא תיתכן שנאה כלפי הקדוש-ברוך-הוא

בהמשך לפירוש "וינוסו משנאיך, אלו הרודפים" – שבמילה "משנאיך" מדובר על אלו אשר יש בלבם שנאה עמוקה לישראל ולכן הם רודפים אותם, מתעורר אצל רש"י הקושי: כיצד ייתכן להשתמש בביטוי זה "משנאיך" – כלפי הקדוש-ברוך-הוא, שאצל "בשר ודם" יהיה שנאה עמוקה לקדוש-ברוך-הוא, ויותר מכך – באופן של "רודפים"³⁵?

את התואר "אויביך" כלפי ה', המבטא רק שנאה גלויה הכרוכה במעשה בפועל נגד ה', ועל-אחת-כמה-וכמה את המילה "קמץ" המתארת את העשייה בפועל, ניתן להבין: כאשר האדם חפץ לנהוג להיפך מרצון ה', ואינו יכול או אינו חפץ להמנע מכך הרי הוא מורד בה' ופועל בניגוד לרצונו, עד כדי כך שעלולה לצמוח מכך איבה, שהוא יפעל כך במטרה להכעיס, נגד רצון ה'.

אך כיצד ייתכן שיהיו "משנאיך", אנשים שיש בלבם שנאה כלפי הקדוש-ברוך-הוא, ואשר עסוקים תמיד ברדיפה וכדומה?

לכן מתבטא כאן רש"י בפירושו בביטוי "מי שאמר והיה העולם" – כדי להדגיש עד כמה אין מתאים לומר שתהיה לאדם שנאה כלפי הקדוש-ברוך-הוא – שהרי הוא "מי שאמר והיה העולם", ולכן: (א) כיצד ייתכן שתהיה לאדם שנאה כבושה בלבו כנגד מי (שגם הוא מאמין)³⁶

1 לא זו בלבד שהוא מתנהג כלפי השנוא עליו באופן רע
2 כאשר הדבר מתאפשר, אלא הוא שקוע בשנאה זו ועסוק
3 תמיד בחיפוש אחר דרכים ורעיונות לפגוע ברשעות בשנוא
4 עליו, בדומה לנאמר³⁰ "והוא לא שונא לו מתמול שלשום"
5 – מי ששומר את הטינה "מתמול שלשום" ומחפש תמיד
6 את רעת זולתו, נקרא "שונא לו".

7 זהו גם ההסבר לכך שבתוכחה שבפרשת בחוקותי³¹
8 מופיעים בתורה שני הביטויים "ונגפתם לפני אויביכם ורדו
9 בכך שונאיכם", אשר, כפי שמביא רש"י³², המשמעות של
10 "ונגפתם לפני אויביכם" היא "בעלי דבכיכון מקיפין אתכם
11 מבחוץ", ובמילים "ורדו בכם שונאיכם" הכוונה היא לאלו
12 אשר "מחפשים אחר המטמוניות שלכם".

13 אצל "אויב" ששנאתו היא שנאה גלויה בלבד, ייתכן,
14 שמטרתו רק להשמר שהאחר לא יוכל להזיק לו, ולכן הוא
15 מסתפק ב"מקיפין אתכם מבחוץ".

16 ולעומת זאת מטרתו של ה"שונא", ששנאתו טמונה
17 בלבו, היא לרדוף ולהזיק לאחר, ולכן אין שונאים אלו
18 מסתפקים בהיותם "מקיפין אתכם מבחוץ", אלא הם
19 "מחפשים אחר המטמוניות שלכם".

ז.

"משנאיך אלו הרודפים"

לפי זה ניתן להבין את השינוי בלשון רש"י בפירושו לפסוקנו: "ויפוצו אויביך, המכונסין. וינוסו משנאיך, אלו הרודפים":

ההסבר ש"ויפוצו אויביך" הכוונה היא ל"המכונסין" אינו תלוי רק בתואר "אויביך" – כי יש מספר דרכים שבהן יכולים האויבים לנהל את מלחמתם: לעתים מוטב להם להיות מכונסים, ולעתים כדאי להם, לצורך תכסיסי המלחמה, להתפצל למספר מחנות.

ולכן אין רש"י יכול לומר "ויפוצו אויביך אלו המכונסין" (שהמילה "אויביך" מוכיחה שמדובר על אלו ש"מכונסין"), אלא "ויפוצו אויביך המכונסין": מן הנאמר

30 "משנאיך" (ולא "שונאיך") – שמורה על עשיית השנאה בחזק, כמ"ש בספרי דבי רב לספרי כאן.
31* ע"פ המבואר בפנים תומתק הגירסא בא' מכת"י רש"י (שתח"י) שהד"ה בפרש"י זה הוא רק "משנאיך" (ולא – "וינוסו משנאיך").
32 ראה ע"ד חת"ס עה"ת כאן. – השייכות דר"ה זה בפרש"י לדר"ה שלפניו, מודגשת עוד יותר להגירסא בדפוס שני דרש"י, שבד"ה משנאיך חזר עזה"פ "אלו הרודפים את ישראל והשונאן". אבל להעיר שבא' מכת"י רש"י (שתח"י) הגירסא: ד"א משנאיך אלו ששונאין כו'.
33 דאל"כ איך שייך לומר שהוא שונא להקב"ה.

30 שופטים יט, ד. ועד"ז שם, ו. וראה שם, יא: שונא לרעהו וארב לו (וברש"י שם).
31 כו, יז.
32 "אגדה בתו"כ" – אבל מכיון שהובא בפרש"י עה"ת היא "אגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו" (רש"י בראשית ג, ח. ועוד).
33 דלא כמ"ש בערה"כ שם (ע"פ פרש"י דילן) ד"אויבים נקרא המכונסים".
34 ראה ע"ד בתולדות אדם לספרי כאן. ובפרט שכאן נאמר

של מקום". מכך רואים, שמשום ההמיה והמעשים של "על עמך יערימו סוד", בגלל זה "ועל זה) קורא אותם אויביו של מקום".

לעומת זאת בפרשתנו מתכוון רש"י להוכיח ש"משנאיך אלו שונאי ישראל", ולכן הוא מביא הוכחה – "שנאמר" – מן הפסוק "משנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד", כדלעיל.

י.

גילוי התקשרות ישראל לה'

מיינה של תורה שבפירוש רש"י זה:

בדומה לפסוק "קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך" מופיע גם בתהלים⁴⁰ הפסוק: "יקום אלקים ויפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו", אך יש הבדל ביניהם: בחומש נאמר "קומה הו' ", ואילו בתהלים נאמר "יקום אלקים".

יוצא, אפוא, שבקשר לענין זה מוזכר הקדוש-ברוך-הוא בשלשה כינויים: בחומש נאמר "הוי'", בכתובים נאמר "אלקים", ובתורה שבעל-פה – בספרי וברש"י – נאמר "מי שאמר והיה העולם".

ויש לומר, שההסבר לכך הוא: ההסבר בפנימיות הענינים לכך שהתורה מדברת כאן על "ויפוצו אויביך" ועל "משנאיך", של הקב"ה, הוא משום שמדובר כאן על מצב שבו יש פגם בעבודתם הרוחנית של בני ישראל, כפי שרומז רש"י בפירושו על "ויהי בסוע הארון", ש"נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורעניות": הפסוק "קומה ה'" בא כדי להפסיק ולבטל את הפורעניות המגיעות משום פגם בעבודת בני ישראל –

ולכן אין הישועה מגיעה מפני מעלת העבודה הרוחנית של ישראל, אלא מפני שהאויב והשונא את ישראל הוא – "אויביך" ו"משנאיך". במילים אחרות: אם יראו אומות העולם שביכולתם לפגוע ר"ל בישראל – אשר הם "עם סגולה" – והקב"ה לא יעזור להם ר"ל, הרי זה חיולול השם. אומות העולם אינם בודקים ומחשבים אם בני ישראל הם שלמים בתורה ומצוות או (ר"ל) הפוך, הם יודעים רק את זאת שישראל הם בניו של הקב"ה –

1 שהוא בראו ומעניק לו את חיותו? (ב) יותר מכך: כיון
2 שמדובר כאן על "מי שאמר והיה העולם" – כיצד ייתכן
3 בכלל שבשר ודם יוכל "לרדוף" את הקדוש-ברוך-הוא?

4 על כך משיב רש"י: "משנאיך – אלו שונאי ישראל":
5 במילה "משנאיך" (בכל מקום³⁷), הכוונה היא לשונאי
6 ישראל. כלומר, אכן לא תיתכן שנאה כבושה בלב כנגד
7 "מי שאמר והיה העולם", אך מי ש"שונא את ישראל", מי
8 שיש בלבו שנאה עמוקה כלפי ישראל, כפי שכבר מביא
9 רש"י בפירושו³⁸ "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב",
10 הרי הוא ממילא "שונא את מי שאמר והיה העולם".

11 ועל כך (ש"משנאיך אלו שונאי ישראל"), חייב רש"י
12 להביא הוכחה מפסוק: "שנאמר משנאיך נשאו ראש, ומי
13 הם, על עמך יערימו סוד" – מכך רואים, שמי הם
14 "משנאיך" – אלו אשר "על עמך יערימו סוד".

ט.

"קמין" – בפסוק זה

לפי זה יובנו גם הבדלי הניסוח בין פירוש רש"י כאן לבין פירושו על "תהרוס קמין":

בפסוק "תהרוס קמין" אין רש"י מתכוון לומר שהמשמעות של "קמין" באופן כללי היא "הקמים על ישראל", כי, כדלעיל, תיתכן מציאות של "קמין" (ואפילו "אויביך") כנגד ה' ולא רק על ידי ש"קמים על ישראל", ולכן אין רש"י יכול לומר באופן סתמי, כבפרשתנו: קמין – אלו הקמים על ישראל.

אלא כוונת רש"י היא לבאר את המילה "קמין" בפסוק זה, של שירת הים, שבו שבחו והודו ישראל לקדוש-ברוך-הוא על אשר "מרכבות פרעה וחילו ירה בים..."³⁹: מי הם אלו שפסוק זה מכנה אותם כאן בתואר "קמין" – אלו אשר "קמים על ישראל". ולכן מאריך רש"י בלשונו: "הקמים נגדך (והוא מבאר) ומי הם הקמים כנגדו (למה הכוונה בפסוק זה) אלו הקמים על ישראל".

והיכן מוצאים מקום נוסף שבו ה"קמים על ישראל" נכללים בסוג של "קמים כנגדו" – לכך מביא רש"י דוגמא (וכן הוא אומר) מפסוק נוסף: "כי הנה אויביך יהמיון, ומה היא ההמיה, על עמך יערימו סוד, ועל זה קורא אותם אויביו

(38) וישלח לג, ד. נת' בלקו"ש [המתורגם] ח"כ ע' 159 ואילך.

(39) בשלח טו, ד.

(40) סח, ב. וראה ראב"ע שם. מדרש תהלים שם. ועוד. וראה אה"ת פרשתנו עה"פ (ע' שעז).

(37) היינו כשתיבת "שונא" (וכיו"ב) באה להדגיש השנאה הכבושה בלב (בניגוד לאויב), כבנדר"ד ששנאה גלו' כבר אמורה בלשון "אויביך" שלפנ"ז. וכ"ה גם בהכתוב שמביא לראי' "משנאיך נשאו ראש" (שבא לאחרי "כי הנה אויביך יהמיון"). וראה יתרו כ, ה. ס"פ ואתחנן. והזינו לב, מא. ואכ"מ.

השורש⁴⁷ והרמז⁴⁸ של כל דבר, ולכן נאמר "קומה הוי", שדוקא משם נובע הענין של "יפוצו אויביך...".

בכתובים - שבהם נמשכים הענינים שבתורה למטה יותר⁴⁹, אך עדיין זהו חלק של התורה שבכתב - נאמר "יקום אלקים", שהענין של "קומה הוי" נמשך לשם אלקים⁵⁰, ואז נגרם ענין של "יקום אלקים". אמנם, אלקים הוא שם קדוש⁵¹, אבל הוא בלשון רבים⁵² וזהו שרש ומקור להעלם⁵³ של העולם⁵⁴.

ובתורה שבעל פה - שזוהי הדרגה שבה נמשכת התורה ויורדת להשגתו ולהבנתו של המקבל - מופיע הכינוי "מי שאמר והיה העולם": כאן כבר מדובר על הדרגה של עולם, מלשון העלם. אמנם, יודעים שישנו מי "שאמר והיה העולם", אך הוא רק בגדר "מי שאמר - בלשון דהעלם ונסתר" מ"מי⁵⁵ - והיה העולם".

ועל ידי כך שהענין של "קומה הוי" נמשך אל תוך העלם העולם, נגרם "יפוצו אויביך וינוסו משנאיך" בפועל.

וכאשר מדובר על "אויביך" ו"משנאיך" הפוגעים ב"שמך הגדול", אין הקדוש-ברוך-הוא מתחשב בשום חישובים, ואפילו לא בכך שישראל צריכים תחלה דווקא לחזור בתשובה, והוא מביא מיד את הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ בהעלותך תשכ"ט)

1 ולכן "לא לנו ה' .. כי לשמך תן כבוד..."⁴¹, שלא יהא
2 שמי הגדול מחולל בגויים⁴².

3 וזוהי התפלה "קומה הוי" ויפוצו...": כדי שיהיה "ויפוצו
4 אויביך וינוסו משנאיך" צריך להגלות הקשר בין ישראל
5 לקב"ה אשר שום דבר בעולם לא יוכל להחלישו, ואשר
6 משום כך, בכל מצב שיהיו ישראל שרויים בו, תמיד
7 "להחליפם באומה אחרת איני יכול"⁴³, כי אז מתגלה כיצד
8 שונאי ישראל הם "משנאיך" (והרי ישראל וקודשא-בריך-
9 הוא כולא חד), וממילא נגרם "ויפוצו אויביך וינוסו
10 משנאיך"⁴⁴ -

11 וזאת על ידי "קומה הוי" - נגרמת "קימה" ועליה של
12 שם הוי⁴⁵ לדרגה שמעל להתהוות העולם, שמעל לסדר
13 ההשתלשלות, אשר שם קיים הענין של "ואוהב את
14 יעקב"⁴⁶ דוקא.

יא.

"קומה הוי" יורד להעלם העולם

אך כדי שתבוא הישועה בפועל, כדי שיתקיים "יפוצו אויביך וינוסו משנאיך" כאן למטה, נמשך הענין של "קומה הוי" כאן למטה, עד להעלם שבעולם הזה.

וזהו הסדר של שלשת הכינויים הללו של הקדוש-ברוך-הוא:

בחומש - העיקר של התורה שבכתב - מאיר

רמזי באורייתא. ולהעיר שדברי קבלה אין להם כ"כ תוקף כדברי תורה (ראה אנציקלופדי תלמודית ע' דברי קבלה. וש"נ). ועוד.

(50) להעיר ג"כ דוד (נעים זמירות ישראל) הוא בחי' שם אלקים (אוה"ת שם ע' שעז - מעובה"ק).

(51) שבועות לה, סע"א.

(52) רש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז.

(53) בגימט' הטבע (פרדס שי"ב פ"ב. שער היחודה"א רפ"ו. ובש"ל"ה (פט, א) משמע קצת שכי"ה בוהר), מל' טבעו בארץ (ש"ת ח"צ סי"ח, הובא בלקו"ת ראה כב, ג).

(54) ראה שער היחודה"א שם. ובכ"מ.

(55) ראה זח"א א, ב ואילך. לק"ת כמדבר יד, ד. ועוד.

(41) תהלים קטו, א.

(42) יחזקאל לו, כג. ועוד ע"ז.

(43) רות רבה פתיחתא ג.

(44) עפ"ז יש לבאר ע"ד הרמז הא שפ' ויהי בנוסע הוא ספר בפ"ע בלי שום מצוה (ראה כלי יקר כאן) - כי ענין זה הוא מצד התקשרות העצמית דבני" והקב"ה שלמעלה מתומ"צ.

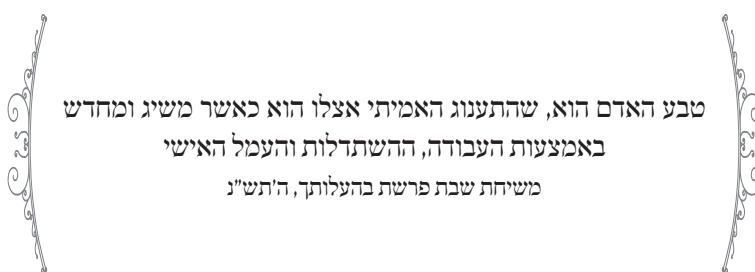
(45) ראה אוה"ת פרשתנו עה"פ (כרך ה' ע' א'תקצא-ב).

(46) מלאכי א, ב. וראה אוה"ת פרשתנו עה"פ (ע' שעג. שעד-ח).

(47) כלי אומנתו של הבורא כי "ברא עלמא" ע"י "אסתכל באורייתא" (כ"ר בתחלתו. זח"ב קסא, א-ב).

(48) דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (ראה זח"ג רכא, א).

(49) כמובן ממוז"ל (תענית ט, א) מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא

לקוטי שיחות

פרשת בהעלותך

כרך ג, ג

מתורגם ללשון הקודש

הרא"ש בנדרים, ולכן נדרשים כל התנאים. אך שלא בקביעות "אפשר שיתנבא אף על פי שלא יהיו בו כל המדות הללו (של רבי יוחנן – גבור עשיר חכם ועניו)" ורבינו לא נחת הכא לפרש אלא תנאי הנביא להתנבאות ואפילו שלא יהא בקביעות"⁷.

אך תירוץ זה, לכאורה, אינו ברור, כי לפי זה יוצא, שהמעלות הגשמיות – גבור בגופו ועשיר כפשוטו – חשובות להשראת השכינה בקביעות יותר ממעלות המדות – "גבור במדותיו..."? ולכאורה, להיפך: המעלות הרוחניות צריכות להיות גורם מכריע יותר להשראת השכינה בקביעות מאשר גבורה ועושר בגשמיות,

ובנוסף לכך קשה: מדוע ידבר הרמב"ם אודות השראת השכינה והנבואה שלא בקביעות, ולא על התנאים הנחוצים להשראת השכינה בקביעות? והרי זה היה אופן הנבואה של משה, ישעיהו, ירמיהו וכדומה – הנביאים המוזכרים בתנ"ך?!

כמו כן חשוב יותר, לכאורה, לבאר מצב קבוע, מאשר לבאר תופעה חד-פעמית או מצב ארעי.

ועוד ועיקר, מפשטות לשונו של הרמב"ם בהלכה זו ובהלכות שלאחריה מובן שהוא מדבר על השראת השכינה בקביעות⁸, על נביא קבוע⁹, או על כל סוגי הנביאים¹⁰.

נבואה חד פעמית (ע"ד המופת) ע"י איש שאינו ראוי לנבואה. ובעיני יעקב נדרים שם ד"ה אמר ר"י כל הנביאים (ועד"ז באברבנאל למ"נ שבסוף הערה 17) ד"קביעות" הכוונה כמו במשנה. ולפי"ז הי' אפשר לפרש כן ברמב"ם. אבל ראה מו"נ וכו' (ולח"מ) שבהערה הבאה.
10) ראה לח"מ לרמב"ם שם "אבל לא משמע כן מדברי רבינו בספר מו"נ ח"ב פל"ב דשם כתב: הוא אמרם אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר". ולכאורה כוונתו, דא"א להיות השראת הנבואה – באיזה אופן שהוא – בלי ענינים אלו (והרי במו"נ שם גופא מציין למ"ש כאן). וראה מו"נ שם "אבל הסכלים .. לא יתכן .. שיתנבא .. אלא כאפשרות שיתנבא חמוד כו"ו. וכ"מ מהמשך לשון הרמב"ם בח' פרקים פ"ז (ועד"ז בהקדמתו לפי המשניות ד"ה והחלק השני בענין הנביא בתחלתו) – הובאו במו"נ שם (אלא שבח"פ שם: א) מביא גם "עשיר" ומבארו במעלת המדות, ב) כותב "ואין תנאי הנביא שיהיו אצלו כל המעלות המדות כו"ו. ובכל הנ"ל אינו מביא "עניו" – ראה לקמן ס"ב והערה 22.

א.

התנאים הנחוצים לנבואה

בהלכות יסודי התורה¹, כאשר מדובר אודות הנבואה² – "מיסודי הדת לידע שהא-ל מנבא את בני האדם" – אומר הרמב"ם: "ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד". לאחר מכן מפרט הרמב"ם את סדר הנהגתו בפועל של הנביא.

שואלים המפרשים³: במסכת נדרים⁴ אומר רבי יוחנן "אין הקדוש-ברוך-הוא משרה שכירתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכולם ממה"ה, כפי שנלמד שם כל פרט מן הפסוק, עד "עניו" – "דכתיב⁵ והאיש משה עניו מאד", ומפסוקי ההוכחה מובן, שהכוונה ב"גבור" וב"עשיר", היא כפשוטה – גבור בגופו, ועשיר בנכסים. וכן מדוע אין הרמב"ם מזכיר "עשיר" כפשוטו ו"עניו"?

בעל ה"כסף משנה" מסביר, שהרמב"ם אומר את דבריו מצד "סברא דנפשיה קאמר ולא מהא דרבי יונתן"⁶. והוא מסביר, שהרמב"ם אינו מציין את הפרטים דלעיל, משום שרבי יוחנן במאמרו – "אין הקב"ה משרה שכירתו" – מדבר על השראת השכינה בקביעות, כפי שמפרש

1) ריש פרק ז – בהבא לקמן (בפנים) עיי"ג פיה"מ פ' חלק היסוד הו' והו'. ח"ה להרמב"ם פ"ז. מו"נ ח"ב פל"ב. ועוד.
2) להעיר שבפרשתנו מדובר לא רק בהחילוק דנבואת שאר הנביאים ונבואת משה (יב, ו ואילך), כ"א גם אודות יותנבאו ולא יספו (יא, כה – וב' פירושים בזה) של הע' זקנים, והנאמר (ע"י משה) "ומי יתן כל עם ה' נביאים" (יא, כט).
3) ראה כס"מ ולח"מ, ועוד.
4) לח, א.
5) פרשתנו יב, ג.
6) כ"ה בכס"מ, ובדרשות הר"ן דרוש ה' בתחלתו. ובגמ' ובע"ז לפנינו ד' יוחנן" כנ"ל בפנים.
7) לשון הכס"מ שם.
8) וכמו שהקשה ב"סדר משנה" (אות ג' בסופו) לרמב"ם כאן.
9) לכאורה זוהי פשטות הכוונה בלשון הרא"ש "בקביעות", לשלול

שכינה, הרי זה בעיקר משום ענוותנותו, כפי שממשיכה הגמרא ומסיימת "וכשמת אמרו עליו... הי עניו..."²¹.

וכך מובן גם בפרשתנו, שדברי התורה "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" מהווים²² כעין הקדמה²³ לנאמר מיד לאחר מכן: "לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט..."²⁴, כאשר הקדוש-ברוך-הוא מפליא את מעלת הנבואה של משה רבינו²⁴.

ג.

"עניו" ו"גבור" נכללים ברמו

בפשטות ניתן היה להשיב, שהתנאי של "עניו" נכלל²⁵ בדברי הרמב"ם "גבור במדותיו ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם..."²⁶, שהרי (גם) ענוה היא ממעלות המדות²⁶, וכמו כן שאת הענין של "גבור בכח" מביא הרמב"ם בהמשך דבריו "אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו"²⁷.

אך - א) אף אם נאמר שבמילים "שלם בגופו" מתכוון

לא ה' עני, כי נשיא פרנסתו מוטלת על הציבור כו'. והרי הסיפור בגמרא שם דיצאה בת קול שראוי שתשרה עליו שכינה - בפשטות ה"ז כשכבר ה' נשיא.

(20) וכן אינו מביאו במקומות שבהערה 10.

(21) בבבלי במקומות הנ"ל שבהערה 13 מקדים בנוגע להלל "הי חסיד" לפני "הי עניו" (אבל ב"ר" סנהדרין גרס "הי עניו" קודם). ובירושלמי הי"ב (וכן בתוספתא שבהערה הנ"ל) "הי עניו חסיד". ואכ"מ*.

(22) ראה עיון יעקב לע"י נדרים שם "הרי משמעות המקרא דמכח מדת ענוה זכה לנבואה זו בקביעות", וראה גם חדא"ג ב"ב שם. ועוד.

(23) וזוהו למדין לגבי שאר הנביאים ככגמ' שם "וכולן ממש"ה". ולכאורה צע"ג שהרי נבואתן חלוקה ולמטה ממעלת נבואת משה בבו"כ פרטים כמש"נ בפרשתנו ומפורט ברמב"ם כאן (ה"ו) בביה"מ (פ' חלק היסוד ה"ז) בח"פ (פ"ו) במו"נ (ח"ב פל"ה) ועוד. - וראה חדא"ג, עיון יעקב, הרי"ף לע"י נדרים שם. ועוד.

(24) וכן מוכח מברייתא דרפכ"י (ע"ז כ, ב. וש"נ. ובכמה נוסחאות היא גם סוף סוטה. וראה תויר"ט סוף סוטה) ד"ענוה מביאה .. לידי רוח הקודש".*

(25) או י"ל ד"עניו" נכלל במעלות "חכם" שברמב"ם, ועפ"מ"ש בהל' דעות פ"א ה"ה "ראם נתרחק עד האמצע בלבד ויהי' עניו נקרא חכם וזו היא מדת חכמה". אבל מלשון הרמב"ם כאן בנוגע למעלת חכם - "גדול בחכמה כו'", וכן מהמשך לשונו "בעל דעה רחבה", משמע שכוונתו כאן לחכמה כפשוטה (וראה חסד לאברהם לשמונה פרקים שם). וגם דוחק לימר שסומן כאן על דלקמן.

(26) ראה רמב"ם הל' דיעות פ"ב ה"ג. שמונה פרקים פ"ד. וראה מרכבת המשנה ועבודת המלך לרמב"ם כאן. לקמן הערה 30-31.

(27) ראה סדר משנה לרמב"ם כאן בתחלתו. דברי יומ"מ כאן.

ב.

מדוע אין הרמב"ם מפרט "עניו"?

יש המפרשים¹¹ להיפך: הרמב"ם סובר שההלכה לא נקבעה כדברי רבי יוחנן, ושהתנאים של גבורה ועושר כפשוטם אינם הכרחיים להשראת השכינה. וההוכחה לכך היא: בין הנביאים היו נביאים אשר לא היו כלל גבורים או עשירים¹².

כפי שמוכח בגמרא, שאפשרית השראת השכינה גם אצל מי שאיננו עשיר:

בגמרא¹³ מובא במספר מקומות הסיפור¹⁴, שיצאה בת קול מן השמים והכריזה "יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה¹⁵ כמשה רבינו¹⁶ אלא שאין דורו זכאי לכך", ו"נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן"¹⁷, והרי הלל היה, כידוע¹⁸, עני מופלג¹⁹.

אך עדיין נשאלה השאלה מדוע אין הרמב"ם מציין את הפרט של "עניו"²⁰, שהרי אדרבה: מסיפור זה המובא בגמרא אודות הלל הזקן מובן, שהיותו ראוי שתשרה עליו

(11) טורי אבן לרמב"ם כאן. וראה גם חסד לאברהם לשמונה פרקים שם.

(12) ראה גם אברבנאל שבהערה 17, שהיו נביאים כאלו שלא היו גבורים ועשירים (וראה גם סדר משנה שם). אלא שאזיל לשיטתי' (- דלא כהרמב"ם) שאין מדובר בנדרים שם לענין הנבואה.

(13) סנהדרין יא, א. סוטה מח, ב. ירושלמי שם (פ"ט הי"ג). תוספתא שם פ"ג, ד"ה. וראה ירושלמי שם בסוף הפרק, ע"ז פ"ג ה"א וסוף הוריות - מעשה ע"ז.

(14) ובסוכה (כת, א); ב"ב (קלד, א) "שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהן ראויים שתשרה שכינה עליהן כמשה רבינו".

(15) בירושלמי ותוספתא שם "לרוח הקודש" וראה לקמן הערה 17.

(16) כ"ה בגמרא ובע"י סנהדרין שם. וראה על הגליון בגמרא שם. ובשאר המקומות ליתא.

(17) ואין לומר ש"תשרה עליו שכינה" שבמקומות הנ"ל אינו שייך לעניינו (לענין הנבואה), שהרי זהו אותו הלשון שבנדרים שם "הקב"ה משרה שכינתו". ובפרט שבמקומות הנ"ל (שבהערה 13) ה"ז בא במהשך למ"ש "משמתו נביאים האחרונים חגי זכרי' ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואעפ"כ היו משתמשין בבת קול כו'", וע"ז בא ההמשך שישנו מי שראוי שתשרה עליו שכינה.

וראה פרש"י סנהדרין שם ד"ה אף הוא "ששרתה עליו שכינה שנתנבא כו'" (ועד"ז הוא בר"ח שם. ועוד). וראה לשון הרמב"ם הל' יסוה"ת שם (פ"ו ה"א) "ראין הנבואה .. מיד ורוח"ק שורה עליו", ובה"ה שם "שתשרה שכינה". ועוד.

ובאברבנאל למו"נ שם ספ"ב דחה ראיית הרמב"ם מהגמרא נדרים ושבת (דלקמן רס"ד), דשם "לא דברו חכמים ז"ל מהנבואה כי אם מהשכינה", עיי"ש בארוכה. ואכ"מ.

(18) יומא לה, ב.

(19) כ"כ בטורי אבן שם. אבל לכאורה, אחר שעלה לנשיאות שוב

(* וראה בארוכה לקו"ט חל"ח ע"ו 40 ואי"ך).

הסדר לעומת המובא במסכת נדרים – "גבור עשיר חכם", ומתחיל ב"חכם גבור"³⁸ ?
יש הבדל לשוני נוסף בין שתי הסוגיות: במסכת נדרים נאמר "אין הקב"ה משרה שכנתו..."³⁹, ואילו במסכת שבת נאמר – "אין השכינה שורה..."³⁹.

ה.

פּרטי ואופני הנבואה – "מיסודי הדת לידע"

ויש לומר, שההסבר לכל זאת הוא:

בהגדירו את ענין הנבואה אומר הרמב"ם ב"ג העיקרים⁴⁰ שלו: "והוא⁴¹ שידע אדם שזה מין האדם ימצא בהם⁴² בעלי טבעים ממדות מעולות מאד ושלימות גדולה ונפשותיהן נכונות עד שהן מקבלות צורת השכל אחר⁴³ כן ידבק אותו השכל האנושי בשכל הפועל ונאצל ממנו עליו אצילות נכבד ואלה הם הנביאים וזו היא הנבואה".

וכך מובן גם מדברי הרמב"ם להלכה בספרו היד החזקה, ששם אומר הרמב"ם: "מיסודי הדת לידע שהאל

1 הרמב"ם כאן גם לבריאות²⁸ ושלימות הגוף כפשוטה²⁹,
2 עדיין אין זה מצב של "גבור". ובכל אופן אין מובן מדוע
3 הוא כולל ורומז לכך בהמשך דבריו ואינו מציין זאת
4 במפורש ובתחילת הדברים כתנאי להשראת הנבואה?
5 (ב) וכן לגבי הענוה: כיון שבגמרא מופיע הפרט "עניו"
6 כפרט בפני עצמו, מדוע אין הרמב"ם³⁰ מציין זאת כפרט
7 בפני עצמו³¹ ?

ד.

ההבדלים בין מסכת שבת למסכת נדרים

דברי הגמרא הללו מובאים גם במסכת שבת³², ושם נאמר "אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה". יש להבין, כפי ששואל בעל ה"לחם משנה"³³: לגבי התוספת בגמרא "בעל קומה" יש לומר, שזהו ביאור הקשור ל"גבור"³⁴, כיון שפרט זה חשוב במיוחד בסוגיא המופיעה שם במסכת שבת, משום שמדובר בה אודות גובהן של לויים³⁵. אך קשה – א) מדוע משמיטה הגמרא³⁶ את הפרט "עניו"³⁷, וכן ב) מדוע משנה שם הגמרא את

גבור עשיר" (אלא שכתב "אין הנבואה שורה" במקום "אין השכינה שורה").

(38) בכס"מ לרמב"ם הביא המאמר נדרים והעתיק הסדר "חכם גבור ועשיר". וכן הביאו בר"ן גאון שכתב שם (אבל ראה לקוטי לוי"צ שם ע' תב "שאגב שיטפי" כו' נקט כו'). וכן הוא בדרשות הר"ן שם בתחלתו, אבל לפנינו גם בע"י הוא ככפנים.

(39) ע"ד הקבלה וכו' ראה בכל השינויים הנ"ל – לקוטי לוי"צ שם ואילך.

(40) בפיה"מ סנהדרין פרק חלק – (היסוד) העיקר השישי.

(41) כ"ה בתרגום שלפנינו. ובראש אמנה (לר"י אברבנאל) פ"א, וכן בתרגום קאפח בשינויים.

(42) מזה מובן שאין לתרץ שזה שהשמיט הרמב"ם גבור ועשיר בהל' יסוה"ת – הוא משום שכתב בספרו רק הלכות שעל האדם לעשות כדי להגיע למעלות הנבואה, והוא רק ע"י עיון וגידול חכמתו והתגברות במדותיו כו', משא"כ גבורה ועשירות שהם מעלות הניתנות מלמעלה ואין תלויות (כ"כ) בעבודת האדם (ראה נדה טז, ב),

כי מדבריו בפיה"מ שם מובן, שאי"ז שייך לכל אדם*, אלא שישנם אנשים מיוחדים במין האנושי שנוודו במעלות ומדות אלו** באופן שיכולים להיות מוכשרים לנבואה. וא"כ לא מסתבר לומר שההלכות בספר היד שם הם דינים והוראות לכאורה איך להגיע לנבואה; ואולי י"ל שהם ע"ד כו"כ הלכות שאינם "שורים לכל נפש", כ"א הם הלכות והוראות לסוגי אנשים אלו בלבד. ואכ"מ.

(43) כ"ה בפיה"מ שם, ונוחה יותר הלשון "ואחר". וכ"ה בראש אמנה שם. וכן משמע ע"פ תרגום קאפח.

(28) בהל' דיעות פ"א ה"ד: שיהא אדם שם דיעותיו תמיד כו' כדי שיהא שלם בגופו כיצד לא יהא בעל חימה כו'. עיי"ש.

(29) כמ"ש בספ"ג ורפ"ד מהל' דיעות.
(30) ובפרט לפי מ"ש הר"ן בדרשותיו הדרוש החמישי (בנוסח הב') בתחלתו (ועד"ז בנוסח הא' בתחלתו) "כי במה שאמר חכם כלל המעלות השכליות ועניו יכלול מעלות המדות כבר אמרו כו' ענוה גדולה מכולן" – פשיטא דהו"ל לפרש ענוה בפ"ע.

(31) עפמ"ש בחדא"ג נדרים שם, דהעיקר מה שצריך להיות אצל הנביא הן המעלות גבור חכם ועשיר, "והוסיף לו במדות שלא יתגאה בכל אלו ג' מעלות אבל שיהי' ג"כ עניו אצל אלו המעלות כמשה" יש לבאר לכאורה מה שלא נפרטה ענוה בפ"ע, כי זהו פרט ושלימות בג' המעלות שלפנ"ז. ודוחק.

(32) צב, א.

(33) בהל' יסוה"ת שם. ע"ש.

(34) כבר"ן ותוס' נדרים שם. אלא דבר"ן שם, שזה שהי' גבור מובן מזה שהי' בעל קומה. ולהעיר שבנדרים שם – הלימוד שהי' גבור מזה שהי' גדול בקומה הוא רק בהקס"ד שבגמ'.

(35) ולהעיר דבר"ג גאון שבת שם ובר"ח שם (צג, ב) משמיט "בעל קומה". וכ"ה לפי כמה גירסאות בגמרא שם – ראה דק"ס שם. וראה סדר משנה לרמב"ם כאן.

(36) ראה לקוטי לוי"צ אגרות קודש ס"ע תא ד"עניו" ו"בעל קומה" שייכים זל"ז.

(37) ואולי מטעם זה השמיט הרמב"ם "עניו", כי לא הובא בשבת שם. וכדמשמע קצת מזה, שבשמונה פרקים פ"ז ובהקדמה לפיה"מ וברמ"ג הביא לשון חז"ל ע"פ הסדר שבשבת (ראה הערה הבאה) "חכם

(* וכן משמע ממ"ש בהל' יסוה"ת "והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאוד".

(** והענין מותא"ד פ"ט "בין ישראל בין עכו"ם בין איש בין אשה בין עבד ובין נפחה הכל לפי המעשה שהוא עושה כך רוח הקודש שורה עליו".

בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו פנויה
 תמיד למעלה קשורה תחת הכסא להבין⁴⁹ באותן הצורות
 הקדושות הטהורות ומסתכל בחכמתו של הקדוש-ברוך-
 הוא כולה מצורה ראשונה עד טבור הארץ ויודע מהן
 גדלו, ואז "מיד רוח הקודש שורה עליו"⁵⁰ – כל זה הוא
 חלק מהענין של "מיסודי הדת לידע".

1.

"גבור עשיר ועניו" – אינם חלק ממהות הנבואה

לפי זה מובנים תנאי הנבואה, ומדוע מונה הרמב"ם
 דוקא תנאים אלו, ולא את הפרטים האחרים שבגמרא
 "גבור עשיר ועניו".

הרמב"ם אינו מתכוון לפרט את כל התנאים הנחוצים
 להשראת הנבואה, אלא רק את הפרטים שצריך "לידע" אותם
 כ"יסוד הדת", והם, ש"אין הנבואה חלה אלא על חכם גדול
 בחכמה גבור במדותיו ולא יאה יצרו מתגבר עליו אלא הוא
 מתגבר בדעתו על יצרו... בעל דעה רחבה עד מאוד",

משום שפרטים אלו קשורים לעצם מהות הנבואה⁵¹
 ומוסיפים להבנת ענין הנבואה – שהיא באופן המשפיע
 על דעת האדם, ולכן יש חשיבות למצבה של דעת האדם
 ומדותיו כאשר הנבואה חלה עליו,

ואילו הפרטים האחרים – "גבור עשיר ועניו" – הם
 רק תנאים שהנביא זקוק להם לצורך השראת הנבואה
 מלמעלה, אך אין הם חלק מעצם מהות הנבואה, ולכן אין
 נחוץ "לידע" אותם כחלק מיסוד הדת – חלק מענין
 הנבואה ממש:

ולהשיג; שם רפ"ז: חכם גדול בחכמה .. דעת רחבה .. להבין; ה' דעות
 פ"ג ה"א: לדעת .. שיבין .. בחכמות; ה' ת"ת פ"א הי"ב: בדעתו להבין
 .. כשיגדיל בחכמה; [ה' ע"ז פ"א ה"א: חכמי .. להשיג .. בדעתם; ה'
 תשובה פ"י ה"ה: ויתחכמו .. שישגיגו וידעוהו]; שם ה"ו: להבין
 ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים; ה' קידוש החודש פ"א ה"ה:
 יתבונן חכם .. על דעת; ה' מכירה פכ"ט ה"ח: חכם ונבון שהוא יודע;
 ה' סנהדרין פ"ב ה"א: חכמים ונבונים .. בעלי דעה רחבה; [סוף ה'
 מלכים: חכמים .. ויודעים .. וישיגו]. ראה אוצר לשון הרמב"ם – להרב
 אסף (חיפה, תשמ"א) – בערכים השייכים לשרש חכם.
 (50) ראה מו"נ ח"ב פל"ב דעת הרמב"ם שכל מי שיעשה הכנה
 הדרושה בהכרח שיתנבא – לולא שהשם ימנעו דרך נס. וכיון שמציין
 שם "לחבורו הגדול" – מוכח שמש"כ בידו "ואפשר שלא תשרה" –
 היינו ע"ד נס.*
 (51) ראה גם דרשות הר"ן שם.

1 מנבא את בני האדם, ומיד הוא ממשיך ומפרט את תנאי
 2 הנבואה – "ואין הנבואה חלה..." , וכן את הפרטים כיצד
 3 מגיע הנביא אל הנבואה, ואת "דרכי הנבואה"⁴⁴, כפי
 4 שהוא ממשיך בהלכה "אדם... כשיכנס לפרדס...", ועל
 5 אופן הנבואה בפועל –

6 בכך אין הוא מתכוון לתאר ולהודיע את הפרטים
 7 והאופנים שבסדר הנבואה, אלא הוא מביאם כענינים אשר
 8 ידיעתם – "לידע" – היא "מיסודי הדת"⁴⁴:

9 מיסודי הדת אין די בידיעה שהנבואה שורה על בני
 10 האדם, "גילה טודו אל עבדיו הנביאים"⁴⁵ באופן כללי, אלא
 11 יש צורך גם בידיעת אופני וגדרי הנבואה – שהיא קשורה
 12 לשכלו ולדעתו של הנביא, ונקלטת בדעתו⁴⁶. כפי
 13 שממשיך הרמב"ם⁴⁷ ואומר על הנביאים בכלל "וכלן
 14 כשמתנבאים אבריהן מזדעזעין וכל הגוף כשל
 15 ועשתנותיהם מתטרפות ותשאר הדעת פנויה להבין מה
 16 שתראה".

17 וכיון שהנבואה היא גילוי המתאחד עם מציאות הנביא
 18 ודעתו, עד כדי כך ש"הפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו
 19 כמו שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם
 20 החכמים"⁴⁸, לכן חשובים בידיעה זו – "לידע" – גם דרכי
 21 הנבואה, כפי שממשיך הרמב"ם ומפרט, באופן ש"כשיכנס
 22 לפרדס וימשך באותן הענינים הגדולים הרחוקים ותהיה לו
 23 דעה נכונה להבין ולהשיג והוא הולך ומתקדש ופורש מדרכי
 24 כלל העם ההולכים במחשכי הזמן והולך ומזוה עצמו
 25 ומלמד נפשו שלא תהי' לו מחשבה כלל באחד מדברים

(44) ראה רמב"ם שם ה"ז.

* (44) וכהתחלת לשונו "ואין הנבואה חלה כו" כהמשך ל"מיסודי
 הדת לידע כו" ולא כו' "אין" כענין בפ"ע.

(45) עמוס ג, ז.

(46) וראה במה שהאריך הרמב"ם בגדר הנבואה – מו"נ שם פל"ו
 ואילך. ומתחיל שם רפ"ו "דע כי אמתת הנבואה ומהותה הוא שפע
 השופע מאת ה' כו' באמצעות השכל הפועל כו" (תרגום קאפח. וראה
 בתרגום שלפנינו).

(47) פ"ז ה"ב.

(48) שם ה"א.

(49) "להבין כו' בחכמתו כו' ויודע" – חב"ד; וכו"ה בכ"מ ברמב"ם
 (הקדמת הרמב"ם: חכמתם .. להבין .. למדע; שם: דעת רחבה ונפש
 חכמה .. לידע .. ובינותיו; ה' יסוה"ת פ"ב ה"ב: שיתבונן .. חכמתו ..
 לידע; שם ה"ב: חכם ומבין דעתו; [פ"ד ה"ט: יודעת ומשגת .. שלמה
 בחכמתו]; שם ה"א: חכם ומבין בדעתו; [שם ה"ג: חכמים .. לידע

(* וצע"ג לפענ"ד שהלז"ז מ' (ברמב"ם שם) כותב היפך המפורש במו"נ ומפרט שכ"כ ביד.

מלימוד תורה ומקיום מצוות, ומשפיע את "כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש ורביי כסף וזהב כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להם אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה...".

ובדומה לכך יש לומר לגבי נביא, שהמעלות של חכם גדול גבור במדות וכו' מושלמות אצלו – דוקא כאשר יש לו גם מעלות גשמיות של גבורה⁵⁷ ועושר⁵⁸.

ה.

"כל הגבוה יותר יורד למטה יותר"

ויש לומר, כדי ליישב ולהשוות את שתי הסוגיות בגמרא, שבמסכת שבת מדובר על הנבואה, במדרגתה הגבוהה, ובמסכת נדרים – אודות נבואה במדריגה נמוכה יותר או אודות השראת השכינה באופן כללי⁵⁹.

כדי להבין זאת יש להקדים ולציין, שבענין של "שכינה שורה" יש דרגות רבות⁶⁰, החל מנבואת משה בשלימותה, ועד "אכל בי עשרה שכנתא שריא"⁶¹, ו"אף שאינם מדברים בדברי תורה"⁶². ואף אצל משה עצמו היו מספר דרגות: נבואת משה בשלימותה (ככפרשתנו). ונאמר "ולא קם נביא עוד כמשה..."⁶³, כפי שהיה לפני שנתעשר משה (מפסולתן של לוחות) – שבכך נכללת גם חלק מן התקופה שלאחר שקבל תורה מסיני, ל"ח השנים של ישראל במדבר לפני "תמו אנשי המלחמה למות"⁶⁴, אשר אז "לא נתייחד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים ויישוב הדעת"⁶⁵ ועוד⁶⁶ –

ולפי זה מובן גם ההבדל הלשוני בין הסוגיות – בין "אין השכינה שורה" לבין "אין הקדוש־ברוך־הוא משרה שכינתו":

1 גבור ועושר מבטאים את שלימותו הגשמית של האדם,
2 הדרושה כתנאי להשראת השכינה⁵², והמדה של "עניו"
3 נחוצה כדי להסיר את המונע להשראת השכינה, כי "כל
4 אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקדוש־ברוך־הוא אין אני
5 והוא יכולין לדור בעולם"⁵³, וזהו ככפירה בעיקר⁵⁴.

ז.

"גבור ועשיר" קשור יותר לנבואה מאשר "עניו"

לפי זה ניתן לבאר גם את ההבדל בין מאמר חז"ל במסכת נדרים לבין מאמר חז"ל במסכת שבת:

מבין שני הענינים הללו, (א) גבור ועשיר (ב) עניו – הרי אמנם הענוה היא תנאי הכרחי יותר להשראת השכינה מאשר גבורה ועושר⁵¹, אך בפרט אחד קשורות הגבורה והעושר אל הנבואה והשראת השכינה בקשר ישיר יותר.

כי ה"ענוה" היא ענין כללי, שאינו קשור דוקא לנבואה, כדי שיהא "האל מנבא את בני האדם", אלא היא חשובה לקשר עם הקדוש־ברוך־הוא באופן כללי, כמפורט שם בגמרא "אמר הקדוש־ברוך־הוא אין אני והוא יכולין לדור בעולם". ויותר מכך: בנוסח הידוע⁵⁵, "אין הקדוש־ברוך־הוא שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתברך".

ואילו גבורה ועושר קשורים רק לנבואה, כשם שהנבואה דורשת שלמות מוחלטת במעלות האדם, "חכם גדול בחכמה גבור במדותיו...", כדלעיל, כך דרושה שלימות בגשמיות האדם – גבורת הגוף ועושר.

ויש להוסיף, שזאת בדומה לדברי הרמב"ם בהלכות תשובה⁵⁶ אודות היעודים הגשמיים שבתורה, שאין אלה ענינים של שכר על קיום תורה ומצוות, אלא הם מועילים ומסייעים לצורך שלימות בלימוד התורה ובקיום המצוות: הקדוש־ברוך־הוא מסיר את "כל הדברים המונעים אותנו"

(59) להעיר מאברבנאל למו"נ שם ספ"ב, אלא שהוא מפרש עד"ז גם בשבת. ואכ"מ.

(60) ראה גם מו"נ ח"ב פמ"ה. וראה הקדמת הרב מרגליות לס' שו"ת מן השמים (בהוצאתו) ע"ד הדרגות רה"ק גילוי אליהו כו'. וש"נ.

(61) סנהדרין לט, א.

(62) אגה"ק סי' כג.

(63) ברכה לד, יוד.

(64) דברים ב, טז.

(65) פרש"י שם. וראה תענית ל, סע"ב ובפרש"י שם. ב"ב קכא, סע"א ואילך וברשב"ם שם ריש ע"ב. וראה מו"נ ח"ב פל"ו.

(66) להעיר שבבוא ליל שבת נתוסף לו אלף אורות (סידור האריז"ל שחרית לשבת כוונת ישמח משה. שער הכוונות ענין מזמור שיר ליום השבת. פע"ח שער יח פ"ח).

(52) בדרשות הר"ן שם בדרוש השלישי – כי הם (גבור ועשיר ובעל קומה) מעלות יחפצו בהם ההמון ויהי' בן הנביא נכבד ומעולה למען יהיו דברין נשמעין. וראה גם חדא"ג נדרים שם. ועד"ז כתב בעיקרים מאמר ג פ"ב גבי "בעל קומה".

(53) סוטה ה, א.

(54) סוטה ד, ב. רמב"ם הל' דיעות פ"ב ה"ג.

(55) ל' התניא פ"ו.

(56) פ"ט ה"א.

(57) ע"ד מש"כ בהל' דעות רפ"ד "היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה".

(58) אבל י"ל שאינם מוכרחות, כי האדם יכול להתגבר על עצמו ולהגיע למעלת חכם גדול כו' וגבור במדותיו בלאה"כ, אלא שאז דרושה התגברות יתירה להתגבר על המניעות שמצד הגוף וצרכיו.

להשראת הקדוש-ברוך-הוא. ולפיכך אין הגמרא מתחילה את הפירוט שם בתכונה "חכם", החשובה במיוחד דוקא להשראת הנבואה.

י.

הסדר בין י"ג העיקרים

לפי ההסבר שהובא לעיל (סעיף ה) אודות יסוד הדת שבנבואה, מתורצת שאלה נוספת המתעוררת על דברי הרמב"ם:

בספר העיקרים⁷¹ מוסבר הטעם להכללת "תורה מן השמים" כ"עיקר" ואת הנבואה כ"שורש מסתעף ממנו" – כי הנבואה אינה כדי שהאנשים ידעו את "הדברים האישיים המתחדשים בעולם או כדי שיתחדשו על ידה אותות ומופתים על ענין פרטי...". אלא "כדי שתגיע על ידה הישרה"⁷² אלקית למין האדם שהיא תורה מן השמים...".

לפי זה יש להבין: הרי הרמב"ם עצמו אומר⁷³ אודות נביא "אם כן, למה נאמר בתורה⁷⁴ נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך, לא לעשות דת הוא בא, אלא לצוות על דברי התורה ולהזהיר העם שלא יעברו עליה כמו שאמר האחרון שבהן⁷⁵ זכרו תורת משה עבדי" (אמנם "וכן אם ציינו בדברי הרשות... מצוה לשמוע לו והעובר על דבריו חייב מיתה"⁷⁶, אך לא לשום כך "הוא בא") – ומדוע, אם כך, הוא סידר בי"ג העיקרים, בפירוש המשניות של פרק חלק, שהעיקרים והיסודות בנבואה ובנבואת משה באים מיד לאחר חמשה העיקרים והיסודות הראשונים העוסקים במציאות הא-ל ואשר "ראוי לעבדו" (היסוד החמישי), ואף לפני היסוד (השמיני) שהתורה היא מן השמים והיסוד (התשיעי) העוסק בהעדר השינוי בתורה?

אמנם, הרמב"ם סובר שכל השלשה-עשר הם עיקרים, שלא כדעת בעל העיקרים, אך בכל זאת, יש בהם עצמם דרגות ומוקדם ומאוחר – ולפי האמור לעיל – לפי דבריו עצמו, הוא צריך היה לקבוע את היסוד השישי העוסק

1 ידוע הכלל⁶⁷, שדוקא ה"גבוה ביותר" שורה "למטה
2 יותר". ולפיכך: במסכת נדרים, כאשר מדובר על מי
3 ש"למטה יותר" – שאין בו כל המעלות⁶⁸ המפורטות
4 במסכת שבת, ולכן יש בו דרגת נבואה נמוכה יותר, או
5 השראת השכינה באופן כללי – מגיעה ההשראה מ"גבוה
6 יותר" – "הקב"ה משרה שכינתו", ואילו במסכת שבת,
7 כאשר מדובר על נבואה בדרגתה הגבוהה, הרי אז
8 "השכינה שורה" מעצמה⁶⁹.

ט.

במס' שבת – השראת נבואה, במס' נדרים – השראת הקב"ה בכלל

ולפי זה ניתן להבין את ההבדלים הלשוניים האחרים בין שתי הסוגיות:

במס' שבת, שבה מדובר על השראת הנבואה, מציינת הגמרא כתנאי ראשון את היות האדם "חכם",

שזה כולל, באופן כללי, את כל המעלות השכליות ומעלות המדות⁷⁰ (כי גם השלימות במעלות המדות נובעת מהיותו "מתגבר בדעתו על יצרו..." ודוקא כאשר אין "יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם" יש אצלו שלימות של המעלות השכליות),

וזהו כלי ל"נבואה שורה", כפי שהוסבר לעיל בהרחבה.

ולאחר מכן ממשיכה הגמרא ומפרטת: "גבור ועשיר ובעל קומה" – אלו הן מעלות גשמיות המסייעות ומשלימות את המעלה של "חכם". ולכן אין מוזכרת המילה "עניו", כי זהו תנאי לקשר עם הקדוש-ברוך-הוא בכלל ולא דוקא להשראת הנבואה.

אבל במסכת נדרים אין מדובר דוקא על התנאים המיוחדים הנחוצים להשראת הנבואה, אלא על ההשראה הכללית והקשר של הקדוש-ברוך-הוא עם האדם למטה, ולכן מפרטת שם הגמרא גם את התכונה "עניו", המביאה

בכ"מ (ח"א פמ"ו. פס"א. ח"ב פל"ט. ח"ג ספנ"א), וכן בעיקרים לפנ"ז (בפתיחה. מאמר ג פ"ח), ובכ"מ. והוא שם עצם משורש "ישר" על משקל השכלה, הפשטה. ופירושו: הוראה, הדרכה. וב"שרשים" לעיקרים בפתיחה שם מפרש הלשון "הישרה אלקית": היא התורה הניתנת מאלוה ית' היא הנק' הישרה אלקית כי היא מישרת את האדם בדרך הטוב.

73 הלי' יסוה"ת פ"ט ה"ב.

74 שופטים יח, יח.

75 מלאכי ג, כב.

76 רמב"ם שם.

67 שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואילך. פ"ל ואילך.

68 בעל קומה שתוכנה קומה (שלימה) וכפשטות עשור אמות וע"פ הרמז וכו' עשר כחות הנפש (קומה שלימה – מוחין ומדות, כל גובה האדם – ראה לקוטי לוי"צ שם יוש ע' תד), משאי"כ עניו (שבנדרים) ספירת המלכות (אדנים).

69 ראה לקולורי"צ שם ע' תה.

70 ראה רמב"ם הלי' דעות פ"א ה"ד.

71 מאמר ג פי"ב.

72 לשון זה "הישרה" נמצא גם במו"נ העתקת הר"ש אבן-חיבון

ג) לא רק קיום מצות עשה "אליו תשמעון", אלא ענין זה הוא "מיסודי הדת" "לידע שהאל מנבא את בני האדם ואין הנבואה חלה אלא..."⁸¹, שהקדוש-ברוך-הוא מתגלה – "גילה סודו" – הוא "מנבא את בני האדם" באופן של התאחדות⁸⁴ עם דעת הנביא, "מתלבשת בשכלם והשגתם..." – ועד לשלימות בכך – נבואת משה רבינו אשר "מתנבא והוא ער ועומד .. כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם", עם כל הפרטים, כפי שמרחיב בכך הרמב"ם בהמשך הפרק בהלכות יסודי התורה⁸⁵, ובעיקר השביעי בפרק חלק, עד אשר "ונקשרה דעתו לצור עולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקין עור פניו"⁸⁶ ונתקדש כמלאכים".

ולפי זה מובן מדוע העיקרים העוסקים בנבואה מופיעים מיד לאחר העיקרים העוסקים במציאות ה', ובהמשך לעיקר החמישי "שהקדוש-ברוך-הוא לבדו ראוי לעברו",

וכן מדוע קבע הרמב"ם בספרו היד החזקה שענין זה הוא "מיסודי הדת" –

כי ידיעה זו חשובה בהמשך לידיעת מציאות ה' ואת גילוי ופועלתו הגלויה בעולם⁸⁷ – "גילה סודו".

(משיחת חג השבועות תשל"ד)

- 1 בענין הנבואה ואת היסוד השביעי העוסק בנבואת משה
- 2 רבינו לאחר היסודות העוסקים בענין התורה⁷⁶?
- 3 וכן: מדוע חשוב לכתוב בספר היד החזקה, שהענין
- 4 ש"האל מנבא את בני האדם" הוא "מיסודי הדת"⁷⁷.
- 5 כדי לציית לנביא מספיק, לכאורה, לדעת, ש"מצוה
- 6 לשמוע ממנו", והטעם לכך הוא משום "שנאמר אליו
- 7 תשמעון" – ציווי חדש פרטי⁷⁸.

יא.

"גילה סודו" – המשך לידיעת מציאות ה'

ולפי האמור לעיל יובן: גילוי הנבואה לנביאים הוא באופן שהנביא מתדבק ומתאחד עם דבר ה', עד אשר דבר ה' "מתלבש" "בשכלם והשגתם במראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כמו שנאמר⁷⁹ רוח ה' דיבר בי ומלתו על לשוני"⁸⁰, כנרמז ברמב"ם⁸¹ ומוסבר בהרחבה בקבלה⁸² ובחסידות⁸³.

באופן כללי, יש בנבואה שני (שלשה) ענינים:

א) התורה אומרת "נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך..." – "כדי לצוות על דברי תורה"⁷³.

ב) מצות עשה בפני עצמה לציית לנביא, זוהי אחת מתרי"ג המצוות, "אליו תשמעון", "והעובר על דבריו חייב מיתה בידי שמים..."⁷⁴.

(81) כנ"ל ס"ה. ולהעיר מד"ה באתי לגני השי"ת פ"ה.
 (82) ראה שער רוח"ק ושער היחודים להאריז"ל (בתחלתם).
 (83) ראה "ספר הליקוטים דא"ה – צ"צ" ערך נבואה. וש"נ.
 (84) להעיר מעבודת הקודש חלק סתרי התורה פ"כ.
 (85) פ"ז ה"ו. ולא כתבו בפרק בפ"ע, וכמו שחילקו בפיה"מ לעיקר בפ"ע.
 (86) שזה ה' גם בל"ח שנה הנ"ל וגם בימות החול (ראה לעיל סעיף ח ובהערה 66) כפשטות הכתובים.
 (87) כי גם בעיקר הא', "יסוד היסודות ועמוד החכמות", כתב בריש הל' יסודות (ועד"ז בעיקר הא' מי"ג העיקרים) לא רק זה שהוא ית' נמצא אלא כו"כ פרטים ובאותו הלשון שבנוגע לנבואה "לידע": לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת המצאו, ועד"ז ממשך בפרטיות יותר שם בהמשך ההלכות.

(76*) במו"נ ח"ג פמ"ה: וכבר נודע שפנת אמונת (בהוצאת קאפח: יסוד הדעה) הנבואה קודמת לאמונת (לדעה) התורה שאם אין נביא אין תורה. ע"ש. – עפ"ז ענין זה בנבואה אינו "עיקר" מצ"ע כ"א טפל לתורה, משא"כ ע"פ המבואר לקמן בפנים.
 (77) להעיר מראש אמנה (פ"ה ד"ה הספק הראשון), שהרמב"ם לא הביא בהל' יסודות את כל היסודות שזכר בפירושו המשנה.
 (78) ובשביל לידע שאדם זה הוא נביא, שהוא דוקא עי"ז שיודעים מי ראוי לנבואה ואין בא לידי נבואה (ראה רמב"ם שם ספ"ז. וראה דברי ירמ"י כאן בתחלת הפרק) – אין מוכרח שיהי' יסוד הדת.
 (79) שמואל ב כג, ב.
 (80) שער היחוד והאמונה ספ"ב בשם האריז"ל. ולהעיר שבתניא שם הובא זה בהמשך להמבואר שם שצריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו. ע"ש.

ילקוט לוי יצחק על התורה

הנה אמה על אמה, הוא ד' אמות בהקף, ד' פעמים³
אמ"ה הוא מספר קפ"ד אחוריים דע"ב⁵ דאבא,
גם אמ"ה⁶ רומז על מספר המלוי, דע"ב דחכמה.
ויש בזה ב"ב בחי':
א', מה שהמלוי דיו"ן הוא מספר מ"ו אמה,
ב', מה ששם הוי' ברבע⁸, מספר האחוריים בלבד⁹ הוא
מספר אמ"ה.

(3) בסמך הנוכחי יבוארו שאלות א.ג.ה. לשאר השאלות – ראה ילקוט
לוי יצחק עה"ת פרשת קרח [פרק יח, פסוקים א-ה].
ד' פעמים אמ"ה $(4 \times 4) = 16$, כמספר קפ"ד, שהוא מספר אחוריים
דשם ע"ב. ראה גם לעיל סי' ח.

(4) קפ"ד אחוריים דע"ב. פירושו: שם ע"ב הוא: יו"ד ה"י וי"ו ה"י בגי'
72, ע"ב.

וב"אחוריים" היינו: יו"ד (20) + יו"ד ה"י (35) + יו"ד ה"י וי"ו (57) + יו"ד
ה"י וי"ו ה"י (72) = 184, קפ"ד.

(5) דע"ב דאבא: מאורי אור אות א' סעיף צ. וז"ל: אמ"ה ג' מילוי ע"ב
מ"ו, בכח התלכשותו בבינה נותן מדה לכל דבר. [וביאור נתיב שם:
וסוד אמ"ה ג' מילוי ע"ב עיין בכוונת עמידה בסוד מ"ש על ד' פעמים
אלקי עיי"ש. וראה מאורי אור שם סעיף קטן].

ראה דרך מצותך עא, ב. וז"ל: יש מילוי יודי"ן ומילוי ההי"ן ומילוי
אלפי"ן. . מילוי שם הוי' דחכמה הוא מילוי יודי"ן וכבר אמרנו שיו"ד
הוא בחי' חכמה כי היותו נקודה דקה מורה על בחי' הארת החכמה
שהיא כמו ענין סקירת השכל שלמעלה מן ההשגה עדיין שהוא בחי'
ראיית השכל שם הוא גילוי א"ס משא"כ ההשגה בבחי' התפשטות
היא ציור המושג כמו השומע איזו דבר ומציירו בדעתו ולא ראהו כי
בראי' תופסו בסקירה א', וא"כ מילוי דשם הוי' דחכמה שהוא ש' ע"ב
במילוי יודי"ן יש בו גילוי אא"ס כמו שהוא בחכמה ולא ע"י צמצומים
כמו שהוא במילוי אלפי"ן עיי"ש.

(6) פירושו: אמ"ה בגי' 46, והוא מספר אותיות ה"מילוי" דשם ע"ב.
וכנ"ל (הערה 4) מספר ע"ב הוא יו"ד ה"י וי"ו ה"י, וכשהושיבים רק
אותיות ה"מילוי" (י)ד 10 + (ה)י 10 + (ו)י 16 + (ה)י 10 = 46.

(7) ראה הביאור לקמן הערה 10, ד"מילוי" הנק' הפנים הוא בחי'
חסד, ובאחוריים הוא בחי' גבורה.

(8) שם הוי' ברבע. היינו: י' (10) + י"ה (15) + י"ו (21) + יו"ה (26)
= 72, ע"ב.

(9) האחוריים בלבד: היינו חשביני' ה"אחוריים" הנק' ג"כ "ברבע" (היינו
בלי השם עצמו), והוא אותיות י' (10) + י"ה (15) + י"ו (21) + יו"ה (26) = 72.

שמות כה, ח – ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם

ט

ביאור המשנה (מדות פ"א מ"ט) מקום הי' בעזרה "אמה
על אמה" ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה – טעם
וביאור שהי' בדיוק "אמה על אמה"

בית' המוקד כפה, ובית גדול היה, מקף רובדין של אבן,
וזקני בית אב ישנים שם, ומפתחות העזרה בידם. ומקום
היה שם אמה על אמה, וטבלא של שיש וטבעת היתה
קבועה בה, ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה.

מדות פרק א משנה ח; שם משנה ט

ומקום² המפתחות הי' שם מקום אמה על אמה כו' כדאיתא
בפ"ק דמדות מ"ט ע"ש.

(1) [ביאור המשנה, עפ"י משניות מבוארות]: בית המוקד כפה (היה
כפה, כלומר בית שתקרעו עשויה בצורת כפה עגולה), ובית גדול היה,
מוקף רובדין של אבן (אצטבאות של אבני גזית רחבות יוצאות מן הכותל
לתוך בית המוקד, זו למעלה מזו וזו צדה מזו, כעין מדריגות), וזקני בית
אב (הממונים על בית האב שעבד באותו יום במקדש), ישנים שם (על
הרובדים הללו), ומפתחות העזרה בידם (כלומר ברשותם, שלא היה
אדם רשאי ליטלם מבלי לקבל רשות מהם), . . ומקום היה שם (בבית
המוקד), אמה על אמה (אמה מרובעת בתוך הרצפה), וטבלא של שיש
(עליו), וטבעת היתה קבועה בה (בטבלא מבחוץ, כדי לאחוז בטבעת
ולהרים בה את הטבלא), ושלשלת (וישררת היתה קבועה בטבלא
מבפנים), שהמפתחות היו תלויות בה (בשרשרת; ויש מפרשים,
שהטבעת היתה קבועה מבפנים ובטבעת היתה תלויה השרשרת של
המפתחות (המאיר)). עיי"ש.

(2) בסמך זה יבוארו כמה שאלות ודיוקים בהמשנה, דכל דבר ודבר
הוא בדיוק,

(א) מהו הטעם והביאור דמקום המפתחות היו בדיוק "אמה על אמה"?

(ב) מהו הטעם והדיוק, שהיו ה"מפתחות של השערים"?

(ג) למה היו המפתחות בידי ה"כהנים" דוקא?

(ד) דיוק במשנה שם "וזקני בית אב ישנים שם", מהו הקשר ל"זקני"
דוקא?

(ה) בהנ"ל מהו הקשר והדיוק "לבית אב" דוקא?

(ו) מהו דיוק לשון המשנה "ומפתחות העזרה בידם"?

(ז) למה הי' תקרת בית המוקד בצורת "כפה" – עגולה?

תורה להאריז"ל פ' שמיני¹², שם איתא שע"ב דאהרן הוא אחוריים דהוי' פשוט, ובמאורי אור מע' אהרן¹³ איתא שהוא הוי' דיודי"ן ע"ש.

זהו אמ"ה על אמ"ה, ב' בחי' אמה הללו, אמ"ה דמלוי ואמ"ה דאחוריים, וההקף ד' פעמים אמ"ה הוא קפ"ד אחוריים דע"ב דאבא¹⁴.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד רנא

(12) בדרוש חטא נדב ואבירו [מובא בפ' ויקרא בלקו"ת שם]. וז"ל: והנה כבר הודעתך כי כמה פנים לפנים, וכמה אחוריים לאחוריים יש, והנה אחר לשם ע"ב בחיותו פשוט כזה י' יה"ו יה"ו ג' ע"ב, ויש אחר באופן אחר והוא מילוי והוא עולה דפ"ק, וכבר הודעתך בסדר המעלות של הפנים והאחוריים כי הפשוטים הם יותר מעולים מן המלויים, נמצא כי האחוריים שהוא ע"ב יותר גבוהים מן האחוריים שהוא דפ"ק, והנה אהרן הוא מב' אחוריים אלו שהוא ע"ב דפ"ק גי' אהרן עיי"ש.

ראה אור התורה תצוה ע' א'תקסג ואילך (מובא לקמן סי' נא הערה 17).

(13) מאורי אור אות א' סעיף קלט וז"ל: אהרן נשמתו מיסוד אבא פנים ואחור גי' ע"ב קפ"ד, ע"ב הוי' דיודי"ן פנים, קפ"ד הוי' דיודי"ן ברבוע אחוריים עיי"ש.

(14) אולי הכוונה, כנ"ל הערה 5, שם ע"ב הוא בחכמה בחי' אמונה, ו"אמה על אמה" היינו ב' במילוי"ו וא' ב"אחוריים" כנגד בחי' "חסד וגבורה" (כנ"ל הערה 10), היינו להמשיך בחי' חכמה-אמונה בהשכל (בינה), ומשם נחלק לב' בחי', בקו החסד (מ"ע), ובקו הגבורה (מל"ת) וד"ל.

וכן בע"ב¹⁰ דאהרן¹¹ יש ב' בחי' אלו, עיין בלקוטי

(10) וכן בע"ב . . יש ב' בחי': הכוונה, שיש ב' אופנים בשם ע"ב: ע"ב א', הוא "הוי"ב במלוי"ו יודין, מספר חס"ד.

וע"ב ב', הוא "הוי"ב ב"אחוריים", שמספרו ע"ב*, והוא בחי' גבורה, כי גבורה הוא בחי' אחוריים לגבי חסד. ועיין בלקוטי תורה להאריז"ל באיוב בפסוקים** עבים סתר לו ולא יראה, ובמאורי אור מע' עבים, תראה שם שע"ב הוא גבורה. ובקהלת יעקב מע' ע"ב***, דחסד הוי' דיודי"ן, ואחוריים דהוי' ע"ב הוא גבורה עיי"ש.

(* הוי' במילוי יודין"ו הוא: יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י = 72, ע"ב מספר חס"ד. יהו"ה באחוריים הוא: י' (10) + י"ה (15) + יה"ו (21) + יהו"ה (26) = 72.

ראה לקוטי תורה מהאריז"ל דניאל (ד) וז"ל: הנה כל סוד אחוריים סוד דינים עיי"ש. עין חיים שער אנ"ך פ"ג. (ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן יב הערה 3 בסופו).

(**) איוב כב, יד. וז"ל האריז"ל שם: הנה עננים הם החסדים, לכן ענני כבוד היו בשביל אהרן הכהן איש החסד, אבל עבים הם הגבורות. והו עבים ע"ב י"ם שהוא הנוקבא נק' ים שהיא לוקחת הגבורות לבנינה. (מלכות נק' ים – ראה לקוטי תורה פירוש צו יד, ב).

מאורי אור אות ע' סעיף א. וז"ל: עבים מצד הגבורות ע"ב י"ם, הם הגבורות השייכים למלכות נק' ים.

(***) מופיע במערכת עבים. וז"ל: עבים דא מיכאל וגבריאל סבא משפטים צ"ח ע"ב, והטעם כי מיכאל בחינת ע"ב דחסד הוי' דיודי"ן, וגבריאל הוא אחוריים דהוי' גימטריא ע"ב, והוא בחינת גבורה וכו'.

וראה גם לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד שפג.

(11) דאהרן: מכאר בזה הקשר, למה דוקא להכניס – בני אהרן – ניתנו המפתחות.

המשכן ביאור למס' בנא מציעא ליום חמישי עמ' א

14 באיסור חבלת כלים מסוימים אלו, וגם באיסור להכנס לבית הלזה
15 למשכנו.
16 הגמרא מקשה על דינו של שמואל מברייתא: תא שמע, שנינו
17 בברייתא, ממשמע שפאמר בפסוק (שם כד יא) 'בחזן תעמוד ויוציא
18 אליך את העבט', וכי איני יודע – מבין ולומד מדעתי שהאיש אשר
19 אתה נושא בו הוא אשר יוציא אליך את העבט, שאם לא כן מי
20 יוציאנו, אלא מה תלמוד לומר 'והאיש אשר אתה נושא בו, לרבות
21 שליח בית דין, מדייקת הגמרא מהברייתא, מאי לאו – האם אין
22 כוונת הברייתא, שהפסוק בא לחדש ששליח בית דין דינו כשליח,
23 שרשאי להכנס לביתו, ופירוש הפסוק הוא כר, 'בחזן תעמוד'
24 אתה המלוח, 'והאיש', שהוא שליח בית דין, וכן 'אשר אתה נושא
25 בו' שזהו הלוח, יוציא אלו אליך את העבט. ושלא כדברי שמואל
26 האומר שאף שליח בית דין אינו רשאי להכנס לביתו של הלוח.

1 'חבלה' היא נטילת משכון מתוך הבית, וגם יש להוכיח כן, שהרי
2 ריחיים ורכב דרכם להמצא בתוך הבית, ולא יתכן שהותר לו
3 לחבול כלים אחרים, דהא פתיב (שם כד י) 'לא תבא אל ביתו לעבט
4 עבטו' ללמד שאין המלוח רשאי להכנס כלל לביתו. אלא לאו –
5 בודאי מדובר בשליח בית דין, ומבואר בפסוק שרק ריחיים ורכב
6 ו'בגד אלמנה' אסור לו ליטול מהבית, אך שאר דברים מותר לו
7 ליטול אפילו מתוך הבית, ושלא כדברי שמואל.
8 מתרצת הגמרא: תרנמה – תירגם, ביאר את הפסוקים רב פשא
9 בריה דרב נחמן, קמיה דרב יוסף, ואמרי לה שביאר זאת רב פשא
10 בריה דרב יוסף, קמיה דרב יוסף, לעולם הפסוקים האוסרים למשכן
11 ריחיים ורכב ובגד אלמנה עוסקים בבטל חוב עצמו, ואין ללמוד
12 מכאן שדברים אחרים רשאי המלוח ליטול, אלא נכתבו פסוקים
13 אלו כדי לעבור עליהם – על נטילת דברים אלו פשיני לאוין, גם

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

ופעלה מהנה בנין "לבנה נוספת" בענין הגאולה, וכאשר מצטרפת לבנה ללבנה ונדבך לנדבך וכו' - זוכים לגאולה האמתית והשלמה.

(משיחת ש"פ בשלה תשד"מ. מתוך לקראת שבת)

ה"בשם אומר" שבלימוד התורה

"האומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם" (אבות ו, ו), כלומר, כאשר למוד התורה (ה"דבר") הוא באופן שנקר שזוהי תורתו של הקב"ה ("בשם אומר"), הרי הוא ממשיך גלוי אלקות בעולם, ועל ידי זה "מביא גאולה לעולם" - תמורת הגלות וההעלם והסתור העולם.

(משיחת ש"פ בלק תשמ"ג. מתוך לקראת שבת)

מיהו הפוכב?

על הפסוק "דרך כוכב מיעקב" (בלק כד, יז) מבאר בירושלמי תענית של (פרק ד הלכה ה) שהפונה למלך המשיח, ובירושלמי מעשר שני (פרק ד הלכה ו) מבאר שהפונה לכל יהודי (כמספר שם שגוי אחד חלם שבלע כוכב, ופתרון החלום היה שהרג יהודי, הנמשל לכוכב).

ואולם שני הפרושים עולים בקנה אחד, וזאת כיון שבכל אחד ואחד מישראל ישנו ניצוץ משיח.

(לקוטי שיחות ב עמ' 599. מתוך לקראת שבת)

השלמות תלויה ב"פכים קטנים"

ישנם השואלים - הדורות שקדמו לנו בצעו את רבה ככלה של עבודת עם ישראל בעולם הזה, ואם כן - איזה ערך יש ל"קטנות" שעלינו לעשות ולהוסיף בדורנו זה?

- אף על פי כן צריכים לדעת, שב"פכים קטנים" אלו תלויה השלמות של עבודת כל הדורות שקדמו לנו. דוקא "קטנות" זו היא היא שתביא את עבודתם של הדורות הקודמים לתכליתה ולשלמותה, ואז תבוא הגאולה.

(לקוטי שיחות ה עמ' 34. מתוך לקראת שבת)

הגאולה נקראת על שם גומרה

"אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה" (סוטה יג, ב). הוי אומר: אף שתורתם ועבודתם של ה"ראשונים כמלאכים" (שבת קיב, ב) נעלים באין-ערך מעבודתו של דורנו זה, הנה "אין הגאולה נקראת אלא על שם גומרה" דוקא, שכן, הגאולה תבוא בזכות עבודתם של בני ישראל בדורנו זה, שעל ידה נגמרת ונשלמת עבודת בני ישראל בכל הדורות.

(לקוטי שיחות יט. מתוך לקראת שבת)

העליה הראשונה

הטעם לכך שבעליה לתורה, הסדר הוא ש"כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל" הוא "מפני דרכי שלום" (גטין פרק ה משנה ח), שאם לא כן הרי "כל אחד יאמר אני תלמיד חכם גדול ממך" (תוספות יום טוב שם).

ויש לדון לגבי ביאת המשיח, שהרי הכל יסכימו שמשיח הוא הגדול והחשוב מכלם, ולכן יש לתן לו את העליה הראשונה, ואולם לאידך יש סברא לומר שלאחרי שנהגו בזמן הגלות להקדים כהן ולוי לישראל, ימשיך סדר זה גם לאחרי ביאת משיח צדקנו.

(ע"פ ת"מ תנש"א ח"א ע' 277. מתוך לקראת שבת)

כל העסק - לדעת את ה'

דיוק הלשון ברמב"ם "לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'" - שולל גם עסק כזה שבזמן הזה חייבים בו על פי תורה, וכפי שפוסק הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פרק ג הלכה ט), שגם מי שתורתו אמנותו צריף לעשות מלאכה "בכל יום מעט כדי חייו".

ובימות המשיח, לא יהיה צריך אפלו בעסק מועט זה.

(לקו"ש חכ"ז עמ' 238. מתוך לקראת שבת)

צרוף כל הפעולות

אין להתפעל מכך שראים, שאתמול ושלשום נעשו כמה וכמה פעולות בעניני התורה ומצוותיה ועדין לא נושענו - כי מכיון שהגאולה העתידה נפעלת בצרוף כל עניני העבודה שנעשו בכל הדורות, נמצא שכל פעולה

חומש יומי

פרשת בהעלותך

~ יום ראשון י' סיון ~

א ומליל י' עם משה למימר :

ח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ב מלל עם אהרן ותימר לה באדלקותך ית
בוציניא לקבל אפי מנרתא יהון מנרתין
שבצא בוציניא :

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרוֹת
אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת:

היתה לפני המנורה, שעליה הפהן עומד ומיטיב.
אל-מול פני המנורה • אל מול גר האמצעי שאינו
בקנים אלא בגוף של מנורה. יאירו שבעת הנרות •
ששה שעל ששת הקנים. שלשת המנוריים פונים
למול האמצעי הפתילות שבהן, וכן שלשה
המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי, ולמה?
כדי שלא יאמרו: לאורה הוא צריך.

כ"י • בהעלתך • למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת
הנשיאים? לפי שכשראה אהרן חנכת הנשיאים,
חלשה אז דעתו, כשלא היה עמהם בחנכה לא הוא
ולא שבטו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חייך, שלך
גדולה משלכם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות.
בהעלתך • על שם שהלהב עולה, כתוב בהדלקתן
לשון "עליה", שצריך להדליק עד שתהא שלהבת
עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו: מכאן, שמעלה

~ נקודות משיחות קודש ~

"הדלקה" כשרה בור

תתלהב ותתלהט מאליה בעבודתם לקונם.
ו"הדלקה" זו "כשרה בור" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ט
ה"ו):
אל יאמר האדם, שרק אהרן הפהן הוא המצנה ב"העלאת
הנרות" והדלקת נשמות ישראל, אלא כל אהד ואהד וגם
"זר" מצנה "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורוך
שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (אבות פ"א
מ"ב), שחובת כל אהד ואהד היא לקרב את אלו שאור
נשמתם נעלם ומכסה, ולהעלות ולהדליק את ה"נר ה'",
עד ש"תהא שלהבת עולה מאליה".
(על"פי לקוטי-שיחות חלק ב' עמוד 316 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בהעלתך את-הנרות אל-מול פני המנורה יאירו שבעת
הנרות: (ח, ב)
כתיב 'נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז), שגשמת כל אהד
מישראל מאירה באור ה'.
אך ישנם כאלו מבני ישראל שאור נשמתם אינו גלוי
לכל, אלא טמון בעמק הלב ומכסה בכמה העלמות
המסתירות על אור ה'.
וזהו עבודת אהרן פהן גדול, "להעלות" ולגלות בכל
"שבעת הנרות", שהם שבעת הסוגים בנשמות ישראל
(ראה לקוטי-תורה במדבר כט, ג) את "נר ה'" של נשמתם, עד
ש"תהא שלהבת עולה מאליה" (שבת כא, א), שגשמתם

ג ועבד פן אהרן לקבל אפי מנרתא אדלק
בוצינהא כמא די פקיד י' ית משה :

(ג) וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הַיְעֲלָה
נֵרְתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

כ"י • ויעש כן אהרן • להגיד שכחו של אהרן, שלא שנה.

וַיִּדְּוּ עֹבְדֵי מִנְרָתָא נְגִידָא דְהַב עַד שְׂיֵדָה
עַד שׁוֹשְׁנָה נְגִידָא הִיא כְּחֻזֵי דִי אַחְזִי יִי יִת
מִשָּׁה בְּן עֶבֶד יִת מִנְרָתָא :

(ד) וְזֹה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה מְקֻשָּׁה זֹהָב עַד־יִרְכָּה
עַד־פְּרָחָה מְקֻשָּׁה הוּא כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה
אֶת־מִשָּׁה בֶּן עֲשָׂה אֶת־הַמִּנְרָה: פ

בַּהּ • עַד־יִרְכָּה • שֶׁהוּא אֶבֶר גְּדוֹל • עַד־פְּרָחָה •
שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה דִק שְׂבָה – הַכֹּל "מְקֻשָּׁה" • וְדָרָךְ "עַד"
לְשִׁמְשׁ בַּלְשׁוֹן זֶה, כְּמוֹ (שׁוֹפְטִים טו): "מְגִדִישׁ וְעַד־קָמָה
וְעַד־כְּרֵם זֵית" • כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הָרָאָה וְגו' • כַּתְּבִנִית
אֲשֶׁר הָרָאָהוּ בְּהַר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כח): "וַרְאָה וַעֲשֵׂה
כַּתְּבִנִיתָם וְגו'". בֶּן עֲשָׂה אֶת־הַמִּנְרָה • מִי שֶׁעֲשָׂאָה •
וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: עַל־יְדֵי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נַעֲשִׂית
מֵאֲלֵיהּ •

כ"ט◀ וְזֹה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה • (ש) שֶׁהָרָאָהוּ הַקְּדוֹשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא בְּאֶצְבָּע, לְפִי שֶׁנִּתְקַשָּׂה בַּהּ, לְכַף נֶאֱמַר
"וְזֹה" • מְקֻשָּׁה • בַּטְדִי"ץ בַּלְעֻז (גַּעֲשָׁלְאֲגֵעֵן) לְשׁוֹן
"דָּא לְדָא נְקֻשָׁן" (דְּנִיאֵל ה). עֲשֵׂת שֶׁל כֹּפֶר זֶהָב הִיָּתָה
וּמְקִישׁ בְּקֶרֶס וְחֻוֹתָךְ בְּכִשִׁיל לְפִשְׁט אֵיבָרִיָּה כַּתְּקוּנָן,
וְלֹא נַעֲשִׂית אֵיבָרִים אֵיבָרִים עַל־יְדֵי חֶבְרוֹ • עַד־יִרְכָּה
עַד־פְּרָחָה • "יִרְכָּה" הִיא הַשְּׂדֵה שֶׁעַל הַרְגָּלִים, חָלוּל,
כְּדָרָךְ מְנוֹרַת כֶּסֶף שֶׁלְפָנֵי הַשָּׁרִים • עַד־יִרְכָּה עַד־
פְּרָחָה • כְּלוּמַר גּוֹפָה שֶׁל מְנוֹרָה כְּלָה וְכֹל הַתְּלוּי

ה ומליל יי עם משה למימר:

(ה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וַיִּקְרַב יִת לְזֹאֵי מַגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַתְּדַבְּרֵי
יְתָהוּן :

(ו) קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם:

כ"ט◀ קַח אֶת־הַלְוִיִּם • קַחֵם בְּדָבָרִים: אֲשֶׁרִיכֶם שֶׁתִּזְכּוּ לִהְיוֹת שְׂמֻשִׁים לְמִקְוֹם •

וַיִּקְרְבוּ תַעֲבָד לַהוֹן לְדַכּוּאִיהוֹן אַדִּי עַל־יהוֹן
מִיָּא דְחֻטָּאָתָא וְנַעֲבְרוּן מִסְפָּר עַל כָּל
בְּשָׂרָהוֹן וַיִּסְרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן וַיִּדְבְּכוּן :

(ז) וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהַרְם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֻטָּאת
וְהַעֲבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם
וְהַטְּהִירוּ:

הַבְּכוֹרוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲבוּדַת אֱלִילִים, וְהִיא קְרוּיָה: "זִבְחֵי
מֵתִים", וְהַמְצָרַע קְרוּי "מֵת" – הַזְּקִיקִים תְּגַלַּחַת
כְּמַצְרָעִים •

כ"ט◀ הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֻטָּאת • שֶׁל אֶפֶר הַפָּהָה,
מִפְּנֵי טְמֵאֵי מֵתִים שֶׁבָּהֶם • וְהַעֲבִירוּ תַעַר • מְצָאֵתִי
בְּדָבָרֵי רַבִּי מִשָּׁה הַדְּרָשׁוֹן: לְפִי שֶׁנִּתְּנָנוּ כַּפָּרָה עַל

ה וַיִּסְכּוּן תוֹר בַּר תוֹרִי וּמִנְחָתָה סֵלְתָא
דְּפִילָא כַּמְשָׁה וְתוֹר תְּגִין בַּר תוֹרִי תַסְב
לְחֻטָּאָתָא :

(ח) וְלִקְחוּ פֶר בֶּן־בְּקָר וּמִנְחָתוֹ סֵלֶת בְּלוּלָה בְשֶׁמֶן
וּפְרִשְׁנֵי בֶן־בְּקָר תִּקַּח לְחֻטָּאת:

דְּבִיר ר"מ), וּבְזוֹ יֵשׁ סֶמֶךְ לְדָבָרֵינוּ בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים, וְאוֹמַר
אֲנִי שֶׁהוֹרָאת שְׂעָה הִיָּתָה, שֶׁשְּׂעִיר הִיָּה לָהֶם לְהִבְיָא
לְחֻטָּאת עֲבוּדָה־נְרָה עִם פֶּר הָעוֹלָה •

כ"ט◀ וְלִקְחוּ פֶר בֶּן־בְּקָר • וְהוּא עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
"וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד עֹלָה", וְהוּא קָרְבֵן צְבוּר בְּעֲבוּדָה־
זָרָה • וּפֶר שְׁנֵי • (ת"ס) מַה תִּלְמוּד־לוֹמַר "שְׁנֵי"? לֹא־
לָךְ: מַה עוֹלָה לֹא נֶאֱכָלְתָּ, אִף חֻטָּאת לֹא נֶאֱכָלְתָּ (ע"כ)

ט וַתִּקְרַב יִת לְזֹאֵי קְדָם מִשְׁפַּן זְמָנָא וַתִּכְנֹשׁ
יִת כָּל כְּנֻשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל :

(ט) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ
אֶת־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט◀ וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עַדְת • לְפִי שֶׁהַלְוִיִּים נִתְּוִינִים קָרְבֵן כַּפָּרָה תַחֲתֵיהֶם, גְּבוּאוֹ וַיַּעֲמְדוּ עַל קָרְבָּנָם וַיִּסְמְכוּ
אֶת יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם •

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לְפָנַי יְהוָה וְסַמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם:

(יא) וְהִנִּיף אֹהֶרֶן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לְפָנַי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לְעֵבֶד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:

כ"ט - וְהִנִּיף אֹהֶרֶן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה • כְּדָרָךְ שְׂאֵשׁ מִצֶּרֶע טְעוֹן תְּנוּפָה חֵי. שֶׁלֹּשׁ תְּנוּפוֹת נֶאֱמָרוּ בַּפָּרָשָׁה זוֹ: הָרֵאשׁוֹנָה לְבְנֵי קֹהֵת, לְכֹף נֶאֱמַר בָּם: "וְהָיוּ לְעֵבֶד אֶת עֲבֹדַת ה'", לְפִי שֶׁעֲבֹדַת קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים עֲלֵיהֶם: הָאֲרוֹן וְהַשְּׁלֶחֶן וְגו'. הַשְּׁנִיָּה לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן, לְכֹף נֶאֱמַר

בָּם: "תְּנוּפָה לַה'", שְׂאֵף עֲלֵיהֶם הִיָּתָה עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ: יְרִיעוֹת וּקְרָשִׁים (צ"ל: וּקְרָסִים, דָּאלוּ קְרָשִׁים בְּיַד מִשָּׂא בְנֵי מְרָרִי) הַנִּרְאוֹת בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים, וְהַשְּׁלִישִׁית לְבְנֵי מְרָרִי.

(יב) וְהַלְוִיִּם יְסַמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וְעִשָּׂה אֶת־הָאֹחֶד חֲטָאת וְאֶת־הָאֹחֶד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם:

(יג) וְהִעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לְפָנַי אֹהֶרֶן וּלְפָנַי בְּנֵי וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה:

(יד) וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:

~ יום שני י"א סיון ~

(טו) וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לְעֵבֶד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטַהַרְתָּ אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה:

(טז) כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הֵמָּה לִי מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פְּטוֹר כָּל־רָחֵם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֹתָם לִי:

כ"ט - נִתְּנִים נִתְּנִים • נִתּוּנִים לְמִשָּׂא, נִתּוּנִים לְשִׁיר. פְּטוֹר • פְּתִיחַת.

~ נקודות משיחות קודש ~

נִתּוּנִים לְמִשָּׂא, נִתּוּנִים לְשִׁיר (רש"י ח, טז)
 לֹא פָרַשׁ בֶּן בְּפָרְשַׁת בַּמִּדְבָּר (ג, ט) – וְנִתְּתָה אֶת הַלְוִיִּם לְאֹהֶרֶן וּלְבְנָיו, נִתּוּנִים נִתּוּנִים הֵמָּה לִי. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שָׁם נֶאֱמַר "לִי", וְהַפְּנִיָּה לְעֲבֹדַת שְׂמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁבָּהּ הִשְׁלַל עַל הַלְוִיִּם לְסִיעַ לְכַהֲנִים בְּעֲבֹדָה שְׁלֵמָה. אִם־בֶּן אֵין

(לקוטי שיחות יג עמ' 15)

יז אַרְי דִּילִי כָּל בּוֹכְרָא בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא
וּבְכַעֲרָא בְּיוֹמָא דְקַטְלִית כָּל בּוֹכְרָא
בְּאַרְעָא דְמַצְרַיִם אַקְדִּישִׁית יְתְהוֹן קְדָמִי :

(יז) כִּי לִי כָּל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבְבַהֲמָה
בְּיוֹם הַפְתִּי כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם הַקְדַּשְׁתִּי אֲתָם
לִי:

יט"ז - כי לי כל-בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים, ולקחתי אותם לי
עד שטעו בעגל, ועכשו "ואקח את-הלוים".

יח וְקַבִּיט יֵת לְוֹאֵי חֲלָף כָּל בּוֹכְרָא בְּבִנֵי
יִשְׂרָאֵל :

(יח) וְאָקַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל:

יט וְיַהֲבִיט יֵת לְוֹאֵי מְסִירֵין לְאַהֲרֹן וּלְכַנּוּזָה
מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַפְלַח יֵת פְּלַחֲן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא וּלְכַפְרָא עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹתָא בְּמִקְרַב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוּדְשָׁא :

(יט) וְאֶתְנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתָנִים | לְאַהֲרֹן וּלְכַנּוּזִי מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֶבֶד אֶת־עַבְדַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאַהֶל
מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל
נֶגֶף בְּגִשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקְדָּשׁ:

כ' בְּכַמְדָּבֵר רַבְּהֵי. וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף.
שְׁלֹא יִצְטָרְכוּ לְגִשֶׁת אֶל הַקְדָּשׁ, שְׂאִם יִגְשׂוּ - יִהְיֶה
נֶגֶף.

כ" - וְאֶתְנָה וְגו' - חֲמֵשׁ פְּעָמִים נֹאמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"
בְּמִקְרָא זֶה - לְהוֹדִיעַ חֻבְתָּן, שְׁנִכְפְּלוּ אֲזַכְרוּתֵיהֶן
בְּמִקְרָא אֶחָד כְּמִנְיַן חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. וְכֵן רֵאִיתִי

כ"ו עֶבֶד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל כְּנִשְׂמַת דְּבִנֵי
יִשְׂרָאֵל לְוֹאֵי כָּל דֵּי פְקִיד יֵי יֵת מֹשֶׁה
לְוֹאֵי כֵן עֶבְדוֹ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל :

(כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עַדַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוִיִּם
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוִיִּם כִּן־עָשׂוּ לָהֶם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ו - וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עַדַּת וְגו' - מֹשֶׁה הִעֲמִידָן, וְאַהֲרֹן הִנְיָפָם, וַיִּשְׂרָאֵל סָמְכוּ אֶת יָדֵיהֶם.

כ"א וְאִדְפִּי לְוֹאֵי וְחִרְוֵי לְבוּשֵׁיהוֹן וְאַרְם
אֶהֲרֹן יְתְהוֹן אֲרָמָא קָדָם יֵי וְכַפֵּר עֲלֵיהוֹן
אֶהֲרֹן לְדַכּוּאֵיהוֹן :

(כא) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיִּכְפְּסוּ בְּגִדֵיהֶם וַיִּנָּף אֶהֲרֹן
אֲתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּכְפֹּר עֲלֵיהֶם אֶהֲרֹן
לְטַהֲרָם:

כ"ב וּבְתַר כֵּן עֵלוי לְוֹאֵי לְמַפְלַח יֵת פְּלַחֲנוֹן
בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא קָדָם אֶהֲרֹן וְקָדָם כְּנוּזָה כְּמָא
דֵּי פְקִיד יֵי יֵת מֹשֶׁה עַל לְוֹאֵי כֵן עֶבְדוֹ
לְהוֹן :

(כב) וְאַחֲרֵי־כֵן כָּאוּ הַלְוִיִּם לְעֶבֶד אֶת־עַבְדַּתָּם בְּאַהֶל
מוֹעֵד לִפְנֵי אֶהֲרֹן וּלִפְנֵי כַנּוּזִי כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כִּן עָשׂוּ לָהֶם: ם

כ"ו - כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' כֵּן עָשׂוּ - לְהַגִּיד שְׂבַח הַעוֹשִׁין וְהַנְעֻשָׂה בָהֶם, שְׂאֶחָד מֵהֶן לֹא עָכַב.

כ"ג וּמִלִּיל יֵי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כ"ד דֵּי לְוֹאֵי מִבְּר חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִין שְׁנִין
וּלְעֵלֵא יִתִּי לְחִזְלָא חִילָא בְּפִלְחֵן מִשְׁכַּן
זְמָנָא :

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלוִיִּם מִבְּר חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וּמְעַלָּה יְבוּא לְצִבָּא צִבָּא בְּעַבְדַּת אֶהֶל מוֹעֵד:

כ"ט «זאת אשר ללויים • שנים פוסלין בהם, ואין המומין פוסלין בהם. מִבְּן חֶמֶשׁ וְעֶשְׂרִים • וּבְמִקְוֹם אַחַר אוֹמֵר (במדבר ה): "מִבְּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה". הֲאֵל בְּיַצֵּד? (חולין כז) מִבְּן כ"ה בָּא לְלַמֵּד הַלְכוֹת עֲבוּדָה וְלוֹמַד חֶמֶשׁ שָׁנִים, וּבֶן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד. מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן זָפָה בְּמִשְׁנֵתוֹ בְּחֶמֶשׁ שָׁנִים, שֶׁשׁוֹב אֵינּוּ רוֹאֶה.

כ"ה) וּמִבְּן חֲמֵשִׁים שָׁנָה יֵשׁוּב מִצְבֵּא הָעֲבוּדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד:

כ"ט «וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד • עֲבוּדַת מִשָּׂא בַפֶּתַף, אֲבָל חוֹזֵר הוּא לְנַעֲלַת שְׁעָרִים וְלִשְׂוֹר וְלִטְעוֹן עֲגָלוֹת. וְזֶהוּ "וְיִשְׂרַת אֶת-אֶחָיו" – "עַם אַחֻהִי", כְּתַרְגוּמוֹ.

כ"ו) וְיִשְׂרַת אֶת-אֶחָיו בְּאֵהֶל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת וְעֲבוּדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֶרֶתָם: פ

כ"ט «לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת • לְחַנּוּת סָבִיב לְאֵהֶל, וְלִהְיֶיךָ וְלִהְיוֹרֶיךָ בְּשַׁעַת הַמַּסָּעוֹת.

~ יום שלישי י"ב סיון ~

ט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַר־סִינִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְיֵצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְאָמֵר:

א ומליל יי עם משה במדברא דסיני בשתא תניתא למפקהון מארעא דמצרים בירחא קדמאה למימר:

כ"ט «בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן • פָּרָשָׁה שֶׁבְּרֵאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמַרְהָ עַד אֵיךְ, לְמַדָּת (פסחים פ"ק, ספרי) שְׂאִין סֵדֵר מְקַדָּם וּמֵאַחַר בַּתּוֹרָה. וְלָמָּה לֹא פִתַח בְּזוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא

גנונתן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא הקריבו אלא פסח זה בלבד.

ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַפֶּסַח בְּמוֹעֵדוֹ: כ"ט «בְּמוֹעֵדוֹ • (שם) אֶף בְּשַׁבָּת, "בְּמוֹעֵדוֹ" – אֶף בְּטַמְאָה.

ב ויעבדון בני ישראל ית פסחא בזמנה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ט (א-ב) בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה וּגּוֹ' וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח וּגּוֹ'. בְּפֶרֶק קָמָא דְפִסְחִים (ה) בְּעֵי תַלְמוּדָא, אִמְרֵי קַדְמִיָּה קָרָא אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה דְשָׂאוֹ אֶת רֹאשׁ וּגּוֹ' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁבְחַתְחִילַת הַסֵּפֶר (לעיל א ב) לְהַךְ פָּרָשָׁה דְהֵכָא, שְׁתַּרְי הָאֵי מַעֲשֶׂה תַחִילָה הוּא. שְׁתַּרְי בְּכָאן כְּתִיב בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא נִסָּן, וְהֵתָם כְּתִיב (שם פסוק א) בְּאֶחָד לְחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי, שֶׁהוּא אֵיזֵר. וּמִשְׁנֵי, אֵין מוֹקְדָם וּמֵאוּחַר בַּתּוֹרָה. וּמְכַל-מְקוֹם יֵשׁ לִיתָן טַעַם בְּדָבָר, שְׁלֹפִי שְׁכַל תּוֹרַת כְּהָנִים הֵיךָ בְּאֵהֶל מוֹעֵד, וְשֵׁם נְמִי כְּתִיב בְּאֵהֶל מוֹעֵד, וְסוּמוֹף לְאוֹתָהּ פָּרָשָׁה מְדַבֵּר בְּדָגְלִים וּבְחֻנִּייתָם שֶׁהֵיךָ סָבִיב לְמַשְׁכֵּן, הִילְכֵךְ קַדְמִיָּה קָרָא. וְרַש"י פִּירֵשׁ שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַסֵּפֶר בְּהָאֵי פָּרָשָׁה מִפְּנֵי שֶׁרָאָה שְׁמֵדְבָר בְּגִנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא עָשׂוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה כָּל אוֹתָן אַרְבַּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ

ישראל במדבר. ואי קשיא, מאי גנות הוא זה, והלא בביאת הארץ תלאו הפתוב, שנאמר (שמות יג ט) והנה כי יביאך וגו' ועבדת את העבודה הזאת, וגם פסח זה לא היו מקריבים כ"אם על-פי הדיבור. יש לומר דהגנות הוא שאם זכו ולא חטאו היו נכנסין לארץ משנה שניה, והיו עושין פסח בכל שנה: תורה ג

~ נקודות משיחות קודש ~

הקרבת הפסח במדבר

ויש לומר בזה באפן חדש. דהנה בפרשה זו מדבר אודות ה"טמאים לנפש אדם", דקשלא זכרו להקריב את קרבן הפסח, תבעו מהקדוש-ברוך-הוא "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'", והסכים להם הקדוש-ברוך-הוא ונתן להם מצות פסח שני.

ואם-כן הרי הדברים קל-וחומר, ומה אם מספר מועט מבני ישראל, קשבקשו מאת הקדוש-ברוך-הוא להקריב הפסח, נתן להם פסח שני, הרי אם כלל ישראל כלו היו מבקשים מהשם-יתברך שרוצים הם להקריב את הפסח גם בשאר השנים ששהו במדבר, כל-שכן וקל-וחומר שהיה מסכים עמם, ונתן להם להקריב את הפסח! וזוהי "גנותן של ישראל" שלא בקשו להקריב את קרבן הפסח בשאר השנים.

(עלי-פי לקו"ש חכ"ג עמ' 65 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

וידבר יהוה... בשנה השנית... בהדש הראשון... ויעשו בני-ישראל את-הפסח פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד איר... ולמה לא פתח בזה, מפני שהוא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד (ט, א.ב. ובפרש"י) כבר הקשו מפרשים (ראה רא"ם ושפ"ח כאן. ועוד), הרי זה ש"לא הקריבו אלא פסח זה", הוא מפני שבשאר השנים לא נתחייבו כלל להקריב את הפסח במדבר, וכמו שכתב רש"י (בא יב, כה) "תלה הכתוב מצוה זו [קרבן פסח] בכיאתם לארץ, ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על-פי הדבור", ואם-כן מהי גנותן של ישראל בזה שלא הקריבו אז את הפסח? ונדחקו לכאר באופנים שונים.

ג בארבעת עשר יומא בירחא הדין בין שמשאי מעבדון יתה בזמנה ככל גזרתה וככל דחזי לה מעבדון יתה:

(ג) בארבעה עשר יום בהדש הזה בין הערבים תעשו אתו במעדו בכל-חקתיו וככל-משפטיו תעשו אתו:

חמץ. (ספרים אחרים: מצות שבגופו: ש, תמים, זכר, בן שנה. שעל גופו: צלי-אש, ראשו על כרעיו ועל קרבו; שחויץ לגופו: מצה ובעור חמץ).

כש"כ כל-חקתיו • אלו מצות שבגופו: ש, תמים, זכר, בן שנה. וככל-משפטיו • אלו מצות שעל גופו ממקום אחר, כגון שבעת ימים למצה ולבעור

ד ומיליל משה עם בני ישראל למעבד פסחא:

(ד) וידבר משה אל-בני ישראל לעשת הפסח:

א לא בששמע פרשת מועדים מסיני - אמר להם, וחרז והזהירם בשעת מעשה.

כש"כ וידבר משה וגו' • (ספרי) מה תלמוד-לומר? והלא כבר נאמר (ויקרא כג): וידבר משה את מועדי ה'?

ה ועבדו ית פסחא בניסן בארבעת עשר יומא לירחא בין שמשאי במדברא דסיני ככל די פקיד יי ית משה בן עבדו בני ישראל:

(ה) ויעשו את-הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה יהוה את-משה בן עשו בני ישראל:

ו והו גבריא די הו מסאבין לטמי נפשא דאנשא ולא זכילו למעבד פסחא ביומא ההוא וקריבו קדם משה וקדם אהרן ביומא ההוא:

(ו) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשת-הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא:

כ"י • לפני משה ולפני אהרן • (ספרי) כששנייהם | זה אחר זה, שאם משה לא היה יודע, אהרן מנין יושבין בבית המדרש, באו ושאלום; ולא יתכן לומר .?!

וַיֹּאמְרוּ גְבֵרֵי הָאֲנֹנִי לֵה אֲנַחְנָא מְסַאֲבִין לְטָמִי נַפְשָׁא דְאַנְשָׁא לְמָא נְתַמְנַע בְּדִיל דְלֵא לְקַרְבָּא יְת קַרְבְּנָא דִינִי בְּזַמְנָה בְּגוּ פְּנִי יִשְׂרָאֵל:

(י) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טָמְאִים לְנַפְשׁ אָדָם לְמָה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת־קֶרְבְּנִי יְהוָה בְּמַעְדּוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה (סנהדרין פ"ק). וְרֵאוּיָה הִיָּתָה פְּרָשָׁה זֹו לְהֵאמֹר עַל־יְדֵי מֹשֶׁה פֶּשַׁר כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, אֵלֵא שְׁזָכוּ אֵלֹו שְׁתַּאֲמֵר עַל־יְדִיהֶן, שְׁמַגְלִילִין זְכוֹת עַל־יְדֵי זָכָאִי.

כ"י • למה נגרע • (שם) אמר להם: אין קדשים קרבים בטמאה. אמרו לו: יזרק הדם עלינו בכהנים טהורים, ויאכל הבשר לטמאים* (ס"א: לטהורים. כ"ג ראם). אמר להם: עמדו ואשמעה, כתלמיד המבטח לשמע מפי רבו. אשרי ליהוד אשר שפך מבטח, שכל זמן שהיה רוצה

ח וַיֹּאמֶר לְהוֹן מֹשֶׁה אֹרִיכוּ עַד דְּאַשְׁמַע מַה דְּאַתְּפַקֵּד קְדָם יְיָ עַל דֵּי לְכוּן:

(ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאַשְׁמְעוּהָ מַה־יֵּצִיָּה יְהוָה לָכֶם: פ

ט ומליל יי עם משה למימר:

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

י מלל עם בני ישראל למימר גבר גבר ארי יהי מסאב לטמי נפשא דאנשא או בארשא רחיקא לכון או לדריכון ויעבד פסחא קדם יי:

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ בִּירֵיהוּהָ טָמֵא | לְנַפְשׁ אֹו בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אֹו לְדֶרֶתִיכֶם וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה:

יזמן שחיטה. פסח שני - מצה וחמץ עמו בבית ואין שם יום־טוב, ואין אסור חמץ אלא עמו באכילתו.

כ"י • או בדרך רחקה • נקוד עליו, לומר: לא שרחקה ודאי, אלא שהיה חייץ לאסקפת העזרה כל

יא בכרשא תנינא בארבעת עשרא יומא בין שמשא ועבדון תה על פטיר ומררין ייכלגה:

(יא) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרָבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מִצּוֹת וּמְרִירִים יֹאכְלֵהוּ:

יב לא ישארונו מנה עד צפרא וגרמא לא יתברון בה ככל גזרת פסחא ועבדון תה:

(יב) לֹא־יִשְׂאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעַצֶּם לֹא יִשְׁבְּרוּבוּ כְּכֹל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:

יג ובגרא דהוא דכי ובארח לא הנה ויתמנע למעבד פסחא וישחצי אנשא ההיא מעמה ארי קרבנא דיי לא קריב בזמנה חובה וקבל גברא ההוא:

(יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ כִּי קֶרְבַּן יְהוָה לֹא הַקְּרִיב בְּמַעְדּוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:

יד וארי יתניר עמכון גיורא ויעבד פסחא קדם יי בגזרת פסחא וכדחזי לה בן ועבד קנמא חד יהי לכון ולגיורא ולנציבא דארעא:

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כִּן יַעֲשֵׂה חֻקָּה אַחַת יְהִיֶה לָכֶם וְלָגֵר וּלְאֲזֶרַח הָאָרֶץ: ס

שיעור יומי ליום רביעי י"ג סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - ט - פרשת בהעלותך
 עה
 כ"י - וכי יגור אתכם גר ועשה פסח • (פסחים צג. ספרי) | אחת וגו', אלא כף משמעו: וכי יגור אתכם גר ובא
 יכול כל המתגיר יעשה פסח מי? תלמוד לומר "חקה | עת לעשות פסח עם חבירי, כחקה וכמשפט יעשה.

~ יום רביעי י"ג סיון ~

טו וכיומא דאתקם ית משכנא חפא עננא ית
 משכנא למשכנא דסהדותא וברמשא הוה
 על משכנא כחזו אשתא עד צפרא:

(טו) וביום הקים את המשכן פסה הענן את המשכן
 לאהל העדת ובערב יהיה על המשכן כמראה אש
 עד-בקר:

כ"י - המשכן לאהל העדת • המשכן העשוי להיות אהל ללווחות העדות. יהיה על המשכן • כמו "הנה
 על המשכן", וכן כל לשון הפרשה.

טז בן הוה תדירא עננא חפי לה וחזו אשתא
 בליליא:

(טז) בן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה:

יז ולפום אסתלקות עננא מעלוי משכנא
 ובתר בן נטלין בני ישראל ובאתרא דשרי
 תמן עננא תמן שרון בני ישראל:

(יז) ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו
 בני ישראל ובמקום אשר ישכן שם הענן שם יחנו
 בני ישראל:

ועליה, כמו (מלכים א יח): "הנה עב קטנה ככף איש
 עלה מיים".

כ"י - העלות הענן • כתר גומו: "אסתלקות", וכן
 "ונעלה הענן". ולא תבין לכתב "ולפי עלות הענן"
 "ועלה הענן", שאין זה לשון סלוק אלא צמות

יח על מימרא דיי נטלין בני ישראל ועל
 מימרא דיי שרון כל יומי די שרי עננא על
 משכנא שרון:

(יח) על-פי יהוה יסעו בני ישראל ועל-פי יהוה יחנו
 כל-ימי אשר ישכן הענן על המשכן יחנו:

ועל-פי ה' יחנו • כיון שהיו ישראל חונים, עמוד
 הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין
 ספה, ולא הנה נפרש עד שמושה אמר: "שובה ה'
 רבבות אלפי ישראל", הוי אומר: "על-פי ה'
 וביד משה".

כ"י - על-פי ה' יסעו • שנינו ב"מלאכת המשכן":
 כיון שהיו ישראל נוסעים, היה עמוד הענן מתקפל
 ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה; תקעו
 והריעו ותקעו, ולא הנה מהלך עד שמושה אמר:
 "קומה ה'" ונסע דגל מחנה יהודה. זו בספרי.

יט ובאורכות עננא על משכנא יומין סגיאין
 וישרון בני ישראל ית מטרת מימרא דיי
 ולא נטלין:

(יט) ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים ושמרו
 בני ישראל את-משמרת יהוה ולא יסעו:

כ ואית די הוה עננא יומי דמנן על משכנא
 על מימרא דיי שרון ועל מימרא דיי נטלין:

(כ) ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על המשכן
 על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו:

כ"י - ויש • כלומר: ופעמים. ימים מספר • ימים מעטים.

~ נקודות משיחות קודש ~

בתכלית השלימות ובתכלית הקביעות, כמו שהיתה באשר חנו בקדש ברנע י"ט שנה). ונמצא שבהיותם במדבר, היו בקביעות במצב של "על-פי ה'". ועוד זאת, שלא היה זה רק באופן של קביעות ועמידה במקום אחד, אלא שבזה גופא עלו מחיל אל חיל, שהרי זה ציווי מפורש בתורה להעלות בקודש.

(מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, ש"פ שלח, מבה"ח תמוז ה'תשמ"ז)

כל הזמן קימו מצות ה', בהנחתם או בנסיעתם. ועוד זאת, כדאי תא בגמרא דכין כתיב בהו על-פי ה' יחנו ועל-פי ה' יסעו, כמאן דקביע להו דמי. (וידוע גם פתגם כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר לגבי אופן העבודה בזמן הזה, אף שהנה בא משיח, שהוא בדוגמת הקמת המשכן שהיתה לפעמים ליום אחד, ובלשון הכתוב "וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי הָעֵנָן מֵעַרְבַּ עַד בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ", דגם אז היתה ההקמה

כא ואית די הוה עננא מרמשא עד צפרא ומסתלק עננא בצפרא ונטלין או ימם וליילי ומסתלק עננא ונטלין :

(כא) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי הָעֵנָן מֵעַרְבַּ עַד-בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בַּבֹּקֶר וְנִסְעוּ או יומם וליילה ונעלה הענן ונסעו:

כב או תרין יומין או נרְחא או עדן בעדן באורכות עננא על משכנא למשרי עלוהי שרן בני ישראל ולא נטלין ובאסתלקויתה נטלין :

(כב) או־יָמִים או־חֲדָשׁ או־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ הָעֵנָן עַל-הַמִּשְׁכָּן לְשָׂכְן עִלָּיו יַחֲנוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ ובהעלתו יסעו:

כג "אֵל או־יָמִים • שָׁנָה, כְּמוֹ (ויקרא כה) "יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלְתּוֹ".

כד על מימרא דיין שרון ועל מימרא דיין נטלין ית משרת מימרא דיין נטרין על מימרא דיין בינדא דמשה :

(כג) עַל-פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל-פִּי יְהוָה יִסְעוּ אֶת-מִשְׁמַרְתּוֹ יְהוָה שָׁמְרוּ עַל-פִּי יְהוָה בְּיַד-מֹשֶׁה: פ

א ומליל יי עם משה למימר :

י (א) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

ב עבד לך תרתין חצוצרות דכסף נגיד תעבד יתהו ויהונו לך לערעא כנשתא ולאטלא ית משריתא :

(ב) עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמִסַּע אֶת-הַמַּחֲנֹת:

אֶת-הַמַּחֲנֹת • בשעת סלוק מסעות, תתקעו בהם לסימן; נמצאת אתה אומר: על-פי שלשה היו נוסעים: על-פי הקדוש־ברוך־הוא ועל-פי משה ועל-פי חצוצרות. מקשה • מהעשת תעשה בהקשת הקרנף.

כז "עֲשֵׂה-לָךְ • (שיהיו תוקעין לפניך כמלה, וייהי בישרון מלה"). עֲשֵׂה לָךְ • משלך (עשה לך – אתה עושה ומשתמש בהם, ולא אחר). לְמִקְרָא הַעֲדָה • כשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם ותקראם לאסף אליך, תקראם על-ידי חצוצרות. וּלְמִסַּע

ג ויתקעו בהן וינוערוו ואלף כל־העדה אל־פתח אהל מועד :

(ג) וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְרוּ אֲלֵיךְ כָּל-הָעֲדָה אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כח "וְתִקְעוּ בָהֶן • בשתיהן, והוא סימן למקרא העדה, שנגאמר: "ונוערוו אליך כל־העדה אל־פתח אהל מועד".

(ד) וְאִם-בְּאַחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלַיךָ הַנְּשִׂאִים רְאִשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט - וְאִם-בְּאַחַת יִתְקַעוּ • הוא סימן למקרא הנשיאים, שְׁנָאָמַר: "וְנוֹעְדוּ אֵלַיךָ הַנְּשִׂאִים". וְאִף הַן יַעֲדִתֶּן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּמִגֹּזְרָה שְׁוֵה' הוּא בְּכַף בְּסִפְרֵי'.

(ה) וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחַיִּים קִדְמָה: כ"ט - וְתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה • סימן מסע המחנות: תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וּתְקִיעָה. כֶּף הוּא נִדְרָשׁ בְּסִפְרֵי' מִן הַמַּקְרָאוֹת הַיְתִירִים (ר"ה לז) •

(ו) וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחַיִּים תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם:

(ז) וּבִהְקֵהִיל אֶת-הַקְּהֵל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְעוּ:

כ"ט - וּבִהְקֵהִיל אֶת-הַקְּהֵל וְגו' • לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהָיוּ לָךְ לְמַקְרָא הַעֲדָה וְלְמַסַּע אֶת-הַמַּחֲנֹת". מֵהַמַּקְרָא הַעֲדָה תוֹקֵעַ בְּשָׁנִים כְּהֻנִּים וּבִשְׁתִּיחֻן, שְׁנָאָמַר: "וְיִתְקַעוּ בְּהֵן וְגו'", אִף מַסַּע הַמַּחֲנֹת בְּשְׁתִּיחֻם. כֹּל מֵהַמַּסַּע הַמַּחֲנֹת תוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, אִף מַקְרָא הַעֲדָה תוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, וּמַעֲטָה אֵין חִלּוּק בֵּין

(ח) וּבְנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקַעוּ בַחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחַקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

כ"ט - וּבְנֵי אֶהְרֹן יִתְקַעוּ • בַּמַּקְרָאוֹת וּבַמַּסַּעוֹת הַלְלוּ.

(ט) וְכִי-תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל-הַצֹּרַר אֲתָכֶם וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת וְנִזְפַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם:

(י) וּבַיּוֹם שִׁמַּחְתֶּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֳדָשְׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עַלְתֵיכֶם וְעַל זְבָחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

כ"ט - עַל עַלְתֵיכֶם • (ספרי. ערכין יא) בְּקִרְבָּן צַבּוּר, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • מִפְּאֵן לְמַדְנֵנו מִלְכִּיּוֹת עִם זְכֵרוֹנוֹת וְשׁוֹפְרוֹת, שְׁנָאָמַר: "וּתְקַעְתֶּם" - הָרִי שׁוֹפְרוֹת, "לְזִכְרוֹן" - הָרִי זְכֵרוֹנוֹת. "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" - זֶה מִלְכִּיּוֹת וְכו'.

~ יום חמישי י"ד סיון ~

(יא) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַעֲשָׂרִים בַּחֹדֶשׁ
 יא וְהָיָה בַשָּׁמָּה תְּנִיתָא בִּירְחָא תְּנִינָא
 בַּעֲשָׂרִין לְיִרְחָא אֶסְתַּלַּק עֲנָנָא מֵעֲלוֹי
 מִשְׁכַּנָּא דְסַהְדוּתָא :
 נַעֲלָה הָעֲנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת:

כ"ט - בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי • נִמְצְאָתָּ אֶתָּה אוֹמֵר : שְׁנַיִם עֶשֶׂר
 חֹדֶשׁ חֹסֵר עֶשְׂרֵה יָמִים עָשׂוּ בַחֲזוּרְב, שֶׁהָרִי בְּרֹאשׁ-
 חֹדֶשׁ סִינּוֹן חָנוּ שָׁם, וְלֹא נִסְעוּ עַד עֶשְׂרִים בְּאִיר לְשָׁנָה
 הַבְּאֵה.

(יב) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכְּנוּ
 הָעֵנָן בְּמִדְבַּר פָּאָרָן:
 יב וַיִּנְטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְלֵגְיָהוֹן מִמִּדְבַּרָא
 דְּסִינַי וּשְׂרָא עֲנָנָא בְּמִדְבַּרָא דְּפָאָרָן :

כ"ט - לְמַסְעֵיהֶם • כַּמְשַׁפֵּט הַמְּכַרְשׁ לְמַסַּע דְּגִלְיָהֶם, מִי רֹאשׁוֹן וּמִי אַחֲרוֹן. בְּמִדְבַּר פָּאָרָן • קְבָרוֹת הַתַּאֲוָה
 בְּמִדְבַּר פָּאָרָן הָיָה, וְשָׁם חָנוּ מִמְּסַע זֶה.

(יג) וַיִּסְעוּ בְּרֹאשׁוֹנָה עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:
 יג וַיִּנְטְלוּ בְּקַדְמִיתָא עַל מִימְרָא דִּינִי בִידָא
 דְּמֹשֶׁה:

(יד) וַיִּסַּע דָּגְל מַחֲנֵה בְּנֵי־יְהוּדָה בְּרֹאשׁוֹנָה לְצִבְאָתָם
 וְעַל־צִבְאֹו נַחֲשׁוֹן בִּין־עַמִּינָדָב:
 יד וַיִּסַּע דָּגְל מַחֲנֵה בְּנֵי־יְהוּדָה בְּרֹאשׁוֹנָה לְצִבְאָתָם
 וְעַל־צִבְאֹו נַחֲשׁוֹן בִּין־עַמִּינָדָב:

(טו) וְעַל־צִבְאֹו מִטָּה בְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר נִתְנָאֵל בִּין־צוּעָר:
 טו וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דְּבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר נִתְנָאֵל בִּין־צוּעָר:
 בַּר צוּעָר:

(טז) וְעַל־צִבְאֹו מִטָּה בְּנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בִּין־חֶלְוִן:
 טז וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דְּבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בַּר
 חֶלְוִן:

(יז) וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן וְנִסְעוּ בְּנֵי־גְרִשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נִשְׂאֵי
 הַמִּשְׁכָּן:
 יז וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן וְנִסְעוּ בְּנֵי־גְרִשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נִשְׂאֵי
 הַמִּשְׁכָּן:

כ"ט - וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן • בִּיּוֹן שְׁנוּסַע דָּגְל יְהוּדָה, נִכְנָסוּ
 אַחֲרָן וּבְנָיו וּפְרָקוּ אֶת הַפְּרֻכָּת וְכִסּוּ בָּהּ אֶת הָאֲרוֹן,
 שְׁנַאֲמַר (בְּמִדְבַּר ד'): "וּבָא אַחֲרָן וּבְנָיו בְּנִסְעַ הַמַּחֲנֵה",
 וּבְנֵי גְרִשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי פּוֹרְקִין הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ
 בְּעֵגְלוֹת, וְהָאֲרוֹן וְכֻלֵּי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל מֹשֶׁה בְּנֵי קִהַת
 עוֹמְדִים מְכַסִּין וְנִתְוִינִין עַל הַמוֹטוֹת עַד שְׁנוּסַע דָּגְל
 מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְאַחֲרֵי־כֵן "וְנִסְעוּ הַקְּהָתִים".

(יח) וְנִסַּע דָּגְל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאָתָם וְעַל־צִבְאֹו
 אֱלִיָצוֹר בִּין־שְׂדִיאוֹר:
 יח וַיִּנְטְלוּ טַקְס מִשְׁרִית רְאוּבֵן לְחֵילֵיהוֹן וְעַל
 חֵילָה אֱלִיָצוֹר בַּר שְׂדִיאוֹר:

(יט) וְעַל־צִבְאֹו מִטָּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֵמִיאֵל בִּין־
 צוּרִישָׁדִי:
 יט וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דְּבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֵמִיאֵל
 בַּר צוּרִישָׁדִי:

(כ) וְעַל־צִבְאֹו מִטָּה בְּנֵי־גַד אֶלִיסָף בִּין־דְּעוּאֵל:
 כ וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דְּבְנֵי גַד אֶלִיסָף בַּר
 דְּעוּאֵל:

(כא) וְנָסְעוּ הַקְּהָלִים נִשְׁאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַקִּימוּ אֶת-
 הַמִּשְׁכָּן עַד-בָּאֵם:

ובני מררי מקימין את המשכן, וכשבאים בני קהת, מוצאים אותו על מכוננו ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות; וזהו משמעות המקרא "והקימו" - מקימי המשכן - אותו "עד" - טרם "בואם" - של בני קהת.

כ"י « נשאי המקדש • נושאי דברים המקדשים • והקימו את המשכן • בני גרשון ובני מררי, שהיו קודמים להם מסע שני דגלים, היו מקימין את המשכן כשהיה הענן שוכן, וסימן התגיה נראה בדגל מחנה יהודה. והם חוננים, ועדין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים, היו בני גרשון

כב ונטל טקס משרית בני אפרים לחיליהון ועל חילה אלישמע בר עמיהוד:

(כב) וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי-אֶפְרַיִם לְצַבְאָתָם וְעַל-
 צָבָאוֹ אֱלִישָׁמַע בֶּן-עַמִּיהוּד:

כג ועל חילא דשבטא דבני מנשה גמליאל בר פדהצור:

(כג) וְעַל-צָבָא מִטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן-פְּדֵהצֹר:

כד ועל חילא דשבטא דבני בנימין אבירן בר גדעוני:

(כד) וְעַל-צָבָא מִטֵּה בְנֵי בְנִימִן אַבִּירָן בֶּן-גְּדַעוֹנִי:

כה ונטל טקס משרית בני דן מכניש לכל משריתא לחיליהון ועל חילה אחיעזר בר עמישדי:

(כה) וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי-דָן מְאִסָּף לְכָל-הַמַּחֲנֵה לְצַבְאָתָם וְעַל-צָבָאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן-עַמִּישַׁדִּי:

אתיא כמאן דאמר: פתיבה היו מהלכין, ומפיק לה מן (במדבר ט) "כאשר יחנו בן יסעו". ואית דאמרי: בקורה היו מהלכין, ומפיק לה מן "מאסף לכל-המחנות".

כ"י « מאסף לכל-המחנות • תלמוד ירושלמי: לפי שהיה שבתו של דן מרבה באוכלוסין, היה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו.

~ נקודות משיחות קודש ~

למשכן, עלול להיות אבוד ה"מה"; אף במחנה דן, שצעד בסוף, בחינת רגל - ה"מה" שלם. ולא זו בלבד, אלא שמשיבים אותו לכל בני ישראל.

וכל מי שהיה מאבד דבר, היה מחזירו לו (רש"י י, כה) אמרו רז"ל "איזהו שוטה, זה המאבד כל מה שנותנים לו". כלומר: לכל יהודי נתן מלמעלה "מה", בטול לאלקות, אף בגלל היצר הרע, ה"מלך זקן וכסיל" (שוטה), עלול הוא לאבד אותו. במחנות שצעדו בראש, קרובים

(לקוטי שיחות א עמ' 103)

כו ועל חילא דשבטא דבני אשר פגעיאל בר עכרן:

(כו) וְעַל-צָבָא מִטֵּה בְנֵי אֲשֶׁר פְּגַעִיאֵל בֶּן-עַכְרָן:

כז ועל חילא דשבטא דבני נפתלי אחירע בר עינן:

(כז) וְעַל-צָבָא מִטֵּה בְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן-עֵינָן:

כח אלון מטלני בני ישראל לחיליהון ונטלו:

(כח) אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְצַבְאָתָם וַיִּסְעוּ:

כ"י « אלה מסעי • זה סדר מסעיהם. ויסעו • ביום ההוא נסעו.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

י (כה) מאסף לכל המחנות. לפי שהיה אחרון, וכל מי שהיה מתאחר בשביל שום דבר היה מתעכב עמהן, לךך נקרא מאסף: תורה כו

כט ואמר משה לחבב בר רעואל מדינאה
חמוהי דמשה נטלין אנחנא לאתרא די
אמר יי תה אתן לכון איתא עמנא ונוטיב
לך ארי יי מליל לאיתאה טבא על ישראל:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַבֵּב בֶּן־רְעוּאֵל הַמְּדִינִי חֲתָן
מֹשֶׁה נְסָעִים | אֲנַחְנוּ אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה
אֹתוֹ אֲתָן לָכֶם לָכֶה אֲתָנוּ וְהַטַּבְנוּ לָךְ בְּיַהוּה
דְּבַר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל:

המקום • (ספרי) מיך – עד שלשה ימים אנו נכנסין
לארץ; שבמסע זה הראשון נסעו על-מנת להפגס
לארץ ישראל, אלא שחטאו ב"מתאוננים". ומפני
מה שתף משה עצמו עמם? שעדין לא נגזרה גזרה
עליהם, וכסבור שהוא נכנס.

כט"א חבב • (ספרי) הוא יתרו, שנאמר (שופטים ד): "מבני
חבב חותן משה". ומה תלמוד-לומר (שמות ב):
"ותבאנה אל-רעואל אביהן"? מלמד, שהתינוקות
קורין לאבי אביהן "אבא", ושמות הרבה היו לו:
יתר – על שם שיתר פרשה אחת בתורה, חוכב –
על שחבב את התורה וכו'. נסעים אנחנו אל-

ל ואמר לה לא אזל אלהן לארעי ולילדותי
אזל:

(ל) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶיךָ בִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־
מוֹלְדְתִי אֵלֶיךָ:

כט"ב אל-ארצי ואל-מולדתי • (ספרי) אם בשביל נכסי, אם בשביל משפחתי.

לא ואמר לא כען תשובק יתנא ארי על כן
ידעת בד הוינא שרן במדברא וגבורן
דאתעבידן לנא חזיתא בעיניך:

(לא) וַיֹּאמֶר אֶל־נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ בִּי | עַל־כֵּן יָדַעְתָּ
חַנְתָּנוּ בַּמִּדְבָּר וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינַיִם:

על-כן לא-נתתיה לשלה בני" (שם יח): "פי-על-כן
עברתם" (שם טז): "כי על-כן באו" (שם לג): "כי על-כן
ראיתי פניך". והיית לנו לעינים. לשון עבר,
פתרגומו. דבר אחר, לשון עתיד: כל דבר ודבר
שיתעלם מעינינו, תהיה מאיר עינינו. דבר אחר:
שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו, שנאמר (דברים י):
"ואהבתם את-הגר".

כט"ג אל-נא תעזב • אין "נא" אלא לשון בקשה,
שלא יאמרו: לא נתגיר יתרו מחבה; סבור היה שיש
לגרים חלק בארץ, עכשו שראה שאין להם חלק,
הניחם והלך לו. פי על-כן ידעת חנתנו במדבר •
פי נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חנותנו
במדבר, וראית נסים וגבורות שנעשו לנו. פי על-כן
ידעת • כמו: על אשר ידעת, כמו (בראשית לח): "כי-

לב ויהי ארי תול עמנא ויהי טבא ההוא די
יוטיב יי עמנא ונוטיב לך:

(לב) וְהָיָה בְּיַתְּלַךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטוֹב הַהוּא אֲשֶׁר
יֵיטִיב יַהוּה עִמָּנוּ וְהַטַּבְנוּ לָךְ:

כט"ד והנה הטוב ההוא וגו' • מה טובה היטיבו
לו? אמרו: כשהיו ישראל מחלקין את הארץ, היה
דשנה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות
אמה, והניחווהו מלחלק; אמרו: מי שיבנה בית

המקדש בחלקו הוא יטלנו, ובין כף ובין כף נתנוהו
לכני יתרו, ליונדב בן רכב, שנאמר: "ובני קיני חתן
משה, עלו מעיר התמרים וגו'" (שופטים א).

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לא) פי על כן ידעת חנתנו במדבר • והגבורות שעשה עמנו הקדוש-ברוך-
פירוש, על כן אני מחלה פניך שתלך הוא, והיית לנו לעינים, שהרואים
עמנו, לפי שידעת חנותנו והניסים אותך עמנו יאמרו, לא עזב את ארצו
והטובות שעשה לעמו: תורה לב

לג ונטלו מטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי מהלך תלתא יומין וארון קמא דיי נטל קדמיהון מהלך תלתא יומין לאתקנאה להון אתר בית מישרי: **וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דְּרֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַרְוֹן בְּרִית־יְהוָה נִסַּע לַפְּנֵיהֶם דְּרֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה:**

כ"ט"י דְּרֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים • מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקדוש-ברוך-הוא חפץ להכניסם לארץ מיד. וארון ברית-ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים • (ספר-ב"ב יד) זה הארון היוצא עמם למלחמה וכו' שבכרי לוחות מנחים, ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חניה.

לד וענן יהוה עליהם יומם בנסעם מן-המחנה: ם לד וענן יקרא דיי עליהון ביממא במטלהון מן משריתא:

כ"י"י וענן ה' עליהם יומם • שבועה עננים כתובים במסעיהם: ארבעה מארבע רוחות, ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם, ממניף את הגבה ומגביה את הנמוף, והורג נחשים ועקרבים. מן המחנה • ממקום חניתו.

~ יום שישי ט"ו סיון ~

ז נ הופכה (לה) ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה ויהוה ויפצו איביד וינסו משנאיך מפניך: לה ויהוה במטל ארונא ואמר משה אתגלי יי ויתפדיון סנאיך ויערקון בעלי דבך מן קדמך:

כ"י"י ויהי בנסע הארון • עשה לו סימניות מלפניו ומלאתריו, לומר שאין זה מקומו; ולמה נכתב כאן? כדי להפסיק בין פרענות לפרענות וכו', כדאיתא ב'כל פתבי הקדש' (שבת קטז). קומה ה' • לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך שלשת ימים, היה משה אומר: צמד והמתן לנו ואל תתרחק יותר. (תחומא בויקהל) • וינסו משנאיך • המכנסין. וינסו משנאיך • אלו הרודפים. משנאיך, אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר (תהילים פ): "וימשנאיך נשאו ראש", ומי הם? "על-עמך יערימו סוד".

~ נקודות משיחות קודש ~
שונאי ישראל – שונאי הקב"ה
וינסו משנאיך מפניך: יש לעין, מדוע הוציא רש"י את הכתוב מפשוטו, ופירש "משנאיך" על שונאי ישראל, הרי יש לומר בפשטות דקאי על שונאי הקדוש-ברוך-הוא?
אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם (י, לה. ובפרש"י)

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
מתקנין נסיעותיהם קודם שיסעו המחנות. וזהו נסע לפניהם, לפי פשוטו, שהיתה נסיעה דארון באותן שלשה ימים עד שבאו למדבר פארן, אכל כשבאו למדבר שלחו המרגלים כדכתיב (להלן יג א) וישלח אתם משה ממדבר פארן, ואז נסעו בלא ארון כדכתיב (להלן יד מד) ויעפלו לעלות וגו' ונארו ברית ה' ומשה לא משו מתוך המחנה. והיא היתה נסיעה ראשונה שעשו אחר אותן שלשה ימים. ומה שכתוב דרך שלשת ימים, רצה לומר 'בדרך שלשת ימים'. כמו פי ששת ימים עשה ה' (שמות ב יא), שפירושו 'בששת ימים': תורה לד (לה) קומה ה' וגו'. פירוש, אם

תברך?

ולכן מפרש רש"י שאכן לא מדבר כאן על שונאי הקב"ה בעצמו, דזהו דבר שאי אפשר להיות קלל, כ"א על שונאי ישראל, ו"כל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם". וכן.
(וע"ז במקור הדברים ב'לקוטי שיחות', שבאר מדוע לא פירש בן רש"י גם על "וּנְפוּצוּ אוֹיְבֵיךָ" שלפני זה).
(על-פי לקוטי שיחות כרך כג, עמוד 73 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וג' לְכַאֵר בְּזֶה, דְּהִנֵּה פְּשׁוּט שְׁלֹא מְדַבֵּר כְּאֵן עַל מִי שְׁאִינוּ מְאָמִין בְּקְדוּשַׁת בְּרוּךְ-הוּא, כִּי אִם אִינוּ מְאָמִין כְּלָל בְּקְדוּשַׁת בְּרוּךְ-הוּא, אֵיךְ אֶפְשָׁר שְׁיִשְׁנֵא אוֹתוֹ? וְעַל-כֵּן הָיָה שְׁמֵאִמִּין הוּא בְּקְדוּשַׁת בְּרוּךְ-הוּא.
אך אם כן, איך יתכן כלל מציאות של "שונאי ה'" חס-ושלום, הרי אם מאמין הוא בקב"ה, וב"מי שאמר והיה העולם", יודע ממילא שכל חיותו וקיומו מגיעים מהקב"ה, ואיך שיך שתהיה לו שונא חס-ושלום להשם-

(לו) וּבִנְחָה יֹאמֵר שׁוֹבֵה יְהוָה רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל: נ הַפּוּכָה פ

לו ובמפורוהי אמר טוב יי שרי ביקרך בגו רבות אלפאי דישראל:

מגיד, שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות.

רש"י שובה ה' • מנחם תרגמו לשון מרגוע, וכן (ישעיה ב): "בשובה ונחת תושעון". רבבות אלפי ישראל •

א ויהוה עמא כד מסתקפין ביש גדם יי ושמיע גדם יי ותקוף רגזה ודלקת כהון אשתא מן גדם יי ושציאת בסקיפי משריתא:

יא (א) וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַוְּנִים רַע בְּאֲזֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר-בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה:

תואנה שהיא רעה באזני ה', שמתפננים שתבוא באזניו ויקניט. אמרו: "אוי לנו, כמה לבטנו בדרך הזה שלשה ימים, שלא נחנו מענוי הדרך". ויחר אפו • אני הייתי מתפנן לטובתכם, שתפנסו לארץ מיד. בקצה המחנה • במקצין שבהם לשפלות, אלו ערב רב. רבי שמעון בן מנסיא אומר: בקצינים שבהם ובגדולים.

רש"י ויהי העם כמתאוננים • (ספרי) אין "העם" אלא רשעים, וכן הוא אומר (שמות יז): "מה אעשה לעם הזה". ואומר (ירמיה יג): "העם הרע הזה". וכשהם כשרים, קרואים: "עמי", שנאמר (שמות ה): "שלח את עמי" (מכילת ו): "עמי מה-עשיתי לך". כמתאוננים • אין 'מתאוננים' אלא לשון עלילה, מבקשים עלילה האיד לפרש מאחרי המקום, וכן הוא אומר בשמשון (שופטים יד): "כי תאנה הוא-מבקש". רע באזני ה' •

ב ויצח עמא על משה וצלי משה גדם יי ואשתקעת אשתא:

(ב) וַיִּצְעַק הָעַם אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

האש • (שם) שקעה במקומה בארץ, שאלו חזרה לאחת הרוחות – היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח.

רש"י ויצעק העם אל-משה • (ספרי) משל למלך בשור-ודם שפעס על בנו, והלך הבן אצל אהבו של אביו ואמר לו: צא ובקש עלי מאבא. ותשקע

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

יא (א) ויהי העם כמתאוננים. כאוננים על המת ומתאבלים על מה שהיה הקדוש-ברוך-הוא רוצה להקניסן לארץ, כי היו קטני אמנה ודואגין מן המלחמה: תורה ב

יתאספו לבוא על ישראל, ופוצו ולא ימצא בהם שנים בנחד, ואם יבואו, יניסו ולא תהיה להם תקומה, זו היא תפלת הדרך שלהם: תורה לו
(לו) ובנחה יאמר וגו'. כשהיה הענן שוכן על המשכן היה אומר: יהי רצון

(ג) וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תְּבַעֲרָה כִּי־בַעֲרָה בָּם אִשׁ יְהוָה:

(ד) וְהָאִסְפָּסָף אֲשֶׁר בִּקְרָבוֹ הִתְאוּוּ תֵאוּהוּ וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר: וְהָאִסְפָּסָף אֲשֶׁר בִּקְרָבוֹ הִתְאוּוּ תֵאוּהוּ וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר: וְהָאִסְפָּסָף אֲשֶׁר בִּקְרָבוֹ הִתְאוּוּ תֵאוּהוּ וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר:

כ"ט < וְהָאִסְפָּסָף • אלו ערב רב שְׁנֵאֲסָפוּ עֲלֵיהֶם בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם. וַיֵּשְׁבוּ • (שם) גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְבּוּ עִמָּהֶם. מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר. וְכִי לֹא הִיָּה לָהֶם בָּשָׂר? וְהָלֹא כָּבֹד נֶאֱמַר (שמות יב): "וְגַם־עֶרֶב רַב עָלָה אִתָּם,

(ה) זָכְרָנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם אֶת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־הַבָּצִילִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

כ"ט < אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם. אִם תֹּאמַר שְׁמִצְרַיִים נֹתְנִים לָהֶם דָּגִים חֲנָם, וְהָלֹא כָּבֹד נֶאֱמַר (שמות ה): "וְתִבֶן לֹא־יִתֵּן לָכֶם". אִם תִּבֶן לֹא הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם חֲנָם, דָּגִים הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם חֲנָם? וּמָהוּ אוֹמֵר "חֲנָם"? חֲנָם מִן הַמִּצּוֹת (ספרי). אֶת הַקִּשְׁאִים • אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מִפְּנֵי מָה הֵמָּן מִשְׁתַּנֵּה לְכָל דָּבָר,

(ו) וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יִבְשֶׁה אִין כָּל בְּלַתִּי אֶל־הֶמָּן עֵינָינוּ: כ"ט < אֶל־הֶמָּן עֵינָינוּ • מִן בִּשְׁחַר, מִן בַּעֲרָב.

(ז) וְהֶמָּן כִּזְרַע־גֹּד הוּא וְעֵינוּ כְּעֵין הַבְּדֹלַח: כ"ט < וְהֶמָּן כִּזְרַע־גֹּד • מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בְּלַתִּי אֶל־הֶמָּן עֵינָינוּ", וְהַקְּדוּשׁ־בְרוּךְ־הוּא הַכְּתִיב בַּתּוֹרָה: "וְהֶמָּן כִּזְרַע־גֹּד וְגו'".

כ"ט < וְהֶמָּן כִּזְרַע־גֹּד • מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בְּלַתִּי אֶל־הֶמָּן עֵינָינוּ", וְהַקְּדוּשׁ־בְרוּךְ־הוּא הַכְּתִיב בַּתּוֹרָה: "וְהֶמָּן כִּזְרַע־גֹּד וְגו'".

(ח) שְׁטוֹ הָעַם וְלִקְטוֹ וּמַחְנוּ בְּרַחִים אוֹ דָּכוּ בַּמְדֹכָה וּבִשְׁלֹו בַּפְּרוֹר וְעָשׂוּ אֶתֹו עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן:

כ"ט < שְׁטוֹ • אִין "שִׁט" אֶלָּא לְשׁוֹן טִיּוֹל אִישְׁבַּנִּי"ר, בְּלֹא עֲמָל. וְטַחְנוּ בְּרִיחִים וְגו' • לֹא יָרַד בְּרִיחִים וְלֹא בַּקְּדָרָה וְלֹא בַּמְדֹכָה, אֶלָּא מִשְׁתַּנֵּה הָיָה טַעְמוֹ לְנִטְחָנִין וְלִנְדוּכִין וְלִמְבַשְׁלִין. בַּפְּרוֹר • קְדָרָה. לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן • לַחֲלוּחַ שֶׁל שָׁמֶן, כִּף פֶּרֶשׁוֹ דוֹנֵשׁ. וְדוּמָה לוֹ: (תהילים לב): "נִהַפֵּף לֶשְׁדִי בְּחֶרְבְּנִי קִיץ", וְהַלְמֵ"ד

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
(ה) זָכְרָנוּ אֶת הַדָּגָה. לְשׁוֹן וְיָדְגוּ לְרַב בַּקְּרָב הָאֲרָץ (בראשית מח טז), קְרִישִׁינֵס"ה בְּלַע"ז, וְאַחֲר־כֵּן מִפְּרֵשׁ אֶת הַקִּשְׁוִאִים וְאֶת הָאֲבִטָּחִים: תורה ו

שָׁמֶן הוּא, וְהַשֵּׁי"ן הַנְּקוּדָה בְּקִמְצָן גְּדוּל וְאַינָה נְקוּדָה בְּפִתְחַ קָטָן מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוּף פְּסוּק. דְּבַר אַחַר: "לְשֹׁד" לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: ל'יֵשׁ שֶׁמֶן ד'בֵּשׁ - כְּעֶסֶה הַגְּלוּשָׁה בְּשֶׁמֶן וְקִטּוּפָה בְּדִבְשׁ. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוֹנְקְלוֹס דְּמַתְרַגֵּם: "דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא" נוֹטָה לְפִתְרוּנוֹ שֶׁל דוֹנֵשׁ; שֶׁהֶעֱסָה הַגְּלוּשָׁה בְּשֶׁמֶן, לְחִלּוּחִית שֶׁמֶן יֵשׁ בָּהּ.

סוד - נהפך לחלוחי בתרבוני קיץ. ורבותינו פְּרָשׁוּהוּ (ספר) לְשׁוֹן שְׂדִים, אִף אֵין עֲנִין שְׂדִים אֶצֶל שֶׁמֶן. וְאֵי אֶפְשָׁר לומר "לְשֹׁד הַשֶּׁמֶן", לְשׁוֹן (הברים לב) "וַיִּשְׁמֵן יִשׁוּרוּן", שָׂאם כֵּן הָיָה הַמ"ם נְקוּדָה קִמְצָן קָטָן (צִירָה) וְטַעְמוֹ לְמִטְּהָ תַחַת הַמ"ם. עֲבָשׁוּ שֶׁהַמ"ם נְקוּדָה פִּתְחַ קָטָן (סגול) וְהִטְעַם תַּחַת הַשֵּׁי"ן, לְשׁוֹן

ט וְכֵד נַחַת טָלָא עַל מְשִׁיתָא לִילְנָא נַחַת מְנָא עֲלוּהִי:

(ט) וּבְרַדְתָּ הַטַּל עַל־הַמַּחְנֶה לִילָה יִרְדַּ הַמָּן עֲלוּי:

י וְשָׁמַע מֹשֶׁה יְתַ עֲמָא בְּכֵן לִזְרַעֲתֵהוּן גְּבַר בְּתַרְעַ מִשְׁפָּנָה וְהִקְפָּה רְגִזָּא דִּינִי לְחַדָּא וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה בִּישׁ:

(י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעַם בְּכֹה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לְפִתְחַ אֲהֵלוֹ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע:

ל"מִשְׁפַּחְתּוֹ" - עַל עֶסְקֵי מִשְׁפַּחֹת שֶׁל עֲרִיּוֹת הַנְּאָסְרוֹת לָהֶם (ספר).

כז"כ בְּכֹה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ • מִשְׁפַּחֹת מִשְׁפַּחֹת נְאָסְפִים וּבּוֹכִים, לְפָרְסָם תְּרַעַמְתָּן בְּגִלוּי. וְרַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ

יא וְאָמַר מֹשֶׁה קָדָם יְיָ לְמָא אֲבָאֲשָׂא לְעַבְדֶּךָ וְלִמָּא לֹא אֲשַׁפְּחִית רַחֲמִין קְדָמְךָ לְשׁוּאָה יְתַ מְטוּל כָּל עֲמָא הַדִּין עָלֵי:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הִרַעְתָּ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצַתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוֹם אֶת־מִשְׁחָא כָּל־הָעַם הַזֶּה עָלַי:

יב הָאֵב אָנָּא לְכָל עֲמָא הַדִּין אִם בְּנֵי אַנּוּן דְּאָמְרַת לִי סוֹבְרָהּ בְּמִקְפָּךָ כְּמָא דְמְסוֹבְרַ תְּרַבְּנָא יְתַ נִיקָא עַל אַרְעָא דִּי קִנְיַמְתָּא לְאַבְהַתּוּהִי:

(יב) הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל־הָעַם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדֶתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְּחִיקֶךָ כִּי־אֲשֶׁר יִשָּׂא הָאָמֶן אֶת־הַיֵּלֶךְ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתּוֹי:

על־מִנְתַּ שִׁיְהִיֻּ סוֹקְלִים אֲתַכֶּם וּמְחַרְפִּים אֲתַכֶּם. עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתּוֹי • אַתָּה אוֹמֵר לִי לְשִׂאתָם בְּחִיקֵי.

כז"כ כִּי־תֹאמַר אֵלַי • שָׂאֲתָה אוֹמֵר אֵלַי "שָׂאֵהוּ בְּחִיקֶךָ". וְהֵיכָן אָמַר לוֹ כֵּן? (שמות לב): "לָךְ נַחַח אֶת־הָעַם", וְאוֹמֵר (שמות ו): "וַיִּצְוֶם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

יג מְנָן לִי בְּשִׂרָא לְמִיַּיבָּ לְכָל עֲמָא הַדִּין אַרְי כְּכֵן עָלֵי לְמִימַר הֵב לְנָא בְּסַרָּא וְנִיכּוּל:

(יג) מֵאִין לִי בְּשִׂרַ לְתַת לְכָל־הָעַם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לְאֹמַר תְּנֶה־לָּנוּ בְּשִׂרַ וְנִאבְלָה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(שמות כד ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן נָדַב וְאַבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מְזֻקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעֲבָשׁוּ אֲנִי לְבַדִּי שֶׁנֶּאֱמַר לֹא אוֹיֵב אֲנִי לְבַדִּי לְשִׂאתָ. וְהֵיכָן הָיָה אוֹתָן שִׁבְעִים זְקֵנִים, אֶלָּא שְׁמַתוֹ בְּמַתְאֲנָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק א) וְהָאֶסְפַּסְףָּ אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ, פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲבָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסֵּיא, חַד אָמַר 'אֶסְפַּסְפָּה' זֶה עָרַב רַב, וְחַד אָמַר אֵלוֹ שִׁבְעִים זְקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם אֶסְפַּח לִי שִׁבְעִים אִישׁ מְזֻקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכַתִּיב שֵׁם

נִתְאַוּ אֶלָּא לְעֲרִיּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח) וַיִּמְטַר עֲלֵיהֶם כְּעָפָר שָׂאֵר, וְאֵין 'שָׂאֵר' אֶלָּא עֲרִיּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח ו) אִישׁ אֶל כָּל שָׂאֵר בְּשִׂרוֹ, הָרִי שֶׁבִקְשׁוֹ לְהַתִּיר עֲרִיּוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּכֹה לְמִשְׁפַּחֹתָיו, עַל עֶסְקֵי מִשְׁפַּחֹתָיו. וְלִכְךָ אָמַר וַיַּחֲרֹאֲף אֵף ה' מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, לְשַׁעֲבַר הָיָה אֲתִי מִי שִׂישָׂא וַיִּתֵּן בְּמִשְׁאֵם, שֶׁהָיָה שִׁבְעִים זְקֵנִים שֶׁנִּתְמַנּוּ מִהַר סִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר

(יב) כִּי תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְּחִיקֶךָ. כִּי לֹאִי זֶה הֵייתִי בּוֹרֵחַ וְהוֹלֵךְ: תּוֹרָה יג) תְּנֶה לָנוּ בְּשִׂרַ. שֶׁלֹּא כִּי־הוּן שָׂאֵלוּ, שֶׁהָרִי הַמָּן הָיָה מִתְהַפֵּף לָהֶם לְאוֹתוֹ טַעַם שֶׁהָיָה שׁוֹאֲלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו טו) וַיִּתֵּן לָהֶם שְׁאֲלָתָם. בְּשִׂרַ שׁוֹר וּבִהֲמָה כְּכֹר הָיָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב לח) וְגַם עָרַב רַב עָלָה אֲתָם וְצֹאן וּבָקָר, וְאִם תֹּאמַר אֶכְלֹם בְּמִדְבָּר, הָרִי נֶאֱמַר (להלן לב א) וּמִקְנֵה רַב גּוֹי, מִכָּאֵן אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל לֹא

(יד) לֹא-אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי לְשֵׂאת אֶת-כָּל-הָעָם הַזֶּה כִּי כִבֵּד מִמֶּנִּי:

(טו) וְאִם-כִּכָּהֵן אֶת-עֲשֵׂה לִי הֲרֹגִי נָא הָרֹג אִם- מִצַּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל-אַרְאֶה בְּרַעְתִּי: פ

כ"ט וְאִם-כִּכָּהֵן אֶת-עֲשֵׂה לִי • תִּשָּׂש כְּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּנִקְבָה. כְּשֶׁהֲרָאָהוּ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא הַפְּרַעְנוּת שֶׁהוא עֲתִיד לְהִבְיֵא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר לְפָנָיו:

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֲסַפֶּה-לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעֵת בֵּי-הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵיו וְלִקְחֹת אֹתָם אֶל-אַהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ:

כ"ט אֲסַפֶּה-לִּי • הָרִי תְשׁוּבָה לְתוֹלְדוֹתָךְ שְׂאֲמַרְתָּ: "לֹא-אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי". וְהִזְקַנְיִם הֵרָאשׁוּנִים הִיכָן הָיוּ? וְהֵלֵא אִף בְּמִצְרַיִם יֵשְׁבוּ עִמָּכֶם, שְׂנֵאָמַר (שמות א): "לֵךְ וְאֲסַפֶּת אֶת-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל"? אֲלֵא בְּאֵשׁ תִּבְעַרְהָ מֵתוֹ, וְרֵאוּיִים הָיוּ מִסִּינֵי לְכָךְ, דְּכַתִּיב (שמות כד): "וַיִּחְזוּ אֶת-הָאֱלֹהִים", שֶׁנִּהְיָו קְלוֹת רֹאשׁ, כְּנוֹשֵׁף פֶּתוֹ וּמְדַבֵּר בְּפָנָי הַמַּלְאָךְ. וְזָחוּ (שם): "וַיֵּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ". וְלֹא רָצָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא לְתַן אֲבִלוֹת בְּמִתְן-תּוֹרָה וּפְרַע לָהֶם כְּפָאן. אֲשֶׁר יִדְעֵת בֵּי-הֵם וְגו' • אוֹתָן שְׂאֲמַתָּ

מִכִּיר שֶׁנִּתְמַנּוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים בְּמִצְרַיִם בְּעַבְדוֹת פָּרָךְ, וְהָיוּ מִרְחֻמִּים עֲלֵיהֶם וּמְפִים עַל יָדָם, שְׂנֵאָמַר (שמות ה): "וַיִּכּוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" – עֲתָה יִתְמַנּוּ בְּגִדְלָתָן, כְּדֶרֶךְ שְׂנֵצְטֻעֵרוֹ בְּצִרְתָּן. וְלִקְחֹת אֹתָם • קָחֶם בְּדָבָרִים: "אֲשִׁרְיִכֶם שֶׁנִּתְמַנְיֶתֶם פְּרָנְסִים עַל בְּנָיו שֶׁל מִקּוּם!". וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ • כְּדִי שִׁירְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּנְהָגוּ בָהֶם גְּדֻלָּה וְכְבוֹד, וַיֹּאמְרוּ: חֲבִיבִין אֵלֵינוּ שֶׁנִּכְנָסוּ עִם מֹשֶׁה לְשִׁמּוֹעַ דְּבוּר מִפִּי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא (ספרי).

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(פסוק א) וּתְבַעַר בָּם אֵשׁ ה' וְתֹאכַל בְּקִצָּה הַמִּחְנֶה, וְדַרְשִׁינָן בְּקִצְיָנִים שְׂבַמְחֶנָה אֵלֵינוּ הַסְנֵהֲדָרִין. וְרֵאוּיִין הָיוּ לְשִׁרְיָפָה עִם נֶדֶב וְאֲבִיהוּא מִשְׁעַת מִתְן תּוֹרָה, שְׂנֵאָמַר (שמות כד יא) וַיִּחְזוּ אֶת הָאֱלֹהִים, וְנֵאָמַר (שם) וְאֵל אֲצִילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדוֹ וְגו', וְכִמּוֹ שְׂתֹרְגֶם וְאֵל רִכְרְבֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה נִזְקָא, מִכָּל שֶׁהָיוּ רֵאוּיִין לְנִזְקָא לְהִשְׁתַּלַּח יָד, אֲלֵא שְׂלֵא רָצָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא לְעַרְבֵב שְׂמֵחַת הַתּוֹרָה וְהִמְתִּין לְנֶדֶב וְאֲבִיהוּא עַד שְׂמִינֵי לְמַלּוּאִים, כְּדִפְרִישׁ רִשׁ"י לְעִיל (שמות כד ט), וְלִזְקַנִּים עַד כְּפָאן. וְכֵן כְּתִיב בְּתַהֲלִים (קו יח) וּתְבַעַר אֵשׁ בְּעֲדָתָם, וְאִין 'עֲדָה' אֲלֵא סְנֵהֲדָרִין, שְׂנֵאָמַר (להלן טו כד) (ו) אִם מִצְיָנֵי הַעֲדָה (במדבר טו כד, תנחומא ישן כו): תורה יד (טו) וְאֵל אֲרָאֶה בְּרַעְתִּי. כִּי טוֹב לִי לְמוֹת מִיָּד, וְלֹא לְהִיטִי (מתנוה) [מתנונה] וְהוֹלֵךְ בְּיָדָם: תורה טו (טז) אֲסַפֶּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ. מֵהוּ לִי, וּמֵהוּ אִישׁ וְלֹא אָמַר 'אֲנָשִׁים', אֲלֵא מִיּוֹחֲדִים, כְּכִיכּוֹל שִׁיְהוּ דוּמִין לִי, שְׂנֵאָמַר בִּי (שמות טו א) ה' אִישׁ מִלְחָמָה, וְשִׁיְהוּ דוּמִין לָךְ שְׂנֵאָמַר (להלן יב א) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד (במדבר טו כב). וְכֵן דַּרְשִׁינָן בְּסִנְהֵדְרִין (לה), אֲתָךְ (שמות יח כב) בְּדוּמִין לָךְ. דְּבָר אַחֵר, לִי, שִׁיְהוּ מְקִיָּמִין הַשְּׂמִים

וְהָאֲרָץ שְׁלִי, וְזָחוּ שְׂאֲמַר הַכְּתוּב (עמוס ט) הַבּוֹנֵה בְּשָׁמַיִם מַעְלוֹתָיו וְאֲגַדְתּוֹ עַל אֲרֶץ יִסְדָּה, בְּשִׁבִיל אֲגוּדָה שְׁלִי שֶׁל סְנֵהֲדָרִין מִיּוֹסְדַת הָאֲרֶץ, וְאִם אִין אֲרֶץ אִין שְׂמַיִם. מִשָּׁל לְפִלְטָרִין גְּדוֹלִים בְּנוּיִים עַל סְפִינוֹת, כָּל זְמַן שֶׁהַסְפִּינוֹת מְחוּבְּרוֹת פְּלְטָרִין שְׁעַל גִּבְּן עוּמְדִים, נִסְתַּלְקוּ הַסְפִּינוֹת נְפִלוּ הַפְּלְטָרִין (במדבר טו ח): אֲשֶׁר יִדְעֵת כִּי הֵם. שֶׁהוּכּוּ בְּשִׁבְלִים בְּמִצְרַיִם, כְּדָאֵמַר (שמות יד) וַיִּכּוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁכַל מִי שְׂמוּסָר עֲצָמוֹ עַל יִשְׂרָאֵל זוֹכָה לְגִדְלוֹתָהּ וְלְכְבוֹד וְלָרוּחַ הַקְדוּשׁ (במדבר טו ט): תורה יז

י וְאֶתְגַּלִּי וְאֶמְלֵל עִמָּךְ תַּמָּן וְאַרְבֵּי מִן רוּחָא
דְּעֵלְךָ וְאַשְׁוֵי עֲלֵיהוֹן וְיִסְבְּרוּן עִמָּךְ בְּמִטְוֵל
עֲמָא וְלֹא תִסְוֵב אֶת בְּלֻחְדָּךְ :

(י) וְיִרְדְּתִי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאַצְלֵתִי מִן־הָרֹחַ
אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אִתְךָ בְּמִשְׁאֵ
הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אֶתְּהָ לְבַדְּךָ :

מְדַלִּיקִין הֵימְנוּ וְאִין אֹרֵרו חֶסֶר כְּלוּם. וְנִשְׂאוּ
אִתְךָ. הַתְּנָה עִמָּהֶם עַל־מִנַּת שְׂיִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם טַרַח
כְּנִי, שְׁהֶם טַרְחָנִים וְסַרְכָּנִים. וְלֹא־תִשָּׂא אֶתְּהָ
לְבַדְּךָ. (ספרי) הָרִי תִשׁוּבָה לְמָה שִׁאֲמַרְתָּ: "לֹא־אוּכַל
אֲנִי לְבַדְּי".

כ"ט◀ וְיִרְדְּתִי. זו אחת מעשר ירידות הכתובות
בתורה. וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ. ולא עִמָּהֶם. וְאַצְלֵתִי.
כְּתַרְגוּמוֹ "וְאַרְבֵּי", כְּמוֹ (שמות כד): "וְאַל־אֲצִילִי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל". וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם. לְמָה מִשָּׂה דוּמָה
בְּאוֹתָהּ שְׂעָה? לְנֵר שִׁמְנַת עַל גְּבִי מְנוּרָה וְהַכֵּל

יח וְלַעֲמָא תִימַר אֲזַדְמַנּוּ לְמַחַר וְתִיכְלוּן
בְּסָרְא אַרְי בְּכִיתוּן קָדָם יְיָ לְמִימַר מִן
יְכַלְנָא בְּסָרְא אַרְי טַב לְנָא בְּמַצְרִים וְיִתֵּן יְיָ
לְכוּן בְּסָרְא וְתִיכְלוּן :

(יח) וְאַל־הָעָם תִּאמָר הַתְּקַדְּשׁוּ לְמַחַר וְאַכְלֵתֶם בָּשָׂר
כִּי בְּכִיתֶם בְּאֲזְנֵי יְהוָה לְאמֹר מִי וְאַכְלֵנוּ בָּשָׂר
כִּי טוֹב לָנוּ בְּמַצְרַיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וְאַכְלֵתֶם :

כ"ט◀ הַתְּקַדְּשׁוּ. הִזְמִינוּ עִצְמָכֶם לְפָרְעֵנוּת, וְכֵן הוּא אֹמֵר (ירמיה יב): "וְהִקְדַּשְׁתֶּם לְיוֹם הַרְגָּה".

יט לֹא יוֹמָא חַד תִּיכְלוּן וְלֹא תִרְיִן יוֹמִין וְלֹא
חַמְשָׁא יוֹמִין וְלֹא עֶשְׂרָא יוֹמִין וְלֹא עֶשְׂרִין
יוֹמִין :

(יט) לֹא יוֹם אֶחָד תִּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חַמְשָׁה
יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם :

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

וְלִי נִרְאָה לְפָרֶשׁ, לֹא יוֹם, לֹא יְהִיָּה
לָכֶם אֲכִילָה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים. וְלֹא
בְּשָׁנֵי יָמִים שֶׁל שְׁבוּעוֹת שֶׁהוּא יוֹם
שֶׁמַּחָה לְפָנַי, אִי נִמִּי בְּשָׁנֵי יָמִים שֶׁל
רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהֵם יוֹם זְכָרוֹן לְפָנַי, וְלֹא
בְּחַמְשָׁה יָמִים שֶׁבֵּין יוֹם הַכִּיפּוּרִים
לְסוּפּוֹת, וְיוֹם סוּכּוֹת בְּכֻלָּל, שֶׁהֵם יָמֵי
שֶׁמַּחָה לְיִשְׂרָאֵל עַל שֶׁנִּתְפַּכְּרוּ
עֲזוֹתֵיהֶם, וְלֹא בְּעֶשְׂרֵת יָמֵי תִשׁוּבָה,
וְלֹא בְּעֶשְׂרִים יוֹם הָרִי עֶשְׂרִים וְאַחַד
יוֹם, שֶׁלֹּא יְהִיָּה לָהֶם בְּעֶשְׂרִים וְאַחַד
יוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל גּוֹמְרִין בְּהֵן אֶת הַהֲלָל
בְּגוֹלָה (תענית כח) שֶׁהֵם יָמֵי שֶׁמַּחָה
לְיִשְׂרָאֵל, וְלִכְךָ כְּתִיב יוֹם וְלֹא כְּתִיב
'יָמִים' כְּמוֹ בְּאַחֲרֵיתִי. עַד חוֹדֶשׁ יָמִים,
כְּלוּמַר אוֹתָהּ אֲכִילָה תִהְיֶה כְּמוֹ חוֹדֶשׁ
שֶׁנֶּחְרַב בוֹ הַבַּיִת בְּרֵאשׁוֹנָה וּבִשְׁנֵינָה.
וְאִם נִדּוּנוּ בְּשִׁרְיָפָה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרָמַז
לָהֶם שִׁדּוּנוּ בְּשִׁרְיָפָה כְּמוֹ הַבַּיִת,
שֶׁנֶּאֱמָר (איכה ד יא) וַיִּצַּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן. וְעַל
כִּרְתוֹךָ צָרִיף לוֹמַר כֵּן, דְּלִיכָא לְמִימַר
שִׁיאֲכְלוּ מִן הַבָּשָׂר חוֹדֶשׁ שְׁלָם, דְּהָא
כְּתִיב (ספסוק לב) הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם
וגו' : תורה כ

וגו' וְנִתְתַּה מְהוֹרֵךְ עֲלֵיו, שֶׁלֹּא חֶסֶר
מִמֶּנּוּ כְּלוּם. מִשָּׁל לְנֵר שֶׁהִיָּה דוּלַק
וְהַדְּלִיקוּ מִמֶּנּוּ כְּמָה נְרוֹת, וְאוֹר
דְּלִיקָתוֹ לֹא חֶסֶר (במדבר טו כח) : תורה יח
(יט) לֹא יוֹם אֶחָד וגו'. לְמָה נֶאֱמָרוּ
כָּל הַפְּרָטוֹת הַלָּלוּ, שֶׁכָּל אֵלוּ עוֹלִין כָּל
הַיָּמִים שֶׁנֶּצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל [לשבות]. יוֹם
וְיוֹמִים הָרִי שְׁלֶשָׁה, וְחַמְשָׁה הָרִי
שְׁמוֹנֶה, וְעֶשְׂרֵה הָרִי שְׁמוֹנֶה עָשׂוּר,
וְעֶשְׂרִים יוֹם הָרִי שְׁלֹשִׁים וְשְׁמוֹנֶה,
וְחוֹדֶשׁ יָמִים מְעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה יוֹם הָרִי
שְׁשִׁים וְשִׁבְעָה יוֹם, וְכַמְנַן זֶה יֵשׁ
שְׁבֻתוֹת וְיָמִים טוֹבִים בְּשָׁנָה, הָרִי
חַמְשִׁים שְׁבֻתוֹת יֵשׁ בְּשָׁנַת הַלְּבָנָה
שְׁעוֹלָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחַמְשִׁים וְאַרְבַּע
יָמִים, וְאַרְבַּעַה מִפְּסַח, וּשְׁנַיִם יָמִים
מִשְׁבוּעוֹת, וּשְׁנַיִם יָמִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה,
וְאַחַד שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים, הָרִי חַמְשִׁים
וְתִשְׁעָה, וְאַרְבַּעַה מִסוּכּוֹת הָרִי שְׁשִׁים
וְשְׁלֶשָׁה, וְאַרְבַּע שְׁבֻתוֹת מְחוֹדָשׁ
הַעֵיבוּר הָרִי שְׁשִׁים וְשִׁבְעָה, הֵינְנוּ
טַעֲמָא דְקָאֵמַר (כלהו) רַחֲמָנָא כָּל
אוֹתָן הַיָּמִים (שיאכל הימים) שִׁיאֲכְלוּ
הַבָּשָׂר לֹא יְהִיָּה לָהֶם שׁוּם מוּם :

(יז) וְיִרְדְּתִי. מְלַמֵּד שְׁיֹם זֶה הִיָּה
כְּתִיב לְפָנַי הַקְּדוּשׁ־כְּרוּךְ־הוּא בְּיוֹם
מִתֵּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט יא) כִּי בְּיוֹם
הַשְּׁלִשִׁי יֵרַד ה' וגו' עַל הַר סִינַי (במדבר
טו כח) :
וְאַצְלֵתִי מִן־הָרֹחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ. מִשָּׁל
לְמַלְךְ שֶׁהִיָּה לוֹ פְּרָדַס נֶאֱחָ [וְשִׁכְרָן]
שׁוֹמֵר לְשִׁמְרוֹ, לְיָמִים אָמַר לוֹ הַשׁוֹמֵר
אִינִי יָכוֹל לְשִׁמְרוֹ כְּלוּ לְבַדִּי אֶלָּא הֵבֵא
אַחֲרַיִם שִׁישְׁמְרוּ עִמִּי, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ :
(ו) לָךְ נִתְּתִי הַפְּרָדַס לְשִׁמְרוֹ וְכָל
[שִׁכְרָן] שִׁמְרִיתוֹ נִתְּתִי לָךְ וְעַכְשָׁיו
אֶתְּהָ אוֹמַר לְהִבְיֵא אַחֲרַיִם, תִּיְיָד
שְׁאִינִי נוֹתֵן לָהֶם שִׁכְרָ שִׁמְרִיהַ מִשְׁלִי
אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׁכְרָ שְׁנִדְרִיתִי לָךְ. כֵּן
אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ־כְּרוּךְ־הוּא לְמִשָּׂה,
לָךְ נִתְּתִי רוּחַ וְדַעַת לְפָדוֹת כְּנִי וְלֹא
הִיָּתִי מִבְּקַשׁ אַחֲרַיִם, וְאַתְּהָ אֲמַרְתָּ
לֹא אוּכַל וְאֲנִי לְבַדִּי, תִּיְיָד לֹא יִטְלוּ
מִשְׁלִי אֶלָּא וְאַצְלֵתִי מִן־הָרֹחַ אֲשֶׁר
עָלֶיךָ. וְאֵף עַל פִּי כֵן מִשָּׂה לֹא חִסַּר
כְּלוּם, [תִּדַע לָךְ שֶׁלְאַחַר] אַרְבַּעִים
שָׁנָה אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ־כְּרוּךְ־הוּא
לְמִשָּׂה (הללן כו יח-ט) קַח לָךְ אֶת יְהוֹשֻׁעַ

כ עד ירח יומין עד די תקוצון בה ויהי לכוון לתקלא חלף דקצתון ית מימרא דיי דשכנתה שרית בניכוון ויביתון קדמוהי למימר למא דנן נפקנא ממצרים:

(ב) עַד יָרַח יוֹמִים עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאִפְכֶם וְהָיָה לָכֶם לזָרָא יַעַן פִּי־מֵאִסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וְתִבְכוּ לִפְנֵי לַאֲמֹר לָמָּה זֶה יֵצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם:

אכלתם ממנו יותר מדאי, עד שיצא ונגעל לחוץ דרך האף. והיה לכם לזרא. שתהיו מרחקין אותו יותר ממה שקרבתם. ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש מקום שקורין לחרב "זרא". אתה אשר בקרבכם. אם לא שנטעתי שכניתי ביניכם, לא גבה לבבכם לפגס לכל הדברים הללו.

כ"ט עד חדש ימים. זו בפשרים, שמתמצין על מטותיהן ואחר-כך נשמתן יוצאה. ובפשעים הוא אומר: "הבשר עודנו בין שניהם" – כן היא שנויה ב'ספרי', אבל ב'מכילתא' שנויה חלופ: הרשעים אוכלין ומצטערין שלשים יום, והפשרים "הבשר עודנו בין שניהם". עד אשר יצא מאפכם. בתרגומו: "די תקוצון ביה". יאה דומה לכם פאלו

כא ואמר משה שית מאה אלפין גברא רגלאה עמא די אנא בנייהון ואת אמרת בסרא אתן להון וייכלון ירח יומין:

(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אֹמֶרֶת בְּשֵׁר אֶתְּנֶן לָהֶם וְאֶכְלוּ חֹדֶשׁ יוֹמִים:

כ"ט שש-מאות אלף רגלי. לא חש למנות את הפרט, שלשת אלפים היתרים. ורבי משה הדרשן פירש: שלא בכו אלא אתן שיעצאו ממצרים.

כב הען ותורין יתנפסון להון היספקון להון אם ית כל נוגי ימא יתכנשוון להון היספקון להון:

(כב) הֲצֵאֵן וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֵם אֶת־כֹּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֶף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: פ

(ש"ס יב): "בכל-ביתי נאמן הוא", יאמר: אין המקום מספיק לנו? אלא כן אמר: "שש-מאות אלף רגלי וגו', ואתה אמרת בשר אתן" לחדש ימים, ואחר-כך תהרג אמה גדולה כזו! "הצאן ובקר ישחט להם" כדי שיהרגו, ותהא אכילה זו מספקתן עד עולם? וכי שבחך הוא זה? אומרים לו לחמור: "טל פור שעורים ונחתך ראשך"? השיבו הקדוש-ברוך-הוא: "ואם לא אתן, יאמרו שקצרה ידי. הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם? יאברו הם ומאה פיוצא בהם, ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפלו שעה אחת".!

כ"ט הצאן ובקר ישחט. (ספרי) זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש, ואין רבי שמעון דורש כמותו. רבי עקיבא אומר: "שש-מאות אלף רגלי... ואתה אמרת: בשר אתן להם ואכלו חדש ימים הצאן ובקר וגו'" – הכל כמשמעו: מי יספיק להם? כענין שנאמר (ויקרא כח): "ומצא כדי גאלתו". ואיזו קשה: זו, או (במדבר ט): "שמעו-נא המרים?" אלא לפי שלא אמר ברבים, חסך לו הכתוב ולא נפרע ממנו, וזו של מריבה היתה בגלוי, לפיכך לא חסך לו הכתוב. רבי שמעון אומר: חס-ושלום, לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כן! מי שכתוב בו

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יוכלו בני אדם לאסוף ביום אחד לצורך שש מאות אלף רגלי עד חודש ימים, ואם ואת כל דגי הים יאסף, כלומר אם יהיו כל דגי הים נצודים במצודה ולא יהיו צריכים פי אם לאסוף, כלום יכולין לאסוף ביום אחד לצורך חודש ימים: ויאמר ה' אל משה היד ה' תקצר.

ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חודש ימים, כלומר אמרת באף ובחימה, כדכתיב עד אשר יצא מאפכם, בשר אתן להם ביום אחד כדי לאכול חודש ימים, הצאן ובקר ישחט להם, כלומר על מה שאמרת להספיק ידעתי כי כל תוכל, אבל מה שעל האדם לעשות מה יהיה, וכי

(כ"א-כג) ויאמר משה שש מאות וגו'. ומקשין העולם, היאך עולה על דעתו של משה לומר דבר זה, וכי לא היה יודע שהיה בידו של הקדוש-ברוך-הוא להספיק שאלתם. ופירש הגאון רבי נסים דהכי קאמר, ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב, כלומר עם רב הם,

כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִיךָ תִקְצַר עֲתָה תִרְאֶה הַיְקָרָה דְּבָרִי אִם־לֹא:

תראה היקרה דברי – שלא ישמענו לך. הלא משה לפיסן (זה קאי גם לרש"י לעיל). אמר להם: היך ה' תקצר? (תהלים עח) "הן הבה צור ויזובו מים וגו' הגם-לחם יוכל-תת". אמרו: פשרה היא זו, אין בו כח למלאות שאלתנו. וזהו שנאמר: "ויצא משה וידבר אל-העם", כיון שלא שמעו לו: ויאסף שבעים איש וגו'.

כ"ג) עתה תראה היקרה דברי • רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר: אי אפשר לעמד על הטפל, מאחר שאינן מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם, סופן לרזן אחרך; אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה, יאמרו: דקה בקשנו. ואם אתה נותן להם דקה, יאמרו: גסה בקשנו. חיה ועוף בקשנו, דגים וחסידים בקשנו! אמר לו: אם-כן יאמרו שקצרה ידי. אמר לפניו: הריני הולך ומפיסן. אמר לו: "עתה

כד ונפק משה ומליל לעמא ית פתגמיא דיי וקנש שבעין גברא מסבי עמא ואקם יתהון סחור סחור למשכנא:

כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דְּבָרֵי יְהוָה וַיֹּאסֹף שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל:

כה ואתגלי יי בעננא ומליל עמה ורבי מן רוחא די עלוהי ויהב על שבעין גברא סביא ויהוה פד שרת עליהון רוחא דנבוואה ומתנבאין ולא פסקין:

כה) וַיִּירַד יְהוָה וַיַּעֲנֵן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שְׁבָעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּגֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ:

כ"ד) ולא יספו • לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו, כך מפרש ב'ספרי'. ואונקלוס תרגם: "ולא פסקין", שלא פסקה נבוואה מהם.

כו ואתפארו תרין גברין במשריתא שום חד אלדד ושום תננא מידד ושרת עליהון רוחא דנבוואה ואניו בכתבינא ולא נפקו למשכנא ואתנביאו במשריתא:

כו) וַיִּשְׂאָרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהִמָּה בַּפִּתִּיּוֹת וְלֹא יֵצְאוּ הָאֹהֶלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה:

עשר שבטים, ששה ששה לכל שבט ושפט, חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה. אמר משה: אין שבט שומע לי לפחות משפטו זקן אחד. מה עשה? נטל שבעים ושפים פתקין וכתב

כ"ו) וישארו שני אנשים • (ספרי) מאותן שנבחרו. אמרו: אין אנו כדאין לגדלה זו. והמה בפתחים במבררים שבהם לסנהדרין. ונכתבו כלם נקובים בשמות ועל-ידי גורל; לפי שהחשבון עולה לשנים

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

היית מספיק להם, ניחא, שאין בהן קרוב, אבל בשר שאמרת ליתן להם דמשמע מצאן ובקר קשנא, לפי שצריכין לעשות מהן קרוב. ויאמר ה' אל משה היר ה' תקצר, עתה תראה שאאתן להם בשר ולא יצטרכו לקרוב, וזהו השליו שאין מביאין ממנו קרוב: תורה כד

הכי קאמר, אתה אסרת להם בשר תאנה פיי-אם על-ידי הקרבת קרוב אל פתח אהל מועד (חולין טו), ואין כאן אלא שלש כהנים אחרן ובניו, ואם בן המורם מהם יבוא לידי נותר שלא יספיקו לאכול הכל. אם את כל דגיי הים יאסף להם ומצא להם, בניחויטא, כלומר אם היו שואלים דגים ואתה

כלומר, כמו שבדי להספיק, בן בדי לאחוז בידם עד שיתקיימו דברי. וזהו שאמר הכתוב (פסוק לא) ויטש על המחנה וגו' וכאמיתם על פני הארץ, מגובה, שלא היו צריכין אפילו להושטת יד. דבר אחר, הצאן ובקר וגו', בודאי משה היה יודע שיש כח ביד הקדוש-ברוך-הוא להספיק, אלא

שיעור יומי ליום שישי ט"ו סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - יא - פרשת בהעלותך
 על שבועים "זקן", ועל שנים חלק. וברר מפל שבט | פתקיתכם מתוך קלפי. מי שעלה בידו "זקן" נתקדש,
 ושבט ששה, והיו שבועים ושנים. אמר להם: טלו | ומי שעלה בידו חלק, אמר לו: המקום לא חפץ בך.

כז) וַיִּרְץ הַנֶּעֱר וַיַּגִּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וַיְמִידָד | כז) וַיְרַהֵט עֹלָמָא וַחַי לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אֶלְדָּד
 מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֵה:
 ומידד ומיידד מתנבאים במשירתא: | כז) ויריט עולמא וחי למשה ואמר אלדד

כט) וַיִּרְץ הַנֶּעֱר • יֵשׁ אוֹמְרִים: גִּרְשׁוּם בֶּן מֹשֶׁה הִיָּה.

כח) וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחַרְיוֹ וַיֹּאמֶר | כח) וַאֲתַב יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נוּן מִשְׁמַשְׁנֵה דְמֹשֶׁה
 אֲדֹנָי מֹשֶׁה כְּלָאִים: | מעולמותה ואמר רבוני משה אסרנון:

כט) וַיִּרְץ הַנֶּעֱר • (סנהדרין ו) הַטַּל עֲלֵיהֶם צָרְכִי צְבוּר, וְהֵם | כט) לְפִי שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים: מֹשֶׁה מֵת, וַיְהוֹשֻׁעַ מְכַנֵּס אֶת
 כְּלִים מֵאֲלֵיהֶם. (ספר) דְּבַר אַחַר: תַּגֵּם אֶל בֵּית הַכְּלָא, | ישראל לארץ.

כט) וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְּקַנָּא אֶתְּהָ לִּי וּמִי יִתֵּן כְּלָעַם | כט) וַאֲמַר לֵה מֹשֶׁה הַקְּנָאֲתִי אֶת מְקַנֵּי לִי
 יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם: | רעינא פון ויהון כל עמא דיי נביאן ארי יתן
 יי ית רוחא דנבואתה עליהון:

כט) וַיִּרְץ הַנֶּעֱר • יֵשׁ אוֹמְרִים: הַקְּנָאֲתִי אֶתְּהָ מְקַנָּא? • לִי • | על הדבר, או לנקם או לעזר אנפרמנט בלעז, אוהז
 כְּמוֹ "בְּשִׁבְלִי". כָּל לְשׁוֹן "קְנָאָה" – אָדָם הַנּוֹתֵן לֵב | בעבי המשא.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אפרים. וצריך לומר דמאן דאית ליה
 הא לית ליה הא: תורה כח
 (כח) ויאמר אדני משה כלאים.
 פשט, לפי שאמר הקדוש ברוך הוא
 שבועים איש בלבד יהיו נביאים, והיה
 הנער סבור שהיו שבועים בלא אלדד
 ומיידד, ואם בן נביאי שקר הם, ולכך
 אמר כלאים: תורה כט
 (כט) ויאמר לו משה וגו' ומי יתן
 כל עם ה' נביאים וגו'. כלומר שמא
 נביאי אמת הן, כי השבועים שאמר
 הקדוש ברוך הוא היו מן הרוח אשר
 עלי, כדכתיב (פסוק יז) ואצלתי מן הרוח
 אשר עליך, אבל מרוחו של הקדוש
 ברוך הוא שמא אלה מתנבאים.
 ובפרק קמא דסנהדרין (א) מסיק,
 בשלמא למאן דאמר משה מת, היינו
 דכתיב אדני משה כלאים, אלא למאן
 דאמר על עסק שלייו היו מתנבאים,
 שהיו אומרים עלי שלייו עלי שלייו,
 ולמאן דאמר נמי על עסקי גוג ומגוג
 היו מתנבאים, אמאי כלאים. ומשני
 לאו אורח ארעא, דהוי כתלמיד

(פסוק יח) ואל העם תאמר התקדשו
 למחר, אצל אלו מתנבאים מה
 שעתיד להיות לסוף ארבעים שנה,
 שנתנבאו משה מת ויהושע מכניס
 ישראל לארץ, ויש אומרים שנתנבאו
 על מפלת גוג ומגוג. התקנים לא
 נכנסו לארץ, והם אלידד בן כסלון
 וקמואל בן שפטן נכנסו לארץ.
 התקנים לא נתפרשו שמותן, ואלו
 נתפרשו שמותן. התקנים נפקה מהם
 נבואתן שהיתה משל משה, שנאמר
 (פסוק ט) ואצלתי מן הרוח אשר עליך,
 והללו היתה נבואתם משל הקדוש
 ברוך הוא, שנאמר ונתנן עליהם הרוח,
 ולא היו אצל משה, אם בן נבואתם
 משל הקדוש ברוך הוא היתה ולא
 פסקה, שנאמר אלדד ומיידד
 מתנבאים במחנה, דמשמע מתנבאים
 והולכין. כך מסיק בפרק קמא
 דסנהדרין (א). ותימה לי היאך אפשר
 לומר שהיו אחי משה, והם אלידד בן
 כסלון שהיה מופטה בנימין, ומיידד
 הוא קמואל בן שפטן שהוא מופטה

כז) וירץ הנער. זה גרשום (במדבר טו
 ט):
 ונגד למשה אלדד ומיידד. אחי
 משה היו. כי פשניתנה תורה ונאסרו
 על העריות פירשו כלם, שנאמר (פסוק
 ט) וישמע משה את העם בכח
 למשפחתיו, ודרשינן (שבת קל) על
 עסקי משפחתיו, וגם עמרם אבי
 משה פירש מיוכבד [דודתו] שהיתה
 אשתו, ונשא אשה אחרת והוליד
 ממנה אלדד ומיידד. אלדד אל דוד,
 מיידד מי דוד, כלומר חלוף דוד.
 ומצאתי קונדרים מרבי עמרם, מרבי
 הלל שהיה מארץ ישראל, אני הלל
 ראיתי קבר אלדד ומיידד, והיה כתוב
 עליהם אלדד ומיידד אחי אהרן מן
 האב ולא מן האם. ויש אומרים
 אלדד הוא אלידד בן כסלון (להלן לד
 כא), מיידד הוא קמואל בן שפטן (שם
 פסוק כד). ואיתמר במדרש רבי תנחומא
 (ב), שלפי שמיעטו עצמן וכו' להיות
 יתרים על התקנים חמשה דברים.
 התקנים לא נתנבאו עד למחר, שנאמר

~ שבת קודש ט"ז סיון ~

(ב) וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזַקְנֵי יִשְׂרָאֵל: לְוַתְּכַנֵּשׂ מֹשֶׁה לְמִשְׁרִיתָא הוּא וְסָבִי שְׂרָאֵל:

כ"ט"א וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה • מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. אֶל־ הַמַּחֲנֶה • נִכְנְסוּ אִישׁ לְאֹהֶלוֹ. וַיֹּאסֶף • לְשׁוֹן כְּנִיסָה אֶל הַבֵּית, כְּמוֹ (דְּבָרִים כ"ב): "וַיֹּאסֶפְתֶּם אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ". וְאָב לְכֻלָּם (תְּהִלִּים ט): "יִצְבֹּר וְלֹא־יִדַע מִי אֶסְפֶּם". מִלְּמַד, שְׁלֹא הֵבִיא עֲלֵיהֶם פְּרַעְנוֹת עַד שֶׁנִּכְנְסוּ הַצַּדִּיקִים אִישׁ לְאֹהֶלוֹ (ספרי).

(לא) וְרוּחַ נִסְעַ וּמַאת יְהוָה וַיִּנְנֻ שְׁלֹיִם מִן־הַיָּם וַיִּשַׁע עַל־הַמַּחֲנֶה כַּדָּרָךְ יוֹם כֹּה וּכְדָרָךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֲמַתִּים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

כ"ט"ב וַיִּנְנֻ • וַיִּפְרִיחַ, וְכֵן (תְּהִלִּים ז): "כִּי גַז חִישׁ". וְכֵן (נחום א): "נִגְזְרוּ וְעָבְרוּ". וַיִּשַׁע • וַיִּפְשַׁט, כְּמוֹ (שְׁמוּאֵל א ז): "וַיְהִי נִשְׁטִים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל ט): "וַיִּנְשָׁטִיךְ הַמַּדְבָּרָה". וּכְאֲמַתִּים • פְּוֹרְחוֹת בְּגָבַהּ עַד שֶׁהֵן כְּנָגֵד לְבוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה טוֹרַח בְּאֶסִּיפְתָּן, לֹא לְהִגְבִּיחַ וְלֹא לְשָׁחוֹת (ספרי).

(לב) וַיִּקָּם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמַּחֲרָת וַיֹּאסֶפוּ אֶת־כְּתִיב הַשְּׁלִי וְהַמְּמַעִיט אֶסֶף עֲשָׂרָה חֲמֻרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׁמוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

כ"ט"ג הַמְּמַעִיט • מִי שֶׁאֶסֶף פְּחוֹת מִכָּלֶם, הַעֲצָלִים וְהַחֲגֻרִים, אֶסֶף עֲשָׂרָה חֲמֻרִים. וַיִּשְׁטְחוּ • עָשׂוּ אוֹתָם מִשְׁטִיחִין מִשְׁטִיחִין.

(לג) הַבֶּשֶׂר עוֹדְנֵנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֵם יִפְרַת וְאָף יְהוָה חָרָה בָּעָם וַיִּדַּע יְהוָה בָּעָם מִכָּה רַבָּה מְאֹד:

כ"ט"ד טָרֵם יִפְרַת • כְּתַרְגוּמוֹ: "עַד לֹא פִסַּק". דְּבַר אַחַר: אֵינִי מִסְפִּיק לְפַסְקוֹ בְּשִׁנּוּי, עַד שֶׁנִּשְׁמְתוּ יוֹצְאָה.

(לד) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֻרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאָוִים:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מְאֲלִיחֵן: תּוֹרָה ל הַמּוֹרָה הִלְכָה בְּפָנֵי רַבּוֹ, כְּמִי שֶׁהָיוּ רֹדְפִין לִישׁוֹל אוֹמְנָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִמֶּנּוּ. וְעוֹד מִסִּיק, בְּשִׁלְמָא לְמֵאן דְּאָמַר הֵנִי תַרְתִּי הֵינְנִי דְכְּתִיב מִי יִתֵּן אֶת כָּל עַם ה' נְבִיאִים, אֶלָּא לְמֵאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת, מֵינַח הוּא נִיחָא לִיה. וּמִשְׁנֵי, לֹא סִימּוּהָ קְמִיָּה. מֵאִי בְּלֵאָם, הִטַּל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִיבוּר וְהֵם קָלִים מְאֲלִיחֵן: תּוֹרָה ל (לג) הַבֶּשֶׂר וְגו'. פֶּשֶׁט, כְּלוֹמַר אַחַר שֶׁהִסְפִּיק הַבֶּשֶׂר לְכַלּוֹעַ, כְּדִי שְׁלֹא יֵאמְרוּ לֹא נִגְעַם אֶלָּא לְפִי שְׁלֹא הִיָּה בְּיָדוֹ יְכוּלֵת לְמַלְאוֹת מִשְׁאֲלוֹתָם. וְאִיתְּמַר בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים גְּבִי וַיְהִרֵג בְּמִשְׁמַנְיָהֶם (תְּהִלִּים עח לא), כְּלוֹמַר הַשְּׂמָנִים וְהַבְּרִיאִים, שֶׁאֲתָנֶן שְׁאֵלוֹ

שְׁלֹא כְּהוֹגֵן מִתּוֹךְ כְּרֵס מְלֵאָה, אֲבָל כְּחוֹשֵׁין הָיוּ יְכוּלִין לֹמַר שְׁשׂוֹאֲלִין כְּדִי לְהַבְרִיא עֲצָמָן. וְאִיתְּמַר בְּפֶרֶק שְׁנֵי דְכְּתוּבוֹת (רַחֵם יִזְמַא ע"ה), כְּתִיב הַבֶּשֶׂר עוֹדְנֵנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם, וְכְתִיב (פִּסְק) עַד חֲדָשׁ יָמִים, הָא כִּי־צַד, בֵּינְוֹנִים גִּידוּנִין לְאַלְתֵּר, וְשַׁעִים מְצַטְעָרִין וְהוֹלְכִים עַד שְׁלִשִׁים יָמִים: תּוֹרָה ל

לה) **מִקְבְּרוֹת הַתְּאוּה נִסְעוּ הָעַם הַחֲצוֹת וַיְהִי בַחֲצוֹת: פ**
לה) **מִקְבְּרֵי דַמְשָׁאֲלֵי נָטְלוּ עִמָּא לַחֲצוֹת וְהוּוּ בַחֲצוֹת:**

יב (א) וַתְּדַבֵּר מְרִים וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁה עַל-אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח פִּי-אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח:
א) ומללת מרים ואהרן במשה על עסק אתתא שפרתא די נסיב ארי אתתא שפרתא דנסיב רחיק:

פּוֹרְשִׁין מִנְשׁוֹתֵיהֶן כְּדָרָךְ שְׁפָרַשׁ בְּעַלֵי מִמֵּנִי!". ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן. ומה מרים שלא נתפונה לגנותו, כך נענשה, קל-וחומר למספר בגנותו של חברו. **הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית** • (ש) מגיד, שהכל מודים בפיניה, כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי. **כְּשִׁית** • בגימטריא: יפת מראה. **עַל-אֲדוֹת הָאִשָּׁה** • על אודות גרושיה. **פִּי-אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח** • מה תלמוד-לומר? אלא יש לך אשה נאה בפיניה ואינה נאה במעשייה, במעשייה ולא בפיניה, אבל זאת נאה בכל. **הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית** • על שם נזיה נקראת "כושית", כְּאֵדָם הַקּוֹרָא אֶת בְּנוֹ נֶאֱחָה: "כושי", כְּדִי שְׁלֹא תִשְׁלַט בּוֹ עֵין רָעָה. **פִּי-אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח** • ועמה גרשה.

כ"י • **וַתְּדַבֵּר** • (ספר) אין "דבור" בכל מקום אלא לשון קשה. וכן הוא אומר (בראשית מב): "דבר האיש אנכי הארץ אתנו קשות". ואין "אמירה" בכל מקום אלא לשון תחנונים. וכן הוא אומר (בראשית ט): "וילאמר אל-נא אחי תרעו", (במדבר יב): "וילאמר שמעו-נא דברי". כל "נא" לשון בקשה. **וַתְּדַבֵּר מְרִים וְאַהֲרֹן** • (ספר) היא פתחה בדבור תחלה, לפיכך הקדימה הכתוב תחלה. ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה? רבי נתן אומר: מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה: "אלדד ומידד מתנבאים במחנה", כיון ששמעה צפורה, אמרה: "אוי לגשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה, שיהיו

(ב) וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אֶת-בְּמִשְׁה דְּבַר יְהוָה הֲלֹא גַם-בָּנֵנוּ דְבַר וַיִּשְׁמַע יְהוָה:
ב) ואמרו הרק את-במשה דבר יהוה הלא גם-בנו דבר וישמע יהוה:

כ"י • **הֲרַק אֶת** • עמו לבדו דבר ה'. **הֲלֹא גַם-בָּנֵנוּ דְבַר** • ולא פירשנו מדרך ארץ.

(ג) וְהָאִישׁ מִשֶּׁה עָנּוּ מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה: ס
ג) והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על-פני האדמה: ס

כ"י • **עָנּוּ** • שָׁפַל וְסָבַלָן.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
יב (א-ב) וַתְּדַבֵּר מְרִים וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁה עַל-אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח פִּי-אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח:
ב) ומללת מרים ואהרן במשה על עסק אתתא שפרתא די נסיב ארי אתתא שפרתא דנסיב רחיק:
וְהָאִישׁ מִשֶּׁה עָנּוּ מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה:
ג) והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על-פני האדמה:
כ"י • **עָנּוּ** • שָׁפַל וְסָבַלָן.

~ נקודות משיחות קודש ~

מעלת העונה דמשה רבנו

יותר מבמשה, כי נבאָה לא שִׁכַת לְעִבּוֹדַת הָאָדָם, אֲלֵא היא מַעֲלָה ומְדַרְגָה נִגְלִית הַנִּתְּנָת מִלְמַעְלָה, ומִפְּנֵי מה הָיָה מֹשֶׁה עֲנִיו מֵאֵד (שְׁפִירוּשׁוֹ הַכְּנַעֲנָה) לִגְבִי כָל הָאָדָם? וְיֵשׁ לוֹמַר שֵׁיִשׁ ב' סוּגֵי עֲנוּהָ, יֵשׁ עֲנוּהָ עַל פִּי חֲשׁוֹבֹן וְטַעַם וְדַעַת (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְּבָאָר לְעֵיל בְּמֹשֶׁה) וְיֵשׁ עֲנוּהָ עֲצֻמִּית שְׁלֹמַעְלָה מִחֲשׁוֹבוֹנוֹת שְׁכָלִיִּים, עַל-דֶּרֶךְ מה שֶׁנֶּאֱמָר עַל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "בְּמִקּוֹם גְּדֻלְתּוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁם אִתָּה מוֹצֵא עֲנוּתְנוֹתָו" – וְהָיָה עַל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹא שֶׁיֵּךְ לוֹמַר שְׂוִהֵיהָ עֲנוּהָ עַל פִּי חֲשׁוֹבֹן (חֵס וְשִׁלּוּם), אֲלֵא היא עֲנוּהָ עֲצֻמִּית, וְעֲנוּהָ זוּ הִיְתָה לְמֹשֶׁה רַבְּנוּ, דְּנוֹסֵף עַל זֶה שֶׁהָיָה לוֹ אֵת מַעֲלַת הָעֲנוּהָ עַל פִּי חֲשׁוֹבֹן, הָיָה לוֹ אִף אֵת מַעֲלַת הָעֲנוּהָ בְּעַצְמוֹ, דָּגַם כְּאֲשֶׁר מֵצֵד הַשְּׁכָל אֵין נִתְּיַנֵּת מִקּוֹם כָּלֵל לְעֲנוּהָ - וְכִמוֹ בְּעֵינֵי הַנְּבוּאָה שָׁבוּ – מִכָּל-מִקּוֹם הָיָה בְּטֵל לִגְבִי כָל אָדָם, "עֲנִיו מֵאֵד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה".

(ע"פ לקו"ש ח"י"ג עמ' 30-38 - מתוך 'לקראת שבת')

וְהָיִשׁ מֹשֶׁה עֲנִיו מֵאֵד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה: (במדבר יב, ג)
 וְלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוּבָן כָּלֵל: הָרִי מֹשֶׁה הוּא שֶׁקָּבַל תּוֹרָה מִסִּינַי וְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמַדּוֹ תּוֹרָה אַרְבָּעִים יוֹם וְנִתְּנָה לוֹ הַתּוֹרָה בְּמַתְּנָה, וְלִפְּנֵי-זֶה הוֹצִיא אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וּבְכָל עֵת שֶׁרָצָה דַּבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה, וְעוֹד מַעֲלֹת רַבּוֹת, וְאִיךָ שֶׁיֵּךְ שִׁיְהִיָּה "עֲנִיו מִכָּל הָאָדָם"?
 וּמִבְּאֵר כְּנֶה דַעַם הַיְוִת שֶׁמֹּשֶׁה הִפִּיר בְּמַעֲלָתוֹ וְיָדַע שֶׁהוּא גְבוּהָ בְּמַעֲלָה מִכָּל אָדָם, מִכָּל-מִקּוֹם הָיָה עֲנִיו, מִפְּנֵי שֶׁיָּדַע שֶׁכָּל מַעֲלוֹתָיו נִתְּנּוּ לוֹ מִלְמַעְלָה, וְחָשַׁב שֶׁאֵם הַכַּחוֹת הָאֵלוֹ הָיוּ אֲצֵל יְהוּדֵי אַחֵר, הָיָה גַם-כֵּן בְּמַעֲלָה וּמְדַרְגָה זוּ, וְכִכּוֹל לְהִיְוֹת שֶׁהָיָה מְגַלָּה אֵת הַכַּחוֹת יוֹתֵר, וּמִפְּנֵי זֶה הָיָה עֲנִיו בְּפָנָיו כָּל אַחֵד וְאַחֵד.
 אִךְ עֲדִין צְרִיךְ בְּאוּר: הַנִּיחָא לִגְבִי כַחוֹת הַנֶּפֶשׁ, אִךְ לִגְבִי מַעֲלָתוֹ הַעֲקֵרִית שֶׁל מֹשֶׁה לִגְבִי "כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה" שֶׁהיא הַנְּבוּאָה שִׁ"לֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", לֹא שֶׁיֵּךְ לוֹמַר שֶׁאָדָם אַחֵר הָיָה מְגַלָּה כַחוֹת אֵלוֹ

וְנֶאֱמָר יי בְּתַפְּףָּ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וּלְמִרְיָם פּוֹקוּ תִלְתֵּיכֶם לְמִשְׁפַּחַת זִמְנָא וּנְפִיקוּ תִלְתֵּיהוֹן:

תְּדִיר וְאֵין עֵת קְבוּעָה לְדַבּוּר. צָאוּ שְׁלֹשְׁתְּכֶם • מַגִּיד, שֶׁשְׁלֹשְׁתֶּן נִקְרְאוּ בְּדַבּוּר אַחֵד, מֵה שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לִפְּהָ לֹמַר וְלֵאזֵן לְשִׁמְעָ.

הַוְאִתְּגַלִּי יי בְּעִמּוּדָא דְעֲנָנָא וְקָם בְּתַרְעַ מִשְׁפָּנָא וְקָרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וּנְפִיקוּ תְּרוּיְהוֹן:

הַחֲצַר לְקִרְאָת הַדַּבּוּר. וַיִּצְאוּ שְׁנֵיהֶם • וּמִפְּנֵי מַה מְשַׁכְּן וְהַפְּרִידֵן מִמֹּשֶׁה? לְפִי שְׂאוּמְרִים מְקַצֵּת שְׂבַחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכִלּוֹ שֶׁלֹא בְּפָנָיו. וְכֵן מְצִינּוּ בְּנַח: שֶׁלֹא בְּפָנָיו, נֶאֱמָר (בְּרַאשִׁית ז): "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים". וּבְפָנָיו, נֶאֱמָר (סו): "כִּי אַתָּה רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנָי". דְּבָר אַחֵר: שֶׁלֹא יִשְׁמַע בְּנִזְיַפְתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

(ד) וַיִּאמֶר יְהוָה פְּתֹאֵם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־ מִרְיָם צְאוּ שְׁלֹשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ שְׁלֹשְׁתֶּם:

זש"י • פְּתֹאֵם • נִגְלָה עֲלֵיהֶם פְּתֹאֵם וְהֵם טְמֵאִים בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, וְהָיוּ צוֹעְקִים: מִיָּם, מִיָּם, לְהוֹדִיעַם שֶׁיִּפְּהָ עֲשֵׂה מֹשֶׁה שֶׁפִּירֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, מֵאַחֵר שֶׁנִּגְלִית עֲלָיו שְׂכִינָה

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וּמִרְיָם וַיִּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:

זש"י • בְּעַמּוּד עָנָן • (סו) יֵצֵא יְחִידִי, שֶׁלֹא כְּמַדַּת בְּשׂוּר-וָדָם: מְלַךְ בְּשׂוּר-וָדָם כְּשִׁיּוֹצֵא לְמַלְחָמָה, יוֹצֵא בְּאוֹכְלוֹסִין. וְכְשִׁיּוֹצֵא לְשִׁלּוּם יוֹצֵא בְּמַעֲטִים. וּמַדַּת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹצֵא לְמַלְחָמָה יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמָר (שְׁמוֹת טו): "ה' אִישׁ מַלְחָמָה". וַיִּוֹצֵא לְשִׁלּוּם בְּאוֹכְלוֹסִין, שֶׁנֶּאֱמָר (תְּהִלִּים סח): "רַכֵּב אֱלֹהִים רַבְתִּים אֶלְפֵי שִׁנְאָן". וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם • שִׁיְהִיו נִמְשָׁכִין וַיִּוֹצְאוּ מִן

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

(ד) פְּתֹאֵם. שֶׁלֹא יוֹכְלוּ לוֹמַר: מֹשֶׁה, צַעַק עֲלֵינוּ וְהִתְפַּלֵּל לְפָנֵי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: תוֹרָה ה

(ו) וַיֹּאמֶר שְׁמְעוּנָא דְבְרֵי אִם־יְהִיָּה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע בְּחֹלֹם אֲדַבְרֶנּוּ:

כ"ט - שְׁמְעוּנָא דְבְרֵי • אין "נא" אלא לשון בקשה. אִם־יְהִיָּה נְבִיאֲכֶם • אם יהיו לכם נביאים. ה' בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע • שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה אלא בחלום ותזיון.

(ז) לֹא־כֵן עֲבַדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמַן הוּא:

(ח) פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבְרֶנּוּ וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידַת וּתְמִנַת יְהוָה יֵבִיט וּמְדוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדֵי כַּמִּשְׁה:

כ"ט - פֶּה אֶל־פֶּה • (ספרי) אֲמַרְתִּי לוֹ (הַכְרַח לְפָרֶשׁ כֶּף, דָּאלוּ כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁ"פֶּה אֶל פֶּה" הַזְכַּר לְשִׁבְחַת, אִם־כֵּן הִנֵּה אֲז "פֶּה אֶל־פֶּה" מִמֶּשׁ כְּפִשׁוּטוֹ. וְזֶה אֵי אֶפְשָׁר, דְּהָא כְּתִיב בְּסוּף נִשְׂא: "מִדְּבַר אֱלֹוֹ", וְעֵינַי שֶׁם בְּרִשׁ", אֶלֶּא "פֶּה אֶל־פֶּה" פְּרוּשׁוֹ: אֲמַרְתִּי לוֹ לְפָרֶשׁ כּוּ. ו"פֶּה אֶל־פֶּה" לֹאוּ דוּקָא אֶלֶּא רְצָה לוֹמַר בְּהִדְיָא, וְדוּק) לְפָרֶשׁ מִן הָאִשָּׁה. וְהִכֵּן אֲמַרְתִּי לוֹ? בְּסִינַי (דְּבָרִים ה'): "לֵךְ אֲמַר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם, וְאַתֶּם פֶּה עֲמַד עֲמַדִּי". וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידַת • ו"מִרְאָה" זֶה מִרְאָה דְּבוּר, שְׁאֵנִי מְפָרֶשׁ לוֹ דְּבוּרֵי בְּמִרְאֵית פְּנִים שָׁבוּ וְאֵינִי סוֹתְמוֹ לוֹ בְּחִדוֹת, כְּעַנְיָן

ח ממלל עם ממלל מללנא עמה פחזו ולא בחזון ודמות יקרא דני מסתכל ומא דין לא דחלתון למללא בעבדי במשה:

שנאמר ליחזקאל (יחזקאל יז): "חוד חדה וגו'". יכול מראה שכינה? תלמוד לומר (שמות א): "לא תוכל לראת את פני". ותמנת ה' יביט • זה מראה אחרים, כענין שנאמר (שם) "וראית את אחרי". בעבדי במשה • אינו אומר "בעבדי משה", אלא "בעבדי במשה". "בעבדי", אף על פי שאינו משה. "במשה", אפלו אינו עבדי, כדאי הייתם לירא מפניו, וכל שכן שהוא עבדי, ועבד מלך - מלך, הנה לכם לומר: אין המלך אוהבו חנם (ספרי. תחומא). ואם תאמרו: איני מכיר במעשיו - זו קשה מן הראשונה.

ט ותקיר גגא דני בהון ואסתלק: (ט) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בָּם וַיִּלְךְ:

כ"ט - וַיַּחֲרֹאֲף ה' בָּם וַיִּלְךְ • מאחר שהודיעם סרחונם, גזר עליהם נדוי, קל-והמר לבשר-ודם, שלא יכעס על חברו עד שיודיענו סרחונו.

(י) וַיַּעֲנֵן סַר מַעַל הָאֱהֶל וְהִנֵּה מְרִים מְצַרְעַת כְּשֶׁלֶג וַיִּפֹּן אַהֲרֹן אֶל־מְרִים וְהִנֵּה מְצַרְעַת:

כ"ט - וַיַּעֲנֵן סַר • ואחר-כך: "והנה מרים מצרעת כשלג". משל למלך שאמר לפדגוג: רדה את בני, אבל לא תרדנו עד שאלף מאצלק, שרחמי עליו.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עמדי. ותימה, אם פן למה נתרעמו ממה שפירש. ויש לומר, נתרעמו ממה שפירש קודם לכן, שלא הנה מצנה לו הקדוש-ברוך-הוא לפרוש אם לא שפירש מדעתו, דקיימא לן (במדבר כ"ב) דבְּרַחֵף שְׂאָדָם רוּצָה לִילֵךְ מוֹלִיכִין אוֹתוֹ, וּמִתּוֹךְ מַעֲשֵׂה דְאֶלְדָּד וּמִיָּד דְּרַעוּ מִפִּי צְפוּרָה שְׁפִירֵשׁ קוֹדָם לְכֵן כְּפִירֵשׁ רִשׁ"י (פסוק א), וְאֲז דְּבוּר בּוֹ: תורה ט

בְּדְכִתִּיב (יחזקאל ד) שְׁכַב עַל צִדְךָ הַשְּׂמָאלִי, וְכֵן בְּדִנְיָאֵל (יב ח) כְּתִיב וְאֵנִי (ראיתי) [שְׁמַעְתִּי] וְלֹא אָבִין, וְכֵן הִרְבֵּה אַחֲרָיִם: תורה ז (דח) לֹא כֵן עֲבַדִּי מֹשֶׁה וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. תְּרַגּוּם יְרוּשְׁלַמִּי כְּכֹל עַמִּי, כְּלוּמַר כָּלֶם מְחַזְּקִים אוֹתוֹ לְנֶאֱמָן, כִּי פֶה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ. וּפִירֵשׁ רִשׁ"י פֶּה אֶל פֶּה אֲמַרְתִּי לוֹ לְפָרוֹשׁ מִן הָאִשָּׁה, שְׁנֶאֱמַר (דברים ה כח) וְאַתֶּם פֶּה עֲמַד

(ו) אִם יְהִיָּה נְבִיאֲכֶם ה'. תְּשׁוּבָה זו הָיָא עַל מַה שְׁאָמְרוּ גַם בְּנוֹ דְּבַר, כְּלוּמַר אֵינוֹ דוּמָה דְּבוּר שְׁאֵנִי מְדַבֵּר עִמָּכֶם וְעַם שְׂאָר הַנְּבִיאִים לְדְבוּר שְׁאֵנִי מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, שְׁעַם נְבִיא אַחַר בְּחֹלֹם אֲדַבֵּר בּוֹ, כְּאֲדָם שְׂרוּאָה חֹלֹם וְצִרִיף פְּתוּרָן, בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע, כְּאֲדָם שְׂרוּאָה בְּמִרְאָה כְּבוּאָה שְׁלוֹ וְאֵינוֹ רוּאָה מִמִּשׁוֹת, כְּלוּמַר דְּרַף מְשַׁל אֵנִי מְדַבֵּר עִמָּכֶם,

יא וַיֹּאמֶר אֱהָרֹן אֶל־מֹשֶׁה בְּכַעַר רַבּוֹנִי לֹא כַעַן תִּשְׁוֶי עֲלֵנָּא חוּבָא דְאַטְפְּשָׁנָא וְדִי סְרַחְנָא :

(יא) וַיֹּאמֶר אֱהָרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי אֶל־נָא תִשְׁוֶי עֲלֵינוּ חַפְזָא אֲשֶׁר נִוְאלְנוּ וְאֲשֶׁר חָטְאָנוּ :

כ"ט - נואלנו • כתרגומו, לשון אויל.

יב לא כען תתרחק דא מבינא ארי אכתנא היא צלי כען על בסרא מיתא הדין די בה ויתסי :

(יב) אֶל־נָא תְהִי כַּמַּת אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֵם אִמּוֹ וַיֵּאכַל חֲצִי בִשְׂרוֹ :

את אחותו להיות כמת. אשר בצאתו • מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה, שיש כח בידו לעזר ואינו עוזרו, הרי נאכל חצי בשרו - שאחיו בשרו הוא. דבר אחר: "אל-נא תהי כמת" - (ספר) אם אינך רופאה בתפלה, מי מסגירה ומי מטרהה? אני אי אפשר לראותה, שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים, וכהן אחר אין בעולם. וזהו: "אשר בצאתו מרחם אמו".

כ"ט - אל-נא תהי • אחותנו זו. כמת • שהמצרע חשוב כמת: מה מת מטמא בכיאה, אף מצרע מטמא בכיאה. אשר בצאתו מרחם אמו • "אמנו" היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב. וכן "חצי בשרו", "חצי בשרנו" היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב. מאחר שיצאה מרחם אמנו, היא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו, כענין שנאמר (בראשית לו): "כי אחינו בשרנו הוא". ולפי משעמו אף הוא נראה כן; אין ראוי לאח להניח

יג ויצלי משה קדם יי למימר אלהא כבעו אסי כען ותה :

(יג) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָּא רַפָּא נָּא לָּהּ :

לאו. עד שהשיבו: עתה תראה וגו'. פיוצא בו (במדבר כ): "וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחת לכל-בשר", השיבו: "קח לך". פיוצא בו (דברים א): "ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר", השיבו: "רוב-לך". רפא נא לה • מפני מה לא האריך משה בתפלה? שלא יהיו ישראל אומרים: אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה! (דבר אחר: שלא יאמרו ישראל: בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה, אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה).

כ"ט - אל נא רפא נא לה • בא הכתוב ללמדך דרך ארץ, שהשואל דבר מתברו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים, ואחר-כך יבקש שאלותיו. לאמר • מה תלמוד-לומר? אמר לו: השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו? עד שהשיבו: "ואביה ירק ירק וגו'". רבי אלעזר בן עזריה אומר: בארבעה מקומות בקש משה מלפני הקדוש-ברוך-הוא להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו. פיוצא בו (שמות א): "וידבר משה לפני ה' לאמר וגו'" (ספר), מה תלמוד-לומר "לאמר"? השיבני אם גואלם אתה אם

יד וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה וְאֵלּוּ אֲבוּהָא מְנַנְף גְזִיף כַּה הָלָא תתפלם שבועא יומין תסתגר שבועא יומין מברא למשריתא ובתר כן תתפגש :

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיָּה יֶרֶק יֶרֶק בְּפִנְיָה הָלָא תתפלם שבועת ימים תסגר שבועת ימים מחוץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף :

קל-נחמר לשכינה ארבעה-עשר יום; אלא דיו לבא מן הדין להיות פנדון, לפיכך אף בגזיפתי "תסגר

כ"ט - ואביה ירק ירק בפניה • ואם אביה הראה לה פנים זועפות, הלא תפלם שבועת ימים, (כ"ק כ"ה)

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יד) תפלם שבועת ימים. פירש רש"י, קל-נחמר לשכינה ארבעה עשר יום. ומקשים העולם, היכן נמצא שיעור זה דארבעה עשר יום. ויש לומר דמן הדין הוא במסכת

שרה ונתרפא כשהשיבה (בראשית יב יז) תורה יג (יג) אל נא רפא נא לה. נא קמא לשון בקשה, ובתרא לשון עתה: תורה יד

(יב) אל נא תהי כמת. כמצורע שנצטרע עם יציאתו מרחם שאין לו טהרה עולמית, אבל זאת שלא בא אלא על ידי חטא, תפלות מועיל בה, כמו שמצינו בפרעה שנצטרע על ידי

שיעור יומי לשבת קודש ט"ז סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת בעלותך
 צה
 שבעת ימים. ואחר תאסף. אומר אני: כל
 משלח מחוץ למחנה, וכשהוא נפא - נאסף אל
 המחנה, פתוב בו 'אסיפה' לשון הכנסה.

ו) ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם
 לא נסע עד-האסף מרים:
 טו ואסתגרת מרים מכרא למשריתא שבעא
 יומין ועמא לא נטל עד דאתכנשת מרים:

כז- והעם לא נסע. (סוטה ט) זה הכבוד חלק לה
 המקום, בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה
 כשהשלהף ליאור, שנאמר (שמות ב): ונתצב אחתו
 מרחק וגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

הקדוש-ברוך-הוא להטות לב בני אדם לטובה. וה'בחי'
 פתב, שהתעוררות זו באה מדרגה שנעלית יותר מ'נדי
 שמים' (ראה לקוטי תורה, במדבר טו, א).
 (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 139)

זה הכבוד חלק לה המקום (רש"י יב, טו)
 בכתוב נאמר "והעם לא נסע", אף רש"י מדייק "המקום".
 רמז יש כאן, שרצונם של ישראל לכבד את מרים בא
 מהתעוררות מלמעלה. ואף ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת
 שמים", הרי כתב מהרש"א: מכל-מקום פשיטא דבידי

ז) ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן:
 טז ויבחר בן נטלו עמא מחצרות ושרו
 במדברא דפארן: פ פ פ

חסלת פרשת בעלותך קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפג

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לי דמזה לא קשיא כלל, דהכי בעי
 למימר אילו חי וירוק גר בפינה.
 ומכל-מקום יש מתרצים שאביה גנף
 בה במצרים בלידת משה, ששפחה
 אביה על ראשה כשהושלה ב'אור
 ואמר לה בתי היאך נבואתך (סוטה יג),
 הלא תכלם שבעת ימים, דהתם פתיב
 (שמות ב ד) ותתצב אחתו מרחק, מה גבי
 מצורע שבעה אף כאן שבעה. אמנם
 לא ידעתי היכן פתיב ריחוק במצורע,
 אם לא משום דכתיב (ויקרא יד ח) ולשב
 מחוץ לאהלו שבעת ימים, וישון
 הרחקה הוא. ומהאי קרא דתכלם
 שבעת ימים מוכח במועד קטן בפירק
 ואלו מגלחין (טז), דנייפה דרבנן הוי
 שבעת ימים: תורה טו
 (ט) והעם לא נסע. שלא נעלה
 הענן משום כבוד משה:
 חסלת פרשת בעלותך

שהוא חמור ממנו. ואם תאמר,
 קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר
 היינו לעולם, שהרי בסוף הסגר
 שהוא בארבעה עשר אם לא נתפא
 המצורע הוא מחליט לעולם. ואמר
 הרב רבי ברוך בר יצחק דבשגני
 הסגרים אין בהם יותר משלשה
 עשר יום, דיום שביעי עולה לכאן
 ולכאן (ראה תוס' זבחים טז: ד"ה קל):
 ומיהו תימה, דמנא לן דמנזיפה
 דאביה תכלם שבעת ימים, דלפום
 ריהטא דקרא משמע דפשוט הוא
 ממקום אחר דמאביה תכלם שבעת
 ימים. ויש לומר, דמנזיפה דאביה היא
 כמנוחה, ומנוחה כאבל שנוהג שבעה.
 ועדיין קשה, דשבעה דאבל לא מצנינו
 בקרא, דאינו אלא מדרבנן. ועוד מאי
 קאמר דאביה ריק ריק בפניה, והלא
 לא היה חי באותה שעה. אמנם נראה

נדה פירק המפלת (לא), תנו רבנן
 שלשה שותפין יש באדם, הקדוש-
 ברוך-הוא אביו ואמו, אביו מזריע
 לו בן שממנו גידים ועצמות וצפרניים
 ומוח שבראש ולו בן שבעינים, הרי
 תמשה מן האב, ואמו מזריעת אדם
 שממנו דם ובשר וכו'. הקדוש-
 ברוך-הוא מטיל בו רוח ונשמה
 וקלסתר פנים ודעת ובינה והשכל
 וראיות העינים ושמיעת האזניים
 ודבור שפתים והילוף רגלים. הרי
 עשרה דברים מאת הקדוש-ברוך-
 הוא כפליים מאביו. ולכך נקט
 בנזיפה דהכא ארבעה עשר שהוא
 כפליים משבעה מאביה, אלא דיו
 לבא מן הדין להיות פגדון ולא
 תכלם כ"אם שבעה. וקשיא להרב
 בכור שור, אי אמרינן בכל חמור
 שלמד מן הקל שנוסיף כפי מה

לוח תהלים

יום ראשון, י' סיון < פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט

יום שני, י"א סיון < פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה

יום שלישי, י"ב סיון < פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח

יום רביעי, י"ג סיון < מפרק סט עד סוף פרק עא

יום חמישי, י"ד סיון < מפרק עב עד סוף פרק עו

יום שישי, ט"ו סיון < מפרק עז עד סוף פרק עח

שבת קודש, ט"ז סיון < פרק כ, מפרק עט עד סוף פרק פב

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י' סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עה, פרק ג והנה... עד עמ' עה, א"כ אפס בלעדו באמת.

משיגים ורואים בעיני כשר את כח ה' ורוח פיו שפנברא, אכל אלו נתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות ורוחניות שכל נברא, השופע בו ממוצא פי ה' ורוח פיו - אילו היינו רואים בעיני בשר ומבחינים באותו כוח אלקי רוחני השופע

בכל נברא, האותיות מ"מוצא פי ה'". לא היה גשמיות הנברא וחמרו וממשו נראה כלל לעינינו, פי הוא - החומר והממשות של הנברא, כמל במוציאות ממש - נחשב כאפס, לגבי החיות והרוחניות שבו, מאחר - כיוון, שכללעדי הרוחניות - שבנברא, היה - הנברא, אין ואפס ממש, כמו קדם ששת ימי בראשית ממש, - שאז היה "אין ואפס" ממש; והרוחניות השופע עליו - על הנברא, ממוצא פי ה' ורוח פיו,

הוא לבדו המוציא תמיד מאפס ואין ליש, ומתנה אותו - החיות האלקית מקיימת את הנברא ועושה אותו לדבר ממשי, אם-כן אפס בלעדו באמת. - אין הוא באמת כלום, מלבד החיות הרוחנית המקיימת אותו, כיון שרק היא, היא המציאות האמיתית; ואילו הנברא, הנברא ללא הרף מן החיות הרוחנית, אין מציאותו אמיתית. שכן, כל מציאותו באה רק ממה שהחיות הרוחנית "עומדת" בו תמיד ומעניקה לו את מציאותו.

פרק ג. לעיל הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא את הנברא, חייב להתקיים תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, ושאלה הן האותיות שלמעלה, הבאות מ"מוצא פי ה'", המתלבשות בנברא ומחיות אותו באופן של התהוות "יש מאין".

והנה, אחרי הדברים והאמת האלה, - שהוסברו לעיל, שהכוח האלקי מוכרח "לעמוד" תמיד בנברא ולברוא אותו בלי הפסק מ"אין ליש". כל משפיל על דבר יבין לאשורו, איך שכל נברא ויש - למרות שהנברא נראה ל"מציאות", ל"יש", הרי הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח השופע ורוח פיו - של הקב"ה, שפנפעל, - בדבר הנברא, המתנה אותו תמיד ומוציאו - בלי הפסק, מאין ממש ליש. - שבמקום שיהיה "אין" - דבר שאינו בנמצא - כפי שהיה לפני שנברא - יהיה "יש", דבר קיים. - כיוון שהכוח האלקי צריך תמיד לברוא את הנברא מ"אין" ל"יש", ובלעדי כוח זה, היה הנברא הופך ל"אין ואפס", הרי שהכוח האלקי הוא כל מציאותו של הנברא, וממילא הנברא הוא כלא כלום לגבי הכוח האלקי הממציא בלי הפסק את מציאותו של הנברא. ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממשות, - כדבר מציאותי וממשי, ולא ככוח אלקי רוחני בלבד, זהו מהמת - מפני, שאין אנו

שער היחוד והאמונה

פרק ג והנה אחרי הדברי' והאמת האלה כל משכיל על דבר יבין לאשורו איך שכל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שבנפעל המהוה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממשו' זהו מחמת שאין אנו משיגים ורואים בעיני בשר את כח ה' ורוח פיו שבנברא אבל אילו ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי ה' ורוח פיו לא היה גשמיות הנברא וחמרו וממשו נראה כלל לעינינו כי הוא כמל במוציאות ממש לגבי החיות והרוחניות שבו מאחר שמבלעדי הרוחניו' היה אין ואפס ממש כמו קודם ששת ימי בראשית ממש והרוחניות השופע עליו ממוצא פי ה' ורוח פיו הוא לבדו המוציא תמיד מאפס ואין ליש ומהוה אותו א"כ אפס בלעדו באמת

הוא לבדו המוציא תמיד מאפס ואין ליש, ומתנה אותו - החיות האלקית מקיימת את הנברא ועושה אותו לדבר ממשי, אם-כן אפס בלעדו באמת. - אין הוא באמת כלום, מלבד החיות הרוחנית המקיימת אותו, כיון שרק היא, היא המציאות האמיתית; ואילו הנברא, הנברא ללא הרף מן החיות הרוחנית, אין מציאותו אמיתית. שכן, כל מציאותו באה רק ממה שהחיות הרוחנית "עומדת" בו תמיד ומעניקה לו את מציאותו.

~ יום שני י"א סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עח, והמשל לזה... עד עמ' 156, המאיר ואפס בלעדו.

לגבי גוף השמש שהוא ה"עצם" שלה, ואין כל מקום לומר שבגוף השמש מאיר אור השמש, אלא – שם קיימת ומאירה השמש עצמה בלבד, רק **בְּחִלְלֵי הָעוֹלָם**, – בלבד, תחת **כָּל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ, שְׁאִין כָּאֵן גּוֹף כְּדוֹר הַשֶּׁמֶשׁ**

בְּמִצִּיאוֹת – אלא קיים

כאן זיו השמש בלבד,

נִרְאָה כְּאֵן הָאוֹר וְהַיּוֹ

הָזֶה – של השמש, ליש

מִמֶּשׁ לְעֵין כָּל, וְנוֹפֵל

עָלָיו כְּאֵן שֵׁם "יֵשׁ"

בְּאֶמֶת. – מתאים באמת

לומר, שהזיו הוא כאן

דבר ממשי, שהרי השמש

עצמה איננה נמצאת כאן,

רק אורה וזיווה. **מֵחַד**

שְׁאִין כְּנֵן בְּשֵׁהוּא –

הזיו, **בְּמִקְוֵוֹ בְּגוֹף**

הַשֶּׁמֶשׁ – אין נופל

עָלָיו שֵׁם – אינו מוגדר

בתואר **"יֵשׁ" כָּלֵל**, רק

שֵׁם של **"אֵין" וְ"אֶפְסֵם"**,

כי **בְּאֶמֶת הוּא** – הזיו,

שֵׁם – בתוך גוף כדור

השמש, **לְאֵין וְאֶפְסֵם**

מִמֶּשׁ, שְׁאִין מֵאִיר שֵׁם

רק **מִקְוֵוֹ לְבִדּוֹ, שֵׁהוּא גּוֹף**

בְּלִעְדּוֹ. – הרי, למרות שהאור

המתפשט מהשמש נמצא

בדאי בשמש עצמה, אף על פי כן, אין הוא יכול להיחשב

כִּ"יֵשׁ". אך באיזה אופן הוא נמצא שם? – באופן שהוא בטל

במציאות, וכשאנו רוצים להגדיר מי נמצא שם במציאות –

הרי זה רק על השמש עצמה ולא על האור והזיו.

וְהַמְשַׁל לָזֶה – שאנו אומרים, שהנבראים, למרות שהם נראים בעינינו כ"יש" ו"מציאות", אין הם לאמתו של דבר, מציאות אמיתית, כיוון שכל מציאותם הוא הכוח האלקי שבהם, המשל לכך הוא, **אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַמֵּאִיר לְאָרֶץ וְלְדָרִים** – עליה,

כלומר, קרני השמש,

שֵׁהוּא זֵיו וְאוֹר

הַמֵּתְפַשֵּׁט מִגּוֹף הַשֶּׁמֶשׁ

וְנִרְאָה – אור זה, לְעֵין

כָּל, – כפי שהוא **מֵאִיר**

עַל הָאָרֶץ וּבְחִלְלֵי

הָעוֹלָם. וְהֵנָּה, זֶה

פְּשׁוּטֵם, – ודאי הדבר,

שְׁאוֹר זֵיוו הֵנָּה יֵשֵׁנוּ –

אותו זיו, קרני השמש

שמגיעים לארץ, נמצאים,

גַּם כְּנֵן גּוֹף וְחֵמֶר כְּדוֹר

הַשֶּׁמֶשׁ עֲצָמוֹ שְׁבִשְׁמַיִם,

שָׂאֵם – שהרי אם אור

זה, **מֵתְפַשֵּׁט וּמֵאִיר**

לְמִדְּחוּק כְּלִבָּד, – עד

לארץ, **כְּלִשְׁכֵּן שְׁיִיכַל**

לְהֵאִיר בְּמִקְוֵוֹ מִמֶּשׁ,

– כלומר, בכדור השמש

עצמו; רק **שְׁשֵׁם**

בְּמִקְוֵוֹ מִמֶּשׁ – בכדור

השמש עצמו, **נִחְשָׁב הַיּוֹ הֵנָּה לְאֵין וְאֶפְסֵם מִמֶּשׁ, כִּי –**

הוא, **כְּטַל מִמֶּשׁ בְּמִצִּיאוֹת לְגַבֵּי גּוֹף כְּדוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, שֵׁהוּא**

– כדור השמש, מהווה **מִקְוֵוֹ הָאוֹר וְהַיּוֹ הֵנָּה, שֵׁהַיּוֹ**

וְהָאוֹר הֵנָּה אֵינוֹ רַק הָאֵרֶה מֵאִירָה מִגּוֹף וְעֵצָם כְּדוֹר

הַשֶּׁמֶשׁ; – ומכיוון שאור השמש אינו רק זיו מגוף השמש,

לכן בהיותו במקורו, בגוף השמש, בטלה הארה זו במציאות

שער היחוד והאמונה

והמשל לזה הוא אור השמש המאיר

לארץ ולדרים שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש

ונראה לעין כל מאיר על הארץ ובחלל העולם והנה זה

פשוט שאור זיוו הוה ישנו ג"כ בגוף וחומר כדור השמש

עצמו שבשמים שאם מתפשט ומאיר למרחוק כ"כ

כ"ש שיוכל להאיר במקומו ממש רק ששם במקומו

ממש נחשב הזיו הזה לאין ואפס ממש כי בטל

ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש שהוא

מקור האור והזיו הזה שהזיו והאור הזה אינו רק

הארה מאירה מגוף ועצם כדור השמש רק בחלל

העולם תחת כל השמים ועל הארץ שאין כאן גוף

כדור השמש במציאות נראה כאן האור והזיו הזה

ליש ממש לעין כל ונופל עליו כאן שם יש באמת

משא"כ כשהוא במקורו בגוף השמש אין נופל עליו שם

יש כלל רק שם אין ואפס כי באמת הוא שם לאין ואפס

ממש שאין מאיר שם רק מקורו לבדו שהוא גוף

השמש המאיר ואפס בלעדו

רק **מִקְוֵוֹ לְבִדּוֹ, שֵׁהוּא גּוֹף**

בְּלִעְדּוֹ. – הרי, למרות שהאור

המתפשט מהשמש נמצא

בדאי בשמש עצמה, אף על פי כן, אין הוא יכול להיחשב

כִּ"יֵשׁ". אך באיזה אופן הוא נמצא שם? – באופן שהוא בטל

במציאות, וכשאנו רוצים להגדיר מי נמצא שם במציאות –

הרי זה רק על השמש עצמה ולא על האור והזיו.

~ יום שלישי י"ב סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 156, וכדברים האלה... עד עמ' 156, צריך להקדים:

שער היחוד והאמונה

וכדברים האלה ממש

בדמותם כצלמם הם כל הברואים לגבי שפע האלהי

מרוח פיו השופע עליהם ומהוה אותם והוא מקורם והם

עצמם אינם רק כמו אור זיוו מתפשט מן השפע ורוח

וּכְדָבָרִים הָאֵלֶּה מִמֶּשׁ,

בְּדִמּוּתָם בְּצִלְמָם, הֵם

כָּל הַבְּרוּאִים לְגַבֵּי

שֵׁפַע הָאֵלֶּהי מְרוּחַ פִּיּוֹ,

הַשּׁוֹפֵעַ עֲלֵיהֶם וּמֵהוּהָ

אוֹתָם, וְהוּא – רוח

פיו" של הקב"ה,

מְקוֹרָם, וְהֵם עֲצָמָם –

הנבראים, אינם רק כמו

אור זיוו מתפשט מן

השפע ורוח ה' השופע

וּמֵתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם –

בטלים במציאות למקורם. רק שְׂבוּה אִין הַמְשַׁל דּוּמָה לְנַמְשֵׁל לְגַמְרֵי לְכַאוּרָה, – יש, לכאורה, הבדל בין המשל לבין הנמשל, שְׂבַמְשַׁל – של אור השמש לגבי השמש, אִין הַמְקוֹר – השמש, נמצא בְּמַצִּיאוֹת כָּלֵל בְּחַלְלֵי הָעוֹלָם וְעַל הָאָרֶץ שְׁנִרְאָה שָׁם אֹרֹךְ לִישׁ גְּמוּר, – הרי כיוון שהשמש המקור, איננה נמצאת שם כלל, לכן אור השמש הוא שם בבחינת מציאות, ומובן מדוע הוא נראה כמציאות. מַה־

שְׂאִין־כֵּן כָּל הַבְּרוּאִים הֵם בְּמַקּוֹרֵם תְּמִיד, – שהרי המקור, הכוח האלקי, נמצא תמיד בתוך הנברא ובורא אותו תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", רק שְׂאִין הַמְקוֹר נִרְאָה לְעֵינֵי בְּשָׂר. – אך, באמת הם נמצאים תמיד במקורם, ואם כך – וְלָמָּה אֵינֶן בְּטָלִים בְּמַצִּיאוֹת לְמַקּוֹרָם? – מדוע אין

ביטולם במציאות של הנבראים, באופן שייראה איך הם בטלים במציאות, וממילא לא לתת מקום לראות את הנבראים כ"יש" וכ"מציאות"? אַךְ לְהַבִּין זֶה – צְרִיךְ לְהַקְדִּים: – רבנו הזקן יסביר בפרק הבא, שדבר זה בא מהכוח האלקי של צמצום והעלם המכסה על האור ועל החיות האלקית ו"פועל" שהנבראים יוכלו להיראות כ"יש" וכ"מציאות", למרות שבאמת הם בטלים במציאות.

בתוך הנבראים, ומוציאים מאין ליש, ולכן הם – הנבראים, בטלים במציאות לגבי מקורם, כמו אור השמש שבטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש, ואינו נקרא בשם "יש" כלל כשהוא במקורו, – גוף כדור השמש, רק תחת השמים שְׂאִין שָׁם

מקורו, – שם נקרא האור והזיו בשם "יש", ואילו בתוך גוף כדור השמש, אין הוא נקרא בשם "יש" כלל. כָּךְ כָּל הַבְּרוּאִים אִין נּוֹפֵל עֲלֵיהֶם שָׁם "יש" כָּלֵל, אֶלָּא לְעֵינֵי בְּשָׂר שְׁלָנוּ, – נראים הנבראים כ"יש". מדוע? מפני שְׂאִין אֵנוּ רוֹאִים וּמְשִׁיגִים כָּלֵל אֶת הַמְקוֹר, – של הנבראים שְׂהוּא רוּחַ ה' הַמְהוּה אֹתָם, וְלָכֵן – מפני שאין אנו רואים ומשיגים את מקורם של הנבראים, נִרְאָה לְעֵינֵינוּ גְּשָׁמִיּוֹת הַנְּבְרָאִים וְחֻמְרָם

וּמְשִׁשׁ שֵׁהֶם יֵשׁ גְּמוּר, כְּמוֹ שְׁנִרְאָה אֹרֹךְ הַשְּׂמֶשׁ יֵשׁ גְּמוּר בְּשְׂאִינוֹ בְּמַקּוֹרוֹ. – אלא נמצא בחלל העולם או על הארץ. כך, שרק לגבי עיני הבשר שלנו, מכיוון שאין הן רואות את מקור הנבראים, הרי לגביהן הנבראים הם כאילו היו מחוץ למקורם (כמו אור השמש כשהוא נמצא מחוץ לשמש שהיא מקורו). אבל האמת היא, שהמקור נמצא בהם, למרות שאין אנו רואים אותו, ולכן אין הם באמת מציאות כלל, אלא הם

שער היחוד והאמונה

ה' השופע ומתלבש בתוכם ומוציאים מאין ליש ולכן הם בטלים במציאות לגבי מקורם כמו אור השמש שבטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש ואינו נקרא בשם יש כלל כשהוא במקורו רק תחת השמים שאין שם מקורו כך כל הברואי אין נופל עליהם שם יש כלל אלא לעיני בשר שלנו שאין אנו רואים ומשיגים כלל את המקור שהוא רוח ה' המהוה אותם. ולכן נראה לעינינו גשמייות הנבראים וחומרם וממשם שהם יש גמור כמו שנרא' אור השמש יש גמור כשאינו במקורו רק שבוה אין המשל דומה לנמשל לגמרי לכאורה שבמשל אין המקור במציאות כלל בחלל העולם ועל הארץ שנראה שם אורו ליש גמור משא"כ כל הברואי הם במקורם תמיד רק שאין המקור נראה לעיני בשר ולמה אינן בטלים במציאות למקורם אך להבין זה צריך להקדים:

~ יום רביעי י"ג סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 156, פרק ד. כי הנה... עד עמ' עט, הטוב להטיב.

הארץ, הוא נראה אז כ"יש". על כך שאל: אמנם במשל, כיוון שאור השמש אכן אינו נמצא במקורו בשעה שהוא מאיר על הארץ – מובן מדוע הוא נראה כ"יש"; אך, בנמשל, הרי הנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא דבר ה', העומד תמיד בתוך הנברא – מדוע, איפוא, אין הנבראים בטלים במציאות למקורם, באופן שלא יהיה מקום לחשוב אותם כ"יש" וכ"מציאות"? – כדי להבין זאת, אמר רבנו הזקן שיש להקדים מה שיוסבר בפרק הנוכחי, שהסיבה לכך היא הכוח האלקי של צמצום.

פְּרָק ד. בפרק הקודם, פרק ג', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי, שברא את הנברא, "עומד" תמיד בנברא לבראו מחדש – ובאם לאו, היה הנברא חוזר ל"אין" ו"אפס" כמו לפני שנברא – פירוש הדבר, שהנברא אינו מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד מ"אין" ל"יש"; ומה שהנברא נראה לעינינו כ"יש" וממשות, הרי זה מפני שבעיני הבשר שלנו אין אנו רואים ואין אנו משיגים את מקורו, את דבר ה' – כבמשל של אור השמש, כשהוא מחוץ למקורו, בגוף כדור השמש, אלא בחלל העולם או על

פסוקי: "ככה יעשה איוב כל תימים", – לא כתוב "עשה" אלא "יעשה", ביו"ד, להורות שתמיד היה עושה כך. כך גם היא משמעות היו"ד של שם הוי", שהפעולה של "הוי", בריאת הכל "מאין ליש", היא תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל "יש מאין"; והינו תחיות

הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו, ומנהיג אותם מאין ליש בכל רגע, כי לא די להם – לברואים, במה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים פנה, – אלא מוכרחים הם להיברא תמיד מחדש מ"אין ליש", כמו שנתבאר לעיל. – זהו ה"שמש" של שם הוי", שאורה מאיר לנבראים, וממנו הם נוצרים כל רגע "מאין ליש". ברם, מבחינת אור הוי"ה המאיר באופן גלוי, היו הנבראים בטלים במציאות לגמרי ולא היתה נראית שום מציאות של נברא. שהרי,

כשהחיות האלקית המהווה את הנברא מתגלה, לא נראית אז מציאותו של הנברא. לשם כך נדרש ה"מגן" של שם אלקים, המסתיר על האור של שם הוי", שלא יהיה גלוי לנברא, וכך מתאפשר לנברא להרגיש את עצמו כאילו הוא דבר נפרד ועצמאי, ואז נחשב הנברא ל"מציאות" ול"יש", כפי שיוסבר להלן. והנה, בסידור שבחיו של הקדוש-ברוך-הוא כתיב: "הגדול הגבור כו'", ופרוש "הגדול" היא מדת חסד והתפשטות תחיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית, להיות ברואים – כדי שיתהוו מאין ליש קיימים בחסד חנם, – של הקב"ה – בין אם הם ראויים לכך ובין אם לאו, הם קיימים מחסדו של הקב"ה בלבד. ונקראת – מדת החסד, "גדלה", פי – מפני, שבאה מגדלתו של הקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו, כי גדול ה' ולגדלתו אין חקר, – מפני שאין לה גבול, ולכן משפיע גם כן חיות והתהוות מאין ליש לעולמות וברואים אין קץ, – מפני שטבע הטוב – זה שטוב בעצם, להטיב – עם אחרים, כך גם למעלה: מבחינת מדת החסד והטוב של הקב"ה נדרש שיתהוו נבראים, להם תושפע חסדו וחיותו.

כי הנה כתיב: – כתוב בפסוקי: "פי שמש ומגן ה' אלהים", – כמו שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי"ה שלו, וכמו ה"מגן" השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו. פרוש – המלה "מגן" – אין הכוונה למגן

סתם שאין לו שייכות לשמש אודותה מדובר בפסוק, אלא הוא נרתק לשמש – כדי להגן, שיוכלו הבריות לסבלו, – כדי שהנבראים יוכלו לקלוט את קרני השמש, יש לה שמש "מגן" ונרתק, המאפשר לנבראים לקלוט את אור השמש. כמאמר רבותינו זכרונם לברכה: "לעתידי לבא הקדוש-ברוך-הוא מוציא חמה מנרתקה, רשעים נדונין בה כו'". – הרשעים ייענשו באמצעות החמה כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה החזק של השמש – וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את

האור, אלא יתירה מזו, יוכלו) להירפא על-ידי אור השמש – רואים ממאמר זה של חכמינו ז"ל, שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את אור השמש. וכמו שהנרתק מגן בעד השמש, – שיוכלו בני האדם לקבל את אורה, כך יש אלהים" מגן לשם הוי"ה ברוך-הוא. – שיוכלו הנבראים לקבל את האור של שם הוי". – וזה, איפוא, פירוש "כי שמש ומגן הוי"ה אלקים": שם הוי"ה הוא כמשל ה"שמש", ושם "אלקים" מגן על האור של שם הוי"ה שיוכלו לקבל אותו – כמו ה"מגן", הנרתק, על השמש. רבנו הזקן יסביר להלן, מדוע זקוק האור של שם הוי"ה ל"מגן" כדי שיוכלו לקבל אותו: דשם הוי"ה – מלשון מהוה, פרושו שמתנה את הכל מאין ליש, – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זהו האותיות – תיבת הוה" – אלו הן שלש האותיות "הוה" משם הוי"ה המרכיבות את המלה "הוה" מלשון מהוה, והיו"ד – שבשם הוי", משמשת – מורה על הפעלה שהיא בלשון הוה ותמיד, – כשרוצים לומר, שהפעולה לא היתה רק אי פעם, אלא נמשכת תמיד, מוסיפים את האות יו"ד למלת-הפעולה, דבר המראה על תמידיות הפעולה. כפרש רש"י – כמו שמפרש רש"י, על

שער היחוד והאמונה

פרק ד כי הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלהים פי מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו הבריות לסבלו כמארו"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה רשעים נדונין בה כו' וכמו שהנרתק מגן בעד השמש כך שם אלהים מגן לשם הוי"ה ב"ה דשם הוי"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש והיו"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים והיינו תחיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם במה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים בזה כמ"ש לעיל. והנה בסידור שבחיו של הקב"ה כתיב הגדול הגבור כו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות תחיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית להיות ברואים מאין ליש וקיימים בחסד חנם ונקראת גדולה כי באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה' ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב

1. תהלים פד, יב. 2. ראה נדרים ח, ב. 3. איוב א, ה. וראה רש"י חיי שרה כד, מה. בשלח טו, א. 4. בתפילת שמונה עשרה. ראה יומא סט, ב.

~ יום חמישי י"ד סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

באשר למדת הגבורה והצמצום, המשפיעה להסתיר על הכוח האלקי שלא יתגלה בנברא, שהרי לולא זאת היה הנברא, כלומר ישותו וממשותו, מתבטל במציאות; ומן ההכרח שיהיה הצמצום והכיסוי, שהכוח האלקי יהיה מוחבא מהנברא, שגם כוח אלקי זה של צמצום והעלם הוא למעלה משכל הנבראים – וכפי שיוסבר להלן: **וּכְמוֹ שְׂאִין בִּיבֻלַת שׁוּם נְבְרָא לְהַשִּׁיג מְדַת גְּדֻלְתּוֹ, – שֶׁל הַקְּב"ה, שְׁהִיא הַיִּבֻלַת לְבְרָא יֵשׁ מֵאִין וְלִהְיֹתוֹ, – הַבֵּאָה מְדַת הַגְּדוּלָּה, מְדַת הַחֶסֶד, בְּדַבְרֵיכֶם: – כְּמוֹ שְׁכַתּוּב: "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה" – בְּךָ מִמֶּשׁ אִין בִּיבֻלַתוֹ – שֶׁל הַנְּבְרָא, לְהַשִּׁיג מְדַת גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ שְׁהִיא מְדַת הַצְּמִצּוּם וְכוּת, הַתְּפַשְׁמוּת וּמְנִיעַת הַתְּפַשְׁמוּת הַחַיּוּת מִגְּדֻלְתּוֹ, – יַתְבַּרְךְ, וְלִהְתַּגַּלּוֹת עַל הַנְּבְרָאִים לְהַחֲיוֹתָם וְלִקְיָמָם בְּגִלּוּי – מְדַת**

וְהִנֵּה, כְּמוֹ שְׂמֵדָה זוֹ – מְדַת "הַגְּדוּל", שֶׁל חֶסֶד, הֵינּוּ הַתְּפַשְׁמוּת חַיּוּתוֹ כֻּלָּ הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבְרָאִים, לְהוֹתָם מִ"אִין" ל"יש", הִיא שְׂבָחוֹ – וּמַעֲלָתוֹ, שְׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבְרָא, – שֶׁרַק בּוֹ יִתְבַרַךְ בְּלִבְד קִיּוּמָת מַעֲלָה זוֹ וְכוּת זֶה, שְׂאִין

שער היחוד והאמונה

והנה כמו שמדה זו היא שבחו של הקב"ה לברו שאין ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו וגם מדה זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם שאין כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכולתה לברוא יש מאין ולהחיותו כי הברואה יש מאין הוא דבר שלמעלה משכל הנבראים כי היא ממדת גדולתו של הקב"ה והקב"ה ומדותיו אחדות פשוט כדאיתא בז"הק דאיהו וגרמוהי חד וכשם שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו וכמו שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדכתיב עולם חסד יבנה כך ממש אין ביכולתו להשיג מדת גבורתו של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות החיות מגדולתו מלירד ולהתגלות על הנבראים להחיותם ולקיימם בגילוי כ"א בהסתר פנים שהחיות מסתתר בגוף הנברא וכאילו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו

בִּיבֻלַת שׁוּם נְבְרָא לְבְרָא יֵשׁ מֵאִין וְלִהְיֹתוֹ, – כְּפִי הַמּוּבָא בַּמְדַרְשׁ, שְׁאִילוֹ הִיוּ מִתְקַבְּצִים כֹּל בְּרוּאֵי הָעוֹלָם, לֹא הִיָּה בְּאִפְשׁוּתָם לְבְרוא גַם לֹא כֹנֵף שֶׁל "יִתּוּשׁ" וְלִהְכַנִּיס בּוֹ נִשְׁמָה; שְׁכֵן, דְּבַר זֶה הוּא רַק בְּחִיק הַבוּרָא לְבְרוא "יש" מִ"אִין". מְדַה זוֹ הִיא לְמַעֲלָה לֹא רַק מִכּוּחַ הַנְּבְרָאִים, אֲלֵא גַם לְמַעֲלָה מִשְׁכַּל הַנְּבְרָאִים, לְהַבִּין וְלִהְשִׁיג מְדַה זוֹ – כְּפִי שְׁמוּסְבֵר לְהֵלֵן: וְגַם מְדָה זוֹ – שֶׁל חֶסֶד, לְבְרוא "יש" מִ"אִין", הִיא לְמַעֲלָה מִהַשְׂכֵּלַת כָּל הַבְּרוּאִים וְהַשְׁגָּתָם, שְׂאִין בְּחַ בְּשִׁבְלֵי שׁוּם נְבְרָא לְהַשְׂכִּיל – בְּכּוּחַ הַחֲכֵמָה, וְלִהְשִׁיג – בְּכּוּחַ הַבִּינָה, מְדָה זוֹ וְיִבְלַתָּה לְבְרָא יֵשׁ מֵאִין וְלִהְיֹתוֹ, כִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאִין הוּא דְבַר שֶׁלְמַעֲלָה מִשְׁכַּל הַנְּבְרָאִים, כִּי הִיא – הַהֲתַהוּת "יש" מִ"אִין", מִמְּדַת גְּדֻלְתּוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמְדוּתָיו – אַחַדוֹת פְּשׁוּטָה, בְּדֵאִיתָא – כְּפִי שְׁכַתּוּב בְּזִתְרַי הַקְּדוּשׁ דְּ"אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֵד", – שֶׁהוּא יִתְבַרַךְ וְכִלְיוֹ וְכוּחֹתָיו (כְּלוּמַר, מְדוּתָיו) הֵם דְּבַר אַחַד; וְכַשֵּׁם שְׂאִין בִּיבֻלַת שׁוּם שְׁכַל נְבְרָא לְהַשִּׁיג בּוּרָאוֹ – כְּלוּמַר, אֵת הַקְּב"ה, בְּךָ אִינוּ יָכוֹל – שְׁכֵלוֹ שֶׁל הַנְּבְרָא אִינוּ מוּסְגָל, לְהַשִּׁיג מְדוּתָיו. – שֶׁל הַקְּב"ה. שְׁכֵן, כְּאִמּוֹר, מְדוּתָיו הֵן דְּבַר אַחַד אֲתוּ יִתְבַרַךְ, וְכַשֵּׁם שְׂאִי אִפְשֵׁר לְהַשִּׁיג אֹתוֹ יִתְבַרַךְ, כֵּךְ אֵי אִפְשֵׁר לְהַשִּׁיג אֵת מְדוּתָיו וְכוּחֹתָיו. – כֹּל זֶה בְּאִשֶׁר לְמַדַּת הַחֶסֶד – הַתְּגַלּוֹת הַתְּפַשְׁמוּת הַכַּח הַאֲלֵקִי לְבְרוא "יש" מִ"אִין" – וְכֵן הַדְּבַר גַּם

הגבורה והצמצום של הקב"ה פועלת שהחיות האלקית (המחיה ומקיימת את הנברא) לא תהיה גלויה לנברא, כִּי־אִם – שהחיות תהיה בְּהַסְתֵּר פְּנִים, שְׁתַּחֲיוֹת מִסְתַּתֵּר בְּגוּף הַנְּבְרָא, וְכֵאלּוֹ גּוּף הַנְּבְרָא הוּא – נִרְאָה כְּדְבַר בְּפְנֵי עֲצָמוֹ, – וְכֵאלּוֹ אִינוֹ הַתְּפַשְׁמוּת הַחַיּוּת וְהַרוּחָנִיּוּת – שֶׁל הַכּוּחַ הַאֲלֵקִי הַמְהוּוֶה אֹתוֹ, בְּהַתְּפַשְׁמוּת הַזֵּיו וְהָאוֹר מְהַשְׁמֵשׁ, אֲלֵא הוּא – נִרְאָה כְּדְבַר בְּפְנֵי עֲצָמוֹ. וְאֵף שְׂבָאָמַת אִינוֹ – הַנְּבְרָא, דְבַר בְּפְנֵי עֲצָמוֹ, אֲלֵא – הוּא, כְּמוֹ הַתְּפַשְׁמוּת הָאוֹר מְהַשְׁמֵשׁ, – כֵּךְ הַנְּבְרָא הוּא הַתְּפַשְׁמוּת מִמְקוּרוֹ, הִיא "אִין" הַאֲלֵקִי; וְכוּיּוֹן שֶׁהַנְּבְרָא כְּלוֹל בְּמִקּוּרוֹ, בְּכּוּחַ הַאֲלֵקִי, כְּמוֹ הָאוֹר בְּשַׁעַר שֶׁהוּא נִמְצָא בְּתוֹךְ מִקּוּרוֹ, הִיָּה דְבַר זֶה צְרִיךְ לְהַשְׁפִּיעַ שֶׁהַנְּבְרָא יִהְיֶה בְּטֵל בְּמִצִּיאוֹת, בְּאוֹתָהּ מְדַה שְׁאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בְּטֵל בְּמִצִּיאוֹת בְּמִקּוּרוֹ,

5. ראה ירושלמי סנהדרין רפ"ו. ב"ר פל"ט, יד. ספרי ואתחנן ו, ה. ועוד. 6. הקדמת התיקוני זהר (ג, ב). 7. תהלים פט, ג.

ופועל שהנברא יוכל להיראות כ"מציאות". לפי מה שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש" ו"מציאות", בא מסיבת כח הגבורה והצמצום שלמעלה – משום שכשם שיש לו היכולת להאיר ולגלות אור וחיות, כך יש לו גם היכולת לצמצם ולהסתיר את האור והחיות – אפשר לכאורה לחשוב שהצמצום וההעלם הוא אמיתי; כלומר, אפשר לחשוב שלא רק הנבראים רואים עצמם ל"יש" ו"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא הוא "יש"

ו"מציאות", מכיוון שהוא בא על-ידי כוח הצמצום המסתיר, וביחס לנברא, הוא כמו שהוא מחוץ למקורו – מציין מיד רבנו הזקן להלן ומסביר, ששניהם, כוח הגילוי לגלות את האור והחיות, וכוח הצמצום להסתיר את האור והחיות, הם שניהם באמת דבר אחד – שכן, זהו הענין של אור וכלי, המאוחדים בתכלית ובשרשם הם ענין אחד לגמרי – וקיים הרי כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם"; וכפי שמובאת ב"שולחן ערוך" אורח-חיים הראיה לגבי כיסוי הראש, שאין זה נקרא כיסוי כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו הם אותו "עצם", כך גם בעניננו: כיוון שכוח הגילוי וכוח הצמצום הם שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר הוא רק לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים יראו ל"יש" ו"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

אך הסיבה לאי ביטולו במציאות היא מפני – מְבַלְמָקוּם – למרות שהנברא הוא התפשטות אור ממקורו בלבד, הֵן הֵן גְבוּרָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְרוּךְ-הוּא, – כביכול, אֲשֶׁר "בִּלְיָבוֹל", – שהוא לא רק בעל היכולת שיתפשט ויומשך ממנו

אור וחיות, אלא הוא גם בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור והחיות – לְצַמְצֵם הַחַיּוֹת וְהַרוּחָנוּת הַנִּשְׁפָּע מְרוּחַ שְׁוֵא יִכְמַל גּוֹף הַנְּבְרָא בְּמִצְיָאוֹת – כך שלמרות שהנברא

הוא לא יותר מאשר התפשטות האור ממקורו, לא יתבטל בכל זאת במציאות, אלא יראה כ"מציאות", כ"יש". וְזֶה אֵין בְּשֶׁבֶל שׁוּם נְבְרָא לְהַשִּׁיג מְהוּת הַצְּמִצּוּם וְהַהֲסָתָה, וְשִׁיחָה אֶת-עַל-פִּירְבֵּן – למרות הצמצום וההסתר, גּוֹף הַנְּבְרָא נִבְרָא מֵאֵין לִישׁ, – שלכאורה, כדי להוות מ"אין" ל"יש" צריך הרי להיות להיפך: ההתגלות של הכוח האלקי, שהרי התהוות היא התגלות ולא הסתרה – כיצד, איפוא, הם שני הדברים יחד: מצד אחד – התגלות הכוח האלקי להוות את הנברא, ומצד שני – צמצומו והסתרו של הכוח האלקי? – מפני שאילו לא יסתתר היה הרי הנברא בטל במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום שכל של נברא אינו יכול להשיג, כְּמוֹ שְׁאֵין יִכְלֵת בְּשֶׁבֶל שׁוּם נְבְרָא לְהַשִּׁיג מְהוּת הַבְּרִיאָה מֵאֵין לִישׁ. – כך אין הוא יכול להשיג את הצמצום המסתיר

שער היחוד והאמונה

של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצו' וההסתר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא מאין ליש כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג מהות הברואה מאין ליש.

~ יום שישי ט"ו סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 158, [והנה בחי'... עד עמ' 158, כידוע ל"ח]:

הנבראים, שְׁשֵׁרְשֵׁן – של האותיות, הן ה' אותיות מנצפ"ה, – שהן "כפולות", ישנו כ' וישנו ד' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי – שֶׁהֵן ה' גְבוּרָוֹת – אלו הן חמש בחינות הגבורה, הַמְחַלְקוֹת וּמַפְרִידוֹת הַהֶבֶל וְהַקּוֹל בְּה' מוֹצְאוֹת לְהַתְּהוּוֹת אוֹתוֹת, – כפי שהדבר לדוגמה בגשמיות, שעל-ידי "ה' מוצאות הפה"

מתחלק ונבדל הבל הקול להברות נפרדות של אותיות ומילים – כך גם ברוחניות למעלה, שישנן ה' גבורות למעלה,

[וְהַנְּהַ, בְּחִינַת הַצְּמִצּוּם וְהַהֲסָתָה חַיּוֹת נִקְרָא – בלשון תורת הקבלה, בְּשֵׁם "בְּלִים", וְהַחַיּוֹת עֲצֻמוֹ – התגלות החיות, נִקְרָא בְּשֵׁם "אֹר", – שהיא ענין של אור וגילוי;

שְׁכֻמוֹ שֶׁהֶבְלִי מְכַסֶּה עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ – כִּךְ בְּחִינַת הַצְּמִצּוּם מְכַסֶּה וּמְסַתֵּיר הָאֹר וְהַחַיּוֹת הַשּׁוֹפָע; – הצמצום מכסה ומסתיר על האור והחיות האלקית השופע לנבראים, שהאלקות לא תיראה, וְהַ"בְּלִים" הֵן הֵן הָאוֹתוֹת, – של "עשרה

מאמרות", או חילופיהן (כפי שאותיות מתחלפות באותיות אחרות) ו"עשרה מאמרות" הם החיות המהווה ומחיה את

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום והסתר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא בשם אור ששמו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ה שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה'

והיות אלקי, שרשם אחד ב"עתיק יומין", מוכן הדבר שהצמצום וההסתר אינם הסתרה אמיתית. שכן, כאמור, "אין עצם מסתיר על עצם", אם הם "עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא שהצמצום וההסתר, המסתירים כדי שהכוח האלקי המהווה את הנברא לא ייראה, אין בהם משום הסתרה כלל לגבי למעלה ח"ו, אלא רק לגבי הנבראים בלבד, שהם יראו את הבריאה בלתי כ"ש" ו"מציאות", ואילו לאמיתו של דבר, כל נברא בטל במציאות לגבי מקורו.

היוצרות ענין כ"ב אותיות עליונות, וְשָׁרֵשׁ הַ' גְּבוּרָתָהּ הוּא – הבחינה הנקראת ב"קבלה" "בוֹצִינָא דְקַרְדּוּנִיתָא", – פירוש המלה "קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו שזו בחינה של העלם וחושך שלמעלה מאור, שְׁהִיא – בחינת גְּבוּרָה עֲלֵיָא ד"עתיק יומין", – בפנימיות הכתר, וְשָׁרֵשׁ הַחֲסִדִים הוּא גַם־כֵּן – בחינת חֶסֶד ד"עתיק יומין", בְּיָדוּעַ לְיִדְעֵי חֶסֶד: – כפי שהדבר ידוע ללומדי החכמה הנסתרה, תורת הקבלה. וכיון שגם הצמצום של אותיות וגם הגילוי של אור

שער היחוד והאמונה

גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין כידוע ל"ח:

~ שבת קודש ט"ז סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 158, פרק ה. והנה על... עד עמ' פ, פרק ג.]:

שתהיה "מציאות" של נבראים, כי רק אז שייך בהם ענין העבודה שעלידה הוא יכול להטיב אתם במתן שכר עבור העבודה – הרי, שדוקא על-ידי מדת הדין והצמצום, הנבראים הם במצב של ביצוע תכלית הבריאה. לכן, עלה תחילה במחשבתו יתברך לברוא את העולם במדת הדין, אך כיוון שראה שב"דין" בלבד לא יהיה קיום לעולם – כי אז היתה חיות הקדושה מכוסה לגמרי בעולם, והעבודה לגלות את החיות האלקית

פְּרָק ה. בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים נראים ל"מציאות יש", הרי זה בסיבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של הקב"ה, הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן, למרות שהנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו תמיד ובלי הפסק מ"אין ל"יש", הרי כיוון שהחיות והכוח האלקי אינם בהתגלות לנבראים, חש הנברא את עצמו כאילו הוא דבר לעצמו,

שער היחוד והאמונה

פֶּרֶק ה וְהֵנָּה עַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל בְּתַחֲלָה עֵלָה בְּמַחֲשֵׁבָה לְבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדָּרָה רָאָה שְׂאִין הָעוֹלָם מִתְקִיִּים שֶׁתָּף בּוֹ מִדַּת רַחֲמִים דְּהֵינּוּ הַתְּגַלּוּת אֱלֹהוֹת עַל יְדֵי צְדִיקִים וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבְּתוֹרָה. וְהֵנָּה עַל זֶה אָמְרוּ

ואין נראית בנברא האמת שהוא רק התפשטות מהזיו של מקורו בלבד, כמו ההתפשטות של האור והזיו מהשמש. וְהֵנָּה, עַל זֶה – על מה שדובר, שכל התהוותם של הנבראים, שייראו ויחושו את עצמם ל"מציאות יש", באה על-ידי מדת הצמצום, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָהּ: "בְּתַחֲלָה עֵלָה בְּמַחֲשֵׁבָה – העליונה, לְבָרָא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדָּרָה, – שהיא מדת הגבורה והצמצום, רָאָה שְׂאִין הָעוֹלָם מִתְקִיִּים – במדת הדין והצמצום בלבד, שֶׁתָּף בּוֹ – בעולם, מִדַּת רַחֲמִים", לכאורה אין הדברים מובנים, שהרי הקב"ה הוא "חפץ חסד" ורוצה לעשות חסד עם הנבראים, מדוע, איפוא, המחשבה הראשונה היתה לברוא את העולם במדת הדין? – אלא, לפי מה שהוסבר, מוכן הדבר: היות וכל מציאותם של הנבראים שייראו ויחושו עצמם ל"מציאות" באה דוקא על-ידי מדת הדין והגבורה, המכסה על החיות האלקית, ולולא הסתרה זו היו הנבראים בטלים במציאות; והכוונה העליונה היא הרי

בעולם היתה קשה ביותר – לכן "שיתף" בעולם מדת הרחמים, שתהיה התגלות קדושה ואלקות בעולם. דְּהֵינּוּ – "שיתוף מדת הרחמים" משמעה: הַתְּגַלּוּת אֱלֹהוֹת – בעולם, עַל־יְדֵי צְדִיקִים – ועל-ידי וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבְּתוֹרָה – על-ידי זה נראה ומתגלה בעולם אלקות ולמעלה מן הטבע. בפרק הקודם אמר רבנו הזקן, ששתי המדות – הן מדת החסד וההתפשטות של חיות אלקית לברוא נבראים מ"אין ל"יש", והן מדת הגבורה, לצמצם ולהסתיר את החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות לנבראים – הן שתיהן למעלה משכל והשגת הנבראים. כאן הוא מסביר, שמדות אלו הן למעלה לא רק משכל הנבראים, אלא גם למעלה משכל והשגת הנשמות שמעולם האצילות; שגם נשמת משה רבנו, שהיתה נשמה מעולם האצילות, גם שכלו לא היה יכול להשיג מדות עליונות אלו שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. וְהֵנָּה עַל זֶה – על המדובר כאן, שמדות חסד וגבורה הן למעלה מהשכל, אָמְרוּ

8. סיום חצאי הריבוע חסר בהרבה מדפוסי ה"תניא". ראה ביאורו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הנדפס בסוף פרק ה. 1. ראה פירוש רש"י

היא "ענף" בלבד ממדת החסד, ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה – כפי שהן באות במדת ה"יסוד" המשפיעה למדרגות שלמטה ממנה, [כמו שכתוב ב'שער הנבואה']. – שבמדרגה זו היתה השגתו של משה רבנו עליו השלום.

רק שמתן שכרם של צדיקים בגן עדן, הוא השגת התפשטות החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו – חסד וגבורה – שבתור שכן יכולים הם לקבל ההתפשטות משתי מדות אלו, והוא – התפשטות החיות משתי המדות חסד וגבורה, היא מוזן נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעולם הזה. פי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע – אור מקיף, על הנשמות שגן עדן, – אור מקיף זה מעניק כוח לאותן נשמות שתוכלנה "לקבל" ההתפשטות משתי מדות אלו, ורקיע זה נקרא "רוח דאורייתא", – סוד

התורה, הענין בתורה שבכחית רז וסוד, וכו' – ברקיע, סוד כ"ב אותיות התורה, – ואותיות התורה הן הרי גם כן למעלה משכל והבנת התורה, הנתונה – התורה ניתנה משתי מדות אלו, בכתוב: – כמו שכתוב: "מימינו אש דת למו", – דת, תורה, באה מ"מין", מ"חסד", והיא גם ענין של "אש", "גבורה", ומרקיע זה – ומאור מקיף זה, נוסף מל למוזן הנשמות, – כלומר, מה"רקיע" נמשך אור פנימי לנשמות, שהוא ענין ה"מוזן" – אור פנימי שמשגים אותו, דהיינו – כלומר: ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה, פי הרקיע הזה הוא סוד תדעת, – והטל שנוסף ממנו, הוא ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה, ונתורה היא מוזן הנשמות בגן עדן, והמצות הן לבושים, כמבאר כל זה [בזהר] – פרשת ויקהל דף ר"ט ור"י, וב'עין חיים' שער מ"ד פרק ג': – הרי מוסבר כאן, ששתי המדות חסד וגבורה שמעולם

בוהר, דלעילא, בסמרא דקדושה עלאה, – שלמעלה, בצד ה"קדושה עליונה", כלומר, בעולם האצילות שהוא למעלה מעולמות בריאה – יצירה – עשיה, אית ימינא ואית שמאלא, יש "ימין" ויש "שמאל", דהיינו חסד וגבורה, פרוש, – שכן, מה היא הרבותא שלמעלה ישנם חסד וגבורה? אלא הכוונה היא, שגם גבורה (צמצום) היא "לעילא" (למעלה) ולמעלה מהשגת הנבראים, כי היא מדה אלקית. שהרי כיוון שלמעלה ב"סטרא דקדושה" – בצד הקדושה – לא שיך פירוד חסד ושלום, אלא הכל הוא בהתכללות, הנה "שם" ענין ה"ימין" (חסד) וה"שמאל" (גבורה), למרות שהם שני דברים מנוגדים לגמרי, הם – באופן של "שני הפכיים בנושא אחד", מפני שניהם מאוחדים בתכלית עם איך-סוף ברוך-הוא, דשתייהן – גם חסד וגם גבורה, הן מדות

שער היחוד והאמונה

בוהר דלעילא בסמרא דקדושה עלאה אית ימינא ואית שמאלא דהיינו חסד וגבורה פי' דשתיהן הן מדות אלהות למעלה משכל הנבראים והשגתם דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת משה רבינו עליו השלום נבואתו לא היתה בעולם האצילות אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו חו"ג אלא על ידי התלבשותו במדות שלמטה מהן במדרגה שהן מדות נצח הוד יסוד [כמ"ש בשער הנבואה] רק שמתן שכרם של צדיקים בגן עדן הוא השגת התפשטות החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו חו"ג והוא מוזן נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"ה כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על הנשמות שבגן עדן ורקיע זה נקרא רוח דאורייתא וכו' סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות אלו כדכתיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נוסף מל למוזן הנשמות דהיינו ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא מוזן הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר כל זה [בזהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ח שער מ"ד פרק ג']:

אלהות למעלה משכל הנבראים והשגתם, דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות – הוא יתברך והכלים שלו (ומדותיו) הם דבר אחד בעולם האצילות, גם מדת החסד וגם מדת הגבורה מאוחדות שתייהן בתכלית אתו יתברך. ואף השגת משה רבנו עליו השלום בגן עדן, – שהשיג במראה הנבואה שלו, לא היתה בעולם האצילות, – עצמו, שכן עולם האצילות הוא למעלה גם משכלו והשגתו של משה רבנו, אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה – על ידי התלבשות מדרגת ה"אצילות" בעולם הבריאה; ואף גם זאת, – גם לאחר ש"אצילות" מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדרגה של "אצילות" השיג? – לא בשתי מדות אלו – חסד וגבורה – היתה השגת משה רבנו, אלא על ידי התלבשותו – המוקדמת, במדות שלמטה מהן במדרגה, שהן מדות נצח-הוד-יסוד – מדת הנצח

בראשית א, א; בראשית רבה פ"ב, טו. 2. חלק א נג, א. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: עפמשנת באגה"ק (סי"ט) מובן שאין הכוונה – שלא למעלה מזה (שהרי השיגו בחו"ב) – אלא שהשגת חו"ג (מקור הבריאה וצמצומה) דבזה עסקינן – היתה ע"י התלבשותם בנה"י דוקא". 4. ברכה לג, ב.

יכולות הנשמות בגן-עדן לקבל ההתפשטות משתי המדות חסד וגבורה.

האצילות, הן למעלה משכל והשגה לא רק של הנבראים, אלא גם של נשמות שמעולם האצילות, ורק בדרך של קבלת שכר

המשך ביאור למס' ובא מציעא ליום שני עמ' 1

במשך כל היום.
 המשנה מבארת את דינו של הנשכר ליותר מיום אחד או לילה אחד: שְׂכִיר שֶׁבֶת – שבע ימים, שְׂכִיר הַיּוֹם, שְׂכִיר שְׁנָה, שְׂכִיר שָׁבוּעַ – שבע שנים, דינו נקבע לפי זמן סיום שכירותו, אם יָצָא ביום, קודם שקיעת החמה, הדין הוא שגובה כל היום עד שקיעת החמה, ככל שכיר המסיים את מלאכתו ביום שזמנו כל היום, ואם יָצָא בַלַּיְלָה, גובה כל הלילה וְכָל הַיּוֹם שאחריו.

השכר שהשבחתי בה, ואתה תגבה את שאר הקרקע, היתירה על שווי השבח, שקרקע זו יחד עם השבח שעליה שוה כנגד כל החוב. מתרצת הגמרא: הָכָא – בדבריו שמואל בְּמֵאֵי עֲסָקִינָּהּ, בְּגוֹן דְּשׁוּיָא נִיחָלִיה אַפּוּתִיקִי – שהלוח עשה את הקרקע 'אפותיק' לבעל חוב, והדין דְּאִמְרָא לִיה הלוה למלוה בשעת ההלוואה 'לא יהא לך פּרַעוֹן לחוב זה אלא מְקַרְקַע זו', ולכן הקרקע משועבדת לגמרי לבעל חוב, ואז לדברי הכל אין הלוקח שקנאה לאחר ההלוואה יכול לסלק את הבעל חוב מן הקרקע במעות, ולכן גם הבעל חוב יכול לשלם לו על השבח במעות, ואינו חייב לתת לו קרקע:

גמרא

שנינו במשנה, שכיר יום גובה כל הלילה, שכיר לילה גובה כל היום. הגמרא מבארת מהיכן נלמדים דינים אלו: תְּנִי רַבְּנָן, מִנֵּין לְשֶׁכִיר יוֹם שְׁגוּבָה כָּל הַלַּיְלָה, ואין בעל הבית רשאי לעכב את שכרו אחרי הלילה, תְּלִמּוּד לִזְמַר (ויקרא יט יג) 'לא תלין ולא תתעבב במשך הלילה' פְּעֻלַת שְׂכִיר אֲתָךְ עַד בֶּקֶר, אלא עליך לשלם לו עד זמן זה, ופסוק זה נאמר בשכיר יום, שזמנו כל הלילה. וּמִנֵּין לְשֶׁכִיר לַיְלָה שְׁגוּבָה כָּל הַיּוֹם, שְׁנֵאמַר (דברים כד טו) 'בְּיוֹמוֹ תתן שְׂכָרוֹ', ופסוק זה נאמר לגבי שכיר לילה.

משנה

החלק הראשון במשנה דן במי שקיבל שדה מחבירו בארץ ישראל במחיר מסוים, ולא סיכמו ביניהם מתחילה אם התשלום כולל את שנת השמיטה, שלא עובדים בה.
 הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מִחִבְרֹו, ואמרו שיקבלנה לְשָׁבוּעַ אֶחָד – שבע שנים רצופות, בְּשָׁבַע מְאוֹת זוז שישלם לו המקבל, וכשהגיעה שנת השמיטה טוען המקבל שלא התכוון לכלול שנה זו שאינו יכול לעבוד בה במנין השנים שהוא משלם עליה, ורצונו שתישאר השדה ברשותו שנה נוספת אחרי שבע השנים, אין מקבלים את דבריו, והדין הוא שאף השנה הַשְּׁבִיעִית היא חלק מן הַמְנִינָן של שבע השנים, כיון שמשמעות לשון 'שבעה אחד' היא שבע שנים כסדרן, ומסתבר שידע שבתוך 'שבעה' זה כלולה שנת שמיטה שאסור לעבוד בה, ועל דעת כן קיבלה.
 אך אם כשקבלה הַמְנִינָן אמרו שהשדה תהיה אצלו למשך שְׁשָׁבַע שָׁנִים בְּשָׁבַע מְאוֹת זוז, הדין הוא שאין הַשְּׁבִיעִית מן הַמְנִינָן, והמקבל מחזיקה שנה נוספת, כיון שהאומר שרצונו להחזיק בשדה מנין שנים מסוים מסתבר שכונתו למנין שנים שיוכל לעבוד בה, ואינו מתכוין לכלול את שנת השמיטה.

שואלת הגמרא: מנין לברייתא לדרוש כך את הפסוקים, וְאִימָא אִיפְקָא – שמה נדרשם בהיפך, וממילא ישנתה גם הדין, ש'ביומו תתן שכרו' נאמר בשכיר יום המסיים את מלאכתו בסוף היום, וחייב בעל הבית לשלם לו בזמן שהוא עושה את המלאכה, והדין ביום, ולא תלין נאמר בשכיר לילה המסיים בסוף הלילה, שבעל הבית משלם לו בלילה, ואינו רשאי להמתין ליום.
 משיבה הגמרא: לא יתכן לפרש כך את הפסוקים, כיון ש'שְׂכִירֹתוֹ אֵינָה מִשְׁתַּלְּמֹת אֶלָּא בַּפּוֹת', ובתוך זמן מלאכתו ודאי שאינו חייב עדיין לשלם, ולכן דרשה הברייתא את הפסוקים באופן זה, שחוב התשלומים של שכיר יום הוא בלילה, ושל שכיר לילה הוא ביום שאחריו.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בדרשת הפסוק: תְּנִי רַבְּנָן, מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאמַר 'לא תלין פעולת שכיר אֲתָךְ, האם איני יודע ומבין שזמן האיסור הוא להשהות עד בֶּקֶר, והרי משמעות הלשון 'לינה' היא המתנה עד הבוקר, ואם כן מה תְּלִמּוּד לִזְמַר עַד בֶּקֶר, אלא פסוק זה תְּלִמּוּד שְׁאֵינוֹ עוֹבֵר באיסור זה אֶלָּא עַד בֶּקֶר רֵאשׁוֹן בְּלִבְדֵּה שהשהה את שכר פועל היום, שזמנו היה כל הלילה אבל לאחר מכן אף אם השהה אותו זמן רב אינו עובר שוב באיסור זה.
 שואלת הגמרא: מִכָּאן וְאֵילָף – מומן שעבר הבוקר הראשון והלאה מֵאֵ – האם אין בעל הבית עובר על איסור כלל. משיבה הגמרא: אֶמֶר רַב, עוֹבֵר מִשּׁוּם 'כָּל תְּשָׁא' שתיקנו חכמים על המונע עצמו מלשלם שכר פועליו.

החלק הבא של משנתינו, וכן המשנה להלן (קיא.) עוסקים בענין זמן תשלום שכר שכיר.
 אדם השוכר פועל למלאכה, חייב לשלם לו בזמנו ואסור לו לאחר את התשלום, שנאמר (ויקרא יט יג) 'לא תעשק את רֵעֶךָ ולא תגול, לא תלין פעלת שכיר אֲתָךְ עד בֶּקֶר', ויבאר בסוגיא שפסוק זה עוסק בשכיר יום, ונאמר עוד (דברים כד יד-טו) 'לא תעשק שכיר עֲנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיקָו או מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ, בְּיוֹמוֹ תתן שְׂכָרוֹ ולא תבוא עליו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עֲנִי הוּא וְאֶלְיוֹ הוּא נָשָׂא אֶת נַפְשׁוֹ וְלֹא יִקְרָא עֲלֶיךָ אֵל ה' וְהָיָה כִּי חָטָא, ופסוקים אלו עוסקים בשכיר לילה. משנתינו מבררת מהו זמן התשלום הראוי לכל פועל כפי עניינו, שחייב בעל הבית לשלם לו בתוך אותו זמן.

הגמרא מבארת את המקור לאיסור 'בל תשהא': אֶמֶר רַב יוֹסֵף, מֵאֵי קְרָאָא – מהו הפסוק שרמזו בו איסור זה, שעליו הסמיכו חכמים את דבריהם לתקן איסור 'בל תשהא', שנאמר (משלי ג כח) 'אֵל תֵּאמֶר לְרֵעֶךָ לֶךְ וְשׁוּב וּמְחָר אֲתָן וְיָשׁ אֲתָךְ, כלומר, אל תדחה בדברים את האדם שאתה חייב לו ממון, בזמן שיש לך ממון לשלם לו.

הנשכר לעבוד כל היום, עד סופו, גובה את שכר פעולתו כל הלילה, עד עלות השחר, ואם יתאחר בעל הבית מלשלם לו בתוך הזמן הזה, יעבור על איסור. כמו כן נחשב הלילה כ'זמנו' של שכיר יום לענין שהוא יכול להישבע בתוך הזמן הזה שבעל הבית עדיין לא שילם לו ויהא נאמן בשבועתו.

הגמרא מביאה אופן שאין עוברים בו על 'בל תלין': תְּנִי רַבְּנָן, הָאֲמַר לְחִבְרֹו יָצָא וְשָׁכַר לִי פּוֹעֲלִים, ועשה כדבריו, וכשהגיע זמן התשלום לא קיבלו הפועלים את שכרם, הדין הוא ששְׁנִיתָן – בעל הבית ושליחו ששכר עבדו את הפועלים אין עוֹרְכִין מִשּׁוּם 'כָּל תְּלִין', זה – בעל הבית פטור לפי שְׁלֵא שְׁכָרָן בעצמו, ואינם נחשבים כ'שכירים' שלו, ואילו לשון התורה באיסור זה הוא להלין 'פעולת שכיר'.

הנשכר לעבודה ביום, גובה את שכרו מעת שנגמרה שכירותו

לוח היום יום ...

ה'תש"ג

י סיון

יום ראשון

יום ראשון

שיעורים. חומש: בהעלותך, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תניא: פרק ג. והנה . . . אפס בלעדו.

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ... בני ישראל ווערען אָנגערופען נרות. א נר איז כלול פון כלי פתילה שמן ואש. מען מוז אבער אָנצינדען דעם אש און דעמאָלט איז דאָס מאיר. בא דיר איז א גוטער נר, אָבער עס פעלט דיר דער אָנצינדער. דורך הכאה בכח אין דעם אבן של נפש הבהמית, געהט ארויס א ניצוץ אש, וועלכער צינדט אָן דעם אש אלקי.

תרגום

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ... בני ישראל קרויים נרות. נר כלול מכלי, פתילה, שמן ואש. אף חייבים להצית את האש, ואז הוא מאיר. הנר שפך הוא טוב, אף חסר לך המדליק; על ידי הכאה בכח באבן של נפש הבהמית, נתז ניצוץ אש, שמצית את האש האלקי.

ה'תש"ג

יא סיון

יום שני

יום שני

שיעורים. חומש: בהעלותך, שני עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: והמשל . . . 156 - ואפס בלעדו.

משיחות אאמו"ר: אין דער עבודה פון עבודת ה' ע"ד החסידות, זיינען פאראן אלע מדריגות ... די דרגא פון מת באדארף קיין סך הסבר ניט האָבען. עס איז אבער אויך פאראן - ת"ל - תחית המתים אין עבודה רוחנית. א מת איז קאלט, עס איז ניטאָ אזא קאלטע זאך ווי שכל הטבעי און שכל אנושי, און ווען דער שכל הטבעי פארשטעהט א השגה אלקית און די מדות שבשכל ווערען נתפעל און גערירט פון דעם געשמאק שכלי, איז דאָס דער אמת'ער תחית המתים.

תרגום

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: בסדר העבודה של עבודת ה' על דרך החסידות, נמצאות כל הרמות.. דרגת מת אינה זקוקה להסבר רב. אף קיימת גם - תודה לה' - תחית המתים בעבודה רוחנית. מת הוא קר, אין דבר כלל-כך קר כמו השכל הטבעי ושכל אנושי, וכאשר השכל הטבעי מבין השגה אלקית, והמדות שבשכל מתפעלות ומגיבות מהערבות השכלית - הרי זו תחית המתים האמתית.

ה'תש"ג	יב סיון שיעורים. חומש: בהעלותך, שלישי עם פירש"י. תהלים: ט"ו. תנאי: וכדברים . . . 156- להקדים. בברכת "שהכל נהיה בדברו": נהיה - היו"ד בקמץ ולא בסגול. אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאַחַד מִמִּכְתָּבָיו: אָהוּב אֶת הַבְּקָרָת, כִּי הִיא תַעֲמִידָךְ עַל הַגְּבֵה הָאֲמִתִּי.	יום שלישי יום שלישי

ה'תש"ג	יג סיון שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י. תהלים: סט-עא. תנאי: פרק ד. כי . . . עט- להטיב. ה"צמח צדק" חבר כמה נגונים. למודו היה בקול ונגון, ולפעמים היה מפסיק באמצע למודו, או כתיבתו דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או שו"ת [=שאלות ותשובות], ומנגן איזה נגון. אֲדַנִּי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבִּי [מַהַר"ש] סֵפֶר, אֲשֶׁר מְקוּל נְגוּנוֹ שֶׁל ה"צִמְח צְדָק" הָיָה יוֹדֵעַ בְּמָה הוּא עֹסוֹק בְּאוֹתָהּ שְׁעָה.	יום רביעי יום רביעי

ה'תש"ג	יד סיון שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י. תהלים: עב-עו. תנאי: והנה כמו . . . 158- ליש. בלבישת טלית קטן בבקר בידים נקיות ובמקום שמתר לברך, מברכים "על מצות ציצית" - בין שאין בטלית קטן שלגו שיעור עטוף. אם אסור לברך, אזי קדם התפלה - אם אינו לובש טלית גדול - משמש בד' ציציותיו וברך אז.	יום חמישי יום חמישי

ה'תש"ג	טו סיון שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י. תהלים: עז-עח. תנאי: והנה בחי' . . . ל"ח. בתחלה היה רבנו הגדול אומר דרושים קצרים במאד, מרעיש הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם "דרכים". אחר-כך נקראו "אגרות", והם ארפים יותר. אחר- כך השתלשל שנקראו "תורות", והם שרשי הדרושים שב"תורה אור" ו"לקוטי תורה". אחר-כך ארפים מעט יותר ונקראו "כתבים", והם בבאור בהשגה רחבה לפי ערך.	יום ששי יום ששי

שבת
קודש

שבת

טז סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עט"ב.
תנאי: פרק ה. והנה . . . פרק ג]

כָּבֵד הַחֲלִיטוּ הַרְאֵשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים זִ"ע [זְכוּתָם יְגַן עֲלֵינוּ], אֲשֶׁר רְפוּאָת הַנֶּפֶשׁ
הִיא כְּרְפוּאָת הַגּוּף.

לְכָל לְרֵאשׁ צָרִיךְ לְסַמֵּן מְקוֹם הַחֲלִי: אִם הוּא מֵצֵד שְׁחָמַר גּוּפוֹ עַב גַּס וּמִשְׁחַת,
אוּ שֶׁהַחֲסָרוֹן הוּא בְּכַחוֹת נַפְשׁוֹ, שֵׁישׁ לָהּ נְטִיזוֹת לְעִנְיָנִים רְעִים כְּמוֹ גְּאוּה, שְׁקָר
וְכַדוּמָה, אוּ שְׁמֻקּוֹר הַחֲלִי הוּא בְּהִרְגִילוֹת, שֶׁמִּפְנֵי רֵעַ הַחֲנוּף אוּ רֵעַ הַסְּבִיבָה בָּא
לְרִגְלוֹת רְעוּת.

עַד אֲשֶׁר לֹא יִתְבַּרְרוּ פְּרִטֵי מְקוֹם הַחֲלִי וְסִבַּת אֲחִיזַת הַמַּחְלָה, אִי אֶפְשָׁר
לְהַתְחִיל בְּרְפוּאָתוֹ, כִּי אִם לְסַדֵּר אֶפְן הַנְּהִיגָה יִשְׂרָה בְּכָל הַדְּבָרִים בְּמָה שִׁיעֶשֶׂה
וּבְמָה שִׁיִּמְנַע אֶת עֲצָמוֹ מֵהֵם: בְּ"וְעֶשֶׂה טוֹב" – בְּקִיּוֹם הַמְּצוֹת, קְבִיעוֹת עֵתִים
לְתוֹרָה, קִנְיָן מְדוּת טוֹבוֹת – וּב"סוּר מֵרַע". אֲמַנָּם מַה שֶׁנַּחֲוֶץ בְּיֹתֵר הוּא,
שִׁיעוּרֵר הַחוּלָה בְּעֲצָמוֹ שְׁנֵי עִנְיָנִים: (א) לִידַע שֶׁהוּא חוּלָה וְיִכְסוּף וְיִשְׁתַּוְּקַק
לְהִתְרַפֵּאת מִחֲלִיו, (ב) הִידִיעָה שִׁיכּוֹל לְהִתְרַפֵּאת, וְהִתְקַוָּה וּבִשְׁחוֹן גְּמוּר כִּי בְּעִזְרַת
ה' יִתְבַּרְךָ יִתְרַפָּא מִחֲלִיו.

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שלישי עמ' 1

33 הלומד בגזירה שוה שכל אופני השכירות כלולים באזהרות
34 שבספר ויקרא. האי 'רעך' מאי עבדי ליה, והרי מלשון זו משמע
35 שיש למעט גר תושב. משיבה הגמרא: תהא – תיבת 'רעך' מיבעי
36 ליה לכתבא ברבייתא, שאיסור הלנת שכר נאמר רק ב'רעך', ולא
37 בעמלקי – עובד כוכבים.
38 מקשה הגמרא: והרי עמלקי מלשון 'מאחדי' שנאמרה בספר דברים
39 נפקא – התמעט, כמבאר בדברי תנא קמא שברבייתא. ויש ללמוד
40 בגזירה שוה שהוא ממועט אף מהאיסורים שבספר ויקרא, ומדוע
41 יש צורך בפסוק 'רעך'. מתרצת הגמרא: יש צורך בשני הפסוקים,
42 חד למשרא עושקו – אחד ללמד שמותר לעשוק את שכרו, וחד
43 למשרא גזלו – ואחד גזילה בידיים ממש.
44 מבארת הגמרא: וצריכי שני הלימודים, דאי אשמעינן רק שגולו
45 מותר, היינו סוברים שזוהו משום דאפשר שהגוי לא מרה ביה,
46 אלא ירש את הממון, אבל עושקו דמרה בניה – שעבד אצלנו,
47 ומעכב את שכרו, אימא לא התירה התורה לעושקו. ואי
48 אשמעינן שעושקו מותר, היינו סוברים שהקילה בזה התורה
49 משום דלא אתא ליהדיה – עדיין לא בא הממון ליד הגוי, אבל
50 גזלו, דאתא ליהדיה, אימא לא התירה התורה, צריכא.
51 הגמרא ממשיכה לבאר את דעות התנאים. שואלת הגמרא: ורבי
52 יוסי בריה יהודה הסובר שבהמה וכלים נדרשים רק לגבי פרשת
53 שכיר לילה שבספר דברים, ולא לגבי פרשת שכיר לילה שבספר
54 ויקרא, האי 'לא תלוי פעולת שכיר אתך עד בקר' שבספר ויקרא,
55 שהתנא של משנתינו מרבה ממנו שכר בהמה וכלים, מאי עביד
56 ליה. משיבה הגמרא: מיבעיא ליה לבדקב אסי, דאמר רב אסי, אפילו
57 אם לא שָׁכְרוּ לְפוּעַל אֵלָא כְּדִי לְבַצוֹר לוֹ אֲשֶׁכּוּל אַחַר שְׁל עֲנָבִים,
58 שזו שכירות מועטת, לשעות בלבד, ולא שכירות יום או לילה
59 שלמים, אם איחר את שכרו עוֹבֵר עָלָיו מִשׁוּם 'כֹּל תְּלִין'.
60 שואלת הגמרא: ואיך – התנא של משנתינו, שלומד מפסוק זה
61 לרבות בהמה וכלים, מהיכן הוא לומד איסור הלנת שכר בשכיר
62 שעות. משיבה הגמרא: מן'אליו הוא נשָׂא אֶת נַפְשׁוֹ נִפְקָא, שמשמע
63 שיש איסור בכל דבר הגורם שהשכיר מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עָלָיו, ואף
64 שכירות מועטת בכלל.

1 וכלים שנדרשו מהפסוק שבספר דברים, עוברים עליהם משום
2 האיסורים שבספר ויקרא, וכדעת תנא קמא שברבייתא. אם כן
3 אפילו בגר תושב נמי נאמר שעוברים בו על כל האיסורים, וכמו
4 בבבא בתרא וכלים, ומדוע סובר התנא שעובר רק משום 'ביומו נתן
5 שכרו. ואי לא יליף 'שכיר שכיר', ומחמת כן בגר תושב הנדרש
6 מספר דברים אין עוברים על האיסורים שבספר ויקרא. וכדעת רבי
7 יוסי שברבייתא. אם כן בהמה וכלים מנא ליה – מנין לו שעובר על
8 כל האיסורים.
9 מתרצת הגמרא: לעולם התנא של משנתינו לא יליף 'שכיר שכיר',
10 ולכן בגר תושב אינו עובר על האיסורים שבספר ויקרא, ושאיני
11 תתם – לגבי בהמה וכלים, שעובר בכל האיסורים אף ללא גזירה
12 שוה, משום דאמר קרא 'לא תלוי פעולת שכיר אתך עד בקר',
13 והתיבה 'אתך' מיותרת לכאורה, ויש לדרוש ממנה שכל שפעולתו
14 [מתן שכרו] אתך ועליך לשלם לו, הוא בכלל איסור זה, ואף
15 בהמה וכלים.
16 מקשה הגמרא: אי הכי, אפילו גר תושב נמי יתרבה מ'אתך' להיות
17 בכלל האיסור, ומדוע סובר התנא במשנתינו שבגר תושב לא
18 נאמרו כל האיסורים. מתרצת הגמרא: אמר קרא בפסוק שבספר
19 ויקרא 'לא תעשוק את רעך', ומשמעות לשון 'רעך' היא שדווקא אם
20 הפועל הוא ישראל כמותך נאמר בו איסור זה, ולא כשהוא גר
21 תושב.
22 מקשה הגמרא: אי הכי, אפילו בהמה וכלים נמי יתמעטו מ'רעך'.
23 מתרצת הגמרא: הא בתיב 'אתך', לרבות בהמה וכלים.
24 שואלת הגמרא: מה ראית – מדוע העדיף התנא לרבות בהמה
25 וכלים מ'אתך', ולהוציא – למעט גר תושב מ'רעך', ולא בדיפך,
26 למעט בהמה וכלים ולרבות גר תושב. משיבה הגמרא: מסתברא
27 דבהמה וכלים הנה ליה [היה לזו] לרבות מ'אתך' ולא למעטם
28 מ'רעך', שכן אף שאינם 'רעך' ממש, מכל מקום ישנן בכלל 'ממון
29 רעך', והרי הם קרובים להיכלל בלשון 'רעך', מה שאין כן גר תושב
30 שאינו אפילו בכלל 'ממון רעך', ומסתבר שבה הכתוב למעטו.
31 הגמרא מבארת כיצד התנאים שברבייתא ידרשו את הפסוקים
32 'אתך' ו'רעך'. שואלת הגמרא: ותנא קמא של הברייתא ד'מאחדי',

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י' סיון ~

יבמה שהתקדשה לאדם זר

כשאר חייבי לאוין או אין קידושין תופסים בה כערוה, ואע"פ שאסור לו לכנוס... הרי זה מגרש בגט".

וכתב הב"ח (אהע"ז סי' ר"ד ו"מ"ש חוץ בחי' הבי') כי מה שכתב הרמב"ם שצריכה גט מספק הוא לחומרא. כי שמואל מסתפק בדין זה ולכן יש לנקוט להלכה כרב הסובר בפשיטות ש'יבמה לשוק' אין קידושין תופסים בה, ורק משום חומרא נותן לה גט.

אך ה'מנחת חינוך' (מצוה תקצו) דייק בלשון הרמב"ם כאן "אם נשאת לאחר, ובעלה – לוקה", הרי אם אין קידושין תופסים בחייבי לאוין לוקים על הבעילה לבריה (הל' איסורי ביאה פי"ז ה"ז) אף אם אינה נשואה? אלא שלדעת הרמב"ם יש צד לומר שהקידושין תופסים, ואם-כך אינו לוקה על הבעילה לבריה אלא אם קידשה, וזהו שדייק הרמב"ם וכתב "אם נשאת...לוקה", וכיון שיש מקום לומר שהקידושין תפסו – "מוציאה בגט".

הלכות יבום וחליצה פרק ב, הלכה יח: הַיְבָמָה – קָדָם שֵׁיבּוֹא עָלֶיהָ וְיִבְמָה... הרי היא אסורה להנשא לזר... ואם נשאת לאחר ובעלה – לוקה הוא והיא, ומוציאה בגט.

יבמה האסורה להינשא לאדם זר (יבמה לשוק) כל עוד יש עליה זיקה ליבם ונתקדשה, נחלקו אמוראים (יבמות צב, ב) האם קידושין תופסים בה. לדעת רב אין הקידושין תופסים, כי מהפסוק "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" דרשו "לא תהא בה הויה [קידושין] לזר" ואינה צריכה ממנו גט. ואילו לדעת שמואל ספק האם הפסוק "לא תהיה אשת המת החוצה" מלמד רק שזר המקדשה עובר בלאו, אבל קידושין תופסים בה (כמו בשאר חייבי לאוין, לדעת חכמים) או שהפסוק מלמד שאין קדושין תופסים ביבמה (לא תהא בה הויה), ומספק צריכה לקבל גט מהבעל השני.

ופסק הרמב"ם שזר שקידש את היבמה נותן לה גט, כפי שביאר לעיל (הל' אישות פ"ד הי"ד) "יבמה שנתקדשה לזר שהיא מקודשת בספק, נסתפק לחכמים אם הקידושין תופסין ביבמה

~ יום שני י"א סיון ~

נאמנות האשה להעיד על אבי העובר

באכילת תרומה, האשה הטוענת בוודאות שמכהן זה נתעברה ולא מאדם אחר נאמנת לגבי עצמה. ואילו ביבום, טענת האשה שהעובר הוא מאדם זה אינה נוגעת לגבי עצמה אלא לגבי האשה הנשואה (שתוכל להינשא ללא חליצה) ולגבי האדם שישא אותה, ואינה נאמנת כי "איך נתיר לזה שישא אותה בלי חליצה"? וכיון שספק שמא זקוקה ליבום – חייבת חליצה.

וב'מרחשת' (ח"ב סי' כא) תירץ:

כהן שבא על בת ישראל וילדה, הרי אפילו נחשוש שמא נתעברה מאדם אחר, יש מקום לומר שתאכל בתרומה כי יתכן שגם אדם זה הוא כהן, ואף האשה היא אמו של זרע כהן (שמאכל את אמו בתרומה), ואילו לענין יבום – אם נחשוש שהעובר הוא מאדם אחר תודקק האשה הנשואה ליבום, ומכוח ספק זה אינה יכולה להינשא לאדם זר ללא חליצה.

הלכות יבום וחליצה פרק ג הלכה ד: מי שְׁנָה עִם אִשָּׁה... וְנִתְעַבְרָה, וְאָמְרָה: 'זֶה הָעֶבֶר מִמֶּנִּי הוּא', וְאָפְלוּ הִיא מוֹדָה לו... הרי זה ספק לענין יבום; כִּשְׁם שְׁנֵי עָמוּ, כִּף וְנָתַע אַחֵר, וּמֵאֵין יִדְעֵה הַדָּבָר שֶׁהָיָה בְּנֹו וְדָאֵן, וְהָרִי אֵין לוֹ חֻקָּה? אֵלֹא לְעוֹלָם סָפֵק הוּא, וְלִתְחִמִּיר דְּנִין בּוֹ – וְחוֹלְצָתָה, וְלֹא מִתְנַבְּמָתָה.

הקשה ה'מגיד משנה':

בהלכות תרומות (פ"ח הי"ד) פסק הרמב"ם שכהן שבא על בת ישראל וילדה, הרי היא אוכלת בתרומה (כי זרע הכהן מאכל את אמו בתרומה), ואף שאכילת תרומה לזר אסורה מן התורה, אין חוששים שמא האשה זינתה ונתעברה מאחר אלא אומרים שהולד הוא זרעו של הכהן, ומדוע לענין יבום חוששים שמא זינתה עם אחר והעובר אינו בנו, ולכן (אם מת ללא בנים) האשה זקוקה לחליצה?

ותירץ ה'נודע ביהודה' (מהר"ת אהע"ז סי' כז):

~ יום שלישי י"ב סיון ~

ספק חלוצה, וספק כהן

גזרו בה רבנן. ואילו ספק על אדם האם הוא כהן הוא דבר מצוי יותר (ובפרט אם אכן בימינו הכהנים הם בגדר ספק) והרי זה בכלל האיסור.

ואע"פ שספק דרבנן לקולא, כתבו הפוסקים שאין זה כלל מוחלט ובכמה מקומות החמירו בספק איסור דרבנן, וכן יש לדייק מלשון ההלכה כאן (ע"פ לשון הגמרא יבמות כד, א): "2901 חלוצה לא גזרו בה רבנן", ומכך שלא נקטו בביטוי הרגיל "ספיקא דרבנן לקולא" משמע שמדובר בתקנה מיוחדת שאינה נסמכת על הדין הכללי של ספק דרבנן לקולא.

והטעם שאין להתיר כאן משום ספיקא דרבנן לקולא הוא כי אף שהביאה עצמה תהא מותרת, אך הוולד שיוולד ממנה יהא ספק חלל (שהרי על הצד שהאשה חלוצה, הוולד מביאה זו הוא חלל), והיה לנו לאסור זאת מלכתחילה כדי שלא יתחלל הוולד, אלא שההיתר כאן הוא מחמת תקנה מיוחדת שביאת ספק חלוצה נחשבת כדיותר גמור (ולא רק מותרת מספק) וממילא הוולד יהיה כשר. ותקנה זו נאמרה בספק חלוצה, אך חלוצה בוודאי – אסורה גם לספק כהן (זכרון יוסף אה"ע"ז ס"ג).

הלכות יבום וחליצה פרק ח, הלכה ב: **וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ – אִין מוֹצִיאִין מִיָּדָם, וְאִפְלוּ הָיוּ בְּהַנִּים; שְׁתַּחֲלִיצָה שְׁחָלִין תְּחִידִי, מִסְּפֵק חָלִין; וְהַחֲלִיצָה אֲסוּרָה לְבֵהן מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וּבְסִפֵּק חֲלוּצָה לֹא נִזְרוּ.**

בפשטות, ההיתר בספק חלוצה הוא מדין 'ספק דרבנן לקולא'. כלומר, מאחר ואיסור חלוצה לכהן הוא מדרבנן, הרי כשהאשה היא ספק חלוצה זהו ספק איסור דרבנן, ולכן אינו צריך להוציאה.

ולפי זה, לכאורה הוא הדין להיפך: אדם ספק כהן שנשא חלוצה, אינו צריך להוציאה שהרי גם זה ספק איסור דרבנן. ויש שהוסיפו וחדשו כי בימינו כהן שנשא חלוצה אינו צריך לגרשה, משום שהכהנים אינם מיוחסים בוודאות ודינם כספק כהנים (שבות יעקב ח"א ס"ג).

אך יש שחלקו על כך וכתבו כי מצאנו שהתירו חכמים רק בספק האם האשה חלוצה אך לא כשהאיש הוא ספק כהן. ויש טעם לחלק בדבר, שכן אשה ספק חלוצה הוא דבר שאינו רגיל כלל, ולכן לא אסרו זאת כי "מילתא דלא שכיחא – לא

~ יום רביעי י"ג סיון ~

מתי אין דין 'שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא'?

החלים גם על האשה, ואילו 'עשה' זה חל רק עליו ולא עליה, ואין האיסורים שלא נידחים מפני ה'עשה' שלו. מה שאין כן כאן, האשה טוענת שלא זינתה ולא חל עליה שום איסור שימנע ממנה להיות אשתו, ורק את עצמו הוא רוצה לאסור, ועל כך בא ה'עשה' 'ולו תהיה לאשה' ודוחה את האיסור. והגרי"פ פ'עירא (בביאורו לסהמ"צ לרס"ג, ל"ת רעו רעו) ביאר:

דין 'שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא' הוא כאשר האדם סבור בדעתו שהדבר אסור, אבל אם התברר שהוא משקר ומתחילה היתה כל כוונתו להוציא שם רע על אשתו, ויודע שהאמת היא שלא כדבריו – אין בו דין 'שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא'. והביא גם את דברי ה'חזקוני' (דברים כב, יט), שכתב "לא יוכל לשלחה, אע"פ שאר בני אדם נאמנין על נשותיהן אם מצאו בהן ערות דבר – זה אינו נאמן אלא בעדים הואיל והוחזק שקרן".

הלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה ד: **וּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁתִּשָּׁב אִשֶׁת מוֹצִיאָ שֶׁם רַע תַּחְתּוּי לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה... וְאִם נִרְשָׁה – עֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה... וְכּוֹפֵין אוֹתוֹ וּמְחַוֵּר.**

הקשו אחרונים (ספר יהושע ס"י רפט. בית יעקב כתובות ט, ב, ועוד): איך אמרה תורה 'ולו תהיה לאשה' וצריכה לישב תחתיו, הרי הוא מאמין לעדים שהעידו שזינתה תחתיו (להלן ה"ו) ואף שהעדים הוזמו, הרי הודאתו על עצמו שווה יותר ממאה עדים, ואם-כן הרי היא אסורה עליו מדין 'שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא'? ותירץ ה'בית יעקב':

ה'עשה' 'ולו תהיה לאשה' דוחה את האיסור שהביא על עצמו. ומה שאמרו שאין ה'עשה' דוחה את האיסורים עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה (להלן ה"ו) הרי זה באיסורים

~ יום חמישי י"ד סיון ~

קינאי וסתירה בקטנה

מקום אינה שותה כי מהפסוק "אשר תשטה אשה" למדים שגם הקינאי והסתירה צריכים להיות בגדלותה.

וה'שב שמעתא' (ש"א פט"ז) הקשה:

מדוע נאסרת הקטנה על בעלה כשנסתרה אחרי שקינא לה, הרי בקטנה לא שייך קינאי, כי דיני סוטה נאמרו רק בזו שיש בה דעת להישאל ("לדרוש ממנה מה שאירע") וקטנים אין בהם דעת להישאל (ראה הל' אבה"ט פט"ז ה"ב)?

ותירץ:

אמנם קטנה נחשבת כ'אינן בה דעת להישאל', אך כיון שהאדם שעליו נעשה הקינאי ("שלא תסתור עם איש פלוגי") הוא גדול ויש בו דעת להישאל, חלים עליה כל דיני סוטה (חז"ק משתיית המים שנתמעטה מ'אשר תשטה אשה"). אלא שלפי זה, נצטרך לפרש שהלכה זו שהקטנה נאסרת על בעלה, נאמרה רק אם קינא לה שלא תסתור עם גדול, אך אם קינא שלא תסתור עם קטן אינה נאסרת על בעלה, כיון שגם לה וגם למי שעליו קינא לה אין להם דעת להישאל.

הלכות סוטה פרק ב, הלכות ב - ג: ואלו הן הנשים שאינן ראויין לשמות... אלא יוצאות בלא כתובה, משניבואו עדי סתירה אחר עדי קנאי, ויאסרו על בעליהן לעולם... וקטנה אשת הגדול... שנאמר: "אשר תשטה אשה... פרט לקטנה.

הקשה ה'מנחת חנוך' (מצוה ססה):

מדוע נלמדת הלכה זו שאין הקטנה ראויה לשתות, מהמיעוט 'אשה' – פרט לקטנה, הרי בלא-הכי אינה ראויה לשתות, כיון שהכהן משיב את האשה (להלן פ"ג ה"ז), וקטנה אינה בת שבעה (הל' נדרים פ"א ה"ג)? ואפילו קטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד (מופלא הסמוך לאיש), שיכולה להישבע אם יודעת לשם מי היא נשבעת (שם ה"א), הרי זה רק לענין קבלה להבא, אבל אם נשבעת על העבר אין שבעות שבעה? וביאר:

מדובר באופן שהיתה קטנה בשעת קינאי וסתירה, אך בשעת ההשקאה היא כבר גדולה ויכולה להישבע, ומכל-

~ יום שישי ט"ו סיון ~

השקאת שתי סוטות בבת אחת

שאינן להשקותן בבת אחת, ואם כן, החילוק בין כהן אחד לשני כהנים הוא להיפך: לשני כהנים אסור להשקות שתי סוטות בבת אחת כי זו 'חבילה', ואילו לכהן אחד מותר להשקות שתי סוטות שהרי אינו יכול להשקותן בבת אחת. והרי זה כלול בדברי הרמב"ם שאסור להשקות שתי סוטות כאחת.

וה'מחצית השקל' (שם) מבאר:

החילוק בין השקאת שתי סוטות על ידי כהן אחד להשקאתן על ידי שני כהנים נאמר לדעת רבי שמעון, אבל לדעת רבי יהודה האיסור להשקות אינו מטעם "אין עושין מצוות חבילות חבילות" אלא גזירת הכתוב שנאמר "והעמיד אותה הכהן" – ו'אותה' משמע כשהיא לבדה. וזו דעת הרמב"ם שאינו מחלק בין כהן אחד לשני כהנים. ואמנם כהן אחד אינו יכול להשקות שתי סוטות בבת אחת, אלא שהאיסור אינו על ההשקאה אלא האיסור הוא להעמיד את שתיהן יחד בעזרה להשקותן (כמו שכתב "שנאמר והעמיד אותה הכהן") אף שההשקאה אינה בבת אחת.

הלכות סוטה פרק ד, הלכה ב: ואין משקין שתי סוטות כאחת, שנאמר: "והעמיד אותה".

הגמרא (סוטה ה, א) מביאה סתירה בין שתי ברייתות: באחת נאמר שאין משקין שתי סוטות כאחת כי "אין עושין מצוות חבילות חבילות" (אין לעשות כמה מצוות יחד כחבילה אחת), ובברייתא אחרת, לדעת רבי שמעון, מותר לפעמים להשקותן יחד! ומתרצת: הברייתא הראשונה מדברת בכהן אחד המשקה שתי סוטות יחד, וזה אסור משום "אין עושין מצוות חבילות חבילות", ואילו בברייתא השנייה מדובר בשני כהנים שכל אחד מהם משקה סוטה אחת ואין בזה משום 'חבילות חבילות'.

ומקשה ה'מגן אברהם' (או"ח סי' קמז סק"א):

מדוע סתם הרמב"ם וכתב "אין משקין שתי סוטות כאחת" ולא חילק בין כהן אחד שאסור לו, לשני כהנים היכולים לפעמים לעשות זאת?

ומבאר:

מלשון הרמב"ם שאין להשקות "שתי סוטות כאחת" מובן

~ שבת קודש ט"ז סיון ~

טבילת נדה ביום השמיני

לכולן שעושה כן מחמת אונס לא ילמדו מכך, אבל באונס פרטי שאינו ידוע לכל לא התירו (פתחי תשובה יו"ד סי' קצו, יא בשם חמודי דניאל).

אולם לדעת רוב הפוסקים הקילו במקום אונס בכל אופן, כדי שלא לבטל מצות עונה מחמת חשש תקלה בלבד (ראה טהרה כהלכה ח"ב, עמ' תקלב).

ובמקרים מסוימים התירו לטבול ביום אפילו שלא במקום אונס – כאשר אין חשש שיבואו ללמוד מכך לטבול ביום השביעי, ולכן כלה הטובלת קודם חופתה יכולה לטבול אף ביום כי אין חשש שיטעו לומר שטובלת ביום השביעי כי ברור שאף שכבר הגיע יום השביעי קודם, לא טבלה כל זמן שלא נישאה (ראה רמ"א יו"ד סי' קצו ס"ד וש"ך שם סק"ט, לחם ושמלה שם, סק"א).

וכן כתבו הפוסקים שנשים הנוהגות לטבול בערב יום הכיפורים משום טהרת היום אין בכך חשש, שהכל יודעים שטובלות לשם יום הכיפורים ולא ילמדו מכך להתיר טבילת נדה ביום השביעי (רב פעלים ח"ד יו"ד טז).

הלכות איסורי ביאה פרק ד, הלכות ז"ח: נְתַאֲחֶרָה יָמִים רַבִּים וְלֹא מִקְלָה – כְּשֶׁתִּמְבַּל, לֹא תִמְבַּל אֶלָּא בַּלַּיְלָה; שָׁאֵם הַמְבַּל בַּיּוֹם, יִטְעוּ, וְתִבְּאוּ נְדָה אַחֲרַת לְמַבַּל בַּשְּׂבִיעִי. הִיָּה חוּלָה, או שְׁהִיָּה מְקוֹם הַמְבִּילָה רְחוֹק וְאִין הַנָּשִׂים יְכוּלוֹת לְהִגִּיעַ לוֹ וְלְחֹזֵר בַּלַּיְלָה מִפְּנֵי הַלְּמָטִים, או מִפְּנֵי הַצְּנָה... הרי זו טובלת ביום השמיני או בימים של אחריו ביום.

מדברי הרמב"ם מבואר כי ההיתר לטבול ביום אינו רק במצב של אונס גמור, כאשר הטבילה בלילה אינה אפשרית בשום אופן, אלא אף כאשר היא בגדר 'שעת הדחק' (כדי השולחן יו"ד סי' קצ וסקנ"א) והתירו איסור זה מחמת אונס יותר משאר איסורי דרבנן כדי שלא לגרום לביטול מצות עונה ופרייה ורבייה (ראה סדרי טהרה יו"ד סי' קצ ס"ט, דברי מלכיאל ח"ב סי' כז).
יש אומרים שהתירו רק במצב של אונס כללי לכל נשות העיר (כגון שמקום הטבילה רחוק וקשה להגיע אליו ולחזור בלילה), או כאשר האונס ניכר על האשה (כגון שהייתה חולה) שהרי האיסור לטבול ביום (לאחר היום השביעי) הוא מחשש שאשה אחת תראה זאת ותבוא לטבול אף ביום השביעי, אך כאשר ידוע

אגרות קודש

בי"ה, כ"ט סיון, תשי"ז
ברוקלין.
שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מבשר טוב מחזרתו לאה"ק ת"ו ולביתו ירושלים עיה"ק ת"ו בסדר, ואקוה שלעת קבלת מכתבי זה הוטב עוד יותר מצב בריאותו, ויהי רצון שיחזור לאיתנו כפשוטו ולאיתנו כמשמעו כמבואר בד"ה משכיל לאיתן לרבנו הזקן בעל התניא והשו"ע (נדפס בקונטרס לימוד החסידות), ובשמחה ובטוב לבב יוסיף בפעולות בקדש בטהרת בנות ישראל המביאה לידי קדושה וכו' לידי חסידות וכו' וכהודעת רז"ל סוף מס' סוטה.

וכמוזכר ג"כ בהפגשו כאן אודות הנחיצות הכי גדולה עבודת השם דוקא מתוך שמחה, ובדורנו דור יתום אפשר עוד יותר בשנים ובדורות שקדמו, ויעוין ג"כ ברמב"ם סוף ה' לולב ובתניא בכ"מ (כמצויין במפתח) ביאור הענין דכיתרון האור מתוך החשך ובשמחה היוצא מביית השבי' ובדאי לכת"ר אין צורך באריכות, ולא נצרכה אלא להעדפה גם בשמחה.

בברכה אשר כאו"א מאתנו יבשר אך טוב איש לרעהו.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

שָׁמָא תִּסְמַךְ דַּעְתָּהּ עַל רַב אֲנָשִׁים שְׁמָתוֹ כֶּף
בְּנִשְׁכָּה¹⁰.

8) נפל הבית עליו, או שבאה רוח סערה והפילה כל בתי העיר, שמפולת הרי היא כמלחמה ואומרת כן על פי הדמיון. 9) כלומר, שנשלחו עליהם מן השמים. 10) וברור הדבר שאם אמרה מת על מטתו בביתו נאמנת בכל האופנים האלו, כמו שנאמנת בדין מלחמה.

ה. אָמְרָה: עֲשֵׂנוּ עָלֵינוּ בֵּית¹¹ או מְעָרָה, הוּא מֵת וְאֲנִי נִצְלָתִי - אֵינָה נְאֻמָּנָה; כִּשְׁם שְׁנַעֲשֶׂה לָהּ גִּס כֶּף נַעֲשֶׂה לָּהּ. הִיָּתָה שְׁנֵת רַעְבוֹן וְאָמְרָה: מֵת בַּעֲלִי - אֵינָה נְאֻמָּנָה¹²; מֵת וּקְבַרְתִּיו - נְאֻמָּנָה¹³.

11) הציתוהו באש ונתמלא עשן. 12) כי אפילו לא מת אומרת שמת, מתוך דמיונה וסמיכות דעתה, שבלי מזון לא יוכל לחיות ואף על פי שעזבתו חי. 13) כי ברעבון אינה בהולה כל כך לברוח, כי אין שם פחד חרב ואימת מוות, ובוודאי נתעסקה בו לקברו, אבל במלחמה אינה נאמנת לומר: מת וקברתי, כי בהולה היא לברוח מפחד המלחמה, ואיך נתעסקה בו לקבור, ובוודאי היא מדמה והוזה הזייה בלבד.

ו. אָמְרָה: נִפְלוּ עָלֵינוּ עֲפוֹ"ם או לִסְטִים, הוּא נְהַרְג וְאֲנִי נִצְלָתִי - נְאֻמָּנָה; שְׂאִין דְּרַפֵּן לְהַרְג אֶת הַנְּשִׁים¹⁴ כְּדִי שְׁנֹאמַר: כִּשְׁם שְׁנַעֲזָלָה הִיא כֶּף נִצְלָה הוּא.

14) "אשה כלי זיינה עליה", אין הם הורגים אותה, שאינה בעלת מלחמה ומריבה כאיש, ומרחמים עליה. ובירושלמי אמרו: יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר נכרייה אני ואין האישי יכול להטמין עצמו ולומר נכרי הוא."

ז. הִיָּה דְבַר בַּעֲוֹלָם וְאָמְרָה: מֵת בַּעֲלִי - נְאֻמָּנָה. שְׂדֵבֵר פְּשׁוּט בְּפִי כֵּל אָדָם, שְׁבִשְׁנֵת הַדְּבַר זֶה חֵי וְזֶה מֵת, וְאֶפְשָׁר שְׂמִיּוּתוֹ בְּדֵבֵר נְעָרִים חֲזָקִים וְיִנְעָלוּ הַזְּקֵנִים הַחֹלִיִּים, וְלִפִּי זֶה אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׁמָא סְמָכָה דַּעְתָּהּ עַל רַב הַמְּתִים.

ח. כִּכְר אֲמַרְנוּ, שְׁעֵד מִפִּי עַד כִּשְׁר לַעֲדוֹת אִשָּׁה. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? שְׁשִׁמְעֵ מִפִּי בֶן דַּעַת שְׁמָת פְּלוֹנִי, כְּגוֹן עֶבֶד או שְׂפַחָה¹⁵; אֲבָל אִם שְׁמַע מִפִּי שׁוֹטָה או מִפִּי קָטָן - אֵינָה מְעִיד, וְאֵין סוֹמְכִין עַל דְּבָרֵיהֶם.

15) והם בני דעת.

ט. שְׁמַע מִן הַתִּינּוּקוֹת שֶׁהֵן אוֹמְרִין: עֲכָשִׁי בְּאֵנוּ מִהֶסֶד פְּלוֹנִי, כֶּף וְכֶף סִפְדִּינִי הִיוּ שָׁם, וּפְלוֹנִי הֶחֱכַם, וּפְלוֹנִי עָלָה אַחַר מִשְׁתּוֹ, כֶּף וְכֶף עָשׂוּ

~ יום ראשון י' סיון ~

הַלְבוּת גְּרוּשִׁין

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

1) ביאר בו רבינו המשך דין נאמנות האשה לומר מת בעלה ופרטי דיני העדאת העדים בענין זה, וטעם למה התיירו אשת איש בעדות קלושה.

א. הָאִשָּׁה שְׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: גְּרִשְׁתִּי בְּפִנֵּי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ אוֹתָן הָעֵדִים וְהַכְחִישׁוּהָ, וְאַחַר כֶּף הִלְכָה הִיא וּבַעְלָהּ, וְשָׁלוּם בַּעֲוֹלָם², וּבָאָה וְאָמְרָה: מֵת בַּעֲלִי - אֵינָה נְאֻמָּנָה; שָׂזוּ הַחֹזְקָה שְׂקַרְנִית, וְרוּצָה לְהַשְׁמִט מִתַּחַת בַּעְלָהּ. בָּא עַד אֶחָד וְהָעִיד לָהּ שְׁמָת בַּעְלָהּ - לֹא תִנְשָׂא, שְׁמָא הִיא שְׂכָרָה אוֹתוֹ³; וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא, שְׁהָרִי יֵשׁ לָהּ עַד.

2) כלומר, אף על פי ששלום בעולם, וכל שכן כשמלחמה בעולם, שאינה נאמנת. 3) הואיל והחזקה שקרנית והוברר הדבר שהיא שונאתו, יש לחוש שהיא ממשיכה להישמט ממנו בתחבולות שקר אפילו עד כדי שכירת עד שקר.

ב. וְכֵן אִם הִיָּתָה מִלְחָמָה בַּעֲוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: מֵת בַּעֲלִי בְּמִלְחָמָה - אֵינָה נְאֻמָּנָה, וְאֵף עַל פִּי שְׁהִיָּה שְׁלוּם בֵּינוּ לְבֵינָה; (שְׁמָא) תִּסְמַךְ דַּעְתָּהּ עַל דְּבָרִים שְׂרַבֵּן לְמִיתָה וְתֹאמַר 'מֵת'. כְּגוֹן שְׁנַהַרְגוּ הָרֵאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים שְׁהִיָּה בַּעְלָהּ בְּאֶמְצָעוֹ, שְׁהָרִי הִיא אוֹמְרָת: מֵאֲחַר שְׁנַהַרְגוּ אֵלוֹ וְאֵלוֹ, נְהַרְג הוּא בְּכָלֶיךָ. לְפִיכֶף אֵינָה נְאֻמָּנָה, וְאֶפְלוּ אָמְרָה 'מֵת בְּמִלְחָמָה וּקְבַרְתִּיו'⁴. אֲבָל אִם אָמְרָה 'מֵת עַל מִשְׁתּוֹ'⁵ - נְאֻמָּנָה⁶.

4) אף על פי שאינה מוחזקת שקרנית, הואיל והיא מדברת מתוך אומדן ודמיון מוטעה, או מחמת בהלה קברה אחר וסוברת שזה בעלה. 5) שלא במלחמה, אלא על מטתו בביתו. 6) "והוא הדין אם אומרת שמת או נהרג רחוק מן המלחמה ... אפילו הלך שם סמוך למערכה לקנות שלל, נאמנת".

ג. לֹא הַחֹזְקָה מִלְחָמָה בַּעֲוֹלָם⁷, וּבָאָה וְאָמְרָה: מִלְחָמָה הִיָּתָה בְּמִקוֹם פְּלוֹנִי וּמֵת בְּמִלְחָמָה - לֹא תִנְשָׂא לְכַתְחֵלָהּ, וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא.

7) כלומר, לא ידוע על מלחמה בעולם.

ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׁאָמְרָה: מֵת בַּעֲלִי תַחַת הַמַּפְלָת⁸ - אֵינָה נְאֻמָּנָה. וְכֵן אִם הִיָּה שְׁלוֹחַ⁹ נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים, וְאָמְרָה: נִשְׁכּוּ נַחֲשׁ או עַקְרָב וּמֵת - אֵינָה נְאֻמָּנָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֲד אוּ הָאִשָּׁה אוּ הַעֶבֶד: מֵת פְּלוֹנִי וְאֲנִי רְאִיתִי שְׁמֵת - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: הַיֵּאָדָּה רְאִיתָ וּבִמָּה יָדַעְתָּ שְׁמֵת? אִם הָעֵיד בְּדָבָר בְּרוּר - נֶאֱמָן, וְאִם הָעֵיד בְּדָבָרִים שָׂרְבָן לְמִיתָה²⁴ - אֵין מְשִׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ; שְׂאִין מְעִידִין עַל הָאָדָם שְׁמֵת אֲלֵא כְּשֶׁרְאוּהוּ שְׁמֵת וְדָאֵי וְאֵין בּוֹ סֶפֶק.

(23) ואף על פי שאין אנו יודעים כיצד ידע האומר הראשון שזה מת, הואיל ואי אפשר לנו לבודקו - שהרי אינו בפנינו - אנו סומכים שבוודאי ראהו מת ממש ומשיאים את אשתו. (24) ומיעוטם לחיים, וייתכן שגם זה נמלט והוא חי.

טז. פִּיצַד? רְאוּהוּ שֶׁנִּפְּל לַיָּם, אֶפְלוּ טֻבַּע בַּיָּם הַגָּדוֹל - אֵין מְעִידִין עָלָיו שְׁמֵת, שְׁמָא יֵצֵא בְּמָקוֹם אַחֵר. וְאִם נִפֵּל לַיָּם מִקְּבָצִים, כְּגוֹן בּוֹר אוּ מְעָרָה, שְׁעוֹמֵד וְרוֹאֶה כֹּל סְבִיבָיו²⁵, וְשָׁהָה כְּדֵי שֶׁתֵּצֵא נִפְשׁוֹ²⁶ וְלֹא עָלָה - מְעִידִין עָלָיו שְׁמֵת, וּמְשִׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְכֵן אִם הִשְׁלִיכוּהוּ בַיָּם, וְהִשְׁלִיכוּ מִצוּדָה²⁷ אַחֲרָיו וְהָעֵלוּ מִמֶּנּוּ אֶבְרָת²⁸ שְׂאֵי אֶפְשֶׁר שֶׁיִּשְׁטַל מִן הַיָּם וְיִחְיֶה - הָרִי זֶה מְעִידִין עָלָיו שְׁמֵת, וּמְשִׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ²⁹.

(25) "מים שיש להם סוף - אשתו מותרת ושאיין להם סוף אשתו אסורה". (26) והוא כשלוש שעות. (27) רשת. (28) והכירו על ידי סימן מובהק שאבר זה של המושלך הוא. (29) וכתבו הרמב"ן והרשב"א שאינה מותרת אלא לאחר שנים עשר חודש.

יז. רְאוּהוּ שֶׁנִּפְּל לַגִּבּוֹ³⁰ אֲרִיּוֹת וּנְמָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין מְעִידִין עָלָיו, אֶפְשֶׁר שֶׁלֹּא יֵאָכְלוּהוּ. נִפֵּל לַחֲפִירַת נְחָשִׁים וְעֶקְרָבִים³¹, אוּ לְתוֹף כְּבִשָּׁן הָאֵשׁ, אוּ לְתוֹף יוֹרָה רוֹתַחַת מְלֵאָה יֵזֵן אוּ שְׁמֹן³², אוּ שֶׁשָּׁחֲטוּ בּוֹ שְׁנֵי סִימָנִין³³ אוּ רֶבֶן, אֶפְלוּ עֵמֵד וּבְרַח - מְעִידִין עָלָיו שְׁמֵת, שְׁוֹדָאֵי סוֹפוֹ לְמוֹת. וְכֵן כֹּל פִּיּוֹצֵא בְּזֶה מִדְּבָרִים שְׂאֵי אֶפְשֶׁר שֶׁיִּחְיֶה, אֲלֵא יָמוּת מִיָּד בְּזִמְן קָרוֹב - הָרִי אֵלוּ מְעִידִין עָלָיו.

(30) מאורת חיות. (31) על ידי שדוחקם בנפילתו כשעומד עליהם מזיקים אותו. (32) והוא הדין ליורה של מים רותחים, העומדת על האש. (33) הקנה והוושט.

יח. רְאוּהוּ צְלוּב³⁴ וְהָעוֹף אוֹכֵל בּוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂדֵקְרוּהוּ אוּ יָרוּ בּוֹ חֲצִים - אֵינוֹ מְעִיד עָלָיו שְׁמֵת. וְאִם רָאוּ הָעוֹף אוֹכֵל בְּמָקוֹם שֶׁהִנָּפֵשׁ יוֹצֵאָה בְּנִטְיֵלָתוֹ, כְּגוֹן מַחוּ אוּ לְבוֹ אוּ בְּנֵי מַעְיו - הָרִי זֶה מְעִיד עָלָיו שְׁמֵת.

(34) תלוי.

יט. עַד אֶחָד אוֹמֵר: רְאִיתִי שְׁמֵת בְּמִלְחָמָה אוּ בְּמִפְלֵת, אוּ שְׁטַבַּע בַּיָּם הַגָּדוֹל וְמָת³⁵, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלוּ שָׂרְבָן לְמִיתָה: אִם אָמַר 'קְבַרְתִּיו' -

בְּמִטְתּוֹ - הָרִי זֶה מְעִיד מִפִּיָּהּ עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלוּ¹⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וּמְשִׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ.

(16) שאין כאן עדות סתם, שאינם נאמנים עליה, אלא סיפור דברים מעסקי מיתתו שרק עכשיו ראו אותם.

י. יִשְׂרָאֵל שְׂאֵמֵר: הִרְגֵתִי אֶת פְּלוֹנִי - הָרִי זֶה תִּנְשֵׂא עַל פִּיו; שְׂאִין אָדָם מְשִׁים עֲצָמוֹ רְשָׁעִי¹⁷, וְהָרִי הָעֵיד שְׁמֵת¹⁸.

(17) להאמין לו שהוא בעצמו הרגו, שהרי קרוב הוא לעצמו וקרוב פסול לעדות, כי אילו היה נאמן לעצמו הרי נעשה רשע (שרצח את הנפש) וממילא אינו נאמן לעדות אשה, שהתורה אמרה: אל תשת ירך עם רשע להיות עד". (18) ו"פלגינן דיבוריה", כלומר "מחלקים דיבורו" ומפרשים, שהיה עם הרוצחים והוא לא הרגו, נמצא נאמן הוא להשיאה ואינו נאמן על עצמו שהוא הרגו.

יא. פְּכָר אֲמָרְנוּ, שְׁהַעֲפוּ"ם שֶׁהִסִּיחַ לְפִי תָמוּ - מְשִׁיאִין עַל פִּיו. פִּיצַד? הִיָּה עֲפוּ"ם מְסִיחַ וְאָמַר: אוּ לְפְלוֹנִי שְׁמֵת, כְּמָה הִיָּה נָאָה וְכְמָה טוֹבָה עֲשָׂה עִמִּי; אוּ שְׁהִיָּה מְסִיחַ וְאוֹמֵר: כְּשֶׁהִיָּתִי בָּא בְּדָרְךָ נִפֵּל פְּלוֹנִי שְׁהִיָּה מְהֵלֵךְ עִמָּנוּ וְמָת, וְתִמְהַנֵּי לְדָבָר זֶה פִּיצַד מֵת פִּתְאֹם; וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים הָאֵלוּ שֶׁהֵן מְרִאִין שְׂאִין בְּנִתּוֹ לְהָעֵיד - הָרִי זֶה נֶאֱמָן¹⁹.

(19) אבל אם נתכוון להעיד אינו נאמן וכל שכן אם נתכוון להתירה להינשא - שאינו נאמן.

יב. יִשְׂרָאֵל שְׁשָׁמַע מִעֲפּוּ"ם הַמְּסִיחַ לְפִי תָמוּ - מְעִיד שְׁשָׁמַע מִמֶּנּוּ, וְתִנְשֵׂא עַל פִּיו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמָרוּרִים? שֶׁלֹּא הִיָּתָה שֵׁם אֲמֵתְלָא²⁰; אֲבָל אִם הִיָּתָה שֵׁם אֲמֵתְלָא בְּשִׁיחַת הַעֲפוּ"ם שְׁמָא לֹא יִתְפּוֹן אֲלֵא לְדָבָר אַחֵר, כְּמוֹ שְׂאֵמֵר לְאַחַד: עֲשֵׂה לִי כָּךְ וְכָךְ, שֶׁלֹּא אֶהְרַג אוֹתְךָ כְּדָרְךָ שֶׁהִרְגֵתִי פְּלוֹנִי - אֵין זֶה מְסִיחַ לְפִי תָמוּ²¹, שְׁכּוֹנְתוֹ לְהִטִּיל אֵימָה עַל זֶה.

(20) תואנה, הנמקה למראית עין. (21) להאמינו על הריגת אותו פלוני ולהשיא אשתו.

יג. וְכֵן אִם שָׁמַע מִמְּרַפְאוֹת²² שֶׁל עֲפוּ"ם שְׂאֵמֵר: הִרְגָנוּ פְּלוֹנִי - אֵינָם נֶאֱמָנִין, שֶׁהֵן מְחִזְקִין יָדֵי עֲצָמָן בְּכֻזָּב כְּדֵי לְהִטִּיל אֵימָה. וְכֵן כֹּל פִּיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלוּ.

(22) בתי משפט.

יד. עֲפוּ"ם שֶׁהִסִּיחַ לְפִי תָמוּ תַחֲלָה, אֵף עַל פִּי שֶׁשָּׂאֵלוּ אוֹתוֹ אַחֵר כְּךָ וּבְדָקוּהוּ עַד שֶׁיִּפְרַשׁ כֹּל הַמְּאָרֵעַ - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וּמְשִׁיאִין עַל פִּיו.

טו. פְּכָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁהָעֵד שְׂאֵמֵר 'שְׁמַעְתִּי שְׁמֵת פְּלוֹנִי', אֶפְלוּ שָׁמַע מֵאִשָּׁה שְׁשָׁמַעָה מִעֶבֶד - הָרִי זֶה כְּשֶׁר לְעֵדוֹת אִשָּׁה, וּמְשִׁיאִין עַל פִּיו²³. אֲבָל אִם אָמַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נֶאֱמַן, וְתִנְשֵׂא עַל פִּי־וּ; וְאִם לֹא אָמַר 'קִבְרָתוֹ' - לֹא תִנְשֵׂא, וְאִם נִשְׂאת - לֹא תִצָּא.

(49) על עצמו הוא אומר. (50) שאפשר שנשכו בפנים ונתפח שנשתנה צורתו.

כד. פֶּא אָחַד וְאָמַר: אָמַרְוּ לִי בֵּית דִּין אוֹ אֲנָשִׁים: כְּשֶׁתִּלְךָ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, אָמַר לְהֵם שְׁמַת יִצְחָק בֶּן מִיכָאֵל; וְכֵן הִשְׁלִיחַ וְאָמַר לְנוּ, וְהִשְׁלִיחַ אִינוּ יוֹדֵעַ מִי הוּא זֶה, הוֹאִיל וְאִנּוּ יוֹדְעִים פְּלוֹנִי הִידוּעַ בְּשֵׁם זֶה - הֲרִי אֲשַׁתּוּ מִתְּרַת, וְאִין אוֹמְרִין שְׁמַא יִצְחָק בֶּן מִיכָאֵל אַחַר הוּא שְׁמַת־וּ.⁵¹

(51) הואיל ולא הוחזקו באותו מקום שניים בשם זה, ואפילו הוחזקו, אם אחד מהם חי - משיאים את אשתו של השני. אבל אם הוחזקו ואין ידוע בכל אחד מהם אם הוא חי או מת, לא תינשא אשתו של אחד מהם עד שיתברר מי הוא המת.

כה. יִצָּא עֲפוּ"ם וְיִשְׂרָאֵל מֵעֲמֻנוּ לְמָקוֹם אַחֵר, וְכֵן הֲעֲפוּ"ם וְהִסִּיחַ לְפִי תָמוּ וְאָמַר: אִישׁ שִׁינְעָא עָמִי מִכָּאן מַת - מְשִׁיאִין אֶת אֲשֶׁתּוֹ, וְאִף עַל פִּי שְׂאִין הֲעֲפוּ"ם יוֹדֵעַ אוֹתוֹ הָאִישׁ. וְהוּא, שְׂיֵאמַר 'קִבְרָתוֹ'.⁵²

(52) הואיל ואינו מכירו וגם לא נקב בשמו אינו נאמן עד שיאמר "קברתיו", כי חוששים שמא הוא אומר על פי אומדן וסמיכות דעתו בלבד, אבל כשמכירו וקבי בשמו, כל שאמר מת נאמן ואפילו כשלא יאמר "קברתיו".

כו. וְכֵן אִם יִצָּאוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהֵן אֲסוּרִין בְּקוּלָּר אוֹ נוֹשְׂאִים גְּמָלִים⁵³ וְכַוִּנְעָא בְּדָבָרִים אֱלוֹ, וְהִסִּיחַ הֲעֲפוּ"ם לְפִי תָמוּ וְאָמַר, שְׁעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים שֶׁהִלְכוּ מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי לְמָקוֹם פְּלוֹנִי וְהֵם נוֹשְׂאִים כֶּף וְכֶף מִתּוֹ כְּלָם⁵⁴ וְקִבְרָנוּם⁵⁵ - מְשִׁיאִין אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן.⁵⁶

(53) כלומר: אסורים בקולר שהם שלשלאות של ברזל, או שאסורים בחבלים כבדים, שמושכים בהם גמלים. (54) הרי שלושה סימנים: מניין האנשים, וסימון יציאתם ממקום פלוני למקום פלוני (וידענו בהם שכך הוא) וגם סימן הקולר שבצוואריהם, שאם לא כן, יש לחוש שמא אלה או מקצת מהם הלכו ונפרדו בדרך, ואחרים באו במקומם. (55) הואיל ואין הגוי מכיר את האנשים צריך הוא לומר: "קברנום". (56) "מעשה בשישים בני אדם שהיו מהלכים לכרכום ביתר (כשבאה ביתר במצור) וכא גוי ואמר חבל על שישים בני אדם שהיו מהלכים בדרך ביתר, שמתו וקברתים והשיאו את נשותיהם".

כז. יִשְׂרָאֵל שְׂאֵמַר: מַת אִישׁ יְהוּדִי עָמְנוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, כֶּף וְכֶף צוּרְתוֹ וְכֶף הָיָה סִמְנָיו - אִין אוֹמְרִים בְּאֵמַד הַדְּעַת פְּלוֹנִי הוּא, עַד שְׁיַעֲיַד הָעֵד שֶׁהוּא פְּלוֹנִי וְזִנְפִיר שְׁמוֹ וְשֵׁם עִירוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: אָחַד

(35) ששה שם כדי שתצא נפשו ולא עלה. (36) ואף על פי שאשה אינה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה וקברתיו, יש לחלק ביניהם, כי האשה מתוך צער גופה וחשקה להינשא עלולה לשקר ולומר קברתיו, או שקברה אדם אחר וסוברת שזהו בעלה, ואומרת בדומה, אבל עד המעיד למה יעד שקר, ואין דמיונו מטעהו כל כך.

כ. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהַעֲיַד לָהּ עַד אָחַד שֶׁטָּבַע בְּעֵלָהּ בַּיָּם אוֹ בַּיָּמִים שְׂאִין לָהֶם סוּף וְלֹא עָלָה³⁷, וְאָבַד זְכָרוֹ וְנִשְׁתַּפַּח שְׁמוֹ - הֲרִי זֶה לֹא תִנְשֵׂא עַל יְדוּת זֶה, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ³⁸; וְאִם נִשְׂאת - לֹא תִצָּא. וְאֶפְלוּ הִיָּה הֲעֲפוּ"ם שֶׁהִסִּיחַ לְפִי תָמוּ וְאָמַר 'טָבַע פְּלוֹנִי בַּיָּם', וְנִשְׂאת עַל פִּיו - הֲרִי זֶה לֹא תִצָּא. וְהִכֵּם שֶׁהוֹרָה לְהַשִּׁיאָה לְכַתְחָלָה - מְנַדִּין אוֹתוֹ.³⁹

(37) ששה עליו שיעור כדי שתצא נפשו. (38) ואפילו אם שניים מעידים כך הרי זו לא תינשא, הואיל ואינם מעידים אלא על הטביעה ולא על המיתה. (39) ואם הודה שטעה - אף על פי שכבר נישאת על פיו אין מנדין אותו.

כא. מְצָאוּהוּ הָרוּג אוֹ מַת: אִם פִּדְחָתוֹ⁴⁰ וְחָטְמוּ וּפְרָצוּף פְּנָיו קִימִין, וְהִפְרִירוּהוּ בְּהֵן שֶׁהוּא פְּלוֹנִי - מְעִידִין עָלָיו⁴¹; וְאִם נָטַל אַחַד מֵאֱלוֹ, אִף עַל פִּי שִׁישׁ לָהֶם סִמְנִין בְּגוּפוֹ וּבְכַלְיוֹ⁴², וְאֶפְלוּ שׁוּמָא⁴³ - אִין מְעִידִין עָלָיו, שְׂמָא אַחֵר הוּא. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים⁴⁴? בְּשָׂרְאוּהוּ בְּתוֹךְ שְׁלִשָּׁה יָמִים אַחֵר הֲרִיגָתוֹ אוֹ אַחֵר מִיתָתוֹ; אֲבָל אַחֵר שְׁלִשָּׁה - אִין מְעִידִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁפְּרָצוּף פְּנָיו מִשְׁתַּנָּה.

(40) מצחו. (41) שכן כתוב: "הכרת פניהם ענתה בם", הרי שאין עדות בשאר הגוף אלא בהכרת פנים. (42) בגדיו. (43) יבלת, שהיא סימן מובהק במקצת. (44) שמעידים על פרצוף פניו וחוטמו.

כב. טָבַע בַּיָּם וְהִשְׁלִיכוּ הַיָּם לַיִבְשָׁה אֶפְלוּ אַחֵר בְּמָה יָמִים⁴⁵, אִם הִפְרִירוּ פְּנָיו וְחָטְמוּ - מְעִידִין עָלָיו, שְׂאִינוּ מִשְׁתַּנָּה בַּיָּמִים אֶלָּא לְאַחַר זְמַן מְרַבָּה⁴⁶. וְאִם שָׁהָה בַּיִבְשָׁה אַחֵר שֶׁהִשְׁלַף מִן הַיָּם שְׁתִּים עֲשָׂרָה שָׁעוֹת וְנִתְפַּח⁴⁷ - אִין מְעִידִין עָלָיו, שֶׁהֲרִי נִשְׁתַּנָּה. כְּשֶׁמִּסְתַּפְּלִין בְּצוּרְתוֹ כְּדִי לְהַפִּירוֹ לְהַעֲיַד עָלָיו⁴⁸ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ וְרוֹאִין אוֹתוֹ אֶפְלוּ בְּלִילָה לְאוֹר הַיָּרֵךְ אוֹ לְאוֹר הַלְבָנָה.

(45) לטביעתו. (46) שהמים צומתים צורת הפנים ואין מניחים אותם לנפוח ולהשתנות. (47) נפחו פניו. (48) כשמת או נהרג.

כג. רָאוּ אָחַד עוֹמֵד מִרְחוֹק, וְאָמַר⁴⁹ שֶׁהוּא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי, אוֹ פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, וְהֲרִי נִשְׁכּוּ נַחֲשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו איסור לא להאמין עד אחד אפילו בדבר העשוי להיגלות, כגון חתיכת חלב מונחת לפנינו ובא עד אחד ואמר זה שומן ולא חלב - אינו נאמן, לפיכך מנמק רבנו, שמשום התרת עגונה ראו חכמים להקל בזה.

סליקו הלכות גרושין

הלכות יבום וחליצה

יש בכללן שלש מצות. שתי מצות עשה, ומצוה אחת לא תעשה, וזהו פּרְטֵן: (א) לַיָּבֵם. (ב) לַחֲלִיץ.¹ (ג) שְׁלֵא תִנְשֵׂא יָבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתְּסִיר רְשׁוֹת הַיָּבֵם מֵעֲלֶיהָ. וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַיָּבֵם נִקְרָאת יָקוּקָה לַיָּבֵם, וּרְשׁוֹת הַיָּבֵם נִקְרָאת יָקָה.²

וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

(1) "לייבם - לחלוץ", שמצות יבום קודמת למצות חליצה, כדלהלן ה"ב. (2) לשון קשר, ככתוב (איוב לו, ח) "ואם אסורים בזיקים" (רמ"א לאהע"ז סי' קנז, ס"א), שכן כל יבמה קשורה ואגודה לרשות היבם עד שייבמה או שתחלוץ, כמבואר בסמוך.

פָּרְק רֵאשׁוֹן³

(3) כלל בו רבינו מצות יבום ושהיא קודמת למצות חליצה, איזה זרע פוטר ואיזה אח זוקק, יש לאח המת כמה נשים, מתו לו כמה אחים ונפלו נשותיהם לפניו, כנס יבמתו וגרשה מותר להחזירה, יבומו של קטן ושל קטנה וחליצתם, חדשי הבחנה, יבומה וחליצתה של מעוברת.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שְׁנַיִם⁴ אֲדָם אִשֶׁת אָחִיו מֵאָבִי⁵, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִן הָאֲרוּסִין⁶, אִם מֵת בְּלֹא זָרַע; שְׁנֹאמֵר: וּבֵן אֵין לוֹ, יָבָמָה יָבֵא עֲלֶיהָ. וּמִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ צָרִיף לְקַדֵּשׁ יָבָמָתוֹ⁷, שְׁזֹו אִשְׁתּוֹ הִיא שֶׁהִקְנֹו אוֹתָהּ לוֹ מִן הַשְּׂמִימִם⁸, אֲלֵא יָבֹוא עֲלֶיהָ⁹ וּבְתַבְתָּהּ עַל נְכִסֵּי בַעֲלָהּ שְׁמַת¹⁰.

(4) מלשון הכתוב (דברים כה, ה) "יבמה יבוא עליה, ולקחה לו לאשה ויבמה". (5) יבמות יז, ב. (6) שם יג, ב. (7) בכסף או בשטר. (8) במיתת בעלה הוזקקה ממילא לאחיו (יבמות לט.). (9) מתייחד עמה בפני שני עדים ובעלה כמו בכל קידושי ביאה ('שלטי הגיבורים' בהגהותיו לרי"ף יבמות סוף פ"ג). כאמור, כל זה אינו אלא מן התורה, אבל מדרבנן לא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדשנה תחילה בכסף או בשטר, כמבואר להלן פ"ב, ה"א. (10) יבמות לט, א. שהואיל והקנו לו אשה מן השמים, אינו בדין שהיבם ישעבד נכסיו לכתובתה ולא יוכל למכרם בכל עת שירצה, אלא שעבוד כתובתה על נכסי בעלה הראשון אין היבם יכול למכרם בין קודם יבום בין אחר יבום, אבל אם אין לה כתובה מהראשון, יכתוב לה יבמה כתובה מאה זוז, וכל נכסיו אחראים לכתובתה, כמבואר למעלה פ"ב מהל' אישות הי"ד.

ב. לֹא רָצָה לַיָּבֵם¹¹ או שְׁלֵא רָצָתָה הִיא¹² - הָרִי זֶה חוֹלִץ¹³ לָהּ¹⁴, וְאָמַר כֹּה תִהְיֶה מִתְרַתְּ לְהַנְּשֵׂא

יָצָא עִמָּנוּ מְעִיר פְּלוֹנִית וּמֵת⁵⁷ - מִחֲפָשִׁין פְּאוּתָהּ הָעִיר, אִם לֹא יָצָא מִשָּׁם אֲלֵא הוּא - תִּנְשֵׂא אִשְׁתּוֹ⁵⁸.

(57) ולא הזכיר שמו כלל. (58) "והוא הדין בגוי מסיח לפי תומו".

כח. מִצְאוּ פְּתוּב בְּשֹׁטֶר⁵⁹: מֵת אִישׁ פְּלוֹנִי בֵּן פְּלוֹנִי אוּ נְהָרַג פְּלוֹנִי בֵּן פְּלוֹנִי, וְנוֹדַע שְׁזָה פְּתוּב יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה תִּנְשֵׂא אִשְׁתּוֹ⁶⁰. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁתַּתַּק, וּבִדְקוּ אוֹתוֹ פְּדָרָף שְׁבוּדָקִין לְגִטִּין וְנִמְצָאת דַּעְתּוֹ מְכוֹנֶת, וְכֵתֵב שְׁמֵת פְּלוֹנִי בֵּן פְּלוֹנִי - סוּמְכִין עַל פְּתִיבְתּוֹ וְתִנְשֵׂא. וְאֵין בּוֹדְקִין עֲדֵי אִשָּׁה בְּדַרְיִשָּׁה⁶¹ וְחִקְרָהּ⁶². שְׁלֵא אָמְרוּ חֲכָמִים בְּדָבָר לְהַחְמִיר אֲלֵא לְהַקְלִי⁶³, מִשּׁוֹם הַתְּרַת עִגּוּנָה.

(59) שהיה כתוב וחתום, אבל בלא חתימה אין הכתב מועיל. (60) אף על פי שאין עדות מתקבלת מן הכתב, שהתורה אמרה "על פי שניים עדים" - "מפיהם ולא מפי כתבם" - בעדות אשה הקילו, כשם שהתירו בעד מפי עד. וכל זה כשכתבו ישראל, אבל כתבו גוי - לא תינשא, שלא הוכשר גוי אלא במסיח לפי תומו. (61) בדיקות העדים לראות אם דבריהם מכוונים, שמדקדקים עליהם שתיים ושלוש פעמים לראות אם אין סתירות בדבריהם. (62) כיוון הזמן והמקום, באיזה יום ובאיזו שעה וכו'. (63) "וכל המחמיר ודורש וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת חכמים נוחה הימנו". אבל במקום שיש לחוש לערמה צריך לדרוש ולחקור.

כט. אֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ שֶׁהִתִּירוּ חֲכָמִים הָעֲרֻהּ הַחֲמוּרָה⁶⁴ בַּעֲדוֹת אִשָּׁה⁶⁵ אוּ עֶבֶד אוּ שְׁפָחָה אוּ עַפְוִים⁶⁶ הַמְּסִיחַ לְפִי תָמוּ, וְעַד מִפִּי יַעַד, וּמִפִּי הַכֶּתֵב, וּבְלֹא דַרְיִשָּׁה וְחִקְרָהּ כְּמוֹ שְׁבֹאֲרֵנוּ, שְׁלֵא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל הַעֲדַת שְׁנֵי עֲדִים וּשְׁאָר מִשְׁפְּטֵי הָעֲדוּת⁶⁶ אֲלֵא בְּדָבָר שֶׁאֵין אֹתָהּ יָכוֹל לְעַמֵּד עַל בְּרִי⁶⁷ אֲלֵא מִפִּי הָעֲדִים וּבְעֲדוֹתֶיךָ, כְּגוֹן שֶׁהִעִידוּ שְׁזָה הָרַג אֶת זֶה⁶⁸ אוּ הִלּוּה אֶת זֶה; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֲפָשֶׁר לְעַמֵּד עַל בְּרִי שְׁלֵא מִפִּי הָעֵד הִזָּה, וְאֵין הָעֵד יָכוֹל לְהַשְׁמִט אִם אֵין הַדָּבָר אֲמֵת, כְּגוֹן זֶה שֶׁהִעִיד שְׁמַת פְּלוֹנִי⁶⁹ - לֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עֲלָיו, שֶׁדָּבָר רְחוּק הוּא שֶׁיַּעֲיֵד בּוֹ הָעֵד בְּשִׁקְרָה⁷⁰. לְפִיכֵן הִקְלִי חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה וְהֶאֱמִינוּ בּוֹ עַד אַחַד, מִפִּי שְׁפָחָה וּמִן הַכֶּתֵב וּבְלֹא דַרְיִשָּׁה וְחִקְרָהּ, כְּדִי שְׁלֵא תִשְׁאָרְנָה פְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עִגּוּנוֹת⁷¹.

(64) איסור ערווה שהוא חמור ועונשו מיתת בית דין. (65) שאשה נאמנת בעדות זו. (66) כגון דרישה וחקירה. (67) = ברורו. (68) שלולא העדאתם לא היינו יודעים אף פעם אם זהו הרוצח. (69) שאם יבוא חי לפנינו - יתגלה שקרו. (70) כאמרם ז"ל: "דבר העשוי להיגלות אין אנשים משקרים בו". (71) שלא תאמר מה ראו חכמים על ככה להקל בדבר, בעוד שבהרבה מקומות החמירו בדבר שהוחזק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ששנינו שם במשנה: ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויים - נראה שרק אלו אינם בניו, אבל בנו מישראלית והמיר דתו - הרי הוא כבנו לענין יבום. ואף לענין קידושין דינו כישאל, כמפורש ביבמות מז, ב. ובפ"ד מהל' אישות הט"ו (הגר"א באה"ע"ו סי' קנו סק"ח). וראה לקמן ה"ו ובביאורנו.

ד. אָבֵל בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַכּוֹתֵית אֵינוֹ פּוֹטֵר אֶת אִשְׁתּוֹ; שְׂזָרַע הֵבֵא מִן הַשִּׁפְחָה - עֲבָדִים²², וְהֵבֵא מִן הַכּוֹתֵית - פּוֹתֵי, וְכֹאֲלוֹ אֵינָם²³. הֵרִי הוּא אוֹמֵר בַּשִּׁפְחָה: הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תְּהִיָּה לְאִדְנֵיהָ²⁴ - מִלְּמַד שְׂוֹלְדָה פְּמוֹתָהּ. וּבְכּוֹתֵית הוּא אוֹמֵר: כִּי יִסִּיר אֶת בְּנָךְ מֵאֶרְצֵנוּ²⁵ - מְסִיר אוֹתוֹ מִלְּחֶשֶׁב בְּקֶהֱל²⁶. וְאִם עַל פִּי שְׂנֵשֶׁתְּחַרֵּר בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה אוֹ נִתְּגַר בְּנוֹ מִן הַכּוֹתֵית - הֵרִי הֵן פְּשָׁאֵר הַגֵּרִים וְהַמְשַׁחֲרִין, וְאֵינָם פּוֹטְרִין אֶת אִשְׁתּוֹ²⁷. הֵרִי שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִן הַשִּׁפְחָה שָׁלוּ וְשַׁחֲרָו, וְשַׁחֲרָרָהּ וּנְשָׂאָהּ, וּמֵת בְּלֹא זָרַע - הֵרִי זֶה תְּתִיבֵם לְאִחֵיו וְאִם עַל פִּי שְׂפִנָּה מִמֶּנּוּ קָיָם שֶׁפָּכַר שַׁחֲרָרָו²⁸.

(22) ואינו מתייחס אחריו. (23) אינם שלו. (24) בשפחה כנענית שייחדה אדוניה לעבד עברי - הכתוב מדבר, ואמרה תורה שלא יצא הבן חפשי עם אביו בצאתו לחפשי, כי אין זה בנו כלל (קידושין סח: וברש"י). (25) ולמעלה ממנו כתוב: "ובתו לא תקח לבנך", ושיעור הדברים כך הוא: אם תקח בתו לבנך, אזי יסיר החותן את בנך מאחרי, שאין הזרע הבא מהם מתייחס אחר בנך אלא אחר הנכרית (קידושין שם, וכפירוש רבינו-תם ב'תוספות' שם). (26) שאינם בניו. (27) כאילו אין לו בנים (יבמות כב:). (28) כלומר, אע"פ שהוא ישראל גמור, שהרי שחררו, בכל זאת אינו פוטר מביבום לפי שאינו נחשב כבנו. ולדעת קצת גאונים "מי שיש לו בן משפחתו חוששים לו, ולא תתייבם אשתו, שמא שחרר שפחתו ואחר-כך בא עליה. . . שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות". והביא רבינו את דבריהם בפ"י מהל' גירושין הי"ט, וכתב עליהם: "וכל הדברים האלה רחוקים הם. . . ואין ראוי לסמוך עליהם, שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד. . . בשפחה או גויה שאינה בת קידושין אין חוששין להן כלל. . . עד שיודע בוודאי שנשתחררה אמו או נתגיררה".

ה. מִי שָׁמַת וְהֵנִיחַ אִשְׁתּוֹ מְעַבְרַת: אִם הִפִּילָה²⁹ אַחַר מוֹתוֹ - הֵרִי זֶה תְּתִיבֵם³⁰; וְאִם יִלְדָה וְיִצָא הַיֶּלֶד חַי לְאוֹרֵי הָעוֹלָם, אָפְלוּ מֵת בְּשַׁעֲהָ שְׂנוּלָד - הֵרִי אִמּוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם³¹. אָבֵל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים - עַד שְׂזָרַע בְּרָדָי שָׁפְלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו³² וְנוֹלָד לְתַשְׁעָה חֲדָשִׁים גְּמוּרִים³³; אָבֵל אִם לֹא נִזְדַּע לְכַמָּה נוֹלָד: אִם חֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֵרִי זֶה וְלָד קָמָא³⁴ וּפּוֹטֵר נְשֵׁי אֲבִיו מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם; וְאִם מֵת בְּתוֹף הַשְּׁלֹשִׁים, אָפְלוּ כְּיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים, בֵּין שָׁמַת מִחֲלֵי בֵין שְׂנַפֵּל מִן הַגַּג אוֹ אָבְלוּ אֲרִיִּם³⁵ - הֵרִי זֶה

לְאַחֲרָי¹⁵. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְחַלֵּץ אִם לֹא רָצָה לְיָבֵם, שְׂנֵאָמַר: וְחֲלִיצָה נַעֲלוּ וְגו'. וּמִצְוֹת יָבוּם קוֹדְמֹת¹⁶ לְמִצְוֹת חֲלִיצָה.

(11) שנאמר (דברים כה, ז, ט): "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו - ונגשה יבמתו - וחליצה נעלו". (12) שאמרה מאוס הוא עלי (להלן פ"ב ה"י - מגיד-משנה), או שהיה מוכה שחין (שם הי"ד - 'מעשה רוקח'). (13) היא חולצת את נעלו מעל רגלו, אלא מתוך שהיבם מסייע בחליצה, שצריך שיתכוין לחלוץ (להלן פ"ד ה"ח), לפיכך שונה בכל מקום 'חולץ'. ואמנם חרש שאינו בר כוונה, נאמר בו (יבמות קד:): "החרש שנחלץ" (פירוש המשנה לרבינו שם, וב'נמוקי יוסף' שם). (14) בעל כרחו, כמבואר לקמן פ"ב, ה"י. (15) שפקעה מעליה זיקת היבם. (16) יבמות לט, ב. כדעת רבנן ולא כאבא שאול. ואף אם אינו מתכוין לשם מצוה, אלא לשם נוי או לשם ממון, אין זה כפוגע באיסור ערוה (איסור אשת אה) "לפי שמאחר שנסתלק ממנה איסור הערוה כשמת אחיו בלא בנים, הרי הוא מותר ואפילו נתכוין שלא לשם מצוה, ולפיכך יהיה הדין, שמצות יבום קודמת למצות חליצה בכל זמן" (רבינו בפירושו למשנה, בכורות פ"א, מ"ז). וראה למעלה פ"י מהל' גירושין הט"ז ובהערה צד. ולפי שמצות יבום קודמת למצות חליצה, אם לא רצתה היבמה להתייבם, דינה כדין מורדת, להלן פ"ב ה"י, אבל אנו פוסקים להלכה שמצות חליצה קודמת למצות יבום, "ואם שניהם רוצים ביבום, אין מניחים אותם לייבם אלא-אם-כן ניכר וידוע שמכוונים לשם מצוה" (אה"ע"ו סי' קפה ס"א).

ג. זֶה שְׂנֵאָמַר בַּתּוֹרָה 'וְבֵן אֵין לוֹ' - אֶחָד הֵבֵן וְאֶחָד הִפִּיל¹⁷, או זָרַע הֵבֵן¹⁸ או זָרַע הִפִּיל, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ זָרַע מִפֶּל מִקּוֹם¹⁹, וּבֵין מְאֵשָׁה זֶה בֵּין מְאֵחֶרֶת - הֵרִי זֶה פּוֹטֵר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. אָפְלוּ הָיָה לוֹ זָרַע מִמְזוּר²⁰ או עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת - הֵרִי זֶה פּוֹטֵר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם²¹.

(17) בבא-בבא קט, א. ומפרש הרשב"ם: שנאמר (דברים כה, ה) "ובן אין לו" - עיין עליו, כלומר, בדוק אחריו שמא נשאר לו זכר כל שהוא. (18) שמת הבן, והניח אחריו זרע. (19) שם קטו, א. לענין נחלה, והשוו דין יבום לדין ירושה, כמבואר ב'תוספות' שם. וכן ברא"ש יבמות פ"ב אות ג. כי כל שנשאר אחריו זרע, אין שמו מחוי מישאל, ואין צורך שיבוא אחיו להקים לו שם. (20) שבא על הערוה והוליד ממנה בן, והרי הוא ממזר. ומדובר כאן, שהערוה היתה מיוחדת לו, כמו פילגש וכדומה, ואנו בטוחים שילדה ממנו. שאם לא כן - יש לחוש כשם שזינתה עמו, כך זינתה עם אחר ואין זה בנו ודאי, לא ספק, וחולצת ולא מתייבמת, כמבואר לקמן פ"ג ה"ד ('כנסת הגדולה' בהגהותיו ל'טור' אה"ע"ו סי' קנו אות ט). (21) יבמות כב, ב: "מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר את אשת אביו מן הייבום" - "מכל מקום" לרבות ממזר, משום שנאמר: "ובן אין לו" - עיין עליו. ובן עובד עבודה-זרה לא נזכר שם, אולם מכיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סָפֵק נִפְלָל סָפֵק בֶּן קִימָא, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים³⁶, אֲבָל לֹא תִתְּנֵם³⁷.

זֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁰. וְאִף עַל פִּי שְׁהִיְתָה לְדָתוֹ בְּקִדְשָׁה⁴¹ - הוֹאִיל וְהִיְתָה הוֹרְתוֹ שְׁלֹא בְּקִדְשָׁה⁴², אֵינּוּ אֲחִיו⁴³.

(38) לדעת הגר"א בביאורו לאהע"ז סי' קנז סק"ב, הכוונה כאן ראשו או רובו ואין צורך בשניהם כאחד, כמבואר בנדה כט, א: "הראש כרוב איברים". וכן פסק רבינו בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"ו. (39) יבמות כב, א. כלומר, לדין יבום שלא תוכל להנשא לאחר, אבל ודאי שאינה מתייבמת לו, כי ממזר הוא ואסורה לו, אלא צריכה ממנו חליצה. אבל נולד לאחר שמת אחיו אינו זוקק, שנאמר: "כי ישבו אחים יחדיו" - עד שישבו שניהם יחד בעולם, וכמבואר לקמן פ"ו, ה"ז. וכן הדין אם היה בעלה המת עובד ע"ז, אשתו זקוקה לאחיו, כמבואר בשו"ע אהע"ז סי' קנז, ס"ה. ופסק הרמ"א (שם, ס"ד): "המקדש אשה ויש לו אח מומר, יכול לקדש ולהתנות בתנאי כפול, שאם תפול לפני המומר ליבום שלא תהא מקודשת", והרי זו פטורה מזיקתו. (40) יבמות כב, ב. וכמבואר לעיל ה"ד. (41) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת עמו. (42) שכשנתעברה היתה עדיין גויה או שפחה. (43) יבמות צז, ב. וכמבואר בסמוך ה"ח. וכן אמרו (קידושין ט.): "כל וולד במעי שפחה, כוולד במעי בהמה".

ז. אֲחִים מִן הָאֵם אֵינָן חֲשׂוּבִין אֲחִין (אֵלָא לְאֲבֹלוֹת⁴⁴ וְלַעֲדוֹת⁴⁵, אֲבָל) לְעִנְיָן יִרְשָׁה אוּ לְעִנְיָן יָבוּם וְחֲלִיצָה - הֲרִי הֵן כְּמִי שְׁאֵינָן⁴⁶; שְׂאִין אֲתָוָה אֵלָא מְאֹבָב⁴⁷.

(44) מדבריהם בלבד, כמבואר בפ"ב מהל' אבל, ה"א. (45) מדברי סופרים, כמבואר בפ"ג מהל' עדות ה"א. (46) ש"האחים מן האם, אינם יורשים זה את זה" (פ"א מהל' נחלות ה"ו), וכן אין זוקקים את נשותיהם ליבום. (47) לענין ירושה אמרו (ב"ב קט.): "ממשפחתו וירש אותה" - "משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה, דכתיב למשפחותם לבית אבותם". וביבום וחליצה, למדו (יבמות יז): "גזירה-שוה" "אחיה - אחיה" מבני יעקב, נאמר כאן "כי ישבו אחים יחדיו", ונאמר בבני יעקב "שנים עשר אחים בני אבינו" - מה להלן בבני יעקב באחים מן האב, אף כאן ביבום וחליצה באחים מן האב.

ח. גְּרָמִים שְׁנִתְּגִירוּ וְעֲבָדִים שְׁנִשְׁתַּחֲרְרוּ - אֵין לְהֵן אֲתָוָה כְּלָל, וְהֲרִי הֵן פְּזָרִים זֶה לְזֶה⁴⁸. וְאִפְלוּ אֲחָד מֵהֶם הוֹרְתוֹ שְׁלֹא בְּקִדְשָׁה וְלָדָתוֹ בְּקִדְשָׁה⁴⁹ וְהִשְׁנִי הוֹרְתוֹ וְלָדָתוֹ בְּקִדְשָׁה⁵⁰ - הֲרִי הֵן פְּזָרִים⁵¹. וְאִפְלוּ תְּאוֹמִים⁵² וְנֹלְדוּ בְּקִדְשָׁה - אֵין פִּיגְיָהֵן אֲתָוָה⁵³, עַד שְׁתֵּהָא הוֹרְתָן וְלָדָתָן בְּקִדְשָׁה⁵⁴.

(48) יבמות צז, ב. וכל אחד מהם מותר באשת אחיו (פרט לאשת אחיו מאמו שנשאה אחיו אחר שנתגייר, פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ג), שהגר שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד (הל' איסורי ביאה שם ה"א), וכן מעידים זה לזה, כמבואר בפ"ג בהל' עדות ה"ב. (49) שנתגיירה אמו לפני שילדתו. (50) אין אומרים: הואיל ולידת שניהם בקדושה, הרי הם כישיראל ותצטרך אשתו חליצה, כדי שלא יבואו להחליף

(29) שנולד מת, והרי הוא נפל. (30) שהרי מת בעלה בלא ולד של קיימא (יבמות לה:): וראה לקמן הכ"ב. (31) מן התורה. ואע"פ שנולד בחודש השמיני לעיבור אמו, הואיל ונגמרו סימניו שהוא "שלם בשער ובצפרניו, הרי זה ולד שלם, וכן שבעה הוא אלא שנשתייה" (= נתעכב בבטן אמו. - מלשון רבינו הל' מילה פ"א ה"ג, ע"פ סוגיית הש"ס יבמות פ:). (32) חדשי עיבורו. (33) מיום שנתעברה אמו, ואז אפילו לא נגמרו סימניו, הרי הוא ולד של קיימא (נדה מד: ושבת קלו.). וכתב הרמ"א באהע"ז סי' קנז, ס"ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחדש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה בו, הרי זה ולד קיימא. ואע"פ שאמרו (יבמות מב.) יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין (חדש תשיעי חסר), כבר תמחו על זה רבים שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". (34) כדברי רב שמעון בן גמליאל (שבת קלה: ויבמות לו:): האומר: "כל ששהה שלשים יום באדם, אינו נפל". ואפילו לא נגמרו סימניו (מגיד-משנה). (35) שאילולא סיבות אלו, יתכן שהיה ולד קיים (שבת קלו.). (36) יבמות לו, ב. (37) כי אולי הוא בן קיימא, והרי היא באיסור ערוה על היבם. אלא שאם נגמרו סימניו, אע"פ שלא כלו לו חדשיו - הרי הוא ולד שלם מן התורה, ורק מדברי סופרים אסורה אמו להנשא לאחרים עד שתחלוץ, ולפיכך אם כבר נתקדשה לכהן, קודם חליצה - אין מצריכים אותה לחלוץ, שהרי תיאסר על בעלה הכהן שאסור בחלוצה, "אין אוסרים על זה אשתו משום ספק דבריהם" (לשון רבינו לקמן פ"ב, הכ"א) וסומכים בזה על דין התורה. ואם לא נגמרו סימניו, ולא ידוע אם כלו לו חדשיו, וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד קיימא מן התורה וחולצת מן התורה, ואפילו נתקדשה לכהן, תחלוץ מיבמה, ואסורה לבעלה הכהן, מספק. כללו של דבר: כלו לו חדשיו - הרי זה ולד גמור אפילו מדברי סופרים, וכן אם לא כלו חדשיו וחי שלשים יום מלאים, הרי זה ולד גמור, ואפילו לא נגמרו סימניו. בן שמונה חדשים שנגמרו סימניו ולא ששה שלשים יום, הרי זה ולד קיימא מן התורה (בן שבעה הוא אלא שנשתייה), אבל חכמים חמיריו בו שלא תינשא אמו לאחרים עד שתחלוץ, וכן ההורגו אינו נהרג עליו, כמבואר בפ"ב מהל' רוצח ה"ו, מכיון שאינו חשוב כוולד שלם לכל דבר, אינו בדין שיהא אדם נהרג עליו, וכן אין מתאבלים עליו - אם מת, כמבואר בפ"א מהל' אבל ה"ז. ואם לא נודע אם כלו חדשיו, ולא נגמרו סימניו וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד ספק נפל, ואמו חולצת מן התורה ואינה מתייבמת (מגיד-משנה).

ו. מִי שֵׁישׁ לוֹ אֶחָ מִכָּל מְקוֹם, אֲפֹלוּ מְמַזְר אוּ עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת, בֵּין קָטָן בֵּין גְּדוֹל - מְשִׁיבָא רֵאשׁוּ וְרַבּוּ³⁸ לְאֹוִיר הַעוֹלָם קָדָם שְׁיָמוֹת אֲחִיו הֲרִי זֶה זֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ לְיָבוּם³⁹. וְאִם הָיָה לוֹ אֶחָ מִן הַשְּׂפָחָה אוּ מִן הַפּוֹתִית - אֵינּוּ אֲחִיו לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינּוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נשים ומתו, אם רצה כו' ליבם את כולן, הרשות בידו". ואמרו שם בגמרא (מד.) שארבע דווקא ולא יותר. שעצה טובה היא שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחודש. וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' אישות ה"ד. (64) מכלל זה, ולא יותר. כנ"ל בה"ט.

יב. הפונס את יבמתו - נאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחין. ואם בא הוא או אחד מהאחין על צרתה - הרי זה עובר בעשה⁶⁵, שנאמר: יבמה יבא עליה - ולא עליה ועל צרתה⁶⁶; ולא הבא מפלל עשה - עשה⁶⁷. וכן החולץ ליבמתו - נאסרה החלוצה היא וכל צרותיה על החולץ ועל שאר אחין. וכלן אסורות עליהן מדברי סופרים⁶⁸ פשוטות⁶⁹; שמתחר שמת אחיו בלא ולד, נסתלק אסור ערוה מעל כל נשיו⁷⁰. לפיכך תופסין בהן הקדושים פשוטות.

(65) יבמות יא, א. וכן גירסת הרי"ף שם פ"ד. (66) וכעין זה דרשו בפסחים סב, א: "לכפר עליו - עליו ולא על חבריו", אמנם בסוגיית התלמוד ביבמות שם, אין דרש זה נכר, ורש"י (שם) מפרש: טעם העשה, משום שנאמר "בית אחיו", בית אחד הוא בונה ואינו בונה בני בתים. (67) יבמות נד, ב. השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ח. (68) סמך לכך: "אשר לא יבנה את בית אחיו", ולא כתוב "אשר לא בנה", לומר לך: כיון שלא בנה (שלא ייבם) שוב לא יבנה. והואיל והחולץ פועל בשליחות אחיו, וכן החולצת - בשליחות צרותיה, נמצא שכולן נאסרו על כל האחים איסור שוה (יבמות י:). וכן אמרו שם (מ:): "חלוצה (מדרבנן) לא גזרו רבנן שניות" (ועיי"ש בפירוש" ד"ה בערוה). אולם הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות (מצוה יד) מונה זה בין מצוות לא-תעשה. ולדעתו, החולץ ליבמתו נאסרה עליו איסור לאו גמור על סמך הדרש הנ"ל: "כיון שלא בנה, שוב לא יבנה". וכן אמרו ביבמות י, ב - שרבי יוחנן סובר שזוהי מחייבי לאוין, וכמבואר שם נב, ב - בענין חלץ ואח"כ עשה מאמר, שרבי עקיבא אין מאמרו מועיל, הואיל והוא סובר: "אין קידושין תופסין בחייבי לאוין", הרי שהחלוצה נאסרה עליו איסור לאו. (69) לערוה, שאיסורן מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. (70) יבמות י, ב.

יג. החולץ ליבמתו - פשם שהיא אסורה עליו, כן קרובותיה אסורות עליו⁷¹, כגון אמה ובתה. וכן היא אסורה לבנה⁷² ולא אחיו⁷³. ואפלו שניות שפלה אסורות, כגון בת בת בתה⁷⁴. וכן היא אסורה לכן כן בנה⁷⁵. פללו של דבר: הרי היא פאשתו שגרשה⁷⁶. וכן אם מתה יבמתו ועדין היא זקוקה לו⁷⁷ - אסור בקרובותיה, כאלו היתה אשתו ומתה תחתיו⁷⁸. וכל האסורין האלו מדברייהן⁷⁹. ומתיר אדם לשא אחות צרת חלוצתו ושאר קרובותיה⁸⁰.

(71) הרי היא כגרושתו, וכמבואר בסמוך. (72) הרי היא

באשת אח ישראל, להתיר אשתו להנשא לאחרים בלא חליצה. (51) ואין על אשתו זיקת יבום, שמצות יבום נוהגת רק באחים מן האב, והאח הראשון אין לו שאר אב, שהתורה הפקירה את זרעו, ככתוב (יחזקאל כג, כ): "וזרמת סוסים זרמתם" (יבמות שם, וברש"י). ולדעת רש"י שם, אסורים אחים אלו, זה באשת זה, וחייבים כרת, שכיון שנולדו בקדושה, הרי הם אחים מן האם. וכן דעת ה'בית יוסף' ב'טורי' י"ד סי' רסט. וראה בש"ך שם ס"ק ו. וב'דגול מרבבה' שם הוכיח, שכן היא דעת הרמב"ם. (52) והדבר ברור, שאביו של זה הוא אביו של זה, שהרי "טיפה אחת היא ונחלקה לשתיים". כמבואר ביבמות צח, א. (53) לנהוג בהם דין יבום. כי התורה הפקירה את זרע הגוי, כנוכר למעלה, ואינם נחשבים כאחים מן האב (שם צט). אבל חייבים משום אשת אח מן האם, שהרי היא כישראלית שילדה בנים, וכמבואר בפ"ד מהל' איסורי ביאה הי"ד. (54) שכיון שנתגיירו הוריהם לפני הורתם, הרי בנייהם "כישראלים לכל דבריהם" (יבמות צז:).

ט. מי שהיו לו נשים רבות ומת⁵⁵ - ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת את השאר⁵⁶. ואינו מניבם לשתיים, שנאמר: אשר לא יבנה את בית אחיו - בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים⁵⁷. וכן אם היו לו אחים רבים - אחד מהן חולץ או מניבם⁵⁸ לאחת מן היבמות, ויתרו ושאר הצרות⁵⁹.

(55) בלא בנים. (56) ומותרות להנשא לאחרים, כי היא פועלת בשליחות כולן (שם י:). (57) יבמות מד, א. וכן אינו חולץ לשתייהן, שנאמר "בית חלוץ הנעל", בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים (שם). (58) שהוא עושה שליחותם של כל האחים (שם י:), וראה בסמוך הי"ב. (59) שאר נשי האח המת, שהן צרות זו לזו, כלשון הכתוב (שמואל-א א, ו) "וכעסתה צרתה": "לצורר" (ויקרא יח, יח).

י. היו ביבמות אלו פשרות לפהנה ופסולות⁶⁰. אם היה מניבם - מניבם לאי זו שירצה, ואם היה חולץ - יחלץ לפסולה, כדי שלא יפסל את הפשרה לפהנה בחליצה⁶¹.

(60) כגון נשים גרושות האסורות לכהן. (61) שהחלוצה אסורה לכהן מדרבנן, כמבואר לעיל בפ"א מהל' אישות ה"ז, ו'לא ישפוך אדם מי בורו, ואחרים צריכים להם" (יבמות מד.).

יא. מתו לו אחין רבים ונפלו נשותיהן לפניו. אם אפשר לו ליבם את פלן⁶² - מניבם⁶³, ואם לאו - חולץ פלן, או חולץ למי שירצה מהן ומניבם למי שירצה, אחת מפלל בית ובית⁶⁴.

(62) "שיכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת", כדברי רבינו לעיל בפ"ד מהל' אישות ה"ג. (63) יבמות מג, ב במשנה. ושם נאמר "ארבעה אחים נשואים ארבע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסמוך. (90) אם הביא סימני גדלות והם שתי שערות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"י [ומקור הדברים בנדה מו, א שלענין חליצה, אע"פ שהיא בת י"ב שנה, אין סומכים על החזקה שהביאה סימני גדלות]. (91) "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו" (דברים כה, ז). (92) יבמות סא, ב. (93) שתהיה אשתו גמורה ותיפקע מעליה זיקת יבום ולא תצטרך אח"כ אלא גט בלבד - שהרי אין ביאתו אלא כמאמר בגדול, שאינו קונה קנין גמור, כמבואר לקמן פ"ב ה"א (יבמות צו). (94) ויגרשה בגט. (95) כשיגרל ולא יבוא עליה, ואז תצטרך גם גט לביאתו שבימי קטנותו, כדין העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה לבעול, שצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, כמבואר לקמן פ"ה ה"ג (נדה מה). (96) לקמן פ"ה הכ"א.

יז. וכן היבמה הקטנה⁹⁷, אם רצה היבם⁹⁸ ליבם אותה - מיבם⁹⁹; אבל אינה חולצת עד שתגדיל ותבדק¹⁰⁰. ואפלו נבעלה אחר שתים עשרה שנה¹⁰¹ - אינה חולצת¹⁰² עד שתבדק וימצאו בה הפימנין¹⁰³.

(97) הפחותה מבת שתים-עשרה שנה ויום אחד. (98) אפילו כשהוא גדול. (99) ואין חוששים שמא תימצא איילונית, שאינה ראויה לילד, ונמצאו פוגעים באיסור אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי אינה בת יבום (להלן פ"ו ה"ח) - כי אנו הולכים אחרי הרוב, ורוב בנות אינן איילוניות (יבמות ק"ט). (100) אם הביאה סימני נערו, כי אנו מדמים "אשה - לאיש", כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. (101) [חששו שמא לא היו לה סימנים בעת שנבעלה והרי היא קטנה. ואע"פ ששינוי (נדה מד): "בת שלש שנים ויום אחד - ואם בא עליה יבם קנאה" - סובר רבינו שכשם שבקטן, שאף הוא קונה יבמתו מן התורה, עשו חכמים ביאתו כמאמר (להלן פ"ה ה"ח) - כמו כן בקטנה. וב'אור שמח' כתב שלפני המגיד-משנה היתה הנוסחא בדברי רבינו: "ואפילו נחלצה אחר י"ב שנה אינה חליצה". אבל זה סותר למה שכתב להלן (פ"ד הט"ז) שקטנה שחלצה "חליצתה פסולה" ולא ש"אינה חליצה", ראה להלן שם, והערה עד שם]. (102) [שלענין חליצה אין סומכים על החזקה, ראה למעלה הערה פח]. (103) יבמות קה, ב.

יח. פ"שם¹⁰⁴ שאין היבם חולץ עד שיעשה איש, כף אין היבמה חולצת עד שתעשה אשה גדולה¹⁰⁵. ויבם קטן שבא על יבמה קטנה¹⁰⁶ - יגדלו זה עם זה¹⁰⁷.

(104) בכת"י התימנים, אין כאן שום הפסק, והכל הלכה אחת היא. (105) שנאמר: "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה" (דברים כה, ז), מה הוא גדול אף היא גדולה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ו ה"ג, וה"ו. (106) אע"פ שאינם ראויים "להקים לאחיו שם" אינם אסורים זה בזה, שנאמר: "יבמה יבוא עליה", ואפילו כל שהוא (שם ק"א:). (107) שהרי אינו יכול לגרשה, שאין

כאשת אביו. (73) משום אשת אחיו. (74) שאפילו באשתו גמורה אינה אלא מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. (75) והרי היא עליו אשת אבי אביו, שהיא שניה, כמבואר לעיל, שם. (76) יבמות מ, ב. שנאסר בקרובותיה, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז. (77) שלא נתייבמה ולא חלצה. (78) שהזיקה ליבום עושה אותה ככנוסה (יבמות יז):. (79) שם מ, ב: "אחות גרושה - מדברי תורה, אחות חלוצה מדברי סופרים". (80) שכשהיבמה חולצת, אין צרתה הולכת עמה לבית-דין, וכשישא אחות צרתו - לא יאמרו אחות חלוצתו נשא (שם מא. וברש"י). וראה לקמן פ"ו, ה"ב.

יד. אסור ליבם לשא קרובת זקוקתו⁸¹, כגון אמה או בתה, עד שייבם אהד מאחיו לה או יחלץ לה, ותסור זקתו מעליה⁸², וישא אמה או בתה או שאר קרובותיה. אף על פי שהן כולן אסורות על אחיו שחלץ או יבם, כמו שבארנו⁸³.

(81) שעדיין לא נתייבמה ולא חלצה, והרי היא אגודה וקשורה לאחים היבמים לייבם או לחלוץ. (82) מכיון שנפקעה זיקתה, הותרו קרובותיה לשאר האחים (יבמות מא.). (83) בהלכה הקודמת.

טו. הפוגס את יבמתו וגרשה, אם רצה להחזיר - יחזיר⁸⁴; מפני שהיא אשתו לכל דבר⁸⁵, ולא נשאר עליה שם⁸⁶ אסור מפני אחיו כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

(84) אין אומרים: מצות יבום שהטילה עליו התורה עברה, ועכשיו תחזור ותעמוד עליו באיסור אשת אח (שם לט.). (85) שנאמר: "ולקחה לו לאשה" - כיון שלקחה, הרי היא כאשתו לכל דבר (שם). (86) מילה זו מצויה כמה פעמים בדברי רבינו. וראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ובפ"ד מהל' אישות ה"ז.

טז. כבר בארנו בהלכות אישות⁸⁷, שבין תשע שנים ויום אחד ביאתו ביאה, ודבר זה הלכה מפי הקבלה⁸⁸. לפיכך, יבם קטן שבא על יבמתו, אם היה בין תשע שנים ויום אחד - יבם⁸⁹. אבל אינו חולץ עד שיגדל ויבדק⁹⁰, שהרי 'איש' פתוב כפרשה⁹¹ לענין חליצה⁹². ואם היה פחות מזה - אין ביאתו ביאה. וביאת בין תשע שנים אינו קונה קנין גמור⁹³. לפיכך אין יבמתו נותרת לזר עד שיקבא עליה אחר שהגדיל⁹⁴ או עד שתחלץ⁹⁵, כמו שיתבאר⁹⁶.

(87) פ"א ה"ג. (88) שקיבלו איש מפי איש עד משה מסיני, כמבואר בהל' ממרים פ"א, ה"ב-ג. והשווה הל' נזירות פ"ג, ה"ב; הל' ממרים פ"ד, ה"ג; הל' אבל פ"ג, ה"ח. (89) יבמות ק"א, ב. שהרי קנאה בביאתו, ואינו יכול לגרשה בגט שאין גט קטן כלום, וכן אין חליצתו כלום, כמבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לֹא תִנְשָׂא צָרְתָהּ עַד שְׁתַּלְדּוּ זֶה, שְׁאִין הַזָּלָה מִתִּיר עַד שְׂיֵצֵא לְאוֹרֵי הָעוֹלָם.¹²⁰

120) שהרי חליצת זו אינה כלום, וכן ביאתה. שמא תאמר, אם כן תינשא צרתה מחמת הולד שיהיה בר קיימא, והלך אחרי רוב נשים היולדות ולד קיים - אין הולד מתיר עד שיצא לאויר העולם (יבמות לו.).

כב. הכוונס את יבמתו ונמצאת מעברת - מפרישין אותן¹²¹ וממתינין לה: אם הפילה - יחזר ויקיים; ואם ילדה, אפילו מת ביום שנוולד¹²² - הרי זה מוציאה בגט¹²³ וחולץ לה¹²⁴, ואחר כך תהיה מתרת לאחרים; ואם נתקיים הזלד שלשים יום אחר שנוולד - הרי זה זלד של קיימא¹²⁵, ואינה צריכה ממנו גט, מפני שהיא צרחה עליו¹²⁶.

121) שמא ימצא הולד קיים, ואסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. 122) אלא שנגמרו סימניו, והם: שערו וצפרניו שלמים, כמבואר בבבאורנו לעיל ה"ה, שמן התורה ולד שלם הוא אע"פ שלא ידוע אם כלו לו חדשיו. 123) לביאתו, שהרי היא כנשואתו. 124) שמדברי סופרים ולד כזה אינו פוטר את אמו מן החליצה והיבום, כמבואר לעיל ה"ה, וראה לקמן פ"ב, הכ"א. 125) וכן אם ידוע בוודאי שכלו לו חדשיו, ואפילו מת בתוך שלשים יום. 126) איסור אשת אח שלא במקום מצוה, ואין קידושין תופסים בערה (יבמות לה:). ולא עוד אלא ששניהם חייבים קרבן חטאת, כמבואר שם ובהל' שגגות פ"א ה"א.

כג. ילדה לאחר ששה חדשים משנתפמה זלד של קיימא - הרי זה הזלד ספק אם בן תשעה לראשון¹²⁷ אם בן שבועה לאחרון¹²⁸. לפיכך יוציא בגט¹²⁹, והזלד פשוט¹³⁰. ואם בא עליה אחר שילדה - הבנים שביבואו אחריו ספק ממזרים¹³¹.

127) לבעלה המת. 128) ליבם. שהיולדת לשבעה חדשים, יולדת למקוטעים (שם מב.). 129) אסורה לו - שמא הוא בן תשעה לראשון, ואינה בת יבום וחליצה. אבל אינה יוצאה ממנו בלי גט, שמא הוא בן שבעה לאחרון ונתייבמה כדין והרי היא אשתו. 130) על-כל-פנים, בין אם הוא בנו של ראשון, בין אם הוא בנו של אחרון. 131) שמא הראשון הוא בן תשעה לראשון, ונמצאת זו ערוה על היבם, כמו שאמרו (שם לו.): "ראשון ראוי להיות כהן גדול, ושני ספק ממזר ואסור במזורת", כמבואר בפט"ו מהל' איסורי ביאה הכ"ב.

פְּרָק שְׁנַיִ

1) נתבארו בו קידושי "מאמר" ביבמה, כתובה ביבמה, קנין היבום בשוגג ובאונס, שעיקר המצוה על גדול האחים, כפייה ביבום ובחליצה, דין מורדת ביבמה, יבמה שראויה לחליצה ולא ליבום, יבמה שזינתה.

א. מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה² בפני שני עדים בפריטה או פשוה -

גט קטן כלום, וכן אינו יכול לחלוץ, נמצא שעליו לקיימה עד אשר יגדל, ואז אם ירצה יגרשנה בגט (שם).

ט. היבמה לא תתיבם ולא תחליץ עד שתמתין תשעים יום, חוץ מיום המיתה ומיום היבום ומיום החליצה, כשאר כל הנשים¹⁰⁸. ומפני מה לא תחליץ בתוך תשעים יום¹⁰⁹ מפני שאינה ראויה ליבום¹¹⁰, ונאמר: אם לא יחפץ האישי לקחת את יבמתו וחליצה נעלו וכו' - בעת שהיא עולה ליבום¹¹¹ עולה לחליצה, וכל זמן שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה¹¹². ואם יבם אותה או חליץ בתוך השלשה חדשים - הואיל ואינה מעברת, הרי זו נפטרה ואינה צריכה פלוס¹¹³.

108) הגרושות, או האלמנות, שאסור להן להתארס עד שימתינו תשעים יום חוץ מיום מיתת הבעל, וחוץ מיום האירוסין (יבמות מג.). עד שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הי"ח. 109) והלא בחליצה אין שום חשש? 110) שמא היא מעוברת, והולד הוא בן קיימא, נמצא שפגע באיסור אשת אח שלא במקום מצוה (שם מא:). 111) כשרה ליבום. ולשון "עולה", הוא על פי הכתוב: "ועלתה יבמתו השערה". 112) שם. 113) ברייתא שם: "יבמה שחלצו לה אחים בתוך שלשה, צריכה להמתין שלשה חדשים" (מיום מיתת הבעל), הרי שחליצתה כשרה, וכן דעת ה'תוספות' (שם לה: דיבור-המתחיל ונמצאת מעוברת).

כ. החולץ ליבמתו¹¹⁴ ונמצאת מעברת וילדה¹¹⁵: אם היה זלד של קיימא - הרי זה פמי שלא נחליצה לו מעולם, ומתרת לכהונה¹¹⁶ ומתרת בקרובותיה; ואם הפילה¹¹⁷ או שלא ששה שלשים יום אחר שנוולד¹¹⁸ - חוזר וחולץ לה הוא או אחד מאחיו; שחליצת המעברת אינה חליצה, וביאת המעברת אינו יבום¹¹⁹.

114) בתוך שלושה חדשים ולא הוכר עוברת. 115) נמצא שאינה בת חליצה כלל, שהרי הניח בעלה בן אחריו. 116) להנשא לכהן כשאר האלמנות (יבמות לה: במשנה). 117) שילדה ולד מת. 118) ולא נודע אם כלו לו חדשיו, כי אם כלו לו חדשיו, אפילו מת בתוך שלשים יום - אמו פטורה מן החליצה ומן היבום, כמבואר לעיל ה"ה. 119) יבמות, שם. שנאמר: וכן אין לו - עיין עליו, שאם היא מעוברת אינה בת חליצה ויבום, ובכל זאת נאסר מדברי סופרים בקרובותיה ונפסלה לכהונה בחליצה זו, כמבואר במשנה שם, שהרי הפילה, אלא שמן התורה אין חליצה זו פוטרת וצריכה חליצה אחרת (שם). ולדעת הרא"ש (שם) אין החולץ עצמו חוזר וחולץ לה, שהורעה זיקתו, והריהו כאילו נתן לה גט, שאין חליצתו מעולה - אלא אחד משאר האחים יחלוץ לה, וראה באהע"ז סי' קסד ס"ב.

כא. לפיכך, הפונס או החולץ ליבמתו המעברת -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה". מדרות - "מכת ירדוי מדרבנן, שנהג קלות ראש בעצמו" (רש"י ביבמות שם). (17) שאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להציאה (לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז). וראה לעיל פ"א ה"א, והל' אישות פכ"ב הי"ד.

ג. **הָפָא עַל יְבָמְתָו בֵּין בְּשׁוּגְגָה¹⁸ בֵּין בְּמִזִּיד¹⁹ בֵּין בְּאַנְסָה²⁰ בֵּין בְּרִצּוֹן²¹, בֵּין שְׁהִיָּה הוּא מְזִיד וְהִיא שׁוּגְגָת²² או אָנוּסָה, בֵּין שְׁהִיָּתָה הִיא מְזִידָה וְהוּא שׁוּגְגָ או אָנוּס, בֵּין שְׁהִיָּתָה יְשָׁנָה בֵּין שְׁהִיָּתָה עֲרָה, (בֵּין שָׁפָא עֲלֶיהָ פְּדֻרְפָּה בֵּין שָׁלָא פְּדֻרְפָּה)²³, אָחֹד הַמְעַרָה²⁴ וְאָחֹד הַגּוֹמְרָה²⁵ - קְנָה²⁶.**

(18) סבר שהיא אשתו או אשה אחרת. (19) לשם זנות ולא למצוה. (20) שנתכוין לאשתו, ותקפתו יבמתו ובא עליה (יבמות נד.). (21) שנתכוין לה ולשם מצוה, או שזה מוסב על "שוגג ומזיד" - בין שהיו באונס, שאנסוהו לעשות כן, בין שהיו ברצון ('תוספות' ליבמות נג:). (22) באופן ששניהם לא נתכוונו לשם מצוה. (23) יבמות נד, א. (24) שלא גמר ביאתו אלא הכניס ראש העטרה בלבד, מלשון הכתוב (ויקרא כ, יח): "את מקורה הערה". (25) "שהכניס כל האבר" (לשון רבינו פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י). (26) יבמות נג, ב: שנאמר: "יבמה יבוא עליה" - מכל מקום (שם נד.). וכן אמרו שם: "יבמה יבוא עליה - כדרכה, ולקחה - שלא כדרכה", וכמו שאמרו (סנהדרין נד.): "משכבי אשה" (ויקרא כ, יג) - מגיד לך הכתוב, ששני משכבות באשה. השווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ו מ"א. ולענין העראה (מערה) למדו ביבמות נה, ב' מגזירה - שוה, "ביאה ביאה" - נאמר ביבמה "יבוא עליה", ונאמר במזמור: "לא יבוא", מה להלן, העראה כגמר ביאה, אף בקנין יבמה, העראה כגמר ביאה.

ד. **בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? שְׁנֵתְפֹן לְבַעַל; אָבֵל (אם נָפַל מִן הַגֵּג²⁷ וְנִתְקַע בָּהּ²⁸, או) שָׁפָא עֲלֶיהָ שְׁפּוֹר שְׁאִינּוּ מְפִיר פְּלוּם²⁹, או יִשְׁנֹן³⁰ - לֹא קָנָה. נִתְפֹן לְדָבָר אַחֵר³¹ וְהִטִּית³² בֵּיבְמָתוֹ - לֹא קָנָה³³; לְהִטִּית בְּבִהְמָה וְהִטִּית בֵּיבְמָתוֹ - קָנָה, שְׁהָרִי נִתְפֹן לְשׁוּם בְּעִילָה מִפְּל מְקוּם³⁴.**

(27) כשנתקשה לאשתו. (28) ביבמתו. (29) שאע"פ ששוטה שייבם - קנה ('ירושלמי' יבמות פ"ו ה"א, ותוספתא שם פ"א, וכן הוא בדברי רבינו להלן פ"ו ה"ג) - היינו דווקא כשמתכוין לביאה, אבל שיכור שאינו מכיר כלום, אינו מתכוין לביאה כלל, ודומה כנתכוין להטיח בכותל שלא קנה, כמבואר בסמוך ('אור שמח'). (30) אף הוא אינו מכין לביאה כלל (יבמות נד. ו'תוספות' שם ד"ה ישן). (31) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "נתכוין להטיח בכותל" (מלשון הגמרא ביבמות שם). (32) בעל, לשון יריית חץ, ככתוב (בראשית כא, טז) "כמטחוי קשת", על שם שהורע יורה כחץ (רש"י לתורה, שם). (33) יבמות, שם. שהרי לא נתכוין לשם ביאה כלל. (34) שם.

פְּרוּטָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מְאָמֵר³. וְאִין הַמְאָמֵר קוֹנֵה בֵּיבְמָה קִנְיָן גְּמוּרָה⁴ כְּמוֹ הַבִּיָּאָה⁵. וְהַעוֹשֶׂה מְאָמֵר בֵּיבְמָתוֹ שְׁלָא מְדַעְתָּה⁶ - לֹא עָשָׂה פְּלוּם⁷, שְׁאִין הָאִשָּׁה מִתְקַדְשֶׁת אֶלָּא בְּרִצּוֹנָה⁸. וְקִטְנָה מִן הָאֵרוּסִין⁹, אִין עוֹשִׂין בָּהּ מְאָמֵר¹⁰ אֶלָּא מְדַעַת אָבִיָּה¹¹.

(2) יבמות נב, א: 'מצות יבמה - מקדש ואחר-כך בועל', כי פריצות היא להתחיל קנינו בביאה, כמבואר שם. והשווה לעיל פ"ג מהל' אישות הכ"א. (3) שאומר לה: התקדשי לי במאמר יבמין זה (רש"י שם). ונקרא מאמר "לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה. . . אבל יבום אפילו בשוגג, שסבר אשה אחרת היא - קנאה" ('תוספות יום-טוב' יבמות פ"ב, מ"א). וביקובי' (הל' יבום פ"ב, ה"א) מביא בשם ה'נמוקי יוסף': משום שאינם קידושין גמורים אלא כדיבור סתם, נקראו "מאמר". והוא-הדין שיכול לקדשה בשטר, כדין קידושי אשה (ראה לעיל פ"ג מהל' אישות ה"ג), כמבואר ביבמות שם (מגיד-משנה). (4) ליורשה, או להטמא לה אם היבם כהן. וכן אם ירצה לגרשה, לא תותר להנשא לזר, עד שתחלוץ לזיקתו ותקבל גט למאמרו. (5) שהיא קונה קנין גמור מן התורה. כי אע"פ שנתן לה כסף קידושין, אין קידושיה קידושין גמורים, שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא התירה לו להעשות כאשה נכרית אלא כסדר המצוה והיא ביאה שנכתבה בתורה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ה ה"ג. (6) שלא בהסכמתה. (7) ואינה צריכה גט למאמרו. (8) ודין מאמר יבמין כדין קידושי אשה (קידושין מד.). וראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"א. (9) שהיתה ארוסה לאחיו המת. (10) שאז היא ברשות אביה וכסף קידושיה לאביה, כמבואר בפ"ג מהל' אישות ה"א. (11) קידושין, שם. אבל קטנה מן הנישואין, אין לאביה רשות בה ואינה מתקדשת אלא לדעתה, כמבואר בהל' אישות שם הי"ב, ופ"ד ה"ז.

ב. **וְכִשְׁם שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יְבָמְתוֹ, כִּן הוּא מְקַרְבֵּן בְּרַבַּת נִשְׁוֹאִין¹² בְּעִשְׂרָה וְכוּתֵב כְּתֻבָּה¹³, כְּדִין פֶּל נוֹשָׂא אִשָּׁה¹⁴. הָפָא עַל יְבָמְתוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְאָמֵר - קָנָה קִנְיָן גְּמוּרָה¹⁵, וְאִינוּ צָרִיךְ לְחֹזֵר וְלְקַדֵּשׁ אַחֵר הַבְּעִילָה. וּמְכִין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת¹⁶. וְכוּתֵב לָהּ כְּתֻבָּה¹⁷.**

(12) המבוארת לעיל פ"י מהל' אישות ה"ג (דעת הגאונים הובאת בספר 'העיטור'). והוא-הדין שמברך ברכת אירוסין (ראה הל' אישות פ"ג, הכ"ג) כשמקדשה במאמר, כמבואר ב'טור' אהע"ז סי' קסו בשם 'העיטור' ובב"ח שם. (13) יבמות נב, א. (14) ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז. ונוסח כתובת יבמה, מובא להלן פ"ד הל"ב. (15) ליורשה ולהטמא לה, וכן הוא זוכה בנחלת אחיו המת, ואם בא לגרשה יוציאה בגט בלבד (יבמות נב. וברש"י שם נג:). וראה לקמן פ"ה, ה"ג. (16) שם. על שמרד על דברי חכמים לקדשה לכתחילה בביאה, וכלשון רבינו לעיל בהל' אישות (פ"ג הכ"א): "כדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50) כלומר, אע"פ שפשוטו של מקרא אין משמעו כך, אולם מפי השמועה (מבעלי הקבלה שקיבלו זה מפי זה) למדו להוציא המקרא מפשוטו, ולפרשו בדרך דרשה כדלהלן. וראה בכיורנו להל' יסודי התורה פ"ה, ה"ד. 51) יבמות כד, א. 52) לייבם את אשתו ולנחול נחלתו, ולא יחלקו שאר אחיו עמו (רש"י שם). "אתה אומר לנחלה או אינה אלא לשם (ובכן שיוולד לו מדבר הכתוב): יוסף - קוראים אותו יוסף, יוחנן - קוראים אותו יוחנן, נאמר כאן: "יקום על שם אחיו", ונאמר להלן (בראשית מח, ו): "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - מה שם האמור להלן - נחלה, אף שם האמור כאן - לנחלה" (שם). 53) אם האחים, "ובא העתיד במקום עבר" (פירוש המשנה, יבמות פ"ב, מ"ו). 54) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "עם משמע אשר תלד היבמה", וכן דרשו ביבמות כד, א: "אשר תלד - פרט לאיילונית שאינה יולדת", הרי שגם ביבמה עצמה הכתוב מדבר, וכלשון רבינו לקמן פ"ו ה"ח, וראה ב'מגיד משנה'.

ז. לא רצה הגדול לייבם⁵⁵ - מחזירין על כל האחיין⁵⁶. לא רצו - חוזרין אצל הגדול ואומרים: עליך מצוה, או חליץ או יבם. ואין כופין את היבם לייבם⁵⁷, אכל כופין אותו לחליץ⁵⁸.

55) ואפילו רצה לחלוץ. 56) ואין הגדול מאחיו (חזן מהגדול שבכולם), קודם לקטן ממנו, כמפורש במשנה (יבמות לט). "מצוה בגדול לייבם, לא רצה - מהלכין על כל האחין, לא רצו - חוזרין אצל גדול כו". וכן גרס רבינו בדברי אב"י קשישא (שם כד). וראה להלן הערה עא. 57) שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת ('בית שמואל' לאהע"ז סי' קסא, ס"ק ה) וכן מפרש רבינו-תם ב'תוספות' יבמות לט, ב שאין כופין לייבם. 58) ואין כופין אלא את הגדול, הואיל והמצוה מוטלת עליו (שם לט).

ח. אומר הגדול: המתנינו לי עד שנגדיל הקטן, או עד שיבוא ההולץ⁵⁹, או עד שיבארי החרש, ונמלך בו⁶⁰, ואם לא ירצה אני יבם או אני אחליץ - אין שומעין לו, אלא אומרים לו: עליך מצוה, או יבם או חליץ⁶¹.

59) שהלך למדינה אחרת. 60) נתייעץ אתו, אולי יסכים לייבם. 61) שם.

ט. וכן אם היה הגדול במדינה אחרת - אין אחיו הקטן יכול לומר: על אחי הגדול הוא⁶³ המצוה, המתנינו לו עד שיבוא; אלא אומרים לזה שהוא פאן: יבם או חליץ⁶⁴.

62) הצעיר ממנו, והוא גם כן גדול בשנים, שמלאו לו י"ג שנה ויום אחד. 63) בכת"י התימנים: היא. 64) ואין משהים את המצוה (יבמות שם).

י. יבמה הראויה לייבום⁶⁵ שלא רצתה להתיבם⁶⁶ - דינה כדן מורדת על בעלה⁶⁷; וכופין את יבמה

ה. יבמה שנתבמה³⁵, ואמרה בתוך שלשים יום לא נבעלתי, ואף על פי³⁶ שהוא אומר נבעלתי, וגרשה³⁷ - כופין אותו שיחליץ³⁸, הואיל וקדם וגרשה בגט³⁹. ואם עדין לא גרשה⁴⁰ - כופין אותו שיבעל⁴¹ או יחליץ⁴², ויוציא בגט⁴³. גרשה לאחר שלשים יום, והיא אומרת לא נבעלתי⁴⁴ - מבקשים ממנו שיחליץ לה⁴⁵. ואם היה מודה שלא פל - כופין אותו לחליץ⁴⁶. היא אומרת נבעלתי⁴⁷, והוא אומר לא נבעלתי⁴⁸ - אינה צריכה חליצה, שאין זה נאמן לאסרה על כל אדם אחר שפנסה⁴⁹.

35) שכנסה היבם. 36) בכת"י התימנים: אע"פ. 37) שגיטה יוצא מתחת ידה, ולדבריו גירשה אחרי שבעלה, ואינה צריכה עוד חליצה. 38) כי לדבריה שלא נבעלה, אינה ניתרת להנשא לזר עד שתחלוץ, והיא נאמנת יותר ממנו כי עד שלשים יום אדם יכול לעמוד על נפשו שלא לבעול. 39) כלומר, לפיכך כופים אותו לחלוץ ואין כופים אותו לייבם, הואיל וגירשה ונאסרה עליו, כמבואר לקמן פ"ה ה"א: "שהרי נעשה כמי שחליץ לה". 40) שהיא מותרת לו. 41) כי מצות יבום קודמת לחליצה. 42) אם אינו רוצה לייבם. 43) כי חוששים אנו לדבריו שכבר בעלה, וממילא אינה ניתרת לאחריים בלא גט. ולדעת ה'מגיד משנה' בהבנת דברי רבינו, אפילו אם לא יאמר היבם: בעלתי, אינה יוצאה בלא גט, כי כל שכנסה מסתמא בעל, כמבואר ביבמות קיב, א - בעובדא, ששניהם הודו שלא נבעלה, ובכל זאת הצריכה גט נוסף לחליצה, וכן נראה מדברי הרי"ף שם. 44) והוא טוען בעלתי. וכאן הוא יותר נאמן ממנה, כי חזקה היא: אין אדם יכול לעמוד על נפשו מלבעול יותר משלושים יום, ובוודאי בעל (שם קיא:). 45) ואין יכולים לכופו לחלוץ, כי לדבריו מספיק הגט בהחלט להתירה לאחריים הואיל וכבר נבעלה, והוא מקפיד שלא לחלוץ לה, לפי שמתבייש שתרוק בפניו בבית-דין (תוספות' שם). וגם אם יחלוץ לה, לא יוכל להחזירה עולמית, אבל כשיגרשה בתור אשה, יוכל אח"כ להחזירה כשיתפייסו, כמבואר לעיל פ"א ה"ט"ו (נמוקי יוסף). והיא אסורה להנשא לזר בלא חליצה, כי לדבריה שלא נבעלה, עדיין לא הותרה זיקתה, ועשתה עצמה לתיבת איסור על כל העולם. 46) נוסף על גיטה, שהרי לדברי שניהם לא הותרה זיקתה עדיין, ולייבמה אי-אפשר שהרי גירשה ונאסרה עליו (שם קיא:). 47) בין בתוך שלושים יום, בין לאחר שלושים. 48) ולדבריו אינה מותרת לאחריים עד שיחלוץ לה. 49) והואיל וכנסה, חזקה שבעלה, ואינה צריכה ממנו אלא גט בלבד (שם קיב).

ו. מי שמת והניח אחים רבים - מצוה על הגדול לייבם או לחליץ, שנאמר: והיה הבכור אשר תלד. מפי השמועה⁵⁰ למדו⁵¹, שאינו מדבר אלא בבכור שבאחיו. כלומר, גדול האחין יקום על שם אחיו המת⁵². וזה שנאמר 'אשר תלד' - משמעו אשר ילדה האם⁵³, ואין⁵⁴ משמעו אשר תלד היבמה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם): "לא רצה - הולכים אצל אחיו הקטן". (73 בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. 74) ואע"פ ששנינו לעיל ה"ט, שאין הקטן יכול לומר המתינו לאחי הגדול שיבוא, ואין משהים את המצוה!?! - שם מדובר שהקטן אינו רוצה לייבם ולא לחלוץ, והמצוה מתבטלת בינתיים, ואילו כאן הרי יכול לחלוץ לה ואין המצוה מתבטלת כלל, וזהו שדייק רבינו: "אם תרצה לחלוץ לה . . . חלוץ" (משנה-למלך). וה'אור שמח' מתרץ, שכל איסור השהיית המצוה יסודו בעיגון האשה, כי אם נמתין עד שהגדול יבוא, בינתיים הוא מעגנה, ואסור לו לעגנה. ואילו בדין שלפנינו, היא בעצמה רוצה להמתין ליבם שיבוא לייבמה ואין שום עיגון מצדנו, והרשות בידה לבקש את הרצוי לה.

יג. **כָּא אִם תִּפְתָּחַתָּהּ בּוֹ וְלֹא רָצָה בָּהּ - חוֹזְרִין אֶצֶל זֶה שֶׁתָּבֵעַ אוֹתָהּ לַיָּבֵם וְהִיא אֵינָה רוֹצֵה בּוֹ, וְאוֹמְרִין לָהּ: אֵין פֶּאֶן מִי שֶׁרָצָה לַיָּבֵם אֶלָּא זֶה, וּמַצּוֹת יָבּוּם קוֹדְמִת⁷⁵; או תתייבם לו, או תצא פלא כתבה פדין פל מורדת⁷⁶.**

(75 למצות חליצה, וכן אמרו ביבמות לט, א: "ביאת קטן (קטן מאחיו, אבל גדול הוא בשנים), וחליצת גדול, ביאת קטן עדיפה", הרי שאפילו במקום שהגדול רוצה לחלוץ - ביאת הקטן עדיפה, כל-שכן בדין שלפנינו, שהגדול אינו רוצה לא לייבם ולא לחלוץ. 76) וכבר ביארנו לעיל ה"ז שיש חולקים על זה, ולדבריהם אינה מורדת ולא הפסידה כתובתה.

יד. **כָּל יָבֵמָה שֶׁאֲמַרְנוּ שְׁדִינָה שֶׁתְּחַלֵּץ וְלֹא תתייבם⁷⁷ - הרי זו נוטלת כתבתה, אם יש לה כתבה⁷⁸, פשאר פל האלמנות⁷⁹. וכן אם היה יבמה מכה שחין או שיש בו שאר מומי אגשים⁸⁰ - חולץ לה⁸¹ ונוטלת כתבתה. נולדו בה מומין פשהיא שומרת יבם⁸² - נסתחפה שדהו⁸³; אם לא רצה ליבם - יחלץ ויתן כתבה⁸⁴.**

(77 ראה לעיל פ"א, ה"ה. ולקמן פ"ג, ה"ד, יג, יד; ופ"ו, ה"ז. 78) פרט לארוסה שאין לה כתובה מבעלה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"א, או שהיתה אסורה עליו, כמבואר לקמן ה"ז. 79) ביבמות פה, א - שאלו: שניה לבעל ולא שניה ליבם, יש לה כתובה מיבם או לא, ואילו על שניה ליבם ולא שניה לבעל - לא שאלו כלל, כי אע"פ שחולצת, נוטלת כתובתה מנכסי בעלה, שהרי לא נעשה בה שום איסור (הרשב"א ליבמות שם, וכן במגיד-משנה לקמן ה"ז). 80) המנויים לעיל פכ"ה מהל' אישות, ה"א. 81) כמו שאמרו (יבמות ד): "מניין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה (אין סותמים טענותיה לכופה להתייבם, אלא כופים אותו וחולץ - רש"י), שנאמר (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, וסמך לו: כי ישבו אחים יחדיו", כלומר, עלינו לדרוש סמיכות הפסוקים האלה ולפטורם מלהתייבם לו. ואפילו "מי שהיה בעלה בעל ריח הפה . . . ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום . . . יכולה היא לומר, לאחיק הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה

לחלץ לה⁶⁸, ותצא פלא כתבה⁶⁹. ואם הניח אחיו נשים רבות - כל מי שתבעה היבם מהן ליבום ולא רצתה היא המורדת, וחולץ לה ותצא פלא כתבה⁷⁰; ושאר צרותיה שלא נתבעו נוטלות כתבתן פשאר האלמנות.

(65) שהיא כשרה ליבם. 66) ללא טענה מספקת, אבל אם יבמה אינו הגון לה, או שהוא בעל מום, חולצת ונוטלת כתובתה, כמבואר בסמוך ה"ד. 67) שאמרה מאסתיה ואיני יכול להבעל לו, ודינה מבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח, כי הואיל ומצות יבום קודמת למצות חליצה (ראה לעיל פ"א ה"ב), והיא מסרבת להתייבם, הרי זו מורדת, כמו שרבינו מבאר בסמוך ה"ג. וכן פסק הרי"ף בכתובות פ"ה, על-פי מסקנת הסוגיא בכתובות סד, א. 68) כשם שכופין את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, וכמבואר בהל' אישות שם. וכבר ביארנו שם שהרבה פוסקים חולקים על רבינו בזה, ולדעתם אין כופין את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, אלא באותם מקומות שהזכירו חכמי התלמוד בפירוש. 69) כדן המורדת. 70) ובשו"ע אהע"ז (סי' קסה ס"א) הביא דעת הפוסקים, שמצות חליצה קודמת, ולפיכך אם אינה רוצה להתייבם אין לה דין מורדת, וכן פסק הרמ"א שם.

יא. **היו היבמין רבים, ותבע אותה הגדול ליבום, והיא אינה רוצה בו ורוצה פאחיו - אין שומעין לה, שמצוה בגדול ליבם⁷¹.**

(71) וכיון שאינה מתרצית למי שהמצוה בו, הרי זו מורדת (מגיד-משנה). אולם לשון רבינו: "אין שומעים לה" אין משמע שנקראת מורדת (מעשה רוקח').

יב. **אמר הגדול: איני רוצה לא ליבם ולא לחלץ, הרי אחי לפניך, ותבע אותה אהד מן האחין ליבום והיא אינה רוצה בו, ורצתה פאח אחר והוא רוצה בה - אין זו מורדת; מאחר שנסתלק הגדול שמצוה בו - הרי פלן שוין⁷², והואיל והיא רוצה פאחד מהן והוא רוצה בה - הרי זו לא מרדה. ולא עוד, אלא אם היה אהד מהן במדינה אחרת, ואמרה: הרי אני ממתנת אותי⁷³ עד שיבוא ויניבם אותי, אכל זה איני רוצה בו - אין זו מורדת. ואומרים לזה שאינו הגדול התובע אותה: אם תרצה לחלץ לה ולתן לה כתבה - חלץ, ואם לאו - הרי רצתה שתשב עד שיבוא אחיה⁷⁴, הואיל ואין לך דין קדימה עליו.**

(72) כבמשנה (יבמות לט.), וכן גרס בדברי אביי קשישא (שם כד): "לא רצה - הולכים על כל האחים" (מגיד-משנה). והיא גירסא ספרדית (מגדל עוז). ולדעת הראב"ד, כל הגדול מחבירו - קודם למצוה, והוא גורס בדברי אביי קשישא (יבמות שם): "מצוה בגדול לייבם, לא רצה - הולכים אחר גדול" (=קטן ממנו, וגדול משאר אחיו). וכעין זה גם הגירסא שלפנינו שם (וכן היא ברש"י ו'תוספות'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

101) וכל זמן שזו זקוקה לו, לא יתנה לו. (102) שאשתו תחשוב כי ייבם אותה, ותהיה לה כצרה בבית (מתוך סתימת סוגיית הגמרא בכתובות שם). ואם שניהם מסכימים שלא לחלוץ ולא לייבם, משמע שאין קפידא בדבר ('בית שמואל' לאהע"ז סי' קסה, אות ט, וכן בתשובות 'חכם צבי' סי' א). ובזוהר פרשת חוקת עמ' קפ, משמע שיש מצוה בחליצה. אבל ה'חתם סופר' אהע"ז ח"ב סי' פה כתב, שגם הזוהר לא התכוון לומר שיש מצוות-עשה לחלוץ באופן חיובי, אלא שסגולה היא למת ולנשמתו, שתהא אלמנתו חולצת, ואין זו אלא גמילות-חסד עם המת, כעין אמירת קדיש או הדלקת שמן זית, ואין לכופף את האשה לחלוץ אם אינה רוצה בכך מפני הבושה או הטורח וכיוצא בזה, אם תרצה להטיב עם המת - תטיב, ואם לאו - אין בית-הדין יכול לכופה על כך.

יז. יבמה שלא היה לה על בעלה כתובה מפיני שהיתה אסורה עליו¹⁰³, והרי היא מתרת ליבם¹⁰⁴ כמו שהתבאר¹⁰⁵, אם רצה היבם ליבם - מיבם, ואין לה עליו כתובה¹⁰⁶ כדרך שלא היה לה על בעלה. ודינה עם יבמה בתוספת - כמו שהיתה עם בעלה¹⁰⁷. אבל אם לא כתב לה בעלה כתובה¹⁰⁸, או שמתה לו כתובה או מחלה אותה - צריך היבם לכתוב לה כתובה¹⁰⁹ כשאר האלמנות¹¹⁰.

103) כגון שהיתה שניה לו (אם אמו). (104) שהיו אחים מן האב ולא מן האם (ראה יבמות פד. וברש"י שם). (105) לקמן פ"ו הי"ג. (106) כשבא עליה וקנאה, ועכשיו רוצה להוציא - אין לה כתובה (יבמות פה.). אבל אם רוצה להשהותה אצלו, צריך שיכתוב לה כתובה, שהרי אסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. וה'אור שמח' מפרש את דברי רבינו, שאינו כותב לה שום כתובה אפילו כשירצה לקיימה אצלו, הואיל ויש לה תוספת, כמבואר בסמוך בדברי רבינו, והרי אינה קלה בעיניו להוציא, שיצטרך לשלם לה התוספת. ולפיכך במקרה השני, כשמחלה לבעל על הכתובה, הרי מחלה גם על התוספת, ונשארה קלה בעיני היבם להוציא, כאן ציין רבינו: "צריך היבם לכתוב לה כתובה", כמבואר לעיל פכ"ב מהל' אישות הי"ד. (107) שיש לה תוספת שהתחייב לה אע"פ שאין לה עיקר כתובה, והטעם מבואר לעיל (שם פכ"ד ה"ג). (108) למרות שהיתה מותרת לו. (109) שהרי בעלה עצמה אם רצה לקיימה אחרי שמכרה או מחלה לו כתובה, חייב לחזור ולכתוב לה שלא תהא קלה בעיניו להוציא, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. (110) שכתובתן מנה. ואין זה סכום הכתובה שהיה רשום בכתובתה שמכרה לבעלה. השווה לעיל פכ"ב מהל' אישות הי"ד ובביאורנו שם, ולהלן פ"ד הל"ב והערה קפד.

יח. היבמה קדם שיבוא עליה יבמה או קדם שיחליץ לה הרי היא אסורה להנשא לזר, שנאמר: לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר. ואם נשאת לאחר ובעל - לוקה הוא והיא¹¹¹. ומוציאה בגט¹¹², ואפלו היו לו פמה בנים ממנה¹¹³. ונאסרה עליו¹¹⁴ ועל

לקבל - ויחלוץ ויתן כתובהה" (פכ"ה מהל' אישות הי"ג). (82) ממתנת לו להתייבם, אחרי שמת בעלה. (83) נשטפה שדהו ונתלקלה. כלומר, מזלו גרם. (84) כדין האשה שנולדו בה מומין אחר שנתארסה, המבואר לעיל פכ"ה מהל' אישות ה"ד, ומקורו בכתובות עה, א.

טו. יבמה שנדרה הנה מיבמה בחיי בעלה⁸⁵, או שנדרה הנה מפל היהודים⁸⁶ - כופין אותו שיחליץ לה ותטל כתובהה⁸⁷. ואם נדרה לאחר מיתת בעלה⁸⁸ - מבקשים ממנו שיחליץ לה⁸⁹; ואם לא רצה - הרי זו מורדת⁹⁰. וכן אם נתפונה בנדרה אפלו בחיי בעלה כדי שלא ייבם אותה - אין כופין אותו לחליץ⁹¹, אלא אם כן מרדה, ותצא בלא כתובה⁹².

(85) שלא תהנה ממנו, ולא פירטה הנאת תשמיש, שלא נתכוונה לפטור עצמה ממנו לאחר מיתת בעלה (יבמות קיא: וברש"י.). (86) שלא תיבעל להם, שהתשמיש קשה לה, ונתכוונה להפיס דעתו של בעלה שלא יחשדנה כי נתנה עיניה באחר (שם קיב. וברש"י.). (87) שהרי אינה יכולה להתייבם מחמת נדרה, ואין לה דין מורדת, כי לא נתכוונה להפטור מן היבום (שם כרב, דאמר: "יבם אינו כבעל", וכפירוש ה'תוספות' שם). (88) שנתכוונה להפטור מן היבום. (89) ואם יסכים מרצון, יחלוץ לה ויתן כתובהה (שם קיא:). (90) וכופים אותו לחלוץ - ותצא בלא כתובה, כמבואר לעיל ה"י. (91) וליתן לה כתובהה, שיכול לומר רצוני לייבמה, והעיכוב ממנה הוא, שהיא הגורמת. (92) כלומר, אינך יכול לכופף אותו לחלוץ וליתן כתובה, אלא לכופף כדין מורדת שאינה מקבלת כתובה ('חזון איש' ע"פ המגיד-משנה).

טז. יבמה שתבעה היבם לחליצה, והיא אומרת: איני חולצת ולא נוטלת כתובה, אלא אשב בבית בעלי⁹³ וכשאר כל האלמנות⁹⁴ - אין שומעין לה, שהרי הקנו אותה לזה מן השמים⁹⁵, רצה - מיבם, רצה - חולץ⁹⁶ ונותן כתובה. ולא עוד, אלא אפלו אמרה: אני נזונה משלי ואשב עגונה⁹⁷ כל ימי חיי - אין שומעין לה⁹⁸; שהרי היבם אומר לה: כל זמן שאת זקוקה⁹⁹ לי אין נותנין לי אשה אחרת¹⁰⁰. ואפלו הנה נשוי - אפשר שישא אשה אחרת¹⁰¹, או תהיה לו מריבה בתוך ביתו מפיני היבמה¹⁰².

(93) בבית שגר בעלי המת, ואתון מנכסיו. (94) ראה לעיל בפ"ח מהל' אישות ה"א. (95) במיתת בעלה, ולא מדעתו בחר בה היבם. (96) כתובות סד, א: "תבע לחלוץ נוקקין לו". וכן פירשו ה'תוספות' שם, דיבור-המתחיל תבע לחלוץ. וכן אמרו ביבמות לט, ב - שביבם הדבר תלוי, שנאמר: "אם לא יחפוץ האיש" - הכל כרצונו, רצה - מייבם, רצה - חולץ. (97) קשורה לבעלי ולזכרו, לא להנשא לאיש אחר, מלשון הכתוב (רות א, יג): "הלהן תעגנה". (98) אלא חולצת בעל כרחה. (99) קשורה. (100) כתובות, שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעלה למדינת הים". (123) בלא קידושין. (124) כשהיא שומרת יבם, ועדיין לא חלצה ולא נתייבמה. (125) שאינה כאשת איש החמורה, הואיל ואין בה אלא איסור לאו (סוטה יח:). ואינה דומה לנשאת לאחר, שנאסרה על יבמה, כמבואר לעיל הי"ח, כי שם יש לחוש, שיאמרו: חלץ לה יבמה ונישאת וחזר לכונסה והרי זה נושא חלוצתו, אבל זנות אין לה קול כל-כך, וידעו שפריצות היא מצדה ולא יחשדו בה שחלצה (רש"י לגיטין פ:). ואם יבמה כהן, נאסרה עליו, שהרי נבעלה לאסור לה ונעשתה זונה, וכהן אסור בזונה (ראה בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"א; ובפ"ט ה"ה, ובשו"ע אה"ע"ז סי' קנט ס"ג).

כא. כָּל יְבָמָה שֶׁהִיא סֵפֶק מִדְּבָרֵיהֶם¹²⁶ אִם יֵשׁ עֲלֶיהָ זְקָת יָבָם¹²⁷ אוֹ אֵין עֲלֶיהָ זְקָת יָבָם, כְּגוֹן יְבָמָה שֶׁנִּלְדָה וְלֹד שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו¹²⁸ וּמֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁדִּינָהּ שֶׁתְּחַלֵּץ מִסֵּפֶק מִדְּבָרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנו¹²⁹, אִם הִלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר קִדּוּם חֲלִיצָה - חוֹלֵץ לָהּ יְבָמָה וְתֹשֵׁב עִם בַּעְלָהּ¹³⁰. וְאִם נִתְקַדְּשָׁה לְכַהֵן, שֶׁהוּא אָסוּר בְּחֲלוצָה - אֵינּוּ חוֹלֵץ לָהּ¹³¹; שְׂאִין אוֹסְרִין עַל זֶה אֲשֶׁתּוֹ מִשּׁוּם סֵפֶק דְּבָרֵיהֶן¹³². גְּרֻשָׁה הַכֹּהֵן אוֹ מֵת - הָרִי זֶה חוֹלֵץ¹³³, וְאַחַר כֵּן מִתְּרַת לְאַחֲרִים לְכַתְּחֵלָה.

(126) מדברי חכמים. (127) קשר עם היבם, להתייבם או לחלוץ. (128) כלומר, שאינו ידוע אם נולד לתשעה חדשים, אבל סימניו גמרו, שהוא שלם בשערו ובצפרוניו, ומן התורה הוא ולד גמור. (129) לעיל פ"א ה"ה, ועיי"ש בהערה כט. (130) ואינה צריכה קידושין שניים. (131) יבמות לו, ב וברי"ף שם, וכל-שכן אם נישאת קודם חליצה, שאין מוציאים אותה מתחת בעלה, כמבואר ברי"ף שם, וכן בשו"ע אה"ע"ז סי' קסד, סי"ז. (132) שמן התורה ולד גמור הוא, הואיל וגמרו סימניו - ואין עליה זיקת יבם. (133) שהרי לא התירוה לבעלה בלא חליצה אלא כדי שלא לאסרה עליו, וכיון שגירשה אין צורך להתירה בלא חליצה (מגיד-משנה). אולם בשלטי הגיבורים' לרי"ף שם כתוב: שמאחר שהתירוה לכהן בלא חליצה, אם מת הכהן אין מצריכים אותה לחלוץ אפילו אם רוצה להנשא לישראל, שמאחר שהותרה - הותרה.

~ יום שני י"א סיון ~

פָּרָק שְׁלִישִׁי

(1) ביאר בו רבינו נאמנות לומר זה בני לפטור מן היבום, וזה אחי לחייב ביבום, מי נאמן לומר מת היבם.

א. הָאוֹמֵר 'זֶה פְּנִי', אוֹ שֶׁאָמַר 'יֵשׁ לִי פְּנִים'² - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וּפּוֹטֵר אֶת אֲשֶׁתּוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיְבּוּם³.

(2) ואין אשתי זקוקה (לאחר מותי) לייבום. (3) ואפילו הוחזק שיש לו אחים אינה זקוקה להם, שאילו רצה היה פוטר בגט ומה לו לשקר, לפיכך נאמן להתירה ולפוטר מזיקת יבום, ומה גם, שאין דיבורו סותר את "חזקתו

יְבָמָה¹¹⁵. וְיְבָמָה חוֹלֵץ לָהּ, וְאַחַר כֵּן תְּהִיָּה מִתְּרַת לְאַחֲרִים.

(111) כדרך שלוקין על כל מצוות לא-תעשה המנויות בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ד. ואם נישאה ועדיין לא נבעלה - אינם לוקים. (112) אפילו כשלא נבעלה עדיין, שהרי אפילו נתקדשה בלבד צריכה גט, כמבואר בסמוך הי"ט. (113) אין אומרים: יחלוץ לה יבמה ותשאר תחת בעלה, שלא להוציא לעז על בניה שהם פסולים, אלא אסורה עליו עולמית. (114) ואפילו לא נבעלה עדיין, הואיל ונישאה הרי זו בחזקת בעולה ונאסרה, כמו שכתב רבינו בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג: כהן שנשא אשה מאיסורי כהונה אע"פ שלא נבעלה נתחללה, שכל נשואה בחזקת בעולה היא ('מעשה רוקח'), אלא שאינם לוקים אם לא נבעלה ודאי. (115) שהיא דומה לאשת איש שנשאת ובה בעלה, שאסורה על זה ועל זה (יבמות צב: וברי"ף שם ע"פ הירושלמי' שם פ"י, ה"ד). אלא שאין בניה מן השני ממזרים, שיבמה לשוק אינה אלא איסור לאו בלבד, ואין ממזר מאיסור חייבי לאוין. ראה פט"ו מהל' איסורי ביאה ה"א-ב.

יט. נִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר¹¹⁶ - לֹא נֶאֱסְרָה עַל יְבָמָה¹¹⁷, אֲלָא נּוֹתֵן לָהּ הָזֵר שֶׁקִּדְּשָׁה גִט¹¹⁸ וְיְבָמָה מֵיָבָם אוֹ חוֹלֵץ. וְאִם הָיָה יְבָמָה כַּהֵן, שְׂאִינּוּ יְכוֹל לְשֹׂא גְרוּשָׁה¹¹⁹ - תֵּצֵא מִן הָזֵר בְּגִט, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַחוּטָא נֶשְׁכָּר, וְיִחַלֵּץ לָהּ יְבָמָה¹²⁰.

(116) ועדיין לא נישאה לו. (117) שאינה גרושה מאשת איש שנתקדשה לאחר ובה בעלה, שלא נאסרה על בעלה הראשון, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ו. (118) שהרי קידושין תופסים ביבמה לשוק מספק, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ד, וצריכה ממנו גט. (119) ויש סברא שהכהן יחלוץ לה (שהרי לייבם אינו יכול, שגרושה היא) ותהא מותרת למקדש - לא אמרו כן אלא המקדש נותן לה גט. (120) שאלמלא חטאו היה היבם מייבמה, ועכשיו אסורה לו, ועל-ידי-זה תישאר ברשותו?! ואף לאחר החליצה, אסורה לו לעולם משום קנס - הואיל וקידשה שלא ברשות (רמב"ן).

כ. חֲזַר הָזֵר שֶׁגְּרָשָׁה מִן הָאֲרוּסִין וּנְשָׂאָה אַחַר שֶׁחַלֵּץ לָהּ יְבָמָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ¹²¹. אֲבָל אִם גְּרָשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין, וְחֲזַר וּנְשָׂאָה אַחַר שֶׁחַלֵּצה - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהִיא דוֹמָה לְאִשְׁתּוֹ אִישׁ שֶׁנְּשָׂאָה וְכָא בַּעְלָהּ, שֶׁהִיא אָסוּרָה עַל זֶה וְעַל זֶה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנו¹²². וְהַיְבָמָה שֶׁנִּתְּנָה¹²³ וְהִיא זְקוּקָה¹²⁴ - לֹא נֶאֱסְרָה עַל יְבָמָה¹²⁵, אֲלָא רָצָה חוֹלֵץ רָצָה מֵיָבָם.

(121) אע"פ שאסורה עליו משום קנס, כנ"ל - אין קונסים אותה להוציאה אחר שנשאה, שדי לנו להחמיר בזה רק לכתחילה (רשב"א, הובא במגיד-משנה). (122) לעיל פ"י מהל' גירושין ה"ז, וכן אמרו (יבמות צב:): "יבמה - קידושין אין בה, נישואין יש בה, דמיחלפא באשה שהלך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20) ולדעת הראב"ד אינו נאמן לומר: ניתן לבעלה בן, שאין זה דבר העשוי להגלות ואפשר שהוא משקר, אולם רבינו סובר, שאין האשה סומכת עצמה על העד בלבד, ואף היא מדקדקת ברבר ובודקת אם אמת הוא, כדי שלא תצטרך לצאת מבעלה לאחר הנישואין. 21) שאינו מתכוון להעיד ולהתירה להינשא לזר. 22) כי דין עד ביבמה כדין עד באשת איש.

ו. וְחָמֵשׁ נְשִׁים שְׂאִין מְעִידוֹת זֹו לְזֹו שְׁמַת בְּעֵלָהּ²³, כִּף אֵין מְעִידִין לָהּ שְׁמַת יְבָמָהּ²⁴. וְדִין עֲדוֹת זֹו כְּדִין אוֹתָהּ עֲדוֹת²⁵ לְעֵנֶן עֲדִים שְׁמַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה בְּמִיתַת הַיָּבָם²⁶ וְלִכְל דְּבָר²⁷.

23) שחזקתן שונאות זו את זו. 24) שמתכוונות לקלקלה, שתינשא לזר ואחרי כן תצטרך לצאת ממנו. 25) של מיתת הבעל. 26) שהעד הראשון המעיד על מות היבם נאמן כשניים, ואם אחר כך יבוא עד אחר ויכחישנו אין השני נאמן. 27) כגון הפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן לעדות זו.

ז. שְׁתֵּי יְבָמוֹת²⁸ שִׁבְּאוּ מְמַדִּינַת הַיָּם, זֹו אוֹמְרַת 'מַת בְּעֵלִי' וְזֹו אוֹמְרַת 'מַת בְּעֵלִי' - זֹו אֲסוּרָה²⁹ מִפְּנֵי בְּעֵלָהּ שֶׁל זֹו³⁰, וְזֹו אֲסוּרָה מִפְּנֵי בְּעֵלָהּ שֶׁל זֹו; שְׂאִין יְבָמָתָהּ נֶאֱמָנַת לְהַעֲדִיד לָהּ שְׁמַת יְבָמָהּ³¹, כְּמוֹ שִׁבְּאַרְנוּ.

28) נשי שני אחים. 29) להינשא לזר. 30) שהוא יבמה וזקוקה לו, ואינו בפנינו שתחלוץ לו. 31) ושמה הוא חי.

ח. הִיָּה לְאַחַת מֵהֶן עַד שְׁמַת בְּעֵלָהּ - זֹו שְׂיֵשׁ לָהּ הָעֵד עוֹמְדַת בְּאֲסוּרָה³², שְׂאִינָהּ אֲסוּרָה מִפְּנֵי בְּעֵלָהּ אֶלָּא מִפְּנֵי יְבָמָהּ³³; וְזֹו שְׂאִין לָהּ עַד מִתְּרַת, שֶׁהָרִי הָעֵד הָעֵד שְׁמַת יְבָמָהּ, וְהִיא נֶאֱמָנַת לֹאמַר שְׁמַת בְּעֵלִי.

32) להינשא לזר. 33) שאין עדות על מות יבמה, אלא יבמתה, והיא אינה נאמנה לה.

ט. הִיָּה לְזֹו בְּנִים³⁴ וְלֹזֹו אֵין בְּנִים - זֹו שְׂאִין לָהּ בְּנִים אֲסוּרָה³⁵, וְזֹו שְׂיֵשׁ לָהּ בְּנִים מִתְּרַת³⁶. הִיָּה לָהֶן יָבָם אַחַר כָּאֵן - הָרִי זֶה מֵיָּבָם לְשִׁתְּיָהּ³⁷.

34) מבעלה, ואינה זקוקה לייבום. 35) בגלל זיקתה ליבמה. 36) ובגמרא שם אמרו: "לזו עדים ובנים ולזו לא עדים ולא בנים שתייהן מותרות", שאין כאן זיקת ייבום, זו מפני בניה, וזו בעידי חברתה. 37) שהרי משני בתים הן, ואין אחת פוטרת את חברתה.

י. מַת זֶה הַיָּבָם שְׂיֵבָם אוֹתָן³⁸ - אֲסוּרוֹת לְהַנְשֵׂא לְזָר, כְּשֶׁהָיָו בְּתַחֲלָהּ³⁹. נִתְּנָבְמוּ וְנִתְּנָרְשׁוּ⁴⁰ - הָרִי אֵלוֹ מִתְּרוֹת לְזָר.

38) ולא הניח בנים, נמצאו שתייהן זקוקות (מצד מיתת היבם) ליבמיהן שבמדינת היבם, שמא חיים הם. 39) לפני

באחים", שאפילו אם יש לו אחים, הואיל ויש לו בנים הרי זו פטורה מיבום.

ב. אָמַר 'זֶה אָחִי', או שְׂאֵמַר 'יש לי אחין' 4 - אינו נֶאֱמָן לְאָסֵר אֶת אִשְׁתּוֹ⁵ וְלְהַנִּיחָהּ זְקוּקָה לְיָבָם; שֶׁהָרִי זֶה מִתְּפִינֵן לְאֲסוּרָה לְאַחַר מוֹתוֹ⁶.

4) והרי היא זקוקה ליבום, והיא הייתה עד כה בחזקת שאינה זקוקה לייבום. 5) להינשא לאחרים עד שתחלוץ. 6) ואינו נאמן להוציאה מחזקתה הקודמת שאינה זקוקה.

ג. הִיָּה מְחֻזַּק שְׂיֵשׁ לוֹ אָחִין, וְאָמַר בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ⁷ 'אֵין לי אָחִין' 8 - אֵינוֹ נֶאֱמָן⁹. וְכֵן אִם אָמַר עַל מִי שֶׁהֻחַזַּק אָחִיו 'אֵין זֶה אָחִי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן¹⁰. לֹא הִיָּה מְחֻזַּק בְּאָחִין, וְיֵצֵא קוֹל שְׂיֵשׁ שָׁם עֲדִים שְׂיַעֲדִידוּ שְׂיֵשׁ לְבַעֲלָהּ אָחִין, וְהָעֲדִים בְּמִדִּינַת אַחֲרַת, אֶפְלוֹ אָמַר הוּא בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ 'אֵין לי אָח' - הָרִי זֹו חוֹשֶׁשֶׁת¹¹, וְתַמְתִּין¹² עַד שִׁיבְּאוּ הָעֲדִים שְׂאֵמְרוּ¹³ וְיִשְׂאֵלוּ¹⁴.

7) שהיא שעה רצינית ואינו עשוי לשקר בשעה זו. 8) והרי היא פטורה מזיקת יבום. 9) ואינו נאמן במה שבידו לגרשה כי אין "מיגו" מועיל נגד חזקה, והרי הוחזק שיש לו אחים ואין נאמינו שאין לו, אולם ב"אמר יש לי בנים" אינו סותר את חזקת האחים ולפיכך נאמן. 10) לבטל החזקה הקודמת, והרי היא זקוקה לייבום. 11) לקול, ואפילו לא הוחזק הקול בבית דין. 12) מלהינשא לאחרים, שמא יש בקול ממש והרי היא זקוקה לייבום. 13) אחרים עליהם, שהם יודעים שיש לו אחים. 14) ייבדקו, מכיוון שאפשר לברר ולעמוד על הדבר מפי עדים - עלינו לברר ולא נקל באיסור אשת איש.

ד. מִי שֶׁזָּנָה עִם אִשָּׁה, בֵּין פְּנוּיָהּ בֵּין אִשְׁתּוֹ אִישׁ, וְנִתְּעַבְּרָה, וְאָמַר: זֶה הָעֵבֶר מִמֶּנִּי הוּא, וְאֶפְלוֹ הִיא מוֹדָה לוֹ - אָף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּנוּ לְעֵנֶן יִרְשָׁה¹⁵, הָרִי זֶה סִפֵּק לְעֵנֶן יְבוּם¹⁶. כִּשְׁם שֶׁזָּנָתָה עִם זֶה, כִּף זָנָתָה עִם אַחַר, וּמֵאֵין יוֹדַע הַדְּבָר שֶׁזָּנָה בָּנוּ וְדָאִי? וְהָרִי אֵין לוֹ חֻזְקָה¹⁷, אֶלָּא לְעוֹלָם סִפֵּק הוּא¹⁸. וְלִהְיָחֳמִיר דָּנִין בּוֹ, וְחוֹלְצַת וְלֹא מִתְּיַבְּמַת¹⁹.

15) שהרי אם ירצה יכול לתת לו את נכסיו במתנה. 16) אם נאמן לומר שזה בנו. 17) שהרי מתחילת לידתו הוא בספק זה. ואין אתה יכול לומר בו העמדנו על חזקתו הקודמת. 18) שמא אינו בנו וזקוקה לייבום. 19) שמא הוא בנו ואסורה ליבם.

ה. נֶאֱמָן עַד אַחַד לְהַעֲדִיד לְיָבָמָה שְׁמַת בְּעֵלָהּ, וּמִתְּיַבְּמַת עַל פִּי; או שְׁמַת יְבָמָה או שְׁנַתָּן לְבַעֲלָהּ בֵּן, לְהַתִּירָהּ לְזָר²⁰. אֶפְלוֹ עֵבֶד או אִשָּׁה או עֶבֶד מְסִיחַ לְפִי תַמּוּ²¹ מְעִיד בְּמִיתַת הַיָּבָם כְּמוֹ שְׂמַעֲדִיד בְּאִשְׁתּוֹ אִישׁ לְהַתִּירָהּ, כְּמוֹ שִׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת גְּרוּשִׁין²².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואינה זקוקה לייבום. (58) שהרי היה לה בן. וגם עכשיו אינה מוציאה עצמה מחזקתה. (59) שהרי הייתה בחזקת מותרת לזר ואינה זקוקה לו, ויש לחוש שמא מחמת אהבתה אליו היא משקרת. (60) להחמיר, לא להתירה לזר, שהרי לדבריה זקוקה היא לייבום, ועשתה עצמה חתיכת איסור להינשא לזר. (61) כדי שתהיה מותרת לזר.

יד. הלקה היא ובעלה בלבד⁶², ובאה ואמרה 'נתן לי בן במדינת הים ומת ואחר כך מת בעלי'⁶³ - נאמרה ומתנבמת; שהרי הייתה בחזקת התר לייבמה בעת שהלקה. אמרה 'מת בעלי ואחר כך מת הבן שנתן לי'⁶⁴ - אינה נאמנת לפטר עצמה מן היבום ומן החליצה⁶⁵. וחוששין לדבריה⁶⁶, וחולצת ולא מתנבמת.

(62) ויש לה יבם והרי היא בחזקת זקוקה לו. (63) נמצאת שהיא זקוקה ליבם. (64) ואינה זקוקה עוד לייבום. (65) שהרי הוחזקה זקוקה. (66) לא להתייבם, שהרי עשתה עצמה חתיכת איסור על היבם.

טו. במה דברים אמורים⁶⁷? כשהייתה פסולה לפנהיה מתחלה⁶⁸, כגון שהייתה גרושה או חללה⁶⁹, או שאמרה 'במערה היינו כשמת⁷⁰'; אבל אם אין הדבר בן - אינה חולצת. שמא תחליץ ויבואו עדים ויעידו שהדבר כמו שאמרה והפעל מת תחלה⁷¹, ונמצאת חליצה זו אינה פלוס, ותנשא לכהן, ויראה הרואה אותה שחלצה ונשאת לפהן וידמה שהחלוצה מתרת לפנהיה, והוא אינו יודע בעדים שפאו. לפיכך לא תחליץ ולא תתנבם, אלא תשא בחזקת זקוקה כשנצאה עד שיבואו עדים.

(67) שהיא חולצת על סמך דבריה. (68) טרם שנישאה לבעלה זה. (69) שנולדה מאיסור כהונה, כגון שאמה הייתה גרושה ונישאה לאביה הכהן, הרי בתם חללה ואסורה להינשא לכהן. (70) ואין איש עמנו לבוא ולהעיד מי מת תחילה האב או הבן. (71) לפני שמת הבן, ואינה זקוקה ליבם.

טז. וכן אשה שהלך בעלה וצרתה⁷² למדינת הים, ובאו שנים ואמרו לה⁷³ 'מת בעליך' - הרי זו לא תחליץ ולא תתנבם לעולם, עד שיודע אם ילדה צרתה⁷⁴ או לא ילדה. ולמה לא תחליץ אחר תשעה חדשים⁷⁵ ממיתת הבעל ותהיה מתרת לזר על פל פנים⁷⁶, שאם ילדה צרתה⁷⁷ - הרי נפטרה זו, ואם לא ילדה - הרי נחלצה? גזרה שמא יודע אחר החליצה שילדה צרתה וילד של קנימא, ונמצאת זאת שאינה חלוצה⁷⁸, ותנשא לכהן אחר שנחלצה, ויאמר הרואה שלא ידע בעדים שפאו שהחלוצה מתרת לכהן, ויעיד שראה אותה נשאת לפנהיה על פי בית דין. לפיכך, אם הייתה אסורה לפנהיה

הייבום, שאין האחת נאמנת כלפי חברתה להעיד שמת יבמה. (40) מיבמן. והוא הדין אם מת יבמן והניח בנים, שאין זקוקות עוד לייבום.

יא. אף על פי שהאשה נאמנת לומר 'מת בעלי ותנשא'⁴¹ או תתנבם⁴², אין היבמה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא לזר; הואיל והוא אסור לא⁴³, שמא יהיה קל בעיניה⁴⁴. וכן אין היבם נאמן לומר 'מת אחי' שייבם את אשתו, שמא עיניו נתן בה⁴⁵. ואין האשה נאמנת לומר 'מתה אחותי' שתפגס לביתה, ואין האיש נאמן לומר 'מתה אשתי' שישא את אחותה, עד שיעידו שני עדים שמתה אחותה ואחר כך תפגס לביתה; שלא האמינו עד אחד אלא משום התרת עגונה⁴⁶, כמו שבארנו⁴⁷.

(41) לזר, באופן שאינה זקוקה לייבום, כגון שיש לו בנים, או אין לו אחים. (42) כשהיא זקוקה ליבם. (43) האמור בתורה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". (44) ולא תדקדק היטב אם מת יבמה, בניגוד לאומרת מת בעלי, שהוא איסור "אשת איש" וענשו מיתת בית דין, ובניה מהשני ממזרים. (45) שהרי אפילו חכם שאסר את האשה על בעלה בנדר, הרי זה לא יישאנה, שמא עיניו נתן בה. (46) שאינה יכולה להינשא לשום איש בעולם, אם לא נקבל עדותו. אבל זו יכולה להינשא לאחרים, וכן גיסה יכול לישא לו אחרת. (47) "שלא תשאנה בנות ישראל עגונות".

יב. לפיכך⁴⁸, האשה שהלקה היא ובעלה⁴⁹ וייבמה למדינת הים, ובאה ואמרה 'מת בעלי ואחר כך מת יבמי', או שאמרה 'מת יבמי ואחר כך מת בעלי' - הרי זו אינה נאמנת⁵⁰. אבל אם הלקה היא ובעלה בלבד⁵¹, ובאה ואמרה 'נתן לי יבם במדינת הים ומת'⁵², בין שאמרה 'מת יבמי ואחר כך מת בעלי' בין שאמרה 'מת בעלי ואחר כך מת היבם שנתן לי' - הרי זו נאמנת⁵³; שהפה שאסר⁵⁴ הוא הפה שהתיר⁵⁵.

(48) הואיל ואינה נאמנת לומר: "מת יבמי". (49) ואין לבעלה בנים והרי היא בחזקת זקוקה ליבם. (50) להינשא לזר, והרי היא בחזקת זקוקה לייבום. (51) ולא היה כאן יבם, והרי היא בחזקת היתר לזר. (52) שילדה חמותי במדינת הים בן. (53) להינשא לזר. (54) שאמרה ניתן לי יבם והחזיקה עצמה זקוקה לייבום. (55) שהרי אמרה מת יבמי.

יג. האשה שהלקה היא ובעלה ובנה למדינת הים, ובאה ואמרה 'מת בעלי ואחר כך מת בני' - נאמנת⁵⁶; שהרי הייתה בחזקת התר לזר⁵⁷ בעת שהלקה⁵⁸. אמרה 'מת בני ואחר כך מת בעלי' - אינה נאמנת להתיבם⁵⁹. וחוששין לדבריה⁶⁰, וחולצת⁶¹ ולא מתנבמת.

(56) להינשא לזר. (57) אם ימות הבעל. שהרי יש להם בן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כרת. 92) נמצאת זו אסורה ליבמה, ואיסור אשת אה שלא במקום מצוה הוא בעונש כרת. 93) ההודעה האחרונה, אף על פי שהייתה שוגגת ואנוסה. 94) כי הלכה היא יש ממזר מחייבי כריתות.

פָּרָק רְבִיעִי

1) ביאר בו רבינו דיני מצות חליצה וסדרה ומה מעכב בה, ומי חולצים, דיני הנעל וצורתו, דיני הרקיקה, מה בין "אינה חליצה" לבין "חליצה פסולה", נוסח גט חליצה, נוסח כתובת יבמין וכתובת כל אשה.

א. פיצוד מצות חליצה? היבמה הולכת אחר היבם במקום שהוא שם², ובאה לדינין, והן קוראין לו ונותנין לו עצה ההוגנת לו ולה. אם עצה טובה לנבם³ - יועצין אותן לנבם⁴; ואם עצה טובה לחליץ, כגון שהיתה היא ילדה והוא זקן או היא זקנה והוא ילד - יועצין אותו לחליץ⁵.

2) במקום דירתו, ויש שם בית-דין, שנאמר (דברים כה, ח): "וקראו לו זקני עירו" - ולא זקני עירה (סנהדרין לא:). 3) ששניהם מתאימים זה לזה. 4) ובכתי" התימנים: אותו [וכן נכון, שהכל תלוי ברצונו]. 5) יבמות קא, ב: "אומרים לו: מה לך אצל ילדה; מה לך אצל זקנה, כלך אצל שכמותך, ואל תכניס קטטה לתוך ביתך".

ב. וצריכין הדינין לקבוע מקום⁶ שישבו בו, ואחר כך תחליץ שם בפניהם; שפאמר: ועלתה יבמתו השערה⁷ אל היבנים וגו'. לא נועדו⁸ ולא קבעו מקום אלא נקרו נקרה⁹, ונקראת¹⁰ היא והוא לפניהן וְחִלְצוּ - חליצתה כשירה¹¹.

6) לומר, נלך למקום פלוני לחלוץ (אהע"ז סי' קסט, ס"ד), כדי לפרסם הדבר שנפטרה מיבמה ויזדמנו לה קופצים לישא אותה, ושהיא חלוצה ולא תינשא לכהן (רש"י ויבית הבחירה להמאירי" ביבמות שם, ו'בית שמואל' ס"ה ס"ק ה). 7) "השערה" משמע, מקום המזומן לכך (רש"י שם). 8) לא נדברו ביניהם מתחילה לילך שם. 9) כלשון הכתוב (שמואל-ב א, ו) "נקרא נקריתי", כלומר נזדמן הדבר במקרה שחברי בית-הדין באו שם. 10) ובכתי" התימנים: ונקרית. 11) שלא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדינים לקבוע", ולשון "צריך" משמעה רק לכתחילה (הגר"א באהע"ז שם).

ג. ומלמדין אותה ואת היבם לקרות, עד שהוא והיא יהיו רגילין¹², ותהיה יכולה לקרות 'לא אבה' בנשימה אחת, ואחר כך תאמר 'במי', פדי שלא יהיה משמע דבריה אבה בפי¹³.

12) שסדר חליצה כך הוא: היא קוראה תחילה "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי" ואח"כ הוא אומר "לא חפצתי לקחתה", להלן ה"ט. 13) שאם תפסיק בין לא, לתיבה "אבה" - יהיה משמע: לא! - אינו ממאן, אלא - אבה יבמי (יבמות קז: וברש"י). וכן על היבם לקרוא

מִתְחַלְצָה⁷⁹ - הרי זו חולצת לאחר תשעה ותנשא לזר. אבל זו הצרה שהיתה עם בעלה פשמת - מתמין תשעים יום פשאר היבמות⁸⁰ ותחליץ או תתיבם, ולא תחוש לצרתה שפמדינה האחרת⁸¹, הואיל ולא היה בעלה עמה במדינה⁸².

72) שהיו לו שתי נשים, שהן צרות זו לזו. 73) לזו שנשארה כאן. 74) מבעלה. ואז תינשא לזר, כי הוולד פוטרה מן הייבום. 75) כי בתוך תשעה חדשים אינה יכולה לחלוץ, שמא צרתה מעוברת ואין הוולד של קיימא, וחליצת מעוברת אינה חליצה, אפילו כשהחולצת עצמה אינה מעוברת אלא צרתה מעוברת. 76) צדדים. 77) לאחר תשעת חדשי העיבור. 78) שהרי חלצה שלא לצורך. 79) שהייתה גרושה או חללה כשנישאה לו. 80) שאינן חולצות או מתייבמות אלא לאחר תשעים יום מיום מיתת הבעל, לדעת אם מעוברות הן אם לא. 81) שנשארה כאן שמא מעוברת היא. 82) אם כן לא נתעברה ממנו.

יז. האשה שמת בעלה⁸³ והיתה לה חמות במדינת הים - אינה חוששת שפא ילדה חמותה וכבר נתן לה יבם במדינה אחרת⁸⁴, שלא גזרו בדבר זה; אלא נעמיד אותה על חזקתה, והרי היא מתרת⁸⁵. והוא הדין לאשה שמת בעלה והיה לו בן במדינה אחרת - הרי זו מתרת לזר; ואין חוששין שפא מת הבן⁸⁶, אלא העמיד אותה על חזקתה⁸⁷.

83) ולא הניח בנים ולא היה לו אה. 84) וזקוקה לו. 85) להינשא לזר. 86) "שמא מת לא חוששים", והעמידה על חזקתו שהוא חי. 87) הקודמת, שהייתה בחזקת היתר לזר.

יח. יצאת חמותה מעברת - הרי זו חוששת, ולא תנשא לזר עד שתדע מה היה סוף עבור חמותה, שפא נולד לה יבם קדם מיתת הבעל⁸⁸.

88) והרי היא זקוקה לו עד שתחלוץ ממנו. ודקדק לכתוב "קודם מיתת הבעל", שאילו נולד היבם לאחר מיתת הבעל אינה זקוקה לו ליבום, שהרי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

יט. האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים, ובאו ואמרו לה: מת בעליך ואחר כך מת בנך⁸⁹, ונשאת, ואחר כך נודע שחלופה היו הדברים⁹⁰ - תצא, והנולד פשרו⁹¹. אמרו לה: מת בנך ואחר כך מת בעליך, ונתיבמה, ואחר כך נודע שהיו הדברים חלופה⁹² - תצא, והולד שנולד לפני השמועה⁹³ או לאחר השמועה ממזר⁹⁴.

89) והרי היא מותרת לזר. 90) שבנה מת לפני בעלה, וזקוקה היא ליבם ואסורה לזר. 91) כי בנישואי יבמה לזר אין אלא איסור לאו בלבד ואין ממזר אלא מחייבי איסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בנשימה אחת: "לא חפצתי" שלא יהא משמע דבריו: חפצתי לקחתה.
 ד. ומאחר שתהיה רגילה לקרות, אף על פי שלא קראה בנשימה אחת - אין מקפידין על זה; אכל אם אינה יכולה - מרגילין אותה עד שתדע¹⁴.
 (14) הרי"ף שם, ע"פ הכלל הידוע (יבמות קד): "כל הראוי לבילה (בלילת השמן במנחה) - אין בילה מעכבת בו, וכל שאין ראוי לבילה - בילה מעכבת", השווה ה' מעשה הקרבנות פי"ז, ה"ו.
 ה. והחליצה ביום ולא בלילה¹⁵, ובפני שלשה שיודעין להקרות¹⁶. ואם אחד מן השלשה גר - פסול. ואפלו היה אביו גר ואמו ישראלית - לא תחליץ, עד שיהיה אביו ואמו מישראל¹⁷. ומצותה¹⁸ בחמשה, כדי לפרסם הדבר¹⁹. ואותן השנים - אפלו היו עמי הארץ²⁰.
 (15) יבמות קד, א - כדעת רבי אלעזר. מפני שהחליצה דין היא, ועל פיה גובה כתובתה, והתחלת דין אינה אלא ביום, כמבואר בסנהדרין לד, ב. וראה להלן הט"ו. (16) את היבם והיבמה, ואפילו הם הדיוטות (יבמות קא). ואין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אפילו אם אינם יודעים להקרות (להלן הט"ו). (17) שם קב, א. שנאמר (דברים כה, י): "ונקרא שמו בישראל" - משמע שיהא ישראל מכל צדדים (רש"י). (18) לכתחילה. (19) שם קא, ב. שהיא חלוצה ולא תינשא לכהן, וגם שיבואו אנשים ויקפצו לישאנה (רש"י). (20) שאינם יודעים להקרות, ואפילו לכתחילה אין צורך שיידעו, כי הרי הם אינם צריכים להקרות. וראה למעלה הערה יד.

ז. ואחר כך עומדת ויורקת בארץ כנגד פניו רק הנראה לדמיון³⁴. שמצות חליצה, שיהיו שניהן עומדין בפשעת קריאה ובפשעת ריקה³⁵, וצריכין הדיינין לראות הרק הניצא מפייה³⁶. ואחר כך מקריין לה: פכה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחריו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.
 (34) שם קו, ב: שנאמר "לעיני הזקנים... וירקה", וראה להלן הכ"ג. (35) הואיל והריקה צריכה להיות לעיני הדיינים, הרי היא כידין ואין דין אלא בעמידה. (36) יבמות קו, ב.

ח. הפל בלשון הקדש³⁷, שנאמר: פכה - בלשון הזה³⁸. וכל היושבין שם עונים אחריה³⁹ חלוץ הנעל שלש פעמים. וצריך שתתפונ היבמה שתחליץ לו, ויתפון הוא שחליץ לה. ויעשו מעשים אלו לשמן⁴⁰. והסומא אינו חולץ⁴¹; שנאמר: וירקה בפניו, ואין זה רואה הרק⁴².

(37) בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, ומסתיימת בתיבות: "שלוש פעמים". (38) משמעות "ככה" - כלשון זו תאמר (סוטה לב. וברש"י). (39) יבמות קו, ב: "מצוה על כל העומדים שם (הנמצאים שם, טור' אהע"ז סי' קסט, ומפרש ה'תוספות יום טוב' שם: בין יושבים ובין עומדים) לומר חלוץ הנעל". וראה בגמרא שם: "היינו יושבים לפני רבי טרפון... ואמר לנו: ענו כולכם חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל". וכתב בעל 'הלכות גדולות' (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות'): "מפני מה חולצת נעלו? שכך אמר הקב"ה למשה: אמור ליבם שלא ירצה לייבם: רשע! בגופך היית יכול לקיים [מצות ייבום] ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעלך כאבל וכמנודה, שדרכם להיות יחפים, מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים זרע לאחיק - לכך וירקה בפניו טיפה סרוחה, והדיינים עונים: חלוץ הנעל - כאבל; חלוץ הנעל - כמנודה; חלוץ הנעל - כמורד במצוה". (40) לשם מצות חליצה (יבמות קב:). (41) לכתחילה, אבל בדיעבד חליצתו כשרה, כמבואר ביבמות קג, א ולהלן

במשנה שם קא, א - תנן "סנדל", ובגמרא (קב.) ישנה סברא שאין לחלוץ לכתחילה במנעל אלא בסנדל - רבינו פוסק כדעת האומר שחולצין במנעל לכתחילה (כסף משנה). (22) הוא החלק האחורי המעובה בסוליית הנעל. (23) אלא ברצועות דקות של עור (יבמות קב: כפרש"י בלשון השניה, וכן פירש ר"ח. הובא בינמוקי יוסף), שנאמר: "וחלצה נעלו", ואין נעל אלא של עור המגין על הרגל, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואנעלך תחש" והוא עור התחש, וצריך שיהא כולו של עור בלבד מבלי תערובת ממין אחר (נמוקי יוסף). (24) על רגלו הימנית. למדו

ה. והחליצה ביום ולא בלילה¹⁵, ובפני שלשה שיודעין להקרות¹⁶. ואם אחד מן השלשה גר - פסול. ואפלו היה אביו גר ואמו ישראלית - לא תחליץ, עד שיהיה אביו ואמו מישראל¹⁷. ומצותה¹⁸ בחמשה, כדי לפרסם הדבר¹⁹. ואותן השנים - אפלו היו עמי הארץ²⁰.

(15) יבמות קד, א - כדעת רבי אלעזר. מפני שהחליצה דין היא, ועל פיה גובה כתובתה, והתחלת דין אינה אלא ביום, כמבואר בסנהדרין לד, ב. וראה להלן הט"ו. (16) את היבם והיבמה, ואפילו הם הדיוטות (יבמות קא). ואין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אפילו אם אינם יודעים להקרות (להלן הט"ו). (17) שם קב, א. שנאמר (דברים כה, י): "ונקרא שמו בישראל" - משמע שיהא ישראל מכל צדדים (רש"י). (18) לכתחילה. (19) שם קא, ב. שהיא חלוצה ולא תינשא לכהן, וגם שיבואו אנשים ויקפצו לישאנה (רש"י). (20) שאינם יודעים להקרות, ואפילו לכתחילה אין צורך שיידעו, כי הרי הם אינם צריכים להקרות. וראה למעלה הערה יד.

ז. ואחר כך עומדת ויורקת בארץ כנגד פניו רק הנראה לדמיון³⁴. שמצות חליצה, שיהיו שניהן עומדין בפשעת קריאה ובפשעת ריקה³⁵, וצריכין הדיינין לראות הרק הניצא מפייה³⁶. ואחר כך מקריין לה: פכה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחריו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.
 (34) שם קו, ב: שנאמר "לעיני הזקנים... וירקה", וראה להלן הכ"ג. (35) הואיל והריקה צריכה להיות לעיני הדיינים, הרי היא כידין ואין דין אלא בעמידה. (36) יבמות קו, ב.

ח. הפל בלשון הקדש³⁷, שנאמר: פכה - בלשון הזה³⁸. וכל היושבין שם עונים אחריה³⁹ חלוץ הנעל שלש פעמים. וצריך שתתפונ היבמה שתחליץ לו, ויתפון הוא שחליץ לה. ויעשו מעשים אלו לשמן⁴⁰. והסומא אינו חולץ⁴¹; שנאמר: וירקה בפניו, ואין זה רואה הרק⁴².

ז. וביצד חולצין? מביאין לו מנעל²¹ של עור שיש לו עקב²² ואינו תפור בפשתן²³, ולובשו בימיו²⁴, וקושר רצועותיו על רגלו²⁵, ועומד הוא והיא²⁶ בפני בית דין, ומקריין ליבמה בלשון הקדש²⁷: מאן יבמי וגו', ואחר כך מקריין ליבם: לא חפצתי לקחתה, ונועץ רגלו בארץ²⁸, והיא יושבת²⁹ ופושטת ידה בפני בית דין ומתרת רצועות המנעל³⁰ מעל רגלו וחולצת המנעל ומשלקת אותו לארץ³¹. ומשישמש רב העקב³² התרה היבמה לזר³³.

(21) במשנה שם קא, א - תנן "סנדל", ובגמרא (קב.) ישנה סברא שאין לחלוץ לכתחילה במנעל אלא בסנדל - רבינו פוסק כדעת האומר שחולצין במנעל לכתחילה (כסף משנה). (22) הוא החלק האחורי המעובה בסוליית הנעל. (23) אלא ברצועות דקות של עור (יבמות קב: כפרש"י בלשון השניה, וכן פירש ר"ח. הובא בינמוקי יוסף), שנאמר: "וחלצה נעלו", ואין נעל אלא של עור המגין על הרגל, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואנעלך תחש" והוא עור התחש, וצריך שיהא כולו של עור בלבד מבלי תערובת ממין אחר (נמוקי יוסף). (24) על רגלו הימנית. למדו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קטן שאמרו בו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום" (וראה להלן פ"ו ה"ו). והבדל יש בין "חליצה פסולה" לבין "לא עשה כלום", שבראשונה - נאסרו עליו קרובותיה ונאסרה להתייבם לאחים וכו'. ואילו בשניה - הרי היא כאילו לא חלצה ומותרת להתייבם, וכן לא נאסרו עליו קרובותיה וכו', כמבואר להלן הכ"ו. ולדעת הרמב"ן והרשב"א, דין חרש וחרשת כאילם ואילמת, ואם חלצו - חליצתם פסולה, וכן בשו"ע אהע"ז ס"י קסט, סמ"ג.

יד. רָקְקָה בְּלִבָּד, שְׁלֵא חֲלִיצָה וְלֹא קָרְאָה, או שְׂרָקְקָה וְקָרְאָה וְלֹא חֲלִיצָה - הָרִי זֶה פְּחִלְצָה פְּסוּלָה⁵⁸. קָרְאָה הִיא וְהוּא וְלֹא חֲלִיצָה וְלֹא רָקְקָה - לֹא עָשָׂה פְּלוּם⁵⁹; שְׁנֵאמַר: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ - שֶׁהִמְעָשָׂה, שֶׁהוּא חֲלִיצָה וְהִרְקִיקָה, הוּא שְׂמוּעֵיל⁶⁰, אָבֵל הִקְרִיאָה אִינָה מִעֲפָת וְאִינָה מוּעָלָת⁶¹.

58) ונפסלה על האחים מלהתייבם להם, שהלא הסדר הוא: חליצה ואח"כ ריקקה, ומכיון שזו ריקקה - יחשבו שבוודאי כבר חלצה מקודם. ואם נתירה להתייבם, יאמרו: חלוצה ומותרת לאחים (שם קה:). וראה להלן הכ"ח, ובהערה קנג שם. 59) ומותרת להתייבם. 60) החליצה מועילה להתיר להנשא לזר. ואילו הריקקה בלבד אע"פ שאינה מועילה להתיר - מועילה היא לפסלה על האחים. 61) אפילו לפסול על האחים, שאף-על-פי שבריקקה גזרו חכמים לפסלה על האחים - בקראה בלבד אין לחוש, כי סדר הקריאה הוא גם לפני החליצה (למעלה ה"ט), ויאמרו: זו קראה לפני חליצתה, ועדיין לא חלצה, ולפיכך הותרה להתייבם (יבמות, שם).

טו. חֲלִיצָה וְרָקְקָה וְקָרְאָה וְהֵם יוֹשְׁבֵינָם⁶² או מְטִינָה עַל צְדִיקָה, או שֶׁהָיָה שְׂרוּף הַנֶּעֱלָל קָשׁוּר עַל שְׂקוּי⁶³ מִן הָאֲרֻכְבָּה⁶⁴ וְלִמְטָה, או שֶׁחֲלִיצָה בְּפָנָי שְׁלִשָּׁה עֲמִי הָאֲרֻץ שְׂאִינָן יוֹדְעִין לְהִקְרוֹת⁶⁵, וְכֵן הַסּוּמָא שֶׁחֲלָץ⁶⁶ - חֲלִיצָתוֹ בְּשָׂרָה⁶⁷.

62) אע"פ שלכתחילה צריכה לקרוא ולירוק בעמידה, כמבואר למעלה ה"ז. 63) ולכתחילה צריך להיות קשור על רגלו, שהיא למטה מן השוק, כמבואר למעלה ה"ו. 64) היא פרק הרגל, שבין השוק והירך. "על הברכים" (דברים כח, לה) מתרגם אונקלוס: "על רכביא", וכן בדניאל (ה, ו) "וארכבתיה דא לדא נקשן". ואם היה המנעל קשור למעלה מן הארכובה, דינו מבואר בסמוך הט"ז. 65) שהרי לכתחילה צריך שידעו להקרות (למעלה ה"ה). 66) אע"פ שאינו רואה הרוק (ראה למעלה ה"ח). 67) בדיעבד, ואפילו להתירה להנשא לזר. ומקור כל דינים אלו, ביבמות קג, א. שאמרו שם: "בין עומד בין יושב בין מוטה", והוא-הדין לקריאה וריקקה, שהרי אפילו לא ריקקה ולא קראה כלל - חליצתה כשרה, כמבואר למעלה ה"ב. וכשהשרוף קשור למטה מן הארכובה (שם) "וחלצה נעלו מעל רגלו - אפילו מעל רגלו" - כלומר מדבר שהוא על רגלו, וזהו השוק שהוא מעל פרסת הרגל. ואילו לכתחילה,

הט"ו, שהרי אפילו לא ריקקה כלל - חליצתו כשרה, כמבואר בסמוך ה"ב. 42) השווה דברי ה'תוספות' ביבמות שם, דיבור-המתחיל החולצת. ולדעת הרמב"ד, אם אין לו אחים - חולץ הסומא אפילו לכתחילה. וסומא באחת מעיניו, כשר לחלוץ אפילו לכתחילה, שהרי יכול לראות הרוק מפי היבמה ('תוספות' יבמות קא: וכן באהע"ז ס"י קסט, מח).

ט. נִמְצָא סֵדֶר הַחֲלִיצָה בְּךָ הוּא: קָרְאָה הִיא תְּחִלָּה: מֵאֵן יִבְמִי לְהִקִּים לְאִחֵי שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא אָבָה יִבְמִי, וְאַחֵר בְּךָ הוּא אוֹמֵר: לֹא חִפְצָתִי לְקַחְתִּיה, וְאַחֵר בְּךָ תְּחִלָּן, וְאַחֵר בְּךָ תְּרַק, וְאַחֵר בְּךָ תְּקְרָא⁴³: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו, וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעֱלָל.

43) יבמות קו, ב.

י. וְאִין הַסֵּדֶר מִעֲפָב, אֲלֵא אִם לֹא קָרְאָה בְּתַחֲלָה לֹא הִיא וְלֹא הוּא, או שְׂרָקְקָה וְאַחֵר בְּךָ חֲלִיצָה, או שְׂקָרְאָה⁴⁴ וְאַחֵר בְּךָ רָקְקָה - חֲלִיצָתָה בְּשָׂרָה⁴⁵.

44) "ככה יעשה לאיש", שרק היא קוראה ולא הוא. 45) שם.

יא. וְלִמָּה לֹא תַחֲזֹר וְתִרְקָה⁴⁶ עַל הַסֵּדֶר⁴⁷? שְׂמָא יֵאמְרוּ: רָקְקָה בְּלִבָּד⁴⁸ אִינָה פְּלוּם וְאִינָה פּוֹסְלָת מִן הָאֲחִינָן⁴⁹.

46) אחרי החליצה, כשרקקה לפני החליצה. 47) שהוא: חליצה ואחר כך ריקקה. 48) הראשונה, כשיראו שמצריכים אותה לירוק שנית. 49) להתייבם להם, בעוד שהריקקה בלבד פסלתה מלהתייבם, כמבואר בסמוך ה"ד (יבמות קה:).

יב. חֲלִיצָה בְּלִבָּד, וְלֹא קָרְאָה וְלֹא רָקְקָה - חֲלִיצָתָה בְּשָׂרָה⁵⁰. וְאִין צְרִיף לֹא מֵר, שֶׁחֲלִיצָה וְקָרְאָה וְלֹא רָקְקָה, או שֶׁחֲלִיצָה וְרָקְקָה וְלֹא קָרְאָה, שֶׁחֲלִיצָתָה בְּשָׂרָה⁵¹.

50) יבמות קה, א. כדעת רבי עקיבא, ואע"פ שנאמר (דברים כה, ט): "ככה יעשה לאיש", ו"ככה" משמעו דוקא - אין מעשה הריקקה מעכב, כי לא הקפיד הכתוב אלא על דבר שהוא "מעשה באיש" וזה החליצה שהיבמה עושה מעשה בגופו של איש (היבם), אבל הריקקה אינה מעשה באיש (שם קד: וברש"י). 51) שם קד, א.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵²? בְּשֶׁהָיָה כּוֹלִין לְדַבֵּר, שֶׁהָרִי הֵן רְאוּיִין לְקָרוֹת⁵³; אָבֵל אֲלָמָת או אֵלֶם - אִינָן חוֹלְצִין⁵⁴, וְאִם חֲלָצוּ - חֲלִיצָתָן פְּסוּלָה⁵⁵. וְאִינָן בְּחֵרֶשׁ וְחֵרֶשֶׁת שֶׁחֲלָצוּ שְׁלֵא עָשׂוּ פְּלוּם⁵⁶, לְפִי שֶׁהִחֲרַשׁ או הִחֲרֶשֶׁת אִינָן בְּגִי דַעַת⁵⁷.

52) שאין הקריאה מעכבת. 53) וכל הראוי לדבר, אין הדיבור מעכב בו. 54) שאינם ראויים לקרות. 55) שם קד, ב. 56) תוספתא, יבמות פ"א ה"ט. 57) והרי הם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּאַרְצָךְ, וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל. וְאִם חָלְצָה לְמִי שֶׁרְגְלוֹ פָּה - הֲרֵי חָלְצָתָהּ פְּסוּלָה⁸⁷.

83) ברגלו השמאלית. (84) יבמות קד, א. מ'גזירה-שוה' דמצורע, ראה לעיל ה"ו והערה כא. ואע"פ ששנינו (יבמות קא. במשנה) "מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה", ואם כן למה לא יחלוץ ברגל ימין מן הארכובה למטה? - סובר רבינו, שהמשנה מדברת כשלא נחטכה רגלו, אלא שהנעל קשורה בשוק למטה מן הארכובה, כפירוש ה'ירושלמי' שם. אבל כל שנחטכה רגלו - אפילו למטה מן הארכובה - אינו חולץ, משום שצריך לנעוץ עקבו בארץ, וכמבואר בסמוך. וכן דעת רבינו נסים גאון (הובאה ב'תוספות' שם קג.). אבל לדעת רש"י (שם קג.) וכן הרשב"א, כל שנחטכה רגלו למטה מן הארכובה ונשארה השוק, חולצת מעל שוקו, שהתורה אמרה: "מעל רגלו", וזהו השוק שהיא מעל פרסת הרגל. וראה באהע"ז סי' קסט, סל"ה. (85) שכף רגלו למעלה, ודורך גבה למטה, ותחתיתה למעלה ('פרישה' לאהע"ז סי' קסט, נח. ע"פ 'הערוך' ערך לחת). (86) ואין עקבו נוגע בארץ. (87) יבמות קג, א. כדעת אמימר וכדעת הגאונים והרי"ף, שהכוונה לפסול. אלא שמי שראוי לנעוץ עקבו בארץ ולא נעץ - חליצתו כשרה, אבל אלו אינם יכולים לנעוץ בארץ, וכל שאינו ראוי לנעוץ - חליצתו פסולה (מגיד-משנה). והראב"ד חולק וקובל: "לא שמענו שהדריסה (דריכת הרגל בארץ) מעכבת, לפסול החליצה". ולדבריו, חליצת בעלי מומים אלו כשרה, ולא נתכוין אמימר (ביבמות, שם) אלא להצריך נעיצת הרגל לכתחילה, ולא לפסול בדיעבד.

יח. ויבמה שנידיה חתוכות - חולצת לכתחילה ואפלו בשנייה⁸⁸, שלא נאמר וחליצה בידה. חליצה במנעל של פגד - אינה חליצה⁸⁹. אבל אם חליצה במנעל שאין לו עקב⁹⁰ או שהיה תפור בפשתן⁹¹, או שהיה מנעל של שער⁹² או של סיב⁹³ או של שעם⁹⁴ או של עץ⁹⁵, או שהיה מנעל גדול שאינו יכול להלך בו או קטן שאינו חופה את רב רגלו, או מנעל פרום⁹⁶ שאינו חופה רב הרגל, או נפתת⁹⁷ שאין מקבל רב הרגל - חליצתה פסולה⁹⁸.

88) יבמות קה, א. (89) שאינו מגין כלל על הרגל, ואינו בכלל "נעל" (שם קג. וגיטין כה.). (90) שם קא, א. וכתב ה'נמוקי יוסף' (שם): עקב - נקרא כל דבר המעכב הרגל בתוך הנעל, לפי שאם אין עקב לנעל, הרגל יוצאת חוץ לנעל, וכן הובאו דבריו בבית שמואל' אהע"ז סי' קסט ס"ק יט. (91) שם קב, ב. ראה לעיל ה"ו. (92) נוצה של עזים (רש"י שם). (93) חוטים דקים מצמחים שעושים מהם חבלים ('הערוך', ע"פ מדרש רבה, ויקרא פכ"ב). (94) הקליפה הרכה של "אלון השעם" שמכניס ממנה פקקים לבקבוקים. (95) כל אלה קשים הם ומגינים (רש"י יבמות קב:). ובכל זאת פסולים לחליצה, שאינם עור. ו'נעלו' האמורה בתורה, של עור הוא, ככתוב (יחזקאל טו, י): "ואנעלך תחש", היינו נעל מעור תחש. (96) קרוע.

צריך שיקשור למטה מן השוק (למעלה ה"ו). אבל למעלה מן הארכובה נקרא: "מעל דמעל", והתורה אמרה: מעל רגלו, ולא "מעל דמעל" וחליצתה פסולה, כמבואר בסמוך הט"ז. והחולצת מן הסומא, אמרו שם: "חליצתה כשרה". וחליצה בפני שלשה עמי-הארץ כשרה, שהרי אין הקריאה מעכבת כלל (לחם-משנה). וגם מלשון הברייתא מוכח כן, שהרי אמרו (שם קא:): "מצות חליצה בשלשה שיוודעים להקרות", משמע לכתחילה בלבד ('מעשה רוקח').

טז. חליצה פליגה, או שחליצה בפני שנים או בפני שלשה ונמצא אחד מהן קרוב⁶⁸ או פסול⁶⁹, או שהיה המנעל קשור למעלה מן הארץ⁷⁰, או שהתירה⁷¹ הוא ושמטה היא⁷², או שהתירה היא ושמט הוא⁷³, או שנתפנה היא ולא נתפנה הוא⁷⁴, או שנתפנה הוא ולא נתפנה היא⁷⁵, וכן קטנה⁷⁶ שחליצה לגדולה⁷⁷ - חליצתן פסולה⁷⁸. וכן אם חליצה בפני יחיד, ואפלו בינו לבניה ובליגה⁷⁹ - הרי זו חליצה פסולה⁸⁰. אבל הרש שוטה וקטן שחליצו, וכל החולץ למי שהיא פטורה מן החליצה⁸¹ ומן היבום - אינה חליצה⁸².

68) ליבם או ליבמה, או שהיו הדיינים קרובים זה לזה. 69) לדון דיני ממון, כגון שהיה סומא בשתי עיניו, או גר שלא היתה אמו מישראל (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט"ב) או שנפסל בעבירה. ראה הל' עדות פ"ב, ה"א (יבמות קד:). 70) מבואר לעיל הט"ו. (71) את שרוכי נעלו. (72) את נעלו מרגלו. (73) יבמות קב, א. ראה לעיל ה"ו. (74) לחלוץ כדי להיות מותרת לזר. (75) יבמות קב, ב. ראה לעיל ה"ח. (76) פחותה מבת שתי-עשרה שנה, וכמבואר למעלה פ"ב מהל' אישות ה"א. (77) שמלאו לו שלש-עשרה שנה והביא ערות, כמבואר שם ה"י. (78) יבמות קה, ב. ראה להלן הכ"ח, והערה קנב. ועדיין יש לבאר מדוע חליצת קטנה פסולה (עי' לעיל הערה נג) ואילו חליצת חרשת אינה כלום, כמו שכתב לעיל בה"ג ('מעשה רוקח'). (79) אע"פ שאין התחלת דין בליגה, והרי חליצה 'דין' היא, שגובה כתובתה על ידה (שם קד), ראה לעיל ה"ה. (80) ולא אמרו בזה "אינה חליצה" כדלהלן, אלא פסולה היא, כמבואר שם, ופוסלתה על האחים מלהתייבם, וכמבואר לעיל ה"ג. (81) כגון שהיתה היבמה מעוברת מבעלה הראשון שמת, ושמה יהא הוולד בן קיימא, נמצא שאינה צריכה חליצה, וכמבואר לעיל פ"א ה"כ, ופ"ג הט"ד-טז. (82) ומותרת לכהונה והוא מותר בקרובותיה, ע"פ הכלל המבואר להלן הכ"ו, שמקורו בגיטין כד, ב - כה, א. וכן אמרו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום".

יז. יבם שרגלו הימנית חתוכה - אינו חולץ בשמאל⁸³; ואם חליצה מעל שמאלו - חליצתה פסולה⁸⁴. היתה רגלו עקמה לאחור⁸⁵ או הפוכה על צדה, או שהיה מהלך על ראשי אצבעות רגליו⁸⁶ - הרי זה אינו חולץ; ששהחולץ צריף לנעוץ עקבו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בטלה, כי בגט הוא מבטל גט זה מלתתו בתורת גירושין, ואם לא ניתן בתורת גירושין אינו גט כלל. אבל בחליצה אינו יכול לבטל את מעשה החליצה כאילו לא נעשה, אלא שהוא מודיע שלא יתכוין בה לשם חליצה להתירה לזר, והרי חליצה שלא נתכוין בה החולץ אינה בטלה אלא פסולה, כמבואר למעלה הט"ז ובהלכה הקודמת (כסף-משנה בשם הריב"ש). (138) לפני החליצה. (139) שאומרים לו: אמור לפנינו, שכל הדברים שמסרת שגורמים לבטל החליצה הרי הם בטלים, והוא אומר: הן. (140) ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין ה"כ. (141) כגון שהיה היבם "מוכה שחין או שיש בו שאר מומי אנשים" (למעלה פ"ב הי"ד), וכן כל אלה המנויים להלן פ"ו ה"ד, שהדין נותן לכופם לחלוץ. (142) יבמות קו, א. (143) ולא ידעו את הדין, שאין יבם זה ראוי לכופו לחלוץ. (144) הדיינים המומחים. (145) ופוסלתה על האחים, גזירה "שלא כדין" משום "כדין", השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"כ, וראה גיטין פח, ב. (146) שלא על-ידי ב"ד של ישראל. ואם אנסוהו על-ידי ב"ד של ישראל - חליצתו כשרה, כמבואר שם. (147) ואינה בטלה - גזירה משום לחצוהו ישראל כדין. (148) ומותרת לאחים, כי לא יבואו להחליף חליצת גויים שלא כדין בחליצת ישראל כדין. ובגיטין פח, ב - הוסיפו: "שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בנכרי ומפקעת עצמה מיד בעלה", וזה לענין גט, וכבר אמרנו שרבינו משה דין חליצה לדין גט, השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"ב.

כו. פל מקום שאמרנו 'אינה חליצה', או 'לא עשה כלום', או 'אינה כלום' - הרי היא פאלו לא נחליצה לו; ולא נאסרו עליו קרובותיה, ולא נפסלה מן הפנהגה¹⁴⁹, ומתרת להתיבם. וכל מקום שאמרנו 'חליצתה פסולה' - נאסרו עליו קרובותיה, ונפסלה מן הפנהגה¹⁵⁰, ונאסרה על האחין¹⁵¹, ואינה מתניבמת, ואינה מתרת להנשא לזר עד שתחליץ חליצה פשרה¹⁵².

(149) ראה למעלה פ"א הי"ג. (150) שהולכים בה להחמיר כדין חליצה כשרה הפוסלת לכהונה, ראה שם הי"ג. (151) ראה שם הי"ג. (152) גיטין כד, ב - כה, א.

כז. עברה ונשאת - הרי זה חולץ לה חליצה פשרה. והיא תחת בעלה¹⁵³, ואין מוציאין אותה מידו.

(153) שאינו צריך לגרשה, אבל מפרישים אותה ממנו עד שיחלוץ לה, שהרי מן התורה חליצה פסולה אינה כלום, ואיך תעמוד עם בעלה בלא חליצה (מגיד-משנה). אבל אם לא חלצה כלל ונשאת לזר באיסור, הרי זה מוציאה בגט ואסורה עליו עולמית, כמבואר לעיל פ"ב הי"ח, משום קנס, שאסרה עצמה על היבם, לא תהא חוטאת ונשכרת (יבמות צב:). אולם, בדיננו, הרי ממילא אסורה על יבמה משחלצה חליצה פסולה, ואין לקנסה (ביאור הגר"א לאה"ע"ו סי' קסט ס"ק קמז, בשם הריב"ש).

כח. יבמה שגולה בין האחין - הרי זו מתרת

(127) אחרת. (128) והעבירתו ממנו. (129) שם קו, ב. שנאמר: וירקה בפניו. (130) קלטתו הרוח והעבירתו. (131) שאף-על-פי שלכתחילה צריכים הדיינים לראות הרוק יוצא מפיה, כמבואר למעלה ה"ז, - בדיעבד, אם לא ראו, אינה צריכה לירוק שנית, כי לא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים לראות וכו'", ואין זה אלא לכתחילה.

כד. חליצה מטענת¹³² - פסולה. פיצד? פגון שאמר לו: חליץ לה ובקך אתה פונסה, או שאמר לו: חליץ לה, שזו מצוה היא ואינה מפסדת עליך כלום, ואם תרצה אחר כך ליבם תיבם, ובכיצד בדברים אלו - פסולה¹³³. אבל אם הטעוהו ואמר לו: חליץ לה על מנת שתתן לך¹³⁴ מאתים זוז או על הנאי פך וכך, אף על פי שלא נתנה ולא נתקיים התנאי - חליצתה פשרה¹³⁵, שהרי נתפון לחליץ לה.

(132) שלא רצה לחלוץ, והטעו אותו, כדלהלן. (133) שם קו, א. ובירושלמי פ"ב ה"ו. כי לא נתכוין להתירה (ראה בסוף ההלכה), וכבר נתבאר לעיל הט"ז שאם לא נתכוין, חליצתו פסולה. ומאחר שנפסלה עליו ואסורה לו, אנו כופים אותו לחלוץ לה שנית כדין, כדי שלא תתעגן (שם, וכן דעת הרשב"א ע"פ הירושלמי הנ"ל). (134) כן הוא בדפוס רומי. ובדפוסים חדשים, בטעות "לה". (135) כי אין תנאי מועיל בחליצה, הואיל ואי-אפשר לחלוץ ע"י שליח, וכל מעשה שאי-אפשר לקיימו על-ידי שליח אי-אפשר להתנות בו תנאי, כי אינו דומה לתנאי בני גר ובני ראובן (שכל דיני תנאי נלמדו ממנו), שהמעשה נתקיים על-ידי שליח, שהרי משה ציוה לשלוחו יהושע לתת להם את הארץ ונתנה להם (כתובות עד. ורש"י ליבמות שם, וראה למעלה פ"ו מהל' אישות בהערה מג). ומפורש בגמרא (יבמות, שם) שאינה חייבת לתת לו שאם אינו הגון לה וחייב לחלוץ לה, אינה חייבת לשלם לו, כי לא הסכימה מרצונה, ושחוק עשתה בו.

כה. המוסר מודעא על החליצה¹³⁶ - חליצתו פסולה¹³⁷. לפיכך ראוי לדיינין לומר לו¹³⁸ לבטל המודעא¹³⁹ בדרך שעושין בגט¹⁴⁰. לחצוהו ישראלים והכוהו עד שחליץ: אם בדין עשו¹⁴¹ - חליצתו פשרה¹⁴²; ואם שלא בדין עשו, כגון שהיו הדיינות¹⁴³ או שטעו¹⁴⁴ - חליצתו פסולה¹⁴⁵. ואם העפנום אנסוהו מעצמן¹⁴⁶: אם היה הדין נתן שחליץ - חליצתו פסולה¹⁴⁷; ואם שלא בדין - אינה חליצה¹⁴⁸.

(136) שאמר בפני שנים: חליצה שאני עומד לחלוץ ליבמתי - בטלה היא, כי אנוס אני לחלוץ, ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין הי"ט. (137) ביבמות קו, א - השוו דין חליצה מעושה (ע"י כפיה) לגט מעושה. ומשם למד רבינו, שגם בחליצה אפשר למסור מודעה כמו בגט. ראה ערכין כא, ב. ואע"פ שבמסירת מודעה על גט - הגט בטל, כמבואר בהל' גירושין שם, פוסק רבינו בחליצה שהיא פסולה, אבל אינה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּבַר וּבַרְת יִרִית וּמִחְסִין וּמוֹקִים שְׁמָא בִּישְׂרָאֵל לֹא שָׁבַק, וְהַדִּין פְּלוּנֵי אַחוּהֵי חַזִי לְיַבּוּמֵי יְתִי. פְּעַן רַבְּנָן אָמְרוּ לִיה: אֵי צְבִי לְיַבּוּמֵי יְתִי - יַבְּס, וְאֵי לֹא - יִטְלַע לִי רַגְלֵיהֶּ דְיַמִּינָא קְדָמִיכוּן, וְאֲשָׁרֵי סִיגֵיהֶּ מֵעַל רַגְלֵיהֶּ וְאֲרוּק בְּאַנְפוּהֵי. וְאֲשַׁתְּמוּדְעֵנוּהוּ¹⁷¹ לְפְלוּנֵי דְנָא דְאַחוּהֵי דְפְלוּנֵי מִיְתָנָא מְאַבּוּהֵי הוּא, וְאַמְרָנָא לִיה¹⁷²: אֵי צְבִית לְיַבּוּמֵי יְתִיה - יַבְּס, וְאֵי לֹא - אֲטַלַּע לֵיהֶּ קְדָמָנָא רַגְלָךְ דְיַמִּינָא וְתֲשָׁרֵי סִינְךָ מֵעַל רַגְלָךְ וְתֲרוּק בְּאַנְפֶּךָ. וְעֵנִי וְאַמְרָ לְנָא: לִית אֲנָא צְבִי לְיַבּוּמֵי יְתִיה. מִיד אֲקָרִינוּהֶּ לְפְלוּנֵי דָא: מֵאֵן יִבְמֵי לְהַקִּים לְאַחֵיו שֵׁם בִּישְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְמֵי, וְאֶף לְהֵאֵי פְלוּנֵי אֲקָרִינוּהוּ לִיה: לֹא חִפְצָתִי לְקַחְתָּהּ. וְאַטְלַע לֵיהֶּ רַגְלֵיהֶּ דְיַמִּינָא, וְשָׁרְת סִיגֵיהֶּ מֵעַל רַגְלֵיהֶּ, וְרָקַת בְּאַנְפוּהֵי רוּקָא דְאִיתְחַזִי לְנָא מְפּוּמָה עַל אֲרַעָא. וְתוּב אֲקָרִינוּהֶּ לְפְלוּנֵי דָא: כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אַחֵיו, וְנִקְרָא שְׁמוּ בִּישְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעַל. וְאַנְחָנָא דִּינֵי וְכָל דְהוּוּ יִתְבִּין קְדָמָנָא עֵינָן בְּתֵרֵיהֶּ¹⁷³: חֲלוּץ הַנֶּעַל חֲלוּץ הַנֶּעַל חֲלוּץ הַנֶּעַל, תְּלַת זִמְנִין. וּמִדְאִיתְעַבִּיד עוֹבְדָא דָא קְדָמָנָא שְׂרִינּוּהֶּ לְפְלוּנֵי דָא לְמַהֲרָה לְהַתְּסַבָּא לְכָל מֵאֵן דְתַצְבִּיל, וְאֵינְשׁ לֹא יִמְחֶה בִּידָה מִן יוֹמָא דִּין וְלַעֲלָם. וּבְעֵית מִינָנָא פְלוּנֵי דָא גֵיטָא דְחֲלִיצוּתָא דָא, וּכְתַבְנָא וְחַתְּמָנָא וְיִהְבָּנָא לֵיהֶּ לְזַכוּ כְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל. פְּלוּנֵי בַר פְּלוּנֵי עַד. פְּלוּנֵי בַר פְּלוּנֵי עַד¹⁷⁴.

לְהַתִּיבָם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לֵיהֶּ שְׁמָא חֲלִיצָה לְאַחַד מֵהֶן בֵּינוּ לְבִינָה¹⁵⁴ וְנִפְסְלָה עֲלֵיהֶן¹⁵⁵. אָבָל אִם רְאִינוּהֶּ שְׁחֲלִיצָה נַעֲלוּ שָׁל אַחַד מֵהֶן - נִפְסְלָה¹⁵⁶, שְׁמָא נִתְפַּנֵּה לְחֲלִיצָה¹⁵⁷, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה פְּשָׁרָה לְהַתִּירָה לָזֶר.

(154) ללא כל דיין ועד. (155) מלהתייבם, כמבואר למעלה הט"ז. (156) יבמות קב, ב. ומכאן אפשר ללמוד, שמה שכתב רבינו למעלה הי"ד: "רקקה בלבד. . .". הרי זו כחליצה פסולה, כוונתו שרקקה בבית-דין, אבל רקקה בינו לבנינה או בפני שנים אינה פוסלת, שאם לא כן - אין לך יבמה הגדלה בין האחים שלא רקקה בפני אחד מהם ונפסלה עליהם (מגיד-משנה). (157) ונפסלה עליהם. אבל אילו היה ברור לנו שאף היא לא נתכוונה לחליצה לא היתה נפסלת, ואע"פ שכתב רבינו למעלה הט"ז שחליצה בלא כוונה פוסלת, אין זה אלא כשלפחות אחד מהם נתכוין, אבל כששניהם לא נתכוונו - חליצתם בטלה (כסף-משנה).

כט. גַּט חֲלִיצָה שְׁאֵנוּ כּוֹתְבִין לֵיהֶּ אֵינוּ אֱלֹא מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין¹⁵⁸, כְּדִי שְׂוִיָּה בִּידָה רְאִיָּה שְׁנַחֲלִיצָה¹⁵⁹. וְאֵין הַדִּינִין חוֹלְצִין אֱלֹא אִם בֶּן מִפְּרִיזִין¹⁶⁰. לְפִיכָךְ, מִי שְׂרָאָה¹⁶¹ זֹאת שְׁנַחֲלִיצָה - כּוֹתְבִין לֵיהֶּ גַּט חֲלִיצָה אֶף עַל פִּי שְׂאִינָן מִפְּרִיזִין שֶׁזוּ הֵיא בַת פְּלוּנֵי וְאַשְׁת פְּלוּנֵי וְשֶׁזוּ שְׁחֲלִץ לֵיהֶּ אַחֵיו הוּא, שְׂהֵרֵי הַדִּינִין שְׁחֲלִיצָה בְּפִנְיֵיהֶם הַפִּירוּ זֶה¹⁶² וְאַחֵר כֶּף חֲלִיצָה.

וְזֶהוּ נִסַּח גַּט חֲלִיצָה¹⁶³ שְׁנַחֲגוּ בּוּ הַעֵם:

(158) תעודת ראייה. (159) ואינו כגט גירושין שנתנתו מגרשה. וראה למעלה פ"א מהל' גירושין ה"ט, שגט מיאון, שאף הוא אינו כגט גירושין שנתנתו מגרשה, אינו צריך כתיבה לשמה ולא מסירה, ולא דבר ממשפטי הגירושין. וברור כי הוא-הדין לגט חליצה. (160) שזוהי אשת פלוני, ושזה שחלץ לה אחי בעלה המת מאביו הוא. (161) בכת"י התימנים, ובדפוס רומי: מי שראו. (162) יבמות קו, א. ואין חוששים שמה טעה בית-דין בהלכה זו לומר: חולצים אע"פ שאין מכירים וחלצו לה ממי שאינו יבמה (שם וברש"י). וראה בפ"א מהל' גירושין ה"י. (163) ומקורו ברי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים ממנו ביבמות לט, ב. ובירושלמי' סנהדרין פ"א, ה"ב.

ל. בְּיוֹם פְּלוּנֵי, כֶּף וְכֶף לִירַח פְּלוּנֵי, שְׁנַת כֶּף וְכֶף לְבִרְיָאָת¹⁶⁴ עֲלָמָא, לְמִינֵינָא דְרַגְלִילָנָא לְמִינֵינָא¹⁶⁵ בְּהַ¹⁶⁶ בְּמִקּוּם פְּלוּנֵי¹⁶⁷. אֲנַחְנָא דִּינֵי, דְמִקְצַתְנָא¹⁶⁸ חֲתִימִין לְתַתָּא¹⁶⁹, בְּמוֹתְב תְּלַתָּא כְּחֵדָא הוֹינָא יִתְבִּין בְּבֵי דִינָא, וְסִלְקָא לְקְדָמָנָא פְלוּנֵי בְּרַת פְּלוּנֵי אֲרַמְלֵתָא דְפְלוּנֵי, וְקָרַבַּת לְקְדָמָנָא גְּבַר חַד דְשָׁמִיָּה פְלוּנֵי בַר פְּלוּנֵי פְלוּנֵי, וְכֵן אֲמַרְה לְנָא פְלוּנֵי דָא: פְּלוּנֵי בַר פְּלוּנֵי דְנָא אַחוּהֵי דְפְלוּנֵי בְּעֵלֵי מְאַבּוּהֶּ הוּא, דְהוֹינָא¹⁷⁰ נְסִיבָא לִיה, וְשָׂכִיב, וְחִי לְרַבְּנָן וְלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׁבַק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, הערה נט, ובהוספות ותיקונים שם]. (181) פי"ג הכ"ט: "שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר". (182) בכסף. כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (183) בא עליה, שזוהי עיקר קנינה מן התורה, ראה לעיל פ"א ה"א. (184) לעיל פ"ב ה"ב, ופכ"ב מהל' אישות הי"ד.

וְזֶהוּ נִסַּח כְּתַבְתּוֹ בְּמִיּוֹמָיו¹⁸⁵ שֶׁנֶּהְגוּ הָעָם

לב. בְּיוֹם פְּלוֹנִי, כֶּף וְכֶף לִירַח פְּלוֹנִי, שְׁנַת כֶּף וְכֶף לְמַנְיָן פְּלוֹנִי, לְמַנְיָנָא דְרִגְלִינָא¹⁸⁶ לְמִימְנֵי בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי. אֵיךְ פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי אֶתָּא לְקַדְמָנָא¹⁸⁷ וְכֵן אָמַר לְנָא: אַחֵי דְמֵן אַפְּא¹⁸⁸ שְׂבִיב, וְחֵי לְרַבְנָן וְלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׂבִיק, וְכֵר וְכֵרַת יִרִית וּמַחְסִין וּמוֹקִים שְׂמָא בְּיִשְׂרָאֵל לָא שְׂבִיק, וּשְׂבִיק הֵהִיא אֶתָּתָא דְשְׂמָה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי, וְחֵזִי לִי מִן אוֹרִיתָא לְיִבּוּמֵי יִתְהָ, כְּדִכְתִּיב בְּסִפְרֵי אוֹרִיתָא דְמֹשֶׁה: יִבְמָה יָבֵא עֲלֶיהָ. וְצִבְיָתָא פְּלוֹנִית דָּא וְאַתְּיַבְמַת לְפְלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי יִבְמָה לְאוֹקוּמֵי שְׂמָא בְּיִשְׂרָאֵל, כְּדִכְתִּיב: וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יִקּוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְגו'. וְכַתֵּב לֵה פְּלוֹנִי יִבְמָה לְפְלוֹנִית יִבְמַתִּיהָ כֶּסֶף זֹזִי מֵאֵתָן דִּחְזוּ לֵה, דִּהּוּ כְּתִיבִין בְּכַתּוּבַתָּהּ דְכַתֵּב לֵה בְעֵלָה קִדְמָאָה, וְאוֹסִיף לֵה מְדִילִיהָ כֶּף וְכֶף. וְדָא גְדוּיָנָא דִּהֲנַעְלַת לִיהָ וְכו', כְּפִשְׁאָר טַפְסֵי¹⁸⁹ כְּתַבּוֹת¹⁹⁰.

(185) מקורו ברי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים מנוסח זה ביבמות נב, א. (186) ראה בבבאורנו לעיל ה"ל הערה קנט. (187) בא לפנינו. (188) אחי מן האב מת, וחיים לרבנן ולכל ישראל השאיר, וכן ובת יורש ונוחל ומקים שם בישראל לא הניח, והשאיר אשה זו ששמה פלונית בת פלוני, וראוי לי מן התורה לייבם אותה, ככתוב בספר תורת משה: יבמה יבוא עליה, ורצתה פלונית זו ונתייבמה. . . להקים שם בישראל, ככתוב: . . . וכתב לה כסף זוזים מאתים הראויים לה, שהיו כתובים. . . שכתב לה בעלה הראשון (האח המת, ובתולה נשאה, שכתובתה מאתיים) והוסיף לה משלו כך וכך, וזו הדנוניא שהכניסה לו. . . [ואם לא היתה לה כתובה מבעלה או שמחלה לו כתובתה, שדין הוא שהיבם כותב לה כתובה משלו (כתובות פב): - אינו כותב לה אלא מנה (פכ"ב מהל' אישות הי"ד, ולמעלה פ"ב הי"ז), שהרי הוא כונסה אלמנה]. (189) נוסחי. (190) שבין איש לאשתו, המנוסחים בסמוך.

טַפְסֵי הַכְּתָבָה

לג. בְּיוֹם פְּלוֹנִי¹⁹¹ כו'. אֵיךְ¹⁹² פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי אָמַר לְפְלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּתוּלְתָא פְּלִתָּא¹⁹³: הָוִי לִי לְאִינְתָּו¹⁹⁴ כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְאֵנָּא בְּמִימַר דְשְׂמִיָּא¹⁹⁵ אֶפְלָה וְאוֹקִיר וְאוֹסְבֵר¹⁹⁶ וְאִיוּז¹⁹⁷ וְאֶפְרִיָס וְאֶכְסִי יְתִיכִי כְּהִלְכוֹת גּוֹבְרִין יְהוּדָאִין דְמוֹקְרִין¹⁹⁸ וּמְסוֹבְרִין¹⁹⁹ וְנִזְנִין וּמְפִרְסִין וּמְכַסִּין יְת נִשְׂיָהוּן בְּקוּשְׂטָא. וְיִהִיבָנָא²⁰⁰ לִיכִי מוֹהַר בְּתוּלְיָכִי

אין אני רוצה לייבם אותה, מיד הקרינו לפלונית זו: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי". ואף לפלוני זה, הקרינו לו: "לא חפצתי לקחתה". וצידד לה רגלו הימנית, והתירה נעלו מעל רגלו ורקקה בפניו רוק הנראה לנו, מפיה על הארץ. ושוב הקרינו לפלונית זו: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל", ואנחנו הדיינים וכל אלה שהיו יושבים לפנינו, ענינו. (173) בכת"י התימנים: בתרה (= אחריה): חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל - שלש פעמים. ומשנעשה מעשה זה בפנינו, התרנוה לפלונית זו לילך להנשא לכל מי שתרצה, ואיש לא ימחה (יעכב) בידה מן יום זה ועלולם. וביקשה מאתנו פלונית זו גט-חליצה זה, וכתבנו וחתמנו ונתנו לה לזכות כדת משה וישראל. (174) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. ובצדק. שהרי לא הוזכרו כאן אלא שנים = בתורת עדים, והרי שלשה היו וחתמו בתורת בית-דין. וברי"ף יבמות סוף פ"ב, שממנו לקוח נוסח זה, כתוב: "וחתמין תלתא עליה" (= וחותמין שלשה עליו), והכוונה לדיינים, כנ"ל. וראה להלן הערה קעא.

לא. וּמְעִידִין עֲלֵיו¹⁷⁵ שְׁלֹשָׁה, או שְׁנַיִם מִן הַשְּׁלֹשָׁה¹⁷⁶, או שְׁנַיִם שְׂרָאוּ הַחֲלִיצָה אֶף עַל פִּי שְׂאִינָן הַדִּינִין שְׁחֲלִיצָה כְּפִנְיָהוּ, כְּמוֹ שְׂפִיבְרָנוּ¹⁷⁷. וְאֶפְלוּ אִשָּׁה או עֶבֶד או קֶטֶן שְׁהוּא מְפִיר וְנִבּוֹן וְאֶמְנִין לוֹמַר: זֶה פְּלוֹנִי אָחִי פְּלוֹנִי זֶוּוּ הִיא יִבְמַתּוּ, וְחֲלִיצִין עַל פִּיָּהּ. מַה שְׂאִין בֶּן בְּשֶׁאֵר עֲדִיּוֹת שֶׁל תוֹרָה¹⁷⁸, בֵּין לְעִדּוֹת מְמוֹן בֵּין לְעִדּוֹת אֶסוּר¹⁷⁹. שְׁזָה דְכֶר הַעֲשׂוֹי לְהַגְלוֹת הוּא, אֶפְשָׁר לִידַע אֶמְתַּת הַדְּבָר שְׁלֵא מְפִיָּהוּ¹⁸⁰, כְּעִנְיָן שְׂפִיבְרָנוּ בְּסוֹף הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין¹⁸¹. וְאִם רָצָה הֵיכֶם לִיבֶם - מְקַדְשִׁי¹⁸² וּמִיבֵם¹⁸³ וְכוֹתֵב לָהּ כְּתָבָה כְּמוֹ שְׁהוּדְעֵנוּ¹⁸⁴.

(175) הדיינים, שחלצה בפניהם. (176) במקרה ואחד מהם איננו, כי מאחר שיש בגט זה משמעות שהיו שלשה, שהרי כתוב בו: "במותב תלתא כחדא הוינא" (לעיל ה"ל) אין חתימת הדיין השלישי מעכבת, כמבואר בהל' עדות פ"ו, ה"ו. וכן בשו"ע חו"מ סי' מו, סכ"ט. (177) לעיל הכ"ט. ומובן הדבר שכשחותמים בו עדים, משנים את נוסח גט החליצה, שהרי אינם יכולים לכתוב: "אנחנו בית-דין", וכן שאר לשונות שמשמען שהם עשו מעשה החליצה, אלא כותבים שטר עדות מכל מה שראו (מגיד-משנה). (178) שאין נאמנים בהם אלא עדים כשרים בלבד. (179) זהות האחות. (180) יבמות לט, ב. [הרי שטמעם זה (שהוא עשוי להגלות) נאמנים אפילו אשה או עבד, וכן כתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין ה"טו, ובפי"ג שם הכ"ט. ומכאן שאפילו אם אין חשש "שלא תשאר עגונה" - האמינו להם. ולפי"ז מה שכתב רבינו בפ"ג מהל' קידוש החודש הי"ד, "שדבר זה (להעיד ששמע מפי בית-דין שקידשו את החודש), דבר העשוי להגלות, ועד אחד כשר נאמן עליו" - שוודאי הכוונה למעט פסול בעבירה מן התורה, שגם בעדות אשה אינו נאמן, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין הי"ז, אבל אשה ועבד נאמנים. וראה בהל' קידוש החודש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מא, כי רבינו סובר שכתובה היא מדרבנן. (202) ומזונותיך וכסותיך והספקתך, ולבוא אליך כדרך כל הארץ - "לבוא עלינו כדרך כל הארץ" (בראשית יט, לא) מתרגם אונקלוס: "למעיל עלנא כארץ כל ארעא". (203) ורצתה פלונית זו, והיתה לו לאשה לפלוני זה. (204) תשלום = סך הכל. (205) וזו הנדוניה שהכניסה לו. (206) וחוב. (207) החתן הזה. (208) כגון מזונות והלכשה המנויים לעיל. (209) קבלתי עלי ועל יורשי אחרי, ועל כל המעולה והנחמד - "נחמד למראה" (בראשית ב, ט) מתרגם אונקלוס: דמרג למחזי. וכן: "כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד) מתורגם: "כל שפר ארג נכסי", וראה ברמב"ן לתורה (ויקרא כג, מ). (210) ישיש לי תחת השמים שקניתי ושעתיד אני לקנות מקרקעות וממטלטלין על גב קרקעות (ראה לעיל פ"ז מהל' אישות ה"ו, ובביאורנו שם אות כ. והשווה הל' מלוה פ"ח, ה"ב): "שהקניתי לך מטלטלין ישיש לי על גב הקרקע ישיש ליי". (211) כולם יהיו אחראים וערבים לכתובה זו כולה: עיקר ונדוניה ותוספת להפרע מהם בחיי ואחרי מותי ואפילו ממעילי שעל כתפי. וקנינו (= קנין סודר, ראה לעיל הל' אישות פ"ה ט, ובביאורנו שם אות מח) מפלוני זה מכל מה שכתוב ומפורש למעלה קנין שלם שלא כאסמכתא (אסמכתא - "הבטחת גוזמא, שאדם מבטיח לחבירו לסמוך עליו, שאם לא יקיים תנאו (שהתחייב לחבירו) יתן כך וכך" - רש"י לבבא-מציעא מח, ב. ובהל' מכירה פ"א ה"ב, פוסק רבינו: "כל אסמכתא אינה קונה, שהרי לא גמר בלבו להקנותו. . . כל תנאים שמתנים בני אדם ביניהם. . . אם יהיה כך או אם תעשה כך, אתן לך מנה. . . ואם לא יהיה או אם לא תעשה. . . לא אתן לך, אע"פ שעשה או שהיה הדבר - לא קנה, שכל האומר: אם יהיה אם לא יהיה - לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה"). (212) נוסח שטר העשוי להעתיק ממנו שטרות, ולא נכתב לגבות בו ואין בו ממש (רשב"ם לבבא-בתרא מד:), ומקור הנוסח: "דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי" בבבא-בתרא שם. וכתוב בשו"ע חו"מ סי' מב, ס"י: "עכשיו שנהגו לכתוב: דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי, אומרים בכל לשון מסופק: יד בעל השטר על העליונה". (213) אנחנו העדים. (214) וחזק. - "ארץ אשר אבניה ברזל" (דברים ח, ט) מתרגם יונתן: שרירן וברירן ('הערוך'). "בשרירות לבי" (שם כט, יח) מפרש הרד"ק (שורש שרר): בחזק לב. (215) ומאושר, נוסח זה מקובל לחתמו בסוף כל תעודה משפטית, ומקורו בבבא-בתרא קס, ב. ובירושלמי גיטין פ"ט, ה"ח.

לד. ואם היתה פתבת אלמנה - פותב: פלונית אלמנתא²¹⁶. ואם היתה פתבת גרושה - פותב: פלונית הגרושה²¹⁷. וכן אם היתה שבוייה - פותב: פלונית השבוייה²¹⁸, פדי שלא יכשל בה פה²¹⁹. וכותב: ויהיבנא²²⁰ ליכי מוהרייכי פספא וזויי מאה, דאינון מזויי פספא תריסר ופלגא, דחזו ליכי וכו'.

(216) בכדי להטעים מה שכתובים אחר-כך "כסף וזויי מאה",

פספא וזויי מאתן, דאינון מזויי פספא כ"ה, דחזו ליכי מדאורייתא²⁰¹, ומזונייכי²⁰² וכסותיכי וסיפוקיכי ומיעל עליכי באורח קל ארעא. וצביאת²⁰³ פלונית דא והות ליה לאנתו לפלוני דנא. ורצה והוסיף לה תוספת על עיקר כתובתה עד משלם²⁰⁴ קף וקף. ודא²⁰⁵ נדוניה דהנעלת ליה קף וקף. הפל נתקבל חתן זה, ובה לידו, ונעשה ברשותו, וזקף הפל על עצמו כמלוה ורשו²⁰⁶. וכן אמר לנא פלוני חתנא דנא²⁰⁷: אחריות כתובתא פולא, עיקר כתובה ונדוניה ותוספת ושאר תנאי כתובה²⁰⁸, קבלית²⁰⁹ עלי ועל ירתי בתראי ועל כל שפר ארג נכסין וקנינן דאית²¹⁰ לי תחות [פל] שמיא, דקנאי ודעתיד אנא למיקנה, ממקרקעי וממטלטלי אגב מקרקעי, פולהון²¹¹ יהון אחראין וערבאין לכתובה דא פולא, עיקר ונדוניה ותוספת, לאתפרעא מנהון בחיי ובתר מותי ואפילו מגלימא דעל פתפאי. וקנינן מפלוני דא מכל מאי דכתיב ומפרש לעילא קנינן שלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי²¹², אלא כחזק וכתומר כל שטרי כתובות הנוהגות בישראל וכהוגן וכתיקון רבותינו ז"ל. וחתמנו²¹³ על שטר כתובה זו בזמן הנזכר לעיל. והפל בריר ושריר²¹⁴ וקיים²¹⁵.

(191) כתוב ב'הגהות מיימוניות': אם חל תאריך הכתובה ביום שלושים לחודש הנקרא ראש-חודש, יש מרבותינו שהנהיגו לכתוב ביום שלושים לחודש פלוני (שעבר), ורבינו מאיר מרוטנבורג הנהיג לכתוב: ביום שלושים לחודש פלוני, שהוא ראש-חודש פלוני. וכן קבע בשו"ע אהע"ז סי' קכו, ס"ו. וביום שני של ראש-חודש, יכתוב 'באחד לחודש פלוני, כי חשבוננו מיום שני' (שם). (192) זהו נוסח עתיק להתחיל שטר בתיבת: "איך", כמוזכר ביבמות לט, ב. וגיטין פה, ב. השווה נוסח הגט לעיל פ"ד מהל' גירושין ה"ב. (193) הכלה הבתולה: היי לי לאשה. (194) "ותהי לו לאשה" (בראשית כד, טז) מתרגם אונקלוס: והות ליה לאנתו. (195) ואני במאמר ה' (בעזרת ה') אעבוד ואוקיר (= אכבד, מלשון הכתוב (ישעיה יג, יב): "אוקיר אנוש מפז". ובכתי' התימנים: ואיירק). (196) ואכלכל, "והוא כלכל את המלך" (שמואל-ב, יט, לג) מתרגם יונתן: "והוא סובר ית מלכא". (197) ואזון ואפרנס ואכסה אותך כהלכות (= כמנהג) אנשים יהודים (= מלשון הכתוב הניאל ג, יב "גברין יהודאין"). (198) ובכתי' תימן: דפלחין ומייקירין. (199) שמוקירים ומכלכלים וזנים ומפרנסים ומלבישים את נשותיהם באמונה. מלשון הכתוב (הושע ב, כב) "וארשתך לי באמונה". (200) ואתן לך מוהר בתולך כסף מאתים וזו, שהם מזויי כסף (טהור) עשרים וחמשה (ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ח). (201) הראויים לך מן התורה. ובכתי' תימן, תיבת "מדאורייתא" איננה, וכבר העירונו על זה בביאורנו לעיל הל' אישות פ"ה ה"ח, הערה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְעָשָׂה כְּמִי שֶׁחָלַץ⁶ לָהּ. וְאִין הִגֵּט מוֹעִיל בְּיִבְמָה⁷ אֲלֵא מִדְּבִרְיָהּ⁸, הוֹאִיל וְהִגֵּט מְגַרֵּשׁ אֶשֶׁת אִישׁ⁹. וְכָל גֵּט שְׁפוּסָל אֶשְׁתּוֹ מִן הַבְּהֵנָה¹⁰ פּוֹסֵל אֶת יִבְמָתוֹ מִן הַיְבוּם¹¹. וְאִינָה מְתַרְתֵּת לְזֶרַע עַד שֶׁיִּחְלַץ לָהּ¹².

(2) לפני שייבמה. (3) לזיקתו (בניגוד לגט שנתן למאמרו, להלן ה"ד). (4) מלהתייבם לו. (5) מלהתייבם. (6) וכבר נבאר לעיל (פ"א ה"ב) ש'החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה וכל צרותיה על החולץ ועל שאר אחיו'. ולמדו כן (יבמות י:); ממה שנאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - כיון שלא בנה (שלא ייבם), שוב לא יבנה (= לא ייבם). (7) לפסלה. (8) מדברי חכמים. (9) ויאמרו: גט להוציא, וחליצה להוציא, ואם מותר לייבם אחרי גירושין, מותר גם כן לייבם (יבמות ג:). וכן מועיל הגט להאסר בקרובותיה, כמבואר להלן הט"ו. (10) אע"פ שאינו מתירה להנשא לאחרים, כגון שאמר לה: "הרי את מגורשת ממני, ואי את מותרת לכל אדם", שפסלה לכהונה, כמבואר לעיל פ"י מהל' גירושין ה"א. (11) יבמות נב, א. שלא יבואו להחליף בגט גמור. (12) שם נ, א. וכן בקידושין יד, א. "בית חלוץ הנעל" - חליצת הנעל מתירתה, ולא גט. וראה להלן ה"ב.

ב. הַמְאָמְרִי¹³, אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ קוֹנֶה בְּיִבְמָה קִנְיָן גְּמוּרָה¹⁴ וְאִינָה נִעְשִׂית בּוֹ אֶשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה¹⁵, צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט¹⁶. וְאִינָה נִתְרַת לְזֶרַע אֲלֵא בְּחִלְצָהּ¹⁷.

(13) שנתן לה פרוטה ומקדשה, לפני שיבוא עליה, כתיקון חכמים, כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (14) ליורשה או לגרשה בגט אם יבוא להוציא (יבמות כט.). (15) לענוש הבא עליה בחנק, כאילו נתייבמה. (16) אם לא ייבמה, כמבואר בסמוך. (17) אחרי הגט למאמרו.

ג. בְּיַצֵּד? הַעוֹשָׂה מְאָמְרִי בְּיִבְמָתוֹ וְאִינוֹ רוֹצֵה לְבַעַל¹⁸ - צְרִיךְ לְכַתֵּב לָהּ גֵּט¹⁹, שֶׁהָרִי נִתְקַדְּשָׁה לּוֹ²⁰, וְצְרִיךְ לְחַלֵּץ לָהּ כְּדִי לְהַתִּירָה לְזֶרַע²¹; שְׁאִין הַיִּבְמָה נִתְרַת לְזֶרַע אֲלֵא אַחַר בְּעִילַת הַיְבוּם²² אוֹ אַחַר חִלְצָהּ²³, אֲבָל הִגֵּט²⁴ פּוֹסֵלָה לַיְבוּם וְאִינוֹ מְתִירָה לְזֶרַע²⁵, וְהַמְאָמְרִי אִינוֹ קוֹנֶה בָּהּ קִנְיָן גְּמוּרָה כְּמוֹ הַבְּעִילָה²⁶.

(18) אלא להוציא. (19) יבמות נ, א. (20) ואין חליצה מפקעת קידושין (רש"י שם). (21) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (שם). ורבינו בפירוש המשנה (שם פ"ג מ"ה) אומר: "והנכון יותר, שיתן גט תחילה ואח"כ יחלוץ". והטעם, משום הידור מצוה, כי אין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה, הרי שהגמר העיקר, והואיל והגט והחליצה באים להתירה, ראוי להיות גמר המצוה בחליצה שהיא מן התורה ('פתחי תשובה' לאהע"ז סי' קע, ס"ק א, בשם 'בית מאיר'). (22) ואז אם יגרשנה בגט תותר לזר, כשאר נשים גרושות מבעליהן (יבמות ג:). (23) קידושין ב, א: "וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם". (24) כאן חוזר רבינו לגט ומאמר שפתח בהם. (25) שאין זיקת יבום נפקעת

ולא "מתן". (217) שאם תתאלמן מבעלה זה, ידעו שאסורה לכהן מחמת גירושה הקודמים. (218) בידי גויים. (219) והיא אסורה לו, שמה נבעלה לגוי, כמבואר בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ז. (220) ואתן לך מוהרך כסף זווים מאה שהם כסף (טהור) שנים עשר דינר וחצי הראויים לך, ע"פ הכלל: כתובת בעולה: מנה, וכמבואר לעיל בפ"י מהל' אישות ה"ד-ח.

ל. הַשְּׁפוּתָבִין גֵּט יִבְמִין²²¹ אוֹ פְתַת יִבְמִין - מְשֻׁרְטָט²²² מְקוּם הַפְּסוּקִים, שְׁאָסוּר לְכַתֵּב שְׁלֹשׁ תְּבוּת²²³ בְּלֵא שְׁרֻטָט²²⁴. וְיִבְמָה שֶׁחָלְצָה - מְתַרְתֵּת לְהַנְשֵׂא בְּיוֹם חִלְצָתָהּ²²⁵, שֶׁהָרִי אִינָה חוֹלְצַת עַד שֶׁתִּשְׁלַם תְּשׁוּעֵים יוֹם²²⁶.

(221) גט חליצה. (222) מסרגל בקנה ועושה קוים ישרים, כדי שהכתיבה תהיה יפה וישרה. (223) לא אבה יבמי, או: יבמה יבוא עליה. (224) גיטין ו, ב. ו'ירושלמי' מגילה פ"ג, ה"ב. ובהל' תפילין פ"ז ה"ט, כתב רבינו: "ומותר לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט, יותר על זה - אסור". וכבר נשאל על זה הנגיד רבינו יהושע מבני בניו של רבינו, והשיב: שמה שכתב רבינו בהל' תפילין, הוא העיקר, ועליו סומכים, כך שם הוא מקומו, וכאן לא הובאו הדברים אלא דרך אגב ומרוצה (כסף-משנה, שם). אולם הרשב"ץ ח"א סי' ב (הובאו דבריו ב'בית יוסף' ליר"ד סי' רפד) קובע שעל דברי רבינו בהל' יבום יש לשמוך ולהחמיר. וכן פסק השו"ע יו"ד סי' רפד סי"ב, ע"פ משמעות הסוגיא ביבמות קו, ב - שמר זוטרא שרטט גט חליצה אפילו המקומות שיש בהם רק שלש תיבות, וכמבואר ב'נקודות הכסף' ובהג"א שם. ולדעת ה'מעשה רוקח' אין כל סתירה בדברי רבינו, שבהל' תפילין מדובר, כשכותב פסוק שלם או פרשה, אזי אין קפידא אלא על ארבע תיבות, ואילו כאן ידובר כשכותב רק שלש תיבות והן עיקר כתיבתו, אזי אפילו שלש אין כותבין בלא שרטוט, שהן במקום פסוק שלם. (225) שלא כגרושה, הצריכה להמתין תשעים יום מיום שנתגרשה, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל בפ"א מהל' גירושין ה"ח. (226) כמבואר לעיל פ"א ה"א, ויודעים אז, שאינה מעוברת, וכן פסק הר"ף ביבמות סוף פ"ב, ודוקא חלצה, שהחליצה מוכיחה שלא בא עליה יבמה, אבל אם מת היבם ולא חלצה - צריכה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא, כי יותר קרובה יבמה לביאה, מארוסה שגזרו בה משום נשואה ('תוספות' יבמות מב. וכן באהע"ז סי' יג, ב).

פְּרָק חַמִּישִׁי

(1) כלל בו דין יבמה שנתן לה היבם גט או "מאמר" וגט, חליצה מעולה ופחותה, מאמר כשר ופסול, גט אחר גט ביבמה, חליצה אחר חליצה, בעילה אחר בעילה, ביאתו של יבם בן ט' שנים מאמרו וגיטו, יבמות מבית אחד שהיו בנייהן חרשות או קטנות ופקחות.

א. הַיִּבְמָה שֶׁנָּתַן לָהּ הַיְבוּם² גֵּט פְּרִיתוּת³ - פְּסֻלָּה⁴ וּפְסֻל אֶת צְרוּתָהּ עָלָיו⁵ וְעַל שְׁאָר הָאֲחִין, שֶׁהָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

41) שהואיל ואין המאמר קונה קנין גמור, מועיל אחריו מעשה אחר לפסלו. 42) נאסרה הראשונה עליו משום בנין "שני בתים", וכן השניה אסורה לו מאותו טעם. וביבמות נ, ב - אמרו: מה טעם מועיל מאמר ביבמה, לאסור חברתה עליו, הואיל ומאמר בקידושין קונה בשאר נשים וביאה קונה ביבמה, ואם מאמר לא יועיל (לפסול) אף ביאה לא תועיל, ויבואו לבעול (צרתה) אחרי ביאה (של היבמה הראשונה), והרי זה בונה שני בתים שאיסורו מן התורה. 43) אסרה על הראשון, שהרי מקודשת היא גם לשני. 44) שאסור לראשון לבוא עליה, וכן השני (יבמות נ:). 45) נמצא שהיה פסול בשעת נתינתו. 46) ובשעת נתינתו היה כשר, אבל מתוך שאינו קונה קנין גמור - הועילו המעשים שלאחריו לבטלו, מהרש"אין כן בבעילה וחליצה, שהן מן התורה ואין אחריהן כלום, כמבואר להלן הי"ד.

ז. פיצד? נתן גט או חליץ ליבמתו, וחזר ונתן מאמר לה או לצרתה⁴⁷, בין הוא בין אחיו; או שבא על יבמתו או נתן לה מאמר, וחזר ונתן לה⁴⁸ מאמר אחר לצרתה⁴⁹, בין הוא בין אחיו; או שנתן מאמר ליבמתו, וחזר אחיו ונתן לה מאמר אחר⁵⁰ או בעלה - הרי זה מאמר פסול, בין המאמר הראשון⁵¹ בין המאמר האחרון⁵².

47) נפסלו עליו בגלל הגט שלפניו, שהתחיל ב"לא יבנה" ואסור לבוא עליהן. 48) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. 49) והרי מאמר זה שלא כדין הוא, שהרי אסור לבנות שני בתים, אבל היבמה הראשונה שבא עליה לא נפסלה עליו, שהרי בעילה קונה קנין גמור, ואין אחריה כלום, ואפילו יעשה בה אחיו מאמר, אין מאמרו כלום, שאין קידושין תופסים באשת איש, וכמבואר להלן הט"ז. 50) תפסו קידושי השני ונאסרה על שניהם. 51) של האח הראשון. 52) של האח השני, כי מקודשת היא לשניהם, וצריכה גט משניהם ואחד מהם חולץ, כמבואר להלן הט"ו.

ח. נמצאת למד, שהמאמר, בין שקדמו מאמר אחר⁵³ או גט או חליצה או בעילה⁵⁴, בין שקדם המאמר לאחד מאלו - הרי זה מאמר פסול⁵⁵. חוץ מן הנותן מאמר ובעל בעילה אחר המאמר, שזו היא כהלכתה⁵⁶.

53) ע"י אחיו בה, או שהוא בעצמו נתן מאמר לצרתה קודם שנתן לזו. 54) בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, אבל הבעול את יבמתו - אין מאמרו של אחיו מועיל בה כלום, כמבואר להלן הט"ז. 55) ואסור לו לייבמה, ונותן לה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, אם לא נפטרה בחליצת צרתה או ביאתה. 56) כל זה במשנה יבמות נ, א - ודף נ, ב.

ט. הבעילה שפועל היבם את יבמתו תחלה⁵⁷ או אחר מאמרו בה, ולא קדמה דבר אחר - נקראת בעילה פשרה. ואם קדמה מאמר מאחיו⁵⁸; או גט, בין ממנו בין מאחיו⁵⁹, בין בה בין בצרתה⁶⁰; או

אלא ע"י חליצה (קידושין יד.), וכמבואר לעיל סוף ה"א. 26) להיות כאשתו לכל דבר, שאם יבוא לגרשה אח"כ לא תצטרך לחלוק (יבמות נ.) וכבר נתבאר לעיל פ"ב ה"א, שאין המאמר אלא מדבריהם בלבד. וראה לקמן הי"ד ובביאורנו.

ד. נתן מאמר ליבמתו, וחזר ונתן גט למאמרו²⁷ - מה שעשה²⁸ הרי בטלו²⁹, והתרה³⁰. ויראה לי, שלא התרה אלא לאחיו; אבל זה שנתן הגט - אסורה היא ל³¹.

27) שפירש ואמר: הרי זה גיטך למאמרי (רש"י יבמות לב.). 28) המאמר שעשה. 29) ע"י הגט. 30) להתייבם, שנשארה זיקתה כמקודם (יבמות לב.) והשווה להלן פ"ו הכ"ט. 31) גזירה משום גט לזיקתו שפסלה עליו, וכן דעת רש"י שם. ולדעת הראב"ד, מותרת אפילו למגרש, וכן דעת ה'תוספות' שם נב, ב דיבור-המתחיל או דילמא.

ה. נתן גט לזקתו³² (ולא למאמרו) - פסלה³³ עליו ועל שאר האחין, כמו שבארנו³⁴; וצריכה גט למאמרו³⁵, וחליצה להתירה לזר³⁶.

32) לדעת רש"י ביבמות לב, א. כל שנתן לה גט סתם, הרי זה לזיקתו. 33) מלהתייבם. 34) לעיל ה"א. וכאן יש חידוש יותר גדול, שאין אומרים הואיל ועשה בה מאמר ולא גירשה אלא לזיקתו ולא למאמרו, יאה זה כמגרש חצי אשה שלא עשה כלום, ולא תיפסל, אלא זיקה לחוד ומאמר לחוד, וגט לזיקתו מועיל לפסלה (יבמות נב:). 35) להפקיע הקידושין. 36) והגט לזיקתו, לא הועיל להתירה, כמבואר לעיל ה"א, וכן שנינו (יבמות נ:): "נתן גט ועשה מאמר, צריכה גט וחליצה".

ו. המאמר שנתן ליבמה תחלה, ולא קדמו דבר אחר ולא נעשה אחריו דבר אחר, אלא שבעל אותה זה שנתן לה המאמר - הוא הנקרא מאמר פשר³⁷. ואם קדמו גט או חליצה, בין מיבם זה בין מיבם אחר³⁸, בין בה בין בצרתה³⁹; וכן אם קדמתו בעילה בצרתה, בין ממנו בין מאחיו⁴⁰; או שנעשה אחריו⁴¹ גט או חליצה, בין בה בין בצרתה, בין ממנו בין מאחיו; או שבעל או נתן מאמר אחר לצרתה⁴², בין הוא בין אחיו; או שנתן לה אחיו מאמר אחר⁴³ או בעלה - הרי זה נקרא מאמר פסול⁴⁴, בין המאמר שקדמוהו המעשים האלו⁴⁵ בין המאמר שנתאחרו אחריו⁴⁶.

37) שם: "עשה מאמר ובעל, הרי זה כמזותה". וכן אמר רב הונא (שם נב:): "מצות יבמה, מקדש ואחר-כך בועל". וכן כתב רבינו למעלה פ"ב ה"א. ואם עשה מאמר פסול, כדלהלן, אינו רשאי לבוא עליה (ראה בסמוך). 38) אחיו של זה. 39) שהתחיל ב"לא יבנה", ששוב לא יבנה, ופסלה עליו. 40) שאסור לו לייבם את זו, כי "בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים", כמבואר לעיל פ"א ה"ט.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באהע"ז ס' קע, ס"ק מז, זוהי הגירסה הנכונה בדברי רבינו, ולא כמודפס בספרים שלפנינו. וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ז ה"ט, שהלצית הצרות פוטרות את האחיות, אע"פ שגם חליצת הצרות אינה מעולה. אולם, הואיל והיא מעולה משל האחיות - פוטרתן (לחם-משנה).

יב. נחליצה אחת מהן חליצה פחותה - התרה להנשא לזר זו שנחליצה, אבל צרתה אסורה עד שתחליץ גם היא⁷¹, או עד שתיחלצו כל האחין לראשונה שנחליצה החליצה הפחותה⁷²; שאין חליצה פחותה מסלקת זקת יבום מבית זה עד שתחזר על כל האחין, או עד שתחליץ כל אחת מהן⁷³.

(71) יבמות כז, א. כדעת שמואל. (72) שם: כי אמר שמואל לפטור צרתה, ומפרש רבינו: כי אמר שמואל - שצריכה לחזור על כל האחים - לפטור צרתה, וכן פירש רבינו אלפס שם סוף פ"ה, ורבינו נמשך אחריו (הגר"א לאהע"ז ס' קע, ס"ק מח). (73) כשפחיתותן שוה, כגון שיש לשתיהן מאמר או גט קודם לחליצתן, ואין האחת עדיפה על חברתה, וראה למעלה הערה סט.

יג. כל יבמה שנבעלה ליבמה, בין בעילה פשרה בין בעילה פסולה⁷⁴; ואפלו בעילה אחר שחליץ לה⁷⁵, בין הוא בין אחיו, בין לשם אישות⁷⁶ בין לשם יבמות⁷⁷; ואפלו בעל צרתה אחר שבעל בעילה פשרה⁷⁸, בין הוא בין אחיו - הרי זו צריכה גט, שהרי נעשת אשת איש בבעילה⁷⁹. וכן כל יבמה שנתן לה מאמר, בין מאמר פשר בין מאמר פסול - הרי זו צריכה גט מפני המאמר, כמו שבארנו⁸⁰, ואחר כך יסור אסור המאמר.

(74) שקדמה גט או מאמר מאחיו. (75) שנאסרה עליו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א ה"ב, ונסתלקה ממנו זיקת יבום. (76) בקידושין גמורים, כשאר נשים המתקדשות בביתא. (77) שסבר שעדיין יש בה צד יבום. (78) שעובר עליה בעשה, כמבואר לעיל פ"א, ה"ב. (79) שקידושין תופסין בחייבי עשה, וכל-שכן בשניות (לעיל הל' אישות ס"ד, יד). וראה יבמות נב, ב - שיש אחר חליצה כלום, וכתב הרי"ף שם, שגם הבעילה יש אחריה כלום, וכמבואר לפנינו. (80) לעיל ה"ב.

יד. פכר אמרנו⁸¹, שאין הגט דוחה היבמה דחיה גמורה⁸², וכן המאמר אינו קונה בה קנין גמור⁸³; אבל הבעילה קונה קנין גמור, והחליצה דוחה אותה דחיה גמורה. לפיכך, גט אחר גט ביבמה⁸⁴, או מאמר אחר מאמר - מועיל⁸⁵; אבל בעילה אחר בעילה וחליצה אחר חליצה - אין האחרונה מועלת כלום. וכן גט או חליצה אחר הבעילה אינה פלוס.

(81) לעיל ה"א. (82) להחירה לזר, כי עדיין צריכה היא

שקדמה מאמר בצרתה, בין ממנו בין מאחיו - הרי זו נקראת בעילה פסולה⁶¹.

(57) בלי מאמר. וראה למעלה פ"ב ה"א, שמדברי סופרים אין לבעול עד שיקדש תחילה. (58) פסלה על זה מלייבם. (59) התחילו ב"לא יבנה", ואסורים לייבם. (60) שהגט כחליצה האוסרת כל הצרות על החולץ (למעלה פ"א ה"ב). (61) ואסור לקיימה, והרי זו צריכה גט לביאתה וחליצתה לזיקתה, וכן שנינו (יבמות נ): "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה". וראה בביתאורנו להלן ה"ד.

י. החליצה שחולץ היבם ליבמתו תחלה, אם לא קדמה דבר אחר - נקראת חליצה מעלה⁶². ואם קדמה גט או מאמר, בין מיבם זה בין מאחיו, בין בה בין בצרתה - הרי זו נקראת חליצה פחותה⁶³.

(62) ומסלקת היא את זיקת היבום מכל היבמות הבאות מבית זה, כמבואר בסמוך ה"א. (63) הואיל ואם רצה לייבם אינו יכול, שהרי קדמה גט או מאמר אחיו ונספלה עליו, הרי זו חליצה גרועה (רש"י ליבמות כו:). ודינה מפרש בסמוך ה"ב. ואפילו קדמה בה מאמר ממנו, הרי זו חליצה פחותה, הואיל וצריכה גט למאמרו אין זו חליצה מעולה (יבמות כז. וברש"י, וכן ברש"י שם נג. דיבור-המתחיל לימא מסייע).

יא. יבמות רבות הפאות מבית אחד⁶⁴, פיון שנבעלה אחת מהן בעילה פשרה או נחליצה חליצה מעלה - התרו הפלו⁶⁵, ונסתלקה זקת היבם מעליהן⁶⁶. ואם נבעלה אחת מהן בעילה פסולה⁶⁷, או נתן לה מאמר פסול⁶⁸ - נאסרו פלו ליבום. וצריכה גט זו שנבעלה או שנתן לה מאמר⁶⁹, וצריכה חליצה [כל] אחת מהן להתיירן לזר⁷⁰; שאין זקת היבום מסתלקת בכעילה פחותה.

(64) שהניח האח המת נשים רבות. (65) להנשא לזר. (66) יבמות מג, ב במשנה. (67) המפורשת לעיל ה"ט. (68) המפורש לעיל ה"ו. (69) שהרי נתקדשה לו. (70) כמו ששנינו (יבמות נ): "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה". ולגירסה זו בדברי רבינו, שהיא גירסת המגיד משנה אף חליצת הצרה שלא נעשה בה שום מעשה, אינה פוטרת זיקת היבום של השניה, שנעשו בה מעשי הגט והמאמר, וזה בניגוד לשמואל האומר (שם כז): "חליץ לצרה, נפטרה בעלת הגט או בעלת המאמר", כי חליצת הצרה מעולה מחליצת בעלת הגט שקלושה זיקתה. אולם בדפוס רומי וקושטא, וכן בכת"י התימנים, כתוב כאן בדברי רבינו: "וצריכה חליצה אחת מהן", ותיבת "כל" איננה, ולפי גירסה זו (שהיא גם גירסת ה"טור" באהע"ז ס' קע) הכוונה, שצרה אחרת, שלא נעשה בה שום מעשה, תחלוץ - ואז כולן יהיו פטורות, אבל אם תחלוץ בעלת הגט - לא תפטור אלא את עצמה ולא את האחיות, בהתאם לשמואל האומר (יבמות כז): "חליץ לבעלת הגט, לא נפטרה צרה (שחליצתה קלושה), לצרה - נפטרה בעלת הגט". ולדעת הגר"א

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָחָד, וְלֹא נִדְעָ מִי יִבֵּם תַּחֲלָה - שְׁנִיָּהּ יוֹצִיאָו בְּגִטָּה¹⁰¹, וְיִתְרוֹ לְזָרִים¹⁰² וְאֶסְרוֹת לְיִבְמִין¹⁰³. לְפִיכָךְ, רְאוּבֵן שֶׁהָיָה בִירוּשָׁלַיִם וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת בְּעַפּוֹ וְאַחַת בְּצוּר, וְשָׁמְעוּן אָחִיו בְּעַפּוֹ וְלוֹי אָחִיו בְּצוּר, וְשָׁמְעוּ שְׁמַת רְאוּבֵן - הַדִּין נוֹתֵן, שְׁלֹא יִיבֵם אָחָד מֵהֵן עַד שְׂיִדְעַ מַה עָשָׂה אָחִיו, שְׁמָא קָדָם וְיִבֵם. קָדָם אָחָד מֵהֵן וְיִבֵם¹⁰⁴ - אֵין מוֹצִיאִין מִדְּרוֹסָא¹⁰⁵ עַד שְׂיִדְעַ שְׁאָחִיו יִבֵם תַּחֲלָה¹⁰⁶. רְצָה הָאָחָד לְחַלֵּץ קָדָם שְׂיִדְעַ מַה עָשָׂה אָחִיו - אֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ¹⁰⁷.

101) שהשני שייבם, אסור ביבמתו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה (כמבואר לעיל פ"א ה"ב) ומכיון שלא ידוע לנו מי ייבם תחלה ומי ייבם אחר-כך - אסורות הן על שניהם. 102) ה'בית יוסף' (אה"ע"ז סי' קע) כתב בשם הגאונים, שאחת מהן צריכה חליצה נוסף לגיטה, כי יש לחוש שמא הראשון עשה ביבמתו מאמר ועדיין לא בא עליה, וכשייבם השני את יבמתו הרי זו בעילה פסולה (לעיל ה"ט) ואין ביאתה פוטרתה עד שתחלוץ, כמבואר לעיל ה"א, וגם ביאתו של הראשון יש לחוש שהיא ביאה פסולה, כי קדמתה ביאת השני, והרי זו ביאה אחר ביאה, שהיא פסולה. ולדעת רבינו לעיל ה"ב, צריכה חליצה ולא נפטרה בחליצת חברתה. ולדעת הרשב"א, כל שפסול חליצתן שוה, פוטרת חליצת אחת מהן את צרתה. 103) כמבואר למעלה הערה ק. 104) נמצא זה אסור בצרתה. 105) מספק (שמא ייבם אחיו תחילה). 106) כלומר, בתחילה צריך להיודע אם אחיו ייבם, ואז אפשר לאסרה על יבם זה מספק, שמא ייבם אחיו תחילה, אבל אם לא ידוע כלל אם אחיו ייבם - אין אוסרים אותה על זה, כי יש כאן שני ספיקות, ספק אם ייבם, וספק אם ייבם תחילה, וכאילו היה כתוב: עד שיוודע תחילה שאחיו ייבם ('פרישה' ל'טור' אה"ע"ז סי' קע ס"ק מו, וכן בביאור הגר"א שם, אות נב). 107) כי אפילו אם כבר חלץ הראשון ליבמתו, אין השני מפסידה כלום. ואע"פ שיש לחוש, שמא יתברר שהראשונה חלצה תחילה, נמצאת חליצה זו אינה כלום, ותינשא לכהן, ויאמרו: חלוצה מותרת לכהן! (ראה לעיל פ"ג, ה"ט"ז). אולם, הואיל ואין לזו שלפנינו תקנה אחרת, שאפילו אם יודע שהראשון לא חלץ ולא ייבם, שמא למחר יחלוץ או ייבם, נמצאת אשה זו כל ימיה עגונה, ומשום חשש קל זה לא רצו לעגנה כל ימיה. מה-שאיין-כן בנידון שלמעלה (פ"ג, ה"ט"ז) יש תקנה לידע אם צרתה ילדה או לא ילדה (משנה-למלך). ולדעת הב"ח באה"ע"ז סוף סי' קע בנידון שלפנינו, ישנם שני ספיקות, שמא לא שמע האח הראשון, שמת אחיו שבירושלים, ואפילו אם שמע, שמא עדיין לא עשה ביבמתו שום מעשה. ומשום ספק רחוק זה, לא מנעו מלחלוץ לה. וה'אור שמח' מתרץ, שאם אתה מונע מלחלוץ וכן לייבם לזה ולזה, נמצא אתה מבטל לגמרי מצות יבום, שהיא: או יבום או חליצה, והרי אחת מהן חייבת ביבום על-כל-פנים, אבל בנידון של מעלה אם צרתה היא מעוברת וילדה אין היא זקוקה כלל, ואין שם ביטול מצות יבום.

חליצה. 83) ליורשה, או לפטרה בגט אם ירצה להוציאה, אלא עדיין צריכה חליצה לזיקתו (לעיל ה"ג). 84) שהרי לא דחה זיקתה לגמרי. 85) שעדיין נשארה עליה זיקת יבום, ולפיכך כשעשה בה אחיו מאמר אחריו - מועיל, וכמבואר בסמוך ה"ט. וראה לעיל בביאורנו ה"ו, הערה מא.

טו. פיצד? יבם שנתן גט ליבמתו, וחזר ונתן גט לצרתה - הרי זה אסור בקרובות שתייהן⁸⁶. וכן שני יבמין שנתנו שני גטין ליבמה אחת זה אחר זה - הרי זו פגרושה לשניהן⁸⁷, ושניהן אסורין בקרובותיה, ואחד מהן חולץ⁸⁸. וכן אם נתן גט ליבמתו, וחזר ונתן אחיו גט לצרתה - כל אחד אסור בקרובות זו שנתן לה הגט. וכן אם נתנו מאמר אחר מאמר⁸⁹, כמו שבארנו⁹⁰. אבל היבם שחלץ ליבמתו⁹¹ וחזר וחלץ לצרתה, בין הוא בין אחיו, וכן שני יבמין שחלצו זה אחר זה ליבמה אחת - אין חליצה אחרונה כלום, ואין החולץ אותה פאחרונה אסור בקרובותיה⁹²; שגה פחולץ לשאר הנשים שאין לו עליהן זקה.

86) כדין קרובות גרושתו (יבמות נא). 87) שם. 88) אע"פ שחליצתה פסולה, אינה צריכה חליצה משניהם, כל שאינה פוטרת את צרתה, וכמבואר לעיל ה"ב. 89) צריכה גט משניהם, וחליצה מאחד מהם (יבמות שם). 90) בדין גט אחר גט. ומובן שבשני יבמים ושתי יבמות, ונתנו שניהם גטין לשתייהן או עשו שניהם מאמר בשתייהן, כל אחת מהן צריכה חליצה, כמבואר לעיל ה"ב. 91) ונסתלקה הזיקה מבית זה, ואין אחריה כלום. 92) יבמות נ, ב במשנה.

טז. וכן הבועל ביבמתו⁹³, וחזר בין הוא בין אחיו וחלץ לה או לצרתה - אין חליצה זו כלום⁹⁴. וכן אם חזר אחיו ונתן גט לה או לצרתה - אינו כלום⁹⁵. חזר אחיו ונתן לה מאמר או בעל - לא עשה כלום⁹⁶; מאחר שבעל אחיו תחלה - קנה קנני גמור, ואין הקדושים תופסין באשת איש⁹⁷. אבל אם נתן מאמר לצרתה או בעל צרתה⁹⁸ - צריכה גט⁹⁹ ממנו, כמו שבארנו¹⁰⁰.

93) קנאה לגמרי, ונסתלקה זיקת יבום מבית זה. 94) ולא נאסר בקרובותיה. 95) שם. ודוקא בעילה כשרה, אבל בעילה פסולה, - יש אחריה גט או חליצה (למעלה ה"א). 96) לקנותה. אבל ודאי, שאסרה על היבם, כדין אשת איש שזינתה, המבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח"ט. וראה ב'תוספות' יבמות נא, ב דיבור-המתחיל אי ביאת ראשון. 97) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ב, ולפיכך אינה צריכה גט מאחיו. 98) אע"פ שאסורה לו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה. 99) שקידושים תופסים בחיבי עשה. 100) לעיל ה"ג.

יז. שני יבמין שייבמו שתי יבמות הפאות מפי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

116) והרי היא כמאמר. (117) והוא-הדין עשה בה מאמר, כמבואר במשנה שם. (118) שהמאמר שבאו אחריו ביאה או חליצה וגט מאחיו - נפסל, כמבואר לעיל ה"ח. (119) הרי זה כמאמר אחר מאמר. (120) וגם ביאתו הוא כמאמר. (121) שמועיל אחד אחר השני, ושניהם פסולים ואסורה לשניהם (יבמות צו:).

כא. בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו והגדיל, ולא פא עליה משהגדיל¹²² - צריכה גט וחליצה. גט - מפני ביאתו, שהיא כמאמר; וחליצה - להתיקה לזר, שהרי לא נבעלה בעילה שקונה קנין גמור. ואם פא עליה משהגדיל - הרי זו צריכה גט בלבד¹²³.

(122) משנעשה בן שלש-עשרה שנה ויום אחד. (123) אם ירצה להוציאה, שכבר קנאה קנין גמור, והרי היא ככל יבמה שנתייבמה לגדול (שם צו:).

כב. אחד בן תשע שנים ויום אחד, ואחד בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות¹²⁴ ולא נולדו בו סימני סריס¹²⁵, פמו שבארנו בתחלת הספר¹²⁶.

(124) יש לו דין קטן, ואין ביאתו אלא כמאמר מן הגדול (שם). (125) כי אם נולדו בו סימני סריס והוא בן עשרים שנה פחות שלשים יום, הרי הוא כגדול לכל דבר. אלא שלענין ייבום, הואיל ואינו ראוי להוליד, אין לו זיקה כלל, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב. ואם עשה מאמר או חליץ לא עשה כלום, כמבואר בתוספתא יבמות פ"א מ"ב, ובעילתו בעילת זנות, שהרי יבמתו אסורה לו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה (יבמות עט: וברש"י). (126) פ"ב מהל' אישות ה"א.

כג. קטנה¹²⁷ שראויה למאן¹²⁸ והחרשת¹²⁹, אף על פי שקדושי שתייהן מדברי סופרים פמו שבארנו¹³⁰, שני מיני קדושין הן: קטנה יש לה קדושין כדרי שלא ינהגו בה מנהג הפקר¹³¹, וקדושיה תלויין עד שתגדיל¹³², וחרשת תקנו לה נשואין כדרי שלא תשאָר פנויה לעולם¹³³. לפיכך, אם היו כל היבמות הבאות מבית אחד קטנות או חרשות - ביאתה של אחת מהן פוטרת את כלן¹³⁴.

(127) יתומה, שאין קידושיה קידושין גמורין. (128) בבעלה, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"א, וראה בפ"ד מהל' אישות, ה"ז. (129) שאינה שומעת ואינה מדברת. (130) פ"ד מהל' אישות ה"ח ט. (131) יבמות ק"ב, ב. שאם לא תינשא, אין מי שישמרנה, וינהגו בה מנהג הפקר בזנות (רש"י). (132) שם קט, ב: "שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה, ואינו צריך לחזור ולקדשה לאחר שגדלה. ואם לא רצתה לישב, צריכה למאן ותצא בלא גט" (לשון רבינו בהל' אישות פ"ד ה"ח). (133) אבל כל ימיה אינה אלא מקודשת מדברי סופרים, נמצא שיש הבדל בין קידושי קטנה לגדולה,

יח. יכם קטן בן תשע שנים ויום אחד¹⁰⁸ - ביאתו כמאמר מן הגדול, שאינו קונה קנין גמור¹⁰⁹. ומאמר בן תשע שנים ויום אחד: אם נתנו בתחלה - מועיל, והרי הוא פוסל בו על הגדול¹¹⁰; אבל אם נתנו בפסוק¹¹¹ - אינו פלוס. וגטו וחליצתו אינם פלוס¹¹², בין בתחלה בין בפסוק.

(108) שביאתו ביאה, כמבואר למעלה בפ"א הט"ו, ובפ"א מהל' אישות ה"ג. (109) יבמות צו, א: "עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול". [נאף-על-פי שמן התורה הוא קונה אותה לכל דבר, כמו שאמרו בתוספתא (פרק יא, ה"ג): "כל ביאה שצריכה דעת, אין ביאתו [של קטן] ביאה. אינה צריכה דעת, ביאתו ביאה".] וכן פסק רבינו להלן פ"ו ה"ג לענין חרש, והוא-הדין לענין קטן (ראה שם הערה יג) - תקנת חכמים היא בקטן שלא תהא ביאתו כקנין גמור, אלא כמאמר בלבד, וראה ב'תוספות' קידושין יט. ד"ה ומדאורייתא, ובמגיד-משנה כאן]. (110) שאינו יכול לייבמה ולא לייבם את צרתה, כמבואר לעיל ה"ז והי"ד, והרי זה כדין הכונס את יבמתו, שנאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחים (לעיל פ"א ה"ב). וכבר נתבאר לעיל ה"ו, למה מועיל המאמר לפסול את המאמר שלאחריו. (111) יתבאר בסמוך ה"ט. (112) שאם חליץ לא נאסר בקרובותיה, וכן לא פסלה מלהתייבם לאחים הגדולים, שכבר נתבאר לעיל פ"ד הט"ו, שחליצת קטן אינה כלום, כי "איש" כתוב בפרשת חליצה, ודרשו: "איש ולא - קטן" (יבמות צו. וקה:). ומכיון שחליצתו אינה כלום, קל-וחומר שגיטו אינו כלום, שהרי הגט אינו פוסל אלא מכח חליצה, כלשון רבינו לעיל ה"א: "שהרי נעשה כמי שחליץ לה", ורבינו חזר כאן מפירושו למשנה (יבמות פ"י מ"ח), שכתב: קטן - יש לו גט.

יט. ביצד? בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו או שנתן לה מאמר תחלה - פסלה על שאר אחיו¹¹³. אבל אם עשה הגדול מאמר ביבמתו, וחזר בן תשע שנים ויום אחד ונתן לה או לצרתה מאמר - לא עשה פלוס, ולא פסלה על אחיו הגדול¹¹⁴. חזר בן תשע שנים ויום אחד וכא עליה או על צרתה אחר מאמר אחיו הגדול - פסלה על הגדול, כשני גדולים שעשו מאמר אחר מאמר, פמו שבארנו¹¹⁵.

(113) שאינם יכולים לייבמה בגלל מאמר הקטן. (114) ומותר לקיימה. (115) לעיל ה"ד, שיש מאמר אחר מאמר, ונפסלה על שניהם, כמבואר לעיל ה"ז. וזוהי הנקראת ביאה בסוף (יבמות צו:).

כ. בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו¹¹⁶, וחזר אחיו הגדול וכא עליה¹¹⁷ או חליץ או נתן גט לה או לצרתה - הרי זה פסלה על הקטן¹¹⁸. וכן אם חזר הקטן וכא על צרתה¹¹⁹, או כא אחיו האחר שהוא בן תשע שנים ויום אחד עליה¹²⁰ או על צרתה - נפסלה עליו, כדין כל מאמר ומאמר¹²¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האחרונה אינה כלום, שכבר למדנו (לעיל ה"ד) אין אחר ביאה כלום (משנה, יבמות קיא:). (144) שם: "רבי אלעזר אומר, בכלן מלמדים את הקטנה שתמאן בו", וכגירסת הרי"ף שם, שגורס: בכלן. והטעם שהשניה צריכה מיאון מפני שבביאתה נתקדשה, שאפילו הראשונה קנויה לו אין השניה אסורה לו אלא באיסור 'עשה', כמבואר לעיל (פ"א ה"ב) וקידושין תופסים בחייבי 'עשה', וכמבואר לעיל ה"טז. והוא הדין שיכול לגרשה בגט, אלא כדי שלא תיפסל לכהונה מוטב שתמאן, שהממאנת כשרה לכהונה (לעיל הל' גירושין פי"א ה"טז). וראה בבאיור הגר"א לאהע"ז סי' קעא ס"ק ת. (145) ושניה אסורה לו משום: "יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה", כמבואר לעיל פ"א ה"ב.

כז. וכן הדין בקטנה וחרשת, שבא היבם תחלה על הקטנה וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת - לא פסל את הקטנה, והחרשת צריכה גט¹⁴⁶. שביאת הקטנה מעלה מביאת החרשת¹⁴⁷, שהקטנה ראויה לאחזר זמן¹⁴⁸, לפיכך יקיים הקטנה שובב עלה תחלה¹⁴⁹.

(146) לביאתו, שהרי קידושי ביאתו תפסו בה. (147) ולפיכך אין החרשת פוסלתה. (148) כשתגדיל ויהיו קדושה - קידושי תורה. (149) משנה, יבמות קיא, ב. וגירסת רבינו כגירסת הגאונים והרי"ף שם: "לא פסל את הקטנה". והראב"ד גורס שם: "פסל את הקטנה", גזירה שמא יבוא על החרשת תחילה (ראה בסמוך הכ"ח). וכדברי הברייתא (שם קיא:): "בא יבם על הקטנה, וחזר ובא על החרשת... נאסרו שתיהן עליו, כיצד תקנתן? חרשת יוצאת בגט, וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

כח. בא היבם תחלה על החרשת¹⁵⁰, וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה¹⁵¹ - פסל את החרשת¹⁵². ומלמדין הקטנה שתמאן¹⁵³, והחרשת יוצאה בגט¹⁵⁴.

(150) שביאתה פחותה. (151) שביאתה מעולה יותר, הואיל וראויה לאחר זמן, אע"פ ששתיהן אין קנין קנין גמור. (152) שם קיא, ב. שבנה שני בתים, וקנינה עדיף משל חרשת. (153) שאסורה לו בגלל ביאת החרשת תחילה. (154) שכבר נאסרה עליו כשבא על הקטנה, משום "בנין שני בתים". ואין אומרים תמתין הקטנה עד שתגדיל ותחלוץ לזיקתה ותקבל גט לביאתה, שלא יאמרו: ראינו שתי נשים מבית אחד, זו מתרגשת וזו חולצת (אור שמח ע"פ הירושלמי יבמות פי"ג, ה"ח). ואף-על-פי שהקטנה מיאנה ועקרה את זיקתה למפרע, ואם כן אין כאן צרה, אלא החרשת בלבד היא היבמה, ולמה יוצאה בגט, ואינה נשאת תחתיו? (וכן דעת הרשב"א ביבמות שם) - סובר רבינו שקנסוהו להוציא החרשת, משום שלא המתין ובעל החרשת לפני שמיאנה הקטנה (אור שמח).

כט. היו אחת פקחת ואחת חרשת: בא היבם על הפקחת וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת - לא

שזו הראשונה תבוא בגדלותה לקידושי תורה, בעוד שהשניה תשאר לעולם כנשואה מדברי סופרים בלבד. (134) שהרי כולן קידושיהן מדברי סופרים, ואין האחת עדיפה על חברתה (יבמות קי.). ודוקא ביאתה, אבל לא חליצתה, כי הקטנה או החרשת אינה חולצת, כמבואר לעיל פ"ד הט"ז.

כד. היתה אחת חרשת ואחת קטנה - אין ביאת אחת מהן פוטרת את צרתה¹³⁵. וכיצד תקנתן¹³⁶? מלמדין הקטנה שתמאן¹³⁷, וכונס את החרשת. ואם רצה לגרשה - פותב לה גט אחר שביבוא עליה¹³⁸, ותתר לזר¹³⁹.

(135) לפי שאין אנו יודעים, איזו מהן נחשבת אשתו יותר, אם קטנה משום שתבוא לכלל דעת בגדלותה, או חרשת שהיא בת ביאה גמורה (שם קי.). (136) הרי אי-אפשר לייבם שתיהן, משום שאסור לבנות שני בתים (לעיל פ"א, ה"ט). וגם אינן ראויות לחליצה, כמבואר לעיל הערה קלב. (137) ותעקור נישואיה מהבעל הראשון למפרע, ש"כשם שממאנת בבעל, כך ממאנת ביבם" (לעיל פי"א מהל' גירושין ה"ג) ונשארה החרשת בלבדה, ליבום. (138) שהחרשת מתגרשת בגט, אף-על-פי שאין לה דעת, לפי שאין אנו צריכים לדעת המתגרשת, וכמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הכ"ג. (139) כשאר יבמה שנתייבמה ונתגרשה מיבמה. ומקור הלכה זו ברי"ף יבמות פי"ג, שפוסק כרבי אלעזר האומר (יבמות קט): "מלמדים את הקטנה שתמאן". אבל הראב"ד סובר שלא אמר רבי אלעזר מלמדים את הקטנה שתמאן אלא בגדולה וקטנה (להלן הלכה ל, ובפ"ז ה"טו), שאפשר לקיים בגדולה מצות יבום מן התורה. אבל בנידון שלפנינו, ששתיהן נשואות מדבריהם - אין מלמדים למאן, כדי לקיים מצות יבום מדבריהם ואין להן תקנה, אלא כמבואר ביבמות קי, ב: "כונס החרשת ומוציאה בגט (שחליצת הקטנה תפסלה עליו) וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

כה. היתה אחת פקחת¹⁴⁰ ואחת חרשת - ביאת הפקחת או חליצתה פוטרת החרשת, ואין ביאת החרשת פוטרת הפקחת; שאין קידושיה¹⁴¹ אלא מדבריהן. וכן גדולה וקטנה - ביאת הגדולה או חליצתה פוטרת הקטנה, ואין ביאת הקטנה פוטרת את הגדולה¹⁴².

(140) שקידושיה קדושי תורה. (141) של חרשת. (142) שאין ביאת מי שנישואיה מדברי סופרים פוטרת את צרתה שנישואיה מן התורה (משנה, יבמות קי.).

כו. היו שתיהן קטנות הראויות למאן, ובא היבם על אחת מהן, וחזר ובא הוא או אחיו על השניה - לא פסל את הראשונה¹⁴³; אבא מלמדין את השניה שתמאן¹⁴⁴, ויקיים זה יבמתו הקטנה שובב עלה תחלה¹⁴⁵.

(143) שהרי ביאתן שוה, ואם הראשונה קנויה לו, הרי ביאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות. (6) והתורה אמרה: "להקים לאחיו שם בישראל." (7) להוליד. בניגוד לסריס אדם, שהייתה לו שעת הכושר.

ג. ואלו מַנְבְּמִין וְלֹא חוֹלְצִין: הַחֲרָשׁ וְהַשׁוֹטָה וְהַקֶּטָן; מַפְנֵי שְׂאִין בְּהֵן דַּעַת לְחֹלֶץ. וְכַשִּׁיבֵם הַחֲרָשׁ - אֵינּוּ מוֹצִיא לְעוֹלָם; שְׂבַעֲיֵלְתוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ אִשָּׁת אִישׁ גְּמוּרָה⁸, וְאֵין גְּרוּשָׁיו גְּרוּשֵׁין גְּמוּרִין⁹. וְכֵן תִּשְׁעֶה שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שָׁיבֵם - אֵינּוּ יָכוֹל לְגַרֵשׁ עַד שְׂנַדְיָל, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנָה¹⁰.

8) "כל ביאה שאינה צריכה דעת הרי זו ביאה". וביאת יבמה אפילו בשוגג שמה ביאה. (9) שאין לו דעת לגרש. (10) כי גישו של קטן אינו כלום.

ד. ואלו חוֹלְצִין וְלֹא מַנְבְּמִין: הַסְּפָקוֹת, כְּגוֹן שְׁהִיְתָה סָפֵק עֲרוּהָ עַל אָחִיו¹¹, וּפְצוּעַ דְּבָא¹² וּכְרוֹת שְׂפָכָה¹³ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן מַמְיֵי הַסְּרוּס¹⁴, וְהִזְקֵן בִּיתוֹר שְׁתַּשֵּׁשׁ כְּחוֹ וְכַשְׁל¹⁵. וְאֵם בְּעַל סְרִיס אָדָם¹⁶ - קְנָה¹⁷, שְׁהָרִי הִיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֶּשֶׁר¹⁸; וּמוֹצִיא בְּגֵט¹⁹, מַפְנֵי שֶׁהוּא אָסוּר לְבוֹא בְּקַהֲלָה²⁰. וְהַטְּמָטוּם²¹ חוֹלֵץ וְלֹא מַיְבֵם, מַפְנֵי שֶׁהוּא סָפֵק²². וְאֵם נִקְרַע וְנִמְצָא זָכָר²³ - רָצָה חוֹלֵץ, רָצָה מַיְבֵם²⁴. וְשֶׁאֵר הָאֲחִיּוֹן²⁵ - אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מַנְבְּמִין.

11) שקידש האח המת אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש נמצאת כל אחת מהן ספק אחות אשתו - שתיהן חולצות, שאי אפשר לייבמן, שמא יפגע באחות זקוקתו. (12) שנפצעו ביציו. (13) שנכרת הגיד שלו, ולא בידי שמים אלא שכרתו אדם או קוץ וכיוצא בו. (14) שנכרתו ביציו או שחסרה אחת או שניקבה וכל אלו אסורים לבוא בקהל. (15) ואינו יכול לבעול ולהוליד. (16) שסירסו אדם ולא מחמת חולי, והרי זה בכלל פצוע דכה. (17) ויוצאת בגט בלא חליצה. (18) קודם שנסתרס. (19) וחייב להוציאה. (20) אבל נסתרס על ידי חולי כשר לבוא בקהל. וכן הזקן מותר לקיים את יבמתו. (21) "שאיין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא". (22) רוצה לומר: אינו מייבם מפני שאינו יכול, ואינו חולץ משום שספק הוא, שמא הוא זכר, ואם יש שם אחים אינו חולץ, שמא נקבה היא ולא נפטרה היבמה בחליצה זו. (23) הסירו ממנו הקרום המכסה את ערוותו. (24) כי ראוי הוא להוליד. (25) שאין בהם שינוי בגופם ואין עליהם שום איסור. וזה מוסב על מה שכתב בתחילת הפרק: "יש אחין שראויין ליבום או לחליצה".

ה. יֵשׁ יְבָמוֹת שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְחֹלְצָה אוֹ לְיָבוּם. וְיֵשׁ יְבָמוֹת שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לֹא לְחֹלְצָה וְלֹא לְיָבוּם, וְאֵין עֲלֵיהֶן זְקָה כְּלָל, וּמִתְרוֹת לְהַנְשֵׂא לְזָר. וְיֵשׁ יְבָמוֹת שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְחֹלְצָה אֲבָל לֹא לְיָבוּם. וְיֵשׁ יְבָמוֹת שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְיָבוּם אֲבָל לֹא לְחֹלְצָה.

ו. ואלו שְׂמַתֵּיבָמוֹת וְלֹא חוֹלְצוֹת: הַחֲרָשׁ וְהַשׁוֹטָה

פְּסָל אֶת הַפְּקֻחָה¹⁵⁵, וְהַחֲרָשׁ צְרִיכָה גִט¹⁵⁶; בָּא הַיָּבֵם עַל הַחֲרָשׁ וְחֹזֵר הוּא אוֹ אָחִיו וְבָא עַל הַפְּקֻחָה - פְּסָל אֶת הַחֲרָשׁ¹⁵⁷, וְהַחֲרָשׁ יוֹצֵאָה בְּגֵט, וְהַפְּקֻחָה - בְּגֵט וּבְחֹלְצָה¹⁵⁸.

(155) שקנינה קנין גמור, ואין חרשת יכולה לפסלה, שאין אחר ביאה כשרה כלום. (156) לביאתה, שהיתה לשם אישות או לשם יבמות, שקידושין תופסין בחייבי 'עשה', וכמבואר לעיל הט"ז. (157) שאין קנינה קנין גמור, ואסורה עליו משום שני בתים (יבמות קיאה). (158) שביאתה ביאה פסולה מחמת ביאת חרשת תחילה והיא צריכה גט לביאתה, וחליצה לזיקתה, כמבואר לעיל הי"א. וכן שנינו בתוספתא יבמות פ"ג מ"ז, וכפי שהגיה הגר"א באהע"ז סי' קעא, ס"ק יד.

ל. הִיוּ גְדוּלָה וְקִטְנָה, וְבָא עַל הַגְּדוּלָה וְחֹזֵר הוּא אוֹ אָחִיו וְבָא עַל הַקִּטְנָה - לֹא פְּסָל הַגְּדוּלָה, וּמְלַמְדִין אֶת הַקִּטְנָה שְׂתִמְאָן¹⁵⁹; בָּא עַל הַקִּטְנָה וְחֹזֵר וְבָא הוּא אוֹ אָחִיו עַל הַגְּדוּלָה - מְלַמְדִין אֶת הַקִּטְנָה שְׂתִמְאָן¹⁶⁰ וְיָקִים הַגְּדוּלָה, שְׂבַעֲיֵלְתָהּ קוֹנָה כְּנֵן גְּמוּרָה¹⁶¹.

(159) שהרי אסורה לו משום "שני בתים", ואינו מוציאה בגט כדי שלא לפסלה לכהונה, וכמבואר לעיל הערה קמא. (160) ותעקור נישואיה למפרע, ואין כאן שתי יבמות אלא הגדולה בלבד, שקנינה קנין גמור מן התורה. (161) ואין הקטנה יכולה לפסלה עליו (יבמות קיאה). ובה גם הראב"ד מודה שמלמדים את הקטנה למאן, כדי לקיים מצות יבום הגדולה, שהיא מן התורה (ראה לעיל הכ"ד הערה קלז).

~ יום שלישי י"ב סיון ~

פְּרָק שְׁשִׁי

1) ביאר בו רבינו שיש יבמים ויבמות שראויים לייבום וחליצה, שאינם ראויים כלל, ושראויים לאחד מהם, המקודשת לאחיו בספק או החרשת והזקנה והעקרה, והאסורה על יבמה, בלאו או בעשה, האסורה על בעלה באיסור ערוה ובא עליה, ערוה וצרת ערוה, אשת אחיו שלא היה בעולמו, סוטה שנפלה לפני יבם, צרת חייבי לאוין או חייבי עשה או איילונית.

א. יֵשׁ אֲחִין שְׂרָאוּיִן לְיָבוּם אוֹ לְחֹלְצָה². וְיֵשׁ אֲחִין שְׂאִינָן רְאוּיִין לֹא לְיָבוּם וְלֹא לְחֹלְצָה, וְאֵין לָהֶם זְקָה כְּלָל, אֲלֹא יְבָמָתוֹ מִתְרוֹת לְזָר⁴. וְיֵשׁ אֲחִין שְׂרָאוּיִין לְחֹלְצָה וְאֵינָן רְאוּיִין לְיָבוּם. וְיֵשׁ אֲחִין שֶׁהֵן רְאוּיִין לְיָבוּם וְאֵינָן רְאוּיִין לְחֹלְצָה.

2) כלומר, ראויים הם לשניהם, רצה מייבם, רצה חולץ. (3) קשר ליבם. (4) בלא חליצה, כשאר האלמנות.

ב. ואלו הם שְׂאִין לָהֶם זְקָה כְּלָל: סְרִיס חִמָּה וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס⁵; מַפְנֵי שְׂאִינָן רְאוּיִין לִילָד⁶, וְלֹא הֵיךְ לָהֶן שְׁעַת הַכֶּשֶׁר⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבוּם, וְאִין לֹא עָלֶיהָ זְקָה כָּלֵל; שְׁנֵאמַר: וְלִקְחָהּ לֹא לְאִשָּׁה וּבְמָה - מִי שְׂרָאוּיָה לְלִקְוֹחִין וְקִדּוּשֵׁין תּוֹפְסִין בָּהּ הִיא זְקוּקָה לִיָּבָם.

וְהַקְטָנָה; לְפִי שְׂאִין בְּהֵן דַּעַת לְקָרוֹת וְלְהַבִּין. וְאִם רָצָה הַיָּבָם לְגַרְשׁ הַחֲרֻשֶׁת בְּגַט אַחַר שֶׁיַּבְעַל אוֹתָהּ - הָרִי זֶה מְגַרְשׁ.²⁶

(26) כי גט אינו צריך את דעת האשה.

י. הִיתָה הַיָּבָמָה אֲסוּרָה עַל יָבָמָה אֲסוּר לְאוּרָא³⁸ אוֹ אֲסוּר עֲשָׂה³⁹ אוֹ שְׁהִיתָה שְׁנִיָּה⁴⁰ - הָרִי זֶה חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבָּמַת. וּמִפְּנֵי מָה צְרִיכָה חֲלִיצָה⁴¹? מִפְּנֵי שֵׁישׁ בָּהּ לְקוֹחִין; הוֹאִיל וְקִדּוּשֵׁין תּוֹפְסִין בְּהֵן⁴², הָרִי הֵן זְקוּקוֹת לִיָּבָם. וּמִן הַדִּין הִיא שְׁתֵּיבָמָה, שֶׁהַיָּבוּם מְצוּת עֲשָׂה, וְכָל מְקוֹם שֶׁאֵתָה מוֹצֵא עֲשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה - יָבֹא עֲשָׂה וְיִדְחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה; אֲכָל חֲכָמִים גָּזְרוּ שְׁלֹא יִתְיַבְּמוּ חֵיבֵי לְאוּרָן וְלֹא שְׁנִיָּוֹת, גְּזֵרָה שְׂמָא יָבֹא עָלֶיהָ פֶּעַם שְׁנִיָּה, וְהָרִי בִּיאָתָה אֲסוּרָה וְאִין שֵׁם מְצוּהָ, שְׂאִין מְצוּת עֲשָׂה אֲלֵא בִּיאָה רֵאשׁוּנָה בְּלִבְדָּר⁴³. לְפִיכֵךְ⁴⁴, אִם עֵבֶר וַיַּבְעַל יָבָמָתוֹ הָאֲסוּרָה לֹא מְשוּם לְאוּ אוֹ מְשוּם עֲשָׂה, וְאִין צְרִיךְ לֹמַר שְׁנִיָּה⁴⁵ - הָרִי זֶה קָנָה קִנְיָן גָּמוּר וּמוֹצִיאָהּ בְּגִט⁴⁶; וְהִיא⁴⁷ וְכָל צְרוּתֶיהָ מִתְּרוֹת לְזָר, שְׁהָרִי נִפְטָר⁴⁸.

ז. וְאֵלֹו שְׁחוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבָּמֹת: אֲסוּרִי לְאוּרָן, וְהַשְׁנִיָּוֹת, וְאֲסוּרִי עֲשָׂה, כְּמוֹ שְׁתֵּיבָמָה. וְכָל אִשָּׁה שֶׁהִיא סֶפֶק מְגַרְשֶׁת²⁷ - חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבָּמַת, שְׂמָא יִפְגַּע בְּעֶרְוָה²⁸; שְׂאִשֶׁת אַחִיו שֶׁגָּרְשָׁה אֲסוּרָה עָלָיו מְשוּם עֶרְוָה²⁹. אֲבָל מִי שֶׁהִיא מְקַדְּשֶׁת לְאַחִיו בְּסֶפֶק קִדּוּשֵׁין³⁰ - הָרִי הִיא כְּשֶׁאָר כָּל הַיָּבָמֹת, וְחוֹלְצָת אוֹ מִתְיַבָּמַת, שְׂאִין פֶּאֶן דְּבָר לְחוּשׁ לֹא³¹. וְכֵן אִשֶׁת הַחֲרֻשֶׁת וְזָקָנָה וְעַקְרָה - הָרִי הֵן כְּשֶׁאָר כָּל הַיָּבָמֹת: רָצָה חוֹלֵץ, רָצָה מְיָבָם; שְׁזָקָנָה וְעַקְרָה³² הִיתָה לְהֵן שְׁעַת הַכֶּשֶׁר.

(27) מבעלה המת, כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה. ונשאה אחיו אחרי הגירושין. (28) שהיא איסור כרת. (29) אפילו מת אחר כך. והרי זו בכלל ה"ספיקות" שחולצות ולא מתייבמות. (30) כגון שזרק לה אחיו כסף קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה. וכן אם קידשה באוכל או בכלי ששווה פחות מפרוטתו, שמקודשת בספק, שמא דבר זה שווה פרוטה במקום אחר. (31) ממה נפשך: אם היא מקודשת, הרי מצוה לייבמה, ואם אינה מקודשת לאחיו הרי היא זרה ומותר לנשאה. (32) מתייבמת לפיקח או חולצת. (33) שנעקרה על ידי מכה או חולי, ולפני זה הייתה ראוייה ללדת, או ששתתה כוס עיקרין, או שנישאת לארבעים שנה ושוב אינה יולדת. וכל אלו הייתה להן שעת הכושר, אבל הזקן ביותר אף על פי שהייתה לו שעת הכושר אינו מייבם, כי אינו ראוי לביאה כלל.

ח. וְאֵלֹו הֵן שֶׁהֵן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבוּם: אִשֶׁת סָרִיס חֲמָה וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, וְאִשֶׁת הַשׁוֹטָה וְאִשֶׁת הַקָּטָן, וְאֵלֹוּנִית³⁴, וּמִי שֶׁהִיא עֶרְוָה³⁵. שְׁנֵאמַר: וְלֹא יִמָּחָה שְׂמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל - פָּרֵט לְסָרִיס חֲמָה וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, שֶׁשְׂמֵם מְחוּי; הוֹאִיל וְאִין רְאוּיָן לְיִלֵד מִתְחַלֵּת בְּרִיתָן, הָרִי הֵן כְּמִין בְּפִנֵי עֲצָמוֹ³⁶. וְהִיא הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד - פָּרֵט לְאֵלֹוּנִית, שְׂאִינָה רְאוּיָה לְיִלֵד מִתְחַלֵּת בְּרִיתָהּ. לֹא תִהְיֶה אִשֶׁת הַמֵּת - פָּרֵט לְאִשֶׁת שׁוֹטָה וְקָטָן, מִפְּנֵי שְׂאִין לָהֶם אִישׁוֹת כָּלֵל. וְלִקְחָהּ לֹא לְאִשָּׁה - פָּרֵט לְעֶרְוָה, שְׂאִין לֹא בָּהּ לְקוֹחִין³⁷.

(34) עקרה מטבעה. (35) שאסורה ליבם מחמת קרבת משפחה וחייב על ביאתו כרת. (36) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא". (37) שאין קידושין תופסין בחיבי כריתות.

ט. פִּיצֵד? יָבָמָה שֶׁהִיא עֶרְוָה עַל יָבָמָה, כְּגוֹן שֶׁהִיתָה אַחֹות אִשְׁתּוֹ אוֹ אִמָּה אוֹ בָּתָה - הָרִי זֶה

(38) ולבעלה הייתה מותרת, כגון, כהן חלל שנשא כשרה שנתחללה בביאתו, והיבם הוא כהן כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה, או ממזר שנשא ממזרת ויש לו אח ישראל כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. (39) כגון מצרית ואדומית דור ראשון ודור שני, ואסורה לשניהם באיסור עשה. (40) לעריות, ואסורה מדברי סופרים כגון אם אמו של יבם ולא של בעל, שהיו אחים מן האב ולא מן האם, נמצאת שנייה זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. (41) והלא אינה ראוייה לו, ואי אפשר לקיים בה "ולקחה לו לאשה" (42) שצריכה גט ממנו, כי קידושין תופסים בחיבי לאוין אלא שאסור לו לקיימה. (43) להקים לאחיו שם. (44) הואיל ומן התורה מותר לו לבוא עליה ביאה ראשונה. (45) שאינה אלא מדברי סופרים. (46) שהרי אסור לקיימה, אלא שאינה צריכה חליצה. (47) לכשתגרש. (48) בביאתה של זו.

יא. וְיָבָמָה שֶׁהִיא אֲלֵמָנָה מִן הַנְּשׂוּאִין, וְכֹא עָלֶיהָ בְּהֵן גְּדוּל - לֹא נִפְטָרָה צְרָתָהּ, שְׂאִין עֲשָׂה⁴⁹ דוּחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשָׂה⁵⁰; וְהוֹאִיל וְלֹא קָנָה מִן הַתּוֹרָה קִנְיָן גָּמוּר, לֹא הִתְרָה צְרָתָהּ לְזָר עַד שֶׁתְּחַלֵּץ⁵¹.

(49) של מצות ייבום. (50) לא תעשה - "אלמנה ... לא יקח, עשה - והוא אשה בבתוליה יקח", לימד שאינה בתולה לא יקח, ולא הוא מכלל עשה, הרי הוא כעשה, אבל אלמנה מן האירוסין, שעדיין בתולה, אינה אסורה עליו אלא איסור לא תעשה. ודינה, כשאר חיבי לאוין המפורשים לעיל. (51) הצרה עצמה.

יב. הִיתָה הַיָּבָמָה עֶרְוָה עַל בַּעְלָהּ, כְּגוֹן שֶׁעֵבֶר אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּטוּרָה, וְלֹא נִפְלְא לּוֹ זָקָה כָּלֵל עַל בֵּית זֶה; שְׂנֵאמֵר: אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו - בֵּית שֵׁשׁ לּוֹ לְקוֹחִין בְּאֵי זֶה מִהֵן שִׁירְצָה הוּא שֵׁשׁ לּוֹ עָלָיו זָקָה, וּבֵית שִׁמְקָצְתוֹ אֵינּוּ יָכוֹל לְבַנּוֹת, שֶׁהָרִי אֵין לּוֹ בַּהּ לְקוֹחִין, אֵינּוּ בּוֹנֶה אֶפְלוּ מִקְצָתוֹ שֶׁהוּא מֵתָר. וְנִמְצָאת צָרַת הָעֶרְוָה עָרְוָה עָלָיו מִשּׁוּם אֲשֶׁת אָחִיו⁶⁸, שֶׁהָרִי אֵין לּוֹ עָלֶיהָ זָקָה⁶⁹.

(66 על היבם. 67 כגון שהיא בתו. 68 שלא במקום מצוה. 69 צרה אסורה, במקום ערווה עומדת.

טו. לְפִיכָךְ⁷⁰, רְאוּבֵן שָׁמַת וְהַנִּיחַ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאֶחָת עָרְוָה עַל שְׂמֵעוֹן⁷¹ וְשִׁתְיָהּ רְאוּיֹת לְלוֹי - אֵין לְשְׂמֵעוֹן זָקָה עַל בֵּית זֶה, וְהָרִי שִׁתְיָהּ תַּחַת זָקַת לוֹי. יָבֵם לְלוֹי הָאֶחָת מִהֵן, שֶׁהִיא צָרַת עָרְוָה שֶׁל שְׂמֵעוֹן, וְהִיתָה לּוֹ אִשָּׁה אַחֶרָת, וּמֵת לוֹי⁷² וְנִפְלוּ שִׁתְיָהּ לְפָנָי שְׂמֵעוֹן - שִׁתְיָהּ פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבֻם מִשְׂמֵעוֹן: הָאֶחָת - מִפְּנֵי שֶׁהִיתָה צָרַת עָרְוָה⁷³, וְהַשְּׂנֵיָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא צָרַת⁷⁴. וְכֵן הִדִּין בְּצָרַת צָרַתָּה⁷⁵ עַד סוֹף הָעוֹלָם. שֶׁכָּל אִשָּׁה שְׂאִין לּוֹ עָלֶיהָ זָקָה - בְּאִסוּר אֲשֶׁת אַח עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם⁷⁶.

(70 הואיל וצרת הערווה היא עצמה ערווה עליו, כאשת אח שלא במקום מצוה. 71 שהיא בתו. 72 בלא בנים. 73 ונאסרת עליו משעת נפילת ראובן. 74 וכבר אמרנו: צרת ערווה אסורה. 75 הלכה צרת צרתה של בתו ונתייבמה ליהודה ולו אשה אחרת ומת ונפלו לפני שמעון שתייהן אסורות, צרת צרתה - נאסרה עליו כ"אשת אח" מלווי, והרי היא ערווה, נמצאת אשת יהודה צרתה - צרת ערווה, וכן לעולם. 76 ואין היתר לאיסורה.

טז. וְכֵן אֲשֶׁת אָחִיו שְׁלֹא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ⁷⁷ - הוֹאִיל וְאֵין לוֹ⁷⁸ עָלֶיהָ זָקָה⁷⁹, שְׂנֵאמֵר: כִּי יִשְׁבּוּ אֲחִים יַחְדָּו - עַד שִׁישְׁבוּ שְׁנֵינֵהן בְּעוֹלָם⁸⁰, הָרִי זֶה עָרְוָה עָלָיו לְעוֹלָם מִשּׁוּם אֲשֶׁת אָח⁸¹, וּפּוֹטְרַת צָרַתָּה⁸².

(77 שנוולד לאחר שמת אחיו. 78 לאח הנולד. 79 אין היבמה זקוקה לו. 80 ישיבה אחת יחדיו. 81 אסורה עליו משום ערוות אשת אחיו שלא במקום מצוה. 82 מן החליצה ומן הייבום.

יז. בְּיַצֵּד? רְאוּבֵן שָׁמַת וְהַנִּיחַ אִשָּׁה וְנִפְלְא לְפָנָי שְׂמֵעוֹן, וְאַחֵר שָׁמַת רְאוּבֵן נוֹלַד לְלוֹי⁸³, בֵּין שְׁנוּלַד לְלוֹי קָדָם שְׁנֵיבֵם לָהּ שְׂמֵעוֹן בֵּין שְׁנוּלַד אַחֵר שְׂבִיבָמָה⁸⁴ - הָרִי אֲשֶׁת רְאוּבֵן עָרְוָה עַל לוֹי לְעוֹלָם⁸⁵. לְפִיכָךְ, אִם מֵת שְׂמֵעוֹן וְנִפְלְא לּוֹ וְצָרַתָּה לְפָנָי לוֹי - שִׁתְיָהּ פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבֻם.

(83 נמצא לוי זה לא היה בעולמו של ראובן אחיו. 84 אף על פי שכשנוולד, לא הייתה על לוי בזיקת נישואי אחיו ראובן. 85 בגלל אחיו ראובן שלא היה בעולמו.

טָעָה וְלָקַח אֶחָתוֹ מֵאֲבִיו, וְנִפְלְא לְפָנָי אָחִיו⁵² - אֵין זֶה אֲשֶׁתוֹ⁵³, שְׂאִין קְדוּשֵׁין תּוֹפְסִין בָּהּ⁵⁴, וְאֵינָהּ לֹא בַת יָבוּם וְלֹא בַת חֲלִיצָה. וְאִם הִיתָה לָהּ צָרָה⁵⁵ - חוֹלְצַת [או] מִתִּיבָמָת⁵⁶. וְאִם הִיתָה זֶה שֶׁהִיא עָרְוָה עַל הַבְּעַל מִתְּרַת לִיבָם⁵⁷, וְרָצָה הַיָּבֵם לְשֹׂא אוֹתָהּ וְלִיבָם צָרָתָה - הִרְשׁוּת בְּיָדוֹ⁵⁸.

(52 נמצאת, שהיא גם אחותו, - שהרי אין ייבום אלא באחים מן האב - ואסורה גם על היבם. 53 של האח המת. 54 שחייב על ביאתו כרת. 55 שיש לבעלה המת עוד אשה, שהייתה מותרת לו. 56 שהרי היא זקוקה לייבום ובמה תיפטר "הייתה אמו נשואת אביו ונישאת לאחיו מאביו (בעבירה) ומת, זו היא "אמו" שאינה פוטרת צרתה". 57 כגון שעבר אחיו ונשא חמותו, שהיא מותרת ליבמה. 58 שאינן כשתי יבמות הבאות מבית אחד, שהערווה אינה מבית זה, ואין ביאתה פוטרת את צרתה.

יג. הִיתָה הַיָּבֻמָה אֶסוּרָה עַל בְּעָלָהּ מִשּׁוּם לֹא אוּ מִשּׁוּם עֲשָׂה, אוּ שִׁתְיָהּ שְׁנֵיָה לְבַעֲלָהּ⁵⁹, וְלֹא הִיתָה אֶסוּרָה עַל הַיָּבֵם מִצַּד אֱלוֹ הַצְּדִידִים - הָרִי זֶה מִתְּרַת לִיבָם. חוּץ מִמְחִזִיר גְרוּשָׁתוֹ מִשְׂנֵאמֵר⁶⁰ וּמֵת, שֶׁהִיא חוֹלְצַת וְלֹא מִתִּיבָמָת⁶¹. וְכֵן יָבֻמָה שֶׁהִיא סִפֵּק עָרְוָה עַל הַיָּבֵם, אוּ סִפֵּק עָרְוָה עַל בְּעָלָהּ - הָרִי זֶה חוֹלְצַת וְלֹא מִתִּיבָמָת⁶². לְפִיכָךְ, מִי שִׁקְדַּשׁ אִשָּׁה בְּסִפֵּק קְדוּשֵׁין, וְאַחֵר כִּף מֵת אָחִיו שֶׁהִיא נוֹשֵׂא אֶחָתָהּ, וְנִפְלְא לּוֹ לִיבֻם, שֶׁהִיא סִפֵּק אֶחָת אֲשֶׁתוֹ - הָרִי זֶה חוֹלְצַת וְלֹא מִתִּיבָמָת⁶³, וּמוֹצִיא אֶת אֲשֶׁתוֹ⁶⁴ בְּגִט מִסִּפֵּק. וְשִׁתְיָהּ אֶסוּרוֹת עָלָיו: יָבָמָתוֹ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִפֵּק עָרְוָה; וְאֶרוּסָתוֹ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִפֵּק קְרוּבַת חֲלוּצָתוֹ⁶⁵, שֶׁהִיא כְּשֵׁנֶיהָ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ.

(59 כגון שהייתה אלמנה מקודשת לכהן גדול אחיו ומת. והיבם הוא כהן הדיוט, נמצאת זו אסורה לבעלה בלאו ומותרת ליבמה, או שהיה אחיו כהן גדול ונשא בעולה ומת, שאסורה לבעלה בעשה וליבמה מותרת, וכן אם הייתה אם אמו של אחיו נשואה לו והרי היא שנייה, ומת אחיו, הרי זו מותרת ליבם שהוא אחיו מן האב ולא מן האם. 60 לאחר, שאסורה על בעלה משום לאו. 61 "במותר לה נאסרה (=לבעלה שהיה מותר לה - נאסרה) באסור לה לא כל שכן". 62 "הספיקות חולצות ולא מתייבמות" 63 שמה היא אחות אשתו והיא ערווה עליו. 64 ארוסתו המקודשת לו מספק. 65 שיעור הדברים כאילו היה כתוב: "שהיא קרובת ספק חלוצתו". כי יבמתו אינה חלוצה וודאית, שאם ארוסתו מקודשת לו, הרי יבמתו פטורה מחליצה כאחות אשתו, וחליצתה אינה כלום, ואם ארוסתו אינה מקודשת אזי יבמתו זקוקה לו וחליצתו חליצה, נמצאת יבמתו ספק חלוצה וארוסתו קרובת ספק חלוצתו.

יד. מִי שָׁמַת אָחִיו וְהַנִּיחַ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאֶחָת אֶסוּרָה עָלָיו⁶⁶ מִשּׁוּם עָרְוָה⁶⁷ וְהַשְּׂנֵיָה אֵינָה עָרְוָה - כְּשֵׁם שֶׁהָעֶרְוָה פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבֻם כִּף צָרַתָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יח. עֲשֵׂה שְׂמֵעוֹן מֵאָמֵר בִּיבְמָתוֹ⁸⁶ אֲשֶׁת רְאוּבֵן, וּמֵת קֶדֶם שֶׁיִּכְנַס אוֹתָהּ⁸⁷ - הָרִי לְוֵי חוֹלֵץ לְצַרְתָּהּ⁸⁸ וְלֹא מִיבָמָה⁸⁹; שְׂאִין הַמֵּאָמֵר קוֹנֵה בִּיבְמָה קִנְיָן גָּמוּר⁹⁰, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

יח. עֲשֵׂה שְׂמֵעוֹן מֵאָמֵר בִּיבְמָתוֹ⁸⁶ אֲשֶׁת רְאוּבֵן, וּמֵת קֶדֶם שֶׁיִּכְנַס אוֹתָהּ⁸⁷ - הָרִי לְוֵי חוֹלֵץ לְצַרְתָּהּ⁸⁸ וְלֹא מִיבָמָה⁸⁹; שְׂאִין הַמֵּאָמֵר קוֹנֵה בִּיבְמָה קִנְיָן גָּמוּר⁹⁰, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

100) ואין צרתה צרת ערווה. (101) ואפילו הכיר בה בעלה שהיא איילונית. (102) שנישאה יתומה קטנה ומיאנה בו בקטנותה. (103) בחיי בעלה כשהיו נשואות יחד. (104) כלומר, בשעת מיתת בעלה.

86) שקידשה בכסף, וקידושי כסף ביבמה אינם קידושין גמורים אלא מדברי סופרים. "ונקרא מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה". (87) בבאה. (88) ואינה נפטרת משום צרת ערווה, כי אין היא צרתה ממשי. (89) הואיל ומאמר קונה מקצת, הרי זו צרת ערווה במקצת מדברי חכמים. (90) להיחשב כנשואה ותיפטר צרתה בגללה.

כב. הִיָּתָה זֹו שֶׁהִיא עֲרוּוָה עַל הַיָּבָם מִקְדָּשֵׁת לְאָחִיו שְׂמֵת בְּסַפְקָה¹⁰⁵, אוּ מְגֵרֶשֶׁת מִמֶּנּוּ בְּסַפְקָה, אוּ שֶׁהִיָּתָה קְטַנָּה¹⁰⁶ הִרְאוּיָה לְמֵאֵן וְלֹא מֵאֵנָה בְּאָחִיו בְּחֵייוֹ¹⁰⁷, אִף עַל פִּי שְׂמֵאֵנָה בִּיבָם - צַרְתָּה חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבְמָת.

יט. אִשָּׁה שֶׁזִּנְתָה פָּתַח בְּעֵלָה בְּרִצּוֹן וּבְעֵדִים⁹¹, וּמֵת קֶדֶם שֶׁיִּגְרָשְׁנָה וְנִפְלָה לְפָנָי יָבָם - הָרִי הִיא פְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבּוּם, וְכֵן צַרְתָּה, כְּאִלּוּ הִיָּתָה עֲרוּוָה עַל הַיָּבָם; מִפְּנֵי שֶׁטְמֵאָה פְתוּבָה בִּהּ פְּעֻרִיּוֹת⁹², שְׂנֵאמַר⁹³: וְהִיא נְטִמָּה. אֲבָל סוּטָה⁹⁴ שְׂמֵת בְּעֵלָה קֶדֶם שֶׁיִּשְׁקָנָה מִי הַמְרִים⁹⁵, אוּ שֶׁאִינָה בַת שְׂתִיָּה⁹⁶ אֲלֵא בַת גְרוּשִׁין - הָרִי זֹו חוֹלְצָת⁹⁷ וְלֹא מִתְיַבְמָת. וְאִם הִיָּתָה לָהּ צַרְה - הָרִי צַרְתָּה מִתְרָת, וְחוֹלְצָת אוּ מִתְיַבְמָת⁹⁸.

105) שזרק לה האח כסף קידושיה בצידי רשות הרבים, ספק אם מונח בארבע אמות שלו (ואינה מקודשת) או בארבע אמות שלה (והיא מקודשת), או במקום ששניהם יכולים לשמרו, או ששניהם אינם יכולים לשמרו. (106) יתומה, שקידושיה אינם אלא מדרבנן. (107) אין אומרים תעקור נישואיה הראשונים למפרע ונמצאת שלא הייתה אשתו וצרתה אינה צרת ערווה ותתיבם.

91) הרי נאסרה עליו וצריכה ממנו גט. (92) שנאמר בהן: "אל תטמאו בכל אלה". (93) באשה שזינתה. (94) שנסתרה עם איש, אחרי שקינא לה בעלה. (95) ושוב אינה שותה. ונשארה טמאה מספק. (96) כגון ארוסה או אשת חגיר וכו'. (97) שאינה טמאה ודאי ואין דינה כערווה. (98) כשאר צרות חייבי לאוין שחולצות או מתיבמות.

כג. הִלְכָה צַרְת עֲרוּוָה וְנִשְׂאָת לְאַחֵר, וְאַחֵר כֶּף נִמְצָאת הָעֲרוּוָה אֵילוּנִית¹⁰⁸ - תִּצָּא הַצַּרְה מִבְּעֵלָה וּמִיבָמָה, וְצַרְיָכָה גִט מִבְּעֵלָה וְחֲלִיצָה מִיבָמָה כְּדִי לְהִתְיַרָה לְשׁוּקָה¹⁰⁹.

כ. וְכֵן שְׂתֵי יָבָמוֹת הַבְּאוֹת מִבֵּית אֶחָד, שֶׁהִיָּתָה הָאֶחָת מִהֵן שְׂנִיָה עַל הַיָּבָם אוּ מִחֵיבֵי לְאוּיָן אוּ מִחֵיבֵי עֲשֵׂה אוּ אֵילוּנִית⁹⁹ - הָרִי צַרְתָּה מִתְרָת, וְחוֹלְצָת אוּ מִתְיַבְמָת. אֲבָל חוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, וְהִלְכָה אַחֲוֹת חֲלוּצָתוֹ אוּ אִמָּה וְכִיּוּצָא בֵּהֶן וְנִשְׂאָת לְאַחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֲרָת, וּמֵת וְנִפְלוּ שְׂתִיָּה לְפָנָיו - כְּשֵׁם שֶׁקְרוּבַת חֲלוּצָתוֹ אֲסוּרָה עָלָיו כֶּף צַרְתָּה אֲסוּרָה, וְהָרִי שְׂתִיָּה פְשִׁנִיּוֹת לוֹ וְחוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְמָת. וּמִפְּנֵי מָה אֲסוּרֵי צַרְת קְרוּבַת חֲלוּצָתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַלְּפֵת בְּצַרְת חֲלוּצָתוֹ.

108) ונמצאת הצרה זקוקה לייבום, ונישואיה עם האחר שלא כדין היו. (109) אבל אין הוולד ממזר, שיבמה לזר אינה אלא איסור חייבי לאוין, ואן ממזר מחייבי לאוין.

כד. יָבָם הַיָּבָם הַצַּרְה מִפְּנֵי שֶׁדָּמוּ שֶׁהָעֲרוּוָה אֵילוּנִית¹¹⁰, וְנִמְצָאת הָעֲרוּוָה שֶׁאִינָה אֵילוּנִית¹¹¹ - תִּצָּא מִיבָמָה בְּגִט¹¹², וְהִלְדָּה מִמֶּנּוּ¹¹³.

99) שאינה ראויה ללדת, ופטורה מן החליצה והיבום.

110) ונפלה זיקתו על צרתה בלבד. (111) נמצאת צרת הערווה, אסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. (112) אף על פי שהיא מחייבי כריתות, ואין קידושין תופסין ליבם בה, בכל זאת צריכה גט, שמא יאמרו אחיו גירש את הערווה סמוך למיתתו ונתייבמה הצרה כדין, ונמצאת אשת איש יוצאת מבעלה בלא גט. (113) שאשת אח שלא במקום מצוה חייבין עליה כרת ויש ממזר מחייבי כריתות.

כה. שְׁלִשָּׁה אַחִין, שְׂנִיָם מִהֵן נִשְׂאוּיָן שְׂתֵי אַחֲוִיּוֹת וְאַחָד מִהֵן נִשְׂוֵי נְכָרִית¹¹⁴, מֵת הַנְּשׂוּי נְכָרִית¹¹⁵ וְאַחֵר כֶּף מֵת אַחָד¹¹⁶ מִבְּעֵלֵי אַחֲוִיּוֹת¹¹⁷ - הָרִי הַנְּכָרִית חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבְמָת¹¹⁸, מִפְּנֵי שֶׁהִיא צַרְת אַחֲוֹת אֲשֶׁתוֹ בְּזִקָת אַחֲוִי שְׂמֵת אַחֲרוֹן. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא אֲפִלוּ גֵרֵשׁ אַחָד מִבְּעֵלֵי אַחֲוִיּוֹת אֵת אֲשֶׁתוֹ אַחֵר שְׂמֵת הַנְּשׂוּי נְכָרִית¹¹⁹, וּמֵת הַמְגֵרֶשׁ - הָרִי הַנְּכָרִית חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבְמָת, הוֹאִיל וְנִעֲשֶׂת צַרְת אַחֲוֹת אֲשֶׁתוֹ בְּזִקָה

כא. שְׂתֵי יָבָמוֹת הַבְּאוֹת מִבֵּית אֶחָד, שֶׁהָאֶחָת מִהֵן עֲרוּוָה עַל הַיָּבָם, וְהָרִי הָעֲרוּוָה אֵילוּנִית - צַרְתָּה מִתְרָת, וְחוֹלְצָת אוּ מִתְיַבְמָת; הוֹאִיל וְהָאֵילוּנִית אִינָה בַת יָבוּם וְחֲלִיצָה - הָרִי זֹו כְּמוֹ שֶׁאִינָה¹⁰⁰, וְנִפְלָה זָקָתוֹ עַל צַרְתָּה בְּלִבְדוּ¹⁰¹. וְכֵן אִם גֵּרֵשׁ אַחֲוִי אֵת הָעֲרוּוָה אוּ מֵאֵנָה¹⁰² בּוֹ קֶדֶם שְׂמִינּוֹת, אוּ שְׂמִתָּה בְּחֵי בְּעֵלָה וְאַחֵר כֶּף מֵת אַחֲוִי - הָרִי צַרְתָּה מִתְרָת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

126) כי אילו בא עליה משהגדיל ומת, הרי קנאה קניין גמור, ופקעה זיקת הראשון ולא נשארה עליה אלא זיקתו בלבד.

לא. מי שחציה שפחה וחציה פת חורין¹²⁷ שנתקדשה לראובן¹²⁸ ונשפתחרה, וחזרה ונתקדשה לשמעון¹²⁹, ומתו שניהם - מתקבצת ללוי, ואינה אשת שני מתים¹³⁰; אם קדושי ראובן קדושין - אין קדושי שמעון פלוס¹³¹, ואם קדושי שמעון קדושין¹³² - אין קדושי ראובן פלוס¹³³.

127) שהיו בעליה שני אחים או שותפים ושיחרר אחד את חלקו, או שקיבל רבה ממנה חצי דמיה ושיחרר חציה באותם הדמים. 128) והרי אין קידושה קידושין גמורין עד שתשתחרר. 129) וראובן לא גירשה והרי זו ספק מקודשת לשניהם. 130) לומר, חציה הייתה לזה וחציה לזה. 131) שאין קידושין תופסים באשת איש. 132) שהשחרור שבינתיים הפקיע קידושי הראשון. 133) נמצא שלמעשה אינה אלא אשת מת אחד.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) כלל בו דין שנים מן האחין הנשואין לשתי אחיות ומתו שניהם ולא ידוע מי קודם, היתה אחת מהן ערוה ליבם זה ואחרת ערוה לשני, שתי אחיות שנפלו ליבם לפני האח השלישי, שלשה אחין שנים מהם נשואין לב' אחיות ומת אחד מהם, אחד מן האחים שקדש אחות יבמתו, שתי יבמות הבאות מבית אחד והאחת אסורה על יבמה משום ערוה, שלשה אחים שנים נשואין לשתי אחיות ומת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו, המגרש את אשתו והחזירה ומת ונפלה לפני היבם, קטנה שהשיאה אביה וגרשה בעלה והחזירה ומת, שני אחין נשואין לשתי אחיות שתיהן קטנות או אחת גדולה, שני אחים חרשים או אחד חרש ואחד פקח נשואים לשתי אחיות פקחות, היתה בתו וכיוצא בה נשואה לאחיו והוא חרש.

א. שנים מן האחין נשואין לשתי אחיות, ומתו שניהם, ולא נודע אי זה מהם מת ראשון² - הואיל ואי אפשר ליבם שתיהן³, והרי זקה⁴ נפלה על שתיהן⁵, שתיהן חולצות ולא מתקבצות⁶. ואפלו היתה אחת מהן אסורה על היבם משום שניה או מחיבי עשה או מחיבי לאוין⁷ - הרי אלו חולצות ולא מתקבצות⁸. אכל אם היתה אחת מהן ערוה⁹ עליו, כגון שהיתה אם אשתו או בתה - הרי אחותה מתרת לו¹⁰, ורצה חולץ רצה מיבם; שהרי לא נפלה זקתו¹¹ על שתיהן, שאין זקה על הערוה¹².

2) כי אם נודע מי מת תחילה, יתבאר דין יבום נשותיהן בסמוך ה"ד. 3) שהרי אחיות הן, ואפילו אחת מהן אינה ראויה ליבום, שהרי שתיהן זקוקות ליבום (מכח שני בתים נפרדים), ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו, ואם ישא אחת מהן - הרי הוא פוגע באיסור אחות זקוקתו, שהיא כאשתו. 4) רשות היבם על היבמה. 5) שכל אחת נופלת

שעה אחת¹²⁰; שאם תתיבם, שמה יבא ליבם אותה ואפלו לא גרש זה שמת אחרון את אשתו¹²¹.

114) שאינה קרובה לא לזו ולא לזו. 115) נמצאת הנכרייה זקוקה לייבום לכל אחד מהאחים בעלי האחיות. 116) ועדיין לא נתיבמה הנכרית לאחד מהם. 117) ואשתו אסורה על האח השני משום ערוה, שהרי אחות אשתו היא. 118) אף על פי שהנכרית עדיין לא נתיבמה, - הואיל והייתה זקוקה לו בחייו, הרי היא כצרת אחות אשתו, מחמת זיקתו עליה, ואינה מתיבמת. אבל חייבת לחלוץ כי ה"זקוקה" אין דינה כ"כנוסה" ממש להיחשב כצרת ערוה גמורה להיפטר אף מן החליצה. 119) ולא כנס כלל את הנכרית. 120) לפני שגירש את אשתו. 121) נמצאת נכרית זו צרת אחות אשתו בזיקה ואסורה לאח השלישי.

כו. ומפני מה לא גזרו דבר זה בנשואין; שהרי צרת ערוה בנשואין, אם גרש את הערוה ומת - צרתה מתרת ליבם, כמו שבארנו? מפני שאסור צרת הערוה בנשואין ידוע לכל¹²², ואינן באין להתיר הצרה אם לא גרש הערוה; ואסור צרת ערוה בזקה אינו ידוע¹²³ לפל, ובאין להתיר הצרה ואפלו לא נתגרשה הערוה.

122) שהוא מדאורייתא. 123) שאינו אלא מדרבנן.

כו. שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, מת אחד מהן ועשה השני מאמר ביבמתו, ומת קדם שיקנס ונפלו שתיהן לפני היבם - הרי אלו חולצות ולא מתקבצות; מפני שבעלת המאמר עליה זקת שני יבמין, ונמצאת פאלו היא אשת שני מתים, ודרשו חכמים ואמרו: אשת המת - ולא אשת שני מתים, לפיכך כל אשה שעליה זקת שני יבמין חולצת ולא מתקבצת, וכן צרתה. ואסורין מדברי סופרים.

כח. ומפני מה לא יחלץ לבעלת המאמר, שעליה זקת שני יבמין, ויבם צרתה? גזרה שלא יאמרו: שתי יבמות הבאות מבית אחד - אחת חולצת ואחת מתקבצת; ולפיכך אסרו אף צרתה.

כט. עשה מאמר ביבמתו, ונתן גט למאמרו, ומת - חזרה להתרה, שהמאמר שאסרה הרי בטל¹²⁴, ורצה¹²⁵ חולץ רצה מיבם.

124) על ידי הגט, כשאר קידושין הנפקעין על ידי הגט. 125) האח השלישי.

ל. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, ומת פשהוא קטן¹²⁶, ונפלה פעם שניה לפני אחיו הגדול - הרי זו חולצת ולא מתקבצת; שביאת בן תשע שנים ויום אחד במאמר מן הגדול, כמו שבארנו, ונמצא עליה זקת שני יבמין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהרי אין להן שום תקנה להתייבם, כי כל אחת מהן חוששין לה שמא היא השניה, ואסורה עליו עולמית. (25) את הראשונה. (26) ומעתה אין הראשונה אחות זקוקתו (שם). אבל לכתחילה אין מורים לחלוץ לשניה ולייבם את הראשונה, גזירה שמא יקדים אחד ויחלוץ לראשונה, והשני ייבם את השניה ויסבור: מה איכפת בין זו לזו (שם כח. וברש"י, וכן ב'תוספות' שם כז:).

ה. וכן אם היתה הראשונה ערוה על אחד מן האחים, וקדם ויבם את האחרונה שהיא מתרת ל²⁷ - התרה הראשונה לשאר האחים; שהרי האחרונה שאסרה אותה עליהן נתיבמה למתן לה²⁸. אבל אם היתה האחרונה היא שאסרה על אחד מהן בלבד משום ערוה - הרי הוא מניבם לראשונה, ושאר האחים אסורין בשתייהן²⁹, וחולצין ולא מניבמין³⁰, כמו שבארנו³¹. ואם קדמו וקנסו כל אחד אחת מן האחיות - מוציאין אותן מהן³².

(27) שאינה אחות זקוקתו. (28) ואינה זקוקה להם עוד, וחזרה הראשונה להיתרה, כפי שהיתה בשעת נפילה. (29) אם ימות המייבם ותיפול ראשונה לייבום שנית, או אם לא ייבם כלל, נמצאו שתייהן אסורות להם. (30) שם כח, א. שאפילו נתייבמה הראשונה לא הותרה השניה, הואיל ולא היתה ראויה לייבום בשעת נפילה. (31) לעיל ה"ד. (32) שם כו, א. הואיל והראשון כנס בעבירה, שהרי פגע באחות זקוקתו, אין כניסתו מועילה להחיר לשני לקיים את אשתו, אע"פ שלא עבר על אחות זקוקתו, כי כל שהכניסה הראשונה היתה בעבירה - אינה מתרת לשני את אשתו, מה שאין-כן ב"קדם אחד וחלץ" (האמור לעיל ה"ד), שם לא עבר החולץ על שום איסור, לפיכך הותרה הראשונה לשאר האחים ('מעשה רוקח'). וכל-שכן בדין הכתוב לעיל ה"א כ"שלא נודע איזה מהם מת ראשון, ודאי אם כנסו - מוציאין אותן מהם, שהרי כל אחד מהם כנס בעבירה, כי אולי כנס את השניה לנפילה, שאין לה היתר עולמית, הואיל ולא היתה ראויה בשעת נפילה, וכמבואר לעיל ה"ד (שם).

ו. שלשה אחין, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, מת אחד מבעלי אחיות ועשה השלישי³³ ביבמתו מאמר, ואחר כך מת בעל אחות השנייה, ונפלה האחות השנייה לפני האח השלישי³⁴ - הרי זה נותן גט לבעלת המאמר³⁵ וחולץ לה³⁶, וחולץ לאחות האחרונה³⁷, כדי להתירן לזר.

(33) שאינו נשוי אחותה. (34) ומעתה שתייהן אסורות לו משום אחות זקוקתו, ואין בעלת המאמר דוחה את אחותה השניה משום אחות אשתו, שאין כח במאמר לעשותה כנשואה גמורה. (35) להפקיע קידושי מאמרו, שאינם נפקעים בחליצה אלא בגט, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג. (36) לזיקתו, שאינה נפקעת אלא בחליצה. (37) הבאה מבית אחר, ואינה ניתרת בחליצת אחותה, וגם אינה מתייבמת משום אחות חלוצתו (משנה יבמות כט:): "זו היא

ליבום מחמת בעלה המת. (6) משנה, יבמות כו, א. שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדבריהם, ומן התורה אין איסור אלא באחות נשואתו ממש, ולפיכך חייבת בחליצה להפטור מן הזיקה (בניגוד לאחות אשתו, שפטורה מן החליצה ומן היבום, למעלה פ"ו ה"ט), ואינה מתייבמת משום איסור "זיקה" מדבריהם. (7) הכל מפורש בדברי רבינו לעיל פ"א מהל' אישות ה"רח. (8) כל אלו ראויות ליבום מן התורה ואינן אסורות אלא מדברי חכמים, כמבואר לעיל פ"ו ה"י. ולפיכך מן התורה זקוקתו הן ליבום, ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו (יבמות, שם). (9) שחייב על ביאתה כרת (לעיל הל' אישות פ"א ה"ה), ואין קידושין תופסין בה ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט. (10) שאינה אחות זקוקתו. (11) של היבם. (12) יבמות, שם.

ב. היתה אחת מהן אסורה על יבם זה משום ערוה¹³, והאחרת אסורה על היבם השני משום ערוה¹⁴ - האסורה לזה מתרת לאחיו, והאסורה לזה מתרת לאחיו; שהרי נפלה זקת כל אחד מהן¹⁵ על המתרת לו בלבד¹⁶, ורצה חולץ רצה מניבם לזו המתרת לזו¹⁷.

(13) שהיא אם אשתו. (14) כנ"ל, והיו ארבעה אחים. ושנים מהם, בעלי האחיות, מתו ונשארו שני אחים יבמים אלו. (15) מהאחים. (16) והשניה אינה זקוקה לו כלל, ואין כאן אחות זקוקתו. (17) שם.

ג. מת אחד מן האחים ונפלה אשתו ליבום, ואחר כך מת שני¹⁸ ונפלה אשתו ליבום, שהיא אחות הראשונה, והרי שתייהן קימות¹⁹ - שתייהן חולצות ולא מתייבמות, כמו שבארנו²⁰.

(18) עד כאן דן רבינו כשלא נודע מי מת ראשון, ואין ידוע מי מהן נפלה תחילה ליבום, ומכאן ואילך עוסק רבינו כשנפלו ליבום זו אחר זו, ודינן משתנה כדלהלן. (19) נמצאו שתייהן זקוקות, וכל אחת מהן אסורה משום אחות זקוקתו. (20) לעיל ה"א.

ד. מתה האחרונה²¹ - חזרה הראשונה להתרה²², וחולצת או מתייבמת²³. מתה הראשונה - הרי האחרונה באסורה עומדת, וחולצת ולא מתייבמת; שהרי לא היתה ראויה ליבום בשעת נפילתה²⁴. וכן אם קדם אחד מן האחים וחלץ לאחרונה - התרה הראשונה לשאר האחים; שהרי הזקה שאסרה אותה²⁵ הסירה אחיו בחליצתו²⁶.

(21) בלא חליצה. (22) הראשון, כשעדיין לא נפלה השניה ליבום. (23) שאין כאן זקוקה אלא היא בלבד (יבמות כז:). (24) בגלל זיקת אחותה שנפלה תחילה, ו"כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה "יבמה יבוא עליה", הרי זו כאשת אח שיש לה בנים ואסורה" (שם). ומכאן המקור להלכה א', "שאם לא נודע איזה מהם מת ראשון", שתייהן אסורות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁחָלִיצַת אֲחִיּוֹת חָלִיצָה שְׂאִינָה מְעֵלָה⁵⁰, וְחָלִיצָה שְׂאִינָה מְעֵלָה אֵינָה פּוֹטֶרֶת אֶת הַצָּרָה⁵¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹט⁵².

(49) וכולן אינן מתייבמות, האחיות - משום איסור אחות זקוקתו כלעיל ה"א, והצרות - שהן צרות אחות זקוקתו (שם כז.). (50) שהרי אינן ראויות להתייבם, וכל שאינה כשרה לייבום, הרי חליצתה חליצה פחותה (שם כו: וברש"י). (51) שם כז, א: "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות. לצרות - נפטרו אחיות". ואע"פ שגם הצרות אינן ראויות ליבום - איסורן בתור צרות אחות זקוקתו, קל משל האחיות, וחליצתן משובחת משל האחיות (שם וברש"י). (52) לעיל פ"ה ה"ב.

י. יִרְאֶה לִי, שֶׁכֶּף הַדִּין בְּשָׂתֵי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אָחִי, וְהָאֵחָת מִהֶן אֲסוּרָה עַל יְבָמָה מִשּׁוּם שְׂנֵיָה אוֹ מִחֵיבֵי לְאוּיָן אוֹ מִחֵיבֵי עֲשָׂה, שְׂאֵם חָלֵץ לְאֲסוּרָה⁵³ - לֹא הִתְרָה צָרָתָהּ⁵⁴; חָלֵץ לְצָרָה - הִתְרָה הָאֲסוּרָה.

(53) שחליצתה אינה מעולה. (54) כשם שחליצת האחיות אינה פוטר הצרות, למרות שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדרבנן, כמאמרם (יבמות כז:): "זיקה מדרבנן היא", הרי שחליצה הפסולה מדרבנן אינה פוטר הצרה (מגיד-משנה). ולדעת בעל 'הלכות גדולות' אפילו חלץ לשניה - הותרה צרתה המותרת, וכן היא דעת השו"ע (אה"ע"ז סי' קע, סי"ח), ומקורם מהתוספתא יבמות פ"ו ה"ה: "היתה איסור מצוה ואיסור קדושה (שניה) חלץ לה או בא עליה - נפטרה צרתה". ורבינו סובר שאין הלכה כאותה תוספתא, אלא כשמואל האומר (יבמות כז:): "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות", והוא הדין אם חלץ לשניה, לחייבי לאוין ולחייבי עשה, שאין צרתה נפטרת.

יא. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׂתֵי אֲחִיּוֹת וְהַשְּׁלִישִׁי נְשׂוּי נְכָרִית, מֵת אָחִי מִבְּעֵלֵי אֲחִיּוֹת וַיִּבֶם הַנְּשׂוּי נְכָרִית אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאַחַר כֵּן מָתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׂנֵי, וְאַחַר כֵּן מֵת הַשְּׁלִישִׁי⁵⁵, וְנִפְלוּ שְׂתֵי נְשׂוּי לִפְנֵי הַשְּׂנֵי (שְׂאִין לוֹ אִשָּׁה) - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרוֹת מִן הַחָלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. הָאֵחָת - מִפְּנֵי שֶׁהִיְתָה אֲחִיּוֹת אִשְׁתּוֹ בְּשָׂעָה שְׂמַת אֲחִי הָרִאשׁוֹן, נֶאֱסְרָה עָלָיו לְעוֹלָם מִשּׁוּם אִשְׁתְּ אָח, כְּדִין אִשְׁתְּ אֲחִי שְׂלֹא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ⁵⁶; וְהַנְּכָרִית - מִשּׁוּם צָרָתָהּ⁵⁷.

(55) הנשוי נכרית. (56) כמבואר לעיל פ"ו, הי"ז. (57) כדין צרת ערוה, שפטורה מן החליצה ומן היבום (משנה, יבמות ל. וכדעת ה'תוספות' שם ד"ה ונאסרה). וחזר רבינו כאן מפירושו למשנה שם, שהנכרית, חולצת ולא מתייבמת: "לפי שאני מסופק אם אסורה (האחת) משום ערוה . . . או אסורה עליו מדרבנן, שאמרו: הואיל ונאסרה עליו שעה אחת נאסרה עליו עולמית והיא כמו שניה, וצרת שניה חולצת או מתייבמת, ולפיכך תחלוץ להחמיר".

יב. וְכֵן שְׂנֵי אַחִין נְשׂוּאִין לְשְׂתֵי אֲחִיּוֹת וּמֵת אָחִי

שאמרו, אוי לו על אשתו (בעלת מאמרו), ואוי לו על אשת אחיו". והוא הדין אם לא עשה השלישי מאמר באחת מהן, נאסרו שתיהן עליו משום אחות אשה בזיקה, וכמבואר לעיל ה"א. ולא השמיענו רבינו כאן, אלא שאין המאמר קונה קנין גמור לדחות אחותה משום אחות אשתו. ולא כבית-שמיאי (שם) האומרים: "אשתו עמו (בעלת מאמרו) והלוו תצא (בלא חליצה) משום אחות אשתו".

ז. מֵת זֶה שֶׁעָשָׂה הַמַּאֲמָר, וְהִיְתָה לוֹ אִשָּׁה אֲחֵרָה, וְנִפְלוּ שְׂתֵיהֶן לִפְנֵי בַּעַל הָאֲחֹת - בַּעַל הַמַּאֲמָר פְּטוּרָה מִן הַחָלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, שֶׁהָרִי הִיא אֲחֹת אִשְׁתּוֹ; וְהָאִשָּׁה הָאֲחֵרָה³⁸ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, שְׂאִין הַמַּאֲמָר קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר עַד שִׁפְטָר אֶת הַצָּרָה³⁹.

(38) צרת בעלת המאמר. (39) לגמרי, אפילו מן החליצה, אלא הרי היא כצרת אחות אשתו בזיקה, שחולצת ואינה מתייבמת (יבמות פ"ג, מ"ו). והוא הדין אם לא עשה בה השלישי מאמר, ומת, אשתו חולצת ולא מתייבמת, משום צרת אחות אשתו בזיקה, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה, שהרי כשמת בעל האחות, הוזקקה אשתו לאח השלישי בעל הנכרית, ונעשית נכרית זו צרתה בזיקה ('ברטנורא' שם).

ח. אָחִי מִן הַיִּבְמִין שֶׁקָּדַשׁ אֲחֹת יְבָמָתוֹ⁴⁰ - אוֹמְרִין לוֹ: הַמֵּתָן וְאֵל תִּגְרַשְׁנָה⁴¹ וְאֵל תִּשְׁאַנְנָה⁴² עַד שְׂיִיבֶם אַחִיךָ אוֹ יַחְלִץ לְיְבָמָה זֶה הַזְּקוּקָה לְכַלְכֶּם⁴³. חָלֵץ לָהּ אֲחִי אוֹ יְבָמָה, אוֹ שְׂמָתָה הַיְבָמָה - הָרִי זֶה יִכְנַס אֲרוּסָתוֹ⁴⁴. מֵתוֹ אֲחִי כָּלֶם⁴⁵ - מוֹצִיא אֶת אֲרוּסָתוֹ בְּגִט⁴⁶ וַיְבָמָתוֹ בַּחָלִיצָה⁴⁷. וְאִם מָתָה אֲרוּסָתוֹ, בֵּין שְׂמָתָה קֶדָם מֵיתָת הָאֲחִין בֵּין שְׂמָתָה לְאַחַר מֵיתָת הָאֲחִין - חֲזָרָה הַיְבָמָה לְהִתְרָה, וְרָצָה חוֹלֵץ רָצָה מִיָּבֶם⁴⁸.

(40) לאחר שנפלה ליבום והוזקקה לאחים. (41) אינך צריך לגרשה, כי אפשר שתותר לך ע"י מעשה אחיך, וכמבואר לפנינו. (42) שהיא אסורה לך משום אחות זקוקתך, שהיא כאחות אשתך. (43) ואז תוסר זיקתך ממנה. (44) אם חלץ או יבם בטלה הזיקה כנ"ל, ואם מתה גם כן מותרת, שלא תהא חמורה מאחות אשתו שמותרת לו כשמתה אשתו (יבמות מא. ורש"י שם). (45) והוא היבם היחידי. (46) שאחות זקוקתו היא. (47) ולא נפטרה זו מן החליצה משום "אחות גרושתו", הואיל וזיקתה קדמה לקידושי אחותה (יבמות, שם. ועיי"ש בתו"ט). (48) "יבמה שהותרה (שהיתה מותרת ליבם בעת מיתת אחיו), ונאסרה, וחזרה והותרה, תחזור להיתרה הראשון" (יבמות שם).

ט. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין לְשְׂתֵי אֲחִיּוֹת, וַיִּשׁ לְכָל אֶחָת מִשְׂתֵיהֶן צָרָה, וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִין אֶת הָאֲחִיּוֹת, וְנִפְלוּ הָאֲחִיּוֹת וְצָרוֹתֵיהֶן לִפְנֵי יָבֶם⁴⁹: אִם חָלֵץ לְצָרוֹת - נִפְטְרוּ הָאֲחִיּוֹת, אֲבָל אִם חָלֵץ לְאֲחִיּוֹת - לֹא נִפְטְרוּ צָרוֹתֵיהֶן עַד שִׁחְלְצוּ הַצָּרוֹת; מִפְּנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכ"ז (מעשה רוקח).] ויתכן גם, כי קטנה תחלוץ משתגדל, אבל חרשת אין חליצתה חליצה, וראה להלן הי"ז. (71) רי"ף יבמות פ"ג, ע"פ הירושלמי (שם, ה"ו) וכמפורש שם: "קטנה זו (וכן חרשת) - קנויה ואינה קנויה", ומצד הקנוי - הרי היא כאשתו, ואפילו היא עצמה מותרת להתייבם וכל-שכן צרתה. וצד שלא קנה בה - היא עצמה אסורה, שאינה אשתו (אלא גרושתו), אבל צרתה כנגדה מותרת, שבצד זה אינה צרתה, שהרי איננה קנויה לו, ואין צרתה שבצדה נידונית בצרת ערוה. (72) גמרו קידושיה, כדלעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח. (73) ומשבעלה כשנתפקחה, מקודשת גמורה היא, חזרה להיתרה, ואינה עוד גרושת אחיו, ודינה כ"מגרש אשתו הגדולה והחזירה ומת", לעיל הי"ב. (74) יבמות קט, א.

טו. שְׁנֵי אַחֵין נְשׂוּאִין לְשְׁתֵּי אַחֵיות: הֵיוּ שְׁתֵּיהֶן קְטָנוֹת הָרְאוּיוֹת לְמֵאן⁷⁵ או חֲרֻשׁוֹת⁷⁶, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - תִּצְאָה⁷⁷ מִשּׁוּם אַחֻת אִשָּׁה, וּפְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם⁷⁸. הֵיוּ אַחַת גְּדוּלָה⁷⁹ וְאַחַת קְטָנָה, וּמֵת בַּעַל הַקְּטָנָה - תִּצְאָה מִשּׁוּם אַחֻת אִשָּׁה, וּפְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם⁸⁰; מֵת בַּעַל הַגְּדוּלָה⁸¹ - מְלַמְּדִין הַקְּטָנָה שֶׁתִּמָּאן בַּבְּעֻלָה⁸², וְתֵהִי גְדוּלָה זֹאת מִתְּרַת לִיבָמָה⁸³.

(75) שהיו יתומות ואין נישואיהן אלא מדרבנן, אבל קטנות שהשיאן אביהן אינן ראויות למיאון, שקידושיהן קידושין גמורין הן. (76) בין קטנות בין גדולות, שקידושי חרשת אינן אלא מדבריהם (הל' אישות פ"ד ה"ט). (77) היבמה. (78) שכח נישואיהן שוה, והרי זו אחות אשתו ממש. (79) שקידושיה קידושין גמורין. (80) שקידושי אשתו הגדולה, עדיפים מזיקת יבמתו, שכח נישואיה אינו אלא מדרבנן, ונפטרה משום אחות אשתו. (81) נמצאת זיקתה של גדולה, שהיא מן התורה - אסרת הקטנה עליו, ואין נישואיה הקלושים (= שהם מדרבנן) אלימים להפקיע זיקתו מעל הגדולה, ונשארה הקטנה אחות זקוקתו, ולייבם הגדולה גם כן אינו יכול, מפני שהיא אחות אשתו הקטנה, ומה יעשה? (82) ותעקור נישואיה למפרע, ואינה צריכה גט. (83) משנה, יבמות קט, א. וכדעת רבי אליעזר. אבל אילו היה מגרש הקטנה בגט, היתה הגדולה אסורה עליו משום אחות גרושתו. וכן אילו היה חולץ לגדולה, היתה הקטנה נאסרת עליו משום אחות חלוצתו, והשווה לעיל פ"ה ה"ל.

טז. שְׁנֵי אַחֵין חֲרֻשִׁין⁸⁴ נְשׂוּאִין לְשְׁתֵּי אַחֵיות פְּקָחוֹת, או חֲרֻשׁוֹת, או אַחַת פְּקָחַת וְאַחַת חֲרֻשָּׁת; וְכֵן שְׁתֵּי אַחֵיות חֲרֻשׁוֹת נְשׂוּאוֹת לְשְׁנֵי אַחִים פְּקָחִין⁸⁵, או חֲרֻשִׁין, או אֶחָד פְּקָח וְאֶחָד חֲרֻשׁ; וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - אִשְׁתּוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם מִשּׁוּם אַחֻת אִשְׁתּוֹ⁸⁶, שֶׁהָרִי אֵין נְשׂוּאֵי אֶחָד מֵהֶן נְשׂוּאִין גְּמוּרִין.

(84) שאין נישואיהם נישואין גמורין, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. (85) וגם כאן אין הקידושין קידושין

מֵהֶן, וְאַחַר כֵּן מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי - הָרִי זֶה אִסוּרָה עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו בְּשַׁעַת נְפִילָה⁵⁸. אֲבָל הַמְּגַרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהַחֲזִירָה וּמֵת - הָרִי זֶה מִתְּרַת לִיבָם. וְאִף עַל פִּי שְׁנֶאֱסְרָה עָלָיו בְּחַיֵּי אָחִיו בְּשַׁעַת שְׁגָרְשָׁה⁵⁹ - הָרִי חֲזָרָה לְהִתְרָה, וּכְשִׁמֵּת אָחִיו בְּהִתְרָה הִיתָה עוֹמְדָת⁶⁰.

(58) משום אחות אשתו, נאסרה עליו לעולם משום אשת אה, וכנ"ל בהלכה הקודמת (משנה, יבמות לב.). (59) משום גרושת אחיו, שהיא ערוה. (60) משנה, שם קח, ב. כי לא הנישואין הראשונים מפילים ליבום, אלא מיתת הבעל מפילה, ובאותה שעה בהיתר היא עומדת (שם קט.) והשווה לעיל פ"ו הכ"א.

יג. קְטָנָה שֶׁהִשְׂיָאָה אַבִּיהָ⁶¹, וְגִרְשָׁה בַּעֲלָהּ וְהַחֲזִירָה, וּמֵת וְעָדִין הִיא קְטָנָה⁶² - הָרִי זֶה אִסוּרָה לִיבָם⁶³; מִפְּנֵי שְׁגָרְוֹשִׁיָה גְּרוּשִׁין גְּמוּרִין, שֶׁהָרִי אַבִּיהָ הִשְׂיָאָה⁶⁴, וְאֵין חֲזָרָתָה חֲזָרָה גְּמוּרָה, שְׁאֵין קְדוּשִׁי קְטָנָה קְדוּשִׁין גְּמוּרִין⁶⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי⁶⁶.

(61) ונישואיה נישואין גמורים מן התורה. (62) ואם מת כשהיא גדולה, יתבאר דינה להלן הי"ד. (63) וחולצת ואינה מתייבמת, כמבואר בכתובות עג, ב. וכן בתוספתא יבמות פ"ג, מ"ד. (64) והרי היא אשת איש גמורה מן התורה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"א, וגם גירושיה גירושין גמורין, משעה שמבכנת בין גיטה לדבר אחר, כמבואר לעיל פ"ב מהל' גירושין הי"ט. (65) שאין מעשה קטנה כלום. (66) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ז. ואפילו אם אביה יקדשנה שנית אין קידושיה גמורין, שמשחשיאה אביה בפעם הראשונה אין לו רשות בה, כמבואר שם פ"ג הי"ב, נמצאת קטנה זו - גרושת אחיו מן התורה, ונישואיה השניים לא הועילה לה, וכשמת בעלה הרי היא כגרושה ואסורה ליבם (משנה, יבמות קט.). ואע"פ שהיא גרושת אחיו צריכה חליצה, ואין אומרים תיפטר גם מן החליצה כשאר כל העריות? משום שמא לא שמעו אנשים על גירושיה, וכשיראו זו יוצאת בלא כלום - יבואו להתיר יבמה להנשא לזר בלא כלום (רא"ש שם פ"ג, אות ה.).

יד. וְהוּא הַדִּין לְמְגַרֵשׁ פְּקָחַת⁶⁷, וְנִתְחַרְשָׁה וְהַחֲזִירָה⁶⁸, וּמֵת וְהִנִּיחָה חֲרֻשָּׁת, שֶׁהִיא אִסוּרָה⁶⁹ לִיבָם, וְאִינָה חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבְמֵת⁷⁰. וְצַרַת קְטָנָה זֹאת או חֲרֻשָּׁת זו - חוֹלְצָת או מִתְיַבְמֵת⁷¹. וְאֵם הַחֲזִירָה שֶׁהִיא קְטָנָה או חֲרֻשָּׁת, וְגְדוּלָה⁷² או נִתְפַקְחָה אֶצְלוֹ⁷³ וְאַחַר כֵּן מֵת - הָרִי זֶה מִתְּרַת לִיבָמָה⁷⁴.

(67) שהיא מגורשת גמורה מן התורה. (68) ואין נישואיה אלא מדרבנן, כמפורש לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. (69) משום גרושת אחיו כנ"ל. (70) כאן דקדק רבינו לכתוב: "ואינה חולצת" וכו', בניגוד לקטנה שהחזירה, בהלכה הקודמת שכתוב בה: "אסורה ליבם". ויתכן, כי קידושי קטנה עדיפים מקידושי חרשת, מפני שקטנה סופה לגדול ויהיו נישואיה נישואין גמורים, וכמפורש לעיל פ"ה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להתירן להנשא לזר. (10) כדי להתיר את יבמתו לאחרים. (11) להסיר את זיקת האחים ממנה, אם היא יבמתו. (12) את השניה, שאפילו אינה יבמתו, אינו אסור בה משום אחות זקוקה, שכבר נחלצה הראשונה מאחיו. אבל אסור לייבם תחילה, שמא האחרת היא אשת האח, ופוגע באחות זקוקתו (יבמות כג:). וכן אסור ל"חולצים" לייבם את השניה, משום איסור "אחות חלוצתו". (13) השנים שהם אחים. (14) כמבואר לעיל הערה ו. (15) שאסורים באשה חלוצה. (16) שמא זו יבמתו. (17) שם כד, א. כי התורה לא אסרה אלא גרושה, ככתוב (ויקרא כא, ז): "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", והשווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. (18) שכל אחת מהאחיות אינה אלא ספק חלוצה, כי שמא לא היתה מקודשת לראשון, נמצאת חליצתה מ"היחיד" אינה כלום (יבמות, שם). וכל זה, כשעברו וכנסו, אבל לכתחילה אין להקל להם להתירם לייבם, על סמך "ספק חכמים - להקל". ואפילו כשכבר חלץ האח הראשון, אסור לאח השני הכהן לייבם את השניה, משום איסור "חלוצה לכהן", הואיל וחליצה מ"היחיד" בבית-דין ונעשה בה מעשה רב ומפורסם, אין להתירה לכהן - שמא יאמרו: חלוצה מותרת לכהן. וכן אמרו (יבמות צח:): "כהנים חולצים (ואינם מייבמים, משום ספק חלוצה), ושאינם כהנים - מייבמים" (מגיד-משנה).

ג. הוּוּ לְזֶה שְׁנֵי אַחִין וְלְזֶה שְׁנֵי אַחִין - אַחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחַת, וְאַחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחֶרָת, וְאַחֶר כִּף הָאֵחַ הַשְּׁנִי שֶׁל זֶה מִיָּבֵם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה, וְהָאֵחַ הַשְּׁנִי שֶׁל זֶה מִיָּבֵם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה¹⁹. קְדָמוֹ שְׁנֵי²⁰ וְחֲלָצוֹ לְשִׁתְיָהּ - לֹא יִיָּבְמוּ שְׁנֵי הָאֲחִין הָאֲחֵרִים²¹, אֲלֵא אֶחָד חוֹלֵץ בְּתַחֲלָה וְאַחִיו מִיָּבֵם לְשִׁנְיָה²²; וְאִם קְדָמוֹ וְכִנְסוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ²³.

(19) של זה - של זה, כלומר של המת השני שאינו אחיו. ויש כאן "ממה-נפשך", כלומר, מותר על-כל-פנים: אם זוהי יבמתו, הרי טוב. ואין זו חלוצת אחיו, שאחיו לא חלץ אלא לאחותה. ואם אין זו יבמתו, הרי נכרית היא ומותרת לו, לאחר שנחלצה מיבמה, וגם אינה אחות זקוקתו שהרי אחיו חלץ את אחותה, שהיא יבמתו, ופקעה הזיקה שעליה (יבמות כג:). וכל זה כשלא חלצו לה שני האחים, אבל אם חלצו לה שניהם, אסורה אחותה על כל אחד מהם משום אחות חלוצתו. (20) [שני אחים של אחד מהמתים. ובכ"י תימן, הנוסחא כאן: "קדמו שני אחים"]. (21) שכל אחד מהם יפגע בספק אחות זקוקתו, כי שמא האחרת היא אשת אחיו וזקוקה לו וכנ"ל. (22) על-כל-פנים: אם יבמתו היא - הרי טוב, ואם לא - אין זו אחות זקוקתו, שכבר נחלצה מאחיו ופקעה זיקתו, וגם אינה אסורה לו משום "יבמה לזר", שכבר נחלצה זו מאחי בעלה. (23) כמבואר לעיל הערה ו. ואפילו היו שניהם כהנים, כמבואר לעיל ה"ב.

ד. הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ לָהּ בָּנִים וְהָיוּ לְכֻלָּתָהּ²⁴ בָּנִים, וְנִתְעַבְּרָה הָאִשָּׁה וְנִתְעַבְּרָה בְּלָתָהּ, וְיָלְדוּ שְׁתֵּי²⁵ בְּמַחְבּוּאָה אַחַת, וְנִתְעַבְּרוּ שְׁנֵי הַיָּלָדִים, וְהִגְדִּילוּ

א. מִי שֶׁקָּדַשׁ אַחַת מִשְׁתֵּי אַחִיוֹת, וְאֵין יוֹדֵעַ אֵי זֶה מֵהֶן קָדַשׁ²⁶, וְמַת לוֹ אֶחָד חוֹלֵץ לְשִׁתְיָהּ פְּדִי לְהַתִּירָן לְאַחֵרִים²⁷. הָיוּ לוֹ שְׁנֵי אַחִין - אֶחָד חוֹלֵץ לְאַחַת מֵהֶן בְּתַחֲלָה, וְהַשְּׁנִי מִיָּבֵם לְשִׁנְיָה עַל כָּל פְּנָיִם²⁸: אִם זוֹ הָיָה שֶׁקָּדַשׁ אַחִיו - הָרִי יָבֵם אוֹתָהּ; וְאִם אֵינָה אֲשֶׁת אַחִיו - הָרִי נָשָׂא אִשָּׁה מִשְׁאֵר הַבָּנִים, וְאַחֲוָתָהּ שֶׁהָיְתָה אֲשֶׁת אַחִיו כְּבָר נִחְלָצָה²⁹. אֲבָל לֹא יִיָּבֵם הָאֲחַת תַּחֲלָה, שְׁמָא הָאֲחֵרָת הִיא אֲשֶׁת אַחִיו וְנִמְצָא שְׁנֵי אֲשָׁר קָרַבְתָּ זְקוּקָתוֹ. קְדָמוֹ שְׁנֵי הָאֲחִים וְכִנְסוֹ³⁰ שְׁתֵּי הַיָּבָמוֹת - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ³¹.

(2) כגון שאמר לשתי אחיות: הרי אחת מכן מקודשת לי, וקיבלה אחת כסף הקידושין ע"י חברתה, או שאמר המקדש לאבי הבנות: אחת מבנותיך מקודשת לי, וקיבל האב קידושיה, כמפורש לעיל פ"ט מהל' אישות ה"ג. (3) ואינו יכול לייבם אפילו אחת מהן, כי שמא האחרת היא אשת אחיו, ונמצא פוגע באחות זקוקתו, וגם אינו יכול לחלוץ לאחת ולייבם השניה, כי אחות חלוצתו אסורה לו בחייה, ואין לאחיות תקנה, אלא שיחלצו שתיהן, כי כל אחת מהן זקוקה ליבום מספק, שמא היא המקודשת לאח המת (משנה, יבמות כג:). (4) כלומר, בכל אופן מותר לייבמה. (5) ע"י אחיו, ומותר לו לישא אחות חלוצת אחיו. (6) קודם שנמלכו בבית-דין. (7) שכל אחד אומר אני כנסתי את יבמתי הראויה לי (המקודשת לאחי המת). ואפילו כנס הראשון באיסור את אחות זקוקתו, הרי משבא אחיו וכנס את השניה, פקעה זיקתם מעליה ונמצאת הראשונה אצלו בהיתר, כי אינה עוד אחות זקוקה. ואין לאסרה משום: כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה: "יבמה יבוא עליה", הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה עולמית (ראה לעיל פ"ז, ה"ד) - כי לא נאסרה זו אלא משום ספק (תפארת ישראל' יבמות פ"ב מ"ו), וכהסברו של רש"י (שם כד:). זו שנאסרה משום אחות זקוקה אינה יבמה כלל, וכי פקעה זיקת האחים מעל אחותה, הרי זו מותרת, שאין היא אשת המת שתיאסר משום אשת אח שיש לו בנים. וכל זה כשלא נמלכו בבית-דין, אבל נמלכו בב"ד ועברו - יוציאו (הרא"ש שם פ"ב, אות ד. וכן באה"ע"ז סי' קעו, א).

ב. שְׁנַיִם³² שֶׁקָּדְשׁוּ שְׁתֵּי אַחִיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זֶה קָדַשׁ וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זֶה אֶחָד וְלְזֶה אֶחָד - זֶה חוֹלֵץ לְשִׁתְיָהּ³³ וְזֶה חוֹלֵץ לְשִׁתְיָהּ. לְזֶה אֶחָד וְלְזֶה שְׁנַיִם - הַיְחִידִי חוֹלֵץ לְשִׁתְיָהּ בְּתַחֲלָה³⁴, וְהַשְּׁנַיִם אֶחָד חוֹלֵץ רְאִשׁוֹנָה³⁵ וְהַשְּׁנִי מִיָּבֵם³⁶; וְאִם קְדָמוֹ וְכִנְסוֹ³⁷ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ³⁸. וְאִפְלוּ הָיוּ כֹהֲנִים³⁹; שֶׁהַחֲלִיצָה שְׁחָלַץ הַיְחִידִי - מְסַפֵּק⁴⁰ חֲלִין, וְהַחֲלוּצָה אֲסוּרָה לְפָנָיו מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁴¹, וּבְסִפְקָ חֲלוּצָה לֹא גִזְרוּ⁴².

(8) שהם נכרים זה לזה. (9) שכל אחד מהם אסור לייבם, שמא הוא פוגע באחות זקוקתו, ומספק יחלוץ לשתיהן כדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השביעי לנישואיה. (38) שמא אשת אחיהם מן האב היא וזקוקה להם. (39) ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (40) של הבנים הורדאים, שמא נשותיהם של אחים מן האב הן. (41) שמא הן של אחים מן האם בלבד, ואסורות עליו משום ערוה (משנה, יבמות ק.).

ז. הִיָּה בֵּן לְרֵאשׁוֹן וּבֶן לְשֵׁנִי שְׁלֹא מְאֻשָּׁה זֶה שֶׁנִּשְׂאָת בְּתוֹךְ זְמַן⁴², וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - הָרִי הֵבֵן הַסֶּפֶק חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ זֶה שְׁמֵת אוּ מִיָּבֵם; שָׂאֵם אֶחָיו מְאֻבִּי הוּא - הָרִי יָבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאִם אֵינּוּ אֶחָיו מְאֻבִּי - הָרִי אֵין בִּינְיָהֶן אַתְּוָה פְּלִל⁴³, לְפִיכֶךָ מֵתָר לוֹ לְשֹׂא אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁴.

(42) של שלשה חדשים. (43) שאינם אחים מן האם. (44) וכגון שלא היו אחים אחרים מן הבעל הראשון אלא זה הספק בלבד, כי אם יש אחים וראים אחרים, הרי היא זקוקה להם ואסור לה להנשא לזר בלי חליצה, וה"בן הספק" הזה יהיה אסור בה משום "חלוצת אחיו", כמבואר לעיל פ"א ה"ב (שם ק: וברש"י).

ח. מֵת הֵבֵן הַסֶּפֶק - אֶחָד מִשְׁנֵי הַבָּנִים הַנּוֹדְאִין⁴⁵ חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ תְּחִלָּה, וְהַשְּׁנֵי מִיָּבֵם עַל כָּל פְּנִיָּם: אִם אֶחָיו הוּא - הָרִי יָבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ; וְאִם אֵינּוּ אֶחָיו, וְהוּא בֶּן הָאָב הָאֲחֵר - הָרִי נִחְלָצָה מֵאֶחָיו בְּעִלְיָה⁴⁶.

(45) שאינם מאשה זו, ואינם אחים מן האם. (46) אבל אסור לאחד מהם לייבם תחילה, שמא אשת בן הבעל השני היא וזקוקה לבן הבעל ההוא ליבום, וכשלא חלצה ממנו אסורה לזר (שם).

ט. מִי שֶׁחִלְץ בְּעִלְיָה לְמִדְיָנָה אַחֲרַת, וְשָׁמְעָה שְׁמֵת וְנִשְׂאָת, וְאַחַר כֵּן בָּא הַבַּעַל הָרֵאשׁוֹן⁴⁷, וּמֵתוֹ שִׁנְיָהֶן, וְלָזָה אֶחָיו וְלָזָה אֶחָיו - אֶחָיו שֶׁל זֶה וְאֶחָיו שֶׁל זֶה חוֹלְצִין וְלֹא מִיָּבֵם⁴⁸.

(47) והרי דינה שתצא מזה ומזה בט, ואסורה על שניהם עולמית, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ה. (48) משנה, יבמות פז, ב. אחיו של ראשון חולץ לה מן התורה, שהרי אשת אחיו היא, ואסור לו לייבמה משום קנס חכמים, שלא דקדקה היטב ולא בדקה אחרי השמועה לדעת הנכונה היא אם לא, ואסורה על בעלה ועל יבמה, והשני חולץ לה מדרבנן בלבד, כי מן התורה אינה זקוקה לו כלל, שהרי לא היתה אשתו של אחיו, כי אם אשתו של בעל הראשון היא, אלא שהחכמים החמירו להצריכה גט מבעלה השני, שלא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט, ומאותו טעם החמירו עליה להצריכה חליצה, שלא יאמרו: יבמה נשאת לזר בלא חליצה (שם צא.). ומובן שחליצה פסולה זו אינה פוטרת צרתה, לא מבעלה הראשון ולא מבעלה השני, כמבואר לעיל פ"ה הי"ב, ופ"ז ה"י. וגם מותרת צרתה להתייבם ואין לה דין צרת אשה שזינתה תחת בעלה, שצרתה פטורה מן היבום ומן החליצה (ראה לעיל פ"ו הי"ט), כי אשה זו אנוסה היא, שסברה על סמך עדות

הַתַּעֲרֻבוֹת²⁵ וְנִשְׂאוֹ נָשִׁים וְמֵתוֹ²⁶ - בִּיצַד הֵן נִתְּרוֹת? בְּנֵי הַכֹּהֵן חוֹלְצִין לְשִׁתְּיָהֶן תְּחִלָּה וְלֹא מִיָּבֵם²⁷; שְׁפָל אַחַת מֵהֶן סֶפֶק שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ²⁷ וְתִהְיֶה מִתְּרַת לוֹ, סֶפֶק שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אֶחָיו אֲבִי²⁸ וְהִיא עָרוּה עָלָיו²⁹. אֲבָל בְּנֵי הַזְּקֵנָה אוּ חוֹלְצִין אוּ מִיָּבֵם³⁰; שָׂאֵם הִיא זֶה אִשְׁתּוֹ אֶחָיו³⁰ - הָרִי יָבֵמָה, וְאִם הִיא אִשְׁתּוֹ בֶּן אֶחָיו - מִתְּרַת לְהַנְשֵׂא לוֹ שְׁכָכָר נִחְלָצָה³¹.

(24) אשת בנה. (25) בכת"י התימנים: התערובת. (26) בלא בנים, והרי הן זקוקות ליבום. (27) בן הכלה. (28) בן הזקנה, שהוא אחי אביהם. (29) ככתוב (ויקרא יח, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה... דודתך היא", והערוה אסורה ליבם. (30) שבעלה המת הוא בן הזקנה, ועליו לייבמה (אחרי שיחלוץ לה בן הכלה, כמבואר בסמוך). (31) מבן הכלה, ואינה עוד באיסור יבמה לזר, אבל טרם שיחלוץ לה בן הכלה, אסורה היא לבני הזקנה, שמא היא אשת אחי בני הכלה, ואסורה לאחרים עד שתחלוץ.

ה. מֵתוֹ הַבָּנִים הַיְדוּעִים³² שֶׁל זְקֵנָה וְשֶׁל פְּלִתָּה, וְהָרִי בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת קִיָּמִין - בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת לְנִשְׂי בְּנֵי הַזְּקֵנָה חוֹלְצִין וְלֹא מִיָּבֵם³³, שֶׁהִיא סֶפֶק אִשְׁתּוֹ אֶחָיו אֲבִי³³ שֶׁהִיא עָרוּה עָלָיו, סֶפֶק אִשְׁתּוֹ אֶחָיו³⁴ שֶׁהִיא מִתְּרַת לְיָבֵמָה; וְלְנִשְׂי בְּנֵי הַכֹּהֵן אֶחָד חוֹלְצִין בְּתַחֲלָה וְאַחַד מִיָּבֵם עַל כָּל פְּנִיָּם: אִם בֶּן הַכֹּהֵן הוּא שֶׁחִלְץ תְּחִלָּה - הָרִי חִלְץ אִשְׁתּוֹ אֶחָיו, וְהַשְּׁנֵי מִן הַתַּעֲרֻבוֹת הוּא בֶּן הַזְּקֵנָה וּמֵתָר לוֹ לְשֹׂא אִשְׁתּוֹ בֶּן אֶחָיו אַחַר שֶׁנִּחְלָצָה מִיָּבֵמָה; וְאִם זֶה שֶׁחִלְץ תְּחִלָּה הוּא בֶּן הַזְּקֵנָה - הָרִי חִלְץ לְאִשְׁתּוֹ בֶּן אֶחָיו וְלֹא עֲשָׂה פְּלוּם, וְהַשְּׁנֵי מִן הַתַּעֲרֻבוֹת הוּא בֶּן הַכֹּהֵן וְהָרִי יָבֵם אִשְׁתּוֹ אֶחָיו³⁵.

(32) הוודאים. (33) שמא הם בני הכלה. (34) שמא הם בני הזקנה. (35) משנה, יבמות צט, א. אבל לייבם תחילה - אסור, שמא היא אשת בן אחיו, ואסורה לזר עד שתחלוץ (שם צט:).

ו. מִי שְׁלֹא שֶׁהִתָּה אַחַר מִיתַת בְּעִלְיָה שְׁלֵשָׁה חֳדָשִׁים³⁶ וְנִשְׂאָת וְלָדָה³⁷, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תְּשֻׁעָה לְרֵאשׁוֹן אִם בֶּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן, וְהָיָה לָהּ בָּנִים מִן הָרֵאשׁוֹן וּמִן הַשְּׁנִי, אִם מֵת זֶה הֵבֵן הַסֶּפֶק - בְּנֵי הָרֵאשׁוֹן וּבְנֵי הַשְּׁנִי חוֹלְצִין³⁸ לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא מִיָּבֵם³⁹; שְׁפָל אֶחָד מֵהֶן שֶׁיָּבֹא לְיָבֵם, שָׂמָּה אֵינּוּ אֶחָיו מְאֻבִּי, וְהָרִי הוּא אֶחָיו מֵאִמּוֹ בּוֹרְאִי, וְאִשְׁתּוֹ אֶחָיו מֵאִמּוֹ אֶסְוָה עָלָיו לְעוֹלָם מִשּׁוּם עָרוּה³⁹. וְכֵן זֶה הֵבֵן הַסֶּפֶק חוֹלְצִין לְנִשְׁוֹתֵיהֶן⁴⁰ וְלֹא מִיָּבֵם⁴¹.

(36) שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, והיה לה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא לאחר, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הי"ח - ולא שהתה. (37) בחודש

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ג סיון - ספר נשים - הלכות נערה בתולה קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(58 בכללים. (59 השווה לעיל פ"ה הי"א.

מספיקה, שבעלה מת ואינה זונה, וחכמים החמירו עליה שלא תתייבם, אבל צרתה מותרת בייבום (רש"י יבמות יא. וכן באהע"ז סי' קעג, יא).

יג. ועל דרך זה תבין ותורה בכל הספקות שיארעו לענין יבום וחליצה. שהרי בארנו פל העקרין שעליהן תסמך, ותדע מי הוא שחולץ ומי הוא שמניבם, ומי היא הפטורה מן החליצה ומן היבום ומי היא הראויה לניבם.⁶⁰

(60 בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "ליבום".

סלקו הלכות יבום וחליצה בסיעתא דשמיא

~ יום רביעי י"ג סיון ~

הלכות נערה בתולה

יש בכללן חמש מצות. שלש מצות עשה, ושתי מצות לא תעשה, וזהו פרטן: א) לקנס המפתה. ב) שישא האונס אנוסתו. ג) שלא יגרש האונס. ד) שתשב אשת מוציא שם רע תחת בעלה לעולם. ה) שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

הלכות נערה בתולה

בטעם המצוה לענוש האונס והמפתה נערה בתולה, כתב החינוך (מצוה תקנ"ז) "משרשי המצוה כדי לייסר הנבלים מן המעשה הרע הזה".

ובפנימיות הענינים יש לומר שענין זה (בעלוננו אדונים זולתך) בוודאי אינו שייך אצל כנסת ישראל, אבל האפשרות להוציא שם רע על ישראל הוא מכיון שבדקות דקות יכול להיות שנופלים בתאוות היתר, וכפירוש הרמב"ן על הפסוק "קדושים תהיו" שתיתכן מציאות של נבל ברשות התורה "לפיכך בא הכתוב וצויה שנהיה פרושים מן המותרות".

ואם יטען אדם ויאמר שיש צורך בעניני מותרות כדי שיוכל להשלים את עבודת הכיוריים, ובנוסף הרי כתוב בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) "דיין מה שאסרה לך תורה" וממילא אין להינזר מדבר שמותר על פי תורה, הנה העצה לזה שיעסוק בתורה שאז יתבררו כל עניניו בדרך ממילא. דוגמא לדבר מה שאמרו חז"ל "חש בראשו יעסוק בתורה. . . חש בגרונו יעסוק בתורה. . . חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר ולכל בשרו מרפא" שלימוד התורה פועל רפואה, ועל דרך זה בשאר הענינים.

(על פי י"ן מלכות' סימן ס"ד מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

י. חמש נשים שהיה לכל אחת מהן בן ידוע⁴⁹, ונתערבו חמשתן וילדו פאחד במחבואה אחת חמשה בנים אחרים ונתערבו הילדים, והגדילו התערובות⁵⁰ ונשאו נשים, ומתו חמשה האנשים⁵¹, ונפלו חמש הנשים לפני חמשה הבנים הנדאין, שאין אחד מהן יודע אי זו היא אשת אחיו - כיצד תקנתן? ארבע מהן חולצין לאחת תחלה⁵², והחמישי ישא זו שנחלצה ארבע חליצות על כל פנים.

(49 ודאי. (50 בדפוסים קדומים: התערובות. (51 בני התערובות. (52 שכל אחד חייב לחלוץ לה מספק, שמא אשת אחיו היא.

יא. כיצד? אם אשת אחיו היא - הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו - הרי היא אשת אח אחד מארבעה, והרי חלצו לה ארבעתן תחלה⁵³. וכן השניה - חולצין לה ארבעה, והאחד מן הארבעה יהיה זה שנשא הראשונה⁵⁴, והחמישי⁵⁵ ישאנה⁵⁶. עד שנמצאו הבנים החמשה נשאו החמש נשים אחר שנחלצה כל אחת מהן ארבע חליצות⁵⁷.

(53 והותרה להנשא לזר. (54 והוא לא ייבם אחרת עליה, כי מוטב שכל אחד מהם ייבם יבמה אחת, שמא יכוון וישא יבמתו אשת אחיו, ונמצא מקיים מצות יבום. אבל כשאחד ישא חמשתן, נמצאו ארבעתן לא נתיקמה בהן מצות יבום, שהרי רק אחת היא אשת אחיו, והאחרות נכריות הן לו (יבמות צ"ח). (55 שלא חלץ לה. (56 שאפילו אינה אשת אחיו, הרי חלצו לה ארבעה האחרים והותרה לזר. וחוזרים השנים שייבמו, וחולצים לשלישית ושנים עמהם, והחמישי מייבם וכן כולם. (57 שאין אחד מהם רשאי לייבם עד שיחלצו לה הארבעה, שלא יפגע באיסור יבמה לזר (שם וברש"י). ושם בגמרא אמרו: "מקצתם כהנים ומקצתם שאינם כהנים, כהנים חולצים, שאינם כהנים מייבמם". כי אי-אפשר לכהנים שייבמו, הואיל וחלצה ארבע חליצות, שמא האחד החולץ היה יבמה וחליצתו חליצה, וכהן אסור בחלוצה, שאפילו ספק חלוצה אסור לו לכנוס בתחילה, כמבואר בבאורנו לעיל ה"ב הערה יז.

יב. ולעולם הזהר בכל הספקות הללו בעקרין⁵⁸ אלו: שכל מי שנסתפק לה שמוא בת חליצה היא לאיש זה או אינה צריכה לחליצה ממנו - אינה נתרת להנשא לזר עד שיחלץ לה אותו האיש. וכל מי שנסתפק לה שמוא ביאתה אסורה על איש זה, בין מדברי תורה בין מדברי סופרים - אינה מתניבמת לו. וכל שנחלצה חליצה מעלה או נבעלה בעילה פשרה - התרה צרתה לזר⁵⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק רֵאשׁוֹן

1) ביאר בו רבינו דין הקנס באונס ובמפתה, נישואיהם עם האנוסה והמפותה, קטנה פחותה מבת שלוש או בוגרת אם יש להן קנס, והנעורות שיש להן קנס ושאינן להן, בא עליה ומתה קודם שתעמוד בדין.

א. מי שפִּתְּהָ בְּתוּלָה² - קוֹנְסִין אוֹתוֹ מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים סְלָעִים שֶׁל כֶּסֶף מְזֻקָּק³. וְהוּא הַנִּקְרָא⁴ קָנֵס⁵. וְכֵן אִם אָנֹס אוֹתָהּ⁶. וְקָנֵס זֶה מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבֵי הַנְּעָרָה⁷ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף.

2) מאחר שלוש שנים עד שתבגור. 3) כסף טהור, שאין בו תערובת של נחושת או מתכת אחרת. 4) בלשון חכמים. 5) עונש ממון. 6) משלם קנס. 7) האנוסה.

ב. וְאִי זֶה הוּא מִפְּתָה, וְאִי זֶה הוּא אוֹנֵס? מִפְּתָה - לְרִצּוֹנָה, אוֹנֵס - שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּעַל פְּרָחָה. כָּל הַנִּבְעֵלֶת בְּשֻׁדָּה - הָרִי זֶה בַּחֲזֻקַת אָנוּסָה, וְדִנְיָן אוֹתָהּ בְּדִין אָנוּסָה, עַד שִׁיעִידוֹ הָעֵדִים שֶׁבְּרִצּוֹנָה נִבְעֵלָה. וְכָל הַנִּבְעֵלֶת בְּעֵיר - הָרִי זֶה בַּחֲזֻקַת מִפְּתָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יַעֲקֶה, עַד שִׁיעִידוֹ הָעֵדִים שֶׁהִיא אָנוּסָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁלַף לָהּ חֶרֶב וְאָמַר לָהּ: אִם תִּזְעָקִי אֶהְרַג אוֹתָךְ.

ג. הַמִּפְּתָה שֶׁלֹּא רָצְתָה לְהִנָּשֵׂא לַמִּפְּתָה, או שֶׁלֹּא רָצָה אֲבִיהָ לְתַנְּהָ לוֹ, או שֶׁלֹּא רָצָה הוּא לְכַנֵּס - הָרִי זֶה נוֹתֵן קָנֵס⁸ וְהוֹלֵךְ, וְאִין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְכַנֵּס. וְאִם רָצוּ וּכְנָסָה - אֵינּוּ מְשַׁלֵּם קָנֵס⁹, אֲלֵא כּוֹתֵב לָהּ כְּתֻבָּה כְּשֶׁאָר הַבְּתוּלוֹת¹⁰. אֲבָל הָאָנוּסָה שֶׁלֹּא רָצְתָה הִיא אוֹ אֲבִיהָ לְהִנָּשֵׂא לְאוֹנֵס - הָרְשׁוֹת בִּידָם¹¹, וְנוֹתֵן קָנֵס וְהוֹלֵךְ. רָצְתָה הִיא וְאֲבִיהָ וְלֹא רָצָה הוּא - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְכוֹנֵס וְנוֹתֵן קָנֵס¹²; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה - הָרִי זֶה מִצּוֹת עֲשֵׂה. אֲפִלּוֹ הִיא הִגֵּרַת אוֹ סוּמָא אוֹ מְצֻרְעַת - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְכַנֵּס. וְאֵינּוּ מוֹצִיא לְרִצּוֹנוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָה כָּל יָמֶיהָ - הָרִי זֶה מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

8) מחוץ לדמי בושת ופגם. 9) אבל בושת ופגם נותן מיד לאביה בין נשאה בין לא נשאה. 10) שכתובתן מאתיים דינר, ואף על פי שכבר בעולה היא בשעת נישואיה, אין אומרים שכתובתה מנה (מאה דינר). כדין כתובת בעולה, שאם כן לקתה מידת הדין, ונמצא חוטא נשכר, שהרי בתולה הייתה והוא פגמה, ואין זה בדין שירוויח בחטאו. 11) "ולו תהיה לאשה" תהיה - מדעתה. 12) ומוסיף גם בושת, צער ופגם.

ד. וְאִין לָהּ כְּתֻבָּה. שֶׁלֹּא תִּקְנוּ חֲכָמִים כְּתֻבָּה לְאִשָּׁה אֲלֵא כְּדִי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קְלָה בְּעֵינֵינוּ לְהוֹצִיאָהּ, וְזֶה אֵינּוּ יְכוּל לְהוֹצִיאָהּ¹³.

13) שהרי מוזהר הוא בתורה לא לשלחה כל ימיו, ואין חוששים שמא יצערנה כל כך עד שתאמר לו איני רוצה בך.

ה. הִיתָה אָנוּסָה זֶה אָסוּרָה עָלָיו, אֲפִלּוֹ מִחֲבִיבֵי עֲשֵׂה¹⁴ וְאֲפִלּוֹ שְׁנִיָּה¹⁵ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְנָה¹⁶. וְכֵן אִם נִמְצָא בָּהּ דְּבַר זָמָה אַחַר שֶׁכָּנַס¹⁷ - הָרִי זֶה יִגְרַשְׁנָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ.

14) שאיסור ביאתן אינו אלא במצות עשה בלבד. 15) שאיסור ביאתה אינה אלא מדברי סופרים בלבד. 16) שנאמר: "ולו תהיה לאשה" - באשה הראוייה לקיימה הכתוב מדבר. 17) שזינתה תחתיו ונאסרה עליו.

ו. כִּהֵן גְּדוּל שֶׁאָנֹס בְּתוּלָה אוֹ שֶׁפִּתְּהָ אוֹתָהּ - הָרִי זֶה לֹא יִכְנָס; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצוּה לְקַח אֶת הַבְּתוּלָה¹⁸, וּבְשֻׁעָה שִׁישָׂא זֶה אֵינָה בְּתוּלָה¹⁹. וְאִם כָּנַס - יוֹצִיא בְּגִטָּה²⁰.

18) "והוא אשה בבתוליה יקח". 19) ובעולה לכהן גדול היא מחייבי עשה. 20) ואפילו אנוסת עצמו או מפותת עצמו, בכלל האיסור.

ז. אֵף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹנֵס לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ - כִּיִּין שֶׁקָּדְמוֹ עֲשֵׂה²¹, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה'²², הָרִי זֶה נִתְקַוָּה לַעֲשֵׂה. וְנִמְצָאת זֶה מִצּוֹת לֹא תַעֲשֵׂה שֶׁנִּתְקַוָּה לַעֲשֵׂה, שֶׁאִין לֹקִין עָלֶיהָ אֲלֵא אִם לֹא קִיַּם עֲשֵׂה שְׁבָה, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּהַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין. לְפִיכָךְ, הָאוֹנֵס שֶׁעָבַר וְגִרַשׁ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהַחְזִיר, וְאֵינּוּ לּוֹקְהָ²³. מִתְּחִלָּה גְּרוּשָׁתוֹ קָדָם שִׁיחְזִירָנָה, או נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר²⁴, או שֶׁהִיָּה כִּהֵן שֶׁאָסוּר בְּגִרוּשָׁה - הָרִי זֶה לּוֹקְהָ; שֶׁהָרִי עָבַר עַל לֹא תַעֲשֵׂה, וְאֵינּוּ יְכוּל לְקַיֵּם עֲשֵׂה שְׁבָה²⁵.

21) שנכתב העשה בתורה לפני הלאו. 22) זו מצות עשה, ובסוף אותו פסוק נאמר: "לא יוכל שלחה". 23) שהעשה: ולו תהיה לאשה - היא כפרתו ותקנתו על עבירת הלאו. 24) שאסור לו להחזירה. 25) "כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה, קיים עשה שבה - פטור, לא קיים עשה שבה (ואף על פי שלא בטלה בידים, כגון במקרה שלפנינו, שמתה ואינו יכול להחזירה) - חייב".

ח. אִין הָאוֹנֵס אוֹ הַמִּפְּתָה חַיֵּב בְּקָנֵס עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ [פְּדוּרְפָּה] וּבְעֵדִים²⁶, וְאֵינּוּ צָרִיךְ הַתְּרָאָה²⁷. וּמֵאִמְתִּי יִהְיֶה לְבַת קָנֵס? מֵאַחַר שֶׁשְׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת עַד שֶׁתִּבְגַּר. נִבְעֵלָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים - אִין בִּיאָתָה בִּיאָה²⁸. בָּא עָלֶיהָ מִשְׁבֻּגָּרָה - אִין לָהּ קָנֵס; שֶׁנֶּאֱמַר: נְעָרָה בְּתוּלָה - לֹא תִבְוֹגֶרֶת.

26) שאם אין עדים אפילו יודה מעצמו אינו משלם קנס. 27) אל תעשה זה, שאם תעשה תתחייב קנס, שלא מצאנו התראה אלא במיתה או במלקות. 28) שבתוליה חוזרים.

ט. וְאַחַת שִׁישׁ לָהּ אָב וְאַחַת שֶׁאִין לָהּ אָב יֵשׁ לָהּ קָנֵס. וְאֵלּוֹ שֶׁאִין לָהּ קָנֵס: הַבּוֹגֶרֶת, וְהַמְמַאֲנֶת²⁹, וְהַזּוֹלָנוּת³⁰, וְהַשּׁוֹטָה וְהַחֲרָשֶׁת³¹, וְמִי שִׁישָׂא עָלֶיהָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

46) כגון חלוצה לכהן ונתינה לישראל. (47) אין מלקות אלא באיסור "לא תעשה", ולא בחייבי עשה, וכל שכן שאין מלקות באלה שאינן אסורות אלא מדברי סופרים.

יג. היתה מחיבי מיתת בית דין⁴⁸, כגון בתו⁴⁹ ואשת בנו⁵⁰ וכיוצא בהן, בין התרו בו בין לא התרו בו⁵¹ - פטור מן הקנס. שְׁנֵאמַר: וְלֹא יִהְיֶה אִסּוּר⁵² - עֲנוּשׁ וְעִנְשׁ⁵³. הָאֵם⁵⁴ אִם הָיָה שָׁם אִסּוּר⁵⁵ - אֵין שָׁם עֲנִישׁ⁵⁶. וְאִף עַל פִּי שְׁהָרִיגַת הָאִשָּׁה בְּשִׁגְגָה⁵⁷, שְׁהָרִי לֹא נִתְפָּנֵנוּ לָהּ⁵⁸, שְׁנֵאמַר: פִּי יִצְוֶה אֲנָשִׁים וְנִפְּסוּ אִשָּׁה. הָאֵל לְמִדְתּוֹ, שְׁלֹא חֵלֶק הַפְּתוּב בְּאִסּוּר בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד לְפָטוּר מִן הַתְּשְׁלוּמִין. וְהָרִי הוּא אֹמֵר: מִפְּנֵי נֶפֶשׁ בְּהִמָּה יִשְׁלַמְנָהּ, וּמִפְּנֵי אָדָם יוֹמֵת. מִה מִפְּנֵי נֶפֶשׁ בְּהִמָּה לֹא חֵלֶק הַפְּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד לְחֵיבֵי בְּתִשְׁלוּמִין⁵⁹, אִף מִפְּנֵי נֶפֶשׁ אָדָם לֹא חֵלֶק הַפְּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד לְפָטוּר מִן הַתְּשְׁלוּמִין.

48) ארבע מיתות נמסרו לבית דין של מטה לדון בהם על עבירות חמורות. (49) שאם בא עליה נידון בשריפה. (50) שאם בא עליה עונשו סקילה. (51) שפטור מעונש מיתה. (52) שנגף אשה הרה ויצאו ילדיה ולא מתה. (53) חייב לשלם דמי וולדות לבעל. (54) אבל. (55) שמתה האשה. (56) תשלומי דמי וולדות "שהרי נתחייב בדין גדול מזה". (57) ואינו חייב מיתה עליה. (58) שכל אחד נתכוון רק לחבירו, ולא לאשה. (59) שאין עונש מיתה למכה בהמה אלא עונש ממון בלבד, ואפילו בשוגג חייב לשלם שנאמר: פצע תחת פצע - לחייב על השוגג כמזיד.

יד. וכן הדין לכל עברה שיש בה מיתת בית דין, שאין בה תשלומין⁶⁰.

60) כגון החובל בחברו בשבת (שחייב מיתת בית דין משום מפרק, אפילו היה שוגג פטור מן התשלומין או שזרק חץ בשבת מתחילת ארבע לוסף ארבע (אמות) וקרע בגד חבירו בהליכתו פטור משלם מפני שזריקת חץ בשבת ברשות הרבים היא עוון מיתת בית דין.

טו. פֶּא עֲלִיהָ⁶¹ וּמְתָה - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַקֶּנֶס; שְׁנֵאמַר: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנְּעִרָה - לֹא לְאָבִי הַמְּתָה⁶². וְהוּא, שְׁתִּמּוֹת קִדְּם שְׁתַּעֲמַד בְּדִין⁶³.

61) על כל נערה בתולה הכשרה לו. (62) אבי הנערה - משמע שהיא קיימת. (63) אבל עמדה בדין ותבעתו ואחרי כן מתה הרי זה חייב בקנס, שמשעה שעמדה בדין זכה בו האב.

פֶּרֶק שְׁנִי

1) כלל בו דין המפתה שמשלם שלושה דברים והאונס חמשה, דין באו עליה שנים אחד כדרכה וכו', הנערות שאין להן בושת ופגם וצער, שאינו משלם קנס בהודאת פיו, אמרה אנסת אותי והוא מכחישה, שלשה דברים של מפתה

שֵׁם רַע פְּיֻלְדוּתָהּ וּכְאוּ שְׁנִים וְהַעֲדִי שְׁתַּבְּעָה אוֹתָן לְזִנוּת עִמָּה, וְהַמְּגַרְשֵׁת מִן הַנְּשׂוּאִין וְעַדִּין הִיא נְעִרָה בְּתוּלָה³². אֲבָל הַמְּגַרְשֵׁת מִן הָאִרוּסִין³³: אִם נֶאֱנָסָה - יֵשׁ לָהּ קֶנֶס, וּקְנִסָה לְעַצְמָהּ³⁴; וְאִם נִתְּפַתְתָּה - אֵין לָהּ קֶנֶס³⁵.

29) יתומה קטנה שהשיאה אמה או אחיה ומיאנה אחרי כן בבעלה. ואין לה קנס שאינה בחזקת בתולה הואיל ונישאת. (30) והטעם, כי האילונית אין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגור. (31) שאינן בנות דעת ואינן בחזקת בתולות. (32) כגון שנכנסה לחופה ומיד גרשה בעלה בחזקת שלא נבעלה, ובכל זאת אין לה קנס, כי כל שנכנסה לחופה הרי היא כבעולה. (33) שבחזקת בתולה היא. (34) שנאמר בקנס: "אשר לא אורשה" - "לא אורשה, לאביה", אורשה, לעצמה, אבל בושת ופגם - לאביה, שאין האירוסין מוציאים מרשות האב. (35) שהרי נתרצית ומחלה לו קנסה הראוי לה.

י. הַגִּיּוֹרֵת וְהַשְּׁבוּיָה וְהַמְּשַׁחֲרֶרֶת³⁶: אִם נִתְּגַיְרָה וְנִפְּדִית וְנִשְׁתַּחֲרָה וְהִיא בַת שְׁלֹשׁ שָׁנִים אוּ פְּחוּת - יֵשׁ לָהּ קֶנֶס³⁷, וְאִם הִיָּתָה בַת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד בְּשִׁנְתָּגִיְרָה אוּ בְּשִׁנְפִּדִית אוּ בְּשִׁנְשַׁחֲרָה - אֵין לָהּ קֶנֶס; הוּאִיל וּבִיאָתָן בִּיָּאָה - הָרִי הֵן כְּכַעֲוֹלוֹת³⁸.

36) "שפחה כנענית" שנשחררה. (37) לפי שבחזקת בתולות הן, ואפילו אם נבעלו, סופן לחזור בתולות כשאר הבתולות. (38) "כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בגיותן והשבויה בשבייתה".

יא. הִיָּתָה בְּתוּלָה זוֹ אִסּוּרָה עַל הָאוֹנֵס אוּ הַמְּפַתֵּה: אִם הִיָּתָה אַחַת מִחֵיבֵי פְּרִתוֹת³⁹, כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ אוּ דוֹדָתוֹ וְהַנְּדָה וּכְיוּצָא בְּהֵן⁴⁰, אוּ שְׁהִיָּתָה מִחֵיבֵי לְאוּיִן⁴¹: אִם הִתְּרוּ בוֹ - הָרִי זֶה לֹקְהָ וְאִינוּ מְשַׁלְּם קֶנֶס, שְׁאִין אָדָם לֹקְהָ⁴² וּמְשַׁלְּם⁴³; וְאִם לֹא הִיָּתָה שָׁם הַתְּרָאָה⁴⁴ - הוּאִיל וְאִינוּ חֵיב מְלָקוֹת⁴⁵, הָרִי זֶה מְשַׁלְּם קֶנֶס.

39) שחייבה תורה על ביאתה עונש כרת. (40) והן האמורות בפרשת אחרי מות. (41) שנאסרה ביאתן בתורה ולא חייבה עליהם עונש כרת אלא מלקות בלבד. (42) שגם חייבי כריתות, שיש בהן איסור לא תעשה אם התרו בהם לוקים ונפטרו מידי כריתותם, שאם עשו תשובה אחר שלקו - בית דין של מעלה מוחל להם. (43) שנאמר: "והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו" - "משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעות", ובסמוך לו נכתב: ארבעים יכנו, שמחייבים אותו הכאה ולא ממון. (44) שלא הזהירוהו העדים: "אל תעשה כך, שזוהי עבירה וחייב אתה עליה מלקות". (45) שאין מלקות בלא התראה.

יב. הִיָּתָה מִחֵיבֵי עֲשָׂה אוּ שְׁנִיָּה וּכְיוּצָא בְּהֵן⁴⁶ שְׁאִסּוּרָה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, בֵּין הִתְּרוּ בוֹ בֵּין לֹא הִתְּרוּ בוֹ - חֵיב בְּקֶנֶס, שְׁאִין פָּאֵן מְלָקוֹת⁴⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְחַמְשָׁה שֶׁל אֹנוֹס לְמִי הֵם לֹאב אוֹ לְבַת, הַכִּינָה עֲצָמָה לְכַךְ לְזִנּוּת אִם חַיִּיב הָאוֹנוֹס בְּקִנּוּי.
א. חֲמִשִּׁים כֶּסֶף שֶׁל קִנְיָן הֵם דְּמֵי הַנְּאֻט שֶׁכִּיבָה בְּלִבָּהּ. וְחַיִּיב הַמְּפֻתָּה לְתֵן בִּשְׁתּוּ וּפְגָם² יוֹתֵר עַל הַקִּנְיָן הַקְּצוּב³ בַּתּוֹרָה⁴. יוֹתֵר עָלָיו הָאוֹנוֹס, שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַצֵּעַר. שֶׁהַנְּבִעָלָת בְּרִצּוֹנָה אֵין לָהּ צֵעַר⁵, וְאִנּוּסָה יֵשׁ לָהּ צֵעַר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאִנּוּסָה: פִּתַח אֲשֶׁר עֲנָה⁶.

(15) כתובות מ, ב. בעבד שיש לרבו קורת רוח הימנו, שזהיר בעבודתו, ואף הוא רוצה לעשות לו נחת-רוח להטעימו טעם בתולה (רש"י שם).
ז. המפיתה נותן¹⁶ בשת ופגם מיד¹⁷, ואינו נותן הקנס אלא אם כן לא נשאה; שגאמר: ואם מאן ימאן אביה לתתה לו, כסף ישקל. אבל האונס נותן ארבעה דברים מיד¹⁸ וכונס. לפיכך, כשתרצה להתגרש¹⁹ או תתאלמן - אין לה פגם²⁰.

ז. המפיתה נותן¹⁶ בשת ופגם מיד¹⁷, ואינו נותן הקנס אלא אם כן לא נשאה; שגאמר: ואם מאן ימאן אביה לתתה לו, כסף ישקל. אבל האונס נותן ארבעה דברים מיד¹⁸ וכונס. לפיכך, כשתרצה להתגרש¹⁹ או תתאלמן - אין לה פגם²⁰.

(16) לאביה. (17) אפילו כשנשאה לאשה. (18) כתובות לט, ב. (19) אבל שלא לרצונה - אינו יכול לגרש, כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ז. (20) לכתובתה, ש"יצא כסף קנסה בכתובתה" (כתובות שם). וראה לעיל פ"א ה"ד.

ח. באו עליה שנים, אחד פדרפה ואחד שלא פדרפה: זה שבא עליה שלא פדרפה, אם הוא ראשון - חיב בבשת ופגם²¹, ואם הוא אחרון - חיב בבשת בלבד, שכבר נפגמה²²; וזה שבא עליה פדרפה, בין ראשון בין אחרון - חיב בקנס ובשאר הדברים²³, אבל אין בשת ופגם של בת שלא נבעלה כלל בבשת ופגם זו שנבעלה שלא פדרפה²⁴.

(16) לאביה. (17) אפילו כשנשאה לאשה. (18) כתובות לט, ב. (19) אבל שלא לרצונה - אינו יכול לגרש, כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ז. (20) לכתובתה, ש"יצא כסף קנסה בכתובתה" (כתובות שם). וראה לעיל פ"א ה"ד.
ח. באו עליה שנים, אחד פדרפה ואחד שלא פדרפה: זה שבא עליה שלא פדרפה, אם הוא ראשון - חיב בבשת ופגם²¹, ואם הוא אחרון - חיב בבשת בלבד, שכבר נפגמה²²; וזה שבא עליה פדרפה, בין ראשון בין אחרון - חיב בקנס ובשאר הדברים²³, אבל אין בשת ופגם של בת שלא נבעלה כלל בבשת ופגם זו שנבעלה שלא פדרפה²⁴.

(21) שגם בכיאה שלא כדרכה נפגמה במקצת, אבל קנס אינו חייב עד שיבוא עליה כדרכה, כמבואר לעיל פ"א ה"ח. (22) ע"י הראשון. (23) וכן לכופו לישאנה אע"פ שאינו רוצה. (24) כתובות מ, ב.

ט. כבר הודענו²⁵ הפנות שאין להן קנס, ועשר הן: הבוגרת, והממאנת, והמגרשת, והאילונית, והשוטה, והחרשת, והגיורת, והשבויה, והמשחררת, והיוצא עליה שם רע. ושאר הפנות יש להן קנס.

(25) לעיל פ"א ה"ט-י.

י. כל בת שיש לה קנס - יש לה בשת ופגם; ואם היא אנוסה - יש לה צער. וכל בת שאין לה קנס - כף אין לה לא בשת ולא פגם, אם נתפתתה, וכן אם נאנסה²⁶; חוץ מבוגרת וממאנת ושוטה וחרשת²⁷.

(26) ב'טור' אהע"ז סי' קעז - תמה על כך, איך אפשר לתלות תשלומי בושת ופגם וצער בפטור קנס, ולדבריו אע"פ שאין להן קנס - יש להן בושת ופגם, שהן דין ממון הנוהג בכל חובל ומזיק. וגם ה'בית יוסף' שם תמה בזה. (27) שאם נאנסו משלם, כמבואר בסמוך.

(2) ש"ע"י ביאתו פגמה ונפחתה מבתולה לבעולה, כמבואר בסמוך ה"ו. (3) הקבוע. (4) לפי שנאמר בתורה: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף", הנאת שכיבה - חמשים, אבל בושת ופגם שאינם מחמת הנאת שכיבה, שהרי ישנם בשאר חובלים - לא נכללו כאן, ועליו לשלם כשאר חובל ומזיק (כתובות מ:). (5) שם לט, ב: "פקחות שבה אומרות, מפותה אין לה צער". (6) עיניו זה - הוא צער ביאתה. ואילו במפותה, האמורה בפרשת משפטים (שמות כב, טו), לא הוזכר עינוי.

ב. נמצא המפיתה משלם שלשה דברים: קנס ובשת ופגם; והאונס - ארבעה⁷: קנס ובשת וצער ופגם.

(7) כתובות לט, א.

ג. קנס שנה כפל. אחד הבא על בת פהן גדול ואחד הבא על בת גר או ממזר⁸ - קנסה חמשים כסף⁹. אבל הבשת והפגם והצער אינן שווין לפל, וצריכין שומא¹⁰.

(8) כלומר: בת ממזר. ובכת"י התימנים: "או ממזרת". ואם האונס אינו ממזר, והרי היא עליו באיסור לאו, על כרחנו שכאן מדובר כשלא התרו בו, ראה למעלה פ"א ה"א. (9) כלל הוא: כל שיש לו קצבה, שזכר קבוע מן התורה, שזה בכל אדם (כתובות מ:). וכן אמרו בערכין יד, ב: "אחד שאנס ופיתה את גדולה שבכהונה ואת הקטנה שבישראל, נותן חמשים סלעים". (10) הערכה.

ד. פיצד שמיין הבשת? הפל לפי המבייש והמתבייש¹¹. שאינו דומה מבייש נערה חשובה ומממשפחה מיחסה למבייש קטנה עניה בזויה, ואינו דומה מתבייש מאדם חשוב וגדול למתבייש מאחד מהנבלים וקל מן הקלים¹².

(11) כתובות מ, א. (12) שאדם קל שבייש, בשתו מרובה (פ"ג מהל' חובל ומזיק ה"א, וכ"כ רש"י בבא-קמא פג:).

ה. ולפי זה רואין הדינין מעלתו ומעלתה, ושמיין פמה ממון ראוי לאביה ולמשפחתה לתן ולא יארע להן דבר זה מאדם זה¹³, וכמוהו¹⁴ חיב לשלם.

(13) הגדול לפי מעלתו, והנבל לפי פחיתותו. (14) כסכום הממון שהיה ראוי ליתן.

ו. פגם - לפי יפיה. רואין אותה כאלו היא שפחה נמפרת בשוק, פמה היא שנה בעולה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מדבריהם אינה חמורה כל-כך כשבועת התורה, וראה לעיל פ"ב מהל' אישות הכ"א, ובביאורנו. (36) ושמה ע"י פחד חומר עונש השבועה יודה וישלם. אבל על קנס לבדו אין נשבעים, שהרי אפילו אם יודה יפטר, ועכשיו שכפר למה נשבעו, ראה בפ"א מהל' טוען ונטען הט"ו.

יג. אַמְרָה לֹ: אַנְסָתָ אוֹתִי³⁷, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא פִי אֶלָּא פִתִּיתִי³⁸ - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל דְּמֵי הַצֵּעֵר³⁹, וּמִשְׁלֵם בְּשֵׁת וּפְגָם; שְׁהָרִי הוֹדָה בְּמִקְצַת הַטְּעֵנָה, כְּמוֹ שְׁתִּיבְאָר בְּמִקּוּמוֹ⁴⁰.

(37) וחייב אתה לשלם לי גם הצער. (38) ופטור אני מהצער. (39) כדין מודה במקצת הטענה. (40) הל' טוען ונטען פ"א, ה"א. ולדעת הראב"ד אינו חייב להשבע, שאין כאן תובע הואיל והתשלומין אינם שלה אלא לאביה, והרי זו כאומרת: מנה לאבי בידך, והלה טוען: אין לו בידי אלא חמשים דינר שפטור, מפני שהוא כמשיב אבדה (שבועות לח:). ואם אביה בעצמו הוא הטוען, מנין ידע שהדבר היה באונס, וה'כסף משנה' מצדיק את דברי רבינו, שהבת נחשבת כתובעת עיקרית, ואע"פ שהתשלומין שייכים לאביה, הואיל ואינו זוכה בהם אלא על ידה, והיא - העומדת עמו לדין, כמבואר בכתובות מא, ב - הרי היא בעלת דברים ודינה כדין תובע ממש.

יד. שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים שֶׁל מִפְתָּה וְאֶרְבָּעָה שֶׁל אוֹנֵס - הֲרִי הֵן שֶׁל אָבִי⁴¹, שְׁכָל שִׁבְחָ נְעוּרִים לֹ⁴². וְאִם אֵין לָהּ אָבִי⁴³ - הֲרִי הֵן שֶׁל עֲצָמָה⁴⁴.

(41) כתובות, שם. (42) שם. שנאמר (במדבר ל, יז): "בנעוריה בית אביה" - "כל שבח נעוריה - לאביה", שהכתוב תלאה בבית אביה (רש"י שם). (43) בשעה שנאנסה. (44) אבל יתומה שנתפתתה אין לה כלום, שהרי קנסה לעצמה והיא נתרצית ומחלה לו הכל, וכמבואר לעיל פ"א ה"ט.

טו. מִפְתָּה אוֹ אֲנוּסָה שֶׁלֹּא תִבְעָה עַד שֶׁבְּגָרָה, אוֹ עַד שֶׁנִּשְׂאָתָ⁴⁵, אוֹ עַד שֶׁמָּת הָאָב - הָאֶרְבָּעָה⁴⁶ דְּבָרִים אוֹ הַשְּׁלֵשָׁה שֶׁלָּהּ⁴⁷. עֲמִדָּה בְּדִין וְתִבְעָה אוֹתָן, וְאַחַר כֵּן בְּגָרָה אוֹ שֶׁנִּשְׂאָתָ - הֲרִי הֵן שֶׁל אָבִי⁴⁸. וְאִם מֵת הָאָב אַחַר עֲמִידָתָה בְּדִין - הֲרִי הֵן שֶׁל אַחִין, שֶׁהֵן יוֹרְשֵׁי הָאָב; שְׁמַעַת שְׁעִמְדָה בְּדִין זָכָה בְּהֵן הָאָב⁴⁹.

(45) והבגרות והנישואין מוציאים אותה מרשות אביה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"ב. (46) בכת"י התימנים: הרי הארבעה. (47) ואין מחילתה כלום, הואיל ובשעת בעילה היו השלושה דברים לאביה, ולא אמרו: נתפתתה אין לה קנס - כשקנסה לעצמה - אלא אם היתה בשעת הפיתוי ברשות עצמה, כמבואר בר"ן לכתובות מא, ב. (48) ואע"פ שעדיין לא גבתה אותם עד אחרי שנתבגרה - הרי הם של אב. (49) וממילא הוא מורישם לבניו הזכרים - ולא לבת, שאינה בת ירושה במקום בניו זכרים (כתובות מא:). אבל אם לא הספיקה לתבעו בדין - ומת האב, אין זה ממון להורישו לבניו, שאין אדם מוריש זכות בתו

יא. פִּיֶּצֵד? הָאוֹנֵס אֶת הַבּוֹגֶרֶת וְאֶת הַמְּמַאֲנֶת, אָף עַל פִּי שְׂאִין לְהֵן קָנֵס - יֵשׁ לְהֵן בְּשֵׁת וּפְגָם²⁸ וְצֵעֵר²⁹. וְהָאוֹנֵס שׁוֹטֵה אוֹ חֲרֻשֶׁת - מִשְׁלֵם צֵעֵר בְּלִבְדוֹ³⁰. אֲבָל הַמְּפַתָּה אֶת פֶּלֶן - פֶּטוּר מִכָּלֵם³¹.

(28) בבוגרת מפורש כן בכתובות לב. (וראה ברי"ף ורא"ש שם מ:). והטעם הוא, מפני שהבוגרת בתולה היא, וכשאנסה ביישה ופגמה, וכן הממאנת כשנכנסה לחופה ועדיין לא נבעלה, אבל משנשאת ונבעלה אין לה פגם ('פרישה' ל'טור' אהע"ז ס' קעז אות כה). וְאֲבָל צָרִיךְ עֵינֵן, מֵהוּ הַחִילוּק בֵּין מִמַּאֲנֵת נִכְנְסָה לַחֻפָּה וְלֹא נִבְעֵלָה וְנִתְגַּרְשָׁה (למעלה פ"א ה"ט) שאין לה בושת ופגם, כמו שנראה למעלה ה"ן. (29) כל אנוסה יש לה צער. (30) ואינו משלם בושת ופגם, שהשוטה אין לה בושת, וגם אין לה דמים להמכר בשוק (כתובות לב. ורש"י שם). וכן אמרו (בבא-מציעא פ:): "המוכר שפחה לחבירו, ואמר לו שפחה זו שוטה היא . . . הרי זה מקח טעות", הרי שאין לה דמים, וגם החרשת אין לה דמים, כמו שאמרו (בבא-קמא פב:): "חרשו - נותן לו דמי כולו" ('נחל איתן'). (31) כלל הוא שמפותרה אין לה צער (למעלה ה"א). ולפיכך, שוטה וחרשת שאין להן בושת ופגם ("כנ"ל בהערה הקודמת) - אם נתפתו אין להן כלום. ובוגרת וממאנת אע"פ שיש להן בושת ופגם וצער כנ"ל - אם נתפתו אין להן כלום, לפי שמחלו לו על הכל שהרי בוגרת אינה ברשות אביה (פ"ג מהל' אישות ה"א) וממאנת, יתומה היא. אבל נערה שנתפתתה, אע"פ שצער אין לה - משלם הוא קנס ובושת ופגם, שכיון שהיא ברשות אביה והכל שייך לו, אינה יכולה למחול לו. ואע"פ שהממאנת עדיין קטנה - מועילה מחילתה, הואיל והגיעה ל"עונת הפעוטות" שהיא מגיל שש ומעלה - לפי חריפות שכלה (ראה לעיל הל' אישות פ"ד ה"ז, ובגיטין נט.) וביחוד כשמחלה בפירוש - מחילתה מחילה. וזו מחמת הנאתה כאילו מחלה בפירוש ('תוספות' כתובות לט:) וכבר חידשו ה'תוספות' בכתובות קז. ש"הפעוטות" שמחלו מחילתן מחילה ('נחל איתן').

יב. אֵין אָדָם מִשְׁלֵם קָנֵס בְּכָל מְקוֹם בְּהוֹדָאת פִּיו, אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים³². לְפִיכֵן, הָאוֹמֵר: אַנְסָתִי אוֹ פִתִּיתִי בְּתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי - אֵינוֹ מִשְׁלֵם קָנֵס. אֲבָל מִשְׁלֵם בְּשֵׁת וּפְגָם בְּהוֹדָאת פִּיו³³. וְכֵן בַּת שֶׁתִּבְעָה אִישׁ בְּדִין וְאֶמְרָה לֹ: אַנְסָתָ אוֹ פִתִּיתָ אוֹתִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם³⁴ - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת³⁵; שְׂאֵלוֹ הוֹדָה, הָיָה מִשְׁלֵם לָהּ בְּשֵׁת וּפְגָם וְצֵעֵר עַל פִּי עֲצָמוֹ³⁶.

(32) שנאמר בקנס (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלהים, ישלם שנים" - ולא המרשיע את עצמו (בבא-קמא סד:). (33) שאלה דין ממון יש להם, והמודה בממון - משלם (כתובות מא:). (34) נמצא שהוא "כופר בכל", ופטור משבועה מן התורה. (35) שהשיאוהו חכמים להסיתו להודות ע"י השבועה, ע"פ הכלל: חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו בידו (בבא-מציעא ה:). ושבועה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאמר לשמעון, שכור לי בית זה", שגם שם כוונתו "השפך". וזהו סגנון עתיק של רבותינו ז"ל. (56) כלשון הפסוק: "אל תחלל... ולמלאה הארץ זמח". (57) סנהדרין עו, א. ויבמות לו, ב. והשווה פ"ט מהל' איסורי ביאה הכ"ט. (58) וזה אינו מפתה אלא מפותה, שהקדשה גורמת שיתעוררו בני אדם לזנות (ראב"ד וספ"מ-משנה). ולדעת ה'מגדל עזר' הרי זה כאנוס, שאם זו התחילה בעבירה והוא נגרר אחריה, הרי יצרו הלבביו ואנסו, כעין שאמרו בכתובות נא, ב: "יצר הלבבישה". (59) כתובות לו, ב. (60) לעיל פ"א ה"ט. (61) ולדעת הראב"ד, אין קדשה אלא זו שעומדת בקובה (אהל) של זונות, כענין שנאמר (בראשית לח, כא): "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ד ובביאורנו שם. וראה לקמן הל' איסורי ביאה פ"ח ה"ב.

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) ביאר בו רבינו שהמוציא שם רע חייב מלקות ומאה סלעים כסף, שאין דנין אותו אלא בפני הבית ובב"ד של כ"ג. שאסור לגרשה לעולם, נמצא בה דבר שהיתה אסורה עליו, כיצד הוצאת שם רע, שם רע של קידושין ראשונים, שהפטור מן הקנס מותר לגרשה, שאינו חייב עד שיבעול.

א. המוציא שם רע על פת ישראל², ונמצא הדבר שקר - לוקה; שגנאמר: ויסרו³ אותו. ואזהרה שלו⁴ מ'לא תלך רכיל בעמך⁵. ונותן לאביה משקל מאה סלעים כסף⁶ מזקק⁷. ואם היתה יתומה - הרי הם של עצמה⁸.

2) אמר עליה שזנתה תחתיו אחרי שארסה, וכמבואר בסמוך ה"ו. 3) קיבלו חז"ל מ'גזירה-שוה' שייסור זה הוא מלקות (כתובות מו.). 4) שאין עונשים אלא-אס-כן מזהירים (סנהדרין נד.). 5) כתובות, שם. 6) ככתוב בתורה (דברים כב, יט.). 7) כסף טהור מכל תערובת שהיא. וראה לעיל פ"א ה"א, ובבכורות מט, ב. 8) כתובות מד, ב.

ב. והמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת - פטור מן הקנס ומן המלקות, ואינו חייב עד שיוציא על הנערה; שגנאמר: והוציא את בתולי הנערה - נערה מלא דבר הכתוב⁹.

9) בכל מקום כתבה התורה "נער" (חסר ה"א), וכאן כתוב "נערה" (מלא ה"א). וראוי להעיר שגם בפסוק זה כתוב בספרינו: "הנער" חסר, ואמנם בכתובות מד, ב - הוציא דין זה מפסוק אחר "ונתנו לאבי הנערה" (דברים כב, יט) נערה מלא דיבר הכתוב, וכאן באמת נערה מלא (ראה בכסף-משנה). ואולי נתכוין רבינו להביא פסוק זה, שממנו אפשר למעט את הבוגרת, שכן אמרו בהרבה מקומות: "פרט לבוגרת שכלו בתוליה" (יבמות נט. כתובות צז:). ובפסוק שלפנינו מדובר בענין בתולים, לומר שהבוגרת אינה בדין זה ('מעשה ורוק').

ג. אין דנין דין זה אלא בפני הבית¹⁰ ובית דין של עשירים ושלשה¹¹, מפני שיש בדין מוציא שם רע

(שנתנה לו תורה בבתו) לבנו. שהרי אילו היה מודה (הבועל) היה נפטר מלשלם את הקנס, כמבואר לעיל הי"ב. נמצא שקנס זה אינו ממון שיורישו לבניו עד שיתחייב בדין. ואפילו תשלומי בושת ופגם שיש להם דין ממון, הושוו לענין זה לקנס שאין אדם מורישם לבניו לפני עמידתה לדין, כמבואר ב'תוספות' שם.

טז. הבת שנתארסה ונתגרשה⁵⁰ - קנסה לבדו⁵¹ לעצמה⁵². נאנסה או נתפתתה⁵³ ואחר כך נתקדשה לאחר - קנסה ושאר הדברים לאביה, שאין הארוסין מוציאין מרשות אביה⁵⁴.

50) דוקא נתגרשה, אבל ארוסה שלא נתגרשה - חייב עליה מיתה ואין שם קנס (כתובות לח. וברש"י), וכמבואר לעיל פ"א הי"ג. 51) ולא בושת ופגם. 52) אם נאנסה, והטעם מבואר לעיל פ"א ה"ט בביאורנו, שנאמר: "אשר לא אורשה" - לאביה, אבל אורשה לעצמה. וכל זה לענין קנס המדובר בפסוק זה, אבל בושת ופגם שלא הוזכרו כאן, שייכים לאביה, שעדיין לא יצאה באירוסייה מרשות אביה. וזהו שהדגיש רבינו: "קנסה לבדו לעצמה". ומובן שאם נתפתתה אין לה כלום, שמחלה לו, וכאמור לעיל הי"ד. 53) כשהיתה פנויה. 54) אלא נישואין, כמו שמצינו בהפרת נדרים, שכל זמן שלא נישאת, אביה מיפר נדריה, ומשנישאת אינו יכול להפר (במדבר ל, ז). ולפיכך נישאת - קנסה לעצמה, נתארסה - קנסה לאביה (כתובות לט.).

יז. אני אומר, שזה שגנאמר בתורה: אל תחלל את בתך להזנותה - שלא יאמר האב: הואיל ולא חייבה תורה מפתה ואונס אלא שיתן ממון לאב, הריני שוכר⁵⁵ בתי הבתולה לזה לבוא עליה בכל ממון שארצה, או אני זה לבוא עליה בחנם, שיש לו לאדם למחול ממונו לכל מי שירצה; לקח נאמר: אל תחלל את בתך. שזה שחייבה תורה לאונס ולמפתה ממון ולא מלקות - בשארע הדבר מקרה, שלא מדעת אביה ולא הכינה עצמה לקח, שדבר זה אינו הוזה תמיד ואינו מצוי; אבל אם הניח בתו הבתולה מוכנת לכל מי שיבוא עליה - גורם שתמלא הארץ זמה⁵⁶, ונמצא האב נושא בתו והאח נושא אחותו, שאם התעבר ותלד - לא יודע בן מי הוא⁵⁷. והמכין בתו לקח - הרי היא קדשה, ולוקה הבועל והנבעלת משום 'לא תהיה קדשה'. ואין קונסין אותו. שלא חייבה תורה קנס אלא לאונס ומפתה⁵⁸; אבל זו שהכינה עצמה לקח, בין מדעתה בין מדעת אביה - הרי זו קדשה. ואסור קדשה אחד הוא בין בבתולה בין בבועלה. לפיכך אמרו חכמים⁵⁹, שהיוצא עליה שם רע בגלדותה - אין לה קנס, כמו שבארנו⁶⁰; שהרי זו בחזקת שהפקירה עצמה לדבר זה ברצונה⁶¹.

55) כלומר: משכיר. והשווה פ"ז מהל' דעות ה"ח: "ראובן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תעשה, בין במוציא שם רע בין באונס²⁵, וישא זו האסורה לו? שהרי אפשר שלא תרצה היא לישוב, ונמצא עשה ולא תעשה קמין²⁶.

(21) מבואר לעיל פ"א ה"ה. (22) ברפוס רומי: שנמצא = שנמצאה. (23) ספרי, פרשת כי-תצא (דברים כב, ט). (24) של: "ולו תהיה לאשה". (25) ראה לעיל פ"א ה"ה. (26) שמלמדים את האשה לומר איני רוצה בו, וממילא אין צורך בדחיית ה'לא תעשה' (כתובות מ. וברש"י לענין אונס, והוא הדין למוציא שם רע, שכן התלמוד עצמו משווה אותם זה לזה, כמבואר שם מד, ב שהקשו מדין מפתח לדין מוציא שם רע - 'מעשה רוקח').

ו. כיצד הוצאת שם רע? הוא שיקבא לבית דין ויאמר: נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים. וכשבקשתי על הדבר נודע לי שזנתה תחתי אחר שארסתי, ואלו הם עדי שזנתה בפניהם. ובית דין שומעין דברי העדים וחקרין עדותן. אם נמצא הדבר אמת - נסקלת; ואם הביא האב עדים, והזממו העדים שהביא הפעל²⁷, ונמצא שהעידו שקר - יסקלו²⁸, וילקה הוא, ונותן מאה סלעים. ועל זה נאמר: ואלה בתולי בתי - אלו העדים שיזמו עדי הפעל. חזר הפעל והביא עדים אחרים והזממו עדי האב - הרי הנערה ועדי אביה נסקלין²⁹. על זה נאמר: ואם אמת היה הדבר הזה. מפי השמועה³⁰ למדו, שפרשה זו יש בה עדים, וזוממין, וזוממין³¹.

(27) שעדי האב אמרו לעדי הבעל: היאך אתם מעידים שזינתה ביום זה ובמקום זה, והלא ביום זה הייתם עמנו במקום אחר, וזוהי הזמה. (28) עושים בהם כאשר זממו לעשות לה. (29) שהרי זממו להרוג עדי הבעל, והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". (30) דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני ויש לו גם אסמכתא בפסוק, קוראו רבינו: "מפי השמועה" (יד מלאכי). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד, ובביאורנו. (31) "ירושלמי" כתובות פ"ד ה"ד: אמר רבי יוסי בי רבי בון, הפרשה הזו יש בה עדים וזוממיהן וזוממי וזוממיהן, הבעל אומר [את האשה הזאת לקחתי - ולא מצאתי לה בתולים - דברים שם, יד] הרי עדים שזינתה בבית אביה, והביא האב עדים להזים עדי הבעל [לאמר: "ואלה בתולי בתי"] והביא הבעל עדים להזים עדי האב [כמו שנאמר: "ואם אמת היה הדבר הזה"]. וראה להלן הי"ב.

ז. הוציא עליה שם רע והיא בוגרת, אף על פי שהביא עדים שזנתה תחתי פשהיתה נערה - הרי זה פטור מן המלקות ומן הקנס³². ואם נמצא הדבר אמת - הרי זו תסקל; אף על פי שהיא בוגרת, הואיל וביעת שזנתה נערה היתה³³.

(32) שהרי עקימת שפתיו גורמת לו להתחייב ללקות ולשלם,

דיני נפשות; שאם נמצא הדבר כמו שנאמר¹² - הרי זו נהרגת¹³. אבל האונס והמפתה¹⁴ - דנין בהן בכל זמן בשלשה¹⁵, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין¹⁶.

(10) בזמן שביטל המקדש קיים. (11) המוסמך לדון דיני נפשות (סנהדרין ב.). (12) שזנתה תחתיו. (13) ככתוב (דברים כב, כ): "ואם אמת היה הדבר . . . והוציאו את הנערה . . . וסקלוה", וכבר נפסקה הלכה: "אין דנים דיני נפשות אלא בזמן הבית" (עבודה זרה ח: ובהל' סנהדרין פי"ד הי"א). (14) שאין בהם דיני נפשות. (15) מומחים, הסמוכים בארץ ישראל (לשון רבינו בהל' סנהדרין פ"ה ה"ח). (16) פרק ה. "וכיום שאין דיינים מומחים (סמוכים), מגדים אותו עד שיפייס את חבריו, וכשנותן לו שיעור (כסף) מה שראוי ליתן - מתירים לו" (שו"ע אהע"ז סי' קעז ס"ב, ע"פ דברי הרי"ף בבא-קמא פ"ח מתקנת הגאונים). והשווה פ"ה מהל' סנהדרין הי"ז. והרא"ש בבא-קמא פ"ח ס"ג הביא תשובת הגאונים בזה: "נהגו חכמים אחרונים לנדוּתם עד שיפייסו בממון או עד שירבה עליו רעים ויפייסו בדברים". ובשו"ע אהע"ז סי' קעז ס"ה, פסק: "הנטען (חסוד) על הפנויה . . . אם ודאי בא עליה מצוה לכונסה, אבל אין כופין על כך".

ד. ומצות עשה של תורה שתשב אשת מוציא שם רע תחתי לעולם, שנאמר: ולו תהיה לאשה. אפלו עגרת או מפת שחין¹⁷. ואם גרשה - עבר על לא תעשה, שנאמר: לא יוכל לשלחה כל ימיו. וכופין אותו ומחזיר ואינו לוקה, כמו שבארנו באונס¹⁸. ואם קדם אחד וקדשה¹⁹, או שמתה, או שהיה פהן שאסור בגרושה - הרי זה לוקה על גרושה²⁰.

(17) וכתוב ב'מורה נבוכים' ג, מט: . . . "הלא תסתכל ברוב יושר אלו החוקים ומשפטים צדיקים, אין שפטו במוציא שם רע, כי אין ספק כי זה האיש הרע לא אהב אשתו אשר הוציא עליה שם רע . . . ואילו היה רוצה לגרשה . . . לא היה לו מונע, אך היה מתחייב לתת חזקה (כתובתה) הראוי לה, ושם לה עלילות דברים כדי להפטר ממנה בלא תשלומין . . . והוא חמשים כסף, כי זהו מוהר הבתולות הקצוב בתורה, ומפני זה גזר עליו ה' לשלם מאה כסף, נמשך אחר העיקר: אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו, וכדין עדים זוממים, כן זה המוציא שם רע, חשב להפסידה חמשים כסף . . . ישלם מאה . . . והיה ענשו על בחירתו התאוה ובקשו ההנאה לבר, שנתחייב להחזיק בה עולמית . . . כי לא הביאו אל כל זה רק היותה כעורה בעיניו, כן ירפאו המדות הרעות כשיהיה רופאם המצוה האלוקית". (18) לעיל פ"א ה"ז. (19) ונאסרה עליו עי"ז, כמבואר לעיל פי"א מהל' גירושין הי"ב. (20) כמבואר לעיל פ"א ה"ז.

ה. נמצא בה דבר זמה²¹, או שנמצא²² אסורה עליו מחייב לאוין או מחייב עשה, ואפלו שניה - הרי זה יגרשה בגט; שנאמר: ולו תהיה לאשה - אשה הראויה לו²³. ולמה לא יבוא עשה²⁴ וידחה את לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשומרת יבם, כי היבמה לא לקחה הוא בבחירתו אלא מן השמים הקנוה לו, שמת אחיו ונפלה ליבום לפני זה. (44) כי לא נצטוה על ה'עשה': "ולו תהיה לאשה". וכוונתו רק על המוציא שם רע על נישואי אחיו שפטור מקנס מצד ודאי, אבל ההלכה הראשונה של הוצאת שם רע על הנישואין הראשונים שנשאר בספק, והוא פטור רק מפני שספק ממון לקולא (למעלה הערה מ) - ברור שאסור לגרשה מספק, וע"י משנה-למלך].

י. אינו חייב עד שייבעל אותה פְּדֻפָּה⁴⁵ ויוציא שם רע (על הבעילה) פְּדֻפָּה⁴⁶. פְּעֵלָה שְׁלֵא פְּדֻפָּה וְאָמַר: לא מְצֵאתִיה בְּתוּלָה⁴⁷ - פְּטוּר⁴⁸, וּמְפִין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת⁴⁹.

(45) כרבי אליעזר בן יעקב, בכתובות מו, א. (46) שנבעלה לאחר כדרכה, שהרי נאמר בו: "ולא מצאתי לה בתולים" - במקום בתולים. הרי שהמדובר כאן כשהבעל בא עליה כדרכה, וגם הוצאת השם הרע היא, שזינתה כדרכה (כתובות מו. ומו: וברש"י שם). (47) שהביא עדים המעידים שזינתה תחתיו. (48) מקנס וממלקות. (49) מדברי סופרים, כאילו לא בעל כלל שלוקה מכת מרדות (כתובות מה:). וראה למעלה פ"ג מהל' אישות, הכ"א "מכת מרדות" מה היא.

יא. וְכֵן אִם אָמַר: לא מְצֵאתִיה בְּתוּלָה, וְלֹא אָמַר: שְׁזִנְתָה תַּחְתִּי⁵⁰; או שְׁאָמַר: זִנְתָה תַּחְתִּי, וְלֹא הִבִּיא עֲדִים, אֲלֵא בָאוּ מְאֲלִיהֶם - הָרִי זֶה פְּטוּר⁵¹, אָף עַל פִּי שְׁהָעֲדִים נִהְרָגִים אִם הוּזְמוּ⁵².

(50) ויתכן שנבעלה בהיותה עדיין פנויה. (51) מקנס וממלקות (כתובות מו.). (52) שהרי העידו עליה להרגה, ואילו לא הוזמו היתה נהרגת.

יב. זֶה שְׁנֹאֲמַר בְּתוּרָה: וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֻלָּה - לְשׁוֹן כְּבוֹד⁵³, שְׁנוֹשְׂאִין וְנוֹהֲנִין בְּסִתְרֵי הַדְּבָר⁵⁴. וְכֵן זֶה שֵׁיאֲמַר הָאֵב: אֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי - הֵן זֹמְמֵי עֲדֵי הַבְּעֵל⁵⁵. וְזֶה שְׁנֹאֲמַר: וְאִם אָמַת הִיָּה הַדְּבָר תִּהְרַג - כְּשִׁזְנוֹתָה⁵⁶ אַחַר הָאֲרוּסִין בְּעֲדִים, שְׁנֹאֲמַר: לְזִנּוֹת בֵּית אֲבִיהִ; אֲבָל קֵדֶם הָאֲרוּסִין - כְּכֹר אֲמָרָה תוֹרָה בֵּיה⁵⁷ שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִכְּלוּם, וּבוֹעֵלָה חַיִּב בְּתַשְׁלוּמֵי מְמוֹן בְּלֶבֶד, בֵּין פֶּתַח בֵּין אֲנֵס.

(53) ואע"פ שלפי מה שפסק רבינו (הלכה י) שאינו חייב אלא אם בעל אותה, אפשר לפרש שמלה ממש, שיפרשו את הסודר או הסדין לראות דם הבתולים שעליו, כמו שאמרו בגמרא שם, נראה לו לרבינו שיותר מסתבר לפרשה בלשון כבוד ('מאירי' שם, וכסף-משנה). (54) לבדוק אם אמת הדבר אם לא, וכמו שאמרו בכתובות מו, א: "ופרשו השמלה - פרשו מה ששם לה. . . מלמד שבאים עדי של זה ועדי של זה, ובוררים את הדבר כשמלה חדשה". וכן הוא ב'ספרי' פרשת כִּי־תֵצֵא (דברים כב, יז): "ופרשו השמלה - יחוורו דבריהם כשמלה", ילבינו דבריהם להוציא

העקמה היתה כשהיא בוגרת, והתורה אמרה: "וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה" - ולא לאבי הבוגרת. (33) ומעשה גרמו לה, והמעשה התקיים בעודה נערה שדינה בסקילה, וכן רומז הכתוב: והוציאו את הנערה, ולא אמר - והוציאוה, לומר לך: הנערה - שהיתה כבר, ועכשיו היא בוגרת (כתובות מה:). אבל אם זינתה בהיותה בוגרת - אינה חייבת סקילה אלא חנק (להלן פ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ד).

ח. כֹּל נְעֵרָה שְׂאִין לָהּ קֶנֶס אִם נִפְתְּתָה³⁴, כִּף הַמוּצִיא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע פְּטוּר מִן הַמְּלָקוֹת וּמִן הַתַּשְׁלוּמִין³⁵. וְכֵן הַפּוֹתִית שְׁנִתְגַּיְרָה וְהַשְּׂפָחָה שְׁנִשְׁתַּחֲרָרָה פְּחוּתָה מִכַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים³⁶, אִפְלוּ הִיָּתָה הוֹרְתָה³⁷ שְׁלֵא בְּקֻדְשָׁה³⁸ וְלִדְתָה בְּקֻדְשָׁה³⁹, הַמוּצִיא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע - פְּטוּר מִן הַקֶּנֶס וּמִן הַמְּלָקוֹת; שְׁנֹאֲמַר: פִּי הוּצִיא שֵׁם רַע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל - עַד שְׁתַּהֲיָה הוֹרְתָה וְלִדְתָה בְּקֻדְשָׁה⁴⁰.

(34) ראה לעיל פ"א ה"ט. (35) שהרי רובן בחזקת בעולות הן לפני אירוסיהן, ואין יטעון: לא מצאתי לבתך בתולים. והאילונית נקראת קטנה עד שתהיה בת עשרים שנה, ואין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגרות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ד.ה. וכבר נתבאר שהמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת, פטור מן הקנס ומן המלקות. (36) שאף אם נבעלו אז - אין ביאתן ביאה והרי הן בתולות, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ג. (37) ההריון של אמה, בה. (38) בהיות אמה גויה או שפחה כנענית. (39) שלאחרי שנתעברה אמה, נתגיירה או נשתחררה, וילדתה כשהיא גיורת. (40) ואע"פ שנאמר כאן "על בתולת ישראל", וזו גיורת היא ואינה בכלל "ישראל" סתם (ראה יבמות עד: וסוכה כח: וב'תוספות' שם ד"ה לרבות) - כאן ישנו ריבוי מיוחד לרבות את הגיורת, כמפורש בכתובות מד, ב.

ט. קִדְשׁ נְעֵרָה וְגִרְשָׁה, וְחִזּוֹר וְקֻדְשָׁה, וְהוּצִיא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע, וְהִבִּיא עֲדִים שְׁזִנְתָה תַּחְתִּי בְּקֻדְשִׁין הָרָאוּשׁוֹנִים, וְנִמְצְאוּ זֹמְמִים - הָרִי זֶה פְּטוּר⁴¹. וְכֵן אִם הִיָּתָה יְבָמָתוֹ שְׁכַנְסָה, וְהוּצִיא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע, וְהִבִּיא עֲדִים שְׁזִנְתָה תַּחַת קֻדוּשֵׁי אֲחִיו⁴², וְנִמְצְאוּ זֹמְמִים - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַמְּלָקוֹת וּמִן הַתַּשְׁלוּמִין⁴³. וְכֹל הַפְּטוּר, אִם רָצָה לְגַרְשׁ - יִגְרַשׁ⁴⁴.

(41) בעיא שלא נפשטה, בכתובות מו, א. וספק ממון - להקל, ולפיכך פטור מקנס. והוא-הדין לענין מלקות שבמקום מיתה עומדת (סנהדרין י). וספק נפשות להקל (משנה-למלך). (42) המת. ואסורה ליבם, לפי שפטורה מן החליצה ומן היבום (פ"ו מהל' יבום וחליצה הי"ט) והרי היא כאשת אחיו שלא במקום מצוה. (43) כתובות, שם. שנאמר: את בתי נתתי לאיש הזה, לזה ולא ליבם. כי אבי הנערה לא נתנה לאיש הזה היבם. וב'ירושלמי' כתובות פ"ד ה"ד, דורש דין זה מהכתוב: את האשה הזאת לקחת, פרט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"שאינן משקים את הסוטה אלא בבית דין הגדול של שבעים זקנים במקדש". (10) אחרי שקינא לה ונסתרה בפני שני עדים ואין מים לבודקה.

ג. קנא לה על שנים כפאחד ואמר לה: אל תסתרי עם פלוני ופלוני, ונסתרה עם שניהן כפאחד¹¹ ושהתה כדי טמאה, אפלו הם שני אחיה¹² או אביה¹³ ואחיה - הרי זו אסורה עד שתשתה¹⁴.

11) אף על פי שמצד הדין מותר לאשה להתייחד עם שני אנשים בזמן שהם כשרים. (12) ויש מי שמתיר להתייחד עם אחותו. (13) שמותר לאדם להתייחד עם בתו. (14) כי הכל תלוי בקפידת הבעל, וזה שהקפיד וקינא לה, וודאי ראה בהם דבר פריצות ולא הייתה צריכה להתייחד עמהם אחר קינויו.

ד. אמר לה בפני שנים: אל תדברי עם פלוני - אין זה קנוי¹⁵. ואף על פי שנסתרה עמו בעדים ושהתה כדי טמאה - לא נאסרה עליו¹⁶, ואינה שותה כקנוי זה.

15) שאין קינוי אלא על עסקי סתירה. (16) הואיל ולא קדם לה קינוי האוסר.

ה. וכן אם אמר לה: אל תסתרי עמו, וראוה מדברת עמו - אין זו סתירה, ולא נאסרה ולא שותה. וכן אם לא קדם קנוי, ובאו שנים והעידו שנסתרה עם זה ושהתה כדי טמאה - לא נאסרה על בעלה ואינה שותה.

ו. אמר לה: אל תסתרי עם איש פלוני, והיה קטן פחות מכן תשע שנים ויום אחד¹⁷, או שאמר לה: אל תסתרי עם בהמה זו - אין זה קנוי; שגאמר: ושכב איש אותה - פרט לקטן ולבהמה¹⁸, שאין אוסרים אותה עליו.

17) שאין ביאתו ביאה. (18) שהתורה אמרה "ושכב איש אותה" - פרט לקטן ולבהמה שאינם בכלל איש.

ז. בעל שפמחל¹⁹ על קנויו קדם שתסתר - קנויו מחול, וכאלו לא קנא לה מעולם. אבל אם מחל אחר שתסתר - אינו יכול למחל. גרשה²⁰ - הרי זה כמי שפמחל, ואם החזירה - צריך לקנאת קנוי אחר²¹.

19) ויתר. (20) קודם שתיסתר. (21) ואם לא קינא לה שנית ונסתרה, אינה נאסרת על פי קינויו הקודם, שהרי הוא כמחול.

ח. קנא לה בפני שנים, וראה אותה שנסתרה עם זה שקנא לה עליו ושהתה כדי טמאה - הרי זו אסורה עליו²², ויוציא ויתן כתובה²³; שאינו יכול להשקותה על פי עצמו²⁴. וכן אם שמע העם

דבר לאמיתו כשמלה חדשה (רבינו הלל, בפירושו שם). ונקט מליצת "שמלה חדשה" ע"פ מה שנאמר במלכים"א יא, כט: "והוא מתכסה בשלמה חדשה" - ודרשו חז"ל בסנהדרין קב, א - מה שלמה חדשה אין בה שום דופי, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי, הרי ש"שמלה חדשה" משמשת משל לדבר ברור ונקי מכל פגם (הכתב והקבלה). (55) ראה למעלה ה"ו. (56) [כלומר, לא די שיתבררו דברי טענתו של הבעל שלא נמצאו בתולים לנערה, אלא צריך שיעידו עדים שראוה שזינתה]. (57) דברים כב, כט.

סלקו הלכות נערה בתולה

~ יום חמישי י"ד סיון ~

הלכות סוטה¹

יש בכללן שלש מצות. אחת מצות עשה, ושתי מצות לא תעשה, וזהו פרטן: א) לעשות לסוטה כתורת הקנאות הסדורה בתורה. ב) שלא לתן שמן בקרבנה. ג) שלא לתן עליה לבונה. ובאור מצות אלו בפסקים אלו:

פרק ראשון

1) סרה מדרכי הצניעות, והוא קינוי לאשת איש החשודה בכגידיה בבעלה. (2) נתבאר בו דין קינוי בפני עדים ודיני הסתירה ושתיית המים המאררים, העומדת לשתות ובא עד אחד והעיד שזינתה, מי הוא הנאמן להעיד עליה שזינתה אחר שנסתרה, הכחשות עדים בענין זה.

א. קנוי³ האמור בתורה, 'וקנא את אשתו', הוא שיאמר לה בפני עדים: אל תסתרי עם איש פלוני. אפלו היה אביה או אחיה או עכו"ם או עבד⁵ או שחוף, הוא האיש שאינו מתקשה ואינו מוליד.

3) לשון התראה. (4) אל תיכנס עימו למקום סתר. (5) "על ידי כל עריות מקנאים" ואין אומרים: מאחר שאנו דורשים "ונטמאה ונטמאה", שתי פעמים, אחת לאוסרה על בעלה ואחת לאוסרה על בועלה, - אלה שנאסרות על הבעל בסתירה זו, נאסרו גם על הבעל, אבל כל המנויים כאן שהנשים אסורות עליהם גם לפני הסתירה, לא תיאסרנה על בעליהן - אלא אף הן אסורות.

ב. הסתירה האמורה בתורה, 'ונסתרה', הוא שתסתר עם אותו האיש שאמר לה 'אל תסתרי עמו' בפני שני עדים. אם שהתה עמו כדי טמאה⁶, שהוא כדי לעלות ביצה⁷ ולגמעה - הרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים⁸ ויבדק הדבר. ויבזמן שאין שם מי סוטה⁹ - תאסר עליו לעולם¹⁰, ותצא בלא כתבה.

6) = כדי ביאה. (7) של תרנגולת על אש כינונית. (8) "שנותן לתוכם דבר מר". (9) משחרב בית המקדש.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנֵיהָ, וְאָפְלוּ בְּמָה פְּעָמִים. וְהוּא, שְׁיִשְׁקָה אוֹתָהּ
בְּכָל פַּעַם בְּגִלְלַי אִישׁ אַחֵר.

37) שלא מתה, ויצאת טהורה. 38) שנאמר "זאת תורת
הקנאות" - זאת ולא אחרת, כגון איש אחד ובוכל אחד,
שאינה שותה פעם שנייה על ידי אותו אדם, כיוון שקינא
לה כבר ונמצאה נקייה, נראה הדבר שאדם קנטרן הוא
ומתכוון להקניטה.

יג. הַשְּׂקָה אוֹתָהּ וְגִרְשָׁה, וְנִשְׁאֵת לְאַחֵר, וְקָנָא לָהּ
עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָה אוֹתָהּ הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן בְּגִלְלוֹ,
וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ בְּעֵדִים - הָרִי הַבַּעַל הַשְּׁנִי מִשְׁקָה אוֹתָהּ
עַל יְדוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל שְׁנֵי. וְאָפְלוּ מֵאָה, וְנִשְׁאֵת
לְזֶה אַחֵר זֶה - מִשְׁקִין אוֹתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ אֶחָד³⁹;
וְאִין אוֹמְרִין: וְדַאי שֶׁהִחֲזִיקָה לְזֶה וְטִמְאַה, עַד
שִׁיחֶיהָ שָׁם עַד⁴⁰.

39) שנאמר: "תורת הקנאות" קנאות בלשון רבים, הרי
שעושים לה כמה פעמים כתורה הזאת. 40) עד אחד.

יד. הָאִשָּׁה שֶׁקָּנָא לָהּ בַּעֲלָהּ, וְנִסְתְּרָה אַחֵר הַקְּנוֹי
עִמּוֹ בְּעֵדִים, וְהָרִי הִיא עוֹמְדַת לְשִׁתּוֹת⁴¹, וְכֹא עַד
אֶחָד וְהָעֵיד עָלֶיהָ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּפָנָיו עִם זֶה שֶׁקָּנָא לָהּ
עִמּוֹ - הָרִי זֶה אֶסוּרָה עַל בַּעֲלָהּ לְעוֹלָם, וְאִינָה
שׁוֹתָהּ⁴², וְיוֹצֵאת בְּלֹא כְּתוּבָה⁴³. וְאָפְלוּ הֵיחָד עַד
טִמְאַה זֶה אֶחָד מֵעֵדֵי הַסְּתֵירָה⁴⁴. שְׁנִימָר: וְעַד אִין
בָּה - וְהָרִי בָּאן עַד⁴⁵.

41) להיבדק אם טהורה היא. 42) שאין השתייה באה אלא
על הספק, וזו וודאי טמאה היא. 43) "שהרי מעשיה
הרעים גרמו לה להאסר". 44) ומעיד שבאותה סתירה
נבעלה בפניו והעד השני אינו מכחישו אלא אומר, שלא
ראה ולא שם על לבו לראות, אין השני נחשב כעד
המכחישו, והראשון נאמן בה. 45) תנא דבי רבי ישמעאל:
"פני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה, ורגליים לדבר
(שנטמאה). שהרי קינא לה ונסתרה ועד אחד מעידה שהיא
טמאה". אבל אם לא קדמו הקינוי והסתירה בעדים כשרים,
אין עד אחד נאמן להעיד שנטמאה "שאין דבר שבערווה
(מתקבל) פחות משניים (עדים)".

טו. אָפְלוּ אִשָּׁה⁴⁶ וְעָבַד וְשִׁפְחָה⁴⁷ וּפְסוּל לְעֵדוֹת
בְּעֵבְרָה מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁴⁸ וְאָפְלוּ קְרוֹב⁴⁹ נְאֻמָּן לְעֵדוֹת
סוּטָה, לְהָעֵיד עָלֶיהָ שִׁזְנוּתָהּ; וְתֹאסֵר עַל בַּעֲלָהּ
לְעוֹלָם⁵⁰, וְאִינָה שׁוֹתָהּ, וְתִצֵּא בְּלֹא כְּתוּבָה. הוּאִיל
וְקָדַם הַקְּנוֹי וְהַסְּתֵירָה בְּעֵדִים בְּשָׂרִים, וְהַתּוֹרָה
הָאִמִּינָה עַד אֶחָד בְּטִמְאַה - הָרִי בְּלֵן בְּשָׂרִין לְעֵדוֹת
טִמְאַה. אַף חֲמֵשׁ נָשִׁים שִׁשְׁזוּנָאוֹת זֹאת זֹאת מֵעֵדוֹת
זו עַל זוֹ לומר שֶׁנִּטְמָאת. וְנִאֲמַנְתָּ עָלֶיהָ לְאֶסְרָה עַל
בַּעֲלָהּ וְשִׁלָּא לְהַשְׁקוֹתָהּ, אֲבָל לֹא לְהַפְסִידָהּ
מִכְּתוּבָתָהּ⁵¹, אֲלֵא נוֹטְלַת כְּתוּבָתָהּ וְיוֹצֵאָה.

46) הפסולה לעדות במקום אחר. 47) הכנענים.

מְרַנְנִין²⁵ אַחֲרֶיהָ אַחֵר הַקְּנוֹי וְהַסְּתֵירָה²⁶, עַד שֶׁשָּׁמַע
מֵהַנָּשִׁים הַטּוֹת לְאוֹר הַלְּבָנָה²⁷ נוֹשְׂאוֹת וְנוֹתְנוֹת בָּהּ
שִׁזְנוּתָהּ עִם הָאִישׁ שֶׁקָּנָא לָהּ עָלָיו - הָרִי זֶה אֶסוּר
לְמִקְמָה²⁸, וְיוֹצֵא וְיִתֵּן כְּתוּבָה²⁹.

22) שאין ראייתו בעצמו גרועה מדין ראה אותה עד אחד.
23) שאין הדבר ברור שנטמאה, ולכן לא הפסידה כתובתה.
ולמה איננה בכלל "עוברת על דת" שיוצאה בלי כתובה,
והרי גם ייחוד, עבירה היא על הדת? - כל עבירה שאין בה
מכשול לבעלה, אינה בכלל עבירה על הדת ואינה מפסידה
כתובתה. 24) = על פי ראיית עצמו, אבל כשנסתרה בפני
שני עדים, שאפשר להשקותה - אם תימצא טהורה הרי היא
מותרת לבעלה, ואם לא תרצה לשתות, תצא בלא כתובה.
25) מלעזים. 26) על פי שני עדים. 27) מיוחד בלילות
מתקבצות לטוות יחד ומשיחות ביחד. 28) ואינו יכול
להשקותה, שמאחר שקלוקלה מפורסם לכל, שוב אין המים
בודקים אותה. 29) שיכולה לומר לו, היה לך להשקותני
סמוך לסתירתך, ומאיזה טעם אפסיד כתובתי.

טז. בָּא עַד אֶחָד וְהָעֵיד לוֹ שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ אַחֵר קְנוֹי
וְשִׁתְּתָה כְּדֵי טִמְאַה: אִם הוּא נְאֻמָּן לוֹ וְדַעְתּוֹ סוֹמְכַת
עָלָיו - יוֹצֵא וְיִתֵּן כְּתוּבָה³⁰; וְאִם לֹא - הָרִי אִשְׁתּוֹ
מִתְּרַת לוֹ³¹.

30) שאינו יכול להשקותה על פי עד אחד. 31) שאין עד
אחד נאמן בסתירה.

יז. וְאֵלּוּ שְׁבִית דִּין מְקַנֵּין לְהָן³²: מִי שֶׁנִּתְחַרַּשׁ בַּעֲלָהּ
אוֹ שֶׁנִּשְׁמַטָּה, אוֹ שֶׁחִיָּה בְּמִדְּיָנָה אַחֲרַת אוֹ שֶׁחִיָּה
חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֶסוּרִין. לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ³³, אֲלֵא לְפַסְלָהּ
מִכְּתוּבָתָהּ³⁴.

32) אם רואים אותן מתנהגות בפריצות. 33) שאין משקה
אלא הבעל, שנאמר: "והביא האיש את אשתו אל הכהן"
והוא אינו יכול להשקותה. 34) אם תיסתר אחרי קינויים.

יח. פִּיצֵד? שְׁמַעוּ בֵּית דִּין שֶׁהָעַם מְרַנְנִין אַחֲרֶיהָ -
קוֹרְאִין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִין לָהּ: אַל תִּסְתְּרִי עִם אִישׁ
פְּלוּנִי. בָּאוּ עֵדִים אַחֵר כֶּף שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ וְשִׁתְּתָה כְּדֵי
טִמְאַה - בֵּית דִּין אוֹסְרִין אוֹתָהּ עַל בַּעֲלָהּ לְעוֹלָם,
וְקוֹרְעִין כְּתוּבָתָהּ. וְכִשְׂיָכוֹא בַּעֲלָהּ אוֹ יִבְרִיא אוֹ יִצֵּא
מִבֵּית הָאֶסוּרִין - נוֹתֵן לָהּ גִּט³⁵; וְאִינוּ יְכוּל
לְהַשְׁקוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָנָא לָהּ הוּא³⁶.

35) שאי אפשר לבודקה במי סוטה. 36) והתורה אמרה:
"וקנא... והביא", וזה לא קינא לה.

יט. שֶׁתָּת מִי הַמְּרִים וְנִקְתָּהּ³⁷ מִהֵן, וְחִזַּר וְקָנָא לָהּ
עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָה עַל יְדוֹ, וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ - אִינוּ יְכוּל
לְהַשְׁקוֹתָהּ עַל יְדוֹ פַּעַם שְׁנִי³⁸; אֲלֵא תֹאסֵר עָלָיו
לְעוֹלָם, וְתִצֵּא בְּלֹא כְּתוּבָה. אֲבָל אִם קָנָא לָהּ עִם
אַחֵר, וְנִסְתְּרָה עִם הָאֵחֵר בְּעֵדִים - מִשְׁקִין אוֹתָהּ פַּעַם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פתוח מצאתי (ראה למעלה הל' אישות פי"א הי"ב), נאמן לאוסרה עליו, ושאלו שם: והלא יש כאן שני ספיקות, שמה קודם קידושין ושמה אחר קידושין, ואפילו אם נאמר לאחר קידושין - שמה באונס, שמה ברצון, שהאנוסה מותרת לישראל, ותירצו שם בסוגיא שהמדובר כשקידשה אביה לישראל, והיא פחותה מבת שלש שנים, וטען שפתחה פתוח, שאין כאן אלא ספק אחד, שמה באונס שמה ברצון, וספק איסור תורה - להחמיר, וסובר רבינו שהסוגיא מדברת שם אפילו כשהיא עדיין קטנה. הרי שפיתוי קטנה אינו נחשב לאונס, שאם נדון אותה כאנוסה, למה תיאסר על בעלה (מגיד-משנה בפ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ב). וגם מה שאמרו ב'ירושלמי' (סוטה פ"ב ה"א): "קטנה שזינתה, אין לה רצון להאסר על בעלה" - נדחה מפני סוגיית תלמוד בבלי הנ"ל, וראה ב'מראה הפנים' שם. (30) היא יתומה שהשיאוה אחיה או אמה, שקידושיה אינם אלא מדברי סופרים, ויכולה לעקם על-ידי מיאון, כמבואר למעלה פי"א מהל' גירושין ה"א. (31) כל שיכולה למאן, אינה כאשת איש מן התורה, והרי היא כפנויה שזינתה שמתרת אפילו לכהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג ה"ב. ומקור דברי רבינו במס' נדה נב, א. שאמרו שם: "והיא לא נתפשה - אסורה, נתפשה (נאנסה) מותרת, ויש לך אחרת שאע"פ שלא נתפשה מותרת, ואיזו? זו שקידושיה קידושי טעות". ומפרש רש"י שם: קידושי טעות - כגון על מנת שאני כהן, והרי הוא ישראל. וכגון קטנה שאין מעשיה כלום, ולענין זנות לא נאסרה עליו, שפנויה בעלמא היא. וכל זה כשהיא יתומה ובת מיאון, שאין קידושיה קידושי תורה ויכולה לעקם כמו בקידושי טעות.

ה. קנא לארוסתו או לזקוקתו³², ונסתרה אחר שנשא - הרי זו שותה לשאר כל הנשים³³. נשואה שקנא לה, ונסתרה קדם שיבעול אותה³⁴ בעלה - אינה שותה, ויוצאה בלא כתובה, ואסורה עליו לעולם; ונאמר: ויתן איש כף את שקבתו מבלעדי אישך - שקדמה שקיבת בעל לשקיבת בעל³⁵.

(32) שומרת יבם הזקוקה לו ליבמה או לחלוץ לה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' יבום הי"ח. (33) שהרי עכשיו יושבות הן תחת בעל כשאר הנשים (סוטה כו.). (34) שנכנסה לחופה, שמאז יש לה דין של נשואה, אבל עדיין לא נבעלה. (35) סוטה כד, ב. וכל זה אינו אלא להשקותה מי סוטה, אבל להאסר על בעלה, אין צורך שיבעלנה בעלה תחילה, שהרי אפילו ארוסה שזינתה נאסרה עליו.

ו. הגירת והמשחררת³⁶, ואשת הגר³⁷ ואשת עבד משחרר³⁸, וממזרת³⁹ ואשת ממזר⁴⁰, ואשת סריס חמה⁴¹ או סריס אדם⁴², המתרות לבעליהן - הרי הן ככל הנשים ושותות⁴³.

(36) שפחה כנענית ששחררה, והרי היא כישראלית לכל דבר, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה הי"ז. (37) שהיא בת ישראל. (38) עבד כנעני ששחרר, שהוא כישראל לכל דבר. (39) שנישאה לגר, שאין עבירה בנישואיהן (פט"ו

לקטנה¹⁶. תחת אישה - פרט לאשת קטן¹⁷ ואשת אנדרוגינוס, שאינו אישה¹⁸. ונעלם מעיני אישה - פרט לאשת סומא¹⁹. והעמיד הפהן את האשה - פרט לחגרת. ונתן על פפיה - פרט למי שאין לה כף, או שהיתה עקמה או יבשה שאינה יכולה לקח בה. ואפלו פפה אחת, שנאמר: פפיה²⁰. ואמרה האשה - פרט לאלמת. ואמר אל האשה - פרט למי שאינה שומעת²¹. והרי הוא אומר: אשר תשטה אשה תחת אישה²² - עד שתהיה שלמה כמורה והוא שלם כמותה. הא למדת שכל דבר שמעכב אותה מלשתות²³ מעכב את בעלה מלהשקותה²⁴, וכל המעכב את הבעל מלהשקותה²⁵ - מום כמורה מעכב אותה מלשתות²⁶.

(15) ובכתי"י התימנים, וכן בדפוס רומי: "תחת אישה, פרט לארוסה כו" (סוטה כג.). (16) שאינה נקראת אשה, ואפילו כשקיבל אביה קידושיה שהן קידושי תורה - אינה שותה, שהרי אינה בת עונשין, ואינו רשאי להמיתה ע"י השקאת מים המרים ('מרכבת המשנה'). (17) שאינו איש, ואין קידושי קידושין, כמבואר למעלה הל' אישות פ"ד, הי"ז. ואין כאן משום הטלת שלום בינו לבינה, ובוודאי שאסור למחוק את השם בשבילם ('מרכבת המשנה'). ואשת שוטה בכלל זה ('מעשה רוקח'). (18) ודאי, אלא ספק זכר ספק נקבה, וקידושי קידושי ספק, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד, הי"א. ולא הזכיר רבינו דין טומטום, משום שאין לו נישואין כלל, ורק אנדרוגינוס מותר לו לישא אשה, כמבואר בפ"א מהל' איסורי ביאה הט"ו. (19) שאינו יכול לראות אפילו בלא העלמה זו (סוטה כז.). ומשמע, שאם הוא רואה בעין אחת, יכול הוא להשקותה, שהרי גם בעין אחת יכול הוא לראות בקלוקלה ('מעשה רוקח'). (20) סוטה, שם. (21) 'ספרי' זוטא, נשא אות כא. (22) וכל הפסוק הזה שבסוף הפרשה מיותר הוא, ולא בא אלא להשוות איש לאשה ואשה לאיש (סוטה שם). (23) כגון גידמת ואילמת. (24) שאם הוא גידם או אילם, אינו משקה אותה. (25) כגון סומא. (26) אם היתה סומא.

ד. קטנה שהשיאה אביה²⁷, אם זנתה ברצונה - נאסרה על בעלה. לפיכך מקנין לה. לא להשקותה²⁸, אלא לפסלה מכתבתה, כמו שבארנו²⁹. אבל הקטנה בת מאון³⁰ - אין מקנין לה, שאין לה רצון להאסר על בעלה. ואפלו היה פהן - לא נאסרה עליו³¹.

(27) והרי נישואיה נישואי תורה, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ג הי"א. (28) שהרי נתמעטה מהפסוק: אשה - פרט לקטנה. (29) למעלה ה"ב, ולדעת הראב"ד אין קטנה נאסרת על בעלה אפילו אם זינתה ברצון, שהרי אמרו (יבמות לג.): "פיתוי קטנה, אונס הוא", ואנוסה מותרת לבעלה ישראל. אולם רבינו סובר שדיעה זו נדחת מפני סוגיית התלמוד בכתובות ט, א. שאמרו שם: "האומר פתח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"א. 50) סוטה כח, א. וראה להלן פ"ג הי"ז. ומקור דברי רבינו, להלן הערה נא.

ט. לְפִיכֶךָ, אִם הִיְתָה אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה עָלָיו מִחֻבְיָ לְאוֹיֵן אוֹ מִחֻבְיָ עֲשָׂה, אֶפְלוּ שְׁנֵיהֶם⁵¹, וְקָנָא לָהּ וְנִסְתְּרָה - אֵינָה שׁוֹתָה⁵²; אֲלֵא תֵצֵא כְּלֵא כְּתֻבָּה, וְתִהְיֶה אֲסוּרָה עָלָיו אִף מִשּׁוּם זֶה. עֵבֶר וְנִשְׂא מִעֲבֶרֶת חֲבֵרוֹ וּמִיְנַקֵּת חֲבֵרוֹ⁵³ - הֲרִי זֶה שׁוֹתָה, שְׂאִין פֶּאֶן עֲבָרָה⁵⁴.

51) שאסורה מדברי סופרים, ונקראת שניה, שהיא שניה לעריות, לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. 52) שהרי בפירוש שנינו (סוטה כג:): "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, לא שותות ולא נוטלות כתובה". ומפרש שם רבינו הטעם, משום שאין האיש מנוקה מעון, שבא עליהן ביאה אסורה, והרי חלוצה לכהן אינה אסורה אלא מדברי סופרים (ראה פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"ז), ומכאן הוכיח רבינו שאפילו היתה אשתו אסורה עליו מדברי סופרים בלבד - אינה שותה (משנה-למלך). 53) שמת חבירו או גירשה, והיא מעוברת או מניקה, ואסורה להנשא עד שיעברו עליה עשרים וארבעה חדשי יניקה, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הכ"ה. 54) אין ביאה זו אסורה מצד עצמה, אלא משום סכנת הולד (ראה הל' גירושין שם), שהרי יכול להפרישה ולהחזירה לאחר זמן, כלומר לאחר עשרים וארבעת חדשי היניקה (סוטה כד. והל' גירושין שם, הכ"ח). ואין זו דומה לאיסור שניה, שאסורה לעולם וביאתה אסורה מחמת עצמה, וכן הבא על ארוסתו בבית חמיו - אין איסור הביאה מחמת דבר אחר אלא מצד עצמה ('מרכבת המשנה').

י. מִי שְׂאִין לוֹ אִשָּׁה הֲרֵאוּהָ לֵילֵד וְלֹא בָּנִים, וְנִשְׂא עֲקָרָה⁵⁵ אוֹ זִקְנָה אוֹ אֵילוּנִית⁵⁶ - אֵינָה שׁוֹתָה, וְלֹא נוֹטֵלֶת כְּתֻבָּה⁵⁷. הֵיוּ לוֹ בָּנִים אוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת רֵאוּהָ לֵילֵד - הֲרִי זֶה מִשְׁקָה אוֹתָהּ, אִף עַל פִּי שְׂהִיא זִקְנָה אוֹ עֲקָרָה אוֹ אֵילוּנִית וְאֵינָה רֵאוּהָ לֵילֵד⁵⁸. שְׂלֵא נֶאֱמַר בְּתוֹרָה וְנִזְרָעָה זָרַע, אֲלֵא כְּרֵאוּהָ לֵילֵד; שְׂאִם הִיְתָה יוֹלְדֶת בְּצַעַר - תֵּלֵד בְּרוּחַ, הִיָּה דְרָקָה לֵילֵד נְקֻבוֹת - תֵּלֵד זְכָרִים⁵⁹.

55) כגון ששתתה כוס של עקרין כדי שלא תתעבר, או שנעקר רחמה וניטלה האם שלה (רש"י ליבמות מב:). 56) לקויה מבטן אמה ואין לה סימני אשה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ו. 57) סוטה כד, א. כתנא-קמא ולא כרבי אליעזר. שכל אלה אינן ראיות לו לקיימן הואיל ואין לו בנים, וישראל נצטוו על פריה ורביה (רש"י שם), וראה לעיל פט"ו מהל' אישות ה"ז. 58) הואיל ויש לו בנים או אשה אחרת - ראיות לאישות הן, כמבואר לעיל הל' אישות שם. ואני קורא בה: "והביא האיש את אשתו", וכן מפורש ב'ירושלמי' (סוטה פ"ד ה"ג, והובא ב'תוספות' סוטה כו. ד"ה לא ישא): "מודים חכמים לרבי אלעזר, שאם היו לו אשה ובנים שהיא שותה". 59) שלא כדברי האומר (סוטה

מהל' איסורי ביאה ה"ז), אבל אם נישאה לישראל, שיש איסור בנישואיהן - אינה שותה, שאין המים בודקים אותה אלא-אם-כן מנוקה האיש מעוון, כמבואר בסמוך ה"ח. 40) כגון שהיא גיורת, שאין איסור בנישואיהן (הל' איסורי ביאה שם), אבל ישראלית כשרה שנישאה לממזר אינה שותה, כמבואר למעלה בסמוך. ולדעת ה'כסף משנה' הגירסה הנכונה בדברי רבינו היא: "וממזרת אשת ממזר" שאין עבירה בנישואיהם. אולם גירסה זו אינה בדפוסים קדומים ולא בכת"י התימנים. ורש"י במס' סוטה כו, א - מפרש: "אשת ממזר לממזר" - כלומר, אשה הראויה לממזר. והוא כדברינו ('מעשה רוקח'). והחידוש בדין זה הוא, שלא נאמר: אשת ממזר לא תשתה ולא נעשה שלום ביניהן, כי למה לנו להרבות ממזרים בישראל, והלואי לא יפרה ולא ירבה (סוטה שם, וברש"י). 41) שנולד סריס מבטן אמו, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות, ה"ג-יד. בניגוד לזה שחתכו או נתקו אברי ההולדה ע"י אדם הנקרא סריס אדם, כמבואר שם ובביאורנו. 42) כגון ששתה כוס של עיקרין ונסתרס, ומותר לו לבוא בקהל (כסף-משנה), כי לא אסרה תורה לבוא בקהל אלא כשכרתו אדם או הכהו קוץ, כמבואר לקמן פט"ז מהל' איסורי ביאה ה"ט, וראה שם ה"ב. ולדעת ה'משנה למלך', מדבר רבינו בכל סריס אדם, ואפילו כשנתקו אברי תשמישו בידי אדם, ובכל זאת אשתו מותרת לו, כי כאן מדובר בגיורת ומשחררת, שסריס אדם מותר בהן (הל' איסורי ביאה שם ה"א), וזהו שהדגיש רבינו המותרות לבעליהן, שההיתר בא מצידן. 43) סוטה, שם. כי סריס בר שכיבה הוא, אע"פ שאינו בר זריעה (רש"י שם). ורבינו בפירוש המשנה שם, אומר: "אשת סריס (שותה) אע"פ שאין לו שכיבה".

ז. מִעֲבֶרֶת וּמִיְנַקָּה - מִקָּנָא לָהּ וּמִשְׁקָה אוֹתָהּ פְּמוֹת שְׂהִיא⁴⁴. אִשָּׁה הַעוֹמֶדֶת לְשִׁתּוֹת וּמֵת בְּעֵלָה קֶדֶם שְׁתֻּשָׁתָה - אֵינָה שׁוֹתָה⁴⁵, וְלֹא נוֹטֵלֶת כְּתֻבָּתָה⁴⁶.

44) מעוברת, ואין אומרים נחוס על הולד ולא נהרגו (סוטה שם, וברש"י). אולם ה'תוספות' שם סוברים שממתינים לה עד שתלד, ואז משקים אותה. 45) שנאמר: והביא האיש את אשתו, והרי מת. 46) שמא זנתה והפסידה כתובתה (סוטה כד. כבית הלל).

ח. כָּל אִישׁ שֶׁבָּא בִיָּאָה אֲסוּרָה מִיָּמִיו אַחֵר שֶׁהִגְדִיל⁴⁷ - אֵין הַמַּיִם הַמְאָרְרִים⁴⁸ בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאֶפְלוּ בָּא עַל אֲרוֹסְתּוֹ בְּבֵית חָמִיו, שְׂאֲסוּר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁴⁹ - אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. שְׂנֶאֱמַר: וְנָקָה הָאִישׁ מִעוֹן, וְהָאִשָּׁה הִיא תִשָּׂא אֶת עוֹנָהּ - בְּזִמְן שְׂהִיאִשׁ מִנְּקָה מִעוֹן, אִשָּׁה נוֹשְׂאָה אֶת עוֹנָהּ⁵⁰.

47) שהוא בר עונשין. 48) על-פי הפסוק (במדבר ה, יח) "מי המרים המאוררים", ונקראו כן לפי שהם מחסרים אותה מן העולם, מלשון: "סילון ממאיר" האמור ביחזקאל כח, כד (רש"י שם). או על שם האלות הנמחות בה שמקללים אותה (רמב"ן שם). 49) כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְמַעַלָּה מִן הַפִּילָה⁷³ וְכִיּוֹצֵא בָּזָה, אִם הוֹצִיָּאָה בְּעֵלָהּ
בְּדַבָּר מְכַעֵר בָּזָה⁷⁴ - הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא לְנִטְעָן⁷⁵, אֲלֵא
אֶסוּרָה עָלָיו⁷⁶. וְאִם עָבַר וְנִשְׁאַף, וְהָיָה לָהּ בָּנִים מִמֶּנּוּ
- לֹא תִצָּא⁷⁷; וְאִם לֹא הָיוּ לָהּ בָּנִים מִמֶּנּוּ - תִּצָּא⁷⁸.

(71) (כעין מכנסים) שהיו הנשים חוגרות לצניעות (יבמות
כד: וברש"י), וראה בדברי רבינו לעיל פכ"ד מהל' אישות
הט"ו. (72) לח (לשון רבינו, שם). (73) רשת הפרושה
כעין חופה מעל למיטה להגן על הישן. "מי זרק הרוק
למעלה, כי אם השוכב ופניו למעלה, הילכך זינתה זו ורקקה
בשעת תשמיש" (רש"י ביבמות, שם). (74) "מגפפין זה את
זה, או שנכנסו זה אחר זה והגיפו דלתות", לשון רבינו בהל'
אישות שם. (75) לחשוד, שטוענים עליו דברי לעז.
(76) שמא נטמאה. (77) שלא להוציא לעז על בניה שנולדו
מאשה האסורה לאביהם. (78) יבמות, שם. וכפירוש הר"י פ'
שם.

יד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁷⁹ בְּשִׁרְוֹנוֹ⁸⁰ הָעִיר עָלֶיהָ
וְעַל הַנְּטֵעָן יוֹם וּמְחַצָּה או יוֹתֵר וְאֶמְרוּ: פְּלוֹנִי זָנָה
עִם פְּלוֹנִית וְלֹא פִסַּק הַקּוֹל. וְהוּא שְׂלֵא הָיָה לָהּ או
לוֹ אוֹיְבִים שְׂמַעְבִּירִין אֶת הַקּוֹל. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה
שָׁם רָנָה לְדַבָּר זֶה בְּעִיר, או שְׂפִסַּק הַקּוֹל שְׂלֵא מִחַמַּת
יִרְאַה, אִם נִשְׂאֵת לְנִטְעָן - לֹא תִצָּא, אָף עַל פִּי שְׂאִין
לָהּ בָּנִים⁸¹. אֲפִלוּ כֹּא עַד אֶחָד שְׁזָנְתָה עִמּוֹ - לֹא
תִצָּא⁸².

(79) שאם לא היו לה בנים - תצא. (80) הלעיוז, כמבואר
בביאורנו לעיל פ"א, ה"ח, הערה לד. ובכתי' התימנים, וכן
בדפוס רומי: "שנבוכה העיר". (81) יבמות כה, א.
(82) כל עד אחד שלא קדם לו קנינו וסתירה - אינו נאמן, כי
"אין דבר שבערוה פחות משנים" (קידושין סו.). ואם באו
שני עדים, דינה מבואר בסמוך הט"ז.

טו. מִי שֶׁהוֹצִיָּאָה בְּעֵלָה בְּעֵדֵי דָבָר מְכַעֵר, וְנִשְׂאֵת
לְאַחַר וְגִרְשָׁה - הָרִי זֶה אֶסוּרָה לְהַנְשֵׂא לְנִטְעָן
שְׁיִצָּאֲתָה מִתַּחַת בְּעֵלָה בְּגִלְלוֹ⁸³; וְאִם נִשְׂאֵת - לֹא
תִצָּא⁸⁴, אָף עַל פִּי שְׂאִין לָהּ בָּנִים.

(83) שמא נבעלה לו, ונאסרה עליו עולמית. (84) הואיל
ובינתיים נישאת לבעל אחר, הופסק הקול ואין מחמירים
עליה כל כך (יבמות כד:), והרי זה דומה לדין המתואר
בהלכה הקודמת ש"אם פסק הקול... אם נישאת לנטען
- לא תצא, אע"פ שאין לה בנים".

טז. כָּל אִשָּׁה שֶׁבָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְהָעִידוּ שְׁזָנְתָה עִם
זֶה בְּשֶׁהִיְתָה תַּחַת בְּעֵלָה הָרִאשׁוֹן - הָרִי זֶה תִּצָּא
מִזָּה⁸⁵, וְאָף עַל פִּי שֵׁשׁ לָהּ מִמֶּנּוּ בַּמָּה בָּנִים. וְכָל
מְקוֹם שֶׁאֲמָרְנוּ 'תִּצָּא' - תִּצָּא בְּלֹא כְּתָבָה⁸⁶.

(85) יבמות, שם. וכל זה כשזינתה ברצון, אבל אם נאנסה,
הואיל ולא נאסרה על בעלה ישראל - מותרת היא גם לבעול
'(חלקת מחוקק' אהע"ז סי' יא, סק"י). (86) 'ירושלמי'

(שם): "איילונית - אינה שותה, שנאמר: ונזרעה זרע, מי
שדרכה להזריע, יצאת זו שאין דרכה להזריע", אלא כדברי
רבי ישמעאל שם, שלא הקפידה תורה שתהא האשה הזאת
ראויה לילד.

יא. הָיָה לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וּמָתוּ בֵּין קְנוּיָהּ⁶⁰ לְסִתְיָהּ -
כְּכָר נְרָאִית⁶¹ לְשִׁתּוֹת, וּמִשְׁקָה אוֹתָהּ. לֹא הָיָה לוֹ
בָּנִים וְלֹא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לִילֵד, אֲלֵא זֶה הָאֵילוֹנִית
וְכִיּוֹצֵא בָּהּ⁶², וְנוֹלַד לוֹ בֶּן מְגֻרֻשְׁתּוֹ בֵּין קְנוּיָהּ
לְסִתְיָהּ - כְּכָר נְדָחִית הָאֵילוֹנִית מִלְּשִׁתּוֹת⁶³.

(60) שקינא לאשתו העקרה. (61) העקרה. (62) נמצא
שבשעת הקינוי לא היתה איילונית זו ראויה לשתות, כאמור
בהלכה הקודמת. (63) כל הלכה זו, ב'ירושלמי' סוטה,
שם.

יב. כָּל אִשָּׁה שֶׁהָיָה לָהּ קְנוּיָהּ וּסִתְיָהּ וְלֹא שִׁתְתָּה מִי
הַמְּרִים - בֵּין שְׂלֵא רָצָה בְּעֵלָה לְהִשְׁקוֹתָהּ, בֵּין שְׂלֵא
רָצָתָה הִיא⁶⁴, וּבֵין שֶׁבָּא לָהּ עַד טַמְאָה, או הוֹדָת,
או הִיְתָה מְאֵלוּ הַנְּשִׂימִם⁶⁵ שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לְשִׁתּוֹת, או
שְׁקָנְאוּ לָהּ בֵּית דִּין⁶⁶ - הוֹאִיל וְנִצְטָרָה עַל בְּעֵלָה
מִכָּל מְקוֹם, הָרִי הִיא אֶסוּרָה עַל זֶה שְׁנִתְיָחְדָה עִמּוֹ
לְעוֹלָם⁶⁷ כְּדָרְךָ שֶׁהִיא אֶסוּרָה עַל בְּעֵלָה. וְאִם עָבַר
וְנִשְׁאַף - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַתָּיו בְּגַט, אֲפִלוּ הָיָה לָהּ
בַּמָּה בָּנִים מִמֶּנּוּ⁶⁸. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁶⁹ לְמָדוּ: כֹּשֶׁם
שְׂאֶסוּרָה לְבַעַל כֶּף אֶסוּרָה לְבוּעֵל⁷⁰.

(64) מחמת יראה, אבל לא הודתה שהיא טמאה.
(65) המנויות לעיל ה"ב. (66) כגון שנתחרש בעלה או
שהלך למדינה אחרת, כמבואר למעלה פ"א ה"י"א.
(67) סוטה כז, ב. ואפילו כשימות בעלה או יגרשנה, ואפילו
אם טוענת טהורה אני ומוכנה לשתות והבעל אינו רוצה
להשקותה - נאסרה עליו, כמבואר ביבמות צב, א. וכן שנינו
(סוטה ו), שאסורה לאכול בתרומה, אפילו מתרומת בית
אביה, כל שבעלה אינו רוצה להשקותה, שכלל הוא: הקינוי
והסתירה אוסרים אותה לבעול ולבוועל ולתרומה, אלא שאם
שתתה - הותרה, ואם לא שתתה - נשארה באיסורה, ואין
משקים אותה בעל כרחו של בעל (משנה-למלך). והשווה
פ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ב. (68) יבמות כד, ב.
(69) שקיבלו בשמועה איש מפי איש עד משה רבינו.
(70) "שתי פעמים האמורות בפרשה, נטמאה ונטמאה, אחת
לבעל ואחת לבעול" (סוטה כז: במשנה). ואמרו חכמים
(שם ט): "סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה
שביקשה לא ניתן לה (שאסורה לבעול), ומה שבידה נטלוהו
ממנה (אם שותה מים, מתה. ואם הודתה נאסרה לבעלה.
רש"י שם), שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש
- אין נותנים לו, ומה שבידו - נטלים הימנו".

יג. אֲבָל אִם לֹא קָדַם קְנוּיָהּ, וּבָאוּ עָלֶיהָ עֵדִים שְׁנִסְתְּרָה
עִם אִישׁ זֶה, וּבָאוּ וּמִצָּאוּ דָבָר מְכַעֵר, כְּגוֹן שְׁנִסְתְּרוּ
אֶחָדָם וּמִצָּאוּהָ חוֹגְרֵת חֲגוּרָה⁷¹, או מִצָּאוּ רִקְקָה⁷²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדבר אל תביאי עצמך לירי מיתה מנוולת זו" (שם ז. וברש"י). (9) קדמו אותך בעבירה זו, ונשטפו מן העולם לפי שלא הודו. [והוא ב'ספרי' פרשת נשא, על הפסוק והשיבוע אותה הכהן]. (10) שהודה ולא בוש, ככתוב (בראשית לח, כו): "צדקה ממני". (11) שהתורה כותבת עליו (שם לה, כב): "וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו" (אע"פ שלפי הדרש (שבת נה:)) "כל האומר ראובן חטא - אינו אלא טועה. . . אלא שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה". וגם ראובן הודה על חטאו, כמבואר בסוטה ז, ב. (12) המסופר בשמואל-ב, יג שנכשל בעבירת זנות, ולא מצאנו שהודה בחטאו [וזהו פירושו למה שכתב למעלה: "הרבה קדמוך ונשטפו", וראה ב'אור שמח']. (13) אע"פ שאפשר מאד, שלאחר האיום שאיימו עליה, פחדה ואמרה איני שותה, ובאמת טהורה היא, משמיענו רבינו שיוצאה בלא כתובה, שכל האומרת: "איני שותה" כאומרת "טמאה אני", כמבואר ב'ירושלמי' סוטה פ"ג ה"ג, וכן אמר רבי עקיבא (סוטה יט:): "כלום אנו צריכים אלא לבודקה, הלא בדוקה ועומדת", כיון שאמרה איני שותה, מודה שהיא טמאה" (רש"י). וראה לעיל פ"ב ה"א: "אם אמרה איני טמאה ואיני שותה. . . תצא בלא כתובה", ושם מדובר קודם האיום (כסף-משנה ומעשה-רוקח).

ג. עמדה ב'דבורה' שהיא טהורה - מביאין אותה לשער המזרחי של עזרה¹⁴, שהיא פנגד קדש הקדשים¹⁵. ומעלין אותה ממקום למקום¹⁶ ומקיפין בה, כדי ליגעה עד שתקצר נפשה, אולי תודה.

(14) [מבית-הדין הגדול היושב בלשכת הגזית, מביאים אותה לשער המזרח, שהוא שער נקנור, כמו ששינונו (סוטה ז): "מעלין אותה לשער המזרח", וכפירוש רבינו שם: "מעלין אותה ומורידין - לפי שהיא בשער המזרח", הרי פירש המלים "לשער המזרח", כלומר: שהרי היא בשער המזרח, שמביאים אותה לשם מלשכת הגזית. וזוהי ההעמדה הראשונה הנאמרת בפרשת סוטה (במדבר ה, טז) "והעמידה לפני ה'", שזהו שער ניקנור, כמפורש ב'ספרי' שם]. (15) כי "השערים מכוונים זה כנגד זה, שער הר הבית (המזרחי) כנגד שער עזרת נשים, ושער עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה, ושער העזרה כנגד פתח ההיכל" (לשון רש"י יומא טז. וראה הל' בית הבחירה פ"ו ה"א-ה). [וכל זה לקיים מה שנאמר (במדבר שם) "והעמידה לפני ה'"]. (16) סוטה ה, א. ולמדו כן ממה שנאמר במשנה (שם ז) מעלין אותה לשער המזרח, והרי היא למעלה בלשכת הגזית ליד שער המזרח, אלא הכוונה שמעלין ומורידין אותה ממקום למקום.

ד. אם עמדה ב'דבורה' - מביאין אותה פנגד שער המזרח מבחויז¹⁷, ומעמידין אותה שם¹⁸. היתה מתפסה ב'לבנים' - מתפסה ב'שחורין'¹⁹. ואם היה השחורין נאין לה - מתפסה ב'בגדים' שאין לה בהן נוי. ומסירין כל חלי כסף וזהב שעליה.

כתובות פ"ז ה"ו: "תיפוק בלא פרן", כלומר, תצא בלא כתובה, כי מעשיה גרמו לה להאסר ולהפסיד כתובתה. ויתר דיני אשה בוגדת, מבוארים למעלה הל' אישות פכ"ד ה"י - עד סוף הפרק.

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו סדר השקאת הסוטה, סוטה ששתתה ולא מתה מיד אם היא מותרת לבעלה, באו עדי טומאה אחר ששתתה, זנתה באונס או בשגגה או דרך אברים.

א. פיצד סדר השקאת סוטה? הפעל בא לבית דין שבעירו ואומר להן: אשתי זו קנאתי לה עם פלוני², ונסתרה עמו, ואלו הן עדי, והרי היא אומרת שהיא טהורה, ואני רוצה להשקותה לבדק הדבר. ובית דין שומעין דברי העדים, ומוסרין לו שני תלמידי חכמים לשמרו, שמא יבוא עליה קדם שתיה³, שהרי נאסרה עליו עד שתשתה⁴, ומשלחין אותו לירושלים, שאין משקין את הסוטה אלא בבית דין הגדול של שבעים זקנים במקדש⁵.

(2) התירתי בה שלא תיסתר עם פלוני. (3) ומה שהצריכו תלמידי חכמים, לפי שהם יודעים ההתראה וימנעוהו שלא להתקרב עמה (רבינו בפרוש המשנה, סוטה שם). (4) כמבואר למעלה פ"א ה"ב. ואם יבוא עליה לאחר שנאסרה עליו, שוב לא יבדוקה המים, שבזמן שאין האיש מנוקה מעוון, אין האשה נושאת את עוונה, כמבואר לעיל פ"ב ה"ח. (5) סוטה ז, א. שנאמר בה (במדבר ה, ל): "ועשה לה הכהן את כל התורה" ונאמר בזקן ממרא (דברים יז, יא): "על פי התורה אשר יורוך", ולמדו 'גזירה-שוה' "התורה" - "התורה" - מה להלן בשבעים ואחד, אף כאן בשבעים ואחד (שם עמ' ב).

ב. הגיעו לירושלים, בית דין הגדול מושיבין אותה ביניהן, ומאימין עליה⁶ שלא בפני בעלה⁷, ומפחידין אותה פחד גדול שלא תשתה. ואומרים לה: בתי, הרבה היין עושה⁸, הרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים רעים עושים. אל תגרמי לשם הגדול שנקתב בקדשה שימחה על המים. ואומרין לה: בתי, הרבה קדמוך⁹ ונשטפו, ואנשים גדולים ויקרים תקף יצרן עליהן ונכשלו. ומגידין לה מעשה יהודה ותמר פלתו¹⁰, ומעשה ראובן בפילגש אביו על פשטו¹¹, ומעשה אמנון ואחותו¹², כדי להקל עליה עד שתודה. ואם אמרה 'הן נטמאתי', או 'איני שותה'¹³ - יוצאה בלא כתובה והולכת לה.

(6) כדי שתודה ולא יצטרכו למחוק בגללה את השמות שבמגילתה. (7) מפני שלכה גס בו, ותתגבר ולא תודה. וכמבואר בסמוך ה"ו ('מעשה רוקח'). ולדעת בעל 'מרכבת המשנה' הטעם הוא, אולי תבוש להודות בפני הבעל. (8) "וגורם לנערה ילדה שתבוא לידי קלקול, ושמא אמת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא מזכיר: ירך תחילה ואחר-כך בטן (כי ירך התחילה בעבירה תחילה, ואחר-כך הבטן - סוטה ח:) - כשהמים בודקים אותה, דרך כניסתם לגוף, הבטן תחילה ואח"כ הירך. (27) שיאמרו לא עשו המים כסדר האלה, ואין פורענות זו על ידם (שם ט: וברש"י).

ח. וְאַחַר כֵּן מְבִיא מְגֵלָה שֶׁל עוֹר טְהוֹר²⁸, כְּמוֹ סֵפֶר תּוֹרָה²⁹, וְכוֹתֵב עָלֶיהָ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ³⁰, בְּדוֹי שְׂאִין בּוֹ קִנְיָנָתוֹם³¹, לְשִׁמָּה שֶׁל אִשָּׁה³², כְּמוֹ הַגֵּט. וְכוֹתֵב פֶּל הַדְּבָרִים שֶׁהַשְּׂבִיעַ אוֹתָהּ בִּהֶם³³ אוֹת פְּאוֹת מְלָה בְּמֵלָה, וְכוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם פְּקֻתָּבוֹ. וְאֵינוֹ פּוֹתֵב אֶמֶן³⁴.

(28) של בהמה טהורה, ובירושלמי סוטה פ"ב ה"ד, אמרו הטעם: שמה תאמר איני שוטה, ונמצא השם גנוז על עור של בהמה טמאה". (29) שאינו נכתב אלא על עור בהמה טהורה (פ"א מהל' תפילין ה"). וראה לקמן פ"ד ה"ח, שמגילת סוטה דינה כספר-תורה לכמה דברים, משום שנאמר (במדבר ה, כג): "וכתב את האלות האלה הכהן בספר". (30) שכן אמרו (יומא לז): הילני המלכה עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (ולא יצטרך להביא ספר-תורה לכתוב ממנו מגילת סוטה - רש"י שם). ושם (בעמ' ב') שנינו: "כשהוא כותב, רואה וכותב מה שכתוב בטבלא". ובתוספתא (סוטה פ"ב ה"א) אמרו: "ממנה רואה וכותב, לא חסר ולא יתר" - הרי שבלשון הקודש כותבה ('מעשה רב'). (31) חומצת נחושת, ונקראת בלועזית: "ויטריאלו", ומטבע הקנקנתום לחזק את הדיו שלא יוכלו למחקה, והתורה אמרה (במדבר שם): "וכתב . . ומחה" - כתב שהוא יכול להמחות, כמבואר לקמן פ"ד ה"ט. (32) כלומר: לשם אשה זו, שנאמר: "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" - שיהיו כל מעשיה לשמה (תוספתא גיטין פ"ב ה"י. וכן הוא במשנה, סוטה כ.). (33) בפיו, כאמור בהלכה הקודמת. (34) סוטה יז, א. שנאמר: "וכתב את האלות האלה", האלה - פרט לקבלת אמן, שאע"פ שכתוב בפרשה: "ואמרה האשה אמן אמן" אינו כותבה, אלא אומרת בפיה ומקבלת השבועה.

ט. וְאַחַר כֵּן מְבִיא כְּלֵי חַרְשׁ³⁵ שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה מֵעוֹלָם³⁶, וְלֹא יִרְאֶה כְּלֵי בְּלָה מְאֹרֶךְ הַזְּמַן³⁷. וְאֵם הַחֲזִירוֹ לִפְבֶּשֶׁן עַד שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ - כְּשֶׁר³⁸. וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ מִיַּם חֲצִי לֶגֶז³⁹ מִן הַכִּיּוֹר⁴⁰. וּבְחֲצֵי לֶג שְׁהִיָּה בְּמִקְדָּשׁ הִיָּה מוֹדְדוֹ⁴¹. וְנִכְנָס בּוֹ לְהִיכָל⁴².

(35) "במדה שאדם מודד בה מודדים לו . . . היא השקתו יין משובח בכוסות משובחים, לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרש" פחותה ומגונה שבכוסות (סוטה ט. וברש"י). (36) למד 'גזירה שוה' מכלי חרס האמור במצורע (ויקרא יד, ה) "אל כלי חרש על מים חיים", מה שם חרס שלא נעשה בו מלאכה, כעין מים חיים שלא נעשה בהם מלאכה, אף כלי חרס האמור כאן (במדבר ה, יז), שלא נעשה בו מלאכה (סוטה טו:). (37) שם בגמרא: "אמר רבא, לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו, אבל נתאכמו פניו -

(17) [זוהי ההעמדה השניה שבפרשת סוטה (במדבר שם, יח) "והעמיד הכהן את האשה לפני ה'", שהיא כלפי חוץ, באסקופת שער ניקנור, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' מחוסרי כפרה ה"ב, ואילו העמדה ראשונה - לפניו מן השער כלפי העזרה]. ויש להעיר שבתוספתא סוטה פ"א ה"ג, שנינו: "היא עומדת מבפנים, והכהן עומד מבחוץ, שנאמר והעמיד הכהן את האשה לפני ה' - האשה לפני ה', ואין הכהן לפני ה'" (18) סוטה ח, א. שנאמר בה "לפני ה'" - והוא הפתח שבו דרך כניסה ויציאה לכל באי העזרה (רש"י). (19) כדי לכערה ולנוולה (שם עמ' ב). וראה בסמוך ה"א.

ה. וּמְקַבְּצִין עָלֶיהָ קְבוּץ גָּדוֹל שֶׁל נָשִׁים; שֶׁפֶל הַנָּשִׁים הַנִּמְצָאוֹת שָׁם חִיבוֹת לְרֵאוֹתָהּ, שְׁנֵאמַר: וְנוֹסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָהּ כְּזִמְתָּנָהּ. וְכָל אִישׁ שִׁיחַפֵּץ לְבוֹא לְרֵאוֹתָהּ - יָבֹא וְיִרְאֶהָ²⁰. וְהִיא עוֹמֶדֶת בְּיַמֶּינָהּ בְּלֹא רְדִידָה²¹ וּבְלֹא מְטַפַּחַת, אֲלֵא בְּבִגְדֶיהָ וְכִפָּה שֶׁעַל רֹאשָׁהּ, כְּמוֹ שֶׁהָאִשָּׁה בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ.

(20) אנשים - רשות, ונשים - חובה (שם). (21) צעיף, "החופה את כל גופה כמו טלית (לשון רבינו לעיל ה' אישות פ"ג ה"א, וראה שם פ"ד ה"ב). וכן הכתוב אומר (שיר השירים ה, ז): "נשאו את רדידי מעלי".

ו. וְאֵין מְנִיחִין שָׁם לֹא עֲבָדֶיהָ וְלֹא שִׁפְחוֹתֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְפַרֵת אוֹתָן וְדַעְתָּהּ מִתְּלִשְׁבֶת בָּהֶן²².

(22) כן הוא במשנה בסוטה ז, ב. וכן פירש"י (שם): "כשאדם רואה בני ביתו, דעתו מתגברת עליו ולא תירא ולא תודה".

ז. וְאַחַר כֵּן מְשַׁבְּיעָה הַכֹּהֵן בְּלִשׁוֹן שֶׁהִיא מְפַרֵת, וּמוֹדִיעָה בְּלִשׁוֹנָהּ²³ שֶׁלֹּא גָרַם לָהּ אֲלֵא קְנִי וּסְתִירָה שֶׁקָּנָא לָהּ בְּעֵלָה וְנִסְתָּרָה. וְאוֹמֵר לָהּ בְּלִשׁוֹן שִׁמְפָרַת: אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתָּךְ, וְאִם לֹא שָׁטִית טְמֵאָה פִּתַח אִישׁךְ - הִנְקִי מִמִּי הַמָּרִים הַמְּאֹרְרִים הָאֵלֶּה. וְאֵת פִּי שָׁטִית טְמֵאָה פִּתַח אִישׁךְ, וְכִי נִטְמָאת, וְיִתֵּן אִישׁ בְּךָ אֶת שִׁכְבְּתוֹ מִבְּלַעֲדֵי אִישׁךְ - יִתֵּן יְיָ אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וְלִשְׁבַעַת בְּתוֹךְ עַמְּךָ, בְּתֵת יְיָ אֶת יָרְכָךְ נוֹפֶלֶת וְאֵת בִּטְנְךָ צָבָה. וּבָאוּ הַמִּים הַמְּאֹרְרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲיָךְ לְצַבּוֹת בְּטוֹן וְלִנְפִיל יָרֶךְ²⁴. וְהִיא אוֹמֶרֶת אֶמֶן אֶמֶן²⁵ בְּלִשׁוֹן שִׁמְפָרַת. וּמוֹדִיעָה שֶׁהַבְּטָן הִיא תִּלְקָה תַּחֲלָה וְהִירָךְ בְּסוֹף²⁶, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לְעֵז עַל הַמִּים²⁷.

(23) סוטה לב, ב. שנאמר (במדבר ה, יט): "ואמר אל האשה" - בכל לשון שהוא אומר, "אל האשה - משמע דברים הנכנסים בלבה, שתהא מכרת בלשון" (רש"י). (24) כל זה במס' סוטה יז, א. "שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו" (הל' שבועות פ"ב ה"א). ראה מס' שבועות לו, א. (26) אע"פ שבלשון ההשבעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבכדי לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה "שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים" והרי אין חילול הקודש גדול יותר ממחיקת שמו של הקב"ה (בידים), ובכ"ז ציוותה תורה למוחקו. ועוד במקום שמדובר באשה שהתנהגותה היא היפך הצניעות שהרי נסתרה גם אחר התראת הבעל, כי זהו השכר שנתן הקב"ה לישראל על שוויתר אאע"ה על עניניו הרוחניים ועזב גילוי השכינה כדי לדאוג לאורחים, כך ממש הקב"ה "מוותר" על קדושת שמו למען השלום שבין איש לאשתו.

(לקו"ש חלק כה, עמ' 79 ואילך
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

43) ברצפת ההיכל. (44) לאחזה בה להגביה הטבלה משאר הרצפה שהיא כולה אבני שיש. (45) שיעור עפר שיהא נראה וניכר על פני המים, ולא יהא נבלע בתוכם (סוטה, שם). (46) צמח בר ועליו מרים, ונוכר בתורה (דברים כט, יז). (47) סוטה כ, א. (48) סוטה יח, א. וכ, ב. (49) שם יט, ב.

יא. וְאַחַר כֵּן פָּהּ אֶחָד בָּא אֵלֶיהָ מִפְּהֵי הַעֲזָרָה⁵⁰, וְאוּחֶז בְּבִגְדֶיהָ מִפְּנֵי פְּנֵיהָ, וְקוֹרֵעַ עַד שֶׁהוּא מְגַלֵּה אֶת לְבָהּ, וּמְגַלֵּה שְׁעָרָה וְסוֹתֵר מִחֻלְפוֹת רֵאשָׁה⁵¹, כְּדֵי לְנַוְלָהּ. וּמְבִיא חֶבֶל מִצְרִי⁵², כְּדֵי לְהַזְפִּירָה מַעֲשֵׂה מִצְרִים⁵³ שֶׁעָשָׂתָה. וְאִם לֹא מִצְאוּ מִצְרִי - מְבִיא חֶבֶל מִכָּל מְקוֹם. וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדְּיָדֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְלוּ הַבְּגָדִים וְנִמְצְאוּ עֲרֻמָּה, שֶׁהָרִי נִקְרָעוּ⁵⁴.

50) ובתוספתא (סוטה פ"א ה"ה) שנינו: "כהנים מטילים בנייהם גורלות, כל מי שעלה גורלו, אפילו כהן גדול - יצא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה" שלא יחשדו בכהן, שקפץ להשקותה כדי לראות שערה ולבה ('חסדי דוד', שם). (51) סוטה ז, א. ושם ח, א: "ופרע את ראש האשה - מלמד שהכהן סותר את שערה", מרבה בגלויה, שותר את קליעתה, ופרע - לשון גילוי הוא (רש"י). (52) עשוי מסיב הגדל סביב הדקל וכוונתו עליו (רש"י שם ז:). (53) השטופים בזנות ('ירושלמי' שם פ"א ה"ו). וכן הכתוב אומר בפרשת העריות (ויקרא יח, ג): "כמעשה ארץ מצרים . . . לא תעשו". (54) סוטה, שם.

יב. וְאַחַר כֵּן מְבִיא עֶשְׂרוֹן⁵⁵ קֶמַח שְׁעוּרִים⁵⁶ מְשֻׁל בְּעֵל⁵⁷ וְנוֹתְנוּ בְּכַפִּיפָה מִצְרִית⁵⁸. וְהַחֶבֶל וְהַכַּפִּיפָה בְּאֵין מְשֻׁרֵי הַלְשָׁפָה⁵⁹. וְנוֹתְנוּ לְיָדֶיהָ כְּדֵי לְיַגְעָהּ⁶⁰.

55) עשירית האיפה (במדבר ה, טו) והיא העומר, שהוא שני קבים פחות חומש, שהם "כמו ארבעים ושלש ביצים בינוניות וחומש ביצה" (הל' בכורים פ"ו ה"ט"ו-טז). וראה הל' מעשה הקרבנות פ"ב ה"ז). (56) "כשם שמעשיה מעשה בהמה (שהפקירה עצמה למי שאינו בזוגה, רש"י), כך קרבנה מאכל בהמה" (סוטה טו:). (57) שנאמר (במדבר ה, טו) "והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה". ואמרו ב'ירושלמי' (סוטה

פסולין". ומפרשה רבינו בכלי חדש, ודלא כפירש"י (כסף-משנה). (38) [בעייתו של רבא, שם. וסובר רבינו כי נפשטה שם בסוף הסוגיא, וכן נראה מדבריו בפ"א מהל' טומאת צרעת ה"א, וע"י כסף-משנה ולחם-משנה]. (39) לוג הוא מדה ממדות הלח (ויקרא יד, י) המכיל נפח שש ביצים בינוניות, וחצי ממנו - שלש ביצים. (40) שהיה במקדש, ובו מים לרחיצת ידיהם ורגליהם של הכהנים (שמות ל, יח-יט), ובסוטה נאמר (במדבר ה, יז): "ולקח הכהן מים קדושים" - "אין קדושים אלא שנתקדשו בכלי - אלו מי כוור" (ספרי' במדבר שם). (41) מנחות פח, א. (42) משנה, סוטה שם.

י. וּמְקוֹם הָיָה שָׁם⁴³ אִמָּה עַל אִמָּה לְיָמִין הַנֶּכְסִים, וְבו טַבְּלָא שֶׁל שְׁלֹשׁ וְטַבְּעַת קְבוּעָה בָּהּ⁴⁴. מְגַבִּיִּה הַטַּבְּלָא וְלוֹקַח עֶפְר מִקְרָע הַמְשָׁפָן, וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּרְאָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם⁴⁵. וְנוֹתֵן לְתוֹכָן דְּבָר מַר, כְּגוֹן לְעֵנָה⁴⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: מִי הַמְרִים⁴⁷. וּמוֹחֵק לְתוֹכָן הַמְגַלָּה לְשִׁמְהָ⁴⁸. וְיִמְחַק יָפָה יָפָה, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאַר בְּמַגְלָה רֵשֶׁם הַנֶּפֶר כְּלָל⁴⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... ולקח עפר מקרע המשפן כו".

הנה במאמר חז"ל "בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר, זכו בניו לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה", יש לפרש שאינו מיוסד רק על דמיון המילים "עפר ואפר" אלא שיש תוכן פנימי משותף בין עבודת אברהם אבינו בבחינת "עפר ואפר" ובין המצוות בהן זכו בניו - "אפר פרה ועפר סוטה" שהוא שכר הבא מאת הקב"ה באופן של מידה כנגד מידה.

במידת החסד שתי דרגות, חסד הבא מהרגש של גדולה, וחסד הבא מענווה ושפלות. חסד הבא מאדם עשיר וגדול כמלך, נגרם דרך כלל מהרגשת גדולתו המביאתו לנדיבות בהרחבה, אבל החסד דאברהם קשור עם ביטול ושפלות - "אנכי עפר ואפר". לכן, מידת החסד של אברהם היא גם בגופו ממש והי' מסכן עצמו במלחמה עם מלכים גיבורים למען פדיון שבויים, ולא רק את גופו, אלא גם את עניניו הרוחניים, ובשביל הכנסת אורחים אמר לקב"ה "להמתין לו עד שירויח ויכניס את האורחים". בזכות הנהגה זו זכו ישראל לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה, שתוכנן הוא ויתור הנותן לטובת האחר.

הדין בהזאת אפר פרה אדומה הוא ש"כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף" טמאים. במצוה זו נדרש הכהן שענינו קדושה וטהרה עם עבודת המקדש, לרדת ממדרגתו ולהיטמא - דבר המונע ממנו עבודה במקדש - כדי להביא טהרה ליהודי אחר. גם בעפר סוטה מצינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ב, ה"א): "והביא את קרבנה עליה - בעלה". וכן הוא בנגעים פי"ד מ"ב (וכן נראה במשנה, סוטה כג). (58) סל עשוי מנצרי דקל, מהורדים הגדלים סביבות הדקל (סוטה יד. וברש"י). (59) "ירושלמי" סוטה פ"א ה"ו. שירי הלשכה - כשגובים השקלים בכל שנה מכל ישראל "היו מניחים אותם בלשכה אחת מן הלשכות במקדש . . . וממלאים מכל השקלים שיתקבצו שם שלש קופות גדולות . . . והשאר מניחים אותו בלשכה. . . . וזה שישאר שם יתר על מה שיש בקופות - הוא הנקרא שירי הלשכה" (לשון רבינו בפ"א מהל' שקלים ה"ד). (60) שתודה ולא תיבדק, מאחר שלא יקריבו מנחתה, כי אפילו לאחר ששתתה אם לא יקריבו מנחתה לא תיבדק (סוטה יד). שהרי קראה התורה מנחה זו בשם "מזכרת עון" (במדבר שם טו), כמבואר שם כ, ב.

יג. ואחר כך לוקח המנחה מן הפפיפה ונותנה לכלי שרת⁶¹, ואינו נותן עליה שמן ולא לבונה⁶². ואם נתן - לוקח על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה⁶³. שנאמר: לא יצק עליה⁶⁴ שמן ולא יתן עליה⁶⁵ לבונה.

(61) כלי קודש, שמשרתים בו במקדש. וכל כלי השרת היו מכסף או מזהב, ומותר לעשותם משאר מיני מתכת (פ"א מהל' כלי המקדש ה"ג). (62) בניגוד לשאר מנחות שנותן עליהן שמן ולבונה, והכל כדי "שלא יהא קרבנה מהודר, שהשמן קרוי אור, והיא עשתה בחושך, והאמהות נקראות: "לבונה" והיא פירשה מדרכיהן" (רש"י לתורה ע"פ מדרש תנחומא פ' נשא אות ג) וה'חנינוך' (מצוה סו) אומר: השמן הוא עליון כל כל המשקים שהוא צף על כולם, והסוטה שקלקלה מעשיה וכו', אין ראוי להדר קרבנה בשמן, הנכון לגדולה למשוח בו המלכים והכהנים הגדולים. (63) הרי שני לאוין נפרדים, וראה ב'ספר המצוות' לרבינו לא-תעשה קה, שמביא בשם מכילתא: "לא יצוק עליו שמן . . . מגיד שהן שתי אזהרות". והוא ב'ספרי' זוטא, פרשה נשא. (64) כן הוא בכ"י תימן. ובדפוסים שלפנינו, בטעות: "עליה". (65) כן הוא בכ"י תימן ובדפוס רומי. ובדפוסים שלפנינו, בטעות: "עליה".

יד. ובכל זמן שפורע ראשה ונותן העשורון על גדיה יהיו המים בכלי ביד הכהן, וינראה אותה את המים⁶⁶; שנאמר: ויביד הכהן יהיו מי המרים המאריים.

(66) "כדי להטיל אימה עליה" (במדבר רבה פ"ט, לג).

טו. ואחר כך משקה אותה. ואחר שתשתה לוקח כלי שרת שבו המנחה ונותנו על גדיה⁶⁷. וכהן מניח ידו תחתיה⁶⁸ ומניפה⁶⁹ במזרח, כשאר כל התנופות⁷⁰, מוליך ומביא⁷¹ מעלה ומוריד⁷². ואחר כך מגיש המנחה⁷³ לקרן דרומית מערבית של מזבח⁷⁴, כשאר מנחות של יחיד⁷⁵, וקומץ, ומקטיר הקומץ, והשאר נאכל לפניהם⁷⁶.

טז. אם טהורה היא - יוצאת והולכת לה, והרי היא מתרת לבעלה. ואם טמאה היא⁷⁷ - מיד פנייה מוריקות, ועיניה בולטות, והיא מתמלאת גידין גדיין⁷⁸. והן⁷⁹ אומרים: הוציאוה (הוציאוה), פדי שלא תפרש נדה⁸⁰, והנדות מטמאות עזרת נשים⁸¹. והן מוציאים אותה מעזרת נשים שהיא עומדת בה. ובטנה צבה בתחלה⁸², ואחר כך תפל ירכה ותמות⁸³.

(77) לאחר הקרכת מנחתה על המזבח. (78) מתוך שבשרה נפוח, נראית כמלאה גידים (סוטה כ. במשנה וברש"י שם). (79) הנוכחים שם. (80) מחמת פחד מות, שהפחד הפתאומי מרפה הדמים ופותח המקור (סוטה כ:). (81) כלים פ"א מ"ח. אבל מחמת טומאת מת - אין אנו חוששים, שהרי מותר להכניס מת לעזרת נשים שהיא מחנה ליה והיא בכלל הבית (פ"ז מהל' בית הבחירה ה"ז), ושער ניקור - דינו כמחנה ליה (שם ה"א). (82) כי המים בודקים אותה לפי סדר כניסתם לגוף, וכן הכתוב אומר (במדבר ה, כב): "ובאו המים . . . במעין, לצבות בטן ולנפיל ירך". וראה למעלה ה"ז, ובהערה כה שם. (83) ראה בסמוך ה"כ.

יז. באותה שעה שתמות היא, ימות הנואף⁸⁴ שהשקה על ידו בכל מקום שהוא, ויארעו לו מארעות שארעו לה לצבות בטן ולנפיל ירך. וכל זה, אם לא בא בעלה ביאה אסורה מעולם; אבל אם בעל בעילה של אסור - אין המים בודקים את אשתו, כמו שבארנו⁸⁵.

(84) סוטה כז, ב במשנה. (85) לעיל פ"ב ה"ח.

יח. ואם עבר והשקה את אשתו - הרי זה מוסף על חטאתו פשע, שגנרם לשם המפרש שימחה במים לבטלה, ומוציא לעז על מי סוטה, שאשתו אומרת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החללים האלה, ומפני שלא זינתה ברצון ולא נתייסרה כדרך כל הסוטות - אלא מתירים אותה, מפני שחללים אלו אינם סימן שזינתה, ומספק אין אנו יכולים לאסרה על בעלה (משנה-למלך להלן הכ"ד, עיי"ש). (98) בניגוד לחללים הנ"ל, שאינם סימן ברור שזינתה באונס - אם צבתה בטנה, הרי זה ברור שזינתה ואסורה.

כב. סוטה ששפתה והיתה טהורה 99 - הרי זו מתחזקת ופניה מזהירות. ואם היה בה חלי - יסור. ותתעבר ותלד זכר. ואם היה זרפה לילד בקשי - תלד במהרה. היה זרפה לילד נקבות - תלד זכרים¹⁰⁰.

99) גמורה. ללא כל תליה באיזו זכות שהיא, או מפני שלא היה בעלה מנוקה מעוון. (100) שם. ובירושלמי (סוטה פ"ג ה"ד) אמרו: "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא - וכי אין אנו יודעים שאם לא נטמאה טהורה היא? אלא סוף המקום פורע בה תחת ניוולה. . . יולדת בצער, יולדת בריוח" וכו'. ובתרגום יונתן (במדבר ה, כח) נאמר: "ואין לא אסתאבת אנתא. . . ותיפוק זכיא - נזיזה מנהר" כלומר, תצא בפנים מזהירות.

כג. באו עדי טמאה אחר ששפתה - הרי זו תצא בלא כתבה ואסורה לבעלה, ואפלו לא ארע לה דבר מדברים אלו; מפני שאין המים בודקין אלא מי שאין לה עדים שמודיעין זנותה¹⁰¹. ועוד, שטמא בעלה אינו מנקה מעוון, לפיכך לא בודקו המים את אשתו¹⁰². אכל אם בא עד אחד והעיד שהיתה טמאה - אינה אסורה¹⁰³, ותשוב תחת בעלה, שהרי שפתה¹⁰⁴.

101) שנאמר (במדבר ה, יג): "ועד אין בה" - שאין מי שידע בה, אז המים בודקים אותה (סוטה ו). (102) ראה למעלה פ"ב ה"ח. (103) שעד אחד אינו נאמן לאסרה על בעלה. (104) ולא נבדקה, אבל אילו בא העד לפני ששתתה, היתה אסורה לבעלה ואינה שותה, כמבואר לעיל פ"א ה"ד.

כד. אשה שזינתה באנס או בשגגה¹⁰⁵, או שפא עליה זה שקנא לה עמו דרך איברים¹⁰⁶ - אין המים בודקין אותה. שנאמר: והיא לא נתפשה - פרט לאנוסה, שהרי נתפשה בחזקה¹⁰⁷. ותמעל מעל באישה - פרט לשוגגת¹⁰⁸. ושכב איש אותה שכבת זרע - פרט לבא עליה דרך איברין¹⁰⁹.

105) כגון שאמרו לה מת בעלך, ואחרי שזינתה נתברר שהוא חי (רש"י סוטה לב:). או שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה הוחלפו של זה לזה (יבמות לג:). ובאשת ישראל, המדובר כאן, שהיא מותרת לבעלה אם זינתה באונס או בשגגה. (106) שוכב עמה בפריצות בקירוב בשר (רש"י סוטה כו:). (107) כתובות נא, ב.

לאחרות שזינתה ולא בודקו בה המים, והיא לא תדע שמעשי הבעל גרמו שלא בודקו בה.

ט. לפיכך⁸⁶, משרבו המנאפים בגלוי בבית שני, בטלו הסנהדרין⁸⁷ את מי המרים, וסמכו על הכתוב בקבלה: לא אפקוד על בנותיכם פי תזנינה⁸⁸ וגו'.

86) הואיל ואין המים בודקים אותה כשארין הבעל מנוקה מעוון. (87) סוטה מז, א במשנה. "ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקין" (שם). (88) ומפרש רש"י (שם): "לא אפקוד על ניאוף נשותיכם לבדקן, ומפני מה? על בנותיכם כי תזנינה (שאפילו אם בניו ובנותיו נואפים, אין המים בודקים אותם, כמבואר שם מז: ועוד כי הם עם הזונות יפרדו, הם עצמם (הבעלים) נואפים כפרדים הללו", וכתב הרמב"ן (במדבר ה, כ): "ואין הכתוב אומר, שתהיינה הנשים הנואפות פטורות מן העוון בעבור שבעליהן נואפים, רק שלא יעשה בהן הנס הגדול הזה, שהוא נעשה לכבודם ולהיותם עם קדוש, והם לא יבינו בטובה הזאת ולא יחפצו בה. וזה אמר הכתוב (הושע ד, יד): "ועם לא יבין ילבט", כלומר ילכד בסכלותו".

כ. סוטה שיש לה זכות תלמוד תורה⁸⁹, אף על פי שאינה מצויה על תלמוד תורה⁹⁰ - הרי זו תולה⁹¹ לה, ואינה מתה לשעתה⁹², אלא נמוקת⁹³ והולכת, וחללים כבדים באין עליה, עד שתמות⁹⁴ אחר שנה או שנים או שלש, לפי זכותה⁹⁵. והיא מתה בצבית בטן ובנפילת איברין⁹⁶.

89) שמוליכה את בניה לתלמוד תורה או ממתנה לבעלה כשהלך חוץ לעיר לעסוק בתורה (סוטה כא:). (90) כמבואר בפ"א מהל' תלמוד תורה ה"א. (91) מאריך לה הזמן. (92) מיד. (93) מתנוונת. (94) סוטה כב, ב במשנה. (95) "יש זכות תולה שנה אחת. . . יש זכות תולה ג' שנים" (שם כ. במשנה). ובירושלמי (שם פ"ג, ה"ד) אמרו: "שנה אחת - מנכוכדנצר, שכתוב בו (דניאל ד, כד-כו: וחטיך בצדקה פרוק. . . הן תהוי ארכא לשלותך. . . לקצת ירחין תרי עשר; שתי שנים - מאמנון, שנאמר בו (שמואל-ב, יג, כג-כח): והי לשנתיים ימים. . . הכו את אמנון והמיתם אותו, וכל אותן שתי שנים היה עוסק בתורה: שלש שנים - מאחאב, שנאמר בו (מלכים-א, כב, א): וישבו שלש שנים אין מלחמה בין ארם ובין ישראל. כל אותן שלש שנים היה עוסק במצוות" (לפי גירסת הפני משה, שם). (96) שם כב, ב במשנה.

כא. סוטה ששפתה מי המרים ולא מתה מיד - הרי היא מתרת לבעלה, ואפלו היה בהן. ואף על פי שהתחילו החללים לבוא עליה וחלו שאר איבריה - הואיל ולא צבתה בטנה ולא התחיל ירקה לנפל, הרי זו מתרת⁹⁷. אכל משהתחיל בטנה לעבות וירקה לנפל - הרי זו אסורה ודאית⁹⁸.

97) ואין אומרים: ודאי זינתה באונס, ולפיכך באו עליה כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לה המים לכל הדברים הלא טובים הכתובים בפרשה].
 (10) כיוון שאמרה איני שותה והיא בריאה הרי זו כאמרה:
 "טמאה אני" ואין צריכים עוד לבדוקה. שהרי בדוקה
 ועומדת היא.

ד. אָמְרָה 'אֵינִי שׁוֹתָה' קִדְּם שְׁתַּמְחֵק הַמְּגֵלָה¹¹ - הֲרִי
 מְגֵלָתָה נִגְנָזת¹², וְאֵינָה פֹשְׁרָה לְהִשְׁקוֹת בָּהּ סוּטָה
 אַחֲרֶיהָ¹³, וּמִנְחָתָה מִתְפַּזֶּזֶת עַל הַדֶּשֶׁן¹⁴. וְאִם אָמְרָה
 'אֵינִי שׁוֹתָה' אַחֲרֵי שְׁנִמְחָקָה הַמְּגֵלָה¹⁵ - מְעַרְעְרִין¹⁶
 אוֹתָהּ וּמְשַׁקֵּין אוֹתָהּ בְּעַל פְּרָחָהּ.

(11) במים המרים. (12) כל כתבי הקודש שאינם ראויים
 לקרוא בהם נגנזים, שלא יתבזו. (13) שהרי לא נכתבה
 לשם זו. (14) מקום היה בעזרה, ששרפו בו קדשי קדשים
 שנפסלו ואף זו נתקדשה כבר בכלי שרת. ודינה להשרף שם.
 "מתפזרת", היינו נשרפת. (15) וגרמה שיימחק שם שמים
 על ידה. (16) מהממים ומכריחים אותה. ערעור - לשון
 בלבול ותימהון. כי אולי טהורה היא ומחמת פחד היא יראָה
 לשותה. ורש"י מפרש: מערערים - "כלומר, פותחים פיה
 שלא בטובתה ושופכים המים לתוך גרונה".

ה. וּמֵאֵימִין עָלֶיהָ שְׁתַּשְׁתָּהּ, וְאוֹמְרִין לָהּ: בְּתִי, אִם
 בְּרוּר לָךְ הַדְּבָר שֶׁטְהוּרָה אַתְּ - עֲמְדִי עַל בְּרִיךְ¹⁷
 וְשִׁתִּי וְאֵל תִּפְחָדִי. לְפִי שְׁאִין הַמַּיִם דּוֹמִין אֶלָּא
 לְסֵם¹⁸ יָבֵשׁ מִנַּח עַל בֶּשֶׂר חַי: יֵשׁ שָׁם מָכָה -
 מִחֻלְחָל¹⁹ יוֹרֵד, אִין שָׁם מָכָה - אֵינּוּ עוֹשֶׂה כְּלוּם²⁰.

(17) ודאותך, ורש"י מפרש: נקיותך. (18) עשב מרפא.
 (19) חודר. (20) וכל זה "אומרים לה - כדי להתירה
 לבעלה, שלא תירא מן המים ותאמר טמאה אני, והיא
 טהורה, ותוציא לעז על עצמה ועל בניה".

ו. אָמְרָה 'טְמָאָה אֲנִי', אָף עַל פִּי שְׁנִמְחָקָה הַמְּגֵלָה
 - הַמַּיִם נִשְׁפָּכִין²¹, מִפְּנֵי שְׁאִין בָּהֶן קִדְּשָׁה²²,
 וּמִנְחָתָה מִתְפַּזֶּזֶת עַל הַדֶּשֶׁן²³.

(21) כיוון שאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא, ומים
 המרים לא ניתנו אלא לברר הספק. (22) "שאף על פי
 שנמחקה המגילה לתוכן, אין בהן משום קדושה שאין
 קדושתה אלא לברר את הספק". רוצה לאמר שאין בהם
 קדושה מצד שנמחקו בו השמות הקדושים, - והיה לנו
 להשוותם לספר תורה שבלה או שנפסל שהוא צריך גניזה
 - מכיוון שלכתחילה נכתבו השמות על מנת למחקם על
 המים, אין הם דומים לספר תורה שנכתב לקיום ושוב
 נמחק. וגם אין בהם קדושה לעניין מעילה אף על פי שהם
 מן הכיור - לפי שכל קדושתם אינה אלא לברר את הספק
 והרי נתברר, והרי זה ככל דבר שנעשה מצוותו שאין
 מועלים בו. (23) שאינה באה אלא להזכיר עוונה, וזו -
 עוונה זכור על פיה.

ז. מְגֵלַת סוּטָה שְׁפָתָהּ בְּלִילָה - פְּסוּלָה; שְׁנִמְחָקָה
 וְכָתַב וְגוֹמֵר, וְהִשְׁקָה וְגוֹ', וְהִקְרִיב וְגוֹ' - כָּשֵׁם
 שְׁקָרְבָנָה בַּיּוֹם²⁴, כִּף פְּתִיבַת הַמְּגֵלָה וְהִשְׁקִיתָהּ

וי'רושלמי' סוטה פ"ד ה"ד. וכן הוא בדברי רבינו למעלה
 פכ"ד מהל' אישות הי"ט. (108) ספרי זוטא' פרשת נשא
 ה, כז. וכן מבואר בסוטה כח, א. וזו לא מעלה, "שהשגגה
 צד אונס יש בה" (לשון רבינו לעיל פכ"ד מהל' אישות
 ה"כ). אבל זינתה שסברה מותר לזנות, הרי זו כמזידה
 ואסורה לבעלה (שו"ע אה"ע"ז סי' קעח ס"ג). ובביאור
 הגר"א שם, אע"פ שלא מעלה במקום (= בהקב"ה), מעלה
 באישה. שלא נאמר בתורה: ומעלה מעל בה' אלא באישה.
 וראה למעלה הל' אישות שם הי"ט והערה צ. (109) סוטה
 כז, ב. ואף-על-פי שהבעל מקפיד על זה, לא נאסרה עליו
 בזה (שם). והעיר בעל ה'משנה למלך' כאן בדברי רבינו:
 מה משמיע לנו רבינו שכל אלו אין המים בודקין אותן, הלא
 פשוט הוא הדבר שהרי כל אלו מתורות לבעליהן.

~ יום שישי ט"ו סיון ~

פָּרָק רְבִיעִי

(1) ביאר בו רבינו דיני השקאת הסוטה, דיני כתיבת המגילה
 ומחיקתה, ואם אמרה אחרי שנמחקה המגילה טמאה אני,
 נשפכו המים, לנו הלילה, הקדים עפר למים או לא היה עפר
 בהיכל, מנחת סוטה.

א. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאֶדָר נִפְגֵּין בֵּית דִּין לְצַרְכֵי
 הַרְבִּים², וּבּוֹדְקִין עַל הָרְאוּיָה לְשִׁתּוֹת לְהִשְׁקוֹתָהּ³,
 וְעַל הָרְאוּיָה לְקַנָּא לָהּ⁴ וְלְהוֹצִיאָהּ בְּלֹא כְּתָבָהּ⁵.
 וּבְכָל זְמַן מְשַׁקֵּין אֶת הַסּוּטוֹת⁶.

(2) כל צרכי צבור אם היו תלויים, ועדיין לא הסתדרו, בית
 דין מזדרז להשלימם מאותו יום והלאה שהוא קרוב לסוף
 שנת תורה הנגמרת בסוף חודש אדר ובוודאי מי שהזדרזו
 והקדים לעשות לפני זמן זה הרי זה משובח. (3) הואיל
 ובזמן זה שוקד בית הדין על תקנת הצבור כגון תיקון
 חרובות וציון קברות שהם צרכי רבים, הוא נפנה גם לצרכים
 אלו. (4) להתרות בה, שלא יתסתר עם פלוני, כגון מי
 שנתחרש בעלה והעם מרנן אחריה. (5) אבל אין בית דין
 יכול להשקותה. (6) כלומר, באותו זמן מצויה בית דין
 להזדרז ביותר על ביצוע השקאתה, אם לא השקוה עד כה,
 אבל ההשקאה עצמה קיימת בכל ימות השנה.

ב. וְאִין מְשַׁקֵּין אֶת הַסּוּטָה אֶלָּא בַּיּוֹם. וְכָל הַיּוֹם
 פֹּשְׁרָה לְהִשְׁקוֹת סוּטָה⁷. וְאִין מְשַׁקֵּין שְׁתֵּי סוּטוֹת
 כְּאַחַת, שְׁנִמְחָקָה וְהַעֲמִיד אוֹתָהּ הַפְּהֵן⁸.

(7) אף על פי שזריזים מקדימים למצוה - כל היום כשר לכך,
 מעלות השחר עד צאת הכוכבים. (8) ובנדרים עג. "שנאמר
 והשקה - אותה לבדה".

ג. סוּטָה שְׁאָמְרָה 'אֵינִי שׁוֹתָה' מְחַמַּת יְרָאָה וְפָחַד
 שְׁיֵשׁ לָהּ⁹ - יְכוּלָה לְחַזֵּר וְלִוְמַר 'הֲרִינִי שׁוֹתָה'; אֶבְל
 אָמְרָה 'אֵינִי שׁוֹתָה' וְהִיא בְּרִיאָה וְאֵינָה יְרָאָה וְלֹא
 פּוֹחַדָת - אֵינָה יְכוּלָה לְחַזֵּר וְלִוְמַר 'הֲנִנִּי שׁוֹתָה'¹⁰.

(9) שמה יבדוקה המים ואפילו[=אם] היא טהורה [=יגרמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגלה אחרת ומביא מים אחרים⁴⁵. נשפכו ונשתפר מהן - לא ישקה את השאר⁴⁶, ואם השקה - פשר⁴⁷.

39) שבשעת המחיקה התכוון לשם סוטה אחרת, והפסוק אומר: ועשה לה הכהן, שיהיו כל מעשיה לשמה. 40) שאין המחיקה ניכרת במים שהיא לשמה. 41) אף על פי שהמחיקה הייתה ניכרת בשעת נתינת המגילה לכוס כל אחת לשמה. 42) שהרי נתערבו לבסוף ובשעת השתייה אין החלקים ניכרים של מי הם. 43) בעיני שלא נפשטה, ומספק אין אנו מחייבים לכתוב מגילה שנייה ולמחוק שם שמים שנית, ואנו אומרים "יש בריירה", כאילו הוברר הדבר אחרי חלוקת המים לשני כוסות - שכל אחת שתתה את חלקה הראוי לה. 44) ולא נשאר מהם כלום. 45) ואין אומרים לא נמחוק בגללה שם שמים שתי פעמים. 46) כי לכתחילה עליה לשותות את כל מי מחיקת המגילה כולה. 47) בעיני שלא נפשטה ומספק אין אנו מחייבים לכתוב לה מגילה שנית ולמחוק לה שם שמים פעם שנייה.

יב. מי סוטה שלנו⁴⁸ - נפסלין בלינה⁴⁹. הקדים עפר למים - פסולה⁵⁰. לא היה שם עפר בהיכל - מביא עפר מבחוץ ומניחו בהיכל⁵¹, ולוקח ממנו ונותן על פני המים⁵². ואינו מביא אפר⁵³, אכל מביא רקבובית⁵⁴ שהיא כעפר.

48) שעבר עליהם הלילה מאז שאיבתם מן הכיור ועד להשקאה. 49) הואיל ונתקדשו בכלי שרת, שהרי בחצי לוג שבמקדש היה מודד וגם נתקדשו בכיור, וכלי שרת מקדשים להיפסל בלינה. 50) שנאמר: "ומן העפר... יקח הכהן ונתן אל המים" - המים תחילה ואחר כך נתינת העפר אל המים. 51) על קרקע ההיכל. 52) שלא נאמר בתורה: ומקרקע המשכן יקח, אלא: "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן", לא הקפיד הכתוב אלא שיהא העפר מונח על קרקעית המשכן שעה אחת, אבל אם יכניס עפר מבחוץ להיכל ולא יתנונו על גבי הקרקע - אינו כשר להשקאה. 53) שאין האפר נקרא עפר. ואף על פי שלענין כיסוי הדם גם האפר נחשב כעפר ומכסים בו - בסוטה נתמעט אפר משום שנאמר בה: "בקרקע המשכן" - שיהא דומה לקרקע. 54) ירק רקוב.

יג. ולא יחפר בקרדום בהיכל ויוציא עפר, שנאמר: אשר יהיה בקרקע המשכן⁵⁵. ואם חפר והוציא עפר - פשר.

55) לא הקפיד הכתוב אלא שיהיה על קרקע המשכן, שהרי לא נאמר: ומקרקע המשכן יקח.

יד. הקריב את מנחתה ואחר כך השקה - פשרה. נטמאת מנחתה קדם שניחנה בכלי שרת⁵⁶ - הרי זו תפדה, ככל המנחות שנטמאו קדם שיתקדשו בכלי שרת, ויביאו מנחה אחרת⁵⁷. נטמאת המנחה אחר שקדשה בכלי שרת⁵⁸ - הרי זו תשרף. וכן אם אמרה טמאה אני קדם שתקמין המנחה⁵⁹, או שאמרה

ביום²⁵. כתבה למפרע²⁶ - פסולה; שנאמר: האלה - על הסדר²⁷. כתבה קדם שתקבל עליה השבועה - פסולה; שנאמר: והשביע וכתב.

24) שאין קרבן קרב בלילה. 25) בסוטה יז: למדוה מפסוק אחר: "נאמר כאן: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ונאמר להלן: על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט, מה המשפט ביום אף מגילת סוטה ביום". 26) בסדר הפוך, הקדים לכתוב המאוחר ואחר לכתוב המוקדם. 27) כמו שהן כתובות בפרשה.

ח. כתבה אגרת²⁸ - פסולה; שנאמר: בספר²⁹. כתבה על שני דפיין³⁰ - פסולה; שנאמר: בספר - ספר אחד ולא שנים ושלשה. ואינו כותב לא על הנר³¹ ולא על הדפתרא³², אלא במגלת ספר³³; שנאמר: בספר. ואם כתבה על נר או דפתרא - פסולה³⁴.

28) שלא שירטט שורתיה. 29) והלכה היא: "שאינן כותבים ספר תורה... אלא בשרטוט". 30) כדפיין של ספר תורה העשויים עמודים. 31) של עשבים, שכותשים אותם עד שנעשה כמו עור. 32) עור שאינו מעובד כל צורכו, - מלוח וקמוח אבל אינו מעופץ בעפצים. 33) קלף מעובד כל צורכו. 34) כשם שאם כתבה איגרת פסולה מפני שאינה "ספר", כמו כן נייר ודיפתרא שאינם "ספר" - פסולים אפילו בדיעבד.

ט. ואם כתבה ישראל או כהן קטן - פסולה; שנאמר: וכתב הפהין³⁵. אינו כותבה לא בקומוס³⁶ ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שרשומו נפר ועומד³⁷, אלא בדין שאין בו קנקנתום; שנאמר: וכתב ומחה - כתב שהוא יכול להמחות. ואם כתב בדבר המתקיים - פסולה.

35) והקטן פסול שאין לו כוונה לכתוב לשמה, שהרי אינו בר דעת. 36) שרף האילן ומתיכו במים. 37) קיים, שאינו יכול להימחק.

י. נשאר במגלה רשם כתב נפר - פסולה, עד שימחק יפה יפה. כתב אות אחת ומחקה, וחזר וכתב אות שניה ומחקה, עד שהשלים - פסולה, עד שתהיה בלה פתובה³⁸.

38) שנאמר: "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" - עד שתהא כולה כאחד.

יא. כתבה שלא לשמה, או מחקה שלא לשמה³⁹ - פסולה. כתב שתי מגלות לשתי סוטות ומחקן לתוך פוס אחד⁴⁰, או לתוך שתי פוסות וערבן בכוס אחד⁴¹, והשקה לשתייהן - פסולה⁴², לפי שכל אחת מהן לא שתתה מגלתה. מחקן בשני פוסות וערבן, וחזר וחלקן לשני פוסות - לא ישקה אותן, ואם השקה - פשר⁴³. ואם נשפכו המים⁴⁴ - הרי זה כותב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו לְגַלְגַל עָלֶיהָ בְּלֶהָא, שְׁלֵא תִזְנֶה תַּחֲתָיו, וְשְׁלֵא תִזְנֶה אַחַר שְׂיַחְזִירָנָה אִם יִגְרַשׁ וְיַחְזִיר. לְפִיכָף, כְּשֶׁתִּזְנֶה לְהָא - מִים בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְיֹאָרְעוּ לָהּ אוֹתָן הַמְאָרְעוֹת.⁸¹ לְכֹף נֹאמֵר: אֲמֵן אֲמֵן - אֲמֵן מֵאִישׁ זֶה, אֲמֵן מֵאִישׁ אַחֵר; אֲמֵן נְשׂוּאָה, אֲמֵן אַרוּסָה; אֲמֵן לְשֹׁעֵבֵר, אֲמֵן לְהָא.

(71) לכלול, להטיל. (72) שלא קינא לה בו. (73) כלומר, אף על פי שהארוסה אינו משביעה, אבל כשמשביעה גם על זנות שאחר נישואין מוסיף הוא להשביעה על זנותה משנתארוסה, ואפילו לא קינא לה בהיותה ארוסה, ומכאן ל"גלגול שבועה מן התורה". (74) בזמן גירושיה. (75) שגררשה שזינתה מותרת לבעלה. (76) כשמשביעה לאחר כניסתה. (77) שמת בעלה הקודם ומצפה ליבם שייבמנה, שהרי שומרת יבם שזינתה מותרת ליבם. (78) כשהיה קיים [=חין]. (79) על היבם. (80) שאם זינתה אז, נאסרה עליו לעולם. (81) "לכשתטמא מים מערערים אותה ובודקים אותה" - חוזרים לה לתוך גרוונה כאדם הנחנק על ידי משקה נראה כעושה ערער.

יח. מִצֹּת חֲכָמִים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקִנְאוֹת⁸² לְנִשְׁיָהּ, שְׁנֹאמֵר: וְקִנְאָה אֶת אִשְׁתּוֹ⁸³. וְכָל הַמְקַנְאֵה אֶת אִשְׁתּוֹ, נִכְנָסָה בּוֹ רוּחַ טְהוֹרָה⁸⁴. וְלֹא יִקְנֵא לָהּ לֹא מֵתוֹף שְׂחוֹק וְלֹא מֵתוֹף שִׂיחָה וְלֹא מֵתוֹף קְלוּת רֵאשׁ וְלֹא מֵתוֹף מְרִיבָה וְלֹא לְהַטִּיל עָלֶיהָ אֵימָה. וְאִם עֵבֵר וְקִנְאָה לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים מֵתוֹף אֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - הֲרִי זֶה קְנוּי.

(82) להזהיר ולהתרות בהן שלא יתנהגו בפריצות. (83) זו חובה, כדברי רבי עקיבא. (84) ממרום, ששונא את הפריצות.

יט. אֵין רְאוּי לְקַפֵּץ וּלְקִנְאוֹת בְּפָנֵי עֲדִים תַּחֲלָה⁸⁵, אֲלֵא בֵּינוּ לְבִינָה, בְּנִמְת וּבְדִרְךָ טְהוֹרָה וְאִזְהָרָה, כְּדִי לְהַדְרִיכָה בְּדִרְךָ יִשְׂרָה וְלְהַסִּיר הַמְכַשׁוֹל⁸⁶. וְכָל מִי שְׂאִינוּ מִקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ וְעַל בְּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ וּמְזִיזִין וּפּוֹקֵד⁸⁷ דְּרִבְיָהֶן תְּמִיד עַד שְׂעִדַע שְׁהֵן שְׁלָמִין מִכָּל חֶטָּא וּמְעוֹן - הֲרִי זֶה חוֹטֵא; שְׁנֹאמֵר: וְיַדְעַת פִּי שְׁלוֹם אֶהְלֶךְ⁸⁸, וּפְקַדְתָּ נַרְךָ⁸⁹ וְלֹא תַחֲטָא.

(85) בפעם הראשונה, שבזה הוא מטיל קנאה בינו לבינה, שמביישה בפני אחרים וגורם לכעס ורוגז בבית, ואף על פי שמצוה לקנאות, אין זה אלא בפעם השנייה, אבל בפעם הראשונה אסור לו להטיל קנאה בינו לבינה. (86) אבל לא להקניט ולצער, ובפרישה לטור מפרש דברי רבינו: "שיאמר לה בפירוש שלא על מנת לאסור אותך אני מקנא לך אלא שתזיהרי מן הכיעור והדומה לו". (87) בודק ומבקר. (88) זו אשתו. (89) אלו בני ביתו.

סליקו להו הלכות סוטה, ונגמר ספר נשים בסיעתא דשמיא.

ומנן פרקיו חמשים ושלשה פרקים: הלכות

אֵינִי שׁוֹתָה⁶⁰, או שְׁלֵא רָצָה בְּעֵלָה לְהַשְׁקוֹתָהּ, או שְׁבֹאוּ עֲדֵי טְמֵאָה, או שְׁמַתָּה הוּא⁶¹, או שְׁמַתָּה הִיא - הֲרִי הַמְנַחֶה בְּלֵה נְשֹׁרְפֶתָה⁶². וְאִם אֶרַע אֶחָד מֵאֵלּוּ אַחֵר שְׁקָרַב הַקֶּמֶץ - אֵין הַשְּׂרִירִים נֹאכְלִין.

(56) שאין בה קדושת הגוף אלא קדושת פה בלבד. (57) בדמי הפדיון. (58) שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאת עוד לחולין, שכלי שרת מקדשים את הראוי להם, שלא יצאו עוד לחולין ככתוב בהם: "כל הנוגע בהם יקדש". (59) אינה ראוייה עוד להיקרב שהרי אינה באה אלא להזכיר עוונה של זו שתיבדק, והרי היא בדוקה ועומדת, וגם אינה ראוייה להיקרב נדבה, שמנחת שעורים אינה כשרה אלא לסוטה ולעומר. (60) ועדיין לא נמחקה מגילתה, כי אם נמחקה משקים אותה בעל כורחה. (61) ואין עוד צורך במנחתה. (62) בבית הדשן.

טו. הִיָּה בְּעֵלָה כַּהֵן - אֵין שְׂרִירֵי מִנְחָתָה נֹאכְלִין, מִפְּנֵי שְׂיִישׁ לְבַעַל חֶלֶק בֵּיהֶם⁶³; וְאֵינָה עוֹלָה כְּלֵה לְאֲשִׁים כְּמִנְחַת זָכְרֵי כְּהֵנָה⁶⁴, מִפְּנֵי שְׂיִישׁ לָהּ חֶלֶק בֵּיהֶם⁶⁵; אֲלֵא הַקֶּמֶץ קָרַב לְעַצְמוֹ, וְשְׂרִירִים מֵתַפְּזִירִין עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן. נִמְצְאוּ עֲדִיָּה⁶⁶ וְזִמְמִין⁶⁷ - מִנְחָתָה תִּצָּא לְחֵלְיִין⁶⁸.

(63) שמשלו היא באה, והתורה אמרה: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". (64) שמנחתם אינה נקמצת אלא עולה כליל על המזבח. (65) שלכפרתה היא באה ואין מנחת זר קריבה בלי קמיצה. (66) עדי סתירתה שעל ידיהם באה לכך. (67) שהעידו שקר. (68) בלא פדיון, שהכל בטעות היה, והקדש טעות אינו הקדש.

טז. הַמְקַנְאֵה לְאִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי אֲנָשִׁים הֲרַבָּה⁶⁹, וְנִסְתַּרְתָּה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם - הֲרִי זֶה מְבִיא מִנְחָה אַחַת עַל יְדֵי כָּל אֶחָד מִשְׂמִשְׁקָה אוֹתָהּ; שְׁנֹאמֵר: מִנְחַת קִנְאוֹת הִיא - מִנְחָה אַחַת לְקִנְוִיִּין הֲרַבָּה⁷⁰.

(69) שהתרה בה אל תסתרי עם פלוני ופלוגי. (70) בכריתות ט: דרשוה מהפסוק "זאת תורת הקנאות" - תורה אחת לקינויין הרבה, שלא נאמר "תורות", אלא "תורת".

יז. יֵשׁ לְבַעַל לְגַלְגַל⁷¹ בְּשִׁבְעָה עָלֶיהָ שְׁלֵא זִנְתָה עִם אִישׁ זֶה שְׁקַנְא לָהּ בּוֹ וְלֹא עִם אִישׁ אַחֵר⁷², וְשְׁלֵא זִנְתָה תַּחֲתָיו מִשְׁנֹתֶאָרְסָה קִדְם שְׁתַּנְשֵׂא וְלֹא אַחֵר שְׁנֹשֵׂא⁷³. אֲבָל אֵינוּ מְגַלְגַל עָלֶיהָ שְׁלֵא זִנְתָה קִדְם הָאֲרִיסִין וְלֹא אַחֵר שְׁגָרְשָׁה, אִם גְּרִשָׁה וְהַחְזִירָה; שְׁאִם זִנְתָה בַּעַת זֶה⁷⁴ לֹא תֵאָסֵר עָלָיו⁷⁵, וְכָל שְׁתַּבְּעַל וְלֹא תִהְיֶה אֲסוּרָה לוֹ אֵינוּ מִתְנַה עִמָּה. לְפִיכָף, אִם כְּנֵס יִבְמַתּוֹ - אֵינוּ מְגַלְגַל עָלֶיהָ⁷⁶ שְׁלֵא זִנְתָה בְּשִׂהְיָתָה שׁוֹמֵרֵת יָבָם⁷⁷. אֲבָל מְגַלְגַל עָלֶיהָ שְׁלֵא זִנְתָה תַּחַת אַחִיו⁷⁸; שְׁאִם זִנְתָה תַּחַת אַחִיו - הֲרִי זֶה אֲסוּרָה עָלָיו⁷⁹. וְכֵן אִם גְּרִשָׁה וְהַחְזִירָה - מְגַלְגַל עָלֶיהָ שְׁלֵא זִנְתָה תַּחֲתָיו בְּנְשׂוּאִין הֲרֵאשׁוֹנִים⁸⁰. וְיֵשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האשה: ודין ביאה אסורה בלא קישוי או הבא על הערוה כמתעסק: ודין הבא על הטריפה, ששכב עם בהמה טריפה או עם הזכר או עם טומטום: בן כמה יהיה האיש ויהיה חייב וכן האשה: אם העדים נזקקים לראות בנאפים כמכחול בשפופרת: מלקין ושורפין וסוקלין על החזקה: ודין האשה שהחזקה נדה בשכונותיה: ודין האב שאמר בתי מקודשת היא לזה או האשה שאמרה מקודשת אני.

א. הבא על אחת מקל העריות? האמורות בתורה במזיד - חייב כרת³; שאומר: פי כל אשר יעשה מפל התועבת האלה ונכרתו הנפשות וגומר - שניהם, הבועל והנבעלת⁵. ואם היו שוגגין - חייבין חטאת קבועה⁶. ויש מן העריות שהיא כמיתת בית דין⁷, תר על הפרת השוה בכלל⁸.

(2) "כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת, והם האמורות בפרשת אחרי-מות ה הנקראות עריות" (הל' אישות פ"א ה"ה). (3) אפילו אלה שיבואר להלן שעונשם מיתת בית דין, חייבים כרת אם אין עדים כשרים או שלא התרו בו, ומה הוא עונש כרת מבאר רבינו בפ"ח מהל' תשובה ה"א: שלא יזכה לחיי העולם הבא, אלא "נכרת ברשעו ואבד כבהמה", וזה נוסף על העונש שימות תוך זמנו. (4) בכתב-יד תימן: הנפשות העושות. (5) תורת כהנים (אחרי, פ"ג ה"ז): "אין לי אלא איש שהוא ענוש כרת על-ידי אשה, אשה ענושה כרת על-ידי איש, מניין? תלמוד-לומר הנפשות העושות, הרי כאן שנים". (6) שני סוגי חטאות הם: חטאת קבועה וקרובן עולה ויורד, חטאת קבועה באה מן הבהמה בלבד, וקרובן עולה ויורד: עשיר מביא חטאת בהמה, ועני מביא תורים ובני יונה או עשירית האיפה סולת. ופרטי דיניהם מבוארים בפ"י מהל' שגגות ה"א. (7) ראה לקמן הלכות ד"ו. (8) אם עשה במזיד בלא עדים והתראה.

ב. אותן העריות שיש בהן מיתת בית דין, אם היו שם עדים והתראה ולא פרושו ממעשיהם - מומיתין אותן מיתה האמורה בהן⁹.

(9) בתורה, וכמבואר להלן.

ג. ואפלו היה העובר תלמיד חכם - אין מומיתין ולא מלקיין¹⁰ עד שתהיה שם התראה; שלא נתנה התראה בכל מקום אלא להבחין בין שוגג למזיד¹¹.

(10) בעריות שיש בהם חייב כרת בלבד והתרו בו למלקות, וכמו שכתב לקמן בה"ז "שכל חייבי כריתות לוקיין", אבל חייבי מיתות בית-דין אין לוקיין, שכל לאו שניתן לאזהרת מיתות בית-דין, אין לוקיין עליו (פי"ח מהל' סנהדרין ה"ב). (11) לשונו של רבי יוסי ברבי יהודה (סנהדרין ת:): "חבר (תלמיד חכם) אין צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג (שסבור שדבר זה מותר) למזיד" (היודע שדבר זה אסור). ורבינו אף-על-פי שפסק כחכמים - שגם תלמיד חכם צריך התראה - השתמש באותו המשפט אבל במובן אחר, כגון להבחין אם ידע שאשה זו היא

אישות - עשרים ותמשה פרקים. הלכות גרושין - שלשה עשר פרקים. הלכות יבום וחליצה - שמנה פרקים. הלכות נערה בתולה - שלשה פרקים. הלכות סוטה - ארבעה פרקים.

פעמי הכן באמתך, ואל תשלט פי כל און

ספר חמישי והוא ספר קדשה

הלכותיו שלש. וזה הוא סדורן: א. הלכות אסורי ביאה. ב. הלכות מאכלות אסורות. ג. הלכות שחיטה. והמצוות הנקללות בהן מפרשות בשמותן במקומותן.

הלכות אסורי ביאה

יש בכללן שבע ושלושים מצות. מצוה אחת עשה, ושלושים ויש מצות לא תעשה, וזה הוא פ'טן: (א) שלא לבא על האם. (ב) שלא לבא על אשת אב. (ג) שלא לבעל אחות. (ד) שלא לבעל בת אשת אב. (ה) שלא לבעל בת הבען. (ו) שלא לבעל הבת. (ז) שלא לבעל בת הבת. (ח) שלא לשא אשה ובתה. (ט) שלא לשא אשה ובת בנה. (י) שלא לשא אשה ובת בתה. (יא) שלא לבעל אחות אב. (יב) שלא לבעל אחות אם. (יג) שלא לבעל אשת אחי האב. (יד) שלא לבעל אשת הבען. (טו) שלא לבעל אשת אח. (טז) שלא לבעל אחות אשתו. (יז) שלא לשכב עם בהמה. (יח) שלא תביא אשה בהמה עליה. (יט) שלא לשכב עם זכר. (כ) שלא לגלות ערות אב. (כא) שלא לגלות ערות אחי אב. (כב) שלא לבעל אשת איש. (כג) שלא לבעל נדה. (כד) שלא להתחתן בעובדי כוכבים ומזלות. (כה) שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'. (כו) שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא בקהל. (כז) שלא להרחיק דור שלישי אדומי מלבוא בקהל. (כח) שלא יבא ממזר בקהל. (כט) שלא יבא סריס בקהל. (ל) שלא לסרס זכר אפלו בהמה חיה ועוף. (לא) שלא ישא בהן גדול אלמנה. (לב) שלא יבעל בהן גדול אלמנה אפלו בלא נשואין. (לג) שישא בהן גדול בתולה בנערותה. (לד) שלא ישא בהן גרושה. (לה) שלא ישא זונה. (לו) שלא ישא חללה. (לז) שלא יקרב אדם לאחת מפל העריות ואף על פי שלא בעל. ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר העריות שהן בכרת או במיתת בית דין: שאין מלקיין ולא מומיתין בלא התראה אפילו לתלמיד חכם: הבא על אחד מחייבי לאוין או עשה, ושהאנוס פטור מכלום: אין קישוי אלא לדעת: ודין אי זה הוא נקרא מערה והבא על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוֹקָהּ. וְאִם הִפּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין מִפְּת מִרְדוֹת פְּדֵי
לְהִרְחִיק מִן הָעֵבֶרָה - הַרְשוּת בְּיָדָם.³²

25) נשים שהתורה אסרה בעילתן בלאו, ולא הטילה על העובר עונש כרת, כגון ממזרת לישראל או גרושה לכהן הדיוט, ואלמנה לכהן גדול, ראה פ"א מהל' אישות ה"ז. 26) כריתות י, ב. 27) שאין קרבן על שוגג אלא בחייבי כריתות. 28) עריות האסורות מדברי סופרים, ונקראות שניות מפני שהן שניות לעריות ראשונות האסורות מן התורה, וכולן מנויות בפ"א מהל' אישות ה"ז. 29) חייבים להכותו. 30) "ולמה קורין אותן מכת מרדות? שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים" (ערוך). ולא קבעו חכמים מספר המכות, ונמסר לבית-דין להחליט בכל מקרה ומקרה לפי שיקול דעתם. 31) כגון מצרית ואדומית עד דור שלישי לגירות, שנאמר: "דור שלישי יבא להם בקהל ה'" (דברים כג, ט) ולא דור שני, וכן כהן גדול שבא על הבעולה, שנאמר: "בתולה מעמיו יקח אשה" (ויקרא כא, יד) ולא בעולה. ולא הבא מכלל עשה - דינו כעשה. 32) סנהדרין מו, א: "בית-דין מכין ועונשין שלא מן התורה, כדי לעשות סייג לתורה" (מגדל עוז). וזהו שכתב רבינו כדי להרחיק מן העבירה. בשניות לעריות כתב רבינו: "מכין אותן", כלומר בית-דין מצווה להכותו, ואילו בחייבי עשה, דייק וכתב: "הרשות בידם", כלומר לפי שיקול דעתם.

ט. אָנוּס - פְּטוּר מִפְּלוּם, מִן הַמְּלָקוֹת וּמִן הַקְּרָבָן, וְאִין צְרִיךְ לִזְמַר מִן הַמִּיתָה; שְׁנֵאמַר: וְלִנְעֵרָה לֹא תַעֲשֶׂה דְבָר.³³ בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? בְּשֵׁנֵי אָנוּס הַנִּבְעָל; אָבֵל הַבּוֹעֵל.³⁴ - אִין לֹא אָנוּס,³⁵ שְׂאִין קְשׁוּי.³⁶ אֵלָא לְדַעַת.³⁷ וְאִשָּׁה שֶׁתְּחַלֵּל בִּיאָתָהּ בְּאָנוּס וְסוֹפָה בְּרָצוֹן - פְּטוּרָה מִפְּלוּם;³⁸ שְׁמִשְׁתַּחֲוִי לְבָעַל בְּאָנוּס אִין בְּיָדָהּ שְׂלֵא תִרְצָה, שְׂעִיזַר הָאָדָם.³⁹ וְטָבְעוּ כּוֹפֵה אוֹתָהּ לְרָצוֹת.

33) ב'ספרי' (פרשת כי-תצא) דרשו מהמילים היתרות שבכתוב זה, שאונסים פטורים מכל עונש, וגם מקרבן - ששוגג חייב בו (מגיד-משנה). 34) שאנסוהו, כגון שתקפתו אשה וקרבתו לעצמה לאנסו. [כתב במגיד-משנה, שלדעת רבינו, אם אמרו לו גויים שיבוא על הערוה ואם לאו יהרגוהו, ובא עליה - הוא חייב מיתה, שאין קישוי אלא לדעת. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר בפ"ה מהל' יסודי התורה ה"ד, ששלוש העבירות החמורות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, שנאמר בהן ייהרג ואל יעבור, אם עבר הרי זה ביטל מצות-עשה של קידוש השם, ועבר על לאו של חילול השם, אבל אין ממיתים אותו ואין מלקים אותו, מכיוון שאנסוהו לכך]. 35) כלומר, אינו יכול להפטר בטענת אונס. 36) אבר המין. 37) אבל אם נתכוין לאשתו ונתקשה, ותקפתו אחת מן העריות, הרי זה נקרא אונס ופטור, כיון שהקישוי לדעת היה בהיתר, וראה בהשגת הראב"ד. 38) כתובות נא, ב - כרבא. 39) שם בגמרא: "יצר אלבשה", ולפיכך אפילו אם היא אומרת בפירוש, שהיא רוצה בכך - פטורה.

קרובתו או שהיא נשואה, והבחנה זו שייכת גם בתלמיד חכם, וצריך התראה שכזו (מגיד-משנה).

ד. הָעֵרִיּוֹת שֵׁשׁ בֵּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין - מִהֶן שְׁמִיתָתָן בְּסִקְלָהּ, וּמִהֶן שְׁמִיתָתָן בְּשַׂרְפָּהּ, וּמִהֶן שְׁמִיתָתָן בְּחִנְקָה.¹² וְאִלוּ שְׁמִיתָתָן בְּסִקְלָהּ¹³: הִבָּא עַל אִמּוֹ, וְעַל אִשְׁתּוֹ אֲבִיו, וְעַל אִשְׁתּוֹ בְּנוֹ, וְהִיא הַנִּקְרָאת פְּלֵתוֹ; וְהַשׂוֹכֵב עִם זָכָר; וְהַשׂוֹכֵב עִם בְּהֵמָה; וְהַאֲשָׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עִלְיָהּ.

12) משנה, סנהדרין מט, ב. 13) שם נג, א.

ה. וְאִלוּ הֵן הָעֵרִיּוֹת שְׁמִיתָתָן בְּשַׂרְפָּהּ: הִבָּא עַל בַּת אִשְׁתּוֹ בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ,¹⁴ וְעַל בַּת בְּתוּלָהּ, וְעַל בַּת בְּנָהּ; וְעַל אִם אִשְׁתּוֹ, וְעַל אִם אִמָּהּ, וְעַל אִם אָבִיהּ; וְהִבָּא עַל בַּתוֹ,¹⁵ וְעַל בַּת בְּנוֹ.

14) אבל לאחר מיתת אשתו, אינן בשריפה אלא בכרת, כמו שיתבאר לקמן פ"ב ה"ח. והוא-הדין לכל קרובות אשתו האמורות להלן, שאינן בשריפה אלא בחיי אשתו (שם). 15) אף-על-פי שאינה בת אשתו, כגון שנולדה לו בזנות - דינם בשריפה, והוא-הדין בתו מאשתו ומתה אשתו, שאמרנו למעלה שאין בה עונש שריפה משום בת אשתו.

ו. אִין לָךְ עֲרֻה בְּחִנְקָה אֵלָא אִשְׁתּוֹ אִישׁ בְּלִבְדוֹ;¹⁶ שְׁנֵאמַר: מוֹת יוֹמַת הַנֶּאֱפָךְ וְהַנֶּאֱפָתָה, וּמִיתָה הָאִמּוּרָה בַּתוֹרָה סֵתָם הִיא חִנְקָה.¹⁷ וְאִם הִיָּתָה בַת פֶּהֶן - הִיא בְּשַׂרְפָּה,¹⁸ וּבּוֹעֵלָהּ בְּחִנְקָה;¹⁹ שְׁנֵאמַר: וּבַת אִישׁ פֶּהֶן כִּי תַחַל לִזְנוֹת, בְּאִשׁ תִּשְׂרַף. וְאִם הִיָּתָה נְעִרָה מְאֻרְשָׁה - שְׁנֵינֵיהֶם בְּסִקְלָהּ; שְׁנֵאמַר: כִּי תִהְיֶה נְעִרָה בַּתוֹלָה וְגוֹמֵר, וְסִקְלָתָם אִתָּם בְּאֲבָנִים. וְכָל מְקוֹם שְׁנֵאמַר בַּתוֹרָה: מוֹת יוֹמַתוֹ דְּמִיָּהֶם בָּם - הֲרִי הֵן בְּסִקְלָהּ.²⁰

16) גם מאורסה בכלל אם היא בוגרת (בת י"ג שנה ויום אחד), ראה לקמן פ"ג ה"ד. 17) סנהדרין נב, א. 18) שם עה, א. 19) שם פט, א. 20) שם נג, א.

ז. שְׂאָר הָעֵרִיּוֹת פְּלֵן - בְּכַרְתָּ²¹ בְּלִבְדוֹ, וְאִין בָּהֶם מִיתַת בֵּית דִּין. לְפִיכָךְ,²² אִם הָיוּ שְׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה - בֵּית דִּין מְלָקִין אוֹתָן;²³ שְׁפָל חֲבִי כְּרֹתוֹת - לִזְקִין.²⁴

21) כריתות ב, א. 22) הואיל שהלאו לא ניתן לעונש מיתת בית-דין, אבל כשיש עונש מיתת בית-דין - אין לוקין אפילו אם התרוהו למלקות (ראה למעלה הערה ח). 23) מכות יג, א. 24) שם.

ח. הִבָּא עַל אַחַת מִחֲבִיבֵי לְאוּיָן²⁵ בְּמִזֵּיד - הוּא לּוֹקָה וְהִיא²⁶. וְאִם בְּשׁוּגָג - פְּטוּרִין מִפְּלוּם.²⁷ וְהִבָּא עַל אַחַת מִהַשְּׁנִיּוֹת²⁸ בְּמִזֵּיד - מְכַיֵּן אוֹתוֹ²⁹ מִפְּת מִרְדוֹת³⁰ מְדַבְּרֵיהֶם. אָבֵל הִבָּא עַל אַחַת מִחֲבִיבֵי עֲשָׂה³¹ - אִינוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

53) שלא נתכוין לביאה ובא עליה. ויש מפרשים, שנתכוין לאשתו ונזדמנה לו אחותו (מגיד-משנה). 54) ובשאר עבירות - המתעסק פטור מקרבן (כריתות יט.). 55) קרבן, בגמרא שם: "המתעסק בחלבים ועריות, חייב שכן נהנה", שההנאה באה לו ממעשה איסור, וכל זה אינו אלא לענין קרבן, אבל מיתה או מלקות אין עונשין אלא במזיד והתראה (מגיד-משנה). 56) מתעסק חייב. כלומר, חטא וחייב עונש מן השמים, כי אין קרבן בחייבי לאוין שוגגים, והם פטורים מכלום (כסף-משנה). וראה ראב"ד. 57) יבמות נה, ב. 58) סנהדרין עח, א. 59) יבמות קכ, ב. 60) חולין קכא, ב: "והרובעה חייב" (חידושים ומקורות על הרמב"ם מהרש"ש).

יג. כל אשה אסורה מאלו, אם היתה פת שלש שנים יום אחד ומעלה, גדול הפא עליה - חיב מיתה או פרת או מלקות; והיא פטורה מכלום⁶¹, אלא אם פן היתה גדולה. ואם היתה פחותה מזה - הרי שניהן פטורין, שאין ביאתה ביאה⁶². וכן אשה גדולה שפא עליה קטן: אם היה פן תשע שנים⁶³ יום אחד ומעלה - היא חיבת פרת או מיתה או מלקות, והוא פטור; ואם היה פן תשע שנים ולמטה - שניהם פטורין.

61) קטנה אינה בת עונשין, נדה מד, ב. 62) בפירוש המשנה לרבינו שם כתוב: "וזה הדבר הלכה למשה מסיני". וכן משמע מגמרא שם מה, א. במעשה דרבי עקיבא. 63) שם מה, א.

יד. הפא על הזכר או הכיא זכר עליו, פיון שהערה⁶⁴, אם היו שניהם גדולים - נסקלים; שנאמר: ואת זכר לא תשכב - פיון שהיה בועל או נבעל⁶⁵. ואם היה קטן פן תשע שנים יום אחד ומעלה⁶⁶ - זה שפא עליו או הכיא על עצמו נסקל, והקטן פטור⁶⁷. ואם היה הזכר⁶⁸ פן תשע או פחות⁶⁹ - שניהן פטורין⁷⁰. וראוי לבית דין להפנות הגדול מפת מרדות⁷¹, לפי ששכב עם זכר, ואף על פי שהוא פחות מכן תשע.

64) סנהדרין נה, א. 65) שנאמר "לא תשכב", אזהרה לשוכב (לבעל), ואנו קוראים גם "לא תשכב" - אזהרה לנשכב (לנבעל). כריתות ג, א. 66) סנהדרין, שם. 67) שאינו בן עונשין. 68) השוכב או הנשכב. 69) כלומר, שלא מלאו לו תשע שנים ויום אחד. 70) כרב, בסנהדרין נד, ב שנשכב (נבעל) פחות מכן תשע שנים ויום אחד, אינו מחייב את שוכבו. 71) כדרך מכת מרדות על כל דבר שהוא פטור אבל אסור (מגיד-משנה).

טו. [אחד הפא על הזכר או] הפא על אנדרוגינוס⁷² דרף זכרותו - חיב⁷³; [ואם פא עליו דרף נקבותו - פטור]⁷⁴. והטמטום - ספק הוא⁷⁵. לפיכך, הפא על הטמטום או על אנדרוגינוס [דרף נקבותו] - מפין

י. המכניס ראש העטרה⁴⁰ בלבד - הוא הנקרא מערה⁴¹, מלשון: את מקרה הערה. והמכניס כל האבר - הוא הנקרא גומר⁴². ובכל הביאות האסורות, אחד המערה ואחד הגומר. ואף על פי שלא הוציא שכבת זרע⁴³, ואף על פי שפרש ולא גמר, פיון שהכניס ראש העטרה נתחייבו שניהם⁴⁴ מיתה בית דין או פרת או מלקות או מפת מרדות⁴⁵. (ואחד⁴⁶ הפא על הערה פדרפה ואחד הפא עליה שלא פדרפה⁴⁷) - משיערה פה⁴⁸ יתחייבו שניהן מיתה או פרת או מלקות או מפת מרדות. פיון שהיו שוכבין פיון שהיו עומדים, על הכנסת העטרה הוא החיוב.

40) של האבר. 41) משנה, יבמות נג, ב. 42) שם, במשנה. 43) שם נה, ב. 44) בנדה כתיב "את מקורה הערה", מכאן להעראה מן התורה. ושאר עריות למדים אנו בהיקש מנדה (שם נד.). 45) כמבואר למעלה בהלכות ד"ח. 46) כן היא גירסת המגיד משנה ר'מגדל עוז, וכן הוא בדפוס רומי ר"מ, ובכת"י התימנים. 47) סנהדרין נד, א: "משכבי אשה (ויקרא יט, יג). מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה" - "לחייב בכל עריות כדרכה ושלא כדרכה" (רש"י שם). 48) ואפילו שלא כדרכה (הוריות ד.) ובכתב"יד התימנים: משערה בה שלא כדרכה.

יא. כל הפא ביאה אסורה בלא קשוי⁴⁹, אלא שהיה האבר שלו מדלדל פמו אבר המתים, פגון החולים, או מי שגולד פה, פגון סריס חמה, אף על פי שהכניס את האבר בירו - אינו חיב לא פרת ולא מלקות, ואין צריף לומר מיתה; שאין זו ביאה⁵⁰. אכל פוסל הוא מן התרומה⁵¹, ובית דין מפין את שניהם מפת מרדות⁵².

49) בלשון הגמרא "משמש מת", היינו שהאבר כמו מת. 50) שבועות יח, א. 51) בת כהן כל זמן שהיא בבית אביה, ואשת כהן מותרות לאכול תרומה. ואם נבעלה לפסול לה - נפסלה מלאכול תרומה (פ"ו מהל' תרומות ה"ו). ומשמיענו רבינו כאן, שאם הפסול לה שימש באבר מת, גם כן פוסל אותה מן התרומה (סוטה כו:). 52) שלא נאמר פטור אלא ממיתה ומעונש, אבל אסור לעשות כן, וכל שעבר על דבר שהוא פטור אבל אסור, מכין אותו מכת מרדות (מגיד-משנה).

יב. הפא על ערה מן העריות פמתעסק⁵³, אף על פי שאין פונתו לקה⁵⁴ - חיב⁵⁵. וכן בחיבי לאוין ובשניות⁵⁶. אכל הפא על ערה מן העריות והיא מתה⁵⁷ - פטור מכלום. ואין צריף לומר בחיבי לאוין שהוא פטור. והפא על הטרפה⁵⁸, או ששכב עם בהמה טרפה - חיב; חי הוא⁵⁹, אף על פי שפופו למות מהלי זה. ואפלו שחטט⁶⁰ בה שגי סימנין ועדין היא מפרקסת - הפא עליה חיב, עד שתמות או עד שפיתוי ראשה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותו מפת מרדות⁷⁶. והאנדרוגינוס מתר לשא
אשה⁷⁷.
והשוגג מביא קרבן. אחד אנוס ואחד פרוצן -
האנוס פטור, כמו שבארנו⁹⁰.

88) בעיא בסנהדרין שם: אם מה שהבמה נסקלת הוא משום שבאה על-ידה תקלה לאדם שנהרג, וכאן - כששגג - הרי אינו נהרג, גם הבהמה אינה נהרגת. או משום קלון שבא על-ידה, ואף בשוגג יש קלון, והבעיא לא נפשטה שם, ואין סוקלין אותה מספק (מגיד-משנה). (89) למעלה ה"ג. (90) למעלה ה"ט.

יט. אין העדים נזקקין לראות המנאפים שהערו זה בזה והכניס ממכחול בשפופרת; אלא משיראו אותן דבוקין זה עם זה⁹¹ כדרך כל הבועלים - הרי אלו נהרגין בראיה זו. ואין אומרים שמה לא הערה, מפני שחזקת צורה זו שהערה.

91) מכות ז, א: "במנאפים - משיראו כמנאפים".

כ. מי שהחזק בשאר פשר - דיניו בו על פי החזקה, אף על פי שאין שם ראיה ברורה שזה קרוב. ומלקין ושוורפין וסוקלין וחונקין⁹² על חזקה זו. כיצד? הרי שהחזק שזו אחותו או בתו או אמו, ובא עליה בעדים - הרי זה לוקה או נשורף או נסקל, ואף על פי שאין שם ראיה ברורה שזו היא אחותו או אמו או בתו, אלא בחזקה בלבד. ומעשה באשה אחת שפאת לירושלים ותינוק מרכב לה על כתפה, והגדילתו בחזקת שהוא בנה, ובא עליה, והביאה לבית דין וסקלוה. ראיה לדין זה: מה שדנה תורה במקלל אביו ומכה אביו שיומת. ומנין לנו ראיה ברורה שזה אביו? אלא בחזקה⁹³. כך שאר קרובים בחזקה.

92) קדושין פ, א. 93) "ירושלמי" קידושין פ"ד, ה"י.

כא. איש ואשה שפאו ממדינת הים, הוא אומר: זאת אשתי, והיא אומרת: זה בעלי, אם החזקה בעיר שלשים יום⁹⁴ שהיא אשתו - הורגין עליה⁹⁵; אבל בתוך השלשים יום - אין הורגין עליה משום אשת איש⁹⁶.

94) בבא בתרא קסז, ב. 95) אם זינתה. 96) אבל מכת מרדות יש בה משום ספק, כמו שכתוב למעלה ה"ט, ולהלן פ"ג ועוד. ראה בהגהות רבי עקיבא איגר למעלה ה"ט.

כב. האשה שהחזקה נדה⁹⁷ בשכונותיה⁹⁸ - בעלה לוקה עליה משום נדה. המקנא לאשתו⁹⁹ ונסתרה, ובא עד אחד והעיד שנטמא, והיה בעלה כהן ובא עליה אחר כך - הרי זה לוקה עליה¹⁰⁰ משום זונה¹⁰¹; אף על פי שעקר העדות בעד אחד¹⁰², כבר החזקה בזונה¹⁰³.

97) קידושין פ, א. 98) "שראוה שכנותיה היום מלובשת בגדי נדות" (רש"י שם). 99) "ירושלמי" סוטה פ"ו ה"ב.

72) אדם שיש לו אברי המין של זכר ושל נקבה נקרא אנדרוגינוס, מלה זו יוונית היא: אנדרו - זכר, גינוס - נקבה ('ערוך' ערך אנתרופי). (73) כבא על הזכר, כרבי אליעזר, יבמות פא, ב (74) שם פג, ב: "במה דברים אמורים, בזכרות שלו. אבל בנקבות שלו - פטור". (75) אברי המין אטומים, ואין אנו יודעים בו אם הוא זכר או נקבה. (76) כמבואר למעלה ה"א, הערה נ. (77) שם פא, א. אע"פ שלגבי קידושין הוא ספק אשה (ראה בפ"ד מהל' אישות ה"א) ונשים המסוללות (מתחככות משום תאוה) זו בזו אסור" (להלן פכ"א ה"ח) - באנדרוגינוס מותר (מגיד-משנה).

טז. הפא על הבהמה או שהביא בהמה עליו - שניהן נסקלין⁷⁸; שנאמר: ובכל בהמה לא תתן שכבתך - בין שרבעה או הביאה עליו. ואחד בהמה ואחד תיה⁷⁹ ועוף⁸⁰ - הכל בסקילה. ולא חלק הכתוב בהמה בין גדולה לקטנה; שנאמר: ובכל בהמה - אפלו ביום לדתה⁸¹. (הפא עליה בין פדרפה בין שלא פדרפה)⁸², פיין שהערה בה⁸³ או שהערתה בו חיב.

78) סנהדרין נד, א. 79) שהיה בכלל בהמה, בכא קמא נד, ב. 80) היינו נרבע, שאין רובע כעוף, ראה זכחים פה, ב. ובכבא-קמא נד, ב - אמרו שבכל מקום שוה עוף לבהמה, לומדים בהמה בהמה משבת. 81) סנהדרין נד, ב: "בהמה עשו בה קטנה כגדולה". 82) שם נה, א. 83) שם.

יז. קטן בן תשע שנים ויום אחד שפא על הבהמה או הביאה עליו - היא נסקלת על ידו⁸⁴, והוא פטור. היה בן תשע⁸⁵ או פחות - אין סוקלין את הבהמה. וכן קטנה בת שלש שנים ויום אחד שהביאה בהמה ותיקה עליה, בין בהמה גדולה בין בהמה קטנה, פיין שהערתה בה הבהמה, (בין פדרפה בין שלא פדרפה) - הבהמה נסקלת⁸⁶, והיא פטורה. ואם היתה גדולה - שניהן נסקלין. ואם היתה מפת שלש שנים ולמטה - אין הבהמה נסקלת⁸⁷.

84) נדה מה, א. 85) שצריך שיהיה בן תשע שנים ויום אחד, כמפורש בגמרא שם, ולמעלה ה"ד. 86) שם מד, ב: "בת שלש שנים ויום אחד... ואם בא עליה אחד מכל העריות... מומתין עליה". "אחד מכל עריות ואפילו בהמה" (סנהדרין נה:). 87) שאין ביאתה ביאה.

יח. וכן השוכב עם הבהמה בשגגה⁸⁸, והאשה שהביאה את הבהמה עליה בשגגה - אין הבהמה נסקלת על ידו, ואף על פי שהן גדולים. כל העריות כלן שהיה אחד גדול ואחד קטן - הקטן פטור, והגדול חיב, כמו שבארנו⁸⁹. אחד ער ואחד ישן - הישן פטור. אחד מזיד ואחד שוגג - המזיד חיב,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁתִּים, בֵּין בְּחַי אָבִיו בֵּין לְאַחַר מִיתַת אָבִיו⁸: אַחַת מְשׁוּם אָמוֹ, וְאַחַת מְשׁוּם אִשְׁתְּ אָבִיו⁹. אֶחָד אַחֲרֵי מָאֲבִיו אוֹ אַחֲרֵי מֵאֲמוֹ¹⁰, בֵּין מְנַשְׂאוֹיִן בֵּין מְזֻנּוֹת¹¹ - אִשְׁתּוֹ עֲרוּהָ¹² עָלָיו. אֲבָל אִשְׁתְּ אַחֵי אָבִיו מִן הָאֵם - הֲרִי הִיא שְׁנֵיהֶם¹³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ¹⁴. וְאֶחָד אַחֲרֵי מָאֲבִיו אוֹ מֵאֲמוֹ¹⁵, בֵּין מִן הַנְּשׂוֹאִין בֵּין מְזֻנּוֹת, כְּגוֹן שֶׁזְּנָתָהּ אָמוֹ אוֹ אָבִיו עִם אַחֲרֵים וְהִיָּתָה לוֹ אַחֲרֵי מְזֻנּוֹת - הֲרִי זֶה עֲרוּהָ עָלָיו; שְׁנֵאֲמַר: מוֹלְדֵת בַּיִת אוֹ מוֹלְדֵת חוּץ.

(8 סנהדרין נד, א. 9) שם נג, א. ולא כתב גם משום "אשת איש", שהרי מדובר כאן גם ב"לאחר מיתת אביו". ראה ב"לחם משנה". (10) יבמות נה, א. (11) שם כב, א. (12) שאחיו נקרא מכל מקום. (13) מדברי סופרים שגזרו על אשת אחי האב מן האם, משום אשת אחי האב מן האב - שהיא ערוה מן התורה - שגם כאן יש צד אב (יבמות כא.). (14) הל' אישות פ"א ה"ה. (15) מכות ה, ב - שנאמר: "אחותו בת אביך או בת אמך" (ויקרא יח, ט).

ג. בַּת אִשְׁתְּ אָבִיו שֶׁהִיא אַחֲרֵי מָאֲבִיו - הֲרִי הִיא עֲרוּהָ עָלָיו; שְׁנֵאֲמַר: עֲרוֹת בַּת אִשְׁתְּ אָבִיךָ מוֹלְדֵת אָבִיךָ. אֲבָל אִם נִשְׂא אָבִיו אִשָּׁה, וַיֵּשׁ לָהּ בַּת מֵאִישׁ אַחֵר - אוֹתָהּ הַבַּת מִתְּרַת לוֹ¹⁶; שְׂאִין זֶה מוֹלְדֵת אָבִיו. וְהִלָּא¹⁷ מְשׁוּם אַחֲרֵי מָאֲבִיו חֵיב עָלֶיהָ, וְלָמָּה נֶאֱמַר: בַּת אִשְׁתְּ אָבִיךָ? לְחֵיב עָלֶיהָ אֶף מְשׁוּם זֶה¹⁸.

(16) 'תורת כהנים', קדושים סוף פרק יא: "יכול אפילו מאיש אחר, תלמוד-לומר מולדת אביך". (17) חזון לראש דבריו, ומן "אבל" עד "אביו" הוא מאמר מוסגר. (18) כלומר, אף משום בת אשת אב.

ד. לְפִיכָּהּ, הִבָּא עַל אַחֲרֵי מָאֲבִיו שֶׁהִיא בַּת נְשׂוֹאֵת אָבִיו - חֵיב שְׁתִּים: אַחַת מְשׁוּם עֲרוֹת אַחֲרֵיךָ, וְאַחַת מְשׁוּם עֲרוֹת בַּת אִשְׁתְּ אָבִיךָ. אֲבָל אִם אָנֹס אָבִיו אִשָּׁה אוֹ פִּתָּה אוֹתָהּ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת וּבָא עָלֶיהָ - אִינוּ חֵיב אֲלָא מְשׁוּם אַחֲרֵי מָאֲבִיו¹⁹ בְּלִבָּד; שְׂאִין בַּת הָאֲנוּסָה בַּת אִשְׁתְּ אָבִיו.

(19) כמבואר בה"ב.

ה. אַחֲרֵי מָאֲבִיו, בֵּין אַחֲרֵי מָאֲבִיָּהּ בֵּין אַחֲרֵי מֵאֲמָהָ²⁰, בֵּין מִן הַנְּשׂוֹאִין בֵּין מְזֻנּוֹת²¹ - הֲרִי זֶה עֲרוּהָ עָלָיו מְשׁוּם אַחֲרֵי מָאֲבִיו. וְכֵן אַחֲרֵי מָאֲבִיו - מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב, בֵּין מִן הַנְּשׂוֹאִין בֵּין מְזֻנּוֹת - הֲרִי זֶה עֲרוּהָ עָלָיו מְשׁוּם אַחֲרֵי מָאֲבִיו.

(20) יבמות נד, ב. (21) קרובות אלו הן "שאר בשר", ואסורות אפילו בלא אישות (מגיד-משנה).

ו. הִבָּא עַל אִשָּׁה דְרָךְ זְנוּת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת - אוֹתָהּ הַבַּת עֲרוּהָ עָלָיו מְשׁוּם בַּת²². וְאֶף עַל פִּי שְׂלֵא נֶאֱמַר בַּתְּרָה עֲרוֹת בַּתְּרָה לֹא תִגְלֶה, מֵאַחַר

(100) אם העידו שנים שבא עליה. (101) שכהן אסור בה שכתוב: "אשה זונה . . . לא יקחו" (ויקרא כא, ז). ולאחר קנוי וסתירה אפילו עד אחד נאמן לומר שנטמאה (ראה פ"א מהל' סוטה הי"ד). (102) 'ירושלמי' שם: "עיקר עדותו לא בעד אחד הוא". פירוש: העדות שבא עליה היא העדות העיקרית, ועל זה יש שני עדים. ובדפוס רומי ר"מ: "אע"פ שאין עיקר העדות בעד אחד". והכוונה אף-על-פי שבכל התורה כולה, אין עדות פחות משנים. (103) שלאחר קינוי וסתירה, גם עד אחד שהעיד שנטמאה - נאמן להחזיקה לזונה. [ביבמות נו, א - אמרו, שגם ישראל לוקה משום לא יוכל בעלה וכו', אולם ב'ירושלמי' ה"נל, ששם מקור דין זה, אמרו בפירוש "כהן", ומשמע שישראל אינו לוקה משום טומאה. וראה ראב"ד ומגיד-משנה כאן].

כג. הָאֵב שְׂאֲמַר: בְּתִי זֹה¹⁰⁴ מִקְדָּשְׁתָּהּ הִיא לְזֶה, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָר¹⁰⁵ וְהִנֵּשֵׂא לוֹ¹⁰⁶, אִם זָנְתָה - אֵינָה נִסְקָלָת עַל פִּי¹⁰⁷, עַד שִׁיְהִי שָׁם יְעָדִים שְׁנַתְּאָרְסָה בְּפָנֶיהֶם. וְכֵן הָאִשָּׁה¹⁰⁸ שְׂאֲמָרָה: מִקְדָּשְׁתָּהּ אֲנִי - אֵינָה נִהְרָגָת עַל פִּיהָ, עַד שִׁיְהִי שָׁם יְעָדִים אוֹ תִחְזַק¹⁰⁹.

(104) נערה. (105) שהתורה האמינתו, שנאמר: "את בתי נתתי לאיש הזה" (דברים כב, טז). (106) לאיש הזה ואסורה לאחרים (קידושין סד.). (107) שהתורה האמינה לו רק לאיסורא, אבל לא לקטלא, כרב ולא כרב אסי (שם ג:). (108) שם. (109) באופן האמור בהכ"א.

פְּרָק שְׁנִי

(1) יבאר שארבע נשים אסורות על האדם לעולם: אחותו מזנות או בתו שנולדה לו מזנות שהן ערוה עליו: המקדש אשה כמה נשים נאסרו לו: וחמותו לאחר מיתה: עבר ונאף אחת משבע נשים אלו אם נאסרה אשתו עליו: הבועל אשה דרך זנות אם נאסרו עליו קרובותיה: הנטען על הערוה אם ידור עמה במבוי: הבא על אשה ובתה דרך זנות אם נעשות ערוה זו לזו: מצות חכמים שישא אדם בת אחותו.

א. אִשְׁתְּ אָבִיו, וְאִשְׁתְּ בְּנוֹ, וְאִשְׁתְּ אַחֲרֵי, וְאִשְׁתְּ אַחֵי אָבִיו - אֲרַבְעֵת עֲרוּהָ עָלָיו לְעוֹלָם, בֵּין מִן הָאֲרוּסִין בֵּין מִן הַנְּשׂוֹאִין, בֵּין שְׁנַתְּגַרְשׁוּ בֵּין שְׂלֵא נִתְּגַרְשׁוּ, בֵּין בְּחַי בְּעַלְיָהֶן בֵּין אַחַר מִיתַת בְּעַלְיָהֶן; חוּץ מֵאִשְׁתְּ אַחֲרֵי² שְׂלֵא הִנִּיחַ בֶּן³. וְאִם בָּא עַל אַחַת מֵהֶן בְּחַי בְּעַלְיָהּ - חֵיב שְׁתִּים⁴: מְשׁוּם שְׂאֵר בְּשָׂר⁵, וּמְשׁוּם אִשְׁתְּ אִישׁ; שֶׁהֲרִי שְׁנֵיהֶן⁶ הָאֲסוּרִין בְּאִין כְּאַחֶד⁷.

(2) שמת מבלי לגרשה. (3) כלומר, זרע, בן או בת או נכד ונין, שמצוה ליבמה, כמפורש בתורה (דברים כה, ה). (4) שתי חטאות, אם שגג (סנהדרין נג.). (5) כלומר, משום קרובה: אשת אביו. (6) בכתב-יד התימנים: שני. (7) בשעת הקידושין, ולכן אין כאן משום "אין איסור חל על איסור" (יבמות לג. ולהלן פי"ז ה"ח), כי הכל מודים שבבת אחת חלים שני האיסורים.

ב. לְפִיכָּהּ, הִבָּא עַל אָמוֹ שֶׁהִיא אִשְׁתְּ אָבִיו - חֵיב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. וְכֵן אַחֲתָּא אֲשֶׁתּוֹ - עֶרְוָה עָלָיו עַד שְׁתֵּמוֹת אֲשֶׁתּוֹ.³³ בֵּין אַחֲתָּא מֵאִמָּה³⁴ בֵּין אַחֲתָּא מֵאִבִּיהָ, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִזְנוֹת³⁵ - הֲרִי זֶה עֶרְוָה עָלָיו.

(33) שכתוב: "ואשה אל אחותה לא תקח . . . בחייה" (ויקרא יח, יח). (34) יבמות נה, א. (35) וכמו שביארנו למעלה: דאין צורך לאישות בקרובות אלו.

י. עֶבֶר וְנֶאֱפָף עִם אַחַת מִשְׁבַּע נָשִׁים אֵלוֹ, בֵּין בְּדוּדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא וְהֵנוּ אֶפְסַת בְּמִיתַת בֵּית דִּין אוֹ בְּכֶרֶת - לֹא נֶאֱסָרָה אֲשֶׁתּוֹ עָלָיו³⁶; חוּץ מֵאַחֲתָּא אֲרוֹסָתּוֹ³⁷, שֶׁהִיא אוֹסֶרֶת אֲשֶׁתּוֹ עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁבִּיאָרְנוּ בְּהַלְכוֹת גֵּרוּשִׁין³⁸.

(36) שם צה, א: "שכיבתה אוסרתה, ואין שכיבת אחותה אוסרתה". (37) שם. (38) כלומר, באותו האופן המבואר בפ"מ מהל' גירושין הלכה ח"י, היינו במקום שאחות ארוסתו צריכה גט, כגון ששמע שמתה ארוסתו ונשא אחותה ואחר-כך נתברר שהיא חיה - השניה צריכה גט (ראה שם הטעם), ולפיכך נאסרה עליו ארוסתו, שמא יאמרו נושא אחות גרושתו, אבל אם בא על אחות ארוסתו בזנות, אינה צריכה גט, ואינה אוסרת ארוסתו עליו, ובוזה מסולקת השגת הראב"ד (מגיד-משנה).

יא. הַבּוֹעֵל אִשָּׁה דֶּרֶךְ זְנוּת - לֹא נֶאֱסָרָה עָלָיו קְרוֹבוּתֶיהָ³⁹, שֶׁהֵן הַשְּׁבַע נָשִׁים שֶׁאֲמָרְנוּ. אֲכַל חֲכָמִים אֶסְרוּ⁴⁰ עַל מִי שֶׁנֶּאֱפָף עִם אִשָּׁה לְשֵׂא אַחַת מִן הַשְּׁבַע נָשִׁים קְרוֹבוּתֶיהָ כֹּל זְמַן שֶׁהַזְנוּת קִיַּמְתָּ⁴¹; מִפְּנֵי שֶׁהַזְנוּת בָּאָה לְקְרוֹבוּתֶיהָ לְבִקֵּר אוֹתָן, וְהוּא מְתַיַּחַד עִמָּה, וְלָבוֹ גַּם בָּהּ, וְיָכוֹל לִידֵי עֲבָרָה שֶׁיִּבְעַל הָעֶרְוָה. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא אֶפְלוּ נִטְעָן⁴² עַל אִשָּׁה - הֲרִי זֶה לֹא יִשְׂא⁴³ אַחַת מִקְרוֹבוּתֶיהָ עַד שְׁתֵּמוֹת זֶה שֶׁנִּטְעָן עָלֶיהָ. וְאִם פָּנְסָ⁴⁴ הַקְרוֹבָה שֶׁזְנוּתָה עִם קְרוֹבוּתֶיהָ - לֹא יוֹצֵא.

(39) יבמות צז, א. (40) שם: מדרבנן. (41) שם בגמרא על המשנה האומרת: נושאת לכתחילה, היינו לאחר שהזונה מתה. (42) נחשד ויצא עליו קול (רש"י שם צז).

(43) שם כו, א. (44) תוספתא יבמות פרק ד, ה. יב. מִי שֶׁנִּטְעָן עַל עֶרְוָה אוֹ שֶׁיִּצָּא לוֹ שֵׁם רַע עִמָּה - לֹא יְדוּר עִמָּה בְּמִבּוּי אַחַד⁴⁵, וְלֹא יִרְאֶה בְּאוֹתָהּ שְׂכוּנָה. וּמַעֲשֶׂה בְּאַחַד⁴⁶ שֶׁהִיוּ מְרַנְּנִין אַחֲרָיו עִם חַמּוֹתָו, וְהָכּוֹ אוֹתוֹ חֲכָמִים מִפְּתֵי מְרֻדוֹת מִפְּנֵי שֶׁעֶבֶר עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ.

(45) למד דין זה ממעשה שהיה אצל רב ששת (קדושין יב:), שמובא בסוף ההלכה כאן. ונראה מדברי רבינו שאין לוקין מכת מרדות אלא בחמותו, מפני שלבו גס בה, אבל לא בשאר עריות (מגיד-משנה). וב'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן (קידושין שם) כתוב, שלמדו דין זה מכהן שגירש את אשתו, שאמרו (כתובות כז:): "לא תדור עמו במבוי".

(46) קידושין, שם.

שֶׁאֲסָר בֵּת הַבַּת שֶׁתֵּק מִן הַבַּת²³. וְאִסּוּרָה מִן הַתּוֹרָה²⁴, וְאִינוּ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים²⁵. לְפִיכָךְ, הַבֵּא עַל בֵּתוֹ מִנְּשׂוּאָתוֹ - חֵיב שְׁתִּים²⁶: מִשּׁוּם בֵּתוֹ, וּמִשּׁוּם עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ.

(22) סנהדרין עו, א. (23) "שתק הכתוב מלזכרה, להיותה אפשר להתלמד בגזירה-שוה" (ספר המצוות' לרבינו, מצות לא-תעשה שלו). (24) שאנו למדים זאת מגזירה שוה, נאמר (ויקרא יח, י) "ערות בת בנך . . . כי ערותך הנה", ונאמר (שם, יז) "ערות אשה ובתה . . . שארה הנה". כמו שבאיסור אשה ובתה נאסרה בתה, כן גם באיסור בת בנו נאסרה בתו (סנהדרין עו). ובהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ב, כתב רבינו, שמאחר שאסר בת הבת, מובן מאליו שהבת אסורה, וזה כדעת אב"י שם. ואף-על-פי שאין לומדים אזהרה מקל-וחומר, כאן גילויי דברים פשוטים ומובנים (גילוי מילתא בעלמא, שם). (25) אף-על-פי שכל דבר הנלמד באחת משלוש-עשרה מדות (שהתורה נדרשת בהן) נקראים "דברי סופרים" (בשורש השני ב'ספר המצוות') אולם כאן (באיסור בתו) - אם כי זה נלמד בגזירה שוה או בקל-וחומר (כמבואר בהערה הקודמת) - אומר רבינו שאיסורה מן התורה ולא מדברי סופרים, מפני שזה רק גילויי הדברים המובנים מאליהם. ראה מגיד-משנה כאן, ובפ"א מהל' אישות ה"ב. (26) שתי חטאות אם שגג, ששני האיסורין באו כאחד, וכמבואר למעלה ה"א.

ז. בֵּינָן שֶׁקָדַשׁ אָדָם אִשָּׁה נֶאֱסָר²⁷ עָלָיו מְקְרוֹבוּתֶיהָ יֵשׁ נָשִׁים, וְכֹל אַחַת מֵהֵן עֶרְוָה עָלָיו לְעוֹלָם, בֵּין פְּנִסָּ²⁸ בֵּין גֵּרֶשׁ, בֵּין בְּחַיֵּי אֲשֶׁתּוֹ בֵּין לְאַחַר מוֹתָהּ. וְאֵלוֹ הֵן: אִמָּה וְאִם אִמָּה וְאִם אִבִּיהָ, וּבִתָּה וּבֵת בִּתָּהּ וּבֵת בְּנָהּ. וְאִם פָּא עַל אַחַת מֵהֵן בְּחַיֵּי אֲשֶׁתּוֹ - שְׁנִיָּהּ נִשְׂרָפִין²⁹.

(27) 'דרך ארץ רבה' ריש פרק א. (28) הכניסה לחופה. (29) סנהדרין עה, א.

ח. בָּא עָלֶיהֶן³⁰ לְאַחַר מִיתַת אֲשֶׁתּוֹ - הֲרִי אֵלוֹ בְּכֶרֶת³¹, וְאִין בְּהֵן מִיתַת בֵּית דִּין³². שֶׁנֶּאֱמָר: בָּאֵשׁ יִשְׂרָפוּ אוֹתוֹ וְאֶתְהֵן; בְּזְמַן שֶׁשְׁתִּיתָהֶן קִיַּמְתָּ, שֶׁהֵן אֲשֶׁתּוֹ וְזוֹ שְׂבָא עָלֶיהָ - הֲרִי הוּא וְהָעֶרְוָה נִשְׂרָפִין, וּבְזְמַן שֶׁאִין שְׁתִּיתָהֶן קִיַּמְתָּ - אִין שֵׁם שְׂרָפָה.

(30) על אחת משש העריות שזכרו למעלה. (31) שם עו, ב - פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ופסק כרבי עקיבא לפי הכלל: "הלכה כרבי עקיבא מחבירו" (מגיד-משנה). ומה שאמרו שם: "ורבי עקיבא סבר איסורא בעלמא", מפרש רבינו דהיינו איסור כרת, וביחס למיתות בית-דין קרא לכרת "איסורא בעלמא", וכן נמצא בקידושין סב, א - "אם שכב . . . אל איסורא בעלמא", אף-על-פי שיש שם כרת (חדושי הרמ"ה לסנהדרין, ו'מאירי' שם). (32) כל הקרובות המפורטות בהלכה זו, נלמדו מחמותו (סנהדרין עה. עו.) וכיון שבחמותו לאחר מיתת אשתו אין בה שריפה, הוא-הדין בשאר הקרובות הנלמדות מחמותו (מגיד-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פי כן פטור. (3) "אשר ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן". (4) שאינו שומע ואינו מדבר, וקידושו ונישואיו אינן אלא מדרבנן. (5) "כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד ביבבר מן הדברים... בכלל שוטים ייחשב". ונתקדשה ונישאת לו כשהיה שוטה, ואין לו דין קידושין ונישואין כלל. (6) "ספק אשה הוא". (7) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר או נקבה". "טומטום ואנדרוגינוס שקידשו אשה... הרי אלו קידושי ספק. (8) אינה שומעת ואינה מדברת ונישואיה אינן אלא מדרבנן. (9) נתקדשה ונישאת כשהיא שוטה, ואין לה נישואין אפילו מדרבנן. (10) שאין ממיתין אלא כשהקידושין הם קידושי תורה וודאיים ולא על קידושין ונישואין החלים רק מכוח תקנת חכמים ולא על קידושי ספק. (11) ואפילו בשוטה שאין לה קידושין ונישואין כלל, חייב מכת מרדות כבא על הפנוייה לשם זנות וזה רק כשלא התרו בו, אבל אם התרו בו חייב מלקות מן התורה כדין כל פנוי הבא על הפנוייה.

ב. הבא על הקטנה ¹² אשת הגדולה ¹³, אם קדשה אביה - הרי זה בחינה, והיא פטורה מכלום ¹⁴. ונאסרה על בעלה ¹⁵, כמו שבארנו בהלכות סוטה. ואם היא בת מאוין ¹⁶ - מכין אותה ¹⁷ מכת מרדות, והיא מתרת לבעלה, ואפלו היה בהן ¹⁸.

(12) בת שלוש שנים ויום אחד. (13) שנישאת לו, אבל בקידושין לבד היא ארוסה ומיתתו סקילה. (14) שקטנה אינה בת עונשין. (15) אם זנתה ברצון, ודעת רבינו, שקטנה יש לה רצון ואין אנו אומרים ש"פיתוי קטנה אונס הוא".... ואף על פי שמעשה קטנה נחשב כשוגג שאין לך שוגגת על איסור קטנה, ו"האשה שזינתה תחת בעלה בשגגה... מותרת לבעלה" - סובר רבינו, שהאשה שזנתה אסורה לבעלה, לא מפני שעברה על איסור תורה, אלא מפני שבגדה מרצונה בבעלה, ובתורה כתוב: "איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל", ולכן אף אם לא ידעה שהתורה אסרה זנות תחת בעלה ושוגגת הייתה בדין - אך מכיוון שידעה שבמעשה זה היא כוגדת בו ("ומעלה בו מעל"), נאסרה לבעלה. ומה שאמרנו שאם זנתה בשוגג מותרת, היינו כשהייתה שוגגת בזנות, כגון שלא ידעה שהבועל אינו בעלה, ובקטנה - מכיוון שלדעת רבינו, פיתוי קטנה אינו נחשב כאונס - הרי "מעלה בו מעל" ולפיכך נאסרת לבעלה. (16) שאין לה אב, ואמה ואחיה קיבלו הקידושין, שקידושיה אינן אלא מדרבנן. (17) את הבועל, אבל היא פטורה, שאינה בת עונשין. (18) מכיוון שמן התורה אינה אשת איש, הרי זה כפנוי הבא על הפנוייה שלא עשאה זונה.

ג. בת כהן שזנתה כשהיא אשת איש, בין שהיה בעלה כהן בין שהיה ישראל, ואפלו היה בעלה ממזר ¹⁹ או נתיין ²⁰ או שאר מחיבי לאוין ²¹ - הרי זו בשרפה, שנגמר: ובת כהן פי תחל לזנות, ובעלה בחינה. וכן בת ישראל אשת כהן - בחינה, כדין כל אשת איש.

יג. הבא על אשה ובתה דרך זנות, או על אשה ואחותה וכיוצא בהן - הרי זה כמי שבא על שתי נשים נכריות; שאין נעשות ערוה זו עם זו אלא בנשואין, לא בזנות ⁴⁷. וכן אם אנס אביו ⁴⁸ או בנו או אחיו או אחי אביו אשה או פתה אותה - הרי זו מתרת לו וישאנה; שלא נאמר אלא אשת, ואין כן אלו.

(47) יבמות צז, ב: "דרך ליקוחין אסרה תורה", "שהיתה ראשונה לקוחתו, חייב על השניה כשבא עליה" (רש"י). (48) שם.

יד. אביו או בנו שנישא אשה - הרי זה מתר לשא בתה או אמה, כמו שבארנו ⁴⁹. ומתר לאדם לשא אשת בן אחיו ⁵⁰. ונושא אדם אשה ובת אחותה או בת אחיה כאחת ⁵¹. ומצות חכמים ⁵² שישא אדם בת אחותו, והוא הדין לבת אחיו ⁵³; שנגמר: ומבשרך לא תתעלם ⁵⁴.

(49) למעלה ה"ג בבתה של אשת אביו, והוא הדין לאמה. (50) "ירושלמי" יבמות פ"א ה"ד, ודרך ארץ רבה" פ"א. (51) כריתות יד, ב: "שאשה אחת יכולה להיות חמותו ואם חמותו ואם חמיו והוא בהיתר, על-דרך זה שנשא אשה ובת אחיה ובת אחותה" (מגיד-משנה). (52) יבמות סב, ב. (53) ראה שם רש"י ו'תוספות'. (54) שם. "הנושא את בת אחותו, עליו הכתוב אומר: אז תקרא וה' יענה" (ישעיה נח, ט), "לעיל מיניה כתיב . . . ומבשרך לא תתעלם היינו . . . ונושא בת אחותו" (רש"י).

~ שבת קודש ט"ז סיון ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר הבא על אשת קטן ואשת חרש ושוטה או על אשה שהיא מקודשת בספק: ודין הבא על קטנה אשת גדול: ובת כהן שזנתה בעודה אשת איש: ודין הבא על נערה מאורסה כוגרת או נערה: וקטנה בבית אביה או חוצה לה: דין מוציא שם רע: ודין נערה מאורסה שהיתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה: ודין ביאה שחייבין עליה משמות הרבה מלקיות הרבה: ודין מהי שפחה חרופה ושדין ביאתה משונה מכל ביאות האמורות בתורה.

א. הבא על אשת קטן, אפלו היה יבמה ² שבא עליה בן תשע שנים ויום אחד - הרי זה פטור ³. וכן הבא על אשת חרש ⁴ ושוטה ⁵ ואשת טמטום ⁶ ואנדרוגינוס ⁷, ועל החרשת ⁸ ועל השוטה ⁹ אשת הפקח, ועל אשה שהיא מקדשת בספק או מגרשת בספק - פלן פטורין ¹⁰. ואם היו מזידין - מכין אותן מכת מרדות ¹¹.

(2) וביאה ביבמה אינה צריכה דעת וכוונה ו"הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון... קנה" - אף על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וַיֵּשׁ אֵשֶׁת אִישׁ שְׁהִיא בְּשׂוֹרְפָה³⁷, וַיֵּשׁ אֵשֶׁת אִישׁ שְׁהִיא בְּסִקְלָה³⁸.

(32) "מוציא שם רע חידוש הוא". (33) מרשות אביה. (34) "דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא וזנתה בחנק, ואילו מוציא שם רע בסקילה". (35) אשה נשואה. (36) בת ישראל נשואה שזנתה. (37) בת כהן נשואה. (38) מוציא שם רע ונמצא אמת שזנתה אחר כניסתה לחופה.

ט. וְהֵיכָן סוֹקְלִין נַעֲרָה מְאֲרָשָׁה שְׁזֻנְתָּה? אִם זֻנְתָּה בְּבֵית אֲבִיהָ, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הֶעִידוּ עָלֶיהָ הָעֵדִים אֲלָא אַחַר שִׁבְעָה לְבֵית חֲמִיָּה (וְנִסָּת) - הָרִי זֶה נִסְקָלָת עַל פְּתַח בֵּית אֲבִיהָ³⁹; זֻנְתָּה בְּבֵית חֲמִיָּה קָדָם שְׁיָמְסוּ אוֹתָהּ הָאֲבִי⁴⁰, אָף עַל פִּי שֶׁהֶעִידוּ עָלֶיהָ אַחַר שִׁחְזָרָה לְבֵית אֲבִיהָ - הָרִי זֶה נִסְקָלָת עַל פְּתַח שַׁעַר הָעִיר הַהִיא⁴¹.

(39) "כלומר ראו גידולים שגדלתם". (40) שדינה כדין ארוסה. (41) דבזינתה בבית חמיה אין את הטעם "ראו גידולים שגדלתם".

י. בָּאוּ עֵדִים אַחַר שִׁבְעָרָה⁴² אוֹ אַחַר שִׁבְעָלָה בַּעֲלָהּ, אָף עַל פִּי שֶׁהֶעִידוּ שְׁזֻנְתָּה בְּבֵית אֲבִיהָ כְּשֶׁהִיתָה נַעֲרָה - הָרִי זֶה נִסְקָלָת בְּבֵית הַסִּקְלָה⁴³.

(42) כעבור שישה חדשים מיום הבאת סימני נערות. (43) "נערה המאורסה שזינתה ומשבגרה הוציא עליה שם רע... מקדימין לבית הסקילה". ודעת רבינו, שכוונת הגמרא: לבית הסקילה, היינו, לא לפתח בית אביה ולא על פתח שער העיר, אלא למקום המיוחד ששם היו סוקלין, וסובר רבינו, כמו שהבגרות הבאה בין זנות לעדות, משנה את דינה, מפתח בית אביה לבית הסקילה, כך אם נבעלה לבעלה בין זנות לעדות, נסקלת בבית הסקילה, מפני שבשניהם, אם הייתה מזנה עכשיו, הרי דינה בחנק ואף על פי שאין דינה משתנה מסקילה לחנק, משתנה היא, מפתח בית אביה לבית הסקילה.

יא. הִיתָה הוֹרְתָה שְׁלֹא בְּקִדְשָׁה וְלִדְתָה בְּקִדְשָׁה⁴⁴ - נִסְקָלָת עַל פְּתַח שַׁעַר הָעִיר. כָּל מִי שֶׁמְצֻנְתָּה לְסִקְלָה אוֹתָהּ עַל פְּתַח שַׁעַר הָעִיר, אִם הִיתָה עִיר שֶׁרָבָה עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֻלּוֹת-סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פְּתַח בֵּית דִּין⁴⁵. וְכָל מִי שֶׁמְצֻנְתָּה לְסִקְלָה אוֹתָהּ עַל פְּתַח בֵּית אֲבִיהָ, אִם לֹא הִיָּה לָהּ אָב אוֹ שֶׁהִיָּה לָהּ אָב וְלֹא הִיָּה לוֹ בֵּית - הָרִי זֶה נִסְקָלָת בְּבֵית הַסִּקְלָה. לֹא נֶאֱמַר פְּתַח בֵּית אָב אֲלָא לְמַצּוּה.

(44) שאמה נתגיירה לאחר ההריון ולפני הלידה. (45) והטעם: כי בעיר שרובה גויים אין שער העיר נקרא "שעריך" אלא שערי בית הדין קרויים כך.

יב. הֵבֵא עַל עֲרוּה מִן הָעֲרִיּוֹת בִּיאוֹת הַרְבֵּה - חֵבֵב כָּרַת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה. אָף עַל פִּי שְׁאִין בֵּית דִּין וְכוּלִין לְהַמִּית אֲלָא מִיתָה אַחַת, הָרִי

(19) "הבא מערווה מהעריות". (20) אחד משבעה עממים (כנעני, אמורי, פריזי, חתי, חוי, יבסי וגרגשי - שישבו בארץ ישראל לפני שנכבשה על ידי ישראל), - שנתגייר, כמו הגבעונים, נקראים נתינים. (21) אף על פי שביאתן פוסלתה מן הכהונה.

ד. הֵבֵא עַל נַעֲרָה²² מְאֲרָשָׁה²³ - שְׁנִיָּהּ בְּסִקְלָה. וְאִיָּן חֲיָבִין סִקְלָה עַד שֶׁתְּהִיָּה נַעֲרָה, בְּתוּלָה, מְאֲרָשָׁה, וְהִיא בְּבֵית אֲבִיהָ²⁴. הִיתָה בּוֹגֶרֶת²⁵, אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִבְעָלָה, אֲפִלּוּ מִסְרָה הָאֵב לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל וְזֻנְתָּה בְּדֶרֶךְ - הָרִי זֶה בְּחֻנְק.

(22) "הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועים לגידול שער והיא מבת שתיים עשרה שנה ויום אחד ומעלה נקראת נערה". (23) שהיו קידושין בלבד ולא נכנסה לחופה. (24) ברשות אביה. (25) אחרי שישה חדשים מיום שהביאה שתי שערות למטה בגוף נקראת בוגרת.

ה. וְהֵבֵא עַל קְטַנָּה²⁶ מְאֲרָשָׁה בְּבֵית אֲבִיהָ²⁷ - הוּא בְּסִקְלָה, וְהִיא פְטוּרָה²⁸. וְנַעֲרָה מְאֲרָשָׁה בַּת כַּהֵן שְׁזֻנְתָּה - בְּסִקְלָה.

(26) בת שלוש שנים ויום אחד ומעלה. (27) שאביה קיבל הקידושין. (28) שאינה בת עונשין.

ו. בָּאוּ עָלֶיהָ עֲשָׂרָה וְהִיא בְּתוּלָה בְּרִשּׁוֹת אֲבִיהָ זֶה אַחַר זֶה - הָרִי הָרֵאשׁוֹן בְּסִקְלָה, וְכֵלֵן בְּחֻנְק. (בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שִׁבְעָאוּ עָלֶיהָ בְּדֶרֶכָה; אֲכָל אִם בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ בְּדֶרֶכָה - עֲדִין הִיא בְּתוּלָה, וְכֵלֵן בְּסִקְלָה).

ז. נַעֲרָה מְאֲרָשָׁה שֶׁהִיתָה מְשַׁחֲרֶרֶת אוֹ גִיּוֹרֶת, אָף עַל פִּי שֶׁשְׁנִשְׁתַּחֲרָרָה וְנִתְגַּיְרָה וְהִיא פְחוּתָה מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד²⁹ - הָרִי זֶה בְּחֻנְק³⁰, כָּכָל אֵשֶׁת אִישׁ³¹.

(29) ואף אם נבעלה, היא בתולה, לפי שבתוליה חוזרים, אף על פי כן דינה בחנק ולא כנערה המאורסה ישראלית. (30) שלא חייבה תורה סקילה כנערה המאורסה אלא בישראל, שנאמר: כי עשתה נבלה בישראל. (31) כשהיא מבת שלוש שנים ויום אחד ומעלה.

ח. דִּין חֲדָשׁ³² יֵשׁ בְּמוֹצֵיא שֵׁם רָע. וּמָה הוּא הַחֲדוּשׁ? שְׂאֵם נִמְצָא הַדָּבָר אֲמַת, וּבָאוּ עֵדִים שְׁזֻנְתָּה בְּשֶׁהִיתָה נַעֲרָה מְאֲרָשָׁה, אָף עַל פִּי שְׁזֻנְתָּה אַחַר שִׁנְעָאָה מִבֵּית אֲבִיהָ³³, וְאֲפִלּוּ שְׁזֻנְתָּה אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה³⁴ קָדָם בְּעִילַת הַבַּעַל - סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פְּתַח בֵּית אֲבִיהָ. אֲכָל שְׂאֵר נַעֲרוֹת מְאֲרָסוֹת, שְׁלֹא הִיָּה לָהֵן דִּין הוֹצָאָת שֵׁם רָע, שְׁזָנוּ מֵאַחַר שִׁנְעָאוּ מִבֵּית הָאָב - הָרִי הֵן בְּחֻנְק, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. הֵא לְמוֹדָה, שִׁבְעָאֵשֶׁת אִישׁ³⁵ שְׁלֹשׁ מִיתוֹת: יֵשׁ אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בְּחֻנְק³⁶,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו - פטור בו".

אבל בעריות, חייב אחד המערה ואחד הגומר ביאתו, בין כדרכה ובין שלא כדרכה, בין לרצונה ובין שלא ברצונה. ויש לומר שטעם הפטור בשפחה חרופה אם לא גמר ביאתו, הוא לפי שנאמר "ביקורת תהיה", היינו שחייב הקרבן שלו הוא רק כשהיא חייבת מלקות, ונמצא כל האיסור תלוי רק בה, לכן צריכה להיות גם הפעולה בה (הביאה) בשלימות וברצונה. מה שאין כן בעריות שהחייב עליו כשם שהוא עליה, ולכן חייב בכל אופן שיהיה.

(לקוטי שיחות, חלק יז עמוד 240 והערה 65 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

הביאות נחשבות לו כעברות הרבה. וכן אם פא ביאה אחת שחייבין עליה משמות הרבה⁴⁶, אם היה שוגג - מביא קרבן על כל שם ושם, אף על פי שהיא ביאה אחת, כמו שיתבאר בהלכות שגגות. ואם היה מזיד - הרי זו נחשבת לו כעברות הרבה. וכן יש פא ביאה אחת ולוקה עליה מלקיות הרבה, כמו שיתבאר.

(46 מלאוין הרבה.)

יג. שפחה חרופה האמורה בתורה⁴⁷ היא שחציה שפחה וחציה בת חורין⁴⁸ ומקדשת לעבד עברי⁴⁹; שנאמר: לא יומתו כי לא חפשה. הא אם נשתחררה כלה - חייבין עליה מיתת בית דין⁵⁰; שהרי נעשית אשת איש גמורה, כמו שבארנו בהלכות אישות.

(47 "ואיש כי ישכב את אשה... והיא שפחה נחרפת לאיש". (48 שפחה של שני שותפים, ואחד שחררה ונשאה משועבדת לשני כפי חלקו, הרי היא חציה שפחה - החצי שלא שוחררה, וחציה בת חורין - החצי ששוחררה. (49 כלומר רק לעבד עברי, שהרי לישראל היא אסורה, מצד החצי של שפחות, שאסור לו לקחת שפחה כנענית לאשה, ולעבד כנעני אסורה מצד החצי בת חורין שלה, שאסורה לישראלית להינשא לעבד כנעני וראוייה היא לעבד עברי בלבד, שמתור לו לקחת שפחה כנענית לאשה. (50 חנק.)

יד. ביאת שפחה זו משנה מכל ביאות אסורות שבתורה, שהרי היא לוקה, שנאמר: בקרת תהיה⁵¹, והוא⁵² חייב קרבן אשם⁵³, שנאמר: והביא את אשמו. אהד שוגג אהד מזיד⁵⁴ בשפחה חרופה מביא אשם⁵⁵. והפא עליה ביאות הרבה, בין בזדון בין בשגגה - מביא אשם אהד. אכל היא חייבת מלקות על כל ביאה וביאה, אם היתה מזידה, כשאר חייבי לאוין.

(51 ובכריתות יא. דרשו ש"ביקורת" זה מלקות וכתבה התורה "תהיה" היינו היא לוקה, אבל הוא לא לוקה. (52 הבעול. (53 אבל אינו לוקה. (54 אבל היא שחייבה מלקות, מוכן, שזה רק במזיד ובהתראה. (55 ודווקא על שפחה אחת, אבל אם בא על הרבה שפחות חייב אשם על כל אחת ואחת "לחלק על כל שפחה ושפחה".

טו. המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו - פטור, עד שייגמר ביאתו. ואינו חייב אלא על הגדולה⁵⁶, הבעולה, המזידה, וברצונה. אכל אם היתה קטנה⁵⁷, או שלא היתה בעולה, או היתה שוגגת או אנוסה או ישנה⁵⁸ - פטור. [וכן אם פא עליה שלא כדרכה - פטור; שבשפחה חרופה לא השוה ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה, שנאמר: שכבת זרע. אכל בשאר ביאות לא חלק בין ביאה לביאה; שנאמר משכבי אשה - מגיד [לך] הכתוב, ששני משכבות באשה].

(56 בזמן שהאשה לוקה האיש מביא קרבן אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן". (57 שהיא פטורה ממלקות. (58 שהיא פטורה ממלקות.)

טז. כל מקום שאמרנו בשפחה שהיא פטור - הוא פטור מן הקרבן, והיא פטורה מן המלקות. אכל מפין אותו מפת מרדות מדבריהם, אם היו שניהן מזידין וגדולים.

יז. בן תשע שנים ויום אחד שפא על שפחה חרופה - היא לוקה, והוא מביא קרבן⁵⁹. והוא שתהיה גדולה ובעולה וברצונה, כמו שבארנו; שאין האיש חייב קרבן עד שתתחייב היא מלקות, שנאמר: בקרת תהיה והביא את אשמו.

(59 "איש, אין לי אלא איש, בן תשע שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין? תלמוד לומר ואיש". "ואיש" גבי שפחה חרופה כתיב.

פרק רביעי

1) יבאר שהנדה הרי היא כשאר כל העריות: אם יש הפרש בין גדולה לקטנה בענין נדות וזכות: ודין נדה וזבה ויולדת שלא טבלו כמי מקוה: ודין הגויה אם חייבים עליהן משום נדה וזבה: ודין טבילת נדה ויולדת בלילה: הלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה: האשה שאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני: היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי: אם ישמש סמוך לוסתה: ושמצוה לבדוק אחר התשמיש: קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה או שמש ואבד העד, ואם מצא בו דם משוך או עגול: ודין מי שראתה דם בשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית.

א. הנדה - הרי היא כשאר כל העריות². המערה בה³, [בין כדרכה בין שלא כדרכה] - חייב כרת⁵. ואפלו היתה קטנה בת שלש שנים ויום אחד⁶, כשאר עריות. שהפת⁷ מתטמאה בנדה ואפלו ביום לדתה⁸, ובת עשרה ימים⁹ מטמאה בזיבה¹⁰. ודבר זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בחי' על התורה, פרשת מצורע - הרב י. ל. מיימון במבוא לרמב"ם דפוס רומי. ראה 'תוספות' יומא עה, 'אוצר הגאונים' חגיגה יא.

ד. העפונים - אין חיבין עליהם משום נדה ולא משום זכה²⁰ ולא משום יולדת. וחקמים גזרו²¹ על כל העפונים, הזכרים והנקבות, שיהיו פזבים תמיד, בין ראוי בין לא ראוי, לענין טמאה וטהרה.

(20 נדה לד, א. 21 שם.)

ה. כל דם שתראה היולדת בתוך ל"ג של זכר²² וס"ו של נקבה²³ - הוא הנקרא דם טהר²⁴, ואין מונע את האשה מבועלה; אלא טובלת אחר שבועה לזכר ואחר ארבעה עשר לנקבה ומשמשות מטה²⁵, אף על פי שהדם שותת ויורד²⁶.

(22 אחר שבועת ימי הלידה. 23 אחרי שבועיים ללידה. 24 שנאמר (ויקרא יב, ד) תשב בדמי טהרה. 25 מזדווגת עם בעלה. 26 מתוך שבועה של זכר לאחר שבועה, או מתוך ארבעה עשר של נקבה לאחר ארבעה עשר, ואף-על-פי שממעין אחד הוא (שם לח).)

ו. כל חיבי טבילות - טבילתן פיוס²⁷, חוץ מנדה ויולדת. שהרי הוא אומר בנדה: שבועת ימים תהיה בנדתה - השבועה פלו²⁸ בנדתה, וטובלת בליל שמיני. וכן יולדת זכר - בליל שמיני, ויולדת נקבה - בליל חמשה עשר; שהיולדת בנדה, כמו שבארנו²⁹.

(27 יומא ו, א. 28 פסחים ז, א. "עד הערב". 29 למעלה ה"ב.)

ז. נחאתרה ימים רבים³⁰ ולא טבלה, כשתטבל - לא תטבל אלא בלילה; שאם תטבל פיוס - יטעו, ותבוא נדה אחרת לטבל בשביעי³¹.

(30 וכל השבועה כולן היתה בנדתה. 31 נדה סז, ב.)

ח. היתה חולה³², או שהיה מקום הטבילה רחוק ואין הנשים יכולות להגיע לו ולחזור בלילה מפני הלסטים או מפני הצנה או מפני שנועלין שערי המדינה בלילה - הרי זו טובלת פיוס השמיני³³ או פיוס של אחריו פיוס.

(32 שם. 33 לכתחילה, דאמרינן בירושלמי (נדה פ"ב ה"ד) אסור לשהות בטומאה.)

ט. כל הנשים שיש להן וסת³⁴ - בחזקת טהרה לבועליהן³⁵, עד שתאמר לו: טמאה אני, או עד שתחזק נדה בשכנותיה³⁶. הלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה, כשיבוא - אינו צריך לשאל לה; אפלו מצאה ישנה - הרי זה מתר לבוא עליה שלא בעונת וסתה, ואינו חושש שמא נדה היא. ואם

מפי השמועה למדו¹¹, שאין הפרש בין גדולה לקטנה לטמאת נדות וזבות.

(2 כלומר, שלבעול נדה אינו איסור טומאה אלא איסור ערוה. ראה 'ספרא' קדושים פרשה ג, פרק יא; 'ירושלמי' סנהדרין פ"ז, ה"ה. 'תוספות' בבא-קמא יא, א דיבור-המתחיל דאין. 3) יבמות נד, א. 4) ראה למעלה פ"א, הערה מה. 5) כריתות ב, א. 6) שפחות מזה, אין ביאתו ביאה. ראה למעלה פ"א הערה נט* 7) תינוקת, נדה מג, ב. 8) אם יצא ממנה דם, אלא שאינו חיב עליה משום נדה כשבא עליה לפני שהיא בת שלש שנים ויום אחד. 9) שם. 10) חלוקין הן דיני נדה מדיני זבה. ואם ראתה דם שלשה ימים רצופים אחר שעברו עליה שבועה ימי נדתה - הרי היא זבה, כמבואר להלן פ"ו. לפיכך כדי שתטמא בזיבה, צריכה להיות לפחות בת עשרה ימים. 11) שם לב, א: "הלכתא גינהו, ואסמכינהו רבנן אקראי".

ב. ואחד הבא על הנדה כל שבועת הימים, ואפלו לא ראתה אלא יום ראשון¹², ואחד הבא על יולדת¹³ זכר כל שבועה או על יולדת נקבה כל ארבעה עשר, או על הזבה כל ימי זובה¹⁴ וספירתה¹⁵, בין שפחה¹⁶ בין משחררת - הכל בכרת¹⁷. שגאמר בנדה: שבועת ימים תהיה בנדתה; ובזבה נאמר: כל ימי זוב טמאתה פימי נדתה תהיה; וביוולדת זכר הוא אומר: פימי נדת דותה טמא; וביוולדת נקבה: וטמאה שבועים בנדתה.

(12) וטבלה בתוך שבועת הימים, שהטבילה אינה מטהרת בנדה אלא אחרי שבועה ימים "שבימים וטבילה תלה הכתוב" (להלן ה"ג). 13) שהיא טמאה כנדה ואף-על-פי שלא ראתה דם, כמבואר להלן פ"ה ה"א. 14) הימים שהיא רואה דם. 15) שהיא סופרת שבועה נקיים להיות טהורה, כמבואר להלן פ"ו ה"ח, ואפילו כשטבלה בתוך אותו הזמן. 16) 'ספרא' מצורע פרק ז פרשה ה: "בין שפחה בין משוחררת". 17) שכולן נקראו נדה.

ג. במה דברים אמורים שהטמאה תלויה בימים¹⁸ בשטבילה במי מקנה אחר הימים הספורים; אבל נדה וזבה ויולדת שלא טבלו במי מקנה, הבא על אחת מהן אפלו אחר כמה שנים - חיב כרת; שבימים וטבילה תלה הכתוב, שגאמר: ורחצו במים. זה בנין אבי¹⁹ לכל טמא, שהוא בטמאתו עד שיטבל.

(18) שבועה לנדה וליולדת זכר, וארבעה עשר ליולדת נקבה, יומי זיבה ושבועה נקיים לזבה, ואחרי שיעברו היא טהורה. 19) דבר המפורש בתורה במקום אחד, משמש יסוד ללמוד ממנו גם במקומות אחרים. לימוד זה: "ורחצו" כבנין אב לכל הטמאים, לקוח מן הגאונים - שדבריהם דברי קבלה - "ויש מן הגאונים שלמדו זה מן הכתוב "ורחצו במים", זה בנין אב לכל הטמאים שהיו בטומאתן עד שיטבלו" (רבינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - שבת קודש ט"ז סיון - ספר קדושה - הל' איסורי ביאה קפו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׂ מִתְחִלַּת הַיּוֹם; עֲבָרוּ שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם וְלֹא רָאֵתָה - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׂ עַד לְעֶרְבֹכָם.⁵⁰ וְכֵן אִם הָיָה דְרָפָה לְרֵאוֹת בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בְּלַיְלָה, וְעֲבָרוּ וְלֹא רָאֵתָה - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׂ עַד שְׁתַּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ.⁵¹

(49 שם. 50) היינו עד שקיעת החמה. (51) מתחילת הנץ החמה (מגיד-משנה).

יד. הָרַף בְּגֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֹת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לְבָדֵק עֲצָמָם אַחַר הַתְּשֻׁמִּישׁ. פִּיּוּד? מִקְנָח הָאִישׁ עֲצָמוֹ בְּמִטְלֵית נְכוּנָה לוֹ, וּמִקְנָחַת הָאִשָּׁה עֲצָמָה בְּמִטְלֵית נְכוּנָה לָהּ, וְרוֹאֵין בְּהֵן שָׁמָּה רָאֵתָה דָם בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ. וַיֵּשׁ לְאִישׁ לְהִנִּיחַ אֶשְׁתּוֹ שֶׁתְּבַדֵּק⁵² בְּמִטְלֵית שְׁלוֹ; מִתּוֹךְ שְׁנֵאמַנְתָּ עַל שְׁלָה נֶאמַנְתָּ עַל שְׁלוֹ.

(52) שכן הוזכר הבדיקה הכל באשה: בדקה, תבדוק (ביאורי הגר"א, יורה-דעה סי' קפו).

טו. בְּגָדִים אֵלּוֹ שֶׁמְקַנְחִין בְּהֵן צְרִיכִין שִׁיְהִי שֶׁל פֶּשֶׁתִּין⁵³, שְׁחָקִים וְלִבְנִים⁵⁴. וְהֵם הַנִּקְרָאִים עֲדִים, בְּעֵנֵן זֶה. וְהַבְּגָד שֶׁמְקַנְחָה בּוֹ הוּא נִקְרָא עַד שְׁלוֹ, הַבְּבִגְד שֶׁמְקַנְחָתָה הִיא בּוֹ נִקְרָא עַד שְׁלָה.

(53) שם יז, א. ואפשר לומר שרבינו דקדק בלשונו, דוקא פשתן ודוקא בגד, אבל צמר אפילו נקי ורך אינו יפה לבדיקה. או יש לפרש שזהו רק לדוגמא שהיא דבר רך כמו מטלית של בגד פשתן שחוק ונוח לבדוק בו, והוא-הדין כל דבר רך כמו צמר נקי ורך, כמבואר שם בדברי שמואל (כסף-משנה). (54) אבל בגד שאינו שחוק או אפילו שחוק אלא שהוא צבוע, אינו יפה לבדיקה.

טז. הַצְּנוּעוֹת⁵⁵ אֵין מְשַׁמְשׁוֹת אֶלָּא עַד שִׁיבְדִקוּ עֲצָמָן תְּחִלָּה קִדְם תְּשֻׁמִּישׁ. וְאִשָּׁה שְׂאִין לָהּ וְסֵת - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׂ עַד שֶׁתְּבַדֵּק⁵⁶. לְפִיכָּךְ הִיא מְשַׁמְשֵׁת בְּשָׁנֵי עֲדִים⁵⁷: אֶחָד לְפָנֵי הַתְּשֻׁמִּישׁ⁵⁸, וְאֶחָד לְאַחַר הַתְּשֻׁמִּישׁ⁵⁹. אֲבָל אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ וְסֵת - אֵינָה צְרִיכָה עַד לְפָנֵי תְּשֻׁמִּישׁ, אֶלָּא מִשּׁוֹם צְנוּעוֹת בְּלִבָּד. אֲבָל אַחַר תְּשֻׁמִּישׁ - הַכֹּל צְרִיכִין שְׁנֵי עֲדִים⁶⁰: אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לָהּ, אֶפְלוּ מִעֲבֵרַת וּמִנִּיקָה וּזְקָנָה. וּקְטָנָה⁶¹ לֹא תְּשַׁמֵּשׂ אֶלָּא בְּשָׁנֵי עֲדִים: אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לָהּ. אֲבָל בְּתוֹלָה⁶² וַיִּוְשַׁבְתָּ עַל דָם טְהוֹר⁶³ - אֵינָה צְרִיכָה עֲדִים, שֶׁהָרִי הַדָּם שׁוֹתֵת מִמֶּנָּה.

(55) שם יד, א. (56) שם יא, ב: "אמר רבי זירא אמר שמואל, אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק". (57) שתי בדיקות ב'עדים'. (58) בעד שלה. (59) והאיש בעד אחד בלבד לאחר תשמיש. (60) אפילו אלו שאינן מתנהגות כצנועות. ראה השגת הראב"ד. (61) שם יא, א. אף-על-פי שאינן עלולות לראות דם. (62) שלא ראתה דם מימיה, והדם שרואה בכעילה ראשונה הוא דם בתולים

הַנִּיחָה נְדָה - אֲסוּרָה לוֹ³⁷, עַד שֶׁתֵּאמַר לוֹ: טְהוֹרָה אָנִי.³⁸

(34) קביעות זמן, רגילה לראות דם נדות באותו יום. (35) נדה טז, א. ודוקא אם יש לה וסת - מותר שלא בשעת וסתה, אבל אם אין לה וסת קבוע - צריך לשאול אותה אם ראתה דם (מגיד-משנה). (36) ראה למעלה פ"א הערה צד. (37) שם יא, ב. כיון שהניחה בחזקת טמאה. (38) טבלתי וטהורה אני.

י. הָאִשָּׁה שְׂאֵמְרָה לְבַעֲלָהּ: טְמֵאָה אָנִי, וְחִזְרָה וְאֵמְרָה: טְהוֹרָה אָנִי,³⁹ וְדָרַךְ שְׁחוֹק אֵמְרָתִי לָךְ תְּחִלָּה - אֵינָה נֶאמַנְתָּ.⁴⁰ וְאִם נִתְּנָה אֲמַתְלָא⁴¹ לְדַבְרֵיהָ - נֶאמַנְתָּ.⁴² פִּיּוּד? תְּבַעֲהָ בַעֲלָהּ, וְאַחֲתוֹ אוֹ אִמּוֹ עִמָּה בְּחִצְרָה, וְאֵמְרָה: טְמֵאָה אָנִי, וְאַחַר כֵּן חִזְרָה וְאֵמְרָה: טְהוֹרָה אָנִי, וְלֹא אֵמְרָתִי לָךְ טְמֵאָה אֶלָּא מִפְּנֵי אַחֲוֹתָךְ וְאִמְךָ שְׁמָא יִרְאוּ אוֹתָנוּ - הָרִי זֶה נֶאמַנְתָּ. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָהָב.⁴³

(39) שלא הייתי נדה. (40) כתובות כב, א. (41) נתינת טעם על "אמרה טמאה אני". (42) שם. (43) כגון בטעות אמרתי, סבורה הייתי להיות נדה, ועתה מצאתי שלא כן, או שאמרה: מחמת תשות כח אמרתי שטמאה אני, הרי זו אמתלא מתקבלת על הדעת ונאמנת (הגהות מיימוני).

יא. הִיָּה מְשַׁמֵּשׂ עִם הַטְּהוֹרָה, וְאֵמְרָה לוֹ: נְטֵמֵאתִי - לֹא יִפְרֵשׁ מִיָּד וְהוּא בְּקָשׁוּי, שֶׁהִנָּאָה לוֹ פִּיּוּצָאָתוֹ כְּבִיאָתוֹ.⁴⁴ וְאִם פִּרְשׁ וְהוּא בְּקָשׁוּי - חֵיב כִּרְתָּ.⁴⁵ כִּמוֹ שֶׁבַעַל נְדָה. וְהוּא הָדִין בְּשִׁאָר עֲרִיּוֹת⁴⁶. אֶלָּא פִּיּוּד יַעֲשֶׂה? נוֹעֵץ צְפָרְנֵי רַגְלָיו בְּקָרְקַע, וְשׁוֹהֶה וְאֵינּוּ מְזַדְעָזַע עַד שִׁימוֹת הָאֵיבָר, וְאַחַר כֵּן נִשְׁמַט מִמֶּנָּה.

(44) בהוצאת האבר כהכנסתו. (45) אבל היא פטורה, מכיוון שהיא רק הודיעה לו, אבל לא אמרה לו שיפרוש מיד, הרי היא אנוסה. ראה רמ"א יורה-דעה סי' קפה ס"ו, וב'פתחי תשובה' שם. (46) שבועות יח, א: "כי איתמר דאביי, בעלמא איתמר", "כגון דסבר שהיא אשתו ובא עליה, ונמצאת אחותו" (רבינו חננאל).

יב. וְאֲסוּר לוֹ לְאָדָם לְבוֹא עַל אֶשְׁתּוֹ סְמוּךְ לוֹסְתָהּ⁴⁷, שְׁמָא תְּרָאָה דָם בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ; שְׁנֵאמַר: וְהִזְרַתָּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאָתָם. וְכִמָּה? אִם הָיָה דְרָפָה לְרֵאוֹת בַּיּוֹם⁴⁸ - אֲסוּר לְשַׁמֵּשׂ מִתְחִלַּת הַיּוֹם; וְאִם הָיָה דְרָפָה לְרֵאוֹת בְּלַיְלָה - אֲסוּר לְשַׁמֵּשׂ מִתְחִלַּת הַלַּיְלָה.

(47) רק בתשמיש אסור, אבל שאר פרישות לא החמירו עליו, כיון שווסתות אינן אלא מדרבנן (מגיד-משנה). (48) נדה סג, ב.

יג. עֵבֶר וְסֵתָה וְלֹא רָאֵתָה - מִתְּרַת לְשַׁמֵּשׂ אַחַר שֶׁתְּעַבֵּר עֹנֵת הַיּוֹסֵת⁴⁹. פִּיּוּד? הִיָּה דְרָפָה לְרֵאוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּהּ מִכָּה⁷⁵ - תּוֹלָה בַּמִּכָּה⁷⁶. וְאִם הָיָה דָם מִפְתָּהּ מִשְׁנֵה מַדָּם שֶׁתִּרְאֶה בְּעַת הַתְּשֻׁמִּישׁ - אֵינָה תּוֹלָה בַּמִּכָּה. וְנִאֲמַנְתָּ⁷⁷ אִשָּׁה לֹאמֹר: מִכָּה יֵשׁ לִי בְּתוֹךְ הַמְּקוֹר שֶׁמִּמֶּנָּה הֵדָם יוֹצֵא, וְתִהְיֶה מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ, וְאִף עַל פִּי שָׂדֵם יוֹצֵא מִן הַמְּקוֹר בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ.

(73) שם סה, ב. (74) שם סו, א: "ואם יש לה וסת, תולה בווסתה". ראה שם ברש"י. (75) במקום מקור דם נדוטה. (76) שם. (77) כתובות עב, א.

כא. מי שֶׁרְאָתָהּ דָם בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ פְּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וְאִין שָׁם דְּבַר לְתֹלוֹת בּוֹ - הָרִי זֶה תִּתְגַּרֵּשׁ, וּמִתְּרַת לְהַנְּשֵׂא לְשָׁנִי⁷⁸. נִשְׂאֵת לְשָׁנִי וְרִאֲתָהּ דָם כִּף בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים - הָרִי זֶה תִּתְגַּרֵּשׁ, וְתִנְשֵׂא לְשָׁלִישִׁי. נִשְׂאֵת לְשָׁלִישִׁי וְרִאֲתָהּ דָם כִּף בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים - הָרִי זֶה תִּתְגַּרֵּשׁ, וְאִסוּרָה לְהַנְּשֵׂא⁷⁹ עַד שֶׁתִּבְרִיא⁸⁰ מַחְלֵי זֶה.

(78) נדה, שם. (79) שהחזקה לראות דם מחמת תשמיש עם כל גבר, וחזקה שלעולם תראה דם מחמת תשמיש, ולפיכך אסורה להנשא. (80) בגמרא שם, הגירסא: "עד שתבדוק עצמה", כלומר, עד שתבדוק אם נתרפאה מחולי זה, כמו שיתבאר בסמוך.

כב. בַּיַּעַד בּוֹדֵקֵת עֲצָמָה לִידַע אִם נִרְפְּאָת אוֹ לֹא נִרְפְּאָת? מִבִּיאָה שְׁפּוֹפֶרֶת שֶׁל אֶבְרִי⁸¹, וּפִיָּה רְצוּף⁸² לְתוֹכָהּ, וּמִכְנֶסֶת הַשְּׁפּוֹפֶרֶת עַד מְקוֹם שֶׁהִיא יְכוּלָה, וּמִכְנֶסֶת בְּתוֹךְ הַשְּׁפּוֹפֶרֶת מִכְּחוּל⁸³, וּמוֹף מְנַח עַל רִאשׁוֹ⁸⁴, וְדוֹפְקָת אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּגְעֵעַ הַמוֹף לְצִנְאֵר הַרְחֵם⁸⁵, וּמוֹצִיאָה הַמוֹף. אִם נִמְצָא דָם עַל רֹאשׁ הַמוֹף - בִּידוּעַ שֶׁהֵדָם שֶׁהִיא רוֹאָה בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ מִן הַמְּקוֹר; וְאִם לֹא נִמְצָא עַל הַמוֹף פְּלוּם - בִּידוּעַ שֶׁהֵדָם שְׂרוּאָה מִדַּחַק הַצְּדִדִין, וְטִהוּרָה הִיא, וּמִתְּרַת לְהַנְּשֵׂא לְאַחֲרֵים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁸⁶.

(81) שם. והוא-הדין בשאר מיני מתכת שאינם מסרטים, חוץ מברזל (ש"ך). אבל שפופרת של עץ או של קנה, אינה חלקה בראשה ויסרט ויוצא דם. (82) כפול. (83) שאם אין המכחול תוך השפופרת כשנמצא דם בראש המוך, אין ידוע בוודאות שהדם בא מן המקור. לא כן אם המכחול בתוך השפופרת, ונמצא דם על המוך, ברור שהוא מן המקור שהרי השפופרת חוצצת ומפסקת בינו לצדדים (בית יוסף). (84) שראש המכחול לא יסרט ויוצא דם (שם). (85) המקום שמגיעים לו בתשמיש. (86) פכ"ה ה"ח: "ויוציא ולא יחזיר לעולם (פירוש: אפילו אם נתרפאה) שמה תרפא ונמצא שלא גמר [בלבון] לגרשה בשעת גירושין". [דעת רבינו שהבדיקה הזו מתירה אותה להנשא לאחרים, אבל לא לבעל שהחזקה אצלו לראות דם מחמת תשמיש, כי מוטב שתינשא לאחרים שמה לא תראה ולא נצטרך לסמוך על הבדיקה (מגיד-משנה), אבל לא נתברר למה תצא מבעל שלישי ולא יחזיר, הרי כבר החזקה לכל

שאינו טמא, והיא מותרת לבעלה כל ארבע היממות הראשונות. כמבואר להלן פ"ה ה"ט. (63) בימי טהרה של יולדת.

יז. הַמְשַׁמֵּשׁ מִטְּוֹת⁶⁴ פְּעָמִים רַבּוֹת - אֵינָן צְרִיכִין לְבַדֵּק שְׁנֵי הַעֲדִים שֶׁלָּהֶן עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה, אֲלֹא מְקַנְחֵת הוּא פְּעַד שֶׁלּוֹ וְהִיא פְּעַד שֶׁלָּהּ אַחֵר כָּל בִּיאָה וּבִיאָה שֶׁל כָּל הַלְּיָלָה, וְלִמְחַר יִבְדְּקוּ הַעֲדִים. נִמְצָא הֵדָם עַל עֵד שֶׁלָּהּ אוֹ עַל עֵד שֶׁלּוֹ - הָרִי זֶה טְמֵאָה. שֶׁמְשֵׂה מִטְּוֹתָ וְקִנְחָה עֲצָמָה וְאֶבֶד הַעֵד⁶⁵ - הָרִי זֶה לֹא תְשַׁמֵּשׁ פְּעַם שְׁנִיָּה עַד שֶׁתִּבְדֵּק⁶⁶ בְּעַד אַחֵר תַּחֲלָה, שֶׁמָּא דָם הָיָה עַל הַעֵד שֶׁאֶבֶד.

(64) שם טז, א. (65) שם. (66) "דהרי היא כמו שלא בדקה" (רש"י שם).

יח. הַנִּיחָה הַעֵד⁶⁷ תַּחַת הַכֶּר אוֹ תַּחַת הַכֶּסֶת, וְנִמְצָא עָלָיו דָם: אִם מְשׁוּף - טְמֵאָה, שֶׁחֲזַקְתוּ מִן הַקְּנֻיִם; וְאִם הָיָה עָגוּל - טְהוּרָה⁶⁸, שְׁאִין זֶה אֲלֹא דָם מֵאֲכֻלָּת⁶⁹ שֶׁנְּהַרְגָה תַּחַת הַכֶּר.

(67) שם נז, ב. ומדובר כאן, שבדקה את העד לפני שקינחה בו ולא היה עליו דם, אבל אם העד לא היה בדוק - אינה טמאה אם אין הכתם כגריס ועוד (מגיד-משנה). (68) וכל זה אינו אלא כשהכתם הוא פחות מכגריס ועוד, אבל אם הוא כגריס ועוד, אפילו עגול - טמאה, כמבואר להלן פ"ט ה"ו. וכן אם לא הניחה העד תחת הכר אלא בקופסא, אפילו עגול ופחות מכגריס טמאה, מפני שאז אין לתלות בדם מאכולת (מגיד-משנה). (69) כנה.

יט. קִנְחָה עֲצָמָה בְּעַד הַבְּדוּק לָהּ וְטַחְתּוֹ בִּירְכָהּ, וְלִמְחַר נִמְצָא עָלָיו דָם - הָרִי זֶה טְמֵאָה⁷⁰, וְאִין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא בְּשִׁטְחָה אוֹתָהּ בִּירְכָהּ נְהַרְגָה מֵאֲכֻלָּת. קִנְחָה עֲצָמָה בְּעַד שְׁאִינּוּ בְּדוּק לָהּ⁷¹, וְלֹא יִדְעָה אִם הָיָה עָלָיו דָם קִדְמָה שֶׁתִּקְנַח בּוֹ אוֹ לֹא הָיָה נִמְצָא עָלָיו דָם: אִם הָיָה הֵדָם כְּגָרִיס וְעוֹד - הָרִי זֶה נְדָה⁷²; הָיָה פָחוֹת מִכֶּן - טְהוּרָה, שְׁאִינּוּ אֲלֹא מִן הַמֵּאֲכֻלָּת.

(70) שם יד, א. ואפילו עגול ופחות מכגריס, אין תולין בדם מאכולת כמו בהלכה הקודמת, מפני שאין זה דומה להניחתו תחת הכר (מגיד-משנה). (71) שלא בדקתו מעולם, אבל אם בדקתו והניחתו שעה אחת, ולא נודע שנכתם בו כתם דם, הרי העד בחזקת בדוק (מגיד-משנה). (72) השיעור של כגריס ועוד, מבואר להלן שם.

כ. מִי שֶׁרְאָתָהּ דָם בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ - הָרִי זֶה מִתְּרַת לְשַׁמֵּשׁ בְּשִׁטְטָהּ פְּעַם שְׁנִיָּה. רְאֵתָהּ דָם בְּפַעַם שְׁנִיָּה - מְשַׁמֵּשׁת פְּעַם שְׁלִישִׁית. רְאֵתָהּ דָם בְּשִׁלִּישִׁית - הָרִי זֶה אִסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עִם בְּעַל זֶה לְעוֹלָם⁷³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁלֹא הָיָה שָׁם דְּבַר לְתֹלוֹת בּוֹ; אֲבָל אִם שֶׁמְשֵׂה סְמוּךְ לְוִסְתָּהּ - תּוֹלָה בְּוִסְתָּהּ⁷⁴. הִיָּתָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִן הָעֲלִיָּה לִגְג הַפְּרוּזְדוֹר, וְנִקְבַּז זֶה קוֹרְאִין אוֹתוֹ לול. וְהָאֵבֶר נִכְנָס לַפְּנִים מִן הַלּוּל בְּשַׁעַת גְּמַר בִּיאָה.

ואף-על-פי-כן מתירים אותה להינשא מפני שסומכים על הבריקה, ואם כן למה לא נתירה לבעל שלישי? ראה מגיד-משנה כאן].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) יבאר שהאשה מתטמאה באונס לנידה ולזיבות: פירוש חדר, עליה ופרוזדור: ואם מתטמאה בכל שהוא: המישה דמים טמאים יש באשה: כיצד בודקין הדם: ואם הפילה חתיכה קרועה או דברים אחרים ודם בהם: ודין האשה שהשתינה מים ויצא דם: דם בתולים לקטנה, לנערה ולבוגרת שראו דם [נדות] או לא ראו.

12) כינוי לאבר המין "שאיין כל האצבעות שוות" (פסחים קיב:).

ה. דָם הַבָּא מִן הַחֶדֶר - פְּלוֹ טָמֵא; חוּץ מִדָּם טְהוֹר¹³ שֶׁהַתּוֹרָה טְהוֹרָתוֹ¹⁴, וְדָם קָשִׁי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר¹⁵. וְדָם הָעֲלִיָּה - פְּלוֹ טְהוֹר, שֶׁהוּא כְּמוֹ דָם מִפֶּה שְׂבַמְעִים אוּ בִפְכָד אוּ בִפְלִיא וְכִיּוּצָא בְהֵן. וְדָם הַנִּמְצָא בְּפְרוּזְדוֹר: אִם נִמְצָא מִן הַלּוּל וְלַפְּנִים¹⁶ - הֲרִי זֶה טָמֵא, שֶׁחֲזַקְתּוּ מִן הַחֶדֶר. וְחִיבִין עָלָיו עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ¹⁷, וְשׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקֳדָשִׁים¹⁸; וְאִין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא מִן הָעֲלִיָּה יֵרֵד דְּרָף הַנֶּקֶב, שָׂרֵב הַדָּמִים הַנִּמְצָאִין פֶּאֶן¹⁹ - מִן הַחֶדֶר. נִמְצָא הַדָּם בְּפְרוּזְדוֹר חוּץ לְנֶקֶב²⁰ - הֲרִי טָמֵאתוּ בְּסִפְקָא, שֶׁמָּא מִן הַחֶדֶר בָּא אוּ מִן הָעֲלִיָּה שְׂמַת דְּרָף הַלּוּל. לְפִיכָף אִין שׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקֳדָשִׁים, וְאִין חִיבִין עָלָיו עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ²¹.

א. האשה המתטמאת באונס? בין לנדה בין לזיבות? כיצד? פגון שקפצה ממקום למקום, או ראתה בהמה או חיה או עוף מתעסקין זה עם זה והמדה וראתה דם, וכן כל פיוצא בזה - הואיל וראתה דם מפל מקום, נטמאת. ומטמאה בכל שהוא². אפלו ראתה דם טפה בחדל⁶ - הרי זו פמי שזב ממנה דמים הרבה.

2) אפילו באונס. 3) נדה לו, ב. 4) שם כ, ב - שדם חימוד טמא. 5) שם מ, א. 6) שם: "ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן".

13) שגם הוא בא מן המקור, כמבואר להלן פ"ו ה"א. 14) כמבואר למעלה פ"ד ה"ב. 15) להלן פ"ז ה"ה. 16) כלומר, לצד החדר. 17) אם נכנסה בשוגג למקדש בטומאת דם זה, חייבת בקרבן. 18) שנגעה בהם בימי טומאתה. 19) בכת"י תימן: הנמצאים שם. 20) שנמצא בפרוזדור, לא לצד החדר אלא לצד חוץ. 21) כדין ספק טומאה.

ב. כל הנשים מתטמאות בבית החיצון, ואף על פי שלא יצא הדם לחוץ, אלא נעקר מן הרחם ולא שנת, הואיל ויצא מבין השנים⁸ - הרי זו טמאה, ואף על פי שעדין הדם בבשרה; שגאמר: דם יהיה זוכה בבשרה. ועד היכן הוא בין השנים? עד מקום שיגיע אליו האבר⁹ בשעת גמר ביאה. ובין השנים עצמו פלפנים¹⁰.

7) שם. ואפילו שלא יצא הדם לחוץ. 8) שם מא, ב: "תלתולי בשר בתוך הרחם" (רש"י שם). 9) שם. 10) שם. ואינן מתטמאות רק ביצא לחוץ מבין השיניים.

ו. לא פל משקה הבא מן החדר מטמא, אלא הדם בלבד; שגאמר: דם יהיה זוכה. לפיכך, אם שנת מן הרחם לבן או משקה ירק²², אף על פי שפמיקתו²³ פדס, הואיל ואין מראיו מראה דם - הרי זה טהור²⁴.

ג. משל משלו חכמים באשה¹¹: הרחם שנוצר בו הולד, הוא הנקרא מקור, והוא שדם נדה וזכה יוצא ממנו - וקוראין אותו חדר, לפי שהוא לפני ולפנים. וצואר הרחם פלו, והוא המקום הארף שמתקבץ ראשו בשעת העבור כדי שלא יפל הולד, ונפתח הרבה בשעת לדה - קוראין אותו פרוזדור. פלומר, שהוא בית שער לרחם.

22) כמראה אתרוג (תוספות), ויש מפרשים ירוק כזהב (מגיד-משנה, הגהות מיימוניות). וכל-שכן ירוק ככרתי. 23) מעובה כדם. 24) שם יט, א כחכמים.

ז. וחקמשה דמים²⁵ טמאים באשה, והשאר טהורין. ואלו הן: האדם, והשחור, וקקרון פרפם²⁶, וכמימי אדמה, וכיין המזוג.

11) שם יז, ב.

25) שם. 26) "הזך שבכרכום, נגזר מן קרן עור פניו (שמות לד, כט)" (פירוש המשנה לרבינו, שם פ"ב מ"ו).

ח. האדם כיצד הוא? עינו פעמוד²⁷ שיצא ראשון מדם הקנה²⁸ של פני אדם. נותן הדם בפוס ומקיף²⁹ לו ורואהו. והשחור - פעין הדיו הנבש³⁰. קקרון פרפם כיצד? וביא פרפם לח בגוש אדמה שעליו, ולוקח מן הכרוור שבו הקנה האמצעי שלו. שפלו כמו קנה הוא, ובכל אחד אחד שלשה קנים, ובכל קנה שלשה עלים. ומקיף הדם לעלה האמצעי

ד. ובשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור ואינו מגיע עד ראשו שפמפנים, אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות¹². ולמעלה מן החדר ומן הפרוזדור, בין חדר לפרוזדור, הוא המקום שיש בו שתי ביצים של אשה והשבילים שבהן מתבשלת שכבת זרע שלה - מקום זה הוא הנקרא עליה. וכמו נקב פתוח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בערך ארבע מאות וחמשים גרם, ושני לוגין בערך, שש מאות ושמונים גרם).

יב. אין בודקין הדם אלא על גפי מטלית לבנה ובחמה. ועושה צל בידו על הדם, והוא עומד בחמה, פדי שיראה עינו פמות שהיא. ולא פל הרואה צריף לכל אלו הדברים בכל עת שיראה, אלא טביעות עין יש להכם בדמים, ובעת שיראה מיד יטמא או יטהר. ואם נסתפק לו⁵⁰ במראה מן המראות - צריף להקיף ולערף לדין או לדם הקנה או לשאר המראות.

50) ראה להלן פי"א ה"ג, ובימגיד משנה' שם.

יג. המפלת חתיכה⁵¹, אף על פי שהיא אדמה: אם יש עמה דם - טמאה, ואם לאו - טהורה⁵². ואפלו נקרעה החתיכה ונמצאת מלאה דם - הרי זו טהורה⁵³; שאין זה דם נדה, אלא דם חתיכה.

51) של בשר. 52) שם. ואף-על-פי שנפתח הרחם כשהפילה, מפני שאפשר לפתיחת הרחם בלא דם, ולפיכך אינה טמאה משום נדה, ומשום יולדת אינה טמאה, שהפלת חתיכה אינה נקראת לידה. 53) דרווקא אם יש דם עמה טמאה, ולא דם בתוכה (מגיד-משנה).

יד. הפילה חתיכה קרועה⁵⁴, ודם אגור⁵⁵ בתוכה - טמאה⁵⁶. הפילה כמין קלפה, כמין שצרה, כמין עפר, כמו יבחושי⁵⁷, אם היה מראה דברים אלו אדם - תטיל למים פושטין⁵⁸; אם נמוחו⁵⁹ - הרי זו טמאה, שדם הוא וקפה, וכל הרואה דם יבשו⁶⁰ - טמאה; ואם שהו פושטין מעת לעת⁶¹ ואחר כך⁶² נמוחו - הרי זו ספק טמאה⁶³; לא נמוחו מעת לעת - הרי אלו ממפה, וטהורה היא.

54) שם כא, ב. ולפי גירסתנו בגמרא שם, יש לקרועה לכתחילה ולבודקה. 55) מכונס. 56) מכיון שיש סדקים מבחוץ של החתיכה והדם שם, הרי נוגע הדם ברחם דרך הסדקין, ונקרא זה "דם יהיה זובה מבשרה" (קריית ספר). 57) יתושים. 58) חומם כחמימות הרוק (בית יוסף) בשם הריטב"א. 59) לפני שעברו עליהם שתי-עשרה שעות (ראה רש"י שם, ומגיד-משנה כאן). 60) שם. ואפילו יבש מעיקרו. 61) עשרים וארבע שעות. 62) המלים "ואחר כך" אין משמעותן אחר עשרים וארבע שעות, אלא הכוונה היא: אחרי ששהו בפושטין במשך הזמן שנאמר למעלה, היינו מן שתי-עשרה עד עשרים וארבע שעות. 63) הגמרא שם מסתפקת אם גם בדם צריך מעת-לעת כשרין ונבלה (שמטמאין לחין ולא יבשין) וכשנמוחו תוך המעת לעת, אפילו אחרי עברו שתיים עשרה שעות, הרי זה דם נדה וטמאה. או שבדם שהוא רך מספיקה שהייה של שתיים-עשרה שעות, ואם לא נמוחו אין זה דם נדה, ונשארה הבעיה בתיקו, ולפיכך היא ספק טמאה (מגיד-משנה).

טו. הפילה כמין חגבים, כמין דגים, שקצאים

שבקנה האמצעי ורואה בו³¹. כמימי אדמה כיצד? יביא אדמה מבקעת סיכני וכיוצא בה, שהיא אדמה, ונותן עליה מים בכלי עד שיעלה המים על העפר בקלפת השום³². ואין שעור למים ולא לעפר. ומעפרין³³ בפלי ומשער בהן לשעתו ובמקומו³⁴ פשהו עכורין. ואם צללו - חוזר ומעפרין³⁵.

27) גון שלה. 28) שם, ב. 29) וסומך לו. 30) שם כ, א. 31) שם. 32) שם. "ומציף מים", שיהיו המים צפים. 33) שאין בודקים בצלולים אלא בעכורים. 34) כלומר, אפילו כשהדם עוד לח כשהיא באה לחכם לשאול, ולא יאמר אילו היה יבש היה טמא, "ראין לדין אלא מה שענינו רואות" (שם) ראה בש"ך ובט"ז יו"ד סי' קפח. 35) שם.

טז. ארבעה מראות³⁶ הללו³⁷, אם היה מראה הדם כמראה פל אחד מהן או עמק³⁸ מהן - הרי זה טמא³⁹; היה דהה⁴⁰ ממנו - הרי זה טהור⁴¹. כיצד? היה הדם שחור יותר מפדיו⁴² היבש - טמאה; היה פחות ממנו, כגון שהיה מראהו כעין הנית השחור או כעין הזפת או כעין העורב - הרי זה טהור. וכן בשאר השלשה מראות.

36) אדום, שחור, כרכום וכמימי אדמה. 37) בכתי" תימן: האלו. 38) יותר אדום או יותר שחור. 39) שם כ, א. 40) פחות אדום או פחות שחור. 41) שם. 42) בכתי" תימן: מן הדיו.

יז. פנין המזוג כיצד? חלק אחד זין, מן היין השרוני⁴³ של ארץ ישראל, חי⁴⁴ וחדש, ושני חלקים מים⁴⁵. היה מראה הדם עמק ממנו או דהה ממנו - הרי זה טהור⁴⁶, עד שיהיה כמזוג זה בלבד. ונאמנת אשה לומר: כמראה זה ראיתי ואבדתי, והחכם מטמא לה או מטהר⁴⁷.

43) יין גפנים הנטועות בשרון. 44) לא מזוג. 45) שם יט, א. 46) שם כ, א. 47) שם, ב.

יח. כיצד מקיף ורואה? לוקח המטלית שיש בה הדם בידו, ומביט בו ובידו, או בעלה של פרסם, או בדם הקנה שבכוס, או במימי אדמה, או כמזוג שבכוס, ועורף לה⁴⁸ כפי מה שענינו רואות, ומטמא או מטהר. ואינו מביט בזכוכית של כוס מבחוץ, אלא במשקה שבכוס. ויהיה הכוס רחב משקלו מנה ומחזיק שני לגין⁴⁹, פדי שתפנס בו האורה ולא יהיה אפל.

48) משער אם יש מראה אדום הדרוש. 49) שם כא, א. כלומר, אם הכוס מחזיקה שני לוגין, לא יהא משקלה יותר ממנה, שהיא נעשית מזכוכית דקה וקלה במשקל, ולא תהיה הכוס אפלה ותראה בה יותר אדמומית היין. אבל כוס עבה, הזכוכית מאפילה ומראה היין כהה יותר (משקל המנה הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ. אַרְבַּעָה לַיְלֹת⁷⁶ שְׁנוֹתַיִן לְנַעֲרָה שְׁלֹא רָאָתָה דָם - אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּסֵרוּגֵינָי⁷⁷. בּוֹעֵל לַיְלָה הָרִאשׁוֹן, וּמִמֵּתִין אֶפְלוּ שְׁנֵי חֲדָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה, וּבוֹעֵל לַיְלָה שְׁנִי. וְהוּא שְׁלֹא חִיתָה הַמִּכָּה.

76 כלומר, ארבעה ימים ובלילה, כמבואר למעלה הי"ט. 77 שם סה, ב.

כא. וְכֵן קִטְנָה⁷⁸ שְׁנוֹתַיִן לָהּ עַד שֶׁתְּחִיָּה הַמִּכָּה, אֶפְלוּ לֹא חִיתָה שְׁנָה - הָרִי זֶה בּוֹעֵל כָּל הַשָּׁנָה, בֵּין בְּסֵרוּגֵינָי בֵּין בְּיוֹם אַחַר יוֹם.

78 אפילו ראתה.

כב. קִטְנָה שְׁנֹשֵׁאת, וְנַעֲשֶׂת נַעֲרָה תַּחַת בַּעֲלָהּ, וְעַדִּין הַדָּם שׁוֹתֵת מִחֲמַת הַמִּכָּה - כָּל בַּעֲלוֹת שֶׁבָּעַל כְּשֶׁהִיא קִטְנָה נִחְשָׁבוֹת לוֹ כְּלַיְלָה אֶחָד, וּמִשְׁלִימִין לוֹ כָּל אַרְבַּעָה יָמִים⁷⁹ בִּימֵי הַנַּעֲרוֹת. וְאֶפְלוּ הָיוּ הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים שְׁנוֹתַיִן לוֹ בִּימֵי הַנַּעֲרוֹת בְּסֵרוּגֵינָי, וּבוֹעֵל בְּכָל שְׁנֵי חֲדָשִׁים לַיְלָה אֶחָד - הָרִי זֶה מִתָּר. וְהוּא שְׁלֹא חִיתָה הַמִּכָּה.

79 שם. כמבואר למעלה הי"ט.

כג. כִּיִּצַד יוֹדְעִין אִם חִיתָה הַמִּכָּה אוֹ לֹא חִיתָה? הִיתָה רוֹאָה הַדָּם בַּעֲת שֶׁתַּעֲמֹד, וּכְשֶׁתִּשָּׁב לֹא תִרְאֶה, וּבַעֲת שֶׁתִּשָּׁב עַל הַקֶּרֶקַע תִּרְאֶה, וְאִם תִּשָּׁב עַל גִּבִּי כָּרִים וּכְסוּתוֹת לֹא תִרְאֶה - עַדִּין לֹא חִיתָה הַמִּכָּה; פֶּסֶק הַדָּם וְלֹא רָאָתָה כָּלֵל בֵּין עוֹמְדֵת בֵּין יוֹשֶׁבֶת עַל הַפֶּר - כְּכָר חִיתָה הַמִּכָּה. וְכֵן אִם לֹא פֶּסֶק כָּלֵל, אֲלֵא תִרְאֶה הַדָּם וְאֶפְלוּ כְּשֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל הַכָּרִים וְהַכְּסוּתוֹת - אִין זֶה דָם מִכָּה, אֲלֵא דָם נִדָּה⁸⁰.

80 שם.

כד. הִיתָה רוֹאָה בַּעֲת תְּשֻׁמִּישׁ⁸¹ - הָרִי זֶה מִחֲמַת הַמִּכָּה. שְׁמִישָׁה מִטְּתָה וְלֹא רָאָתָה דָם, וְאַחַר כֶּף רָאָתָה דָם שְׁלֹא מִחֲמַת תְּשֻׁמִּישׁ - הָרִי זֶה דָם נִדָּה. 81 ומחמת תשמיש (שם סד):

כה. הַבוֹעֵל בְּתוֹלָה וְלֹא יָצָא מִמֶּנָּה דָם, וְחִזַּר וּבוֹעֵלָה וְיָצָא דָם, אֶפְלוּ הִיתָה קִטְנָה - הָרִי זֶה דָם נִדָּה; שְׁאֵלוּ הִיָּה דָם בְּתוֹלִים - הִיָּה בָּא בְּתַחֲלָה. הַבוֹעֵל פְּחוּתָה מִבַּת שְׁלֹשׁ וְיָצָא דָם - הָרִי זֶה דָם בְּתוֹלִים⁸².

82 שם סה, א.

64 ראה למעלה הערה נ.

טז. הָאִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה שְׁפוֹפֶרֶת בְּפְרוֹזְדוֹר, וְרָאָתָה הַדָּם בְּתוֹךְ הַשְּׁפוֹפֶרֶת - טְהוֹרָה; שְׁנֹאמַר: דָּם הִיָּה זוֹכָה בְּבִשְׂרָה - עַד שֶׁתִּרְאֶה בְּבִשְׂרָה, כְּדָרְךָ שֶׁהַנְּשִׂים רוֹאוֹת, וְאִין דָּרְךָ הָאִשָּׁה לְרֹאוֹת בְּשְׁפוֹפֶרֶת⁶⁵.

65 שם כא, ב.

יז. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁתַּיְנָה מִיָּם וְיָצָא דָם עִם מִי רִגְלִים, בֵּין שֶׁהִשְׁתַּיְנָה וְהִיא עוֹמְדֵת בֵּין שֶׁהִשְׁתַּיְנָה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת - הָרִי זֶה טְהוֹרָה⁶⁶. וְאֶפְלוּ הַרְגִּישׁ גּוֹפָה וְנִזְדַּעְזַעָה - אִינָה חוֹשֶׁשֶׁת; שֶׁהַרְגִּישׁ מִי רִגְלִים הִיא זֵי. שְׁאִין מִי רִגְלִים מִן הַחֲדָר, וְדָם זֶה דָם מִכָּה הוּא בְּחֻלְחֻלָּת⁶⁷ אוֹ בְּכֻלְיָא.

66 שם נט, ב. 67 "המעזי האחרון שהוא שוה ואין בו עיקום, והוא שהרעי יוצא בו" (פ"ו מהל' שחיטה ה"ט).

יח. דָם בְּתוֹלִים - טְהוֹר הוּא, וְאִינוּ לֹא דָם נִדָּה וְלֹא דָם זִיבָה, שְׁאִינוּ מִן הַמְּקוֹר, אֲלֵא כְּמוֹ דָם חִבּוּרָה. וְכִיִּצַד דִּין הַבְּתוּלָה בְּדָמִים? אִם נִשְׂאָת קִטְנָה⁶⁸, בֵּין לֹא רָאָתָה דָם מִמֵּיָהּ בֵּין שֶׁרָאָתָה דָם בְּבֵית אָבִיהָ - הָרִי זֶה מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ עַד שֶׁתְּחִיָּה הַמִּכָּה⁶⁹, שְׁכָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה - מִחֲמַת הַמִּכָּה הוּא. וְאִם רָאָתָה דָם אַחַר שֶׁתְּחִיָּה הַמִּכָּה - הָרִי זֶה נִדָּה.

68 לפני שתי-עשרה שנה ויום אחד, כי זמן ראיית דם מתחיל מימי נערות. 69 שתתרא החבורה הבאה על-ידי השרת הבתולים.

יט. נִשְׂאָת כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה⁷⁰: אִם לֹא רָאָתָה מִמֵּיָהּ דָם - הָרִי זֶה מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ אַרְבַּעָה יָמִים⁷¹ בְּיוֹם וּבְלַיְלָה, אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה שׁוֹתֵת⁷². וְהוּא שְׁלֹא חִיתָה הַמִּכָּה. וְאִם רָאָתָה דָם בְּבֵית אָבִיהָ וְאַחַר כֶּף נִשְׂאָת - אִין לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ אֲלֵא בַּעֲלָהּ רִאשׁוֹנָה וּפּוֹרְשָׁה⁷³, וְהִיָּה דָם בְּתוֹלִים זֶה כְּאֵלוֹ הִיא תַּחֲלַת נִדָּה. וּבוֹגְרָת⁷⁴ שְׁלֹא רָאָתָה⁷⁵ מִמֵּיָהּ - נוֹתַיִן לָהּ כָּל לַיְלָה הָרִאשׁוֹן.

70 שהגיע זמנה לראות. 71 שם סד, ב. 72 שמחמת מכה הוא. 73 שם סה, ב - כרב ושמואל, ורבינו מפרש שמדובר בנערה, וראתה בבית אביה (מגיד-משנה). 74 אחרי עבור ששה חדשים מימי נערות. 75 אבל ראתה, בועל בעלת מצוה.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י' סיון ~

הלכות פבורים

פרק ששי

1) יבאר שהלוקח מן הנחתום חייב בחלה. וכמה מינים חייבים בחלה. לקט שכחה ופאה ותבואה שלא הביאה שליש אם חייבין בחלה. חלות תודה ורקיקי נזיר ועיסת השותפין. והעושה עיסה מן הטבל. ודין עיסת כלבים. ועיסה שישראל וגוי שותפין בה. המערב קמח חטים ואורז, ועיסה עשירה. העושה עיסה לייבשה בחמה ולחם העשוי לכותח. וכמה שיעור העיסה החייבת בחלה. אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור. והכרות שנושכות זו בזו. קמח שלשו בסובין שלו. והעושה עיסה לחלקה בצק.

א. הלוקח מן הנחתום² - חיב בחלה. ומפריש מן החמה³ על הצוננת⁴ ומן הצוננת על החמה, אפלו מדפוסי⁵ הרבה.

2) שהוא חבר. 3) "הוא הלחם החם". 4) "הוא הלחם הקר". 5) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן.

ב. אין חיבין בחלה אלא חמשה מיני תבואה בלבד, והם: החטין, והשעורים, והפסמין, ושבלת שועל, והשיפון; שנאמר: באכלכם מלחם הארץ, ואין קרוי להם אלא פת הנעשית מאלו. אבל העושה פת ארז או דחן וכיוצא בהן מן הקטניות - אינן חיבין בחלה כלל.

ג. הלוקט והשכחה והפאה וההפקר ותבואה שלא הביאה שליש, אף על פי שהן פטורין מן התרומה - חיבין בחלה⁶. וכן מעשר ראשון שהקדימו בשבילים שנטלה תרומתו⁷, אף על פי שיש בו חלק תרומה גדולה⁸, ומעשר שני והקדש שנפדו, ומותר העמרי ושתי הלחם ולחם הפנים¹⁰ ששיפדו כל אותן המותרות - הכל חיבין בחלה¹¹.

6) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שליש יכולה לבוא לירי חמץ ולכן חייבת בחלה. 7) תרומת מעשר. 8) שפטור הלוי מלהפרישה. 9) כי היו קוצרים שלוש סאים והיו מנפים אותו עד שנשאר עישרון לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. 10) המדובר כשנטמאו עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם

"מותר שתי הלחם ולחם הפנים". 11) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממעשרות - פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש.

ד. עסה של מעשר שני בירושלים, ועסת שביעית¹², וספק מדמע¹³ - חיבין בחלה. אבל המדמע¹⁴ - פטור מן החלה¹⁵.

12) וטעם הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. 13) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת וחיבת היא בחלה. 14) והיינו כשנפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. 15) שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה.

ה. חלות תודה ורקיקי נזיר¹⁶: עשאן לעצמו - פטורין מן החלה, מפני שהן קדש¹⁷; למכרן בשוק לנזירים ולמקריבי תודה - חיבין בחלה, לפי שפדעו, שאם לא תמכר - יאכלנה.

16) בתורה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בנזיר אין אלא מין אחד של חלות ולכן תפסו לשון "רקיקין". 17) אף על פי שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת הקרבן - קדושת דמים יש בהן מיד.

ו. עסת השתפין¹⁸ והעושה עסה לרבים¹⁹ - חיבת בחלה²⁰.

18) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד מהשותפים שיעור עיסה - חייבת בחלה. והמדובר כשלא היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. 19) כלומר, נותן רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה. 20) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה מחלה, - שהרי לא הפקירה.

ז. העושה עסה מן הטבל²¹, בין שהקדים חלה לתרומה בין שהקדים תרומה לחלה²² - מה שעשה עשוי²³. ואם הפריש החלה תחלה - לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ותרומת מעשר; ואם הפריש תחלה תרומה - לא תאכל עד שיוציא עליה חלה.

21) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות ומעשרות. 22) לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבזה השמיעונו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה - אין התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֶסָה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן⁴¹ - חֵיבֵת בְּחֵלָה⁴², וְאִם לֹא - פְּטוּרָה. אֶפְלוּ הִיָּה הַשְּׂאֹר חֲטִיִּים⁴³ לְתוֹךְ עֶסֶת אֲרִזָּה⁴⁴: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן - חֵיבֵת בְּחֵלָה⁴⁵, וְאִם לֹא - פְּטוּרָה.

39) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. 40) שאינו מחמשת המינים. 41) כלומר, טעם חיטים. 42) אף על פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לבד כדי שיעור עיסה החייבת בחלה – שהחיטים גוררות את האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן את האורז. 43) שעדיין לא הורמה ממנה חלה. 44) כלומר, נטל שאור מעיסת חיטים ונתן לתוך עיסת אורז. 45) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו מינו בנותן טעם.

יב. עֶסָה⁴⁶ שְׁגִלוּשָׁה בִּינֵי אוּ שְׂמֵן אוּ דְבִשׁ⁴⁷ אוּ מִים רוֹתְחִים⁴⁸, אוּ שֶׁנֶּתַן לְתוֹכָהּ תְּבִלִין, אוּ הִרְתִּיחַ הַמִּים וְהִשְׁלִיף הַקֶּמַח לְתוֹכוֹ וְלָשׁוּ, אִם אֶפְאָה⁴⁹ - בֵּין בַּתְּנוּרָה⁵⁰, בֵּין בְּקִרְקַע⁵¹, בֵּין עַל הַמַּחְבֵּת וְהַמְרַחֶשֶׁת, בֵּין שֶׁהִדְבִּיק אֶת הַבֶּצֶק בַּמַּחְבֵּת וּבַמְרַחֶשֶׁת וְאַחַר כֵּן הִרְתִּיחֵן⁵² בְּאֵשׁ מְלֻמְטָה⁵³ עַד שֶׁנֶּאֱפַת הַפֶּת, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחָה וְאַחַר כֵּן הִדְבִּיק הַבֶּצֶק⁵⁴ - כָּל אֵלוֹ חֵיבִין בְּחֵלָה. אֲבָל הַעוֹשֶׂה עֶסָה לִיבֻשָׁה בַּחֲמָה⁵⁵ בְּלֶבֶד, אוּ לְבִשְׁלָה בְּקִדְרָה⁵⁶ - הֵרִי הִיא פְּטוּרָה מִן הַחֵלָה; שְׂאִין מַעֲשֶׂה חֲמָה לְחֶם. בֵּין שֶׁלִּישָׁה בְּמִים, בֵּין שֶׁלִּישָׁה בְּשֶׂאֵר מִשְׁקִין. וְכֵן קָלִי שֶׁלִּישֵׁן אוֹתוֹ בְּמִים אוּ בְּדִבְשׁ⁵⁷ וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּלֹא אֶפְיָה⁵⁸ - פְּטוּר. שְׂאִין חֵיבֵת אֲלֵא עֶסָה שְׂסוּפָה לְהֶאֱפוֹת לְחֶם לְמֵאֲכָל אָדָם⁵⁹.

46) "עיסה שנילושה במי פירות (כלומר, בכל המשקין חוץ משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' מים) חייבת בחלה". 47) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים, אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב. 48) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. 49) אבל בלא אפייה פטור מחלה. 50) כדרך שאופים לחם. 51) בברכות לז: "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, טרוקנין חייבין בחלה. מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא" (שעושין חפירה בקרקע ואופים בה). 52) כלומר, לא כדרך שאופים בתנור שמרתיחים ולאחר מכן מדביקים הבצק. 53) ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור – אף ריש לקיש מודה שחייב בחלה. 54) שאף ריש לקיש מודה בזה. 55) שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור מחלה. 56) ולא לאפות אותה. 57) שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. 58) כלומר, לש על דעת כן, שלא יאפהו לחם. 59) כלומר, לש על דעת כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה.

יג. עֶסָה שֶׁלִּישָׁה⁶⁰ תְּחֵלָה⁶¹ לַעֲשׂוֹתָהּ מַעֲשֶׂה חֲמָה⁶² וְהִשְׁלִימָהּ⁶³ לַעֲשׂוֹת פֶּת⁶⁴, אוּ שֶׁהִתְחִיל בָּהּ לְאֶפְוֶתָהּ

תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה]. 23) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה.

ח. הַעוֹשֶׂה²⁴ עֶסָה לְהֶאֱכִיל הַפֶּת שְׂלָה²⁵ לְבַהֲמָה אוּ לְחֵיָה - פְּטוּרָה. עֶסֶת הַכֶּלְבִּים, בְּזִמְן שֶׁהָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה - חֵיבֵת בְּחֵלָה²⁶. עֶסֶת הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים - פְּטוּרָה²⁷.

24) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת, של חיה אינה חייבת". 25) אפילו אם הפת נאפתה כדרך שאופים לבני אדם. 26) אבל אם אין הרועים אוכלים ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה – פטורה מחלה. 27) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם" – "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל.

ט. הֵיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכְבִים שֶׁתְּפִין בְּעֶסָה, אִם הִיָּה בְּחֶלֶק יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹר עֶסָה הַחֵיבֵת בְּחֵלָה - הֵרִי וְאוֹכְלֵי חֵיבֵת בְּחֵלָה²⁸.

28) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש לישראל בכל העיסה כולה. 29) אבל אם אין בחלקו של ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה.

י. עוֹבֵד כּוֹכְבִים שֶׁהִפְרִישׁ חֵלָה³⁰, אֶפְלוּ בְּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל³¹ - אֵינָה חֵלָה³²; אֲלֵא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׂאִינוֹ צְרִיף³³, וְתֵאֱכֹל לְזָר³⁴. וְלִמָּה לֹא חֲשִׁשְׁנוּ לָהּ³⁵ שְׂמָא עֶסָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא וְתָלָה אוֹתָהּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכְבִים³⁶ כְּדִי לְפַטְרָהּ³⁷? שְׂאִם יִרְצֶה יִשְׂרָאֵל - יִפְטֹר עַצְמוֹ וְיַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל עֶסְתוֹ פְּחוֹת מִשְׁעוֹר חֵלָה³⁸.

30) מעיסה שברשותו. 31) שישראל חייב בה בחלה מן התורה, כשכל ישראל שם. 32) שהרי עיסתו פטורה. 33) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד באלו שאכלו את חלתו, שהם מזולזלים בקדשים. 34) ואף על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות, כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא חל חיוב חלה. וכן הוא לעניין תרומות ומעשרות, שמירוח של גוי פוטר מתרומות ומעשרות... 35) לעיסה. 36) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. 37) כלומר, וישראל זה אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה, אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה אפילו כשלושה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. 38) ואף על פי שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו – כיוון שאין הישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע. [וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיעה מן החלה (=כפי טעותו) על ידי מסירה לגוי].

יא. הַמְעַרְבֵּב קֶמַח חֲטִיִּין³⁹ וְקֶמַח אֲרִזָּה⁴⁰ וְעֶשָׂה מֵהֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. (74) שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. (75) שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם. (76) כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. (77) בערך. שהרי מדה זו: 310,11. (78) בערך, כנ"ל. (79) שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. (80) הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע-קעג.

טז. אָסוּר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עֲפָתוֹ פְּחוֹת פְּחוֹת מִפְּשֵׁעוֹר, כְּדִי לִפְטֹרָה מִן הַחֲלָה.⁸¹ וְהַמְפְּרִישׁ חֲלָה מֵעֵסָה שֶׁהִיא פְּחוֹתָהּ מִפְּשֵׁעוֹר - לֹא עֲשֵׂה כְּלוּם⁸², וְהָרִי הִיא⁸³ חֲלִין כְּשֶׁהִיָּתָה. עֲשֵׂה עֵסָה פְּחוֹתָהּ מִפְּשֵׁעוֹר וְאִפְּאָה וְנָתַן הַפֶּת לִסְלֵ, וְחֹזֵר וְאִפְּה פֶת אַחֲרָת וְנָתַן לִסְלֵ, אִם נִתְקַבֵּץ בְּסֵל שְׁעוֹר חֲלָה - הַסֵּל מִצָּרְפָן לַחֲלָה⁸⁴, וּמִפְּרִישׁ הַחֲלָה מִן הַפֶּת. שְׁנֵאמָר: וְהָיָה בְּאֶכְלֵכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ - מִלְּמַד, שֶׁהוּא מִפְּרִישׁ מִן הָאֶפֶי. וְאִין הַתְּנוּרָה⁸⁵ מִצָּרְפָן לַחֲלָה⁸⁶.

(81) כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שמותר. (82) שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. (83) החלה שהפריש. (84) אף על פי שלא נשכר זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעודם בעיסה. (85) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. (86) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נושכות זו בזו.

יז. הִיוּ הַפְּכוֹרוֹת⁸⁷ נוֹשְׁכוֹת זוּ בְּזוֹ⁸⁸ וְנִתְקַבֵּץ מִן הַכֹּל שְׁעוֹר חֲלָה - חֲבִיבִין בְּחֲלָה⁸⁹ אִף עַל פִּי שְׂאִינֵן בְּסֵל. אָפָה מֵעֵט מֵעֵט⁹⁰ וְקַבֵּץ הַכֹּל עַל לֹחַ שְׂאִין לֹחַ תּוֹף - הָרִי זֶה סִפְקָי⁹¹. וְאִם חֲלָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁹² הִיא - אִינוּ חֲבִיב לְהַפְּרִישׁ עַד שֶׁיִּצְרַף אוֹתוֹ כְּלִי שִׁישׁ לֹחַ תּוֹף⁹³.

(87) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. (88) בעודן עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנשוך, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. (89) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא

פַת⁶⁵ וְהַשְּׂלִימָה לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה חֲמָה, וְכֵן קָלִי שְׁלִישׁוֹ לְאִפּוֹתוֹ פֶת - חֲבִיבִין בְּחֲלָה.

(60) עשה אותה עיסה עבה. (61) התחיל ללוש אותה. (62) שאז היא פטורה מחלה. (63) כנראה שכן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו' חייבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חייבת, אף על פי שלמעשה לא עשאה פת. (64) והרי זו "עיסה שתחילתה סופגנין וסופה עיסה", שחייבת. (65) זהו "תחילתה עיסה וסופה סופגנין", שחייבת.

יד. לֶחֶם הַעֲשׂוֹי לְכוֹתָח⁶⁶ - מַעֲשִׂיָה מוֹכִיחִין עֲלֶיהָ: עֲשֵׂאָה פְּעִכִין⁶⁷ - חֲבִיבִת בְּחֲלָה⁶⁸; עֲשֵׂאָה פְּלִמוּדִין⁶⁹ - פְּטוּרָה מִן הַחֲלָה⁷⁰.

(66) הוא תערובת של נסיובי דחלבא (=השיריים שבחלב לאחר עשיית החמאה) ופירורי לחם. ואופה אותו על מנת לשוחקו ולעשות ממנו כותח. (67) עוגות דקות. (68) שגילה דעתו בזה שעשאה לחם ולא לכותח. (69) כלומר, שחיבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובוזה נראה שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. (70) שאינה נקראת לחם.

טו. כִּמָּה שְׁעוֹר הָעֵסָה שֶׁחֲבִיבִת בְּחֲלָה? מִלֵּא הָעֵמֶר⁷¹ קָמַח. בֵּין מֵאָחֵד מִחֲמִשָּׁה מִיָּנִים בֵּין מִחֲמִשְׁתָּן - כְּלוּם⁷² מִצָּרְפִין לְשְׁעוֹר. וְכִמָּה הוּא שְׁעוֹר הָעֵמֶר? שְׁנֵי קַבִּין פְּחוֹת חֲמִשׁ⁷³. וְהַקֵּב - אַרְבַּעָה לָגִין, וְהַלֵּג - אַרְבַּע רְבִיעִיות, וְהַרְבִּיעִית - אַצְבָּעִים עַל אַצְבָּעִים בְּרוּם אַצְבָּעִים וְחֲצִי אַצְבָּע וְחֲמִשׁ אַצְבָּע⁷⁴, וְכֹל הָאֲצָבָעוֹת הֵם רַחֵב גּוֹדֵל שֶׁל יָד⁷⁵. נִמְצְאָה לְמַד, שֶׁהַמְּדָה שִׁישׁ בָּהּ עֲשׂוֹר אַצְבָּעוֹת עַל עֲשׂוֹר אַצְבָּעוֹת בְּרוּם שֶׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת וְתִשְׁעֵי אַצְבָּע בְּקִרְבּוֹ⁷⁶ - הוּא הָעֵמֶר. וְכֵן מְדָה שִׁישׁ בָּהּ שֶׁבַע אַצְבָּעוֹת פְּחוֹת שְׁנֵי תִשְׁעֵי אַצְבָּע עַל שֶׁבַע אַצְבָּעוֹת פְּחוֹת שְׁנֵי תִשְׁעֵי אַצְבָּע בְּרוּם שֶׁבַע אַצְבָּעוֹת פְּחוֹת שְׁנֵי תִשְׁעֵי אַצְבָּע - הִיא מְדַת הָעֵמֶר⁷⁷. וְשִׁתֵּי הַמְּדוֹת כְּפֹאֵד הֵם עוֹלָיִם⁷⁸. וְכִמָּה מְכִילָה מְדָה זוּ? כְּמוֹ אַרְבַּעִים וְשִׁלְשׁ בִּיצִים בִּינוּנִיות וְחֲמִשׁ בִּיצָה⁷⁹. וְהֵם מִשְׁקַל שֵׁשׁ וְשִׁמוֹנִים סֵלָעִים וְשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי סֵלָע מִקָּמַח הַחֲטִיִּם שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁהֵם מִשְׁקַל חֲמִשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים זוּזִים מְזוּזֵי מִצְרַיִם בְּזֶמֶן הַזֶּה. וּמְדָה שֶׁמְכִילָה כְּמִשְׁקַל הַזֶּה מִקָּמַח הַחֲטִיִּם הַזֶּה - בָּהּ מוֹדֵדִין לְחֲלָה בְּכֹל מְקוֹם.

(71) למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה. (72) המדובר כשנלושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. (73) שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאֵין בְּאֶחָת מֵהֵן פֶּשְׁעוֹר, וְנִגְעוּ זֶה בְּזֶה וְנִשְׁכְּחוּ זֶה אֶת זֶה: אִם הָיוּ שָׁל שְׁנַיִם, אֶפְלוּ הֵן מִמִּין אֶחָד⁶ - פְּטוּרִין מִן הַחֲלָה; שְׁשֶׁתֶּם⁷ שְׁנַיִם מִקְפִּידִין. וְאִם יָדוּעַ שְׂאִינָן מִקְפִּידִין עַל עֵרוֹב הַעֲסוֹת - הָרִי אֵלֹו מִצְטָרְפוֹת⁸.

(2) חלה פ"ד משנה א. (3) ביחד. (4) ראה למעלה בפ"ו הלכה טו. (5) שבאופן זה אם היו של אדם אחד, מצטרפות (שם הלכה יז). (6) ראה להלן הלכה ג. (7) ירושלמי שם. (8) שם: שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותן כאשר אחת. וראה להלן.

ב. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן⁹ שֶׁל אִישׁ אֶחָד: אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד¹⁰ - מִצְטָרְפִין¹¹ וְחֲלָבוֹת בְּחֲלָה, וְאִם מִשְׁנֵי מִינֵין הָיוּ - אֵין מִצְטָרְפִין; שְׁשֶׁתֶּם¹² אֶחָד אֵינוֹ מִקְפִּיד¹³. וְאִם הָיָה מִקְפִּיד¹⁴ שֶׁלֹא תִגַּע עִסָּה זֶה בְּזֶה וְלֹא תִתְעָרַב עִמָּה, אֶפְלוּ הָיוּ מִמִּין אֶחָד - אֵין מִצְטָרְפוֹת¹⁵.

(9) משנה שם. (10) ראה בהלכה הסמוכה. (11) והמדובר כשאין בדעתו לחלק העיסה לכמה בני אדם, ראה למעלה שם הלכה יט. (12) ירושלמי שם. (13) כלומר, ולכן מצטרפות העיסות אם היו ממין אחד. (14) כלומר, ידוע שהוא מקפיד. (15) שם: אשה אחת שהיא מקפדת, עשו אותה כשתי נשים.

ג. וְכִיצַד מִצְטָרְפוֹת¹⁶ אִם הָיוּ שֶׁל אֶחָד¹⁷ מִמִּין אֶחָד? עֶסֶת הַחֲטִיִּם שְׁנִיגָעָה¹⁸ בְּעֶסֶת הַכֶּסֶם מִמִּין - מִצְטָרְפוֹת; נִגְעָה בְּשֶׁאֵר הַמִּינֵין - אֵין מִצְטָרְפוֹת¹⁹. וְכֵן עֶסֶת שְׁעוּרִין שְׁנִיגָעָה בְּעֶסֶת הַכֶּסֶם מִמִּין²⁰ אוֹ שִׁבְלַת שׁוּעַל אוֹ שִׁפּוֹן, וְכֵן עֶסֶת כֶּסֶם מִמִּין²¹ וְשֶׁל שִׁבְלַת שׁוּעַל וְשֶׁל שִׁפּוֹן שְׁנִיגָעָה כָּל אֶחָת מִשְׁלֶשֶׁתָן בְּחִבְרָתָהּ - הָרִי אֵלֹו מִצְטָרְפוֹת²².

(16) שם, משנה ב. (17) ראה למעלה בהלכה א. (18) כלומר, נגעה ונשכה, כנ"ל שם. (19) וכל זה אינו אלא בנושכות זו את זו, אבל הבולל קמח ועושה עיסה - כל חמשת המינין מצטרפים, כבסוף ההלכה הסמוכה. (20) וממה שאמרו (מנחות ע.) "כוסמין מין חטיין", ראה להלן פ"ח הלכה ד. (21) משנה שם, כרבי יוחנן בן נורי. ויתכן שלא נחלק תנא קמא על רבי יוחנן בן נורי בענין זה (כסף-משה, וביאור הגר"א ליו"ד סימן שכד אות י). (22) שהכוסמין הם גם מין חטים וגם מין שעורים.

ד. עֶסֶת חֲדָשׁ²³ - אֵינָה מִצְטָרְפָה לְשֶׁל יִשָּׁן²⁴, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד; פְּדִי שֶׁלֹא יֵאמְרוּ²⁵: תּוֹרְמִין²⁶ מִן הַחֲדָשׁ עַל הַיִּשָּׁן²⁷. וְלֹא יִתְרֵם מֵאֲמָצֵעַ שְׁתֵּיהֶן²⁸, אֶלֹא יִבִּיא²⁹ עִסָּה אַחֶרֶת חֲדָשׁ אוֹ יִשָּׁן וְיִצְטָרֵף לָהֶם לְהִשְׁלִים הַשְּׁעוּרוֹת³⁰. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים³¹ בְּעִסָּה שְׁנִיגָעָה³² בְּעִסָּה אַחֶרֶת; אֶבֶל הַבּוֹלֵל קִמַּח חֲמִשָּׁתָן הַמִּינֵין וְעוֹשָׂה מֵהֶם עִסָּה אֶחָת - הָרִי חֲמִשָּׁתָן מִצְטָרְפִין לְשְׁעוּר עֶסֶת חֲלָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ³³.

בוה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנשכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. (90) פחות מכשיעור חלה. (91) שם: תוך כלי בעינין והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעינין והא איכא. (92) כמו בזמן הזה. (93) שספק דרבנן - לקולא.

יח. קִמַּח שֶׁלֹא רָקְדוּ אֶלֹא לְשׁוֹ בְּסִבִּין שֶׁלֹו, הוֹאִיל וְיֹשֵׁב בְּכָל הַקִּמַּח עֲמוּר³⁴ - חֵיב בְּחֲלָה. אֶבֶל אִם נִטַּל הַמֶּרְסָן³⁵ מִן הַקִּמַּח וְחָזַר וְהִשְׁלִים שְׁעוּר הַעִסָּה בְּמֶרְסָן שֶׁהִחְזִירוּ לַקִּמַּח - אֵינוֹ חֵיב בְּחֲלָה³⁶.

(94) שהוא שיעור חלה. (95) צריך עיון, אם דווקא במורסן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חייב, או לאו דווקא. (96) "לפי שהמורסן אינו חייב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן, דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה".

יט. נִתְתוֹם שְׁעוּשָׁה עִסָּה³⁷ לְעִשׂוֹתָהּ שְׂאוּר³⁸ לְחֲלָקָה³⁹ - חֵיבֵת בְּחֲלָה; שְׂאִם לֹא תִמְכַּר, יַעֲשֶׂנָה פֶתַח¹⁰⁰. אֶבֶל הָעוֹשֶׂה¹⁰¹ עִסָּה לְחֲלָקָה בְּצֶק¹⁰² - פְּטוּרָה¹⁰³.

(97) שיש בה שיעור חלה. (98) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. (99) ואפילו אם לא יאה בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. (100) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. (101) כלומר, מי שאינו נחתום. (102) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. (103) ואין חוששין שמא יימלך לעשות אותה עיסה אחת.

כ. נִשִּׁים שְׁנִתְּנוּ קִמַּח לְנִתְתוֹם לְעִשׂוֹת לָהֶם שְׂאוּר, אִם אֵין בְּשֶׁל אֶחָת מֵהֶן¹⁰⁴ כְּשְׁעוּר, אָף עַל פִּי שִׁישׁ בְּכִלְלֵן כְּשְׁעוּר - פְּטוּרָה¹⁰⁵.

(104) כלומר, אף באחת מהן. (105) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערכה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חבירו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר".

~ יום שני י"א סיון ~

פְּרָק שְׁבִיעִי

(1) יבאר שתי עיסות שיש בשתייהן חיוב חלה ולא באחת מהן, אם מצטרפות. עיסת מין אחד אם מצטרפת עם מין אחר, או חדש עם ישן. עיסה פחותה מכשיעור מכאן ועיסה פחותה מכשיעור מכאן ואחרת באמצע. שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקה ואח"כ נתגיררו. הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. עיסה הטבולה לחלה. ואם היא כחולין לעניין טומאה.

א. שְׁתֵּי עִסוֹת² שִׁישׁ בְּשְׁתֵּיהֶן³ שְׁעוּר הַחֵיב בְּחֲלָה⁴,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שייכת גם עכשיו לחיוב חלה, אלא שנפטרה לאחר שהפרישו ממנה. (44) ירושלמי שם. (45) מחמשת המינים. (46) אף-על-פי שאין עיטת איש אחד ועיטת חדש מצטרפות בעצמן, כנ"ל בהלכות א"ד - אינן מפסיקות, כנ"ל.

ז. שְׁתֵּי עֲסוֹת⁴⁷, שְׁפַל אֶחָת מֵהֶן פְּחוּתָהּ מִפְּשְׁעוֹר, שֶׁהַפְּרִישׁ חֲלָה מִזּוֹ וְחֲלָה מִזּוֹ, וְחִזְרוּ וְנִגְעוּ⁴⁸ זֶה בְּזֶה וְהָרִי בְּשִׁתֵּיהֶם פְּשְׁעוֹר - חִיבִין לְהַפְּרִישׁ מֵהֶן חֲלָה; שֶׁהַחֲלוֹת הָרֵאוּנוֹת אֵינָן פְּלוּם⁴⁹.

(47) שם משנה ה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. (48) וגם נשכו, כנ"ל. (49) שהרי הופרשו בשעת פטור.

ח. שְׁנֵי⁵⁰ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁעָשׂוּ עִסָּה בְּשְׁעוֹר⁵¹ וְחֲלָקוּהָ⁵², וְאַחַר כֵּן נִתְגַּדְּרוּ⁵³, וְהוֹסִיף כָּל אֶחָד עַל חֲלָקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּדְּרָה עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לְשְׁעוֹר⁵⁴ - הָרִי זֶה חִיבֵת; שֶׁלֹּא הֵיחָד לֵה⁵⁵ שְׁעַת חוּבָה פְּשָׁהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁהָרִי פְּחוּת מִפְּשְׁעוֹר הֵיחָד בְּיַד כָּל אֶחָד מֵהֶן⁵⁶.

(50) ירושלמי חלה פ"ג הלכה ד. (51) [שעיסת שותפין ישראלים שאין בה אלא שיעור אחד - חייבת (למעלה פ"ו הלכה ו), לפי שיש כאן צירוף לחובה. אבל שותפים גויים, שאין עיסתם מצטרפת לכשיעור לחיובה בחלה, אינה מצטרפת גם לחלק ולפוטרה כעיסת שני ישראלים שגלגלו על דעת לחלקה, בהלכה הסמוכה]. (52) כנראה שהמדובר כשעשו עיסה זו על דעת לחלקה, ראה בהלכה הסמוכה. וישנם כאן שני פטורים: א. גלגול על-מנת לחלק שפטור (למעלה שם הלכה יט): ב. גלגול גוי הפוטר מן החלה (שם הלכה ח). (53) [שכשנתגדירו כבר לא היה שיעור בעיסה. אבל אם נתגדירו ואחר-כך חלקו, אף-על-פי שהוסיפו אחר כך, פטורים מחלה, שהרי היתה העיסה כשיעור כשנתגדירו, והיה בדין לצרפה לחיוב ובכל זאת פטורים הם אז, לפי שהגלגול היה בגינותם - דינה כעיסה של שני ישראלים (בהלכה הסמוכה) שגלגול של פטור פוטרה לעולם]. (54) כלומר, ואין בעיסה השנייה לבדה כשיעור, שאם לא כן, בוודאי חייבת, כנ"ל שם הלכה ט. (55) לעיסה. (56) (ואין גלגול הגוי פוטר, אלא באופן שהיה כשיעור, ונפקע על ידי הגלגול. וכמו כן אין הגלגול על-מנת לחלק פוטר, אלא כשיש שיעור המחייב, אבל כאן בגוי שאין עיסתם מצטרפת לחיוב, אינה מצטרפת גם לגרום קולא, כנ"ל).

ט. אָבַל שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים⁵⁷ שֶׁעָשׂוּ כֵּן⁵⁸, וְחִזְרוּ כָּל אֶחָד אַחַר שֶׁחֲלָקוּ וְהוֹסִיף עַל חֲלָקוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לְשְׁעוֹר - הָרִי זֶה פְּטוּרָה; שֶׁכִּבֵּר הֵיחָד לֵה שְׁעַת חוּבָה⁵⁹, וְהֵן הֵיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שְׁעָה מִפְּנֵי שֶׁשְׁאִוְהָ לְחֲלָקָה⁶⁰.

(57) ירושלמי שם. (58) על-מנת לחלקה בצק. (59) בשעת לישה, שהרי היה בה שיעור, והיא עיסת ישראל. (60) ראה למעלה בפ"ו הלכה יט.

(23) מתבואה של שנה זו. (24) מתבואה של השנה הקודמת. (25) ירושלמי שם. (26) תרומה גדולה. (27) והלא דין הוא שאין תורמין מזה על זה, ראה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה יא. (28) שגם באופן זה יש חשש, שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן. (29) כלומר, כיון שמן התורה נתייבה עיסה זו (של חדש וישן) בחלה, אין להפרידה ולעשותה שתי עיסות. (30) כלומר, אם יביא עיסת חדש, נצא שחדש וחדש מכאן, וישן באמצע, והוא מצרפם, וכן להיפך, כדלהלן בסוף ה"ו. וכשהוא מפריש, מפריש על כל העיסה, כיון שבאופן כזה, אין חשש שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן, שבני אדם רואים שצירף עיסה נוספת, וחושבים שאינו מתקן אלא מחדש על חדש ומישן על ישן. ועיין ברדב"ז. (31) שאין חיטים מצטרפים אלא עם הכוסמין בלבד (הלכה הקודמת). (32) ונשכה, כנ"ל. ירושלמי חלה פ"א הלכה א. (33) למעלה בפ"ו ראש הלכה טו. ומזה שכתבו רבינו כאן, ולא בסוף הלכה הקודמת, נראה שאפילו עיסת חדש ועיסת ישן, מצטרפות, אם נילושו יחד. ועיין ר"י קורקוס ו"משנה ראשונה" שם.

ה. עִסָּה³⁴ שֶׁהִיא פְּחוּתָהּ מִפְּשְׁעוֹר מִכָּאֵן³⁵, וְעִסָּה פְּחוּתָהּ מִפְּשְׁעוֹר מִכָּאֵן, וְעִסָּה שְׁאִינָה חִיבֵת בְּחֲלָה בְּאֲמִצֵּעַ, כְּגוֹן עִסַּת אֲרִזָּה³⁶ או עִסַּת תְּרוּמָה³⁷ או מְדַמְעָה³⁸ או עִסַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים³⁹, אָף עַל פִּי שְׁנוּגְעוֹת⁴⁰ זֶה בְּזֶה - אֵינָן מְצַטְרְפוֹת; שֶׁהָרִי דָּבָר הַפְּטוֹר מִן הַחֲלָה מְבַדֵּיל בְּאֲמִצֵּעַ⁴¹.

(34) חלה פ"ד משנה ג. (35) ושתייהן ממין אחד. (36) שאינה חייבת בחלה, ראה למעלה בפ"ו הלכה ב. (37) כלומר, עיסה העשויה מקמח של תרומה. והתרומה פטורה מן החלה משום שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה. וראה למעלה שם סוף הלכה ד. (38) ירושלמי שם הלכה ג, ותוספתא שם פ"ב הלכה ד. שהרי הוא פטור מחלה, ראה למעלה שם. (39) ירושלמי שם. שפטורה מחלה, ראה למעלה שם סוף הלכה ח. (40) ונושכות. וראה שם הלכה יז, ובהערות, וברדב"ז להלן סוף הלכה ז, ולמעלה הלכה א והלכה ג. (41) וכל זה כשהעיסות נושכות זו את זו, אבל אם הן בוללות, ויש בעיסות החייבות בחלה כשיעור החייב בחלה, אין העיסות שאינן חייבות בחלה מעכבות את חיוב החלה. וראה למעלה שם הלכה ט, וביו"ד שם סעיף ו ואילך, ובביאור הגר"א שם ס"ק יג.

ו. הֵיחָד⁴² בְּאֲמִצֵּעַ עִסָּה שֶׁהוֹרְמָה חֲלָתָהּ - מְצַטְרְפוֹת; שֶׁהָעִסָּה שֶׁבִּינֵיהֶן כִּבֵּר הֵיחָד מִחִיבֵת בְּחֲלָה⁴³. וְכֵן⁴⁴ אִם הֵיחָד בִּינֵיהֶן עִסַּת הַקֶּדֶשׁ - מְצַטְרְפוֹת; מִפְּנֵי שֶׁרְאוּי לְפְדוּתָהּ וְתַתְּחִיב בְּחֲלָהּ. וְכֵן אִם הֵיחָד בִּינֵיהֶן עִסַּת מִין אַחֵר⁴⁵ או עִסַּת אִישׁ אַחֵר או עִסַּת חֶדֶשׁ - הָרִי שְׁתֵּי הָעִסוֹת שֶׁבְּצַדְדֵינָן מְצַטְרְפוֹת לְחֲלָה⁴⁶.

(42) משנה שם. (43) ולא מיעטו מהכתוב: "תרימו תרומה", ולא שכבר נתרמה, אלא עיסה שאינה שייכת עתה בחיוב חלה, כמו עיסת תרומה. אבל עיסה שהורמה חלתה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נו. וראה בהלכות טומאת אוכלין פט"ז הלכה ט. (74) כלומר, חולין שאינם מתוקנים, אבל חולין מתוקנים, מותר לטמא גם בידיים, כנ"ל שם. (75) חלה פ"ב משנה ח, כרבי אליעזר שפסקו בירושלמי כמותו, ולא כחכמים. (76) כלומר, ראשונה לטומאה (סוטה שם). (77) ועדיין לא הורמה חלה מהן. (78) כן הוא במשנה שם. ופירש שם בספר בית דוד, שאינו מפריש מן העיסה הטהורה שלפניו, אלא מעיסה אחרת (תוספות אנשי-שם). וצ"ע למה לא יפריש מאותה עיסה הטהורה, ועיין רע"ב שם. (79) ונוגע בה כדי שיתרום מן המוקף. ואף-על-פי שאין צריך נגיעה במוקף - טמא וטהור דינם כדבר שהוא מקפיד על תערובתו, וצריך נגיעה (ר"י קורקוס). וכאן אין צריך נשיכה, ראה להלן. (80) [צ"ל "ומנשך", וראה להלן. ועיין במשנה ראשונה שם. ואף-על-פי שעל-ידי נשיכה נעשה הכל כגוף אחד וכולם טמאים בעת מעשה כראשון לטומאה (פ"ו מהלכות טומאת אוכלין הלכה יח) - לאחר שפירשו לא נשאר בהם אלא טומאת מגע בלבד, כמפורש שם]. (81) ["כדי-ביצה" זה הוא מן הטהורה, ועושה כן כדי שהעיסה הטמאה תהא נושכת עם ה"כדי-ביצה", ועם ה"כדי-חלה", ועל-ידי-זה הן נעשות כעיסה אחת, ורק באופן זה, כשהכל גוף אחד, מותר לתרום מן הטהור על הטמא, כמפורש למעלה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה ז, אבל באופן אחר אסור, ראה למעלה פ"ה הלכה יג. וראה במשנה ראשונה. (82) [זהו טעם למה שכתב "ונותנו באמצע סמוך לעיסה הטהורה", כנ"ל. וכאן אין צריך נשיכה, שכיון שהכביצה וה"כדי-חלה" נושכים כולם לעיסה הטמאה, די בכך להתיר לתרום מן הטהור על הטמא].

יג. עושה אדם⁸³ עסה טהורה⁸⁴ ואינו מפריש חלתה, ומניחה או מניח מקצתה להיות מפריש עליה והולך חלות של עסות אחרות ואפלו נטמאו העסות⁸⁵, עד שתעשה העסה שהניח פלה חלה ויתגנה לפניה. והוא שלא תפסל מאכל אדם⁸⁶; אכל משתכר⁸⁷ אינו מפריש עליה. במה דברים אמורים? כשהיו אותם העסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה חלה מהן או לא הורמה⁸⁸; שחלת דמאי⁸⁹ נטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה ושללא מן המוקף.

(83) חלה פ"ד משנה ו. (84) כדי שתהא החלה שיפריש, טהורה. (85) כלומר, שיש כאן שתי ריעותות: שמפריש מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף (רדב"ז). (86) ירושלמי שם. (87) משנה שם. (88) כגון ששני עדים אומרים שהורמה, ושנים אומרים לא הורמה. אבל אין הכוונה שלקחה מעם הארץ, שהרי עמי הארץ מפרישין חלה, כשם שמפרישין תרומה גדולה (משנה ראשונה). וראה באור-שמו. (89) כאן "דמאי" פירושו, ספק, ולא שלקחו מעם הארץ, כנ"ל. וראה בפ"ט מהלכות מעשר הלכה א, ובמשנה-למלך שם.

י. היתה⁶¹ העסה ביד העובד פוככים והישראל בשתפות⁶² וחלקו, ואחר כך נתגיר העובד פוככים, והוסיף הגר על שלו [וישראל על שלו] עד שהשלים כל אחד עסתו לשעור - של ישראל חיתבת⁶³, ושל עובד פוככים פטורה.

(61) ירושלמי שם. (62) מלשון זה משמע, שלשה שלא על דעת לחלקה, ראה בכסף-משנה וביו"ד סימן של סעיף ו, ובביאור הגר"א שם אות ז. (63) שהרי בחלקו של הישראל אין גלגול הגוי פוטר (יו"ד שם סעיף א).

יא. הנוטל⁶⁴ שאור מעסה שלא הורמה חלתה⁶⁵ ונתנו לתוף עסה שהורמה חלתה⁶⁶ - הרי זה מביא עסה שניה⁶⁷, שיהיה בה עם שאור זה שעור עסה שחיתבת בחלה, ונותנה בתוף העסה⁶⁸ שהורמה חלתה, ומפריש מן העסה השניה שעור חלה עליה ועל השאור, כדי שישטל⁶⁹ מן המוקף. ואם אין לו עסה שניה - נעשית זו פלה טבל ומפריש חלה על הפל; שהטבל במינו אוסר בכל שהוא⁷⁰.

(64) חלה פ"ג משנה ח, ותוספתא שם, פ"ב הלכה ב. (65) ואם כן, השאור טבל לחלה. (66) ודין תורה הוא שתיבטל ברוב, אבל חכמים אמרו שהטבל אינו בטל, ראה להלן. (67) מהעיסה הנ"ל שלא הורמה חלתה, אי אפשר להפריש על זה שנתערב, שהרי העיסה הנ"ל מחוייבת בחלה מן התורה. ואילו השאור הנ"ל, אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מהעיסה השנייה, שאין בה כשיעור בלי השאור הנ"ל, יכול להפריש (משנה ראשונה). (68) כלומר, מערבבה בעיסה, באופן כזה שיוכל להפריש מן העיסה החדשה, שאף-על-פי שעיסה שהורמה חלתה הנמצאת בין שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור, הרי היא מצרפתן (למעלה הלכה ו), כל זה לענין שתהיינה העיסות כעיסה אחת שיש בה שיעור, אבל לענין שיהא זה מן המוקף, העיסה מפסקת. (69) כלומר, זהו הטעם למה שכתב: "ונותנה בתוך העיסה", ולא די בנתנית העיסה השנייה סמוך לה, כנ"ל. (70) שכיון שאפשר לתקנו, הרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף אינו בטל. וראה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו.

יב. עסה הטבולה לחלה - אינה כחלה⁷¹, והרי היא כחלין לענין הטמאה, שאין השני עושה שלישי כחלין, כמו שיתבאר במקומו⁷². ומתיר⁷³ לגרם טמאה לחלין⁷⁴ שבארץ ישראל. לפיכך, שתי עסות⁷⁵, אחת טמאה⁷⁶ ואחת טהורה⁷⁷ - נוטל פדי חלת שתייהם מעסה שלא הורמה חלתה⁷⁸ ונותנו באמצע סמוך לעסה הטהורה⁷⁹, ומושך⁸⁰ מן הטמאה לטהורה כדי ביצה⁸¹, כדי לתרום מן המוקף⁸².

(71) כן היא מסקנת הגמרא בסוטה ל: (72) בפ"א מהלכות אבות הטומאות הלכות ב, טו. (73) סוטה שם, ועבודה זרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַפְּרִישׁ - אֵין בְּכֶךָ פְּלוּם¹⁸. וְאִם לֹא הַפְּרִישׁ הַחֲלָה בְּצֶק, אֲלֹא אָפָה הַכֹּל - הָרִי זֶה מִפְּרִישׁ מִן הַפֶּת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁹.

(17) 'ספרי' פרשת שלח, פסיקה קי. (18) כלומר, חלתו חלה אף-על-פי שעבר על תקנת חכמים, שתיקנו להפריש מיד עם נתינת המים לקמח, כנ"ל. (19) למעלה פ"ו, סוף הט"ז.

ד. מְאִימְתִי²⁰ תִּתְחַבֵּב הָעֶסָה²¹ בְּחֲלָה? מִשְׁתַּגְּלָגֵל²² בְּחֻטִּים וְיִתְעַרֵּב הַקֶּמַח בְּמִים²³, או שְׁתַּטְמֵטֵם²⁴ בְּשִׁעוּרִים וְתַעֲשֶׂה פְּלָה גּוֹף אֶחָד. וְאוֹכְלִין עֲרֵאִים²⁵ מִן הָעֶסָה עַד שֶׁתַּתְּגַלְּגֵל בְּחֻטִּים וְתַטְמֵטֵם בְּשִׁעוּרִים. וְהַבְּסָמִין - בְּחֻטִּים, וְשִׁבְלַת שׁוּעַל וְהַשִּׁיפוֹן - בְּשִׁעוּרִים.

(20) חלה, שם. (21) כלומר, מאימתי חל חיוב חלה מעיקר הדין, קודם שנתקנה התקנה להפריש מיד עם נתינת המים בקמח, ראה למעלה ה"ב ובהערות, והיינו לאסור אפילו אכילת עראי, כדלהלן. (22) כן הוא בדפוס רומי. וראה ב'תוספות אנשי שם'. (23) כלומר, כל הקמח, ולא יישאר קמח בלתי מעורב, ראה למעלה שם. (24) "פירוש, שירבקו חלקם קצתם בקצתם" (פירוש המשנה). "שעיסת שעורים אינה נגבלת יפה אלא נסדקת, להכי תטמטם, שמגבלה עד שיטמטמו (כלומר, יאטמו, יסתמו) סדקיה" (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' שם). וראה ב'ערוך' ערך טם ב, וב'תוספתא כפשוטה' חלה פ"א, עמ' 800. (25) משנה שם. ואילו אכילת קבע אסורה משעה שהיא נותנת את המים. וכן גם לענין תרומות ומעשרות לא הותרה לפני גמר מלאכה אלא אכילת עראי בלבד, ראה למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"א. ועי' 'משנה ראשונה' שם.

ה. נִתְגַּלְגַּלָּה²⁶ בְּחֻטִּים וְנִטְמַטְמָה בְּשִׁעוּרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קִדְם הַפְּרִישׁת חֲלָה - חֵיב מִיתָד²⁷, מִפְּנֵי שֶׁהֵיא טְבֵּל²⁸. לְפִיכֶךָ: אִם הֵיְתָה הָעֶסָה חֵיבַת בְּחֲלָה מִן הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - לוֹקָה²⁹, כִּכֵּל אוֹכֵל טְבֵּל³⁰; וְאִם הֵיְתָה חֵיבַת מִדְּבָרֵיהֶם - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפֶּת מְרָדוֹת.

(26) משנה בפ"ג, שם. (27) בידי שמים. ואם התרו בו - לוקה, כדלהלן. (28) שהרי חלה דינה כתרומה, כנ"ל פ"ה הי"ג. וראה בפ"א מהל' מעשר ה"ה. אולם, האוכל מן העיסה לפני גלגול וטמטום, אינו חייב מיתה, אף-על-פי שנתנו את המים ואפשר להפריש (למעלה ה"ב), שאין זה כאוכל טבל, אלא כאוכל מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר, ועי' רב"ז ו'מלאכת שלמה'. (29) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ב: "זאת אומרת, שלוקין על חלתן דבר תורה". (30) מכות יג, א. ופי"ט מהל' סנהדרין ה"ב אותיות ה"ו.

ו. עֶסָה³¹ שֶׁנִּדְמָעָה³² עַד שֶׁלֹּא תִתְגַּלְּגֵל - פְּטוּרָה³³; מִשְׁתַּתְּגַּלְּגֵל - חֵיבַת³⁴. וְכֵן הַמְּקַדֵּישׁ³⁵ עֶסָתוֹ אוֹ הַמְּפַקֵּיר אוֹתָהּ³⁶ קִדְם שֶׁנִּתְגַּלְּגָה, וּפְדָאָה אוֹ זָכָה בָּהּ וְאַחַר כֶּךָ גִּלְגָּלָה³⁷, אוֹ הַקְּדִישָׁה אוֹ הַפְּקִיר אוֹתָהּ

~ יום שלישי י"ב סיון ~

פְּרָק שְׁמִינִי

(1) יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תתחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם-הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

א. הַמְּפְרִישׁ² חֲלָתוֹ קֶמַח - אֵינָה חֲלָה³, וְגִזַּל בִּיד פְּהִין⁴, וְשִׁאָר הָעֶסָה חֵיבַת בְּחֲלָה⁵. וְאוֹתוֹ הַקֶּמַח שֶׁהַפְּרִישׁ לְשֵׁם חֲלָה, אִם יֵשׁ בוֹ עֵמֶר⁶ וְעוֹשָׂהוּ עֶסָה⁷ - הָרִי זֶה מִפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ חֲלָה, כְּשִׁאָר כָּל קֶמַח חֲלִין⁸.

(2) חלה פ"ב מ"ה. (3) שהרי "עריסותיכם" אמר רחמנא ('מאירי' קידושין, עמ' 231). (4) וחייב להחזיר לבעל הקמח. ואף-על-פי שהוא תלמיד חכם, ויודע שאין מפרישים חלה קמח, ובוודאי נתן לו בתורת מתנה - גזרו חכמים שתהא גזל בידו, מחמת אלה שאינם יודעים שאין מפרישים חלה קמח, ואם תשאר ביד כהן יחשבו שנתקנה עיסתם (ט"ז ליו"ד סי' שכו ס"ק א, ע"פ הגמרא בקידושין מו:). (5) "ולא נאמר: זו העיסה אינה חייבת בחלה, כיון שהקמח שלה חלה היתה בו הכוונה" (פירוש המשנה). (6) שהוא שיעור חלה (למעלה פ"ו הט"ו). (7) אבל בעודו קמח אין חלתו חלה, כנ"ל. (8) כלומר, וחלה זו אסורה לזרים מן התורה, כיון שהפרשתו הראשונה מן הקמח לא היתה כלום (רדב"ז).

ב. אֵימְתִי מִפְּרִישִׁין חֲלָה? כְּשִׁיתֵן אֶת הַמִּים וְיִתְעַרֵּב הַקֶּמַח בְּמִים, מִפְּרִישׁ הַחֲלָה מִתְחַלַּת דְּבַר שְׁגֹלוֹשׁ⁹; שֶׁנֶּאֱמַר: רְאִישִׁית עֲרִסְתֶּכֶם¹⁰. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁאָר שֵׁם בְּעֶרְבָה קֶמַח שֶׁלֹּא נִתְעַרֵּב בְּמִים שְׁעוֹר עֵמֶר¹¹. וְאִם אָמַר: הָרִי זֶה חֲלָה¹² עַל הָעֶסָה¹³ וְעַל הַשְּׂאוֹר וְעַל הַקֶּמַח שֶׁנִּשְׁתַּפֵּר, וְלִכְשֶׁתַּעֲשֶׂה פְּלָה עֶסָה אַחַת¹⁴ תִּתְקַדֵּשׁ זֶה שֶׁבִּידוֹ¹⁵ לְשֵׁם חֲלָה - הָרִי זֶה מִתְּרָ¹⁶.

(9) כלומר, מתחילת הלישה. אבל לא יפריש ממעט הקמח שעדיין לא נתערב במים. וראה להלן. (10) 'ירושלמי' שם ה"א. (11) שכיון שאין במשוויי שיעור חלה, אין הוא נחשב בפני עצמו, ומצטרף לקמח שכבר נתערב במים, והכל בכלל "עריסותיכם". (12) ומדובר שהפריש מן הקמח שננתערב במים, ולא ממה שנשתייר, כנ"ל. (13) כלומר, על הקמח המעורב במים. (14) כלומר, לכשיתערב כל הקמח במים, כנ"ל. (15) כלומר, כל החלה בבת אחת. וצ"ע, מדוע אינו יכול לומר, שעל החלק שכבר נתערב במים, יחול מיד, ועל היתר יחול לכשתעשה כולה עיסה. (16) ואין זה כמפריש על דבר שלא בא לעולם, שכיון שבידו הדבר לערב הקמח במים ולחייבו בחלה, הרי זה כבא לעולם, כנ"ל בפ"ה מהל' תרומות ה"ט.

ג. הַיְנִיחַ¹⁷ הָעֶסָה עַד שֶׁלֹּשׁ הַכֹּל וְעֶרְבָה וְאַחַר כֶּךָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר שנתגלגלה, ופדאה או זכה בה - הרי זו חייבת בחלה.³⁸
 - יגמרנה בטהרה; שפלה⁵² שפדאה מטמא את החלין - גזרו על ספקו בחלין הטבולים לחלה שלא יטמאו אותן, הואיל ונטבלו לחלה. ותהיה⁵³ החלה תלויה, לא נאכלת⁵⁴ ולא נשרפת⁵⁵.

31) שם, מ"ב. ומדובר לאחר נתינת המים בקמח, ראה ב'אור שמח'. (32) שנתערבה בה תרומה. (33) שהמדומע פטור מן החלה, ראה למעלה פ"ו סוף ה"ד. ומדובר בחלה בזמן הזה, שאינה אלא מדרבנן (שם בהערה כג, ועי' ב'תוספות רבי עקיבא איגר'). (34) שכיון שנתחייבה בשעת גלגול, שוב אינה נפטרת. (35) שם, מ"ג. (36) דין הפקר לא נזכר במשנה שם, ולמדו רבינו מדין הקדש, כיון שבפ"א שם מ"ג נזכרו שניהם כאחד לענין חיוב חלה. וראה למעלה שם ה"ג, וביו"ד סי' של ס"ז, ובביאור הגר"א שם. (37) אבל אם בשעת גלגול היתה העיסה הפקר או הקדש, הרי זו פטורה, מן הטעם הנזכר בהלכה הסמוכה. (38) ואין ההקדש וההפקר מפקיעים את חובת החלה, שחלה בשעת הגלגול שקדם להם, כנ"ל.

46) שם מ"ב, ותוספתא שם סוף פ"א. (47) כיון שהעיסה הזו, קודם שנתגלגלה, דינה כחולין, כמבואר להלן, על כרחנו שמדובר בספק כזה שמתמא אפילו חולין, ואילו ספק שאינו מטמא אלא תרומה ולא חולין, לא הותר לעשותה בטומאה, שהרי לא נטמאו כלל, ואסור לטמאה בידים, שרק לגרום לה טומאה מותר, כמבואר למעלה פ"ו ה"ב, ובפ"ט מהל' תומאת אוכלין ה"ט (רדב"ז). וראה להלן בדברי 'חסדי דוד'. (48) כלומר, אפילו לאחר גלגול, שכיון שנולד בה ספק טומאה מהטמא גם חולין, כמבואר למעלה - מותר לטמאה, שרק חלה ותרומה שנולד בהם ספק טומאה אסור לטמאן (פי"ב מהל' תרומות ה"ג), אבל לא חולין הטבולים לחלה. וראה להלן. (49) אף-על-פי שהם טבולים לחלה, כיון שטמאה מספק, כנ"ל. (50) כדין חלה טמאה (למעלה פ"ה ה"ד). (51) נדה לו, א. כלומר, רק ודאה מטמא את החולין, אבל ספיקה אינה מטמא את החולין, ולפיכך יגמרנה בטהרה, שהרי כל טומאת עיסה זו אינה אלא מפני שאנו אומרים: חולין הטבולין לחלה הרי הם כחלה, ולפיכך עלינו להחמיר בהם כמו בחלה ממש, שאף-על-פי שנולד בה ספק טומאה, אין לטמאה, כמבואר בפי"ב מהל' תרומות ה"ג (ראה למעלה), אבל אם נולד בה ספק טומאה שמתמאה גם את החולין, אין להחמיר לעשותה בטהרה כמו חלה ('חסדי דוד' שם). [ולפי זה, מתבאר היטב למה חולקה הלכה זו לשתי בבות ולא לבבא אחת: "נולד לה ספק טומאה - עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, ומשגלגלה תעשה בטהרה", לפי שבספק שנולד לפני הגלגול, מותר לעשותה בטומאה גם לאחר הגלגול, כנ"ל]. (52) שם ז, א. (53) שם. (54) שמא היא טמאה, וכהן האוכלה עובר בעשה, כנ"ל בפ"ו מהל' תרומות ה"ג. (55) שמא טהורה היא.

יא. לא יעשה⁵⁶ אדם עסתו בטמאה לכתחלה, אלא יזָהר⁵⁷ וישתדל⁵⁸ ויטהרה⁵⁹ הוא וכליו, פדי להפריש חלה טהורה. הנה⁶⁰ בינו וביין המים⁶¹ תהר על ארבעה מילין - יעשנה בטמאה ויפריש חלה טמאה⁶².

56) בחלה פ"ב מ"ג: "מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה, יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה וכו'". הרי שאם יכול לעשות בטהרה, לא יעשנה בטומאה, לרבני הכלל. (57) שלא יתקרב לטומאה. (58) להתרחק מטומאה הקרבה אליו. (59) כלומר, אם נטמא. (60) "ירושלמי" שם, ה"ב. (61) כלומר, בין המקוה שהוא רוצה להטהר בה. (62) ותנתן לכהן ויסיקנה, כנ"ל פ"ה ה"ד.

יב. אין עושים⁶³ חלת עם הארץ⁶⁴ בטהרה, אבל עושים עסת חלין בטהרה. פיצד? מגבל העסה זה

ז. הקדישה³⁹ קדם שתתגלגל, ונתגלגלה ביד ההקדש ואחר כן פדאה - פטורה⁴⁰; שבשעת חובתה היתה פטורה.

39) משנה, שם. (40) במנחות סז, א - למדו זאת ממה שנאמר "עריסותיכם", ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש. וכן הדין לענין הפקר כנ"ל, אלא שאין זה מצוי שיגלגל אדם עיסת הפקר ולא יזכה בה, ולכן לא כתב רבינו: הקדישה או הפקירה וכו', כמו בהלכה הקודמת. אבל בשו"ע יו"ד שם, כתב "הפקר", להשמיענו דין של פטור בשעת חובה, ואילו דין "הקדש" לא כתב, כיון שאינו נוהג בזמן הזה.

ח. וכן עובד פוכבים⁴¹ שנתן לישראל לעשות לו עסה, ונתנה לו במתנה עד שלא גלגלה - חייבת⁴²; ומשגלגלה - פטורה⁴³.

41) משנה, שם. (42) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של ישראל. (43) כיון שבשעת גלגול היתה של גוי, ועיסת גוי פטורה. כנ"ל פ"ו סוף ה"ה. והחידוש בזה, שאין הולכים לענין חלה אחר המגלגל, לא לחיוב ולא לפטור, אלא אחר מי שהעיסה שלו בשעת גלגול (ש"ך יו"ד שם אות ב, וראה למעלה שם ה"י).

ט. גר⁴⁴ שנתגיר והיתה לו עסה: נתגלגלה עד שלא נתגיר - פטורה⁴⁵; ואם משנתגיר - חייבת. ואם ספק - חייבת בחלה, לפי שהוא עון מיתה. וזר שאכל חלת ספק זו וכיוצא בה - אין חיב עליה חמש.

44) שם, מ"ה. וכוונת רבינו, שדין עיסת גוי כדין עיסת הקדש, ושניהם נתמעטו במנחות שם, ממה שנאמר "עריסותיכם", כנ"ל. (45) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של ישראל. (46) כנ"ל פ"ו סוף ה"ה. והחידוש בזה, שאין הולכים לענין חלה אחר המגלגל, לא לחיוב ולא לפטור, אלא אחר מי שהעיסה שלו בשעת גלגול (ש"ך יו"ד שם אות ב, וראה למעלה שם ה"י).

44) שם, מ"ו. (45) שעיסת גוי פטורה, כנ"ל.

י. עסה⁴⁶ שנולד בה ספק טמאה⁴⁷ קדם שתתגלגל - יעשנה בטמאה⁴⁸, לפי שמתר לטמא חלין שבארץ ישראל⁴⁹, ותשרף חלתה⁵⁰. נולד לה אחר שנתגלגלה ספק טמאה שפדאה מטמא את החלין⁵¹ מן התורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהפריש, חייב הלוקח להפריש חלה, כדין חלה טמאה (למעלה פ"ו ה"א), שהרי גזרו חכמים טמאה על סוריא (פ"א מהל' טומאת מת ה"ו). (80) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"א. (81) שאין לה שיעור מן התורה. וכל-שכן שבארץ ישראל לא נחשדו עליה, שהרי יש בה מיתה כמו בתרומה (רדב"ז). ולא נחשדו על לאו של 'ולפני עור לא תתן מכשול'.

טו. הלוקח⁸² בחוצה לארץ⁸³ מן הנחתום⁸⁴ - צריך להפריש⁸⁵ חלה מספק. אבל הלוקח מבעל הבית⁸⁶, ואין צריך לומר⁸⁷ המתארח אצלו⁸⁸ - אינו צריך להפריש חלה מספק⁸⁹.

(82) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"א ה"ח. (83) שם, כרבי מנא. אבל בסוריא ובארץ ישראל לא נחשדו על החלה, כנ"ל. (84) עם-הארץ. (85) ואפילו אמר הנחתום הפרשתי חלה, שהם חשודים על לאו של 'ולפני עור' (רדב"ז). וכן גם במעשרות אינו נאמן לומר שהפריש, אלא בשבת שאימתה עליו, כנ"ל בפ"ב מהל' מעשר ה"א. (86) עם-הארץ. (87) בברייתא בעבודה זרה לט, ב: "אם נתארח אצל בעל הבית - מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, שגר לו בעל הבית לביתו - מותר". משמע שרבי יהושע בן לוי בא להוסיף על הברייתא, שאפילו הלוקח אצל בעל הבית מותר, ואין צריך לומר המתארח אצלו. (88) אצל בעל הבית. (89) ואפילו בחוץ-לארץ. שוודאי נתן לו ממה שהוא אוכל, והוא אינו חשוד על החלה. אבל לוקח מן הנחתום צריך להפריש מפני שהוא חשוד להכשילו, ואינו חש ללאו של 'ולפני עור לא תתן מכשול', כנ"ל.

~ יום רביעי י"ג סיון ~

פרק תשיעי

(1) יבאר שמצות-עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחווה, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המנות, או ישאל לישראל בפיו. **א. מצות עשה לתן כל זובח פהמה טהורה לפהין² הזרוע והלחיים והקיבה, שנגמר: וזה יהיה משפט הפהנים. ואלו הם הנקראים בכל מקום מתנות³. ומצוה זו נוהגת תמיד, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית⁴; ובכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ; ובחלין, אבל לא במקדשין⁵.**

(2) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. (3) נקראות כן לפי הפסוק: 'ונתן לכהן

החבר, ומפריש ממנה כדי חלתה, ומניחה בכלי גללים או כלי אבנים או בכלי אדמה⁶⁵ שאין מקבלין טמאה; וכשיבוא עם הארץ - נוטל את שתייהן, את העסה ואת החלה, ואומרים לו: הנהר שלא תגע בחלה, שקמא תחזר לטבלה⁶⁶. ומפני מה התירו לו זה?⁶⁷ משום כדי תיירו של גבל⁶⁸.

(63) תוספתא דמאי פ"ג, הובאה בגיטין סב, א. (64) כלומר, אסור לגבל עיסה שלמה בשביל עם-הארץ, כדי שיוכל עם-הארץ לעשות את כולה חלה על שאר העיסות שלו (רבינו חננאל, וקיבלו רוב הראשונים את פירושו. וראה ברש"י ו'תוספות' שם, ו'בתוספתא כפשוטה'). וטעמו של דבר, שכיון שעם-הארץ יפריש חלה ויטמאה, נמצא שהחבר גורם טומאה לחלה. (65) שכל הכלים האלה אינם מקבלים טומאה (פ"א מהל' כלים ה"ו). (66) אין זו אלא תחבולה ואיום של שוא על עם-הארץ שיפחד מליגע בחלה, שהרי לאימתו של דבר אינה חוזרת לטבלה אפילו אם נטמאה. (67) כלומר, דוקא באופן שהפריש החבר את החלה, והזהיר את עם-הארץ לבל יגע בה, כנ"ל, שאז אין הוא אלא גורם לטמא חולין, ודבר זה מותר, כנ"ל בפ"ו הי"ב. (68) שאם נאסור עליו לגבל עיסות עם-הארץ, נמצאת פרנסתו מקופחת.

יג. אשת חבר⁶⁹ מרקדת ובוררת עם אשת עם הארץ⁷⁰; אבל משתטיל מים בעסה⁷¹ לא תסיע אותה, מפני שהיא עושה עסתה בטמאה⁷². וכן הנחתום⁷³ שעושה בטמאה⁷⁴ - לא לשין ולא עורכין עמו⁷⁵, שאין מחזיקין ידי עובדי עברה⁷⁶; אבל מוליכין עמו פת לפלטר⁷⁷.

(69) שביעית פ"ה מ"ט, וגיטין סא, א. (70) במשנה שם ושם: "לא אמרו אלא מפני דרכי שלום". ולא התירו זאת אלא באשת עם-הארץ, כיון שרוב עם-הארץ מעשרין הן (ראה בפ"ט מהל' מעשר ה"א), אבל לא באשה החשודה על השביעית (ראה להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ו). (71) "שאו תקבל העיסה טומאה" (פירוש המשנה). (72) ואסור לעשות כן, כנ"ל בה"א. וראה בפ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב ה"א. (73) עבודה זרה נה, ב. (74) כיון שהוא עם-הארץ, כנ"ל. (75) אבל מרקדין ובוררין עמו מפני דרכי שלום, כמו עם אשת עם-הארץ. (76) כנ"ל בהלכה י"א. (77) כלומר, למי שהנחתום מוליך אצלו ככרותיו כדי שימכרום. אבל אין מוליכים עמו פת לאופה, שאפיה היא סוף הלישה (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אבל, ולא כפירוש רש"י שם). וכן מפורש בתוספתא שם פ"ח.

יד. הלוקח⁷⁸ מנחתום עם הארץ בסוריא, ואמר לו⁷⁹: הפרשתי חלה - אינו צריך להפריש חלה מספק. פ"ש שלא נחשדו כל ישראל בארץ על תרומה גדולה⁸⁰, כך לא נחשדו בסוריא על החלה⁸¹.

(78) 'ירושלמי' חלה פ"ד ה"ד, ותוספתא שם פ"ב ה"ו, כחכמים ולא כרבן גמליאל. (79) שאם לא אמר לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. אין חיב במתנות אלא בהמה²³ טהורה²⁴ בלבד; שנגמר: אם שור אם שיה²⁵. כלאים הבא מכבש ועז²⁶ - חיב במתנות²⁷. והפוי²⁸, אף על פי שהוא ספק - מפרישין ממנו²⁹ כל המתנות³⁰. צבי³¹ הבא על העז³² וילדה - הולד חיב בחצי מתנות³³; שנגמר: אם שיה - אפלו מקצת שיה. תיש הבא על הצביה - הולד פטור מן המתנות³⁴.

(23) ולא חיה ולא עוף. (24) ולא טמאה. (25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. (26) ששתיהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. (27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכווי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. (28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. (29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. (30) ולא חציין. (31) שהוא חיה טהורה. (32) שהיא בהמה טהורה. (33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. (34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ו. אהד השוחט לאכילת עובד פוכבים או לאכילת פלבים או לרפואה³⁵ - חיב במתנות³⁶.

(35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. (36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות.

ז. בהמת שתפין - חיבת; שנגמר: זבחי הזבח.

ח. הלוקח בהמה מפרות שביעית - חיב במתנות³⁷. פהנים³⁸ ולוים³⁹ - פטורים מן המתנות; שנגמר: מאת העם. וספק הם הלויים אם הם בכלל העם או לא, לפיכך אין נוטלין מהם, ואם נוטל הפהין⁴⁰ - לא יחזיר⁴¹.

(37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. (38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. (39) שם קלא. "ההוא ליואה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא אקרו "עם". - ושם: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". (40) אבל

הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). (4) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שנזכר בביכורים. (5) במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם (חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה.

ב. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן⁶ ונפדו - חיבין במתנות⁷; ואם קדם מום עובר להקדשן⁸, או שהקדישן תמימים ואחר כך נולד בהם מום⁹, ונפדו - הרי אלו פטורין מן המתנות¹⁰.

(6) כלומר, כשהקדישם היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. (7) שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים או בגיזה ועבודה. (8) שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. (9) קבוע. (10) כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה.

ג. ספק בכור¹¹ - חיב במתנות מכל צד¹²: שאם בכור הוא - פלו לכהן, ואם אינו בכור - מתנותיו לכהן. ואם נסתפק בשנים¹³, ולקח הפהין האחד מספק - הרי השני פטור מן המתנות; עשאוהו כמי שזכה בו הפהין ונתנו¹⁴ במומו לבעליו¹⁵. אבל ספק מעשר¹⁶ - פטור מכל מקום¹⁷, שהמוציא מחבירו עליו הראיה¹⁸.

(11) והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. (12) כלומר, ממה נפשך. (13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. (14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחלפי הראשון. (15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" אינו כאן, כיוון שמכרו לישראל. (16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. (17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. (18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים.

ד. בהמת קדשים שנפסלה במומה¹⁹ ואינה חיבת במתנות שנתערבה בהמות אחרות, אפלו אחת במאה, בזמן שקל בהמה מהן לאחר²⁰ - פלן פטורין²¹; ושפל אחד ואחד ספק, והמוציא מחבירו עליו הראיה. הנה אחד הוא השוחט את פלם - פוטר מתנות אחת מהן בלבד²².

(19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. (20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. (21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדין כמו בכור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. (22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את הישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. (54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. (55) ולא יבוא לידי חשד. (56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. (57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל.

יא. התנה הפהן עמו⁵⁸ שהיא שותף חוץ מן המתנות
 - הרי המתנות לפהן; פיון שאמר לו חוץ - הרי שיר לו הפהן חלק במתנות⁵⁹, ולפיכך הם שלו⁶⁰. אבל אם אמר לו הפהן: על מנת שהמתנות שלי⁶¹ - הרי המתנות של ישראל זה⁶², ונותן לכל פהן שירצה. אף על פי שהתנה עמו שהן שלו - לא נפטר מן המתנות⁶³. שהאומר על מנת - לא שיר לו בעצמן של מתנות פלוס. הואיל ולא שיר לו פהן שותפת⁶⁴ - לא קנאן בתנאי זה.

(58) עם הישראל. (59) כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. (60) שם קלד. "חוץ, שירא. על מנת, לאו שירא". (61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. (62) רק שלו. (63) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים, שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. (64) כמו בכל הבהמה.

יב. היה הפהן שותף פראש⁶⁵ - פטור מן הלחי;
שותף ביד - פטור מן הזרוע; שותף בבגני מעים - פטור מן הקבה. אמר לו הפהן: הרי הבהמה פלה שלי והראש שלך - חייב פלחי; שהדבר החייב הרי הוא של ישראל⁶⁶.

(65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של הישראל בלבד. (66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן.

יג. גר שנתגיר והיתה לו בהמה שחוטא: אם נשחטה עד שלא נתגיר - פטור⁶⁷, ואם אחר שנתגיר - חייב. ואם ספק - פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

(67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות.

יד. בהמה שלא הורמו מתנותיה - מתר לאכל ממנה. שאינה דומה לטבל⁶⁸, שהרי מתנות פהנה מברדלין. והמתנות עצמן - אסור לישראל לאכלן

לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". (41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק.

ט. במה דברים אמורים⁴²? בשוחט לעצמו⁴³; אכל פהן טבח⁴⁴ ששוחט⁴⁵ ומוכר בשוק - ממתנין לו שותפים ושלוש שבתות⁴⁶, מן ואילך מוציאין ממנו מתנות ונותנין אותם לכהנים אחרים⁴⁷. ואם קבע בית מטבחים למכור - אין ממתנין לו, אלא מוציאין ממנו מיד⁴⁸. ואם נמנע מלתן⁴⁹ - מנדין אותו עד שיתן.

(42) שכהנים פטורים ממתנות. (43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. (44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן. (45) בהמות שלו. (46) [ביבמות (סד: סה). פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נודמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. (47) ואין הכהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לענין המתנות כישארל גמור. (48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט על מנת למכור בשוק. (49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחים, ומיד.

י. השוחט⁵⁰ לעובד פוכבים ולכהן⁵¹ - פטור מן המתנות⁵². והמשתתף⁵³ עם הפהן - צריך שירשם חלקו⁵⁴, פדי שניניח המתנות בחלק הפהן⁵⁵; שאם לא צין חלקו - חייב במתנות⁵⁶, מפני שאין הפל יודעין שהכהן שותף לו. לפיכך, אם היה הפהן עומד עמו במטבחים ונושא ונותן עמו - אינו צריך לרשם. והמשתתף עם העובד פוכבים - אינו צריך לרשם⁵⁷; ששתם עובד פוכבים מרבה דברים ומודיע לכל שהוא שותף, ואף על פי שאינו עמו בשעת מכירה.

(50) ומדובר בשוחט ישראל. (51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. (52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. (53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁל גְּרֵמְתָּהּ⁹², טַבַּעַת גְּדוּלָהּ⁹³ עִם הַלְשׁוֹן שְׂבִינִיהֶן, הַכֹּל לַפֶּהֶן.

(88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבוזרוע. (89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. (90) עצם רחב של כתף. (91) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. (92) הבליטה הבולטת בגרון. (93) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה).

יט. אֵין מוֹלְגִין אוֹתָן⁹⁴ וְאֵין מִפְּשִׁיטִין אוֹתָן, אֵלֶּא יִתְּנוּ לוֹ פְּעוּרָן וּבְצִמְרוֹן, וְהִקְבָּה⁹⁵ בְּחֵלֶב שְׁעָלֶיהָ וּבְחֵלֶב שְׂפָתוֹכָהּ. וּכְבָר נִהְיָו הַפְּהָנִים לְהַנִּיחַ חֵלֶב הַקְּבָה לַבְּעָלִים⁹⁶.

(94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. (95) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. (96) שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל.

כ. הַפְּהָנָת אוֹכְלָת⁹⁷ הַמִּתְּנוֹת אֵף עַל פִּי שְׁהִיא נִשְׂוָאָה⁹⁸ לְיִשְׂרָאֵל⁹⁹, מִפְּנֵי שְׂאִין פְּהֵן קִדְשָׁה¹⁰⁰. וְלֹא עוֹד, אֵלֶּא הַבְּעַל אוֹכֵל מִתְּנוֹת¹⁰¹ בְּגִלְל אִשְׁתּוֹ. אֲבָל חֵלְלָהּ¹⁰² - אֵינָה אוֹכְלָת, שְׂאִין חֵלְלִים בְּכֹלל פְּהָנִים¹⁰³. וְאֵם רָצָה¹⁰⁴ הַפְּהֵן לְמִכֹּר הַמִּתְּנוֹת אוֹ לְתַנֵּן בְּמִתְּנָה, אֲפִלּוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים, אוֹ לְהַאֲכִילֵם לְכֹלְכִים - מְאֻכִּילֵם, שְׂאִין פְּהֵן קִדְשָׁה כָּלֵל.

(97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). (98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. (99) ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. (100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. (101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. (102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. (103) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מזו. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) הויא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. (104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד

אֵלֶּא פְּרִשׁוֹת פְּהֵן⁶⁹. עֵבֶר וְאֹכְלָן⁷⁰ אוֹ הַזֵּיקָן אוֹ מְכָרָן - אֵינּוּ חֵיב לְשֵׁלֵם⁷¹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמוֹן שְׂאִין לוֹ תּוֹבֵעַ יְדוּעָה⁷². וְהַקְּוָה אוֹתָם, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאִי⁷³ - הָרִי זֶה מְתָר לְאֹכְלָן, מִפְּנֵי שְׂמִתְנוֹת פְּהֵנָה נִגְזְלוֹת.

(68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. (69) שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם אינו ממכרי כהונה. (70) חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם". (71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. (72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. (73) לקנות.

טו. אָמַר לְטַבַּח: מִכֹּר לִי פְּנֵי מַעֲיָה שֶׁל פְּרָה, וְהִיוּ בָּהּ מִתְּנוֹת⁷⁴ - נוֹתְנָן⁷⁵ לַפֶּהֶן וְאֵינוֹ מִנְּפָה לוֹ⁷⁶ מִן הַדְּמִים⁷⁷. לְקַחֵם מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל⁷⁸ - נוֹתְנָם לַפֶּהֶן וּמִנְּפָה לְטַבַּח⁷⁹ מִן הַדְּמִים.

(74) כלומר, הקיבה. (75) הלוקח. (76) הטבח. (77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. (78) והטבח נתן לו גם את הקיבה. (79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו.

טז. הַמְשַׁלַּח בְּשׂוֹר לְחִבְרוֹ וְהִיוּ בָּהּ⁸⁰ מִתְּנוֹת⁸¹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא עֵבֶר זֶה וּגְזֵלָן⁸². מְקוּם שְׂאִין בּוֹ פְּהֵן - מַעֲלָה⁸³ הַמִּתְּנוֹת בְּדָמִים וְאוֹכְלָן, מִפְּנֵי הַפְּסוֹד פְּהֵן⁸⁴, וַיִּתֵּן הַדְּמִים לְכֹל פְּהֵן שְׂיִרְצָה.

(80) במתנה ששלח לו. (81) זרוע לחיים וקיבה. (82) ואם כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. (83) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. (84) אם יניחם - יתקלקלו וייפסדו.

יז. הָרוּצָה לְתֵן הַמִּתְּנוֹת לְכֹהֵן אֶחָד - נוֹתֵן. וְאֵם רָצָה לְחַלֵּק אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצִי קֶבֶה לְאֶחָד אוֹ חֲצִי זְרוּעַ, אֵלֶּא זְרוּעַ לְאֶחָד, וְקֶבֶה לְאֶחָד, וְלַחֲיִים לְשְׁנַיִם⁸⁵; שְׂנַאֲמַר: תִּתֵּן לוֹ - שְׂיִהְיֶה בָּהּ פְּדֵי מִתְּנָה⁸⁶. וְאֵם הָיוּ שְׁל שׂוֹר⁸⁷ - חוֹלֵק אוֹתָן חֲתִיכוֹת; וְהוּא שְׂיִהְיֶה בְּכֹל חֲתִיכָה פְּדֵי מִתְּנָה.

(85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. (86) ודין זה הוא מן התורה. (87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה.

יח. אֵי זֶהוּ הַזְרוּעַ? זְרוּעַ שֶׁל יָמִין⁸⁸, מִן הַפָּרֶק שֶׁל אֲרֻכְבָּה⁸⁹ עַד פֶּה שֶׁל יְדוּי⁹⁰, שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵיבָרִים⁹¹ זֶה מְעַרְהָ בָּזָה. וְהַלְחִיִּים - מִן הַפָּרֶק שֶׁל לְחִי יְעַד פִּיקָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן – תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". (112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. (113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" – "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". (114) משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאים לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לענין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהגה מאכילת צלי כמו שנהגה מאכילת מבושל, אבל אם נהגה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך ליתן לכהן כיוון שהן ממונו).

כא. פהין¹⁰⁵ שהיו לו חברים שנותנים לו המתנות¹⁰⁶, אם רצה לזכות פהין לישראל חברו - הרי זה מזכה לו ואף על פי שלא פאו לידו, ויהיה אותם החברים זוכחים ונותנין המתנות לזה הישראל שזכה בהן. והוא שהיה הישראל זה בדיחק¹⁰⁷ ואין לו לקנות פשו, ויהיה הפהין שזכה לו חברו¹⁰⁸; אבל אם היה הפהין שמשו של ישראל זה¹⁰⁹ או שכירו או לקיטו - אינו מזכה לו עד שיבואו לידו, שפא יזכה בעל פרהו¹¹⁰.

(105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבכותיה (=בשכנות) ודחיקא ליה מילתא, ליוכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). (106) ולכן כל הכהנים שבעולם מותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. (107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. (108) ולא שמשו. (109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב תנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". (110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב.

~ יום חמישי י"ד סיון ~

פרק עשירי

(1) יבאר שמצות-עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזו הגוי. הלוקח גז צאנו של חברו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר.

א. מצות עשה² לתן לפהין³ ראשית הגז, שנאמר: וראשית גז צאנך תתן לו. ולוים בכלל ישראל⁴ במצוה זו. ואין לראשית הגז זו שעור מן התורה⁵. ומדברי סופרים, שלא יפחת מאחד מששים⁶. ואינה נוהגת אלא בארץ⁷, בין בפני הפית⁸ בין שלא בפני הפית, בראשית הדגן⁹. ונוהגת בחלין, אבל לא במקדשין¹⁰.

(2) ראה בספר המצוות (עשה קמד), ובחולין קלז. (3) כלומר, ההפרשה והנתנה – מצוה אחת הן. וראה בספר המצוות כלל יב, ומצות-עשה שם. (4) שם קלא: "ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. הא מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו עם, כגון הזרוע ולא זרוע, וכו', ומאי ניהו, ראשית הגז", וטעמו של דבר, שאף-על-פי שדין ראשית הגז ומתנות בהמה – אחד הוא, כדלהלן בהלכה יז, הבדל ביניהם לענין לויים, שבמתנות פטורים, משום שנאמר בהם "מאת העם", וספק הוא אם הם בכלל עם, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובראשית הגז שלא נזכר "עם" כלל – חייבים (כסף-משנה ורדב"ז). (5) כיון שנאמר בה "וראשית", וכל מקום שנאמר ראשית אין בו שיעור, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה א, ולמעלה בפ"ה הלכה א.

כב. לא יחטף¹¹¹ הפהין המתנות ולא ישאל בפיו, אלא אם פן נותנין לו בכבוד - נוטל. ובזמן שהם רבים בבית המטבחיים - הצנועים מושכין ידיהם, והגרגרנים נוטלין. ואם היה פהין צנוע¹¹² ואין מפריין אותו שהוא פהין - הרי זה נוטל, כדי שיעודע לפל שהוא פהין. ואין הפהנים אוכלין המתנות אלא צלי בחרדל; שנאמר למשחה¹¹³ - פדרך שאוכלים המלכים¹¹⁴.

(111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מייחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחרי הבעצ. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלומר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחיים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבַגְדֵימָוֶהֶם²¹. הֲיָה צִמְרֵן קֶשֶׁה²² וְאֵינּוּ רְאוּי לְלִבִּישָׁה - פְּטוּרִין מִרְאשִׁית הַגֶּזֶז; שְׂאִין מִתְּנֶה זֶה לִפְתָּח אֶלָּא פְּדִי לְלִבְשׁ מִמֶּנָּה²³.

19) משנה בחולין שם. ובגמרא שם קלו. במסקנא: "לעמוד לשרת, דבר הראוי לשירות". היינו בגדי כהונה, שאינם כשרים אלא מצמר רחלים, ומפשתן בלבד (להלן פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה יב). 20) שם: מכר לו, וכר, זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. 21) כלומר, לבגדי כהונה, כנ"ל (מהר"י קורקוס). 22) ברייתא של תנא דבי ר' ישמעאל שם: "כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) ומגז כבשי יתחמם". ובגמרא שם אמרו, שלמדו כן בגזירה-שוה "גז" - "גז", שהרי גם כאן נאמר "וראשית גז צאנך". 23) כלומר, לבישה כדרכה שיש בה חימום, ולמדו כן ממה שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", ראה למעלה.

ה. פִּינֹן שְׂזֵפָה לוֹ הַקְדוּשׁ פְּרוּף הוּא פְּתוּמוֹת, שֶׁהָיָה לְחִמּוֹ וְיֵינּוֹ²⁴, וְזֵפָה לוֹ בְּמִתְנֹת בְּהֵמָה²⁵ וְקִדְשֵׁי מִקְדָּשׁ²⁶, שֶׁהָיָה הַפֶּשֶׁר שְׁלוֹ - זֵפָה לוֹ בְּרִאשִׁית הַגֶּזֶז לְלִבְוֹשׁוֹ, וּבְגִזְלוֹ הַגֶּזֶז²⁷ וְהַתְּרָמִים וְשִׂדָּה אַחֲזָה וּפְדִיוֹן בְּכוֹרוֹת לְהוֹצֵאוֹתָיו וְשֶׂאֵר צְרָכָיו; שֶׁהָיָה אֵינּוּ לוֹ חֵלֶק בְּנִחְלָה וּבִבְבֻזָּה²⁸.

24) תפס לשון הכתוב (במדבר יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". אבל גם שמן חייב בתרומות, כמפורש בפסוק אחר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך תירושך ויצהרך - תתן לו" ולדעת רבינו (למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכה ט, ופ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג) כל פירות האילנות חייבים בתרומות. 25) זרוע ולחיים וקיבה מבהמת חולין (למעלה פ"ט הלכה א). 26) חזה ושוק מבהמת קדשים קלים. 27) כל המתנות האלו, נזכרו למעלה פ"א הלכה י. 28) בדברים שם, א: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ובספרי שם: "חלק, זו ביזה, ונחלה, זו נחלת הארץ". וראה להלן פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י.

ו. הֲיָה הַצֹּמֵר שְׁלֵהֵן אָדָם אוֹ שְׁחוֹר אוֹ שְׁחוּם - תְּיָבוֹת בְּרִאשִׁית הַגֶּזֶז²⁹. אֶבֶל אִם גִּזְזוּ³⁰ הַצֹּמֵר וַיִּצְבְּעוּ קֶדֶם שְׂיִתָּן - נִפְטָר מִרְאשִׁית הַגֶּזֶז³¹. הַלְּבִינּוֹ קֶדֶם שְׂיִתָּן - תְּיָבוֹת לְהַפְרִישׁ³² אַחֲרֵי שְׁלֵבָנוּ. הַתּוֹלֵשׁ צֹמֵר רְחֵלִים פְּדִיוֹ וְלֹא גִזָּז - תְּיָבוֹת בְּרִאשִׁית הַגֶּזֶז.

29) ראה להלן. 30) במשנה שם קלה. 31) שכיון שקנאו בשינוי, הרי הוא פטור, וראה בבבא קמא פג: וברש"י שם. 32) שאין זה שינוי. 33) חולין קלו. כרבנן ולא כר' יוסי. וראה בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה ב, ושם פ"ב הלכה ו ובכסף-משנה שם.

ז. רִאשִׁית הַגֶּזֶז נוֹהֵג בְּכִלְאִים³⁴ וּבְכֹסֵי³⁵ וּבְטֵרְפָה³⁶; אֶבֶל הַגִּזְזוֹ אֶת הַמֶּתָה³⁷ - פְּטוּר.

34) תוספתא חולין פ"י. ומדובר בכלאיים הבא מכבש ועז.

6) שם קלו: רב ושמואל דאמרי תרווייהו, ראשית הגז בששים. ותיקנו כן משום שנאמר כאן: תתן לו, תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה, כדלהלן בסוף הלכה טו. וראה למעלה פ"ה הלכה ב, ופ"ט הלכה יז. 7) שם קלו: "אמר רב נחמן בר יצחק, האינדא נהוג עלמא, וכר, כר' אלעאי בראשית הגז. דתניא, רבי אילעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ". וטעמו של ר' אלעאי אמרו (שם): "אמר רבא, יליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בארץ אין, בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז, בארץ אין, בחוצה לארץ לא". ולא נהגו כן אלא בראשית הגז, אבל זרוע, לחיים וקיבה נוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ (למעלה פ"ט הלכה א, עיין שם בהערה ו). ומכיון שדינה כמו תרומה, יתכן, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא כשבאו כולם לארץ (הלכות תרומות פ"א הלכה כו), כמו כן אין ראשית הגז נוהגת אלא כשבאו כולם, ובזמן הזה, אינה אלא מדרבנן (מנחת-חינוך מצוה תקח). 8) משנה שם קלה. 9) ראה בהלכות תרומות שם הלכה א והלכה כו. 10) משנה שם. וראה למעלה פ"ט הלכה א.

ב. פִּיצַד¹¹ הֲרִי שֶׁהַקְדִּישׁ¹² בְּהֵמוֹת לְבָדֵק הַבֵּית¹³ וַיִּגְזֹז, יְכוּל יִהְיֶה חַיֵּב לְפִדוֹת¹⁴ וְלִתֵּן לַפְתָּח? אוֹ הַקְדִּישׁ בְּהֵמָה¹⁵ חוּץ מִגִּזְזָתָהּ¹⁶, יְכוּל יִהְיֶה חַיֵּב בְּרִאשִׁית הַגֶּזֶז? תִּלְמֹד לֹמַר: צֹאנֶךָ - אֵינּוּ אֵלּוּ צֹאנּוֹ.

11) כלומר, כיצד אין ראשית הגז נוהגת במקדשין. 12) חולין שם. 13) שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן. לפיכך הוצרכו למעטם מן הפסוק "צאנך", אבל קדשי מזבח שאסורים בגיזה ועבודה מן התורה, פטורים מראשית הגז מטעם אחר: שאינם בני גיזה (שם). 14) בגמרא שם אמרו, שלמי שסובר קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה בעת פדיונם (וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות ערכין הלכות ה, יב) - אפילו בלי הפסוק "צאנך", הוא פטור מראשית הגז, שהרי אינו יכול להעמיד הגז ולהעריכו ולפדותו (מהר"ק). וראה במנחת-חינוך שם, ובחזון-איש. 15) לבדק הבית (חולין שם). 16) בגמרא שם הקשו: בדק הבית נמי כחשו (וברש"י: הגיזה הניטלת מכחשת הבשר, ואסור לגזוזה), דאמר חוץ מגיזה וכחשה. ועוד אמרו שם: רבא אמר, במקדיש גיזה עצמה, סלקא-דעתך-אמינא ליגזוז ולפרוק וליתבי ליה, אמר קרא גז צאנך תתן לו, מי שאינו מחוסר אלא גיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גיזה פדייה ונתינה. ורבינו השמיט כל זאת. וראה במנחת-חינוך שם ובשערי-המלך.

ג. כֹּל הַקְדָּשִׁים¹⁷ שֶׁקֶדֶם מוּם קְבוּעַ לְהַקְדִּישׁ וַיִּנְפְדוּ - תְּיָבוֹת בְּרִאשִׁית הַגֶּזֶז; אֶבֶל אִם קֶדֶם הַקְדָּשׁ אֶת מוּמָן, אוֹ שֶׁקֶדֶם מוּם עוֹבֵר לְהַקְדִּישׁ וְאַחֲרַיִךְ נוֹלַד לָהֶן מוּם קְבוּעַ, וַיִּנְפְדוּ - פְּטוּרִים מִרְאשִׁית הַגֶּזֶז¹⁸.

17) תוספתא חולין פ"י (הגהה על הגליון). 18) ראה בפ"ט הלכה ב ובהערות שם.

ד. אֵינּוּ תְּיָבוֹת בְּרִאשִׁית הַגֶּזֶז אֶלָּא הַכֹּפְשִׁים בְּלִבְדוֹ¹⁹, וְזָכְרִים פְּנִקְבוֹת²⁰, שֶׁהַצֹּמֵר שְׁלֵהֵן הוּא הַרְאִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) משנה שם קלה. (44) כיון שבשעת הגיזה (שהיא שעת החיוב, ראה להלן), היה הגז של הגוי. (45) שם קלה. כר' חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. ואף-על-פי ששייר הגוי מעט מצאנו להגז, חייב הלוקח להפריש, שאין החזקה: "אין אדם מוכר מתנות כהונה", שייכת בגוי, וראה להלן בהלכה טו. ואין כוונת רבינו שהקנה לו את גוף הצאן לגיזתו (כדעת רש"י שם), אלא אף-על-פי שנתן לו הגוי את הצאן רק כדי לגזו אותן, חייב. וטעמו של דבר, שכיון שיש לו רשות לגזו את הצאן, הרי זה בכלל "צאנך". אבל המקדיש בהמה חוץ מגיזתה פטור מראשית הגז, כיון שלא ניתנה לו רשות לגזו. וראה בחזון-איש. (46) שם קלו. "וכי תימא הכי נמי (כלומר, שראשית הגז הגדל בפטור, פטור), והתנן, הלוקח גז צאן גוי, פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזו חייב (כלומר, אף-על-פי שגדל בפטור, אצל הגוי), מתניתין דלא כר' אלעאי". וכבר העירונו שהלכה כר' אלעאי אלא לענין זה שראשית הגז נוהגת רק בארץ. (47) אבל לא גוף הצאן לגיזתו, כנ"ל. וראה ביו"ד שם סעיף ז, ובביאור הגר"א ו"ש"ך שם.

י. הלוקח⁴⁸ גז צאנו של חברו: אם שיר המוכר מעט⁴⁹ מצאנו להגזו - המוכר חייב להפריש מן המשאיר על הכל, ואף על פי שלא התחיל המוכר לגזו⁵⁰. חזקה⁵¹ אין אדם מוכר מתנות פהנה. ואם לא שיר פלוס - הלוקח חייב להפריש⁵².

(48) משנה שם. (49) כלומר, ויש באותו מעט כשיעור ראשית הגז, ראה להלן הלכה יג. (50) שם קלה. "וכי תימא הכא נמי, והוא שהתחיל לגזו, בשלמא התם (כלומר, בפאה), ובקוצרם את קציר ארצכם כתיב, מעידנא דאתחיל לקצור מיחייב בכולה שדה. אלא הכא, מעידנא דאתחיל למיגז לא מיחייב בכוליה עדריה" (כלומר, ואינו מתחייב בתחילת הגיזה אלא לאחר גיזת חמש צאן שיש בכל אחת מהן משקל יב סלע, כדלהלן) ואם כן אין הבדל בין אם התחיל המוכר לגזו לבין אם לא התחיל. (51) שם: "מתנות דכהן לא מזבין איניש וכו', דאמר ליה לוקח, מתנה דכהן גבך היא". וטעמו של דבר, שאיסור הוא למכרן ולהפטר ממתנות כהונה על ידי כך. וראה למעלה פ"ט הלכה יד. (52) שם: "דאמר ליה מוכר, מתנה דכהן לא זבני לך". וראה ביו"ד שם סעיף ח ובמפרשים שם, ובאור-שמח.

יא. היו שני מיני גזנה⁵³, פגזן גזנה לבנה וגזנה שחומה⁵⁴, או גזת זכרים וגזת נקבות, ומכר מין זה והניח המין האחר - זה נותן לעצמו, וזה נותן לעצמו. [זה נותן לעצמו] - על מה שלקח, וזה נותן לעצמו - על מה ששיר⁵⁵.

(53) משנה שם. (54) אדומה. ובמשנה שם: "שחופות". כלומר, לא שחור ולא לבן (רש"י). (55) אף-על-פי ששפרישין ראשית הגז ממין על שאינו מינו, כדלהלן בהלכה טו - אם מכר מין אחד אינו מפריש עליו, אף-על-פי ששייר לעצמו מין אחר. שהרי חיובו של המוכר, ששייר

אבל צבי הבא על הכבש וילדה, אין הולד חייב אפילו בחצי ראשית הגז, שמה שאמרו במתנות (למעלה פ"ט הלכה ה) שחייב בחצי מתנות, הוא מפסוק מיוחד: "אם שה, אפילו מקצת שה". (35) שם. וראה למעלה שם ובהערות. (36) תוספתא שם. ובחולין קלו: "וליתני חומר בראשית הגז שנוהג בטרירות, מה-שאיין-כן במתנות (שנאמר "ונתן לכהן" - לו, ולא לכלבר - רש"י שם). אמר רבינא, הא מני ר' שמעון היא, דתניא, ר' שמעון פוטר את הטרירות מראשית הגז". ופסק רבינו כחכמים. ודעת רבינו היא, שלא בא רבינא לומר שמשנתנינו כר' שמעון, אלא שכיון שמחלוקת היא, לא הזכירה התנא במשנה (כסף-משנה). וראה באור-שמח. (37) תוספתא שם. וטעמו של דבר, שאין זה נקרא "גז" ולא "צאנך" (ר"י קורקוס וכסף-משנה). וולענין שבת פסק רבינו, שהגזו מן המת חייב (פ"ט מהלכות שבת הלכה ז ע"פ התוספתא שבת תחילת פ"ט), צריך עיון.

ח. המפריש³⁸ ראשית הגז ואבד³⁹ - חייב פאתריותן עד שיתן לפהן⁴⁰. האומר⁴¹: פל גזתי ראשית - דבריו קיימין⁴².

(38) תוספתא שם. (39) כלומר, מה שהפריש, אבל שאר הגז קיים. (40) כלומר, שיפריש שנית משאר הגז שלא אבד. ודוקא בראשית הגז שאין החיוב להפריש חלק מסוים, אבל במתנות שהחיוב הוא זרוע ולחיים וקיבה דוקא, כיון שאבדו שוב אינו חייב באחריותן, ואין מחייבים אותו לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובעין (כנ"ל בפ"ט הלכה יד). וכל זה כשאבדה רק ראשית הגז, אבל אם אבד כל הגז, אינו חייב באחריותו, כמו במתנות כהונה (משנה למלך). וראה ביו"ד סימן שלג סעיף ה, ובחידושי רע"ק שם. (41) חולין קלו: כחכמים ולא כרבי אלעאי, וראה להלן. (42) שם הביאו שתי ברייתות, באחת נאמר שהאומר כל גיזי ראשית הגז לא אמר כלום, ובשנייה נראה שדבריו קיימין, ותלו זאת בפלוגתת ר' אלעאי ורבנן: לדעת ר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ולמדו כן מתרומה, הוא-הדין שהאומר כל גיזי ראשית הגז לא אמר כלום, כמו בתרומה, שהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ולדעת חכמים שראשית הגז נוהגת גם בחוץ לארץ ולא למדו מתרומה - אם אמר כל גיזי ראשית הגז דבריו קיימין. ואף-על-פי שלענין ארץ וחוצה לארץ, פסק רבינו (למעלה הלכה א) כר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ, אין זה אלא משום שכן נהגו העולם (חולין שם). אבל לענין "כל גיזי ראשית הגז" שאין לנו מנהג העולם, כזה הלכה כרבנן (ר"י קורקוס והגר"א ביו"ד שם ס"ק ד).

ט. הלוקח⁴³ גז צאנו של עובד פוכבים אחר שגזזן העובד פוכבים - פטור מראשית הגז⁴⁴. לקח הצאן לגזתן - חייב⁴⁵, אף על פי שגדלה הגזנה ברשות העובד פוכבים⁴⁶, ואף על פי שחוזרין הצאן לעובד פוכבים אחר גיזיה. הואיל והגזו ישראל והגיזותו שול⁴⁷ - חייב; שאין החיוב אלא בשעת הגזנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעור בכל חלק - חייב. וכן הוא בעיסה שישראל וגוי שותפין בה, ראה למעלה פ"ו הלכה ט (מנחת-חניוך מצוה תקח, ואור-שמח למעלה בהלכה א).

טו. ראשית הגז ⁶³ **מְצוֹתָהּ בַּתְּחִלָּה⁶⁴**; **וְאִם הִפְרִישׁ בֵּין בְּאֲמָצֵעַ בֵּין פְּסוֹף - יֵצֵא. הַיּוֹ⁶⁵** **לֹא חֶמֶשׁ צֶאֱן וְגִזָּז אַחַת מֵהֶן בְּלֶבֶד וּמְכַר גִּזְתָּהּ, וְאַחַר כֵּן גִּזָּז שְׁנֵיהָ וּמְכַר גִּזְתָּהּ, וְאַחַר כֵּן גִּזָּז שְׁלִישִׁית וּמְכַר גִּזְתָּהּ - הַפֶּל מְצֻטְרָפוֹת לְרֵאשִׁית הַגִּזָּז⁶⁶**, **וְחָיֵב אֶפְלוּ לְאַחַר כִּמְדָה שְׁנַיִם⁶⁷. וְיֵשׁ לוֹ לְהִפְרִישׁ מִן הַחֹדֶשׁ עַל הַיִּשְׁשָׁן⁶⁸**, **וּמִזֶּה עַל זֶה⁶⁹. אֲבָל אִם הִיְתָה רַחֵל אַחַת⁷⁰ וְגִזְזָה וְהֵנִיחַ גִּזְתָּהּ, וְאַחַר כֵּן קָנָה שְׁנֵיהָ וְגִזְזָה וְהֵנִיחַ גִּזְתָּהּ - אֵינָן מְצֻטְרָפוֹת⁷¹.**

(63) תוספתא חולין פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 511 35).
(64) שנאמר: "ראשית גז צאנך". (65) שם קלח. כרב חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. (66) כיון שבשעת התחלת הגיזה, היו לו חמש צאן. (67) ומפריש המוכר מן הגיזה האחרונה, שיחד אתה נעשה שיעור ששים סלע, על כל הגיזות שמכר, שיש לו להפריש מן החדש על הישן, כדלהלן. ואם לא שירי המכרות לעצמו מעט מן הגיזה, חייב הלוקח להפריש, כיון שהמנות בידו, וחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה, כנ"ל בהלכה י. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א אות טו. ונראה שהוא-הדין אם גזו אחת מבהמט שיש לו ומכר אותה, וכן הלאה, שחייב לאחר שגזו את כל החמש, כיון שבתחילת הגיזה, שאז עיקר מצות ראשית הגז, כנ"ל, היו לו חמש צאן (וכן פירש רש"י שם). שהרי הקשו שם על ר' נתן בו אושעיא: תנינן הלוקח גז צאנו של גוי פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזו חייב. אמאי, כל חד וחד בתר גיזה נפקא ליה מרשותיה (ולר' נתן, צריך שיהיו לו חמש צאן בשעה שיש לו כשיעור גיזה). ולר' חסדא לא הקשו משם, משמע שלדבריו אם מכר כל אחת מהן לאחר גיזתה, חייב בראשית הגז. ורבינו כתב באופן אחר, לומר שאין חילוק אם מכר הגיזות או הצאן. וראה בכסף-משנה. (68) שם קלו. כחכמים ולא כר' אלעאי. (69) בספרים אחרים: "ומן גיזה על מין אחר". והוא בחולין שם: כחכמים. וראה למעלה בהלכה יא ובהערה נד. (70) תוספתא שם: "היו לו שתי צאן, גזו והניח גזו והניח, אע"פ שעתיד להוסיף עליהן אין מצטרפות". וראה ביו"ד שם סעיף יב, ובביאור הגר"א. (71) כיון שבתחילת גיזה לא היתה לו רק רחל אחת, וצריך שיהיו לו לפחות חמש, כנ"ל בהלכה יג. וראה במנחת-חניוך שם.

טז. מי שהיו לו⁷² גזות רבות של ראשית הגז ורוצה לחלק לכהנים⁷³ - לא יתן לכל אחד ואחד פחות ממשקל חמש סלעים⁷⁴ מלבן, פדי בגד קטן⁷⁵. לא שילבנו⁷⁶ ואחר כך יתן לו, אלא יתן לו מצמר הגז כשהוא צואי⁷⁷ פדי שיהיה בו אחר הלבון חמש סלעים או יותר. שנאמר: תתן לו - שיהיה בו פדי מתנה המועלת.

(72) במשנה שם קלה. "וכמה נותנין לו, משקל חמש סלעים

לעצמו מעט מצאנו להגזו, להפריש על מה שמכר, הוא משום אין אדם מוכר מתנות כהונה. וזהו דוקא כשמכר מאותו מין, שרוצה הוא לקיים מצות מתנות כהונה, ובוודאי לקח מן הלוקח דמים עבור המתנות שכנגד חלקו. אבל במוכר לבנות ונקבות, שהן יותר טובות משחומות וזכרים, ודאי שהמתנות ביד לוקח, שהרי רוצה המוכר שהכהן יקבל גם מן היפה והטוב. וכן אם מכר שחומות וזכרים, המתנות ביד לוקח, שאין המוכר רוצה להפסיד ולתת לכהן מצמר הלבנות והנקבות שהוא יקר על של השחומות והזכרים, שהם זולים יותר, שהרי לא יתן הלוקח דמים למוכר אלא בעד המתנות שכנגד חלקו, ולפי הצמר שיש לו, והרי הוא זול יותר. וראה ברבב"ז ואור-שמח.

יב. גר שנתגר⁵⁶ והיו לו גזות, ואין ידוע אם עד שלא נתגר נגזז⁵⁷ או משנתגר - הרי זה פטור, והמוציא מחברו עליו הראיה⁵⁸.

(56) חולין קלד. קלד: (57) והיתה הגזיזה שהיא שעת החיוב (למעלה הלכה ט), בהיותו גוי ופטור. (58) בחולין שם: "ספק איסורא לחומרא, ספק ממונא לקולא, דאמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור וכו', ראשית הגז ומתנות וכו', לפטור". וראה למעלה בפ"ט הלכה יג.

יג. כמה צאן יהיה לו ויהיו חבבות בראשית הגז? אין פחות מחמש⁵⁹. והוא שיהיה בגזו שלשהן אין פחות ממשקל ששים סלע⁶⁰, ותהיה גזת כל אחת מחמשתן⁶¹ אין פחות ממשקל שתיים עשרה סלע. היתה אחת מהם גוזזת פחות משתיים עשרה סלע, אף על פי שחמשתן גוזזות ששים סלע או יותר - הרי אלו פטורין מראשית הגז.

(59) משנה שם קלה. כבית-הלל ורבי דוסא וחכמים, שסוגיית הגמרא שם קלז: כמותם, ולא כבית-שמאי ורבי ישמעאל בר' יוסי ורבי. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א. (60) שם, כשמואל. ושיעורם לפי המשקל שלנו: כל סלע הוא ששה דרהמים (למעלה פ"ו הלכה טו, בכסף-משנה) דהיינו עשרים גרמים, נמצאו ששים סלעים: שלש מאות וששים דרהמים שהם אלף ומאתיים גרמים (= 1,200 ק"ג). (61) שם: אמר רב, וכו', ובלבד שיהו (כלומר, הגיזות) מחומשות. ואין חולק על רב בדין זה (כסף-משנה. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם אות יב).

יד. השתפין - חביבין⁶² בראשית הגז. והוא שיהיה בחלק כל אחד מהן פשעור; אבל חמש צאן בלבד של שני שתפין - פטורין.

(62) ברייתא שם קלה. "בהמת השותפין חייבת) בראשית הגז, ור' אלעאי פטור. מאי טעמא דר' אלעאי, אמר קרא "צאנך" ולא של שותפות. ורבנן, למעוטי שותפות גוי. ור' אלעאי שותפות גוי מנא ליה, נפקא ליה מרישא דקרא "ראשית דגנך", ולא שותפות גוי". ופסק רבינו כר' אלעאי, שהשותפות פטורה, בין עם ישראל ובין עם גוי, ורק אם יש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ⁵ הַיִּשְׂרָאֵלִית⁶. שְׁנֹאֲמַר: כָּל פֶּטֶר רְחֵם לִי⁷; וְנֹאֲמַר: אֶף פְּדָה תְּפַדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם⁸.

2) משנה, קידושין כט, א. וראה ב'ספר המצוות' עשה פ. 3) אבל אשה פטורה מלפדות את בנה, כבהלכה הסמוכה. וכן כהנים ולויים פטורים מלפדות בניהם. כדלהלן ה"ט. 4) ולא בתו. "דאמר קרא, כל בכור בניך תפדה, בניך ולא בנותיך" (בגמרא שם). 5) אף-על-פי שאינו בכור לאביו, ראה להלן ה"כ"א. 6) אבל אם היא כהנת או לוייה – פטורה, כדלהלן ה"ו. 7) וכיון שהוא שייך לה – צריך לפדותו. 8) כן הוא ב'ספר המצוות' שם. אבל בקידושין שם, לא למדו מצות פדיה מפסוק זה אלא מהפסוק (שמות לד, כ) "כל בכור בניך תפדה", ומן הפסוק "פדה תפדה" דרשו "פדה" לפדות את בנו, "תפדה" – שאם לא פדה האב את בנו – חייב הוא לפדות את עצמו לכשיגדל, כבהלכה הסמוכה.

ב. וְאִין⁹ הָאִשָּׁה¹⁰ חִיבַת לְפָדוֹת אֶת בְּנָהּ; שֶׁחֵיב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ¹¹ - הוּא שֶׁחֵיב לְפָדוֹת אֶת בְּנוֹ¹². עֵבֶר הָאֵב¹³ וְלֹא פָדָהוּ - כְּשִׁיגְדֵל¹⁴ יְפָדָה אֶת עַצְמוֹ¹⁵.

9) משנה וגמרא, שם. 10) כלומר, אפילו הישראלית. 11) שם. כלומר, האיש שפודה את עצמו, אם לא פדאו אביו, כדלהלן. 12) אבל האשה אינה חייבת לפדות את עצמה, ש"כ"ל שאחרים מצווים לפדותו – מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו – אין מצווה לפדות את עצמו, ואשה אין אביה חייב לפדותה, כמבואר בהלכה הקודמת (קידושין, שם). 13) כלומר, בטל מצות עשה הנ"ל, החלה עליו. 14) שיהיה בן יג שנים ויום אחד. וראה ב"ר"ד סי' שה סט"ו, וב'פתחי תשובה' אות כה, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. 15) קידושין, שם.

ג. הִיָּה¹⁶ הוּא לְפָדוֹת¹⁷ וּבְנוֹ לְפָדוֹת¹⁸ - יְפָדָה עַצְמוֹ תַּחֲלָה וְאַחַר כֵּן בְּנוֹ. וְאִם אִין לִי¹⁹ אֶלֶּא כְּדִי פְדִיּוֹן אַחַד - יְפָדָה עַצְמוֹ.

16) ברייתא שם, כחכמים, שמצוה שעל גופו קודמת, ולא כרבי יהודה. 17) שלא פדאו אביו. 18) כלומר, ויש לו כדי פדיון שניהם. 19) שם: אמר רבי ירמיה, הכל מודין (כלומר, אפילו רבי יהודה), כל היכא דליכא אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו, מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא (כלומר, ואין אומרים: בנו קודמו, שהאב – מצות פדיונו על אביו, והבן – מצות פדיונו על האב).

ד. הִיָּה בְּנוֹ²⁰ לְפָדוֹת וְהִגִּיעַ עַת לְעֵלוֹת לְרִגְלָהּ, וְאִין לוֹ כְּדִי לָזֶה וְלָזֶה - פּוֹדָה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כֵּן עוֹלָה לְרִגְלָהּ²¹; שְׁנֹאֲמַר: כָּל בְּכוֹר בְּנִיךָ תְּפַדֶּה, וְאַחַר כֵּן: וְלֹא יִיָּאוּ כְּנִי רִיקָם²².

20) ברייתא, שם: כחכמים ולא כרבי יהודה. וקל-וחומר הוא, שאם היה הוא לפדות, שפדיונו קודם, שהרי פדיונו קודם לשל בנו, כנ"ל. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 38 540). ועי' 'חסדי דוד' שם.

ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צואי כדי לעשות ממנו בגד קטן. שנאמר, תתן לו, שיהא בו כדי מתנה". ובגמרא שם קלו: "רב ושמואל דאמרי תרווייהו, בישראל שיש לו גזיון הרבה עסקינן, ומבקש ליתנן לכהן. ואמרין, כל חד וחד לא תבצר ליה מתמשת סלעים". 73) שהרי בידו לתת הכל לכהן אחד (למעלה פ"ט הלכה יז). 74) דהיינו שלשים דרהמים, שהם מאה גרמים, ראה למעלה הערה נט. 75) שם קלח. "מנא הני מילי, אמר ר' יהושע בן לוי, אמר קרא, לעמוד לשרת, דבר שהוא ראוי לשירות. מאי ניהו, אבנט". בפסוק הנ"ל מדובר בכהנים סתם, שהם כהנים הדייטים, שאין בבגדיהם צמר אלא באבנט לבד, שהוא כלאים (כדעת רבי ביומא יב: ופ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א, עיין שם בכסף-משנה) וידוע היה לחכמים כי הצמר הדרוש לאבנט שהוא כלאים, צמר ופשתים יחדיו, הוא כשיעור חמשת סלעים (= 100 גרם), ראה רש"י בחולין שם ד"ה מאי ניהו. [ומכאן שאין צורך בשלשה מיני צמר, אלא במין אחד בלבד, כדעת הרלב"ג (שהובאה במשנה-למלך בהלכות כלי המקדש שם). אחרת, לא יתכן שצמר שמשקלו מאה גרמים בלבד, יספיק לאבנט שארכו שלשים ושתים אמה ורחבו כשלש אצבעות (שם הלכה יט). וראה בתפארת ישראל לחולין פי"א אות טז]. 76) כלומר, אין הישראל מחויב ללבן הצמר (ברייתא שם). 77) בלתי מלובן.

יז. ראשית הגז - חֲלִין לְכָל דְּבָר⁷⁸. לְפִיכָף אֲנִי אוֹמֵר, שְׁנוֹתָנִים אוֹתוֹ לְכַהֵן אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמַתְנֵת בְּהַמָּה⁷⁹. וְיִרְאֶה לִי, שְׂדֵין שְׂנִיָּהֶן אַחַד הוּא⁸⁰.

78) כן הוא בספרי לפרשת שופטים סימן קסה, לגירסת הגר"א שם. וראה בבבאור הגר"א ל"ר"ד שם, אות כא. 79) ראה למעלה פ"ט הלכה כ. 80) שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ (למעלה בהלכה א), ואילו מתנות נוהגות אף בחוצה לארץ (למעלה בפ"ט הלכה א). וראה בנדה נא.

~ יום שישי ט"ו סיון ~

פְּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

1) יבאר שמצוות-עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטר רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

א. מְצוֹת עֲשֵׂה² לְפָדוֹת כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל³ בְּנוֹ⁴

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלֹא בְשִׁטְרוֹת³⁷, לְפִי שְׂאִין גּוֹפֵן מְמוֹן³⁸. וְאִם פָּדְהוּ בְהֵן - אֵינוּ פְדוּיִם³⁹.

29) שהרי מצות פדיון הבן היא חובת הגוף, ו"כל שהוא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ-לארץ" (קידושין ז.ל.). ובכורות נ, א: "רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן", ורב אשי הרי היה בבבל. וראה למעלה פ"א ה"ז. 30) אפילו שלא בפני הבית. 31) משנה, בכורות מט, ב. 32) ולאחר מכן כתוב: "בערכך כסף חמשת שקלים". ושם נא, א: "כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט". ושם: "ופדיון מבן חודש, כלל. בערך, פרט. תפדה, חזר וכלל (כלומר, לאחר שהטיל פרט בין הכללות הסמוכים, כנ"ל). כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון (כלומר, שזה כסף), אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, וכו'". 33) משנה, שם. 34) שהוסיפו חכמים על השקל, ועשו משקלו כמשקל סלע. וראה בפ"א מהל' ערכין ה"ד, ובפ"א מהל' שקלים ה"ב. 35) משנה, שם. 36) שהרי נאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" (קידושין כב.). 37) כלומר, בשטרי חוב שיש לו על אחרים, ורוצה לתתם לכהן. 38) אף-על-פי שהם מטלטלין. 39) שהרי אמרה תורה שהבן נפדה רק בכסף ובשוה כסף, כנ"ל. וראה ברש"י שם.

ז. פְתֻבָה⁴⁰ הָאֵב לְפָהֵן שְׁהוּא חֵיב לֹו חֲמֵשׁ סָלְעִים - חֵיב לְתֵן לֹו⁴¹, וּבָנוּ אֵינוּ פְדוּיִם⁴². נֶתַן לֹו⁴³ פְּלִי שְׂאִינוּ שְׁוֶה בְשׁוֹק חֲמֵשׁ סָלְעִים וְקָבְלוּ הַפָּהֵן בְּחֲמֵשׁ סָלְעִים - הָרִי בָנוּ פְדוּיִם. נֶתַן⁴⁴ חֲמֵשׁ סָלְעִים לְעֶשְׂרֶה כְּהֻנִים⁴⁵, בֵּין בֵּבֶת אַחַת⁴⁶ בֵּין בְּזֶה אַחַר זֶה⁴⁷ - יִצְאָ⁴⁸.

40) משנה, בכורות שם. 41) כדין הכותב לחבירו בשטר הריני חייב לך מנה, חייב הוא לו, ואף-על-פי שאין שם עדים (כתובות קא: ופ"א מהל' מכירה הט"ו). 42) בכורות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן, בנו פדוי לכשיתן. אמר ליה רב נחמן, זו דברי רבי יוסי, וכו', אבל חכמים אומרים, אין בנו פדוי. והלכתא: אין בנו פדוי (כלומר, אפילו לכשיתן)". וטעמו של דבר, שאין זו אלא התחייבות חדשה, שהרי לא נזכר בה שמדובר בכסף פדיון הבן. ולכן צריך לתת לכהן חמשה סלעים נוספים עבור פדיון בנו. 43) בקידושין ח, א - אמרו: "עגל זה לפדיון בני, וכו', לא אמר כלום. עגל זה בחמשה סלעים לפדיון בני, וכו', בנו פדוי. האי פדיון היכי דמי, אילימא דלא שוי (חמשה סלעים), כל כמיניה. אלא לאו אף-על-גב דשוי, וכיון דלא קייצי - לא. אמר רבא לעולם דלא שוי, ורישא דאמר אבי הבן, וסיפא דקבלי כהן עילויה. כי הא דרב כהנא פריק בסודרא (כנוסחת בה"ג - כלומר, פדה את בנו בסודר יקר מאד). אמר, לדידי שוה חמשה סלעים". ומה שאמרו שם "לא אמרן אלא רב כהנא וכו'", אינו ענין לדין פדיון הבן אלא לדין אונאה (ש"ך ליו"ד סי' ס"ק ה, והגר"א שם ס"ק ח לגירסת הבה"ג). 44) ברייתא, בכורות שם, ב. 45) כלומר, חצי סלע לכל כהן. 46) שמצד הנותן

21) כלומר, ישתדל לחזור אחר הוצאת עליה לרגל. ובהלכה הקודמת תפס רבינו לשון זה, כשיש לו כדי פדיון שניהם. וה'מאירי' לקידושין שם (עמוד 176) דייק מלשון זה של הברייתא ש"אם יודע בוודאי שאם יפדה לא יוכל לעלות, עולה". 22) כלומר, חידשה התורה שאף-על-פי שעליה לרגל היא מצוה עוברת, ופדיון הבן אינה מצוה עוברת (ראה להלן בסוף הי"ז), ובכל מקום, מצוה עוברת קודמת, כאן יקדים פדיון הבן לעליה לרגל. ונראה מדברי רבינו שאין הדברים אמורים אלא כשאין לו כדי לזה ולזה. אבל כשיש לו כדי לזה ולזה, יעלה לרגל ואחר-כך יפדה את בנו. וראה בשיטה לא נודע למי, לקדושין שם (עמוד עג) ובהערות שם.

ה. הַפְּוֹדָה²³ אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קָדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצָוָנוּ עַל פְּדוּיֹן הַבֵּן²⁴, וְחֹזֵר וּמְבָרֵךְ שְׁהֵחִינוּ²⁵, וְאַחַר כֵּן נוֹתֵן²⁶ הַפְּדוּיֹן לְפָהֵן. וְאִם פָּדָה עֲצָמוֹ²⁷ - מְבָרֵךְ לְפָדוֹת הַבְּכוֹר²⁸, וּמְבָרֵךְ שְׁהֵחִינוּ.

23) פסחים קכא, ב. 24) כן מפורש שם. והנה בפ"א מהל' ברכות הי"א, כתב רבינו "כל העושה מצוה וכו', אם עשה אותה לעצמו, מברך: לעשות. עשה אותה לאחרים, מברך על העשיה". אבל צריך-עיון, שהרי שם בה"ב, וכן בפ"ג מהל' מילה ה"א כתב רבינו, שהמל את בנו מברך: למול את הבן, ולא על המילה (וכן מפורש בפסחים ז:). הרי מכיון שמילת בנו מוטלת עליו (קידושין ט), הרי זה כעושה מצוה לעצמו, ואם כן מדוע אינו מברך: לפדות את הבן, כשהוא פודהו, הרי עליו הדבר מוטל, כנ"ל בה"א. וראה ביו"ד סי' שה"י, ובביאור הגר"א, ובסי' רסה ס"ב, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. ונראה שיש לחלק ולומר שפדיון הבן - עיקרו על הבן, אלא שכיון שאינו יכול לקיימו בקטנותו, הטילה אותו התורה על האב, שהרי אותו הפדיון שמבצע הרב, מבצע הבן כשגדל. אבל מילה שמצוותה ביום השמיני, אין מקום לומר שעיקרה על הבן, אלא עיקרה על האב, ואם לא מל האב בשמיני, ביטל מצוה זו, ולכשיגדל הבן חייב למול את עצמו, אבל מצות מילה בשמיני אינו מקיים. ומילת עבדים וגרים שבוודאי אינה על העבדים ועל הגרים עצמם, אלא על הרב או על בית-הדין, מברך "למול" (הל' מילה שם ה"ד-ה). אלא שלפי סברא זו, אין הדברים אמורים אלא במילה בשמיני, אבל אם מל בנו לאחר יום השמיני, אינו מברך אלא "על המילה", וצ"ע. 25) פסחים קכא, ב. שכיון שעליו מוטל לפדות את בנו, הרי הוא כעושה מצוה לעצמו. וראה בהל' ברכות שם הי". 26) כדי שתהא הברכה קודמת לעשיית המצוה. וראה שם בפ"א ה"ג. ובפ"א מהל' מעשר הט"ז. 27) כשלא פדאו אביו. כנ"ל ה"ב. 28) כדין העושה מצוה לעצמו (פ"א מהל' ברכות שם).

ו. מִצְוָה זוּ נוֹהֶגֶת בְּכָל מְקוֹם²⁹ וּבְכָל זְמַן³⁰. וּבְכַמְהָ פְּוֹדָהּ? בְּחֲמֵשׁ סָלְעִים³¹; שְׁנַאֲמַר: וּפְדוּיֹו מִבֶּן הַדָּשׁ תְּפָדְהָ³². בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשֶׁוֶה כֶּסֶף³³ מִן הַמְּטַלְטְלִין שְׁגוֹפֵן מְמוֹן, כְּעִנְיֵן הַשְּׁקָלִים³⁴. לְפִיכֵן אֵין פּוֹדִין בְּקַרְקָעוֹת³⁵; וְלֹא בְּעַבְדִים, מִפְּנֵי שְׁהֵן בְּקַרְקָעוֹת³⁶;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והכהנים הלויים בני צדוק. ולדורות מנלן (שהרי מהקל- וחומר הנ"ל אין לפטור את הכהנים והלויים, אלא במדבר) אמר קרא, והיו לי הלויים, בהוייתן יהו".

י. **יִשְׂרָאֵל הָבָא מִן הַפְּתִיחַת וּמִן הַלְוִיָּהּ** 59 - **פְּטוּר** 60. **שְׂאִין הַדָּבָר תְּלוּי בָּאָב, אֲלֵא בָּאָם; שְׂנַאֲמַר: פְּטוּר רָחֵם בְּיִשְׂרָאֵל** 61.

59) והאב ישראל, ואם-כן גם בנו ישראל. 60) שם מז, א. מימרא של רב אדא בר אהבה כפירושו של מר בריה דרב יוסף. ובחולין קלב, א - פסקו כמימרתו של רב אדא בר אהבה. וראה בבכורות שם ב'תוספות' ד"ה מר. 61) ראה להלן הערה עד.

יא. **לוֹיָהּ** 62 **הַמְעַבְרַת מְעוּבָד כּוֹכְבִים** - **בְּנֵה פְטוּר** 63. **וּכְהִנְתָּ** 64 **הַמְעַבְרַת מְעוּבָד כּוֹכְבִים** - **בְּנֵה חֵיב** 65; **שְׂהָרִי נִפְסְלָה אִמּוֹ מִן הַפְּתִיחַת** 66 **בְּעֵילַת הָעוּבָד כּוֹכְבִים** 67.

62) שם, כרב אדא בר אהבה, לפירושו של רב פפא. 63) שם: ולא תימא אליבא דמאן-דאמר אין מזהמין את הוולד (כלו', אין הוולד הולך אחר האב הגוי, אלא אחר האם וכשר הוא, וכן פסק רבינו בפט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ג), אלא אפילו למאן-דאמר מזהמין את הוולד, לוי פסול מיקרי (כלומר, שאין קדושת לוייה פוקעת מן האם, כיון שאינה חמורה כל-כך). 64) שם. 65) כלומר, הוא עצמו חייב לפדות את עצמו לכשיגדיל, שהרי אין אמו חייבת לפדותו, למעלה בה"ב. ואם נבעלה לגוי, ולא נתעברה ממנו, ונשאה לישראל - הישראל חייב לפדותו (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק כב). 66) שם: "לוייה בקדושתה קיימא, וכו'. אלא כהנת, כיון דאיבעלה הוויא זרה". וראה למעלה בפ"ט ה"כ, ובפ"א מהל' מעשר ה"ב. 67) ונעשתה חללה. ואפילו דין לוייה אין בה [וראה בגיטין נט, ב].

יב. **פְּהִינָה** 68 **שְׁנוּלָד לּוֹ בֶן חָלָל** 69: **מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם** - **הַבֶּן חֵיב לְפִדוֹת אֶת עַצְמוֹ** 70, **שְׁלֹא זָכָה הָאָב בְּפִדְיוֹנוֹ** 71; **מֵת אַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם** - **אֵינוֹ חֵיב הַבֶּן לְפִדוֹת אֶת עַצְמוֹ, שְׂהָרִי זָכָה הָאָב בְּפִדְיוֹנוֹ** 72.

68) בכורות, שם. 69) שבא הכהן על הגרושה או על החללה, ונולד זה ממנה שהרי הוא ישראל ולא לוי (ראה בהלכה הקודמת), ולא כהן. וראה בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג. 70) שם, כרב חסדא ולא כרבה בר רב הונא. 71) שהרי חובת פדיון הבן חלה רק משישלים שלשים יום, כדלהלן בהי"א. וטעמו של דבר (שהבן חייב) הוא, שמשחלה חובת פדיון על הבן, הרי זו חובתו הוא בלבד, ואין הוא בא מכח אביו, ולפיכך אינו יכול לומר כיון שאביו היה פטור אילו היה חי, אף הוא יפטור. 72) שהרי הוא כהן, ונמצא שנתן פדיון בנו לעצמו וקיים המצוה בכך, ומשמט הוריש את הכסף לבנו, והרי הוא שלו. וראה ביו"ד שם סי"ט, ובביאור הגר"א שם.

יג. **הַשְּׂפָחָה** 73 **שְׂנַשְׂתְּהָרָה וְכוּתִית שְׂנַתְּגִירָה כְּשֶׁהָן**

היתה כאן נתינה של חמשה סלעים, אף-על-פי שמצד המקבלים לא היתה אלא קבלה של חצי סלע לכל אחד. 47) שאף מצד הנותן לא היתה נתינה של חמשה סלעים. 48) אף-על-פי שמהלשון "יצא" משמע, שרק בדיעבד יצא, נראה שאף לכתחילה יכול לעשות כן, וראה ממתנות כהונה ומראשית הגז שאפשר לחלקם, אם נותן לכל אחד כדי נתינה (למעלה פ"א ה"ז, ופ"י הט"ז), ראה ב'פתחי תשובה' שם ס"ק י בשם 'חכמת אדם'. וכן נראה מהברייתא שם, שאחרי הדין הנ"ל, נאמר עוד: "נטלו והחזירו לו - יצא", וזה בוודאי לאו דוקא, שהרי במשנה (שם). מפורש: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי", הרי שגם לכתחילה מותר לעשות כן, והוא-הדין למה שנאמר בראש הברייתא הנ"ל "נתנו לעשרה כהנים, יצא וכו'" שגם כן "יצא" לאו דוקא, אלא הוא-הדין לכתחילה.

ח. **רָצָה** 49 **הַפְּתִיחַת לְהַחְזִיר לּוֹ הַפְּדִיּוֹן** - **מַחְזִיר** 50; **וְלֹא יִתֵּן לּוֹ הוּא** 51 **וְדַעְתּוֹ שְׂיַחְזִיר. וְאִם עָשָׂה בֶן וְהַחְזִיר לּוֹ** - **אֵין בְּנוֹ פְדוּי** 52, **עַד שְׂיִגְמַר בְּלָבוֹ לִתֵּן לּוֹ מִתְּנֵה גְמוּרָה; וְאִם רָצָה הַפְּתִיחַת אַחֵר כֶּף לְהַחְזִיר** 53 - **יַחְזִיר. וְכֵן אִם פָּרַשׁ וְנָתַן לּוֹ עַל מִנְתַּ לְהַחְזִיר** - **הָרִי בְּנוֹ פְדוּי** 54.

49) במשנה, שם: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי". 50) שכיון שנתן הפדיון לכהן במתנה - נפדה בנו. 51) כלומר, אבי הבן. ושם: "רבי חנינא היה רגיל ושקיל ומהדר (=נוטל הפדיון ומחזירו). חזייה לההוא גברא (שנתן לו פדיון בנו), דהוה קא אזיל ואתי קמיה. אמר ליה, לא גמרת ויהייבת, מידעם ביש (= עסק ביש), הילכך אין בנו פדוי". 52) שכיון שלא פירש שהוא נותן לו על-מנת שיחזיר, כדלהלן, לא גמר בדעתו לתת את הפדיון במתנה גמורה, כנ"ל. ודווקא אם החזיר לו, אבל אם לא החזיר לו, הרי בנו פדוי, שעתה הוא גומר בדעתו לתת הכסף במתנה גמורה. וכמו שכתב רש"י שם לפי הלשון הראשון. וראה ביו"ד שם ס"ח ובש"ך. 53) קידושין ו, ב. 54) כיון שגמר בלבו לתת לו מתנה גמורה, אלא שהתנה שיחזיר לו לאחר מכן. ובגמרא שם אמרו: "ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות", ורבינו השמיט זה, מפני שסובר שאין הדברים אמורים אלא בתרומה בלבד, ראה בכסף-משנה, ובביאור הגר"א ליו"ד שם ס"ק יב.

ט. **כְּהִנְיָם** 55 **וְלוֹיִם** 56 - **פְּטוּרִים מִפְּדִיּוֹן הַבֶּן מִקְּלַ וְחִמּוֹר: אִם פְּטוּרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל** 57 **בְּמִדְבָּר, דִּין הוּא שְׂיִפְטוּרוֹ עַצְמוֹ** 58.

55) משנה, בכורות ג, ב. 56) אף-על-פי "שאיין הדבר תלוי באב אלא באם", כבהלכה הסמוכה, בכל זאת פטור מקל-וחומר, כדלהלן. 57) כלומר, אם הפקיעה קדושת הלויים את קדושת בכורי ישראל, שפטרום מן הבכורה, שנאמר (במדבר ג, מה) "קח את הלויים תחת כל בכור מבני ישראל". וראה בפירוש המשנה, שם. 58) ובגמרא שם ד, א: "כהנים מנלן, כרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוצאת העובר החתוך (הל' איסורי ביאה שם ה"ו).
 (92) במשנה, שם: "איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן,
 הבא אחר נפלים אף-על-פי שיצא את ראשו חי, וכן ט'
 שיצא ראשו מת", וראה להלן. (93) משמע מלשון רבינו,
 שאם הוציא בן ח' ראשו והוא מת, אין זה פטר את הבא
 אחריו מפדיון, וכן הוא ביו"ד שם סכ"ג. והגר"א שם באות
 לט, חולק - וסובר שאין הבדל בין הוציא ראשו כשהוא חי
 או כשהוא מת. ולכן לא נמנה במשנה שם מז, ב - בין
 הנפלים שאינם פוטרים את הבא אחריהם מפדיון הבן, גם
 בן ח' שהוציא ראשו והוא מת. ועיי"ש שהאריך בזה.
 (94) כלומר, אף-על-פי שמת, וכל-שכן אם הוא חי.
 (95) כלומר, לא חזר כמו אחריו. (96) שם מז, ב: ומאי
 קא-משמע-לן, דכיון דמפיק ליה רישיה, הוה לידה. וראה
 בפ"ה מהל' מאכלות אסורות, סוף הט"ו. (97) משנה, נדה
 כח, א. ובהל' איסורי ביאה שם ה"ו, כתב רבינו: "משתצא
 רוב פדחתו, הרי זה כילוד". אבל ה'כסף משנה' שם, מצא
 בספר רבינו מוגה, שנמחקת בו תיבת "רוב".

**טז. יוצא דפן⁹⁸ והבא אחריו פדכר⁹⁹ - שניהם
 פטורים: הראשון - לפי שלא יצא מן הרחם¹⁰⁰,
 והשני - מפני שקדמו אחר¹⁰¹.**

(98) משנה, בכורות מז, ב - כחכמים ולא כרבי שמעון. ושם
 יט, א - כרבי עקיבא. ו"יוצא דופן", הוא וולד שלא יצא
 דרך הרחם, אלא הוצא מדופן בטן אמו על-ידי פתיחתה.
 (99) כלומר, דרך הרחם. (100) ו"פטר רחם בעינין" (גמרא,
 שם מז). (101) שם: "קסבר, בכור לדבר אחד (כגון זה
 שהוא בכור לייצאה מן הרחם, ואינו בכור לוולדות שהרי
 היה וולד קודם לו, ראה רש"י שם), לא הוי בכור. ואף-על-פי
 שיוצא דופן אין אמו טמאה לידה (הל' איסורי ביאה שם
 ה"ה), אין בכך כלום, שלא כתב רבינו בהלכה י"ד, שמי
 שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו חייב לפדות אלא בנפל
 בלבר, ולא בבר קיימא.

**יז. מאימתי יתחייב¹⁰² בפדיון? משששלים¹⁰³ שלשים
 יום¹⁰⁴; שגאמר: ופדויו מכן חדש תפדה. מת הבן¹⁰⁵
 בתוך שלשים, ואפלו ביום שלשים¹⁰⁶, וכן אם נעשה
 טרפה¹⁰⁷ - אינו חייב בחמש סלעים. ואם הקדים¹⁰⁸
 ונתן לפה¹⁰⁹ - יחזיר לו הפדיון. [ואם מת¹¹⁰ אחר
 שלשים יום - חייב בפדיון;] ואם לא נתן - יתן.**

(102) האב. (103) ברייתא, שם יב: "אין בערכין ובפדיון
 הבן וכו', פחות משלשים יום, ומוסיפין עד עולם" (כלומר,
 אם לא פדה את בנו ביום ל"א, לא פקע חיובו, אלא בחיובו
 הוא עומד לעולם). וראה ביו"ד סי' שה ס"א, ובביאור
 הגר"א. (104) כלומר, משיכנס ליום ל"א. (105) משנה,
 שם מט, א. (106) שם, כחכמים ולא כרבי עקיבא הסובר
 שאם מת ביום שלשים, אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא
 יתן. ובגמרא שם: מאי טעמייהו דרבנן, גמרי "חודש"
 (כלומר, "מבן חודש תפדה" האמור בפדיון הבן) "חודש"
 ממדבר, מה התם "ומעלה" (כלומר, "מבן חודש ומעלה",
 ולא בן חודש ממש), אף הכא נמי "ומעלה". (107) בבא

מעפרות וילדו, אף על פי שהורתו שלא בקדשה⁷⁴,
 הואיל ונולד בקדשה - חייב⁷⁵; שגאמר: פטר רחם
 בישראל⁷⁶, והרי פטר ורחם⁷⁷ בישראל. אין ידוע⁷⁸
 אם קדם שנתגירה ילדה⁷⁹ או אחר שנתגירה ילדה
 - המוציא מחברו עליו הראיה.

(73) משנה, שם מז, א: "נתגירה מעוברת, נשתחררה
 מעוברת וכו' בכור לכהן". (74) שהרי נאמר "פטר רחם
 בישראל", והן אינן בכלל ישראל. (75) כלומר, חייב
 לפדות עצמו כשיגדל, כנ"ל בה"ב. וראה בפירוש רגמ"ה
 שם. (76) כן הוא לשון המשנה, שם. אבל אין פסוק כזה
 בכל התורה, שהרי בשמות יג, ב נאמר: "פטר כל רחם בכני
 ישראל", ובמדבר ג, יב נאמר: "פטר רחם מבני ישראל.
 (77) ביו"ד שם ס"כ: "פטרו רחם". (78) למדו רבינו ממה
 שאמרו בחולין קלד, א. (הובא למעלה פ"ט הי"ג, ופ"י
 ה"ב), לענין מתנות כהונה וראשית הגז, שספק ממון פטור,
 משום שהמוציא מחברו - עליו הראיה. (79) ופטור
 מפדיון, שאין זה "בישראל". ה'טור' ביו"ד שם, הביא:
 "ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגירה, אם לאו -
 פטור".

**יד. הכותית⁸⁰ והשפחה שילדו, ואחר כך נתגירו
 ונשתחררו וילדו וילד אחר - הרי זה פטור; שגאמר:
 פטר רחם, ואין זה פטר רחם⁸¹. וכן הבא אחר
 הנפלים⁸²: כל נפל⁸³ שאמו טמאה לדה⁸⁴ - הבא
 אחריו אינו פטר רחם⁸⁵; וכל נפל שאין אמו טמאה
 לדה, כמו המפלת כמין דגים וחתבים⁸⁶ או המפלת
 יום ארבעים⁸⁷ וכיוצא בהן⁸⁸ - הבא אחריו בכור
 לפהן וחייב לפדות⁸⁹.**

(80) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. (81) שהרי
 כבר נפטר רחמה על-ידי לידתה בגויתה ובעבודתה.
 (82) משנה שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. והכוונה שנולד
 לאחר שהפילה אמו. (83) ראה להלן הט"ז, בדיון יוצא
 דופן. (84) כשפניו כצורת פני אדם, אף-על-פי ששאר גופו
 כצורת בהמה או חיה או עוף. וראה בפ"י מהל' איסורי
 ביאה ה"א, ח. (85) הפלה כזאת נקראת לידה, וכבר נפטר
 רחמה. (86) משנה, שם מז, ב. (87) שכל שלא מלאו לו
 ארבעים יום שלמים, לא נגמרה צורתו. וראה בהל' איסורי
 ביאה שם ה"א. (88) ראה שם ה"ד. (89) שההפלה
 שקדמה לוולד אינה בכלל לידה. וראה להלן הט"ז בדיון
 יוצא דופן.

**טו. חתף⁹⁰ העבר במעיה והוציא אבר אבר - הבא
 אחריו אינו פטר רחם⁹¹. בן שמנה⁹² חדשים שהוציא
 ראשו והוא חיי⁹³ והחזירו ומת, וכן בן תשעה שמת⁹⁴
 ויצא ראשו והחזירו, ואחר כך יצא אחיו וילדה⁹⁵ -
 זה שילדה אינו פטר רחם, שהרי נפטר בראשו של
 ראשו⁹⁶. ומשתצא פדחתו⁹⁷ פוטר הבא אחריו.**

(90) משנה, שם מז, א. (91) כיון שאמו טמאה לידה לאחר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אי זה מהן הבכור - נותן חמש סלעים לפנהי¹²⁸. מת אחד מהן¹²⁹ בתוך שלשים יום - פטור¹³⁰, שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב¹³¹, בין בתוך שלשים יום¹³² בין אחר שלשים יום¹³³, בין שלא חלקו האחים בין שחלקו¹³⁴ - ינתן מן הנכסים חמש סלעים לפנהי; שפכר נתחייבו הנכסים.

(124 משנה, שם מח, א. 125) כלומר, עוד לא ילדה בכור. (126) כלומר, אף הבן פטור מלפדות עצמו כשיגדל, שמה הנקבה יצאה ראשונה, והיא הרי פטורה מפדיון (למעלה ה"א), ונמצא שהזכר שבא אחריה אינו בכור, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וראה להלן הכ"ז. (127) שם. (128) שהרי אחד משניהם הוא ודאי בכור. והחידוש הוא, שאין צורך שיהא ידוע מי הוא הבכור (רדב"ז). (129) שם. כלומר, אחד מאלה שאין ידוע איזה מהן הבכור. (130) שמה הבכור הוא שמת, והאב פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז, ונמצא שהשני החי אינו בכור, ומחמת ספק פטור האב לגמרי. (131) שם, כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. (132) שמשגיג יום ל"א יתחייבו הנכסים שהוריש האב, בחמשה סלעים לכהן. וכהלשון הראשון שם, ולא כהלשון השני (כסף-משנה ורדב"ז). (133) כנ"ל. (134) כרבי יהודה, כנ"ל.

כא. שתי נשיו¹³⁵ שלא בפרו וילדו שני זכרים¹³⁶ - נותן עשר סלעים לפנהי¹³⁷. מת אחד מהן בתוך שלשים יום¹³⁸: אם לכהן אחד נתן¹³⁹ - יחזיר לו חמש סלעים¹⁴⁰; ואם לשני כהנים נתן¹⁴¹ - אינו יכול להוציא מהן; שהרי לא צנן פדיון זה על בן זה, וכל אחד מהן יכול לומר: התזר מחברי¹⁴².

(135) משנה, שם. (136) כלומר, שילדה כל אחת זכר. (137) אף-על-פי שרק אחד משניהם הוא בכור לאביו, אין אנו הולכים אחר האב, אלא אחר האם (ראה למעלה ה"י), ושניהם פטורו את רחם אמותיהם. (138) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. (139) את עשרת הסלעים בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום יהא בני פדוי, כנ"ל הי"ח. (140) שקיבל עבור זה שמת בתוך שלשים. (141) לכל אחד חמשה סלעים, ולא ציין: פדיון זה על בן זה, ופדיון זה על זה, ראה להלן. (142) שהפדיון שנתן לו הוא עבור הזכר שמת. ואף-על-פי שבספק אם חייב בפדיון הבן, אם תפס כהן מוציא מידו (ראה למעלה בתחילת הט"ו, ובהערה קיז), זה אינו אלא כשכהן אחד תפס שידוע מי תפס וממי להוציא, אבל כאן שמתחילה נתן לכהן בתורת מתנות כהונה, אף-על-פי שאחר-כך נתברר שאם לא היה נותן לו, לא היה ראוי ליטול עתה (ואם היה נוטל היו מוציאין מידו), בכל זאת אין מוציאין מידו (שם, ב'תוספות' ד"ה ואם).

כב. שתי נשיו¹⁴³ שלא בפרו וילדו זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה¹⁴⁴ - נותן חמש סלעים לפנהי; שאי אפשר שלא יהיה זכר אחד מהן¹⁴⁵ פטר רחם.

קמא יא, ב: "ואמר עולא אמר רבי אלעזר, בכור שנטרף אין פודין אותו". ורבינו מפרש "שנטרף", נעשה טריפה, כלומר, שניקב מוחו או ריאתו וכיוצא בזה, שסופו למות בתוך יב חודש, וכן פירשו ב'תוספות' שם, ולא כרש"י. (108) משנה, בכורות, שם. והכוונה שנתן לכהן את הכסף בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום בני פדוי, כדלהלן בהי"ח. (109) ומת הבן בתוך שלשים. (110) שם.

יח. מי שפדה¹¹¹ בנו בתוך שלשים יום¹¹²: אם אמר לו¹¹³ מעשיו¹¹⁴ - אין בנו פדוי¹¹⁵; ואם אמר לו לאחר שלשים יום¹¹⁶ - בנו פדוי, ואף על פי שאין המעות קימין לאחר שלשים יום¹¹⁷.

(111) שם. (112) וכן ביום ל, כבהלכה הקודמת. (113) לכהן. (114) כלומר, עכשיו יחול הפדיון. (115) אף-על-פי שהמעות קימין (ש"ך ליר"ד שם ס"ק יח), שאין חובת פדיון אלא מיום ל"א ואילך. ובזה לא נחלקו רב ושמואל שם. וראה להלן. (116) כלומר, אז יחול הפדיון. (117) שם, כרב ולא כשמואל, שהלכה כרב באיסורי. ומה שאמרו בגמרא שם: "ואף-על-גב דקימא-לן הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל", כנראה שרבינו לא גרס כן (כסף-משנה), וכן כתב ב'שיטה מקובצת' שם, כי בקצת ספרים ישנים, אין זה, ושכן משמע מ'תוספות הרא"ש'. וכן נראה ממה שהקשו שם יב: מרב על רב נחמן, משמע שהלכה כמותו.

יט. מי שהוא ספק¹¹⁸ אם חייב בפדיון או לא - הרי זה פטור¹¹⁹, שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב¹²⁰ בתוך שלשים יום - הרי הבן בתוקף שלא נפדה¹²¹, עד שייבא ראיה מאביו שפדהו קדם שפמות¹²²; מת האב לאחר שלשים יום - הרי הוא בתוקף פדוי¹²³, עד שיודיעהו שלא נפדה.

(118) חולין קלד, א. וראה למעלה בסוף הי"ג ובהערה עו. (119) ויש אומרים שגם אם תפס הכהן, את חמשה הסלעים, מוציאים אותם מידו, ואין זה דומה לכהן שתפס ספק בכור בהמה, שדעת רבינו היא, שאין מוציאין אותו מידו (פ"ה מהל' בכורות ה"ג), ששם תפס את הבכור, שבו הספק. אבל כאן תפס את הכסף ובו אין ספק כלל, כי הספק הוא על האדם אם הוא חייב, והכסף אינו אלא ערב לחובותיו, וכשיש ספק בחוב - אין הכסף נעשה ערב, ונמצא שתפס כספו של אחר, ראה ברדב"ז, וב'מחנה אפרים' הל' זכיה ומתנה סי' ח. (120) משנה, בכורות, שם. (121) שאין אדם עשוי לפדות תוך שלשים, קודם זמן חיובו. וראה ברש"י שם וברדב"ז. (122) שאמר לכהן: הרי בני פדוי לאחר ל' יום, כבהלכה הקודמת. (123) שמן הסתם פדה את בנו מיד ביום ל"א כדנינו, ולא השהה את המצוה, וראה ביו"ד שם סי"א, ובביאור הגר"א סוף אות יח.

כ. מי¹²⁴ שלא בפרה אשתו¹²⁵ וילדה זכר ונקבה ואין ידוע אי זה מהן יצא ראשון - אין כאן לפנהי פלום¹²⁶. ילדה שני זכרים¹²⁷, אף על פי שאין ידוע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - זֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים, וְזֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים.¹⁵⁹ וְאַחַר כֵּן מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם;¹⁶¹ אִם לֹשְׁנֵי כְּהֻנִּים נִתְנוּ - אֵינֶן יְכוּלִּין לְהוֹצִיא מִיָּדָן;¹⁶³ וְאִם לֹכֵהֵן אֶחָד נִתְנוּ - פּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן;¹⁶⁴ לְחִבְרוֹ הַרְשָׁאָה,¹⁶⁵ וְיִלְדָה זֶה בְּהַרְשָׁאָה וְיִחְזִיר מִן הַכֹּהֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים.¹⁶⁶

(158) משנה, שם. (159) שהרי ברור הדבר ששניהם בכורים, ואף-על-פי שלא ידוע מי אמו של זה ומי אמו של זה, וראה למעלה בהלכות כ-כר. (160) בתוך שלשים יום, ובאופן הנ"ל הי"ח. (161) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. אבל אם מת אחד מן הבנים קודם שנתנו, האבות פטורים, שכל אחד יכול לומר: שלי מת. אבל הבן חייב לפדות עצמו, לכשיגדל, שהרי הוא ודאי בכור (תוספתא בכורות פ"ו ה"ג. וראה בהלכה הסמוכה). (162) כלומר, שכל אחד נתן פדיון בנו לכהן אחר. (163) שכל כהן ידחה אותו אצל השני ויאמר: חמשה הסלעים שקיבלתי הם עבור הבכור החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה. (164) גמרא שם מט, א. כשמואל. (165) וכתב לו: דון וזכה והוצא לעצמך, או לשון אחרת שיש בה הקנאה גמורה. ואף-על-פי שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וראה בפ"ג מהל' שלוחין ושותפין ה"א. וכל זה כשאין הכהן כופר בקבלת חמשה הסלעים, אבל אם הוא כופר אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שם הי"ו. ואין הרשאה מועילה אלא כשנתנו לכהן אחד, אבל נתנו לשני כהנים יכול כל כהן לומר להם: חמשה הסלעים שקבלתי, עבור החי. וראה בירבינו גרשום' שם. (166) כלומר, יאמר לו: ממנה נפשך, אם בני הוא המת - חזור לי הכסף, ואם בן חבירי הוא שמת, הרי אני מורשה על ידו לקחת הכסף עבורו, ונוטל הכסף וחולקים ביניהם. וראה ברש"י במשנה שם, ד"ה מת. וכל זה כשלא באו שניהם יחד לתבוע ממנו, אבל אם באו שניהם יחד לתבוע ממנו "ממה נפשך" כנ"ל, אין צורך בהרשאה (תוספות' שם ד"ה הני מילי. וראה ביו"ד שם סכ"ט ובש"ך, ובחזון איש).

כז. וילדו¹⁶⁷ זָכָר וְנִקְבָּה וְנִתְעַרְבוּ - הָאֲבוֹת פְּטוּרִין¹⁶⁸, וְהַבֵּן חַיֵּב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ¹⁶⁹. וְכֵן מִבְּכָרָת¹⁷⁰ שְׁלֹא שָׁהֲתָה אַחַר בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים¹⁷¹ וְיִלְדָה, וְאֵין יְדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה¹⁷² לְרֵאשׁוֹן¹⁷³ אוֹ בֶן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן - שְׁגִיחֵן פְּטוּרִין¹⁷⁴, וְהַבֵּן חַיֵּב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ¹⁷⁵.

(167) שתי נשים של שני אנשים, שלא ביכרו, משנה שם. (168) שכל אחד מהם יכול לומר, הנקבה שלי. (169) לכשיגדל, כנ"ל ה"ב, שהרי ודאי שהוא בכור. (170) שזה עתה ילדה בכור. תוספתא שם פ"ו ה"ג. וראה בסוף המשנה בבכורות מו, א. (171) כדי להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. וראה בפ"א מהל' גירושין הי"ח. (172) שנולד אחר תשעה חדשי הרייון. (173) והראשון חייב לפדותו. (174) שכל אחד יכול לדחות את הכהן אל חבירו. (175) שהרי הוא בכור ודאי.

(143) משנה, שם. (144) כלומר, ולא ידוע מי יצא ראשון. וראה ברש"י שם. (145) כלומר, אחד משני הזכרים שנולדו. ובאופן הראשון שילדו זכר ונקבה, ברור הדבר שהזכר הוא בכור, אלא שלא ידוע של איזו אשה הוא. ואף כאן החידוש הוא שאין הבכור צריך להיות ידוע. וראה למעלה בה"כ ובהערה קכו.

כג. ילדו שתי נקבות וזָכָר¹⁴⁶, או שני זָכָרִים ושְׁתֵי נְקֻבוֹת, וְאֵין יְדוּעַ אֵי זֶה נוֹלֵד רֵאשׁוֹן - אֵין פָּאן לְכַהֵן פְּלוֹם¹⁴⁷; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: נְקֻבָה נוֹלְדָה תַּחֲלָה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר¹⁴⁸.

(146) שם. (147) שאף הבן פטור מלפדות עצמו לכשיגדל, כנ"ל. (148) כלומר, והשניה ילדה נקבה, זהו באופן הראשון. ובאופן השני, ייתכן שכל אחת ואחת ילדה זכר ונקבה, ושתי הנקבות יצאו תחילה, ואחריהן הזכרים, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

כד. שְׁתֵי נְשׂוֹי¹⁴⁹, אַחַת בְּכָרָה¹⁵⁰ וְאַחַת לֹא בְּכָרָה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לְכַהֵן¹⁵¹. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאֵב פְּטוּר¹⁵². מֵת הָאֵב¹⁵³ - יִנְתֵן מִן הַנְּכָסִים¹⁵⁴ חֲמֵשׁ סְלָעִים.

(149) שם. (150) כלומר, ילדה כבר בכור, בן או בת. (151) שהרי ברור שיש כאן בכור. (152) שמא הבכור מת. (153) בין בתוך שלשים יום ובין לאחר שלשים, והבנים קיימים. (154) בין שחילקו הנכסים ובין שלא חילקו, כרבי יהודה שם שאמר: "נתחייבו נכסים". וראה למעלה הערה קל.

כה. ילדו¹⁵⁵ זָכָר וְנִקְבָה אוֹ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָה¹⁵⁶ - אֵין פָּאן לְכַהֵן פְּלוֹם; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: זוֹ שְׁלֹא בְּכָרָה יִלְדָה נְקֻבָה תַּחֲלָה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר¹⁵⁷, וְזוֹ שֶׁבְּכָרָה יִלְדָה זָכָר.

(155) שתי נשיו שאחת ביכרה ואחת לא ביכרה. משנה, שם. (156) בגמרא שם מט, א: "תנא רב הונא, שני זכרים ונקבה, אין כאן לכהן כלום". (157) כן הוא באופן השני, ובאופן הראשון אני אומר, זו שלא ביכרה ילדה נקבה, וזו שביכרה ילדה זכר. וצריך עיון, הרי גם כאן אין האיש נפטר אלא בשני ספיקות, אם אשתו שלא ביכרה ילדה זכר בלבד חייב, ואם היא ילדה זכר ונקבה חייב, אלא-אם-כן ילדה נקבה תחילה, והואיל והדבר רחוק היה לו לתת פדיון בנו, כדלהלן ה"ל. ומה סברא יש לחלק בין אם מדובר באיש אחד ושתי נשים, לבין שני אנשים ושתי נשים. ולדעת הראב"ד הדין הוא להיפך: באיש אחד ושתי נשים, חייב האיש לשלם חמשה סלעים לכהן, ובשני אנשים ושתי נשים אין לכהן כלום. וזה תלוי בקביעות הנוסחה בגמרא שם. ועי' בכסף משנה, ברדב"ז, ב'משנה למלך' וביו"ד שם סעיפים כח-לא, וט"ז וביאור הגר"א שם.

כו. שְׁתֵי נְשִׁים¹⁵⁸ שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שְׁלֹא בְּכָרוּ, וְיִלְדוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חמור³ בְּשֶׁה⁴. וְאִם לֹא רָצָה לְפָדוֹתוֹ - מִצְוַת עֲשֵׂה לְעֶרְפוֹ⁵. שְׁנֵאמַר: וּפְטַר חֲמור תִּפְדֶּה בְּשֶׁה, וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֶרְפָתָהּ. וְשִׁתִּי מִצְוֹת אֱלוֹהִים נִהְיִיתָ בְּכָל מְקוֹמָם⁷ וּבְכָל זְמַן⁸. וּמִצְוֹת פְּדִיָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת עֲרִיפָה⁹.

(2) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לעניין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א': "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. (3) בכור של חמור בלבד. (4) ואין קרוי שה, אלא כבשים ועיזים חיים בלבד. ואם אין לו שה – פודהו בשוויו, ונותן דמיו לכהן. (5) למד כן רבינו ממה ששינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמרו "הוא הפסיד ממונו של כהן (בזה שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו" (על ידי עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. (6) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדייתו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שבארת בכלל השביעי – מצאנו בעניין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם יג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבום קודמת למצות חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבום או לחליצה, והייבום מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמרנו". (7) כן מפורש בקידושין לו. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". (8) גם שלא בפני הבית. (9) "שנאמר ואם לא תפדה וערפתו".

ב. הִשָּׂה שְׁפוּדֵיךָ בּוֹ נִתְּנָה לְפָנֶיךָ¹⁰, שְׁנֵאמַר: כָּל פֶּטֶר רְחֵם וְגוֹמְרֵם¹¹.

(10) וכן אם פדאו בשוויו, נותן דמיו לכהן. (11) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם – לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה.

ג. וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. בְּהֵמָה טְמֵאָה הָאֲמוּרָה כֹּאֵן הִיא הַחֲמור בְּלִבְד¹².

(12) כבר ייתא שם ה': "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשה], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים".

ד. פֶּטֶר חֲמור אָסור בְּהִנָּאָה עַד שִׁיפְדָהּ; וְאִם מְכָרָה קָדַם פְּדִיּוֹן - דְּמִי אֲסוּרִים¹³. וְאִם מֵת¹⁴ קָדַם פְּדִיּוֹן אוֹ שְׁעָרְפוֹ - יִקְבַּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסור בְּהִנָּאָה אֲף לְאַחַר עֲרִיפָה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְדָה. לְפִיכָךְ¹⁵, אִם לֹא פָּדָהּ וְנָתַן פֶּטֶר הַחֲמור בְּעַצְמוֹ לְפָנֶיךָ - אָסור לְפָנֶיךָ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַד שִׁיפְדֶהּ בְּשֶׁה, וְיִקַּח הִשָּׂה לְעַצְמוֹ, אוֹ לְעֶרְפָנוּ וְיִקְבַר. וְהַפְּהִינָם¹⁶ חֲשׂוּדִים עַל דָּבָר זֶה.

כח. יִלְדֶה¹⁷⁶⁹ שְׁתֵּי נִקְבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁתֵּי נִקְבוֹת וּשְׁנֵי זָכָרִים - אֵין כָּאֵן לְפָנֶיךָ פְּלוּם¹⁷⁷.

(176) משנה, שם. וראה ביו"ד סי' שה ס"ל, ובביאור הגר"א. (177) כלומר, אף הבן אינו חייב לפדות את עצמו. וטעמו של דבר, כיון שמספר אפשרויות החיוב שווה למספר אפשרויות הפטור. ואלו הן לחיוב: א. שמא ילדה אשתו שני זכרים; ב. זכר ונקבה. ולפטור: א. שמא ילדה שתי נקבות; ב. נקבה וזכר. וכיון שהדבר ספק, אין מוציאין מיד המוחזק. וראה בהלכות כה"ל, ובהערות שם.

כט. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁷⁸ שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בְּכֶרֶה וְאַחַת לֹא בְּכֶרֶה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים - זֶה שְׁלֹא בְּכֶרֶה אֲשֶׁתוֹ נִתְּנָן חֲמֵשׁ סְלָעִים לְפָנֶיךָ¹⁷⁹. יִלְדוּ זָכָר וְנִקְבָה - אֵין כָּאֵן לְפָנֶיךָ פְּלוּם¹⁸⁰.

(178) משנה, שם. (179) שוודאי הוא שזכר אחד הוא בכורו, אף-על-פי שאינו ידוע, כנ"ל. (180) שאף הבן פטור מלפדות את עצמו כנ"ל, שהרי ספק הוא, שמא נולד לאשה שביכרה.

ל. יִלְדֶה¹⁸¹ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָה - זֶה שְׁלֹא בְּכֶרֶה אֲשֶׁתוֹ¹⁸² נִתְּנָן חֲמֵשׁ סְלָעִים. שְׁלֹא נִפְטַר אֱלָא בְּשְׁנֵי סְפִיקוֹת: אִם אֲשֶׁתוֹ יִלְדֶה זָכָר בְּלִבְד¹⁸³ - חֵיב, וְאִם הִיא יִלְדֶה הַזָּכָר וְהַנִּקְבָה - חֵיב, אֱלָא אִם פֶּן יִלְדֶה נִקְבָה תַּחֲלָה; וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר רְחוּק - יִתֵּן פְּדִיּוֹנוֹ¹⁸⁴.

(181) שתי הנשים הנ"ל, שאחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, והן של שני אנשים. (182) גמרא שם מט, א. לפי גירסת רבינו. וראה למעלה בהערה קנה. (183) כלומר, ולא נקבה בלבד, אבל הוא-הדין אם ילדה שני זכרים. (184) כלומר, ישנן חמש אפשרויות במקרה שלפנינו: א. שילדה זו שלא ביכרה, זכר אחד; ב. שני זכרים; ג. זכר ואחרי נקבה; ד. נקבה בלבד; ה. נקבה ואחריה זכר. וכיון שרוב האפשרויות, כלומר, שלש האפשרויות הראשונות, הן לחיוב, חייב בעלה בפדיון הבן, שהרי זה כרוב נגד חזקת הבעל, ו"רובא וחזקה, רובא עדיף". וראה למעלה בהערה קנה. ולדעת הראב"ד הדבר להיפך: כאן פטור, ולמעלה בהלכה כה – חייב.

~ שבת קודש ט"ז סיון ~

פְּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשוויו. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְפָדוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל² פֶּטֶר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון.

לְפִיכָּךְ אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן פְּטוּר חֲמור לִפְהֵן, אֲלֵא אִם בֵּן פְּדוּתוֹ הִפְהֵן בְּפָנָיו¹⁷.

ז. לֹא רָצָה לְפָדוּתוֹ - עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ²⁶ מֵאַחֲרָיו²⁷; שְׁנֵאמַר: וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֵרְפָתוֹ²⁸. וְאִין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּמִקְלָל וְלֹא בְּקִנְיָה וְלֹא בְּקָרְדָם²⁹ וְלֹא בְּמִגְרָה³⁰, אֲלֵא בְּקוֹפִיץ³¹. וְלֹא זְכִינְסוּנוּ לְחֹדֵר וְיִנְעַל הַדָּלֶת בְּפָנָיו עַד שְׂמִימוֹת; שְׁנֵאמַר: וְעֵרְפָתוֹ³².

13) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אוסר רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור ההנאה תופס את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר – מותר ליהנות מהדמים. ולכן שנינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. 14) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר החמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר החמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. 15) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. 16) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמרו: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. 17) או ערפו בפניו.

26) "סכין גדול, כמין גרזן שהקצבים חותכים בו הבשר". 27) מצד ערפו. 28) "והפועל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו". 29) גרזן. 30) סכין בעלת להב משגן לנסר בו. 31) "שכן דרך עריפה". 32) לומר לך: בעריפה דווקא.

ח. אִין פוֹדִין לֹא בְּעֵגֶל, וְלֹא בְּחִיָּה, וְלֹא בְּשֵׂה שְׁחוּט, וְלֹא בְּטָרְפָה³³, וְלֹא בְּכֻלָּיִם³⁴, וְלֹא בְּכוֹיִם³⁵; שְׁנֵאמַר: תִּפְדֶּה בְּשֵׂה, וְאִין קָרוּי שֵׂה אֲלֵא בְּבָשִׂים וְעֵזִים חַיִּים בְּלִבָּר³⁶.

ה. הַפְּרִישׁ פְּדִיוֹן פְּטוּר חֲמור וּמַת הַשֵּׂה קָדֵם שְׂתִתְּנֵנוּ לִפְהֵן - אִינוּ חַיִּב בְּאַחֲרֵיאוֹתוֹ¹⁸, וְיִתֵּן הַנְּבִלָה לִפְהֵן¹⁹

18) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. 19) שהרי השה של הכהן מת.

33) שאינה חיה. 34) כבש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "שה", אלא תערוכת של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה "כלאיים הבא מכבש ועז חייב במתנות", שמה אין זה אלא משום שנאמר "אם שה" ולמדו מכאן "אפילו מקצת שה". 35) ספק חיה ספק בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו שה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שוויו, אלא במקום שה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשוויו, פודה בכל דבר. 36) בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג אומר, נאמר כאן "שה" ונאמר להלן (בפסח) "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתך דילפת מפסח" – הרי שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו.

לְהִנּוּת בְּהֵן²⁰. מַת פְּטוּר חֲמור אַחַר שְׂפָדָהּ - יִתֵּן הַטֵּלָה לִפְהֵן²¹, וּמַתָּר בְּהִנְיָתוֹ²², שְׂכָבֵר נִפְדָּה.

20) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו', אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". 21) שהרי הוא שלו. 22) של פטר החמור.

ט. אִין פוֹדִין בְּשֵׂה הַדּוּמָה לְאַחֲרָי³⁷; וְאִם פְּדָה - פְּדוּיָי³⁸. וּפוֹדִין בְּכֵן פְּקוּעָה, אֲבָל לֹא בְּפִסּוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין. שְׁהָרִי נֶאמַר בְּהֵן: פְּצָבִי וְכֶאֱל; מַה צָבִי וְאֶל - אִין פוֹדִין בו, אִף פִּסּוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין אִין פוֹדִין בְּהֵם.

ו. מֵאִמְתִּי²³ חַיִּב לְפָדוּתוֹ? מִשְׂוִילַד וְעַד שְׁלִשִׁים יוֹם. וּמֵאַחַר שְׁלִשִׁים יוֹם, אִם רָצָה לְעָרְפוֹ²⁴ - עוֹרְפוֹ; אִם רָצָה לְפָדוּתוֹ - פוֹדָה, וְאִין כָּאן אֲלֵא מִצְוֹת עֶפּוֹב בְּלִבָּר²⁵.

37) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. 38) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"נדמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "שה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר.

23) כברייאתא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של (בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שרבינן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. 24) [מפשות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. 25) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים יום, אלא שאמרו חכמים:

י. פוֹדִין בְּשֵׂה בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקִבּוֹת, בֵּין תְּמִימִים בֵּין בְּעֵלֵי מוּמִים, בֵּין קִטְנִים בֵּין גְּדוּלִים.

יא. שֵׂה שְׁלֶקְחוּ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית - אִין פוֹדִין בו אֵת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַבְּכֹרֶה⁵⁷. שְׁנֵאמַר: פֶּטֶר רָחֵם בְּכֵי יִשְׂרָאֵל פְּאָדָם וּבְכֶהֱמָה - עַד שְׁיִהְיֶה הַכֹּל בְּיִשְׂרָאֵל.

(44) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם, שהרי העובר קיים. (45) כלומר, למכור עובר חמורו לגוי, שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השם. (46) מפדיון פטר חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי, ובמוכר לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל. (47) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". (48) או באמו. (49) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. (50) לגוי. (51) ומלבד האבר - אין לו כלום. (52) שהוא אבר קטן. (53) שם: "וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אזנו, וכו', אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מום קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד שאם יתכנו אין הבהמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה פטור), וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם ייחתך יהא בעל מום הרי זה פטור. (54) אם היה הדבר בבהמה טהורה. (55) שאין שותפותו חשובה. (56) כלומר, של שניהם, בשכר הטיפול. (57) אף חציו של הישראלי.

טז. גַּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שְׁלֵא נִתְגַּיֵּר יִלְדֶה חֲמֹרִי⁵⁸ או אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר⁵⁹ - הֲרִי זֶה חֵיב לְעֲרֹף⁶⁰ או לְפָדוֹת⁶¹. וְאִם פָּדָה בְּשָׂה⁶² - הֲשָׂה שֶׁל גַּר, שֶׁהַמוֹצֵא מִחֲבָרוֹ עָלָיו הֲרֵאָה⁶³.

(58) ופטור מפדיון פטר חמורו, כיוון שאין זה "בבני ישראל". (59) ואז הוא חייב, כיוון שהעובר נעשה בכור משעת לידה ולא קודם לכן. (60) ולקבור. (61) בחולין קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטור החמור אסור בהנאה מספק, ספיא דאיסורא לחומרא, ופודה כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור (כלומר, שהוא פטור מלתת השם לכהן)". (62) או בכסף, בשוויו. (63) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע איסורו של פטר החמור, והשה הרי אין בו קדושה כלל, אלא ספק ממון הוא זה.

יז. עוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁהִפְרִישׁ פֶּטֶר חֲמֹרִי⁶⁴ - מוֹדִיעֵין אוֹתוֹ שְׂאִינוֹ חֵיב⁶⁵, וְהָרִי הוּא מִתְר⁶⁶ בְּגִזָּה וְעִבְדָּה⁶⁷.

(64) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון פטר חמור שהוא השם. (65) בפטר חמור. ואינו אסור בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם מזלזלים בקדשים. (66) לאחר שהודיעוהו. (67) ואין איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדבים.

יח. פָּרָה שֶׁיִלְדָה בְּמִין חֲמֹרִי⁶⁸, או חֲמֹר שֶׁיִלְדָה

הַיִּדְאִי, אֲכָל פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַסֶּפֶק. אִם אֵין לוֹ שָׂה לְפָדוֹתוֹ - פּוֹדָהוּ בְּשָׂוִיו וְנִתַּן דְּמֵיו לְפָנָיו. לֹא אִמְרָה תּוֹרָה שָׂה לְהַחְמִיר עָלָיו, אֲלֵא לְהַקֵּל עָלָיו; שְׂאִם הָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמֹר שֶׁשָׂוִה עֶשֶׂר סֵלְעִים - יֵשׁ לוֹ לְפָדוֹתוֹ בְּשָׂה שְׂוֵה דִינָר. וְלֹא יִהְיֶה זֶה חֲמֹר מִן הַהֶקְדָּשׁ, שֶׁנִּפְדָּה בְּכֶסֶף בְּשָׂוִיו.

יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? פְּשָׁהִיו דְּמֵי פֶטֶר חֲמֹר מְשֻׁלְשָׁה זִזִּים וְלִמְעָלָה; אֲכָל אִם הָיָה דְּמֵיו פְּחוֹת מְשֻׁלְשָׁה זִזִּים - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ אֲלֵא בְּשָׂה³⁹ אוּ בְשֻׁלְשָׁה זִזִּים. וְעֵין יָפָה לֹא יִפְחַת מְסָלַע, וְעֵין רָעָה - בְּחֻצֵי סֵלַע, וּבִינֹנִית - בְּשֻׁלְשָׁה זִזִּים.

(39) אפילו שווה כל שהוא.

יג. וְהַפּוֹדָה פֶּטֶר חֲמֹר שֶׁל חֲבָרִי⁴⁰ - הֲרִי זֶה פְּדוּי⁴¹, וְהַחֲמֹר לְבַעֲלָיו⁴².

(40) בין בשה של הפודה, ובין בשה של בעל פטר החמור. (41) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה". (42) וטעמו של דבר, שפטור חמור נחשב כממון הבעלים. ואף על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חבירו, הרי הוא שלו (= של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה.

יד. פֶּהֲנִים וְלוֹיִם - פֶּטֹרִין מִפֶּטֶר חֲמֹר. שְׁנֵאמַר: בְּכֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה; כֹּל שִׁשְׁנֵי בְּכֹר אָדָם - יִשְׁנֹו בְּכֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְהַפֶּטֶר מִבְּכֹר אָדָם - פֶּטֹר מִבְּכֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה⁴³.

(43) וכיוון שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלויים מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן - שלא מצינו שפטור כהנים ולויים בהמות טמאות של ישראל במדבר, כדרך שפטור את בניהם מפדיון.

טו. הַלּוֹקֵחַ עֶבֶר חֲמֹרִי⁴⁴ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים, או הַמוֹכֵר עֶבֶר חֲמֹרִי לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאִי⁴⁵ - הֲרִי זֶה פֶטֶר מִן הַבְּכֹרָה⁴⁶, וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה⁴⁷. הָיָה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁתָּפָה בָּאִם אוּ בְּבִכּוֹר, אֲפֹלוֹ לֹא הָיָה לוֹ אֲלֵא אֶחָד מֵאֵלֶּף בֹּרֵם - הֲרִי זֶה פֶטֶר⁴⁹. הָיָה לוֹ⁵⁰ בּוֹ אוּ בְּאָמוֹ אֶבֶר אֶחָד⁵¹, כְּגוֹן יָדוֹ אוּ רַגְלוֹ, אֲפֹלוֹ אֲזוּנֹו⁵²: כֹּל שְׂאֵלוֹ יִחַתֵּךְ יִהְיֶה בְּעַל מוֹם - הֲרִי זֶה פֶטֶר⁵³ מִן הַבְּכֹרָה; וְאִם כִּשְׂיַחַתָּךְ חֵלֶק הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים לֹא יִהְיֶה בְּעַל מוֹם לְמַזְבֵּחַ⁵⁴ - הֲרִי זֶה חֵיב⁵⁵. וְכֵן הַמְקַבֵּל חֲמֹר מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים לְהִיּוֹת מְטַפֵּל בָּהּ וְהוֹלֵד בִּינֵיהֶם⁵⁶, או עוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל - הַכֹּל פֶּטֶר מִן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, יימצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר כולל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו דנים על הוולד.

כב. וכן הלוקח חמור מן העובד פוככים ואין ידוע אם בכרה או לא בכרה וילדה זכר - פודה אותו בשעה⁸⁰ והוא לפעלים, מפני שהוא ספק.

(80) כדי להפקיע ממנו קדושה.

כג. מי שהיו לו⁸¹ עשרה טלאים, פל אחד מהן הפרישו על ספק פטר חמור⁸² - הרי הן פחלין לכל דבר, ומתעשרין לשאר הבהמה⁸³. ומפריש אחד מהן מעשר⁸⁴, והשאר שלו פשהיו⁸⁵.

(81) משנה בכורות ט. "נכנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן, שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שייך ומעשרן והן שלו". (82) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. (83) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. (84) ומקטיר אימורין על גבי המזבח. (85) חולין ממש.

כד. ישראל⁸⁶ שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאין⁸⁷ בתוף ביתו שגפלו לו⁸⁸ מבית אבי אמו כהן⁸⁹, ואותו אבי אמו הכהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל⁹⁰ - הרי זה מפריש עליהן עשרה שייך והן שלו⁹¹, וחיבין במעשר⁹².

(86) בכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשיעונו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של הישראל, ויתחייב במעשר בהמה. (87) כלומר, אפילו וודאין. (88) בירושא. (89) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. (90) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושא, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. (91) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שה שפודין בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשייך, הרי השייך הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. (92) שהרי הם חולין לכל דבר.

סליקו להו הלכות בפורים

פמין סוס⁶⁹ - פטור⁷⁰; שגאמר: ופטור חמור תפדה בשעה ופטור חמור, שתי פעמים - עד שיהיה היולד חמור והנולד חמור. ואם יש בו⁷¹ מקצת סימני חמור - תיב בפכורה⁷².

(68) עגל הדומה לחמור. (69) ואין בו מסימני חמור כלל. (70) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. (71) בסוס שנולד מן החמור. (72) בפטר חמור. ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לתיתו לכהן.

ט. חמורו שלא בכרה וילדה שני זכרים - נותן טלה לפנה⁷³. לדה זכר ונקבה - מפריש טלה אחד, כדי להפקיע קדשה⁷⁴ ממנו עד שיהיה מתר בהניה, שמא הזכר נולד תחלה⁷⁵; וטלה זה שהפריש - לפעלים, ואינו לפנה, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

(73) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. (74) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשה. (75) והרי הוא פטר חמור.

כ. שתי חמוריו שלא בכרו וילדו שני זכרים - נותן שני טלאים לפנה⁷⁶. זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה - נותן טלה אחד לפנה⁷⁷.

(76) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. (77) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא.

כא. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות - אין פאן לפנה פלום⁷⁸. ואינו צריך להפריש טלה לעצמו, לפי שיש פאן ספקות הרבה: שמא האחת ילדה זכר והשניה ילדה שתי נקבות, או שמא זו ילדה נקבה והאחרת זכר ואחריו נקבה או נקבה ואחריה זכר⁷⁹. וכן ספקות הרבה יש בשני זכרים ושתי נקבות. אחת בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים ונתערכו - נותן טלה אחד לפנה. זכר ונקבה - מפריש טלה אחד לעצמו, ואינו נותנו לפנה, מפני שהוא ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה.

(78) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. (79) אף על פי שאם נדון על הוולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

(לזנות), והוא אָמרו יתעלה: "וכי־יפתה איש בתולה" (שמות כב, טו). וכָבַר נִתְבָּאָרו כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפֶּרֶק ג' וּפְרָק ד' מִכְתָּבוֹת.

הַמִּצְוָה הַרִי"ח — הַצּוּי שְׁנֵצִטוּי הָאוֹנֶס (הבוּעל בתולה בעל־כרח) לֵשׂא אֶת־אֲנוּסָתוֹ, וְהוּא אָמְרו יתעלה: "ולו־תהיה לאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא־יִוָּכַל שְׁלָחָה כָּל־יָמֶיו" (דברים כב, טו), וְכָבַר נִתְבָּאָר בְּגִמְרָא מִכּוֹת (טו). שְׁלָאוּ זֶה שֶׁל אוֹנֶס, שֶׁהוּא לֹא יִוָּכַל לְשַׁלְּחָה, הוּא לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁקֵדְמוּ עֲשֵׂה. וְכָף אָמְרו: "ואמאי, לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁקֵדְמוּ עֲשֵׂה עֲשֵׂה הוּא". הִנֵּה נִתְבָּאָר שְׁנֵי שְׁנֵי אָמְרו: "ולו־תהיה לאִשָּׁה" — מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְכָבַר נִתְבָּאָרו דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפֶּרֶק ג' (לט) וּפְרָק ד' מִכְתָּבוֹת (מב).

הַמִּצְוָה הַשְּׁנ"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵר הָאוֹנֶס מִלְּגַרֵּשׁ אֲנוּסָתוֹ, וְהוּא אָמְרו: "ולו־תהיה לאִשָּׁה [וגו'] לֹא־יִוָּכַל שְׁלָחָה כָּל־יָמֶיו" (שם) וְלָאוּ זֶה קִדְמוּ עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרו: "ולו־תהיה לאִשָּׁה" וְכָף בְּאֵרוּ בְּגִמְרָא מִכּוֹת (טו). שְׁנֵי לָאוּ שְׁקֵדְמוּ עֲשֵׂה, וְשֵׁם אָמְרו: "אֹנֶס שְׁגָרֵשׁ, אִם יִשְׂרָאֵל הוּא (שבידו להחזיר ולקיים הציווי "ולא תהיה לאשה") — מִחֲזִיר וְאִינוּ לֹקְהָ: וְאִם כֵּהֵן הוּא (שהגרושה אסורה עליו) — לֹקְהָ וְאִינוּ מִחֲזִיר". וְדַע שֶׁאֲפִלוּ הִיָּה יִשְׂרָאֵל וְגִרֵּשׁ אֲנוּסָתוֹ וְמִתָּה קָדַם שְׁחִזְרִינָה, אוֹ נִשְׂאָת לְאַחֵר — לֹקְהָ, שְׁחִירֵי לֹא קָדַם עֲשֵׂה שְׁבֵה, כְּפִי הַכָּל שֶׁאֲצַלְנוּ: קִיְמוּ וְלֹא קִיְמוּ (כלומר חיוב במלקות או פטור מהם, תלוי במבחן אחד: אִם נִיתֵן בְּמִצְבַּב זֶה, לְקִיּוּם אֵת הַעֲשֵׂה ה"מתקן", אֵת הֵלָאוּ — שֶׁאִז פְּטוּר מִמִּלְקוֹת, אוֹ שֶׁלֹּא נִיתֵן בְּמִצְבַּב זֶה לְקִיּוּם אֵת הַעֲשֵׂה — שֶׁאִז מִתְחַיֵּב בְּמִלְקוֹת). וְכָבַר נִתְבָּאָרו דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפֶּרֶק ג' וּפְרָק ד' מִכְתָּבוֹת.

הַמִּצְוָה הַרִי"ט — הִיא דִּין הַמוֹצִיא שֵׁם רַע (נשא בתולה והעליל עליה כי לא מצא לה בתולים), כְּלוֹמֵר: הַצּוּי שְׁנֵצִטוּינֵנוּ לְהִלְקוֹתוֹ וְשִׁתְּשָׂאָר אִשְׁתּוֹ עִמוֹ, לְפִי שֶׁגַם בּוֹ נֶאֱמַר: "ולו־תהיה לאִשָּׁה לֹא־יִוָּכַל לְשַׁלְּחָה כָּל־יָמֶיו" (שם יט). וְנִתְבָּאָר בְּגִמְרָא מִכּוֹת (שם) גַּם בְּלָאוּ זֶה, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּאוֹנֶס, כְּלוֹמֵר: שְׁנֵי לָאוּ שְׁקֵדְמוּ עֲשֵׂה (הרי לנו שיש כאן עשה). וְכָבַר נִתְבָּאָרו דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפֶּרֶק ג' וּפְרָק ד' מִכְתָּבוֹת (מה):

הַמִּצְוָה הַשְּׁנ"ט — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵר מוֹצִיא שֵׁם רַע מִלְּגַרֵּשׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ, וְהוּא אָמְרוּ גַם בּוֹ: "לֹא־יִוָּכַל לְשַׁלְּחָה כָּל־יָמֶיו" (שם). וְגַם לָאוּ זֶה קִדְמוּ עֲשֵׂה וְהוּא אָמְרו: "ולו־תהיה לאִשָּׁה" (שם) וְדִינֵנוּ בְּגִרוּשֵׁינֵנוּ לְעֵנֵן הַמִּלְקוֹת כְּדִין הָאוֹנֶס, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּסוּף מִכּוֹת. וְשֵׁם

~ יום ראשון י' סיון ~

מצות לא תעשה שנו.

מצות עשה רמו.

מצות לא תעשה שנו.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנ"ו — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵר הָאָדָם מִלְּהַחֲזִיר גְרוּשְׁתּוֹ אַחֵר שְׁנִשְׂאָת לְאַחֵר, וְהוּא אָמְרו יתעלה: "לֹא־יִוָּכַל בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר־שְׁלָחָה לְשׁוֹב לְקַחְתָּה" (דברים כד, ד). וְהַעוֹבֵר עַל לָאוּ זֶה — לֹקְהָ. וְכָבַר נִתְבָּאָרו דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּכְּמָה מְקוֹמוֹת בִּיבְמוֹת.

הַמִּצְוָה הַר"ז — הַצּוּי שְׁנֵצִטוּינֵנוּ שִׁישָׂא הַיָּכֶם (הגיס) אֶשֶׁת אַחִיו אִם מֵת וְלֹא הֵנִיחַ זְרַע, וְהוּא אָמְרו יתעלה: "בְּכֶמָה יָבֵא עֲלֶיהָ" (דברים כה, ה). וְכָבַר נִתְבָּאָרו דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּמְּסַכְתָּא הַמְיַחֲדָת לָהּ, כְּלוֹמֵר מְסַכְתָּ בְּמוֹת.

~ יום שני י"א סיון ~

מצות עשה ריו.

הַמִּצְוָה הַרִי"ז — הַצּוּי שְׁנֵצִטוּינֵנוּ שִׁתְּחַלוֹץ הַיָּכֶמָה (אשת האח שמת) לַיָּכֶמָה אִם לֹא יִשְׁאָנָה, וְהוּא אָמְרו יתעלה: "וְחִלְצָה נְעֻלוֹ מֵעַל רִגְלוֹ" (דברים כה, ט) וְכָבַר נִתְבָּאָרו דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּמְּסַכְתָּא הַמְיַחֲדָת לְכָף, וְהִיא מְסַכְתָּ יָבֵמוֹת. וְכָבַר יְדַעְתָּ לְשׁוֹנֶם (ברכות יג. יבמות לט): "מִצְוֹת יְבוּם (שאח המת ישאנה) קוֹדְמָת לְמִצְוֹת חִלְצָה", וְלִפְיָכָף קָרְאוּ לְמְסַכְתָּא "בְּמוֹת", אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא כּוֹלְלַת דִּינֵי הַיְבוּם וְהַחִלְצָה כְּאַחַד.

~ יום שלישי י"ב סיון ~

מצות לא תעשה שנו.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנ"ז — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵרוּ שְׂאֵר בְּנֵי אָדָם מִלְּבוֹא עַל הַיָּכֶמָה (אשת אח שמת ולא הניח זרע) כְּשֶׁהִיא תַּחַת זְקַת (קשר, שחובה על אח המת — היבם — לישאנה) יָכֶמָה, וְהוּא אָמְרו: "לֹא־תהיה אִשְׁתְּ־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר" (דברים כה, ה). וְהַעוֹבֵר עַל לָאוּ זֶה — לֹקְהָ, הִיא וְהוּא. וְכָבַר נִתְבָּאָרו דִּינֵי מִצְוָה זוּ בִּיבְמוֹת.

~ יום רביעי י"ג סיון ~

מצות עשה רכ. ריה. מצות לא תעשה שנת.

מצות עשה ריט. מצות לא תעשה שנמ.

הַמִּצְוָה הַר"כ — הַצּוּי שְׁנֵצִטוּינֵנוּ כְּדִין הַמְּפָתָה

מתוך מהדורת חזק

לא תגלה ערותך (שם, ט) והעובר על לאו זה במזיד — חייב כרת: ובשוגג — חטאת קבועה.

מכות טו. ובפרק ג' ובפרק ד' מפתבות נחבארו דיגי מצוה זו.

~ יום חמישי י"ד סיון ~

מצות עשה רכג. מצות לא תעשה קד.

המצוה הרכ"ג — הצווי שצטוינו בדין סוטה (אשה שהזוירה בעלה שלא תניח עמו אדם זר ולא נשמעה) והוא אמרו ותעלה: "איש איש כיתשטה אשתו" (במדבר ה, יב), וכבר נתבאר כל דיגי מצוה זו כיצד משקין אותה וכיצד מקריב קרבנה ושאר תנאיה, במסכתא המיוחדת לכך, כלומר מסכת סוטה.

המצוה הק"ד — האזהרה שהזהרנו מלכלול (לערב) מנחת סוטה בשמן, והוא אמרו ותעלה: "והביא את-קרבנה עליה וגו' לא יצק עליו שמן" (שם טו) ואם הקריבה בשמן — לוקה.

~ יום שישי ט"ו סיון ~

מצות לא תעשה קה. של. שלא.

שלב. שלג. שלד.

המצוה הק"ה — האזהרה שהזהרנו מלתן לבונה (מין שרף של עץ בשמים) במנחת סוטה, והוא אמרו ותעלה: "ולא-יתן עליו לבנה" (דברים ה, טו) ולשון ספרי (נשא שם): "מגיד שאם נתן שמן או לבונה — עובר בלא-תעשה, כשם שעובר על שמנו כף עובר על לבונתו". ולפיכך גם העובר על לאו זה — לוקה. ובמקלפתא: "לא-יצק עליו שמן ולא-יתן עליו לבנה — מגיד שהן שתי אזהרות".

המצוה הש"ל — האזהרה שהזהרנו מלבוא על האם, והוא אמרו: "אמך הוא לא תגלה ערותה" (ויקרא יח, ז). והעובר על לאו זה — בכרת. ואם נתקמה העדות עליו — נסקל אם היה מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"א — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אשת אב, והוא אמרו: "ערות אשת-אביך לא תגלה" (שם, ח), והעובר על זה בכרת ואם נתקמה עליו העדות — בסקילה אם היה מזיד; ובשוגג, מקריב חטאת קבועה. הגה נתבאר לך שהבא על אמו חייב עליה משום אם ומשום אשת-אב, בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו, כמו שנתבאר בסנהדרין (נד).

המצוה השל"ב — האזהרה שהזהרנו מלבוא על האחות, והוא אמרו ותעלה: "ערות אחותך בת אביך וגו'".

המצוה השל"ג — האזהרה שהזהרנו מלבוא על בת אשת האב אם היא אחותו, והוא אמרו ותעלה: "בת-אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא לא תגלה ערותה" (שם, יא) לאו זה בא לעשות בת אשת האב (איסור) ערוה בפני עצמה. והראיה שבת אשת האב ערוה בפני עצמה היא, שהבא על אחותו בת נשואת אביו (להוציא בתו שלא מן הנשואין) חייב שתיים: משום אחותו ומשום בת אשת אביו, כמו הבא על אמו שהוא חייב שתיים: משום אמו ומשום אשת אביו, כמו שבארנו. וזה לשונם: אמרו בפרק ב' מיבמות (כב): "תנו רבנן: הבא על אחותו והיא בת אשת אביו — חייב משום אחותו וחייב משום בת אשת אביו, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו חייב אלא משום אחותו בלבד. מאי טעמיה דרבנן? (מה טעמם של חכמים החולקים על רבי יוסי ומחייבים שתיים) אמרי: מקדי (הנה ראו): כתיב "ערות אחותך בת אביך" וגו' — "ערות בת-אשת אביך מולדת אביך" למה לי? שמע מינה (מכאן משמע) לחיבו משום אחותו ומשום בת-אשת אביו". והעובר על לאו זה, כלומר: אחותו בת נשואת אביו — בכרת, בלבד אם היה מזיד; ובשוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"ד — האזהרה שהזהרנו מלבוא על בת הבן, והוא אמרו: "ערות בת-בנך וגו' לא תגלה" (שם, יז).

~ שבת קודש ט"ז סיון ~

מצות לא תעשה שלו. שלה.

שלו. שלה. שלט.

המצוה השל"ו — האזהרה שהזהרנו מלבוא על הבת עצמה, וזה לא נתבאר בלשון התורה, לא נאמר לנו: ערות בתך לא תגלה; אלא שמתק ממנה מחמת פשטות הענין, לפי שכבר אסר בת הבן ובת הבת — כל-שכן הבת. ובגמרא יבמות (ג). אמרו: "בתו עקר אסורא מדרשא אתיא (נלמד ממדרש ולא במפורש), דאמר רבא: אמר לי רב יצחק בר אבדימי: אתיא (בגורה שוה) הנה הנה ואתאי זמה זמה", כלומר: שהוא אמר בבת בנה ובת בתך "ערוותך הנה" (ויקרא יח, י), ואמר באסור אשה ובתה ובת בנה ובת בתה "שארה הנה זמה הוא" (שם, יז), כשם שבאסור אשה ובת בנה ובת בתה נאסרה בתה, כף באסור בת בנו ובת בתו נאסרה גם בתו. ואמר בענין: "אשר יקח את-אשה ואת-אמה זמה הוא באש ישרפו אתו ואתהו" (שם כ, יד), וכן גם אשה. ובת בנה

מתוך מהדורת חזק

המצוה השל"ה — האזהרה שהזהרנו מלכווא על בת הבת, והוא אמרו: "ערות בת-בתך לא תגלה ערותך פי ערותך הנה" (שם, יח, י).

המצוה השל"ז — האזהרה שהזהרנו מלצרוז (לישא כאחד), אשה ובתה. והוא אמרו: "ערות אשה ובתה לא תגלה" (שם, יז), והעובר על זה, והוא שתהיה אחת מהן אשתו וקא על האחרת — חיב שרפה אם נתקיימה עליו העדות; והוא בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"ח — האזהרה שהזהרנו מלצרוז אשה ובת בנה, והוא אמרו: "את-בת בנה" (שם). וגם זה בשרפה וכרת אם היה מזיד, או חטאת קבועה אם היה שוגג.

המצוה השל"ט — האזהרה שהזהרנו מלצרוז אשה ובת בתה, והוא אמרו: "את-בת-בתה לא תקח" (שם). והוא בכרת ובשרפה אם היה מזיד ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

ובת בתה בשרפה, לפי שנאמר בהן "זמה" ולמדוין בגזרה שנה "זמה" "זמה". והוא הדין לבתו ובת בתו לענין ענש, שלמדוין זאת מגזרה שנה של "הנה" "הנה" שלגבי בת בנו ובת בתו כתוב "הנה", כמו שנאמר "הנה" באשה ובתה. ולשוין גמרא ברות (ה): "אל תהי גזרה שנה קלה בענין, שגרי (איסור) "בתו" אהד מגופי תורה, ולא למדה הפתויב אלא בגזרה שנה: אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה". והתבונן (בדיוק הלשון) באמרו: "לא למדה הפתויב", ולא אמרו "לא למדנה" (חכמים), לפי שקל-הדברים האלה קבלה מפי השליח (משה רבנו), והוא פרוש מקבל, כמו שבארנו בהקדמת חבורנו הגדול בפרוש המשנה, ולא שתק הפתויב מלהזכירה אלא מפני שאפשר ללמדה בגזרה שנה (אבל לאמיתו של דבר נחשב כאילו כתוב מפורש בתורה). וזהו ענין אמרו: "לא למדה הפתויב אלא בגזרה שנה" ומספיק אמרו (= והו גם משמעות הביטוי): "גוף תורה". היוצא מכל-מה ששקדם כאן שהעובר על בתו או בת בתו או בת בנו — בשרפה; ואם לא נודע או שלא נתקיימה עליו העדות — בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג באחת מהן — מקריב חטאת קבועה.

המשך ביאור למס' ברא מציעא ליום שבת קודש עמ' א

16 שניהם חייב שתי מלקויות משום שני בליים, שנאמר (דברים כד ו) 17 'לא יחבול ריחים ורכב'. 18 דין נוסף: ולא ריחים ורכב בלבד אמרו שאסור למשכן, אלא אף כל 19 דבר שעושין בו אוכל נפש, שנאמר (שם) 'כי נפש הוא חובל', 20 כלומר, לא יטול המלוה כלי שמשמש להכנת אוכל נפש:

נמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדינו של החובל ריחים ורכב: 21 אמר רב הונא, מלוה שהחל ריחים בלבד, ללא הרכב, לוקה 22 שתיים, מלקות אחת משום 'לא יחבול ריחים', ומלקות שניה משום 23 'כי נפש הוא חובל', שזהו איסור לקחת כל כלי שעושים בו אוכל 24 נפש, ובכלל זה ריחים. ואם לקח ריחים ורכב, לוקה שלש, משום 25 ריחים, ומשום רכב, ומשום 'כי נפש הוא חובל'. ורב יהודה אמר, 26 אם חבל רק ריחים לוקה אחת, וכן אם חבל רכב לבדו לוקה רק 27 אחת, ואם לקח ריחים ורכב לוקה שתיים, ובכל אלו אינו לוקה 28 משום 'כי נפש הוא חובל'. ממשיך רב יהודה ומבאר, והפסוק 29 'כי נפש הוא חובל', 30

משנה

13 מלוה החובל - נוטל כמשכון את ה'ריחים' של הלוח, שיש בהן שני 14 אבנים, העליונה המכונה 'רכב' והתחתונה המכונה 'ריחים', עובר 15 משום לא תעשה, ואפילו אם התרו בו התראה אחת על נטילת

נביאים

יחזקאל פרק־מח ה"א

ח ועל גבול יהודה מפאת קדים עד־פאת־ימה תהיה התרומה אשר־תרימו חֲמוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף רֹחֵב וְאַרְבֵּי פֶּאֶהר הַחֲלָקִים מִפְּאֵת קְדִימָה עַד־פְּאֵת־יָמָה וְהָיָה הַמִּקְדָּשׁ בְּתוֹכֵוּ ט הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תְּרִימוּ לַיהוָה אֶרֶב חֲמוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחֵב עֶשְׂרֵת אֲלָפִים: י וְלֹאֵלֶּה תְּהִיָה תְּרוּמַת־הַקִּדְשׁ לַכֹּהֲנִים צְפוֹנָה חֲמוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וַיְמָה רֹחֵב עֶשְׂרֵת אֲלָפִים וְקְדִימָה רֹחֵב עֶשְׂרֵת אֲלָפִים וְנִגְבָּה אֶרֶב חֲמוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְהָיָה מִקְדָּש־יְהוָה בְּתוֹכֵוּ: יא לַכֹּהֲנִים הַמִּקְדָּשׁ מִבְּנֵי צְדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ מִשְׁמֶרְתִּי אֲשֶׁר לֹא־תָעוּ בַתְּעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר תָּעוּ הַלְוִיִּם:

רש"י

לדרום: (י) ולאֵלֶּה תְּהִיָה תְּרוּמַת הַקִּדְשׁ לַכֹּהֲנִים. ואלה העשרת אלפים רחב וכ"ה אלף אורך יהיה לכהנים בצפון בתוך רצועות התרומה הגדולה אצל דרומו של יהודה: צפונה חֲמוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף. הוא האורך ממזרח למערב: וימה רחב עשרת אלפים. מצד מערב רחב עשרת אלפים מן הצפון לדרו': וקדימה רחב עשרת אלפים. ורוח מזרחית י' אלפים מן הצפון לדרום: ונגבה אורך חֲמוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף. מן המזרח למערב: והיה מקדש ה' בתוכו. הוא הר הבית ה' מאות קנים על ה' מאות קנים יהיה באמצע רצועה זו וכל סביבותיו לכהנים י"ב אלפים ומאתים וחמשים לצד מזרח וכן לצד מערב וברוחב ארבעת אלפים וז' מאות וחמשים לצפון וכן לדרום כמו שאמור למעלה בענין יהיה מדה אל הקודש ה' מאות בה' מאות מרובע: (יא) לכהנים המקודש. החלק הזה המקודש יהיה לכהנים:

מצודת ציון

(י) ולאֵלֶּה. כמו ובאלה ובאה הלמ"ד במקום ב"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט): (יא) המקודש. כמו המקודשים והוא דרך כלל: תעו. הוא לשון מושאל מן התועה בדרך:

בתוך התרומה והוא: (ט) התרומה וגו'. זהו חלק הכהנים שיקחו בפאת הצפוני מהחלק הזה ארך ממזרח למערב תהיה באמצעות אורך החלק: ורחב. מצפון לדרום: (י) ולאֵלֶּה. ובאלה כ"ה אלף על עשרת אלפים תהיה להכהנים בפאת צפון כ"ה אלף אורך ובפאת מערב רחב עשרת אלפים וגו' ובנין המקדש יהיה באמצעות הרצועה ההיא בין באורך בין ברוחב: (יא) לכהנים, המקודש. זה יותן לכהנים המקודשים המשמשים במזבח והם מבני צדוק כ"ג אשר שמרו משמרת ה' ולא זו ממנה, ולתוספת ביאור אמר אשר לא תעו מה' לעבוד עבודת הפסילים בזמן שתעו בני ישראל כאשר תעו שאר הכהנים בני לוי שעשו עבודת העם לפני הפסילים וכמ"ש למעלה והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו וגו' (לעיל מד):

מצודת דוד

(ח) מפאת קדים. החלק מפאת קדים וכו' תהיה התרומה וכו' היא האמורה למעלה תרימו תרומה לה' וכו' עד ולנשיא מזה ומזה וכו' (לעיל מה): רוחב. מצפון לדרום: כאחד החלקים. שחלקו השבטים, ולתוספת ביאור אמר מפאת קדימה וגו':

כתובים

דברי הימים ב פרק יח הי"ב

ה ויקבץ מלך־ישראל את־הנבאים ארבע מאות איש ויאמר אליהם הנלך אל־רמת גלעד למלחמה אם־אחדל ויאמרו עלה ויתן האלהים ביד המלך: ו ויאמר יהושפט האין פה נביא ליהוה עוד ונדרשה מאתו: ז ויאמר מלך־ישראל אלהי־השפט עוד איש־אחד לדרוש את־יהוה מאתו ואני שנאתיהו כִּי־אִיֶנּוּ מִתְנַבֵּא עָלַי לְטוֹבָה כִּי כָל־יָמָיו לָרַעָה הוּא מִיָּכִיחוּ בְּיָמָא וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל־יֹאמֵר הַמֶּלֶךְ כֵּן: ח ויקרא מלך ישראל אל־סרים אחד ויאמר מהר (מיכה) מיכיהו בן־ימלא: ט ומלך ישראל ויהושפט מלך־יהודה יושבים איש על־כסאו מלבשים בגדים יושבים בגרן פתח שער שמרון וכל־הנבאים מתנבאים לפניהם: י ויעש לו צדקתו בן־פנענה קרני ברזל ויאמר פה־אמר יהוה באלה תנגח את־ארם עד־כלותם: יא וכל־הנבאים נבאים כן לאמר עלה רמת גלעד והצלח ונתן יהוה ביד המלך: יב והמלך אשר־הלך לקרא למיכיהו דבר אליו לאמר הנה דברי הנבאים פה־אחד טוב אל־המלך ויהי־נא דברך פֶּאֶחַד מֵהֶם וּדְבַרְתָּ טוֹב:

רש"י

באו מרגלים של מלך ארם ושמעו שהודיע למלך ישראל שהוא לבדו יפול במלחמה הוא שצוה מלך ארם לחיילותיו (לקמן פ' ל) לא תלחמו את הקטן ואת הגדול כי אם את מלך ישראל לבדו לקיים דברי מיכיהו לפיכך כתיב בגורן שהיה מקום מרגלים לרגל אבל אם הועד בתוך העיר לא היו המרגלים של מלך ארם יכולין לבא שמא ירגישו בהם שהם מרגלים אבל כשהם חוץ לעיר אפי' ירגישו בהם ויבינו כי מרגלים הם יכולים הם לומר למקום אחר אנו הולכים ומה שקרבנו פה אל הגורן בשביל הרגש גדול וקבוץ חיילות הנה פתח העיר תמהנו ופנינו מן הדרך לראות מה זה והמרגלים הם הודיעו למלך ארם והוא צוה שלא להרוג שום אדם כי אם מלך ישראל לבדו, שאם לא כן מה עלה בלבו שצוה שלא להרוג מישראל רק המלך לבדו אלא מרגלים היו לו ושמעו את מיכיהו אומר ראיתי את כל ישראל נפוצים וגו':

(ה) ויקבוץ מלך ישראל את הנבאים ארבע מאות. וכולם נביאי אמת היו כי מה ששאל ממנו יהושפט קבץ לו כן מוכיח בסמוך (פ"ב) ויצא הרוח ויאמר אני אפתנו וגו' עד והייתי לרוח שקר בפי כל נביאיו שאומר להם לאמר לאחאב עלה ויתן האלהים ביד המלך מכלל שהיו נביאי ה' שלא היו מתנבאים אלא דבר ה' שאם היו נביאי שקר אין הפיתוי נופל עליהם שלא היו מתנבאים אלא מה שהיו בודי' מלבן. ועוד שאמר יהושפט שוב האין פה נבי' לה' עוד ודאי יודע אני שהם נביאי ה' אלא מקובלני מבית אבי אבא שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון א' ולשון א' והללו כולם מתנבאים עלה והצלח: (ז) כי כל ימיו לרעה. כי זהו שאמר (מלכים א כ"ב) יען אשר שלחת איש חרמי וגו': (ח) מהר מיכה. כתיב חסר יו"ד משום בזיון כינה לו שם אחר מיכה: (ט) מלובשים בגדים. בגדי מלכות ויושבין בגורן פתח שער שומרון בא להודיענו כי כשנתנבאו הנביאים לפניהם היו יושבים חוץ לעיר ושם

מצודת דוד

(ה) הנביאים. נביאי הבעל: ויתן האלהים. בפני יהושפט אמרו בשם ה' שיחשוב שהמה נביאי ה': (ו) האין פה וכו'. ר"ל וכי כולם הרגם איזבל ולא נשאר עוד נביא לה' וארז"ל שהשכיל יהושפט לדעת אשר לא נביאי ה' המה על כי כולם אמרו בסגנון אחד ואין כן דרך נביאי ה': (ז) לדרוש. אשר תוכל לדרוש את ה' מעמו: אל יאמר וכו'. כי את אשר ישים ה' בפיו אותו ידבר: (ח) אל סרים. אל שר אחד משריו: מהר. אמור למיכיהו שיבא מהר: (ט) בגדים. ר"ל בגדי מלוכה: בגורן פתח. בהגורן העומד מול פתח השער: (י) צדקתו. הוא היה מנביאי הבעל: באלה. ר"ל תחזק להתגבר עליהם כאילו תנגח אותם בקרני ברזל וכן היה דרך נביאי ה' לעשות דמיונות ודוגמא לדברי הנבואה: (יב) פה אחד. בהסכמה אחת מנבאים טוב על המלך, לזה הנבא כמוהם לטובה:

משניות מסכת גיטין

ד שלשה דברים אמר רבי אלעזר בן פרטא לפני חכמים, וקיימו את דבריו: על עיר שהקיפה פרקום, ועל הספינה המטרפת בים, ועל היוצא לדון – שהן בחזקת קמיין; אבל עיר שפכשה פרקום, וספינה שאבדה בים, והיוצא להרג – נותנין עליהן חמרי חיים וחמרי מתים: בת ישראל לכהן, ובת כהן לישראל – לא תאכל בתרומה. ה המביא גט בארץ ישראל וחלה – הרי זה משלחו ביד אחר. ואם אמר לו: טל לי הימנה חפץ פלוני – לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר.

פירוש ברטנורא

ד פרקום. תרגום מצור כרכומין: המטרפת. ועדיין לא טבעה: לידון. בדיני נפשות: בת ישראל לכהן. חומרי חיים: בת כהן לישראל. חומרי חיים: **ה** המביא גט בארץ ישראל. שאין צריך לומר בפ"נ ובפ"ג: משלחו ביד אחר. ועושה שליח מאלו ולא בכ"ד. ודוקא חלה: ואם אמר לו. בעל לשלוח: טול לי הימנה חפץ פלוני. כשתתן לה את הנט. לא ישלחנו ביד אחר:

משניות מבוארות – קהתי

ויש פוסקים כלשון הראשון (הרא"ש): ויש מפרשים, שמחמירין בין בבית דין של ישראל ובין בבית דין של גויים (הרשב"א).

באור משנה ה

המביא גט בארץ ישראל – במקום למקום, שאינו צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", כמו ששינונו לעיל (א, ג), **וחלה** – השליח, קודם שהגיע למקום מגורי האשה, **הרי זה** – השליח, **משלחו ביד אחר** – כלומר עושה שליח אחר במקומו ומוסר לו את הגט, שיביאנו לאשה. ודוקא אם חלה השליח או שנאנס, הריהו עושה שליח אחר במקומו, אבל אם לא חלה ולא נאנס, אין שליח עושה שליח, שיש אנשים המקפידים על כך, ועלולים הם לבטל שליחותם, כשישמעו ששלוחם עשה שליח אחר. ברם, אם חלה השליח, מן הסתם לא יקפיד (צ"פ דעת רבן שמועון בן גמליאל בברייתא בגמרא). **ואם אמר לו** – הבעל לשליח: **טל לי הימנה חפץ פלוני** – כשתתן לה את הגט (רש"י). **לא ישלחנו ביד אחר** – אפילו חלה או נאנס, **שאין רצונו** – של אדם, **שיהא פקדונו ביד אחר** – בגמרא מבואר, שאם הבעל אמר לשליח: תן לה הגט וטול לי ממנה חפץ פלוני, הרי לכתחילה לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פיקדונו ביד אחר, היינו משום שאין השואל רשאי להשאל ואין השוכר רשאי להשכיר; ואם שלחו ביד אחר, בין שנתנה את החפץ קודם שקיבלה את הגט בין שלא נתנה את החפץ אלא לאחר שקיבלה את הגט, הרי זה גט (עיין רמב"ם הל' גירושין ט, לו). שאף על פי שאין רצונו שיהא פיקדונו ביד אחר, מכל מקום אינו מפקיע משום כך את השליחות לענין הגירושין. ואם אמר לו: טול לי ממנה חפץ פלוני ותן לה את הגט, היינו שהבעל הקפיד שלא יתן לה את הגט עד שתתן לו את החפץ תחילה; הלכך אם שינה השליח ונתן לה את הגט קודם שנתנה לו את החפץ, אינו גט; וכל שכן אם שלחו ביד אחר, והלה נתן לה את הגט תחילה ואחר כך נטל ממנה את החפץ, שאינה מגורשת בגט זה. ברם, אם נתנה את החפץ תחילה ואחר כך נתן לה את הגט, אפילו שלחו ביד אחר, הרי זה גט, הואיל ונתקיים רצונו של הבעל; ומה ששינונו במשנתנו "לא ישלחנו ביד אחר" הטעם הוא, משום שחוששים, שמא כשימסור השליח הראשון שליחותו לשני, לא ימסור לו דברים כהווייתם, או שהשני לא ידקדק בהם, וישנה מדברי הבעל, ונמצא הגט פסול (רמב"ם שם, הל' לו-לז).

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

במשנה הקודמת למדנו, שמעמידים אדם על חזקתו שהוא קיים, ואפילו היה זקן או חולה. משנתנו באה ללמד, שאם אדם נתון בסכנה, יש והוא מכל מקום בחזקת קיים, ויש שחזקה זו מתעררת.

שלשה דברים – המפורטים להלן – **אמר רבי אלעזר בן פרטא לפני חכמים, וקיימו את דבריו** – קיבלו את דבריו וסמכו עליהם להלכה: **על עיר שהקיפה פרקום** – שהקיפה חיילים העושים מצור על העיר, **ועל הספינה המטרפת בים** – המתנדרת מחמת סערה גדולה שקמה בים, **ועל היוצא לדון** – בדיני נפשות, **שהן** – האנשים שבעיר ושכספינה והיוצא לידון, **בחזקת קמיין** – שמן הסתם לא נכבשה העיר, ולא נשברה הספינה, והיוצא לידון לא נידון למיתה (המאירי). **אבל עיר שפכשה פרקום** – שכבר כבש אותה חיל המצור, אף על פי שלא נתברר אם נהרגו האנשים שבתוכה, **וספינה שאבדה בים** – שטבעה בים; ויש מפרשים: שנשברו כליה ולא נשאר שם קברניט, אף על פי שהספינה עדיין על פני המים (רמב"ם; המאירי), **והיוצא להרג** – שכבר נגמר דינו והוא יוצא ליהרג על פי פסק הדין, **נותנין עליהן** – על האנשים שהיו בעיר ושהיו בספינה ועל היוצא ליהרג, **חמרי חיים וחמרי מתים** – כלומר שמחמירין בהם משום ספק חיים ספק מתים, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **בת ישראל לכהן, ובת כהן לישראל, לא תאכל בתרומה** – בבית ישראל הנשואה לכהן, שבעלה היה באותה עיר או באותה ספינה, או שהיה יוצא ליהרג, נותנים עליה חומרי מתים ומחזיקים את בעלה כמת, ואסור לה לאכול בתרומה; ובבת כהן הנשואה לישראל, נותנים עליה חומרי חיים ומחזיקים אותה כחי, ואינה אוכלת בתרומת אביה.

בענין היוצא ליהרג יש בגמרא שני לשונות בשם רב יוסף:

א. לא שנו (שהיוצא ליהרג נותנים עליו חומרי חיים) אלא בבית דין של ישראל (שלפעמים מוצאים עליו זכות ומחזירים אותו), אבל בבית דין של גויים, כיון שנגמרו דינו למיתה בודאי הורגים אותו (הלכך אין נותנים עליו חומרי חיים).

ב. לא שנו אלא בבית דין של גויים (הואיל ואפשר להצילו על ידי שוחד), אבל בבית דין של ישראל, כיון שנגמרו דינו למיתה בודאי מוציאים פסק דינו לפועל. שאין זה שכיח, שימצאו זכות לאחר גמר הדין, הלכך אין נותנים עליו חומרי חיים. הרמב"ם פוסק כלשון האחרון (עיין הל' גירושין ו, כט; הל' תרומות ט, ב).

ו המביא גט ממדינת הים וְחָלָה – עוֹשֶׂה בֵּית דִּין וּמְשַׁלְּחוֹ, וְאוֹמֵר לַפְּנֵיהֶם: כְּפָנֵי נִכְתָּב וּכְפָנֵי נִחְתָּם. וְאִין הַשְּׁלִיחַ
הַאֲחֵרוֹן צָרִיךְ שְׂיֵאמֵר: כְּפָנֵי נִכְתָּב וּכְפָנֵי נִחְתָּם, אֶלָּא אוֹמֵר: שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי.
ז הַמְּלוּה מְעוֹת אֶת הַכֹּהֵן, וְאֶת הַלְוִי, וְאֶת הָעֵנִי, לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן מִחֻלְקָן – מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֻזְקַת שְׁהוּן קְנִימִין,
וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא מֵת הַכֹּהֵן, אוֹ הַלְוִי, אוֹ הָעֵשִׂיר הָעֵנִי. מֵתוּ – צָרִיךְ לְטוֹל רְשׁוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁין; אִם הִלְוִן כְּפָנֵי
בֵּית דִּין – אִינוּ צָרִיךְ לְטוֹל רְשׁוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁים.

פירוש ברטנורא

ו עושה ב"ד. שליח, ומשלחו: שליח ב"ד אני. ומסתמא ב"ד עשו הדבר בהכשרו. ושליח שני ממנה שליח שלישי עד מאה, וכולן בב"ד, מרתנן במתניתין
אין השליח האחרון כ"א אלא אומר שליח ב"ד אני:
ז להיות מפריש עליהן מחלקן. כשיפריש התרומה ימכרנה ויעבד המרים לעצמו בשביל חובו שיש לו על הכהן. ומעשר ראשון ומעשר עני יעבד ויאכל
בשביל החוב שיש לו על הלוי ועל העני. אלא שמפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר לכהן. ואם הוא רגיל ליתן תרומותיו ומעשרותיו לזה הכהן או הלוי
או העני שהלוה להן, אין צריך לכות להם מעשרותיו ותרומותיו על יד אחר, אלא לוקחן לעצמו מיד אחר שיפרישם. אבל אם רגיל ליתן תרומותיו ומעשרותיו
לאחרים, אינו יכול לעכבן בחובו, עד שיכבה להם ע"י אחר תחילה, ואח"כ יחזור ויטלם בחובו: צריך לטול רשות מן היורשים. שירשו מהם קרקע
משועבדת לבעל חוב, צריך לטול מהם רשות אם רוצים לפרוע חוב זה מתרומות ומעשרות הללו, דשמא רוצים הם ליכח מתנותיהן ולפרוע חוב מורישם
ממקום אחר:

משניות מבוארות – קהתי

אם יצאו לדרך, הריהו מפריש בשבילם את התרומה ואת המעשרות
בחזקת שהם קיימים, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא מֵת הַכֹּהֵן, אוֹ הַלְוִי –
שכנגד זה אינו רשאי להפריש בשבילם עד שיטול רשות מן
היורשים שלהם, כמו שנלמד להלן במשנתנו, אוֹ שְׂמָא הָעֵשִׂיר הָעֵנִי
– ושוב אינו זכאי לקבל מעשר עני, אלא מעמידים אותם על חזקתם.
מֵתוּ – הכהן או הלוי, צָרִיךְ – המלוה, לְטוֹל רְשׁוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁין
– אם להפריש תרומה ומעשרות בשבילם, כדי לעכב לפירעון החוב,
לפי שאפשר שהם רוצים לפרוע את החוב ממקום אחר ולקבל ממנו
את מתנותיהם; אִם הִלְוִן כְּפָנֵי בֵּית דִּין – על מנת שיפריש על
מעות אלו מחלקם, אִינוּ צָרִיךְ – לאחר מיתתם, לְטוֹל רְשׁוֹת מִן
הַיּוֹרְשִׁים – שיש כוח ביד בית דין להטיל חוב זה על הכהונה ועל
הלוייה, לפי שתקנתם היא זו, שימצאו מעות להלוואה (רש"י). בגמרא
מובאת ברייתא: "המלוה מעות את הכהן ואת הלוי בפני בית דין, ומתו
– מפריש עליהן בחזקת אותו השבט (היינו בשביל הקרוב להם בכהונה
או בלווייה, הראוי ליורשם – רש"י; ובתוספתא הגירסה היא: מפריש
עליהן ברשות אותו השבט. כלומר שהמעשרות שהוא מפריש יעמדו
בכוח תקנת בית דין ברשות השבט, כאילו הגיע לשבט, וקיים מצוות
נתינה, ואחר כך בכוח תקנת בית דין יעכבם לעצמו על פירעון החוב
– "חזון יחזקאל"). המלוה מעות את העני (כפני בית דין, על מנת
שיפריש מעשר עני על מצות אלו מחלקן ויגבה חובו ממה שיפריש),
ומת (העני), מפריש עליו בחזקת עניי ישראל (כלומר שמפריש מעשר
עני, ובכוח תקנת בית דין יעמד המעשר בחזקת העניים, כאילו הגיע
לידם מצוות נתינה, ואחר כך בכוח תקנת בית דין יעכבם לעצמו על
פירעון החוב, שתקנת עניי ישראל היא, כדי שימצאו מי שילוה להם
מעות, הלכך כשגובה חובו משאר עניים, אין בזה משום גזול את
העניים. אבל אינו מפריש בחזקת יורשיו, כמו בכהן ובלוי, שמא
יורשיו עשירים הם, ואינם זכאים למעשר עני – רש"י; "חזון יחזקאל").
המלוה מעות את העני (אפילו בפני בית דין), והנשיר (ונעשה עשיר
אחר כך), אינו מפריש עליו (מעשר עני, כדי לגבות את חובו), וזכה
הזה במה שבידו (היינו הלווה הזה אינו חייב לפרוע משלו, שהרי
הלווהו על מנת שלא יפרע ממנו – רש"י); ומבואר בגמרא, שאמנם
בעני שמת עשו חכמים תקנה, שיפריש עליו בחזקת עניי ישראל,
משום שמתה שכחה, אבל בעני שהעשיר לא עשו חכמים תקנה,
לפי שעשירות אינה שכחה, כמו שאומרים הביריות: חברך מת –
אשר, חברך איתעשר – לא תאשר (אם יאמרו לך: חברך מת – האמן
הדברים, חברך התעשר – אל תאמן).

~ יום שני ~

באור משנה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת דין "המביא גט בארץ ישראל וְחָלָה". באה משנתנו
ללמד "דין המביא גט ממדינת הים וְחָלָה".

המביא גט ממדינת הים – שצריך לומר "כפני נכתב וכפני נחתם"
(לעיל א, א), וְחָלָה – השליח, או נאנס, ואינו יכול להביא את הגט
לאשה, והרי אי אפשר שישלחנו ביד אחר, משום שהאחר לא יוכל
לומר "כפני נכתב וכפני נחתם", הלכך הולך השליח לבית דין, ולאחר
שמוסר להם פרטים על שליחותו, עוֹשֶׂה בֵּית דִּין – שליח במקומו,
וּמְשַׁלְּחוֹ – להביא את הגט לאשה, וְאוֹמֵר – השליח הראשון,
לַפְּנֵיהֶם – לפני בית הדין: כְּפָנֵי נִכְתָּב וּכְפָנֵי נִחְתָּם – כדין
המביא גט ממדינת הים, וְאִין הַשְּׁלִיחַ הַאֲחֵרוֹן צָרִיךְ שְׂיֵאמֵר:
כְּפָנֵי נִכְתָּב וּכְפָנֵי נִחְתָּם, אֶלָּא אוֹמֵר: שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי
– כלומר שנתן את הגט מכוח שליחות בית דין, ומן הסתם בית דין
עשו את הדבר כהלכה; ברם, בית דין חותמים לו שהוא שלוחם
(המאירי). מלשון המשנה "ואין השליח האחרון..." מדייקים בגמרא,
שאף שליח שני, אם חלה או נאנס, יכול לעשות שליח שלישי, וכן
שלישי יכול לעשות רביעי, ואפילו עד מאה, אבל כולם רק בבית דין,
שהרי האחרון צריך ליתן את הגט מכוח בית דין ולומר "שליח בית
דין אני". ברם, במקום שאין צריך לומר "כפני נכתב וכפני נחתם",
כגון בארץ ישראל, שליח עושה שליח אפילו שלא בפני בית דין.

בענין ששנינו: עושה בית דין ומשלחו. יש גורסים: עושה שליח בבית דין ומשלחו
(עיין נוסח המשנה בגמרא).

באור משנה ז

משנתנו חוות ללמד בעניינים, שבהם דנים את האדם "בחזקת שהוא קיים".
הַמְּלוּה מְעוֹת אֶת הַכֹּהֵן, וְאֶת הַלְוִי, וְאֶת הָעֵנִי, לְהִיּוֹת
מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן – על המעות הללו, מִחֻלְקָן – של הכהן בתרומה,
ושל הלוי והעני כמעשר, כלומר שהלוה מעות לכהן על מנת שיפריש
התרומה מתבואתו בשביל אותו הכהן הלווה, וימכרנה לכהן אחר,
והמעות יעכב בידו על חשבון חובו; או שהלוה מעות ללוי, או לעני,
על מנת שיפריש מעשר ראשון בשביל אותו הלוי, או מעשר עני
בשביל אותו העני, ויעכבם לעצמו בשביל חובו, שכן מעשר ראשון
ומעשר עני מותרים לזרים, אלא שממעשר ראשון חייב הוא לתת
תרומת מעשר לכהן, מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֻזְקַת שְׁהוּן קְנִימִין – כגון

ח המניח פרות להיות מפריש עליהן תרומה ומעשרות, מעות להיות מפריש עליהן מעשר שני – מפריש עליהן בחזקת שהן קמיין. אם אבדו – הרי זה חושש מעת לעת; דברי רבי אלעזר בן שמוע. רבי יהודה אומר: בשלשה פרקים בודקין את היין: בקדים של מוצאי החג, ובהוצאת סמדר, ובשעת כניסת מים בבסר.

פרק רביעי

א השולח גט לאשתו והגיע בשליח, או ששולח אחריו שליח, ואמר לו: גט שנתתי לך בטל הוא – הרי זה בטל. קדם אצל אשתו, או ששולח אצלה שליח, ואמר לה: גט ששלחתי לך בטל הוא – הרי זה בטל. אם משהגיע הגט לידה – שוב אינו יכול לבטלו.

פירוש ברטנורא

ח המניח פירות להיות מפריש עליהן כו'. סומך על אלו ואוכל מבלים אחרים שיש לו, ואומר, הרי תרומתן באותן פירות שהקציתי לך: ואם אבדו. הלך לבדוק ומצאן שאבדו: היז חושש. לאותן מבלים שתקן בהבטחתן של אלו. ואם לא אכלן צריך להפריש מהם, שמא כשאמר הרי תרומתן בפירות שהקציתי כבר היו אבודין: מעת לעת. של בריקה. כשבדוק ומצאן אבודין חושש שמא מאתמול בעת הוצאת אבדו, ואם עשאן מעשר תוך מעת לעת על פירות אחרים צריך להפריש עליהם מספק. וטפי מהכי לא אהמור רבנן למיחש, אלא סומכין אחזקה: בודקין את היין. שהניחו להיות מפריש עליו, צריך לבדוק, שמא החמוץ ואין תורמין מן החמוץ על היין: בקדים של מוצאי החג. כשמנשבת רוח קדים במוצאי החג: ובשעת כניסת מים. כשהן כפול הלכנן נקראים כוסר. וכשהחלוות נכנסת וגדילה בתוכו שיכול לעצור מהן כל שהוא, היינו כניסת מים. פירוש אחר, היו כותשים הענבים כשהן כוסר ונותנים לתוכו מים ועושים חמוץ למבול. והלכה כרבי יהודה:

ד א השולח והגיע בשליח. שלא היה מתכוין לרדוף אחריו להשיגו, אלא שגשתה השליח בדרך והיה לו לזה דרך לשם וראהו וביטל הגט, אפ"ה בטל, ולא אמרינן לצעורא בעלמא מכיון, שאם היה ברעתו לבטלו היה רודף אחריו: אינו יכול לבטלו. הא קמ"ל דאע"פ דחויגין ליה דמהדר עליה מעיקרא לבטליה, לא אמרינן אנלא מלתא למפרע דבטולי בטליה. והכי דיהיב אינש גיטא לדביתהו לזמן או על תנאי, אי אמר לה הרי זה גיטך מעכשיו ולזמן פלוני או אם יתקיים תנאי פלוני, מכי מטי גיטא לידה לא מצי תו לבטליה, ותהיה מנורשת לאותו זמן או כשיתקיים התנאי. ואי לא אמר לה מעכשיו, אפילו לבתר דמטא גמט לידה מצי מבטל לה:

משניות מבוארות – קהתי

היין, ואין תורמים מן החמוץ על היין: בקדים של מוצאי החג – כשמנשבת רוח קדים, היינו רוח מזרחית, במוצאי חג הסוכות, ובהוצאת סמדר – כשהפרח נופל והענבים נראים באשכול, ובשעת כניסת מים בבסר – כשנכנס לחלוח לענבי הכוסר שעדיין לא נתבשל. בזמנים הללו עשוי היין להחמיץ, ולפיכך צריכים לבדוק.

באור משנה א

משנתנו באה ללמד, שאם הבעל שלח גט לאשתו על ידי שליח להולכה, כל זמן שלא הגיע הגט ליד האשה, יכול הבעל לבטלו. אבל משהגיע לידה, אינו יכול לבטלו.

השולח גט לאשתו – על ידי שליח להולכה, והגיע בשליח – והגיע הבעל למקום שפגש שם בשליח, כגון שיצא הבעל לדרך ופגש במקרה את שליחו, או ששולח אחריו שליח – שני, ואמר לו: גט שנתתי לך בטל הוא – אין אומרים, שהואיל ומצא את שליחו בדרך מקרה, אין ברעתו לבטל את הגט, אלא כוונתו לצער את אשתו בלבד, שאילו היה ברעתו לבטלו, היה רודף אחרי השליח; או אם שלח אחריו שליח, אין אומרים שאין בכוחו של שליח שני לבטל את שליחותו של הראשון, אלא הרי זה בטל – הגט בטל, כפי הודעת הבעל. וכן אם לא ראה הבעל את שליחו אלא קדם אצל אשתו – בא אל אשתו קודם שהגיע אליה שליחו, או ששולח אצלה שליח – שלח אליה שליח שני, שקדם לשליח הראשון, ואמר לה: גט ששלחתי לך בטל הוא, הרי זה בטל – ואף כגון זה אין אומרים שאינו מתכוון אלא לצערה בלבד (ענין 'תוספות יום טוב'), אלא כל שהודיע על ביטול הגט קודם שהגיע הגט לידה, הרי זה בטל. אם משהגיע הגט לידה – אבל אם הודיע הבעל על ביטול הגט לאחר שכבר הגיע הגט ליד אשתו, או ליד שליח שלה, היינו שליח לקבלה, שידו כידה, שוב אינו יכול לבטלו – ואף על פי שראינהו מקודם שהיה טורח ומחזרו לבטל את הגט, כיון שלא הספיק לבטלו קודם שהגיע הגט לידה, הרי משהגיע הגט לידה שוב אינו יכול לבטלו (גמרא).

~ יום שלישי ~

באור משנה ח

משנתנו מוסיפה ללמד הלכה שנוהגים בה לפי הכלל: "חזקה שהם קיימים". המניח פרות להיות מפריש עליהן תרומה ומעשרות – שאם יצטרך להפריש תרומה ומעשרות מפירותיו, יאמר: הרי תרומתם ומעשרותם באותם הפירות שהנחתי, או הניח מעות להיות מפריש עליהן מעשר שני – שיהא פודה עליהן פירות מעשר שני ויעלן לירושלים (דברים יד, כה), מפריש עליהן בחזקת שהן קמיין – כלומר סומך על הפירות שהניח, ואוכל פירות טבל אחרים שיש לו על סמך התרומה והמעשרות שמפריש עליהם באותם הפירות שהניח, ואף שאינם בעין, מעמידים אותם בחזקת שהם קיימים. וכן במעות מעשר שני. ואף על פי שההלכה היא, שאין תורמים אלא מן המוקף, היינו מה שמונח קרוב וסמוך (וחה טוף פוק א), כאן מדובר בערבי שבתות וימים טובים, שמפאת דוחק הזמן מותר לתורם אף שלא מן המוקף (תוספות). ויש מפרישים, שכונת המשנה היא, שבדיעבד אם הפריש שלא מן המוקף, הרי הן בחזקת קיימין (רמב"ם ה' תרומות ה, כו). אם אבדו – לאחר שעשה את הפירות שהניח תרומה ומעשרות ואת המעות מעשר שני הלך לבדוק אותם וראה שאבדו, הרי זה חושש מעת לעת – שמא כבר היו אבודים מעת לעת, היינו עשרים וארבע שעות קודם שראם שאבדו, וכל מה שעושה בתוך מעת לעת על סמך הפירות והמעות שהניח הרי זה עדיין לא מתוקן, וצריך להפריש מהם תרומה ומעשרות מספק; דברי רבי אלעזר בן שמוע – הסובר, שלא החמירו חכמים לחוש על יותר מעת לעת. ומה שהפריש עליהם לפני מעת לעת, הרי זה בחזקת מתוקן. אבל חבריו חולקים עליו וסוברים, שכל מה שהפריש עליהם הרי הוא ספק, וחוזר ומעשר מספק עד הזמן שנתברר לו שהיו קיימים (גמרא: המאירי). רבי יהודה אומר – רבי יהודה בא להשמיענו ענין אחר: בשלשה פרקים – זמנים, בודקין את היין – שאם אדם הניח חביות יין להיות מפריש עליהן תרומות ומעשרות, צריך לבדוק אותן בשלושת הזמנים שלהלן, שמא החמיץ

ב פראשונה היתה עושה בית דין במקום אחר ומבטלו; התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהו עושין בן, מפני תקון העולם. פראשונה היתה משנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה; והתקין רבן גמליאל הזקן שיהא פותב: איש פלוני וכל שם שיש לו, אשה פלונית וכל שום שיש לה, מפני תקון העולם.

ג אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. נמנעו מלהשביעה; התקין רבן גמליאל הזקן, שתהא נודרת

פירוש ברטנורא

ב פראשונה. לא היה מבטלו בפני האשה ולא בפני השליח, אלא במקום שהיה עומד היה מבטלו בפני שלשה: מפני תקון העולם. שהשליח שאינו יודע בדבר מוליכו לה והיא נישאת בו. ומכאן תקנת ר"ג מלקין על מי שמבטל הגט או מוסר מודעה על הגט: פראשונה היתה משנה שמו ושמה. כשהיו לו שני שמות, אחד כאן ואחד במדינת הים, היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט, ולא היה מקפיד לכתוב את שניהם: מפני תיקון העולם. שלא יוציאו לעו על בניה מן השני, לומר לא גרשה בעלה שאין זה שמו. ואדם שהוחזק בשני שמות בשני מקומות, חד במקום הכתיבה וחד במקום הנתינה, אינה מגרשת עד שיכתוב שם של מקום הנתינה ושם של מקום הכתיבה עמו. אבל אם הוחזק בשני שמות במקום אחד וכתב אחד מן השמות, בדיעבד הגט כשר. מיהו לתחילה צריך לכתוב שניהם. והוא דשינה שמו או שמה בנגמ, אע"פ שכתב אח"כ וכל שם שיש לי, הגט בטל:

ג אין אלמנה נפרעת. כתובתה: מנכסי יתומים, אלא בשבועה. שלא נתקבלה כלום: נמנעו מלהשביעה. שמפני שהיא מורחת לפני היתומים מורה היתור לעצמה ליטעם שלא לקחה כלום. ואע"פ שלקחה דבר מועט סבורה שבשכר טרחא נוטלה ואינו מפרעון כתובתה. ולפיכך נמנעו מלהשביעה והיתה מפסדת כתובתה: התקין ר"ג שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו. כגון קונם מיני מונות עלי אם הנתיני מכתובתי: וזוכה כתובתה. ואם נשאת לאחר

משניות מבוארות – קהתי

~ יום רביעי ~

ב אור משנה ב

במשנה הקודמת למדנו, שאם הבעל שלח גט לאשתו על ידי שליח להולכה, כל זמן שלא הגיע הגט ליד האשה, יכול הבעל להודיע לשליחו או לאשה שהגט בטל. משנתנו דנה בביטול הגט בפני אחרים, שלא בפני השליח או האשה, והיא מביאה תקנת רבן גמליאל הזקן בענין זה. כן מביאה המשנה תקנה אחרת של רבן גמליאל בענין ירושם השמות של המגרש והמתגרשת ושם עירם בגט.

פראשונה היתה עושה בית דין – היה הבעל מושיב בית דין, **במקום אחר** – שלא בפני השליח או האשה, ו**מבטלו** – את הגט קודם שהגיע ליד האשה. בגמרא נחלקו אמוראים בענין בית הדין שהיה הבעל מושיב כדי לבטל בפניהם את הגט: לדעת רב נחמן היה מושיב בית דין של שני אנשים, ואף על פי שסתם "בית דין" היינו של שלושה אנשים, מכל מקום מוצאים, שאף לשניים קוראים "בית דין", וכיון שאין כאן אלא הודעת דברים בלבד, די בבית דין של שניים. ורב ששת אמר, שצריך היה להושיב בית דין של שלושה, כדי שיהא לדבר קול, ותגיע הודעתו לאשתו; אבל אם ביטל בפני שניים לא היה כלום, כמבואר הטעם להלן. **התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהו עושין בן** – לבטל את הגט שלא בפני השליח או האשה, **מפני תקון העולם** – יש מפרשים בגמרא: מפני תקנת ממוזרים (כלומר שלא יהו ממוזרים בישאל – רש"י), ופירוש הדברים: לפי שעלולה היתה לצאת תקלה על ידי ביטול הגט במקום אחר, שאפשר שלא יודע לשליח ולאשה בדבר ביטול הגט, והיא תינשא בו, ונמצאו בניה ממוזרים. ויש מפרשים (שם): מפני תקנת עגונות – שמתוך שמטריחים את הבעל לילך או לשלוח שליח כדי לבטל את הגט בפני האשה או בפני שליחו להולכה, לא ישתדל בכך, ותתגרש אשתו ולא תהא עגונה. בגמרא מבואר, שהמפרשים טעמו של רבן גמליאל: מפני תקנת ממוזרים. סוברים הם שיכול היה הבעל לבטל את הגט בפני שניים, ומתוך כך חשש רבן גמליאל, שמא לא יודע לשליח ולאשה ענין ביטול הגט, והיא תינשא בו, ולפיכך התקין שלא יהו עושים בן; ואילו המפרשים מפני תיקון העולם – מפני תקנת עגונות. סוברים הם, שלא היה הבעל יכול לבטל אלא בפני שלושה דווקא, ולא היה כל חשש ממזרות, שהואיל וביטלו בפני בית דין של שלושה אנשים, יש לדבר קול (פירסום). ובדאי יודע לשליח ולאשה שביטל את הגט, אלא שרבן גמליאל התקין שלא יהו עושים בן מפני תקנת עגונות, כמו שכבר בארנו לעיל (גמרא גיטין לו, א). ויש מבארים ברישא, שהיה מבטלו בפני שלושה. ובטעם תקנת רבן גמליאל הם מפרשים: "שהשליח שאינו יודע בדבר מוליכו לה והיא נישאת בו", היינו מפני

תקנת ממזרים (רש"י); ברטנורא; עיין "תוספות יום טוב" שמקשה על הרב מברטנורא; ועיין "משנה למלך" על הרמב"ם ה"ל גירושין ו, יח – שמיששב פירושם של רש"י וברטנורא). **פראשונה היתה משנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה** – כלומר שהיה הבעל כותב בגט את שמו ושם אשתו ושמות עריהם כפי שהם קרויים במקום כתיבת הגט, אף על פי שנשתנו כאן שמותיהם, והיו קרויים במקום מגורם בשמות אחרים; **והתקין רבן גמליאל הזקן שיהא פותב: איש פלוני וכל שם שיש לו, אשה פלונית וכל שום שיש לה** – כלומר שהתקין לכתוב לשון זה בגט: איש פלוני (היינו שמו המובהק והידוע במקום כתיבת הגט) וכל שם שיש לו; אשה פלונית (כמבואר ב"איש פלוני") וכל שם שיש לה; והוא הדין בשם עירו ובשם עירה (תוספות בשם בעל הלכות גדולות; המאירי; הר"ן). ויש מפרשים תקנת רבן גמליאל, שנוסף על שמותיהם הידועים במקום כתיבת הגט צריך לכתוב במפורש את כל השמות האחרים שיש להם, כגון פלוני הנקרא כך וכך (דבנו תם). ויש מבארים, שאם היו לו שני שמות, וקראו לו במקום נתינת הגט בשם האחר, הריהו צריך לכתוב – לפי תקנת רבן גמליאל – שני השמות במפורש ולהוסיף עוד "וכל שם שיש לו". היינו: "פלוני הנקרא פלוני וכל שם אחר שיש לו" (הראב"ד); **מפני תקון העולם** – שלא יבואו להוציא לעז, שלא נתגרשה מבעלה הראשון, לפי שאין זה שמו ושמה, או שאין זה שם עירו ושם עירה, כפי שכתוב בגט, ובניה מבעלה השני ממזרים. בגמרא מבואר, שתקנה זו אינה אלא כשהוחזקו בשמותיהם האחרים, אבל אם לא הוחזקו בשמות האחרים, אין צורך לכתוב בגט "וכל שם שיש לו", ואפילו נודע לאחר זמן שיש להם שמות אחרים, אין הגט נפסל בכך. ברם, אם שינה שמו או שמה בגט, אף על פי שהוסיף "וכל שם שיש לי", הגט פסול.

ב אור משנה ג

אגב המשנה הקודמת, שנישנו בה שתי תקנות שהתקין רבן גמליאל הזקן מפני תיקון העולם, מובאות בפרקנו ובפרק הבא תקנות נוספות שהותקנו מפני תיקון העולם או מפני דרכי שלום.

אין אלמנה נפרעת – כתובתה, **מנכסי יתומים** – מהנכסים שנפלו ליתומים בירושה מבעלה, **אלא בשבועה** – שעדיין לא קיבלה כלום על חשבון הכתובה, כמו שכבר שנינו (כתובות ט, זח). **נמנעו** – בית דין, **מלהשביעה** – שהואיל והיא טורחת ביתומים היתה מורה היתור לעצמה להיטעם שלא קיבלה מכתובתה כלום, אף על פי שנטלה מקצת כתובתה, משום שסבורה היתה, שבשכר טירחתה נטלה מה שנטלה ולא לשם פירעון הכתובה; לפיכך נמנעו מלהשביעה, ולא היתה יכולה לגבות כתובתה מן היתומים. **התקין רבן גמליאל**

ליתומים כל מה שירצו, ונוכה בתבתה. העדים חותמין על הגט, מפני תקון העולם. הלל התקין פרוזבול, מפני תקון העולם.

ד עבד שנשבעה ופדאיהו, אם לשום עבד – ישמעבד, אם לשום בן חרין – לא ישמעבד. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך – ישמעבד. עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושחררו – שורת הדין אין העבד חיב כלום, אלא מפני תקון העולם פופין את רבו ועושה אותו בן חרין, וכותב שטר על דמיו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו כותב אלא משחרר.

פירוש ברטנורא

קודם שהדירוח היתומים על כתובתה, ואם ידירוה אחר שנשאת, שמא יפר לה בעלה, כיצד יעשו, משבעין אותה חוץ לב"ד שבועה דרבנן שאין ענשה מרובה, ונטולת כתובתה אחר שנשאת. וכשבאת לנכות כתובתה קודם שהנשא לאחר, הרשות ביד היתומים, רצו משבעין אותה חוץ לב"ד, או מדירים אותה בב"ד: העדים חותמים על הגט מפני תקון העולם. אתרווייהו קאי, גבי אלמנה שתהא נודרת ליורשים כל מה שירצו, מפני תקון העולם, שהיו הנשים נישאות לבעליהן ולא תדאגנה להפסיד כתובתן. וגבי עדים חותמים על הגט מפני תקון העולם, דהואיל ועדי מסירה כרתו, שהעדים שנמסר הגט בפניהם לאשה הם עיקר הגירושין, לא היה צריך שיתחמו עדים כגט, אלא מפני תקון העולם, דחיישינן שמא ימות אחד מן העדים שנמסר הגט בפניהם, ונמצא הגט שבידה בלא עדים כחספא בעלמא: הלל התקין פרוזבול. שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה (דברים ט"ו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, עמד והתקין פרוזבול, וזה גופו של פרוזבול, מוסר אני לכם פלוני ופלוני דיינים. שכל חוב שיש לי אצל פלוני, שאנבנו כל זמן שארצה:

ד עבד שנשבעה ופדאיהו. ישראלים אחרים לאחר שנתיאש רבו ממנו: אם לשום עבד ישמעבד. לרבו שני: לשום בן חורין לא ישמעבד. לא לרבו ראשון, ולא לרבו שני. לרבו שני לא, דהא לשום בן חורין פרקיה. לרבו ראשון לא, דלמא ממנעי ולא פרקי: רבן שמעון בן גמליאל אומר בין כך ובין כך ישמעבד. לרבו ראשון. שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו: אפותיקי, פה תהא קאי. מזה תגבה חובך ולא ממקום אחר: ושחררו. רבו ראשון: שורת הדין אין העבד חיב כלום. לרבו שני. שהשחררו ששחררו רבו ראשון מפקיעו מידי שעבוד: אלא מפני תקון העולם. שמא ימצאו רבו שני בשוק ויאמר לו עבדי אתה ויוציא לען על בניו: כופין את רבו. שני, ועושהו בן חורין. וכותב לו העבד שטר על דמיו,

משניות מבוארות – קהתי

בית דין ממונה לפקח שלא יקבל אחד מן העם נזק וירד מנכסיו (הערוד). ובגמרא פירשו מלה זו: פרוט בולי ובושי – תקנה לעשירים ולעניים: תקנה לעשירים – שלא יהא ממונם נפקע, ותקנה לעניים – שיהו מוצאים ללוות (גמרא ורש"י גיטין לו, ב; ד, א).

~ יום חמישי ~

באור משנה ד

עבד – כנעני של ישראל, **שנשבעה** – על ידי גייסות, **ופדאיהו** – אחרים, לאחר שנתיאש רבו ממנו, **אם לשום עבד** – אם פדאיהו האחרים לשם עבד, שימשיך בעבודתו, **ישמעבד** – למי שפדאו, ואינו חוזר לרבו הקודם, שהרי נתיאש ממנו, כמו שבארנו לעיל. **אם לשום בן חרין** – אם פדאיהו לשם בן חורין, **לא ישמעבד** שהרי כלל, לא לרבו הקודם, שהרי נתיאש ממנו, ולא למי שפדאו, שהרי פדאו לשם בן חורין. **רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישמעבד** – לרבו הקודם, שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו (גמרא). אלא שאם פדאו לשם עבד, רבו הקודם נתן לו דמיו, אבל כשפדאו לשם בן חורין, הרי הפקיר דמיו (הר"ן על פי התוספות; רמב"ם הל' עבדים ח, טו; כסף משנה). ויש מפרשים: בין כך ובין כך ישמעבד – שאם פדאיהו לשם עבד, ישמעבד למי שפדאו, כדברי תנא קמא; ואם פדאיהו לשם בן חורין, ישמעבד לרבו הקודם, מהטעם שהוכרנו למעלה, שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות, על סמך שיהא אחד פודהו לשם חרות (הרא"ש; המאירי). **עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים** – שאמר למלוה: לא יהא לך פירעון החוב אלא מעבד זה; אפותיקי – מלה יוונית, ופירושה: משכון, שיעבוד נכסים, ובגמרא פירשו: פה תהא קאי (פה תהא עומד), כלומר מזה תגבה חובך ולא ממקום אחר. **ושחררו** – רבו הראשון, **שורת הדין** – לפי הדין, **אין העבד חיב כלום** – למלוה, שהשחררו ששחררו הפקיעו מידי שעבוד, **אלא מפני תקון העולם** – שמא ימצאו המלוה בשוק ויאמר לו: עבדי אתה, שנעשית לי אפותיקי בחובי, **כופין את רבו** – השני, היינו

הזקן, שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו – כלומר שבמקום שבועה תהא נודרת על דבר שירצו בו היתומים, כגון שתאמר: "קונם עלי פרי פלוני אם קיבלתי מכתובתי כלום", **וגובה בתבתה** – שאימת נדרים עליהן יותר מן השבועות (ירושלמי). ויש מבארים הטעם, שכל שאסרה עליה מין מאכל, והיא נזקקת לו תמיד, הרי כל שעה שאוכלת הרי היא זוכרת, שאותו מאכל אסור לה (המאירי). **העדים חותמין על הגט** – משנתנו היא לדעת רבי אלעזר, שעדי מסירה הם הכורתיים, כלומר העדים שבפניהם נמסר הגט לאשה הם עיקר הגירושין, ואין העדים חותמים על הגט. אלא **מפני תקון העולם** – שחוששים שמא ימותו עדי מסירה או ילכו למדינת הים, ויבא הבעל ויערער על הגט שהוא מזויף, הלכך התקינו שיתחמו עדים על הגט, שאם יערער הבעל עליו יתקיים בחותמיו. ויש מפרשים משנתנו (בגמרא) אף לדעת רבי מאיר, שעדי חתימה הם הכורתיים, אלא שכוונת המשנה היא שבראשונה לא היו העדים מפרשים שמותיהם בגיטין, וקשה היה לדעת מתוך החתימות מה שגותיהם של העדים, ולפיכך התקינו שיהיו העדים החותמים על הגט מפרשים שמותיהם בו מפני תקון העולם, כדי שבשעת הצורך יקיים את חתימותיהם אפשר יהא לחזר אחרי מכיריהם שיעידו על כתב ידם. יש מפרשים, שאף תקנה זו מתקנות רבן גמליאל הזקן היא, והפיסקא "מפני תקון העולם" מוסבה אף על התקנה של האלמנה: "שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו מפני תקון העולם", שתהינה נשים נישאות לבעלים ולא תדאגנה להפסד כתובתן (רש"י). אבל בעלי התוספות כותבים, שמשמע מהגמרא, שתקנת חתימת העדים בגט נתקנה לפני רבן גמליאל הזקן (גיטין לו, א; תוספות, דיבור המתחיל "הוהניטי"). **הלל התקין פרוזבול, מפני תקון העולם** – כשראה הלל הזקן שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, מחשש שמא לא יפרע הלווה את החוב עד שנת השמיטה ונמצאת שמיטה משמטת את חובו, והיו עוברים על מה שכתוב בתורה (דברים טו, ט): "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו", עמד והתקין פרוזבול, והוא שטר שכתוב בו, שהמלוה מסר לבית דין לפני השמיטה את חובותיו, כדי שלא תשמט אותם שנת השמיטה (כמבואר במסכת שביעית ג, יג-ד). פרוזבול – לשון יווני, והוא קיצור מהמלה "פרוסבוליבטי", שפירושה:

ה מי שחציו עבד וחציו בן חרין – עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד; דברי בית הלל. אמרו להם בית שמאי: תקנתם את רבו, ואת עצמו לא תקנתם; לשא שפחה אי אפשר, שפכר חציו בן חרין; בת חרין אי אפשר, שפכר חציו עבד; ופטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר (ישעיה מו, יח): "לא־תהו בראה, לשבת יצרה"; אלא מפני תקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חרין, וכותב שטר על חצי דמיו. וחרו בית הלל להורות פדברי בית שמאי.

ו המוכר עבדו לגוי או לחוצה לארץ – יצא בן חרין. אין פודין את השבויים יותר על פדי דמיהן, מפני תקון העולם. ואין מבריחין את השבויין, מפני תקון העולם. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מפני תקנת השבויין. ואין לוקחים ספרים תפלין ומזוזות מן הגוים יותר על פדי דמיהן, מפני תקון העולם.

פירוש ברטנורא

כלומר כפי מה שהוא שוה לימכר בשוק, לא כפי החוב אם היה החוב יתר על דמיו: רשבי"ג אמר אין העבד כותב. שטר חוב, שהוא אינו חייב כלום. אלא רבו ראשון שהיוק שעבדו של זה, הוא שצריך לשלם לו דמיו, שהמוק שעבדו של חברו חייב. והלכה כרשב"ג:

ה מי שחציו עבד וחציו בן חרין. כגון עבד של ב' שותפים ושחררו אחד מהם. א"נ שקבל רבו ממנו חצי דמיו ושחרר חציו באותם הדמים: תקנתם את רבו. שאינו חסר כלום: לישא שפחה אינו יכול. מפני צד חירות שבו: בת חרין אינו יכול. מפני צד עבדות שבו: כופין את רבו ועושהו בן חרין. וה"ה אם היה עבד של מאה שותפין ואחד מהם שחררו, שכופין את כלם לשחררו:

ו יצא בן חרין. אם ברח מן הנכרי, או שקנסו אותו ב"ד לפדותו מן הנכרים, כדאמרין כופין אותו לפדותו ואחר שפדאו לא ישתעבד בו. וקנס חכמים הוא, לפי שהפקעו מן המצות. וכן לחול יצא לחרות לפי שהוציאו מא"י: מפני תקון העולם. שלא ימסרו הנכרים עצמן להרכות להביא שבויין כשרואין שמוכרין אותם ביותר מכדי דמיהם: ואין מבריחין את השבויין מפני תקון העולם. שמה יקצפו על השבויין העתידים לבא ליום ויתנום בשלשלות

משניות מבוארות – קהתי

חצי דמיו – על מחצית דמי שויו. כפי מה שהוא שווה לימכר בשוק. וחרו בית הלל להורות פדברי בית שמאי – שקיבלו בית הלל את דבריהם של בית שמאי. והוא הדין אם היה עבד של מאה שותפים, ואחד מהם שחררו, שכופים את כולם לשחררו.

~ יום ששי ~

באור משנה ו

משנתנו ממיכה בדברים שונים שהתקינו חכמים מפני תיקון העולם אלא שברישא מוסיפה היא ללמדנו בניין עבד כנעני.

המוכר עבדו לגוי או לחוצה לארץ, יצא בן חרין – כלומר אם מכרו לגוי, קונסים אותו לפדותו (עד עשרה בדמיו). לפי ההפקיעו מן המצוות, שהרי עבד כנעני חייב במצוות כאשה, ולאחר שפדאו, הרי הוא יוצא לחרות. וכן אם ברח העבד מהגוי, אינו חוזר לרבו. ברם, בגמרא מבואר, שצריך שטר שחרור מרבו הראשון; ואם כתב עליו אונו, היינו שכתב לו: "לכשתברח ממנו אין לי עסק בך", זהו שחרורו. וכן המוכר את עבדו לחוץ לארץ. אפילו לישראל, יוצא העבד לחרות, לפי שהוציאו מארץ ישראל. בגמרא מבואר, שצריך שטר שחרור מרבו השני, וכופים אותו לכתוב לו את השטר, שלא קנסו בזה את המוכר אלא את הלוקח, ש"לא עכברא גב אלא חזרא גב" (לא העכבר הוא הגנב אלא החור שהוא יוצא ונכנס בו). אין פודין את השבויים יותר על פדי דמיהן, מפני תקון העולם – שאם יראו הגויים שפודים את השבויים ביתר מדמיהם, ירבו לשבות שבויים. ואין מבריחין את השבויין – אין עושים תחבולות, כדי שהשבויים יברחו מידי שוביהם, מפני תקון העולם – שמה מתוך כך נהגו באכזריות עם השבויים העתידים לבוא לידם. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מפני תקנת השבויין – רבן שמעון בן גמליאל אינו חושש לתקנת שבויים אחרים שיבואו לידם לאחר מכן, אלא לתקנת השבויים הנמצאים עכשיו בידיהם, שאם אחד יברח, נהגו בחומרה עם שאר השבויים. ומכאן, שאם אין בידם אלא שבי אחד, מבריחים אותו, ואין מקפידים בדבר. ואין לוקחים ספרים תפלין ומזוזות מן הגוים יותר על פדי דמיהן מפני תקון העולם – שלא יהו הגויים רגילים לגנוב ולגזול ספרים, תפלין ומזוזות מן היהודים.

את המלוה, ועושה אותו בן חרין – כלומר שישחרר אותו מן הזכות שיש לו עליו, וכותב – העבד למלוה, שטר על דמיו – אם החוב יותר מדמיו, הריהו כותב לו בכדי דמיו, כלומר כפי מה שהוא שווה לימכר בשוק, ואם דמיו יתרים על החוב, כותב לו בכדי דמי החוב. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו כותב אלא משחרר – אין העבד כותב שטר על דמיו, אלא המשחרר, היינו רבו הראשון, כותב למלוה שטר חוב על דמיו, שעל ידי שחרור העבד הרי הזיק שיעבדו של המלוה, והמוזיק שיעבדו של חברו חייב.

בארנו את הרישא של משנתנו לדעת רבא בגמרא, שפדאוהו אחרים לאחר שנתייאש רבו ממנו. וכן מבארים כל מפרשי המשנה. אבל דעת אביי בגמרא היא, שמדובר במשנתנו לפני שנתייאש רבו ממנו, ופירוש המשנה הוא: אם לשם עבד. ישתעבד – לרבו הראשון, אם לשם בן חרין. לא ישתעבד – כלל, לא לרבו השני, שהרי פדאו לשם בן חרין, ואף לא לרבו הראשון, שחוששים שמה יימנעו ולא יפדוהו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישתעבד – לרבו הראשון, שסובר רבן שמעון בן גמליאל: כשם שמצוה לפדות את בני חרין כך מצוה לפדות את העבדים, ואין לחשוש שמה יימנעו הבריות מלפדותו.

באור משנה ה

מי שחציו עבד וחציו בן חרין – כגון עבד כנעני של שני שותפים ושחררו אחד מהם, או שהיה עבדו של אחד, וקיבל רבו מחצית דמיו, ושחרר חציו באותם הדמים, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד; דברי בית הלל – שעל ידי כך נמצא העבד חציו ברשות רבו וחציו ברשות עצמו. אמרו להם בית שמאי – לבית הלל: תקנתם את רבו – שלא יפסיד, ואת עצמו לא תקנתם – אבל את העבד עצמו לא תקנתם; שהרי לשא שפחה – כנענית, אי אפשר – אינו יכול, שפכר חציו בן חרין – וכן חרין אינו יכול, שפכר חציו עבד – שעדיין חציו עבד, ואסור הוא בבת חרין; ופטל – מלישא אשה? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר: "לא־תהו בראה, לשבת יצרה" – לא ברא ה' את הארץ לתהו, להיות תהו מאין יושב, אלא לשבת יצרה, שיפרו וירבו בה, ויהיה בה יושב של בני אדם, אלא מפני תקון העולם – שלא ייבטל העבד מפריה ורביה, כופין את רבו ועושה אותו בן חרין – גמור, וכותב – העבד לרבו, שטר על

ז המוציא את אשתו משום שם רע – לא יחזיר; משום נדר – לא יחזיר. רבי יהודה אומר: כל נדר שידעו בו רבים – לא יחזיר; ושלא ידעו בו רבים – יחזיר. רבי מאיר אומר: כל נדר שצריך חקירת חכם – לא יחזיר; ושאינו צריך חקירת חכם – יחזיר. אמר רבי אלעזר: לא אסרו זה אלא מפני זה. אמר רבי יוסי בר יהודה: מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו: קונם אם איני מגרשיך, וגרשה, והתירו לו חכמים שיחזירנה, מפני תקון העולם.

פירוש ברטנורא

וישמו בסדר הגלם: רבן שמעון בן גמליאל אומר מפני תקנת השבויין. דלא חייה רשב"ג על העתידים לבא כשביה, אלא על אותם שהם שבויים עתה עמו. שאם אין שבוי אלא הוא יחיד, מברחין אותו, ואין לחוש כאן מפני תקנת שבויים אחרים כשאין שבויים אחרים עמו. והלכה כרשב"ג: ז משום שם רע. שיצא עליה לעו נזות: משום נדר. שנדרה והוא אומר אי אפשר באשה נדרנית: לא יחזיר. ואפילו נמצאו הדברים שקר, או הנדר התירו חכם. שמה תלך ותנשא לאחר וימצא הלעו של נזות שקר, והנדר יתירו חכם והיא לא תהיה פרוצה בנדרים, ויאמר אלו הייתי יודע שכן אפילו היו נזותם לי מאה מנה לא הייתי מגרשה, ונמצא גט בטל ובניה ממזרים. לפיכך אומרים לו הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר עולמית, ומתוך הדברים הללו הוא נומר ומגרש גירושין גמורים ולא מצינו לקלקלה: ר' יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר. רבי יהודה סבר דמעמא דאמור רבנן המוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר, כיו שלא תהינה בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים. ומש"ה קאמר הנדר שידעו בו רבים, עשרה מישראל או יותר איכא פריצותא טפ, וקנסות ולא יחזיר. ושלא ידעו בו רבים ליכא פריצותא כולי האי ולא קנסות: לא יחזיר. דר"מ סבר, מעמא משום לקלולא. הלכך נדר שאינו יכול להפר אבל חכם יכול להתיר, יכול הוא לקלקל את הנזת לאחר שתנשא לאחר ויאמר אלו הייתי יודע שחכם יכול להתיר לא הייתי מגרשה: ושאינו צריך חקירת חכם. אלא הוא יכול להפר לא הוצרכו חכמים לאסור עליו מלהחזירה, לפי שאינו יכול לקלקלה ולומר אילו הייתי יודע כו', שהרי נדר פתוח הוא והיה לו להפר ולא הפר: לא אסרו זה. שצריך חקירת חכם, להחזיר: אלא מפני זה. שאינו צריך. דבצריך לא היה לנו לחוש לקלקולא לפי שאינו יכול לומר אילו הייתי יודע שחכם יכול להתיר לא הייתי מגרש, דאנן סהדי שאע"כ היה מגרש, שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו כב"ד בפני חכם ללך לבית דינו ולשאלו על נדרה. אלא מפני נדר שאינו צריך חכם ובעל יכול להפר, אסרו את כולן, שלא יאמר אילו הייתי יודע שהייתי יכול להפר לא הייתי מגרשה: א"ר יוסי בר' יהודה כו'. בגמרא מפרש דחסורי מחסרה והכי קתני, כמה דברים אמורים כשנדרה היא, אבל נדר הוא שגורשנה וגרשה, יחזיר ולא חיישין לקלולא: ואמר ר' יוסי ברבי יהודה מעשה נמי בצידן באחד שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשיך, כלומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם איני מגרשיך, וגרשה, והתירו לו חכמים שיחזירנה: מפני תקון העולם. כלומר שלא אמרו חכמים המגרש את אשתו משום נדר לא יחזירנה אלא מפני תקון העולם דחיישין לקלולא, והא לא שייך אלא משום נדר דידה, אבל כשנדר הוא שאין כאן משום תקון העולם, התירו להחזיר. והלכה כר"י:

משניות מבוארות – קהתי

יכול להפירו אלא צריך היתר חכם, יכול הבעל לקלקל את הגט ולומר, שסבור היה שאין היתר לנדרה, ואילו היה יודע שחכם יכול להתירו, לא היה מגרשה, ולכן תיקנו שלא יחזירנה, ושאינו צריך חקירת חכם – אלא הבעל יכול להפר אותו, יחזיר – מותר להחזירה, לפי שאין לחשוש בזה לקלקולה, שהרי בידו היה להפר את הנדר ולא היה צריך לגרשה משום נדרה, ואם גירשה, הרי גירושין גמורים היו. אמר רבי אלעזר: לא אסרו זה אלא מפני זה – רבי אלעזר חולק על רבי מאיר וסובר, שאם נדרה נדר שצריך חקירת חכם אין לחשוש לקלקולה, לפי שאינו יכול לומר: "אילו הייתי יודע שחכם יכול להתיר את הנדר לא הייתי מגרשה", שאף אילו היה יודע היה מגרשה, מפני שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, ונזח לו לגרשה מלהולכה לבית דין (והמאירי), אלא שגזרו חכמים בנדר שצריך חקירת חכם משום נדר שאין צריך חקירת חכם, שכן דווקא בנדר שאינו צריך היתר חכם, והבעל יכול להפירו, יש חשש לקלקולה, שיכול הבעל לומר: אילו הייתי יודע שהיה בידי להפר את הנדר לא הייתי מגרשה, ולפיכך אסור להחזירה; וזהו שאמר רבי אלעזר: לא אסרו זה אלא מפני זה – לא אסרו עליו להחזירה כשגירשה מחמת נדר שצריך חקירת חכם אלא מפני נדר שאינו צריך חקירת חכם, שהואיל ובנדר שאינו צריך היתר חכם אסור להחזירה מפני שחוששים לקלקולה, כמו שבארנו לעיל, לפיכך גזרו בכל נדר שלא יחזיר. אמר רבי יוסי בר' יהודה – בגמרא מבואר, שמשתנתו כאן חסרה היא ("חסורי מחסרה"). וכך היא שנויה: כמה דברים אמורים שלא יחזיר? כשנדרה היא (האשה), אבל נדר הוא (אם נדר הבעל שיגרשנה, וגירשה), יחזיר. שאין לחשוש בזה לקלקולה, ואמר רבי יוסי בר' יהודה: מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו: קונם אם איני מגרשיך – יאסרו עלי כל פירות שבעולם כקרובן אם איני מגרש אותך, וגרשה – משום נדרו, והתירו לו חכמים שיחזירנה – שלא אמרו חכמים: "המוציא את אשתו משום נדר לא יחזיר". אלא מפני תקון העולם – שאנו חוששים לקלקולה, אבל כשנדר הבעל אין כאן משום תקון העולם, הלכך התירו לו להחזירה (גמרא).

באור משנה ז

המוציא את אשתו משום שם רע – מי שגירש את אשתו משום שיצא עליה שם רע שזינתה, לא יחזיר – אסור לו להחזירה; ומבארים הטעם בגמרא: "משום קלולא". שמה תלך ותנשא לאחר, ויימצא שהשם-רע שיצא עליה, היה בדוי, ויבוא המגרש ויאמר: אילו הייתי יודע שהשם-רע שקר אפילו היו נזותם לי מאה מנה לא הייתי מגרשה, ונמצא (לפי דבריו) הגט בטל ובניה ממזרים; לפיכך תיקנו חכמים, שהמגרש אשתו משום שם-רע לא יחזירנה לעולם, אפילו נמצא השם-רע שקר, כלומר שמוזהרים אותו על כך בשעה שהוא בא לגרשה (ברייטא בגמרא), וכיון שאינו חש לדברים הללו, הרי שהוא גומר ומגרשה גירושין גמורים, ושבו חש בידו לקלקלה על בעלה השני: משום נדר – וכן מי שגירש את אשתו משום שנדרה נדר, ואמר: אין רצוני באשה נדרנית (רש"י), לא יחזיר – אסור לו להחזירה, מהטעם שלמעלה, משום שחוששים לקלקולה, שמה יבוא לאחר שתינשא לאחר ויאמר: אילו ידעתי שאפשר להתיר את נדרה לא הייתי מגרשה, ונמצא הגט בטל ובניה ממזרים, לפיכך תיקנו אף במוציא את אשתו משום נדר שלא יחזירנה לעולם, ומתוך כך הוא מגרשה גירושין גמורים, ולא יוכל עוד לקלקלה. רבי יהודה אומר: כל נדר שידעו בו רבים, לא יחזיר – רבי יהודה סובר, שמה שאמרו חכמים: "המוציא את אשתו משום שם רע או משום נדר לא יחזיר", הטעם אינו משום שחוששים לקלקולה, אלא משום קנס, כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים (גמרא); הלכך אם נדרה נדר שידעו בו רבים, הואיל ונדר חמור הוא, שכן נדר שהודר ברבים אין לו התרה, קנסוה חכמים שלא יחזירנה, מפני שיש בזה פריצות: ושלא ידעו בו רבים – אבל אם נדרה נדר שלא ידעו בו רבים, יחזיר – מותר לו להחזירה, שהואיל ויש לנדר זה הפרה, אין כאן פריצות כל כך, ולא קנסוה. רבי מאיר אומר: כל נדר שצריך חקירת חכם, לא יחזיר – רבי מאיר סובר, שהטעם הוא משום שחוששים לקלקולה, כמו שבארנו בדברי תנא קמא, הלכך בנדר שאין הבעל

ח המוציא את אשתו משום אילונית – רבי יהודה אומר: לא יחזור. וְחַכְמִים אומרים: יחזור. נשאת לאַחַר וְהָיוּ לָהּ בָּנִים הַיָּמָנָה, וְהִיא תֹּבַעַת כְּתֻבָּתָהּ – אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אומרים לָהּ: שְׁתִּיקוּתֶיךָ יָפָה לִיךָ מִדְּבֹרֶיךָ.
ט המוכר את עצמו וְאֵת בְּנָיו לְגוֹי – אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַבָּנִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיהֶן. הַמוֹכֵר אֶת שְׂדֵהוֹ לְגוֹי וְחָזַר וְלָקְחָהּ מִמֶּנּוּ יִשְׂרָאֵל – הַלּוֹקֵחַ מִבְּיַד בְּפוּרִים, מִפְּנֵי תַקּוּן הָעוֹלָם.

פירוש ברטנורא

ח רבי יהודה אומר לא יחזור. שמה שנשא ותלד ויאמר אילו הייתי יודע שכן, אפילו היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשך: והביא יחזור. שלא היישנין לקלוקלא. ובגמרא מפרש מאן חכמים, ר"מ, דאמר בעינן תנאי כפול. והכי במאי עסקינן דלא כפליה לתנאיה, שלא אמר לה הוי יודעת שמשום אילונית אני מוציאך, ואם אין את אילונית לא יהא גמ, והשתא הוי גמ אפילו אינה אילונית: והיא תובעת כתובתה. שהאילונית אין לה כתובה. ועכשיו שנמצא שאינה אילונית, תובעת כתובתה: שתיקותך יפה לך מדיבורך. שיאמר אילו ידעתי שסופי ליתן לך כתובה לא גרשתוך, נמצא גמ בטל ובניה ממזרים:

ט אין פודין אותו. והוא שרגיל בכך. כגון שמכר ושנה ושלש: לוקח ומביא ביכורים. בכל שנה צריך לוקח מהנכרי ביכורי פירותיה בדמים, ומביאן לירושלים: מפני תקון העולם. שלא יהא רגיל למכור קרקע בארץ ישראל לנכרים. ואם מכר יטרח לחזור ולפרות:

משניות מבוארות – קהתי

לה כתובה, כלומר שאם לא הכיר בה בשעת הנישואין שהיא איילונית, הרי היא יוצאת בלא כתובה, ומאחר ששנינו כאן שהוציאה משום איילונית, הרי שמדובר כאן בכגון שלא הכיר בה, ולכן כשגירשה לא קיבלה כתובתה, ועכשיו משנתברר שאינה איילונית, באה היא לתבוע את הכתובה, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אומרים לָהּ: שְׁתִּיקוּתֶיךָ יָפָה לִיךָ מִדְּבֹרֶיךָ – שתיקתך יפה לך מדיבורך, כלומר מוטב שתשתקי ולא תתבעי את הכתובה, שאם את תובעת כתובתך, יאמר הבעל: אילו ידעתי שאצטרך ליתן לך כתובה לא הייתי מגרשך, ונמצאת מקלקלת עצמך בתיבתך.

באור משנה ט

המוכר את עצמו וְאֵת בְּנָיו לְגוֹי – ישראל שמכר את עצמו ואת בניו לגוי, להיות לו לעבדים, אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ – כדי שלא יוסיף למכור את עצמו ואת בניו על סמך שיפדו אותם. בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו במי שמכר עצמו בפעם השלישית, שאילו בפעם הראשונה ואף בשנייה מצוה לפדותו, אבל זה שמכר עצמו כבר בפעם השלישית, אין פודים אותו. אָבָל פּוֹדִין אֶת הַבָּנִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיהֶן – שלא ייטמעו בין הגויים. ודווקא לאחר מיתת האב פודים את בניו, אבל בחייו חוששים שמה יחזור וימכרם. הַמוֹכֵר אֶת שְׂדֵהוֹ לְגוֹי וְחָזַר וְלָקְחָהּ מִמֶּנּוּ יִשְׂרָאֵל – אם ישראל מכר את שדהו בארץ ישראל לגוי, וישראל חזר וקנה את השדה מביד הגוי, הַלּוֹקֵחַ מִבְּיַד בְּפוּרִים – אף על פי שגדלו הפירות ונתבשרו בירושלם הגוי, צריך הלוקח להביא מהם ביכורים, מִפְּנֵי תַקּוּן הָעוֹלָם – בגמרא מבואר, שהיו שתי תקנות, שכן הלוקח חייב להביא ביכורים מדין תורה, לפי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע קרקעה מקדושתה שלא תתחייב במעשרות, אלא שראו חכמים, שרבים מוכרים שדותיהם לגויים מתוך שידועים הם שהקרקע נשאת בקדושתה, ואין להם עונש בדבר, הלכך תיקנו חכמים בראשונה, שהלוקח מן הגוי לא יביא ביכורים, כדי שידעו, שהקרקע יורדת מקדושתה, ויימנעו ממכירת השדות לגויים; אבל חזרו וראו חכמים, שיש שנאלצים למכור שדותיהם, ותקנתם גורמת שישתקעו השדות בידי הגויים, שהואיל וסבורים שפקעה קדושתן אין מקפידים לפדותן, לפיכך חזרו חכמים והעמידו תקנתם על דין תורה, שהלוקח מן הגוי חייב להביא ביכורים, כדי שלא תשתקע קרקעה של ארץ ישראל בידי הגויים, שהואיל והם יודעים שהקרקע בקדושתה עומדת ישתדלו לפדותה. ויש גורסים במשנתנו: המוכר שדהו לגויים. לוקח ומביא ביכורים – כלומר בכל שנה צריך הוא לקנות מאת הגוי את ביכורי פירותיה של השדה, כדי להעלותם לירושלים, מפני תיקון העולם – שלא יהא רגיל למכור קרקע בארץ ישראל לגויים; ואם מכר, יטרח לחזור ולפרות (רש"י; ברטנורא).

~ שבת קודש ~

באור משנה ח

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהמוציא את אשתו משום שם רע או משום נדר, לא יחזור, דנה משנתנו במגרש את אשתו משום איילונית. וכבר בארנו במקומות אחרים, שאילונית היא אשה שאינה מסוגלת ללדת והיא מכונה כך מלשון "איל" (זכר), לפי שאין לה סימני אשה.

המוציא את אשתו משום אילונית – שגירשה משום שהיא איילונית, כמו שבארנו לעיל, רַבִּי יְהוּדָה אומר: לֹא יִחְזֹר – אסור לו להחזירה לאחר שגירשה, לפי שחוששים שמה תינשא לאחר ותלד, ויבוא המגרש ויאמר: אילו ידעתי שהיא מסוגלת ללדת, לא הייתי מגרשה, והרי שלא נתן לה את הגט אלא על דעת כן שהיא איילונית, וכיון שנתברר שטעה, נמצא הגט בטל ובניה ממזרים; הלכך תיקנו חכמים, שהמוציא את אשתו משום איילונית לא יחזירנה לעולם, ומתוך כך הוא מגרשה גירושין גמורים. ואמנם במשנה הקודמת, בענין המוציא את אשתו משום נדר, אין רבי יהודה חושש לקלוקל הגט, שכן בנדר שצריך חקירת חכם סובר רבי יהודה כרבי אלעזר, שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, ולכן אין המגרש יכול לומר: אילו הייתי יודע שיש היתר לנדרה לא הייתי מגרשה; ובנדר שאינו צריך חקירת חכם סובר הוא כרבי מאיר, שסתם בני אדם יודעים הם, שהבעל יכול להפר את נדרי אשתו, ולפיכך אין בזה חשש לקלוקל (גמרא). אבל באילונית חושש רבי יהודה לקלוקל הגט, כמו שבארנו לעיל, ולפיכך הוא אומר שלא יחזירנה. וְחַכְמִים אומרים: יִחְזֹר – בגמרא מבואר, שחכמים היינו רבי מאיר, הסובר: "כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי" (משנה קידושין ג, ד), כלומר תנאי רבני לגיב אלם אלא כן היה זה תנאי כפול, כאותו תנאי שהתנה משה רבנו לגיב בני גד ובני ראובן, שנאמר (במדבר לב, כט-ל): "אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן... ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזתה. ואם לא יעברו חלוצים אתכם, ונאחזו בתוככם בארץ כנען"; וכאן במשנתנו מדובר, שלא אמר הבעל תנאי כפול בשעה שגירש את אשתו, היינו שאמר לה שהוא מגרשה משום שהיא איילונית, ולא הוסיף לומר, שאילו לא היתה איילונית לא היה מגרשה (רמב"ם; המאירי; ועיין ברטנורא ו'תוספות יום טוב'). הלכך גירושין גמורים הם, ואפילו נתברר שאינה איילונית, אין חשש לקלוקל הגט. ברם, במשנה הקודמת מדובר בכגון שאמר הבעל תנאי כפול בשעת הגירושין, הלכך סובר שם רבי מאיר שחוששים לקלוקל הגט (הרא"ש; תוספות יום טוב'). נשאת לאַחַר – אם זו שנתגרשה משום איילונית נישאה לאחר, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים הַיָּמָנָה – והרי נתברר שאינה איילונית, וְהִיא תֹּבַעַת כְּתֻבָּתָהּ – מבעלה הראשון, שכן בשעה שנתגרשה לא היתה זכאית לקבל כתובתה, כמו ששנינו (כתובות יא, ו): "האיילונית אין

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

שמובלע ממוצע. צחור דוש"ו בלעז: גיחור לבן יותר מדאי ולאחכם יותר מדאי שלא יהא תימה בעיני הבריות וישלוט בו עין הרע: בזה. ולא על אחר מכאן שחטא לעלי ורצה להענישו ולהתפלל שיתן לה בן אחר: מקבלה כו'. מקבלת דם ואילך.

דף לא עמוד ב. עוד נאמר בתפילת חנה (שם), 'וְנִתְּתָה לְאִמְתְּךָ זֶרַע אֲנָשִׁים'. שואלת הגמרא: מאי - מה הכוונה בלשון הפסוק 'זֶרַע אֲנָשִׁים'. משיבה הגמרא: אָמַר רַב, בֵּן שִׁיחָא נִכְרָא בְּגוּבְרִין - איש שנחשב ונמנה בין אנשים. וְשְׂמוּאֵל אָמַר, זֶרַע [בן] שְׁיחָא מוֹשֵׁחַ שְׁנֵי אֲנָשִׁים לְמַלּוּכָה, וּמֵאֵן אֵינּוֹן - ומי הם שני אלו, שְׂאוּל וְדָוִד. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, זֶרַע שְׁהוּא שְׂקוּל כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים, וּמֵאֵן אֵינּוֹן, מִשֵּׁה וְאַהֲרֹן, וְכַמוּ שְׂנַאֲמַר

(תהלים צט ו), 'מִשֵּׁה וְאַהֲרֹן כְּכֹהֲנֵינוּ וְשְׂמוּאֵל כְּקִרְאֵי שְׁמוֹ' וגו', הרי שהחשיב הכתוב את שמואל לבדו כמו משה ואהרן יחד. וְרַבְּנָן אָמְרִי, 'זֶרַע אֲנָשִׁים' פירושו, זֶרַע שְׁהוּא מוֹבְלַע בֵּין אֲנָשִׁים, ואינו משונה מהם. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי - כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אָמַר בביאור דברי חכמים 'מובלע בין אנשים', זה שהוא לא אָרוּךְ - גבוה, וְלֹא גוּץ - נמוך, וְלֹא קָטָן - דק מאוד, וְלֹא אֶלֶם - עב מאוד, וְלֹא צָחוּר - לבן יותר מדאי, וְלֹא גִיחוּר - אדמוני, וְלֹא חָכָם יותר מדאי, כדי שלא ישלוט בו עין הרע, וְלֹא טַפְּשׁ.

עוד נאמר בהמשך המעשה, כשחנה הביאה את שמואל לבית ה' בשילה לאחר שגמלתו, שאמרה לעלי (שם א כו) 'אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצְצָבַת עִמָּכָה בְּזֶה לְהַתְּפַלֵּל אֵל ה'". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, מִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמּוּד, שְׂאִסוּר לִישִׁב בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמוֹת שֶׁל תְּפִלָּה - בתוך ארבע אמות של אדם המתפלל שמונה עשרה. שלשון 'הנצבת עמכה' משמע, שכשם שהיא היתה נצבת ועומדת בשעת התפילה, כמו כן היה עלי עמה בעמידה, ועד ארבע אמות נחשב שנמצאים עם המתפלל, כי ארבע אמות הן מקומו של אדם.

בהמשך הפסוקים נאמר (שם א כז), 'אֵל הַנֶּעַר הַזֶּה הַתְּפִלָּתִי וַיִּתֵּן ה' לִי אֵת שְׂאֵלְתִי אֲשֶׁר שְׂאֵלְתִי מִעֲמוֹ'. דורשת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׂמוּאֵל מוֹרָה הִלְכָה לְפָנָי רַבּוּ הָיָה, שְׂנַאֲמַר בַּפְּסוּקִים הַקּוּדְמִים (שם א כה), 'וַיִּשְׁחַטּוּ אֵת הַפֶּה וַיִּבְיֵאוּ אֵת הַנֶּעַר אֶל עָלְי, וַיֵּשׂ לְשׂאוּל, וְכִי מִשׁוֹם דִּ' וַיִּשְׁחַטּוּ אֵת הַפֶּה' לכן 'הביאו את הַנֶּעַר אֶל עָלְי', ולמה הסמיך הכתוב את שני הדברים. אָלֵא יֵשׁ לְדַרוּשׁ מִסְדֵּר הַפְּסוּקִים שֶׁכֵּךְ הִיָּה הַמַּעֲשֵׂה, אָמַר לָהֵן עָלְי לְחַנָּה וְאַלְקָנָה, קָרְאוּ לְבָחֵן דְּלִיתִי וְלִשְׁחוּטִי - שיבוא וישחט את הפר אשר הביאו, הוֹזְנֵהוּ - ראה אותם שְׂמוּאֵל, דָּהוּ מִהַדְרֵי בְּתֵר בָּחֵן לְמִישְׁחַט - שהיו מחזירים אחר כהן שישחט את הפר, אָמַר לָהוּ שְׂמוּאֵל, לָמָּה לָבוּ לְאַהֲדוּרֵי [לחזור] בְּתֵר בָּחֵן לְמִישְׁחַט, והלא שְׁחִיטָה בְּזֶרַע בְּשֶׁרֶה, וְכֵל מִי שִׂוְדַע לְשַׁחוּט יִכּוֹל לְשַׁחוּט אֵת הַקֶּרְבֵּן. אֵייתוּהוּ לְקַמִּיָּה דְעָלְי - הביאו את שמואל לפני עלי, אָמַר לָיָה עָלְי לְשְׂמוּאֵל, מִנָּא לָךְ הָא - מנין לך דין זה שהשחיטה כשרה בזה, אָמַר לָיָה שְׂמוּאֵל לְעָלְי, מִי בְּתֵיב - האם כתוב לגבי הקרבת הקרבן וְשְׁחַט הַבָּחֵן, הֲלֹא וְשַׁחַט אֵת בֶּן הַבָּקָר לְפָנָי ה' וְהַקְּרִיבוּ בְּנֵי אֶהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַדָּם וְזָרְקוּ אֵת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סְבִיב' וגו' בְּתֵיב בַּפְּסוּקִים (ויקרא א ה), הרי שלגבי שחיטה לא הזכיר הכתוב כהן אלא רק לגבי קבלת הדם, הרי יש ללמוד שרק מְקַבְּלָה שֶׁל דָּם הַשְּׁחִיטָה בְּכָלִי וְאֵילָף, מִצֻּוֹת בְּהוֹנָה, וְהַכּוּנָה מֵעַכְבַּת בָּחֵן, וּמִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמּוּד לְמִצְוַת שְׁחִיטָה שְׂבִשְׂרָה בְּזֶר. אָמַר לָיָה עָלְי לְשְׂמוּאֵל, מִימֵר שְׂפִיר קָא אָמַרְת - מה שאמרת טוב ונכון הוא, מִיָּהוּ - אולם, מוֹרָה הִלְכָה בְּפָנָי רַבָּךְ אֲתָה, שְׁהָרִי הוֹרִית בְּפָנָי הַשְּׁחִיטָה כְּשֶׁרֶה בּוֹר, וְכָל הַמּוֹרָה הִלְכָה בְּפָנָי רַבּוּ חֵיִיב מִיתָה. אֲתָיָא חֲנָה וְקָא צוּחָה קַמִּיָּה - באה חנה וצעקה לפניו, 'אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצְצָבַת עִמָּכָה בְּזֶה וְגו' לְהַתְּפַלֵּל אֵל ה', שאזכה לבן. אָמַר לָהּ עָלְי, שְׂבִקִי לִי דְאֶעֱנִישִׁיהּ - הניחי לי שאעניש אותה, וּבְעֵינָא רַחֲמֵי - ואבקש רחמים מה', וַיְחִיב לָךְ רַבָּא מִיָּיָה - ויתן לך בן גדול ממנו. אָמַרְתָּ לָיָה חֲנָה לְעָלְי, 'אֵל הַנֶּעַר הַזֶּה הַתְּפִלָּתִי' ולא לאחר, ואל תעניש אותו.

משנה

1 המשנה מבארת דיני החוכר שדה מחבירו, ולענין זריעת פשתן
 2 וקציצת ענפי עץ השקמה: **הַמְקַבֵּל שְׂדֵה מַחְבִּירוֹ בַּחֲכִירוֹת לְשָׁנִים**
 3 **מוֹעֲמוֹת, דְּהֵיִינוּ פָחוֹת מִשְׁבַּע שָׁנִים, לֹא יִרְעָנָה הַחוֹכֵר בְּשָׁתָן, מִשּׁוּם**
 4 **שִׁמְכִישׁ אֶת הַקֶּרֶקַע, וְאִינָה מִתְחַזֶּקֶת עַד שִׁבַע שָׁנִים, וְכֹאשֵׁר**
 5 **תִּשׁוּב הַשְּׂדֵה לְבַעֲלֶיהָ לֹא יוּכַל לְזוֹרַע כְּרֹאיוֹ. וְכֵן אֵין לוֹ חֶלֶק**
 6 **בְּקוֹרוֹת שְׁעוֹשִׂים מִעֲנֵפֵי עֵץ הַשְּׁקָמָה, שְׁאִינוּ חוֹזֵר לְהוֹצִיא עֲנָפִים**
 7 **בַּפְחוֹת מִשְׁבַּע שָׁנִים, וְלֹא חֹכֵר עַל דַּעַת לִיטוֹל הַקּוֹרוֹת.**
 8 **קִיבְלָה הִמְנוּ לְשָׁנִים, שָׁנָה רִאשׁוֹנָה יִרְעָנָה בְּשָׁתָן, שְׁכֹאשֵׁר**
 9 **יַחְזִירָנָה לְבַעֲלֵים תִּהְיֶה חֻזְקָה בְּכַתְחִילָהּ. וְכֵן יֵשׁ לוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁנָה**
 10 **חֶלֶק בְּקוֹרוֹת שְׁקָמָה, שֶׁכֵּן יִגְדְּלוּ הָעֲנָפִים שׁוֹב כְּפִי שְׁהִיוּ.**

גמרא

11 שנינו במשנה שהחוכר אינו נוטל מבריתא עץ השקמה: **אָמַר אֲבִי,**
 12 **דוּוֹקָא בְּקוֹרוֹת מִגּוֹף עֵץ הַשְּׁקָמָה אֵין לוֹ חֶלֶק, אֲבָל בְּשֶׁבַח עֲנָפֵי**
 13 **הַשְּׁקָמָה, שֶׁהִשְׁבִּיחוּ וְעֵתָה שׁוּיִם יוֹתֵר, יֵשׁ לוֹ חֶלֶק בּוֹ, וּבְשִׁמְסַתְלַק**
 14 **נוֹטֵל שׁוּיֵי הַשְּׂבַח. וְדָבָר אֲמַר, אֲפִילוּ בְּשֶׁבַח עֲנָפֵי הַשְּׁקָמָה נִמְי אֵין**
 15 **לוֹ חֶלֶק.**
 16 הגמרא מקשה על דעת רבא: **מִיִּתְיָבִי, שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא, הַמְקַבֵּל שְׂדֵה**
 17 **מַחְבִּירוֹ, וְהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְצִאָתָהּ, שְׁמִין לוֹ. מִפְּרִשְׁתָּהּ גִּמְרָא: מַאי לָאוּ -**
 18 **הָאִם אֵין הַכוּוֹנָה שְׁמִין לוֹ בְּשֶׁבַח שְׁקָמָה לִיתָן לוֹ אֶת שׁוּיִים, וְקִשָּׁה**
 19 **לְרַבָּא.**
 20 מתרצת הגמרא: **לָאוּ, אֵין הַכוּוֹנָה שְׁמִין אֶת שׁוּיֵי שְׂבַח עֲנָפֵי**
 21 **הַשְּׁקָמָה, אֲלֵא שְׁמִין לוֹ אֶת שׁוּיֵי שְׂבַח בְּרִיקָא וְסִילְקָא - הִירְקוֹת**
 22 **שְׁמִין רַק אֶת שׁוּיִים, נְעָקוּר וְנִשְׁקוּל - וִיטוֹל אוֹתָם עֲצָמָם. מִשִּׁיבָה**
 23 **הַגְּמָרָא: הַבְּרִיתָא דִּיבְרַה בְּרַלָּא מָטָא - שְׁלֵא הִיגִיעַ עֵדִין יוֹמָא**
 24 **דְּשׁוּקָא שְׁבוּ מוֹכְרִים אֶת הִירְקוֹת, וְאֵין לְעוֹקְרָם מַחֲשַׁשׁ שִׁיתְקַלְקְלוּ,**
 25 **לְכֵן שְׁמִין לוֹ רַק שׁוּיֵי שְׂבַחָם.**
 26 הגמרא מקשה על רבא מבריתא אחרת: **תָּא שְׁמַעֵי, הַמְקַבֵּל שְׂדֵה**
 27 **מַחְבִּירוֹ, וְהִגִּיעַ שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית, שְׁמִין לוֹ.**
 28 תחילה מבררת הגמרא את דברי הברייתא: **מִשְׁמַע שֶׁבַּהִיגִיעַ שְׁנַת**
 29 **הַשְּׁבִיעִית עֲלֵיו לְהַסְתַּלֵּק מִן הַשְּׂדֵה, וְקִשָּׁה, וְכִי בִשְׁנַת הַשְּׁבִיעִית מִי**
 30 **קָא מְפַקְעָא אֲרַעָא - הָאִם נִפְקַעַת הַקֶּרֶקַע מִן הַמַּחְזִיק בָּהּ. מִתְרַצַּת**
 31 **הַגְּמָרָא: אֲלֵא אִימָא, הַמְקַבֵּל שְׂדֵה מַחְבִּירוֹ, וְהִגִּיעַ שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שְׁמִין**
 32 **לוֹ, שְׁבִיבֹל אֲכַן חוֹזְרוֹת הַשְּׂדוֹת לְבַעֲלֵיהֶם. וְאִבְתֵּי - וְעֵדִין קִשָּׁה,**
 33 **וְכִי יוֹבֵל מִי מְפַקְעָא אֶת הַשְּׂדֵה כְּאִשֵּׁר קִיבְלָה בְּקִבְלָנוֹת לְזִמְנֵי מְסוּיִם,**
 34 **הֵלֵא וְהָאֲרַץ לֹא תִמְכֹּר לְצִמְיָתוֹת' אָמַר רַחֲמָנָא (וַיִּקְרָא כַּה כַּג), הִרִי**
 35 **שָׂרַק מִהַקּוֹנָה לְצִמְיָתוֹת הַיּוֹבֵל מִפְּקִיעַ.**
 36 מסיימת הגמרא לבאר את דברי הברייתא ומתוך כך קשה על
 37 **רבא: אֲלֵא אִימָא, הַלּוֹקֵחַ - הַקּוֹנֵה שְׂדֵה מַחְבִּירוֹ וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל, שְׁמִין**
 38 **לוֹ. וּמִבּוֹאֵר, שְׁאִמְנָם גּוֹף הַשְּׂדֵה חוֹזֵר לְבַעֲלִים, מִכָּל מְקוֹם אֶת שׁוּיֵי**
 39 **הַשְּׂבַח שְׁמִין לְלוֹקָה, שֶׁהִשְׁבַּח נִידוֹן כְּפִירוֹת, וְאִף הַחוֹכֵר יֵשׁ לוֹ**
 40 **לִיטוֹל שׁוּיֵי הַשְּׂבַח, וְקִשָּׁה לְרַבָּא. וְכִי תִימָא לְתַרְץ דְּהָבָא נִמְי - שְׁגַם**
 41 **כֹּאן הַכוּוֹנָה שְׁמִין לוֹ בְּיִרְקָא וְסִילְקָא, אֵין לְתַרְץ כּוֹן, שְׁהִרִי סִילְקָא**
 42 **וְיִרְקָא בְּיּוֹבֵל הַתְּפִירָא הוּא לְכַל הַרוֹצֵה לִיטְלָם, וּמִמִּילָא אֵין שְׁמִין**
 43 **לוֹ אֶת שְׂבַחָם. אֲלֵא מֵהִי כּוּוֹנַת הַבְּרִיתָא, הָאִם לָאוּ - אֵין הַכוּוֹנָה**
 44 **שְׁמִין לוֹ אֶת שׁוּיֵי שֶׁבַח שְׁקָמָה, וְקִשָּׁה לְרַבָּא.**
 45 מתרצת הגמרא: **תִּנְיָנָא אֲבִי אִילְבָּא דְּרַבָּא, שְׁאֵי הָתָם כְּשֶׁהִיגִיעַ**
 46 **הַיּוֹבֵל, דְּאָמַר קָרָא (וַיִּקְרָא כַּה לֹג) 'וְיִצְא מִמֶּכַּר בֵּית יַעֲרִי אֲחֻזְתּוֹ**
 47 **בְּיַבֵּל, וְדִיִּיקוּ חֲכָמִים מִן הַפְּסוּק, שְׁדוּוֹקָא מְפַקֵּר חוֹזֵר יּוֹבֵל, אֲבָל**
 48 **הַשְּׁבַח אֵינוֹ חוֹזֵר, אֲלֵא שְׁמִין אֶת שׁוּיֵי לְקוֹנֵה וְנוֹטְלוֹ. אֵךְ כֹּל זֶה**
 49 **אִמְרָה תִּירוּבָּה מְבַכֵּר, אֲבָל הַמְקַבֵּל שְׂדֵה לְזִמְנֵי מְסוּיִם, לֹא נִאֲמַר בּוֹ**
 50 **דִּין זֶה שֶׁהִשְׁבַּח אִינוֹ חוֹזֵר לְבַעֲלֵי הַשְּׂדֵה.**

52 שואלת הגמרא: **וְנִמְכַר מִינֵיהּ - נִלְמַד דִּין הַמְקַבֵּל שְׂדֵה מִדִּין קוֹנֵה**
 53 **שְׂדֵה, שְׁאִף שְׁגוֹף הַשְּׂדֵה חוֹזֵר, מִכָּל מְקוֹם אֶת הַשְּׂבַח נוֹטֵל מִי**
 54 **שֶׁהִשְׁבִּיחַ בְּרִשְׁוֹתוֹ. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: הָתָם - שֵׁם, בְּמוֹכֵר שְׂדֵה וְהִיגִיעַ**
 55 **הַיּוֹבֵל, הֵלֵא וְכִינֵי מְעַלְיָא הוּא - מְכִירָה גְּמוּרָה הֵיא לְקוֹנֵה, וְכֹאשֵׁר**
 56 **הַשְּׁבִיחָה הַשְּׂדֵה הִיָּה זֶה בְּרִשְׁוֹתָהּ, וְגַם שְׁחוֹזֵר בְּיּוֹבֵל, אֲפַקְעָתָא**
 57 **דְּמִלְכָּא הֵיא - מִצּוֹת הַמֶּלֶךְ הֵיא שֶׁהִפְקִיעָה אֶת הַשְּׂדֵה מִן הַקּוֹנֵה,**
 58 **וְהַהִפְקִיעָה הֵיא רַק עַל גּוֹף הַשְּׂדֵה וְלֹא עַל הַשְּׂבַח, וְכִפִּי שְׁלַמְדוֹ**
 59 **לְעִיל מִן הַפְּסוּק, אֲבָל כֹּאן בְּמִקְבֵּל שְׂדֵה, שְׁמַתְחִילָהּ לֹא הִיָּתָה אֲלֵא**
 60 **לְזִמְנֵי, אִף הַשְּׂבַח אִינוֹ שְׁלוֹ.**
 61 הגמרא מביאה מעשה שבו דנו על השבח: **רַב פְּפָא קָבִיל אֲרַעָא**
 62 **לְאַסְפִּסְתָּא - קִיבֵּל קֶרֶקַע בַּחֲכִירוֹת כְּדִי לְזוֹרַע בַּה שְׁחַת, וּבְשִׁהִיתָהּ**
 63 **בְּרִשְׁוֹתוֹ קָדְחוּ בָּהּ תְּאֵלִי - צִמְחוּ בַּה אֵילָנוֹת. כִּי קָא - כְּאִשֵּׁר**
 64 **מְסַתְּלַק הֵיָּה רַב פְּפָא מִן הַקֶּרֶקַע בְּסוּף זְמַן הַחֲכִירוֹת, אָמַר לְהוּ**
 65 **לְבַעֲלֵי הַקֶּרֶקַע, הֲבֵי לִי שְׁבַחָא - הַבִּיאָה לִי אֶת שׁוּיֵי שְׂבַח הָאֵילָנוֹת.**
 66 **אָמַר לִיה רַב שִׁישְׁא בְּרִיה דְּרַב אִידִי לְרַב פְּפָא, אֲלֵא מְעַתָּה לְדַבְרִיךְ**
 67 **שְׁמַגִיעַ לָךְ שְׂבַח הָאֵילָנוֹת, וְכִי אִם הֵייתָ מְקַבֵּל דִּיקְלָא - דְּקַל**
 68 **לְפִירוֹתֵינוּ, וְאֵלִים - וְהִיָּה הַדְּקַל מִתְחַזֵּק וּמִתְעַבָּה גּוֹעַ, הֲכִי נִמְי דְּכַעֵי**
 69 **מִרְ שְׁבַחָתָהּ - הָאִם גַּם כּוֹזֵה הֵייתָ תּוֹבַע אֶת מַה שֶׁהִשְׁבִּיחָה, הִרִי לֹא**
 70 **קִיבַלְתָּ אֶת הַדְּקַל אֲלֵא לְאֲכּוֹל פִּירוֹתֵינוּ, וְאִף כֹּאן לֹא קִיבַלְתָּ אֶת**
 71 **הַקֶּרֶקַע כְּדִי לִיטוֹל שְׂבַח הָאֵילָנוֹת הַצּוֹמְחִים בָּהּ. אָמַר לְהוּ רַב פְּפָא**
 72 **לְרַב שִׁישְׁא, יֵשׁ לְחֶלֶק בּוֹן הַדְּבָרִים, הָתָם לְגַבֵּי דְקַל שְׁנַתְעַבָּה, אֲכַן**
 73 **אֵין לוֹ לִיטוֹל בְּשֶׁבַח גּוֹפוֹ, שְׁהִרִי לָאוּ אֲדַעְתָּא דְּהָכִי נְחִיתָ - לֹא יִרַד**
 74 **עַל דַּעַת לִיטוֹל אֶת שְׂבַחוֹ שֶׁל הַדְּקַל אֲלֵא רַק כְּדִי לְאֲכּוֹל פִּירוֹתֵינוּ,**
 75 **אֲבָל אֲנָא הָבָא - אֲנִי כְּשִׁירְדִיתָ כֹּאן לְשַׂדְּהָ, אֲדַעְתָּא דְּהָכִי נְחִיתָנָא**
 76 **- עַל דַּעַת כֵּן יִרְדַּתִּי, לִיטוֹל אֶת כֹּל מַה שִׁיִּצְמַח בְּשַׂדְּהָ, וְהִרִי צִמְחוּ**
 77 **גַּם אֵילָנוֹת.**
 78 מבררת הגמרא: **כִּמְאֵן - כְּמוֹ מִי סַבֵּר רַב פְּפָא, לְכֹאֲרֵה כְּאֲבִי,**
 79 **דְּאָמַר הַחֹכֵר קֶרֶקַע, בְּשֶׁבַח עֲנָפֵי הַשְּׁקָמָה יֵשׁ לוֹ חֶלֶק, וְלִכְּן תִּבַּע**
 80 **אֶת שׁוּיֵי מַה שֶׁהִשְׁבִּיחָה. דּוּחָה הַגְּמָרָא: אֲפִילוּ תִימָא שְׂרַב פְּפָא סַבֵּר**
 81 **בְּרַבָּא שְׁאִמְר שְׁאִינוֹ נוֹטֵל בְּשֶׁבַח הַשְּׁקָמָה, מִכָּל מְקוֹם כֹּאן תִּבַּע אֶת**
 82 **שׁוּיֵי שְׂבַח הָאֵילָנוֹת, שְׁהִרִי יֵשׁ לְחֶלֶק, הָתָם - שֵׁם בְּחוֹכֵר שְׂדֵה הִיָּה**
 83 **בַּה עֵץ שְׁקָמָה אִינוֹ נוֹטֵל בְּשֶׁבַח, מִכִּיּוֹן דְּלִית לִיה פְּסִידָא - אֵין**
 84 **לְחוֹכֵר הַפְּסַד כְּמַה שֶׁהִשְׁבִּיחוּ עֲנָפֵי עֵץ זֶה בְּשַׂדְּהוֹ, שְׁהִרִי עֵץ זֶה**
 85 **עֵמַד בְּמִקּוּמוֹ קוֹדֵם שֶׁחֹכֵר הַשְּׂדֵה, וְאִף הַשְּׂבַחַת הָעֵץ לֹא מִנְעָה**
 86 **מִמְנוּ לְחַרּוֹשׁ וּלְזוֹרַע בְּשֹׂאֵר חֶלְקֵי הַשְּׂדֵה, אֲבָל הָבָא בַּחֲכִירוֹתוֹ שֶׁל**
 87 **רַב פְּפָא, אִיבָּא - יֵשׁ לוֹ פְּסִידָא מִכְּךָ שֶׁצִּמְחוּ אֵילָנוֹת, שְׁהִרִי מִנְעוּ**
 88 **אֶת הַזְּרִיעָה בְּאוֹתוֹ מְקוּם, וְלִכְּן צִירִךְ לְשַׁלֵּם לוֹ שׁוּיֵי שְׂבַחָם שֶׁל**
 89 **הָאֵילָנוֹת.**
 90 **אָמַר לְהוּ רַב שִׁישְׁא לְרַב פְּפָא, וְכִי מַאי פְּסִידָתִיךְ - כְּמַה הוּא הַהִפְסַד**
 91 **מִכְּךָ שֶׁצִּמְחוּ אֵילָנוֹת בְּשַׂדְּהָ, הֵלֵא הוּא יָדָא דְּאַסְפִּסְתָּא - מְקוֹם**
 92 **הָאֵילָנוֹת שְׁבוּ הֵייתָ זוֹרַע שְׁחַת, וְאִם כֵּן שְׁקוּל יָדָא דְּאַסְפִּסְתָּא וְיִיל**
 93 **- טוֹל אֶת שׁוּיֵי הַשְּׁחַת שְׁהִיתָ מְגַדֵּל בְּאוֹתוֹ מְקוּם, שְׁהוּא פָּחוֹת**
 94 **מִשׁוּוֵי שְׂבַח הָאֵילָנוֹת, וְלָךְ, וּמִדּוּעַ רוֹצֵה אַתָּה לִיטוֹל אֶת שׁוּיֵי שְׂבַח**
 95 **הָאֵילָנוֹת. אָמַר לְהוּ רַב פְּפָא, אֲנָא בּוֹרְכָמָא רִישָׁא דְּרַבָּא - אֲנִי**
 96 **בְּמִקּוֹם הָאֵילָנוֹת הֵייתִי מְגַדֵּל כְּרֹכּוּם גִּינָה מְשׁוּבַח שְׁדַמְיו יִקְרִים,**
 97 **וְהַפְּסַדְתִּי מִכְּךָ שֶׁצִּמְחוּ אֵילָנוֹת הִרְבֵּה יוֹתֵר מִשׁוּוֵי הַשְּׁחַת שְׁהִיתָה**
 98 **גְּדִילָה שֵׁם, וְלִכְּן תּוֹבַע אֲנִי אֶת שׁוּיֵי שְׂבַח הָאֵילָנוֹת שֶׁצִּמְחוּ שֵׁם.**
 99 **אָמַר לְהוּ רַב שִׁישְׁא, בְּכַךְ שֶׁאִמְרַת שְׁהִיתָ מְגַדֵּל כְּרֹכּוּם גִּינָה הַנֶּקְצֵר**
 100 **בְּכַל שְׁנָה, גְּלִית אֲדַעְתָּךְ דְּלְמִשְׁקַל וְאַסְתְּלוּגִי עֲבָדָת - גִּילִית שְׁהִיתָה**
 101 **דַּעַתְךָ לְזוֹרַע שֵׁם דְּבַר שֶׁתְּסַלְנוּ אַחַר צִמְיָתוֹת וְתַסְתַּלְק, וְלֹא לְזוֹרַע**
 102 **דְּבַר הַמְתַּקִּים כְּדִי לִיטוֹל אֶת שׁוּיֵי שְׂבַחוֹ, לְכֵן שְׁקַל בּוֹרְכָמָא רִישָׁא**
 103 **וְיִיל - טוֹל אֶת כְּרֹכּוּם הַגִּינָה שְׁהִיתָ מְגַדֵּל שֵׁם וְלָךְ, כְּלוֹמֵר עֶקֶר**
 104 **אֶת הָאֵילָנוֹת שֶׁצִּמְחוּ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם וְתַקְחָם לְעֲצָמָךְ, וְאֵין לָךְ אֲלֵא**
 105 **דְּמִי עֲצִים בְּלָדָךְ שִׁיתָן לָךְ בְּעַל הַקֶּרֶקַע, שְׁהִרִי כְּאִשֵּׁר תַּעֲרַם לָךְ**
 106 **יְהִיו הֵם אֵילָנוֹת חַיִּים שִׁמְשִׁיכוּ לְהַשְׁבִּיחַ אֲלֵא עֲצִים יִבְשִׁים בְּלַבָּד.**

1 **מתני'** לשנים מועמות פחות מו' שנים: לא יורענה פשתן. שזרע פשתן מוכחש בארץ
2 הרבה ואינה חוזרת לזרעה עד ד' שנים והיא לא מיתוקמא אלא בחכירות דאי בקבלנות
3 מאי דבעי לזרע שדרי הבגלים חולקין בה: ואין לו בקורות שקמה. עץ סרק הוא וקוצצין
4 עצמיו לקורות הבגן וכן חוזרין וגדילין ופחות מו' שנים אין נעשות קורות הלכך קיבלה
5 לפחות מו' שנים לא יקוץ קורות שבח דלאו
6 אדעתא לקורות נחית דבשנים מועמות אינן
7 חוזרים לקורות אבל קיבלה לו' שנים שנה
8 ראשונה וזרעה פשתן וקוצצין שנה ראשונה
9 שקמה שבה: **גמ'** שבח שקמה יש לו. עשו
10 והעבירו שמין לו שבהם לכשיסתלק: לצמיתות
11 **אמר רחמנא**. מי שאלוהי יובל היתה נצמחה
12 דכתיב ויטראו כח והתקן לא תמכר לצמיתות:
13 וינימר מיניה. דמקבל: התם זבני מעליא הוא.
14 וכל כמה דאשכחא ארעא ברשותיה אשכחא
15 וארעא דהורא משום דיוכל אפקעתא דמלכא
16 הוא ומאי דלא פקע מלכא לא מפקע ממכר
17 אפקע שבחא לא פקע קדושי פה תאלי. גמחו בה
18 אילנות: דיקלא ואלים. קיבל הימנו אילן
19 לפירותיו וכן פך שנים ונתעבה והגבירו עיקרו
20 ה'נ ובו' לאו אדעתא דהכי נחת. אלא לאבילת
21 פירות הבא אדעתא דהכי נחת לכל אשר יצמח
22 בה: התם ליה פסידא. כל מה שהשיב
23 שקמה לא מנע ממנו תרישה חריגה: דא
24 דאספסתא. מקום הוקלן היה זורע אספסתא
25 דא כמו (בבבא ב) איש על דה: אגא בורכמא
26 רישקא רבא. אני הייתי מגדל במקומן כרסום
27 שרמיו וקרוי: א"ל. מודאמרת בורכמא רישקא
28 רבאי שהוא דבר הנקצר בכל שנה ולא אמרת
29 אגא תאלי הייתי נוטע בה למישקל שבחיהו
30 גלית אדעתך דלא נחתת להא ארעא אדעתא
31 למיעבד בה מידי דבר קיימא למישם ליה
32 שבחה ומפיק אלא מידי דמיעקריה ותישקליה
33 ותיילל כי מסתלקת שקול בורכמך רישקך אותו
34 בורכמא רישקא דהיינו תאלי שקיימנו בה עקור
35 אותו ולך וקשבתא לעקור אינו אלא עצים וזה
36 יתן לך דמי עצים: אהדר ליה משוניתא. הגבילו
37 סביב בגבוליה פנין שן הרי: קדושי ביה ודרתא.
38 בהחיא משוניתא גמחו בה אילנות של עונדן
39 קורמייך בלעז: ממויא. מבית עלי שהיה
40 ממשפחה ריעוה: אמריתו מילי מוליתא. דברים
41 בגבונים לשון מוליא במוליא כמו"ק (דף י')
42 גבשושית: אפילו רב פפא. דבעי שבר שבחא
43 דתאלי: דאית ליה פסידא. שצמחו במקום הראוי
44 לזריעה: הכא מאי פסידא איכא. במשונותא אין
45 דרך לזרוע: שתלא. נוטע פרס בקרקע בעל הבית
46 ועליו להיות אריס כל הזמנים ונטול מחצה
47 בפירות: אפסיה. מאי דאשבח כבר מידו אפתי
48 הנה שבחא ומיסתלקא דקאמר בלא שבחא
49 קאמר: ורב פהנא אמר וכו'. דה"ק אי מפסידא
50 מסתלקא על פדוה ושקילא מאי דאשבח: לא
51 קנא. ואפילו אמרת הכי לא מסלקין ליה בלא
52 שבחא: מאי דאפסיד מנבינן ליה. ויימיון מאי
53 דמטי לבעל הבית בהפסד ומנבינן ליה מחלקן
54 דשתלא בשבחא: אומנא. מודה תינוקות: כמוהו
55 ועומדן דמי. לסלקיהו: מקרי דרדקי. פסידא דלא הדר הוא דשבתא פיון דעל על:

1 **אלא** מעתה דיקלא ואלים הוי. דבעי מר שבחא באלימות דהקל הא ודאי אפילו לאבי
2 לית ליה דדוקא בשבח שקמה דליכא פרי אלא שבח דגידול נעפים קאמר אביי דיש
3 לו דאדעתיהו נחת אבל אדעתא דאלימות דהקל לא נחת ה"נ מר לא נחת אדעתא דתאלי
4 אלא אדעתא דאספסתא א"ל התם ודאי לאו אדעתא דהכי נחת כדקאמרת אבל אגא
5 נחתיןא למה שייצמיה חקרקע דהיינו אספסתא
6 ואלו צמחו במקומהו.
7 **במאן** כבאביי. דאילו לרבא דאמר בשבח
8 שקמה אין לו אע"ג דאיכא למימר
9 דאדעתא דהכי נחית ומשני דאפילו תימא כרבא
10 דהתם בו: **אין** לך אלא דמי עצים בלבד. ואע"ג
11 דבסוף פרק השואל (לעיל דף קא. וס) אמר דמיצי
12 למימר זיתי אני נוטל אי לאו משום שבוש איי
13 הכא לא מיצי אמר ליה דמימירי דהני תאלי לא
14 הוי ראויים לנטועם במקום אחר ואם היה נוטלם
15 היה מתים ולא הוי שוים אלא לעצים אי"נ מולא
16 א"ל תאלי היה נטענא אלא בורכמא דרישקא
17 שמשוערין אותו אין נוטעין אותו במקום אחר
18 גלית אדעתך שלא היית חושש בדרך שראוי
19 לנטוען ולכך אין לך אלא דמי עצים ובגון
20 שהתאלי לא הוי מוכחשין אותו יזר מאספסתא
21 ובורכמא דרישקא שאם לא כן לא יבול לומר
22 תאלי היה נטענא שדרי לאספסתא קבלה
23 וספא

1 **אלא** לאו שבח שקמה תרומא אביי אליבא דרבא שאני התם דאמר קרא ויצא ממכר
2 בית ממכר חזור שבה אינו חוזר ונגמר מיניה התם זבני מעליא הוא ויובל אפקעתא
3 דמולכא היא רב פפא קביל ארעא לאספסתא קדחו בה תאלי פי קא מסתלק אמר להו
4 הכו לי שבחא א"ל רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא אלא מעתה דיקלא ואלים ה"נ
5 דבעי מר שבחיהו א"ל התם לאו אדעתא דהכי נחית אגא הכא אדעתא דהכי נחיתיןא
6 במאן פאביי דאמר בשבח שקמה יש לו אפילו תימא כרבא התם לית ליה פסידא הכא
7 איכא פסידא א"ל מאי פסדתיך דא דאספסתא שקול דא דאספסתא וזיל אמר ליה
8 אגא בורכמא רישקא רבאי א"ל גלית אדעתך דלמשקל ואסתלוני עברת שקל בורכמא
9 רישקא וזיל אין לך אלא דמי עצים בלבד רב ביבי בר אביי קביל ארעא ואהדר ליה
10 משוניתא קדחו ביה ודרתא פי קא מסתלק אמר להו הכו לי שבחאי אמר רב פפי משום
11 דאתיתו ממולאי אמריתו מילי מוליתא אפילו רב פפא לא אמר אלא דאית ליה פסידא
12 הכא מאי פסידא אית לך: רב יוסף הוה ליה ההוא שתלא שכיב ושבק חמשה חתנותא
13 אמר עד האידנא חד השתא חמשה עד האידנא לא הוו סמכו אהרדי ולא מפסדו לי
14 השתא חמשה סמכו אהרדי ומפסדו לי אמר להו אי שקליתו שבחתיכו ומסתלקיתו מוטב
15 ואי לא מסליקנא לכו בלא שבחא דאמר רב יהודה ואיתימא רב הונא ואיתימא ר"נ
16 האי שתלא דשכיב יורשים דיליה מסתלקין להו בלא שבחא ולא מילתא היא ההוא
17 שתלא דאמר רב אי מפסדינא מסלקנא אפסיד אמר רב יהודה מסתלק בלא שבחא רב
18 פהנא אמר מסתלק ושקיל שבחא ומודה רב פהנא דאי אמר אי פסדינא מסתלקנא בלא
19 שבחא מסתלק בלא שבחא רבא אמר אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא ולרבא מאי
20 שנא מהא דתנן אם אוכיר ולא אעביד אשלים במיטבא התם מאי דאפסיד משלם הכא
21 מאי דאפסיד מנבינן ליה ואיך והבינן ליה רוניא שתלא דרבינא הוה אפסיד סלקיה אהא
22 לקמיה דרבא א"ל חזי מר מאי קא עביד לי א"ל שפיר עביד א"ל הא לא התרה פי
23 א"ל לא צריכא להתרות רבא למעמיה דאמר רבא מקרי דרדקי שתלא מנכחא ואומנא
24 וספא

וספר

מתא כמותרין ועומדין. פי' בקונטרס משום דשבשתא בין דעל על לכה חשיב פסידא דלא הדר ולימא דרבא גופיה אית ליה כפי' לא יתפור (כ"ב דף כא. וסו) דשבשתא ממיילא נפקא אלא להכי קרי ליה הבא פסידא דלא הדר לפי שבאותה שעה שלימדו שיבושים נהבטל לו לימוד של אמת.

1 (לעיל) מסלקינן להו בלא שבקתא ולא מילתא
2 היא. פי' ריבין שלא אמר
3 דבר זה מעולם אלא להפחידו אמר כן ותימה דאם
4 לא אמר מעולם לקח חוביר כל כך אמראים רב
5 הונא ואיתימא רב יהודה ואיתימא כו' וז"ל דרב
6 יוסף לא הוביר אלא אחד מהם ובני בית המדרש
7 נסתפקו בין אלו איזה מהן חכירי:
8 **רבא** אמר קרנא הוי. וא"ת וקא קופא סבא
9 פלגא ודוחק לומר דפליג רבא אדרב מנימוי ו"ל
10 דקופא סבא פלגא משום דשתלא שקול אפילו
11 בגוף הקרקע פלגא וכי מסתלק בלא ומניה הוא
12 דשקול ריבעא משום דעליו לשלם אפילו מה
13 שהבעל יצטרך ליתן לארס שיאמרו חלקו
14 שהיה מוטל על השתלא לשמור וכן ספיה
15 הנרא ריבעא דאדעתא דהכי נדחת שאם יסתלק
16 בלא ומניה באיזה ענין שישתלק שלא יקח אלא
17 ריבעא ובקופא סבא שאין עוד מה לשמור שקול
18 פלגא אבך הבא המלוה אין לו בגוף כלום אלא
19 בפירות:
20 **מה** נקצץ בומנו. דאין דרך לקצוץ שלא בומנו
21 ולהפסיד פירות ועוד דאמרין בפרק לא
22 יתפור (כ"ב דף כו.) היא דיקלא דעטען קבא אסור
23 למקציה וא"ת דגרסי איפכא יבש בומנו ואין
24 נראה לר"י:

25 **לא** מה יבש שלא בומנו. בש משמע שלא בומנו
26 מרלא קתני חוקן ואעיג דחוקן נמי משמע שלא
27 בומנו כדאמרין בסמוך אימאן וחוקינו חוקינו
28 משמע בין בומנו בין שלא בומנו אבל יבש לא
29 משמע אלא שלא בומנו:
30 **אף** נקצץ שלא בומנו. וא"ת ואמאי איצטרך
31 למימר אף נקצץ שלא בומנו והא משקרא
32 לא פריך אלא מקבש דההו דומיא דנקצץ אבך
33 מנקצץ בומנו לא פריך משום דאיכא למימר
34 דנקצץ בומנו היינו לאחר שיקבש שלא בומנו
35 והשתא דשני ליה מקבש תו לא קשיא ליה לאבי'
36 ו"ל דמעיסקא נמי קשיא ליה מנקצץ דנקצץ
37 משמע סתמא אחר שיקבש בומנו כמו שדרכו והא
38 דקאמר מה נקצץ בומנו אף יבש בומנו משום
39 שרועה להקשות משניהם אי נמי לא איצטרך
40 אלא לאפוקי דלא נידוק איפכא נקצץ דומיא
41 דיקבש דמשני בתר הכי:

42 **נפלו** לה זיתים וקנים ומימרו וילקח בהן קרקע
43 ובעל אוכל פירות. אבך לא יקצוץ עצים
44 אלאמא קרנא הוי וקשה לאבי' דאמר עצים פרי הוי
45 במקום שאין פרי אחר ותימה דמאי פריך דהתם
46 ע"כ מיירי שעושי קצת פירות מודפליג התם רבי
47 ויהודא ואמר לא מתמור מפני שבב בית אביה ומיני ליה התם בשרה שאינה שלה ואי ליכא
48 פירות כלל מה שבח בית אביה יש הלא בעל השדה לא יניח לעמוד שם יותר אחר
49 שנתייבשו והבעל יקחן אותם לעצים וכן משמע נמי מעיקרא דבעי לאוקמי פלוגתיהו בנפלו
50 לה זיתים בשרה שלה ופליגי אבך בשדה שאינה שלה דבר הכלל ימכרו ופריך והא עבדים
51 ושפחות וקנים דהוי בנפלו בשרה שאינה שלה ופליגי והנהו עבדים ושפחות ע"כ
52 כשעושין

53 עצים שבו ושלם המלוה. יבש האילן. במשבתא קאי מה נקצץ בומנו. שאין אדם קוצץ אילן שעושה פירות אלא בומנו שהדל לו מעשות פרי. בלא זמנו. ומודה אביי בלא זמנו שהדל
54 לעשות פרי דבין דלאו אוריחיה לאו פריא הוא ולא אדעתא דהכי נחת. נפלו לה. לאשה משניש מת אביה ונפלו לה בירושה.

1 א"ל אמא פלגא בשבחה קאמינא. כדרך שאר שתלים שאינן מסתלקין. השתא קבעי
2 למיבת מנתא לאריסא. כלומר בין דמיסתלק לו בלא זמנו אמאי שקול פלגא בשבחה עד
3 האידנא הנה שקול בעל הבית פלגא בפירות וזה היה עושה בה כל עבודתו כמשפט
4 אריסין. והשתא קבעי למיבת מנתא לאריסא. עבשי זה יטול כל המגיע לו וזלך ונעל בעל
5 הבית ליטול עבודת הכרם ויצטרך לתתה
6 לאריסא דרך גארי שיווד לכרם נטוע ליטול
7 שליש בפירות ומצא בעל הבית מפסיד שליש
8 ממוחציתו בכל שנה. ריבעא דשבחה. לקמן
9 מפרש ואזיל. קבר רב אשי למימר ריבעא. דתרי
10 תילתי המגיעין לבעל הבית משתוציא השלש
11 שיצטרך ליתן לאריס שיווד לה דהוא דנקא
12 בכל שבח הכרם כגון אם השבח שיש וישניג
13 יוציא מתן שליש שעתיד ליתן לאריס נותרו ד'
14 דיקרון מתן יטול השתל דיקר והיינו ריבעא במאי
15 דנקא לבעל הבית דהוא דנקא דשבחה כוליה
16 דנקא. שתות דאמר רב מנימוי באתרא דשקול
17 שתלא פלגא. בפירות ועושה עבודה לעולם
18 ואריסא תילתא. אריס היורד לתוך הכרם נמורה
19 ועובדה נוטל שליש בפירות. האי שתלא דבעי
20 איסתלוקי. שיימיון ליה פי הכי דלא נפסיד בעל
21 בית כלומר מעיניו במילתא למיבת ליה כי יבכי
22 דלא נמטייה פסידא לבעל הבית בסילוק של זה
23 אי אמרת בשלמא דנקא. שקול שתלא שפיר דכי
24 הדר שקול אריסיה תילתא גרי' ודיקרון בין
25 שניהן פש ליה פלגא דבעל הבית כדוהו שקל
26 עד השתא: אלא אי אמרת ריבעא משש. דיקר
27 וחיצי והאריס יטול שליש שתן ב' דיקרין: פסידא
28 לבעיה. חצי דיקר ממוחציתו. ולימא ליה. שתלא
29 אנת מנתא ודיך הב ליה לאריסא שיוטרה בו
30 החצי שלך שהיה מוטל עלי לעשות ואתה אוכל
31 פירות הב ליה לאריסא ועלי לנכות מחלקי כפי
32 המגיע לו והיינו ריבעא ממש דיקר וחיצי כיצד
33 טול אתה שליש רבעי הכרם כל השנה מהן התן
34 השלש לאריס מנצאת אוכל כל חלק השנה חצי
35 פירות הכרם בלא יציאה. מנתא דידו. מאי
36 דבעינא עבידנא ביה. אני אמכור לאחרים הרביע
37 המגיע לידו ולא שיוך גבאי למימן מנתא
38 לאריסא והא מוזנינא ומסתלקנא הקונה ירד
39 ויעשה ואכל ואם באת לקנותו הרי אין עלי
40 לעשות לך ותאכל את פירותי בהנאם את התורה
41 לאריס לישקול מניה וביה שוה חצי דיקר
42 והדערך ישאר לך והיינו תרי תילתי שדרי עבשי
43 אתה קונה ממני ולעולם ריבעא ממש קאמר רב
44 פפא וקאין בעל הבית מפסיד כלום שער עתה
45 היה אוכל חצי הפירות ומעקה אוכל ב' שלשים
46 דהיינו ד' דיקרים. כי מטיית לשחיבת קרשים.
47 הכרתי בה שאתה חרוד ויודע להעמיק
48 ולהקשות וכי מטיית למסכת וקחים שהיא
49 עמוקה תא אקשי לי ואתן לב לתרץ לפי
50 שאלתך ויש אמורים דחויי מדחיה ולא היא
51 דעל כרחיק קבולי קיבלה כדא דקושיא מעלילא היא ועוד מודקאמר קסבר רב אשי למימר
52 מכלל דמסקא לאו הכי הוא: קופא סבא פלגא. גפן שהוקנה בכרם הרי הוא כשאר
53 זמורות שחולקין בהם ונטול בה שתלא פלגא כשאר פירות דבין דארקחה דהכי אדעתא
54 דהכי נחת: שבחה נהי. ובאו לחלק העצים הנה ליה כי שתלא דמיסתלק בלא ומניה
55 וישקול ריבעא שטפה נהרא פעמים שעוקרין לגמרי ופעמים שטושה את הקרקע ומכחישו
56 ואין ראוי לצמוח בו כלום עד זמן מרובה: והוא נהרא דמשכין פרידא לתבירה. משכן
57 לא כרם במשכנתא דסורא א"ר גבניתיא: וקש. חוקן ובומנו שהיה ראוי לכה. פריא הוי.
58 עצים שבו ושלם המלוה. יבש האילן. במשבתא קאי מה נקצץ בומנו. שאין אדם קוצץ אילן שעושה פירות אלא בומנו שהדל לו מעשות פרי. בלא זמנו. ומודה אביי בלא זמנו שהדל
59 לעשות פרי דבין דלאו אוריחיה לאו פריא הוא ולא אדעתא דהכי נחת. נפלו לה. לאשה משניש מת אביה ונפלו לה בירושה.

ומחצה צריך לתת לנוטע, נמצא שישארו לבעל הכרם שני דינרים
 ומחצה, במקום שלשה שהיה נוטל קודם לכן, והפסיד מחלקו חצי
 דינר שהוא ששית מן השבת.
 אָמַר לִיהוּ רַב אֶהָא בְּרִיהַ דְּרַב יוֹסֵף לְרַב אִשִּׁי וְלִמָּא לִיהוּ הַנוֹטֵעַ
 לבעל הכרם, כיון שמגיע לך חצי מן השבח טול אותו, וטול עוד
 רביע לתת לאריס תמורת עבודתו, ואני אטול את הרבע הנותר מן
 השבח, וְאִנְתָּי מְנַתָּא דִּילָךְ הֵב לִיהוּ לְאַרְיָא - ואתה מתוך חלקך תן
 לאריס את חלקו, כלומר תן שליש מחלקך לאריס שהוא רבע מכל
 שבח הכרם, וישאר לך חצי השבח כפי שמגיע לך, וְאִנְתָּא מְנַתָּא דִּילָךְ
 מֵאִי דְבִעֵינָא עֲבִידְנָא בֵּיהּ - והרבע שאטול, לא יצטרך האריס שלך
 לעבדו כיון שאני אשכור לי אריס לעבוד בו.
 אָמַר רב אשי לרב אחא, מדבררך ניכר שמוחק מחודד ומעמיק
 בדברים להבינם ולהקשות על פיהם, ולכן כִּי מְטִית - כשתגיע
 לְעֵינַי שְׁחִימָת קְדוּשָׁתָם שבמסכת זבחים ועמוקה, תֵּא וְאֶקְשִׁי לִי -
 בא והקשה לי שם, ואתן לי לתרץ קושייתך.
 הגמרא מביאה הלכות נוספות בדיני נוטע כרמים למחצית השבח:
 נִפְסָא, אָמַר רַב מְנוּיָמִי בְּרִיהַ דְּרַב נַחוּמִי, בְּאַתְרָא דְשִׁקְלֵי שְׁתֵּלָא פְּלָנָא
 - במקום שנהגו שהנוטע נוטל חצי משבח הכרם, וְאַרְיָא תִּילְתָּא
 - והאריס נוטל שליש מן השבח, הֵא שְׁתֵּלָא דְבִעֵי אִיסְתְּלוּקִי - אם
 רוצה הנוטע להסתלק מנטיעת הכרם, יִתְבַּיֵּן לִיהוּ שְׁבִיחַ וּמְסַלְקִין
 לִיהוּ - נותנים לו את חלקו בשבח הכרם ומסלקים אותו. והחלק
 ניתן לו, כִּי הִיכִי לְבָא לְיָפְסוּד - באופן שלא יפסיד בְּעַל הַפִּית,
 מתחמת שצריך לשכור אריס ובאמור לעיל.
 אָמַר רַב מְנוּיָמִי בְּרִיהַ דְּרַב נַחוּמִי, קוֹפְסָא כְּבָא - גפן שהזקינה בכרם
 ושוב אינה ראויה להצמיח פירות, ורוצה בעל הכרם לעוקרה
 וליתול זמורות הגפן, נוטל נוטע הכרמים פְּלָנָא - חצי בזמורות,
 משום שהם כשאר פירות הכרם שירד לעבוד בשדה על דעת
 ליתול בהם מחצה לכשיזקינו ויעקרום. ואם שְׂמִפָּה נִתְרָא את
 הכרם, ונעקרו עצי הגפן, ואם שנחמת השטפון אין הקרקע ראויה
 להצמיח פירות עד זמן מרובה וצריכים לעקור את הגפנים, ורוצה
 בעל הכרם ליתול בעצים, נוטל נוטע הכרמים רִיבְעָא - רבע
 בעצים, משום שעל כרחו צריך הוא להסתלק מעבודת הכרם,
 והרי הוא כנוטע המסתלק מן השדה קודם זמנו, שנתבאר לעיל
 שנוטל רק רבע בשבח הכרם.
 הגמרא מביאה מעשה בדין כרם שהזקינ: הוּא נִתְרָא דְמִשְׁכִּין
 פְּרִדְיָא לְתַבְרִיָּה - שמשכן כרם לחבירו כשהלוה לו, וזמן המשכון
 היה לְמִשְׁךְ עֶשְׂרִי שָׁנִין, שבהן יאכל פירות הכרם, ובסיומן תשוב
 הקרקע לבעליה בלא שיצטרכו לשלם מעות להחזיר ההלוואה,
 וְקָשׁ - והזקין הכרם ונתייבש, לְאַחַר הָמָשׁ שָׁנִין מִזְמַן שִׁקְבֵּל
 המלוה את הכרם, והיה זה הזמן שראוי הכרם לייבש, ויש לדון
 האם יכול המלוה ליתול זמורות הכרם או לא. אֲבִי אָמַר, מכיון
 שנתייבש הכרם בזמנו, לכן פְּרִדָּא הוּי - הזמורות נחשבים לפירות
 הכרם, ויכול המלוה ליתולם. ורַבָּא אָמַר, אף שנתייבש בזמנו קְרָנָא
 המלוה יכול ליתולם, שאם יעשה כן הרי הוא מכלה את הקרן,
 אלא ימכר הכרם וְיִלְקַח בּוֹ - תמורת מעותיו קְרָקַע, וְהוּא - המלוה
 אוֹכֵל את פִּירוֹת קְרָקַע זו כפי שהיה אוכל בכרם.
 הגמרא מקשה על אבִי: מִתְרַבֵּי - הקשו בני הישיבה על דברי אבִי
 ממה ששנינו בברייתא, אדם שהלוה לחבירו מעות לכמה שנים
 ומשכן לו קרקע ובה אילן, ויָבֵשׁ הָאֵילָן אוֹ נִקְצִין, שְׁנִיָּהם - המלוה
 והלוה אֲסוּרִים להשתמש בו, משום שאם ישתמשו בו תכלה הקרן.
 כִּי צִדַּע עֵשׂוֹ, ויִכְרְדוּ עֵצֵי הָאֵילָן לְתַשְׁמִישׁוֹ עֲצִים, וְיִלְקַח בְּהוֹן - במעות
 שנתקבלו תמורתן קְרָקַע, וְהוּא - המלוה אוֹכֵל פִּירוֹת עד תום
 שנות המשכון, שאז תשוב הקרקע ללוה.
 מוכיחה הגמרא מלשון הברייתא יבש האילן או נקצץ: מֵאִי לֵאוּ

1 וְקָפַר מְתָא - סופר העיר, כּוּזְלָן כְּמוֹתֵרִין וְעוֹמְדִין דְּמִי וְלִכְן אִם
 2 הפסידו מותר לסלקם מיד בלא התראה נוספת. כִּלְלָא דְּמִילְתָּא, כֵּל
 3 האומנים הגורמים פְּסִידָא דְּלֵא הָדָר - הפסד שאינו חוזר, ואי
 4 אפשר לתקנו, כְּמוֹתֵרִין וְעוֹמְדִין דְּמִי - הרי הם כמותרים ועומדים
 5 שאם יפסידו במלאכתם יסלקום בלא התראה נוספת.
 6 מעשה נוסף בענין הנוטע כרמים: הוּא שְׁתֵּלָא - נוטע כרמים
 7 ועובד בהם כאריס כדי לקבל מחצית מפירותיהם, דְּאָמַר לִיהוּ
 8 לבעלי הכרמים, הֵב לִי שְׁבִיחָא - תנו לי את מה שהשבחתי
 9 בכרמיכם, כיון שאני רוצה להפסיק לעבוד בהם, מִשּׁוּם דְּבִעֵינָא
 10 לְמִסְכָּא לְאַרְיָא דִּישְׁרָאָל - שאני רוצה לעלות לארץ ישראל, ולא
 11 רצו בעלי הכרמים לתת לו מה שהשביח. אֶתָּא לְקַמֵּיהּ דְּרַב פִּפְסָא
 12 בְּרַ שְׁמוּאֵל הַתּוּבְעָם לְדִין, אָמַר לִיהוּ רַב פִּפְסָא לבעלי הכרמים, הֵב
 13 לִי שְׁבִיחָה - תנו לנוטע מה שהשביח בכרמיכם.
 14 ומתחילה סבר רבא, שכונת רב פפא שישלמו בעלי הכרמים
 15 לנוטע את כל שבח הכרם, ולפיכך אָמַר לִיהוּ רַבָּא לרב פפא, מדוע
 16 חייבת את בעלי הכרמים לתת לנוטע את כל שבח הכרם, אִיהוּ
 17 אֲשֶׁבַח אֲרֵעָא לֹא אֲשֶׁבַח - וכי רק הוא השביח בעבודתו את
 18 הכרמים, והקרקע לא השביחה אותם, הלא השבח בא משניהם,
 19 ולכן צריך הוא ליתול רק חלק מן השבח ולא את כולו.
 20 אָמַר לִיהוּ רַב פִּפְסָא, אֲכַן לֹא נִתְכוּונְתִי שִׁיטוֹל אֵת כֹּל הַשְּׁבַח אֲלֵא
 21 אִנְא פְּלָנָא דְשִׁבְחָא קְאָמִינָא לָךְ - נתכוונתי לומר שיתנו לו חצי מן
 22 השבח, כִּי הִמְגִיעַ לוֹ תְּמִיד כֹּכֵל שֶׁאֵר נוֹטְעֵי הַכְּרָמִים שֶׁלֹּא
 23 נִסְתַּלְקוּ מִן הַשְּׂדֵה.
 24 חזר רבא וְאָמַר לִיהוּ רַב פִּפְסָא, עֵדִינן יֵשׁ הַפְּסֵד לבעלי הכרמים בכך,
 25 שהרי עַד הָאֵיִדְנָא הוּוּ שִׁקְלֵי בְּעַל הַפִּית פְּלָנָא וְשְׁתֵּלָא פְּלָנָא - עד
 26 עתה היה בעל הכרם נוטל חצי הריוח, והנוטע היה נוטל חצי
 27 השני, ואילו הַשְּׂמָא כְּעֵי לְמִיתָב מְנַתָּא לְאַרְיָא - עתה שנסתלק
 28 הנוטע בתוך זמנו, הרי צריך בעל הכרם לקחת אריס חדש לעבודת
 29 הכרם, ודרך אריס היורד לקרקע טנוע שנוטל שליש בפירות,
 30 ונמצא שצריך בעל הכרם לתת מחצי השבח שלו לאריס, והרי
 31 הוא מפסיד שליש מן המחצית שהיה נוטל בשבח הכרם.
 32 אָמַר לִיהוּ רַב פִּפְסָא, רִיבְעָא דְשִׁבְחָא קְאָמִינָא - אכן לא נתכוונתי לומר
 33 שיתול חצי מכל השבח, אלא נתכוונתי לומר שיתול רבע מן
 34 השבח.
 35 הגמרא מבארת את כוונת רב פפא, שהנוטע נוטל רבע מן השבח
 36 כשנסתלק: מתחילה סָבַר רַב אִשִּׁי לְמִימַר שֶׁלֹּא תִּתְכוּוֹן רַב פִּפְסָא
 37 לומר שמקבל רבע ממש מהשבח, אלא רִיבְעָא דְהוּא דִּנְקָא - רבע
 38 משני שליש השבח שנוטל בעל הכרם יקבל הנוטע, שהוא שיעור
 39 ששית מכל השבח, וכפי שיתבאר הטעם בסמוך. וכן מוכח ממה
 40 דְּאָמַר רַב מְנוּיָמִי בְּרִיהַ דְּרַב נַחוּמִי, בְּאַתְרָא דְשִׁקְלֵי שְׁתֵּלָא פְּלָנָא -
 41 במקום שנהגו שהנוטע כרמים בשדות אחרים נוטל חצי משבח
 42 הכרם, וְאַרְיָא תִּילְתָּא - ואריס נוטל שליש מן השבח, הֵא שְׁתֵּלָא
 43 דְבִעֵי לְאַסְתְּלוּקִי - כאשר חפץ הנוטע להסתלק מעבודת הכרם,
 44 יִתְבַּיֵּן לִיהוּ שְׁבִיחָא וּמְסַלְקִין לִיהוּ, כִּי הִיכִי דְלֵא נְמִינִיהּ הַפְּסֵד לְבַעַל
 45 הַפִּית - נותנים לו את חלקו בשבח הכרם ומסלקים אותו באופן
 46 שלא יגיע הפסד לבעל הכרם.
 47 ומעתה, אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא רִיבְעָא דְהוּא דִּנְקָא שְׂפִיר - אם תאמר
 48 שנותנים לנוטע רבע מחלק השבח המגיע לבעל הכרם, שהוא
 49 ששית מכל שבח הכרם, יתקיימו דברי רב מניומי שאמר לתת
 50 שבח לנוטע באופן שלא יבוא הפסד לבעל הבית. אֲלָא אִי אֲמַרְתָּ
 51 רִיבְעָא מִשְׁמָא - אבל אם תאמר שנותנים לנוטע רבע מכל השבח,
 52 הרי באופן זה קָא מְטִי לִיהוּ פְּסִידָא לְבַעַל הַפִּית, פְּלָנָא דִּנְקָא - יגיע
 53 הפסד לבעל הכרם בשעתיו חצי מששית השבח, שהרי הוא צריך
 54 לתת שליש מן השבח לאריס, ואם היה השבח ששה דינרים ונותן
 55 לאריס שני דינרים מתוך הששה, ורבע מן השבח שהוא דינר

56 הבא לי את השטר שבידך ונראה מה כתוב בו, אָמַר לִיה הַמְלוּה
57 שְׁמָרָא אִירְכָם - השטר אבד לי. אָמַר רַב יְהוּדָה, הַמְלוּה נֶאֱמַן שְׁקִיבֵל
58 את הקרקע לחמש שנים, מִגּוּ דְאִי בְּעֵי אָמַר לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי -
59 מתוך שאם היה רוצה לשקר היה אמר שקנה את הקרקע לגמרי,
60 וכיון שכבר עברו שלש שנים לא נזהרתי בשטר המקח ואבד ממני,
61 ומבואר בבבא בתרא (כט). שאדם נאמן בטעה זו כיון שאין דרך
62 לשמור שטר אחר שלש שנים, ומתוך כך נאמן גם לומר שהקרקע
63 ממשכנת אצלו לחמש שנים.
64 דעה החולקת על רב יהודה: אָמַר לִיה רַב פִּסְא לְרַב אֲשִׁי, רַב יְבִיד
65 וְרַב עֲוִירָא לֹא סְבִירָא לְהוּ הָא דְרַב יְהוּדָה, וּמֵאִי מַעְמָא, מְשוּם שֶׁרַק
66 בשטר מקח אין דרך האדם לשמורו אחרי שלש שנים, ויתכן
67 שאיבדו, אבל הִיא שְׁמָרָא של משכנתא דסורא, בֵּינָן דְּלִגְבוּיָא קָאִי
68 - כיון שעומד אצל המלוה לצורך גביית הפירות שבקרקע הלוה,
69 מְוַזְרֵר יְהִיר פִּיה - הוא נזהר בו שלא יאבד, ומכך שהוא טוען
70 שאיבדו מוכח שהוא רמאי, ואינו נאמן אפילו במינו, ואנו אומרים
71 שבאמת השטר נמצא אצלו ומיכפֵּשׁ הוּא דְּכִבְשִׁיה לְשִׁמְרֵיה - הוא
72 מטמינו ואינו מראהו ללוה, סָבַר הַמְלוּה, 'אוֹכְלָה תִּתְּנִין שְׁנִין
73 יְתִירָתָא' - אעלים את השטר ואוכל את הפירות שתי שנים יתירות
74 על מה שכתוב בשטר, ולכך אין המלוה נאמן ומוציאים את
75 הקרקע מידו.
76 הגמרא דנה בשיטת רב יהודה, שהמלוה נאמן שאבד לו שטר
77 המשכון במינו שהיה אמר שקנאה ואבד שטרו: אָמַר לִיה רַבִּינָא
78 לְרַב אֲשִׁי, אֵלָא מַתָּה - לדברי רב יהודה שאדם שקיבל קרקע
79 כמשכון יכול לטעון שקנאה, אם כן הִיא מְשִׁבְנָתָא דְסוּרָא -
80 במשכון זה הנהוג בסורא, שהמלוה אוכל את פירות קרקע
81 המשכון במשך כמה שנים ותמורת זה נפטר הלוה מהחוב, דְּכִתְבִי
82 הָכִי - שתקנו חכמים שיכתבו כך בשטר המשכון, בְּמִשְׁלֵם שְׁנֵינָא
83 אֵלֵין תִּפּוּס אֲרַעָא דָא בְּלֹא כֶּסֶף' - בתום שנים אלו תצא קרקע זו
84 מהמלוה ותשוב ללוה, בלא שישב הלוה את דמי ההלוואה, הִיא
85 דְּכִבְשִׁיה לְשִׁמְרֵיה מְשִׁבְנָתָא - כשהטמן המלוה את השטר שהיה
86 בידו וְאָמַר שֶׁהַקְרָע לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי, הָכִי נִפְי דְּהִתְיָן - האם גם
87 באופן זה יהא נאמן לדברי רב יהודה. ואם תאמר שאכן הוא נאמן,
88 קשה, וְכִי מְתַקְנֵי רִבְנָן מִלִּיתָא - וכי אפשר שחכמים יתקנו דבר
89 שהוא לטובתו של המלוה, שיוכל לאכול את פירות הקרקע של
90 הלוה ללא חשש ריבית, דְּאֵיתִי בָּהּ [לִידִי] פְּסִידָא - שיכול הלוה
91 לבוא לבסוף לידי הפסד על ידי שיכחיש המלוה שהקרקע שבידו
92 משכון היא, ויאמר שלקוחה היא בידו.
93 רב אשי מבאר את החילוק בין הדברים: אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי, הָתָם -
94 במשכנתא דסורא, תְּקִינָו לִיה רִבְנָן לִלּוּה כְּדִי שֵׁלֵא יוּכַל הַמְלוּה
95 לטעון שקנה את הקרקע, דְּמִרְי אֲרַעָא יְהִיב מְסָקָא - שבעל הקרקע,
96 שהוא הלוה, הוא שיתן את המס על הקרקע, וְכִרְי בְּרִיא - וכן יתן
97 את החרוץ שהיו מסמנים כגבול בין השדות, ובכך יראה שהוא
98 בעל הקרקע ואינה לקוחה ביד המלוה.
99 שאל רבינא: וּבְאֲרַעָא דְלִית לָהּ פְּרִיא - שלא סימנו את גבולותיה
100 בחריץ, וְלֹא יְהִיב מְסָקָא - ואין משלמים עליה מכס, מֵאִי - מה
101 יעשה הלוה כדי שלא יוכל המלוה לטעון שקנאה. אָמַר לִיה רַב
102 אֲשִׁי, אֲבָעֵי לִיה לְמַחְזִי - צריך הלוה למחות בתוך שלש השנים
103 שהמלוה מחזיק בקרקע ולהודיע שהקרקע שלו ואינה של המלוה.
104 המשך רבינא ושאל: לֹא אִימְחָא מֵאִי - אם לא מחה הלוה, מה
105 תקנתו. השיב לו רב אשי: באופן כזה אכן אין הלוה יכול להוציא
106 את הקרקע ממנו, וְאִיהוּ הוּא דְּאֲפִסֵּד אֲנַפְשִׁיה - הוא הפסיד
107 לעצמו בכך שלא מחה קודם.
108 הגמרא דנה במוכח אירח בין אריס לבעל הקרקע. מסתפקת
109 הגמרא: אדם שקיבל עליו לעבוד באריסות בקרקע של אחר,
110 הָאֲרִיס אֲמַר, על מנת ליטול מְחַצְתָּא מן הרווחים יְרִדְתִי לְשֵׁדָה, וְעָבַל

1 יִמְכְּרוּ לְתַשְׁמִישׁ עֲצִים, וְיִלְקַח בְּהֵן - בדמיהם קָרְקַע, וְהוּא - הבעל
2 אוֹכַל את הפירות שיצמחו בה. ואם נכונים דברי אביי שעצי
3 הגפנים דינם כפירות, מדוע ימכרו וילקח בדמיהם קרקע, הלא
4 הבעל יכול להשתמש בעצים הללו בעצמו, שהרי תקנו לו חכמים
5 שיאכל את פירות הנכסים שנפלו לאשתו.
6 מתרצת הגמרא: אין לגרוס בברייתא שנפלו לה גפנים וזיתים
7 'זקנים', שמשמע שהוקינו ונתייבשו בזמנם, אלא אִימָא 'הִזְקִינוּ' -
8 שקפצה עליהם זקנה ונתייבשו קודם זמנם, שהעצים נחשבים כ'איר' -
9 נחשבים פירות אלא קָרְן, ואינם של הבעל, ומה שאמר שדין
10 העצים כפירות הוא רק כשנתייבשו בזמנם.
11 תירוץ נוסף: וְאִיבְעִית אִימָא, שבמשנה זו של בעל בבבא אשתו, אף
12 אם העצים נחשבים כפירות אין הבעל נוטלם, שכן לֹא מִי
13 אוֹקִימָנָא לְהִיא - האם לא העמדנו את המשנה שם בְּגוֹן שְׁעִצִים
14 אלו נִפְלוּ לָהּ בִירוּשָׁה בְּשָׂרָה אֲחֵרָת שֵׁאִינָה שְׁיִיכַת לְמורִישׁ, וְרַק
15 העצים היו שייכים לו. דְּקָא בְּרִיא קְרָנָא - שהעצים נחשבים כ'איר' ו
16 אצל האשה, ואם ישתמש הבעל בעצים ויכלה אותם, לא תוכל
17 ליטע עצים אחרים אלא תתכלה הקָרְן ותפסיד האשה, ולכן ימכרו
18 העצים ויקנו בדמיהם קרקע והבעל יאכל פירות. אך אביי שאמר
19 שהעצים שנתייבשו נחשבים לפירות, היינו כשהם של בעל
20 הקרקע עצמו, שאף אם יכלו הפירות לא תכלה הקָרְן שהיא
21 הקרקע העומדת לפניו וראויה להצמיח עצים ופירות חדשים:
22 הגמרא מביאה ספק בענין המשכון שהיה נהוג בסורא, שהמלוה
23 אוכל פירות מרקע הלוה זמן מסוים, ואחר כך חוזרת הקרקע
24 ללוה ללא פרעון החוב: הִיא שְׁמָרָא, שנכתב על משכון זה שנהג
25 בסורא, דְּהוּה פְּתִיב בִּיה 'שְׁנִין' סְתָמָא - שהיה כתוב בו בסתם
26 שבתום השנים הללו תשוב השהיה ללוה, ולא התפרש בו בתום
27 כמה שנים, הַמְלוּה אָמַר שְׁנִיתָנָה לוֹ הַשְׁדָּה לְשֵׁלֵשׁ שָׁנִים, וְהִלָּה
28 אָמַר שְׁנִיתָנָה לוֹ רַק לְשָׁנִים, קָרִים מְלוּה וְאִכְלִינְהוּ לְפִירֵי - קדם
29 המלוה ואכל את פירות השנה השלישית, והלוה תובעו שישלם
30 לו עליהם, ויש להסתפק מי מהם מְסָקָא. מביאה הגמרא מחלוקת
31 בזה: רַב יְהוּדָה אָמַר, קָרְקַע בְּחֻזְקָת בְּעֵלֶיהָ קְרִימָא וְעוּמְדָתָה, והיינו
32 ברשות הלוה, והפירות צמחו ברשותו, ועל המלוה להשיב את
33 פירות השנה השלישית שאכל. וְרַב פְּהֵנָא אָמַר, כיון שהספק הוא
34 על הפירות, הרי הפירות בְּחֻזְקָת אוֹכְלֵיהֶן קְרִימָא וְעוּמְדִים, והמלוה
35 שבאכלם פטור מלשלם עד שיביא הלוה ראיה לדבריו. פוסקת
36 הגמרא: וְהִלְבָּתָא בְּנוֹתֵיהָ דְרַב פְּהֵנָא, דְּאָמַר פִּירוֹת בְּחֻזְקָת אוֹכְלֵיהֶן
37 (קְרִימָא).
38 שואלת הגמרא: מדוע נפסקה כך ההלכה, וְהָא קְרִימָא לִן דְּהִלְבָּתָא
39 בְּנוֹתֵיהָ דְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר לְעִיל (קב) שֶׁקָרְקַע בְּחֻזְקָת בְּעֵלֶיהָ עוֹמְדָתָה,
40 ולכן כשיש ספק על הקרקע מעמידים אותה ברשות בעליה בזמן
41 המסופק. משיבה הגמרא: הָתָם, בנידונו של רב נחמן, מִלִּיתָא לָּהּ
42 עֲבִידָא לְאִיגְלוּיָי הִיא - הספק הוא בדבר שאינו עתיד להתברר,
43 ולכן מספק מעמידים את הקרקע בחזקת בעליה, אך הָתָם, מִלִּיתָא
44 דְּעִבְדָּא לְאִיגְלוּיָי הִיא - הדבר עתיד להתברר, שיעידו עדי השטר
45 לכמה שנים קיבל את הקרקע כמשכון, ואם יוציאו בית דין עתה
46 את שווי הפירות מן המלוה, יתכן שלבסוף יעידו עדים שאכן קיבל
47 את הקרקע לשלש שנים ואכלם כדן, ויצטרכו בית דין לחזור
48 ולהוציא את שווי הפירות מהלוה ולהחזירם למלוה, וְאִיגְלוּיָי בִּי
49 דִּינָא תְּרִי וְמִנִּי לֹא מְטַרְחִין - אין מטריחים את בית הדין פעמיים
50 שלא לצורך, אלא ממתנינים שיבואו עדים, ובינתיים משאירים את
51 הפירות ביד המלוה.
52 הגמרא דנה במקרה אחר לגבי משכון זה שנהג בסורא: מעשה
53 בלוה משכון קרקע למלוה למספר שנים, ואין שטר המשכון
54 לפנינו עתה. הַמְלוּה אֲמַר שְׁקִיבֵל את הקרקע לְחֵמֵשׁ שָׁנִים, וְהִלָּה
55 אֲמַר שֶׁמְשַׁכְנָה לוֹ רַק לְשֵׁלֵשׁ. אָמַר לִיה הַלּוֹה, אִיבְתִי לִי שְׁמָרְךָ -

1 בשעושי קצת מלאכה דאי לא הכי מה מכירה שייך בהם דמי יקנה והני מיירי דאיכא
2 בזימים קצת פירי ולכך הוה קרנא אפילו לאביי ולפי שאין עושיין אלא פירות ומעושיין ילקח
3 בהן קרקע ואכל פירות והוה טובת שנייהם אבל בשמעתין יליכא פרי אז העצים מיקרו
4 פרי לאביי ויל דמי' מוכח שפיר דקרנא והוה אפילו כשישב לגמרי ולהכי קאמר תנא
5 קמי' ילקח בהן קרקע אפילו מעתה שעושיין
6 קצת פירות לטובתו של בעל פלגי אמרישבי
7 דאמר לא תמכור משום שבוך בית אביה ולא
8 חישיקו לטובת הבעל כל זמן שעושיין קצת
9 פירות עד שתייבש לגמרי ואז ילקח בהן קרקע
10 אבל לאביי דאמר פרי הוה וכשישב לגמרי נטל
11 בעל הבית הכל אם כן אין זה טובת הבעל מה
12 שלקח בהן קרקע ואכל פירות מעלו כי טוב לו
13 יותר להמתין מעט עד שתייבש לגמרי והא הכל
14 שלו: **א"ל** רבינא לרב אשי משבנתא דסורא
15 אם אמר לקוחה היא כבדי הוה דנאמן בו. אלא
16 ודאי לא מהיתן הקשה הרב רבי אלחנן דהא תנן
17 (בבבא דף כה) חזקת הבתים כו' חזקתו ג' שנים
18 ואומר ר"י דהתם טועין שמתחיל בה בגזל ונא
19 חזקה שהיה לו למחות תוך שלש בי יודע
20 בודאי פון שבכנס לה בגזל אם ישתוק לו ג'
21 שנים ולא ימחה שיעור על ידי ג' שנים שהיה
22 שלו ולכך היה לו למחות שיעור לכל שתקנו
23 חכמים למחות תוך שלש ואם לא מוחה הפסד
24 אבל בשבשפנתא בא לידו סובר המקשה כי
25 לא תקנו חכמים אין לחוש שאמר ג' יטעון
26 שקר ואי' אם כן לעולם יהיה בעל הקרקע
27 נאמן לומר שבגזל הוא בא מנ דאי בעי אמר
28 במשבנתא היה אצלך או לפירות הורדתיך
29 ויל דהוי מנא במקום עדים דאנן סתדי' אם היה
30 בא בגזל לא היה שתיק אלא היה מוחה אי נמי
31 אז היה מנא שאין טוען ברצון משבנתא היה או
32 לפירות הורדתיך לפי ששבור להוציא גם
33 הפירות שבכר אבל אי נמי חשיב מנא להוציא
34 כיון שאכלה שני חזקה וקשה דטעמא דבשילש
35 שנים והוא חזקה משום דעו שלש שנים
36 מיוחדת אינש בשטריה טפי לא מיוחדת
37 והשתא הלא ע"כ פריך לשמור לעולם כי
38 שמא יטעון זה משבנתא היא וע"כ נראה דלא
39 בעי למימר שלא יתא נאמן (לומר) לקוחה היא
40 כבדי אלא שואל מה תקנה יעשה הממשכן
41 שלא יוכל להחזיק ולטעון לקוחה היא כבדי
42 דמקאה נראה דלא מתקיא אלא פשאומר
43 פלגינא אכיל ארעאי בגזלנתא ומשנן רב אשי
44 דאיבעי ליה למחוי' ולומר תוך שלשה דעו כי
45 משבנתא אבי כידו דחשיבא שפיר מתקאה כבי
46 האי אלא שואל מה תקנה יעשה הממשכן
47 הבתים (שם דף לה: ושם) גבי ואי טעין ואמר
48 לפירות הורדתיך נאמן ואף על גב דהתם רב
49 אשי פריך לרב כהנא ואי לפירות אחתיה מאי
50 יהו ליה למיעבד ורב כהנא משני דאיבעי ליה
51 למחוי' ומייתי ראיה ממשבנתא דסורא
52 ובשמעתין רב אשי משני איבעי ליה למחוי' וכן
53 משני רב אשי התם בההוא פירקא (דף לה:) גבי
54 האי מאן דובין דקלא דתבריה איכא למימר דרב אשי התם קיבל שנינוא מרב כהנא
55 ולהכי משני ליה אידו נמי הכי: **הא'** משבנתא דסורא כו'. אע"ג דהא גופא דרבא
56 אפשר דמשבנתא דסורא הוי שייך שפיר לאקשויה בהאי לישנא לפי שמשבנתא דסורא
57 היה קים ליה שתקנו חכמים לעשות להכי קאמר אלא מעתה תקנת משבנתא דסורא וכו':
סבר

1 יקרו וכו'. אלמא קרנא הוי דאי פירא הוה הא תקון רבנן פירות לבעלי ותקוני. קפצה
2 עליהן וקנה בלא זמן: **לאו מי אויביןא.** בכתובות בפרק האשה שנפלו לה נכסים והו
3 עט: בשדה אחרת. שלא היה הקרקע שלה שהיו דקלים בשדה של ראתרים דהא
4 בליא קרנא דידה לגמרי אי אמרת לישקלנינהו בעל לכולה: הווא שפרא. שטר
5 משבנתא דסורא במישלם שניא אלון ולא
6 פירש בו מנן השנים: הכי גרסין וקדים מלוה
7 ונאכלינהו לפירי. דקשה שלישית מקמי
8 דתבעיה לדינא: קרקע בחזקת בעליה עומדת
9 אע"ג דלא תבעיה עד לאחר אכילת פירות און
10 בתר קרקע אולין וכי מספקא לן שנה זו של
11 מי אויב ארעא בחזקת מריה וישל כדן
12 נאכלינהו לפירי: בחזקת אוכליהן עומדת. פון
13 קדמים ונאכלינהו ואתא לאפוקי מיניה גיית
14 ראיה דלא שלש הוה דבתר אכילת פירות
15 אולין: והא ק"ל הלהבא ברב נחמן ברבי. ורב
16 נחמן קרקע בחזקת בעליה עומדת קאמר גבי
17 שובר מרחץ משנים עשר וזובים לשנה מדינא
18 והב לחוש בהתואל (לעל דף קב:) ואפילו בא
19 בסוף החדש אמר כולו למשכיר כשנתעברה
20 השנה: הני מילי מילתא דלא עבדא לאינלו.
21 כלומר בתר קרקע ודאי אית לן למיכל ומידי
22 הני מילי בספק שאין עומד לעולם להתברר כי
23 תהוה דמספקא לן פון אם תפיס לשון ראשון
24 ואי תפיס לשון אחרון: אבל הכא מילתא
25 עבדא לאינלו. בסוף שקבאו עדי שטר וקעידה
26 ואפריה כי דינא תרי ויפני. שקא דדין עם
27 המלוה ואם נרצינא מידו עתידין אנו לחזור
28 ולגבותו מיד המלוה לאחר זמן: מלוה אויב תפס
29 וכו'. מילתא אחרתיה היא מלוה ולוה שבאן
30 לדין מלוה אומר חמש שנים מושבנת לי אין
31 השטר לפנינו ולוה אומר לשלש וכבר אכלת
32 שלש: מנ דאי בעי אמר לקוחה היא כבדי.
33 לעולם ונאכלתינהו שנה ונאבד השטר מפני:
34 לא סבירא ליה הא דאמר רב יהודה. ולא
35 אמרנן מנא שהדברים מוכיחין שהוא רמאי
36 שאמר אבד השטר והאי שטרא לא דמי לשטר
37 וכיני דאילו שטר וכיני עדות שמקרה לו הוא
38 בא וכי עד עולם תאמר לו להזהר בו אמר
39 רבנן ביה עד תלת שנים מצי לאינדרהוי אינש
40 בשטרא טפי לא מיוחד דקסבר לא יצא עד
41 ערער עליה אבל זה שהוא מודה ששטר
42 משבנתא הוא לראיית מנן שנים של אכילת
43 פירות לגובינא דאכילת פירות דמנן השנים
44 קאי ומיוחדת והוה ביה דלא לירכס ליה עד
45 בלות השנים והאי דקאמר אירכס לא מדמנן
46 דמכביש הוא דכבשיה וכו': אלא מעתה. אדרב
47 יהודה קפריך דאמר אי בעי אמר לקוחה היא
48 כבדי הכי נמי דמחוי' וכי עבדי רבנן מילתא
49 דאיתי בה לידו קמאות כי האי תקון רבנן לפיר
50 ארעא דיהיב טסקא. מילתא: וקרי פריא. מתקן
51 התרין סביבות הגבולים: ואי ארעא קניא דסורא
52 דלית ליה טסקא וברכא נמי לית ליה מאי
53 לעיבדי. למחוי'. הוה יודעים שלא מברתיך לו
54 אלא היא משבח כבדי: הכי גרסין והא באתרא דשקיל אריסא פלגא הא באתרא דשקיל
55 אריסא תילתא. ולא גרסין שתלא ככולי מילתא: שבידי. למים או לחדשים ושבתות
56 ושבתיהן בעמדת וכל נאמן דקאמר בשבועת היסת הוא: אנו השבתי. ואין לבעיה כמה
57 שהשבעו: ותימין כלום:

1 פסק. בבבא בתרא (דף כד): האילן הנטוע בתוך חמשים אמה סמוך לעיר וקנהו התם אם
 2 העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים ספק זה קדם ספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים אלמא
 3 כיון דבין הכי ובין הכי למקצץ קאי דכי קדם אילן נמי קנהו קוצץ כי מספקא לן אמרינן
 4 קוצץ ממה נפשך שהרי עליו לעשות נמצא הספק מטיל על הדמים ולא על קצירת האילן

1 סבר ר' חנינא למימר בארעא מסלקינן להו. תימה כיון דשטמא דעל היתומין להביא ארעה
 2 משום שהקרקע בחזקת בעל חוב והיינו בשעשה אפותיקי כדמסיק אי"ב הנה ליה
 3 כיוצא לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות דפשיטא ולא שקיל מגוף הקרקע את השבח
 4 וי"ל דכיון שהיה הקרקע בחזקת אביהם תחלה ועדיין לא נקאת מרשותן צריכי מיורד לתוך
 5 שדה חבירו ונטעה שלא ברשות אי"ב כיוצא לתוך

6 שדה חבירו נמי היה סבור דמסלקינן ליה בארעא: 1
 7 **יצא** בלילה גובה כל הלילה וכל היום. וכן 2
 8 ברישא בשכיר שעות דלילה אינן שיעצא 3
 9 ממלאכתו ועוד לילה גובה כל היום ואינו עובר 4
 10 בכל הליל בעמוד השחר דלינה משמע כל הלילה 5
 11 וזה השכירות לא לן כל הלילה וא"ת לא לן 6
 12 דחיל תני (שמות כג) הוא בעמוד השחר גרידא 7
 13 שאם העלה אימורים על גבי המזבח בתחילה 8
 14 הלילה והוריקן לפני עמוד השחר נפסקין בלינה 9
 15 כדאמרין בנזירות (דף פ"ט) וי"ל מפני שהן ראוין 10
 16 להקריב בתחילת הלילה קרינא ביה לילה אפילו 9
 17 בעמוד השחר ודוחק ועוד דבפרק שני דזבחים 10
 18 (דף כ) משמע גבי קידוש זדים ורגלים ומי כיוצ 11
 19 דעמוד השחר פוסל בלינה אפילו לא התחיל 12
 20 לילה אלא לאחר תחילת הלילה: 13
 אמר 14

15 **אשה** ליתומים ובעל חוב ללקוחות א"ל רבינא לרב אשי למימרא דסבר שמואל בעל חוב
 16 ללקוחות וכו' אית ליה שבחא ללוקח והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח וכי תימא
 17 לא קשיא פאן בשבח המוגע לפתחים פאן בשבח שאין מוגע לפתחים והא מעשים בכל יום
 18 וקא מגבי שמואל אפי' בשבח המוגע לפתחים לא קשיא הא דמסיק ביה בשיעור ארעא
 19 ושבחא הא דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא וכי לא מסיק שיעור ארעא ושבחא דיהיב
 20 ליה זוזי ללוקח ומסלק ליה הניחא למ"ד אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה לבעל
 21 חוב שפיר אלא למ"ד אית ליה זוזי ללוקח מצי מסלק ליה לבעל חוב ונימא ליה אי הוו לי
 22 זוזי הנה מסלקינא לך מבזא ארעא השתא דלית לי זוזי הב לי גרידא דארעא בארעאי
 23 שיעורי שבחאי הכא בבזאי עסקינן בגזן דשינוי ניהליה אפותיקי דא"ל לא יהא לך פרוען אלא
 24 מווי: **מתני'** המקבל שדה מחבירו לישבע אחד בישבע מאות וזו השביעית מן המנין קבלה
 25 הימנו שבע שנים בישבע מאות וזו אין השביעית מן המנין שכיר יום גובה כל הלילה שכיר
 26 לילה גובה כל היום שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום שכיר שבת שכיר הדרש שכיר
 27 שנה שכיר שבע יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום: **גמ'** ת"ר
 28 מנין לשכיר יום שגובה כל הלילה ת"ל לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר ומנין לשכיר
 29 לילה שגובה כל היום שצאמור ביומו תתן שכרו ואימא איפכא שכירות אינה משתלמת אלא
 30 בפסוק ת"ר ממשמע שצאמור לא תלין פעולת שכיר אתך איני יודע שעד בקר מה ת"ל עד
 31 בקר מלמד שאינו עובר אלא עד בקר ראשון בלבד מבזא ואילך מאי אמר רב עובר משום
 32 בל תשהא אמר רב יוסף מאי קראה אל תאמר לרעה לך ושוב ומהר אתה ויש אתך ת"ר
 33 האומר לחבירו צא שכור לי ופעלים שניהן אין עוברין משום בל תלין זה לפי שלא שכתן
 וזה

15 דינו ליטול קרקע עם השבח והוא היתומים
 16 השבירו מעלה לנה השבח בדמים כדלוקמיה
 17 הלך גבי ארעא עם השבח ממה נפשך נמצא
 18 היתומים תובעין להוציא ממנו ועליהן הראיה
 19 בארעא מסלקינן להו. תבינו להו גרידא דארעא
 20 שיעור שבתיהו ועליון איהו. מן הקרקע
 21 גדמים. ולא שקלי בארעא גופיה: **בבבא** לישבו.
 22 השבירו ופשוט שהשבירו קרקע קודם שחלקו
 23 וק"ל (כ"ב דף ככד). שאין הבכור נוטל פי שנים
 24 בשבח שהשבירו בכסים לאתר מיתת אביהן
 25 דנהו ליה ראוי ואין הבכור נוטל הבכורה כראוי
 26 דכתיב בכל אשר ימצא לו וכשהו כאין לחלוק
 27 נוטל בכור פי שנים בקרקע שהיא משובחת
 28 ושמין את השבח ונותן לפשוט רביע שהוא מגיע
 29 לו בשבח שבתוך חלקו של זה: וכן בעל חוב
 30 ליתומיו. וכן בעל חוב שקדם שטר הלוואה
 31 לשר מקח של לקוחות טורפה מן עם מה
 32 שהשבירו ושם לנה שבח ונותן דמים וטעמא
 33 דבכורה משום דמיעקרא ארעא דדידה הוא ואין
 34 לנו לכופו למכור לנה קרקע שלו בבביל השבח
 35 אם יש בידו מעות ולקחן מוקי לה בקרקע
 36 שעשית לו אפותיקי: המגיע לפתחים. צריכין
 37 לקרקע דבר מועט דאילו אין צריכין לקרקע הוו
 38 להו פירות ולא מיקרו שבח ובעל חוב גובה
 39 השבח קאמר ולא פירות גמורין כדאמרין בפ"ק
 40 הניחא למ"ה. פלוגתא במסכת כתובות
 41 (בהבזבת): אי אית ליה זוזי ללוקח. שיעור דמי
 42 החוב: שפיר. איכא למימר דארעא מעיקרא
 43 דדידה קאי והוא דנתת לה שלא ברשות שקל
 44 שבחא וזווי ולא בארעא והואיל וההו מסיק ביה
 45 שיעור ארעא בוליה: **מתני'** שכיר יום גובה
 46 כל הלילה. שכיר שפועלתו ליום יוצא לערב
 47 גובה כל הלילה כל הלילה הוא ומן גבייתו כן
 48 לענין שבועה שתקנו לו חמשים שכיר בזמנו הוא
 49 נשבע ונטל בין לענין שאינו עובר עליו משום
 50 לא תבוא עליו השמש (דברים כד) אלא משום
 51 לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר (ויקרא טו):
 52 שכיר לילה. שיוצא ממלאכתו בבוקר: גובה כל

15 היום. בין לענין שבועה ובין לענין שאינו עובר עליו משום בל תלין אלא משום לא תבא עליו השמש ובגמרא ליהו ליה: שכיר שעות. גובה כל היום וכל הלילה אמרנא מפרשי לה
 16 בגמ': שכיר שבע. שמישהו יצא ביום. שבלתה שכירותו לבורק או ביום: גובה כל היום. וכיון ששקעה חמה עובר עליו: **יצא** בלילה. שבלתה שכירותו בלילה: גובה כל הלילה וכל היום.
 17 דכיון דמשכה פעולתו משתמשך הנה ליה שכיר לילה ואינו עובר עליו בבוקר עד למחרת בשקיעת החמה: **גמ'** אישוד אגא. דלא תלין בשכיר לילה לא תבא בשכיר יום. שכירות
 18 אינה משתלמת אלא בפסוק. כדאמר באיזהו נשך (לעיל סה). בשכיר שנה בשנה שכירות שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת אלמא לא משתעבד ליה לשכיר יום עד שתשקע החמה
 19 וכי כתיב לא תבא על קרקח בשכיר לילה תוקמיה שנשעבד לו לבורק משבלתה שכירותו וכן לא תלין נמי לא תוקמיה בשכיר לילה דקא לא משתעבד ליה עד הבוקר. **משמע**
 20 שצאמור וכי. שאין ליה קריאה אלא עד הבקר דכתיב (שמות לד) ולא לין לבקר וכל לניה שבמקרא לנית לילה הוא: מאי קריאה. דיקא רמיזא בל תשהא: זה לפי שלא שכתן. ולא

15 היום. בין לענין שבועה ובין לענין שאינו עובר עליו משום בל תלין אלא משום לא תבא עליו השמש ובגמרא ליהו ליה: שכיר שעות. גובה כל היום וכל הלילה אמרנא מפרשי לה
 16 בגמ': שכיר שבע. שמישהו יצא ביום. שבלתה שכירותו לבורק או ביום: גובה כל היום. וכיון ששקעה חמה עובר עליו: **יצא** בלילה. שבלתה שכירותו בלילה: גובה כל הלילה וכל היום.
 17 דכיון דמשכה פעולתו משתמשך הנה ליה שכיר לילה ואינו עובר עליו בבוקר עד למחרת בשקיעת החמה: **גמ'** אישוד אגא. דלא תלין בשכיר לילה לא תבא בשכיר יום. שכירות
 18 אינה משתלמת אלא בפסוק. כדאמר באיזהו נשך (לעיל סה). בשכיר שנה בשנה שכירות שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת אלמא לא משתעבד ליה לשכיר יום עד שתשקע החמה
 19 וכי כתיב לא תבא על קרקח בשכיר לילה תוקמיה שנשעבד לו לבורק משבלתה שכירותו וכן לא תלין נמי לא תוקמיה בשכיר לילה דקא לא משתעבד ליה עד הבוקר. **משמע**
 20 שצאמור וכי. שאין ליה קריאה אלא עד הבקר דכתיב (שמות לד) ולא לין לבקר וכל לניה שבמקרא לנית לילה הוא: מאי קריאה. דיקא רמיזא בל תשהא: זה לפי שלא שכתן. ולא

57 והטעם בשלשה אופנים אלו, כיון ששיעבודו של המשלם על
 58 הקרקע ומחמת ההלוואה או שהוא בכורו קדמה לקנייתם, והרי זה
 59 כאילו היתה הקרקע שלו מתחילה, ואין לכופו לתת אותה תמורת
 60 השבח שמשלם עליה.
 61 הגמרא מקשה סתירה בדברי שמואל: אָמַר לִיה רַבִּינָא לִרְבִּי אֲשֵׁי
 62 לְמִימְרָא - לכאורה יש לומר מתוך דברי רב נחמן, דְּכִפְרָא שְׂמוּאֵל
 63 שְׁפָעַל חוּב חַיִּיב לְשַׁלֵּם לְלִקְוֹחוֹת עַל הַשֶּׁבַח שֶׁהַשְּׁבִיחוּ לְאַחַר שְׁקִנּוּ
 64 אֶת הַקֶּרֶקַע שְׂגוּבָה בְּחוּבוֹ, וְקָשָׁה, מִי אֵיִת לִיה שְׁכָחָא לְלוֹקָח - וכי
 65 לדעת שמואל משלם הבעל חוב ללוקח על השבח, וְהָאֵמַר
 66 שְׂמוּאֵל, פְּעַל חוּב שְׂגוּבָה אֶת חוּבוֹ מִקֶּרֶקַע שְׂבִיד הַלְקוּחוֹת נוֹבָה גַם
 67 אֶת הַשֶּׁבַח שֶׁהַשְּׁבִיחָה הַקֶּרֶקַע לְאַחַר שֶׁמְכַרָה הַלוֹה לְלוֹקָח, וְאִינוּ
 68 צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לְלוֹקָח כְּלוֹם עַל הַשֶּׁבַח.
 69 מִמְשִׁיכָה הַגְּמָרָא: וְכִי תִימָא - ואם תרצה לתרץ דְּלֹא קָשְׁיָא
 70 הַסְּתִירָה דְּבִרְבִּי שְׂמוּאֵל, כִּיּוֹן שְׁכָפָן - מה שאמר שמואל שהבעל
 71 חוב משלם ללקוחות על השבח, היינו בְּשִׁבְחָה הַמְּנִיעַ לְכַתְּפִים -
 72 כשהפירות גדלו כל כך ועומדים להיקטף ולהינשא על הכתפיים,
 73 וצריכים לינוק רק עוד מעט מהקרקע, שבאופן זה אינם נחשבים
 74 כחלק מהקרקע ואין הבעל חוב רשאי לגבותם בחובו, ואילו כָּאֵן
 75 - מה שאמר שמואל שהבעל חוב גובה גם את השבח, היינו בְּשִׁבְחָה
 76 שְׂאִין מְנִיעַ לְכַתְּפִים, והוא צריך לינוק עוד הרבה מן הקרקע,
 77 שבאופן זה הרי הוא כחלק מן הקרקע, ובעל חוב גובה אף אותו.
 78 הרי יקשה על כך, וְהָאֵ יֵשׁ מַעֲשִׂים כְּאִלוֹ בְּכָל יוֹם, וְקָא מְנַי -
 79 שגובה שְׂמוּאֵל לבעלי חובות מקרקעות שביד הלקוחות אֲפִילוּ
 80 בְּשִׁבְחָה הַמְּנִיעַ לְכַתְּפִים, כיון שאפילו מחמת צורך ביניקה מועטת
 81 נחשבים הפירות כחלק מהקרקע.
 82 מתרצת הגמרא את הסתירה בדברי שמואל: לעולם בעל חוב יכול
 83 לגבות בחובו אף את השבח, וְלֹא קָשְׁיָא, הָא - מה שאמר שמואל
 84 שהבעל חוב גובה את השבח, היינו באופן דְּמִסִּיק בִּיה בְּשִׁיעוּר
 85 אֲרֵעָא וְשִׁבְחָא - שהתלוה נושה בלוה מעות כשיעור שווי הקרקע
 86 והשבח יחד, וְהָא - מה שאמר שמואל שהבעל חוב צריך לשלם
 87 ללקוחות את שווי השבח, היינו באופן דְּלֹא מִסִּיק בִּיה שִׁיעוּר אֲרֵעָא
 88 וְשִׁבְחָא - שאין המלוה נושה בלוה אלא כשווי הקרקע בלבד, שאו
 89 פשוט שאינו גובה יותר מחובו, וכיון שנטל את השבח יחד עם
 90 הקרקע עליו לשלם ללוקח את דמי השבח.
 91 הגמרא מבררת מדוע סובר שמואל שהבעל חוב משלם את השבח
 92 במעות ולא בקרקע. מקשה הגמרא: וְכִי לֹא מִסִּיק שִׁיעוּר אֲרֵעָא
 93 וְשִׁבְחָא - וכשאין הבעל חוב נושה בלוה כשיעור שווי הקרקע
 94 והשבח יחד, שסובר שמואל דְּהִיבִי לִיה זְוִי לְלוֹקָח וְכִפְרָא לִיה -
 95 שיכול לפרוע ללוקח את שווי השבח בדמים, ואינו חייב להשאיר
 96 לו חלק מהקרקע עצמה בשיעור השבח, הַנִּחְיָא לְמָאן דְּאֵמַר
 97 (כתובות צא): דֹּאֵ אֵיִת [לִיה] זְוִי לְלוֹקָח - שאף אם יש ללוקח
 98 מעות ורוצה לשלם למלוה במקום שיגבה ממנו את הקרקע,
 99 מכל מקום לֹא מְצִי מְסַלְּק לִיה לְכַעַל חוּב מִהַקֶּרֶקַע תְּמוּרַת מְעוֹת
 100 אלו, משום שהבעל חוב קדם ללוקח בהלוואתו, והלוקח נחשב כמי
 101 שירד לשדה ללא רשות, שְׁפִיד - מובן הדבר, שיכול הבעל חוב
 102 לגבות את הקרקע כולה בחובו, ומשלם לו תמורת השבח במעות.
 103 מסיימת הגמרא את קושיתה: אֵלֵא לְמָאן דְּאֵמַר (שם) דֹּאֵ אֵיִת לִיה
 104 זְוִי לְלוֹקָח, מְצִי מְסַלְּק לִיה לְכַעַל חוּב מִהַקֶּרֶקַע עַל יַד פְּרַעוֹן הַחוּב
 105 במעות, אם כן הקרקע אינה משועבדת לגמרי לבעל חוב לפרעון
 106 חובו, וכשם שיכול לסלקו במעות כך יכול לסלקו ב'שבח' השייך
 107 לו, וְאֵם כֵּן נִימָא לִיה - יאמר הלוקח לבעל חוב, אֵי הוּוּ לִי זְוִי, הִנֵּה
 108 מְסַלְּקִנָא לָךְ מִכּוּלָּא אֲרֵעָא - הרי אם היו לי מעות לשלם לך עבור
 109 כל החוב, הייתי מסלק אותך לגמרי מכל הקרקע תמורתם, ואם כן
 110 הַשְּׁתָּא דְּלִית לִי זְוִי - גם עתה שאין לי מעות, אשלם לך בשבח
 111 תמורת חלק מהחוב, וְהֵב לִי גְרִינָא דְּאֲרֵעָא בְּאֲרֵעָא, שִׁיעוּר שְׁכָחָא
 112 - תניח בידי מידת קרקע בקרקע זו שאתה גובה ממני, כשווי

1 קָבַר רַבִּי הֲנִינְא לְמִימַר - בתחילה חשב רבי חנינא לומר, דְּאֲרֵעָא
 2 בְּתוֹקֵת וְתִימָא קְרִימָא - שהקרקע עומדת עתה בחזקת היתומים
 3 שירשוה מאביהם, ולכן על הבעל חוב לְהִבְיָא רְאִיָּה שאביהם
 4 השביחה, כדי להוציא מידם את השבח.
 5 אָמַר לָהּ הוּוּא קָבָא - אותו זקן, אין ההלכה כך, אלא הָבִי אָמַר
 6 רַבִּי יוֹחָנָן, עַל הַיְתוּמִים לְהִבְיָא רְאִיָּה שֶׁהַשְּׁבִיחוּ אֶת הַקֶּרֶקַע,
 7 וּבִלָּא זֶה יִגְבֵּה הַבְּעַל חוּב אֶת הַשֶּׁבַח. מֵאֵי מַעֲמָא, בִּיּוֹן
 8 דְּלִגְבוּיָא קְרִימָא - כיון שהקרקע והשבח בודאי עומדים להגבות
 9 על ידי הבעל חוב, אלא שאם הם השביחה עליו לשלם להם ממון
 10 תמורת השבח, לכן כבר מעתה כָּמָאן דְּנִבְיָא דְּמִיָּא - הרי היא
 11 כגבויה בידו, והיתומים הם שרוצים להוציא ממנו את שבחה, ולכן
 12 עַל הַיְתוּמִין לְהִבְיָא רְאִיָּה שֶׁהֵם הַשְּׁבִיחוּ, שֶׁהַמוּצִיא מַחְבִּירוֹ עָלָיו
 13 הִרְאִיָּה (ב"כ מז).
 14 הגמרא מביאה ראייה לדברי רבי יוחנן: אָמַר אֲבִי, אָף אֲנִי נָמִי
 15 תִּנְיָא - אף אנו ראינו דין כעין זה במשנה (ב"ב כד): מְרוֹחֲקִין
 16 אֶת הַאֵילָן מִן הָעֵיר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמָּה, וּבִכַל אֹפֶן קוֹרְצִים אֶת
 17 הַאֵילָן, אֲלֵא שֶׁאִם הָעֵיר קְדָמָה לְנִטְעַת הַאֵילָן אִין מְשַׁלְּמִים
 18 לְבַעַל הַאֵילָן כְּלוֹם, וְאֵם הַאֵילָן קָדָם צָרִיכִים בְּנֵי הָעֵיר לְשַׁלֵּם
 19 לוֹ, אִם כִּסְפִין הֵן קָדָם וְכִסְפִין הֵן קָדָם, קוֹרְצִין, שְׁהֵי אָף אִם הַאֵילָן
 20 קָדָם רִשְׁאֵי לְקוֹרְצוֹ, וְאִינוּ נִוְתֵן דְּמִים מִסְּפָק, שִׁיתְכֹּן שֶׁהָעֵיר
 21 קְדָמָה וּפְטוּר. אֲלֵמָא - מוכח מדין זה, שְׁבִיּוֹן דְּאֵילָן זֶה לְמִימָן
 22 קְרִימָא - עומד להיקצץ בין כך ובין כך, והספק הוא רק לגבי
 23 התשלום, אֲמָרִינָן לִיה לְבַעַל הַאֵילָן אֵיִתִּי רְאִיָּה וְשִׁקּוּל - הבא
 24 ראייה שאילנך קדם לעיר וטול את דמיו, וְהָכָא נָמִי לִגְבִי שְׁבַח,
 25 הָאֵי שְׁמָרָא, בִּיּוֹן דְּלִגְבוּיָא קְרִימָא - כיון שבין כך ובין כך עומד
 26 הבעל חוב לגבות את הקרקע מכח השטר, והספק הוא רק על
 27 תשלום השבח, כָּמָאן דְּנִבְיָא דְּמִיָּא - הרי זה כאילו כבר גבאה,
 28 והיתומים הם שרוצים להוציא ממנו את השבח, וְעַל הַיְתוּמִים
 29 לְהִבְיָא רְאִיָּה שֶׁהַשְּׁבִיחוּ, שֶׁהַמוּצִיא מַחְבִּירוֹ עָלָיו הִרְאִיָּה.
 30 הגמרא מבררת את הדין באופן שהוכיחו היתומים שהם השביחו
 31 את הקרקע: אֵיִתוּ וְתִימָא רְאִיָּה דְּאֵיִתוּ אֲשַׁבְּחוּ - אם הביאו היתומים
 32 ראייה שהם השביחו, קָבַר רַבִּי הֲנִינְא לְמִימַר - בתחילה חשב רבי
 33 חנינא לומר, כִּי מְסַלְּקִינָן לָהּ, בְּאֲרֵעָא מְסַלְּקִינָן לָהּ - כשמסלקם
 34 הבעל חוב מהקרקע אינו יכול לשלם להם את השבח במעות,
 35 אלא חייב לשלם להם בקרקע, כלומר, להשאיר להם חלק
 36 מהקרקע בשווי השבח, כיון שהקרקע עדיין ברשותם שירשוה
 37 מאביהם ועדיין אינה בחזקת הבעל חוב.
 38 דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא - אין ההלכה כן, אלא כְּדָמִי מְסַלְּקִינָן לָהּ
 39 - אפשר לפרוע להם את שווי השבח במעות, ולומדים זאת מדיני
 40 דְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׂמוּאֵל, שְׁלִישָׁה שְׁמִינִן לְהֵם אֶת הַשֶּׁבַח
 41 שהשביחו בקרקע, וְכִפְרָא אֹתוֹן - וכשמוציאים אותם מהקרקע
 42 משלמים את שווי שבחם בְּדָמִים, וְלֹא בְּקֶרֶקַע עֲצָמָה. וְאֵלּוּ הֵן, א.
 43 שֶׁבַח שֶׁמְשַׁלֵּם כְּבוֹד לְפָשׁוּטֵי וְשִׁאֵינוּ בְּכוֹר, כשהשביחו שניהם יחד
 44 קרקע שהוריש להם אביהם קודם שחלקוה, שהדין הוא שבכור
 45 נוטל פי שנים רב, ובקרקע עצמה ולא בשבח שהשביחה הקרקע
 46 לאחר מיתת אב, והשבח שהשביחה הקרקע בחלק הנוסף שקיבל
 47 מחמת בכורתו שייך לכל האחים בשוה, ועל הבכור לשלם לפשוט
 48 את מחצית השבח שהשביח חלק בכורתו, הדין הוא שמשלם
 49 הבכור חלק זה במעות, ואינו צריך לשלם דווקא בקרקע.
 50 ב. וְכַעַל חוּב וְכַתְּבַת אִשָּׁה שְׂגוּבִים חוּבִים מִקֶּרֶקַע הַמַּת שֶׁהַשְּׁבִיחוּ
 51 היתומים לאחר מיתת האב, כשמשלמים ליתומים את דמי השבח
 52 נותנים להם מעות, ואינם צריכים לשלם להם דווקא בקרקע, וזהו
 53 שלא כדברי רבי חנינא.
 54 ג. וְכַעַל חוּב שְׂגוּבָה חוּבוֹ מִקֶּרֶקַעוֹת הַלוֹה שֶׁמְכַר לְאַחַר הַהֲלוּאָה,
 55 כשמשלם לְלִקְוֹחוֹת עַל הַשֶּׁבַח שֶׁהַשְּׁבִיחוּ אֶת הַקֶּרֶקַע, מְשַׁלֵּם
 56 במעות, ואינו צריך לשלם דווקא בקרקע.

מלאכתו ועד הבוקר. ושמאלא אפר, שכיר שעות דיום, גובה כל
 היום, וזוה אינו חולק על רב, ואילו שכיר שעות דלילה, גובה את
 שכרו כל הלילה וגם כל היום שאחריו עד שקיעת החמה, כיון
 שבענין התשלום היום הולך אחר הלילה, ונחשבים לגבי תשלום
 השכר כזמן אחד.
 הגמרא מקשה ממשנתנו על דעת רב: תנן במשנתנו, שכיר שעות
 גובה כל הלילה וכל היום, ובשלמא שמואל יבאר שמדובר בשכיר
 שעות דלילה, גובה כל היום וכל הלילה, אך זו תיובתא דרב,
 שהרי לדבריו אין שכיר שעות שגובה גם כל היום וגם כל הלילה.
 מתרצת הגמרא: אפר לה רב בבאיור המשנה, שלא מדובר באופן
 אחד, אלא לצדדין קתני - המשנה עוסקת בשני אופני השכירות,
 וכוונתה בלשון 'שכיר שעות גובה כל היום וכל הלילה', ששכיר
 שעות גובה או כל היום או כל הלילה, כלומר, שכיר שעות דיום
 גובה כל היום, ושכיר שעות דלילה גובה כל הלילה. הנה שכיר שעות
 הגמרא מוסיפה להקשות על רב: תנן במשנתנו, שכיר שעות
 ושכיר שעות, שכיר שעות, שכיר שעות ושכיר שעות ושכיר שעות,
 זמן תשלום שכרו תלוי בזמן סיום מלאכתו, אם יוצא - מסיים
 מלאכתו ביום, גובה כל אותו היום, מעת סיום שכירותו ועד
 שקיעת החמה, ואם יוצא בלילה, גובה כל הלילה וגם כל היום
 שאחריו עד השקיעה. וכיון שמבואר במשנה שבשכירות ממושכת
 שהסתיימה בתוך הלילה גובה את שכרו כלילה ויום, נוכל
 לתלמוד שגם בשכירות שעות שהסתיימה במצע הלילה הדין כן,
 וגובה כל הלילה וכל היום, ושלא כדברי רב.
 הגמרא מבארת שאכן מהמשנה מבואר שלא כדברי רב, אך כבר
 נחלקו בזה תנאים. מתרצת הגמרא: אפר לה רב, שאמנם דברי
 המשנה כאן אינם כדבריו, אך תנאי היא - כבר נחלקו תנאים בדין
 זה, ויש תנא החולק על משנתנו, ורב סובר כמותו. מביאה הגמרא
 את המחלוקת: דתנאי בברייתא, שכיר שעות דיום גובה כל היום,
 שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה, דבר רבי יהודה. רבי שמעון
 אומר, שכיר שעות דיום גובה כל היום, אבל שכיר שעות דלילה
 גובה כל הלילה וכל היום. והסיפא של משנתנו שנתנה כדעת רבי
 שמעון, וכמותו סובר שמואל, אך רב סובר כרבי יהודה ששכיר
 שעות כלילה גובה רק כל הלילה.
 אגב שהובאה הברייתא להשמייענו את מחלוקת רבי יהודה ורבי
 שמעון, מביאה הגמרא את המשך דברי הברייתא. אומרת
 הברייתא: מפרין אפרו - מאחר שאמרנו שאפילו בשכיר שעות
 עוברים על איסור, אם כן ודאי שבכל מיני שכירות שבעולם אין
 הפוסק שכר שכיר עובר בהמשך שמות [לאו] הללו, וכן עובר
 באיסור עשה, ואלו הן: א. מ. שום 'כל תעשוק את ריעך', ב. מ. שום
 'כל תגזול', ג. מ. שום 'כל תעשוק שכיר עני', ד. מ. שום 'כל תלין', ה. מ. שום
 'ביומו תתן שכרו', וזהו איסור עשה, ו. מ. שום 'לא תבא
 עליו השמש'.

וכן זה - השליח ששכר את הפועלים, אינו עובר ב'בל תלין', כיון
 שהאיסור הוא 'לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר', ולא שייכת
 בשליח האזהרה שלא להלין פעולת שכיר, לפי שאין פעולתו
 (שכר הפועל) אצלו, כלומר, לא מטיל עליו לשלם לו, וממילא
 אין זה נחשב שהוא מלין את שכר השכיר בידו, ואינו בכלל איסור
 זה.
 הגמרא מבררת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: דין זה
 ששניהם אינם עוברים בבל תלין, היכי דמי, אי באופן דאפר להו
 השליח לפועלים 'שכרם עלי', אם כן קשה מדוע אינו עובר ב'בל
 תלין', הרי מאחר שאמר 'שכרם עלי' שכרו של הפועל עליו הוא
 מוטל, ובעל הבית נפטר מחובת התשלום, וכשאינו משלמו הרי
 הוא מלין את פעולת השכיר אצלו. ומוכיחה זאת הגמרא: דתנאי,
 השוכר את הפועל, ואמר לו שהוא שוכרו לעשות מלאכה בשלו -
 בשל השוכר, והראיה השוכר שיעשה מלאכה בשל שכירו, הדין
 הוא שנתן לו השוכר את שכרו משלם - כפי שסיכמו ביניהם
 בתחילה, וחוזה השוכר ונוטל מפעל הפועל הפועל שנתנה אצלו
 המלאכה את דמי מה שהתנה אותו על ידי עבודת הפועל. ומבואר
 בברייתא שאם שכר אדם פועל על דעת כן שהוא ישלם לו, חייב
 לשלם לו אף אם אמר לו לעשות מלאכה בשל חברו.
 משיבה הגמרא: לא צריקא - אכן לא הוצרכה הברייתא לומר דין
 זה אלא באופן דאפר להו השוכר לפועלים 'שכרם על פעל הפועל',
 וזהו אמרה הברייתא ששניהם אינם עוברים בבל תלין.
 הגמרא מביאה את מנהגם של האמוראים שחששו שמוא יכשלו
 באיסור: יהודה בר מרימר הוצרך לשכור פועלים, וחשש שבזמן
 שיצטרך לשלם להם יהיה טרוד במלאכה אחרת, ויעבור באיסור,
 ולכן לא שכרם בעצמו, אלא אפר להו לשמיעתו ולשמעו, ויל אגרי
 - צא ושכור לי פועלים, ואימא להו - אמור להם 'שכרם על פעל
 הפועל', ובאופן זה אף השמש לא יעבור איסור אם לא ישלם להם
 בזמן, וכמו שביארה הגמרא שבאופן זה שניהם אינם עוברים על
 בל תלין. וכן מרימר ופר וזקרא, אגרי להדי - היו שוכרים זה לזה,
 כלומר, כשאחד מהם נצרך לשכור פועלים, לא היה שוכרם
 בעצמו, אלא חברו היה שוכרם עבורו, כדי שלא יעברו באיסור.
 הגמרא מביאה אופן נוסף שאין עוברים בו ב'בל תלין': אפר
 רבא בר רב הונא, הני שוקא דסורא - אותם אנשי העיר 'סורא'
 שפרנסתם תלויה ביום השוק, וידוע שעד אותו יום אין להם
 מעות, אם שכרו פועלים קודם יום השוק, אף אם התאחרו
 מלשלם את שכר הפועלים בזמן לא עברי משום כל תלין, כיון
 שמידע ידעו - ידעו הפועלים מתחילה שבעלי הבתים לא
 ישלמו להם בזמן, משום דעל יומא דשוקא קמיבי - שהרי בעלי
 הבתים סומכים על מה שיריחו ביום השוק, וממעות אלה
 בדעתם לשלם לפועלים, ועד אז אין מעות מצויות ברשותם
 וכיון שידעו זאת מחלו על התשלום עד יום השוק, ואף אם יש
 ביד בעלי הבתים מעות לשלם קודם יום השוק, פטורים
 מלשלם. ואף אם אינם משלמים לאחר יום השוק אינם עוברים
 בבל תלין, כיון שרק בבוקר ראשון עוברים על איסור זה.
 כמבואר לעיל (בין) ובוקר ראשון כבר עבר עליהם בדין זה.
 מסיים רבה בר רב הונא: אפר מ. שום איסור 'כל תשקא' שגורו
 חכמים, ודאי עובר אם לא יתן לפועל את שכרו אחרי יום
 השוק;
 שנינו במשנה: שכיר שעות, גובה כל הלילה וכל היום;
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים האם יש חילוק בין שכיר שעות
 ביום לשכיר שעות בלילה, ומבארת את המשנה לדבריהם: אפר
 רב, שכיר שעות דיום, ששכירותו מסתיימת קודם שקיעת החמה,
 גובה כל היום - מזמן סיום מלאכתו ועד שקיעת החמה, ולאחר
 מכן עובר עליו. ושכיר שעות דלילה, גובה כל הלילה - מזמן סיום

1 **אמר** ליה לשמעיה זיל אגיר ל פועלים. לא משום שהיה דעתו לדרות אלא הנה דא שלא
 2 יתא פניו ליתן להם ואפילו משום כל תשוא לא היה עובר כיון שהוא עסוק במלאכה
 3 אחרת: **מתקורף** לה אביי אקדו גזל כו'. תימה וכי לא דע אביי דרב ששת מוקף לה באודי
 4 ליה והדר כפריה ד"ל דסבר אביי דאית לן לאוקומי גזל דמיתא דעסק וחי ובי דלא קאי ובחש
 5 אעושק לא קאי נמי אגזל אלא תחילת גזל דקרא
 6 ותחילת עושק הוא פירוש ולא דייק כדדייק רב
 7 ששת בסמוך דהקא כתיב או בגזל והקא כתיב או
 8 עשק בלא בריית:
 9 **או** עשק כתיב. לא גריסין שעשקו כפר: **ולמה**
 10 חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוי. לאו
 11 משום דכתיב גזל ועשק שניה בלשון דייק אלא
 12 משום דכתיב תרי לאוי תימה בשלמא הקא
 13 חלקן כדי לעבור עליו בשני לאוי אבל גבי אשם
 14 גזילות קמה נכתבו שניהם או בגזל או עשק.
 מאחדך

1 **וזה לפי שאין פעולתו עליו** ולא קרינא ביה פעולתו אתה: **ואיפא** לחו וכו'. דאי לא
 2 משתלמינא לא עברנא: **אגרי** להדי. כשהיה האחד צריך לפועלים חבירו פוסק עמקו
 3 ואמר לון שפרכם על בעל הבית: **הני שוקאי** דסוראי. בעלי בתים של סורא שאין מניעין
 4 למעות עד יום השוק: **לא עברי**. על שכר פועלי: **מידע** ידעי דעל **יומא** דשוקא סמכי.
 5 להגיע למעות הלכה אפילו אית ליה מעות
 6 גביה לא עבר דאדעתא דהכי איתגר ליה וכוין
 7 דמיומא קמו לא עברו תו לא עברי כדאמרין
 8 לעיל שאינו עובר עליו אלא בקר ראשו: **אבל**
 9 משום כל תשוא עובר. מיום השוק ואילך: **שכיר**
 10 שעות דיום. שנשפר לו מן הבהק עד חצות: **נוכה**
 11 כל היום. דקא קלח שוכירו מחצות ואילך
 12 בלא תבא: **שכיר** שעות דלילה נובה כל הלילה.
 13 ולכשיגלה עמוד השחר עובר משום כל תלין
 14 דקא נשבער לו קודם לכן: **ושמואל** אמר שכיר
 15 שעות דיום הוא נובה כל היום. כדאמרת
 16 ואין לילה הולך אחר יום אבל שכיר שעות
 17 דלילה גובה כל הלילה וכל היום שהיה הולך
 18 אחר הלילה הואיל ושוכירו כליל יום זה לא
 19 דמי לשכיר יום דאתמול שאינו גובה אלא כל
 20 הלילה: **תנן** שכיר שעות נובה כל הלילה וכל
 21 היום. בשלמא שמואל מוקף לה בשכירות שעות
 22 דלילה אלא רב במאי מוקף לה: **לצדדיו**. והכי
 23 קאמר שכיר שעות ש שגובה כל הלילה וש
 24 שגובה כל היום וכדאמר אבא: **וא** בלילה וכו'.
 25 אלא הואיל ומקשה פעולתו בלילה הנה ליה
 26 שכיר שעות דלילה וקתני גובה כל הלילה וכל
 27 היום: **משום** לא תגזול. דקא אוקמיא באיתו
 28 נשך (דף סא.) לכבוש שכר שכיר דאי גזל ממש.
 29 מלא דריבית ואונאה נפקא: **ה'** שפות.
 30 לאין לא תעשוק את רעך ולא תגזול ולא
 31 תלון ולא תעשוק שכיר עני ואביון בימנו תתן
 32 שכרו ולא תבוא עליו השמש ועשה בימנו תתן:
 33 שם שכירות. בלוהו כחד דאי לא משכח להם
 34 אלא הכי קאמר עבירות כל השמות הללו בשם
 35 שכירות זה ש מן בשכירות לילה וש מן
 36 בשכירות יום: **גזל**. משמע שאנסו כדו מידו
 37 ממש טפי מעשק דכתיב (שמואל א כג) וגזול
 38 את החינת מיד המצרי וכן (שופטים ט) בבעלי
 39 שכס וגזלו את כל אשר יעבור עליהם בדרך.
 40 מתקוף לה רב ששת. על כרחיק עושק דקא
 41 כפר ליה הוא מדיחייבה עליו בתורת כתיבם
 42 קרבן שבועה דכתיב (ויקרא ה) וכחש בעמרתו
 43 בפקדון או בתשומת ד וגו': **אלא** אמר רב
 44 ששת וכו'. לקמן פריך לרב ששת מאי שנא
 45 עשק דכשיתא ליה ומש גזל דלא קשאי ליה
 46 לא שכירות מועיל. לא דמי לגזל כי נתייש
 47 לך דקא מודי ליה דעבר בהדיה וקא גזל ליה:
 48 מ"ש גזל דלא קשאי ליה. קא איהו נמי גבי
 49 קרבן שבועה כתיב ואי לא כפר שבועה היכא:
 50 הנהיה והדר כפריה. כל זמן שלא תבעו בב"ד
 51 אלא בינו לבין עצמו היה גזולו ואמרו איני
 52 נתון לך ובשיתבעו בב"ד כפר ונשבע ויעולם

1 **וזה לפי שאין פעולתו עליו** ו**אצלו היכי דמי** אי **דאמר** ליה
 2 **שכרכם עלי שכרו עליו** הוא **דתניא** **השוכר את**
 3 **הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו** **נותן לו**
 4 **שכרו משלם** וחוזר ו**גומל** **מבעל הבית** **מה שההנה**
 5 **אותו** **לא צריכא דאמר** ליה **שכרכם על בעל הבית**
 6 **יהודה** **בר מרימר** **א"ל לשמעיה** **זיל אגיר** **לי** **פועלים**
 7 **ואימא** **להו שכרכם על בעל הבית מרימר** **ומר** **זומרא**
 8 **אגרי להדי** **אמר** **רבה** **בר רב הונא** **הני שוקאי**
 9 **דסורא** **לא עברי** **משום** **כל תלין** **מידע** **ידעי** **דעל**
 10 **יומא** **דשוקא** **סמיכי** **אבל** **משום** **כל תשוא** **ודאי** **עובר**: **שכיר** **שעות** **גובה** **כל הלילה** **וכל**
 11 **היום**: **אמר** **רב שכיר** **שעות** **דיום** **גובה** **כל היום** **שכיר** **שעות** **דלילה** **גובה** **כל הלילה**
 12 **ושמואל** **אמר** **שכיר** **שעות** **דיום** **גובה** **כל היום** **ושכיר** **שעות** **דלילה** **גובה** **כל הלילה** **וכל**
 13 **היום** **תנן** **שכיר** **שעות** **גובה** **כל הלילה** **וכל היום** **תיובתא** **דרב אמר** **לך** **רב** **לצדדיו** **קתני**
 14 **שכיר** **שעות** **דיום** **גובה** **כל היום** **שכיר** **שעות** **דלילה** **גובה** **כל הלילה** **תנן** **היה** **שכיר** **שבת**
 15 **שכיר** **הדש** **שכיר** **שנה** **שכיר** **שבעו** **יוצא** **ביום** **גובה** **כל היום** **יוצא** **בלילה** **גובה** **כל הלילה**
 16 **וכל היום** **אמר** **לך** **רב תנאי** **היא** **דתניא** **שכיר** **שעות** **דיום** **גובה** **כל היום** **שכיר** **שעות**
 17 **דלילה** **גובה** **כל הלילה** **דברי** **ר'** **יהודה** **ר"ש** **אומר** **שכיר** **שעות** **דיום** **גובה** **כל היום** **שכיר**
 18 **שעות** **דלילה** **גובה** **כל הלילה** **וכל היום** **מפאן** **אמרו** **כל הכובש** **שכר** **שכיר** **עובר** **בה'**
 19 **שמות הללו** **עשה** **משום** **כל תעשוק** **את רעך** **ומשום** **כל תגזול** **ומשום** **כל תעשוק** **שכיר**
 20 **עני** **ומשום** **כל תלון** **ומשום** **ביומו** **תתן** **שכרו** **ומשום** **לא** **תבא** **עליו** **השמש** **הני** **דאיפא**
 21 **ביממא** **ליפא** **בליליא** **דאיפא** **בליליא** **ליפא** **ביממא** **אמר** **רב** **הסדא** **שם** **שכירות** **בעלמא**
 22 **איזה** **הוא** **עושק** **ואיתו** **גזל** **א"ר** **הסדא** **לך** **ושוב** **לך** **הוא** **עושק** **יש** **לך** **כדי** **ואיני**
 23 **נותן** **לך** **זה** **הוא** **גזל** **מתקוף** **לה** **רב** **ששת** **איזהו** **עושק** **שחייבה** **עליו** **תורה** **קרנן** **דומיא**
 24 **דפקדון** **דקא** **כפר** **ליה** **ממונא** **אלא** **אמר** **רב** **ששת** **נתתיו** **לך** **זהו** **עושק** **יש** **לך** **כדי** **ואיני**
 25 **נותן** **לך** **זה** **הוא** **גזל** **מתקוף** **לה** **אביי** **איזה** **הוא** **גזל** **שחייבה** **עליו** **תורה** **קרנן** **דומיא** **דפקדון**
 26 **בעינן** **דקא** **כפר** **ליה** **ממונא** **אלא** **אמר** **אביי** **לא** **שכרתיו** **מועילם** **זה** **הוא** **עושק** **נתתיו** **לך**
 27 **זה** **הוא** **גזל** **ולרב** **ששת** **מאי** **שנא** **עושק** **דקשיא** **ליה** **ומאי** **שנא** **גזל** **דלא** **קשיא** **ליה** **אמר**
 28 **לך** **גזל** **דגזליה** **והדר** **כפריה** **אי** **הכי** **אפילו** **עושק** **נמי** **דהדר** **כפריה** **הכי** **השתא** **בשלמא**
 29 **התם** **כתיב** **או** **גזול** **מפלה** **דאודי** **ליה** **מעיקרא** **אבל** **גבי** **עושק** **מי** **כתיב** **או** **בעושק** **או**
 30 **עשק** **כתיב** **שעשקו** **כבר** **רבא** **אמר** **זה** **הוא** **עושק** **זהו** **גזל** **ולמה** **חלקן** **הכתוב** **לעבור** **עליו**
 31 **בשני** **לאוי**: **מתני'** **אחד** **שכר** **אדם** **ואחד** **שכר** **בהמה** **ואחד** **שכר** **פלים** **יש** **בו** **משום**
 32 **ביומו** **תתן** **שכרו** **ויש** **בו** **משום** **לא** **תלון** **פעולת** **שכיר** **אתך** **עד** **בוקר** **אימתי** **בומן** **שתבעו**
 33 **לא** **תבעו** **אינו** **עובר** **עליו** **המכהו** **אצל** **הגוני** **או** **אצל** **שולחני** **אינו** **עובר** **עליו** **שכיר** **בומנו**
 34 **נשבע** **ונטל** **עבר** **ומנו** **אינו** **נשבע** **ונטל** **אם** **יש** **עדים** **שתבעו** **(בומנו)** **הרי** **זה** **נשבע** **ונטל**
 35 **גר** **תושב** **יש** **בו** **משום** **ביומו** **תתן** **שכרו** **ואין** **בו** **משום** **לא** **תלון** **פעולת** **שכיר** **אתך** **עד**
 36 **כפר**: **גמ'** **מני** **מתני'** **לא** **תנא** **קמא** **דמאחדך** **ולא** **רבי** **יוסי** **ברבי** **יהודה** **מאי** **היא** **דתניא**
 מאחדך

1 **וזה לפי שאין פעולתו עליו** ולא קרינא ביה פעולתו אתה: **ואיפא** לחו וכו'. דאי לא
 2 משתלמינא לא עברנא: **אגרי** להדי. כשהיה האחד צריך לפועלים חבירו פוסק עמקו
 3 ואמר לון שפרכם על בעל הבית: **הני שוקאי** דסוראי. בעלי בתים של סורא שאין מניעין
 4 למעות עד יום השוק: **לא עברי**. על שכר פועלי: **מידע** ידעי דעל **יומא** דשוקא סמכי.
 5 להגיע למעות הלכה אפילו אית ליה מעות
 6 גביה לא עבר דאדעתא דהכי איתגר ליה וכוין
 7 דמיומא קמו לא עברו תו לא עברי כדאמרין
 8 לעיל שאינו עובר עליו אלא בקר ראשו: **אבל**
 9 משום כל תשוא עובר. מיום השוק ואילך: **שכיר**
 10 שעות דיום. שנשפר לו מן הבהק עד חצות: **נוכה**
 11 כל היום. דקא קלח שוכירו מחצות ואילך
 12 בלא תבא: **שכיר** שעות דלילה נובה כל הלילה.
 13 ולכשיגלה עמוד השחר עובר משום כל תלין
 14 דקא נשבער לו קודם לכן: **ושמואל** אמר שכיר
 15 שעות דיום הוא נובה כל היום. כדאמרת
 16 ואין לילה הולך אחר יום אבל שכיר שעות
 17 דלילה גובה כל הלילה וכל היום שהיה הולך
 18 אחר הלילה הואיל ושוכירו כליל יום זה לא
 19 דמי לשכיר יום דאתמול שאינו גובה אלא כל
 20 הלילה: **תנן** שכיר שעות נובה כל הלילה וכל
 21 היום. בשלמא שמואל מוקף לה בשכירות שעות
 22 דלילה אלא רב במאי מוקף לה: **לצדדיו**. והכי
 23 קאמר שכיר שעות ש שגובה כל הלילה וש
 24 שגובה כל היום וכדאמר אבא: **וא** בלילה וכו'.
 25 אלא הואיל ומקשה פעולתו בלילה הנה ליה
 26 שכיר שעות דלילה וקתני גובה כל הלילה וכל
 27 היום: **משום** לא תגזול. דקא אוקמיא באיתו
 28 נשך (דף סא.) לכבוש שכר שכיר דאי גזל ממש.
 29 מלא דריבית ואונאה נפקא: **ה'** שפות.
 30 לאין לא תעשוק את רעך ולא תגזול ולא
 31 תלון ולא תעשוק שכיר עני ואביון בימנו תתן
 32 שכרו ולא תבוא עליו השמש ועשה בימנו תתן:
 33 שם שכירות. בלוהו כחד דאי לא משכח להם
 34 אלא הכי קאמר עבירות כל השמות הללו בשם
 35 שכירות זה ש מן בשכירות לילה וש מן
 36 בשכירות יום: **גזל**. משמע שאנסו כדו מידו
 37 ממש טפי מעשק דכתיב (שמואל א כג) וגזול
 38 את החינת מיד המצרי וכן (שופטים ט) בבעלי
 39 שכס וגזלו את כל אשר יעבור עליהם בדרך.
 40 מתקוף לה רב ששת. על כרחיק עושק דקא
 41 כפר ליה הוא מדיחייבה עליו בתורת כתיבם
 42 קרבן שבועה דכתיב (ויקרא ה) וכחש בעמרתו
 43 בפקדון או בתשומת ד וגו': **אלא** אמר רב
 44 ששת וכו'. לקמן פריך לרב ששת מאי שנא
 45 עשק דכשיתא ליה ומש גזל דלא קשאי ליה
 46 לא שכירות מועיל. לא דמי לגזל כי נתייש
 47 לך דקא מודי ליה דעבר בהדיה וקא גזל ליה:
 48 מ"ש גזל דלא קשאי ליה. קא איהו נמי גבי
 49 קרבן שבועה כתיב ואי לא כפר שבועה היכא:
 50 הנהיה והדר כפריה. כל זמן שלא תבעו בב"ד
 51 אלא בינו לבין עצמו היה גזולו ואמרו איני
 52 נתון לך ובשיתבעו בב"ד כפר ונשבע ויעולם

1 גזל לא איקרי אלא איכ' אומר לו איני נתון לך: **אי** **הכי** **עושק** **נמי**. נוקמיה כרב חסדא בלך ושוב ודקשין לך שבועה דיקא כגון דהדר כפריה: **הכי** **גריסין** **הכי** **השתא**
 2 **בשלמא** **התם** **או** **גזול**. כתיב וכחש השקא מפלל דאודי ליה מעיקרא כלומר וכחש בעמיתו בגזל במה שהיה גזולו עד עתה בתורת גזל כחש עקשיו וכפר ומקודם כחש
 3 קרוי גזל: **אבל** **הקא** **מי** **כתיב** **או** **בעושק**. דימאית וכחש בעושק דמעיקרא: **או** **עשק** **כתיב**. על ידי הכחשה עשק: **שעשקו** **כפר**. משעה שהתחיל לתובעו עשוק בפחיתו
 4 ולא נקרא עשק על ידי דבר אחר קודם בחישה: **מתני'** **שכר** **כהמה** **לכלים**. ליהי בגמרא: **לא** **תבעו** **אינו** **עובר** **עליו**. בגמרא ליהי ליה דכתיב אתך מדתקף לו ולא מדעתה
 5 המחיה. נתן ממצלו ותעמידו אצל פועל שהיה פועל צריך לקנות פירות מחתני ואמר לו בעל הבית לחתני תן לו בדניך פירות ועלי שלם: **או** **אמר** **לשליחני**. תן לו בדניך
 6 מעות: **נשבע** **ונטל**. מפרש בגמרא: **ואם** **יש** **עדים** **שתבעו**. בומנו: **גר** **תושב**. שקבל עליו שלא לעבור ע"ו ואוכל נבילות וטריפות: **יש** **בו** **משום** **וכו'**. מפרש בגמרא: **גמ'**
 מאחדך

מאחיהו. לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחיהו. פרט לאחריהם. עובד כוכבים זה גר אוכל
 נבילות. דכתיב ביה שערך ובריים יד) לגר אשר בשערך תתננה ואכלהו וכו'. על שכן
 ישראל ועל שכן בהמה וכלים וגר וגר תושב: עובר בכל השמות הללו. בין הכתובים כאן
 ובין האמורים בתורת כהנים דילף גזירה שוה לאיתרוניהו הקא כדלקמן. ויש בהם משום
 כל תליון. האמור בתורת כהנים והוא הדין ללא
 תעשוק ולא תגזול דכתיב גביה ומיהו של שכיר
 יום ליתיה בשכיר ללוקה ר' יוסי בר' יהודה וכו'.
 לקמן מפרש לה: אין בהם אלא משום לא תעשוק
 שכיר וגומר. דכתיב ביה פארצה דמרבין בהמה
 וכלים אבל ביזמו תמן שכרו אע"ג דסקמיה ליה
 לא ולקמן מפרש טעמא: קשיא גר תושב.
 דמרביתין תמן אין בו משום כל תליון האמור
 בתורת כהנים ובבביתא קתני כולן כעובדים בכל
 השמות הללו: קשיא בהמה וכלים. דקתני מתני
 יש בהם משום ביזמו תמן שכרו ומשום לא תליק
 ור' יוסי בר' יהודה סבר אין בהן אלא משום לא
 תעשוק דמשנה תורה ואפילו משום ביזמו וגר
 דסקמיה ליה לא: גר תושב יש בו משום ביזמו תמן
 שכרו. וכל שכן משום לא תעשוק שכיר דבגיה
 כתיב בשערך: ואין בו משום לא תליון. דתורת
 כהנים וכן משום לא תעשוק ולא תגזול דתיב
 והאי דנקט הני משום דמפרשי בהו שכיר יום
 ושכיר ללוקה דהיינו יש בו משום ביזמו תמן שכרו
 דמשמע בני שכיר ללוקה ואין בו משום שכיר
 יום: גמר שכיר שכיר. כתיב הקא לא תעשוק
 שכיר וכתיב בשכיר יום לא תליק פעולת שכיר
 מה כאן גר תושב בהמה וכלים איתרבאי אף
 בת"כ נמי גר תושב בהמה וכלים: לא גמר. הלכך
 דתורת כהנים ליתנהו לא בהמה וכלים ולא
 בגר תושב: משום דביזמו תמן שכרו. ליתביב דהך
 סמיה ליה דבבביתא דלעיל כתיב מארצה: להקדים
 עני לעשירי. שגברו שני פועלים אחד עני ואחד
 עשיר ואין בידו ליתן אלא לאחד מתן העני
 קודם: אביון. מענה מעני ולשון אביון האובד
 ואינו משיג מה שנפשו מתאנה לכל טוב
 ואשמעינן קרא דעני קודם לאביון משום דעני
 כסיה למיתבעיה אף על גב דצריך: אבל אביון.
 דהורג לבושת ולא כסיה למיתבעיה: ואי
 אשמעינן עשירי. דלקדמיה עני משום דלא צריך
 ליה העשיר לשכר כמו העני אבל אביון דצריך
 ליה. שפי מעני אימא דלקדמיה לעני קמיל דעני
 קודם דצריך ליה וכסיה למיתבעיה: ותנא דידן.
 וכן דבי רבי ישמעאל דאמרו תרווייהו בהמה
 וכלים אבלוהו וגר תושב לית להו דתיב אי גמיר
 ג'ש אפילו גר תושב נמי ליתבייה משום שכיר
 יום: אתה. קרא ותיבא הוא: שפעולתו אהך.
 ואפילו בהמה וכלים: רעה. בהך דתורת כהנים
 כתיב לא תעשוק את רעהו: עשוק. שכר שכיר
 גזלו. גזילה ממש: ור' יוסי האי אתה פאי עבד
 ליה. דמרבין מיניה תנא דידן בהמה וכלים אף על
 גב דגזרה שוה לא גמיר: אלא לבגוד אשכול
 אחד. כלומר שכיר שעות: מואליו הוא נושא את
 נפשו. כל ששיעבוד עצמו עליו
 ואידך

מאחיהו פרט לאחריהם. תימה אמאי איצטרך מאחיהו למעטי עבדים מגר תושב נפקא
 דדוקא גר תושב ולא עבדים ועוד תימה אמאי איצטרך למיתב גר צדק מגר
 תושב נפקא דכ"ש גר צדק וליקא למימר דאי לאו דכתיב גר צדק הוה מוקמינן בשערך לגר
 צדק דבשערך לא משמע אלא גר תושב שאוכל נבילות דומיא ובריים יד) דלגר אשר
 בשערך תתננה ואכלהו: **מגזר** זה גר צדק.
 תימה אמאי איצטרך למימר גר צדק דמאחיהו
 נפקא דגר צדק אחך לכ"ע לרבי יהודה ולרבנן
 דפליגי בהחובל (כ"כ פה. ויש) גבי אין לעבדים
 בושט דיש לו אחוה ואחך הוא במצות ו"ל
 דשאני הקא כתיב מאחיהו דמשמע ממוכר
 שבאחיהו כדדרשין ב"ק (פה פה) מקרב אחך אי
 נמי מאחיהו ולא כל אחך כדדרשין קדושין נדפ
 (כד) מן העוף ולא כל היתן והוה ממשטין גר אי
 לאו דכתיב גרך אבל באיהו נשך (לעיל דף ע"א)
 גבי רבית דדרשי גר זה גר צדק קשיא לר"י אמאי
 איצטרך פשיטא ומה לי ישראל מה לי גר צדק
 וכי בכל המצות אין גר צדק בכלל ישראל וכן
 קשה דדימנין כתיב לאוהך ולגר ודימנין דלא
 כתיב ומ"ש:
כל שבאחיהו. ולא מוקמינן ליה למעטי דחצה
 לארץ דרובת הנהגה היא ואינה תליון
 בארץ:
ורבי יוסי ברבי יהודה לא יליף שכיר שכיר.
 ובפ"ק דקדושין (דף יד: ושם) דלא משבח
 תנא דלא יליף שכיר שכיר היינו דוקא גבי עבד
 עברי משום דסבר דהוה דהקא לא מופנה והאי
 מופנה:
ואי אשמעינן גול משום דלא סרה. לא הוה
 צריך ליה לאי צריכותא דאי לא כתיב אלא
 חד אפילו לא תגזול הוה מוקמינן לה בערש
 דמשמע ביה קרא כדאמר באיהו נשך (לעיל ס"א)
 ושם ד"ה לעבור אבל השקא דכתיב תרווייהו
 מוקמינן לה בגזל עובד כוכבים באם אינו ענין
 אלא משום דמשבח צריכותא אפי' מיעט
 בהדיא: מגזל לא הוה שמעינן עשוק.
ורבי יוסי בר' יהודה האי לא תלין אתה מאי
 עבדי ליה. תימה דבסמיה בבביתא דריש
 מיניה פהה דרשות ומקצתיה כותב במדונה בתוס'
 רבינו אלחנן דהקא משכיר קבעי מאי עבדי ליה
 דהוי ליה למיתב לא תלין פעולתו אתה:
לבגוד אשכול אתה. היינו שכיר שעות
 נראה לר"י דאיצטרך למיתב
 משום דשכיר משמע שכיר יום או חצי יום שאין
 רגילות להשכיר פועלים אלא ליום או לחצי יום
 אבל לכל דהו לא אי נמי איצטרך לאשמעינן
 דאפילו שכיר אשכול אחד ואכלו אפילו
 הקי עובר עליו:
 חזרו
 ולהוציא גר תושב מסתברא בהמה וכלים הוה ליה לרבות שכן ישנן בכלל כמון רעה גר
 תושב אינו בכלל כמון רעה ות"ק דמאחיהו האי רעה מאי עבדי ליה ההוא מיבעי ליה לכדתנא
 רעה ולא עמלקי עמלקי מאחיהו נפקא חד למשרא עושקו וחד למשרא גזלו וצריכי דאי
 אשמעינן גזלו משום דלא מרח ביה אבל עושקו דמרח גביה אימא לא ואי אשמעינן עושקו
 משום דלא אתא לדידיה אבל גזלו דאתא לדידיה אימא לא צריכא ורבי יוסי ברבי יהודה האי
 לא תלין פעולת שכיר אתה עד בקר מאי עבדי ליה מיבעיא ליה לכדנרב אפי דאמר רב אפי אפילו לו אשכול
 אחד של ענבים עובר משום כל תליון ואידך מואליו הוא נושא את נפשו נפקא דבר המוסר נפש עליו
 ואדך

הגמרא: מאי טעמא דתנא קמא של הברייתא ד'מאחיד' הסובר
 שבכל אופני השכירות נוהגים כל האיסורים. מבארת הגמרא: גמך
 - הוא למד את דינם של שכיר יום ושכיר לילה זה מזה בגזירה
 שוה ש'כיר' ו'שכיר', שבשניהם נכתבה תיבה זו, ולכן בכל אופני
 השכירות יעבור על כל מה שנאמר בשתי הפרשיות. מסיימת
 הגמרא: ורבי יוסי רבי יהודה, לא גמך ש'כיר' ו'שכיר', וכיון שדיני
 גר תושב ושכר בהמה וכלים נדרשים מהפסוק שבספר דברים, לכן
 אינו עובר באופנים אלו על האיסורים שנאמרו בספר ויקרא.
 מקשה הגמרא על רבי יוסי נהי - הגם דלא גמך ש'כיר' ו'שכיר', ולכן
 באופנים שהתברר מהפסוק שבספר דברים אין עוברים על
 האיסורים שבספר ויקרא, מכל מקום יש לחייב בזה משום כל
 האיסורים שנאמרו בספר דברים, ואם כן לגבי פהמה וכלים, משום
 'ביומו תתן שכר' האמור שם נמי נתייב, וכמו שבגר תושב נאמר
 איסור זה, ומדוע הוא מחייב בהמה וכלים רק משום 'לא תעשוק'.
 מתרצת הגמרא: תני רבי תנאי, אמר קרא בפסוק שבספר דברים,
 'ולא תבא עליו השמש כי עני הוא', ויש לדרוש שאיסור זה נאמר
 רק במי שהן פאן לדי עניות ועשירות, כלומר בשכירות אדם,
 ששייכת בו עניות ועשירות, ויצאו מכלל זה פהמה וכלים, שאינן
 פאן לדי עניות ועשירות, ולכן אף שמרבים בהמה וכלים מהפסוק
 'לא תעשוק', מכל מקום לא נאמרו בהם שאר האיסורים
 שבפרשה זו.
 שואלת הגמרא: ותנא קמא, שאינו ממעט מהפסוק זה בהמה וכלים,
 היא 'כי עני הוא' מאי עביד ליה - כיצד הוא דורשו. משיבה
 הגמרא: יהוי מ'כעני - פסוק זה בא ללמד שאם אין לבעל הבית די
 מעות לשלם לכל שכיריו, יש להקדים תשלום לפועל עני לפני
 תשלום לעשיר.
 שואלת הגמרא: ורבי יוסי רבי יהודה, הממעט מהפסוק 'כי עני
 הוא' בהמה וכלים, מהיכן הוא לומד שיש להקדים פועל עני
 לעשיר. משיבה הגמרא: הווא - דין זה, מ'לא תעשוק שכיר עני
 ואביון' נפקא 'הוא למד', שהרי גם עשיר אסור לעשוק, ומכך
 שהוכיזה התורה דווקא את העני יש ללמוד שהוא קודם לעשיר.
 שואלת הגמרא: ותנא קמא, מה הוא דורש מ'לא תעשוק שכיר עני
 ואביון', והרי הקדמת העני כבר נדרשה מיני עני הוא. משיבה
 הגמרא: שני הפסוקים נצרכים, חד - הפסוק 'כי עני הוא' מלמד
 שיש להקדים עני לעשיר, וחד - הפסוק 'לא תעשוק שכיר עני
 ואביון' מלמד שצריך להקדים עני לאביון - שהוא עני ביותר וחסר
 כל, התאב ונצרך לכל דבר, שהרי הקדים הפסוק את העני לאביון.
 מבארת הגמרא את הצורך בשני הלימודים: וצריכא, דאי אשמעינן
 - שאם היתה התורה משמיעה לנו רק שעני קודם לאביון, היינו
 סוברים שזהו משום דהאביון לא כפיס להמתעיה - אינו מתבייש
 לתבוע את שכרו, שמחמת רוב דוחקו ועניותו הוא נצרך תמיד
 לבריות והורגל בבושת, ולכן יש להקדים את העני, שלא הורגל
 בכך ויתבייש לתבוע את שכרו אם לא יקבלו עתה, אבל כשהשני
 הוא עשיר, דגם העשיר כפיס להמתעיה, אימא לא יקדם העני
 לעשיר, לכן פירשה התורה שעני קודם אף לעשיר. וכן להיפך, אי
 אשמעינן שעני קודם לעשיר, היינו סוברים שזהו משום דהעשיר לא
 צריך ליה - לכסף כל כך, ולכן העני קודם לו, אבל כשהשני הוא
 אביון, צריך ליה, אימא לא יקדם העני לאביון, אלא האביון קודם,
 צריכא - הוצרכה התורה להשמיע שעני קודם גם לעשיר וגם
 לאביון.
 הגמרא מבארת עתה את טעם התנא של משנתנו. שואלת
 הגמרא: דין - של משנתנו, הסובר שבבהמה וכלים עובר
 על הכל, ובגר תושב עובר רק על האיסורים שנאמרו בשכיר
 לילה, קשה לשיטתו מה נפשך, אי ליה - אם הוא דורש את
 הגזירה שוה של 'שכיר' ו'שכיר', ומחמתה הוא סובר שאף בהמה

נאמר בפסוק בפרשת שכיר לילה (דברים כד יד) 'לא תעשוק שכיר
 עני ואביון מאחיד או מגרך אשר בארץך בשעריך', ויש לדרוש,
 שרק בשכיר 'מאחיד' נאמר איסור זה, פרט לאחידים, שמותר להלין
 שכרו של פועל גוי. ו'מאחיד' האמור בפסוק זה גר צדק, שקיבל על
 עצמו את כל המצוות ונכנס לכלל ישראל. 'בשעריך' האמור
 בפסוק זה 'אובל' ו'בילות', כלומר גר תושב שקיבל על עצמו שלא
 לעבוד עבודה זרה, ועובר על שאר האיסורים, כאכילת נבילות,
 שנאמרו לגביו בפרשה אחרת לשון 'שעריך', שנאמר (דברים יד
 כא) 'לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה'.
 ממשיכה הברייתא לדרוש פסוק זה: אין לי ללמוד מהפסוק איסור
 הלנת שכר אלא בשכר פעולת אדם, מנין לרבות אף את המעבב
 מלשלם דמי שכירות פהמה ושכירות כלים, תלמוד לומר 'בארץך',
 לרבות כל דבר שנמצא בארץך, ואף בהמה וכלים.
 הברייתא מביאה מחלוקת תנאים באלו איסורים עוברים בכל
 אחד מאופנים אלו. ממשיכה הברייתא: ועל בולן - שכר ישראל,
 גר צדק וגר תושב, וכן על שכר בהמה וכלים, עוקרים ככל השמות
 - האיסורים הללו. מ'פאן אמו - מכך שבפסוק זה שבספר דברים
 בפרשת שכיר לילה נדרשו איסורים אלו של שכר בהמה וכלים,
 וגר תושב, יש ללמוד שאף האיסורים שנאמרו בספר ויקרא
 בפרשת שכיר יום שייכים בדברים אלו, ולכן אחר שכר אדם, ואחר
 שכר פהמה, ואחר שכר כלים, יש בו משום איסור של 'ביומו תתן
 שכר' וכן איסור 'לא תעשוק' ו'לא תבא עליו השמש' האמורים
 בספר דברים (כד יד-טו), וכמו כן יש משום 'כל תלין פעולת
 שכיר' ואיסור 'לא תעשוק' ו'לא תגזול' האמורים בספר ויקרא
 (ויקרא יט יג) בענין שכיר יום. רבי יוסי רבי יהודה חולק ואומר,
 גר תושב, יש בו משום 'ביומו תתן שכר', וכן שאר האיסורים
 שנאמרו בספר דברים לגבי שכיר לילה, ואולם אין בו משום 'לא
 תלין', ולא את שאר האיסורים שנאמרו בספר ויקרא לגבי שכיר
 יום. ובשכר פהמה וכלים מקל רבי יוסי רבי יהודה יותר, ואומר
 שאין המעבב עובר בהן אלא משום 'כל תעשוק' בלבד, ולא משום
 איסורים אחרים.
 מסיימת הגמרא את שאלתה: מני - כדעת מי נשנתה משנתנו, אי
 תנא קמא של ברייתא זו דדורשת את הפסוק 'מאחיד', קשיא דין גר
 תושב, שהרי לדבריו עוברים בגר תושב על כל האיסורים, ואילו
 במשנתנו מבואר שעוברים בו רק משום 'ביומו תתן שכרו'. ואי
 משנתנו כרבי יוסי, קשיא דין פהמה וכלים, שרבי יוסי עוברים
 בהם רק משום 'לא תעשוק', ואילו במשנתנו מבואר שעוברים
 בהם על כל האיסורים.
 מתרצת הגמרא: אמר רבא, האי תנא של משנתנו, תנא דבי 'מבית
 מדרשו של רבי ישמעאל הוא, דתנא דבי רבי ישמעאל, אחר שכר
 אדם, ואחר שכר פהמה, ואחר שכר כלים, יש בו משום 'ביומו תתן
 שכר' ומשום 'לא תלין', גר תושב יש בו משום 'ביומו תתן שכרו'
 ואין בו משום 'כל תלין', והיינו כמבואר במשנתנו.
 עד כאן התבארו שלש שיטות בידי הלנת שכר בגר תושב ובשכר
 בהמה וכלים. א. לתנא קמא של הברייתא, בין בגר תושב ובין
 בשכר בהמה וכלים נאמרו כל האיסורים, ובשכיר יום יעבור על
 האיסורים שנאמרו בו, ובשכיר לילה על האיסורים שנאמרו בו. ב.
 לרבי יוסי רבי יהודה, בגר תושב נאמר רק האיסורים שבספר
 דברים לגבי שכיר לילה 'ביומו תתן שכרו', לא תעשוק שכיר עני
 ואביון' ו'לא תבא עליו השמש', ובהמה ובכלים נאמר רק הלאו
 'לא תעשוק' האמור שם, ובכל אלו בשכירות יום אינו עובר כלל.
 ג. משנתנו וכן תנא דבי רבי ישמעאל סוברים בגר תושב כרבי יוסי
 רבי יהודה, ובהמה וכלים כתנא קמא, וזו היא דעת התנא של
 משנתנו. והגמרא מבארת עתה מהיכן דורש כל תנא את דיניו.
 הגמרא מבארת את טעמיהם של התנאים שברייתא. מבררת

56 דרשה נוספת מלשון 'אתר': יכול יעבור בעל הבית ביביל תלין'
 57 אפילו כשאין לו במה לשלם, תלמוד לומר 'אתר', והיינו שיש אתר
 58 ממנו.
 59 דרשה נוספת: יכול יעבור בעל הבית אפילו אם המקחה - העביר
 60 את חובת התשלום לידי אחר, כגון אצל חנוני ואצל שולחני, והם
 61 לא שילמו לו בזמן, תלמוד לומר 'אתר', כשחייב התשלום מוטל
 62 עליו, ולא כשהמקחה אצל חנוני ואצל שולחני, שאין השכר
 63 'אתר' אלא עם החנוני, ולכן אף תבעם השכיר ולא שילמו לו, אין
 64 בעל הבית עובר:
 65 שנינו במשנה: המקחה אצל חנוני ואצל שולחני, אף אם לא שילמו
 66 לשכיר, בעל הבית אינו עובר:
 67 הגמרא מבררת את גדר הפטור של ההמחאה. מסתפקת הגמרא:
 68 איכעיא לה, בעל הבית שהמחה את השכיר אצל חנוני, והחנוני
 69 אינו משלם לו, האם חוזר - יכול השכיר לחזור ולתבוע את בעל
 70 הבית, או שמאחר וכבר המחזה שוב אינו חוזר עליו, אף אם החנוני
 71 אינו משלם לו.
 72 מביאה הגמרא מחלוקת בזה: רב ששת אמר אינו חוזר על בעל
 73 הבית, ורבא אמר, חוזר.
 74 רבה מוכיח את דבריו ממשנתנו: אמר רבה, מנא אמינא לה -
 75 מהיכן למדתי דין זה, מדקתני במשנתנו שאם המחזה אצל חנוני
 76 'אינו עובר עליו', ויש לדייק שרק מעבר - לעבור ביביל תלין' הוא
 77 דלא אבר, הא מיהדר - לענין חורה, הדר - רשאי לחזור.
 78 רב ששת מפרש את המשנה לשיטתו: ורב ששת אמר, מאי לשון
 79 'אינו עובר' שבמשנתנו, לומר שאחרי ההמחאה בעל הבית אינו
 80 בתורת לעבור - אינו יכול לעבור כלל מכאן ולהבא, בשום אופן
 81 שיהיה, ואין השכיר יכול לחזור בו:
 82 הגמרא דנה עתה האם איסור 'בל תלין' נוהג גם כלפי קבלן: קעו
 83 מיניה מרב ששת, פועל העובד בקבלנות, האם המאחר את שכרו
 84 עובר עליו משום 'בל תלין', וכדין שכיר, או שאין עובר עליו משום
 85 'בל תלין'. ונקטה הגמרא בפשוט שסתם קבלן דינו כשכיר
 86 ועוברים עליו, והספק הוא כשעבודתו הוסיפה שבח בכלי.
 87 ומבארת הגמרא את צדדי הספק: האם אומן קונה בשבח בלי -
 88 אותו שווי שנוסף בכלי מחמת השבח שהשביחו האומן שייך
 89 לאומן עצמו, וכששלם לו בעל הבית היה הוא כקונה ממנו את
 90 השבח, ונמצא שהתשלום אינו עבור הפעולה אלא כדמי מקח,
 91 ואם בעל הבית מתעכב מלשלם לו הרי מעות אלו כהלואה היא
 92 אצל בעל הבית, ולא כשכר פעולה שהוא מעבב, ואינו עובר, או
 93 שאין אומן קונה בשבח בלי, ושכירות היא זו שהוא מעבב, ועובר.
 94 רב ששת פושט את הספק: אמר להו רב ששת, בעל הבית עובר
 95 ביביל תלין' באיחור שכר הקבלן, לפי שאין אומן קונה בשבח בלי.
 96 מקשה הגמרא: והתניא בברייתא שבקבלן אינו עובר. מתרצת
 97 הגמרא: התיב, מדובר שהמקחה אצל חנוני ואצל שולחני, אך לולי
 98 זאת היה עובר, ואפילו בקבלן.
 99 הגמרא מנסה לסייע לרב ששת מברייתא: נימא מסייעא ליה, שנינו
 100 בברייתא, הויתן מילתו לאומן שיתקן אותה, ונקמה ויגמר לתקן
 101 אותה, והודיעו לבעל הטלית שהיא מוכנה, ועדיין לא בא הבעלים
 102 ליטלה, הדין הוא שאפילו ימתין בעל הטלית מכאן ועד עשרה
 103 ימים, אינו עובר משום 'בל תלין', כיון שכשהטלית בידו הרי זה
 104 כאילו קיבל משכון על שכרו, וכשיש בידו משכון אין הבעלים
 105 עובר. אך אם נקמה ויחזירה לו אפילו בתימי, מששקעה עליו
 106 החמה, עובר משום 'בל תלין'. מסיימת הגמרא את ראייתה: ואי
 107 אמרת שאומן קונה בשבח בלי, אמאי ביום שהחזירו לו עובר, והרי
 108 כיון שקנה את השבח הרי המעות המעוכבות הם כהלואה, ולא
 109 כשכירות. ומכך שעובר מוכח שאינו קונה את השבח, וכדברי רב
 110 ששת.

1 שואלת הגמרא: ואיך - רבי יוסי ברבי יהודה, מה הוא לומד
 2 מהפסוק 'ואליו הוא נשא את נפשו'. משיבה הגמרא: ההוא מיבעי
 3 ליה - פסוק זה נצרך לכתוב בברייתא, שהפסוק 'ואליו הוא נשא
 4 את נפשו' בא להשמיע כמה חמורה הלנת השכר, וכי מפני מה
 5 עלה שכיר זה בעת עבודתו כפושש - בעליה מסוכנת שאפשר ליפול
 6 ממנה, ונתלה פאילו גבוה לקטוף ממנו פירות, ובעבודות אלו
 7 כאילו מסר את עצמו למיתה, וכי לא פשו עשהה כן רק על מנת
 8 לקבל את שכרו, ויש ללמוד מזה עד כמה הוא נצרך לשכר זה,
 9 וכמה חמור עונש המלינו. ממשיכה הברייתא: דבר אחר - דרשה
 10 אחרת, 'ואליו הוא נשא את נפשו', ללמד שכל הנוכח שכר שכיר,
 11 כאילו נוטל נפשו ממנו.
 12 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור הפסוק שדרשה
 13 בברייתא, 'כאילו נוטל נפשו'. אמרת הנמרא: נחלקו רב הונא ורב
 14 הדיא בביאור משמעות הפסוק שהכובש שכר שכיר - כאילו נוטל
 15 נפשו, הרי אמר, כאילו נוטל את נפשו של הגולן - של עצמו,
 16 שנענש על כבישת השכר וגורם מיתה לעצמו. וחד אמר, עונשו
 17 חמור כאילו נוטל את נפשו של הגולן - השכיר.
 18 מבארת הגמרא את טעמה: מאן דאמר כאילו נוטל נפשו של
 19 הגולן, למד זאת מדכתיב (משלי כב כ"ב) 'אל תגול דל כי דל הוא
 20 ואל תדבא עני בשער', וכתוב 'כי ה' ריב ריבם וקבע את קבעיהם
 21 ויעניש את הגוזלים אותם' נפש, כלומר, אל תסבור שאתה יכול
 22 לגזול דל, שמחמת דלותו אין מי שיעורנו, כי ה' הוא שיעורנו
 23 ויעניש את הגזול, ובפשוט ביאור לשון הפסוק 'וקבע את
 24 קבעיהם נפש' הוא שד' מעניש את הגולן על חטאו על ידי שנוטל
 25 את נפשו ממנו, וכן כאן כוונת הברייתא שהכובש שכר שכיר גורם
 26 מיתה לעצמו.
 27 ממשיכה הגמרא: ומאן דאמר כאילו נוטל את נפשו של נגול, לומד
 28 זאת מדכתיב (שם א יט) 'בן ארחות כל בצע בצע את נפש בעליו
 29 יקח', כלומר,
 30 כך דרכו של הגולן, שהוא גם הורג את הנגול, ולשון 'בעליו' הרי
 31 מתפרשת
 32 על בעל הממון, שהוא הנגול, וכמו כן יש לפרש את הפסוק לגבי
 33 שכר שכיר, שהכובש שכרו כאילו נוטל את נפשו.
 34 הגמרא מבררת כיצד כל אחד יבאר את הפסוק שהביא חברו.
 35 שואלת הגמרא: ואיך נמי - הרי גם לדעת הסובר שכוונת הפסוק
 36 לנפשו של גולן, הכתיב 'את נפש בעליו יקח', ומשמע שמדובר על
 37 הנגול. משיבה הגמרא: לדבריו כוונת הפסוק שהגולן לוקח את
 38 נפש בעליו של הממון דהשתא - של עבשיו, לאחר הגזילה, והיינו
 39 נפש הגולן.
 40 ממשיכה הגמרא ושואלת: ואיך נמי - לדעת הסובר שהפסוק
 41 עוסק בנפשו של הנגול, הכתיב 'וקבע את קבעיהם נפש', ומשמע
 42 שהכוונה לגולן שנענש ונפשו ניטלת ממנו. משיבה הגמרא: אף
 43 לדעתו התיבות 'וקבע את קבעיהם' פירושם שד' יעניש את
 44 הגולן, אך תיבת 'נפש' אינה מבארת את מהות עונשו, שנוטלים
 45 את נפשו, אלא 'מה פועם' קאמר, כלומר, מה הפועם שעונשו כה
 46 חמור עד כדי שקבע את קבעיהם - ה' נוטל את נפש הגולנים,
 47 משום דמילי נפש - את נפש הנגול:
 48 שנינו במשנה: אימתי עובר בעל הבית על איסור 'בל תלין', כזמן
 49 שהקבעו השכיר ולא שילם לו, אך אם לא תבעו אינו עובר עליו:
 50 הגמרא מביאה ברייתא בביאור מקור הדין: תנו רבנן, נאמר בתורה
 51 (ויקרא יט יג) 'לא תלין פועלת שכיר', יכול - מתוך לשון זו הייתי
 52 יכול לומר שאיסור זה נאמר אפילו אם לא תבעו, תלמוד לומר 'לא
 53 תלין פועלת שכר אחר', כלומר, אל תלין 'לדעתך' - כשרק אתה
 54 רוצה בעיכוב זה, אבל אם השכיר לא תבע את שכרו יתכן שגם
 55 הוא התרצה בעיכוב זה, ואין בעל הבית עובר.

שְׂכִיר בּוֹמְנוּ נִשְׁבַע וְנוֹטֵל. בַּפּ' כִּל הַנִּשְׁבָּעִין (שְׁבוּעוֹת דָּף מו: וְשֵׁם יוֹם מִתּוֹךְ) מִפְּרָשׁ
לא שֶׁנּוּ אֵלָא שְׁכָרְוֹ בְּעֵדִים אֲבָל שְׁכָרוֹ שְׁלֵא בְּעֵדִים מִתּוֹךְ שִׁכּוֹל לֹמַר לֹא
שְׁכָרְתִּיךָ מִעוֹלָם וְכוּל לֹמַר שְׁכָרְתִּיךָ וְנִתְּתִי לָךְ שְׁכָרְךָ תִּימָה דְּהִיכִי נֶאֱמַן בּוֹמְנוּ דְּהָא
מִפְּרָשׁ בְּגַמ' דְּשַׁעֲמָא דְּשִׁכְרִי נִשְׁבַע מִשּׁוּם דְּבַעֲבִיד טְרוּד בְּפוֹעֲלֵיו וְאֵנָּה חוֹשְׁבִין אוֹתוּ

שְׂכִיר בּוֹמְנוּ נִשְׁבַע וְנוֹטֵל וְכוּ': שְׂכִיר אֲמַאי תְּקִינּוּ לִיה
רַבְּנָן לְמִשְׁתַּבֵּעַ וְשִׁכְלוֹ אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל
הִלְכוּת גְּדוּלוֹת שָׁנוּ פֶּאן הֵינּוּ הִלְכְתָא נִינְהוּ הֵינּוּ
תְּקִנּוֹת נִינְהוּ אֵלָא אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל
תְּקִנּוֹת גְּדוּלוֹת שָׁנוּ פֶּאן גְּדוּלוֹת מְפַלֵּל דְּאִיבָא קְטִינּוֹת
אֵלָא אֲמַר רַב נַחֲמָן אֲמַר שְׁמוּאֵל תְּקִנּוֹת קְבוּעוֹת שָׁנוּ
פֶּאן שְׁבוּעָה דְּבַעַל הַבַּיִת הִיא וְשְׁכָרוֹהָ רַבְּנָן לְשְׁבוּעָה
דְּבַעַל הַבַּיִת וְשְׂדֵייהָ אֲשִׁכְרוּ מִשּׁוּם כְּרִי חִיּוּ דְּשְׂכִיר
וּמִשּׁוּם כְּרִי חִיּוּ דְּשְׂכִיר מְפַסְפְּנָא לִיה לְבַעַל הַבַּיִת
בְּעַל הַבַּיִת גּוֹפִיָה נִיחָא לִיה דְּמִשְׁתַּבֵּעַ שְׂכִיר וְשִׁכְלוֹ
כִּי הִיבֵי דְּלִיתְגָּרוּ לִיה פּוֹעֲלִים שְׂכִיר גּוֹפִיָה נִיחָא לִיה
דְּמִשְׁתַּבֵּעַ בְּעַל הַבַּיִת וּפְקַעַי כִּי הִיבֵי דְּלִיגְרוּהוּ בְּעַל
הַבַּיִת עַל פְּרַחֲיָה אֲנִר שְׂכִיר נְמִי בְּעַל פְּרַחֲיָה אִיתְגַּר
אֵלָא בְּעַל הַבַּיִת טְרוּד בְּפוֹעֲלִים הוּא אִי הִכִּי יִתֵּב
לִיה בְּלֹא שְׁבוּעָה כְּרִי לְהַפִּים דַּעְתּוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת

לְהַבִּית גְּדוּלוֹת שָׁנוּ פֶּאן. כְּאוֹתָם שְׁמַעְנוּ חֲכָמִים בְּנִשְׁבָּעִין וְנוֹטֵלִין בְּמִס' שְׁבוּעוֹת (דָּף מו:)
דְּשְׂכִיר וְגוֹל וְנִחְבַּל וְנִחְנָי עַל פְּנִסָּה: הֵינּוּ הִלְכָה נִינְהוּ. בְּתַמְהָה וְכִי הִלְכוּת לְמַשְׁה מִסְּנֵי
הֵם וְהָלֵא אִיבָם אֵלָא תְּקִנּוֹת חֲכָמִים כְּדִמְפָּרֵשׁ הֵתָם: תְּקִנּוֹת קְבוּעוֹת. רַאֲוִי לְעִשׂוֹתָן קָבַע
לְעַקְרוֹ עֲלֵיהֶם דְּכָר מִן הַתּוֹרָה דְּמִדְּאִוּרִיָּתָא מִי שִׁישׁ עֲלִיו לְשֵׁלֵם הוּא נִשְׁבַע דְּכַתְּבִיב (שְׁמוֹת)
כַּב) וְלָקַח בְּעֲלִיו וְלֹא יִשְׁלֵם וְהָבֵא שְׁקָלוֹה
לְשׁוּבָתָא מִבְּעַל הַבַּיִת וְשְׂדֵייהָ אֲשִׁכְרוּ: וּפְקַעַי
יִפְסִיד שְׁכָרוֹ: כִּי הִיבֵי דְּלִיגְרוּהוּ. שְׁלֵא יִנְעִי
מִלְּשׁוּכְרוֹ שִׁדְּאָגוּ לֹמַר חֲשׂוּד הוּא זֶה לְתַבּוּע
שְׁכָרוֹ מִשְׁקַבְלָה: עַל כְּרִיתִיָּה אֲנִי. כִּשְׁהוּא צְרִיךְ
לְפוֹעֲלִין עַל כְּרַחוּ שׁוֹכְרִים: עַל כְּרִיתִיָּה מִינְהִי.
נִשְׁכַר שְׁצָרִיךְ לְמוֹנוֹת: טְרוּד בְּפוֹעֲלֵיו. וְסָבַר
שָׁתָנוּ לוֹ וְלֹא נִתְּנוּ: לִיתִיב לִיה בְּעֵדִים: וְתָנוּ לוֹ
כִּלָּא שְׁבוּעָה לְתַקְנָה לְהָן לְכָל שׁוֹכְרֵי פּוֹעֲלִין
שִׁתְּנוּ שְׁכָרָם בְּעֵדִים וְאֵם יִאֲמַר פְּרַעְתִּי שְׁלֵא
בְּעֵדִים יָתָו כִּלָּא שְׁבוּעָה: טְרוּחָא לְהוּ מִיִּלְתָּא.
לְחִזּוּר בְּתַר עֲדִים כִּל הַיּוֹם: וְנִיחִיב לִיה מִשְׁעִירָא.
לְתַקְּנוֹ לְבַעַל הַבַּיִת דְּהִיבֵיב אֲגִרִיָּה בְּצִפְרָא מְקַמֵּי
עֲבִידִיתְהוּ דְּאִי אֲתִי שְׂכִיר לֹא מִתְּנִים: שְׁנִינָם
רוֹצִים בְּהַקְפָּה. בְּעַל הַבַּיִת פְּעִמִים שְׂאִין לוֹ וְפוֹעֵל
שְׂמָא יִפְלוֹ מִמֶּנּוּ: אִי. הִכִּי. דְּבַעַל הַבַּיִת טְרוּד
וְשָׁכַח: אִפִּי. עֲבַר וְזָנוּ נְמִי. וְתַבְעוּ לְמַחַר
לְהִימְנָהוּ לְפוֹעֵל:

גבר

וְנִיחִיב לִיה בְּעֵדִים טְרוּחָא לְהוּ מִיִּלְתָּא וְנִיחִיב לִיה מִשְׁעִירָא שְׁנִינָם רוֹצִים בְּהַקְפָּה אִי הִכִּי
אִפִּי קַצֵּץ נְמִי אֵלְמָה תִּנְיָא אוֹפְן אוֹמַר שְׁתִּינִם קַצֵּצְתָּ לִי וְהָלֵא אוֹמַר לֹא קַצֵּצְתִּי לָךְ אֵלָא
אַחַת הַמוֹצִיא מִחִבְרוֹ עֲלִיו הֲרִאָה קַצֵּצְתָּ וְדִאי מִדְּכַר דְּכִירִי לִיה אִינְשֵׁי אִי הִכִּי אִפִּי עֲבַר
וְזָנוּ נְמִי אֵלְמָה הִנֵּן עֲבַר וְזָנוּ אִינוּ נִשְׁבַע וְנוֹטֵל חֻזְקָה אִין בְּעַל הַבַּיִת עוֹבֵר מִשּׁוּם כִּל תְּלִין
וְהָא אֲמַרְתָּ בְּעַל הַבַּיִת טְרוּד בְּפוֹעֲלֵיו הוּא הֵינּוּ מִיִּלִּי מְקַפְּיָה דְּלִמְטִיָּה וְזָנוּ חִיבִיָּה
אבל

הַכֵּל מִי מִיִּתִּיב בְּעַל הַבַּיִת שְׁבוּעָה דְּאוּרִיָּתָא וְנִיחִיב לִיה מִבְּעַל הַבַּיִת וְיִל דְּאִמּוּדָה בְּמַקְצָת קְאָמַר דְּשִׁקְלוֹה מִבְּעַל הַבַּיִת וְאִפִּי הִיכָא דְּכּוֹפֵר הַכֵּל טַפִּי הָהּ לָן לְחִיבִיָּה בְּעַל
הַבַּיִת שְׁעָלִיו לְשֵׁלֵם שְׂדֵיָה אֵם מוֹדָה בְּמַקְצָת הוּא נִשְׁבַע וְלִפִּי שְׁתִּיקָה רִאָה לְחִיּוֹת עַל בְּעַל הַבַּיִת קְאָמַר דְּשִׁקְלוֹה: **טְרוּד** בְּפוֹעֲלֵיו הוּא. וְחֲשׂוּב כְּמוֹ אִינוּ יוֹדַע דְּחִיבִים אִפִּי כּוֹפֵר הַכֵּל כְּדָתָנוּ
כִּשְׁהוּל בְּתַרָא (בִּיב דָּף קִטָּה) הִלְחִיתִי וְאִינוּ יוֹדַע אֵם פְּרַעְתִּי לָךְ חִיבִי וְלֹא פְּלִיג בִּין אֵם יֵשׁ לוֹ פּוֹעֲלִים הֲרִיבָה בִּין אֵין לוֹ:

א הִכִּי נִיחִיב לִיה בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאִתְּ מֵאִי פְּרִיךְ וְכִי לְעוֹלָם יִשְׁכַּח פְּעִמִים שְׁאוֹמַר בְּעַל הַבַּיִת אֲמַת וְלָכַר לָךְ רַצּוֹ לְתַקְּנוֹ שִׁטּוֹל כִּלָּא שְׁבוּעָה תִּרַע דְּאִי חֲשׂוּב בּוֹדֵאי שְׁכַח אֲמַאי פְּטוּר ר': וְהִידָה
כּוֹפֵר הַכֵּל אֵלָא וְדִאי חֲשָׂא בְּעִלְמָא דְּחִיִּישִׁין שְׂמָא שְׁכַח וְלִקְבִי פְטוּר ר': וְהוּדָה כּוֹפֵר הַכֵּל לְדִיאָא שְׁבוּעָה דְּאוּרִיָּתָא אֲנַעַל בְּהַבַּיִת דְּלֹא חֲשִׁבִין לִיה לְבַעֲהִיב' כְּאוֹמַר אִינוּ יוֹדַע כִּי רִגִּילוֹת
הוּא שִׁידוּעַ יִפָּה אֲבָל כְּשִׁמוּדָה מַקְצָת חֲשִׁשוּ לְשִׁמָּא שְׁכַח כִּי פְעִמִים שְׁהוּא שׁוֹכַח מַחֲמַת שְׁהוּא טְרוּד בְּפוֹעֲלֵיו וְשִׁבַע לְשַׁקֵּר לִפִּי שְׁשִׁבַר שְׁפָרַע וְהוּ' לְרַבָּן דְּלֹא מִתּוֹקְנִין לִיה בּוֹדֵאי שְׁכַח וְיִל
כְּרִיָּה לְגַמִּי דְּלִתִּי מִתּוֹקְנִין לִיה בּוֹדֵאי שְׁכַח וְאוֹמַר אִינוּ יוֹדַע מִדְּמַחֲזִיב כּוֹפֵר הַכֵּל שְׂאֵם לֹא הִיחָה אֵלָא חֲשָׂא בְּעִלְמָא אֲמַאי שְׁקֵל שְׂכִיר אִפִּי. בְּשְׁבוּעָה כִּין דְּאִיא לְמִמַר דְּבַעֲבִיד יוֹדַע
יִפָּה שְׁפָרַע אֵלָא וְדִאי חֲשִׁיב לִיה חֲשִׁיבִים אִינוּ יוֹדַע וְמוֹשֵׁל לְהַפִּים דַּעְתּוֹ שֶׁל עֲבָרִים לִפִּי שְׁשִׁבַר בְּדַעְתּוֹ כּוֹפֵר בְּשִׁבַר בְּדַעְתּוֹ בְּרִיּוּר שְׁפָרַע אֲבָל בּוֹתְלִיתִי וְאִינוּ יוֹדַע אֵם פְּרַעְתִּיךָ אִין צְרִיךְ שְׁבוּעָה לְהַבַּיִת וְשִׁכְלוֹ
כִּין שְׁהוּא מוֹדָה שְׂאִינוּ יוֹדַע אֵם פְּרַע: **וְנִיחִיב** לִיה בְּעֵדִים. פִּי נִתְּקַן שְׁלֵא יָתָנוּ לוֹ אֵלָא בְּעֵדִים וְאֵם יִפְרַע בְּלֹא עֲדִים אִיהוּ דְּאִפְסִיד אֲנַפְשִׁיהָ וְלֹא נְצַרְרָה לְהַפִּיס דַּעְתּוֹ דְּכָל כְּמָה שְׁנוֹכַל לְתַקְּנוֹ
שְׁלֵא יִשְׁבַע עַל חָבִים וְלִתְּקַן וְכוּן נִיחִיב לִיה מִשְׁעִירָא פְּרִיךְ דְּתַקְּנוֹ אֵם לֹא יִקַּח שְׁכָרוֹ מִתְּחִלָּה שְׁפִסִּיד קוֹדֵם שְׁתַּקְּנוֹ שְׁבוּעָה עַל חָבִים: **א** הִכִּי אִפְּלוֹ קַצֵּץ נְמִי. וְאִתְּ וְהָא קַצֵּצְתָּ הֵי כְּאוֹמַר אִינוּ
יוֹדַע אֵם הִלְחִיתִי דְּפְטוּר לִרְוִי וְיִחְנֵן דְּאֲמַרִי (לַעִיל דָּף צו) מִנָּה לִי בְּיָדְךָ וְהָלֵא אוֹמַר אִינוּ יוֹדַע פְּטוּר וְיִל דְּהָכָא שְׁמוּדָה מַקְצָת: יֵשׁ לְהִיבִיב דְּהָהּ כַּחֲמִשִּׁין דְּדַעְנָא וְחַמְשִׁין לֹא יִדְעָנָא (שֵׁם
צַח) וְאִתְּ לֹקִי כִּין שְׁאוֹתָה אַחַת שְׁמוּדָה כְּכָר פְּרַע דְּהִשְׁתָּא הֵי כּוֹפֵר הַכֵּל וְיִל דְּנִיחָא לִיה לְשִׁנּוּי קַצֵּצְתָּ מִדְּכִירִי שְׁהוּא מִתּוֹרְךָ גַּם לְכָר הוֹנָא וְכִי וְהוּדָה וְעוֹד אִפִּי לִרְוִי וְיִחְנֵן
נִיחָא לִיה לְשִׁנּוּי הִכִּי כְּרִי לְאוֹמְרִי כְּכָל עֵקֶן אִפִּי: לֹא בְּרַע אוֹתָה אַחַת שְׁמוּדָה וְעוֹד דְּהַפְּשַׁת שְׁמַעְנוּ עֲלֵי וְכַעַל הַבַּיִת אוֹמַר לֹא קַצֵּצְתִּי לָךְ אֵלָא אַחַת כִּל זָנוּ מִשְׁהִלְכִי כְּרִי אִינוּ עַל בְּעִתֵּי' דְּלִקְבִיא רִאָה
הַקְרָאָה וְאֵם לֹא הִיבֵי רִאָה אִינוּ יִשְׁבַע שְׁבוּעָה אִינוּ יוֹכֵל לְחַפְּטוּר כִּין שְׁמוּדָה מְנַקְצָת וְהִכִּי מִפְּרָשׁ לַהּ בְּהִדְיָא בְּרִישׁ כִּל הַנִּשְׁבָּעִין (שְׁבוּעוֹת דָּף מו.) וְאִתְּ דְּהָכָא קִתְּנִי
הַמוֹצִיא מִחִבְרוֹ עֲלִיו הֲרִאָה וְבַחֲקוֹת הַבְּתִים (כִּי ב' מו.) וְשֵׁם רִיה נִתְּנָה תִּנְיָא דְּבַקְצִיצָה נְמִי נִשְׁבַע וְנוֹטֵל וְיִל דְּכִרִישׁ כִּל הַנִּשְׁבָּעִין פְּרִיךְ כִּי הִיא גּוֹנָא וְמוֹשֵׁי דִּיךְ בְּרִיתָא דְּחֻקוֹת הַבְּתִים ר'
וְהוּדָה הִיא: **קַצֵּצְתָּ** מִדְּכִירִי אִינְשֵׁי. לֹא מְצִי לְשִׁנּוּי דְּהָכָא מִשּׁוּם הִכִּי אִין שְׂכִיר נִשְׁבַע וְנוֹטֵל מִשּׁוּם דְּאִיִּירִי כְּשִׁשְׁכְּרוֹ שְׁלֵא בְּעֵדִים דְּאִי אִיבָא עֲדִים נְחוּז עֲדִים מֵאִי קְאָמְרִי כְּמָה קַצֵּץ
דְּהִיב פְּרִיךְ בַּפ' חֻקוֹת הַבְּתִים (שֵׁם דָּף מו.) בְּהַלְכָה דְּאוֹמְנָן דְּהָא עִיב אִיִּירִי כְּשִׁישׁ עֲדִים דְּמִיָּא דְּרִישָׁא דְּקִתְּנִי שְׂכִיר בּוֹמְנוּ נִשְׁבַע וְנוֹטֵל דְּמוֹקֵי לַהּ רַב וְשְׁמוּאֵל שְׁכָרוֹ בְּעֵדִים כְּדִאֲמַרִי הֵתָם
בְּשְׁבוּעוֹת עוֹד (מַה) בְּהִדְיָא וְהוּ' סִיפָא אִיִּירִי בְּשְׁכָרוֹ בְּעֵדִים וְלֹא שְׁמַעְנוּ הַקְצִיצָה אוֹ שְׁמַעְנוּ וְשָׁכְחוּ וְבַחֲקוֹת הַבְּתִים דְּפְרִיךְ רַבָּא לְאֲבִי דְּאֲמַר אִין לֹא רַבָּא אֵעִיג דְּאִיאָ עֲדִים יֵשׁ לְאוֹמְנָן חֻזְקָה
וְאִי רַבָּא אֵעִיג דְּאִיאָ עֲדִים אִין לוֹ חֻזְקָה מִתְּנוּת טְלִיתוֹ לְאוֹמְנָן וְאוֹמַר שְׁמַעְנוּ וְשָׁכְחוּ לָךְ אֵלָא אַחַת כִּל זָנוּ מִשְׁהִלְכִי כְּרִי אִינוּ עַל בְּעִתֵּי' דְּלִקְבִיא רִאָה
וְאִי דְּאִיאָ עֲדִים נִיחִי מֵאִי קְאָמְרִי אֵלָא לֹא דְּלִיאָ עֲדִים וְאֵעִיג דְּרִאָה אִינוּ נֶאֱמַן הֵתָם לֹא הָהּ מְצִי לְמִימַר דְּאִיאָ עֲדִים וְכַוְנָן שְׁשָׁכְחוּ אוֹ לֹא שְׁמַעְנוּ הַקְצִיצָה דִּאִי בִּי אֵף לְדִידִיהָ קִתְּשִׁי
דְּכִין דְּמִשְׁמַע לִיה דְּאִיִּירִי כְּכָל עֵקֶן אִפְּלוֹ כְּרִאָה אִי מִיִּירִי נְמִי דְּאִיאָ עֲדִים אֲמַאי נֶאֱמַן אִינוּ דְּבִיאָא עֲדִים לֹא רַבָּא דְּקָאָמַר אֵלָא לֹא
דְּלִיאָ עֲדִים (וְלֹא רִאָה) אִינוּ אוֹמַר כִּל אֵלָא כְּרִי שְׁלֵא יִקְשֵׁה לוֹ לְמַה שְׂרָצָה לְהַעֲמִידוֹ אֵף כְּרִאָה וְאֲבִי דְּמִשְׁנֵי לִיה לֹא דְּלִיאָ עֲדִים וְלֹא רִאָה הֵי מְצִי לְאוֹקְמָה דְּבִיאָא עֲדִים וְלֹא רִאָה
וְכַוְנָן שְׁלֵא שְׁמַעְנוּ הַקְצִיצָה אֵלָא מִשּׁוּם דְּרַבָּא אוֹקְמָה דְּלִיאָ עֲדִים אִינוּ וְעוֹד נִרְאָה דְּאִי מִשּׁוּם מִגוּ בְּעַל הַבַּיִת נֶאֱמַן אֲמַאי נְקַט שְׁחוּלְקִין בְּקַצֵּצְתָּהּ לֹמַר שְׁחוּלְקִין
בְּפִרְיָהָ וְזֶה אוֹמַר נִתְּתִי וְזֶה אוֹמַר לֹא נִתְּתִי כְּדָתָנוּ בַּפ' כִּל הַנִּשְׁבָּעִין (שְׁבוּעוֹת דָּף מו.) וְעוֹד יֵשׁ לְתַרְץ דְּאִפְּלוֹ אִיִּירִי כְּשִׁשְׁכְּרוֹ שְׁלֵא בְּעֵדִים אִין נֶאֱמַן כְּמוֹ כִּין שְׁהוּא מוֹדָה מְנַקְצָת שְׁלֵא
הָהּ יוֹכֵל לְהִצִּיעוֹ וְלַכְפּוֹר לֹמַר לֹא שְׁכָרְתִּיךָ מִעוֹלָם כְּדִין כִּל מוֹדָה מְנַקְצָת דְּאִין נֶאֱמַן מִמּוֹ דְּאִי גַּעַי כְּפַר הַכֵּל וְעוֹד אוֹמַר רִי' וְדוּדֵאי כִי אִיבָא עֲדִים רִגִּילוֹת שִׁידוּעִים וְחֻבְרִין הַקְצִיצָה

כדאמרין בחוקת הבתים וברייתא בולה בדליבא עדים איירי ורישא דקתני נשבע

59 ואם כן חזרת הקושיא, מדוע עקרו חכמים את השבועה מבעל
60 הבית ונתנוה לשוכר.
61 מאחר שנדחה הטעם הראשון שהיפוך השבועה הוא משום צורך
62 חייו של השכיר, מביאה הגמרא טעם אחר: אלא טעם אחר יש
63 למה השכיר נשבע ונטול ואין בעל הבית נשבע ונפטר, שבעל
64 הפירות מרוד בפועלים הוא, שכיון שעליו לתת שכר לכמה פועלים,
65 על כן יתכן שאף אם לאחד מהם עדיין לא נתן בכל זאת סכור הוא
66 שנתן לו.
67 מקשה הגמרא: אי הכי - אם כן שבעל הבית טרוד בפועליו ואינו
68 נאמן לומר שנתן את השכר, ניתב ליה שישלם לשכיר בלא
69 שבוטח, כיון שהשכיר זוכר טוב יותר מבעל הבית. מתרצת הגמרא:
70 אכן לא היה צריך השכיר להשבע, ולא נתקנה השבועה אלא כדי
71 להפסיק דעתו של בעל הבית, שכיון שבעל הבית טוען ברי וסבור
72 שפרע את שכר השכיר, על כן אמרו חכמים שלא יטול השכיר
73 אלא אם כן נשבע, כדי להפסיק דעתו.
74 מקשה הגמרא: וניתב ליה כעדים - היה לחכמים לתקן שכל שוכרי
75 הפועלים יצטרכו לתת את השכר בעדים, וכך לא יהיו ספיקות
76 האם פרע או לא, ואם יטען בעל הבית שפרע בלא עדים, לא יהיה
77 נאמן, ויטול השכיר בלא שבועה. מתרצת הגמרא: לא רצו לתקן
78 שיהיה צריך לתת את שכר הפועלים בעדים, כיון שמידיהם להו
79 מילתא - טרוד הוא לבעלים דבר זה, כיון שיצטרך תמיד לחזר
80 אחר עדים בכדי לשלם לפועליו.
81 מקשה הגמרא: וניתב ליה כעדים - היה לחכמים לתקן שיתן לו
82 את שכרו בתחילת היום קודם תחילת העבודה, ואם יאמר השכיר
83 בערב שלא קיבל את שכרו, לא יהיה נאמן. מתרצת הגמרא: לא
84 רצו חכמים לתקן כן, לפי ששניהם יבעל הבית והשכיר רוצים
85 בקהפה - שהתשלום יהיה לאחר גמר העבודה, שבעל הבית אינו
86 מעונין לתת בתחילת היום כיון שפעמים שאין אז בידו מעות,
87 והשכיר אינו רוצה לקבל את שכרו בתחילת היום כיון שחושש
88 שמה יאבד את המעות.
89 מקשה הגמרא: אי הכי - אם כן, שמה שנטלו את השבועה מבעל
90 הבית ואמרו שהשכיר ישבע ויטול הוא משום שבעל הבית טרוד
91 בפועליו, אפילו קצין נמי - גם באופן שהויכוח בין בעל הבית
92 לשכיר הוא לענין כמה קצץ לו בשכרו, ישבע השכיר ויטול מפני
93 שבעל הבית טרוד בפועליו, אלא - מדוע תניא בברייתא, שאם
94 יש ויכוח בין האומן לבעל הבית, אומן אומר שתיים קצצתי לי -
95 התחייבתי לי שני סלעים עבור עבודתי, והלה יבעל הבית אומר,
96 לא קצצתי לך אלא אחת, הדין הוא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה,
97 ולכן על האומן להביא עדים שבעל הבית קצץ לו שתיים בשכרו,
98 כיון שהוא בא להוציא מידי בעל הבית שמוחזק בממון. הרי מוכח
99 שלענין קציצה אין השכיר נאמן בשבועה, ועליו להוכיח כדבריו
100 בעדים, ואף שבעל הבית טרוד בפועליו ועשוי לטעות בכך.
101 מתרצת הגמרא: קציצה רבא מידבר דבירי ליה אינשי - האדם
102 רואי זוכר כמה הוא קצץ, ואין בעל הבית טועה בכך, ולכן דין
103 תביעת ממון זו ככל תביעות ממון, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.
104 מקשה הגמרא: אי הכי - אם כן שמפני שבעל הבית טרוד ושוכח
105 תיקנו שהשכיר ישבע ויטול, היה לחכמים לתקן שהשכיר ישבע
106 ויטול אפילו עבר ומנו נמי - גם באופן שתבע את בעל הבית לאחר
107 שעבר הזמן שעליו לשלם לו, אלא תנן - מדוע שנינו במשנתנו
108 (לעיל קיא.) שאם עבר ומנו - שאם תבע את בעל הבית לאחר
109 שכבר עבר הזמן שעליו לשלם בו, אינו נשבע ונאמן, משום שהוקה
110 שאין בעל הבית משהה את התשלום לשכיר ועובר בכך משום פל
111 תליו, וקשה הא - הרי אמרת שבעל הבית מרוד בפועליו הוא, וכיון
112 שבזמנו הוא היה טרוד ושכח שלא פרע, אף שעבר הזמן שוב אינו
113 זוכר, ומדוע אינו נשבע ונטול גם בתבעו אחר זמנו.
114 מתרצת הגמרא: הני מילי - כל מה שבעל הבית טרוד בפועליו, זהו
115 מקמייה דלימניה זמן חיוביה - לפני שיבוא זמן החיוב

1 שנינו במשנה: שכיב הטוען שבעל הבית לא שילם את שכרו ובעל
2 הבית טוען ששילם, אם טען זאת במומו, דיינו שעדיין לא עבר
3 זמן תשלום השכר, נשבע ונאמן וכו' שכרו מבעל הבית:
4 הגמרא דנה בטעם הדין. מבררת הגמרא: שכיב, אמאי תיקנו ליה
5 רבנן למשקבע ופקול - מדוע חכמים תיקנו שהשכיר ישבע ויטול
6 את שכרו, הרי על בעל הבית להישבע שאינו חיוב. מיישבת
7 הגמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל, הלבנות גדולות שנו פאן,
8 שחיוב השבועה של השכיר הוא מן ההלכות שנאמרו במסכת
9 שבועות (מד), שיש אופנים שתיקנו חכמים שיהיה התובע נשבע
10 ונטול.
11 מקשה הגמרא: שמואל נקט בלשונו שה' הלבנות גדולות', וקשה,
12 הני הלכתא ניהו האם שבועת השכיר ושבועת שאר אלו
13 הנשבעים ונטולים שנינו שם, הן הלכה למשה מסיני, הרי הני -
14 אלו תקנות חכמים ניהו - הן, וכמו שמבואר שם. הגמרא מביאה
15 את דברי שמואל בנוסח אחר: אלא אמר רב יהודה אמר שמואל,
16 תקנות גדולות וחשובות שנו פאן חכמים שנשבעים ונטולים,
17 שניתקנו מפני שיש צורך גדול לתקן.
18 מקשה הגמרא: מדברי רב יהודה שאמר 'גדולות', מקלל דאיכא -
19 משמע ששאר התקנות שתקנו חכמים הן קטנות, ואינו כן שהרי
20 יש עוד תקנות שניתקנו מפני צורך גדול. הגמרא מביאה את דברי
21 שמואל בנוסח אחר: אלא אמר רב נחמן, כך אמר שמואל, תקנות
22 קטנות שנו פאן - תקנות אלו, אף שנעקר בהן דבר מן התורה,
23 שמ התורה כל הנשבעים נשבעים בכדי שלא לשלם וכאן השכיר
24 נשבע בכדי ליטול, אף על פי כן ראוי לעשותן קבע.
25 הגמרא מבארת את התקנה שתקנו בשכיר: מעיקר הדין שבוטח
26 דבעל הבית היא, שישבע ויפטר, שכך הוא דין התורה שהנתבע
27 נשבע ונפטר, ועקרוה רבנן לשבוטח דבעל הבית - וחכמים עקרו
28 את השבועה מבעל הבית ואמרו שלא ישבע, ושדויה - הטיילה
29 אשכיר - על השכיר, שישבע ויטול, והטעם לכך הוא משום כדי
30 חייו דשכיר - שכיון שלשכיר דרוש כדי השכר כדי לחיות, חסו
31 עליו חכמים ונתנו לו את הזכות להישבע וליטול.
32 מקשה הגמרא: ומשום כדי חייו דשכיר מפסדנא ליה - מפסדים
33 אנו לבעל הבית שלא יוכל להישבע ולהיפטר. מתרצת הגמרא:
34 התקנה שהשכיר נשבע ונטול איננה הפסד לבעל הבית, מפני
35 שבעל הבית גופיה ניהא ליה - הבעל הבית עצמו נוח לו דמשקבע
36 שישבע שכיב ופקול - ויטול, כי היכי דליתגרו ליה פועלים - כדי
37 שהפועלים ירצו להשכיר את עצמם אליו, שהוא ירא שאם יפטר
38 הדין שבעת שיבוא לתובע על התשלום יהא הוא נשבע ונחיה,
39 שוב לא ירצו הפועלים להשכיר עצמם לעבוד אצלו, מפני
40 שיחששו שלא ישלם להם את שכרם וכשיבואו לתבעו ישבע
41 ויפטר, לכן אף הוא חפץ שהבירור על ידי השבועה יעשה על ידי
42 השכיר.
43 מקשה הגמרא: כשם שלבעל הבית נוח שהשכיר ישבע כדי שלא
44 ימנעו פועלים מלעבוד אצלו, כך שכיב גופיה ניהא ליה - השכיר
45 עצמו נוח לו דמשקבע בעל הבית ויפקע - שישבע בעל הבית
46 ויפטר, אף שעל ידי כך הוא יפסיד את שכרו, כי היכי דליתגרוהו -
47 כדי שישכרו אותו לעבוד, שאם הדין יהיה שהוא נשבע ונטול,
48 שוב בעל הבית לא ישכור אותו לעבוד אצלו, כיון שיחששו
49 שלאחר שיקבל השכיר את שכרו יתבענו שוב, וישבע, ויטול שכר
50 פעם נוספת. מתרצת הגמרא: אין השכיר חושש שמתוך שיחשדו
51 בו שידרוש את שכרו פעמיים שוב לא ישכרוהו, מפני שבעל הבית
52 על פרהיה אגר - בעל כרחו ישכור פועלים בשעה שהוא נצרך
53 להם, גם אם הוא חושש שיתבעו את שכרם פעמיים.
54 מקשה הגמרא: אם כן, גם בעל הבית אינו חושש שאם יהיה דינו
55 להשבע ולהפטר שוב לא ירצו הפועלים להשכיר עצמם לעבוד
56 אצלו, שהרי שכיב נמי בעל פרהיה איתגר - גם השכיר נשכר הוא
57 בעל כרחו, כיון שהוא צריך את שכרו למזונותיו, ולכן ישכיר
58 עצמו גם לבעל הבית החשוד לומר שנתן את השכר אף שלא נתן,

53 הלוה, שישתמש בו. וכשיצטרך הלוה את הכלי השני ישיב את
54 הראשון למלוה, ויטול את השני. וכגון אם נטל כמשכון כר
55 ומחרישה, מְחִיר הַמְלוּהָ אֶת הַכֶּרְבֵּל לָהּ, כדי שיוכל הלוה לישן
56 בו, ומחויק את המחרישה ברשותו כמשכון, ומחזיר לו אֶת
57 הַמְחִירָשָׁה כִּיּוֹם כדי שיחרוש בה, ונשאר הכר ברשותו כמשכון.
58 ואם מת הלוה ונשארו משכונות אלו ביד המלוה, אִינוּ מְחִיר
59 לְיֹרְשָׁיו של הלוה את המשכונות בשעה שהם צריכים להשתמש
60 בהם. שנאמר (שם כד יג) הֲשִׁב תְּשִׁיב לוֹ, ודרשו (מכילתא
61 דרשב"י שמות כב כה) שרק ל'לו' ללוה עצמו, יש חיוב להשיב את
62 המשכון, ולא ליורשיו, אלא מוכר המלוה את המשכון וגובה את
63 חובו. ומבואר בדברי תנא קמא שכשהלוה חי אין המלוה יכול
64 למכור את המשכון ולגבות ממנו את חובו, אלא מחזירו לעולם
65 בשעה שהלוה צריך לו. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חוֹלֵק וְאוֹמֵר, אִף
66 לְלוֹה עֲצוּמוֹ אִינוּ מְחִיר אֶת הַמְשָׁכּוֹן אֲלָא עַד שְׁלִישִׁים יוֹם מִזְמַן
67 נְטִילתו, שזוהו שיעור הזמן שנותנים בית דין לאדם לקיים את
68 החיובים המוטלים עליו (להלן קיח). וּמְשָׁלִימִים יוֹם וְהִלְכֵן וְ-
69 והלאה, מוֹכְרֵן הַמְלוּהָ כְּבֵית דִּין וגובה מהם את חובו.

גמרא

70 הגמרא מביאה מימרא בענין נטילת משכון, ועל פיה תבואר
71 משנתינו: אָמַר שְׁמוּאֵל, אִף שְׁלִיחַ בֵּית דִּין הִרְשָׁא לִטְוֹל מִשְׁכּוֹן
72 מֵהַלּוֹה. מְנַתָּה נְתוּחֵי - לנתק מעל הלוה את החפצים שבידו בשוק,
73 אִין - כן, רשאי לעשות זאת, אֲבָל מְשָׁפוּנֵי - להכנס לביתו
74 ולמשכנו, לא - אינו רשאי.
75 מקשה הגמרא: וְהִתְנַן בְּמִשְׁנֵינוּ, הַמְלוּהָ אֶת הַכִּירוֹ לֹא יִמְשָׁכְנָהּ
76 אֲלָא כְּבֵית דִּין, מִכְּלָל - משמע מלשון המשנה דכבית דין מְשָׁכְנָהּ,
77 ומשמעות הלשון 'ממשכנין' היא שביד דין שולחים את שלוחם
78 שיכנס לביתו ונטילים משכון, ולא כדברי שמואל האוסר זאת.
79 מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל, אִימָא - אמור ופרש את המשנה
80 כך, המלוה את חבירו לֹא יִנְתְּנֵהּ אֲלָא כְּבֵית דִּין, כלומר, המלוה
81 עצמו אינו רשאי לטול משכון מהלוה אפילו בשוק, ושליח בית
82 דין רשאי לטול ממנו משכון בשוק, אך לא להכנס לביתו.
83 מוכיחה הגמרא: הֵכִי נְפִי מִסְתַּבְּרָא - כך אכן מסתבר לפרש את
84 המשנה, דְּקִתְּנֵי סִיפָא, לֹא יִכְנֵס לְבֵיתוֹ לִיְפִיּוֹל מְשָׁפוּנֵי, ויש לברר
85 מִנֵּי - מי הוא האדם שאסור לו להכנס לבית הלוה למשכנו,
86 אִילִימָא פְּעֵל חוֹב - המלוה, הרי כבר מְרִישָׁא שְׁמַע מִיָּה, שאמר שם
87 התנא לֹא יִמְשָׁכְנָהּ אֲלָא בְּבֵית דִּין, אֲלָא לֹא, מדובר בְּשִׁלְיַח בֵּית
88 דִּין, שאף הוא אינו רשאי להכנס לבית הלוה למשכנו, וכשמואל.
89 דוחה הגמרא: אִי מְשׁוּם הָא, לֹא אִירִיא - מכאן אין להביא ראייה
90 לדינו של שמואל, כיון שאפשר לפרש דהכי קאָמַר, הַמְלוּהָ אֶת
91 הַכִּירוֹ, לֹא יִמְשָׁכְנָהּ אֲלָא כְּבֵית דִּין, מִכְּלָל, דכבית דין מְשָׁכְנָהּ.
92 ודין נוסף שלא הוזכר בפירוש במשנה, וְפְעֵל חוֹב עצמו לא רק
93 שאינו רשאי להכנס לביתו ולמשכנו, אלא אֲפִילוּ נְתוּחֵי בְּשׁוּק נְפִי
94 לֹא, והטעם לזה מבואר בהמשך המשנה, כדי שְׁלֵא יִכְנֵס הַמְלוּהָ
95 לְבֵיתוֹ של הלוה לִיְפִיּוֹל מְשָׁפוּנֵי, ואם נתייר לו למשכנו בשוק יש
96 לחשוש שיכנס לביתו, ויעבור בלא תעשה.
97 רב יוסף מקשה על דברי שמואל: מְתִיב רַב יוֹסֵף, נאמר בתורה (שם
98 כד ו) לֹא יִחְבֹּל רִיתִים וְרִבְבֵי' - לא יטול המלוה מן הלוה כמשכון
99 את הכלים שטוחנים בהם תבואה, המכונים 'ריחיים' ו'רכב',
100 ומשמע מהפסוק שרק כלים אלו אסור למשכן, הָא דְּבָרִים אַחֲרִים,
101 חֶבֶל - רשאי אתה למשכן. וכן נאמר (שם כד יז) לֹא תִחְבֹּל כְּגֵד
102 אֶלְמִנְחָה, ומשמע, הָא בְּגָדִים שֶׁל אַחֲרִים, תִּחְבֹּל. ויש לברר, מֵאֵן - מי
103 הוא האדם שאינו רשאי לטול כלים אלו ורשאי לטול כלים
104 אחרים, אִי נִימָא שזוהו הפֶּעֶל חוֹב - המלוה, הרי משמעות הלשון

1 אֲבָל מְטָא זְמַן חִיּוּבָהּ - לאחר שהגיע זמן התשלום, בעל הבית רָמִי
2 אֲנִיפְשֵׁיהּ וּמְדַבֵּר - מטיל על עצמו לזכור כדי שלא לעבור על
3 איסור בל תלין.
4 מקשה הגמרא: וְכִי שְׁכִיר עוֹבֵר מְשׁוּם כָּל תְּגוּלָּה, שכשם שחוקה
5 שבעל הבית נזהר שלא לעבור בכל תלין, כך יש חוקה על השכיר
6 שאינו עובר על בל תגזול לתבוע את שכרו פעמיים, ולכן עדיין יש
7 לומר שהשכיר ישבע ויטול.
8 מתרצת הגמרא: הָתָם שֶׁבֵּא לְתַבּוּע אַחַר זְמַנוּ, יש לבעל הבית
9 תְּרֵי חֻזְקֵי - שתי חוקות שמורות על כך ששילם, ולעומת זאת
10 הָתָּא אֲצֵל הַשְּׁכִיר, יש רק חֻזְקָה חֻזְקָה - חוקה אחת שלא קיבל
11 שכרו. מבארת הגמרא: גְּבִי - אצל פֶּעֶל הַבֵּית אִימָא תְּרֵי חֻזְקֵי -
12 ישנן שתי חוקות, חֻזְקוֹת, חֻזְקָא - חוקה אחת. דְּרִאִין פְּעֵל הַבֵּית עוֹבֵר מְשׁוּם
13 כָּל תְּלִין, ומשום כך יש לומר שאם לא פרע היה נזכר, וְחֻזְקָא -
14 ועוד חוקה דְּרִאִין שְׁכִיר מְשָׁהָא שְׁכָרוֹ אלא בא מיד לקבל שכרו,
15 וְחֻזְקָא - ואילו כאן אצל השכיר יש לו רק חֻזְקָה חֻזְקָה - חוקה אחת
16 שלא יעבור על איסור בל תגזול, וכיון שלבעל הבית יש שתי
17 חוקות ולשכיר רק אחת, בעל הבית עדיף, ומשום כך אחר שהגיע
18 הזמן אין השכיר נשבע ונטול:
19
20 שנינו במשנה: אִם יֵשׁ עֲדִים שְׁתֵּבָעוּ תְּרֵי זֵה נִשְׁבָּע וְנוֹטָל:
21 הגמרא סברה שמדובר אף כשהעדים מעידים שתבעו לאחר זמנו.
22 מקשה הגמרא: וְהָא קְתִבְעוּ לְקָמוֹ - הרי הוא תובעו בפנינו, ומדוע
23 יש צורך בעדים כדי שישבע ויטול. מיישבת הגמרא: אָמַר רַב אֶפְרַיִם,
24 מדובר שבאו עתה והעידו שְׁתֵּבָעוּ כְּכֹר בְּתוֹךְ זְמַנוּ ולכן על ידי
25 עדותם נשבע ונטול.
26 מקשה הגמרא: עדיין קשה, וְדִלְמָא לְבִתְרֵי הֵכִי - שמה לאחר
27 שהלכו העדים פָּרַע לו בעל הבית, שהרי יש חוקה שלא יעבור
28 בכל תלין. אביי מיישב שאלה זו: אָמַר אֲבִי, מדובר שהעדים
29 מעידים שְׁתֵּבָעוּ הַשְּׁכִיר כָּל זְמַנוּ, והיינו עד סוף הזמן שעבר בכל
30 תלין.
31 מקשה הגמרא: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁתַּבְּעוּ כֹּל הַיּוֹם, לְעוֹלָם (לֹא פָּרַע לִיה) -
32 יהיה השכיר נאמן, ואפילו אם ירצה הבעל הבית להשבע
33 ולהיפטר לא יהיה נאמן, וכי כל כך השהה השכיר את שכרו.
34 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב תַּמָּא כִּרְ עוֹקְבָא, דין זה שנשבע ונטול
35 כאשר העידו עליו שתבעו כל זמנו, הוא רק כְּגֵדָה אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל
36 הַבְּעִיָּה, והיינו שנתנו לו יום אחד לאחר שעבר הזמן שאם יתבע
37 בו ישבע ויטול:

משנה

38 לזה שהגיע זמן פרעון חובו ואינו פורע, אסור להכנס לביתו כדי
39 לטול ממנו משכון. במשנתנו יבואר מי הוא הרשאי לטול משכון
40 מהלוה, ובאיזה מקום אפשר לטול. כמו כן מבארת המשנה שיש
41 כלים שצריך המלוה להחזירם ללוה לצורך שימושם אף בזמן שהם
42 ממושכנים בידו:
43 הַמְלוּהָ אֶת הַכִּירוֹ, וכשהגיע זמן הפרעון ולא פרעו רוצה המלוה
44 לטול ממנו משכון כדי לגבות ממנו את חובו, לֹא יִמְשָׁכְנָהּ בְּעַצְמוֹ
45 כלל, ואפילו אם מוצאו בשוק, אֲלָא מִמְשַׁכְנֵי כְּבֵית דִּין - על ידי
46 שליח בית דין. דין נוסף: וְאִף שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁרִשָּׁא לְמִשְׁכְּנוֹ, לֹא
47 יִכְנֵס לְבֵיתוֹ של הלוה לִיְפִיּוֹל מְשָׁפוּנֵי, אלא הלוה יוציא לו את
48 המשכון, שְׁנֵאמַר (שם כד יא) 'בְּחֻזְן תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אֲתָהּ נֹשֶׂה
49 בו יוציא אֲלֵיךְ אֶת הָעֵבוֹט הַחֻצוּיָה'.
50 המשנה מבארת אלו משכונות צריך המלוה להשיב ללוה: הֵיוּ לוֹ
51 - ללוה שְׁנֵי כְּלָיִם שוֹנִים הממושכנים ביד המלוה, נוֹטָל הַמְלוּהָ
52 אֶחָד מֵהֶם שאין הלוה צריך לו, וּמִנִּיתָ אֶחָד - את הכלי האחר ביד

ונטל הכי פירושו יביא ראיה ששכרו ואן זקנה נשבע ונטל והקיא דקתני המע"ה היינו
 יביא עדים שקצץ לו שתיים שהעדים יודעים הקציצה אם יודיען ששכרו פדריף וכן
 משמע בפרק כל הנשבעין דקאמר עלה ראיה דלשלש קתני ראיה דלשבע לא קתני משמע
 דנשבע ונטל היינו שביאי ראיה ששכרו וזקנה נשבע ונטל.

השקאה דקסא זמן חיוביה רמי אנפשיה ומדבר.

ואי איב' בזמנו אמאי נשבע שכיר
 ונטל לימא בעה"ב איני זוכר עתה אבל הניחו לי
 עד שיעלה עמוד השחר שאזכור אם נתתי אם
 לא כיון שאחר זמנו אנו פוטרין אותו מטעם זה
 ועוד קשה במורה במקצת אמאי אין בעל הבית
 נשבע דרמי אנפשיה ומדבר שלא ישבע לשקר
 וי"ל דחוקה שאין בעה"ב עובר בכל תלין לא מהני
 אלא היכא דאיכא חוקה דאין שכיר משהה שכרו
 בהדיה כמו שאפרש בסמוך ואם היה יכול בעה"ב
 לטעון הניחו לי עד שיעלה עמוד השחר לא יתקנה
 כאן חוקה דאין שכיר משהה שכרו שהרי לא
 השקה אתו אלא לבעו ממנו בב"ד ולא רצו ליתן
 עובד ושהו אותו לעמוד בהדיה עובר תלין לא מהני
 בכל תגול. ואי"ת בעל הבית נמי אית ליה תק
 חוקה שאינו עובר בכל תגול וי"ל דמחזיר ליה לאו
 אהד כמו שנים אי"ב בלאו הכי משיב ליה שפיר
 ואי"ת ומי איכא חוקה דאין בעה"ב עובר בכל
 תלין כגדו וזהו ברי וברי והמע"ה וי"ל דחוקה של
 בעל הבית אינה חוקה טובה בשל שכיר וזמנין
 לא רמי אנפשיה למדבר וזהו לן למימר דנשבע
 ונטל וזקנה דאין שכיר משהה שכרו לכוו לא
 חשיבא בחוקת שכיר אלא כששתיהן ביחד הו
 כגדו חוקת שכיר וזהו ברי וברי והמע"ה.
והא תבע ליה קמן. סיד' השקאה אם יש עדים
 שתבעו היינו אפי' אתר זמנו ולכך פריך
 דמה אנו צריכין לעדים הלא חובעו השקאה כפנינו
 ולמאי דסד' תהו מצי למיפרך אמאי נשבע ונטל
 אלא פריך שפיר:

ולעולם. פי כקונטרס וכי שכיר משהה שכרו
 כיב ואינו מיושב דאין בזה ראיה
 שנפרע דחוקה דאין שכיר משהה שכרו אינה
 מועלת אלא היכא דאיכא חוקה דאין בעה"ב
 עובר בכל תלין בהדיה ובל תלין אינו עובר אלא
 בוקר ראשון אלא הכי פירושו ולעולם שכיר
 נשבע ונטל אין זון תקנה טובה שהיא זמנא לעולם
 לומר לא פרע לי **מחזיר** את חבר בלילה.
 בריש תמורה (דף ו. ו) ושם דיה מחזיר פריך לרבא
 דאמר כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא
 מהני וזהו השבת העובט דאמר רחמנא לא

העובט עבוסו ונתן מחזיר את חבר בלילה אלמא דמהני וקשה המגליה דמתני' איירי במשכנו באיסור וא"ל דסמיק אבריייתא דאלו מציאות (לעיל דף לא) דקתני משכנו שלא ברשות מנן
 כו דאיב' מאי קשה לן ויהא בברייתא גופה ליה מהשב תשיב בדמיני התם ואי אדשמואל סמיק אי"ב מה צריך לתרץ תשיב תשיב הלא עיקר קרא לשמואל איירי במשכנו באיסור דאם
 חבל וגו' משמע דמשכנו בביתו וי"ל דסמיק אמעשים בכל יום דמחזיר אפי' משכנו שלא ברשות אי"ב סמיק אבריייתא דלקמן (דף קיד) דמתרץ לה רב ששת המלוה ואתו' חבירו אינו רשאי
 למשכנו משכנו חייב להחזיר לו אע"י דהאי דפריך לרבא בתמורה לא אתי אליבא דשמואל דלשמואל אין שייך להקשות דעיקר קרא במשכנו באיסור כתיב מ"מ אין להוכיח משם שלא
 יהא הלכה כשמואל כי בן דרך גמרא להקשות ולתרוץ אפילו דלא בהלכתא כדאשפתן בפ"ב דכתובות (דף כו. ו) וברייתא דאלו מציאות (לעיל דף לא) דקאמר ר' לי אלא במשכנו ברשות
 אין צריך לומר דשמואל יהפוך וישנה אין לי אלא משכנו שלא ברשות אלא יעמידנה בתנא דפליגי אתנא דקאי פותיה יהפוך והדרשה:
ואת המחרישה ביום. קשה לר"ת דתניא בסוף פירקין (דף טז.) חבל זוג של ספרים וצמד של פרות חייב משום א"ב כלים ופירש כקונטרס פרות החורשות וחייב עליהם החובלן לפי שעשין
 אובל נפש א"ב חייב ויהא המחרישה דקתני ומחזיר הא עבר כי נפש הוא וחבל (וברים כו) ועוד דאין נראה לחייב אלא דוקא דומיא דרייחיים ורב שמתגים האובל עצמו
 בכלי לכן מפרש ר"ת צמד פרות היינו פרות המרכסות בתבואה וגרסי ר"ת נמי זוג של מספרים ולא גרסינן זוג של ספרים וכן גרסי ר"ת וזה תספורת של קרקע או לגוזה בית השחיטה
 כדאמרין בכבורות (דף כה.) שדרקן היה לגוזה אבל פרות החורשות לא מיקרי כלי שעושין אובל נפש ועוד נראה לר"ת דמחרישה דהכא לאו היינו מחרישה שחורשין בה את הקרקע
 הנראה ולא מתייב בהשבת העובט אלא בבלי העשירי לגוף האדם ולהנאתו ועוד דמוק בגמ' במחרישה דכספא ואין דרך לחרוש קרקע במחרישה של כסף אלא נראה לר"ת והיינו
 מגדלתא שמגדלן בו בני אדם בבית המרחץ כדאמר בפרק הבית (שבת דף קמ.) עבדא ליה אימייה מגדלתא דכספא וכן בפרק מציאת האשה (כתובות דף סח.) במחרישה דכספא פ"ח
 דתריינו מגדלתא:

אימא לא יתחננו אלא בב"ד הכי נמי מסתברא
 דקתני סיפא לא יפגם לביתו ליטול משכנו מני
 אילימא בעל חוב מרישא שמע מינה אלא לאו
 שליח כ"ד אי משום הא לא אירויא ה"ק המלוה
 את חבירו לא ימשכנו אלא בב"ד מפלל דבב"ד
 ממשכננו ובעל חוב אפי' נותיה נמי לא שלא יפגם

לביתו ליטול משכנו מתיב רב יוסף לא יחבל ריחום ורכב הא דברים אחרים חבל לא
 תחבל כגדו אלמנה הא של אחרים תחבל מאן אי נימא בעל חוב הא כתיב לא תבא
 אל ביתו לעבוט עבוסו אלא לאו שליח כ"ד תרגמה רב פפא בריה דרב נחמן קמיה דרב
 יוסף ואמרי לה רב פפא בריה דרב יוסף קמיה דרב יוסף לעולם כבעל חוב ולעבור עליו
 בשני לאוין ת"ש ממשמע שצאמר בחוץ תעמוד ואינו יודע שהאיש אשר אתה נושה בו
 יוציא אלא מה תלמוד לומר והאיש לרבות שליח בית דין מאי לאו שליח בית דין פלוה
 לא

גבי בעל הבית. כלומר בכותא דבעל הבית איכא תרי חוקי זכותו: והא תבע ליה קמן.
 ומה עדים שתבעו אותו מצריכו: ודלמא לכתר הכי. דאולי עדים מהתם פרעיה בו ביום
 ולא עבר בכל תלין: כל זמנו. עד שערב עליה ולעולם. בתמיהה ובשביל שתבעו כל היום
 ולא נתן ידו שכיר זה זמנו לעולם לומר לא התקבלתי ואם רוצה בעה"ב לישבע לא

נאמין וכי כל כך השקה שכיר: א"ר הקא
 בר עוקבא כגדו כל היום של תביעה. יום אחד
 לאחר זמנו נתנו לו חכמים לישבע עולם:
מתני' המלוה את חבירו. והגיע זמן ולא פרע
 לו: לא ימשכנו. אפי' בשוק אלא בב"ד: ולא
 יפגם לביתו. בגמ' מפרש במאן קאי: היו לו שני
 בלוי' וחובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם: נוטל
 אהד והחזיר אהד. פשעה שמהו צריך לה
 יחזירו לו משום החזרת העובט ויעבב את השני
 וכשיצטרך זה לשני יטול זה את הראשון ויחזיר
 את השני כדמפרש ואזיל מחזיר את חבר בלילה
 ואת המחרישה ביום: פת. הלזה אין משיב
 העובט לירושין שאין כאן מצות העובט אלא
 ימכרו ויגבה חובו דהשב תשיב לו כתיב ולא
 לירשין: שלשים יום. זמן ביד: גמ' שליח כ"ד
 מנתח נתיח. אף הוא אינו רשאי ליכנס לביתו
 ולמשכנו אלא וראהו בשוק ומנתח דבר שאותו
 בידו ממנו: כמשכננו. משמע בתוך הבית: תבילה.
 מתוך הבית משמע דהא ריחיים ורכב בנו ביתא
 שכיני: לעולם כבעל חוב. קאמר ולא תירוק
 מינה הא כלים אחרים חבול דבכלים אחרים
 עובר משום לא תבא אל ביתו ולקיה איצטרך
 להוסיף לאו שני משום ריחיים ורכב וחד משום
 לא תבא אל ביתו: משמע שצאמר בחוץ
 תעמוד. ויוציא אליך את העובט וכי אינו יודע
 שהאיש יוציאנו אלא מי יוציאנו אם לא בעה"ב
מאי לאו לרבות שליח כ"ד כו'. שיקנס לתוך
 הבית ודוק והאיש דהוא שליח כ"ד ואשר אתה
 נושה בו יוציא אליך:

נשעה בו יוציא אליך:
 לביתו ליטול משכנו מתיב רב יוסף לא יחבל ריחום ורכב הא דברים אחרים חבל לא
 תחבל כגדו אלמנה הא של אחרים תחבל מאן אי נימא בעל חוב הא כתיב לא תבא
 אל ביתו לעבוט עבוסו אלא לאו שליח כ"ד תרגמה רב פפא בריה דרב נחמן קמיה דרב
 יוסף ואמרי לה רב פפא בריה דרב יוסף קמיה דרב יוסף לעולם כבעל חוב ולעבור עליו
 בשני לאוין ת"ש ממשמע שצאמר בחוץ תעמוד ואינו יודע שהאיש אשר אתה נושה בו
 יוציא אלא מה תלמוד לומר והאיש לרבות שליח בית דין מאי לאו שליח בית דין פלוה
 לא

העובט עבוסו ונתן מחזיר את חבר בלילה אלמא דמהני וקשה המגליה דמתני' איירי במשכנו באיסור וא"ל דסמיק אבריייתא דאלו מציאות (לעיל דף לא) דקתני משכנו שלא ברשות מנן
 כו דאיב' מאי קשה לן ויהא בברייתא גופה ליה מהשב תשיב בדמיני התם ואי אדשמואל סמיק אי"ב מה צריך לתרץ תשיב תשיב הלא עיקר קרא לשמואל איירי במשכנו באיסור דאם
 חבל וגו' משמע דמשכנו בביתו וי"ל דסמיק אמעשים בכל יום דמחזיר אפי' משכנו שלא ברשות אי"ב סמיק אבריייתא דלקמן (דף קיד) דמתרץ לה רב ששת המלוה ואתו' חבירו אינו רשאי
 למשכנו משכנו חייב להחזיר לו אע"י דהאי דפריך לרבא בתמורה לא אתי אליבא דשמואל דלשמואל אין שייך להקשות דעיקר קרא במשכנו באיסור כתיב מ"מ אין להוכיח משם שלא
 יהא הלכה כשמואל כי בן דרך גמרא להקשות ולתרוץ אפילו דלא בהלכתא כדאשפתן בפ"ב דכתובות (דף כו. ו) וברייתא דאלו מציאות (לעיל דף לא) דקאמר ר' לי אלא במשכנו ברשות
 אין צריך לומר דשמואל יהפוך וישנה אין לי אלא משכנו שלא ברשות אלא יעמידנה בתנא דפליגי אתנא דקאי פותיה יהפוך והדרשה:
ואת המחרישה ביום. קשה לר"ת דתניא בסוף פירקין (דף טז.) חבל זוג של ספרים וצמד של פרות חייב משום א"ב כלים ופירש כקונטרס פרות החורשות וחייב עליהם החובלן לפי שעשין
 אובל נפש א"ב חייב ויהא המחרישה דקתני ומחזיר הא עבר כי נפש הוא וחבל (וברים כו) ועוד דאין נראה לחייב אלא דוקא דומיא דרייחיים ורב שמתגים האובל עצמו
 בכלי לכן מפרש ר"ת צמד פרות היינו פרות המרכסות בתבואה וגרסי ר"ת נמי זוג של מספרים ולא גרסינן זוג של ספרים וכן גרסי ר"ת וזה תספורת של קרקע או לגוזה בית השחיטה
 כדאמרין בכבורות (דף כה.) שדרקן היה לגוזה אבל פרות החורשות לא מיקרי כלי שעושין אובל נפש ועוד נראה לר"ת דמחרישה דהכא לאו היינו מחרישה שחורשין בה את הקרקע
 הנראה ולא מתייב בהשבת העובט אלא בבלי העשירי לגוף האדם ולהנאתו ועוד דמוק בגמ' במחרישה דכספא ואין דרך לחרוש קרקע במחרישה של כסף אלא נראה לר"ת והיינו
 מגדלתא שמגדלן בו בני אדם בבית המרחץ כדאמר בפרק הבית (שבת דף קמ.) עבדא ליה אימייה מגדלתא דכספא וכן בפרק מציאת האשה (כתובות דף סח.) במחרישה דכספא פ"ח
 דתריינו מגדלתא:
אימא לא יתחננו אלא בבית דין. ואת' מנן דניתח אסור לבעל חוב ואומר ר"י דמדברין הוא כדאמר בסמוך בעל חוב ניתח נמי לא גזירה שמא יפגם בביתו: **והספרי'** מייחסא והכי
 קתני. תימה דקאמר חסורי מיחוסא כדי לדחות וי"ל דאין לחוש כיון שאינו מגיה כ"כ ורוב ספרים גרסי הכי קאמר:

מִטָּה ומטה. בפה' שום היתומים (ערכו דף כג) לא תני אלא מטה המוצעת משום דמוצעת לא שבקינו ליה אלא אחת בדאמר נמי הכא מטה ומטה ומצע ובפ' אע"פ (כתובות דף סד) גבי משדה אשתו על ידי שליש בענין שבשקאל דלא ידוב לה אלא מטה ומצע משום דהתם קודם שנשאת לו לא היה לה אלא קרא מטה **הַשְּׂתָא** ובני מונגינן. הכסת

והכר ישיש לו בעין סדורי מסדירין בתמיה פירוש ואנן נסדר לו להניח מן המעות כדי לקנות כסות
 לצורך שנים עשר חדש כמו שנושין בערכי: **נִימָא** ליה לא עלי דידי רמיה. לאו אמתיני פריך
 אמאי מחזיר לו הכר דא"ב למה המתין עד כאן ועוד דמה צריך טעם על מצות המקום ועוד וכי
 לא ידע דכתיב (ברבים כד) וקף תהיה צדקה אלא
 על כרתיך ידע ואפילו הכי מקשה ליה וא"ב מה
 מתריך לו אלא נראה דארבי עקיבא ורבי
 ישמעאל פריך דאמרין כל ישראל בני מלכים הם
 וכולן ראויין לאותה איצטלא ואמאי כיון דאינו
 לובשה אלא לקבד ולנוי בעלמא למה יש לנו
 לומר שקל זה הטיל הכתוב על המלוה כיון שלא
 פירש הכתוב בתריא ולא קיה שיקר עליו יותר
 מעל אחר כיון דסוגיא ליה בלאו הכי ומשני גם
 באיצטלא שיקר לומר קף תהיה צדקה והטיל
 עליו הכתוב שלא למנוע ממנו הדיו והכבוד
 והתענוג שהורגל בו עד עתה.

הקדש

16 ולבנותיו פדרך שמשדירין לבע"ח פך מסדירין בערכין בלפי לייא עיקר סידור בערכין פתיב
 17 אלא אימא פדרך שמשדירין בערכין פך מסדירין בבע"ח אמר מר נותן מטה ומטה ומצע
 18 לעשיר מטה ומטה ומצע לעני למאן אולימא לאשתו ולבנותיו לא אמרת לו
 19 אכל לא לאשתו ולבנותיו אלא אדי ואדי לדידיה תרתי למה לי תרא דאכיל
 20 עלה ותרא דוג עלה פדשמואל דאמר שמואל כל מילי דענא אסותיהו לבר מהני תלת
 21 מאן דאכיל אהינא מרירא אליבא ריקנא ומאן דאסר מיתנא דכיתנא רטיבא אחרציה
 22 ומאן דאכיל נהמא ולא מסגי ארבעה גרמדי תני תנא קמיה דרב נחמן פדרך שמשדירין
 23 בערכין פך מסדירין בבע"ח א"ל השתא ובני מונגינן ליה סדורי מסדירין ליה ומי מונגינן
 24 ליה והתנן מחזיר את הכר בלילה ואת המחרשה ביום תנא פרשב"ג תנא קמיה והכי
 25 קאמר ליה השתא לרשב"ג ובני מונגינן ליה סדורי מסדירין ליה דתנן רשב"ג אומר אף
 26 לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום מפאן ואילך מוכרין בב"ד וממאי דכי קאמר
 27 רשב"ג ובני נגמרי קאמר דלמא הכי קאמר עד שלשים יום הדר ליה בעיניה מפאן
 28 ואילך מיהדר ליה למאי דהווי ליה ומונגינן מאי דלא הווי ליה אי סלקא דעתך אית
 29 ליה לרשב"ג האי סברא ליכא מדי דלא הווי ליה דאמר אפי' רשב"ג ורבי שמעון ורבי
 30 ישמעאל ורבי עקיבא פולחו סבירא להו כל ישראל בני מלכים הן רשב"ג דתנן לא את
 31 תלוף ולא את התרדל רשב"ג מתיר בלוף מפני שהוא מאכל לעורבין רבי שמעון דתנן
 32 בני מלכים סכין שמן וורד על גבי מפותיהו בשבת שפן דרין לסוף בחול ר' שמעון
 33 אומר כל ישראל בני מלכים הן רבי ישמעאל ורבי עקיבא דתניא הרי שהיו נושין בו
 34 אף זה ולבוש איצטלא בת מאה מנה מפשיטין אותה ממנו ומלבישים אותו איצטלא
 35 הראויה לו ותנא משום רבי ישמעאל ותנא משום רבי עקיבא כל ישראל ראויין לאותה
 36 איצטלא ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דיהיב ליה מאי דהווי ליה ומונגינן מאי דלא
 37 הווי ליה בשלמא בר וקסת חווי ליה דביני בניו אלא מחרשה למאי חוויא אמר רבא בר
 38 רבא מחרשה דכספא מתקיף לה רב תנא ולמאי ליה לאו עלי קרמית אמר ליה אפי' איברא

1 לא שלית ב"ד כפלוה. והכי קאמר בחוץ תעמוד אתה והקאי שהוא שלית ב"ד ואשר
 2 אתה נושה בו יוציא אליה: הרי בעל חוב אמור. שאינו רשאי: הכתוב מדבר. שהוא רשאי
 3 ליכנס לחובלו והכי קאמר קרא אם הכול תחבול על ידי שלית ב"ד עד בוא השמש
 4 תשיבנו לו: דשנאמר בחוץ תעמוד והאישי. שהוא שלית בית דין אם הוא יעמוד בחוץ: לא

5 ימשכנו בליש שעושיין קהן אוכל נפש. דאיתרבו
 6 מפי נפש הוא חובל: מטה ומטה. לקמן הוא
 7 מפרש אחת לאכול ואחת לישון: מצע. של לבד
 8 שקורין פולטר"א במקום שאין כסותו לעשיה.
 9 שהורגל במצעות: ומצין לעני. לפי מה שהורגל
 10 דגבי ערכין פתיב ואם עק הוא מערף ודרשיקן
 11 (ערכין דף כד) התיירו מערף גזרן חבא
 12 למשכנו בשאין דית משנת והוא נידון בהשגת יד
 13 דכתיב (ויקרא כז) והעמידו לפני הבהן והעריך
 14 אותו הבהן משיר לו כדי חיוו ונטל השאר
 15 ויצא ידי הקדש ואפי' תעשיר לאחר שאמריו
 16 ונטל מה שבקדו ומינה נמי מטרין לבכל חוב
 17 שמשפירין לו כדי חיוו בדאמר לקמן (דף קיד)
 18 דגמר מיקב מיכה: לו. הוא צריך ליתן מטה אבל
 19 לא לאשתו ולבניו ודתייהו כתיב ולא הוטל על
 20 המלוה להחיות את בני ביתו: שפסדו. שמן
 21 להניח לו צרכי חיוו לשון והעריך אותו לישנא
 22 אחריא שמשדירין לשון שריר ושתיהו שמעתי:
 23 אדרבה עיקר סידור בערכין כתיב. כדפי' לעיל:
 24 למאן. המטה השנית: מיתנא רטיבא דכיתנא
 25 אחרציה. חבל לח של פשתן על מתניו אחינא.
 26 תמרא: אליבא ריקנא. קודם אכילתו: ולא סגי
 27 ארבעה גרמדי. קודם שישן הלךר יתיבין ליה
 28 מטה עניה ומושיבה ברחוק ארבע אמות ממקום
 29 אכילתו ועל כרחו ירגיל לעמוד וללכת במשכב
 30 ולא יישן על מטה שאכל: ובני מונגינן ליה.
 31 לאחר שלשים יום אף בליש הערכין לו דתנן
 32 משלשים ולהלן מוכרין: תנא פרשן שמעון תני
 33 תנא קמיה. דרב נחמן להך מהני רשב"ג אומר
 34 פדרך שמשדירין ובני מונגינן ליה. שאל ששיר
 35 לו לפי צרכו בצמצום: בעיניה. כמות שהיא
 36 חשובה אם חבל כסות של מעיל יחזיר לו הוא
 37 בעצמהו מתיר ליה מאי דהווי ליה. ומכור לו של
 38 שיקרא ויתן לו אחת של צמר ואחת של קבוס:

39 אי אית ליה לרדן נמליאל האי סברא. לסדר
 40 לבכל חוב: ליכא מדי דלא הווי ליה. מאחר
 41 שהורגל בו דהא שמענא ליה דאמר כל ישראל
 42 בני מלכים הם דאמר אביי וכו': לא את תלוף
 43 ולא את התרדל. מטלטלין בשבת שאינם ראויין
 44 היום לא זה לבשל ולא זה לטחון לוח מין קטנית
 45 ואינו ראויין למאכל כשהוא חי ואפילו לעופות:
 46 לעורבים. וישראל בני מלכים יש להם לגדל
 47 עורבים לנוי ולשחוק: שפן דרין לסוף בחול. לא
 48 בלא שום מנה הלךר כי איכא מנה נמי לא
 49 מוכחא מילתא דלרפואה עבדי (דכי גזיר) רבן
 50 משום שחיקת סמנניו: מפשיטין אותה מפניו.
 51 לפירוע לבכל חוב את חובו: בשלמא בר וקסת
 52 דתנן במתניתין איכא למימר מוכרן דקאמר
 53 רשב"ג לכיני בניו קאמר לקנות גרוגה דיקמו
 54 וכיני בניו ישול בחובו: אלא מחרשה. דקתני
 55 במתניתין ועלה קאמר רשב"ג מוכרן מאי בני
 56 בניו איכא: ונימא ליה. מלוה: לאו עלי דידי לפרנקר.

איברא

56 הנצרכים לחיינו. מתרצת הגמרא: אָלָא, אִימָא - יש לגרוס בברייתא
 57 בהיפך, בְּרִדָּה שְׁמִסְדְּרִין בְּעֵרְבִין, כִּדְּ מִסְדְּרִין בְּכַעַל חוּב, ויבואר להלן
 58 (קיד). שדרשו זאת בגזירה שוה.
 59 הגמרא מבררת את הדינים שהובאו בברייתא: אָמַר מַר, שליח בית
 60 דין שבא למשכן את הלוה, נוֹתֵן מִטָּה וּמִטָּה, וּמִצַּע לְעִשְׂרֵי, מִטָּה
 61 וּמִטָּה, וּמִפְּזִין לְעֵנִי. מקשה הגמרא: לִמָּאן - לצורך מי משאירים שתי
 62 משותרות בבית הלוה, והרי לו עצמו די עצמו אהת, אִילִימָא
 63 שמשאירים מטה נוספת לַאשְׁתֵּי, וּלְכַנְי וּלְכַנְיָו - או לבניו או
 64 בנותיו, הָא אָמַרְתָּ בהמשך הברייתא שסידור זה הוא רק לו, אָבֵל
 65 לָא לַאשְׁתֵּי וּלְכַנְיָו וּלְכַנְיָו.
 66 מתרצת הגמרא: אִילָא, אִידִי וְאִידִי - זו וזו, שתי המשותרות, הם לְדִידֵיהּ
 67 - ללוה עצמו. ואם תשאל תַרְתִּי לְמַה לִּי, יש להשיב שהוא צריך
 68 תְּדָא - מטה אחת דְּאִבְלֵי עֵלְהּ - שהוא אוכל עליה, שהיתה דרכם
 69 לאכול כשהם מסובים על המטות, וְתַדָּא, דְּזִנְג עֵלְהּ - שהוא יושן
 70 עליה. והטעם שלא נסובים לו רק מטה אחת לאבילה ולשינה
 71 הוא כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, לְכָל מִילֵי דְּעֵנָא אִסוּתֵיהּוּ - יודע
 72 אני רפואה לכל דבר חולי, לְכָד מִתְּנֵי תַלְתָּ - מלבד שלשה דברים
 73 אלו, מָאן דְּאִבְלֵי אֲהִינָא מִרְרָא, אִילִימָא רִיקָנָא - האוכל תמר שלא
 74 הבשיל וּשְׁטַעְמֵנו מרו על לב ריק, כלומר לפני הסעודה. והדבר
 75 השני הוא, מָאן דְּאָסַר מִיתְּנָא דְּבִיתְנָא רִיקָנָא אֲהִרְצִיהּ - הקושר על
 76 מתניו חבל לח של פשתן. והדבר השלישי, מָאן דְּאִבְלֵי נְהִמָּא, וְלֵא
 77 מְסַנֵּי אֲרִבְקָה נְרִמִידִי - האוכל לחם ואינו הולך לפחות ארבע אמות
 78 אחרי אבילתו. ולפיכך תקנו חכמים להניח לו מטה נוספת
 79 שמעמידים אותה במרחק ארבע אמות מהמטה שאוכל עליה,
 80 ומתוך כך הוא מתרגל ללכת ארבע אמות אחר אבילתו, עד
 81 המטה השניה, שעליה הוא יושן.
 82 רב נחמן מקשה ממשנתנו על האמור בברייתא האחרונה
 83 ש'מסדרים לבעל חוב'. אומרת הגמרא: הֲנֵי תַנָּא - שנה 'תנא',
 84 אדם השונה משניות וברייתות, קָמִיה דְּרַב נְחֲמָן, בְּרִדָּה שְׁמִסְדְּרִין
 85 בְּעֵרְבִין, כִּדְּ מִסְדְּרִין בְּכַעַל חוּב, כלומר, שמשאירים לו את הכלים
 86 הנצרכים לו, ולא גובים אותם בחובו. אָמַר לִיהּ - הקשה רב נחמן
 87 לאותו 'תנא', הַשְּׁתָּא - עתה, הרי אפילו את הכלים שהלוה צריך,
 88 כמו כר ומחרישה, וְכוּנֵי מְוַנְגֵינֵן לִיהּ - מוכרים אותם לאחר
 89 שלשים יום כדי לגבות את חובו מהם, כמבואר במשנתנו, ואם כן
 90 האם יתכן דְּסִידְרֵי מִסְדְּרִין לִיהּ - ש'מסדרים' לבעל חוב ואין
 91 נוטלים ממנו את כל כליו, ואפילו את אותם המנויים בברייתא.
 92 הגמרא מבררת את קושיית רב נחמן. שואלת הגמרא: וְכִי מְוַנְגֵינֵן
 93 לִיהּ - וכי באמת הדין כן שמוכרים את המשכונות שהלוה זקוק
 94 להם, וְהִתְנֵן במשנתנו (ע"א) שהמלוה מְחִזֵר אֶת הַכֶּר בְּלֵילָה, וְאֵת
 95 הַמְחַרְשִׁיהּ כִּיּוּם, ואין גובים לעולם מכלים אלו. משיבה הגמרא:
 96 אותו 'תנא', כְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בְּן גַּמְלִיאֵל תַּנָּא קָמִיהּ - שנה את הברייתא
 97 לפני רב נחמן בשם רבן שמעון בן גמליאל, וְהִי קָאָמַר לִיהּ רב
 98 נחמן, הַשְּׁתָּא, לְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בְּן גַּמְלִיאֵל, לאחר שלשים יום וְכוּנֵי
 99 מְוַנְגֵינֵן לִיהּ - מוכרים אפילו את הכלים שהוא זקוק להם, ואם כן
 100 היתכן שלשיתו דְּסִידְרֵי מִסְדְּרִין לִיהּ. מוכיח רב נחמן שכן היא
 101 דעת רבן שמעון בן גמליאל: דִּתְנֵן במשנתנו רַבֵּן שְׁמַעוֹן בְּן גַּמְלִיאֵל
 102 אֹמַר, אִף לְעַצְמוֹ - ללוה עצמו, אִינוּ מְחִזֵר אֶלָּא עַד שְׁלִשִׁים יוֹם,
 103 אבל מִכָּאן וְאֵילָּה מוֹכְרֵן כְּבֵית דִּין וגובה מהם את חובו.
 104 הגמרא מנסה לתרץ את קושיית רב נחמן. שואלת הגמרא: וּמִמָּא
 105 - מניין לרב נחמן לפרש דְּכִי קָאָמַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בְּן גַּמְלִיאֵל 'מכאן
 106 ואילך מוכרן בבית דין', וְכוּנֵי לְנִמְרֵי קָאָמַר - כוונתו לומר
 107 שמוכרים את המשכון לגמרי, דְּלִמָּא הֲכִי קָאָמַר - שמה נפרש שכך
 108 היא כוונתו, עַד שְׁלִשִׁים יוֹם, הֲרֵר לִיהּ בְּעֵינֵיהּ - חוזר המשכון ללוה
 109 כמות שהוא, אפילו אם הוא בגד או כלי יקר ביותר, אבל מִכָּאן
 110 וְאֵילָּה, מִתְּהֵר לִיהּ לִמָּא דְּתוֹ לִיהּ - מחזיר לו המלוה רק בגד הראוי

1 דוחה הגמרא: לָא - אין הכרח לפרש כן בברייתא, אלא אפשר
 2 לפרש ככוונתה שהפסוק בא לרבות שְׁלִיחַ בֵּית דִּין דינו כְּמִלְוָה,
 3 שאינו ראוי להכנס לבית הלוה, ויש לדרוש את הפסוק כך, 'בחזן
 4 תַעֲמֹד, וְהָאִישׁ', כלומר, גם אתה, המלוה, וגם 'הָאִישׁ' שהוא שליח
 5 בית דין, תעמדו בחזן, וְאִשְׁר אֲתָה נִשֶּׂה בו', שזוהו הלוה, הוא
 6 'יוציא אִלָּיךְ אֶת הָעֵבֹט הַחוּצָה'.
 7 הגמרא מקשה על דברי שמואל: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, נאמר
 8 בפסוק (שמות כב כה) 'אם הָבֵל תִּחַבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עד בא הַשֹּׁמֵשׁ
 9 תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ, בְּשִׁלְיַח בֵּית דִּין שִׁחַבֵּל שְׁלֵמַת הַלוֹה ונתנה למלוה
 10 כמשכון הַתְּנוּב מְדַבֵּר. מבררת הברייתא: אֲתָה אֹמַר שֶׁבְשִׁלְיַח בֵּית
 11 דִּין הַתְּנוּב מְדַבֵּר, או אִינוּ - שמה נאמר שאין זה כך, אֶלָּא בְּכַעַל
 12 חוּב - במלוה עצמו שחבל שלמת הלוה הכתוב מדבר. משיבה
 13 הברייתא: כִּשְׁהוּא אֹמַר (דברים כד י) 'לֵא תָבֵא אֵל בֵּיתוֹ לְעַבְדִּי
 14 עֲבָדוֹ, הָרִי דִינוֹ שֶׁל כַּעַל חוּב אֲמֹר, שִׁחַבֵּל לוֹ הִכְנַס לְבֵית הַלוֹה
 15 וְלִטּוֹל מִשְׁכוֹן, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים - כיצד אפשר את הפסוק 'אם
 16 הָבֵל תִּחַבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ' שמשמע ממנו שמותר ליטול משכון מבית
 17 הלוה, על כרחך בְּשִׁלְיַח בֵּית דִּין הַתְּנוּב מְדַבֵּר. ומבואר בברייתא
 18 ששליח בית דין ראוי להכנס לבית הלוה, ושלא כדברי שמואל.
 19 הגמרא מבארת שאכן נחלקו תנאים בדינו של שמואל. אומרת
 20 הגמרא: הִלְכָה זו שאמר שמואל תַנָּאִי הִיא - נחלקו בה תנאים,
 21 תַנָּאִי בברייתא אחת, שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שְׁבָא לְבֵיתוֹ שֶׁל הַלוֹה לְמִשְׁכְּנוֹ,
 22 לֵא יְכַנֵּס לְבֵיתוֹ לְמִשְׁכְּנוֹ, אֶלָּא עוֹמֵד מִכְּחוּץ, וְהִלָּה - הלוה, מוֹצִיא
 23 לוֹ מִשְׁכְּנוֹ, שְׁנֵאמַר 'בחזן תַעֲמֹד וְהָאִישׁ', כלומר 'האיש' שהוא
 24 שליח בית דין, דינו כמלוה שעומד בחזן, וכדברי שמואל. וְתַנָּאִי
 25 אֲרִדָּךְ - שנינו בברייתא אחרת, כַּעַל חוּב - מלוה עצמו שְׁבָא
 26 לְמִשְׁכְּנוֹ, לֵא יְכַנֵּס לְבֵיתוֹ לְמִשְׁכְּנוֹ, אֶלָּא עוֹמֵד מִכְּחוּץ, וְהִלָּה - הלוה
 27 נְכַנֵּס, וּמוֹצִיא לוֹ מִשְׁכְּנוֹ, שְׁנֵאמַר 'בחזן תַעֲמֹד'. וְשִׁלְיַח בֵּית דִּין
 28 שְׁבָא לְמִשְׁכְּנוֹ, הֲרֵי זֶה נְכַנֵּס לְבֵיתוֹ שֶׁל הַלוֹה וּמִשְׁכְּנוֹ, והיינו שלא
 29 כדברי שמואל.
 30 הגמרא מביאה את סיוע הברייתא השניה. אומרת הברייתא:
 31 וְשִׁלְיַח בֵּית דִּין זֶה שִׁנְכַנֵּס לְבֵיתוֹ לְמִשְׁכְּנוֹ, לֵא יִשְׁכְּנֵנוּ דְּכָרִים
 32 שְׁעוֹשִׂין בְּהֵן אֹבֵל נֶפֶשׁ, שנאמר (דברים כד ו) 'לֵא יִחַבֵּל רַחֲמֵי וְרִקְבִי
 33 כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֻבְלִי, וממה שנאמר 'כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֻבְלִי' דורשים
 34 שאסור למשכן כל כלי שעושים בו אוכל נפש.
 35 אומרת הברייתא דין נוסף: וְשִׁלְיַח בֵּית דִּין הַמִּשְׁכְּנוֹ בְּבֵיתוֹ, אִינוּ
 36 רְשָׁאֵי לִיטּוֹל אֶת כָּל כְּלָיו כְּמִשְׁכוֹן, אֵלָּא נוֹתֵן - מניח ללוה מִטָּה
 37 וּמִטָּה וְלַהֲלֹךְ יוֹבֵאֵר מְדוּעַ הוּא זָקוּק לְשֵׁנֵי מִיטוֹת, וּמִצַּע - בד לכד
 38 רַךְ הַמְנוּחַ עַל גְּבֵי הַמְטָה לְעִשְׂרֵי, שדרכו לישן על מצעים רכים. וכן
 39 מניח מִטָּה וּמִטָּה, וּמִפְּזִין - מצע של קנים למשכב, לְעֵנִי, שדרכו
 40 לישן כך. ודברים אלו מניחים רק לו - ללוה עצמו, אָבֵל לֵא
 41 לַאשְׁתּוֹ, וְלֵא לְכַנְיָו וּלְכַנְיָו, כיון שדין זה שמניחין לו כדי חייו
 42 נלמד מחייבי ערבין, ושם דרשו מפסוק שאין משאירים כלים אלו
 43 לבני ביתו. מסיימת הברייתא ואומרת: כִּדְּ מִסְדְּרִין - אומדים
 44 את הדברים הנצרכים לְכַעַל חוּב, כִּדְּ מִסְדְּרִין בְּעֵרְבִין' - לאדם
 45 שהתחייב ממון להקדיש כערכו או כערך אדם אחר ואין לו ממון,
 46 שאף שביט דין נוטלים ממנו את כלי ביתו לצורך גביית חובו
 47 להקדיש, מכל מקום משאירים לו את הדברים שהזכירו לעיל
 48 בברייתא.
 49 תנמה הגמרא על סיוע הברייתא: כְּלָפִי לִיָּא - כלפי היכן נוטה
 50 דבר זה, כלומר, הרי הלימוד אינו כמבואר בברייתא שלומדים את
 51 דין הערבין מדין בעל חוב, אלא להיפך, שהרי עִפְרָן דִּין סִידְרֵי,
 52 בְּעֵרְבִין בְּתִיב, שנאמר (ויקרא כז ח) 'וְאִם מָךְ הוּא מְעַרְפֶּךָ וְהַעֲמִידוּ
 53 לְפָנַי הַכְּהֵן וְהַעֲרִיף אֶתוֹ בַּכְּהֵן עַל פִּי אִשָּׁר תִּשְׁגִּי יַד הַדָּר בְּעֵרְכֵנוּ
 54 הַכְּהֵן, וְהִרְשָׁעוּ חַכְמֵים (ערכין כד). מלהלן 'הוא מְעַרְפֶּךָ' שיש
 55 לקיימו ולהחיותו על ידי ההערכה, ולשירר לו את הדברים

איבא. באמת: עליה רמי. שיחא לו צדקה שהכתוב הטיל עליו לעשות לו צדקה להלך לפניה: מיכה מיכה. גבי לזה ומלזה כתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך וגבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערפך: דבר זה [שאלתי]. אם למדנו גזירה שוה דמיכה מיכה ולא אמרו לי דבר: ברם כף היתה שאילה. אבל כן נשאלה שאילה אחת בבית המדרש מינה יש ללמוד שאין מסדרין: תרי עלי מנה לברך הבית והשגת

איבא עליה קרמי משום שנאמר ואלך תהיה צדקה איבעיא להו מהו שיסדרו כבעל חוב מי גמר מיכה מיכה מערכין או לא ת"ש דשלח רבין באגרתיה דבר זה שאלתי לכל רבותי ולא אמרו לי דבר ברם כף היתה שאילה האומר הרי עלי מנה לברך הבית מהו שיסדרו ר' יעקב משמיה דבר פדא ור' ירמיה משמיה דאילפא אמרי ק"ו מפעל חוב ומה ב"ח שמתחורין אין מסדרין הקדש שאין מחורין אינו דין שאין מסדרין ור' יוחנן אמר גדר בערפך כתיב מה ערכין מסדרין אף הקדש מסדרין ואיך שהוא לנידון בכבודו הוא דאיתא מה ערכין נידון בכבודו אף הקדש נידון בכבודו ויסדרו בב"ח ק"ו מערכין ומה ערכין שאין מחורין מסדרין בעל חוב שמתחורין אינו דין שמשסדרין אמר קרא ואם קד הוא מערפך הוא ולא ב"ח ואיך האי עד שיהא במקכותו מתחילתו ועד סופו ויחזירו בהקדש קל וחומר בב"ח ומה פעל חוב שאין מסדרין מחורין הקדש שמשסדרין אינו דין שמתחורין אמר קרא ושכב בשלמתו וירכך יצא הקדש שאין צריך ברכה ולא והכתי' ואכלת ושבעת וברכת וגו' אלא אמר קרא ואלך תהיה צדקה מי שצריך צדקה יצא הקדש שאין צריך צדקה אשפחיה רבה בר אבבה לאליהו דקאי בבית הקברות של עובדי כוכבים א"ל מהו שיסדרו ואם קד הוא מערפך גבי ב"ח כתיב וכי ימוך אחיך מני

1 שאין מחורין אינו דין שאין מסדרין. וא"ת ערכין יוכיח שאין מחורין ומסדרין
2 ויש לומר דמה לערכין שהם קלים ואין נוהגים אלא באדם ובכן ברית ולא
3 בטומטום ואנדרוניטוס ופחות מכן חרש אבל הקדש קל על כל דבר: ואיך. שהוא לנידון
4 בכבודו הוא דאיתא. וא"ת מימ נילף גמי בהיקשא דמסדרין דאין היקש למחצה ואין לומר
5 דהיקשא משמע דלא איתא אלא לנידון בכבודו
6 דכתיב גר בערפך נפשות ומשום דבר שהנפש
7 תלוי בו אבל לדבר אחר לא הוקש דהא בפרק
8 שום היתומים (ערכין ד' כד). אמרין מנין שלא
9 ישקא מרגלית לקלים פירוש אם אמר ערכי
10 עלי ויש לו מרגלית שוה מנה ובמקום שעומדין
11 אנה שוה אלא אלא ממשים לפי שאין שם עשרים
12 שיקא אותה מנין שאין להעריכה אלא גבי
13 חזים שנאמר והיה ערפך ביזם ההוא כמו
14 ששקה ביזם ההוא וכפי השיג יד (שם דף י"ח)
15 אמרין איתא הקשת הקדש לערכין לנידון
16 בכבודו ולמרגלית לקלים והקא חד מניניהו
17 אלמא לכל מילי מקשטין וצריך לומר דסברא
18 דק"ו מפעל הקשטא כיון שנוכל להעמיד
19 ההיקשא לרברך אחר כן משמע בפרק קמא
20 דבזבחים (דף י"ח) דקאמר הן התם ר"ע אומר קל
21 הדמים שנוכל להיכל לכפר פסולים והוא
22 חסאת בלבד ר' אליעזר אומר אף האשם
23 שנאמר כחסאת אשם ופרך בשלמא רבי
24 אליעזר דפארמא טעמא אלא רבנן מאי טעמיהו
25 אמר רבא אשם שנכנס דמו לפני פסול לא
26 מצית אמרת קמ"ו כי אלמא ק"ו מפעל הקשטא
27 כדחסאת באשם כיון דאיבא לאוקמא הקשטא
28 לרברך אחר וההיא דס"פ כל הבשר (חולין דף
29 ט"ו) דגמרי בשר בחלב אסור באכילה בג"ש
30 דקדש קדש מאנשי קודש תהיון לי וגו' ואיסור
31 הנאה ילוי מק"ו מערלה ואית דדרשי בג"ש
32 לגמרי לאיסור אכילה ולהיתר הנאה לא דמי
33 להקא אפילו יהא הקשטא וק"ו בג"ש וק"ו
34 דאפילו מאי דילוי התם ק"ו מצי סבר הקא
35 דאין הקשטא למחצה והתם ע"י ק"ו אין סותר
36 ג"ש כולל משום דקרא דבשר בשדה טרפה
37 דאיירי בבשר שצא חוץ למחיצתו איירי גם
38 באיסורי הנאה כגון בשר קדשים שצא חוץ
39 ממחיצתו שהוא בהרפה ומאן דלא ילוי איסור הנאה בק"ו משום ג"ש היינו משום דאכילה והנאה תדא היא אבל הקא מודה דעבדין ק"ו למסדרין כיון דמתוקם הניקש למלתא
40 אחריתי וצ"ע דבהרבה מקומות כתיב ובגמרא שרוצה לעשות ק"ו וסותר אותו ע"י היקש או ג"ש אם יש בכל מקום שלא נוכל להעמיד הניקש או ג"ש ל"דא וא"ת דאמרין
41 בערכין בפרק קמא (דף ר"ה) ראש חמור זה הקדש ראש עבד זה הקדש הוא והקדש שותפין בו ולא אמר נידון בכבודו בערכין פריך לה ומשני כאן בקדשי בדיק
42 הבית דהקא מיירי בקדשי מנבח. ר"י

ערוה

ממחיצתו שהוא בהרפה ומאן דלא ילוי איסור הנאה בק"ו משום ג"ש היינו משום דאכילה והנאה תדא היא אבל הקא מודה דעבדין ק"ו למסדרין כיון דמתוקם הניקש למלתא אחריתי וצ"ע דבהרבה מקומות כתיב ובגמרא שרוצה לעשות ק"ו וסותר אותו ע"י היקש או ג"ש אם יש בכל מקום שלא נוכל להעמיד הניקש או ג"ש ל"דא וא"ת דאמרין בערכין בפרק קמא (דף ר"ה) ראש חמור זה הקדש ראש עבד זה הקדש הוא והקדש שותפין בו ולא אמר נידון בכבודו בערכין פריך לה ומשני כאן בקדשי בדיק הבית דהקא מיירי בקדשי מנבח. ר"י

מה ערכין נידון בכבודו. פי' פקושת דרשינן מנפשות וא"ת מה צריך קרא דמאי שנא מנזקין דאם קיטע ידו אומדין כמה הוא יפה נידו וכמה הוא יפה בלא יד והנ"ל יש לשום כמה הוא שוה באבר שהנשמה תלויה בו וכמה הוא שוה בלא ממנו דהיינו ערך כולו דאינו שוה כלום אם היה נוטל אותו אבר וי"ל דאמר בפרק האומר משקלי (ערכין דף י"ט) דאין שמין בערכין אומדן של נזקין אלא שמין אותו כאילו היתה ידו מוכתבת לרבו ראשון ולא כמו שפנלה לגמרי דאן מתנגה העבד ושוה הרבה פחות והנ"ל אין שמין באבר שהנשמה תלויה בו אי לאו דכתיב נפשות: מה שאין מחורין מסדרין. וא"ת כיון שמשסדרין מניחין לו שיעור המפורש במשנה א"כ מה חזרה שיהי דחרי מניחין לו לחזרה כדמי חזירי לו עוד ואור"ת דכשנוטל ממנו בתורת פרתון או מסדרין אבל כשנוטל בתורת משבחן דחייבי ערכין ממשכנין אותו או אין מסדרין ושיתן חזרה:

ואיך. עד שיהא במקכותו כו'. פירש פקושת דהיינו רבנן דמתני' ולפי' ר"ת דלקמן דרבנן דמתניתין מצי סברי דאין מסדרין צ"ל ואיך היינו בני דאיבעיא להו מהו שיסדרו כבעל חוב אי נמי ברייתא דהנא לעיל דמסדרין: במקכותו מתחילתו ועד סופו. למעוטי עני' והעשירי חזרו והעני' דנותן ערך עשירי פרבי' וזוהי דבפרק השיג יד (שם דף י"ח):

מהו שיסדרו כבעל חוב. פסק ר"ת בספר הישר דאין מסדרין כבעל חוב דהא רשב"ג דמתני' מסיק לעיל דסבר דאין מסדרין בב"ח וקיל"ל (ב"ח דף ט"ו) הלכה ברשב"ג במשנתו היקא דלא פסק גמרא כמאן דפליגי עליה ולא מוקמינן שם אמוראים דשמענתא שום אמורא שסבר בהר"א שמשסדרין ורבה בר אבבה דאמר ליה לאלהו מהו שיסדרו כבעל חוב וא"ל גמר מיכה מיכה מערכין לר"ת דגריסין מנין שמשסדרין לבעל חוב כלומר מנליה דאית ליה מסדרין וכן גריס בה"ג וכן נראה דאי בגי' הספריים דקבעי מהו שיסדרו לבעל חוב הנה ליה למימר מסדרין שחרי הטעם לא היה שואל אלא ודאי מנין גרס ולעולם אין מסדרין ס"ל וכפי השיג יד (ערכין שם) דפליגי רבי' והודה ורבנן בעני' והעשירי חזרו והעני' דר' יהודה סבר נותן ערך עשירי ומקרא בגמרא דטעמא דרבי' יהודה משום דכתיב ואם מך הוא עד שיהיה במקכותו מתחילתו ועד סופו מפלל דרבנן דפליגי עליה דרבי' הוא ולא כבעל חוב דדוקא בערכין מסדרין ולא כבעל חוב כדדרשי לעיל ויחיד ורבים הלכה כרבים ויש לחדות דרשינן הוא ולא אשתו כדדרשינן לעיל ועוד הביא ראיה דאמר' בפי' דב"ק (דף י"א) ושם דהא אפילו' מיניה ואפילו' מן גלמא דעל כתפיה וכי תמא דהיינו שמשפטישן אותו גלמא דאלפא וזאת והבינו ליה גלמא אחרינא דחזאי ליה הא ליכא מידי דלא חיי' ליה ברשב"ג דלעיל ועוד דפסיק רב אלפס בפרק שמונה שרצים (שבת דף ק"א) בר"ש דאמר כל ישראל בני מלכים ומידי אמרין התם דפסיק בר"ש ולא משמעיהו ורבנן דמתני' נמי מצי סברי דאין מסדרין ומיירי

1 ערות דבר. בשעה שאהא מדבר בו לא יראה קר ערות דבר ש"מ אין אדם מברך בשואה
 2 ערום ותורם בעי ברכה והאי דבעי מיניה לענין תורם והתם תנן (תומוט פ"א מ"ז) אין
 3 מגביהין תרומוה ערום: לאו פהו מר. דאיכא למיד דאלוהו הוא פניחא דכתבי רביה קנא
 4 קנאיתו וכן בפניחא בקנאו את קנאיתו: און **מטמאין**, דגבי אהל כתיב אדם (בבב"ר ט) אדם
 5 כי נמות באהל: **בארבעה לא מטמא** בגידי
 6 דארבעה טרין כגון מועד ושעוהו נשים שחן
 7 נהוגות בזמן הזה בכומן הבית וקדשים נמי
 8 כדכתיב ובכל מקום מוקטן מונש לשמי ואמר
 9 (מנחות דף קי) אלו תלמידי חכמים העוסקין
 10 בהלכות עבודה בכל מקום מעלה עליהן הכתוב
 11 כאילו מקריבין אותן בבית המקדש: **כשיחא**
 12 **כשיחא**. בתמיהה ורעיה אינו נהוג בחוצה לארץ
 13 וכן טהרות: **ספי**. לקוט: **פרפי**. עליו: **נפי**.
 14 אשקושי"ט בלע"ז: **סחט** גלימא. נסחט ריח מתוך
 15 העלף לתוך טלית וקלטה טליתו את הריח
 16 ונפי' לגלימ' בי"ב אלפי דינרי: לא תשכב
 17 בעבוטו. הא עשיר שכיב בעבוטו: **פאי קאמר**. וכי
 18 בשביל שחוא עשיר התירו לשכב על טליתו
 19 והרי הוא רביע אצלו שישמש במשכנו חנם:
 20 הכי קאמר לא תשכב ועבוטו בידך. אלא
 21 השיבנו לו כבוא השמש כדכתיב השב תשיב לו
 22 את העבוט כבוא השמש: ה"ה המלוה את חבירו
 23 אינו רשאי למשכנו ואינו חייב להחזיר לו: ועובר
 24 בכל השמות הללו. השב תשיב ולא תשכב
 25 בעבוטו ועד בא השמש תשיבו לו: **מאי קאמר**.
 26 דקמיני אינו חייב להחזיר לו ועוד הדר קמי עובר
 27 בכל השמות הללו (עובר בכל השמות הללו)
 28 השב תשיב לא תשכב בעבוטו ועד בא השמש
 29 תשיבנו: **אפיסא**. אם לא החזיר: **ורבא אמר** הכי
 30 קאמר וכו'. לא טעי תנא במאי דאתניהי חייב
 31 להחזיר לאוסופי ולמימר אינו חייב להחזיר אלא
 32 ודאי אינו חייב להחזיר נמי אתניהי והכי קאמר
 33 וכו' ושכח וחסר ודילג מחייב להחזיר באינו
 34 חייב להחזיר: שמשכנו שלא בשעת הלואתו.
 35 בבית דין: אבל משכנו בשעת הלואתו. שהביא
 36 לו משכנו: אינו חייב להחזיר. דקראי בחובלו
 37 לאתר הלואה כתיב דהיבא דאתיהי נהיליה לאו
 38 חובלו הוא: **ארישא**. אמשכנו שלא בשעת
 39 הלואתו ולא החזיר לו עובר בכל השמות הללו:
 40 עד בא השמש תשיבו לו. משמע בבוקר תשיבו
 41 לו ויהא בקדו עד בא השמש וקח לו ממנו: זה
 42 כסות לילה. לקמן פריך דלילה לאהדורי ליה
 43 ביממא למה ליה: **כבא** השמש. בלילה החזירו לו:
 44 **איסימיה**. איסי ברייתא זו מסדר משנת: **אמר**
 45 ליה לא. תסמייה דהא כסות לילה וכסות יום
 46 דקאמר לאו תשמיש יום ותשמיש לילה קאמר
 47 אלא כסות העשויה למשכן בלילה וכסות
 48 העשויה למשכן ביום קאמר והכי קאמר עד בא
 49 השמש תשיבו לו וכבא השמש תסלנו זה כסות
 50 יום ולימדין הכתוב שניתנה לו רשות לחובלה
 51 בלילה ולענין חבלה קרי ליה כסות לילה:
 52 משכנו ופתי. לזה לאורר שהשיב לו את העבוט:
 53 שמוטו. מלוה מעל גבי בניו ואין נעשה אצלו כשאר מטלטלים שלקח דלא משתעבדי
 54 לבי"ח דכיון דמשכניה קנייה

למה

1 ומיירי בקא לישול בתורת משכון דרנן סברי שפחזירין לו כל ימי חיי ורשב"ג סבר דאחר
 2 שלשים יום מוכרו אכל היבא דנטל בתורת גביה: כול למוכרו מיד ולא יסדרו כול וא"ת
 3 אמאי לא מייתי מרשב"ג דאין מסדרין ויש לומר דסבר גמרא דשקלנן מיד דלא חזי ליה
 4 והניבין ליה מיד דחזי ליה כמו שלמעלה לא היה יודע הגמרא ואע"ג ששינו דרשב"ג
 5 ממיר בלוח לא ידע דחזי טעמא דליכא מיד
 6 דחזי ליה ומר עקיבא ור' ישמעאל דאמרי לעיל
 7 דף ק"ג: כל יומא רבא חזיון לאותה אישקלא אין
 8 להוכיח דסבירא להו מסדרין דמיירי דגבה
 9 בתורת משכון דת"ק סבר דמפשטין אותה
 10 אישקלא בת מאה מנה ונתנין לו הריאה: ה'
 11 ומפנה עושין השבת העבוט בכל יום ויום
 12 והפותר יזהה לו למלוה בתורת משכון ולא
 13 יחזיר אותו כול רבי עקיבא ור' ישמעאל סברי
 14 דמן הטובה עושה השבת העבוט אכל בתורת
 15 גביה לא הדר כלל ומתמדה ליה אלוהי מיקה
 16 מיקה לא בעי למפשט אפילו גרס מהו שיסדר
 17 משום דאלוהי דחזיו הנה מדחי ליה והנה לו
 18 להשיב אין מסדרין מדע שדרי תשיב לו קבר
 19 עובדי פוכבים אינם מטמאים באהל כר"ש בן
 20 יוחי אע"ג דלא קייל פותיה אלא כרשב"ג
 21 דמתני דאלוהי דאסר מדרות עובדי פוכבים
 22 משום אהל וטעמיה דאלוהי משום דרוב ארנות
 23 יש בהן פותח טפח ויש מקום שלא גזרו כגון
 24 לצאת לקראת מלכים וכיצא בו וכן מצינו
 25 כשהיה קובר את ר"ע היה דוחה שאמר ליה וכי
 26 אינך בתן אמר ליה צדיקים אין מטמאין ודקה
 27 אותו בן משום כבודו דר"ע ועיקר טעמו היה לפי
 28 שהיה מת מצוה לפי שהיו יראים לקברו שהיה
 29 מהורה מלכות וכן נמצא בתשובת גאון שכתב
 30 שיש בסדר אלוהי רבה שחלוקה עליו יש אומרים
 31 שהיה מבני בני גביה של לאה ואמר להם איני
 32 אלא מורעה של רחל וא"כ לא היה בתן וכאן
 33 אומר שבתן היה ומסיים התם אמרו לו תן סימן
 34 לדברך אמר להן כף כתוב ביחוסו של בנימין
 35 ויערשיהו אלוהי וכו' בני ירוחם אמרו לו לא כף
 36 אמרת לאותה אלקנה עשי לי משם עונה קטנה
 37 וקח ולבנה תעשה באחרונה ולא בתן אתה פ'
 38 לפי שבתן הוא היה רוצה לישול חלה תחילה
 39 אמר להם אותו תינוק משה בן יוסף היה ורמז
 40 רמזוהי לעולם שאני בא תחילה ובאותה השבוע
 41 מבאי נמי היה דגמרי' מיקה מיקה וגרס מנן
 42 שמשדרין לבעל חוב כמו שגורס ר"ת וכן בב"ד
 43 גבי ותאמר לאה כגון נחלקו רבי נהוראי אמר
 44 דאלוהי מגד ור"א אמר משל בנימין ועמד
 45 לפניהם ואמר להם רבותי למה אתה נחלקים
 46 עלי אני מבני גביה של רחל:
 47 **מנין** לערום שלא יתרום. היה ליה למימר מנן
 48 שלא יברך דבשעה שחורם ממנו אינו
 49 אסור אלא בשעת ברכה ושאר ברכות אסור לברך
 50 בשואה ערום אלא נקט הכי משום דמשנה היא
 51 ערום לא יתרום: **אמר**. ליה לאו בתן (אתה).
 52 תימה לרי"ה היא דהא גמריה בנה של האלקנה בין
 53 שבתן היה דכתיב (מלכים א' ח) ותמוודד על העל דגו' ויש לומר שהיה ברור לו שיתיהו
 54 לברך היה מותר משום פיקוח נפש:
 55 ה"ה **רתנא** ר' שמעון וכן יוחי אומר. דאינה משנה בשום מקום ועוד דמשניות אף של
 56 ורעיה וטהרות היו שגורות להם כדמשמע בכמה דוכתין והא דקאמר בארבע לא מצינוא בשיחא מצינוא היינו בתוספתא:

מנין לערום שלא יתרום דכתיב ולא יראה בך ערות

דבר אמר ליה לאו פהו מר מאי טעמא קאי

מר בבית הקברות א"ל לא מתני מר מהרות דתנאי

ר"ש בן יוחי אומר קבריהו של עובדי פוכבים אין

מטמאין שנאמר ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם

אתם קרויין אדם ואין עובדי פוכבים קרויין אדם

אמר ליה בארבעה לא מצינוא בשיחא מצינוא א"ל

ואמאי אמר ליה דחוקא לי מילתא דבריה ועייליה

לגן ערוך אמר ליה פשוט גלימך ספי שקול מהני

מרפי ספא שקל פי הנה נפיך שמע דקאמר מאן

קא אכיל לעלמיה פרפה בר אבוה נפיך שדרהו

אפילו הכי אתניהי לגלמיה סחט גלימא ריחא וגביה

בתריסר אלפי דינרי פלגיהו לחתנוותיה ת"ר ואם

איש עני הוא לא תשכב בעבוטו הא עשיר שכיב

מאי קאמר אמר רב ששית הכי קאמר ואם איש

עני הוא לא תשכב ועבוטו אצלך הא עשיר שכיב

ועבוטו אצלך ת"ר המלוה את חבירו אינו רשאי

למשכנו ואינו חייב להחזיר לו ועובר בכל השמות

הללו מאי קאמר אמר רב ששית הכי קאמר המלוה

את חבירו אינו רשאי למשכנו ואם משכנו חייב

להחזיר לו ועובר בכל השמות הללו אפיסא רבא

אמר הכי קאמר המלוה את חבירו אינו רשאי

למשכנו ואם משכנו חייב להחזיר לו במה דברים

אמורים שמשכנו שלא בשעת הלואתו אכל משכנו

בשעת הלואתו אינו חייב להחזיר לו ועובר בכל

השמות הללו ארישא תני רב שיבוי קמיה דרבא

עד בא השמש תשיבונו לו זו כסות לילה השב

תשיב לו את העבוט כבוא השמש זו כסות יום

אמר ליה דיממא בליליא למה לי ודליליא ביממא

למה לי אמר ליה איסימיה אמר ליה לא הכי קאמר

עד בא השמש תשיבונו לו זו כסות יום שניתנה

לחבול בלילה השב תשיב לו את העבוט כבוא

השמש זו כסות לילה שניתנה לחבול ביום אמר ר'

יוחנן משכנו ומת שמוטו מעל גבי בניו מיתבי אמר

ר' מאיר וכי מאחר שמוטו מעל גבי בניו מיתבי אמר

מחזירין רתמא אמר אהדר אלא מאחר שפחזירין

למה

שמוטו. מלוה מעל גבי בניו ואין נעשה אצלו כשאר מטלטלים שלקח דלא משתעבדי

לבי"ח דכיון דמשכניה קנייה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

למה

59 אמר התנא שאינו חייב להחזיר לו, והרי חייבה התורה את
60 המלוה להשיב את המשכון. ועוד, שהרי התנא עצמו סיים ואמר
61 'ועובר בכל השמות הללו'.
62 משיבה הגמרא: אמר רב ששת, הכי קאמר התנא בברייתא, המלוה
63 וית תבירו אינו רשאי למשכנו בעצמו, וכמו ששינוי במשנה (ק"ג).
64 אש לשנות את הגירסא בהמשך הברייתא ולגרסו ואם עבר
65 ומשכנו בעצמו חייב לתחזיר לו, ולא אינו חייב להחזיר לו. ולפי
66 זה סיים הברייתא 'ועובר בכל השמות הללו', נאמר אסיפא - על
67 הדין השני שבברייתא, שאם משכנו חייב להחזיר לו, ואם אינו
68 מחזיר עובר בכל האיטורים הללו.
69 רבא מבאר את הברייתא באופן אחר: רבא אמר, אין צורך לומר
70 ששנה התנא בטעות את המילים 'אינו חייב להחזיר לו', אלא הכי
71 קאמר, המלוה את תבירו אינו רשאי למשכנו, ודילג התנא את הדין
72 הבא, ויש להוסיף ולגרסו 'ואם משכנו חייב להחזיר לו, כמה דברים
73 אמורים שחייב להחזיר לו, באופן שמשכנו שלא בשעת הלוואה ועל
74 ידי בית דין, וכמבואר במשנתנו שמוותר למשכון, אבל אם משכנו
75 בשעת הלוואה' אין הדין כן, ועל זה נאמר המשך הברייתא כפי
76 שהובאה בתחילה, 'אינו חייב לתחזיר לו', והיינו כיון שדין השבת
77 המשכון נאמר רק על משכון שנלקח בדרך 'חבלה', כלומר שנטל
78 המלוה את המשכון על ידי בית דין לאחר זמן ההלוואה, ולא על
79 משכון שניתן לו על ידי הלוה בעת ההלוואה. ולפי זה סיום
80 הברייתא 'ועובר בכל השמות הללו' אינו שייך לדין, שהרי
81 במשכנו בשעת הלוואה אין חייב כלל להשיב, אלא דין זה נאמר
82 ארישא - שמשכנו שלא בשעת הלוואה, שאם אינו משיב את
83 המשכון עובר בכל האיטורים האלו.
84 מביאה הגמרא ברייתא נוספת: תני רב שייבוי קמיה דרבא ברייתא
85 זו, נאמר בפסוק (שמות כב כד) 'אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא
86 השמש תשיבנו לו', שלמה זו שהזכירה בפסוק היא כסות לילה,
87 שצריכה להיות מושבת ללוח כל היום, וביאור הפסוק הוא כך,
88 'עד בא השמש', כלומר עד שתשקע השמש ויבא הלילה, 'תשיבנו
89 לו', תהיה השלמה מושבת ללוח. ואילו הפסוק (דברים כד ג)
90 'השב תשיב לו את העבוב כבוא השמש ושכב בשלמתי', שלמה זו
91 היא כסות יום, שיש להשיבה לו בלילה, 'כבוא השמש'.
92 אמר ליה - הקשה רבא לרב שייבוי, לפי ברייתא זו נמצא שהמלוה
93 מחזיר לו את כסות היום בלילה ואת כסות הלילה ביום, וקשה,
94 כסות דיממא - של היום, בלילה למה לי - לשם מה צריך אותה
95 הלוה בלילה, ודליליא, ביממא למה לי - לשם מה הוא צריך ביום
96 את כסות הלילה. אמר ליה רב שייבוי, אם כן ברייתא משובשת
97 היא, ואימתי - אסיר אותה מסדר לימודי.
98 אמר ליה רבא, לא, אין צורך להסירה, אלא הכי קאמר, עד בא
99 השמש תשיבנו לו' זו כסות יום, ולכן משיבה המלוה בבוקר, ומה
100 שאמרה הברייתא 'זו כסות לילה' כוונתה שזו כסות שניתנה להחזיר
101 בלילה. והפסוק 'השב תשיב לו את העבוב כבוא השמש', זו כסות
102 לילה, ולכן משיבים אותה בערב, והיא מכונה בברייתא 'כסות יום'
103 כיון שניתנה להחזיר ביום.
104 הגמרא מביאה את דיני המשכון לאחר מיתת הלוה: אמר רבי
105 יוחנן, אם משכנו המלוה ללוה, והשיב המלוה את המשכון ללוה
106 בזמן שהיה צריך לו, כדון התורה, ומת הלוה כשהמשכון בידו,
107 שוממו - נטולו המלוה מעל גבי כניו של הלוה בעל כרחם, וגובה
108 ממנו את חובו, כיון שכשנטלו כמשכון קנאו וגובהו אף מיורשי
109 הלוה, ואין זה כשאר מטלטלין של הלוה שאין המלוה רשאי
110 לגבות מהיורשים.
111 מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו בברייתא, אמר רבי מאיר, וכי מאתר
112 שמשכנו - נוטלים משכון מהלוה, למה מתוירין לו את המשכון,
113 והרי ראוי שישאר המשכון ביד המלוה. תמזה הגמרא: וכי זו
114 שאלה למה מתוירין, והרי דקמנא אמר אהדר - החזר את המשכון.
115 אלא כך היא שאלת רבי מאיר, וכי מאתר שמתוירין את המשכון,
116 אם כן

1 הגמרא מביאה את המשך המעשה: שאל רבה בר אבוב את
2 אליהו, מנין לאדם העומד ערום, שלא יתרום - לא יפריש תרומה
3 מפירותיו ויברך על ההפרשה. השיב לו אליהו, דכתיב (דברים כג
4 טו) 'ולא יראה כד ערות דבר', ודרשו זאת כאילו נאמר 'ערות
5 דיבור', כלומר בשעה שהאדם מדבר דברי קדושה, לא יראה
6 ערוה.
7 אמר ליה רבה בר אבוב, לאו בהן הוא מר - האם אין אדוני כהן,
8 שהרי יש האומרים שאליהו הוא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן,
9 ואסור לו להטמא למתים, מאי טעמא קאי מר - מדוע עומד אדוני
10 גבית הקברות. אמר ליה אליהו בלשון שאלה, וכי לא מתני מר
11 מהרות - האם אין אדוני שונה את סדר טהרות, דתניא בתוספתא
12 שם, רבי שמעון בן יוחי אומר, קבריהן של עובדי בוכבים אין מטמאין
13 טומאת אהל המת, שניאמר לישראל בשם ה' (יחזקאל לד לד)
14 'ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם', ויש לדרוש מהפסוק שאם
15 'אתם', עם ישראל, קרויין 'אדם', ואין עובדי בוכבים קרויין 'אדם',
16 ולגבי טומאת אהל נאמר (במדבר יט יד) 'אדם כי ימות באהל',
17 וכיון שעובדי בוכבים אינם קרויים 'אדם', אין הם מטמאים טומאת
18 אהל.
19 אמר ליה רבה, הרי אפילו בארבעה סדרים, שהם מועד, נשים, נזיקין
20 וקדשים, שעוסקים בהלכות השייכות בזמן הזה, לא מצינא - אינו
21 מצוי ובקי בתוספתות שבהן, בשיחא מצינא - ואיך אהיה בקי בכל
22 ששת הסדרים, ואף בסדרי 'ורעים' ו'טהרות' שאינם נוהגים בינינו.
23 שהרי סדר ורעים עוסק במצוות התלויות בארץ ואינן נוהגות בחוץ
24 לארץ, וכן סדר טהרות עוסק בדיני טומאה וטהרה שאינם שייכים
25 בחוץ לארץ, ובודאי אינו בקי בתוספתות שבהם.
26 אמר ליה אליהו, ואמאי אינך בקי בכל הסדרים. אמר ליה רבה,
27 דהיקא לי מילתא - פרנסתי דחוקה לי, ומתוך שאני צריך לעסוק
28 בה אינו יכול לעסוק בתורה כראוי. דבריה ועיליה - הולכיו אליהו
29 והעלהו לנן עדן, אמר ליה לרבה, פשוט גלימך - הסר את בגדך
30 העליון, ספי שקול מהני מרפי - לקוטו וטול מעלים אלו שבגן עדן,
31 ומלא את גלימתך. קפא שקל - לקט ונטל אותם רבה, וביקש
32 לצאת מגן עדן. כי הוה נפיק - בשעה שהיה יוצא משם שמע קול
33 דקאמר, מאן קא אכיל לעלמיה - מי יש עוד שאכל את עולמו,
34 כלומר נטל את חלקו בעולם הבא, ברבה בר אבוב, שבנטילת
35 עלים אלו מיעט את שכרו בגן עדן לעתיד לבוא. נפין שדנהו -
36 ניער רבה את גלימתו והשליך את העלים מתוכה. ואפילו הכי,
37 אנהיה לעלמיה - היות עמו את גלימתו, קחט גלימא ארמא - נטחט
38 הריח הטוב מתוך האדם בעלים לגלימתו, וקניה בתריסר ארמא דינרי
39 - ומכרה בשנים עשר אלף דינרים, מחמת הריח הטוב, ואת אותם
40 מעות פליגיהו לחתנותיה - חילק רבה לחתניו.
41 הגמרא מביאה כמה ברייתות העוסקות בדין השבת המשכון,
42 ומבארת אותם: תני רבנן, נאמר בפסוק (דברים כד יב) 'ואם איש
43 עני הוא לא תשכב בעבמו', ומשמעות הלשון בפשטות היא שלא
44 תשתמש במשכונו, ויש לדייק, הא - אבל אם איש עשיר הוא
45 הלוה, שכיב - רשאי אתה לשכב במשכונו. מקשה הגמרא: מאי
46 קאמר - מה כוונת הברייתא, והרי לא יתכן שיוכל המלוה
47 להשתמש במשכונו של הלוה העשיר, שהרי זהו איסור ריבית.
48 מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, הכי קאמר, 'ואם איש עני הוא לא
49 תשכב בעבמו', כלומר לא תשכב בלילה ועבובי נשאר אצלך, אלא
50 עליך להשיבו לו, הא אם הלוה עשיר, שכיב - רשאי אתה לשכב
51 בלילה ועבובי אצלך, כיון שאינו צריך לו, אך אין המלוה רשאי
52 להשתמש במשכון.
53 מביאה הגמרא ברייתא נוספת: תנו רבנן, המלוה את תבירו, אינו
54 רשאי למשכנו, ואינו חייב לתחזיר לו, ועובר בכל השמות הללו -
55 בכל האיטורים הכתובים בפרשה זו (דברים כד יב, ג) 'השב תשיב
56 לו את העבוב', לא תשכב בעבמו', וכן 'עד בא השמש תשיבנו לו'
57 (שמות כב כד).
58 שואלת הגמרא: מאי קאמר - מה ביאור הברייתא, כלומר, מדוע

56 שילם לך, בכל אלו ראשי התובע להכנס לבית הנתבע וליטול
57 משכונות, כיון שאין אלו חיובים של הלוואה.
58 מבארת הברייתא שיש אופנים שאסור למשכן אף על חובות אלו:
59 יכול יהיה ראשי להכנס לביתו אפילו באופן שזקפן עליו כמלוה -
60 שהעמיד לו חוב ממון זה כהלוואה, שיהיו המעות בידו עד זמן
61 מסויים, ואז יפרענו, תלמוד לומר בתחילת הפסוק 'משאת מאומה',
62 ומשמעות הלשון היא שכל 'משאת' שבעולם, כלומר כל חוב
63 ששייכת בו עתה לשון נשייה, ואפילו חוב שיעקרו מחמת שכר
64 פעולה וכדומה ורק אחר כך זקפו כהלוואה, אסור להכנס לבית
65 החייב כדי ליטול משכון.

משנה

66 במשנה הקודמת (ק"ג). התבאר שאסור למלוה להכנס לבית הלוה
67 כדי ליטול ממנו משכון, אלא ממשכנו על ידי שליח בית דין.
68 בשתי המשניות הבאות יובאו איסורים נוספים שאמרה התורה
69 בדיני נטילת משכון:
70 אֲלֶמְנָה שְׁלוֹתָהּ מִמּוֹן, פִּין שְׁהִיא עֵינֶיהָ וּבִין שְׁהִיא עֲשִׂירָה, אִין
71 מְשֻׁבְּנִין אִתָּהּ כֻּלָּ, שְׁאֵמֶר (דברים כד יז) לֹא תִּחְבֹּל בְּגַד אֲלֶמְנָה:

גמרא

72 הגמרא מביאה מחלוקת תנאים איזו אלמנה אסרה התורה
73 למשכן: תנו רבנן, אֲלֶמְנָה, פִּין שְׁהִיא עֵינֶיהָ וּבִין שְׁהִיא עֲשִׂירָה, אִין
74 מְשֻׁבְּנִין אִתָּהּ, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמֵעוֹן אֹמֵר, אֲלֶמְנָה עֲשִׂירָה
75 מְשֻׁבְּנִין אִתָּהּ, וְרַק אֲלֶמְנָה עֵינֶיהָ אִין מְשֻׁבְּנִין אִתָּהּ, וְהִטַּעַם
76 שאסרה התורה למשכן אלמנה ענייה, כיון שאֲתָהּ חַיִּיב לְהַחְזִיר לָהּ
77 את המשכון בזמן שהיא צריכה לו, ומתוך כך שהיא אלמנה ואתה
78 נכנס ויוצא בביתה, אֲתָהּ מְשִׁיאָה וְגוֹרֵם שִׁיעָא עֲלֵיהּ שָׁם רַע
79 בְּשִׁבְנוּתֶיהָ.
80 מקשה הגמרא: לְמִיָּמָא - האם יש לומר על פי המבואר בברייתא
81 דְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא דְרִישׁ מְעֻמָּא דְקָרָא - אינו דורש את טעם המצוות,
82 ולכן אינו מחלק בין ענייה לעשירה, ואילו רַבִּי שְׁמֵעוֹן דְרִישׁ מְעֻמָּא
83 דְקָרָא, ולכן הוא מחלק ביניהן, וְהָא אִיפְסָא שְׁמֵעוֹן לָהּ - והרי
84 שמענו במקום אחר שכל אחד מהם טובר בהיפך מהמבואר כאן,
85 (דתינא) [דתינן] במשנה (סנהדרין כא.), נאמר לגבי מלך ישראל
86 (דברים יז יז) 'ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו', ודרשו שם
87 חכמים שהותרו לו שמונה עשרה נשים, ונחלקו התנאים בדין זה,
88 תנא קמא אמר 'לא ירבה לו נשים אלא שמנה עשרה/ בין כשרות
89 ובין פרוצות, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, כיון שטעם האיסור הוא משום
90 הסרת הלב מאחרי ה', מְרַבָּה הוּא נְשִׁים אֲפִילוּ יוֹתֵר מִשְׁמוֹנָה
91 עשרה, וּבִלְבָד שְׂאוֹתָן שְׁהוּא מְרַבָּה לֹא יְהוּ מְסִירוֹת אֶת לְבָב, וְמָה
92 שהותרו לו שמונה עשרה היינו אפילו פרוצות. רַבִּי שְׁמֵעוֹן אֹמֵר,
93 מה שאמרה התורה 'ולא יסור לבבו' אין זה שייך לריבוי הנשים,
94 אלא אֲפִילוּ אֶחָת, וְהוּא מְסִירָה אֶת לְבָב, הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַקָה, ואם
95 נשאה עובר באיסור זה, אִם כֵּן מַה תְּלַמֵּד לִמְרָא 'ולא ירבה לו
96 נשים', שְׁאֵפִילוּ אִשָּׁה בְּאֵיבָלִי אֶשֶׁת דּוּד הַמֶּלֶךְ, שהיתה צדיקה
97 ונביאה, אסור לו להרבות. ומוכח שרבי שמעון אינו דורש את
98 טעם המצוה ולכן הוא אסור להרבות אף נשים כשרות, ורבי
99 יהודה דורש את טעם הפסוק ומתיר להרבות נשים כשרות.
100 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה לֹא דְרִישׁ מְעֻמָּא דְקָרָא,
101 וכמבואר בסוגייתנו שאינו מחלק בין אלמנה ענייה לעשירה,
102 וְשֵׁנִי הָא - ושונה הדבר לגבי ריבוי נשים, דְּמַפְרֵשׁ קָרָא -
103 שפירשה התורה את הטעם ואמרה 'ולא ירבה לו נשים ולא יסור
104 לבבו', כלומר, מֵאִי מְעֻמָּא לֹא יִרְבֶּה לוֹ נְשִׁים, מְשׁוּם דְלֹא יִסּוֹר

1 לְמָה חוֹזְרִין וּמְשֻׁבְּנִין למחרת, והרי גם עתה יהיה מוטל עליו
2 להשיב את המשכון כשיזדקק לו הלוה. מבאר רבי מאיר, שני
3 טעמים לדבר, האחד, שְׁלֹא תִּהְיֶה שְׁבִיעִית מְשֻׁמְטָהוּ - מפקיעה את
4 חובו, שאין שביעית משמטת אלא חוב שצריך המלוה לתובעו,
5 ואילו כאן המשכון קנוי למלוה ויכול לגבות את חובו מהמשכון
6 ללא תביעה, וכמבואר במסכת שביעית (פ"ב מ"ב). והטעם השני,
7 כדי שאם ימות הלוה לא יֵעָשֶׂה דִּינוֹ שֶׁל חֶפְזָא זֶה שְׁהוּא נוֹטֵל בְּדִין
8 שאר המְפֻלְטָלִין שְׁאֵצֵל בְּנֵי שֶׁל הַלּוֹה, שאין גובים מהם (פסחים
9 לא), אלא יכול לגבות ממנו את החוב.
10 מסיימת הגמרא את קשייתתה: משמע מהברייתא דְּמְעֻמָּא שִׁיכּוּל
11 המלוה לגבות את המשכון אחרי מיתת הלוה הוא כיון דְּהָרִיר
12 וּמְשֻׁבְּנִיהָ - שחור ומשכנו, והיה בידו בעת שמת הלוה, הָא אִם לֹא
13 הָרִיר וּמְשֻׁבְּנִיהָ, אלא נשאר המשכון ביד הלוה, ומת הלוה, לֹא -
14 אין המלוה גובה ממנו, ושלא כדברי רבי יוחנן האומר שאף אם
15 מת הלוה כשהמשכון בידו, יכול המלוה ליטלו מהיורשים.
16 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֱבָא בְּרַ מְהֵנָּה, וְלֹא תְרוּצִי קָא מְתַרְצָת
17 לָהּ - וכי לא הוצרכת כבר לתרץ ולבאר את הברייתא שלא
18 כפשוטה, כמבואר לעיל (ק"ד): שיש לשנות את גירסתה, תְּרִין
19 הָיִי - אם כן שנה עוד את הגיטא. וכך יש לגרסה, וְכִי מְאִיר
20 שְׁמִחוּרִין לְמָה מְשֻׁבְּנִין מְעִיקָרָא - מתחילה, כלומר לשם מה נוטל
21 המלוה כלל את המשכון, והרי יצטרך להשיבו ולא 'למה חוזרים
22 וממשכנים' כמו שאמרה הגמרא בתחילה, ועל זה השיב רבי
23 מאיר, שְׁלֹא תִּהְיֶה שְׁבִיעִית מְשֻׁמְטָהוּ, וְלֹא יֵעָשֶׂה מְפֻלְטָלִין אֵצֶל בְּנֵי, ו
24 אלא על ידי שנטלו פעם אחת כמשכון הרי היא נקנית לו,
25 וכשמשיבו אחר כך ללוה הרי היא כפקדון בידו, ולכן אפילו אם
26 השיבו ללוה ומת הלוה כשהוא בידו, חוזר המלוה וגובה
27 מהמשכון את חובו, וכדברי רבי יוחנן.
28 שנינו במשנה (ק"ג). שאסור למלוה להכנס לבית הלוה ליטול
29 משכון, הגמרא מביאה אופנים מסוימים שבהם רשאי אדם
30 להכנס לבית החייב וליטול ממנו משכונות:
31 תְּנוּ רַבְּנָן, נאמר בפסוק (דברים כד יז) 'לֹא תִבְאֵ אֶל בֵּיתוֹ לְעִבּוֹט
32 עִבּוֹטוֹ, וְיֵשׁ לְדַרוֹשׁ שֶׁרֵךְ לְבֵיתוֹ' של הלוה עצמו אִי אֲתָהּ נִכְנֵם
33 ליטול משכון, אֲבָל אֲתָהּ נִכְנֵם לְבֵיתוֹ שֶׁל הָעֶרֶב ליטול ממנו
34 משכון. מביאה הברייתא את המקור לשעבודו של הערב: וְכֵן הוּא
35 אֹמֵר (משלי כ טז) 'לְקַח בְּגוֹז בִּי עֶרֶב זֶר' וְגו', והיינו שרשאי
36 המלוה ליטול את בגדו של הערב בפרעון החוב. וְאֹמֵר (שם ו
37 א"ג), 'כִּי אִם עֶרְבָתָהּ לְרַעַךְ תִּקְעֶתָ לֶךְ בְּפִידָה, כלומר, אם נעשית
38 ערב לחוב חברך, ותקעת כפך בהתחייבות למלוה על הערבות,
39 'וְנִקְשְׁתָּ בְּאֹמְרֵי פִידָה נִלְבַּדְתָּ בְּאֹמְרֵי פִידָה', כלומר, אם נכשלת
40 בדיבורך וציערת את חברך, העצה לשני דברים אלו היא עֲשֵׂה
41 זֹאת אֲפּוֹא כִּי וְהִנְצֵל בִּי כֹּתֵת בְּכַף רַעַךְ לֶךְ הַתְּרַפֵּס וְרַבֵּה רַעֲיָדָה,
42 ובפסוק זה יש שתי עצות לשני הדברים שהוזכרו, כלומר, אִם
43 מְמוֹן יֵשׁ לוֹ בְּיָדָה - שנעשית ערב, כמבואר בפסוק הראשון, על
44 זה נאמר 'לֶךְ הַתְּרַפֵּס', כלומר תִּתֵּן לִי פִיסַת יָכֶףךָ, וְשִׁלַּם לוֹ
45 את הממון. וְאִם לֹא - שלא נעשית ערב, אלא ציערתו בדברים,
46 כמבואר בפסוק השני, העצה לזה היא יִרְבֶּה רַעֲיָדָה, תְּרַבֵּה עֲלֵיו
47 רְעִים - ידידים, שיבקשו ממנו שימחל לך.
48 הברייתא מביאה דרשה אחרת בענין משכון: לְצַד שְׁנֵי - אופן אחר
49 שיש לדרוש את הפסוק 'כִּי תִשֶׂה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵת מְאוּמָה לֹא תִבֵּא
50 אֶל בֵּיתוֹ, רַק לְבֵיתוֹ שֶׁל הַלּוֹה אִי אֲתָהּ נִכְנֵם, אֲבָל אֲתָהּ נִכְנֵם
51 ליטול משכון ממי שחובו אינו מחמת הלוואה, אלא לְשִׁכְרַת פְּתָה -
52 ששכר אותך ככתף, וְהִינֵנוּ לֹא שֹׁאֵת מִשְׁאוֹת בְּכַתְּף, ולא שילם לך,
53 או לְשִׁכְרַת חֶמֶר - ששכר אותך כ'חמר', להוליך את החמור בדרך
54 עם משאו, או לְשִׁכְרַת פּוֹנֵקָה - מלון, ששכרו ממך ולא שילם לך,
55 או לְשִׁכְרַת דְּיוֹקְנָאוֹת - צורות, ששכרך לצייר לו צורות בביתו ולא

1 לָמָּה חוֹזְרִין וּמְשַׁבְּנִין. תָּרִי עָלֶיךָ הַחֲזִיר לֹא מִלְּחָר: שְׂלֵא תְהָא שְׁבִיעִית מְשַׁמְתָּהּ. דְּלָחִי
 2 מְשַׁבְּנוּ בְּיָדוֹ וְהַמְלִיחָה עַל הַמְשֻׁבָּן אֵינוֹ מְשַׁמֵּת: וְלֹא יַעֲשֶׂה מְטַלְטְלִין אֲצֵל בְּנֵיו. שְׂלֵא יִמְתּוּ
 3 בְּעִדּוֹ הַמְשֻׁבָּן מִחוּזָרוֹ לֹא וְהָא מְטַלְטְלִין אֲצֵל בְּנֵיו: מַעֲמָא דְתָרִי מְשַׁבְּנִיהּ. שְׂהִיָּה בְּיָדוֹ
 4 כְּשֵׁמַת לָחֵד: לָמָּה מְשַׁבְּנִין מַעֲרָא. דְּבַר שְׁעָלֵי הַחֲזִיר מִזֶּה מוֹעִיל לוֹ: שְׂלֵא תְהָא שְׁבִיעִית
 5 מְשַׁמְתָּהּ וְכוּ'. דְּמִדְּמַשְׁבְּנֵיהּ קָרִייהּ וְכִי מִתְדַר
 6 לִיהּ תָּהוּ קַדְרִין גְּבִייהּ: בְּנֵי אַם עֵרְבָת לְרַעְדָּא בְּנֵי אַם
 7 נִזְקָשְׁת בְּאִמְרֵי פִיד. שְׂהוֹנִיתוּ בְּדַבְרִים: עֵשֶׂה זֹאת
 8 וְהִנְצֵל. הַתְרַפֵּס יָד אַם עֵרְבָת וְאִם לֹא עֵרְבָת
 9 אֵלֶּךָ נִזְקָשְׁת בְּאִנּוּת דְּבָרִים רַחֵב רַעִיף הַרְבֵּה
 10 עָלֶיךָ רַעִים לְבַקֵּשׁ מִחוּלָּה: אַם קָמוֹן יֵשׁ לוֹ בְּיָדָהּ.
 11 אַם עֵשֶׂה לוֹ עֵרֵב וְאִם נִזְקָשְׁת בְּדַבְרִים רַחֵב
 12 רַעִיף: לְצַד שֵׁנִי. כְּמוֹ דְּבַר אַחֵר: לְבִיתוֹ. שֶׁל לָחֵד
 13 בְּמִלְחָה אִי אָתָּה נִכְנֵס אֲבָל אָתָּה נִכְנֵס לְמִשְׁבָּנוֹ
 14 חוּב אַחַר שְׂאִינָה מְלוּחָה: שְׂכַר מְהַרְקֵי. הַשְּׂכִיר לֹא
 15 מְהַרְקֵי: דְּיוֹקְנוֹת. צַד לוֹ עֲרוּת בְּבֵיתוֹ בְּשַׁכְּרָה
 16 מְשִׂיאָה שֵׁם רַע. שְׂאֵתָה יוֹצֵא וְנִכְנֵס אֲצִילָה
 17 שְׂתָרִית וְעָרְבִית: מְכַר. בְּעֵלְמָא דְרִישׁ מַעֲמָא
 18 דְקָרָא אַעֲרֵג דְלֹא מְפָרֵשׁ טַעְמָא כְּדֹאדֻקְמָנָא גְּבִי
 19 חוּבָל: מוֹתָנִי. מְשׁוֹם שֵׁנִי פְּלִים. הַעֲלוּנָה רַחֵב
 20 וְהַתְחַוָּתָה רִיחִים: יִתְחַוָּתָה: גַּמ'

14 רַעִים לְצַד שֵׁנִי לְבִיתוֹ אִי אָתָּה נִכְנֵס אֲבָל אָתָּה נִכְנֵס לְמִשְׁבָּנוֹ: לְשַׁכְּרָה מְהַרְקֵי. הַשְּׂכִיר לֹא מְהַרְקֵי
 15 פּוֹנֵק לְשַׁכְּרָה דְּיוֹקְנוֹת יְכוּל אֲפִילוֹ זִקְפָן עָלָיו בְּמִלְחָה ת"ל מְשִׂאָה מְאִימָה: מוֹתָנִי אֲלַמְנָה
 16 בֵּין שְׂהִיא עֲנִיָּה בֵּין שְׂהִיא עֲשִׂירָה אֵין מְשַׁבְּנִין אוֹתָהּ שְׂנַאֲמַר לֹא תַחְבּוּל בְּגַד אֲלַמְנָה:
 17 גַּמ' ת"ר אֲלַמְנָה בֵּין שְׂהִיא עֲנִיָּה בֵּין שְׂהִיא עֲשִׂירָה אֵין מְשַׁבְּנִין אוֹתָהּ דְּבָרֵי ר' הַיְוָדָה
 18 ר"ש אוֹמַר עֲשִׂירָה מְשַׁבְּנִין אוֹתָהּ עֲנִיָּה אֵין מְשַׁבְּנִין אוֹתָהּ שְׂאֵתָה חֵיב לְהַחֲזִיר לָהּ
 19 וְאֵתָה מְשִׂיאָה שֵׁם רַע בְּשִׁכְנוֹתֶיהָ לְמִימָרָא דר' הַיְוָדָה לֹא דְרִישׁ מַעֲמָא דְקָרָא ור"ש דְרִישׁ
 20 טַעְמָא דְקָרָא וְהָא אִיפְכָא שְׂמַעִינָן לְהוּ דְתַנְיָא וְלֹא יִרְבֵּה לוֹ נְשִׂים ר' הַיְוָדָה אוֹמַר מְרַבָּה
 21 הוּא וּבְלִבְדָּה שְׂלֵא יְהוּ מְסִירוֹת אֵת לְבוֹ ר"ש אוֹמַר אֲפִילוֹ אַחַת וְהִיא מְסִירָה אֵת לְבוֹ ה"ז
 22 לֹא יִשְׁאַנָּה א"כ מֵה ת"ל וְלֹא יִרְבֵּה לוֹ נְשִׂים אֲפִילוֹ פְּאִבְנִיָּל לְעוֹלָם ר' הַיְוָדָה לֹא דְרִישׁ
 23 טַעְמָא דְקָרָא וְשִׂאֵנִי הָא דְמְפָרֵשׁ קָרָא וְלֹא יִרְבֵּה לוֹ נְשִׂים וְלֹא יִסּוּר מֵאִי טַעְמָא לֹא יִרְבֵּה
 24 לוֹ נְשִׂים מְשׁוֹם דְלֹא יִסּוּר ור"ש מְכַדֵּי בְּעֵלְמָא דְרִישׁוֹן טַעְמָא דְקָרָא לְתַחוּב רַחֲמָנָא לֹא
 25 יִרְבֵּה וְלֹא בְּעִינָן וְלֹא יִסּוּר וְאֵנָּא יִדְעָנָא מֵאִי טַעְמָא לֹא יִרְבֵּה מְשׁוֹם דְלֹא יִסּוּר לֹא יִסּוּר
 26 דְתַחֲב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי אֲפִילוֹ אַחַת וּמְסִירָה אֵת לְבוֹ תְרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנָּה: מוֹתָנִי הַחוּבָל
 27 אֵת הַרִיחִים עוֹבֵר מְשׁוֹם לֹא תַעֲשֶׂה וְתִיבֵיב מְשׁוֹם שֵׁנִי פְּלִים שְׂנַאֲמַר לֹא יְחַבּוּל רִיחִים וְרַבֵּב
 28 וְלֹא רִיחִים וְרַבֵּב בְּלִבְדָּה אֲמָרוּ אֵלָּא כָּל דְבָר שְׂעוּשִׁין בּוֹ אוֹכְל נֶפֶשׁ שְׂנַאֲמַר כִּי נֶפֶשׁ הוּא
 29 חוּבָל: גַּמ' אֲמַר רַב הוֹנָא חֲבַל רִיחִים לֹקְה שְׂתִים מְשׁוֹם רִיחִים וּמְשׁוֹם כִּי נֶפֶשׁ הוּא
 30 חוּבָל רִיחִים וְרַבֵּב לֹקְה שְׂלֵשׁ מְשׁוֹם רִיחִים וְרַבֵּב וּמְשׁוֹם כִּי נֶפֶשׁ הוּא חוּבָל וְרַבֵּב הַיְוָדָה
 31 אֲמַר חֲבַל רִיחִים לֹקְה אַחַת וְרַבֵּב לֹקְה אַחַת רִיחִים וְרַבֵּב לֹקְה שְׂתִים כִּי נֶפֶשׁ הוּא חוּבָל
 לְשֹׂא

עֵיקַר דְאָסוּר גַּם לְשִׁמּוּל נִיתוּחַ אֲפִי בְכִלִּים שְׂעוּשִׁין בְּהוֹן אוֹכְל נֶפֶשׁ דְּלִפִּי קָמַת דְלֹא אָתָּא לְשִׁמּוּל אֵלָּא לְלֹא יִתְרָא וְלֹא לְאָסוּר נִיתוּחַ לֹא אָתִי שְׂפִיר דְלִמָּן דְּפִלְגֵי עֲלֵיהּ נְרָאָה
 דְּבָרִיתִים וְרַבֵּב אָסוּר אֲפִי נִיתוּחַ כִּינּוֹן דְּשִׁלִּיחַ ב"ד בְּדָבְרִים אַחֲרִים מוֹתָר אֲפִילוֹ לְמִשְׁבָּן וּבְרִיתִים וְרַבֵּב אָסוּר ה"ה אֲפִילוֹ נִיתוּחַ דְּשִׁירֵי בְּעֵלְמָא אֲפִילוֹ לְמַלְחָה דְאָסוּר בְּרִיתִים וְרַבֵּב דְּמִיִּסְתַּבְּר
 לְאָסוּר כֹּל מְשַׁבְּנָה שְׂמִישְׁבוֹן בְּשׂוּהָ אֲבָל לְשִׁמּוּל שְׂאֵינוֹ מְתִיר לְמִשְׁבָּן שְׁלִיחַ ב"ד בְּדָבְרִים אַחֲרִים אֵלָּא נִיתוּחַ יֵשׁ לָנוּ לְזַמַּר דְּבָרִיתִים וְרַבֵּב גְּמִי דְּקָא מְשַׁבְּנוֹ הוּא דְאָסוּר כְּמוֹ שְׂכַתּוּב וְלֹא
 נִיתוּחַ וְנִמְצָא שְׂשִׁמּוּל דְּמִשְׁמַע דְּבָא לְהַחֲמִיר מִקְּדָל יוֹתֵר לְעִינֵן רִיחִים וְרַבֵּב שְׂמִיתִיר לְנַתַּח וּמֵאן דְּפִלְגֵי עֲלֵיהּ אָסוּר כְּדַפְרִישִׁיתִי וְהַיְוָדָה מְשׁוֹם ב' פְּלִים. פִּי אֲפִילוֹ בְּהַתְרָאָה אַחַת אֵת חֲבַל
 כְּפַעַם אַחַת רִיחִים וְרַבֵּב וְהַתְרִיּוּ בּוֹ מְשׁוֹם לֹא יְחַבּוּל רִיחִים וְרַבֵּב לֹקְה שְׂתִים דֵּאִי בְּשִׂתִי הַתְרָאוֹת אֲפִי רִיחִים וְרִיחִים חֵיב כְּדָאֲמַר גְּמִי נִזְרִי (מְכוּת דף א"א) אֲמָרוּ לוֹ אַל תַּשְׁתַּק אֵל תַּשְׁתַּק חֵיב
 עַל כָּל אַחַד וְאָחַד וְאֵין לְזַמַּר לְעוֹלָם אִיִּירִי בְּשִׂתִי הַתְרָאוֹת וְקָא מְשַׁמַּע לָן דְּרִיחִים וְרַבֵּב אֵינִים כְּלִי אַחַד שְׂלֵא לְהַתְחַיֵּיב אֵלָּא עַד שְׂחִיבוּל שְׂנִיָּה דֵּאִיכ ה"ל לְמִיתְנִי חוּבָל רִיחִים אֵין רַבֵּב
 בְּלֹא תַעֲשֶׂה כּוּ וְתוֹ לֹא אֵלָּא דְוֵאי אָתָּא לְאִשְׁמוּעִין דְּבַהַתְרָאָה אַחַת חֵיב שְׂתִים וְכֵן מְשַׁמַּע בְּהַדָּא בְּגִמִּי דְחֵיב שְׂתִים בְּרִיתִים וְרַבֵּב בְּהַתְרָאָה אַחַת דְאָמַר רַב הוֹנָא חֲבַל רִיחִים וְרַבֵּב
 לֹקְה ג' וְהֵינִי בְּהַתְרָאָה אַחַת דֵּאִי בְּשִׂתִי הַתְרָאוֹת לֹקְה שְׂתִים עַל הַרִיחִים וְשְׂתִים עַל הַרַבֵּב וְכִינּוֹן דְּבַהַתְרָאָה אַחַת אִיִּירִי א"כ חֵיב שְׂתִים דְּקַנְגִי הֵינִי שְׂתִי מְלָקוּת וְנִיתְמַה דְּהֵיב לָק
 וְהָא חֵשִׁיב לָהּ בְּגִמְרָא (דף טו). לֹא וְנִיתְקַב לַעֲשֶׂה מְדָאֲמַר לִיהּ אֲבִי זִל אֲהַרְדּוּ וְכִי תִימַא דְּמִשִׂיָּה א"ל לֹאֲהַרְדּוּ דְכִל מִילְתָּא דְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא תַעֲבִיר אֵי עֵבִיד לֹא מִתְנִי הָא אֲבִי גוֹפִיהּ
 קָאֲמַר בְּפ"ק דְּתַמּוּרָה (דף ד') דֵּאִי עֵבִיד מִתְנִי וְאֵין לְזַמַּר דְוֵאי דְלָקִי מְשׁוֹם הַרִיחִים וְאֵת הַרַבֵּב דְשׁוּב אֵינוֹ נִיתְקַב לַעֲשֶׂה שְׂאֵינוֹ יְכוּל לְהַחֲזִיר רִיחִים וְלַחֲבִי לָקִי כְּדֹאֲמָרוּן בְּפָרָק
 שְׁלִיחַ חֲקוֹן (חולין דף קמא) דָּאִם הֲרַג אֵת הָאֵם שׁוּב לֹא חֲשִׁיב נִיתְקַב לַעֲשֶׂה וְלָקִי הָא לִיבָא לְמִימַר דְשִׁאֵנוֹ הָא בֵּין

28 שאין לוקים על לאו שבכללות, סובר קרב יהודה, האומר לגבי
 29 משכון שהממשכן ריחים או רכב אינו לוקה משום 'כי נפש הוא
 30 חובל', והיינו כיון שזהו לאו שבכללות, שכולל את כל הכלים
 31 שעושים בהם אוכל נפש. וקרא דאמר שלוקים על לאו שבכללות
 32 סובר קרב הונא, האומר שהממשכן ריחים או רכב לוקה גם משום
 33 'כי נפש הוא חובל', אף שהוא כולל כמה אופני איסור.
 34 דוחה הגמרא: אמר לה רבא, אין הנידונים דומים, אלא אגא דאמר
 35 – אני יכול לומר את דברי אפילו אם אסבור קרב יהודה, כיון שעד
 36 כאן לא קאמר רב יהודה את דבריו התיב, שהממשכן ריחים ורכב
 37 אינו לוקה גם משום 'כי נפש הוא חובל', אלא משום דהדברים
 38 שנלמדים מהפסוק 'כי נפש הוא חובל', שהם כל הכלים שעושים
 39 בהם אוכל נפש, לולי פסוק זה לא משמע – לא היה אפשר ללומדים
 40 מהאיסור למשכן ריחים ורכב, אלא היינו אומרים שהאיסור הוא
 41 רק בריחים ורכב, הלכך – לכן אומר רב יהודה שרק לשאר דברים
 42 שעושים בהם אוכל נפש הוא דאקא, ללמד שלוקים עליהם, ואין
 43 צורך לומר שבא הפסוק להוסיף לאו נוסף על הממשכן ריחים
 44 ורכב. אבל קרא, לגבי קרבן פסח, אם נאמר שהאוכל נא או
 45 מבושל אינו לוקה אלא משום 'נא' או 'מבושל', אם כן הפסוק 'כי
 46 אם צלי אש' למאי אקא – מה הוא בא ללמדנו, והרי כבר אסרה
 47 התורה בפירוש אכילת בשר 'נא' או 'מבושל', ואין עוד אופן
 48 לאכול את הבשר מלבד צלי, שמע מינה שבא הפסוק להוסיף לאו
 49 על האוכל נא או מבושל, ואף רב יהודה יודה בזה.
 50 ממשכה הגמרא בדחייתה: ואבין אמר לה, אגא דאמר שאין לוקים
 51 על לאו שבכללות אפילו לרב הונא, האומר שלוקים על 'כי נפש
 52 הוא חובל', כיון שעד כאן לא קאמר רב הונא את דבריו התיב, לגבי
 53 משכון, אלא כיון דהפסוק 'כי נפש הוא חובל'

1 לְשֵׁאֵר דְּבָרִים שְׁעוֹשִׂים בְּהֵם אוֹכֵל נֶפֶשׁ הוּא דְּאִתָּא – בא הפסוק,
 2 ללמד שהממשכן לוקה עליהם, ולא כדי להוסיף איסור נוסף
 3 בלוקה ריחים ורכב, שהרי הם כבר נאמרו בפירוש בתחילת
 4 הפסוק.
 5 הגמרא מבררת האם נחלקו אמוראים נוספים במחלוקת זו.
 6 שואלת הגמרא: לִימָא – האם נאמר שאבין ורבא שדבריהם יובאו
 7 להלן, בפלוניתא – בטעמי מחלוקתם דרב הונא ורב יהודה קמיפלוני.
 8 בקרבן פסח ציותה התורה לאכול את הקרבן צלי אש, ואסרה
 9 לאכול 'נא' ו'שאינו צלוי לגמרי', או מבושל במים, שנאמר
 10 (שמות יב חט) 'וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צָלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל
 11 מִרְיָהִם יֵאָכְלוּהוּ, אֲל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶא וּבָשֵׁל מִבָּשָׂל בְּמִים כִּי אִם צָלִי
 12 אֵשׁ רֵאשׁוּ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קִרְבּוֹ'.
 13 מביאה הגמרא את מחלוקת אבין ורבא: דְּאִמְרֵי רַבָּא, אדם שאכל
 14 את קרבן הפסח 'נא', לוקה שתיים, אחת משום 'אל תאכלו ממנו
 15 נא', ואחת משום 'כי אם צלי אש', ונא' אינו נחשב כצלוי באש.
 16 וכן אם אכלו מבושל לוקה שתיים, אחת משום 'אל תאכלו ממנו נא
 17 וּבָשֵׁל מִבּוֹשָׁל בְּמִים', ואחת משום 'כי אם צלי אש'. ואם אכל חלק
 18 מהקרבן נא וחלק ממנו מבושל, לוקה שלש, אחת משום 'נא', ואחת
 19 משום 'מבושל', ואחת משום 'לא תאכלו' 'כי אם צלי אש', שהרי
 20 'נא' ו'מבושל' אינם צלויים באש. ואילו אבין אמר, אין לוקין על
 21 לאו שבכללות – לאו שכולל בתוכו כמה איסורים, אין לוקים עליו,
 22 והאיסור 'כי אם צלי אש' כולל בתוכו שני איסורים, שלא יאכלוהו
 23 נא, ושלא יאכלוהו מבושל, ואין לוקים מחמתו, אלא מחמת 'אל
 24 תאכלו ממנו נא וּבָשֵׁל מִבָּשָׂל בְּמִים', והאוכל נא לוקה אחת,
 25 והאוכל מבושל לוקה אחת, והאוכל נא ומבושל לוקה שתיים, ולא
 26 יותר.
 27 מפרשת הגמרא את שאלתה: לִימָא – האם נאמר שאבין דאמר

אגרות קודש

בי"ה, כ"ד סיון, תשי"ז
 ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה מנחם זאב שי' הלוי

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו כפי התאריכים הרשומים מטה עם המוסגר בהם.

ולפלא שאינו מזכיר כלל אודות ענין ליקוט מנהגי חב"ד האם מתעסק בזה או לא, והרי נקודה מיוחדת בזה מתאים למאמר המשנה לא המדרש עיקר אלא המעשה שכוונת הלקוטי מנהגים הוא דוקא בענינים של מעשה, ועוד זאת אשר הו"ל של ליקוט כזה בטח מעורר זכרונות אודות עוד ענינים. ובאם מאיזה סיבה שתהי' אי אפשר לו להתעסק בהאמור, בטח ג"כ יודיע בהקדם, ואונס רחמנא פטרי'.

בעת רצון אזכיר את כל אלה שכותב אודותם על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ובטח כשתהי' בזה בשו"ט ימהר להודיע ות"ח מראש.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
 מזכיר

55 לשכירו יש לך בידי ואיני נותן לך/ וְהָרַד בְּפִרְיָהּ – וחור וכפר
 56 בחיובו לגמרי כשבאו לבית דין, ואמר שכבר שילם ונשבע על כך,
 57 וכפירה זו היא בדומה לכפירה של פקדון, ועל שבעה זו מתחייב
 58 בקרבן. אך הטענה שמחמתה הוא נקרא 'גזול', היא טענתו
 59 הראשונה.
 60 מקשה הגמרא: אִי הָכֵי, אִפְּלוּ בְּעוֹשֶׁק נְמִי יָכוֹל רַב שֶׁשֶׁת לְבָאָר כֶּךָ,
 61 ולומר שבתחילה אמר בעל הבית לשכירו 'לך ושוב' והו' עושק,
 62 ואמנם אין בו כפירת ממון, אלא דְּהָרַד – חור בעל הבית מטענתו
 63 כשבאו לבית דין, וּבְפִרְיָהּ – כפר וטען שכבר שילם, ונשבע על כך
 64 לשקר. בדומה לפקדון. וחזרת הקושיא מדוע עושק לא הסכים
 65 רב ששת לפירושו של רב חסדא, ובגול הסכים עמו.
 66 מתרצת הגמרא: הָכֵי הִשְׁתָּא – וכי כך נראה עתה בעיניך, שיש
 67 לדמות את הדברים, והלא בְּשִׁלְמָא תָּס – מובן הדבר לגבי גול,
 68 שצריך לבאר שבתחילה בעל הבית הודיה שהוא חייב וסירב
 69 לשלם. ולבסוף כפר בעצם החוב, שהרי הָכֵי בתחילת הפסוק
 70 'וכחש בעמיתו', ובהמשך כתוב 'או גְּזוּל', והיינו שהכחשה זו
 71 יכולה להיות בכמה סוגי ממונות, ואחד מהם הוא שכפירתו היתה
 72 בממון שהוא כבר 'גזול', מְפָלֵל דְּאִוְדֵי לִיָּה מְעִיפָרָא – משמע
 73 שמדובר באופן שהודה לו בתחילה שהוא שלו ובכוונתו לגזול,
 74 ובאותו ממון 'גזול' הוסיף אחר כך 'וכחש בעמיתו' לומר שאינו
 75 חייב כלל, והיינו כביאורו של רב חסדא שבגול עצמו אין כפירת
 76 ממון, ולכן לא נחלק רב ששת בזה. אֲבָל נְפִי עוֹשֶׁק, מִי בְּתֵיב לִשׁוֹן
 77 'או בְּעוֹשֶׁק', שמשמעותה אותו ממון שעליו נאמר 'וכחש
 78 בעמיתו' נעשה בו בתחילה עושק ועתה הכחשה, והרי לא כך
 79 כתוב, אלא 'או עוֹשֶׁק' בְּתֵיב, ומשמע שְׁעַל יְדֵי הַהַכְחָשָׁה עֲצָמָה
 80 עוֹשֶׁקוּ בְּכָר, כלומר, העושק נעשה על ידי הכחשה, ולא היתה
 81 טענת עושק בפני עצמה שקדמה לטענת ההכחשה, ולכן ביאר רב
 82 ששת שיש לפרש שטענת עושק עצמה יש בה כפירת ממון, ולא
 83 כדברי רב חסדא.
 84 הגמרא מביאה ביאור אחר מה הם עושק וגזול: רַבָּא אָמַר, זֶה הוּא
 85 עוֹשֶׁק וְזֶה גִזוּל, כלומר עושק וגזול הם דבר אחד ואין חילוק ביניהם,
 86 וְלָמָּה חִלְקוּן הַתְּנִיב לִשְׁנֵי אִיסוּרִים שׁוֹנִים, כְּדִי לְהַחֲמִיר עַל הַגִּזוּל
 87 ועל העושק לְעִבּוֹר עָלָיו בְּשֵׁנֵי לְאִוְיָן:

משנה

88 המשנה מבארת באיזה אופנים של שכירות נאסרה הלנת שכר:
 89 אָהָד שְׂכָר פְּעוּלַת אָדָם, וְאָהָד שְׂכָר פְּעוּלַת בְּהֵמָה הַמְּשֵׁתֶלֶם
 90 לְבַעֲלֵיהּ, וְאָהָד שְׂכָר שְׂכִירוֹת בְּלִיָּם, בְּכָל אֵלוֹ אִם מֵעֵבֶב הַשׁוֹכֵר אֶת
 91 הַתְּשׁוּלָם יֵשׁ בּוֹ מִשׁוּם אִיסוּר שֶׁל 'פְּיֻמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרִי' אִם הַסְּתִימָה
 92 הַשְּׂכִירוֹת בְּיוֹם, וְכֵן יֵשׁ בּוֹ מִשׁוּם 'לֹא תִלֵּן פְּעוּלַת שְׂכִיר אֶתְּךָ עַד
 93 בּוֹקֵר', אִם הַסְּתִימָה הַשְּׂכִירוֹת בְּלִילָה, וְעוֹבֵר גַּם מִשׁוּם כֹּל שֶׁאֵר
 94 הָאֲזָרוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּעֵינֵי שְׂכָר שְׂכִיר.
 95 אומרת המשנה: אִמְתִּי עוֹבֵר בְּעַל הַבֵּית אִיסוּר, בְּזִמְנֵן שְׂחָבְעוּ
 96 הַשְּׂכִיר שִׁישְׁלֵם לוֹ, אֲךָ כֹּל זִמְנֵן שְׁלֹא תִבְעוּ, אִינוּ עוֹבֵר עָלָיו.
 97 אופן נוסף שבעל הבית פטור: הִמְקָהוּ – בעל הבית שהעביר את
 98 האחריות לתשלום השכר לידי אחר, וכגון שהיה הפועל צריך
 99 פירות ואמר לו שיקבלם אֲצֵל הַחֲנוּנִי, ובעל הבית ישלם לחנוני, או
 100 שהמחאה אֲצֵל שׁוֹלְחָנִי 'אדם המחליף מעות', מעתה בעל הבית
 101 אִינוּ עוֹבֵר עָלָיו, גם אם החנוני או השולחני יתעכבו מלתת לו את
 102 שכרו.
 103 המשנה מבארת מה הדין כשיש הכחשה בין בעל הבית לפועל,
 104 האם כבר קיבל את שכרו. שְׂכִיר הַטּוֹעֵן שֶׁבַעל הַבֵּית לֹא שִׁילֵם לוֹ,
 105 וטוען כן בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ – זמן תשלום שכרו, ובעל הבית טוען ששילם,

1 שכר שכיר, שעוברים עליו בלא תעשוק, וְאִוְיָהוּ גִזוּל' שנאמר שם,
 2 שעוברים עליו בלא תגזול, והרי לכאורה עניינם אחד, שאינו
 3 משלם לשכירו.
 4 משיבה הגמרא: אָמַר רַב הִסְרָא, כְּשֶׁאֹמֵר בְּעַל הַבֵּית לְשִׁכְרוּ
 5 הַתּוֹבֵעַ אֶת שְׂכָרוֹ, לְךָ וְשׁוֹב, לְךָ וְשׁוֹב, כְּלֹמֵר, דּוּחַהוּ דְּבַדְרִים אֲךָ
 6 בְּדַעְתּוֹ לְשַׁלֵּם לוֹ בְּסוּף. זֶה הוּא עוֹשֶׁק, וְאִילוֹ כְּשֶׁאֹמֵר לְשִׁכְרוּ אֲכָן
 7 יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי מִמּוֹן שְׁעָלֵי לְשַׁלֵּם לְךָ, וְאֹלָם אִינוּ נּוֹתֵן לְךָ, זֶה הוּא גִזוּל,
 8 שֶׁבְּכָן שֶׁהוּא מִנּוּעַ מִמֶּנּוּ לְגַמְרֵי אֶת הַתְּשׁוּלָם הוּא דּוּמָה לְגִזוּל
 9 שְׁנוּטֵל מִהַשְּׁנֵי דְבַר הַשְּׁיִיךְ לוֹ.
 10 מקשה הגמרא: מִתְּקִיף לָהּ רַב שְׁשֵׁת, אִיךָ אִפְשֵׁר לְפָרֵשׁ שְׁעוֹשֶׁק'
 11 הוּא כְּשֶׁמוּדָה בְּחִיבּוֹ וּדְוּחָהוּ בְּדַבְרִים, לְשַׁלֵּם לוֹ בּוֹמֵן אַחֵר, וְהִרִי
 12 דִּין זֶה שֶׁל ה'עוֹשֶׁק' אֶת חֲבִירוֹ הַזּוֹכֵר בְּתוֹרָה גַּם לְגַבִּי חֵיב קֶרֶב
 13 שְׁבוּעַת שָׁקֵר, שֶׁנֶּאֱמָר (ויקרא ה כא) 'נִפְשׁ כִּי תִחָטֵּא וּמַעֲלָה אֶת
 14 בְּהֵ' וְכַחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּפִקְדוֹן אוֹ בְּתִשְׁמוּת יָד אוֹ בְּגִזְל אוֹ עֵשֶׂק גַּם לְעַל
 15 עַמִּיתוֹ', וְיֵשׁ לְבוֹר אֶת סִיּוּם הַפְּסוּק, אִוְיָהוּ 'עוֹשֶׁק' זֶה שְׂחָיְבָה עָלָיו
 16 תּוֹרָה קְרָקָן שְׁבוּעָה, בּוּדָאֵי הוּא דּוּמָא דְּשְׁבוּעַת הַפְּקִדוֹן שֶׁהוֹזְכָּרָה
 17 בַּפְּסוּק, וּבְפִקְדוֹן הִרִי מְדוּבָר בְּאֹפֶן דְּקָא בְּפִרְיָהּ לִיָּה מְמוֹנָא, שֶׁנֶּאֱמָר
 18 'וְכַחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּפִקְדוֹן', וְהִינּוּ הַכְּחָשָׁה וְכַפִּירָה בְּעִיקָר הַחֵיבּוֹב,
 19 שְׁכָלֵל לֹא קִיבַל אֶת הַפְּקִדוֹן אוֹ שְׁכָבַר הַחֲזוּרָה, וְהוּא הַדִּין בְּעוֹשֶׁק
 20 מְדוּבָר שֶׁהַכְּחִישׁ לְגַמְרֵי אֶת חֵיבּוֹבוֹ. וְכַשֵּׁם שֶׁלְעֵינֵן קֶרֶבֶן שְׁבוּעָה
 21 פִּירוּשׁוֹ שֶׁל עוֹשֶׁק הוּא שְׁכַפֵּר וְטַעֵן שֶׁאִינוּ חֵיבֵב כֹּלֵל, כִּךָ יֵשׁ לְפָרֵשׁ
 22 אֶת הַלֵּאָא שֶׁל 'לֹא תַעֲשֶׂק שְׂכִיר' שֶׁהוּא כּוֹפֵר בְּעִיקָר חֵיבּוֹבוֹ, וְלֹא
 23 שֶׁאֹמֵר רַק 'לך ושוב' כְּדִי לְדַחֲוֹת אֶת מוֹעֵד הַפְּרַעוֹן.
 24 רב ששת מבאר באופן אחר מהו 'לא תעשוק' שנאמר לגבי שכר
 25 שכיר: אֲלֵא אָמַר רַב שְׁשֵׁת, בְּעַל הַבֵּית הָאוֹמֵר לְשִׁכְרוֹ הַתּוֹבֵעַ אֶת
 26 שְׂכָרוֹ 'נְתַתִּיו לְךָ', זֶהוּ עוֹשֶׁק, שֶׁהִרִי כּוֹפֵר בְּחֵיבּוֹב הַמִּמּוֹן, וְאִם אֹמֵר
 27 לוֹ 'יש לך בְּיָדִי מִמּוֹן שְׁעָלֵי לְשַׁלֵּם לְךָ, וְאִינוּ נּוֹתֵן לְךָ, זֶה הוּא גִזוּל,
 28 כִּי אִמְנֵם אִינוּ כּוֹפֵר בְּחֵיבּוֹבוֹ, אֲךָ מִכָּל מְקוֹם מְסַרֵּב לְשַׁלֵּם לוֹ וּמַעֲכָב
 29 בִּידוֹ אֶת מִמּוֹן חֲבִירוֹ.
 30 הגמרא מקשה על רב ששת: מִתְּקִיף לָהּ אֲבִי, כִּיצַד אִפְשֵׁר לְפָרֵשׁ
 31 שִׁלָּא תְּגוּזוּל' שֶׁנֶּאֱמָר בְּשִׁכְרֵי הוּא בְּאוֹמֵר 'יש לך בידי ואיני
 32 נותן לך', והרי בפרשת קרבן שבעה מוזכר גם גול, וכמו שדימה
 33 רב ששת את ה'עוֹשֶׁק' הָאוֹמֵר שֶׁם לְפִקְדוֹן, כִּךָ יֵשׁ לְדַמּוֹת אֶת הַגִּזוּל
 34 הָאוֹמֵר שֶׁם לְפִקְדוֹן, וּלְפָרֵשׁ כִּךָ, אִוְיָהוּ הוּא גִזוּל שְׂחָיְבָה עָלָיו תּוֹרָה
 35 קְרָקָן שְׁבוּעָה, דּוּמָא דְּהַפְּקִדוֹן בְּעֵינֵי, דְּקָא בְּפִרְיָהּ לִיָּה מְמוֹנָא וְטוֹעֵן
 36 שֶׁאִינוּ חֵיבֵב כֹּלֵל, וְכִךָ יֵשׁ לְפָרֵשׁ גִּזוּל' הָאוֹמֵר בְּשִׁכְרֵי שְׂכִיר, שֶׁהוּא
 37 בְּטוֹעֵן אִינוּ חֵיבֵב, וְלֹא בְּאוֹמֵר 'יש לך בידי ואיני נותן לך', כְּמוֹ
 38 שֶׁפִּירֵשׁ רַב שֶׁשֶׁת.
 39 אֲלֵא אָמַר אֲבִי, בֵּין ב'עוֹשֶׁק' וּבֵין ב'גִזוּל' מְכַחֵשׁ בְּעַל הַבֵּית אֶת
 40 חֵיבּוֹבוֹ, וּבְדוּמָה לְפִקְדוֹן שֶׁנֶּאֱמָרָה בּוֹ הַכְּחָשָׁה, וְכַשֶּׁבַעַל הַבֵּית אֹמֵר
 41 לְשִׁכְרוּ לֹא שְׂכָרְתִּיךָ מְעוּלָם', זֶה הוּא עוֹשֶׁק, כִּיוֹן שֶׁהוּא כּוֹפֵר
 42 בְּעִיקָר הַתְּחִיבּוּתוֹ, וְכַשֶּׁמוּדָה שֶׁשְׂכָרוֹ וְאוֹמֵר לוֹ 'נְתַתִּיו לְךָ', זֶה הוּא
 43 גִזוּל, שְׁמוּדָה שֶׁהַתְּחִיבֵב לוֹ מִמּוֹן, וְגוֹזְלוֹ מִמֶּנּוּ בְּטַעֲנָה שֶׁכָּבַר שִׁילֵם
 44 לוֹ.
 45 הגמרא חוזרת לדון בדברי רב ששת, שחלק על רב חסדא בפירוש
 46 'עוֹשֶׁק', וְהוּדָה לוֹ לְגַבִּי גִזוּל'. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְלָרַב שְׁשֵׁת, מָאֵי שְׁנָא
 47 'עוֹשֶׁק' דְּבְּשֵׁנֵי לִיָּה – מְדוּעַ לְגַבִּי עוֹשֶׁק הַקְּשָׁה שֶׁאִין לְפָרֵשׁוּ בְּאֹפֶן
 48 שֶׁל 'לך ושוב' מִחַמַּת שֶׁאִין זֶה דּוּמָה לְכוֹפֵר בַּפְּקִדוֹן, וְמָאֵי שְׁנָא 'גִזוּל'
 49 שְׁבִיאָר רַב חֲסִדָא שׁוּדוֹ 'יש לך בידי ואיני נותן לך', דֵּלָא קִשְׂיָא לִיָּה,
 50 וְהִרִי גַּם בְּזֶה יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת שֶׁאִין זֶה דּוּמָה לְפִקְדוֹן שְׁכוֹפֵר בְּעִיקָר
 51 חֵיבּוֹבוֹ, וְכַפִּי שֶׁאֲכָן הַקְּשָׁה אֲבִי.
 52 מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב שֶׁשֶׁת, אֲכָן אִף בְּגוּל צִרִיךָ כַּפִּירַת
 53 מִמּוֹן, וּמִכָּל מְקוֹם אִפְשֵׁר לְפָרֵשׁ גִּזוּל' כֶּרֶב חֲסִדָא, כִּי הָאוֹפֶן שֶׁל גִּזוּל
 54 הַנּוֹכֵר לְגַבִּי קֶרֶבֶן שְׁבוּעָה הוּא דְּגִזוּלָּיָהּ – שְׁבַתְחִילָה אִמֵּר בְּעַל הַבֵּית

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורננא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ב וְקָנָה שֶׁהִתְקִינוּ לְהִיטֵב נֹעֵל בּוֹ, שֶׁתּוֹחֲבוּ בַּכֶּתֶל אֶצֶל הַדֵּלֶת י¹¹ - אֵין צָרִיךְ שֶׁיִּקְשְׁרֵנוּ בְּדֵלֶת מִבְּעוֹד יוֹם, שָׂאָף שְׂלֵא הִיָּה קָשׁוּר וְתִלּוּי שָׁם מִבְּעוֹד יוֹם וְתוֹחֲבוּ שָׁם בְּשַׁבַּת - אֵין בּוֹ מְשׁוּם בּוֹנָה בְּשַׁבַּת, הוֹאִיל וְאֵינוּ מִבְּטְלוּ שָׁם, אֶלָּא עֲשׂוּי לְהוֹצִיאָו וְלְהַכְנִיסוֹ תְּדִיר יא.¹²
וּמִפְּלֵ מְקוֹם, דּוֹמָה הוּא קֶצֶת לְבַנְיָן יוֹתֵר מִפְּקַק הַחֲלוֹן וְהָאֶרְבֵּה יב.¹³ וְלִפְיָקָד, אָף אִם חָשַׁב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם לְנֹעֵל בּוֹ בְּשַׁבַּת, וְאָף אִם יִחְדוּ לְכַךְ לְעוֹלָם, וְאָף אִם פָּכַר נֹעֵל בּוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת בְּחַל וְהוּא מִיַּחַד לְכַךְ - אִסּוּר לְנֹעֵל בּוֹ בְּשַׁבַּת, אֶלֶּאֱאִי־אִם־כֵּן תִּקְנּוּ וְעֲשֵׂה בּוֹ מַעֲשֵׂה וְהִכִּינוּ לְכַךְ בְּעֵנֵינוּ שֶׁתִּקְנּוּ מוֹכִיחַ עָלָיו שֶׁהוּא עוֹמֵד לְכַךְ (שָׂאָז נִפְרַח הַדְּבָר שֶׁאֵינוּ מִבְּטְלוּ שָׁם, אֶלָּא עֲשׂוּי לְהוֹצִיאָו וְלְהַכְנִיסוֹ תְּדִיר, שֶׁכֵּךְ מוֹכִיחַ מַעֲשֵׂה תִקְוֵנוּ ג) שֶׁעַל יְדֵי מַעֲשֵׂה תִקּוֹן זֶה יֵשׁ עָלָיו תּוֹרַת כְּלֵי יד, וְאֵין דֶּרֶךְ לְשַׁקֵּעַ כְּלֵי בְּבִנְיָן לְבְּטָלוֹ שָׁם לְעוֹלָם).
וְאֵז מִתֵּר לְנֹעֵל בּוֹ אָף אִם עֲדִין לֹא נֹעֵל בּוֹ מִעוֹלָם מִבְּעוֹד יוֹם.
וְגַם מִתֵּר לְטַלְטְלוֹ אֶפְלוּ שְׂלֵא לְצַרְךָ גּוֹפּוֹ וּמְקוֹמוֹ, פְּדִין שְׂאָר כָּל הַפְּלִים שֶׁמְלֹאכְתָּם לְהַתֵּר טו.¹⁴

ביאורי הלכה

י¹¹ אצל הדלת - תוחבו בכותל בצד הדלת באופן שבוטל מעט על הדלת וחוסם אותה מלהפתח.
יא¹² ולהכניסו תדיר - אבל אם עשוי להוציאו ולהכניסו לעתים רחוקות - אסור.¹³
יב¹³ החלון והארובה - פקק החלון והארובה סותמים את החלל הפתוח ולא נתחבים בבנין, וסגירתם אינה נראית כבניה כלל ולכך אין צריך לשום היכר (אלא אם כן נפתחים לעתים רחוקות), אבל תחיבת קנה בכותל דומה לפעולת בנייה וצריך שיהיה ניכר שזו נעילה ולא בנייה.¹⁴
יג¹⁴ מעשה תיקונו - מעשה התיקון מוכיח שלא מבטלו.¹⁵
יד¹⁵ תורת כלי - אבל ללא מעשה תיקון אין לקנה תורת כלי במחשבה בלבד.¹⁶
טו¹⁶ שמלאכתם להיות - אף שהקנה הותר בטלטול רק בזכות שהוכח שמויחד לדבר מסויים, נעשה דינו ככלי המותר בטלטול לכל דבר.¹⁷

צינונים והוספות

13 כדלעיל סוף סעיף א. וכדין דלת שלא נפתחת תדיר שאפילו שיש לה ציר צריך שתהיה קשורה.
14 כגון שייתן קנה שניכר שעומד לנעילה אף שאינו כלי גמור, או שינעל בכלי ממש שניכר שלא מבטלו שם, אבל תורת כלי שעל ידי ייחוד במחשבה אינה ניכרת.
15 מעשה תיקונו פועל ב' דברים: (א) ניכר שעומד לנעילה ולא לבנייה (אך אין די בכך, כי אולי נועל ומבטלו לעולם), (ב) ניכר שעומד לפתוח ולנעול בתדירות (כי יש לו תורת כלי ואין דרך לשקע כלי בבניין לעולם). היינו שהוספה במוסגר היא שהיתר הנעילה תלוי בכך שיש לו תורת כלי. אך לולא המוסגר (שדי בכך שניכר שעומד לנעילה כדי שלא ייראה כבונה), אמנם, צריך שתהיה לו תורת כלי כדי שיהיה מותר בטלטול, אבל לא נתפרש שצריך שיהיה ניכר שיש לו תורת כלי על מנת להוכיח שלא

נועל לעולם. ואולי נפק"מ בקנה שיש לו תורת כלי כי הוכן למלאכה אחרת אבל לא הוכח שהותקן לנעילה (ראה בזה עוד להלן הערות יח, מ).
16 אפילו שייחוד במחשבה לעולם מועיל ליתן תורת כלי לכל דבר, כאן שהייחוד צריך לפעול גם שנתנית הקנה לא תהיה נראית כבונה, מה יועיל ייחוד במחשבה, וממילא בטל ייחודו שבמחשבה (כי דבר שיש לו תורת כלי בלבד, אם שימוש אסור בשבת בטלה ממנו תורת כלי (ראה לעיל על ס' שח הערה רצב), או ע"ד דין כיסויי הקרקעות (ראה שם הערה שלו) שאם אינו עשוי להטלטל אף שהוא כלי גמור - נתנו לו דין קרקע, וגם אם עשוי להטלטל צריך שיהא נראה (מוכח) שעשוי לכך ואם לא כן אסור בטלטול כי נראה כקרקע.
17 ולא דמי למבואר בסי' שח סנ"ב שאבנים שלא יוחדו

אָבֵל אִם הוּא בְּעֵינֵי שְׂאֵסוּר לְנַעוֹל בּוֹ בְּשַׁבָּת, אָף שֶׁהוּא מְיֻחָד לְנַעוֹל בּוֹ בַּחֹל הַזֶּה - אֲסוּר לְמַלְטָלוּ פִּיֵּאֵם לְצַרְרָה גּוֹפּוֹ אוֹ מְקוֹמוֹ, כְּדִין פְּלִי הַמְיֻחָד לְמַלְאֲכַת אֲסוּר:

חלק ב סימן שיג, טלטול דלת וחלון והמנעול בשבת, סעיף ב:

ביאורי הלכה

[זו] בו בחול – כגון בקנה שנותנו ומסירו לעתים רחוקים¹⁸.

ציונים והוספות

כלי כלל), אבל לולא המוסגר שהצורך בתיקון במעשה כדי שלא יהיה נראה כבונה, ייתכן שיש לו דין כלי כי ייחדו במחשבה לעולם או שייחדו למסיקת זיתים (ראה לעיל על סי' שח הערה רצא), ועדיין אסור לנעול בשבת כי לא הותקן על ידי מעשה לנעילה (וכדלעיל הערה טו ולהלן הערה לח), ודלא כמג"א שהתיר לנעול בקנה של זיתים.

במחשבה אלא במעשה בלבד הותרו בטלטול רק הדבר שהוכנו אליו, אבל כאן מצטרף המעשה למחשבה. ע"פ המבואר במוסגר לעיל (הערה טו) שהצורך בתיקון במעשה כדי שיהיה לו דין כלי, צריך לומר שמדובר כאן שהתקינו לכך על ידי מעשה (או שייחדו לשימוש אחר כגון קנה שמוסקין בו זיתים (כדוגמה שהביא במג"א ס"ק ד)) אלא שנאסר לנעול בו מטעם אחר (כי אחרת אין לו דין

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות לולב ~

להחזיר לו כלום נמצא שהיא קנויה לו לגמרי והרי היא כשלו ממש לכל דבר ויוצא בה ידי חובתו אף ביום הראשון ומותר לו לברך עליה שהרי לא ע"י עבירה באה מצוה זו לידו שהרי הוא לא גזל (וגם קנה אותה אחר שנתייאשו הבעלים ממנה).

אבל אם עדיין לא נתייאשו הבעלים ממנה אין הלוקח יוצא בה ידי חובתו אף בשאר הימים לפי שהיא מצוה הבאה בעבירה שהרי שלא כדון משתמש בה הלוקח כיון שעדיין היא בחזקת הנגזל שהרי עדיין לא נתייאש ממנה:

~ יום שני ~

ז וכל זה כשמכר או נתן במתנה גמורה אבל אם השאילה לאחר (או נתנה לו במתנה על מנת להחזיר אע"פ שכבר נתייאשו הבעלים אין השואל יוצא בה ידי חובתו ביום הראשון שהרי אינה קנויה לו ע"י יאוש ושינוי רשות ואין זה שינוי רשות (הנגזל) כיון שהוא מחויב להחזירה להגזלן אבל בשאר הימים יוצא בה ידי חובתו ואין כאן מצוה הבאה בעבירה כיון שכבר נתייאשו הבעלים קודם שהשאילה לו נמצא שאין על השואל שום עון אשר חטא):

ח ישראל הלוקח מנכרי אחד מכל ארבעה מינים שבלולב הגדל בקרקעו של הנכרי לא יקצצנו הישראל בעצמו מקרקעו של הנכרי לפי שסתם נכרים הן גזולים שדות מישראל או מנכרי אחר וקרקע אינה נגזלת כלומר אין עליה תורת גזל להיות עומדת בחזקת הגזלן וברשותו לכל דבר להתחייב באחריותה אלא לעולם היא בחזקת הנגזל וברשותו לכל דבר וישראל זה הקוצץ ותולש מקרקע זו הרי הוא הנגזל מבעל הקרקע מה שתולש ואע"פ שבעל הקרקע כבר נתייאש

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תרמט דברים הפוסלים בארבעת המינים:

ד אבל הגזול והגנוב אף בשאר הימים הוא פסול אע"פ שכבר נתייאשו הבעלים לפי שהוא מצוה הבאה בעבירה כלומר כשהוא מקיים את המצוה הוא מקיים אותה באיסור גזל שהרי אם באו הבעלים לתבוע שלהם חייב להחזיר להם הגזילה בעיניה ואינו יכול לפטור את עצמו בדמים ונמצא שהגזילה אינה קנויה לו כלל ועדיין היא של הנגזל ושלא כדון הוא משתמש בה:

ה אבל אם כבר קנה הגזלן את הגזילה ע"י שינוי בין שקנאה על ידי שינוי מעשה בין שקנאה על ידי שינוי השם קודם שבא להשתמש בה לשם מצוה כגון שגזל לולב ושיפהו הרי זה כשר אפילו ביום הראשון דכיון שאפילו אם בא הנגזל אינו מחויב להחזיר לו הגזילה עצמה אלא דמים בלבד הוא שחייב לו כמ"ש בח"מ סי' שנג. נמצא שהיא קנויה לגמרי להגזלן והרי היא כשלו ממש לכל דבר.

ומכל מקום כיון שע"י עבירה באה מצוה זו לידו לא יברך עליה אפילו מיום שני ואילך ואף שיש חולקים על זה ספק ברכות להקל דאין זה מברך אלא מנאין (שנראה כמברך על עבירה שנודמנה לידו) אם לוקחו לצורך עצמו לצאת בו:

ו וכל זה בגנב וגזלן עצמו אבל אם מכר או נתן במתנה גמורה לאדם אחר אם כבר נתייאשו הבעלים קודם שמכר ונתן הרי כבר נקנית הגזילה להלוקח ביאוש בעלים ושינוי רשות מהגזלן להלוקח שאף אם בא הנגזל אין הלוקח חייב

~ יום רביעי ~

יג כמה דברים אמורים כשלא נתכוין ישראל זה שקצץ מינים אלו מהאשירה לזכות בהן לצורך עצמו אלא היה בדעתו להחזירן להנכרי בעל האשירה בשלימות ולא נמלץ לשם מצוה ביום הראשון שהרי השאול פסול בו אלא נמלץ בשאר הימים אבל אם נתכוין לזכות בהן לגמרי שלא להחזירן להנכרי הרי מיד בקציצה זו זכה בה ישראל ונעשית עבודה זרה של ישראל ואין ביטול הנכרי מועיל להתירה בהנאה אם לא בטלה קודם קציצתו והרי היא עומדת לשריפה לפיכך אפילו בדיעבד לא יצא:

יד וכל זה בימיהם שהנכרים היו משתחיים לאילן אבל בזמן הזה שאין הנכרים משתחיים לאילן אלא (נוטעין אילן לפני עבודה זרה או) שנוטעים אילנות בנן של עבודה זרה ודמי פירות האילנות הוא לכהניהם מותר ליקח מהן ארבעה מינים שבלולב ועל דרך שנתבאר ביו"ד סי' קמ"ג לענין הנאת הדיוט עיין שם:

טו אתרוג שאינו ראוי לאכילה כגון שהוא של טבל או של ערלה פסול כל ז' ימים שנאמר ולקחתם לכם ודרשו חכמים הראוי לכם לכל דרכי הנאתו ואתרוג שדרך הנאתו היא האכילה צריך להיות ראוי לאכילה.

טז ואתרוג של ערלת חוץ לארץ אע"פ שאסור באכילה מכל מקום כיון שיש מתירין להאכיל ערלת חוץ לארץ לחבירו שאינו יודע שזה ערלה וא"כ הרי הוא ראוי לאכילה ואע"פ שאין הלכה כדבריהם כמ"ש ביו"ד סימן רצ"ד מכל מקום יש לסמוך על דבריהם להכשיר האתרוג למצוה:

טז מי שנדר הנאה מלולב שלו או מלולב של חבירו הרי לולב זה פסול לו ביום הראשון שהרי אין לולב זה ראוי לו לכלום כיון שנדר ממנו הנאה והתורה אמרה לכם הראוי לכם לכל דרכי הנאתו ולפיכך צריך ליקח לו לולב אחר לצאת בו ביום הראשון אבל בשאר הימים כיון שאין חיוב נטילת לולב אלא זכר למקדש לא החמירו כל כך לפוסלו בדבר שאין הפסול בגופו שהרי לולב זה כשר הוא בעצמו אלא שהוא נדר ממנו הנאה:

~ יום חמישי ~

יז אבל שאר כל הדברים הפסולין בכל אחד מארבעה מינים שפסולן הוא מגופו פוסל בין ביום הראשון בין בשאר הימים חוץ מפסול מחמת חסרון כגון ניקב נקב מפולש ויש בו חסרון מנוף האתרוג או שניטל עוקצו ונשאר מקומו גומא אבל ניטלה פטמתו אין פיסולו מחמת חסרון כלבד אלא מחמת שאין זה הידור לפיכך פסול כל שבעת הימים כשאר כל פסולים שמחמת הידור כגון חזוית וכיוצא בו שפסולין כל ז' ימים:

ממנה מ"מ יאוש בלבד בלא שינוי רשות אינו קונה והרי הוא גול בידו אבל אם ישראל זה קוצץ כדי למכור או ליתן לאחרים שיצאו בו ידי חובתן כהג' הרי זה מותר שהרי יש כאן גם שינוי רשות מהגולן דהיינו ישראל זה הקוצץ לרשות הלוקח:

מ וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד שכבר קצץ ישראל מותר הוא בעצמו ג"כ לברך עליו כיון שקצץ ברשות הנכרי אין אנו חוששין לספק שמא גזולה היא בידו מישראל או מנכרי אחר:

~ יום שלישי ~

י וכן אם נכרי בעל הקרקע שנותן רשות לישראל לקצוץ הוא מחזיק קרקע זו מיד המלך שנתנה לו אע"פ שהמלך עצמו כבש קרקע זו במלחמה מיד אחר אין זה גול שהקרקע נקנית להגולן בכיבוש מלחמה קנין גמור כמו שלמדו חכמים ממדרש הפסוקים.

וכל זה בחוץ לארץ אבל בארץ ישראל שחייבת בתרומות ומעשרות אם קצץ ישראל בעצמו את האתרוג הרי נתייב אתרוג זה בתרומות ומעשרות ע"י קציצה של ישראל ואם נמלו לשם מצוה קודם שהפריש עליו תרומה ומעשר מאתרוג אחר לא יצא ידי חובתו שהרי הוא טבל וטבל פסול אפילו בשאר הימים כמו שיתבאר:

יא כל ארבעת המינים שהיה אחד מהן של אשירה אם היא של ישראל דהיינו שקנה אותה ישראל מיד עובדיה הרי זה פסול אפילו בשאר הימים לפי שכל המינים צריך שיהיו כשיעורן המפורש בהן (דהיינו שלשה טפחים עיין סימן תר"ג) ואשירה שהיא של ישראל כיון שאין ביטול הנכרים מועיל לה להתירה בהנאה הרי היא עומדת לשריפה וכל העומד לישרף הרי הוא כשרוף ונמצא שאין בו כשיעור המפורש בו:

יב ואם האשירה היא של נכרי לכתחלה לא יקצוץ ממנה אחד מכל ארבעת המינים אפילו אם כבר ניטלה הנכרי ואפילו אם אילן הזה נטעוהו שלא לשם עבודה זרה ואחר שגדל עבודוהו בענין שהוא מותר בהנאה להדיוט אפילו בלא ביטול שהמחובר אינו נאסר אע"כ הוא מאוס לגבוה כיון שנקרא עליו שם עבודה זרה אבל בדיעבד שכבר נטל ארבעה מינים של אשירה זו לשם מצוה יצא ידי חובתו ואינו צריך לחזור וליטול.

ואפילו אם לא ביטל הנכרי אשירה זו והרי היא אסורה בהנאה מכל מקום כיון שמועיל לה ביטול להתירה בהנאה הרי אינה עומדת לשריפה שאפשר שיבטלנו נכרי ואע"פ שעכשיו עדיין היא אסורה בהנאה אין זו חשובה הנאה מה שיוצא בה ידי חובתו דמצות לאו ליהנות נתנו כמו שנתבאר בסי' תקפ"ו ע"ש:

בהארתו כל שהות בין השמשות של ליל שני דנמצא אתרוג זה לא הוקצה בבין השמשות של ליל ראשון שהוא תחלת החג למצות נטילת אתרוג שהרי לשאר ימי החג התנה עליו שיהא כחו וזכותו בו בתחלת כניסת שאר ימי החג דהיינו בין השמשות של ליל שני אבל אם לא אמר בפירוש שאינו בודל את עצמו ממנו כל שהות בין השמשות אע"פ שהתנה עליו שיהא מותר להסתפק ממנו מיום שני ואילך אסור להסתפק ממנו מיום שני ואילך דכיון שבבין השמשות של ליל ראשון שהוא תחלת כניסת החג היה מוקצה ועומד למצות נטילת אתרוג של כל שבועת ימי החג שהיה אסור לו להסתפק ממנו כל שהות בין השמשות של ליל ראשון שהרי הוא כולו מוקצה למצותו לצאת בו למחר ביום ראשון שהחסר פסול בו וכיון שבין השמשות שהוא תחלת כניסת החג כל האתרוג הוא מוקצה ואסור להסתפק ממנו אפילו משהו הרי כולו הוקצה ונאסר לכל שבועת ימי החג שכל שבועת הימים הן כיום אחד ארוך לענין זה מן הסתם אלא אם כן התנה בפירוש על שאר הימים ועל דרך שנתבאר:

יח ואפילו חסרון אינו כשר בשאר הימים אלא אם כן נשתייר בו שלם כשיעור דהיינו כביצה באתרוג אבל אם לא נשתייר בו כביצה פסול וכן הדם וערבה שאין בהן כשיעור דהיינו שלשה טפחים ולולב שאין בו כשיעור דהיינו ארבעה טפחים פסולין כל שבועת הימים:

יט נמצאת למד שכל הפסולין בראשון מן התורה פסולין בשאר הימים מדברי סופרים חוץ מן עשרה דברים ואלו הם.

א' השאול בין מדעת הבעלים בין שנמל שלא מדעת הבעלים אבל לא נתכוין לגזול.

ב' הנודר הנאה מלולב ומיניו.

ג' לולב שנסדק בענין שנפסל.

ד' נחלקה עלה העליון האמצעי (ששני פסולים אלו הן מחמת חסרון כמ"ש בסומן תרמ"ה).

ה' נכפפו רוב ראשי העליון שבלולב.

ו' הדם שיבשו עליו ונשארו בו שלשה עליון כמושין בראש הכד.

ז' אתרוג שניקב אפילו יש בו חסרון ואפילו הרבה יותר מכאיסר ואפילו הוא מפולש.

ח' נימוק כל בשרו מבפנים.

ט' נסדק בענין שנפסל.

י' ניטל עוקצו.

ויש מבשרין בשאר הימים אף הפיסול מחמת שאינו הדור כגון ניטלה פיטמתו וחזית וכיוצא בהם ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק שאי אפשר למצוא מינים אחרים שהרי יש נוהגין לברך בשעת הדחק על כל הפסולין אף ביום ראשון כמו שיתבאר:

~ שבת קודש ~

כא כל הפסולין ביום ראשון וכשרים מיום שני ואילך היינו בארץ ישראל שיום שני הוא חול המועד ובחוץ לארץ שעושים יום טוב שני ימים יש אומרים שכל הפסולין הנוהגין בראשון מן התורה נוהגין ביום טוב שני מדברי סופרים דכיון שתקנו יום טוב שני מפני הספק שמא הוא יום טוב ראשון א"כ צריך לנהוג בו מחמת הספק כל החומרות של יום טוב הראשון.

ויש אומרים כיון שאנו בקיאים בקביעות החדש ויודעין אנו שהשני הוא חול ואין אנו נוהגין בו קודש אלא שלא לזלזל במנהג אבותינו שהיו בזמן שמקדשין על פי הראיה שאז לא היה הדבר תלוי בידיעת חשבון קביעות החדשים ואין אנו מצווים אלא שלא לזלזל בעיקר קדושת היום ולפיכך אנו מקדשין על הכוס ומברכין זמן ביום טוב שני כמו ביום טוב הראשון אבל דברים שאינן מעיקר קדושת היום אלא שהן מצות הנהגות באותו היום בלבד כגון כל הפסולין ביום טוב הראשון בלבד ואף אם לא תהיינה מצות הללו נוהגות ביום טוב שני אין כאן זלזול ליום טוב השני כלל כיון שאין המצות תלויות בעיקר קדושת היום כלל שהרי מצות נטילת לולב לא תלה הכתוב חיובו מחמת שהוא יום טוב אלא מחמת שהוא יום הראשון שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון.

ולענין הלכה ספק ברכות להקל לפיכך כל הפסולין בראשון ניטלין ביום טוב שני של גלויות בלא ברכה ומכל מקום אם אפשר יקח מחבירו לולב ומיניו כשרים במתנה על מנת להחזיר (כדי לחוש לסכרא הראשונה דשאול פסול ביום טוב שני) ויברך עליו ואחר כך יטול את שלו (ויאמר בו הלל עם הציבור):

~ יום שישי ~

כב אתרוג שנקבחו עכברים אע"פ שהוא כשר בשאר הימים שהרי החסר הוא כשר בשאר הימים מיום שני ואילך מכל מקום לכתחלה לא ימלגו אף בשאר הימים עד שיסיר ניקור העכברים משום מיאוס אבל אם היה פיסולו מחמת שאינו הדור כגון שהיה יבש או מנומר שפסול כל שבועת הימים אין מועיל להכשירו על ידי שיהתוך ויסיר מקום היבשות או מקום המנומר הואיל ובא מכח פסול.

ואפילו לכתחלה מותר מיום שני ואילך לחתוך מן האתרוג ולאכול ויוצא ידי חובתו בהגות אף על פי שהוא מיעוט של כל האתרוג ובלבד שיהיה בו כביצה.

במה דברים אמורים כשהתנה עליו קודם בין השמשות של ליל ראשון שאינו בודל את עצמו מלהיות כחו וזכותו

~ 'לקוטי תורה' פרשת בהעלותך - הפרשה החסידית ~

אם את כל דגי הים¹

"אם את כל דגי הים כו"²:

להבין, הא לא שאלו דגים כלל אלא בשור?

הענין, כי משה אמר (שם, י): "מאין לי בשר?" פירוש: שהוא במדרגה מאד געלה, עד שאי אפשר לירד למטה לקבל חיות מן הבשר, כי הבשר מנשם³. ולכן "עם הארץ אסור לאכול בשר"⁵, רק תלמיד חכם יכול להעלות כו"⁷. אבל לגבי מדרגת משה, שהוא הגבה מאד געלה, אפילו עליה זו - ירידה תחשב.

וזהו "שש מאות אלף רגלי, העם אשר אנכי בקרבן, ואתה אמרת בשר אתן להם כו", פירוש: כי מאחר ש"אנכי", היינו בחינת משה⁸ - בקרב העם, איך תאמר "בשר אתן להם" כו"?

וזהו "הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם?", פירוש "ומצא להם": שהצאן ובקר ימצאם וישוגם ברורף

אחריהם להמשיכם למטה, ויפלו ממדרגת משה כו"¹⁰. ולזה אמר (שם, כב): "אם את כל דגי הים כו", כי הנה "כל מה שיש ביבשה יש בים"¹¹. והבשר שבים היינו דגים, אלא שתיים הוא מעלמא דאתכסאי, ויבשה - מאתגליא.

והנה, הירידה הגדולה לבחינת עלמא דאתגליא, לאכול בשר שביבשה להעלות כו, ולא יפול למטה בגשמיות - יש עצה: על ידי ירידה תחלה לעלמא דאתכסאי - דגים שבים; שבהם ועל ידם יוכל אחר כך לירד יותר כו"¹². ולכן מנהג¹³ ישראל לאכול דגים קודם בשר¹⁴.

אך לגבי מדרגת משה, אפילו "אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם" גם כן, שגם בחינה זו דדגים ימשיך ויוריד למטה ממדרגת משה¹⁵.

1. (נאמר ביום ג פרשת שמות, יט טבת תס"ג, בסעודת הנופת בית חוקה של מורנו הרב פנחס [ריועם] בשקלאב, בהמשך לדבור המתחיל "מזמור שיר הנופת הבית" שדרפס לקמן פרשת ברכה צה, ה. המאמר שלפנינו הוא פנאיה הנחת המהירג'ל עם הנחות המצומ צדק.

נוסח ב - הנחת רבי משה בן אדמו"ר תקנן - נדרפס בספר המאמרים תס"ג עמוד קצא ומתחיל "להבין מעם למנהג ישראל לאכול דגים לפני בשר". נוסח ג - הנחות הר"פ עמוד כב. נוסח ד נמצא בכתב יד ומתחיל "ענין בשר ודגים" ולא נדרפס לעת עתה.

ענין אכילת דגים לפני בשר - ראה גם ספר המאמרים תס"ג חלק ב עמוד חרג. דבור המתחיל "בהעלותך" תקצ"ו - אור התורה בפנדבר כרך ב הוספות עמוד 16.

2. (פרשתנו יא, ככ:כ) "ויאמר משה: שש מאות אלף רגלי, העם אשר אנכי בקרבן, ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חרש ימים? וצאן ובקר ישחט להם - ומצא להם? אם את כל דגי הים יאסף להם - ומצא להם?"

3. (כי בשר הוא מבחינת גבורות רפ"ח ניצוצין דתה"ו שגפלו בשכירה בטוג"ח דב"ע בבהמות וחי"ת" - תס"ז).

4. (פסחים מט, ב. ראה לעיל לא, ג. ושם נסמן).

5. (לאכול בשר מצד שמוצמדך לברר ברורים רפ"ח ניצוצין שגפלו בשכירה ולהעלות הטוב למעלה וזה אי אפשר כי אם תלמיד חכם" - תס"ז).

6. ("כי מתקמה אחריריו - תס"ז).

7. ("הוא מברר בירורי הניצוצין שגפלו בטעם בשר גשמי. אבל עם הארץ שאין יכול לברר, או מתגשם יותר" - הנחות הר"פ).

8. ("ואין שרף לו כלל גפש בהמה מרפ"ח ניצוצין שגפלו בשכירת הפלים, כי בחינת משה, בחינת און אשר הוא למעלה מהג"ל, ואיך יוכל להמשיך להם בשר" - הנחות הר"פ).

9. ("וזהו מענת משה רבנו עליו השלום על דור המדבר ש'התאווא תאוה כו מאין לי בשר", שהם אחוים בו, "אשר אנכי" בקרב"ו, ואני למעלה ממדרגת הבשר", (כי בשר נמשך מבחינת אפי"א, בחינת י"ש, ומשה בחינת מ"ה כמו שנתבאר במקום אחר) ואם הם יתפרדו ממני או יתגשמו באכילת הבשר" - תס"ג).

10. ("דחינו שיתגשמו בבשר שיאכלו מן הצאן ובקר ויהיו מן הנפילים" - הנחות הר"פ).

11. (הלין קכו, א).

12. ("דדגים אין מעניים שחיפה, כי אם באספיה בעלמא סני, מצד היותם למעלה ממדרגת הבשר בהמה, שיש בהן הארת הביטול יותר ואינו בהגשמה כל כך, שחן ממוצעים בין תכלית הביטול שלמעלה לבחינת הש"ש דבשר, ואפשר על ידי אמצעות הדגים ויכול לאכול בשר" - תס"ג).

13. (באור התורה: "המנהג הפשוט בישראל". ובתקס"ו: "למד מהרין קרא: הצאן ובקר ג"ו").

14. ("הגם שזהו לכאורה נגד הראיה, שהדגים קשים להתעפל יותר מהבשר, ואם כן היה ראוי לתקדים בשר לפני דגים כדי שיתעפל תחלה ויורד מהאצטומקא למעיים, וענין בנה בספרי הרפואה. אך הפשעם, כי) דגים הם גם כן בחינת בשר, כמו שאמרו בשמנה "בשר דגים", רק שחן מהים, וכל מה שיש ביבשה יש בים, רק דגי הים - מעלמא דאתכסאי, ולכן דגים "ענא פקתא", ועל ידי שאוכלים תחלה דגים אשר הם מבחינת אתכסאי, יכול לאכול אחר כך גם בשר אשר הוא מעלמא דאתגליא ולא יתגשמו" - אור התורה שם עמוד 17 על פי הנחות הר"פ).

15. (אף על פי כן אי אפשר שתימצא "לה"ם", שייכלו לברר כו" - תס"ז).

"כי מאין לי בשר", אשר משה היה בבחינת און, חקמה, והוא למעלה מבחינת הג"ל, כי בשר הוא שכירת הפלים שגפלו מבחינת רפ"ח ניצוצים" - הנחות הר"פ).

יותר¹⁸. ותדע, שפּרַפּת המּוּזוּן אינו אֶלָּא על לְחַם כּוֹי. ועוד, דְּהָא הֵמֶן יוֹרֵד בְּזִכּוֹת מִשָּׁה¹⁹, "מוֹזְנָא"²⁰ דְּחֻכְמָתָא²¹

אִךְ²² "תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ-הוּא הֵיזִי וְלִיּוֹד"²³, שֶׁהֵם עוֹפוֹת וְהֵם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת בִּשְׁר בְּהִמָּה. כִּי²⁴ הוּא מִבְּחִינַת "פְּנֵי שׁוֹר" כּוֹי²⁵ (יְחֻקָּאֵל א, י) בְּחִיּוֹת שְׂבַמְרַפְּבָה, וְעוֹפוֹת הֵם מִבְּחִינַת "כְּרוּבִים"²⁵ כּוֹי²⁶. וְגַם הֵיזִי וְשִׁמְנִיּוֹת מְאֹד, כְּדֹאִיתָא בְּגִמְרָא: "תְּלִיכֵר רַפְתָּא כּוֹי"²⁷, כִּי "בִּשְׂרָא סוּמְקָא"²⁸ – בְּחִינַת גְּבוּרָה; וְשִׁמְנִיּוֹת – בְּחִינַת חֻסָּד כּוֹי²⁹:

26. ("וזהו 'הער ה' תקצ"ר, ש'כול להמשיך גם מבחינת חכמה – בחינת בשר". – אור התורה שם).

27. (וימא עה, ב (ורש"י): "ד' מוּזֵי סְלִיּוֹ תוּ . . . וְשִׁלְיוֹ מַעְלִיא דְּכוּלְהוּ . . . וּמוֹתְבִינְן לָהּ בְּתַנְרָא (כְּד מְתַנְגְּם לְעֻלוֹת שְׁפוּדֵיהֶם בְּתַנְרָא), וְתַפַּח (מְרוּב שׁוּמְנוֹ הוּא תַפַּח וְנַעֲשֶׂה עֵב), וְהוּהוּ מְלֵי תַנְרָא, וּמִסְתַּמְן לִיה אֲתִלְסֵר רִפִּי (זו על זו ריפי כפרות), וְאֲחֻרְוֹתָה אֵינָה נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא על ידי תְּעוּרָבָת (מְרוּב הַשׁוּמְנוֹ תִּנְבְּלַע כְּה וְכָל שְׂפוֹן הַעֲלִיּוֹת)".

28. (גִּטִּין סו, ב וְשֵׁם נִסְמָן. סוּמְקָא – אָדוּם. וּבְרִשׁ"י שָׁם: כְּחוּשׁ וְרָאָה לְעִיל לָא, סוֹף עַמּוּד ג).

29. (וְגַם שְׂמֹן עֵינָיו בְּחִינַת חֻכְמָה. וְשְׂמֹן טַבְעוֹ לְחֻמְשֵׁד לְמִשָּׁה, וּכְחִיב "בְּשִׁמְנוֹ הַטּוֹב יוֹרֵד עַל הָרֵאשׁ כּוֹי", וְהֵיזִי הַמְשַׁכֵּת הַבִּיטוּל לְמִשָּׁה . . . וְהוּוּ עֵנִין הַשְׁלִיּוֹ, שְׁהוּהוּ שְׂמֹן מְאֹד עַד שֶׁשְׂמֹנוֹ מִפְּעֻעַ וְנִתְפַשֵּׁט כִּי"ג לְחֻמִּים, וְהוּא מַה שְּׁבַחֲבִינַת הַבִּיטוּל דְּשְׂמֹן נִמְשָׁד וְנִתְפַשֵּׁט גַּם לְמִשָּׁה כּוֹי).

וְהוּוּ הַתְּשׁוּבָה לְטַעֲנַת מִשָּׁה, שְׁלֵהֲיוֹתָם בְּבַחֲבִינַת בִּיטוּל וְאֵין, אִם כֵּן וְנִשְׁמַח אֹהֶם, כִּי אֵפִילוֹ לְאַחַר תְּבִירוֹ נַעֲשֶׂה מִנָּה הַתְּלַבּוּת רִשְׁפֵי אֵשׁ וְהוּא יֵשׁ לְגַבֵּי בְּחִינַת מַה וּבִיטוּל אֲמִיתֵי שְׁהוּוּ מְדַרְגֵיתָם. אִךְ זֶהוּ בְּבִשְׁר הַנְּמִשָּׁד מִפְּנֵי שׁוֹר שְׂבַמְרַפְּבָה, מַה שְּׂאֵין כֵּן בְּשִׁלְיוֹ שְׁעִיפֵר מְחִיתוֹ בְּחִינַת שְׂמֹן שְׂשֻׁרְשׁוֹ מִחֻכְמָה שְׁהוּא בְּחִינַת בִּיטוּל". – אור התורה שם).

(וְהֵעֵנִין יֵשׁ לְוִמֵר: כִּמּוֹ שְׂנַתְבָּאָר בְּמִקּוּם אַחַר, דְּמִשָּׁה הוּא מִבְּחִינַת "אָדָם בְּאַרְח אֲצִילוֹת דְּלְעִילָא"¹⁶, דְּעִלְיָה אֲתַמְר (בְּרֵאשִׁית א, כה): "וְיָרְדוּ בְּדִגַּת תְּהִים כּוֹי". דְּהֵינּוּ שְׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת נְשָׁמוֹת עֲלִיוֹנוֹת הַנְּקָרָאִים "נוּגֵי יִמָּא"¹⁷ וְ"עוֹף הַשָּׁמַיִם" כּוֹי. וְלָכֵן גַּם בְּעֵנִין הַמּוּזוּן, יִרְדָּה הִיא לֹא אֲכִילַת דְּגַיִם וּבִשְׁר הַנְּשָׁמַיִים, כִּיּוֹן שְׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת "נוּגֵי יִמָּא" שְׂבַעוּלְמוֹת הַעֲלִיוֹנִים כּוֹי.

וְאִף עַל גַּב שְׁהִלְחָם הוּא לְמִטָּה מִהַבִּשְׁר, הָרִי שְׂרָשׁוֹ גְבוּהַ

16. (זהר חלק ב ריש פּרַשַׁת מִשְׁפָּטִים צד, סוֹף עַמּוּד ב. וְרָאָה לְעִיל צוֹ ה, סוֹף עַמּוּד ב).

17. (רָאָה זֶהר חֲלֵק ב בְּשִׁלְחַ סו, א. חֲלֵק ג בְּלֵק קפו, ב. דְּבִיבּוֹר הַמַּתְחִיל "לְוִיָּתָן זֶה" לְעִיל שְׁמִינֵי ית, א. וְרָאָה בִּיאֻרֵי הַזֶּהר בְּשִׁלְחַ צב, סוֹף עַמּוּד ד וְאִילָף. וְעוֹד).

18. כִּמּוֹ שְׂנַתְבָּאָר בְּמִקּוּם אַחַר – בְּעֵנִין "שְׁתֵּי הַלְחָם עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַכְּבָשִׁים" (לְעִיל אֲמוּר לח, ג).

19. (רָאָה תַעֲנִית ט, א. בְּמִדְרַשׁ רַבָּה א, ב. וְזֶהר חֲלֵק ג קב, ב. רפג, ב).

20. (זהר חלק ב סב, א).

21. וְעֵינִין מַה שְּׂנַתְבָּאָר דְּבִיבּוֹר הַמַּתְחִיל "וְאֲתִיהָ אֲצִלוֹ אֲמוֹן כּוֹי" (לְעִיל בְּמִדְרַב יז, ד).

22. ("הַשִּׁיב לֹא תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא 'הַעֲר ה' תְּקַצֵּר", שְׂיִכָּל לְהִיּוֹת הַמְשַׁכֵּת בְּחִינַת אֵין גַּם כְּמִין בִּשְׁר, וְ"נוּגֵי שְׁלִוִים" (פְּרַשְׁתֵּנוּ יא, לא)". – אור התורה שם על פי הַנְּחוֹת הַר"ב).

23. (לְשׁוֹן הַמְּכֻלְתָּא דְּרַבֵּי יִשְׁמַעֲלֵל בְּשִׁלְחַ – מִסְבָּתָא ד'וִיחֵי", פְּתִיחָתָא).

24. ("בְּהִמָּה הוּא מִבְּחִינַת חִיּוֹת". – הַנְּחוֹת הַר"ב).

25. (תַּנְרָא וְיִמָּא פְּקוּדֵי ז: "בְּחֻמֵּי שׁוֹר עוֹפוֹת, שְׂנַמְרָאִית א, כ): . . . וְעוֹף יְעוֹפֵי'. וּבְמִשְׁכַּן בְּנִגְדֵן . . . (תְּרוּמָה כה, כ): 'וְהָיוּ הַכְּרָבִים פְּרָשֵׁי כְּנָפִים לְמַעְלָה").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

שבחכ' לטהר הטמא גם מהיפוכו לטמא הטהור שהוא בחי' דין שבחכ' ובבחי' דין שבחכ' לטמא הטהור יש מכת החסד דחכ' לטהר הטמא כו' וכמו"כ יש בכח שכל א' להצדיק את הרשע ולהרשיע את הצדיק כנ"ל בענין הטעם כי יצר לב כו' וכמו ב' ת"ח מחולק' זה מטמא זה מטהר זה אוסר זה מתיר כב"ש וב"ה כו' שמתכללים כל א' בהפוכו דוקא ויוצא דבר ממוצע מבין שניהם שכלול מב' הפכים יחד דוקא כמו שא' בבני א"י שהוא תלמוד ירושלמי שנחז' זה לזה בהלכה

(לג) וכך יובן בבחי' ההתכללות כמדות דחכ' שבתורה שהוא עיקר בחי' התיקון דאדם כמ"ש וזאת תורת האדם כו' כמ"ש בוזהר דכל התורה כולה רק לאכלאל שמואל בימינא וימינא בשמאלא שזהו התכללות דב' קוין חו"ג שכל א' נכלל בהפוכו ומנגדו דוקא והוא לפי שנמצא בכל א' מהיפוכו בהתחלקות שלו דוקא כנ"ל וכמו מט"פ טמא ומט"פ טהור שר"מ היה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים ולהיפוך על טהור טמא כו' לפי שיש בכח החסד

לסת' טענת זולתו וכן זולתו יסתור אותו כו' יותר יבורר האמת משהם נוח' זה לזה לקבל חלקי הסותר כו' וד"ל). והעיקר הוא מבחי' שם מ"ה שרש התיקון שלפני הקו"ח שמאיר בקו"ח זה שנק' קו המדה לאכללא כו' גם להאיר אור החסד בכלי הגבורה כו' וליתן מדה בהעלאת מ"ן והמשכת מ"ד שיהי' אופן התולדה משניה' כלול במדה ושיעור כפי החכמה הקדומה שזהו עיקר התורה שהיא בחי' התיקון דאדם כו' וד"ל. והוא לעשות מדה ושיעור ממוצע גם בין ב' הקצוות הרחוקי' בקושיות בפלפול כמו לממא את המהור ולמחר את הטמא וכן להצדיק כו' וכמו קו המשקולת שמטה מימין לשמאל ומשמאל לימין ועושה משקל ומדה וע"כ נק' משחתא כו' וזהו עיקר מעלת כח גדול דתיקון שבאדם שיש בכח שם מ"ה בשרשו לחבר ולכלול גם לבחי' נקודים דתוהו שתחלת הוייתן בפירוד כאש ומים עצמיים כו' שעיקר התיקון הוא לתקן לבחי' התוהו דוקא כמשי"ת וד"ל. וזהו שהתורה נק' תורת האדם דוקא שהוא בחיצוניות האיברי' דרמ"ח מ"ע ששרש התכללות זו למעלה גם מהתכללות דעקודים כו' מצד שלא נמצא בחי' ראש סוף כלל כמו מצות ת"ת שבראש בחכמ' מקבל ממצות צדקה שבבחי' רגל כו' וז"ש הלל להגר שבמצות ואהבת לרעך כמוך דעלך סני כו' זהו כל התורה כולה שהוא בחי' התכללות דאדם שמקבל זה מזה כו' לפי שיש בכל א' שלימות מהפוכו ואידך פירושא הוא זיל גמור שהן כל פרטי היח"ע שבכל מצוה ומצוה עפ"י מאמר קו המדה דתורה כנ"ל וד"ל:

וא"א לומר שלא יהיו ב' דיעות מחולקי' מהיפוך להיפוך כב"ד של שלשה זה מחייב וזה מוכח כו' אלא שנוחי' זה לזה לקבל השכל והסברא המנגדו וכן זולתו נוח לקבל שכל היפוכו וע"כ יוצא מבין שניהם דבר ממוצע בכמה אופנים שונים וכמו שא' נפק מילת' מבינייהו כו' (וזהו כמבוע ב' הפכי' שאוהבי' להתחבר יחד דוקא שיקבל כל א' מזולתו דוקא שאז יוצא תולדה א' כלול משניהם יחד כו') ובני בכל היו סותרי' זא"ז במחלוקת ואינן נוחין זה לזה כו' דהיינו כמו ב' הפכי' דאש ומים שאינן סובלין זא"ז וכמו מדות דתוהו כנ"ל וע"כ א' במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי כו' שלא יכלו לעמוד על המיצוע שהוא האמת ועכ"ז מעלת ת"ב גדול יותר מת"י לפי שבחלקי הסותר ומנגד בקושיות וסתירות זה לזה דוקא יבאו אח"כ לאמתות עומק הדין יותר ובחידושי' רבי' יותר ממה שהיו נוחי' זה לזה לקבל כל א' היפוכו וכמו מחלוקת ב"ש וב"ה שנק' מחלוקת לש"ש דסופה להתקיים שאלו ואלו דא"ח כו' וכן הויות דאביי ורבא בפלפול בקושיות רבות זה לזה יותר כמו שא' דבכ"ד קושי' וכ"ד פירוקי ממילא רווחא שמעתתא כו' (וזהו בחי' התחלקות דתוהו שנק' חושך שיבא להתכללות ע"י בחי' חכ' מקור התיקון שהוא למעלה יותר מהתכללות דמדות דתיקון מצד עצמו כמו כשנוחי' זה לזה כו' וכאש ומים שמתכללים יחד כשאחד סותר ומנגד לחבירו דוקא תחלה וז"ש בס"י הוציא אש ממים ומים מאש מפני שכל א' מחליש כח היפוכו דוקא ורוצה להפכו למהותו שיוצא מזיגות והרכבות ברבוי יותר משהי' כל א' סובל ומקבל כח המנגד שלו כו' כמו שאנו רואי' שמויכוח קשה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ענין ההלל

האדם שיש בו ג"כ הסתלקות והתפשטות, והטעם למה הוא כן בבחי' רוי"ש הוא מטעם שנת"ל שהמשכות החיות ממנו הוא ע"י בחי' שם לבד כי הא בהא תליא, כי הנה יש ב' מיני השפעות החיות הא' בחי' השתל' עו"ע והוא ענין התהוות יש מיש דהיינו שהעלול אינו התהוות דבר חדש לגמרי כי כבר הי' לעולמו' בהעילה ר"ל שבמהו' העילה הי' כלול מהות העלול אלא שהי' בדיקות ונמצא יציאתו אל הגילוי להיות מהות בפ"ע אינו הוי' חדשה כ"א יש מיש וכנ"ל במשל צמיחת המתיקות שבתפוח מן המתיקות שבכח רוחני המגדלו

והנה בזה הרווחנו ביאור יפה אף נעים לענין ההלל במה שצריכי' להלל ולשבח לפניו כדי להמשיך המדות הללו, דלכאוי' קשה הלא כבר המשיכם המאציל עצמו בעת אציו' העולמות ע"י דקרא גרמ' חכים ומבין וחסיד וגבור כו' ולמה לנו לחזור ולהמשיכם עוד, אך הענין דהנה כתי' והחיות רוי"ש, שהחיות אלהות הנמשך ממנו להחיות העולמות סדר המשכותו הוא בבחי' רוי"ש דהיינו שמיד שנמשך למטה הוא חוזר ומסתלק למעלה וחוזר ונמשך וחוזר ומסתלק וחוזר ונמשך וזה"ע הרו"ש והוא כמשל דפיקת החיות שברפק

כמלאכי' כו' עכ"ז גם השגתנו שכליית היא ולא נשתני' ממהות השגת מרע"ה להיות מהות אחר כערך דומם לגבי השכל אלא בין דקות לגסות וזהו נק' עו"ע יש מיש. כמ"כ יצייר המשכיל השתל' עו"ע מבריא' עד העשי' שיש ריבוי ירירות וגם בכל עולם יש הרבה ירירות עכ"ז הוא יש מיש כנ"ל שגם נפש השור רוחני' היא וכמו פ"ש שבמרכבה שהוא רוחני אלא שהוא מעולה הרבה ממנה כו', ובכל אופן השתל' זו דעו"ע הנה מעצמו' העילה ממש נמשך העלול ולכן הי' העלול מתחלה כלול בעילתו וכלום ניתוסף עליו ביציאתו והיותו אלא גלוי מן ההעלם וכמו שלהבת הקשורה בגחלת שגם מרם יציאתה לגילוי היתה נמצאת בגחלת, אמנם הבחי' השני' בהמשכת החיות היא המשכה שלא בבחי' השתל' עו"ע אלא מאין ליש, והוא המשכת הנמצאי' ממנו ית' כי הגם שממך הכל כתי' אין לומר בהם שרוהניותם ודקותם יש מתחלה בהעלם בהמשפיע הם מלהזכיר כנ"ל שאין הוא ית' מערכם כלל ולפיכך לא נכנהו בשם עלה כמו שקראוהו הפלוסופ' כי כל עילה הוא מעורך העלול בחי' יש מיש כו' אלא שהם בחי' התהוות הוי' חדשה ממש ולא שהי' כלול מקדם בו ית' כי הוא כל יכול לחדש מאין ליש:

הנק' מול שהגם שהמתיקות שבתפוח הוא גשמי מאד לגבי מתיקות הרוחני שבהמזל המגדלו עכ"ז אינו הוי' חדשה כי גם מתיקות הרוחני מתיקות הוא אלא שהוא דק מאד ואינו נרגש לחיך גשמי כמתיקות התפוח אלא לחיך רוחני, וכיוצא בזה למעלה הוא ההשתל' בבי"ע מ' דבריאה כתר ליצי' ודיצי' לעשי' וכן מד' חיות שבמרכבה דבריאה נמשכו ליצי' ומיצי' לעשי' הכל בבחי' עו"ע עד שגם הנפשות שלמטה בכנ"א ובבהמות וחיות ועופות נמשכו מהם בבחי' עו"ע שמבחי' פ"ש דאופני' נמשכו נפשות הבהמות ומפ"א נפשות החיות מפ"ג נפשות העופות ולהיותם רוחניים נמשכו מחיות דמרכבה הנ"ל שהם רוחניים בבחי' עו"ע יש מיש והוא כמשל הנ"ל ממתיקות דתפוח מהמזל או כמשל השפעת שכל הרב לתלמיד ששכל הרב דק הרבה משכל התלמיד ועכ"ז הוא מעורך א' ואינו הוי' חדשה כ"א עו"ע ועד"ז יש כמה מיני ירירות מתלמיד זה לתלמיד אחר קטן ממנו ולשלישי ולרביעי כענין משה שקבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים כו' עד שהגיע אלינו וגם כי רב המרחק בינותינו להשגת מרע"ה כי בו ית' נאמר ותחסרהו מעט מאלקי' ואנחנו נמשל כבהמות נדמו כמארו"ל אם הראשונים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

כמה מעלות טובות למקום עלינו

וכיבוש הארץ וזהו כי ישאלך כו' מחר וגם אינו מוציא א"ע מן הכלל שהרי מקבל אלהותו ית' באומרו ה' אלקינו קיצור. מה שנק' שאלת בן חכם כי באומרו ה' אלקינו מקבל עליו עול מלכות שמים רק שאלתו לידע מעט מעמי המצות. (וי"ל בכדי לבוא לשמחה של מצוה כמובן ממ"ש בלק"ת פ' שלח בד"ה ועתה יגדל נא, וגם כי ענין ה' אלקינו זהו ענין ישראל עלו במחשבה).

(ב) הקשה מהרמ"א כי הלא זאת ארו"ל שהיא שאלת חכם ומה זו שאלתו אשר לא ידע יציאת מצרים הידוע לדרדקי דבי רב, וגם ענין אומרו לאמר, ועוד באומרו אשר צוה ה' אלקינו אתכם ולא אמר אותנו יראה שהוא בן לא חכם כי הוציא א"ע מהכלל, ותירץ שהשאלה היא רק בשביל לשמוע התשובה וזהו כי ישאלך כו' לאמר ועיקר השאלה למה עושין עיקר מיצ"מ ולא מכיבוש ל"א מלכים

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

העושה סוכותו תחת האילן, ליל ב' דחה"ס תרד"ע

ובחכ', רק שברצון הוא רק הארת העונג ובבחי' מקיף והבדלה, להיות שהרצון הוא עצמי כמו העונג דשניהם עצמי' רק שהעונג הוא פנימי' העצמות ורצון הוא חיצוניות העצמות, אבל אין העונג סבה אל הרצון ובעצם מהותם המה הפכים זמ"ז כו', וע"כ מה שבגילוי הרצון יש בזה עונג ה"ו רק הארה לבד ובבחי' מקיף כו'. משא"כ החכ' אינו עצמי' כ"א כח מהנפש ויש לו סבה כו', אמנם הוא עצמות הנפש מה שהוא במדר' אדם כו', והיינו שהתענוג הוא סבת החכ' וא"כ ה"ו בבחי' התלבשו' פנימי מאחר שזהו הסבה כו', רק שבהתפשטו' החכ' הוא הארת העונג ובעצם החכ' הוא בחי' עצמות העונג כו', והיינו דבח"ס מלוכש בחי' התענוג העצמי דהיינו בחי' פנימי' עתיק כו'.

העושה סוכתו תחת האילן כאלו עשאה בתוך הבית, וצ"ל והלא ידוע דאילן הוא בחי' או"מ וכמ"ש והשענו תחת העץ שזהו מה שהמשך להם אברהם או"מ כו', וסוכה הוא ג"כ או"מ שז"ע סכך הסוכה כו', ומפני מה העושה סוכתו תחת האילן כאלו עשאה כו', וביותר אינו מוכן לפי מה דא' במד"ר פ' וירא אתה אמרת והשענו תחת העץ חידך שאני פורע לבניך במדבר בישוב ולע"ל, במדבר פרש ענן למסך, בישוב בסכות תשבו כו', ולע"ל וסוכה תחי' לצל יומם כו', הרי דמצות סוכה הוא משום דהשענו תחת העץ ולמה סוכה תחת האילן פסולה כו'. ולהבין זה ילה"ק משנת"ל ההפרש בין מו"ם לגולגלתא דבגולגלתא בחי' אור עתיק הוא רק בבחי' מקיף ובחי' חיצוני' לבד, ובמו"ם מאיר בחי' פנימי' עתיק ובבחי' פנימי, ונת' דגילוי העונג הוא ברצון

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ועשו לי מקדש - ש"פ תשא תרפ"ט

ב"ה הנה זהו ע"י העבודה במס"ג שהו"ע למסור נפשו באחד, והוא ההמשכה דתפלה. דהנה כללות ענין התפלה הוא התלהבות והתפעלות הנפש בבחי' רצוא לאוא"ם ב"ה דזהו"ע התפלה לזון ממקומו ולצאת מעניניו ולהיות בבחי' רצוא לאוא"ם, ווארום דער ענין התפלה איז דאך אז ער זאהל זעך רירן פון זיין ארט און ארויסגיין פון אלע זיינע ענינים און זאל זעך ציען צוא אווא"ם, ולכן ענין התפלה הוא כוונה דוקא דאם כיון לבו הוא תפלה ואם לא כיון לבו אינו ענין תפלה כלל, וכל עניני התפלה הם עניני ההתכוננות בפסוד"ז ברוך שאמר והיה העולם דבאמירה אחת נבראו כל העולמות ובוהר א"י במחשבה אחת נבראו העולמות, ברוך אומר ועושה דלמעלה הנה אמירה היא מעשה וכמאמר דיבורו של הקב"ה חשוב מעשה, ברוך גזור ומקיים דמה שר"ל שוברים מלמעלה (בענין הביטוישים ר"ל) הוא כשביל לקיים, אהללה הוי' בחיי אומרה לאלקי בעודי איך לויב דעם

וזזהו דכתיב ועברתם את הוי' אלקיכם, דהוי' אלקיכם הוא חו"ב וצריכים עבודה להמשך בחי' עצמות אווא"ם ב"ה בחו"ב, דלהיות והחכ' מאין תמצא, דחכ' דאצי' לגבי האוא"ם ב"ה הוא כמו יש מאין לכן צריכים עבודה להמשך בחי' עצמות אווא"ם ב"ה בחו"ב. ואמר ועברתם ל' עבודה, דהמשכה זו היא ע"י עבודה דוקא שהו"ע התפלה שנק' עבודה וכמ"ש ולעבדו בכל לבבכם ואמרז"ל איזה היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה דהנה א' בע"ח דיחוד או"א ממשיכים ע"י מס"ג ויחוד זו"ג ממשיכים ע"י תומ"צ וידוע הטעם בזה דהנה יחוד זו"ג הוא להמשך מה שכבר נמשך בהשתל' ובמקור ההשתל' זה ממשיכים ע"י העבודה בתומ"צ דהשתל' ומקור ההשתל' עד רום המעלות הוא פרצוף א"ק וגילוי אור הקו דבמדריוגות אלו הרי התורה היא בבחי' התאחדות ממש וכנ"ל בענין אורייתא וקוב"ה כולא חד, אבל יחוד או"א הוא להמשך אור חדש מעצמות אווא"ם

שבק"ש הוא בא להמס"ג דאחד שהו"ע שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד דוהו כל ענין התפלה לבוא בהתלהבות הנפש ברצוא לאווא"ם ב"ה.

קיצור. יבאר הדמשכת יחוד זו"ג הוא ע"י תומ"צ, אבל המשכת העצמות בחו"ב הוא ע"י התפלה דוקא שנקראת עבודה שבלב במס"ג שבאחד ע"י הקדמת ההתבוננות בפסוד"ז אהללה הוי' בחיי כו' אשרי שאל יעקב בעזרו, וההתבוננות בברכת ק"ש.

אויבערשטן ב"ה מיטן גאנצן לעבן, שבא מההתבוננות דאל תבטחו בגדיכים כו' דגם מי שרוצים לבטח בו הוא עצמו צריך לרחמים רבים כי בן אדם אין לו תשועה מצ"ע וח"ו כאשר תצא רוחו הנה כרגע היא ישוב לאדמתו וביום ההוא אבדו כל עשתונותיו וכל בנינו הרי אין בהם ממש, ורק אשרי האיש כו' בעזרו, דהאיש אשר הקב"ה עוזר לו שמכיר את האמת להיות כל תקותו הוא על הוי' אלקיו, ואח"כ ההתבוננות בברכת ק"ש בשיר המלאכים אופנים וחיות"ק עד

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

כ"ה שבט, תרצ"ו

— שכל אנושי וחוקרים שואלים מה היא אלקות, ושכל הנפש האלקית משיג איך לית מחשבה תפיסא בי' כלל, כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצוותיה אזי היא תפיסא ומתלבשת בהקב"ה ממש.

המשיך שוב לשיר, ובאמצע השירה אמר:

— היום שמחת תורה, כל בני ישראל שמחים בשמחת תורה, כל בני ישראל רוקדים עם התורה, שאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד.

אחרי הפסקה גדולה של ניגונים, אמר הרבי את הנוסח הידוע שהיה אומר לפני שחזר על תורה של הרבי הרב המגיד ממזריטש, ואמר תורה על הפסוק⁵ "מימינו אש דת למו", ולאחר מכן הלכו בשמחה רבה להקפות במנין הגדול.

שמחת תורה אחרי הסעודה במנין הגדול, הכריזו שלכבוד שמחת הבר מצוה, התיר הרבי, שהאורחים שהגיעו לשמחת תורה, מורשים להישאר לשבת בראשית. כל השבוע עד שבת בראשית היה יום טוב בליאזנא, ובאותה שבת בראשית אמר הרבי שלש פעמים תורה ברבים, ועל פי בקשת אביך, הרבי, התיר הרבי — רבנו הזקן — שהאורחים ישארו בליאזנא בשני ימי ראש חודש, בהם אמר הרבי תורה ברבים.

מב. אותו שמחת תורה, מיד לאחרי הקידוש, טעם הרבי במקום קידוש, ואמר מיד לאחיו הרה"צ הרה"ג ר' יהודה ליב לעשות קידוש.

אביך — מספר החסיד ר' פנחס לדוד ר' נחום — הרבי — הרבי האמצעי — עמד ליד הרבי, והרבי אמר לו: אתה "מופלא סמוך לאיש" — עשה קידוש. אחרי הקידוש לקח הרבי את כוסו ושפך ממנה לכוסו של אביך, ואמר: היום שמחת תורה, קבל את התורה בפנימיות, שחב"ד שבנפשך תהיה מקושרת בחב"ד שבתורה, וחב"ד שבתורה תאיר בחב"ד שבנפשך.

מיד לאחרי מכן, שר הרבי וביקש את כל הנוכחים להצטרף לשירתו — דבר שארך זמן רב. לאחר מכן אמר הרבי: כך נהג הסבא, כך נהג הרבי וכך אני נוהג, שלפני שמחת תורה צריכים להתבונן בגדלות נתן התורה.

ושר בדביקות עצומה. אנו, כל הנוכחים במקום, פחדו להרים את העינים.

הרבי שר ניגון של כלות הנפש, ובאמצע השירה, אמר:

כל הפרצופים העליונים, מלאכי השרת, שרפים, אופנים וחיות הקודש שואלים אי' מקום כבודו, ונשמות משיגות איך לית אתר פנוי מיני' וזהו מקום כבודו. המשיך לשיר זמן ממושך, ובתוך שירתו אמר:

(5) דברים לג, ב.

~ רשימת הרבנית רבקה ~

השריפה הגדולה

(בזכרונות המשפחה הלזו אי אפֿשר מבלי ליתן מקודם¹⁴³ לזכרון המאורע הכי גדולה הלזו, והיא השריפה הגדולה שהיתה בעיר ואם המשפחה הקדושה הלזו. כי היא, השריפה, היא אחת עמודי הסיפורים, כמו אות וסימן המגביל הזמן, וכמו כי כמה פעמים שמענו ממספרי שמועות שונות ביחסי הענינים אל המשפחה המיוחסת בהגבלת זמנים, מעשה זו היתה לפני השריפה הגדולה, ומאורע זה היתה אחרי השריפה הגדולה, ועוד (ובה טעם להזכירה בתולדות המשפחה), כי על ידה השתנו שינויים גדולים בחיי בני המשפחה המיוחסת, וידיעת סיבת הדבר יאירו לנו בידיעת מהות הדבר.

ואחרי הסתלקות כבוד קדושת רבינו אדמו"ר הרב 'צמח צדק' זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגגזי מרומים, זכותו יגן עלינו, הנה בקיץ תרכ"ח¹⁴⁴ היתה עוד שריפה גדולה שנספרו לא עלינו הבתים והחצר, ונקראת השריפה שהיתה בימי כבוד קדושת רבינו אדמו"ר ה'צמח צדק' בשם שריפה הראשונה, ודשנת תרכ"ח השריפה השנייה. ומפל-מקום הזקנים קראו אותה בשמה הקדום, השריפה הגדולה, לפי שאז נשרפו הרבה פתחים במאד מאד, כפי שיבואר הלאה. ובכל אופן הנה המאורע הלזה בהכרח כי ינתן לו מקום חשוב בתולדות המשפחה).

דירת בני המשפחה בחיי כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי, זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגגזי מרומים, זכותו יגן עלינו, דר הוא ביחד עם בניו הקטנים (פלומר אלו הבנות והבנים שהיו עוד קטנים), והיתה לו דירה גדולה ורחבה, להיותו חלוש ביותר, וביותר היה נדרש לו אור טוב ומרווח, כי כל סבלו בכריאותו היה קצר הנשימה, מפני אי בריאות הריאה, וחלישות הלב.

בסביב לביתו היה בגן אולם גדול ביותר. צחות אמרו חסידי כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי (זייא¹⁴⁵ פלעגין זאגין א גלאייך ווערטיל): אין רבי'ס זאל קאן מען אן הייבין הודו אין איין זאייט און ביד מיא זאל צוקומען צוא דער 2-טער זאייט זאל מען האלטין עלינו¹⁴⁶. ובהזאל היה אומר חסידות, ואמרו (הזוכרים) כי שני אלפים אנשים עומדים שם ברוחה, והיה גבוה ביותר¹⁴⁷.

שיחת כט אלול תשל"ט.
 147) במסמך שנרפס ב"נספחים" לאגרות-קודש אדמו"ר האמצעי (קה"ת, תשע"ג) ע' שה, שבתחילת שנת תקפ"ו נשלח לליובאוויטש שליח מטעם ממשלת רוסיא, והוא מדד את בית-הכנסת של אדמו"ר האמצעי, ומצא ש"גודל בית כנסת הוא, באורך 10 וברוחב 6 סאזשין ובגובה 6.5 ארשין (ובהערות העורך שם: "כל סאזשין 3 ארשין, וכל ארש 71.1 ס"מ, א"כ הי' האורך לערך 21.3 מטר, והרוחב 12.8 מטר, והגובה לערך 4.6 מטר).
 וברשימת "ליובאוויטש" כותב רבינו: "די שוהל איז געווען א הויכע לאנגע געביידע, 60 ארשין די ליינג און 40 ארשין די ברייט [=] האורך 42.66 מטר והרוחב 28.44 מטר]. איבער די גרויס פון דער שוהל און די הויכע בימה וואָס דאָרט פלעגט דער רבי זאָגן חסידות ווערט דערציילט פערשידענע מעשיות". ואולי הנמצא בתקפ"ו ה' זמני – אחרי השריפה שהיתה בליובאוויטש בשנת תקפ"ד (ראה "התמים" חוברת ב ע' עט [פז, א]).

143) ליתן מקודם: אוצ"ל: ליתן מקום. או: ליתן מקודם מקום.
 144) ראה עוד אודות שריפה זו, ונוסחאות שונות בתאריך – ספר השיחות תש"ר-ה'שית ע' 397. וש"נ.
 145) (= הם נהגו לומר דבר צחות): באולם של הרבי אפשר להתחיל "הודו" בצד אחד, ועד שיגיעו לצדו השני יאחזו ב"עלינו".
 146) בשיחות סיון-מנ"א תרצ"ב (תורת מנחם, רשימת היומן ע' רמח) שבערב חג השבעות תק"ץ, בו נכנס אדמו"ר הצמח צדק "לביהכנ"ס של אדמו"ר האמצעי – הביהכנ"ס הי' גדול עד למאד. עד שהיו אומרים: מתחילים הודו במזרחו ועלינו במערבו". ובספר השיחות תש"ג ע' 125: "דעם ביהמ"ד פלעגט מען רופן "הודו עלינו ביהמ"ד", ווייל ער איז געווען זייער לאנג און מ'פלעגט זאָגען בדרך צחות, אָז אין דעם ביהמ"ד קען מען אָנהויבן הודו אין דעם ברעג און ענדיגן עלינו דערגייענדיג צו דעם אַנדער ברעג". ועד"ז בספר השיחות תש"ה ע' 13. וראה

וגם גן ה'יה לו אַחֲרֵי בֵיתוֹ, אֲשֶׁר פָּעַמִּים הָיָה הוֹלֵךְ לְשֵׁם בְּקִיץ לִישֵׁב שָׁם אִיזָה שְׁעוֹת, וְהָיָה מוֹצִיאִים לוֹ כֶּסֶף וְשׁוֹלְחָן, וְהָיָה לִמְדָּ שָׁם.

חֲתָנָיו לֹקְחֵי בְנוֹתָיו, כְּמוֹ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַזְמוּ"ר הֶרֶב 'צֶמַח צְדָק' הָיָה דָר בְּרְחוֹב אַחֲרָת, וְכֵן כּוֹלֵם.

אַחֲרֵי הַסְּתַלְקוֹת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר הֶאֱמָצְעִי, זָכַר צְדִיק וְקָדוֹשׁ לְכַרְכָּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, נִשְׁמָתוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יִגַּן עַלְיָנו⁶⁹, נִשְׁרָפוּ הַבְּתָיִם שְׁלוֹ¹⁴⁸, וּבָנוּ בֵּית מְמוּצָעֵת, וּבָה גָרָה כְּבוֹד הַרְבֵּנִית שִׁינָא עִם בְּנֵה הֶרֶב רַבִּי בְרוּךְ⁵⁷ (הוֹבָא לְעֵיל¹⁴⁹). וּכְבוֹד קְדוּשַׁת הֶרֶב 'צֶמַח צְדָק' דָּר לוֹ בְּמִקְוֵמוֹ הָרֵאשׁוֹן¹⁵⁰, וּבָנָיו הֶרֶב רַבִּי בְרוּךְ שְׁלוֹם⁹² וְהֶרֶב רַבִּי יְהוּדָא לִיב¹⁰⁸ וְהֶרֶב רַבִּי חַיִּים שְׁנִיאֹר זְלָמָן⁹³, שְׁהִיּוּ אַז אַחַר חֲתוּנָתָם, דָּרוּ גַם בְּמִקְוֵמוֹת שׁוֹנוֹת בְּעִיר.

וּבְשֵׁנַת תַּקצ"ד (או סוֹף תַּקצ"ג)¹⁴⁸ קָנָה¹⁵¹ לוֹ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר הֶרֶב 'צֶמַח צְדָק' חֲלָקַת אַדְמָה (בְּמִקְוֵם שְׁעֵתָה אוֹלָם הַגְּדוֹל שָׁבוּ לִמְדִים תְּלַמִּידֵי הַמוֹסֵד תּוֹמְכֵי-תְמִימִים¹⁵²), לְבָנוֹת עֲלֵיהָ בֵּית דִּיָּרָה לְעֶצְמוֹ. וּכְפִי הָאֲגָדָה שְׁסִיפֵר לִי יִקָּן אֶחָד (מְרַאדְאֵמִיסִיל¹⁵³, הוּא הָיָה בְּאוֹתוֹ מְעַמְד¹⁵⁴, וְכַמָּה מְעַשִׂיּוֹת שְׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ, וְזָכְרוֹנָם בָּא בְּאֶחָד מִסְפָּרֵי הַיָּמִים שְׁלֵי דְשֵׁנַת תְּרַס"ח-ט בְּעָרְךָ¹⁵⁵), שְׁהַבֵּית נִגְמָרָה בְּתַחֲלִילַת אֶדְר תַּקצ"ד, וּכְבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר לֹא הָיָה עוֹד בְּחַפְצוֹ לְכַנוֹס בְּהַבֵּית וּכְבוֹד אִמִּי יִקָּנֵתִי הַרְבֵּנִית מֵרַת חֵיה מוֹסְיָא זְכָרוֹנֵנוּ-לְכַרְכָּה הֵיִתָּה אַז מְעוֹבְרַת עִם בְּנֵה כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַזְמוּ"ר מוֹהַר"ש, וְהֵלְכָה לְהַבֵּית הַחֲדָשָׁה (וְעַדִּיין לֹא הָיָה שָׁם מְאוּמָה מְכַלֵּי בֵּית), וְאַחֲזָה שָׁם

מה חפצים יותר חסידות או מעשה, הושיבו כי... [ע"כ נמצא תח"ן].

ראה תוכן הדברים הנ"ל בשיחת שש"פ תרצ"ט (ספר השיחות תרצ"ט ע' 326 ואילך): "כבר ספרתי את זה באריכות, ועכשיו אספר רק בקיצור – הצ"צ לא הי' דר בתחילה במקום שהי' שם הזאָל הגדול, רק לאחר השריפה שהיתה בליובאוויטש קנה את המגרש (פלאץ) הזה, ולא בנו אז את כולו רק מקצת, וזה הי' בשנת צ"ג צ"ד, ולשנה האחרת האָט דער רבי מהר"ש געדאַרפֿט געבאַרן ווערן, האָט די רביצין דאַרטן געוואָלט האבן, והגם שלא הי' אז עדיין נגמר כל הבנין, מ"מ הלכה לשם וילדה אותו.

בעת הנחת היסוד של הבנין נתקצבו הרבה חסידים, והי' אז ג' חסידים מטעלעזשיע (בעסעראַביע) והיו מתלמידי ר' יצחק מיאַסי, און זיינען געווען האַרביגע אידן, ואמרו אז לכ"ק הצ"צ, דעם רבי'נס שטוב איז דער ביהמ"ק, און איידער מען האָט געבויט דעם בית המקדש האָט דער אויבערשטער געזאָגט אַ פֿרשה תורה*, דאַרף דער רבי זאָגן אַ תורה חסידות. ושאל להם הצ"צ, כמה הם חפצים יותר, צי אַ חסידות צי אַ סיפור מעשה, וענו, אַז זיי ווילן אַ סיפור".

וראה גם רשימה "רושם חומר" שבהערה 71 ורשימה וספר השיחות תש"ד שבהערה 148. "שמועות וסיפורים" (ניו יארק, תש"נ) ח"א ע' 59.

155) חלק מרשימות תרס"ח נדפסו ב"גידיל תורה" ניו יארק שנה ג חוברת לא ע' שכז ואילך. אגרות-קודש ח"ז ע' טז ואילך.

148) ראה רשימת "ליובאוויטש". ספר השיחות תרצ"ט ע' 326 (הועתק לקמן הערה 154). קייץ ה'ש"ת ע' 96. תש"ד ע' 58. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 5.

149) ע' יז.
150) במקום שאח"כ עמד בית הדואר (ספר השיחות קייץ ה'ש"ת שם).

151) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהר"ש ע' מד.
152) אדמו"ר הצ"צ הורה בצוואתו "ששום אחד מזרעו מבניו או בני בניו כל ידורו במקום ביתו וחרדיו, ושם יהי' מקום ת"ת לתשב"ר, או בית מדרש, או שום דבר שבקדושה אחר" (אגרות-קודש ח"ג ע' א. וראה אגרות-קודש אדמו"ר מהר"ש ע' לט ואילך), וברשימת רבינו מיוס ב' ניסן תרס"ג (אגרות-קודש שם ע' ג): "ובדבר שכ' [הצ"צ] שלא ידור, כ"א ת"ת, הכוונה תומכי-תמימים".

153) הישיש ר' נחום מראדאמיסעל. ראה אודותו – ספר השיחות תרפ"ט ע' 59. וש"נ.

154) מועתק בזה קטע מרשימת רבינו משנת תרס"ח בענין המדובר כאן: "[הישיש] שמע מפי כ"ק אאזמו"ר הצ"צ וצוקללה"ה זי"ע בעצמו, וזה הי' בעת שהתחילו לבנות בתי כ"ק, והיו אז הרבה חסידים. אמרו שני חסידים, האחד מהם ניסן מבאסלאוו, מיא דארף בעטין חסידו' והלכו להם לבקש, כשבאו ראו את רבינו שהוא טרוד מאד הולך מכותל לכותל במהירות כו', כשרא' אותם, שאל אצלם, מה אתם חפצים, אמרו, רבינו הקדוש ובניו ונכדיו יושבים על התורה והעבוד' יומם ולילה, וגם החסידים הבאים לפה עוסקי' בתורה ועבודה, וא"כ עתה כשבונים את הבתים זהו בנין המקדש, ומשה רבינו ע"ה כשצריך לבנות את המשכן אמר תחלה פרשה תורה*, וא"כ אנו חפצים דא"ח, הושיב להם, טוב. ואח"כ בא על הפליאַן, מקום שבנו שם את הבתים, וחשבו כל החסידים כי בודאי יהי' חסידות, ואח"כ שאל

* בספר השיחות תש"ד שם: "עס איז דאָך דער סדר, משפטים תרומה, פֿאַר עשיית המשכן האָט מען פֿריער גענואָגט תורה".

חֲבֵלֵי לֵידָה, וּמְמוּל הַבֵּית לְצַד צְפוֹן (הַדְּרֹךְ מִפְּסִיק בֵּינֵיהֶם וּמִצַּד הַשְּׁנַי שֶׁל הַדְּרֹךְ) דָּר הָרֹב רַבֵּי אַבְרָהָם (מוֹרֶה-צֶדֶק הָעִיר)¹⁰⁶, וְלָקְחוּ אֶצְלוֹ אַ בְּאֵינֶק¹⁵⁶ וְכָרִים, וְשָׂם בְּבֵיתָם הַחֲדָשָׁה הוֹלִידָה אֶת בְּנֵה כְבוֹד קְדוּשַׁת אֲאִזְמוֹר מוֹהֲרָ"ש, וְנִכְנַס כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר לְהַבֵּית וְחִינְכָה, וְשָׂם הִיא הַבְּרִית (בְּכָל הָעֲנִינִים הָאֵלוּ יִשְׁנֶם סִפּוּרִים שׁוֹנִים, אֲשֶׁר זְכוּרָנָם יָבוֹא אִם יִרְצֶה ה' בְּקוֹנְטָרְס תּוֹלְדוֹת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲאִזְמוֹר מוֹהֲרָ"ש וְנִשְׂאִיתוֹ¹⁵⁷). וּמִנֵּי אֵז דָּר שָׂם עַד יוֹם שְׁנִשְׁרָף בֵּיתוֹ בְּשָׁנַת תַּרְט"ז, וּבֵיתוֹ שָׁדָר בָּהּ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר מְסַר לְבָנוֹ מוֹרְנוֹ הָרֹב יְהוּדָא לֵיב ז"ל.

חומר" (שבהערה 71) ובספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 5 ואילך.

156 = ספסל.

157 הענינים המוזכרים כאן נרשמו בשנת תרצ"ג ב"רושם

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

לבנו הצעיר שיי' שיהיי בתכלית הטוב בגו"ר ויהיי עבד ה' בתורה ועבודה. ויתן השי"ת לו לביתו לבנו ר"ר ובי"ב ולבנו יחיו כוחי"ט בשנה טובה ומתוקה בגו"ר, און אז מי זאל לעבין בחיות אמיתי בלימוד ופועל טוב וטוב יהיי בגו"ר.

הדו"ש ומברכו בכוחי"ט

יוסף יצחק

בי"ה בי"א אלול, תרפ"ח

ידידי ווי"ח אי"א מוהר"ר ברוך שלום
שי' הכהן

שלום וברכה.

במענה על מכתבו מכ"ח לחדש העבר. תורה לאל עליון שנתחזקה בריאותו, והשי"ת יחזק בריאותו, בריאות ביתו ובניו יחיו שיהיו כולם בריאים ושלמים. ויעזור השי"ת

אגרות קודש

[סיון תשי"ז]

במשי"כ שיפוצו מעיינותיך - י"א אשר קאי על כל השיטות בחסידות ולא רק חב"ד - הנה הסברה והבנה רחבה בעניני חסידות זהו דרך דוקא - של חסידות חב"ד ולא דפולין. ואלו שדרכם ללמוד תורה בהסברה דוקא ולא רק למיגרס - מובן שגם בחסידות צ"ל כן. ועייגי"כ היטב התמים ח"ב ע' נו ואילך.

במשי"כ אשר מי שהוא רוצה לחווי"ד אם חסידות היא קבלה ואם הדור יכול לקבל זה - פשוט שבזה (כמו בשאר ענינים) יכול לפס"ד רק זה שמומחה הוא בענין זה (בחסידות) עסק בה כמה שנים בהתמדה וכו'. ובאם לאו אין כלל מענינו לחווי"ד בזה. ובמכש"כ וק"ו ממש"כ הרא"ש בב"ק פ"ד ס"ד (ששם הוא רק חילוק דרגיל יותר ומדקדק יותר וכו' - משא"כ אלו שאין זה לימודם כלל. וק"ל ופשוט). וראה קונטרס לימוד החסידות.

נקדה משיחת קדש

מעליו בקדש

ההפטרה אותה אנו קוראים בכל שבת אחרי קריאת התורה מדברת בדרך כלל על אחד הנושאים הנלמדים בפפ"שה.

וכך גם השבוע - הפרשה פותחת בצווי השם לאהרן הכהן להדליק את המנורה במשכן ("בהעלתך את הנרות"). ואלו ההפטרה מדברת על עם ישראל שנמשל למנורה. הנרות הם נשמות ישראל, אותן צריך להעלות ולהדליק - לעורר את הנשמה שבכל יהודי ולקרבו לאור התורה.

את המנורה היו צריכים להדליק בהיכל, במקום המקדש הסמוך לקדש הקדשים. מכך אנו לומדים גם לגבי היהודי שהוא צריך 'לדלק' ולהגיע לרמת הקדשה הגבוהה ביותר, אליה הוא מסגל להגיע.

ואם כן, כיון שבדורות האחרונים התגלמה תורת החסידות, יהודי אינו יכול לטעון שזה מיעד רק ליחידי סגולה, כמו בעבר. אלא, מכיון שהשם גלה זאת ברבים, זה סימן שכלנו מסגלים להתקדש וללמד לא רק את תורת הנגלה (תנ"ך, משניות, גמרא והלכה) אלא גם את תורת החסידות - פנימיות התורה.

דוקא למוד תורת החסידות נותן כוח להתגבר על כל הקשיים והנסיונות שבדרך ומעניק חיות בלמוד התורה ובקיום המצוות.

עלינו ללמד את תורת החסידות ולהביא את האור שלה לעוד ועוד יהודים וכך נזכה לביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

(מעובד ע"פ לקו"ש ח"ב עמ' 318 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שני עמ' א'

16 כעל הבית נאמן שהורידו לשליש, שלא כמנהג המדינה, משום דאי
 17 בעי אמר - שאם היה רוצה יכל להכחיש את אריסותו ולומר
 18 'שכירי ולקיתי הוא' - הוא עובד אצלי כשכיר לתקופה מסוימת
 19 המקבל מעות תמורת עבודתו ואין לו חלק בשדה כלל, ומתוך כך
 20 נאמן גם לומר שהוא אריס, אך ירד לשליש בלבד;
 21 לזה שמת והוריש קרקעות לבניו, יכול המלוה לגבות את חובו
 22 מהקרקע, אמנם אם לאחר מיתת הלוח השביחו היורשים את
 23 הקרקע, אין המלוה יכול לגבות את החוב מאותו שבח שהשביחו
 24 היתומים.
 25 מסתפקת הגמרא: לזה שמת ולא השאיר אחריו ממון לתשלום
 26 חובו, ורוצה המלוה לגבות חובו מן הקרקע שהוריש האב לבניו,
 27 ומהשבח שבה, יתומים או יורשים, אני השבחנו שבח זה, ואינך יכול
 28 לגבותו, ובעל חוב אמר, אביכם השביח שבח זה, וממילא יכול אני
 29 ליטלו, על מי מהם להביא ראיה לטענתו, האם על היתומים או על
 30 הבעל חוב.

1 הבית אמר על מנת ליטול שלישי הורדתיו, מי נאמן. מביאה הגמרא
 2 את שיטות החכמים בנידון זה: רב יהודה אמר, כעל הבית נאמן
 3 שהורידו על מנת ליטול רק שלישי. ורב נחמן אמר, הכל - בכל
 4 מקרה יש לנהוג כמנהג המדינה, ואם מנהגה הוא שנוטל מחצה מן
 5 הרווחים הדין עמו. מבארת הגמרא את טעמיהם: סבור מינה -
 6 סברו בני הישיבה מתוך דברי החכמים, דלא פליגי, ולדברי שניהם
 7 עושים כמנהג המדינה, והא - ורב נחמן שאמר שנוטל לפי מנהג
 8 המדינה, אמר את דינו באתרא דשקיל אריסא פלגא - במקום
 9 שנהגו שנוטל האריס מחצה, ולכן אין בעל הבית נאמן לטעון
 10 שהורידו על מנת ליטול שלישי, והא - ורב יהודה שאמר שבעל
 11 הבית נאמן שהורידו על מנת ליטול שלישי, אמר זאת באתרא
 12 דשקיל אריסא תילתא - במקום שהמנהג הוא שנוטל האריס רק
 13 שלישי.
 14 אמר להו רב מרי ברה דבת שמואל, הכי אמר אבבי, אפילו באתרא
 15 דשקיל אריסא פלגא, פליגי רב יהודה ורב נחמן, שרב יהודה אמר

חומש לקריאה בציבור פרשת בהעלותך

להיות "שלקבת עולה מאליה": שיהא ה'ג'ר' דולק' בכחות עצמו, כף שאינו זקוק עוד ל'מדליק'.
(לקוטי שיחות כרך ב, עמ' 316)

שני ^{טו} ואחר־כֵן יבאו הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֱהֹל מוֹעֵד וְטַהַרְתָּ אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: ^{טז} כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הַמָּה לִּי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פְּטֻרַת כָּל־רַחֵם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֹתָם לִי: ^{יז} כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבְבַהֲמָה בַּיּוֹם הַפְּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: ^{יח} וְאָקַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{יט} וְאַתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נִתְּנִים | לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֱהֹל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֹגֵף בְּגִשְׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ: ^כ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוּיִם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוּיִם פֶּן־עֲשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כא} וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיִּכְבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וַיִּנָּף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּכַּפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרֵם: ^{כב} וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַתְּם בְּאֱהֹל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם פֶּן עֲשׂוּ לָהֶם: ^{כג} וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{כד} זֹאת אֲשֶׁר לְלוּיִם מִבְּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יָבֹא לְצַבָּא צֶבֶא בְּעֲבֹדַת אֱהֹל מוֹעֵד: ^{כה} וּמִבְּן חָמֵשִׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצַּבָּא הַעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: ^{כו} וְשֵׁרֵת אֶת־אֲחִיו בְּאֱהֹל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֵרֵת וְעֲבָדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוּיִם בְּמִשְׁמֹרֵתָם: ^{כז}

ח « וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{כז} דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֹּתֹר אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמְּנוּזָה יֹאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת: ^{כח} וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמְּנוּזָה הַעֲלָה נֹרְתִיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{כט} וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַמְּנֻזָּה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יִרְכָּה עַד־פְּרָחָה מִקְשָׁה הָיָה כַּמְּרֹאֶה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה פֶּן עֲשֶׂה אֶת־הַמְּנֻזָּה: ^ל וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{לא} וְקַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם: ^{לב} וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרֵם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חַטָּאת וְהַעֲבִירוּ תַעַל עַל־כָּל־בִּשְׂרָם וּכְבָּסוּ בְּגָדֵיהֶם וְהִטְהָרוּ: ^{לג} וְלָקַחוּ פָר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וּפְרִשְׁנֵי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת: ^{לד} וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֱהֹל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{לה} וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וּסְמַכּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם: ^{לו} וְהִנִּיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה: ^{לז} וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וְעֲשֶׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם: ^{לח} וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה: ^{לח} וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת (ח, כ)

הַעֲבֹדָה עַל הַדְּלֶקֶת הַנְּרוֹת אֲמַנָּם נֹאמַר לַאֲהֲרֹן הַכֹּהֵן, אֲבָל הַדְּלֶקֶה כְּשֶׁרָה בְּנֹר. לֹמַר לָךְ, שְׁכַל אֶחָד חַיֵּב לַעֲסֹק בְּהַדְּלֶקֶת גַּשְׁמוּת יִשְׂרָאֵל וְקַרְוֵב לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים. וְצָרִיד

~ נקודות משיחות קודש ~

כי לי כל בכר בכני ישראל (ח, טז)

אמרו רז"ל "הני דומה לו", מה הוא רחום, אף אתה רחום. ואף כאן: מה הקב"ה פדה את בכורי ישראל בעת מפת בכורות, אף עלינו להשתדל (מי שהדבר בידו) להציל את ילדי וילדות ישראל שלא יטמעו בין הגוים. ואף ש"אלקיכם כהן הוא", ובכהן אין פדיון סבן - הרי אדרבה: ככהן לא מספיקים חמשה סלעים כדי לפדותו, כ"א אם גופו נתקדש על-ידי-זה.

(אגרות קודש, כרך ב עמ' קסא)

שלישי ט א וידבר יהוה אל-משה במדבר-סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר: ויעשו בני-ישראל את-הפסח במועדו: בארבעה עשר-יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אתו במועדו בכל-חקתיו וככל-משפטו תעשו אתו: וידבר משה אל-בני ישראל לעשת הפסח: ויעשו את-הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה יהוה את-משה בן עשו בני ישראל: ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא-יכלו לעשת-הפסח ביזם ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביזם ההוא: ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגדע לבלתי הקריב את-קרנן יהוה במועדו בתוך בני ישראל: ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה-יצוה יהוה לכם: פ וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-בני ישראל לאמר איש איש כפי-יהוה יטמא לנפש או בדרך חקה לכם או לדתיתכם ועשה פסח ליהוה: א בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו על-מצות ומררים יאכלהו: ב לא-ישאירו ממנו עד-בקר ועצם לא ישברו-בו בכל-חקת הפסח יעשו אתו: ג והאיש אשר-הוא טהור ובדרך

לא-יהוה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי א קרנן יהוה לא הקריב במועדו חמאו ישא האיש ההוא: ד וכי-יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה כחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולגור ויאזרח הארץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

או בדרך חקה . . . ועשה פסח לה' (ט, ט)

רז"ל אמרו, "האומר אַחַטָּא וְאַשׁוּב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה". אָמַנְס, מי שלא הקריב את הפסח במועדו משום שסמך על פסח שני - לא מצינו בשום מקום שאינו יכול לעשות פסח שני; הרי שיש כאן תקון אפילו למי שאומר "אַחַטָּא וְאַשׁוּב". ולא זו בלבד שאין כאן מלכתחלה כל הענן של "אין מספיקין בידו", אלא אדרבה: האדם נצטוו להקריב פסח שני.

(לקוטי שיחות כרך ח, עמ' 74)

רביעי ט וביום הקים את-המשכן פסה הענן את-המשכן לאהל העדת ובערב יהיה על-המשכן כמראה-אש עד-בקר: ט בן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה-אש לילה: י ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן-שם הענן שם יחנו בני ישראל: יא על-פי יהוה יסעו בני ישראל ועל-פי יהוה יחנו כל-ימי אשר ישכן הענן על-המשכן יחנו: יב ובהארץ הענן על-המשכן ימים רבים ושמרו בני-ישראל את-משמרת יהוה ולא יסעו: יג ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על-המשכן על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו: יד ויש אשר יהיה הענן מערב עד-בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו: יו או-ימים או-חדש או-ימים בהארץ הענן על-המשכן לשכן עליו יחנו בני-ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו: יז על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו את-משמרת

בְּנֵי־חֹלֶן: ז והורד המשפּן ונסעו בני־גרשון ובני־מֵרָרִי נְשָׂאֵי הַמּוֹשָׁפֵן: ח ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל־צבאו אליצור בן־שדיאור: ט ועל־צבא מטה בני שמעון שלמיאל בן־צורישדי: י ועל־צבא מטה בני־גַד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: יא ונסעו הקהתים נשאי המקדש והקימו את־המשפּן עד־באם: יב ונסע דגל מחנה בני־אפרים לצבאתם ועל־צבאו אלישמע בן־עמיהוד: יג ועל־צבא מטה בני־מְנַשֶׁה גְּמַלְיָאֵל בֶּן־פְּדָהצור: יד ועל־צבא מטה בני בנימין אבִידֹן בֶּן־גְּדֵעוּנִי: טו ונסע דגל מחנה בני־דָן מֵאֶסֶף לְכָל־הַמַּחֲנֵת לְצַבְּאתָם וְעַל־צָבָאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישֶׁדִי: טז ועל־צבא מטה בני אשר פִּנְעִיָאֵל בֶּן־עֶכְרֹן: יז ועל־צבא מטה בני נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־עֵינָן: יח אלה מסעי בני־יִשְׂרָאֵל לְצַבְּאתָם וַיִּסְעוּ: יט ויאמר משה לחֲבֵב בֶּן־דְּעוּאֵל הַמְדִינִי חֲתָן מֹשֶׁה נְסֻעִים | אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֵתוֹ אֲתָן לָכֶם לְכָה אֲתָנוּ וְהַטְּבַנּוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבְרָטוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל: כ ויאמר אליו לא אֵלֶיךָ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֶיךָ: כא ויאמר אל־נָא תַעֲוֹב אֲתָנוּ כִּי | עַל־כֵּן יִדְעַת חַנְתָּנוּ בַּמְדָּבָר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם: כב וְהָיָה כִּי־תֵלֶךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהַטְּבַנּוּ לָךְ: כג וַיִּסְעוּ מֵהָר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַרְזֹן בְּרִית־יְהוָה נָסַע לַפְּנִימָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה: כד וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעֵם מִן־הַמַּחֲנֶה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וארון ברית ה' נסע לפניהם (י, ג)

ובו שבְּרֵי לוחות מְנַהִים (רש"י)

שבְּרֵי לוחות - רומזים לשפלות ובטול, הדרושים כדי לקחת תורה, כמאמר "נפשי כעפר לכל תהיה (ועל־ידי־יהוה דוקא) פתח לבי בתורתך". וטעם הדבר, כי הקב"ה הוא

יְהוָה שָׁמְרוּ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ י * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ג עֲשֵׂה לָךְ שְׂתֵי חֲצוּצֹת פָּסָף מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנֹת: ז וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ פְּלִי־הַעֲדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ח וְאִם־בָּאֲחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים רֵאשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל: ט וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחַיִּים קִדְמָה: י וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחַיִּים תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם: יא וּבַתְּקִיל אֶת־הַקְּהָל תִּתְקַעוּ וְלֹא תְרִיעוּ: יב וּבְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים יִתְקַעוּ בַּחֲצוּצֹת וְהָיוּ לָכֶם לַחֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: יג וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצָּרָר אֲתָכֶם וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצוּצֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנִשְׁעַתֶּם מֵאִיְבֹכֵיכֶם: יד וּבַיּוֹם שִׂמַּחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשְׁכֶם וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצוּצֹת עַל עֲלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם (י, ד)

עולה, שהיא כלי ללה, רומז לבטול מחלט לה, שלמים, שיש בו הנאה לבעלים, רומז לעבודת ה' מתוך הבנה והשגה. לכן קדם עולה לשלמים, כי תחלת העבודה צריכה להיות מתוך בטול והכנעה.

(לקוטי־שיחות כרך ג, עמ' 28)

חמישי יא ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש געלה הענן מעל משפּן הערת: יב ויסעו בני־ישראל למסעייהם ממדבר סיני וישפּן הענן במדבר פֶּאָרְזֵן: יג ויסעו בראשנה על־פי יהוה ביד־משה: יד ויסע דגל מחנה בני־יהודה בראשנה לצבאתם ועל־צבאו נחשון בן־עמינדב: טו ועל־צבא מטה בני יששכר נתנאל בן־צווער: טז ועל־צבא מטה בני זבולן אליאב

אין-סוף, ואין שכל נכרא תופס בו, והוא הדין לגבי תורתו. לכן צריך הנכרא להגיע לבטול מחלט, פי רק אז יוכל להשיג באמת חכמה אלקית ו"לקחת" את התורה, שהיא בעצם מעל לנכרא.

(לקוטי-שיחות כרך כו, עמ' 252)

ששי ז ^ה ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ו יהוה ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ^ו ובגוה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל: ז פ יא « ויהי העם פמתאננים רע באזני יהוה וישמע יהוה ויחר אפו ותבער-בם אש יהוה ותאכל בקצה המחנה: ^ח ויצעק העם אל-משה ויתפלל משה אל-יהוה ותשקע האש: ^ט ויקרא שם-המקום ההוא תבערה פי-בערה בם אש יהוה: ^י והאספסוף אשר בקרבו התאוה תאוה וישבו ויכפו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר: ^{יא} וזכרנו את-הדגה אשר-נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת-החציר ואת-הבצלים ואת-השומים: ^{יב} ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל-המן עינינו: ^{יג} והמן פורע-גד הוא ועינו בעין הבלח: ^{יד} שטו העם ולקטו וטחנו ברחים או דכו במדכה ובשלו בפרור ועשו אתו עגות והיה טעמו כטעם לשד השמן: ^{טו} וברדת הטל על-המחנה לילה ירד המן עליו: ^{טז} וישמע משה את-העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו ויחר-אף יהוה מאד ובעיני משה רע: ^{יז} ויאמר משה אל-יהוה למה הרעת לעבדיך ולמה לא-מציתי חסר א' חן בעיניך לשום את-משא פלהעם הזה עלי: ^{יח} האנכי היריתי את פלהעם הזה אם-אנכי ילדתיהו פי-תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את-הינק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו: ^{יט} מאין לי בשר לתת לכל-העם הזה פי-יכפו עלי לאמר תנה-לנו בשר ונאכלה: ^כ לא-איכל אנכי לבדי

לשאת את-פלהעם הזה פי כבד ממני: ^{כא} ואם-פכה ו את-עשה לי הרגני נא הרג אם-מצאתי חן בעיניך ואל-אראה ברעתי: פ ^{כב} ויאמר יהוה אל-משה אספה-לי שבועים איש מזקני ישראל אשר ידעת פייהם וקני העם וישטרו ולקחת אתם אל-אהל מועד והתיצבו שם עמך: ^{כג} וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן-הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא-תשא אתה לבדך: ^{כד} ואל-העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר פי בכיתם באזני יהוה לאמר מי יאכלנו בשר פי טוב לנו במצרים ונתן יהוה לכם בשר ואכלתם: ^{כה} לא יום אחד תאכלון ולא יומים ולא ו המשה ימים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום: ^{כו} עד ו חדש ימים עד אשר-יצא מאפכם והיה לכם לזרא וען פי-מאסתם את-יהוה אשר בקרבכם ותכפו לפניו לאמר למה זה יצאנו מצרים: ^{כז} ויאמר משה שש-מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים: ^{כח} הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את-פל-דגני הים יאסף להם ומצא להם: פ ^{כט} ויאמר יהוה אל-משה הניד יהוה תקצר עתה תראה היקרדך דברי אם-לא: ^ל ויצא משה וידבר אל-העם את דברי יהוה ויאסף שבועים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל: ^{לא} וירד יהוה ו בענן וידבר אליו ויאצל מן-הרוח אשר עליו ויתן על-שבועים איש הזקנים ויהי בנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו: ^{לב} וישארו שני-אנשים ו במחנה שם האחד ו אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בפתכים ולא יצאו האהלה ויתנבאו במחנה: ^{לג} וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים

במחנה: ^{כה} ויען יהושע בן־נון משרת משה מבחריו ויאמר אדני משה בלאם: ^{כט} ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל־עם יהוה נביאים פיריתן יהוה את־רוחו עליהם:

נקודות משיחות קודש ~

שטו העם ולקטו (יא. ח)
 רשעים, שטו ולקטו (יומא עה, א)
 'לחם' סתם, רומז לחלק הנגלה שבתורה. המן, לחם מן השמים, רומז לפנימיות התורה. העבדה שהמן נתן גם לרשע מלמדנו, כי יש להביא את מעינות פנימיות התורה גם לרשע: אין לה יהודי שאינו ראוי ללמד חלק זה בתורה. וכבר אמרו רז"ל: "המאור שבה (סודות החכמה) מתזירו למוטב".

(לקוטי־שיחות כרך ד, עמ' 1039)

שביעי ^ל ויאסף משה אל־המחנה הוא וזקני ישראל: ^{לא} ורוח נסע ו מאת יהוה ויגזו שלום מן־הים וישש על־המחנה בדרך יום זה וכדרך יום זה סביבות המחנה וכאמתיים על־פני הארץ: ^{לב} ויקם העם כל־היום ההוא וכל־הלילה וכל יום המחרת ויאספו את־כתיב השלו קרי השליו הממעיט אסף עשרה חמרים וישטחו להם שמוח סביבות המחנה: ^{לג} הבשר עודנו בין שניהם טרם יפרת ואף יהוה חרה בעם ויגד יהוה בעם מפה רפה מאד: ^{לד} ויקרא את־שם־המקום ההוא קברות התאוה פישם קברו את־העם המתאווים: ^{לה} מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות: **פ** ^{יב} ותדבר מרים ואהרן במשה על־אדות האשה הפשית אשר לקח פיי־אשה כשית לקח: ^ג ויאמרו הרק אדך־במשה דבר יהוה הלא גם־בנו דבר וישמע יהוה: ^ד והאיש משה כתיב ענו קרי עניו מאד מכל האדם אשר על־פני האדמה: ^ס ויאמר יהוה פתאם אל־משה ואל־אהרן ואל־מרים צאו שלשתכם אל־אהל

מועד ויצאו שלשתם: ^ה וירד יהוה בעמוד ענן ויעמד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם: ^ו ויאמר שמעו־נא דברי אם־יתהו נביאתכם יהוה במראה אליו אתודע בחלום אדבר־בו: ^ז לא־כן עבדי משה בכל־ביתי נאמן הוא: ^ח פה אל־פה אדבר־בו ומראה ולא בחידות ותמנת יהוה יביט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה: ^ט ויחר־אף יהוה גם וילך: ^י והענן סר מעל האהל והנה מרים מצרעת פשילג ויפן אהרן אל־מרים והנה מצרעת: ^{יא} ויאמר אהרן אל־משה בי אדני אל־נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו: ^{יב} אל־נא תהי פמת אשר בצאתו מרחם אמו ואכל חצי בשרו: ^{יג} ויצעק משה אל־יהוה לאמר אל נא רפא נא לה: ^{יד} ויאמר יהוה אל־משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תפלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף: ^{טו} ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד־האסף מרים: ^{טז} ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן: **פפפ**

חצי קריש

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די כרא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וכיומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בענגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן והא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך יהא שמה רבא מברך ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונתמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די כרא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וכיומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בענגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן והא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך יהא שמה רבא מברך ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונתמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּכֹל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא

לכאורה, מה שיידן נאמנות קשאי אפסר לקחת שום דבר מהבית. אלא, הנאמנות היא בקף שלא כל מה שרואים מגלים. ומספר על הרב המגיד, שנכנס אליו תלמיד אהד קדם שחזר לביתו. המגיד נפרד ממנו, אף אמר לחברייא שינסו לעכב אותו מנסיעתו. החברייא לא הצליחו, והתלמיד יצא לדרך. כבואו לביתו, מת. ומדוע לא אמר לו המגיד במקרה שלא יסע – כי לא כל דבר מתר לגלות.

(תורת מנחם כרך א, עמ' 149)

מפטיר ד' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יָרֵק יָרֵק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִפְלֹם שְׁבַעַת יָמִים תִּפְסָגַר שְׁבַעַת יָמִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֶף: 10 וְתִפְסָגַר מָרִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים וְהָעַם לֹא נָסַע עַד־הָאָסֶף מָרִים: 11 וְאַחַר נָסְעוּ הָעַם מַחֲצֹרֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר פָּאָרָן:

פפפ

קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִם הֵיךְ לַמְּחֻזְקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיךָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בַּיּוֹמֶנָה, בְּשִׂמְחָה עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יי חפץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

10 וְנִלְווּ, וְתִמְכִּיךָ וְהָיוּ לִי לְעַם, כְּלוּמַר, לְהֵאמֹר בְּה: וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכְךָ, אֲבָל שְׁכִינָתִי תִהְיֶה בְּתוֹכְךָ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם

עטרת מרים

יד רַנִּי וְשִׁמְחִי בְּתִצִּיּוֹן כִּי הִנְנִיבָא אֵל יְרוּשָׁלַם וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכְךָ נְאֻם־יְהוָה: 10 אוּ וְנִלְווּ וְתִמְכִּיךָ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה כִּינָם תִּהְיֶה וְהָיוּ לִי לְעַם שְׁיִתְגַּדְּרוּ וַיִּקְבְּלוּ בַת הָאֵמַת, וּבְכֹל זֹאת

הפטרה לפרשת בהעלותך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בזכריה פרק ביד

ב יד רַנִּי וְשִׁמְחִי בְּתִצִּיּוֹן כִּי הִנְנִיבָא

וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכְךָ נְאֻם־יְהוָה: 10 וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה כִּינָם

שי למורא

הרבים. חֲלָקוּ, לנחלתו ולחלקו. (ז) הם כל בֶּשֶׁר מִפְּנֵי ה', שתקנו כל האמות מפחד ה'. כי גֵּעוּר, לשון הערה וקיצה. מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ, מן השמים. לָרֶדֶת לעשות נקמה בגוים. (א) וַיִּרְאֵנִי, במראה הנבואה. על ימינו, של יהושע הכהן הגדול. לְשִׁטְנוֹ, לקטרג עליו. על שלא מכה בְּבָנָיו שֶׁנִּשְׂאוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת. (ב) הַבַּחַר בִּירוּשָׁלַיִם, הקב"ה שהוא בוחר בירושלים לבנותה. הַלּוֹא זֶה אֹדֵר מִצַּל מַאֲשׁ, פְּלוֹמֵר, איך תקטרג עליו, הלא הוא כמו אוד (עץ שפגדגדים בו את האש) שנגזל מאש. כי יהושע היה מְשַׁלֵּךְ בָּאֵשׁ על ידי נבוכדנצר עם אֶחָבֵב בֶּן קוֹלְתָה וצדקתו בן מעשה נביאי השקר, ויהושע נצל מן השרפה (כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף צג, א). וְאֵם בֶּן זְכוּתוֹ רַבָּה, ואיך תקטרג עליו. (ג) הִיָּה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִיִּם, פְּלוֹמֵר עֲרוֹן הָיָה עָלָיו הָעוֹן שֶׁלֹּא מָחָה בְּבָנָיו. (ד) הַסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִיִּם מֵעָלָיו, פְּלוֹמֵר, הַפְּרִישׁוּ אֶת בְּנֵי מְנוּשׁוֹתֵיכֶם הַנְּכָרִיּוֹת, וְיֹסֵר הָעוֹן מִיְהוֹשֻׁעַ. וַיֹּאמֶר אֵלָיו, הַמִּלֶּאכָה אָמַר לַיהוֹשֻׁעַ, הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלֶיךָ עֹנֶךָ, כִּפּוּת שְׂצוּיֹת לְהַפְרִישׁ כְּנִיד מִהַנְּכָרִיּוֹת, הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלֶיךָ הָעוֹן שֶׁהָיָה בְּךָ. מִחֲלָצוֹת, חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נָאִים, כְּלוֹמֵר זְכוּת. (ה) וַאֲמַר, זֶה מֵאֲמַר וְכָרְתָה נְבִיאָה, שֶׁאֵמַר, הַתְּפַלְלִיתִי עָלָיו. צְנִיף טְהוֹרָה עַל רֵאשׁוֹ, כְּלוֹמֵר שֶׁהָיָה לוֹ כֶּתֶר כְּהֵנָּה גְּדוֹלָה לוֹ וְלֹרְעוֹ אֲחֵרֵי, כִּיֹּן שֶׁפָּרְשׁוּ מִן הַנָּשִׁים הַנְּכָרִיּוֹת. וּמִלֶּאכָה ה' עוֹמֵד, כֶּךָ רָאָה וְכָרְתָה בְּמִרְאֵה הַנְּבִיאָה, שֶׁעַד שֶׁנִּשְׂיָמוּ הַצְּנִיף הַטְּהוֹרָה עַל רֵאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מִלֶּאכָה ה' עוֹמֵד. (ו) וַיַּעַד, הַתְּרָה בּוֹ. (ז) תִּדְוֶן אֶת בֵּיתִי, תִּשְׁפַּט וְתִתֶּיךָ פָּקִיד עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי. חֲצָרִי, הַעֲנִיָּה וּכְסִיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְנִתְתִּי לְךָ

וְשִׁכַנְתִּי בְּתוֹכְךָ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וַיִּדְעַת כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ כִּי הִשְׁלַחְתָּ הַקּוֹדֶמֶת הַתְּרָה לְתוֹרֵר אֶת הַגּוֹיִם, וְשִׁלַּחְתָּ זֶה הוּא אֵלֵיכֶם, לְבַשׁ אֶתְכֶם כִּי יֵשׁ תִּקְוָה: מִזֶּה וְנִחַל יְהוָה הַמְּקוֹם יִנְחַל אֶת־יְהוּדָה לְהִיָּת חֲלָקוֹ לְעוֹלָם עַל־אֲדַמְתָּ הַקָּדָשׁ וְלֹא יִגְדֹל עוֹד מִמֶּנָּה וּבַחֲרָ עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם לְהִשְׁכֵּן שָׁם שִׁכְנָתוֹ כִּמְאֹד: ז' תָּם כִּלְבֶּשֶׁר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי גֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ: א וַיִּרְאֵנִי בְּמִרְאֵה הַנְּבִיאָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל (הוא היה כהן כהן גדול בתחילת זמן בית שני, עין עזרא ג) עֹמֵד לִפְנֵי מִלֶּאכָה יְהוָה שָׁרָן אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו וְהִשְׁמָעוֹ עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ עַל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ לְשִׁטְנוֹ לְקַטְרַג עָלָיו שֶׁלֹּא מָחָה בְּבָנָיו שֶׁנִּשְׂאוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת: ב וַיֹּאמֶר מִלֶּאכָה יְהוָה אֶל־הַשֹּׁטֵן וַיַּעַר יְהוָה בְּךָ הַשֹּׁטֵן וַיַּעַר יְהוָה בְּעַל הַרְחִמִים בְּךָ הַבַּחַר בִּירוּשָׁלַיִם הַלּוֹא זֶה הִלֵּא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל הוּא כְּאֹדֵר עַן שֶׁאֲהוּהָ בּוֹ הָאֵשׁ קִצַּת מִצַּל מַאֲשׁ כִּי הִשְׁלַךְ בָּאֵשׁ עָלָיו־נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אֶחָבֵב בֶּן קוֹלְתָה וְצַדִּיקוֹ נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וְיְהוֹשֻׁעַ נִצַּל מִן הַשֶּׁרֶפָה (ירמיה כט, וסנהדרין צג). אֵךְ נִשְׁרַפּוּ בְּנָדָיו, וְאֵם בֶּן זְכוּתוֹ רַב וְאִיךְ תִּקְטַרְגַּנִּי עָלָיו: ג וְיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִיִּם מְלֻבָּבִים מֵעוֹן, כִּי עוֹד יִשְׁבוּ הַנָּשִׁים הַנְּכָרִיּוֹת תַּחַת בְּנֵי וְלֹא נִשְׂרוּ אוֹתָן, וְהוּא לֹא מִיָּתָה בָּהֶם וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמִּלֶּאכָה: ד וַיַּעַן הַמִּלֶּאכָה שֶׁעַמַּד יְהוֹשֻׁעַ לִפְנֵי וַיֹּאמֶר אֶל הָעַמֻּדִים לִפְנֵי לְאֹמֶר הַסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִיִּם מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רֵאָה הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלֶיךָ עֹנֶךָ וְהַלְבַּשׁ אֶתְךָ מִחֲלָצוֹת: ה וַיֹּאמֶר יִשְׂיָמוּ צְנִיף טְהוֹרָה עַל־רֵאשׁוֹ וַיִּשְׂיָמוּ הַצְּנִיף הַטְּהוֹרָה עַל־רֵאשׁוֹ וַיִּלְבְּשֵׁהוּ בְּגָדִים וּמִלֶּאכָה יְהוָה עֹמֵד: ו וַיַּעַד מִלֶּאכָה יְהוָה בֵּיתִי שֶׁלֹּא יִשְׁפַט וְתִתֶּיךָ פָּקִיד עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי לְאֹמֶר: ז כִּהֵ־אֹמֶר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדַרְכִּי

הַרְבִּיִּם. חֲלָקוּ, לנחלתו ולחלקו. (ז) הם כל בֶּשֶׁר מִפְּנֵי ה', שתקנו כל האמות מפחד ה'. כי גֵּעוֹר, לשון הערה וקיצה. מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ, מן השמים. לָרֶדֶת לעשות נקמה בגוים. (א) וַיִּרְאֵנִי, במראה הנבואה. על ימינו, של יהושע הכהן הגדול. לְשִׁטְנוֹ, לקטרג עליו. על שלא מכה בְּבָנָיו שֶׁנִּשְׂאוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת. (ב) הַבַּחַר בִּירוּשָׁלַיִם, הקב"ה שהוא בוחר בירושלים לבנותה. הַלּוֹא זֶה אֹדֵר מִצַּל מַאֲשׁ, פְּלוֹמֵר, איך תקטרג עליו, הלא הוא כמו אוד (עץ שפגדגדים בו את האש) שנגזל מאש. כי יהושע היה מְשַׁלֵּךְ בָּאֵשׁ על ידי נבוכדנצר עם אֶחָבֵב בֶּן קוֹלְתָה וצדקתו בן מעשה נביאי השקר, ויהושע נצל מן השרפה (כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף צג, א). וְאֵם בֶּן זְכוּתוֹ רַבָּה, ואיך תקטרג עליו. (ג) הִיָּה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִיִּם, פְּלוֹמֵר עֲרוֹן הָיָה עָלָיו הָעוֹן שֶׁלֹּא מָחָה בְּבָנָיו שֶׁנִּשְׂאוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת. (ד) הַסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִיִּם מֵעָלָיו, פְּלוֹמֵר, הַפְּרִישׁוּ אֶת בְּנֵי מְנוּשׁוֹתֵיכֶם הַנְּכָרִיּוֹת, וְיֹסֵר הָעוֹן מִיְהוֹשֻׁעַ. וַיֹּאמֶר אֵלָיו, הַמִּלֶּאכָה אָמַר לַיהוֹשֻׁעַ, הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלֶיךָ עֹנֶךָ, כִּפּוּת שְׂצוּיֹת לְהַפְרִישׁ כְּנִיד מִהַנְּכָרִיּוֹת, הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלֶיךָ הָעוֹן שֶׁהָיָה בְּךָ. מִחֲלָצוֹת, חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נָאִים, כְּלוֹמֵר זְכוּת. (ה) וַאֲמַר, זֶה מֵאֲמַר וְכָרְתָה נְבִיאָה, שֶׁאֵמַר, הַתְּפַלְלִיתִי עָלָיו. צְנִיף טְהוֹרָה עַל רֵאשׁוֹ, כְּלוֹמֵר שֶׁהָיָה לוֹ כֶּתֶר כְּהֵנָּה גְּדוֹלָה לוֹ וְלֹרְעוֹ אֲחֵרֵי, כִּיֹּן שֶׁפָּרְשׁוּ מִן הַנָּשִׁים הַנְּכָרִיּוֹת. וּמִלֶּאכָה ה' עוֹמֵד, כֶּךָ רָאָה וְכָרְתָה בְּמִרְאֵה הַנְּבִיאָה, שֶׁעַד שֶׁנִּשְׂיָמוּ הַצְּנִיף הַטְּהוֹרָה עַל רֵאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מִלֶּאכָה ה' עוֹמֵד. (ו) וַיַּעַד, הַתְּרָה בּוֹ. (ז) תִּדְוֶן אֶת בֵּיתִי, תִּשְׁפַּט וְתִתֶּיךָ פָּקִיד עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי. חֲצָרִי, הַעֲנִיָּה וּכְסִיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְנִתְתִּי לְךָ

אני וכרתה אמרתי אל המלאך ישימו צנניף טהור על ראשו וילבשהו בגדים של כהן גדול ומלאך יהוה עמד בכל משך הזמן שנעשה כל זה: א ו בעת הלבוש אותו כנני כהן גדול ויעמד מלאך יהוה ביהושע העיד והתרה בו בשם ה' לאמר: ז כהאמר יהוה צבאות אם בדרכי תלך שתתנהג במדות ה' ואם אתמשמרתני משמרת תורת ה' ומצותיו תשמר וגם אמתה תרין אתי ביתי שישגיני על עבודת הבית ודני תקרבנות וגם תשמר את חצרי את המקדש

להשגיח על משמרת הבית בכל פרטיו, או אני מבטיח לך ונתתי לך וצא מן החרד לעתיד לבא שישמשו בבית השלישי שהם יתקשרו כמלאכים, והם יהיו מהלכים בין המלאכים הנצחיים העמדים לפני ה' האלה ויתהלכו עמם בחייהם: ה שמוענא יהושע | הפכה הגדול אתה ורעיך

מהלכים, בזמן תחית המתים אחת אותך ותחיה מהלך. בין העומדים האלה, בין המלאכים שהם עומדים וקמים לעולם. ח ורעיך, הם הנגה מישאל וענורה. כי אנשי מופת המודה, שגם הם נצלו מבקשן האש כמוך, וראויים הם להעשות נסים על ידם. כי הנני מביא, כלומר,

הנגה מישאל וענורה הששבים לפניך כייאנשי מופת המודה כי נצולו מבקשן האש כמוך, ומהראוי לחדר הדבור גם להם, וחדבור הוא כיהנני מביא באחרית הימים אתיעבדי צמח את מלך המשיח:

ט כי | הננה האבן שהושם ביסוד בנין בית העמיד אשר נתתי ביד ורבבל, מיכן הוא לפני יהושע על-אבן אחת שבעה עינים לשמורות רבות מאת המקום ברוך הוא על הבנין ההוא הנני מפתח פתחה ה' בעצמו וחקוק צורות על האבנים לפיתוק, כלומר הוא ימן פת ועוד על המלאכה. נאם יהנה צבאות ומשתי והסירתי את-עון הארץ והיא ביום אחד כי אז לא יחמאו עוד ועונות הקודמים אפלה, ואז י ביום ההוא שייסד ההיכל נאם יהנה צבאות או תשכנו לבטח תקראו איש לרעהו אל-תחת גפן ואל-תחת תאנה לשבת בצלה ולאכול מפריה מרוב הטובה שיהיה אז:

א הנביא לא הבין את הפירוש הקודם, ולא ידע הפונה על מה שאמר שפתח פתחה שבעה עינים, ועל כן נפל בשינה ותרדמה ולשכ המלאך הדבר כי היעניו ויעירני כאיש אשר-יעוד משנתו ויראהו כראה אחר שהוא פירוש הפירוש הראשון: ב ויאמר אלי מה אתה ראה כמראה הנבואה ויאמר ראיתי והנה מנורת זרב כלתה כל המנורה היתה זהב וגלגל כמין ספל גדול עגול ובה היתה השמן על-ראשה בראשי קני המנורה ושבעה גרתייה כמין בוכיו שנותניו השמן והפתילה לחובה עליה

שבעה ושבעה מוצקות לכל נר ונר באין שבעה צנורות קמנים שהשמן זב מן הגלגל דרך אותן מוצקות לנרות אשר על-ראשה: ג ועוד ראיתי ושנים אילני יתים עמדו עליה אצל המנורה, אחד מימין הגלגל ואחד על-שמאלה: ד ואען הרימותי קול ואמר אל-המלאך הדבר כי לאמר מה-אלה אדני: ה ויען המלאך הדבר כי ויאמר אלי הלוא

תלך ואם את-משמרת תשמור וגם אתה תדין את-ביתי וגם תשמר את-חצרי ונתתי לך מהלכים בין העמדים האלה: ה שמוענא יהושע | הפכה הגדול אתה ורעיך הששבים לפניך כייאנשי מופת המודה כיהנני מביא את-עבדי צמח: ט כי | הננה האבן אשר נתתי לפני יהושע על-אבן אחת שבעה עינים הנני מפתח פתחה נאם יהנה צבאות ומשתי את-עון הארץ והיא ביום אחד: ביום ההוא נאם יהנה צבאות תקראו איש לרעהו אל-תחת גפן ואל-תחת תאנה: ד א וישב המלאך הדבר כי ויעירני כאיש אשר-יעוד משנתו: ב ויאמר אלי מה אתה ראה ויאמר ראיתי והנה מנורת זרב כלתה וגלגל על-ראשה ושבעה גרתייה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על-ראשה:

ג ושנים יתים עליה אחד מימין הגלגל ואחד על-שמאלה: ד ואען ויאמר אל-המלאך הדבר כי לאמר מה-אלה אדני: ה ויען המלאך הדבר כי ויאמר אלי הלוא

שבעה ושבעה מוצקות לכל נר ונר באין שבעה צנורות קמנים שהשמן זב מן הגלגל דרך אותן מוצקות לנרות אשר על-ראשה: ג ועוד ראיתי ושנים אילני יתים עמדו עליה אצל המנורה, אחד מימין הגלגל ואחד על-שמאלה: ד ואען הרימותי קול ואמר אל-המלאך הדבר כי לאמר מה-אלה אדני: ה ויען המלאך הדבר כי ויאמר אלי הלוא ידעת מה-המודה אלה ואמר לא אדני

וחדבור הוא שהנני מביא את עבדי צמח, את המלך המשיח. כמו שכתוב "ותקומתי לדרך צמח צדיק" (ירמיה כג, ה) ט כי הננה האבן, יסוד הבית אשר יסדו ביומי בורש, ואחר כך נתמלכה המלאכה. על אבן אחת שבעה עינים, סופו להרכיב על אחד פי שבעה, כי נתן הקב"ה עינו להרבות את כבוד הבית בבנינו. הנני מפתח פתחה, מתיר את קשוריה, כלומר, מפר עצת הגוים אשר כתבו שמנה לבטל את המלאכה ומשתי, והסירתי את עלון, את העונות וענשם. ביום אחד, ביום שייסד ההיכל, אז תשכנו לבטח. י אל תחת גפן וגו', כלומר תשבו לבטח, איש תחת גפנו ויתאנו. ב וגלגל על ראשה, מפעל על ראשה הנה מעין כמראה ספל גדול עגול ובה היתה השמן. ושבעה גרתייה עליה, על קני המנורה היו שבעה גרתייה, הם הכלים שבהם הפתילות והשמן להאיר. שבעה ושבעה מוצקות, לכל נר ונר היו באים שבעה צנורות קמנים שהשמן זב מן הגלגל דרך אותן מוצקות לכל נר ונר. ג ושנים יתים עליה, אצל המנורה היו שני אילנות שהיתים גדלים בהם. ד מה אלה אדני, מה זה שהיתים נמסקים במאליהם, והשמן בא אל הנרות

מאליו. ו) זה דבר ה' אל זרְבָבֵל לאמר, זה סימן לך להבטיח על מלך המשיח שבא מנרע זרְבָבֵל. לא בחיל ולא בכח, כלומר, ממשלתו על האמות לא תהיה על ידי צבאות תילים רבים ולא בכח זרועו וקבשם

לא השפלתו לדעת: ו וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה כְּמוֹ בְּמַעֲרֵה שְׁחָבֵל נַעֲשֶׂה מַעֲזָמוֹ, וְהוּא רָמָז לְדַבְרֵי־יְהוָה אֶל־זְרָבָבֵל עַל הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ הַבָּא מִנְרַע זְרָבָבֵל לֵאמֹר אִם תִּהְיֶה הַנְּהַגְתָּ ה' לֹא בַחֲלִיל וְלֹא בַכֶּחַ כִּי

במלחמה. כי אם ברוחי, הוא ימשל באמות מבלי מרח מלחמה, ורק ברוחי, כלומר ברצוני אשר אתן בלב האמות להיות נכנעים לו וקרים למשמעתו. ז) מי אתה הר הגדול, אתה מלך גוג שהנך חושב עצמך כהר גדול לעמד בדרך של המלך המשיח, מה פה יש גד. לפני זרְבָבֵל למישר, למול המלך המשיח תהיה פארץ מישור לעבר בקלות, ולא תוכל לעשות שום עוב. והוציא את האבן הראשה, המלך המשיח יוציא את האבן המוכה

יְדַעַת מִה־הֵמָּה אֵלֶּה וַאֲמַר לֹא אֲדַנִּי: ו וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרָבָבֵל לֵאמֹר לֹא בַחֲלִיל וְלֹא בַכֶּחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ז מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרָבָבֵל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרִאשׁוֹה תְּשִׂאוֹת חֵן חֵן לָהּ:

אִם־בְּרוּחִי שְׂרוּחַ ה' לְבָרוֹ וְנִהְיֶה וַיִּמְשֹׁל אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ז על מלך גוג יאמר מִי־אַתָּה שְׂמַחֲשׁוּב שְׂאֵתָה הַר־הַגָּדוֹל לְעַמּוֹד לִפְנֵי זְרָבָבֵל בְּפְנֵי הַמְּשִׁיחַ לְכָל יוֹכֵל לַעֲבוֹה לֹא כו, כי למול תהיה למישר ובכל געבור והוציא ומלך המשיח יוציא אֶת־הָאֶבֶן הָרִאשׁוֹה הַרִאשׁוֹן לְהַנִּיחָהּ בְּיִסּוֹד בְּנֵן בֵּית הַעֲתִיד, וְאִם יִשְׁמְעוּ תְּשִׂאוֹת וְהַמְּשִׁיחַ לֵאמֹר חֵן חֵן לָהּ לֵאבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב בְּעֵינֵי כָלִם:

והחשובה להניחה ביסוד בנין בית המקדש. תְּשִׂאוֹת חֵן חֵן לָהּ, או ישמע קול תשואות, שְׂפָלָם יַעֲנֶה וַיֹּאמְרוּ "הִנֵּה לֵאבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב", כי היא טובה וחשובה עד מאד.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׂפָל דְּבַרְיוֹ אֵמֶת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבַרְיָךְ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבַרְיָךְ אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבַרְיוֹ:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבַדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגִּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׂבַּעְתָּ לוֹ, שְׂלֵא יִכְפֹּה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְּׁבִת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וּלְמִנוּחָה, לְכַבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָה. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֹךְ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

י לְמִטָּה נִפְתְּלִי נַחְבִּי בְּיַד יְהוָה: יא לְמִטָּה נִדְרָה גְאוּאֵל בְּיַד יְהוָה: יב אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בְּנֵי־נֹון יְהוֹשֻׁעַ: יג וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־אָרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בְּנֵיב וְעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר: יד וַרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מִהֲהוּא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עֲלֶיהָ הַחֹזֵק הוּא הֲרַפָּה הַמְעַט הוּא אִם־רַב: טו וְמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הוּא אִם־רָעָה וְמָה הָעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהֶנּוּ הֲבִמְחֻנִים אִם בְּמִבְצָרִים: טז וְמָה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם־רְוָה הִישָׁבָה עַץ אִם־אֵין וְהַתְּחֹזְקֹתֶם וְלִקְחֹתֶם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בְּכוּרֵי עֲנָבִים:

יז א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יח שְׁלַח־לְךָ אַנְשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת־אָרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר־אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבַתְּיוֹ תִּשְׁלָחוּ כָּל נְשִׂאֵי בְּהֵם: יט וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאָרָן עַל־פִּי יְהוָה כָּל־שְׁמוֹת אַנְשִׁים רְאִישֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: כ וַאֲלֵה שְׁמוֹתֵם לְמִטָּה רְאוּבֵן שְׁמוּעַ בְּנֵי־זִכְוֹר: כא לְמִטָּה שְׁמֵעוֹן שִׁפְטָ בְּנֵי־חֹרִי: כב לְמִטָּה יְהוּדָה כָּלֵב בְּנֵי־פִנְחָה: כג לְמִטָּה יִשְׂשָׁכָר יִגָּאֵל בְּנֵי־יוֹסֵף: כד לְמִטָּה אֶפְרָיִם הוֹשִׁיעַ בְּנֵי־נֹון: כה לְמִטָּה בְּנִימִן פִּלְטִי בְּנֵי־דָוִד: כו לְמִטָּה זְבוּלֹן גַּדִּיאֵל בְּנֵי־סוּרִי: כז לְמִטָּה יוֹסֵף לְמִטָּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בְּנֵי־סוּסִי: כח לְמִטָּה דָן עַמִּיאֵל בְּנֵי־גַמְלִי: כט לְמִטָּה אֲשֶׁר סִתּוֹר בְּנֵי־מִיכָאֵל:

המשך מעמוד 260

נמרא

12 הגמרא מבררת מיהו התנא ששנה את משנתינו. שואלת הגמרא: 13 מני מתניתין – מיהו התנא ששנה את משנתנו, וסובר ששכר אדם, 14 בהמה וכלים התרבו לכל האזרחות שהזוהירה התורה בשכר 15 שכיר, וגר תושב התרבה רק לאיסורים שנאמרו בשכיר לילה. 16 והרי לכאורה אין זה לא תנא קמא של הברייתא המובאת להלן, 17 שדרשה את הפסוק דנכתב בו 'מאתיד', וגם לא רבי יוסי בְּרַבִּי יְהוּדָה 18 באותה ברייתא, החולק על תנא קמא. 19 מבארת הגמרא את השאלה: מאי היא – היכן נחלקו תנא קמא 20 ורבי יוסי ברבי יהודה, דתנא – ששנינו בברייתא,

1 נשבע השכיר על טענתו, ונוטל את שכרו. אולם אם כבר עבר זמנו, 2 ואם אכן לא שילם לו בעל הבית עבר באיסור, אינו נשבע ונוטל, 3 אלא בעל הבית פטור. ואף לאחר זמנו, אם יש עדים שתבעו השכיר 4 גם קודם שעבר הזמן (בזמנו), הרי זה נשבע ונוטל, אף שעתה 5 כשבאה התביעה לפני בית דין כבר עבר זמנו, והגמרא (ק"ב) 6 תבאר את הטעם בדינים אלו. 7 דין נוסף: המעכב את שכרו של גר תושב – גוי שקיבל על עצמו רק 8 שלא לעבוד עבודה זרה, אך הוא עובר שאר עבירות, יש בו משום 9 'ביומו תתן שכרו' שנאמר בשכיר לילה, ואולם אין בו משום 10 האיסור של 'לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר' שנאמר בענין 11 שכיר יום, וטעם החילוק יבואר בגמרא:

ביאורים לפרקי אבות

פרק ב משנה יב

רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֶבְרָךְ חֹבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ. וְחֵתְקֵן עֲצֻמְךָ לְלַמּוֹד תּוֹרָה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה לָּךְ. וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם:

נקודות משיחות קודש

על משנה זו כתב הרמב"ם⁷: "...ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך-הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו".

ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעהו".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם ענייני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מזו, והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה⁸]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעהו", לא שהדרכים מובילות ל"דעהו", אלא שהן עצמן בבחינת "דעהו".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעהו" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

(לקוטי שיחות. כרך ג, עמ' 907, 931)

בתפארת-ישראל הקשה, הרי נאמר¹ "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה² ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירושה" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורת".

בחינת "ירושה" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכולם, כלשון הרמב"ם⁴ - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חנם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה⁵, כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על-ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת⁶.

(לקוטי שיחות, כרך יג, עמ' 115,

שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות מסעי)

(1) ברכה לג, ד. (2) ועד שדרשו "לנו מורשה ולא להם (לעכו"ם)", ולכן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. (3) שמות רבה לג, א. (4) הלכות תלמוד תורה פרק א ה"ו. (5) ראה לקוטי שיחות שם שיש אף בחינה שלישית בתורה מתנה. בחינה זו מתייחסת לעניינים בתורה שהם למעלה מכוונת הבנת הנבראים, וניתנים לאדם בדרך של מתנה מלמעלה. (6) פרק ו משנה ו. (7) הלכות דעות פרק ג הלכה ג. (8) כדוגמת אכילת שבת או אכילת קודשים, שהן עצמה מצוה.

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך - בערים שונות בעולם

רפ"ו

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
										אדמו"ה ז'		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
20:30	19:28	20:18	20:17	19:48	19:47	13:18	13:17	10:21	10:20	09:08	09:07	08:27	08:26	05:37	05:36	באר שבע (ק)
20:35	19:21	20:22	20:21	19:55	19:53	13:18	13:17	10:19	10:18	09:05	09:04	08:23	08:22	05:33	05:32	חיפה (ק)
20:30	19:13	20:18	20:17	19:53	19:52	13:17	13:15	10:19	10:18	09:06	09:05	08:24	08:23	05:34	05:33	ירושלים (ק)
20:33	19:28	20:21	20:19	19:51	19:49	13:19	13:17	10:21	10:19	09:07	09:06	08:25	08:24	05:35	05:34	תל אביב (ק)
22:03	20:41	21:44	21:42	20:59	20:57	13:37	13:36	10:16	10:15	08:53	08:52	07:38	07:37	04:54	04:53	אוסטרליה, וינה (ק)
17:52	16:50	17:40	17:39	17:10	17:09	12:52	12:51	10:47	10:45	09:57	09:56	09:17	09:16	07:36	07:34	אוסטרליה, מלבורן (ח)
21:54	20:36	21:36	21:34	20:54	20:52	13:39	13:37	10:21	10:20	09:00	08:59	07:53	07:52	05:05	05:04	אוקראינה, אודסה (ק)
21:36	20:14	21:17	21:15	20:32	20:31	13:11	13:10	09:50	09:49	08:28	08:27	07:14	07:13	04:29	04:29	אוקראינה, דניינץ (ק)
21:50	20:27	21:31	21:29	20:46	20:44	13:22	13:21	10:01	10:00	08:38	08:37	07:21	07:20	04:38	04:38	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
22:30	21:02	22:08	22:07	21:20	21:18	13:49	13:47	10:23	10:22	08:59	08:58	07:22	07:23	04:55	04:54	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
22:24	20:55	22:02	22:01	21:14	21:12	13:41	13:40	10:16	10:14	08:51	08:50	07:08	07:10	04:47	04:46	אוקראינה, קייב (ק)
19:53	18:54	19:42	19:40	19:14	19:13	12:59	12:57	10:08	10:07	08:58	08:57	08:21	08:20	05:35	05:34	אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
22:14	20:58	21:56	21:55	21:19	21:17	14:05	14:03	10:49	10:47	09:28	09:27	08:25	08:24	05:35	05:34	איטליה, מילאנו (ק)
18:53	18:01	18:44	18:42	18:20	18:18	12:46	12:45	10:15	10:14	09:13	09:11	08:41	08:40	06:13	06:12	אקוודור, קיטו (ח)
18:32	17:33	18:21	18:20	17:52	17:51	13:26	13:25	11:18	11:16	10:26	10:25	09:48	09:47	08:01	07:59	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:10	18:05	18:57	18:56	18:24	18:23	14:17	14:16	12:15	12:14	11:27	11:26	10:45	10:44	09:11	09:10	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
21:26	20:19	21:11	21:10	20:37	20:35	13:46	13:45	10:39	10:38	09:23	09:21	08:33	08:31	05:40	05:39	ארה"ב, בולטימור (ק)
21:21	20:12	21:06	21:05	20:31	20:29	13:36	13:34	10:27	10:26	09:10	09:08	08:17	08:16	05:25	05:24	ארה"ב, ברוקלין (ק)
21:22	20:13	21:07	21:05	20:31	20:30	13:36	13:35	10:28	10:26	09:10	09:09	08:18	08:17	05:26	05:25	ארה"ב, גרסי סיטי (ק)
22:06	20:55	21:50	21:49	21:13	21:11	14:13	14:11	11:02	11:00	09:43	09:42	08:48	08:47	05:56	05:55	ארה"ב, דטרויט (ק)
21:07	20:07	20:55	20:53	20:27	20:25	13:59	13:57	11:03	11:02	09:51	09:49	09:10	09:09	06:22	06:20	ארה"ב, הווסטון (ק)
20:50	19:48	20:38	20:36	20:06	20:05	13:30	13:29	10:30	10:29	09:16	09:15	08:33	08:31	05:42	05:41	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:54	19:57	20:43	20:42	20:16	20:14	13:57	13:56	11:06	11:04	09:55	09:54	09:17	09:16	06:31	06:29	ארה"ב, מיאמי (ק)
21:20	20:11	21:05	21:03	20:29	20:27	13:32	13:30	10:22	10:21	09:04	09:03	08:11	08:10	05:19	05:18	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
21:44	20:36	21:30	21:28	20:54	20:53	14:00	13:58	10:51	10:50	09:34	09:33	08:42	08:41	05:50	05:49	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
21:22	20:11	21:06	21:05	20:30	20:28	13:31	13:29	10:20	10:19	09:02	09:01	08:08	08:07	05:16	05:15	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:44	17:51	18:34	18:33	18:09	18:08	13:05	13:03	10:43	10:42	09:46	09:44	09:13	09:12	07:00	06:59	בוליביה, לה-פס (ח)
23:16	21:44	22:53	22:51	22:02	22:00	14:26	14:25	10:59	10:57	09:34	09:33	-	-	05:27	05:26	בלגיה, אמסטרדם (ק)
23:13	21:42	22:50	22:48	22:00	21:59	14:26	14:25	10:59	10:58	09:35	09:34	-	-	05:29	05:28	בלגיה, בריסל (ק)
18:06	17:11	17:56	17:54	17:34	17:33	12:39	12:37	10:22	10:21	09:27	09:25	08:53	08:51	06:48	06:47	ברזיל, סאו פאולו (ח)
17:55	17:01	17:45	17:44	17:19	17:18	12:27	12:26	10:10	10:08	09:14	09:13	08:40	08:39	06:35	06:33	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
22:36	21:07	22:13	22:11	21:24	21:22	13:44	13:43	10:16	10:15	08:51	08:50	-	-	04:43	04:43	בריטניה, לונדון (ק)
23:07	21:27	22:39	22:37	21:42	21:40	13:54	13:52	10:21	10:20	08:54	08:53	-	-	04:40	04:39	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
22:53	21:15	22:27	22:26	21:35	21:34	13:51	13:49	10:20	10:19	08:54	08:53	-	-	04:44	04:43	גרמניה, ברלין (ק)
22:49	21:21	22:27	22:26	21:39	21:38	14:09	14:07	10:44	10:43	09:20	09:19	07:46	07:46	05:16	05:15	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:02	17:06	17:51	17:50	17:31	17:30	12:39	12:38	10:24	10:23	09:30	09:29	08:55	08:54	06:55	06:53	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:55	19:01	19:45	19:44	19:19	19:18	13:14	13:12	10:28	10:27	09:19	09:18	08:45	08:44	06:02	06:01	הודו, מומבאי (ח)
19:50	18:56	19:40	19:39	19:14	19:13	13:10	13:08	10:24	10:23	09:16	09:15	08:42	08:40	05:59	05:58	הודו, פנה (ח)
21:47	20:27	21:28	21:27	20:45	20:43	13:26	13:24	10:06	10:05	08:44	08:43	07:32	07:32	04:47	04:46	הונגריה, בודפשט (ק)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת החוככים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:29	04:28	08:12	08:12	07:21	07:20	12:40	12:39	19:36	19:35	20:12	20:11	19:18	20:27
יוון, אתונה (ק)	06:03	06:02	08:55	08:54	07:57	07:56	14:04	14:03	20:51	20:50	21:25	21:23	20:33	21:39
מולדובה, קישינב (ק)	05:10	05:09	07:57	07:56	09:06	09:05	13:47	13:45	21:04	21:02	21:46	21:45	20:46	22:05
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:59	05:58	08:42	08:40	09:16	09:15	13:11	13:10	19:17	19:16	19:43	19:42	18:59	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	08:11	08:11	09:34	09:33	10:19	10:19	13:03	13:02	16:55	16:53	17:32	17:29	16:37	17:45
נפאל, קטמנדו (ח)	05:09	05:08	07:57	07:55	08:35	08:34	12:41	12:39	19:01	19:01	19:31	19:30	18:44	19:43
סין, בייג'ין (ח)	04:46	04:45	07:38	07:37	08:29	08:28	12:54	12:52	19:47	19:45	20:22	20:20	19:26	20:36
סנגפור, סינגפור (ח)	07:01	06:59	09:30	09:29	10:02	10:00	13:37	13:36	19:13	19:11	19:37	19:35	18:54	19:46
פולין, ורשא (ק)	04:15	04:14	-	-	08:24	08:23	13:19	13:19	21:00	21:00	21:55	21:53	20:43	22:20
פרו, לימה (ח)	06:28	06:26	08:46	08:44	09:17	09:16	12:40	12:39	17:53	17:52	18:18	18:16	17:35	18:27
צרפת, ליון (ק)	05:51	05:50	08:40	08:40	09:45	09:44	14:22	14:21	21:34	21:33	22:15	22:14	21:16	22:33
צרפת, פריז (ק)	05:47	05:46	08:28	08:27	09:48	09:47	14:33	14:32	21:59	21:59	22:44	22:42	21:40	23:04
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:47	05:45	08:19	08:18	08:51	08:49	12:30	12:28	18:09	18:09	18:35	18:33	17:52	18:44
קנדה, טורונטו (ק)	05:36	05:35	08:28	08:27	09:26	09:25	13:58	13:57	21:06	21:05	21:42	21:40	20:45	21:58
קנדה, מונטריאול (ק)	05:06	05:05	07:55	07:54	08:59	08:58	13:36	13:34	20:48	20:47	21:28	21:26	20:29	21:45
קפריסין, לניקה (ק)	05:32	05:31	08:24	08:22	09:08	09:07	13:24	13:23	20:01	20:01	20:34	20:33	19:45	20:47
רוסיה, לובאנוויטש (ח)	04:18	04:18	-	-	08:36	08:35	13:42	13:40	21:38	21:37	22:40	22:39	21:20	23:12
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:45	03:44	-	-	08:06	08:05	13:16	13:14	21:21	21:21	22:25	22:23	21:00	23:01
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:25	04:24	07:12	07:11	08:22	08:21	13:03	13:02	20:21	20:20	21:04	21:03	20:03	21:23
שווייץ, ציריך (ק)	05:29	05:28	08:16	08:15	09:27	09:26	14:08	14:07	21:32	21:30	22:10	22:08	21:08	22:29
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:52	05:51	08:31	08:30	09:04	09:03	12:53	12:51	18:48	18:47	19:13	19:12	18:30	19:23

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועודויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואזרב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7